ಸೂಕ್ತಿ ವ್ಯಾಪ್ತಿ

ಸುಭಾಷಿತ ಸಂಗ್ರಹ

ಎನ್. ರಂಗನಾಥ ಶರ್ಮಾ

ಸೂಕ್ತಿ - ವ್ಯಾಪ್ತಿ

ಸುಭಾಷಿತ ಸಂಗ್ರಹ - ೧

ಸಂಕಲನ, ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ :

ಎನ್. ರಂಗನಾಥಶರ್ಮಾ

ಪ್ರಕಟಣೆ ೬೬

ರಾಷ್ಟ್ರೋತ್ಥಾನ ಸಾಹಿತ್ಯ
'ಕೇಶವ ಶಿಲ್ಪ'
ಕೆಂಪೇಗೌಡ ನಗರ
ಬೆಂಗಳೂರು – ೫೬೦ ೦೧೯

ಮೊದಲ ಮುದ್ರಣ : ೧೯೯೧
ಎರಡನೆ ಮುದ್ರಣ : ೧೯೯೪

ಬೆಲೆ : ರೂ. ೩೦-೦೦

ರಾಷ್ಟ್ರೋತ್ಥಾನ ಮುದ್ರಣಾಲಯ
ಬೆಂಗಳೂರು - ೫೬೦ ೦೧೯

SOOKTI-VYAPTI. Kannada. By N. RANGANATHA SHARMA. A collection of Sanskrit epigrammatic verses with commentary explaining their contemporary relevance. Published by : RASHTROTTHANA SAHITYA, Kempegowda Nagar, Bangalore-560019 (India). Pages: viii + 179. Price: Rs. 30-00. 1991.
Reprint 1994.
Typeset by : VISHWAKANTHI, Rajajinagar, Bangalore – 560 010.
Printed at . Rashtrotthana Mudranalaya, Bangalore – 560 019.

ಸೂಕ್ತಿ - ವ್ಯಾಪ್ತಿ

ಸುಭಾಷಿತ ಸಂಗ್ರಹ

ಪುಸ್ತಕವನ್ನು ಕುರಿತು

ಇದೊಂದು ಸುಭಾಷಿತ ಸಂಕಲನ. ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಗಾದೆ, ಸಾಮತಿ ಎಂದಿರುವುದೇ ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲಿ ಸುಭಾಷಿತ ಎಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಿದೆ. ಸುಭಾಷಿತಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಿನವು ಸಾವಿರಾರು ವರ್ಷಗಳಿಂದ ಜನರ ನಾಲಿಗೆಯಲಿ ನೆಲೆಯೂರಿರುವವು. 'ಸು-ಭಾಷಿತ' ಎಂಬ ಮಾತಿನ ಅರ್ಥವಾದರೋ 'ಚೆನ್ನಾಗಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟದ್ದು', 'ಒಳ್ಳೆಯ ನುಡಿ' ಎಂದು. ಯಾವುದೋ ಜೀವನಾನುಭವವನ್ನೋ ಪಥದರ್ಶಕ ಸೂತ್ರವನ್ನೋ ಸ್ಮರಣೀಯ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಸುಭಾಷಿತಗಳು ಅಳವಡಿಸಿರುತ್ತವೆ. ಹೀಗೆ ನಮ್ಮ ನಿತ್ಯದ ಬದುಕಿಗೆ ನೇರ ಸಂಬಂಧಿಸಿರುವುದೇ ಇವುಗಳ ಪ್ರಾಚುರ್ಯಕ್ಕೆ ಕಾರಣ. ಭಾಷೆಯನ್ನೂ ಛಂದಸ್ಸನ್ನೂ ಬಲ್ಲ ಯಾರಾದರೂ ಇಂಥ ಪದ್ಯಗಳನ್ನು ಹೊಸೆಯುವುದು ತುಂಬ ಕಷ್ಟವೇನಲ್ಲ. ಆದರೆ ಸುಭಾಷಿತಗಳಿಗೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಮೌಲ್ಯ ಅಂಟಿಕೊಂಡಿರುವುದು ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಸಾವಿರಾರು ವರ್ಷಗಳ ಅನುಭವ ಘನೀಕೃತವಾಗಿರುವುದರಿಂದ. ಸುಭಾಷಿತಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಿನವು ಅಜ್ಞಾತಮೂಲದವು. ಅವನ್ನು ಬರೆದವರಾರೋ ತಿಳಿಯದು. ಅವನ್ನು ಜನಮಾನಸದಲ್ಲಿ ಉಳಿಸಿರುವುದು ಅವುಗಳ ಅರ್ಥವಂತಿಕೆಯಷ್ಟೆ. ಕೆಲವು ಸುಭಾಷಿತಗಳಿಗೆ ಮೂಲ ಆಕರಗಳನ್ನು ತೋರಿಸಬಹುದಾದರೂ, ಅವುಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಹೆಚ್ಚಿನವು ಆಯಾ ಕವಿಗಳ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಎಷ್ಟೋ ಹಿಂದಿನಿಂದಲೇ ಸಮಾಜದ ನಾಲಿಗೆಯಲ್ಲಿ ನಲಿದಾಡಿರುವುದು ಅಸಂಭವವಲ್ಲ.

ಸುಭಾಷಿತಗಳ ಒಂದು ಮುಖ್ಯ ಆಕರ್ಷಣೆ ಅನುಭವದ ನೆಲೆಗಟ್ಟು; ಇನ್ನೊಂದು ಉಕ್ತಿಸೌಂದರ್ಯ, ಎಂದರೆ ಸಾಹಿತ್ಯಗುಣ. ಈ ಎರಡಂಶಗಳ ಸಮಾವೇಶ ಸುಭಾಷಿತಗಳಲ್ಲಿ ಇರುವುದರಿಂದಲೇ ಇಂಥ ಅಸಂಖ್ಯ ಸೂಕ್ತಿಗಳು ಸಂಸ್ಕೃತ ಭಾಷೆ ಬಾರದವರ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಸಮೃದ್ಧವಾಗಿರುವುದು. ಕನ್ನಡ ಮತ್ತಿತರ ದೇಶಭಾಷೆಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಸಾವಿರಾರು ಗಾದೆಮಾತುಗಳು ಹೀಗೆಯೇ ಪ್ರಚಲಿತವಿವೆ. "ವೇದ ಸುಳ್ಳಾದರೂ ಗಾದೆ ಸುಳ್ಳಾಗದು" ಎಂಬಷ್ಟುಮಟ್ಟಿನ ಮಹತ್ತ್ವವನ್ನು ಅವು ಪಡೆದುಕೊಂಡಿವೆ.

ಈ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಸಂಕಲಿತವಾಗಿರುವವು ಕಳೆದ ಹನ್ನೆರಡು ವರ್ಷಗಳಿಂದ (೧೯೭೮-೯೦) 'ಉತ್ಥಾನ' ಮಾಸಪತ್ರಿಕೆಯ ಮೊದಲ ಪುಟದಲ್ಲಿ ನಿಯತವಾಗಿ ಪ್ರಕಟಗೊಂಡಿರುವ ಬರಹಗಳು. ನಮ್ಮ ಪ್ರಾರ್ಥನೆಯಂತೆ ಈ ಅರ್ಥವ್ಯಾಖ್ಯೆಗಳನ್ನು ಬರೆಯುತ್ತಿರುವವರು ವಿದ್ವಾನ್ ಎನ್. ರಂಗನಾಥ ಶರ್ಮಾ ಅವರು – 'ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರ' ಎಂಬ ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿ, ಸಂಸ್ಕೃತ, ಕನ್ನಡ ವಿದ್ವದ್ ವಲಯದಲ್ಲಿ ವಿದ್ವಾನ್ ರಂಗನಾಥ ಶರ್ಮಾ ಅವರು ಸುಪರಿಚಿತರು; ಶ್ರೀಮದ್ರಾಮಾಯಣ, ಶ್ರೀಮದ್ಭಾಗವತ, ಅಮರಕೋಶ ಗ್ರಂಥಗಳ ಜನಪ್ರಿಯ ಕನ್ನಡ ಅನುವಾದಗಳ ಮೂಲಕವೂ ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲಿ 'ಬಾಹುಬಲಿವಿಜಯಮ್', 'ಏಕಚಕ್ರಮ್' ಇತ್ಯಾದಿ ಲಘುರೂಪಕಗಳು, ಮತ್ತಿತರ ಸ್ವತಂತ್ರ ಗ್ರಂಥಗಳ ಮೂಲಕವೂ

ಈ ಪೀಳಿಗೆಯ ಶ್ರೇಷ್ಠ ವಿದ್ವಾಂಸರ ಶ್ರೇಣಿಯಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾನ ಪಡೆದುಕೊಂಡಿರುವವರು. ವ್ಯಾಕರಣ, ಅಲಂಕಾರಶಾಸ್ತ್ರಗಳಲ್ಲದೆ ವೇದಾಂತ ಇತ್ಯಾದಿ ದರ್ಶನಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಕೃತಪರಿಶ್ರಮರು; ಕೇಂದ್ರ–ರಾಜ್ಯ ಸರ್ಕಾರಗಳಿಂದಲೂ ಅನೇಕ ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಸಂಘಸಂಸ್ಥೆಗಳಿಂದಲೂ ಸಂಮಾನಿತರು. ಆರಂಭದಿಂದ ರಾಷ್ಟ್ರೋತ್ಥಾನ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಅಭಿಮಾನಿ ವರ್ಗದಲ್ಲಿ ವಿದ್ವಾನ್ ರಂಗನಾಥ ಶರ್ಮಾರವರು ಗಣ್ಯರೆನ್ನುವುದು ನಮಗೆ ಹೆಮ್ಮೆಯ ಸಂಗತಿಯೆನಿಸಿದೆ.

'ಉತ್ಥಾನ' ಪತ್ರಿಕೆಯ 'ಸೂಕ್ತಿ-ವ್ಯಾಪ್ತಿ' ಅಂಕಣ ಮೊದಲಿನಿಂದಲೇ ತುಂಬ ಜನಪ್ರಿಯತೆ ಗಳಿಸಿಕೊಂಡಿದೆ. ಈ ಅಂಕಣಬರಹಗಳು ಪುಸ್ತಕರೂಪದಲ್ಲಿ ಲಭ್ಯವಾಗಬೇಕೆಂಬ ಬೇಡಿಕೆ ದೀರ್ಘಕಾಲದಿಂದ ಇತ್ತು. ಅದನ್ನು ಈಗ ನೆರವೇರಿಸಲಾಗಿರುವುದು ನಮಗೆ ಸಂತೋಷ ತಂದಿದೆ.

ಇಲ್ಲಿ ಆಯ್ಕೆ ಮಾಡಿ ವಿವರಿಸಿರುವ ಶ್ಲೋಕಗಳು ಇತರ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಸುಭಾಷಿತಗಳಂತೆ ಸಾರ್ವಕಾಲಿಕ, ಸಾರ್ವದೇಶಿಕ ಅರ್ಥವ್ಯಾಪ್ತಿಯುಳ್ಳವು. ಇಲ್ಲಿಯ ಶ್ಲೋಕಗಳಿಗೆ ವಿದ್ವಾನ್ ರಂಗನಾಥ ಶರ್ಮಾರವರು ನೀಡಿರುವ ವ್ಯಾಖ್ಯೆ ವಿಶಿಷ್ಟ ಸ್ವರೂಪದ್ದು. ಈ ವಿಶೇಷತೆಗಳು ಎರಡು:

(೧) ಅರ್ಥವಿವರಣೆ ತೀರಾ ಸಂಕ್ಷಿಪ್ತವೂ ಅಲ್ಲದೆ ತೀರಾ ವಿಸ್ತೃತವೂ ಅಲ್ಲದೆ ಹಿತಮಿತವಾಗಿ ಸುಲಭಗ್ರಾಹ್ಯವಾಗಿರುವುದು.

(೨) ಶ್ಲೋಕದ ಅರ್ಥವನ್ನು ಇಂದಿನ ಸಾಮಾಜಿಕ ಪರಿಸರದ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ವಿವೇಚಿಸಿರುವುದು.

ಈ ವಿಶೇಷತೆಗಳಿಂದಾಗಿ ಗ್ರಂಥ ಕನ್ನಡ ಜನತೆಗೆ ಹೆಚ್ಚು ಮೆಚ್ಚಿಕೆಯಾದೀತೆಂದು ಆಶಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದೇವೆ.

ಶ್ರೀ ಪ್ರಜೋತ್ಪತ್ತಿ ಸಂ||
ಚೈತ್ರ ಶುದ್ಧ ಹುಣ್ಣಿಮೆ – ಚಿತ್ರಾಪೂರ್ಣಿಮೆ
೩೦–೩–೧೯೯೧ — ಪ್ರಕಾಶಕರು

ಸಮಕ್ಷಮದಲ್ಲಿ

ಅನೇಕ ಶತಮಾನಗಳ ನಮ್ಮ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಸಂಘರ್ಷ ಇಂದು ಯಶಸ್ಸಿನ ಒಂದು ಘಟ್ಟ ಮುಟ್ಟಿದೆ. ನಮ್ಮ ರಾಷ್ಟ್ರದ ಸ್ವತಂತ್ರ, ಸಾರ್ವಭೌಮ ಜೀವನವನ್ನು ಕಟ್ಟುವ ಸುವರ್ಣಸಂಧಿ ನಮಗಿಂದು ಒದಗಿಬಂದಿದೆ.

ಇದೊಂಗು ಸುವರ್ಣಸಂಧಿ ಆಗಿರುವಂತೆಯೇ ಒಂದು ಗಂಭೀರ ಸವಾಲೂ ಆಗಿದೆ. ನಮ್ಮ ರಾಷ್ಟ್ರಜೀವನವನ್ನು ಯಾವ ಆದರ್ಶದ ಬೆಳಕಿನಲ್ಲಿ, ಯಾವ ಸಿದ್ಧಾಂತದ ಅಡಿಗಲ್ಲ ಮೇಲೆ ಕಟ್ಟಬೇಕು – ಎಂಬ ಸವಾಲಿಗೆ ನಾವಿಂದು ಉತ್ತರ ಕೊಡಬೇಕಾಗಿದೆ.

ಆದರೆ ನಮ್ಮ ನಾಡಿನ ದೌರ್ಭಾಗ್ಯದಿಂದ ಇವತ್ತಿಗೂ ಈ ಮೂಲಪ್ರಶ್ನೆಯ ಬಗೆಗೆ ನಮ್ಮ ಸ್ವತಂತ್ರ ಪ್ರತಿಭೆಯಿಂದ ವಿಚಾರಮಂಥನ ನಡೆಯುತ್ತಲೇ ಇಲ್ಲ. ಇಂಗ್ಲೆಂಡ್ ಅಮೆರಿಕಾಗಳಂತೆಯೋ ಇಲ್ಲವೆ ರಷ್ಯ ಚೀನಾಗಳಂತೆಯೋ ನಮ್ಮ ಜೀವನವನ್ನು ಎರಕ ಹೊಯ್ಯುವ ಆತುರ ಎಲ್ಲ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳಲ್ಲೂ ಕಂಡುಬರುತ್ತಿದೆ. ನಮ್ಮ ರಾಜಕೀಯ, ಆರ್ಥಿಕ, ಸಾಮಾಜಿಕ, ಶೈಕ್ಷಣಿಕ ಇತ್ಯಾದಿ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲೂ ಭಾರತವನ್ನು ಪರದೇಶ, ಪರಸಂಸ್ಕೃತಿಗಳ ಅಗ್ಗದ ನಕಲಾಗಿ ಮಾಡುವ ಪ್ರಯತ್ನವೇ ನಡೆದಿದೆ. ನಮ್ಮ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಪ್ರತಿಭೆ, ಪರಂಪರೆ, ತತ್ತ್ವಜ್ಞಾನ, ಜೀವನಾದರ್ಶ ಇವೆಲ್ಲಕ್ಕೂ ಇಂದು ಗ್ರಹಣ ಹಿಡಿದಂತಾಗಿದೆ.

ಹೀಗಾಗಿ ಇಂದು ಕೋಟಿಕೋಟಿ ಭಾರತೀಯರ ಹೃದಯಕ್ಕೆ ನಮ್ಮ ಸ್ವತಂತ್ರ ರಾಷ್ಟ್ರಜೀವನದ ಅಮೃತಸ್ಪರ್ಶ ಅನುಭವಕ್ಕೆ ಬರುತ್ತಿಲ್ಲ. ನಮ್ಮ ಜನಸಾಮಾನ್ಯರ ಅಂತಃಕರಣವನ್ನು ತಟ್ಟಿ ಎಬ್ಬಿಸುವ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಆದರ್ಶಗಳಿಲ್ಲದೆಹೋದಲ್ಲಿ ರಾಷ್ಟ್ರದ ಪುನರುತ್ಥಾನಕ್ಕಾಗಿ ಅವರಲ್ಲಿ ಸ್ವಯಂಪ್ರೇರಣೆ, ಕಾರ್ಯೋತ್ಸಾಹ, ತ್ಯಾಗ, ಪೌರುಷಗಳು ಬೆಳೆದು ನಿಲ್ಲುವುದಾದರೂ ಹೇಗೆ ? ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಇಂದು ರಾಷ್ಟ್ರದ ಆಗುಹೋಗುಗಳ ಬಗೆಗೆ ಸರ್ವತ್ರ ಉದಾಸೀನತೆ, ಕ್ರಿಯಾಶೂನ್ಯತೆ, ವಿಫಲತೆಗಳೇ ತಾಂಡವವಾಡುತ್ತಿವೆ. ಎಂದಮೇಲೆ ಜನರೆದೆಗೆ ಸ್ಫೂರ್ತಿ, ಉತ್ಸಾಹಗಳನ್ನೆರೆಯಬಲ್ಲ ಭಾರತೀಯತೆಯ ಆದರ್ಶವನ್ನು ಎತ್ತಿಹಿಡಿಯುವುದು ಇಂದು ತೀರ ಅನಿವಾರ್ಯ ಹಾಗೂ ತುರ್ತು ಕರ್ತವ್ಯವಾಗಿದೆ. ಭಾರತವು 'ತನ್ನತನ'ದಿಂದ ಎದ್ದುನಿಂತಾಗಲೇ ಅದು ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ತಲೆಯೆತ್ತಿ ಬಾಳುವಂತಾದೀತು ಎಂಬುದು ಸ್ಪಷ್ಟವಿದೆ.

ನಮ್ಮ ಭಾರತೀಯತೆಯ – ನಮ್ಮ ಸಂಸ್ಕೃತಿ, ಪರಂಪರೆ, ಇತಿಹಾಸ, ತತ್ತ್ವಜ್ಞಾನ, ಜೀವನಾದರ್ಶಗಳ–ಹಿರಿಮೆ ಈ ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಸಾಟಿಯಿಲ್ಲದ್ದು. ನೂರಾರು ಶತಮಾನಗಳವರೆಗೆ ನಮ್ಮ ರಾಷ್ಟ್ರಜೀವನವನ್ನು ವೈಭವಶಾಲಿಯಾಗಿ ಮಾಡಿದ್ದಷ್ಟೆ ಅಲ್ಲ,

ಜಗತ್ತಿಗೆಲ್ಲ ದಿವ್ಯಜೀವನದ ಸುಧೆ ಕುಡಿಸಿದಂತಹ ಅದ್ಭುತ ಚೈತನ್ಯ ಅದರಲ್ಲಿದೆ. ಇಂದಿಗೂ ಸಹ ಆಧುನಿಕ ಜೀವನದ ಅನೇಕ ವಿಕಟ ಸಮಸ್ಯೆ-ಸವಾಲುಗಳಿಗೆ ಸಮರ್ಪಕವಾಗಿ ಸಮಾಧಾನ ನೀಡಬಲ್ಲಂತಹ ಸಮಗ್ರ ಜೀವನದೃಷ್ಟಿ, ವಿಚಾರಸಂಪತ್ತು ಅದರಲ್ಲಿದೆ.

ರಾಷ್ಟ್ರೋತ್ಥಾನದ ಅಡಿಗಲ್ಲಾದ ನಮ್ಮ ಭಾರತೀಯ ಜೀವನದ ಜ್ಞಾನ-ನಿಷ್ಠೆಗಳನ್ನು ಜನಮನದಲ್ಲಿ ಬೇರೂರಿಸುವ ಈ ಚರಿತ್ರಾರ್ಹ ಕಾರ್ಯಕ್ಕಾಗಿ ರಾಷ್ಟ್ರೋತ್ಥಾನ ಪರಿಷತ್ತು ೧೯೬೫ರಲ್ಲಿ ಜನ್ಮತಾಳಿತು. ಪರಿಷತ್ತು ಕಳೆದ ೨೫ ವರ್ಷಗಳಲ್ಲಿ ಜನಜಾಗೃತಿಯ ಚಟುವಟಿಕೆಯಲ್ಲದೆ ಇನ್ನಿತರ ಹತ್ತುಹಲವು ಸಮಾಜಸೇವಾ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳನ್ನು ಹಮ್ಮಿಕೊಂಡು ಬೆಳೆಯುತ್ತಾ ಬಂದಿದೆ. ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಪರಿಷತ್ತಿನ ಆರಂಭದ ಕೆಲವು ಚಟುವಟಿಕೆಗಳನ್ನು ಜನವರಿ ೧೯೮೬ರಿಂದ ಬೇರ್ಪಡಿಸಲಾಯಿತು. ಈ ರೀತಿ ಬೇರ್ಪಡಿಸಿದ ಚಟುವಟಿಕಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಾಶನಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಚಟುವಟಿಕೆಯು 'ರಾಷ್ಟ್ರೋತ್ಥಾನ ಸಾಹಿತ್ಯ ಟ್ರಸ್ಟ್' ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿ ಮುಂದುವರಿದಿದೆ. ಪ್ರಕಾಶನದ ಮುಖ್ಯ ಯೋಜನೆ ಹೀಗಿದೆ:

* ಸಾಮಾಜಿಕ ಚಿಂತನಪ್ರಧಾನವಾದ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಹೊರತರುವುದು. ಇಂದು ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯಲೋಕದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚಿನ ಕೊರತೆ, ಅಗತ್ಯತೆ ಇರುವುದು ಅಂತಹ ಗ್ರಂಥಗಳಿಗೇ. ಈ ಕೊರತೆಯನ್ನು ತುಂಬಲು ಮೂಲ ಕನ್ನಡ ಕೃತಿಗಳ ಜೊತೆಗೆ ಇತರ ಭಾಷೆಗಳಿಂದಲೂ ಉತ್ತಮ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಸಾಹಿತ್ಯವನ್ನು ಕನ್ನಡಕ್ಕೆ ತರುವುದು.

* ನಿಜವಾದ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಇತಿಹಾಸದ ಗ್ರಂಥಗಳಿಗಂತೂ ಕನ್ನಡದಲ್ಲೇ ಏಕೆ, ಇಡೀ ದೇಶದಲ್ಲೇ ತೀವ್ರ ಕೊರತೆ ಇದೆ. ಇದುವರೆಗೆ ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ವಿದ್ವಾಂಸರ ಗ್ರಂಥಗಳು, ಅವರ ದೃಷ್ಟಿ–ಧೋರಣೆಗಳ ಜಾಡಿನಲ್ಲೇ ನಮ್ಮ ಇತಿಹಾಸದ ಅಧ್ಯಯನ ಸಾಗಿದೆ. ಇನ್ನಾದರೂ ನಮ್ಮ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಚರಿತ್ರೆಯನ್ನು ಬರೆಯುವ, ಓದುವ ಅಭ್ಯಾಸವಾಗುವಂತೆ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಇತಿಹಾಸಗ್ರಂಥಗಳಿಗೆ 'ರಾಷ್ಟ್ರೋತ್ಥಾನ ಸಾಹಿತ್ಯ'ದಲ್ಲಿ ಅಗ್ರಸ್ಥಾನ ಕೊಡುವುದು.

* ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ಸತ್ಸಂಸ್ಕಾರಗಳನ್ನು ಮೂಡಿಸುವ ಸದಭಿರುಚಿಯ ಸಾಹಿತ್ಯವನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸುವುದು.

* ಸರಳ ಹಾಗೂ ಉದ್ಬೋಧಕ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ವೈಚಾರಿಕ ಮತ್ತು ವಿಶ್ಲೇಷಣಾತ್ಮಕ ಪುಸ್ತಕಗಳನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸುವುದು.

ತಾಯಿ ಭಾರತೀಯ ದಿವ್ಯಮಂದಿರದಲ್ಲಿ ಹೊತ್ತಿರುವ ಈ ಜ್ಞಾನದ ಸೊಡರಿಗೆ ಜನರ ಒಲವು–ನೆರವುಗಳ ತೈಲಧಾರೆ ಹೀಗೆಯೇ ನಿರಂತರವಾಗಿ ಒದಗಿಬರಲಿ ಎಂಬುದು ನಮ್ಮ ಹೃದಯದಾಳದ ಹಾರೈಕೆ.

— ಪ್ರಕಾಶಕರು

ಸೂಕ್ತಿ - ವ್ಯಾಪ್ತಿ

ದುಃಖೇ ದುಃಖಾಧಿಕಾನ್ ಪಶ್ಯೇತ್ ಸುಖೇ ಪಶ್ಯೇತ್ ಸುಖಾಧಿಕಾನ್ |
ಆತ್ಮಾನಂ ಸುಖದುಃಖಾಭ್ಯಾಂ ಶತ್ರುಭ್ಯಾಮಿವ ನಾರ್ಪಯೇತ್ || || ೧||

— ಸುಭಾಷಿತ ಸುಧಾನಿಧಿ

"ದುಃಖ ಬಂದಾಗ ತನಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ದುಃಖಿತರಾದವರನ್ನು ನೋಡಬೇಕು. ಸುಖ ಬಂದಾಗ ತನಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಸುಖಿಗಳಾದವರನ್ನು ನೋಡಬೇಕು. ಹಗೆಗಳಿಗೆ ಹೇಗೋ ಹಾಗೆ ಶೋಕ ಸಂತೋಷ ಗಳೆರಡಕ್ಕೂ ತನ್ನನ್ನು ಒಪ್ಪಿಸಿಕೊಳ್ಳಬಾರದು."

ಸುಖ-ದುಃಖಗಳು ಹಗಲು-ರಾತ್ರಿಗಳಿದ್ದಂತೆ ತಪ್ಪದೆ ಬರುತ್ತವೆ. ಸುಖವೇ ಬೇಕು ದುಃಖ ಬೇಡವೆಂದರೆ ನಡೆಯದು. ಕಷ್ಟದಲ್ಲಿರತಕ್ಕವನಿಗೂ ಸುಖದ ಗಳಿಗೆ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಬರುತ್ತದೆ. 'ಏತಿ ಜೀವಂತಮಾನಂದೋ ನರಂ ವರ್ಷಶತಾದಪಿ : ಬದುಕಿದ್ದರೆ ನೂರು ವರ್ಷದಲ್ಲಾದರೂ ಆನಂದದ ಕಾಲ ಬರುತ್ತದೆ' ಎಂಬ ಗಾದೆಯನ್ನು ವಾಲ್ಮೀಕಿರಾಮಾಯಣದಲ್ಲಿ ಉದಾಹರಿಸಿದೆ. ಲಂಕೆಯಲ್ಲಿ ಶೋಕತಪ್ತಳಾಗಿದ್ದ ಸೀತೆ, ನಂದಿಗ್ರಾಮದಲ್ಲಿ ಕೊರಗುತ್ತಿದ್ದ ಭರತ, ಇಬ್ಬರೂ ಹನುಮಂತನಿಂದ ಶ್ರೀರಾಮನ ಕುಶಲವಾರ್ತೆಯನ್ನು ಕೇಳಿ ಈ ಗಾದೆಯನ್ನು ನೆನಪು ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ.

ತನಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಕಷ್ಟದಲ್ಲಿರುವವರನ್ನು ನೋಡಿದಾಗ ತನ್ನ ಕಷ್ಟ ಹಗುರವೆನಿಸುತ್ತದೆ. ಕಷ್ಟದಲ್ಲಿರುವವರಿಗೆ ಹಿರಿಯರು ಸಮಾಧಾನ ಹೇಳುವ ಪದ್ಧತಿ ಹೀಗೆಯೇ. ಕಾಡಿನಲ್ಲಿ ತೊಳಲುತ್ತಿದ್ದ ಧರ್ಮರಾಯನಿಗೆ ಬೃಹದಶ್ವನು

ನಳನ ಕಥೆಯನ್ನು ಹೇಳಿ ಸಂತೈಸುತ್ತಾನೆ. ಧರ್ಮರಾಯನಿಗೆ ಜೊತೆಯಲ್ಲಿ ತಮ್ಮಂದಿರಿದ್ದರು, ಹೆಂಡತಿ ದ್ರೌಪದಿ ಇದ್ದಳು; ಅಲ್ಲದೆ, ವನವಾಸಕ್ಕೆ ಅವಧಿ ಇತ್ತು. ನಳರಾಜನು ದಮಯಂತಿಯನ್ನು ತೊರೆದು ಒಂಟಿಯಾದ. ಅವನ ತೊಳಲಾಟಕ್ಕೆ ಅವಧಿಯೇ ಇರಲಿಲ್ಲ.

ಯಾರು ಸುಖದಲ್ಲಿ ಹಿಗ್ಗುವುದಿಲ್ಲವೋ ಅವರಿಗೆ ದುಃಖದಲ್ಲಿ ಕುಗ್ಗದಿರುವ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ ಬರುತ್ತದೆ. ಸುಖದಲ್ಲಿ ಹಿಗ್ಗುವುದು, ದುಃಖದಲ್ಲಿ ಕುಗ್ಗುವುದು – ಇವೆರಡೂ ಮನಸ್ಸಿನ ಸಮತೋಲನವನ್ನು ತಪ್ಪಿಸುತ್ತವೆ. ಮನಸ್ಸು ತಿಳಿನೀರಿನ ಕೊಳವಿದ್ದಂತೆ. ಹೊಸ ನೀರು ಹರಿದು ಬಂದರೂ ಕೊಳೆ, ಇರುವ ನೀರು ಬತ್ತಿದರೂ ಕೊಳೆ. ಬಡಕಲಾಗುವುದು ಹೇಗೆ ರೋಗವೋ ಹಾಗೆ ಬೊಜ್ಜು ಬೆಳೆಯುವುದೂ ರೋಗವೇ.

ಸುಖ–ದುಃಖಗಳನ್ನು ಸಮದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಎದುರಿಸುವುದೇ ಮನಸ್ಸಿನ ಸ್ವಾಸ್ಥ್ಯ. 'ಸಮದುಃಖಸುಖಃ ಸ್ವಸ್ಥಃ', 'ಸುಖದುಃಖೇ ಸಮೇ ಕೃತ್ವಾ' ಎಂಬ ಹಿತನುಡಿ ಇದಕ್ಕಾಗಿ.

ಅನಭಿಜ್ಞಾಯ ಶಾಸ್ತ್ರಾರ್ಥಾನ್ ಪುರುಷಾಃ ಪಶುಬುದ್ಧಯಃ |
ಪ್ರಾಗಲ್ಭ್ಯಾದ್ ವಕ್ತುಮಿಚ್ಛಂತಿ ಮಂತ್ರೇಷ್ವಭ್ಯಂತರೀಕೃತಾಃ || || ೨ ||

— ರಾಮಾಯಣ, ಯುದ್ಧಕಾಂಡ, ೬೩-೧೪

"ಮಂತ್ರಿಗಳಲ್ಲಿ ಪಶುಬುದ್ಧಿಯ ಜನರೂ ಸೇರಿಕೊಂಡಿರುತ್ತಾರೆ. ಅವರು ಯಾವ ಶಾಸ್ತ್ರಾರ್ಥವನ್ನೂ ತಿಳಿಯದೆ ದುಡುಕಿನ ವಾಗ್ಜಾಲದಿಂದ ಮಾತಾಡಲು, ಸಲಹೆ ಕೊಡಲು ಬಯಸುತ್ತಾರೆ."

ಈ ಮಾತನ್ನು ಹೇಳಿದವನು ಕುಂಭಕರ್ಣ ! ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ರಾಮನ ಕೈ ಮೇಲಾಗುತ್ತಾ ಬಂದಿತು. ರಾವಣನಿಗೆ ದಿಕ್ಕು ತೋರಲಿಲ್ಲ. ಮಲಗಿದ್ದ ಕುಂಭಕರ್ಣನನ್ನು ಎಬ್ಬಿಸಿ ರಾಜಸಭೆಗೆ ಬರಮಾಡಿಕೊಂಡು, ನಡೆದ ಸಂಗತಿಯನ್ನು ಅವನಿಗೆ ತಿಳಿಸಿ, ಆತನ ಸಹಾಯವನ್ನು ಕೋರುತ್ತಾನೆ. ಆಗ

ಕುಂಭಕರ್ಣನು ರಾವಣನಿಗೆ ಬುದ್ಧಿವಾದವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತ ಹೀಗೆ ನುಡಿದಿದ್ದಾನೆ: ''ಅಣ್ಣ, ನೀನು ಸೀತೆಯನ್ನು ಅಪಹರಿಸಿದ್ದು ಮೊದಲನೆಯ ತಪ್ಪು. ಯಾರ ಸಲಹೆಯನ್ನು ಕೇಳಿ ಹಾಗೆ ಮಾಡಿದೆ ? ಯುದ್ಧವನ್ನು ಆರಂಭಿಸಿದ್ದು ಎರಡನೆಯ ತಪ್ಪು. ವಿಭೀಷಣನಿಗಿಂತ ನಿನಗೆ ಆಪ್ತನೂ ಬುದ್ಧಿಶಾಲಿಯೂ ಯಾರಿದ್ದಾರೆ ? ಅವನ ಮಾತನ್ನು ತಳ್ಳಿ ಪಶುಬುದ್ಧಿಗಳಾದ ಮಂತ್ರಿಗಳ ಸಲಹೆಯಂತೆ ನಡೆದಿದ್ದೀಯೆ. ಸೀತೆಯನ್ನು ಅಪಹರಿಸುವಾಗ ಇದು ಯುಕ್ತವೇ, ಅಯುಕ್ತವೇ ಎಂಬುದನ್ನು ಚಿಂತಿಸಲೇ ಇಲ್ಲ. ಅದರ ಪರಿಣಾಮವೇನಾದೀತೆಂಬುದನ್ನೂ ನೀನು ಆಲೋಚಿಸಲಿಲ್ಲ. ಬರಿಯ ವೀರ್ಯದರ್ಪದಿಂದ ಇದೆಲ್ಲವನ್ನೂ ನಡೆಸಿಬಿಟ್ಟಿದ್ದೀಯೆ. ನೀನಾಗಿ ಈ ಸಂಕಟವನ್ನು ತಂದುಕೊಂಡಿದ್ದೀಯೆ. ಈಗಲೂ ಕಾಲ ಮಿಂಚಿಲ್ಲ. ಸೀತೆಯನ್ನು ರಾಮನಿಗೆ ಒಪ್ಪಿಸಿಬಿಡು''

ದೇಶ ಕಾಲ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಗಳು ಮಾರ್ಪಟ್ಟರೂ ಸತ್ಯವು ಮಾರ್ಪಡುವುದಿಲ್ಲ. ವಿಧಾನಸಭೆಗಾಗಲಿ, ಸಂಸತ್ತಿಗಾಗಲಿ ಸದಸ್ಯನಾಗಲು ವಿದ್ಯಾಮಟ್ಟ ಏನಿರಬೇಕೆಂಬುದನ್ನೇ ನಮ್ಮ ರಾಜ್ಯಾಂಗವು ಗೊತ್ತುಪಡಿಸಿಲ್ಲ. ಮಂತ್ರಿಯಾಗಲು ಕನಿಷ್ಠಾರ್ಹತೆ ಏನೆಂಬುದೇ ಇಲ್ಲ. ಮತದಾನಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಹೇರಳವಾದ ಭ್ರಷ್ಟಾಚಾರ ನಡೆಯುತ್ತಿದೆ. ಹೀಗಿರುವಾಗ 'ಶಾಸ್ತ್ರಾರ್ಥ'ದ ಗಂಧವೂ ಇಲ್ಲದ 'ಪಶುಬುದ್ಧಿ'ಗಳು ಮಂತ್ರಿಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ನುಸುಳಿದರೆ ಅಚ್ಚರಿಯೇನು ?

ಏಕಂ ವಿಷರಸೋ ಹಂತಿ ಶಸ್ತ್ರೇಣೈಕಶ್ಚ ಹನ್ಯತೇ |
ಸಬಂಧುರಾಷ್ಟ್ರಂ ರಾಜಾನಂ ಹಂತ್ಯೇಕೋ ಮಂತ್ರವಿಪ್ಲವಃ || || ೩ ||

— ಯಶಸ್ತಿಲಕಚಂಪೂ

''ವಿಷವು ಒಬ್ಬನನ್ನು ಕೊಲ್ಲುತ್ತದೆ. ಆಯುಧದಿಂದ ಒಬ್ಬನು ಹತನಾಗುತ್ತಾನೆ. ಆದರೆ ಕೆಟ್ಟ ಮಂತ್ರಾಲೋಚನೆ ಬಂಧು–ರಾಷ್ಟ್ರಸಮೇತವಾಗಿ ರಾಜನನ್ನು ನಾಶಮಾಡುತ್ತದೆ.''

ವಿಷದಿಂದ, ಹರಿತವಾದ ಆಯುಧದಿಂದ ಆಗುವ ಅನರ್ಥಕ್ಕಿಂತ 'ಮಂತ್ರವಿಪ್ಲವ'ದಿಂದ ಆಗುವ ಅನರ್ಥ ಘೋರವಾದದ್ದು, ರಾಷ್ಟ್ರವ್ಯಾಪಿಯಾದದ್ದು. ರಾಷ್ಟ್ರದಲ್ಲಿರುವ ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬ ಪ್ರಜೆಗೂ ಅದರ ಬಿಸಿ ತಟ್ಟುತ್ತದೆ. ಮಂತ್ರಾಲೋಚನೆಯ ವಿಪ್ಲವ ಹೇಗೆ ರಾಷ್ಟ್ರದ ವಿಪತ್ತಿಗೆ ಕಾರಣವಾಗುತ್ತಿದೆಯೆಂಬುದನ್ನು ರಾಮಾಯಣ, ಮಹಾಭಾರತ ಕಥೆಗಳೂ ಇತಿಹಾಸವೂ ಸ್ಪಷ್ಟಪಡಿಸಿವೆ. ಯಾವ ಮಂತ್ರಾಲೋಚನೆಯಲ್ಲಿ ರಾಷ್ಟ್ರವ್ಯಾಪಿಯಾದ ಹಿತದೃಷ್ಟಿಯಿಲ್ಲವೋ, ಯಾವುದು ದೂರದೃಷ್ಟಿಯನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡು ಸ್ವಾರ್ಥದಿಂದ ಸಂಕುಚಿತವಾಗುವುದೋ ಅದು 'ಮಂತ್ರವಿಪ್ಲವ'. ನಿರಂಕುಶ ಪ್ರಭುತ್ವದ 'ಏಕರಾಜ' ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿಯೇ 'ಮಂತ್ರವಿಪ್ಲವ'ದಿಂದಾಗುವ ಅನರ್ಥವನ್ನು ಹಿಂದಿನವರು ಕಂಡುಕೊಂಡಿದ್ದರು. ಆಗ ಮಂತ್ರಾಲೋಚನೆ ಹೇಳತಕ್ಕವರ ಸಂಖ್ಯೆ ಪರಿಮಿತವಾಗಿತ್ತು; ಅವರ ಆಸೆ ಆಮಿಷಗಳು ರಾಜಾನುಗ್ರಹಕ್ಕೆ ಮಾತ್ರ ಸೀಮಿತವಾಗಿತ್ತು. ಈ ಪ್ರಜಾಪ್ರಭುತ್ವ ಯುಗದಲ್ಲಾದರೋ ಮಂತ್ರಾಲೋಚನೆ ಮಾಡತಕ್ಕವರ ಸಂಖ್ಯೆ ಅಪರಿಮಿತ; ಆಸೆ ಆಮಿಷಗಳು ಅನಂತಮುಖಿ. ಹಿಂಬಾಲಕರ ಸಂಖ್ಯೆಗೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ಮಂತ್ರಾಲೋಚನೆ ಪರಿಪುಷ್ಟವಾಗಿ ತೂಕವನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಅದಕ್ಕೆ ಬರುವ ತೂಕ ಸಂಖ್ಯಾಬಲದಿಂದಲೇ ಹೊರತು ತೂಕವಾದ ವಿಚಾರದಿಂದಲ್ಲ. ಸಂಖ್ಯಾಬಲ ಬರುವುದು ಸ್ವಾರ್ಥಬಲದಿಂದ.

'ಸ್ವ' ಎಂದರೆ 'ನಾನು, ನನ್ನ ಬಂಧುಗಳು' ಎಂದಷ್ಟೇ ಆದರೆ ಅದು ಸ್ವಾರ್ಥಕಲುಷಿತ. ಅದೇ 'ಸ್ವ' ಎಂದರೆ 'ನಮ್ಮ ರಾಷ್ಟ್ರ' ಎಂದಾದಾಗ ಅಂತಹ ಸ್ವಾರ್ಥ ಪವಿತ್ರವಾದದ್ದು. ಈ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದಾದ ಮಂತ್ರಾಲೋಚನೆ ರಾಷ್ಟ್ರಕ್ಕೆ ಹಿತಕಾರಿ. ಈ ವಿಶಾಲಾರ್ಥದ ಸ್ವಾರ್ಥದಿಂದ ಪ್ರಚೋದಿತವಾದ ಮಂತ್ರಾಲೋಚನೆ ನಮಗೆ ಬೇಕಾದದ್ದು. ಸರಿಯಾಗಿ ಬಳಸಿದ ವಿಷ ಔಷಧವಾಗಿ ಅಮೃತವಾಗುತ್ತದೆ; ಆಯುಧವೂ ಲೋಕೋಪಕಾರಿಯಾಗುತ್ತದೆ.

ವಾಕ್‌ಸಂಯಮೋ ಹಿ ನೃಪತೇ ಸುದುಷ್ಕರತಮೋ ಮತಃ |
ಅರ್ಥವಚ್ಚ ವಿಚಿತ್ರಂ ಚ ನ ಶಕ್ಯಂ ಬಹು ಭಾಷಿತುಮ್ || || ೪ ||

— ವಿದುರನೀತಿ

"ರಾಜ, ಮಾತನ್ನು ಮಿತವಾಗಿ ಬಳಸುವುದು ಬಹಳ ಕಷ್ಟ. ಅರ್ಥವತ್ತಾಗಿಯೂ ನಾನಾ ಯುಕ್ತಿಗಳಿಂದಲೂ ನಿದರ್ಶನಗಳಿಂದಲೂ ಕೂಡಿ ವಿಚಿತ್ರವೆನಿಸುವಂತೆ ಹೆಚ್ಚು ಮಾತಾಡಲು ಸಾಧ್ಯವೂ ಇಲ್ಲ."

ನಮಗೆ ಯಾವುದರ ದುರ್ಭಿಕ್ಷವಾದರೂ ಮಾತುಗಳಿಗೆ ದುರ್ಭಿಕ್ಷವಿಲ್ಲ! ಮಾತಿನ ಸರಮಾಲೆಯನ್ನು ಜೋಡಿಸಿ ಭಾಷಣ ಬಿಗಿಯಬಲ್ಲೆವು. ಹಾಗೆಯೇ ಬರೆಯಲೂಬಲ್ಲೆವು. 'ಅಚ್ಚಿನಾ ಮೊಳೆಯುಂಟು, ವೆಚ್ಚಕ್ಕೆ ಹೊನ್ನುಂಟು.' ಅದು ಸಂಗತವಾಗಿದೆಯೋ ಅಸಂಗತವಾಗಿದೆಯೋ, ಜನರಿಗೆ ಬೇಕಾದದ್ದೋ ಬೇಡವಾದ್ದೋ ಎಂದು ಯಾರೂ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ತಂದುಕೊಳ್ಳುವುದಿಲ್ಲ. ನಾವು ಮಾತಿನ ಮಲ್ಲರು. ಸರ್ಕಾರ ಅದಕ್ಕೆ ತೆರಿಗೆ ಹಾಕಿದರೆ ಲೇಸೆನಿಸುತ್ತದೆ ! ವಾಕ್‌ಚಪಲವು ಮನುಷ್ಯನು ಗೆಲ್ಲಲಾರದ ಒಂದು ಚಟ.

'ಮಾತನಾಡಿದರೆ ಮುತ್ತು ಚೆಲ್ಲುವಂತಿರಬೇಕು' ಎನ್ನುವುದು ದೊಡ್ಡವರ ಹಿತ ನುಡಿ. ಮಾತಾಡುವುದು ಮನುಷ್ಯನಿಗೆ ದೈವದತ್ತವಾದ ಒಂದು ಶಕ್ತಿ. ಆ ಶಕ್ತಿ ಮುತ್ತಿನ ಬೆಲೆಯುಳ್ಳದ್ದು. 'ಮಹೀಯಾಂಸಃ ಪ್ರಕೃತ್ಯಾ ಮಿತಭಾಷಿಣಃ' ('ದೊಡ್ಡವರು ಸಹಜವಾಗಿ ಮಿತಭಾಷಿಗಳು') ಎನ್ನುತ್ತದೆ ಒಂದು ಸುಭಾಷಿತ.

ಸತ್ಯವನ್ನು ನುಡಿಯಲು ಹೆಚ್ಚು ಮಾತುಗಳು ಬೇಕಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ, ಸತ್ಯದ ಸ್ವರೂಪ ಒಂದೇ ಆಗಿರುತ್ತದೆ. ಪ್ರಜೆಗಳಿಗೆ ಬೇಕಾದ್ದು ಸುಖ-ನೆಮ್ಮದಿ. ಅದೊಂದರ ವಿಷಯವಾಗಿ ನಮ್ಮ ರಾಜಕೀಯಸ್ಥರು ಮಾಡುವ ಭಾಷಣಗಳಿಂದ ಆಕಾಶ ಪ್ರತಿಧ್ವನಿತವಾಗಿದೆ. ಅವರಾಡುವ ಮಾತು ಗಾಳಿಯಲ್ಲಿ ಇಂಗಿಹೋಗುವುದರಿಂದ ಎಷ್ಟು ಮಾತಾಡಿದರೂ ಆಕಾಶ ಹಿಡಿಸುತ್ತದೆ ! ಕಲ್ಲುಹರಳುಗಳಂತೆ ಅವು ಉಳಿದುಕೊಂಡಿದ್ದರೆ ಆಕಾಶ ತುಂಬಿಹೋಗಿ ಮುಂದಿನ ಮಾತುಗಳಿಗೆ ಸ್ಥಳ ಇರುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ.

ಹೆಚ್ಚು ಮಾತಾಡುವುದು 'ವಾಚೋ ವಿಗ್ಲಾಪನಮ್'. ಅದು ವಾಗ್ದೇವಿಯನ್ನು ಬಳಲಿಸುವುದು; ವಾಕ್‌ಶಕ್ತಿಯ ದುರುಪಯೋಗ. ನಮಗಿರುವುದು ವಾಕ್‌ಶಕ್ತಿಯ ಕೊರತೆಯಲ್ಲ, ಕ್ರಿಯಾಶಕ್ತಿಯ ಕೊರತೆ.

ಪರಿವರ್ತಿನಿ ಸಂಸಾರೇ ಮೃತಃ ಕೋವಾ ನ ಜಾಯತೇ |
ಸ ಜಾತೋ ಯೇನ ಜಾತೇನ ಯಾತಿ ವಂಶಃ ಸಮುನ್ನತಿಮ್ || || ೫ ||

— **ನೀತಿಶತಕ**

"ಸುತ್ತುತ್ತಿರುವ ಈ ಸಂಸಾರದಲ್ಲಿ ಸತ್ತವನು ಯಾವನು ತಾನೇ ಮತ್ತೆ ಹುಟ್ಟುವುದಿಲ್ಲ ? ಹುಟ್ಟಿದ ಯಾವನಿಂದ ವಂಶವು ಉನ್ನತ ಸ್ಥಾನಕ್ಕೇರುವುದೋ ಅವನೇ ನಿಜವಾಗಿ ಹುಟ್ಟಿದವನು (ಅವನ ಜನ್ಮ ಸಾರ್ಥಕ)."

ಸಂಸಾರಚಕ್ರ ಅನಾದಿಯೆನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಮನುಷ್ಯ ಲೆಕ್ಕವಿಲ್ಲದಷ್ಟು ಹುಟ್ಟು-ಸಾವುಗಳನ್ನು ಪಡೆದಿದ್ದಾನೆ. ಜಗತ್ತಿಗೆ ಯಾವನೂ ಹೊಸಬನಲ್ಲ. "ಜಾತಸ್ಯ ಹಿ ಧ್ರುವೋ ಮೃತ್ಯುಃ, ಧ್ರುವಂ ಜನ್ಮ ಮೃತಸ್ಯ ಚ." ಆದರೂ ಮಗನು ಹುಟ್ಟಿದನೆಂದರೆ ತಾಯಿತಂದೆಗಳಿಗೆ ಸಂಭ್ರಮ. ಪ್ರತಿವರ್ಷ ಅವನ ಹುಟ್ಟುಹಬ್ಬ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ಸಕಲ ಪ್ರಾಣಿಗಳೂ ಸತ್ತಮೇಲೆ ಹುಟ್ಟುವರೆಂದಾಗ ಹುಟ್ಟುವುದು ಸಹಜವಾಯಿತು.

ನಮ್ಮವರು ಕುಲ, ವಂಶ, ಮನೆತನ, ಇವುಗಳಿಗೆ ಬಹಳ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯವನ್ನು ಕೊಡುತ್ತಿದ್ದರು. 'ನನ್ನಿಂದ ನನ್ನ ವಂಶ ವಿಖ್ಯಾತವಾಗಬೇಕು, ಅದಾಗದಿದ್ದರೆ ಅದಕ್ಕೆ ನನ್ನಿಂದ ಕಳಂಕವಾದರೂ ಸಂಭವಿಸಬಾರದು' ಎಂಬುದು ಅವರ ಮನೀಷೆಯಾಗಿತ್ತು. ವಸಿಷ್ಠಗೋತ್ರ, ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರಗೋತ್ರ, ಸೂರ್ಯವಂಶ, ಚಂದ್ರವಂಶ ಎಂದೆಲ್ಲ ಸ್ಮರಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಉದ್ದೇಶವೇ ಅದು. ವಂಶೀಯರು ಸಾಧಿಸಿದ ಮಹತ್ತರ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ನೆನೆದು ನವಸ್ಫೂರ್ತಿಯನ್ನು ಪಡೆಯುವ ತವಕ ಈ ಸ್ಮರಣೆಯಲ್ಲಿದೆ.

ರಾಮಾಯಣದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀರಾಮಚಂದ್ರನಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ 'ಕುಲಂ ವ್ಯಪದಿಶನ್ ಮಹತ್' ಎಂಬ ನುಡಿ ಹಲವೆಡೆ ಬರುತ್ತದೆ. ಆತನು, "ಕೀರ್ತಿಶಾಲಿಯಾದ ಸೂರ್ಯವಂಶದಲ್ಲಿ ದಶರಥನಿಗೆ ಮಗನಾಗಿ ಹುಟ್ಟಿದ ನಾನು ತಂದೆಯ ಮಾತನ್ನು ಮೀರಲೆ ? ಎರಡು ನುಡಿಯಲೆ ? ಇನ್ನೊಬ್ಬರನ್ನು ಯಾಚಿಸಲೆ ? ಯುದ್ಧದಿಂದ ಸರಿಯಲೆ ?" – ಎನ್ನುತ್ತಾನೆ. ಸೀತೆಯೂ ಸಹ "ಜನಕರಾಜನಿಗೆ ಮಗಳಾಗಿ, ದಶರಥನಿಗೆ ಸೊಸೆಯಾಗಿ, ಶ್ರೀರಾಮನಿಗೆ ಪತ್ನಿಯಾಗಿ – ಹುಟ್ಟಿದ ಕುಲಕ್ಕೆ, ಸೇರಿದ ಕುಲಕ್ಕೆ–ಕಳಂಕವನ್ನು ತಂದೇನೆ ?" –ಎಂದು ರಾವಣನಿಗೆ ಮಾರುತ್ತರ ಕೊಡುತ್ತಾಳೆ.

ಆತ್ಮಾಭಿಮಾನ ಎಂಬಲ್ಲಿ ಆತ್ಮವು ಹಲವಾರು ಭಾವನೆಗಳ ಮೂಟೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಕುಲದ ಕಾಣಿಕೆ ದೊಡ್ಡದು. ಕುಲಾಭಿಮಾನದಿಂದ ಚಿಗುರಿದುದು ಆತ್ಮಾಭಿಮಾನ. ಇದು ಇನ್ನೂ ವಿಸ್ತೃತವಾದರೆ ದೇಶಾಭಿಮಾನವಾಗುತ್ತದೆ. ದೇಶಾಭಿಮಾನಿಯು ತನ್ನ ಜನ್ಮದಿಂದ ದೇಶದ ಕೀರ್ತಿ ಹೆಚ್ಚಬೇಕೆಂದು ಬಯಸುತ್ತಾನೆ. ದೇಶಾಭಿಮಾನದ ವಿಸ್ತೃತರೂಪ ವಿಶ್ವಾಭಿಮಾನ. ಅದು ಯಾರಿಗಿದೆಯೋ ಅವನು ವಿಶ್ವಕುಟುಂಬಿ. ತನ್ನ ಹುಟ್ಟಿನಿಂದ ವಿಶ್ವಕ್ಕೆ ಒಂದು ಕಾಣಿಕೆ ಸಂದಾಯವಾಗಲೆಂದು ಅವನು ಆಶಿಸುತ್ತಾನೆ.

ಭಾರಸ್ಯೋದ್ವಾಹನಾರ್ಥಂ ಚ ರಥಾಕ್ಷೋಽಭ್ಯಜ್ಯತೇ ಯಥಾ |
ಭೋಜನಂ ಪ್ರಾಣಯಾತ್ರಾರ್ಥಂ ತದ್ವದ್ ವಿದ್ವಾನ್ನಿಷೇವತೇ || || ೬ ||

"ಭಾರವನ್ನೆಳೆಯಲು ಸೌಕರ್ಯವಾಗಲೆಂದು ರಥದ ಅಚ್ಚಿಗೆ ಎಣ್ಣೆಯನ್ನು ಲೇಪಿಸುತ್ತಾರೆ. ಹಾಗೆಯೇ ಪ್ರಾಣಯಾತ್ರೆ ಸಾಗಲೆಂದು ವಿದ್ವಾಂಸನು ಆಹಾರವನ್ನು ಸೇವಿಸುತ್ತಾನೆ."

ಗಾಡಿಯ ಅಚ್ಚಿಗೆ ಎಣ್ಣೆ ಹಾಕುವ ಉದ್ದೇಶ ಗಾಲಿ ಚೆನ್ನಾಗಿ ತಿರುಗಲಿ, ಭಾರ ಮುಂದಕ್ಕೆ ಸಾಗಲಿ ಎಂದು. ಎಣ್ಣೆ ಇದೆಯೆಂದು ಡಬ್ಬಗಟ್ಟಲೆ ಯಾರೂ ಅದಕ್ಕೆ ಸುರಿಯುವುದಿಲ್ಲ. ಸುರಿದರೆ ಎಣ್ಣೆಯೂ ಹಾಳು, ಗಾಲಿಯೂ ಹಾಳು.

ಆದು ನಯವಾಗಿ ತಿರುಗಲೂ ಆಗದು. ಹಾಗೆಯೇ ಮನುಷ್ಯನಿಗೆ ಪ್ರಾಣ ಯಾತ್ರೆ ಸಾಗಲೆಂಬುದು ಊಟದ ಉದ್ದೇಶ. ತಿನ್ನುವುದೇ ಉದ್ದೇಶವಲ್ಲ. ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ತಿಂದರೆ ಆಹಾರವು ಹಾಳಾಗುವುದರ ಜೊತೆಗೆ ಆರೋಗ್ಯಕ್ಕೂ ಕೆ ಡು.

'ಬದುಕುವುದಕ್ಕಾಗಿ ತಿನ್ನು, ತಿನ್ನುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಬದುಕಬೇಡ' ಎಂಬ ಗಾದೆಯುಂಟು. 'ದೇಹಕ್ಕೆ ಬೇಕಾದ್ದಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ತಿನ್ನುವುದು ಇನ್ನೊಬ್ಬರ ಅನ್ನವನ್ನು ಕಿತ್ತುಕೊಂಡಂತೆ. ಅದು ಪಾಪ' ಎಂದು ಮಹಾತ್ಮಾ ಗಾಂಧಿಯವರು ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದರು.

ಊಟ, ಧಾನ್ಯ, ಧನ–ಎಲ್ಲ ಒಂದೇ. ಇವು ಭೋಗಸಾಮಗ್ರಿಯ ನಾನಾರೂಪ. ಅಧಿಕವಾಗಿ ಕೂಡಿಹಾಕುವುದು ನೀತಿಯಲ್ಲ ಎಂಬುದೇ ಮೂಲತತ್ತ್ವ. ಅಧಿಕವೆಂದರೆ ಎಷ್ಟು? ತನ್ನ ಸುತ್ತಮುತ್ತ ತನ್ನ ಊರಲ್ಲಿ, ತನ್ನ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಇರತಕ್ಕ ಜನಸಾಮಾನ್ಯರ ಸುಖಸಾಮಗ್ರಿಗಿಂತ ಅಧಿಕ. ಅವರಿಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಕೂಡಿಹಾಕಿ, ಅವರು ಹೊಟ್ಟೆಗಿಲ್ಲದೆ ನವೆಯುತ್ತಿರುವಾಗ ತಾನು ಸುಖದಲ್ಲಿ ಓಲಾಡುವುದು ಸಲ್ಲದು. ಬಡಜನರೆದುರಿಗೆ ಶ್ರೀಮಂತಿಕೆಯನ್ನು ತೋರಿಸುವುದು ಬಡಜನತೆಯನ್ನು ಹಂಗಿಸಿದಂತೆ, ಅಣಕವಾಡಿದಂತೆ.

ಇನ್ನೊಂದು ನೀತಿಶ್ಲೋಕ ಹೀಗೆನ್ನುತ್ತದೆ : "ನಿನ್ನಲ್ಲಿ ನೂರು ಹಸುಗಳು ಇರಬಹುದು. ನೀನು ಕುಡಿಯುವುದು ಒಂದು ಹಸುವಿನ ಹಾಲಿನಲ್ಲಿ ಒಂದು ಪಾವನ್ನು ಮಾತ್ರ. ಒಂದು ಖಂಡುಗ ಅಕ್ಕಿ ಇರಬಹುದು. ನಿನಗೆ ಬೇಕಾದ್ದು ಒಂದು ಪಾವು ಅಕ್ಕಿ. ದೊಡ್ಡ ಬಂಗಲೆಯೇ ನಿನ್ನದಿರಬಹುದು. ನೀನು ಮಲಗುವುದು ಒಂದು ಕೋಣೆಯ, ಒಂದು ಮಂಚದ ಒಂದು ಮಗ್ಗುಲಲ್ಲಿ! ಉಳಿದುದೆಲ್ಲ ಪರರಿಗೆ ಸೇರಿದ್ದು

'ಅತಿ ಆಸೆ, ಗತಿಗೇಡು' ಎನ್ನುವುದು ಇದಕ್ಕಾಗಿ. ಇದು ನಿರಾಶಾ ವಾದವಲ್ಲ. 'ಸರ್ವರಿಗೂ ಸಮಪಾಲು, ಸರ್ವರಿಗೂ ಸಮಬಾಳು' ಎಂಬುದರ ತಿರುಳು ಈ ನುಡಿಯಲ್ಲಿದೆ.

ದಾನಂ ಭೋಗೋ ನಾಶಸ್ತಿಸ್ರೋ ಗತಯೋ ಭವಂತಿ ವಿತ್ತಸ್ಯ |
ಯೋ ನ ದದಾತಿ ನ ಭುಂಕ್ತೇ ತಸ್ಯ ತೃತೀಯಾ ಗತಿರ್ಭವತಿ || || ೭ ||

— ನೀತಿಶತಕ

"ದಾನ, ಭೋಗ, ನಾಶ – ಎಂದು ಹಣಕ್ಕೆ ಮೂರು ಗತಿಗಳುಂಟು. ಯಾವನು ದಾನ ಮಾಡುವುದಿಲ್ಲವೋ ತಾನೂ ಭೋಗಿಸುವುದಿಲ್ಲವೋ ಅವನ ಹಣಕ್ಕೆ ಮೂರನೆಯ ಗತಿ, ಎಂದರೆ ನಾಶ ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ."

ಹಣವಿರುವುದು ಚಲಾವಣೆಗಾಗಿ. ಚಲಾವಣೆಯೆಂದರೆ ಕೊಳ್ಳುವುದು ಅಥವಾ ಕೊಡುವುದು. ಕೊಳ್ಳುವುದು ತನಗಾಗಿ, ಕೊಡುವುದು ಪರರಿಗಾಗಿ. ಕೊಳ್ಳುವುದು ಸ್ವಾರ್ಥವೆನಿಸಿದರೂ ಪರಿಣಾಮದಲ್ಲಿ ಪರಾರ್ಥವೂ ಆಗುತ್ತದೆ. ಯಾರೂ ಹಣವನ್ನೇ ತಿನ್ನುವುದಿಲ್ಲ; ಅನ್ನಕ್ಕಾಗಿ, ಬಟ್ಟೆಗಾಗಿ ಖರ್ಚು ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಪರಿಣಾಮದಲ್ಲಿ ಆ ಹಣ ರೈತನಿಗಷ್ಟು, ನೇಕಾರನಿಗಷ್ಟು ಸೇರಿಹೋಗುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ಭೋಗದಲ್ಲಿಯೂ ಒಂದಂಶದ ತ್ಯಾಗ ಉಂಟು. ಆದರೆ ಉದ್ದೇಶ ಸ್ವಾರ್ಥವಾದ್ದರಿಂದ ಸ್ವಾರ್ಥದ ಲೇಪನ ಉಂಟು. ಇದು ರಾಜಸ.

ಬಡಬಗ್ಗರಿಗಾಗಿ ಕೊಡುವುದು ದಾನ. ಆಸ್ಪತ್ರೆ, ವಿದ್ಯಾಶಾಲೆಗಳ ನಿರ್ಮಾಣ ಮೊದಲಾದವು ದಾನದ ವಿವಿಧ ಮುಖಗಳು. ಪರಾರ್ಥವೇ ಉದ್ದೇಶವಾದರೆ ಈ ದಾನ ಸಾತ್ತ್ವಿಕ. ಹೆಸರಿಗಾಗಿ, ಕಳ್ಳಹಣವನ್ನು ದಕ್ಕಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಆದರೆ, ಆಗ ಆ ದಾನ ರಾಜಸ.

ಧನ ಶಬ್ದದಿಂದ ಧಾನ್ಯ ಶಬ್ದ ಹುಟ್ಟಿದೆ, ಒಂದು ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಧಾನ್ಯವೇ ಧನವೆನಿಸಿತ್ತು. ಧಾನ್ಯವನ್ನು ಬಹುಕಾಲ ಕೂಡಿಹಾಕಲಾಗುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಆದರ ವಿನಿಯೋಗ ನಡೆಯುತ್ತಲೇ ಇರಬೇಕಾಗಿತ್ತು. ಧಾನ್ಯವನ್ನು ತಿನ್ನಬೇಕು, ಇಲ್ಲವೆ, ತಿನ್ನಲಿಲ್ಲದವರಿಗೆ ಕೊಡಬೇಕು. ಇಂಥ ಧನವುಳ್ಳವನು ಧನ್ಯನೆನಿಸಿದ್ದ. ದ್ರವ್ಯವೂ ಧನವೇ.

ದ್ರವ್ಯಯಜ್ಞವು ಹಲವಾರು ಯಜ್ಞಗಳಲ್ಲೊಂದು. 'ಯಜಃ ದೇವಪೂಜಾ-ಸಂಗತಿಕರಣದಾನೇಷು' ಎಂದು ಧಾತ್ವರ್ಥ. ದೇವತಾಪೂಜೆ, ಅಧಿಕವಾಗಿರು

ವುದರ ಸಮನ್ವಿತ ವಿತರಣೆ, ಬಡಬಗ್ಗರಿಗೆ ದಾನ – ಇವಿಷ್ಟು 'ಯಜ್ಞ' ಶಬ್ದಾರ್ಥ. ಒಂದು ವರ್ಷಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚಾಗುವಷ್ಟು ದ್ರವ್ಯ ಉಳ್ಳವನು ಯಜ್ಞ ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ವಿಧಿಸುತ್ತದೆ ಶಾಸ್ತ್ರ.

ಗಾಳಿ ಸ್ವಚ್ಛವಾಗಿರಬೇಕಾದರೆ ಬೀಸುತ್ತಿರಬೇಕು. ನೀರು ಶುದ್ಧವಾಗಿರಬೇಕಾದರೆ ಹರಿಯುತ್ತಿರಬೇಕು. ಹಣದ ವಿನಿಯೋಗವಾಗುತ್ತಿದ್ದರೆ ಮಾತ್ರ ಅದಕ್ಕೆ ನೈರ್ಮಲ್ಯ.

ಹೂ, ಹಣ್ಣು, ಹಣ – ಇವುಗಳಿಗೆ ಭೋಗ, ದಾನ ಎರಡೇ ಸರಿಯಾದ ಗತಿ. ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಹೂ ಬಾಡುತ್ತದೆ, ಹಣ್ಣು ಕೊಳೆಯುತ್ತದೆ. ಹಣ ಕಂಡವರ ಪಾಲಾಗಿ ಹಾಳಾಗುತ್ತದೆ.

ಶಾಸ್ತ್ರಕಾರರು ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಪದಾರ್ಥಕ್ಕೂ ಆರು ವಿಕಾರಗಳಿವೆ ಎಂದು ಗೊತ್ತುಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಜಾಯತೇ, ಅಸ್ತಿ, ವರ್ಧತೇ, ವಿಪರಿಣಮತೇ, ಕ್ಷೀಯತೇ, ನಶ್ಯತಿ – ಎಂಬಿವು ಆರು ಭಾವವಿಕಾರಗಳು. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ನಮ್ಮ ದೇಹವನ್ನೇ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಬಹುದು. ಇದು ಮೊದಲು ಹುಟ್ಟಿತು ಎನ್ನುತ್ತೇವೆ. ವಿಶಿಷ್ಟರೂಪವನ್ನು ತಳೆದು ಇಲ್ಲಿದೆ, ಅಲ್ಲಿದೆ, ಈ ಆಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಇಷ್ಟು ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿದೆ ಎಂಬ ವ್ಯವಹಾರಕ್ಕೆ ಗೋಚರವಾಗುವುದು 'ಅಸ್ತಿ'. ಅನಂತರ ಆಹಾರವನ್ನು ತನ್ನಲ್ಲಿ ಅಳವಡಿಸಿಕೊಂಡು ದೇಹ ವರ್ಧಿಸುತ್ತದೆ. ಬೆಳವಣಿಗೆ ನಿಂತ ಮೇಲೆ ವಿಪರಿಣಾಮ. ಕೂದಲು ಬೆಳ್ಳಗಾಗುವುದು, ಚರ್ಮ ಮೂಳೆ ಮಾಂಸಖಂಡಗಳು ಬೆಳವಣಿಗೆಯನ್ನು ನಿಲ್ಲಿಸಿ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ರೂಪವನ್ನು ತಳೆಯುವುದು ವಿಪರಿಣಾಮ. ಆಮೇಲೆ ದೇಹದ ಕ್ಷೀಣತೆ, ಅನಂತರ ನಾಶ – ಮರಣ.

ಹೀಗೆ ಆರು ವಿಕಾರಗಳಿಗೆ ಒಳಪಟ್ಟ ಹಣಕ್ಕೂ ಮೂರು ಗತಿಗಳನ್ನು ವ್ಯಾವಹಾರಿಕವಾಗಿ ನೀತಿಶಾಸ್ತ್ರಕಾರನು ಹೇಳಿದ್ದಾನೆ. ಹಣವನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸುವುದು ತಮ್ಮ ಭೋಗಕ್ಕಾಗಿ ಎಂಬುದನ್ನು ಸಕಲರೂ ಬಲ್ಲರು. ಈ 'ಸ್ವಾರ್ಥ'ದಲ್ಲಿ **ಮಡದಿ ಮಕ್ಕಳ ಸುಖ** ಎಂಬ 'ಸ್ವಕೀಯಾರ್ಥ'ವೂ ಸೇರಿ ಹೋಗುತ್ತದೆ. ವಿಚಾರ ಮಾಡಿದಾಗ ತನಗಾಗಿಯೇ ಅಲ್ಲವೆ ತನ್ನವರೆ ಎಂಬ ಅಭಿಮಾನ ?

ಯಾರು ಹಣದ ಅಭಾವದಿಂದ ತತ್ತರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೋ ಅವರಿಗೆ ಕೊಡುವುದು ದಾನ. ಅದನ್ನು ಸತ್ಪಾತ್ರರಿಗೆ ಕೊಡಬೇಕೆಂಬುದು ಸರ್ವಸಂಮತ ವಾದ ನೀತಿ.

ತಾನೂ ತಿನ್ನಬೇಕು, ಹಸಿದವರಿಗೂ ತಿನ್ನಿಸಬೇಕು ಎಂಬುದೇ ಮೂಲತತ್ತ್ವ. ದಾನ, ಭೋಗ – ಎಂಬ ಎರಡು ಗತಿಗಳು ಧನಕ್ಕೆ ದೊರೆಯದೆ ಹೋದಾಗ ನಾಶ ಎಂಬ ಮೂರನೆಯ ಗತಿ ಅದಕ್ಕೆ ಕಟ್ಟಿಟ್ಟದ್ದು. ಅದು ತನ್ನ ಪಾಲಿಗೆ ಇಲ್ಲ ಎಂಬುದೇ ನಾಶ. ಭೋಗದಿಂದಾದ ಸುಖವಾಗಲಿ, ದಾನದಿಂದಾಗುವ ಪುಣ್ಯವಾಗಲಿ ಅವನ ಪಾಲಿಗೆ ಇಲ್ಲ. ತಾನೂ ತಿನ್ನ, ಪರರಿಗೂ ಕೊಡ – ಎಂಬ ಕಡುಲೋಭಿ ಈ ನೀತಿಯಿಂದ ಏನಾದರೂ ಕಲಿತರೆ ಅವನಿಗೇ ಒಳ್ಳೆಯದು. ಭಾಗವತದಲ್ಲಿ ಈ ನೀತಿಯನ್ನೇ ವಿಸ್ತರಿಸಿ "ಮನುಷ್ಯನು ಹಣವನ್ನು ಧರ್ಮಕ್ಕಾಗಿ, ಕೀರ್ತಿಗಾಗಿ, (ಉದ್ಯೋಗದಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿಸಿ) ಮತ್ತೆ ಧನಾರ್ಜನೆಗಾಗಿ, ತನ್ನ ಭೋಗಕ್ಕಾಗಿ, ಸ್ವಜನರಿಗಾಗಿ ಹಂಚಬೇಕು" – ಎಂದು ಹೇಳಿದೆ (೮-೧೯-೩೭). ಸ್ವಾರ್ಥವನ್ನು ಗೌಣವಾಗಿಸಿ ಪರಾರ್ಥವಾಗಿ ದುಡಿಯಬೇಕೆಂಬುದು ನೀತಿಶಾಸ್ತ್ರಕಾರನ ಹೃದಯ. ಆದ್ದರಿಂದ "ದಾನಂ ಭೋಗೋ ನಾಶಃ...." ಎಂಬಲ್ಲಿ ದಾನವನ್ನೇ ಮೊದಲು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ.

ಅಹಂ ಮಮಾಭಿಮಾನೋತ್ಥೈಃ ಕಾಮಲೋಭಾದಿಭಿರ್ಮಲೈಃ |
ವೀತಂ ಯದಾ ಮನಃ ಶುದ್ಧಮದುಃಖಮಸುಖಂ ಸಮಂ || || ೮ ||

— ಭಾಗವತ

" 'ನಾನು–ನನ್ನದು' ಎಂಬ ಅಭಿಮಾನದಿಂದ ಹುಟ್ಟಿದ ಕಾಮ, ಲೋಭ ಮುಂತಾದವು ಮನಸ್ಸನ್ನು ಮಲಿನಗೊಳಿಸುತ್ತವೆ. ಈ ಕೊಳೆಯಿಂದ ಮನಸ್ಸು ಯಾವಾಗ ಪರಿಶುದ್ಧವಾಗುವುದೋ ಆಗ ಸುಖವಾಗಲಿ ದುಃಖವಾಗಲಿ ಸಮವೆನಿಸುತ್ತದೆ."

ನಾನು ಬಲ್ಲೆ, ನಾನು ಮಾಡುತ್ತೇನೆ – ಎಂದು ಮನುಷ್ಯನು ಎದೆಮುಟ್ಟಿ ಕೊಳ್ಳುವುದು ಯಾವುದಕ್ಕೆ ಸೂಚನೆ ? ಎದೆಯಲ್ಲಿ ನೆಲೆಸಿದ ಆತ್ಮನಿಗೋ,

ದೇಹಕ್ಕೋ ? ಆತ್ಮ, ದೇಹ ಎರಡನ್ನೂ ಕಲಸುಮೇಲೋಗರವಾಗಿ 'ನಾನು' ಎನ್ನುತ್ತಾನೆ ಮನುಷ್ಯ. ಇದೇ ಅಹಂಕಾರ. ನಾನು ಎಂಬ ಅಭಿಮಾನ. ನಾನು ಎಂಬುದೇ ನನ್ನದು ಎಂಬ ಮಮಕಾರಕ್ಕೆ ಮೂಲ. ಈ ಅಹಂಕಾರ ಮಮಕಾರಗಳೇ ಸುಖದುಃಖಗಳ ಬೇರು.

ಸುಖವನ್ನು ಅರಸುತ್ತ ಹೊರಟೆವೋ, ದುಃಖವು ನೆರಳಿನಂತೆ ಜೊತೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಬಂದಿರುತ್ತದೆ. ಸುಖವನ್ನು ಅರಸುವುದನ್ನು ಮನುಷ್ಯ ಬಿಡಲಿಲ್ಲ; ದುಃಖವನ್ನು ಅನುಭವಿಸುವುದನ್ನು ತಪ್ಪಿಸಿಕೊಳ್ಳಲಿಲ್ಲ. 'ಸುಖದುಃಖೇ ಸಮೇ ಕೃತ್ವಾ', 'ಸಮದುಃಖಸುಖಃ ಸ್ವಸ್ಥಃ' ಎಂದ, ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣ. ಇದರ ರಹಸ್ಯವೇನು ? ಇದನ್ನು ಸಮನಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವುದು ಹೇಗೆ ?

ಅಹಂಕಾರ ಮಮಕಾರಗಳನ್ನು ತ್ಯಜಿಸುವುದು ನಮ್ಮಂಥವರಿಗೆ ಸಾಧ್ಯವಲ್ಲದ್ದು. ಜಗತ್ತಿನ ವ್ಯವಹಾರವೆಲ್ಲ ಇವುಗಳಿಂದ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ಇವೇ ಮನುಷ್ಯನ ಸಕಲ ಕಾರ್ಯಗಳಿಗೂ, ಉತ್ಸಾಹ ಸ್ಫೂರ್ತಿಗಳಿಗೂ ಮೂಲ. ತ್ಯಜಿಸಬೇಕಾದ್ದು ಅಹಂಕಾರ ಮಮಕಾರಗಳನ್ನಲ್ಲ, ಕಾಮಲೋಭಾದಿ ದುರ್ಗುಣಗಳನ್ನು.

ಬೆಂಕಿಗೆ ಕೆಟ್ಟವಸ್ತುವನ್ನು ಸುರಿದರೆ ಕೆಟ್ಟ ನಾತ ಹರಡುತ್ತದೆ; ಶ್ರೀಗಂಧವನ್ನು ಹಾಕಿದರೆ ಸುಗಂಧ ಹರಡುತ್ತದೆ. ಹಾಗೆ ಈ ಅಹಂಕಾರ ಮಮಕಾರಗಳು ಬೆಂಕಿ ಇದ್ದಂತೆ. ಅವಕ್ಕೆ ರಜೋಗುಣ, ತಮೋಗುಣಗಳನ್ನು ಸೇರಿಸಿದಾಗ ಕಾಮಲೋಭಾದಿಗಳು ಚಿಮ್ಮುತ್ತವೆ. ಸತ್ತ್ವಗುಣವನ್ನು ಸೇರಿಸಿದರೆ ಸತ್ಯ, ದಯೆ, ಲೋಕೋಪಕಾರ ಬುದ್ಧಿ — ಮುಂತಾದ ಸದ್ಗುಣಗಳ ಸುಗಂಧ ಹರಡುತ್ತದೆ. ಕಾಲಿಗೆ ಚುಚ್ಚುವುದೆಂದು ರಸ್ತೆಯಲ್ಲಿರುವ ಕಲ್ಲು ಮುಳ್ಳುಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ತೆಗೆದೆಸೆಯುತ್ತ ಸಾಗುವುದು ನಮ್ಮಿಂದಾಗದು. ಹಾಗಾದರೆ ರಸ್ತೆಯಲ್ಲಿ ನಡೆಯುವುದು ಹೇಗೆ ? ಬುದ್ಧಿಶಾಲಿ ಕಾಲಿಗೆ ಚಪ್ಪಲಿ ಹಾಕಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ. ದಾರಿಯೆಲ್ಲ ಅವನಿಗೆ ಸಮನಾಗಿಯೇ ಇರುತ್ತದೆ.

ಹಾಗೆ ವಿವೇಕಿಯಾದವನು ತನ್ನ ಅಹಂಕಾರ ಮಮಕಾರಗಳಿಗೆ ಸತ್ತ್ವಗುಣದ ಹೊದಿಕೆಯನ್ನು ತೊಡಿಸುತ್ತಾನೆ.

ದಾನೇ ತಪಸಿ ಸತ್ಯೇ ವಾ ಯಸ್ಯ ನೋಚ್ಚರಿತಂ ಯಶಃ |
ವಿದ್ಯಾಯಾಮರ್ಥಲಾಭೇ ವಾ ಮಾತುರುಚ್ಚಾರ ಏವ ಸಃ || || ೯ ||

– ಮಹಾಭಾರತ

"ದಾನ, ತಪಸ್ಸು, ಸತ್ಯ, ವಿದ್ಯೆ, ಧನಾರ್ಜನೆ – ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಯಾವುದಾದರೊಂದರಲ್ಲಾದರೂ ಯಾವಾತನ ಕೀರ್ತಿ ಹರಡಿಲ್ಲವೋ ಆತನು ತಾಯಿಯ ಮಲವೇ ಸರಿ."

ಮನುಷ್ಯನ ಜೀವನಕ್ಕೆ ಒಂದು ಉದ್ದೇಶ, ಗುರಿ ಬೇಕು : ಬಾಳಿಗೊಂದು ನಂಬಿಕೆ. ಈ ನಂಬಿಕೆಯೇ ಇತರ ಪ್ರಾಣಿಗಳಿಗಿಂತ ಮನುಷ್ಯನಲ್ಲಿರುವ ಹೆಚ್ಚುಗಾರಿಕೆ. ಜೀವನದುದ್ದಕ್ಕೂ ಒಂದಾನೊಂದು ನಂಬಿಕೆಯನ್ನು ಗಟ್ಟಿಯಾಗಿ ಹಿಡಿದು ಸಾಧನೆಯಲ್ಲಿ ತೊಡಗುವುದು ಮನುಷ್ಯಲಕ್ಷಣ.

ನಂಬಿಕೆಯನ್ನು ಶ್ರದ್ಧೆಯೆಂದು ವ್ಯವಹರಿಸುತ್ತಿದೆ ವೇದವಾಣಿ. 'ಶ್ರದ್ಧಯಾ ಹಿ ಪುರುಷಃ.' ಶ್ರದ್ಧೆಯಿಂದಲೇ ಮನುಷ್ಯನೆನಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ. ಶ್ರದ್ಧೆಯನ್ನು ಇಡಬೇಕಾದ ವಿಷಯ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ನಾಲ್ಕು ಎನ್ನುತ್ತದೆ ಮೇಲ್ಕಂಡ ನೀತಿಶ್ಲೋಕ. ಮೊದಲನೆಯದು ದಾನ. 'ಒಬ್ಬನಲ್ಲಿ ಧನಸಂಚಯ ಉಳಿಯಬಾರದು. ಅದು ಬಡವರಲ್ಲಿ ಹಂಚಿಹೋಗುತ್ತಿರಬೇಕು' ಎಂಬುದು ದಾನದ ಉದ್ದೇಶ. ಇದಕ್ಕಾಗಿಯೇ ನಮ್ಮ ಹಿಂದಿನ ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ದಾನದ ಪ್ರಶಂಸೆ ಅಧಿಕ. 'ಶ್ರದ್ಧಯಾ ದೇಯಂ, ಅಶ್ರದ್ಧಯಾ ಅದೇಯಂ' ಎನ್ನುತ್ತದೆ ಉಪನಿಷತ್ತು. ಉಳ್ಳವನು ಕೊಡಬಹುದು. ಕೊಡಲು ಏನೂ ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ? ತಪಸ್ಸು ಮಾಡು. ತಪಸ್ಸಿನಿಂದ ಲೋಕಕಲ್ಯಾಣವನ್ನು ಸಾಧಿಸು. ಇಲ್ಲವೇ ಸತ್ಯಾನ್ವೇಷಣೆ ಬಾಳಿನ ಧ್ಯೇಯವಾಗಿರಲಿ. ಸತ್ಯಕ್ಕಾಗಿ ಹೋರಾಡು.

ದಾನ, ತಪಸ್ಸು, ಸತ್ಯ – ಇವು ಮೂರೂ ತ್ಯಾಗಬುದ್ಧಿಯನ್ನು ಅಪೇಕ್ಷಿಸುತ್ತವೆ. ದಾನದಲ್ಲಿ ಧನತ್ಯಾಗ, ತಪಃಸತ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಸುಖತ್ಯಾಗ. ಯಾರಿಗೆ ತ್ಯಾಗಬುದ್ಧಿಯಿಲ್ಲವೋ ಅವರಿಗೆ ಆರ್ಜನಾಬುದ್ಧಿ ಇರಲಿ. ಯಾವುದರಲ್ಲಿ ? ವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ, ಧನದಲ್ಲಿ. ವಿದ್ಯಾರ್ಜನೆ ಬಾಳಿನ ಧ್ಯೇಯವಾಗಿರಬೇಕು. ಯಾವುದಾದರೊಂದು ವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಉತ್ತುಂಗ ಶಿಖರವನ್ನಡರು

ವುದು ಗುರಿಯಾಗಿರಬೇಕು. ಹಾಗೆ ಸಂಪಾದಿಸಿದ ವಿದ್ಯೆ ಒಂದಲ್ಲ ಒಂದು ಬಗೆಯಲ್ಲಿ ರಾಷ್ಟ್ರದ ಹಿತಕ್ಕೇ ವಿನಿಯೋಗವಾಗುತ್ತದೆ. ಯಾರಿಗೆ ವಿದ್ಯೆಯ ಗಳಿಕೆ ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲವೋ ಅವರು ಧನಸಂಪಾದನೆಯಲ್ಲಿ ತೊಡಗಲಿ. ಅದು ಧರ್ಮಮಾರ್ಗದಿಂದ ನಡೆಯತಕ್ಕದ್ದು. ಅದರಲ್ಲಿ ಸ್ವಾರ್ಥವಿದ್ದರೂ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳೂ ವಾಣಿಜ್ಯವೂ ವೃದ್ಧಿಹೊಂದಿ ದೇಶದ ಸಂಪತ್ತು ಬೆಳೆಯುತ್ತದೆ. ಹಲವರಿಗೆ ಉದ್ಯೋಗಾವಕಾಶ ದೊರೆಯುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ವಿದ್ಯಾರ್ಜನೆಯಾಗಲಿ ಧನಸಂಗ್ರಹವಾಗಲಿ ಪ್ರಕಾರಾಂತರದಿಂದ ತ್ಯಾಗದಲ್ಲಿಯೇ ಪರ್ಯವಸಾನ ಗೊಳ್ಳಬೇಕು. ಇದು ನಮ್ಮ ಹಿರಿಯರು ತೋರಿಸಿಕೊಟ್ಟಿರುವ ದಾರಿ. ಈ ಧ್ಯೇಯಕ್ಕಾಗಿ ಯಾವನು ಶ್ರದ್ಧೆಯಿಂದ ಆತ್ಮಾರ್ಪಣೆ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವು ದಿಲ್ಲವೋ ಅವನು ತಾಯಿಗೆ ಮಗನಲ್ಲ, ಅವನು ತಾಯಿಯ ಮಲ.

ಶ್ರೂಯತಾಂ ಧರ್ಮಸರ್ವಸ್ವಂ ಶ್ರುತ್ವಾ ಚೈವಾವಧಾರ್ಯತಾಮ್ ।
ಆತ್ಮನಃ ಪ್ರತಿಕೂಲಾನಿ ಪರೇಷಾಂ ನ ಸಮಾಚರೇತ್ ॥ ॥ ೧೦ ॥

— ಪಂಚತಂತ್ರ

"ಧರ್ಮದ ಸರ್ವಸ್ವವು, ಜೀವಾಳವು ಯಾವುದೆಂಬುದನ್ನು ಕೇಳಿರಿ. ಕೇಳಿ ನೆನಪಿನಲ್ಲಿಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಿರಿ. ತನಗೆ ಯಾವುದು ಪ್ರತಿಕೂಲವೆನಿಸು ವುದೋ ಅದನ್ನು ಇತರರ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಆಚರಿಸಬಾರದು."

ಧರ್ಮ ಇಬ್ಬಗೆಯಾದದ್ದು. ಒಂದು ವಿಧಿರೂಪ; ಇನ್ನೊಂದು ನಿಷೇಧ ರೂಪ. ಹಸಿದು ಬಂದವರಿಗೆ ಅಶನವೀಯಲುಬೇಕು, ದಯೆಯೇ ಧರ್ಮದ ಮೂಲವಯ್ಯ, ಸತ್ಯವನ್ನೇ ನುಡಿಯಬೇಕು – ಇವು ವಿಧಿರೂಪ. ಕಳಬೇಡ, ಕೊಲಬೇಡ, ಹುಸಿಯ ನುಡಿಯಲುಬೇಡ – ಇವು ನಿಷೇಧರೂಪ. ತನಗೆ ಪ್ರತಿಕೂಲವಾದ್ದನ್ನು ಇನ್ನೊಬ್ಬರಿಗೆ ಮಾಡಬಾರದು. ಎಂದರೆ ತನಗೆ ಹಿತವಾದ್ದನ್ನು ಇನ್ನೊಬ್ಬರಿಗೂ ಮಾಡಬೇಕು ಎಂಬ ಅರ್ಥ ಸೇರಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಈ ವಿಧಿ–ನಿಷೇಧಗಳು ಒಂದೇ ನಾಣ್ಯದ ಎರಡು ಮುಖಗಳು. ತನ್ನಂತೆ ಪರರು ಎಂದು ಬಗೆಯುವುದೇ ನೀತಿಯ ತಿರುಳು. ಸರ್ವಸಮತೆ, ಸೋದರ

ಭಾವ, ವಸುಧೈವ ಕುಟುಂಬಕಂ – ಎಂಬುದರ ಮೂಲತತ್ತ್ವ ಇದೇ. ಮರ್ಯಾದೆಯನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ಮರ್ಯಾದೆಯನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊ ಎನ್ನುವುದುಂಟು. ಎಲ್ಲರೂ ನಮ್ಮನ್ನು ಗೌರವದಿಂದ ಕಾಣಬೇಕೆಂದು ಬಯಸುತ್ತೇವೆ, ಇನ್ನೊಬ್ಬರ ವಿಷಯವಾಗಿ ಮರೆಯುತ್ತೇವೆ. ನಮ್ಮ ಕಷ್ಟದಲ್ಲಿ ಅನ್ಯರ ಸಹಾನುಭೂತಿಯನ್ನು ಕೋರುತ್ತೇವೆ, ಇನ್ನೊಬ್ಬರ ಕಷ್ಟದಲ್ಲಿ ಅದನ್ನು ದೂರವಿರಿಸುತ್ತೇವೆ. ನೆರೆಮನೆಯವರು ರೇಡಿಯೋವನ್ನು ದೊಡ್ಡದಾಗಿ ಕೂಗಿಸಿದಾಗ ನಮಗೆ ತೊಂದರೆಯೆನ್ನುತ್ತೇವೆ. ನಮ್ಮ ರೇಡಿಯೋ ಕೂಗಾಟ ದೊಡ್ಡದಾದಾಗ ಅದು ಮರೆತುಹೋಗುತ್ತದೆ.

ಅಶೋಕವನದಲ್ಲಿ ರಾವಣನು ಸೀತೆಯನ್ನು ಕಾಡಿಸುವಾಗ ಪರಸ್ತ್ರೀಹರಣ ರಾಕ್ಷಸರಿಗೆ 'ಸ್ವಧರ್ಮ' ಎನ್ನುತ್ತಾನೆ. ಅದಕ್ಕೆ ಸೀತೆ ರಾವಣನ ಕೆನ್ನೆಗೆ ಹೊಡೆದಂತೆ –

ಯಥಾ ತವ ತಥಾಽನ್ಯೇಷಾಂ ದಾರಾ ರಕ್ಷ್ಯಾ ನಿಶಾಚರ |
ಸ್ವಾತ್ಮಾನಮುಪಮಾಂ ಕೃತ್ವಾ ಸ್ವೇಷು ದಾರೇಷು ರಮ್ಯತಾಮ್ ||

– ಎಂದು ಉತ್ತರಿಸುತ್ತಾಳೆ. "ನಿನ್ನ ಮಡದಿಯನ್ನು ಹೇಗೋ ಹಾಗೆ ಅನ್ಯರ ಮಡದಿಯರನ್ನೂ ಮಾನಭಂಗವಾಗದಂತೆ ರಕ್ಷಿಸಬೇಕು. ನಿನ್ನಂತೆ ಅನ್ಯರು ಎಂದು ತಿಳಿದು ನಿನ್ನ ಪತ್ನಿಯರಲ್ಲಿ ಸಂತುಷ್ಟನಾಗು."

ಪರಸ್ತ್ರೀಹರಣ ರಾವಣನಿಗೆ ಸ್ವಧರ್ಮವಂತೆ. ಅವನ ಹೆಂಡತಿ ಮಂಡೋದರಿಯನ್ನು ಇನ್ನೊಬ್ಬ ರಾಕ್ಷಸ ಅಪಹರಿಸಿದ್ದರೆ ? ಅದು ಅವನಿಗೆ ಸ್ವಧರ್ಮ ಎಂದು ಸುಮ್ಮನಾಗುತ್ತಿದ್ದನೇನೋ !

ಹತಂ ಜ್ಞಾನಂ ಕ್ರಿಯಾಶೂನ್ಯಂ ಹತಾ ಚಾಜ್ಞಾನಿನಃ ಕ್ರಿಯಾ |
ಧಾವನ್ನಪ್ಯಂಧಕೋ ನಷ್ಟಃ ಪಶ್ಯನ್ನಪಿ ಚ ಪಂಗುಕಃ || || ೧೧

– ಯಶಸ್ತಿಲಕಚಂಪೂ

"ಕ್ರಿಯೆಯಿಲ್ಲದ ತಿಳಿವು ನಷ್ಟವಾದಂತೆ ವ್ಯರ್ಥ. ತಿಳಿವಿಲ್ಲದವನ ಕ್ರಿಯೆಯೂ ವ್ಯರ್ಥವೇ. ಕುರುಡನು ಓಡಿದರೂ ನಷ್ಟನಾಗುತ್ತಾನೆ. ಕುಂಟನು ನೋಡುತ್ತಿದ್ದರೂ ಫಲವಿಲ್ಲದೆ ನಷ್ಟನಾಗುತ್ತಾನೆ."

ಸೂರ್ಯನು ಹುಟ್ಟಿದಾಗ ಜನರು ಕೆಲಸದಲ್ಲಿ ತೊಡಗುತ್ತಾರೆ. ಸೂರ್ಯನ ಬೆಳಕು ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ಪ್ರೇರಕ. ಬೆಳಕಿನ ಉದ್ದೇಶವೂ ಬೆಳಕಿನ ಫಲವೂ ಕ್ರಿಯೆಯೇ. ರಾತ್ರಿ ಕೋಣೆಯಲ್ಲಿ ದೀಪ ಉರಿಯುವಾಗ ಓದುವ, ಬರೆಯುವ ಮತ್ತಿತರ ಕೆಲಸಗಳು ಜರುಗುತ್ತವೆ. ಯಾವ ಕೆಲಸವೂ ನಡೆಯದಿದ್ದಾಗ ಕೋಣೆಯ ದೀಪ ವ್ಯರ್ಥ. ಅದನ್ನು ಆರಿಸಬೇಕು. ಬೆಳಕಿಲ್ಲದೆ ಬರೆಯುವುದು ಅಸಾಧ್ಯ. ಒಂದು ವೇಳೆ ಸಾಧ್ಯವಾದರೂ ನಿಷ್ಫಲ, ಅನರ್ಥಕಾರಿಯೂ ಆದೀತು.

ವಿವೇಕಪೂರ್ಣವಾದ ಜ್ಞಾನ ಬಾಳಿನ ಬೆಳಕು. ದೀಪದ ಬೆಳಕು ಬಹಿರಂಗಕ್ಕೆ, ಜ್ಞಾನದ ಬೆಳಕು ಅಂತರಂಗಕ್ಕೆ. ಅಂತರಂಗದ ಬೆಳಕಿಲ್ಲದವನಿಗೆ ಬಹಿರಂಗದ ಬೆಳಕು ಏನೂ ಮಾಡಲಾರದು. ಅದು ಅವನ ಪಾಲಿಗೆ ಕತ್ತೆಗೆ ಕತ್ತುರಿ ಇದ್ದಂತೆ. ಕುರುಡನಿಗೆ ಕನ್ನಡಿ ಇದ್ದಂತೆ, ಕಿವುಡನಿಗೆ ಸಂಗೀತವಿದ್ದಂತೆ. ಅಜ್ಞಾನಿ ಕಣ್ಣಿದ್ದರೂ ಕುರುಡ, ಕಾಲಿದ್ದರೂ ಹೆಳವ.

ಕಾಳ್ಗಿಚ್ಚು ಆವರಿಸಿದಾಗ ಕುರುಡ ಓಡಿದರೂ ಅಪಾಯದಿಂದ ತಪ್ಪಿಸಿಕೊಳ್ಳಲಾರ. ಓಡಿದರೆ ಬಿದ್ದು ಹಲ್ಲು ಮುರಿದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ, ಇಲ್ಲವೆ ಕಿಚ್ಚಿಗೆ ಅಭಿಮುಖವಾಗಿ ಓಡಿ ಸುಟ್ಟುಹೋಗುತ್ತಾನೆ. ಕುಂಟನು ಕಿಚ್ಚನ್ನು ಕಂಡರೂ ಓಡಲಾರದೆ ಬೆಂಕಿಗೆ ಬಲಿಯಾಗುತ್ತಾನೆ.

ರಾಜಕೀಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರಜೆಗಳ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯೂ ಇಂತಹುದೇ. ನಮ್ಮಲ್ಲಿ ಜ್ಞಾನಿಗಳಿದ್ದಾರೆ, ವಿವೇಕಿಗಳಿದ್ದಾರೆ. ಅವರಲ್ಲಿ ಬಹುಮಂದಿ ಜನರಿಗೆ ತಿಳಿವಳಿಕೆ ನೀಡಿ ಮಾರ್ಗದರ್ಶನ ಮಾಡಲು ಮುಂದೆ ಬರುವುದಿಲ್ಲ. ನಿಷ್ಕ್ರಿಯವಾದ ಅವರ ಜ್ಞಾನ ಪಾಠ ಹೇಳದ ಉಪಾಧ್ಯಾಯನ ವಿದ್ಯೆಯಿದ್ದಂತೆ; ಯಾರಿಗೂ ಉಪಯೋಗವಾಗದ ಕುಂಟೆಯ ನೀರಿನಂತೆ, ಕಾಡಿನಲ್ಲಿ ತಾನಾಗಿ ಉದುರಿಹೋಗುವ ಹೂವಿನಂತೆ, ಹಣ್ಣಿನಂತೆ. ಅವರ ಮೌನ ಹೆಳವನ ನೋಟವಿದ್ದಂತೆ ವ್ಯರ್ಥ. ಮತಗಟ್ಟೆಗೆ ಹೋಗಿ ಮತನೀಡದ ಅವರ ಜ್ಞಾನ ಕ್ರಿಯಾಶೂನ್ಯ. ಹಾಗೆಯೇ ಅಜ್ಞಾನಿಗಳ ಆರ್ಭಟಸಹಿತವಾದ ಕ್ರಿಯೆ ಕುರುಡನ ಓಟವಿದ್ದಂತೆ ಅನರ್ಥಕಾರಿ. ಆದರೆ ಕಾಳ್ಗಿಚ್ಚಿನ ಉರಿ ಇಬ್ಬರಿಗೂ ಸಮಾನ. ಕ್ರಿಯಾಶೀಲನಾದ ಕುರುಡನಂತೆ ನಿಷ್ಕ್ರಿಯನಾದ ಕುಂಟನೂ ಉರಿಯ ಝಳದಿಂದ ತಪ್ಪಿಸಿಕೊಳ್ಳಲಾರ.

ಪ್ರಿಯವಾಕ್ಯಪ್ರದಾನೇನ ಸರ್ವೇ ತುಷ್ಯಂತಿ ಜಂತವಃ |
ತಸ್ಮಾತ್ತದೇವ ವಕ್ತವ್ಯಂ ವಚನೇ ಕಾ ದರಿದ್ರತಾ || || ೧೨ ||

— ಸುಭಾಷಿತರತ್ನಭಾಂಡಾಗಾರ

"ಪ್ರಿಯವಾದ ಮಾತನ್ನಾಡುವುದರಿಂದ ಎಲ್ಲರೂ ಸಂತೋಷ ಪಡುತ್ತಾರೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಪ್ರಿಯವಾದ ಮಾತನ್ನೇ ನುಡಿಯಬೇಕು. ಮಾತಿಗೆ ಬಡತನವಾದರೂ ಏನು ?"

ವಾಲ್ಮೀಕಿಮುನಿಗಳು ಶ್ರೀರಾಮನನ್ನು "ಮೃದುವಾಗಿ ಮಾತಾಡತಕ್ಕವನು. ಪ್ರಿಯಂವದಃ – ನಗುನಗುತ್ತ ಮಾತಾಡುತ್ತಾನೆ, ಪರುಷವಾದ ಮಾತನ್ನಾಡುವುದೇ ಇಲ್ಲ" ಎಂದು ವರ್ಣಿಸುತ್ತಾರೆ. ಪಂಪಾತೀರದಲ್ಲಾದ ಪ್ರಥಮ ಸಂದರ್ಶನದಲ್ಲಿ ಹನುಮಂತನ ಮಾತನ್ನು ಕೇಳಿದ ಶ್ರೀರಾಮನು ಲಕ್ಷ್ಮಣನೊಡನೆ "ಲಕ್ಷ್ಮಣ, ಈತನು ಎಷ್ಟು ಮಧುರವಾಗಿ ಮಾತಾಡುತ್ತಾನೆ! ಮಾತಿನ ಶೈಲಿ ಚೇತೋಹಾರಿಯಾಗಿದೆ. ಇಂತಹ ವಾಣಿ ಯಾರನ್ನು ಆನಂದಗೊಳಿಸದು ? ಕತ್ತಿಯನ್ನು ಹಿರಿದ ಶತ್ರುವಿನ ಚಿತ್ತವನ್ನು ಸಹ ಇಂತಹ ಮಾತು ಪ್ರಸನ್ನಗೊಳಿಸುವುದು" – ಎಂದು ಪ್ರಶಂಸೆ ಮಾಡುತ್ತಾನೆ. ಅತಿಥಿಯು ಮನೆಗೆ ಬಂದಾಗ ಅವನನ್ನು ಉಪಚರಿಸಲು ಎಂತಹ ಬಡವನಿಗೂ 'ಸೂನೃತಾ ವಾಕ್' – ಪ್ರಿಯವೂ ಹಿತವೂ ಆದ ಮಾತಿಗೆ ಕೊರತೆ ಇರುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ಆಪಸ್ತಂಬರು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ.

ಮಾತಾಡುವ ಶಕ್ತಿ ಮನುಷ್ಯರಿಗೆ ದೇವರು ಕೊಟ್ಟಿರುವ ಸರ್ವಶ್ರೇಷ್ಠವಾದ ವರ. ಬಡವ–ಬಲ್ಲಿದ ಎಂಬ ಭೇದವಿಲ್ಲದೆ ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಅದನ್ನು ಸಮವಾಗಿ ಹಂಚಿದ್ದಾನೆ. "ಮಹಾದೇವೋ ಮರ್ತ್ಯಾನ್ ಆವಿವೇಶ – ಮಹಾದೇವನು ಮಾತಿನ ರೂಪದಿಂದ ಮನುಷ್ಯರಲ್ಲಿ ಆವಿಷ್ಟನಾದನು" ಎನ್ನುತ್ತದೆ ವೇದ. 'ಮಾತು ಎಂಬುದು ಕಾಮಧೇನು; ಅದನ್ನು ಶ್ರದ್ಧೆಯಿಂದ ಸೇವಿಸಬೇಕು', 'ವಾಚಂ ಧೇನುಮುಪಾಸೀತ' ಎಂಬುದು ವೇದವಾಣಿ. ಸಕಲೈಶ್ವರ್ಯಗಳೂ ತೊಡೆದುಹೋಗಬಹುದು. ಬಂಧುಮಿತ್ರರು ಅಗಲಬಹುದು. ಗೆಳತಿಯಾದ ವಾಣಿ ಕಡೆಯವರೆಗೂ ಮನುಷ್ಯನನ್ನು ಅಗಲುವುದಿಲ್ಲ.

ವಾಕ್‌ಶಕ್ತಿ ವಿದ್ಯುಚ್ಛಕ್ತಿ ಇದ್ದಂತೆ. ಉಪಾಯವಾಗಿ ಕ್ರಮವರಿತು ಬಳಸಿದರೆ ದೊಡ್ಡ ಉಪಕಾರಿ. ಕ್ರಮತಪ್ಪಿದರೆ ಅದಕ್ಕಿಂತ ಅಪಕಾರ ಇನ್ನೊಂದಿಲ್ಲ. ಮಾತು ತೀಕ್ಷ್ಣವಾದರೆ ಕತ್ತಿಗಿಂತ ಕ್ರೂರ. ಕತ್ತಿಯಿಂದಾದ ಗಾಯ ಮಾಯುತ್ತದೆ. ಮಾತಿನಿಂದಾದ ಗಾಯ ಮಾಯದು. ಮಾತಿನಿಂದ ಮಿತ್ರನು ಶತ್ರುವಾಗುತ್ತಾನೆ, ಶತ್ರು ಮಿತ್ರನಾಗುತ್ತಾನೆ. ಒಳ್ಳೆಯ ಮಾತಾಡಲು ನಾವು ಖರ್ಚುಮಾಡಬೇಕಾದ್ದೇನೂ ಇಲ್ಲ. ಅದರಿಂದಾಗುವ ಲಾಭ ಮಾತ್ರ ಅಪರಿಮಿತ.

''ಮಾತು ಆಡಿದರೆ ಹೋಯಿತು, ಮುತ್ತು ಒಡೆದರೆ ಹೋಯಿತು.'' ''ಮಾತಾಡಿದರೆ ಮುತ್ತು ಸುರಿದಂತಿರಬೇಕು.'' ''ಮಾತು ಬಲ್ಲವಗೆ ಜಗಳವಿಲ್ಲ, ಊಟ ಬಲ್ಲವನಿಗೆ ರೋಗವಿಲ್ಲ.'' ''ಮಾತಿನಿಂದಲೆ ಸ್ವರ್ಗ, ಮಾತಿನಿಂದಲೆ ನರಕ.'' ''ಬಾಯಿ ಇದ್ದರೆ ತಾಯಿ ಇದ್ದಂತೆ.''

ಪ್ರಭೂತವಯಸಃ ಪುಂಸೋ ಧಿಯಃ ಪಾಕಃ ಪ್ರವರ್ತತೇ |
ಜೀರ್ಣಸ್ಯ ಚಂದನತರೋರಾಮೋದ ಉಪಜಾಯತೇ || || ೧೩ ||

— ದೃಷ್ಟಾಂತಕಲಿಕಾ

''ಮನುಷ್ಯನಿಗೆ ಹೆಚ್ಚು ವಯಸ್ಸಾದಾಗ ಅವನ ಬುದ್ಧಿಗೆ ಒಂದು ಪರಿಪಾಕ ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಶ್ರೀಗಂಧದ ಮರವು ಹಳೆಯದಾದಾಗ ಅದರಲ್ಲಿ ಒಳ್ಳೆಯ ಪರಿಮಳ ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ.''

ವಯಸ್ಸಾದ ಹಿರಿಯರಿಗೆ ಮರ್ಯಾದೆಯನ್ನು ಕೊಡುವ ಪದ್ಧತಿ ಪ್ರಾಯಶಃ ಎಲ್ಲ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿಯೂ ರೂಢಿಯಲ್ಲಿದೆ. ವಯಸ್ಸು ಲೋಕಾನುಭವಗಳಿಂದ ಒಂದು ಹೆಚ್ಚುಗಾರಿಕೆಯನ್ನು ಪಡೆದು ಬುದ್ಧಿಗೆ ಒಂದು ಪರಿಪಕ್ವದಶೆಯನ್ನು ಉಂಟುಮಾಡುವುದೆಂದೂ, ಹಿರಿಯರ ತೀರ್ಮಾನದಲ್ಲಿ ತೂಕ-ಹಿಡಿತಗಳಿರುವುವೆಂದೂ ಅವರು ದುಡುಕುವುದಿಲ್ಲವೆಂದೂ ಸಮಾಜ ನಂಬಿದೆ. ಜಾತಿ, ವಿದ್ಯೆ, ವಿತ್ತ, ಅಧಿಕಾರ, ಬಂಧುತ್ವಗಳಿಗಿಂತ ವಯಸ್ಸು

ಹೆಚ್ಚು ಮಾನ್ಯವೆಂದು ಬೋಧಾಯನ ಧರ್ಮಸೂತ್ರ ಹೇಳುತ್ತದೆ. ಪುಸ್ತಕವಿದ್ಯೆಗಿಂತ ಲೋಕಾನುಭವವೇ ಹೆಚ್ಚಿನದು. ''ವೃದ್ಧನು ಬಂದಾಗ ಯುವಕನು ಎದ್ದುನಿಂತು ಗೌರವಿಸದಿದ್ದರೆ ಯುವಕನ ತೇಜಸ್ಸು ಮಲಿನವಾಗುವುದು'' ಎನ್ನುತ್ತಾನೆ ಮನು. ವೃದ್ಧರಿಲ್ಲದ ಸಭೆ ಸಭೆಯೇ ಅಲ್ಲವೆನ್ನುತ್ತದೆ ಭಾರತ.

ಕರ್ಣನಿಂದ ಪೆಟ್ಟುತಿಂದ ಧರ್ಮರಾಯ ನೊಂದು ಅರ್ಜುನನನ್ನು ಹಂಗಿಸುತ್ತಾನೆ. ಅವನ ಗಾಂಡೀವಧನುಸ್ಸು ವ್ಯರ್ಥವೆಂದು ಹೀಯಾಳಿಸುತ್ತಾನೆ. ಅರ್ಜುನನು ಕೋಪದಿಂದ ಧರ್ಮರಾಯನನ್ನು ಕೊಲ್ಲಲು ಕತ್ತಿಹಿರಿಯುತ್ತಾನೆ. ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನು ಅವನನ್ನು ತಡೆದು ''ಅರ್ಜುನ, ನಿನಗೆ ಧರ್ಮದ ತತ್ತ್ವ ಗೊತ್ತಿಲ್ಲ. 'ನ ವೃದ್ಧಾಃ ಸೇವಿತಾಸ್ತ್ವಯಾ'–ಹಿರಿಯರನ್ನು ನೀನು ಸೇವಿಸಿಲ್ಲ'' ಎಂದು ಬುದ್ಧಿವಾದ ಹೇಳುತ್ತಾನೆ. ರಾಷ್ಟ್ರಾಧ್ಯಕ್ಷತೆಯೇ ಮೊದಲಾದ ಕೆಲವು ದೊಡ್ಡ ಸ್ಥಾನಗಳಿಗೆ ಸಂವಿಧಾನಗಳು ವಯೋಮಿತಿಯನ್ನು ಗೊತ್ತು ಮಾಡಿರುತ್ತವೆ. ಇತರ ಎಲ್ಲ ಅರ್ಹತೆಗಳಿದ್ದರೂ ವಯಸ್ಸಿನ ಒಂದು ಹೆಚ್ಚುಗಾರಿಕೆಯನ್ನೂ ಸಂವಿಧಾನಕರ್ತರು ಕಂಡುಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ. ಲೋಕಾನುಭವದಿಂದ ರೂಪಗೊಂಡ ಈ ವಯೋಮಿತಿಯ ತತ್ತ್ವ ಲೋಕ ಸೇವಕರೆನಿಸಿದ ಎಲ್ಲ ಮಂತ್ರಿಗಳಿಗೂ ಶಾಸಕರಿಗೂ ಮತ್ತು ಮತದಾರರಿಗೂ ಅನ್ವಯಿಸಬೇಕಾದದ್ದು. ಈಗ ಮತದಾರರ ವಯಸ್ಸನ್ನು ಇನ್ನೂ ಕಿರಿದುಗೊಳಿಸುವ ಪ್ರಯತ್ನ ನಡೆದಿದೆ. ಇದರ ದುಷ್ಫಲ ಮುಂದೆ ಕಂಡೀತು.

ಉಟ್ಠಾನಕಾಲಮ್ಹಿ ಅನುಟ್ಠಹಾನೋ
ಯುವಾ ಬಲೀ ಆಲಸಿಯಂ ಉಪೇತೋ |
ಸಂಸನ್ನಸಂಕಪ್ಪಮನೋ ಕುಸೀತೋ
ಪಞ್ಞಾ ಯ ಮಗ್ಗಂ ಅಲಸೋ ನ ವಿಂದತಿ || || ೧೪ ||

– ಧರ್ಮಪದ, ೨೦-೮

(ಉಟ್ಠಾನಕಾಲಮ್ಹಿ = ಉತ್ಥಾನಕಾಲೇ. ಪಞ್ಞಾಯ ಮಗ್ಗಂ = ಪ್ರಜ್ಞಾಯಾಃ ಮಾರ್ಗಂ)

"ಯಾವನು ಬಲಿಷ್ಠನಾದ ಯುವಕನಾಗಿದ್ದರೂ ಉತ್ಥಾನಕಾಲದಲ್ಲಿ ಮೇಲೇಳದೆ ಮೈಗಳ್ಳನಾಗಿರುತ್ತಾನೋ ಅವನ ಸಂಕಲ್ಪ, ಮನಸ್ಸು ಗಳೆರಡೂ ಕುಸಿದುಹೋಗಿರುವುದರಿಂದ 'ಕುಸೀದ'ನೆನಿಸುತ್ತಾನೆ. ಅವನು ಹೊಣೆಗೇಡಿ; ಪ್ರಮಾದಿ. ಅಂಥ ಆಲಸನು ವಿವೇಕದ ಮಾರ್ಗವನ್ನು ಸೇರುವುದಿಲ್ಲ."

"ಉತ್ತಿಷ್ಠತ, ಜಾಗ್ರತ, ಪ್ರಾಪ್ಯ ವರಾನ್ ನಿಬೋಧತ" ಎಂಬ ಉಪನಿಷದ್ ಘೋಷದ ಪ್ರತಿಧ್ವನಿ ಭಗವಾನ್ ಬುದ್ಧನ ಈ ವಾಣಿಯಲ್ಲಿದೆ. ಉತ್ಥಾನವೆಂದರೆ ಮೇಲೇಳುವುದು, ಕರ್ತವ್ಯನಿರತನಾಗುವುದು, ಪೌರುಷ, ಹೋರಾಟ, ದಕ್ಷತೆ, ಆತ್ಮಶಕ್ತಿ ಎಂದರ್ಥ. ಸತ್ಯ ಧರ್ಮ ಶೀಲಗಳ ರಕ್ಷಣೆಗಾಗಿ, ಅಸತ್ಯ ಅಧರ್ಮ ದುಃಶೀಲಗಳ ಪ್ರತಿಭಟನೆಗಾಗಿ ಸೊಂಟಕಟ್ಟಿ ನಿಲ್ಲಬೇಕಾದ ಕಾಲ ಉತ್ಥಾನಕಾಲ. ವ್ಯಕ್ತಿಜೀವನದಲ್ಲಿ ಮನುಷ್ಯನಿಗೂ ರಾಷ್ಟ್ರಜೀವನದಲ್ಲಿ ಪ್ರಜೆಗಳಿಗೂ ಉತ್ಥಾನಕಾಲ ಬರುತ್ತದೆ. ಅಂಥ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಯಾವನು ಕಣ್ಮುಚ್ಚಿ ಕೂಡುವನೋ ಅವನು ಆತ್ಮಶ್ರೇಯಸ್ಸಿನಿಂದ, ರಾಷ್ಟ್ರಕ್ಕೆ ಸಲ್ಲಿಸಬೇಕಾದ ಹೊಣೆಗಾರಿಕೆಯಿಂದ ವಂಚಿತನಾಗುತ್ತಾನೆ. ಅವನು ಎಚ್ಚೆತ್ತು ಬಂದಾಗ ಕಣ್ಣುಮುಚ್ಚತಕ್ಕವನು; ನೀರು ಹರಿದುಹೋದ ಮೇಲೆ ಅಡ್ಡಗಟ್ಟೆ ಹಾಕತಕ್ಕವನು.

ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರ ವಿಜಯನಗರ ಸ್ಥಾಪನೆ, ಶಿವಾಜಿಯ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯ ನಿರ್ಮಾಣ, ಝಾನ್ಸಿರಾಣಿಯ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯಸಮರ, ಮಹಾತ್ಮಾಗಾಂಧಿಯವರ ಚಳವಳಿ – ಇವು ರಾಜಕೀಯ ಉತ್ಥಾನಗಳು. ಬೌದ್ಧರ ಮತ್ತು ವೈದಿಕರ ಧಾರ್ಮಿಕ ಉತ್ಥಾನಗಳನ್ನು ಇತಿಹಾಸ ಗುರುತಿಸಿದೆ. ರಾಜಕೀಯದಲ್ಲಾಗಲಿ, ಧಾರ್ಮಿಕ ಭಾವನೆಯಲ್ಲಾಗಲಿ 'ಅತಿ'ಯನ್ನೂ 'ವಿಪರೀತ'ವನ್ನೂ ಗುರುತಿಸಿ 'ಉತ್ಥಾನ'ಗೊಳ್ಳುವುದು ರಾಷ್ಟ್ರದ ಬದುಕಿನಲ್ಲಿ ಅನಿವಾರ್ಯ. ಅದು ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಪ್ರಜ್ಞೆಯುಳ್ಳ ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬನ ಕರ್ತವ್ಯ.

'ಕುಸೀದ' ಎಂದರೆ ಬಡ್ಡಿಯಿಂದ ಸಾಗಿಸುವ ಜೀವನ ಎಂದೂ ಅರ್ಥವಿದೆ. ಇನ್ನೊಬ್ಬರ ಪರಿಶ್ರಮದಿಂದ ತನಗೆ ಆಯಾಸವಿಲ್ಲದೆ ಗಳಿಸುವ ಹಣ ಬಡ್ಡಿ. ಬಡ್ಡಿಯಿಂದ ಜೀವಿಸುವುದನ್ನು ಧರ್ಮಶಾಸ್ತ್ರವು ನಿಷೇಧಿಸುತ್ತದೆ. ಕುಸೀದ

ವೃತ್ತಿಯವನ ಸಂಕಲ್ಪ, ಮನಸ್ಸುಗಳು ಕಲುಷಿತವಾದವು. ಅವನು ಕೊಳ್ಳೆಯಿಂದ ಬಳ್ಳ ತುಂಬಿಕೊಳ್ಳತಕ್ಕವನು.

ಬಲಾದ್ದತ್ತಂ ಬಲಾದ್ಭುಕ್ತಂ ಬಲಾದ್ಯಚ್ಚಾಪಿ ಲೇಖಿತಂ ।
ಸರ್ವಾನ್ ಬಲಕೃತಾನರ್ಥಾನ್ ಅಕೃತಾನ್ ಮನುರಬ್ರವೀತ್ ॥ ॥ ೧೫ ॥

– ಮನುಸ್ಮೃತಿ, ೮-೧೬೮

"ಇನ್ನೊಬ್ಬರ ಬಲಾತ್ಕಾರಕ್ಕೆ ಮಣಿದು ಕೊಟ್ಟದ್ದು, ತಿಂದದ್ದು, ಬರೆಸಲ್ಪಟ್ಟದ್ದು – ಹೀಗೆಯೇ ಒತ್ತಾಯಕ್ಕಾಗಿ ಮಾಡಿದ ಎಲ್ಲ ಕಾರ್ಯಗಳೂ ಕಾರ್ಯಗಳೇ ಅಲ್ಲ. ಅವನ್ನು ಮಾಡಿಲ್ಲವೆಂದೇ ತಿಳಿಯಬೇಕು."

ಒಬ್ಬರ ಒತ್ತಾಯಕ್ಕೆ ತಲೆಬಾಗಿಯೋ, ಬೇರೊಂದು ತೊಂದರೆಯನ್ನು ತಪ್ಪಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಉದ್ದೇಶದಿಂದಲೋ ಜನರು ದಾನಮಾಡುವುದುಂಟು. ಅದು ಸದ್ಭಾವನೆಯಿಂದ ಪ್ರೇರಿತವಾದ್ದಲ್ಲ. ಅಂತಹ ದಾನ ದಾನವೇ ಅಲ್ಲ. 'ಶ್ರದ್ಧಯಾ ದೇಯಂ, ಅಶ್ರದ್ಧಯಾ ಅದೇಯಂ' ಎನ್ನುತ್ತದೆ ಉಪನಿಷತ್ತು. ಶ್ರದ್ಧೆಯಿಂದ ಕೊಡಬೇಕು. ಅಶ್ರದ್ಧೆಯಿಂದ ಕೊಡಬಾರದು. ಪ್ರೀತಿಯಿಂದ ಯೋಗ್ಯವಾದ ಪಾತ್ರಕ್ಕೆ ಕೊಟ್ಟ ದಾನ ಸಾರ್ಥಕ. "ಕರೆದಪಾತ್ರಂಗಿತ್ತು ಪಾತ್ರನ ಪರಿಹರಿಸಲೀ ಎರಡರಿಂ ಸಂಹರಣವಹುದಾರ್ಜಿಸಿದ ಬಲುಧನವರಸ ಕೇಳೆಂದ" ಎಂದು ವಿದುರನೀತಿಯನ್ನು ಕನ್ನಡಿಸಿದ್ದಾನೆ ಕುಮಾರವ್ಯಾಸ.

ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನು ಸಂಧಾನಕ್ಕಾಗಿ ಕೌರವಸಭೆಗೆ ಬಂದಾಗ ದುರ್ಯೋಧನ ಒಂದು ಸತ್ಕಾರಕೂಟವನ್ನು ಏರ್ಪಡಿಸಿದ. ಅದು ಸದ್ಭಾವನೆಯಿಂದ ಏರ್ಪಡಿಸಿದ್ದಲ್ಲವೆಂದು ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನಿಗೆ ಗೊತ್ತು. ಅವನು ನೇರವಾಗಿ ವಿದುರನ ಮನೆಗೆ ಹೋಗಿ ಊಟ ಮಾಡಿದ. ಅದಕ್ಕೆ ದುರ್ಯೋಧನನು ಆಕ್ಷೇಪಿಸಿದಾಗ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನು "ರಾಜ–ದುರ್ಯೋಧನ, ಪ್ರೀತಿಯಿಂದ ನೀಡಿದ್ದನ್ನು ತಿನ್ನಬಹುದು; ಆಪತ್ಕಾಲದಲ್ಲಿಯೂ ಪರಾನ್ನವನ್ನು ಭುಂಜಿಸಬಹುದು. ನೀನು

ಪ್ರೀತಿಯಿಂದ ಕರೆಯಲೂ ಇಲ್ಲ. ನಾನು ಆಪತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಸಿಕ್ಕಿಕೊಂಡೂ ಇಲ್ಲ!'' ಎಂದು ಮಾರ್ಮಿಕವಾಗಿ ಉತ್ತರಿಸುತ್ತಾನೆ.

ಬೇರೊಬ್ಬರು ಹಾಕಿದ ನಿಯಮಗಳ ಚೌಕಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಹಣದ ಆಮಿಷಕ್ಕಾಗಿ ಬರೆದ ಪುಸ್ತಕಗಳ ತಾತ್ತ್ವಿಕ ಮೌಲ್ಯವೇನೆಂಬುದನ್ನು ಹೇಳಬೇಕಾದ್ದೇ ಇಲ್ಲ. ಸರ್ಕಾರವು ಬರೆಸುವ ಪಠ್ಯಪುಸ್ತಕಗಳು ಇದಕ್ಕೆ ಪ್ರಥಮೋದಾಹರಣೆ. ಸಾಹಿತ್ಯ ಅಕಾಡೆಮಿಗಳ, ಸಂಘಸಂಸ್ಥೆಗಳ ಪಾರಿತೋಷಿಕವನ್ನು ಗಿಟ್ಟಿಸುವ ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ಎಷ್ಟು ನಿಜವಾಗಿಯೂ ಅರ್ಹತೆಯನ್ನು ಪಡೆದಿರುತ್ತವೆ ಎಂಬುದನ್ನು ಪರಿಶೀಲಿಸಬಹುದು. ಹೃದಯಸ್ಪಂದನವಿಲ್ಲದೆ ಗೀಚಿದ ಬರಹದಲ್ಲಿ ತಿರುಳನ್ನು ಅರಸುವುದು ಹೇಗೆ ? ಆಶ್ಚರ್ಯದ ಮಾತೆಂದರೆ, ಮನುವಿನ ಕಣ್ಣಿಗೂ ಈ 'ಬಲಾಲ್ಲೇಖಿತ'ವು ಗೋಚರಿಸಿತ್ತು ಎಂಬುದು !

ಒತ್ತಾಯದ ಸಕಲ ಕಾರ್ಯಗಳೂ ಬಲವಂತದ ಮಾಘಸ್ನಾನಗಳೇ. ಸೋಗಿನ ಧರ್ಮಾಚರಣೆ, ಫಲಾಪೇಕ್ಷೆಯ ರಾಷ್ಟ್ರಭಕ್ತಿ, ಕೀರ್ತಿಕಾಮನೆಯ ಭಾಷಾಭಿಮಾನ, ಅಗ್ಗದ ಪ್ರಚಾರದ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಯೋಜನೆ, ಜಾತೀಯತೆಯ ಮತದಾನ – ಇವೆಲ್ಲ ಈ ಗುಂಪಿಗೇ ಸೇರತಕ್ಕವು. ವಿಶೇಷವೇನೆಂದರೆ, ಇವು ನಿರರ್ಥಕಗಳು ಮಾತ್ರವಲ್ಲ, ಅನರ್ಥಕಾರಿಗಳೂ ಆಗುತ್ತವೆ.

ಉಪಾರ್ಜಿತಾನಾಂ ವಿತ್ತಾನಾಂ ತ್ಯಾಗ ಏವ ಹಿ ರಕ್ಷಣಂ |
ತಡಾಗೋದರಸಂಸ್ಥಾನಾಂ ಪರೀವಾಹ ಇವಾಂಭಸಾಂ || || ೧೬ ||

– ಹಿತೋಪದೇಶ, ಮಿತ್ರಲಾಭ-೧೧೮

''ಸಂಪಾದಿಸಿದ ಹಣಕ್ಕೆ ತ್ಯಾಗವೇ ರಕ್ಷಣೆ. ಕೆರೆಯಲ್ಲಿ ತುಂಬಿದ ನೀರಿಗೆ ಅದರ ಕೋಡಿ ಹೇಗೆ ರಕ್ಷಣೆಯೋ ಹಾಗೆ.''

ಸಂಪತ್ತನ್ನು ಗಳಿಸುವುದು ಹೇಗೆ ಕಷ್ಟವೋ ಹಾಗೆಯೇ ಅದನ್ನು ರಕ್ಷಿಸುವುದೂ ಕಷ್ಟ. ಅನುಭವಶಾಲಿಗಳು ತಮ್ಮ ಅನುಭವವನ್ನು ಹೇಳಿದರು –ತ್ಯಾಗವೇ ರಕ್ಷಣೆಯ ಉಪಾಯ ಎಂದು. ಇದೇನು ವಿರೋಧಾಭಾಸ ?

ಕೆರೆಯನ್ನು ನೋಡಿ. ಮಳೆಗಾಲದಲ್ಲಿ ತುಂಬಿದ ನೀರು ಹರಿದು ಹೋಗಲು ಕೋಡಿಯನ್ನು ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ತುಂಬಿದ ನೀರು ಹರಿದು ಹೋದಷ್ಟೂ ಕೆರೆ ಸುಭದ್ರ. ಇರುವ ನೀರು ಸ್ವಚ್ಛ. ಕೋಡಿ ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಕಟ್ಟೆ ಒಡೆಯುತ್ತದೆ. ಇರುವ ನೀರೂ ತೊಡೆದುಹೋಗುತ್ತದೆ.

ಶರೀರವು ತಾನು ಬಯಸುವ ಆಹಾರ ಪಾನೀಯಗಳಲ್ಲಿ ಹಿತಮಿತವಾದಷ್ಟನ್ನು ಬಳಸಿ ಉಳಿದದ್ದನ್ನು ವಿಸರ್ಜಿಸಿಬಿಡುತ್ತದೆ. ಹಾಗಲ್ಲದೆ ತಿಂದದ್ದನ್ನೂ ಕುಡಿದದ್ದನ್ನೂ ಶರೀರವೇ ಉಳಿಸಿಕೊಂಡರೆ, ಅದಕ್ಕೆ ಕುತ್ತು ತಪ್ಪಿದ್ದಲ್ಲ. ಸಂಪಾದಿಸಿದ ವಿದ್ಯೆಗೆ ಶಿಷ್ಯರಲ್ಲಿ ವಿನಿಯೋಗವೇ ರಕ್ಷಣೆ. ಖರ್ಚು ಮಾಡಿದಷ್ಟೂ ಅದು ಹೆಚ್ಚುತ್ತಲೇ ಹೋಗುವುದು, 'ವ್ಯಯೇ ಕೃತೇ ವರ್ಧತ ಏವ ನಿತ್ಯಂ'. ಇದು ಪ್ರಕೃತಿ ನಿಯಮ. ''ತ್ಯಾಗೇನೈಕೇ ಅಮೃತತ್ವಮಾನಶುಃ – ತ್ಯಾಗದಿಂದ ವಿದ್ವಾಂಸರು ಅಮೃತತ್ವವನ್ನು ಪಡೆದರು.'' ''ತೇನ ತ್ಯಕ್ತೇನ ಭುಂಜೀಥಾಃ–ತ್ಯಾಗದಿಂದ ಭೋಗಿಸು'' ಎನ್ನುತ್ತದೆ ಉಪನಿಷದ್ವಾಣಿ. ಕಾಳಿದಾಸನು ರಘುಕುಲರಾಜರನ್ನು ಬಣ್ಣಿಸುವಾಗ ''ತ್ಯಾಗಾಯ ಸಂಭೃತಾರ್ಥಾನಾಂ'' ಎಂದು ಹೇಳಿ, ಅವರು ತ್ಯಾಗಕ್ಕಾಗಿ ಹಣವನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸುತ್ತಿದ್ದರು ಎಂದು ತಿಳಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಮತ್ತೆ ''ಪ್ರಜೆಗಳ ಹಿತಕ್ಕಾಗಿಯೇ ದಿಲೀಪನು ಕಂದಾಯವನ್ನು ವಸೂಲು ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದನು. ಸೂರ್ಯನು ಭೂಮಿಯ ನೀರನ್ನು ಹೀರುವುದು ಸಾವಿರಪಟ್ಟಾಗಿ ಹಿಂದಿರುಗಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿಯೇ ಅಲ್ಲವೆ ?'' ಎಂದಿದ್ದಾನೆ. ತೆರಿಗೆಯ ಹಣವನ್ನು ಸರ್ಕಾರ ಪ್ರಜಾಹಿತ ಕಾರ್ಯಕ್ಕಾಗಿ ವಿನಿಯೋಗಿಸಿದರೆ ಅದು ದ್ವಿಗುಣಿತವಾಗಿ ಸರ್ಕಾರಕ್ಕೇ ಹಿಂದಿರುಗುವುದೆಂಬುದು ಆರ್ಥಿಕನೀತಿ. ತೆರಿಗೆಯ ಹಣ ಚಿನ್ನದ ಗಟ್ಟಿಯಾಗಿ ಖಜಾನೆಯಲ್ಲಿ ಕುಳಿತರೆ, ಅಥವಾ ಕೆಲವರ ಕಿಸೆ ಸೇರಿದರೆ, ರಾಷ್ಟ್ರದ ಪಾಡು ಏನಾಗುವುದೆಂದು ಇತಿಹಾಸ ವರ್ಣಿಸಿದೆ. ಇದೇ ನ್ಯಾಯ ವ್ಯಕ್ತಿಗೂ ಅನ್ವಯಿಸುತ್ತದೆ. ಹಣ ಇರುವುದು ವಿನಿಯೋಗಕ್ಕಾಗಿಯೇ. ವಿನಿಯೋಗವು ದಾನರೂಪದಲ್ಲಾಗಬಹುದು. ವಿದ್ಯಾಶಾಲೆ, ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳ ಸ್ಥಾಪನೆ – ಮೊದಲಾದ್ದೂ ವಿನಿಯೋಗಮಾರ್ಗವೇ. ಹಣಕ್ಕೆ ಗತಿ ಮೂರೇ – ದಾನ, ಭೋಗ, ನಾಶ. 'ತಾನೂ ತಿನ್ನ, ಪರರಿಗೂ ಕೊಡ' ಆದರೆ

ಮೂರನೆಯ ಗತಿ ನಿಶ್ಚಿತ. ಕೊಟ್ಟದ್ದು ತನಗೆ, ಬೈತಿಟ್ಟದ್ದು ಪರರಿಗೆ– ಎನ್ನುವುದು ದೊಡ್ಡಮಾತು. ತ್ಯಾಗವು ತನ್ನ ಉಪಕಾರಕ್ಕಾಗಿ ಎಂಬುದು ಮಹಾತ್ಮರ ನುಡಿ. ಅದು ಪರೋಪಕಾರಕ್ಕಾಗಿ ಎಂಬುದು ಅಲ್ಪರ ನುಡಿ.

ಯೌವನಂ ಧನಸಂಪತ್ತಿಃ ಪ್ರಭುತ್ವಮವಿವೇಕಿತಾ ।
ಏಕೈಕಮಪ್ಯನರ್ಥಾಯ ಕಿಮು ಯತ್ರ ಚತುಷ್ಟಯಮ್ ॥ ॥ ೧೭ ॥

– ಹಿತೋಪದೇಶ, ೧-೧೧

"ತಾರುಣ್ಯ, ಹಣ, ಒಡೆತನ ಅಥವಾ ಅಧಿಕಾರ, ಅವಿವೇಕ – ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದೊಂದೂ ಅನರ್ಥಕ್ಕೆ ಕಾರಣ. ಇವು ನಾಲ್ಕೂ ಒಂದೆಡೆ ಸೇರಿದರೆ ಹೇಳಬೇಕಾದ್ದೇನು !"

'ಮೀಸೆ ಬರುವಾಗ ದೇಶ ಕಾಣಿಸದು' ಎಂದು ಗಾದೆ ಇದೆ. ತಾರುಣ್ಯದ ಹೊಸ ಹುರುಪು ಯಾರನ್ನೂ ಅಡ್ಡದಾರಿಗೆ ತಿರುಗಿಸಬಲ್ಲದು. ೧೬ ರಿಂದ ೨೫ ವರ್ಷದವರೆಗೆ ಮನುಷ್ಯನ ನಡತೆ ರೂಪುಗೊಳ್ಳುವುದಂತೆ. ಈ ವಯಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಕೆಟ್ಟ ಹವ್ಯಾಸವಾಗದಂತೆ ನೋಡಿಕೊಂಡರೆ ಮುಂದೆ ಭಯವಿಲ್ಲ. ಬೆಳೆಯುವ ಮರ ಒಂದು ಮಿತಿಯಲ್ಲಿ ನೇರವಾಗಿ ಬೆಳೆದಾಗ ಮುಂದೆ ಅಂಕುಡೊಂಕಾಗುವ ಸಂಭವವಿಲ್ಲ.

ಧನಮದವೆಂಬುದು ಮದ್ಯದ ಮದಕ್ಕಿಂತ ಅಪಾಯಕಾರಿ. ಮದ್ಯದ ಅಮಲು ಸ್ವಲ್ಪ ಹೊತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಇಳಿದೀತು. ಹಣದ ಅಮಲು ಇಳಿಯುವುದೇ ಇಲ್ಲ. ಭ್ರಷ್ಟಾಚಾರ, ಹಿಂಸಾಚಾರಗಳಿಗೆ ಅದು ತವರುಮನೆ. 'ಅರ್ಥಮನರ್ಥಂ ಭಾವಯನಿತ್ಯಂ' ಎಂಬುದು ಬೈರಾಗಿಯ ಬರಿಯ ಉದ್ಗಾರವಲ್ಲ; ಮಾನವ ಸಮಾಜಕ್ಕೇ ಹೇಳಿದ ಹಿತನುಡಿ. 'ಲಕ್ಷ್ಮಿ ತಿರ್‍ರನೆ ತಿರಿವಳ್ !'

ಅಧಿಕಾರ ಹೋರಿಗೆ ಕೊಂಬುಗಳಿದ್ದಂತೆ. ಯಾರನ್ನು ತಿವಿದೇನು ಎಂದು ಅದು ಕಾದಿರುತ್ತದೆ. ಅಧಿಕಾರವು ಆಡದ ಆಟವಿಲ್ಲ. ಮೇಲಿನವರನ್ನು

ಕೆಳಗಿಳಿಸುತ್ತದೆ; ಕೆಳಗಿನವರನ್ನು ಮೇಲೇರಿಸುತ್ತದೆ. ಪ್ರಜೆಗಳನ್ನೇ ಅದು ಬೇಟೆಯಾಡಬಲ್ಲದು. ಜೊತೆಗೆ ಹಣವೂ ಸೇರಿದರೆ ಕೇಳಬೇಕಾದ್ದೇ ಇಲ್ಲ.

ಪೊಡೆದುದು ಗರ, ಅತಿಕೋಪದೆ
ಪಿಡಿದುದು ಪುಲಿ, ಗಾಳಿ ಸೋಂಕಿದತ್ತು ಪಿಶಾಚಂ |
ತೊಡರ್ದುದು, ಭೂತಂ ಬನ್ನಂ
ಬಡಿಸಿದುದನೆ ಸಿರಿಯೊಳರಸುಗಳ್ ಮೆಯ್ಮರಿಯರ್ || – ನಾಗವರ್ಮ

ಅವಿವೇಕದ ಮಡದಿ ದುರ್ಬುದ್ಧಿ. ಇದೊಂದೇ ಎಲ್ಲ ಅನರ್ಥ ಪರಂಪರೆಯನ್ನು ತಂದೀತು. ಉಳಿದ ಮೂರಕ್ಕಿಂತ ಇದು ಪ್ರಬಲ.

''ಮೊದಲೇ ಕಪಿ; ಅದು ಹೆಂಡವನ್ನು ಕುಡಿಯಿತಂತೆ. ಆಮೇಲೆ ಭೂತಾವೇಶವಾಯಿತು. ಅಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಅದನ್ನು ಚೇಳು ಕುಟುಕಿತು. ಆಗ ಕಪಿಚೇಷ್ಟೆಯನ್ನು ಏನು ಹೇಳೋಣ !'' – ಎನ್ನುತ್ತಾನೆ ಒಬ್ಬ ನೀತಿಶಾಸ್ತ್ರಕಾರ.

ಅನರ್ಥ ಯಾರಿಗೆ? ತನಗೋ ಪರರಿಗೋ? ಉಭಯರಿಗೂ ಅನರ್ಥವೇ. ಬೆಂಕಿಯನ್ನು 'ಆಶ್ರಯಾಶ' ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಅದು ತನಗೆ ಆಶ್ರಯವಾದ ಗುಡಿಸಲನ್ನೂ ಸುಟ್ಟು, ಕೇರಿಯನ್ನೂ ಸುಟ್ಟು, ತಾನೂ ನಿರ್ನಾಮವಾಗುತ್ತದೆ. ಹಾಗೆ ಯೌವನಾದಿಗಳು ಆಶ್ರಯಾಶಗಳು. ಇದಕ್ಕೆ ನಿದರ್ಶನ ಸರ್ವಕಾಲದಲ್ಲಿಯೂ ದೊರಕುತ್ತದೆ. ಇತಿಹಾಸದ ಪುಟಗಳನ್ನು ತಿರುವಿಹಾಕ ಬೇಕಾದದ್ದಿಲ್ಲ.

ಯಶ್ಚ ದಿಷ್ಟಪರೋ ಲೋಕೇ ಯಶ್ಚಾಪಿ ಹಠವಾದಿಕಃ |
ಉಭಾವಪಿ ಶಠಾವೇತೌ ಕರ್ಮಬುದ್ಧಿಃ ಪ್ರಶಸ್ಯತೇ || || ೧೮ |

– ಮಹಾಭಾರತ, ವನಪರ್ವ, ೩೨-೧೩

''ಈ ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬನು ದೈವವನ್ನೇ ನಂಬಿರುತ್ತಾನೆ. ಇನ್ನೊಬ್ಬನು ಹಠವಾದಿಯಾಗಿ ಪೌರುಷವನ್ನೇ ಅವಲಂಬಿಸಿರುತ್ತಾನೆ. ಇವರಿಬ್ಬರೂ

ಶಠರು – ಮೊಂಡರು. ಕರ್ತವ್ಯಬುದ್ಧಿಯನ್ನಿಟ್ಟು ಕೆಲಸ ಮಾಡತಕ್ಕವನು ಪ್ರಶಂಸೆಗೆ ಅರ್ಹ, ಶ್ರೇಷ್ಠ.''

ಅದೃಷ್ಟವನ್ನೇ ನಂಬಿ ಕೈಕಟ್ಟಿ ಕುಳಿತವರು ಕೆಲವರು. ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ದೈವಕ್ಕೆ ಅರ್ಪಿಸಿ ''ನಮ್ಮ ಅದೃಷ್ಟವಿದ್ದಂತಾಗುತ್ತದೆ'' ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ. ವಿಧಿಯನ್ನು ಮೀರಲು ಅಶಕ್ಯವೆಂದೂ ಅದೇ ಎಲ್ಲ ಶುಭಫಲವನ್ನೂ ತಾನಾಗಿ ಒದಗಿಸುವುದೆಂದೂ ಇವರ ನಂಬಿಕೆ. 'ಕುರು ಕರ್ಮೈವ ತಸ್ಮಾತ್ತ್ವಮ್ – ಆದ್ದರಿಂದ ನೀನು ಕರ್ತವ್ಯವನ್ನು ಮಾಡು' ಎಂಬ ಭಗವದುಕ್ತಿಯ ಮರ್ಮವನ್ನು ಇವರು ಮನಸ್ಸಿಗೆ ತಂದುಕೊಂಡವರಲ್ಲ. ಸಿಂಹವು ಬೇಟೆಯಾಡದೆ ಬಾಯ್ದೆಗೆದು ಮಲಗಿದ್ದರೆ, ಅದೃಷ್ಟವಿದ್ದಲ್ಲಿ ಜಿಂಕೆ ತಾನಾಗಿ ಬಂದು ಬಾಯಲ್ಲಿ ನುಗ್ಗುವುದೆಂದು ಈ ಜನರು ತಿಳಿದಿರಬೇಕು. ಮರದಲ್ಲಿ ಹಣ್ಣು ಬಿಡುವುದು ದೈವಯತ್ನವೇ ಆಗಿದ್ದರೂ, ಮರ ಬೆಳೆಸುವುದೂ, ಮರಹತ್ತಿ ಹಣ್ಣು ಕೀಳುವುದೂ ಮನುಷ್ಯಯತ್ನವಲ್ಲವೆ ?

ಇನ್ನು ಕೆಲವರು ತಮ್ಮ ಪ್ರಯತ್ನಕ್ಕೆ ಸರ್ವವೂ ಸಾಧ್ಯವೆಂದು ನಂಬಿದ್ದಾರೆ. ನಮ್ಮ ಇಷ್ಟದಂತೆ ಫಲ ದೊರಕುವುದಾದರೆ, ಈ ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ದಾರಿದ್ರ್ಯ, ಅಜ್ಞಾನಗಳೇ ಇರುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ ! ಈ ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ನಮ್ಮನ್ನು ಹಿಡಿಯುವವರು ಯಾರು ? ಮಹಾ ಸಾಹಸಿಯಾದ ಹಿಟ್ಲರನ ಸರ್ವಪ್ರಯತ್ನ ಗಳೂ ನಿಷ್ಫಲವಾದವೇಕೆ ?

ದೈವ-ಪೌರುಷ ಇವೆರಡೂ ಹಕ್ಕಿಗೆ ಎರಡು ರೆಕ್ಕೆಗಳಿದ್ದಂತೆ. ಕಾರ್ಯಸಿದ್ಧಿಗೆ ದೈವ–ಪೌರುಷ ಎರಡೂ ಬೇಕು. ಬೀಜವನ್ನು ಬಿತ್ತುವುದು ಪೌರುಷ, ನಮ್ಮ ಅಧೀನ. ಮಳೆ ಬರುವುದು ದೈವಾಧೀನ. ಬಿತ್ತನೆ ಮಾಡದಿದ್ದರೆ ಮಳೆ ಬಂದರೂ ಬೆಳೆ ಇಲ್ಲ; ಬಿತ್ತಿದಾಗ ಮಳೆ ಬರದಿದ್ದರೂ ಬೆಳೆ ಇಲ್ಲ. ದೈವ–ಪೌರುಷಗಳೆರಡರಿಂದ ಕಾರ್ಯಸಿದ್ಧಿ.

ದೈವವನ್ನು ಅದೃಷ್ಟ ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಅದು ಕಣ್ಣಿಗೆ ಕಾಣಿಸತಕ್ಕದ್ದಲ್ಲ. ಕಾಣಿಸತಕ್ಕದ್ದು ನಮ್ಮ ಯತ್ನ ಒಂದೇ. ದೈವದ ಹಿಮ್ಮೇಳವನ್ನು ನಂಬಿ 'ಇದು ನನ್ನ ಕರ್ತವ್ಯ' ಎಂದು ಲೋಪದೋಷಗಳಿಲ್ಲದಂತೆ ಕೆಲಸ

ಮಾಡತಕ್ಕವನು 'ಕರ್ಮಬುದ್ಧಿ' ಎನಿಸುತ್ತಾನೆ. ಫಲಿಸದಿದ್ದರೆ ನನ್ನ ತಪ್ಪೇನೂ ಇಲ್ಲ ಎಂಬ ಮನಃಶಾಂತಿ ಅವನಿಗುಂಟು.

'ದೈವಂ ನಿಹತ್ಯ ಕುರು ಪೌರುಷಮಾತ್ಮಶಕ್ತ್ಯಾ' ಎಂದು ಪೌರುಷವನ್ನು ಹೊಗಳಿದ ನೀತಿಶಾಸ್ತ್ರಕಾರನೇ ಮರು ಉಸಿರಿನಲ್ಲಿ 'ಯತ್ನೇ ಕೃತೇ ಯದಿ ನ ಸಿಧ್ಯತಿ ಕೋऽತ್ರ ದೋಷಃ' ಎಂದು ನುಡಿದು ಪೌರುಷವು ಸದಾ ಫಲಿಸುವುದಿಲ್ಲವೆಂದೂ ಅದಕ್ಕೆ ದೈವದ ಬಲ ಬೇಕೆಂದೂ ಸೂಚಿಸಿದ್ದಾನೆ.

ಯೇ ಚ ಮೂಢತಮಾ ಲೋಕೇ ಯೇ ಚ ಬುದ್ಧೇಃ ಪರಂಗತಾಃ |
ತೇ ನರಾಃ ಸುಖಮೇಧಂತೇ ಕ್ಲಿಶ್ಯತ್ಯಂತರಿತೋ ಜನಃ || || ೧೯||

– ಮಹಾಭಾರತ, ಮೋಕ್ಷಧರ್ಮ, ೧-೩೩

"ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಯಾರು ಅತ್ಯಂತ ಮೂಢರೋ ಮತ್ತು ಯಾರು ಮಹಾ ಬುದ್ಧಿಶಾಲಿಗಳೋ ಅವರು ಸುಖವಾಗಿ ಏಳ್ಗೆಹೊಂದುತ್ತಾರೆ. ಮಧ್ಯಮರು ಮಾತ್ರ ಕಷ್ಟಪಡುತ್ತಾರೆ."

ತತ್ತ್ವಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರವನ್ನು ಪಡೆದ ಜ್ಞಾನಿಗೆ ಸುಖ–ದುಃಖಗಳೆಂಬ ಭೇದವಿಲ್ಲ. ಮಾನ–ಅವಮಾನ, ಶೀತ–ಉಷ್ಣ ಇತ್ಯಾದಿ ದ್ವಂದ್ವಗಳ ಪೀಡೆ ಇಲ್ಲ. ಪ್ರಕೃತಿಯ ಗೋಜನ್ನು ಅವನು ಮೀರಿರುವುದರಿಂದ 'ಗುಣಾ ಗುಣೇಷು ವರ್ತಂತೇ' ಎಂದು ತಿಳಿದು ಮನಸ್ಸಿನ ತೂಕವನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಳ್ಳದೆ ಸ್ಥಿತಪ್ರಜ್ಞನಾಗಿರುತ್ತಾನೆ. ತತ್ತ್ವದ ವಿಚಾರವೇ ಗೊತ್ತಿಲ್ಲದ ಮೂಢನಾದರೂ ಹಾಗೆಯೇ ಮಾನಾವಮಾನಗಳ ಲೇಪವಿಲ್ಲದೆ ಪಶುಪಕ್ಷಿಗಳಿಗೆ ಸಮವಾಗಿ ಜೀವನವನ್ನು ಸಾಗಿಸುತ್ತಿರುತ್ತಾನೆ. ಮಧ್ಯಸ್ಥನಿಗೇ ಕಷ್ಟ. ಯಾವುದು ಸರಿ, ಯಾವುದು ತಪ್ಪು, ಹೇಗೆ ನಡೆದುಕೊಳ್ಳಬೇಕು – ಎಂಬುದನ್ನರಿಯಲಾರದೆ ಪರದಾಡುತ್ತಾನೆ. ಇದು ಪರಮಾರ್ಥದ ವಿಷಯವಾಗಿ ಹೇಳಿದ ಉಕ್ತಿ ಯಾದರೂ, ಲೋಕಜೀವನದ ಎಲ್ಲ ಪದರಗಳಿಗೂ ಅನ್ವಯಿಸುತ್ತದೆ.

ಶ್ರೀಮಂತನಿಗೆ ಬೆಲೆಯೇರಿಕೆಯಿಂದ ತೊಂದರೆಯಿಲ್ಲ. ಸಕ್ಕರೆ, ಕಾಳು, ಬೇಳೆಗಳ ಬೆಲೆ ಎಷ್ಟಾದರೇನು ? ಅವನ ಲಕ್ಷ್ಯಕ್ಕೇ ಅದು ಬರುವುದಿಲ್ಲ. ತಿರಿದು ತಿನ್ನತಕ್ಕ ದಿನಗೂಲಿಯಿಂದ ಆ ದಿನದ ಪಾಡನ್ನು ನೀಗಿಕೊಳ್ಳತಕ್ಕ ಬಡವನಿಗೂ ಅದರ ಪರಿವೆಯಿಲ್ಲ. ಅವನು ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಏರುಪೇರನ್ನು ಕಂಡವನೇ ಅಲ್ಲ. ಸಕ್ಕರೆಯನ್ನೇ ಬಳಸದವನಿಗೆ ಅದರ ಬೆಲೆಯೇರಿಕೆಯಿಂದ ನಷ್ಟವಿಲ್ಲ. ಬೀದಿಯ ಅಂಚಿನಲ್ಲಿ ಮಲಗತಕ್ಕವನಿಗೆ ಮನೆಬಾಡಿಗೆ ಎಷ್ಟಾದರೇನು ? ಕಷ್ಟವೇನಿದ್ದರೂ ಮಧ್ಯಸ್ಥನಿಗೇ.

'ಧನ್ಯೋ ಜನಃ ಪ್ರಾಕೃತಃ' ಎಂಬ ಮಾತೊಂದು ಉಂಟು. ಪ್ರಾಕೃತನೆಂದರೆ ಜಡ, ಮೂಢ. ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ಯಾವ ಗಣನೆಯೂ ಇಲ್ಲದವ. ಅವನೇ ಧನ್ಯ ! ಅವನಿಗೆ ವಿದ್ಯೆಯ ಚಿಂತೆಯಿಲ್ಲ. ತನ್ನ ಅಜ್ಞತೆಗಾಗಿ ದುಃಖವಿಲ್ಲ. ಬಂದವರಿಗೆ ಉಪಚರಿಸಲಾರದೆ ಹೋದೆ ಎಂಬ ಪಶ್ಚಾತ್ತಾಪವಿಲ್ಲ. ಅವನು ಸುಖವಾಗಿ ನಿದ್ರಿಸುತ್ತಾನೆ. ಇಂತಹ ಜಡನಿಗೂ ಜ್ಞಾನಿಗೂ ಬಾಹ್ಯಾಚರಣೆಯಲ್ಲಿ ಭೇದವಿಲ್ಲ.

ರಾಜಕೀಯದಲ್ಲಾದರೂ ಅಷ್ಟೆ. ಪ್ರಬಲವಾದ ಶ್ರೀಮಂತರಾಷ್ಟ್ರಕ್ಕೆ ಲೋಕದ ಕಷ್ಟ ತಟ್ಟುವುದಿಲ್ಲ. ತುಂಬ ಹಿಂದುಳಿದ ದೇಶಕ್ಕೆ ಪರರಾಷ್ಟ್ರದ ಭೀತಿ ಇಲ್ಲ. ಮಧ್ಯಸ್ಥ ದೇಶಗಳೇ ಸದಾ ಬಿಕ್ಕಟ್ಟುಗಳನ್ನೆದುರಿಸುತ್ತವೆ. ಬುದ್ಧಿಶಾಲಿಯಾದ ಪುಢಾರಿ ಹೇಗೋ ತನ್ನ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಸಾಧಿಸಿಕೊಂಡು ಸುಖವಾಗಿರುತ್ತಾನೆ. ಬುದ್ಧಿಯೂ ಇಲ್ಲದ ಕೈಲಾಗದವನಿಗೆ ಆಶೋತ್ತರಗಳೇ ಇಲ್ಲವಾದ್ದರಿಂದ ಸಂತೃಪ್ತಿ. ಮಧ್ಯಸ್ಥನಾದವನು ಸದಾ ಮೈ ಪರಚಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿರುತ್ತಾನೆ. ಬುದ್ಧಿ, ಹಣ, ಅಧಿಕಾರ – ಇವು ಅಧಿಕವಾಗಿದ್ದವರೂ ಇದು ಯಾವುದೂ ಇಲ್ಲದವರೂ ಸುಖಿಗಳು. ಮಧ್ಯಮಶ್ರೇಣಿಯ ಜನರಿಗೆ ಕ್ಲೇಶ ತಪ್ಪಿದ್ದಲ್ಲ.

ಅವ್ಯಾಕರಣಮಧೀತಂ ಭಿನ್ನದ್ರೋಣ್ಯಾಂ ತರಂಗಿಣೀತರಣಂ |
ಭೇಷಜಮಪಥ್ಯಸಹಿತಂ ತ್ರಯಮಿದಮಕೃತಂ ವರಂ ನ ಕೃತಂ || || ೨೦ ||

– ಸುಭಾಷಿತ ಸಂಗ್ರಹ

"ವ್ಯಾಕರಣವಿಲ್ಲದ ಓದು, ಒಡಕುದೋಣಿಯಲ್ಲಿ ಹೊಳೆ ದಾಟುವುದು, ಪಥ್ಯವಿಲ್ಲದೆ ಔಷಧ ಸೇವನೆ – ಇವು ಮೂರನ್ನು ಮಾಡದೆ ಇರುವುದು ಒಳ್ಳೆಯದು, ಮಾಡುವುದು ಒಳ್ಳೆಯದಲ್ಲ."

ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಭಾಷೆಗೂ ವ್ಯಾಕರಣವೇ ಬೀಗದಕ್ಕೈ ಇದ್ದಂತೆ. ಅದಿಲ್ಲದೆ ಭಾಷೆ ಸ್ವಾಧೀನವಾಗದು. ವ್ಯಾಕರಣವಿಲ್ಲದ ಅಧ್ಯಯನ ವ್ಯರ್ಥವೇ. ಹರಕುಮುರುಕಾಗಿ ಕಲಿತ ಭಾಷೆ ಅಪಹಾಸ್ಯಕ್ಕೆ ಕಾರಣ. ಕೆಲವು ವೇಳೆ ಅನರ್ಥವೂ ಆದೀತು. ಅದು ತೂತಿನ ಮಡಕೆಯಲ್ಲಿ ನೀರು ತುಂಬಿದಂತೆ ಶ್ರಮದಾಯಕವೇ ಹೊರತು ಫಲದಾಯಕವಲ್ಲ. ವ್ಯಾಕರಣವಿಲ್ಲದ ಓದು ತಳಹದಿಯಿಲ್ಲದೆ ಕಟ್ಟಡ ಕಟ್ಟಿದಂತೆ ಬಹುಬೇಗನೆ ಕುಸಿದು ಬೀಳುತ್ತದೆ. ಅದು ಬೆನ್ನೆಲುಬಿಲ್ಲದ ದೇಹವಿದ್ದಂತೆ.

ನಮ್ಮ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ಪರರಿಗೆ ತಿಳಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಭಾಷೆ ಬೇಕು. ಭಾಷೆಯ ಉದ್ದೇಶವೇ ಅದು. ವ್ಯಾಕರಣವಿಲ್ಲದೆಯೇ ಆ ಉದ್ದೇಶ ನಡೆಯುವುದಿಲ್ಲವೇ ? – ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆ ಉಂಟು. ಅದೇನೋ ಸರಿ. ಆದರೆ ವ್ಯಾಕರಣವಿಲ್ಲದೆ ಭಾಷೆ ಒಲಿಯುತ್ತದೆಯೆ ? ತಾಯ್ನುಡಿಯಾದರೆ ವ್ಯವಹಾರ ಬಲದಿಂದ ಹಾಗೂ ಹೀಗೂ ಸಾಧ್ಯವಾದೀತು. ಪರಭಾಷೆಯಾದರೆ ? ತಾಯ್ನುಡಿಯಲ್ಲಿಯೂ ತನ್ನ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಭಾವನೆಗಳನ್ನು ಭಾಷಾ ಪರಿಣತನಲ್ಲದವನು ತಿಳಿಸಲಾರ.

ಬಟ್ಟೆ ಇರುವುದು ತೊಡುವುದಕ್ಕೆ. ಮಾನ ಮುಚ್ಚಿಕೊಳ್ಳುವುದೂ, ಚಳಿಗಾಳಿಯಿಂದ ರಕ್ಷಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದೂ ಉದ್ದೇಶ. ಈ ಉದ್ದೇಶ ಯಾವ ಬಟ್ಟೆಯನ್ನು ಹೇಗೆ ಸುತ್ತಿಕೊಂಡರೂ ನಡೆದೀತು. ಈ ಬಣ್ಣ, ಈ ಹೊಲಿಗೆ, ಈ ಅಕೃತಿ – ಎಂಬ ನಾಜೂಕು ಏಕೆ ? ಬಾಯಲ್ಲಿ ಅಡಗಿರುವ ಹಲ್ಲುಗಳಿಗೆ ಅಂದ ಬೇಕು. ಬಾಯಿಂದ ಹೊರಟು ನೂರಾರು ಜನರ ಕಿವಿಗಳಿಗೆ ಹೋಗಿ ಸೇರುವ ಶಬ್ದಗಳಿಗೆ ಯಾವ ಅಂದವೂ ಬೇಡವೇನು? ಭಾಷೆಗೆ ಈ ಅಂದವನ್ನು ಕೊಡತಕ್ಕದ್ದು ವ್ಯಾಕರಣ.

ಆಹಾರ, ನಿದ್ರೆ, ವ್ಯಾಯಾಮ, ಸ್ನಾನ – ಇವೆಲ್ಲವೂ ರೋಗಿಯ ಉಪಚಾರಕ್ಕೆ ಬೇಕಾದವು. ಇತ್ತ ಔಷಧವನ್ನು ಕುಡಿಯುತ್ತ ಅತ್ತ ಅಪಥ್ಯವನ್ನು

ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರೆ, ರೋಗ ಗುಣವಾಗುವುದಕ್ಕೆ ಬದಲು ಹೆಚ್ಚುತ್ತದೆ. ಟೈಫಾಯಿಡ್ ರೋಗಿ ಔಷಧವನ್ನು ಕುಡಿಯುತ್ತ ಕೋಡಬಳೆಯನ್ನು ಮೆಲ್ಲುತ್ತಿದ್ದರೆ ಏನಾಗುತ್ತದೆ ?

ಈ ಎರಡು ನೀತಿಗಳನ್ನು ಹೇಳುವುದು ಮೇಲ್ಕಂಡ ಶ್ಲೋಕದ ಉದ್ದೇಶ. ಒಡಕುದೋಣಿಯಲ್ಲಿ ಹೊಳೆ ದಾಟುವುದರ ಫಲ ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಗೊತ್ತಿರುವುದೇ. ಹೊಳೆಯಲ್ಲಿ ಮುಳುಗುವುದಕ್ಕಿಂತ ದಡದಲ್ಲಿ ನಿಂತಿರುವುದು ಉತ್ತಮ – ಎಂದು ಎಲ್ಲರಿಗೂ ತಿಳಿದದ್ದೇ. ಇದು ಮೇಲಿನ ಎರಡು ನೀತಿಗಳಿಗೆ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ನಿದರ್ಶನವೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

ಹೀಗೆಯೇ ಸ್ವಯಂ ಆಚಾರವಿಲ್ಲದ ಪರೋಪದೇಶ, ಇಂಜಿನಿಯರಿಂಗ್ ಶಾಸ್ತ್ರಕ್ಕೆ ವಿರುದ್ಧವಾಗಿ ಕಟ್ಟಡದ ನಿರ್ಮಾಣ, ಭ್ರಷ್ಟಾಚಾರಕ್ಕೆ ಅವಕಾಶ ಮಾಡಿಕೊಡುವ ಕಾನೂನು, ನಡತೆಯನ್ನು ಕಲಿಸದ ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸ – ಇವು ಇರುವುದಕ್ಕಿಂತ ಇಲ್ಲದೆಹೋಗುವುದು ಒಳ್ಳೆಯದು.

ನ ಕಶ್ಚಿತ್ ಕಸ್ಯಚಿನ್ಮಿತ್ರಂ ನ ಕಶ್ಚಿತ್ ಕಸ್ಯಚಿದ್ ರಿಪುಃ |
ಅರ್ಥತಸ್ತು ನಿಬಧ್ಯಂತೇ ಮಿತ್ರಾಣಿ ರಿಪವಸ್ತಥಾ || || ೨೧ ||

– ಮಹಾಭಾರತ

"ಯಾವನೊಬ್ಬನೂ ಸಹಜವಾಗಿ ಇನ್ನೊಬ್ಬನಿಗೆ ಮಿತ್ರನೂ ಆಗುವುದಿಲ್ಲ, ಶತ್ರುವೂ ಆಗುವುದಿಲ್ಲ. ಮಿತ್ರರೂ ಶತ್ರುಗಳೂ ಯಾವುದೋ ಕಾರ್ಯನಿಮಿತ್ತದಿಂದ ಆಗುತ್ತಾರೆ."

ಉಪಕಾರಿಯನ್ನು ಮಿತ್ರನೆಂದೂ ಅಪಕಾರಿಯನ್ನು ಶತ್ರುವೆಂದೂ ಲೋಕ ತಿಳಿದಿದೆ. ಉಪಕಾರವನ್ನಾಗಲಿ ಅಪಕಾರವನ್ನಾಗಲಿ ಜನರು ಏಕೆ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ? ಒಂದಾನೊಂದು ಅರ್ಥದಿಂದ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಆ ಅರ್ಥ ಯಾವುದೆಂದರೆ ಸ್ವಾರ್ಥ ! ಸ್ವಾರ್ಥಕ್ಕೆ ಉಪಯೋಗಿಯಾದರೆ ಉಪಕಾರವನ್ನೂ ವಿರೋಧಿಸಿ

ಅಪಕಾರವನ್ನೂ ಎಸಗುತ್ತಾರೆ. ಸ್ವಾರ್ಥಕ್ಕೆ ವಿರೋಧಿಯಾದ್ದರಿಂದ ವಾಲಿಗೆ ಸುಗ್ರೀವ ವೈರಿ. ಸುಗ್ರೀವನ ಸ್ವಾರ್ಥಕ್ಕೆ ಅನುಕೂಲನಾದ್ದರಿಂದ ರಾಮನು ಸುಗ್ರೀವನಿಗೆ ಮಿತ್ರ. ದುರ್ಯೋಧನ ತನ್ನ ಸ್ವಾರ್ಥಕ್ಕಾಗಿ ಕರ್ಣನಿಗೆ ಉಪಕಾರಮಾಡಿದ. ಇಬ್ಬರೂ ಸ್ವಾರ್ಥಕ್ಕಾಗಿ ಪಾಂಡವರಿಗೆ ಅಪಕಾರ ಮಾಡಿದರು. ಮತಗಳ ಕಲಹಕ್ಕೆ; ರಾಷ್ಟ್ರಗಳ ಯುದ್ಧಕ್ಕೆ ಅವುಗಳ ಸ್ನೇಹಕ್ಕೆ ಬುಡದಲ್ಲಿ ಸ್ವಾರ್ಥವೇ ಪ್ರಚೋದಕತತ್ತ್ವವಾಗಿ ನಿಂತಿರುತ್ತದೆ.

ಎಲ್ಲವೂ ಸ್ವಾರ್ಥಮಯವಾದರೆ ಲೋಕವು ಯಾರನ್ನು ಮಹಾತ್ಮರೆಂದು ಕೊಂಡಾಡುತ್ತದೆ ? ಸ್ವಾರ್ಥವು ಸಾತ್ತ್ವಿಕ, ರಾಜಸ, ತಾಮಸ ಎಂದು ಮೂರು ತೆರ. ಪರರ ಕಷ್ಟಗಳನ್ನು ಕಂಡು ಕೆಲವರ ಹೃದಯ ಕರಗುತ್ತದೆ. ಮಾನಸಿಕವಾಗಿ ಅದೊಂದು ತಡೆಯಲಾರದ ನೋವು. ಇಂತಹ ನೋವು ಯಾರಿಗಾಗುವುದೋ ಅವರು ಮಹಾತ್ಮರು. ತಮ್ಮ ಮಾನಸ ಪೀಡೆಯನ್ನು ಹಿಂಗಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಅವರು ದೀನರ ನೆರವಿಗೆ ಧಾವಿಸುತ್ತಾರೆ. ಇದು ಸಾತ್ತ್ವಿಕವಾದ ಸ್ವಾರ್ಥ. ಹೊನ್ನು, ಮಣ್ಣು, ಅಧಿಕಾರ, ಕೀರ್ತಿಗಳಿಗಾಗಿ ಉಪಕಾರ ಅಪಕಾರಗಳೆರಡೂ ನಡೆಯಬಹುದು. ಇದು ರಾಜಸ ಸ್ವಾರ್ಥದಿಂದ. ಈ ಸ್ವಾರ್ಥ ಲೋಕಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದದ್ದು. "ರಾಜಕೀಯದಲ್ಲಿ ಮಿತ್ರರಾರು ಶತ್ರುಗಳಾರು ?" ಎಂದು ಗಣ್ಯವ್ಯಕ್ತಿ ಉದ್ಗಾರ ಮಾಡಿದರಂತೆ. ಇದರ ಸತ್ಯತೆಯನ್ನು ಎಲ್ಲರೂ ಬಲ್ಲರು.

ಕೆಲವರು ತಮಗೆ ಪ್ರಯೋಜನವಿಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಇನ್ನೊಬ್ಬರಿಗೆ ತೊಂದರೆ ಕೊಡುತ್ತಾರೆಂದು ಮೇಲ್ನೋಟಕ್ಕೆ ಕಾಣುತ್ತದೆ. "ಯೇ ತು ಘ್ನಂತಿ ನಿರರ್ಥಕಂ ಪರಹಿತಂ ತೇ ಕೇ ನ ಜಾನೀಮಹೇ" ಎನ್ನುತ್ತಾನೆ ಭರ್ತೃಹರಿ. ವಿಚಾರ ಮಾಡಿದಾಗ ಅಲ್ಲಿಯೂ ಸ್ವಾರ್ಥವನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಅಸೂಯೆ — ಹೊಟ್ಟೆಕಿಚ್ಚು ಎಂಬುದೊಂದು ತಾಮಸ ಸ್ವಭಾವ. ಈ ಕಿಚ್ಚಿನ ಶಾಂತಿಗಾಗಿ ಮನುಷ್ಯನು ಪರಹಿತವನ್ನು ಕೆಡಿಸುತ್ತಾನೆ. ಸ್ವಾರ್ಥದ ಈಡೇರಿಕೆ ಆಗಲೆಂಬ ಆಸೆಯಿಂದಲೇ ಸಕಲ ಪ್ರಾಣಿವರ್ಗದ ಪ್ರವೃತ್ತಿ.

ದೃಷ್ಟಿಪೂತಂ ನ್ಯಸೇತ್ ಪಾದಂ ವಸ್ತ್ರಪೂತಂ ಪಿಬೇಜ್ಜಲಂ |
ಶಾಸ್ತ್ರಪೂತಾಂ ವದೇದ್ವಾಚಂ ಮನಃಪೂತಂ ಸಮಾಚರೇತ್ || || ೨೨||

– ನ್ಯಾಯರತ್ನಾಕರ

''ಕಣ್ಣಿಂದ ನೋಡಿ ದೋಷರಹಿತವಾದ ಹೆಜ್ಜೆಯನ್ನಿಡಬೇಕು. ವಸ್ತ್ರದಿಂದ ಶೋಧಿಸಿದ ನೀರನ್ನು ಕುಡಿಯಬೇಕು. ಶಾಸ್ತ್ರಸಂಮತವಾದ ಮಾತನ್ನಾಡಬೇಕು. ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಶುದ್ಧವೆನಿಸಿದ್ದನ್ನು ಆಚರಿಸಬೇಕು.''

ಕಣ್ಣಿಂದ ಮುಂದೆ ನೋಡದೆ ಹೆಜ್ಜೆಯಿಟ್ಟರೆ ಉರುಳಿ ಬೀಳುತ್ತಾನೆ. ಅಶುದ್ಧವಾದ ನೀರನ್ನು ಕುಡಿದರೆ ಆರೋಗ್ಯ ಕೆಡುತ್ತದೆ. ಇದು ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಗೊತ್ತಿರುವ ಸಂಗತಿಯಾದದ್ದರಿಂದ ಮೇಲ್ಕಂಡ ಶ್ಲೋಕದ ಪೂರ್ವಾರ್ಧವು ದೃಷ್ಟಾಂತವಾಗುತ್ತದೆ, ಉತ್ತರಾರ್ಧವು ದಾರ್ಷ್ಟಾಂತಿಕ. ನಾವು ಆಡುವ ಮಾತು ಶಾಸ್ತ್ರಸಂಮತವಾಗಿರಬೇಕು. ಶಾಸ್ತ್ರವು ಅನುಭವಿಗಳ ನುಡಿ. ಬಹುಕಾಲ ಅದು ಪರೀಕ್ಷಿತವಾಗಿ ಅದರ ತಿರುಳು ನಿರ್ಬಾಧವೆಂದು ನೆಲೆಗೊಂಡಿರುತ್ತದೆ. ಅನುಭವದ ಒರೆಗಲ್ಲಿಗೆ ಉಜ್ಜಿದ ಆಪ್ತವಾಕ್ಯವೇ ಶಾಸ್ತ್ರ. 'ಋಷೀಣಾಮಪಿ ಯಜ್ಜ್ಞಾನಂ ತದಪ್ಯಾಗಮಪೂರ್ವಕಂ' ಎನ್ನುತ್ತಾನೆ ಭರ್ತೃಹರಿ. 'ಋಷಿಗಳ ಜ್ಞಾನವೂ ಸಹ ವೇದಶಾಸ್ತ್ರಗಳಿಂದ ಬಂದದ್ದು.' ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಋಷಿವಾಕ್ಯಕ್ಕೆ ಗೌರವ. ತುಂಬಿದ ಸಭೆಯಲ್ಲಿ ದ್ರೌಪದಿಯ ಸೀರೆಯನ್ನೆಳೆದಾಗ, ಅವಳನ್ನು ಪಣವಾಗಿರಿಸುವ ಅಧಿಕಾರ ಧರ್ಮರಾಯನಿಗೆ ಇತ್ತೇ ಇಲ್ಲವೇ ? – ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ಭೀಷ್ಮನು ಉತ್ತರವನ್ನು ನಿರ್ಣಯಿಸಲಾರದೆ ಹೋದನು. ಮನಸ್ಸಿಗೆ ತೋರಿದ ಉತ್ತರವನ್ನು ಹೇಳುವುದಕ್ಕೆ ಅವನಿಗೇನೂ ಗಂಟಲು ಕಟ್ಟಿರಲಿಲ್ಲ. ಧರ್ಮರಾಯನೂ ಮಾತಾಡಲಾರದೆ ಬೆಪ್ಪಾದನು. 'ಶಾಸ್ತ್ರಪೂತಾಂ ವದೇದ್ವಾಚಂ' ಎಂಬುದೇ ಅದಕ್ಕೆ ನಿಮಿತ್ತ.

ಇನ್ನು ಮನಸ್ಸಿಗೆ ತೋರಿದ್ದನ್ನು ಆಚರಿಸಬಹುದಾದರೆ, ಶಾಸ್ತ್ರವೇಕೆ ? – ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆ ಹುಟ್ಟುತ್ತದೆ. ಎರಡು ವಿಧಿಗಳಲ್ಲಿ ಯಾವುದು ಕರ್ತವ್ಯವೆಂಬ ಧರ್ಮಸಂಕಟವು ಎಲ್ಲಿ ತಲೆದೋರುವುದೋ ಅಲ್ಲಿ 'ಮನಃಪೂತಂ ಸಮಾಚರೇತ್.' ಶಾಸ್ತ್ರಪೂತವಾದ್ದರಲ್ಲಿಯೇ ಯಾವುದು ಮನಃಪೂತವೋ

ಅದನ್ನು ಆಚರಿಸಬೇಕು. ಯಾವಾತನಿಗೆ ಧರ್ಮದಲ್ಲಿ ನಿಷ್ಠೆಯಿದೆಯೋ ಅತನ ಮನಸ್ಸು ತಪ್ಪನ್ನು ಎಂದಿಗೂ ಆರಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದಿಲ್ಲ. ಶ್ರೀರಾಮನು ವನವಾಸ ಮಾಡಬಾರದೆಂದು ಕೌಸಲ್ಯೆಯ ಆಜ್ಞೆ, ಜಾಬಾಲಿ ಮೊದಲಾದವರ ಉಪದೇಶ, ಭರತನ ಪ್ರಾರ್ಥನೆ. ಆದರೆ ಆ ಧರ್ಮಾತ್ಮನಿಗೆ ತಂದೆಯ ಆಜ್ಞೆಯಂತೆ ವನವಾಸವೇ 'ಮನಃಪೂತ'ವಾಯಿತು. ಏಕೆಂದರೆ, ಅದು ಸ್ವಾರ್ಥಕಳಂಕಿತ ವಾಗಿರಲಿಲ್ಲ.

ಶಕುಂತಲೆಯಲ್ಲಿ ತನಗೆ ಹುಟ್ಟಿದ ಪ್ರೇಮವು ಶಾಸ್ತ್ರದೂಷಿತವೆ ? – ಎಂದು ಪರೀಕ್ಷಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ದುಷ್ಯಂತನು 'ಆರ್ಯ'ವಾದ ತನ್ನ ಮನಸ್ಸಿನ ಸಾಕ್ಷ್ಯವನ್ನು ಬಯಸಿದ. ಇಲ್ಲಿ 'ಆರ್ಯ' ಎಂಬುದು ಬಹು ಮುಖ್ಯವಾದದ್ದು. ಧರ್ಮನಿಷ್ಠವೂ ಆಚಾರ್ಯೋಪದೇಶಪರಿಷ್ಕೃತವೂ ಆದ ಮನಸ್ಸು ಆರ್ಯ. ಇಂದು ತುಂಬ ಗಂಭೀರವಾದ ವಿಷಯದಲ್ಲಿಯೂ ನಮ್ಮ ಜನರು 'ಇದು ನನ್ನ ಅನಿಸಿಕೆ' ಎಂದು ತೀರ್ಪು ಹೇಳಿಬಿಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಅಂಥವರು ತಮ್ಮ ಮನಸ್ಸು ಎಷ್ಟು 'ಆರ್ಯ' ಎಂಬುದನ್ನು ಮತ್ತೊಮ್ಮೆ ಚಿಂತಿಸುವುದು ಒಳಿತು.

ಕವಿಃ ಕರೋತಿ ಕಾವ್ಯಾನಿ ರಸಂ ಜಾನಾತಿ ಪಂಡಿತಃ |
ತರುಃ ಸೃಜತಿ ಪುಷ್ಪಾಣಿ ಮರುದ್ ವಹತಿ ಸೌರಭಮ್ || || ೨೩ ||

— ಸುಭಾಷಿತಮಂಜರಿ

''ಕವಿಯು ಕಾವ್ಯಗಳನ್ನು ರಚಿಸುತ್ತಾನೆ. ಪಂಡಿತನು ಅದರ ರಸವನ್ನು ಸವಿಯುತ್ತಾನೆ. ಮರವು ಹೂಗಳನ್ನು ಬಿಡುತ್ತದೆ. ಗಾಳಿ ಹೂಗಳ ಸುಗಂಧವನ್ನು ಒಯ್ಯುತ್ತದೆ.''

ಕಾವ್ಯರಚನೆ ಸುಲಭವಲ್ಲ. ಬರೆದದ್ದೆಲ್ಲ ಕವಿತೆಯಲ್ಲ. ಕವಿಗೆ ಆಳವಾದ ಲೋಕಾನುಭವ ಬೇಕು. ಅವನು ಜನರ ಹೃದಯದ ಮಿಡಿತವನ್ನರಿತಿರಬೇಕು. ಊಹಾಪೋಹ ಶಕ್ತಿ ಬೇಕು. ಹಲವಾರು ಶಾಸ್ತ್ರಗಳ ಪರಿಚಯವೂ, ಎಲ್ಲಕ್ಕೂ ಮಿಗಿಲಾಗಿ ಪ್ರತಿಭೆಯೂ ಆವಶ್ಯಕ. ಶಬ್ದಗಳ ಮೇಲೆ ಪ್ರಭುತ್ವ ಕವಿಗೆ

ಅನಿವಾರ್ಯ. ಕವಿಯ ಕಷ್ಟವನ್ನು ಕವಿಯೊಬ್ಬನೇ ಬಲ್ಲ. ಅವನ ಕಷ್ಟದ ಫಲವನ್ನುಂಡು ಆನಂದಿಸತಕ್ಕವನು ಇನ್ನೊಬ್ಬ! ಚಳಿಗಾಳಿ ಬಿಸಿಲಿಗೆ ತಲೆಯೊಡ್ಡಿ ಪ್ರತಿಮಾಯೋಗದಲ್ಲಿ ನಿಂತು ಮರವು ಸೌರಭವನ್ನು ಬೀರುವ ಹೂಗಳನ್ನರಳಿಸುತ್ತದೆ. ಆದರ ಸೌರಭವನ್ನು ಹೊತ್ತುಕೊಂಡೋಡುತ್ತದೆ ಗಾಳಿ!

ಬೇಕು–ಬೇಡಗಳು ನೀತಿಯೆಂಬ ನಾಣ್ಯದ ಎರಡು ಮುಖ. ನಮ್ಮ ಕರ್ತವ್ಯ ನಾವು ಮಾಡತಕ್ಕದ್ದು ಸರಿ. ಫಲವು ನಮಗೇ ದೊರೆಯಲೆಂಬ ಲೋಭ ಸರಿಯಲ್ಲ. ಅದು ಪರರಿಗೆ ದೊರಕಿಬಿಡುವುದೆಂಬ ಕೊರಗು ತರವಲ್ಲ. ಒಬ್ಬನ ಸುಖ ಇನ್ನೊಬ್ಬನ ಶ್ರಮದಿಂದ ಬಂದದ್ದೆನ್ನುವುದು ಲೋಕಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ.

ಉಣ್ಣುವವರೆಲ್ಲ ರೈತರಾಗಿ ಕಾಳು ಬೆಳೆದವರಲ್ಲ. ತೊಡುವವರೆಲ್ಲ ಹತ್ತಿಯನ್ನು ಬೆಳೆದಿಲ್ಲ, ಬಟ್ಟೆಯನ್ನು ನೇಯ್ದಿಲ್ಲ. ಹಿಂದಿನವರು ನೆಟ್ಟ ಮರದ ಹಣ್ಣನ್ನು ನಾವು ತಿನ್ನುವುದಾದರೆ, ಆ ಋಣವನ್ನು ತೀರಿಸಲು ಮುಂದಿನವರಿಗಾಗಿ ಮರ ನೆಡುವುದು ನಮ್ಮ ಕರ್ತವ್ಯವೇ ಆಯಿತು. ಕಡಲಿಂದ ನೀರನ್ನು ಹೊತ್ತು ಮೋಡ ತಂದು ಮಳೆ ಸುರಿಸುವುದು ತನಗಾಗಿ ಅಲ್ಲ. ಪರಿಸರವನ್ನು ಸ್ವಚ್ಛಗೊಳಿಸುತ್ತ ಬಿಡುವಿಲ್ಲದೆ ಬೀಸುವ ಗಾಳಿಗೆ ಸ್ವಂತ ಪ್ರಯೋಜನವಿಲ್ಲ.

ಪರೋಪಕಾರದ ದುರ್ಲಾಭವನ್ನು ಪಡೆಯತಕ್ಕವನು ಪರೋಪಜೀವಿ. ಮರಗಳ ಮೇಲಿನ ಬಂದಳಿಕೆಯಂತೆ, ಪಶುಗಳ ಮೈಯಲ್ಲಿರುವ ಉಣಗಿನಂತೆ (ಉಣ್ಣಿ), ತಲೆಯಲ್ಲಿ ಇರುವ ಹೇನಿನಂತೆ ತಾನು ದುಡಿಯದೆ ಇನ್ನೊಬ್ಬರ ಅನ್ನವನ್ನು ಕಿತ್ತುಕೊಳ್ಳತಕ್ಕವನು ಇವನು. ಈ ಪರೋಪಜೀವಿ ಬಡವರಿಂದ ದುಡಿಸಿ ತಾನು ಶ್ರೀಮಂತನಾಗುತ್ತಾನೆ. ಪ್ರಜೆಗಳನ್ನು ದಣಿಸಿ ರಾಜಕೀಯ ಸೂತ್ರಧಾರನು ಸುಪ್ಪತ್ತಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಕುಳಿತಿರುತ್ತಾನೆ. ಮಹಾತ್ಮಗಾಂಧಿಯಂಥವರು ಪರೋಪಕಾರಿಗಳು. ರಾಜಕೀಯ ತಾಂತ್ರಿಕರು ಪರೋಪಜೀವಿಗಳು. ಒಂದು ಬೇಕು, ಇನ್ನೊಂದು ಬೇಡ; ಈ ಬೇಕು–ಬೇಡಗಳ ಸೆಣಸಾಟವೇ ಲೋಕಸ್ವಭಾವ.

ಧೃತಿಃ ಕ್ಷಮಾ ದಮೋಽಸ್ತೇಯಂ ಶೌಚಮಿಂದ್ರಿಯನಿಗ್ರಹಃ |
ಧೀರ್ವಿದ್ಯಾ ಸತ್ಯಮಕ್ರೋಧೋ ದಶಕಂ ಧರ್ಮಲಕ್ಷಣಮ್ || || ೨೪ ||

-- ಮನುಸ್ಮೃತಿ, ೬೯೨

"ಧೃತಿ, ತಾಳ್ಮೆ, ಮನೋವಿಕಾರದ ನಿಗ್ರಹ, ಅಸ್ತೇಯ, ಶುಚಿತ್ವ, ಇಂದ್ರಿಯನಿಗ್ರಹ, ಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞಾನ, ಅಧ್ಯಾತ್ಮವಿಚಾರ, ಸತ್ಯ, ಅಕ್ರೋಧ -- ಹೀಗೆ ಧರ್ಮದ ಸ್ವರೂಪ ಹತ್ತು ವಿಧ."

ರಾಗದ್ವೇಷಗಳಿಲ್ಲದಿರುವ ವಿದ್ವಾಂಸರಾದ ಸಜ್ಜನರು ಹೃತ್ಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಯಾವುದನ್ನು ಒಪ್ಪಿದ್ದಾರೋ ಅದು ಧರ್ಮವೆಂದು ಮನು ಮಹಾಶಯನು ತಿಳಿಸಿ, ಅದರ ಹತ್ತು ಮುಖಗಳನ್ನು ಮೇಲ್ಕಂಡ ಶ್ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ್ದಾನೆ. ಧೃತಿ ಎಂದರೆ ಸಂತೋಷ, ತೃಪ್ತಿ. ಆಶಾಪಾಶವು ಎಳೆದ ಕಡೆಗೆ ಓಡದೆ, ಇದ್ದುದರಲ್ಲಿ ಮನಃಶಾಂತಿಯನ್ನು ಪಡೆಯುವುದು ಧೃತಿ. ಸ್ತೇಯವೆಂದರೆ ಕಳ್ಳತನ ಮಾತ್ರವಲ್ಲ; ಲಂಚ ವಂಚನೆಗಳಿಂದ, ಸುಳ್ಳಿನ ವ್ಯಾಪಾರದಿಂದ, ಅನ್ಯಾಯವಾಗಿ ಸಂಪಾದಿಸುವುದೆಲ್ಲ ಸ್ತೇಯವೇ. ಅದನ್ನು ತೊರೆಯುವುದು ಅಸ್ತೇಯ. ಮನಸ್ಸು, ಮಾತು, ದೇಹ – ಈ ಮೂರರ ಶುದ್ಧಿಯೇ ಶೌಚ. ಕೆಟ್ಟದ್ದನ್ನು ಕಾಣುವ, ಕೇಳುವ, ತಿನ್ನುವ ಹಂಬಲವನ್ನು ತೊರೆಯುವುದು ಇಂದ್ರಿಯನಿಗ್ರಹ. ಯಾವುದಾದರೊಂದು ಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ಪರಿಚಯ, ಅಧ್ಯಾತ್ಮವಿಚಾರದಲ್ಲಿ ಕುತೂಹಲ, ಸತ್ಯವನ್ನೇ ನುಡಿಯುವುದು, ಸಿಟ್ಟಿನ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿಯೂ ಉದ್ವೇಗವನ್ನು ತಡೆಹಿಡಿಯುವುದು – ಇವೆಲ್ಲವೂ ಧರ್ಮದ ಸ್ವರೂಪಗಳೆಂಬುದು ಮಹಾನುಭಾವನಾದ ಮನು ಕಲಿಸಿದ ಪಾಠ.

ಇವೆಲ್ಲ ಸಾಮಾನ್ಯಧರ್ಮಗಳು. ಮನುಷ್ಯನಿಗೆ ಮನುಷ್ಯತ್ವವನ್ನು ತಂದುಕೊಡುವ ಲಕ್ಷಣಗಳು. ಜಾತಿ ಕುಲ ಭೇದವಿಲ್ಲದೆ ಜಗತ್ತಿನ ಎಲ್ಲ ಮಾನವರೂ ಸಾಧಿಸಬೇಕಾದ ಗುಣಗಳು. ಈ ಗುಣಗಳಿದ್ದರೆ ಆತನು ಸುಸಂಸ್ಕೃತನೆಂದು ನಮ್ಮ ಹಿರಿಯರ ನಂಬಿಕೆ. ಈ ಗುಣಗಳಿಂದ ಮೊದಲು ಮಾನವನೆನಿಸಿಕೊಂಡಮೇಲೆ ವಿಶೇಷ ಧರ್ಮಗಳನ್ನು ಪಾಲಿಸಬಹುದು. ಈ ಸಾಮಾನ್ಯಧರ್ಮವು ಯಾರಿಗಿಲ್ಲವೋ ಅವನು ವಿಶೇಷಧರ್ಮಕ್ಕೆ ಅನಧಿಕಾರಿ.

ಭರತನು ಶ್ರೀರಾಮನನ್ನು ಅಯೋಧ್ಯೆಗೆ ಹಿಂದಿರುಗುವಂತೆ ಕೇಳಲು ಅರಣ್ಯಕ್ಕೆ ಹೋದಾಗ, ಶ್ರೀರಾಮನು ರಾಜಧರ್ಮದ ವಿಷಯವಾಗಿ ಹಿತವಚನಗಳನ್ನಾಡುತ್ತಾನೆ. ಭರತನಾದರೋ, ತಾನು ಅಣ್ಣನ ರಾಜ್ಯವನ್ನಪಹರಿಸಿ ಧರ್ಮಭ್ರಷ್ಟನಾಗಿರುವೆನೆಂದು ನಿಷ್ಕಾರಣವಾಗಿ ಪರಿತಪಿಸುತ್ತಿದ್ದಾನೆ. ಅವನು ಹೇಳುವ ಮಾತಿದು : "ಕಿಂ ಮೇ ಧರ್ಮಾದ್ ವಿಹೀನಸ್ಯ ರಾಜಧರ್ಮಃ ಕರಿಷ್ಯತಿ ?" ಸಾಮಾನ್ಯಧರ್ಮದಿಂದ ಭ್ರಷ್ಟನಾದ ನನಗೆ ರಾಜಧರ್ಮದಿಂದ ಪ್ರಯೋಜನವೇನು—ಎಂದು ಅವನ ತಳಮಳ.

"ರಾಜಕೀಯದಲ್ಲಿ ಯಾವುದು ಸರಿ, ಯಾವುದು ತಪ್ಪು?" ಎಂದು ನವಭಾರತದ ಒಬ್ಬ ನಿಪುಣ ರಾಜಕಾರಣಿ ಉದ್ಗರಿಸಿದರಂತೆ. ಇದು ಭರತನಿಲ್ಲದ ಭಾರತ. ಈಗಿರುವುದು ಸಮುದ್ರದ ಭರತ !

ಕಾವ್ಯಂ ಸುಧಾ ರಸಜ್ಞಾನಾಂ ಕಾಮಿನಾಂ ಕಾಮಿನೀ ಸುಧಾ |
ಧನಂ ಸುಧಾ ಸಲೋಭಾನಾಂ ಶಾಂತಿಃ ಸಂನ್ಯಾಸಿನಾಂ ಸುಧಾ || || ೨೫ ||

— ರಸಗಂಗಾಧರ

"ರಸಿಕರಿಗೆ ಕಾವ್ಯವೇ ಸುಧೆ, ಅಮೃತ. ಕಾಮಿಗಳಿಗೆ ಕಾಮಿನಿ ಅಮೃತ. ಲೋಭಿಗಳಿಗೆ ಹಣ ಅಮೃತ. ಸಂನ್ಯಾಸಿಗಳಿಗೆ ಶಾಂತಿ ಅಮೃತ."

ಯಾವುದನ್ನು ಕುಡಿದು ದೇವತೆಗಳು ಅಮರರಾದರೋ ಅದು ಅಮೃತ. ಅದು ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದದ್ದೆಂಬ ಕಾರಣದಿಂದ ಅತ್ಯಂತ ರುಚಿಕರವಾದ, ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಆಪ್ಯಾಯನಕರವಾದ ವಸ್ತುವನ್ನು ಅಮೃತವೆನ್ನುವುದು ರೂಢಿಗೆ ಬಂದಿತು. ಹಾಲಿಗೂ ಅಮೃತವೆಂದು ಹೆಸರಿದೆ. ಯಾವುದು ಹೃದಯಕ್ಕೆ ಪರಮಪ್ರೀತಿಯನ್ನುಂಟುಮಾಡುವುದೋ ಅದು ಅಮೃತ. ರಸಜ್ಞರಾದ ಸಹೃದಯರಿಗೆ ರಸಮಯವಾದ ಕಾವ್ಯ ಅಮೃತವಾಗುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಒಬ್ಬ ರಸಿಕನು 'ಕಾದಂಬರೀ–ರಸಜ್ಞಾನಾಮ್ ಆಹಾರೋऽಪಿ ನ ರೋಚತೇ' ಎಂದು ಬಾಣಭಟ್ಟನ ಕಾದಂಬರಿಯನ್ನು ಹೊಗಳಿದ್ದಾನೆ. ಕಾದಂಬರಿಯೆಂದರೆ ಮದ್ಯವೆಂದೂ ಅರ್ಥವಿದೆ. ಕುಡುಕರಿಗೆ ಅದೇ ಅಮೃತವೆನಿಸಬಹುದು.

ರಸಿಕನಿಗೆ ಬಾಣನ ಕಾದಂಬರಿ, ಕುಡುಕನಿಗೆ ಮದ್ಯವಿದ್ದಂತೆ. ಕಾಮಿಗೆ ಕಾಮಿನಿ ಸುಧೆಯೆಂಬುದನ್ನು ಹೇಳಬೇಕಾಗಿಲ್ಲ. ಅದು ಉಳಿದುದಕ್ಕೆ ದೃಷ್ಟಾಂತ. ಲೋಭಿಗೆ ಹಣವೇ ಅಮೃತ. ಅವನು ಹಣದಿಂದ ಭೋಗಸಾಮಗ್ರಿಯನ್ನು ಕೊಳ್ಳುವುದಿಲ್ಲ. ಹಣದ ರಾಶಿಯನ್ನು ನೋಡಿ, ಕೈಯಿಂದ ಅದನ್ನು ಮುಟ್ಟಿ ಅಷ್ಟರಿಂದಲೇ ಆನಂದದಲ್ಲಿ ಮುಳುಗುತ್ತಾನೆ !

ಸಂನ್ಯಾಸಿಗೆ ಶಾಂತಿ ಅಮೃತ. 'ಶಾಂತಿಸಮೃದ್ಧಮಮೃತಮ್' ಎನ್ನುತ್ತದೆ ಉಪನಿಷದ್ವಾಣಿ. ಶಾಂತಿಲಾಭಕ್ಕಾಗಿ ಆತನು ಲೋಕಸುಖಗಳನ್ನು ತೊರೆಯುತ್ತಾನೆ. "ಸ ಏವ ಸರ್ವಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞಃ ಯಸ್ಯ ಶಾಂತಂ ಮನಃ ಸದಾ" – ಯಾವಾತನ ಮನಸ್ಸು ಸದಾ ಶಾಂತವಾಗಿರುವುದೋ ಅವನೇ ಸರ್ವ ಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞ. ಶಾಂತಿಯನ್ನು ಪಡೆಯದ ಸಂನ್ಯಾಸಿ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಗುರಿತಪ್ಪಿದವನೇ ಸರಿ. ಬ್ರಹ್ಮವೇ ಶಾಂತಿ – ಶಾಂತ. "ಬ್ರಾಹ್ಮಣೇಷ್ವಮೃತಗ್ಂ ಹಿತಂ" – ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನಿಗಳಲ್ಲಿ ಅಮೃತವಿದೆ. ಇದು "ಋಷಿಭಿಃ ಸಂಭೃತೋ ರಸಃ" – ಋಷಿಗಳಿಂದ ಸಂಪಾದಿತವಾದ ರಸ.

ಸಂನ್ಯಾಸಿಯು ಬ್ರಹ್ಮರಸದಿಂದ ಶಾಂತಿಯನ್ನು ಗಳಿಸಿದರೆ ರಸಿಕನು ಕಾವ್ಯರಸದಿಂದ ಗಳಿಸುತ್ತಾನೆ. ಕಾವ್ಯರಸವು ಬ್ರಹ್ಮಾನಂದ–ಸೋದರವೆಂದು ಹಿರಿಯರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ವಿವೇಕಿಯಾದ ಸಂಸಾರಿಗೆ ಕಾವ್ಯವು ಅಮೃತ. ಸಂನ್ಯಾಸಿಗೆ ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನ. ಕಾಮಿನಿ, ಧನ ಮೊದಲಾದವು ಉಭಯ ಭ್ರಷ್ಟರಾದ ತ್ರಿಶಂಕುಗಳಿಗೆ. ಹೀಗೆಯೇ ಮದ್ಯವು ಕುಡುಕರಿಗೂ ಅಧಿಕಾರವು ಅಧಿಕಾರಶಾಹಿಗಳಿಗೂ ಜಗಳವು ಕಲಹಪ್ರಿಯರಿಗೂ ರಾಜಕೀಯ ಚೆಲ್ಲಾಟವು ಸ್ವಾರ್ಥಿಗೂ ಅಮೃತ.

ಜಗತಿ ನರಜನ್ಮ ತಸ್ಮಿನ್ ವೈದುಷ್ಯಂ ತತ್ರ ಸತ್ಕವಿತಾ |
ಕವಿತಾಯಾಂ ಪರಿಣಾಮೋ ದುಷ್ಪ್ರಾಪಃ ಪುಣ್ಯಹೀನೇನ || || ೨೬ ||

– ರಸಗಂಗಾಧರ

"ಈ ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಮನುಷ್ಯಜನ್ಮ, ಅದರಲ್ಲಿಯೂ ಪಾಂಡಿತ್ಯ, ಅದರಲ್ಲಿಯೂ ಒಳ್ಳೆಯ ಕವಿತೆಯನ್ನು ರಚಿಸುವ ಶಕ್ತಿ, ಕವಿತೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಪರಿಣತಿ — ಇವು ಪುಣ್ಯಹೀನನಿಗೆ ದೊರೆಯುವುದಿಲ್ಲ."

'ಜಂತೂನಾಂ ನರಜನ್ಮ ದುರ್ಲಭಂ' ಎಂದು ಆಸ್ತಿಕರ ನಂಬಿಕೆ. ಅದು ಪುಣ್ಯದಿಂದ ಮಾತ್ರ ಲಭ್ಯ. ಜನ್ಮಾಂತರವನ್ನೊಪ್ಪದವರೂ ತಾವು ಮನುಷ್ಯರಾಗಿರುವುದು ಭಾಗ್ಯವೆಂದು ತಿಳಿದಿದ್ದಾರೆ. ಮನುಷ್ಯರಲ್ಲಿಯೂ ವಿದ್ವಾಂಸನು ಶ್ರೇಷ್ಠನೆಂಬುದು ಪ್ರಾಯಶಃ ಸರ್ವಸಂಮತ. ವಿದ್ವಾಂಸನಿಗೂ ಒಳ್ಳೆಯ ಕವಿತಾಶಕ್ತಿ ದುರ್ಲಭ. ಒಳ್ಳೆಯ ಕವಿತೆಯೆಂದರೇನು? ಯಾವುದು ನಾನಾಭಾವಗಳನ್ನು ಕೆಣಕಿ ಮನಸ್ಸನ್ನು ತುಮುಲದಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿಸಿದರೂ, ಬಾಳಿಗೊಂದು ದಾರಿದೀಪವಾಗಿ, ಕಡೆಯಲ್ಲಿ ಆನಂದವೆಂಬ ಶಾಂತಿಯ ಕಡೆಗೆ ಕರೆದೊಯ್ಯುವುದೋ ಅದು. ಅದನ್ನು ಸಮರ್ಥವಾಗಿ ನಿರೂಪಿಸಿ ಓದುಗನ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಸೂರೆಗೊಳ್ಳುವುದು ಕವಿತಾ ಪರಿಣತಿ.

ಮನುಷ್ಯನಾಗಿದ್ದರೆ ಪಾಂಡಿತ್ಯ, ಪಾಂಡಿತ್ಯವಿದ್ದರೆ ಸತ್ಕವಿತೆ. ಪಾಂಡಿತ್ಯವಿಲ್ಲದೆ ಒಬ್ಬನು ಕವಿಯಾಗಬಲ್ಲನೆಂದು ಹಿಂದಿನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಯಾರೂ ಒಪ್ಪಿರಲಿಲ್ಲ. ಮಗು ಅಕ್ಷರ ಕಲಿತೊಡನೆ ಗೋಡೆಯ ತುಂಬ ಗೀಚುವಂತೆ, ಬರವಣಿಗೆ ಕಲಿತೊಡನೆ ಕವಿತೆ ರಚಿಸುವುದು ಈಗಿನವರಿಗೆ ಸಾಧ್ಯವಾಗಿದೆ; ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಗೆ ಏರಲು, ಕವಿಯಾಗುವುದು ಈಗ ಸುಲಭೋಪಾಯವಾಗಿದೆ.

ಸುಪ್ರಸಿದ್ಧ ಆಲಂಕಾರಿಕನಾದ ಭಾಮಹ "ಕವಿತೆಯನ್ನು ಬರೆಯದಿದ್ದರೆ ಪಾಪವೇನೂ ಬರುವುದಿಲ್ಲ ! ಆಯುಸ್ಸು ಕಡಮೆಯಾಗಿ ಸಾಯುವುದೂ ಇಲ್ಲ ! ರಾಜನು ದಂಡಿಸುವುದೂ ಇಲ್ಲ !" ಎಂದು ಕುಕವಿಗಳನ್ನು ತರಾಟೆಗೆ ತೆಗೆದುಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆ. ಯೋಗ್ಯತೆ ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಕವಿತೆಯನ್ನು ಬರೆದು ಕೀರ್ತಿಯನ್ನು ಗಳಿಸಬೇಕೆಂಬ ಹಂಬಲ ಜನರಿಗೆ ಯಾವಾಗಲೂ ಇದ್ದೇ ಇದೆ. ಒಬ್ಬ ಅಜ್ಞಾತನಾದ ವಿಚಾರವಾದಿ "ಮಿತ್ರನೆ, ಕಾವ್ಯವನ್ನು ಬರೆಯಲು ಹೊರಟಿದ್ದೀಯಲ್ಲ, ನಿನಗೇನಾದರೂ ರೋಗ ಬಂದಿದೆಯೋ ? ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ವಾತರೋಗಿಗಳಿಗೆ ಕಾವ್ಯವನ್ನು ಬರೆಯುವ ಇಚ್ಛೆ ಬರುತ್ತದೆ !

ಹಾಗಿದ್ದರೆ ವೈದ್ಯರನ್ನು ಕೇಳಿ ಸರಿಯಾದ ಔಷಧವನ್ನು ತೆಗೆದುಕೋ. ಕಾವ್ಯವನ್ನು ಬರೆದರೆ ನಿನ್ನ ರೋಗ ಗುಣವಾಗುವುದಿಲ್ಲ !'' ಎಂದಿದ್ದಾನೆ.

ಪಾಂಡಿತ್ಯವೂ ಪ್ರತಿಭೆಯೂ ಇಲ್ಲದೆ ಬರೆದ ಕಾವ್ಯ, ಶಬ್ದದ ದೊಂಬರಾಟ. ಅದು ಅಂತಃಸಾರವಿಲ್ಲದ ಶುಷ್ಕವಾದ ಕಸ. ಸತ್ಕವಿತೆಯನ್ನು ಪರೀಕ್ಷಿಸಿ ಮೌಲ್ಯವನ್ನು ಕಟ್ಟುವ ಒರೆಗಲ್ಲು ಯಾವುದು? ಸರ್ಕಾರವೂ ಅಲ್ಲ, ಸಾಹಿತ್ಯ ಅಕಾಡೆಮಿಯೂ ಅಲ್ಲ. ಕಾಲವೇ ನಿಜವಾದ ಒರೆಗಲ್ಲು. ಕೃತಕವಾದ ಯಾವ ಬೆಂಬಲವೂ ಇಲ್ಲದೆ ಯಾವುದು ಚಿರಕಾಲ ನಿಲ್ಲುವುದೋ, ಜನಮನವನ್ನೊಲಿಸಿ ತನ್ನ ಅಂತಃಸತ್ತ್ವದಿಂದ ಬಾಳುವುದೋ ಅದು ಉತ್ತಮ ಕಾವ್ಯ.

ಗೃಹಾಂತಾ ದ್ರವ್ಯಸಂಘಾತಾ ದ್ರವ್ಯಾಂತಾ ಚ ತಥಾ ಮತಿಃ |
ಅರ್ಥಾಶ್ಚಾತ್ಮೋಪಭೋಗಾಂತಾ ಭವಿಷ್ಯಂತಿ ಕಲೌ ಯುಗೇ || || ೨೭ ||

– ವಿಷ್ಣುಪುರಾಣ

''ದ್ರವ್ಯರಾಶಿಗಳು ಮನೆಯವರೆಗೆ. ಬುದ್ಧಿಯು ದ್ರವ್ಯಗಳವರೆಗೆ. ಹಣವು ತನ್ನ ಭೋಗದವರೆಗೆ. ಹೀಗೆ ಕಲಿಯುಗದಲ್ಲಿ ನಡೆಯುತ್ತದೆ.''

ದ್ರವ್ಯವೆಂದರೆ ಪ್ರಶಸ್ತವಾದ ವಸ್ತು. ಜನೋಪಯೋಗಿಯಾದ ವಸ್ತುವೆಲ್ಲ ದ್ರವ್ಯವೇ. ಆಹಾರಪದಾರ್ಥ, ಬಟ್ಟೆಬರೆ, ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳಲ್ಲಿ ತಯಾರಾಗುವ ಯಂತ್ರ ಮೊದಲಾದ ದ್ರವ್ಯಗಳು ದೇಶಕ್ಕಾಗಿ, ಪ್ರಜೆಗಳಿಗಾಗಿ, ಜನರ ಕಲ್ಯಾಣಕ್ಕಾಗಿ – ಎಂಬುದು ನೀತಿ. ಈ ದ್ರವ್ಯಗಳು ದೇಶದ ಅಸ್ತಿತ್ವಕ್ಕೆ, ದೇಹದ ಸುಖಕ್ಕೆ ಆವಶ್ಯಕ ಸಾಮಗ್ರಿಗಳು. ಅರ್ಥ–ಕಾಮಗಳು ಇವುಗಳಿಂದ ಈಡೇರುತ್ತವೆ. ಇವೆರಡನ್ನು ಸಾಧಿಸುವುದೇ ಮನುಷ್ಯನ ಗುರಿಯಲ್ಲ. ಧರ್ಮ, ಮೋಕ್ಷಗಳೆಂಬ ಇನ್ನೆರಡು ಪುರುಷಾರ್ಥಗಳಿವೆ. ಇವುಗಳ ಸಾಧನೆ ಯೋಗ. ಅರ್ಥ–ಕಾಮಗಳ ಸಾಧನೆ ಭೋಗ. ಭೋಗದಿಂದ ಮೇಲೇರಿದಾಗ ಯೋಗ. ಅದೇ ಮಾನವನ ಮುಖ್ಯವಾದ ಗುರಿ. ಧರ್ಮದ ಮೂಲಕ, ಧರ್ಮಕ್ಕಾಗಿ

ಅರ್ಥ–ಕಾಮಗಳನ್ನು ಸಾಧಿಸಬೇಕು. ಆದ್ದರಿಂದ ಪುರುಷಾರ್ಥಗಳಲ್ಲಿ ಮೊದಲು ಧರ್ಮವನ್ನು ಗಣಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಧನಸಂಪಾದನೆ ತನ್ನ ಸುಖಕ್ಕಾಗಿ ಎಂಬುದು ನಿಜವಾದರೂ ಪೂರ್ಣಸತ್ಯವಲ್ಲ. ತಾನು ತಿನ್ನುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಮರ ಹಣ್ಣುಬಿಡುವುದಿಲ್ಲ. ತನ್ನ ಅಲಂಕಾರಕ್ಕಾಗಿ ಪಾರಿಜಾತ ಹೂಗಳನ್ನರಳಿಸಿ ಉದುರಿಸುವುದಿಲ್ಲ. 'ತೇನ ತ್ಯಕ್ತೇನ ಭುಂಜೀಥಾಃ' – ತ್ಯಾಗದಿಂದ ಭೋಗಿಸು ಎನ್ನುತ್ತದೆ ಉಪನಿಷತ್ತು. 'ತ್ಯಾಗಾಯ ಸಂಭೃತಾರ್ಥಾನಾಂ' – ರಘುವಂಶದ ರಾಜರು ತ್ಯಾಗಕ್ಕಾಗಿ ಧನವನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸುತ್ತಿದ್ದರು ಎನ್ನುತ್ತಾನೆ ಕಾಳಿದಾಸ. ಮೋಡ ನೀರನ್ನು ಹೊತ್ತು ಆಕಾಶದಲ್ಲಿ ಅಲೆಯುವುದು ಬಾಯಾರಿದವರ ಆಪ್ಯಾಯನಕ್ಕಾಗಿ.

ಈ ಆದರ್ಶ ಕಲಿಯುಗದಲ್ಲಿ ತಲೆಕೆಳಗಾಗುವುದೆಂದು ವಿಷ್ಣುಪುರಾಣ ಹೇಳುತ್ತದೆ. ಈಗ ಯಾವ ಉತ್ತಮದ್ರವ್ಯವಿದ್ದರೂ ಅದು ತನ್ನ ಮನೆಗೆ ಸೇರಲೆಂದೇ ಮನುಷ್ಯನ ಬಯಕೆ. ಹಿಂದೆ ರಾವಣ ಲೋಕವನ್ನು ಕೊಳ್ಳೆಹೊಡೆದು ಪುಷ್ಪಕವಿಮಾನವನ್ನು ಲಂಕೆಗೆ ಸಾಗಿಸಿದ್ದನಂತೆ. ಕಲಿಯುಗದಲ್ಲಿ ರಾವಣರ ಸಂಖ್ಯೆಯೇ ಅಧಿಕ. ಎಲ್ಲರೂ ನಾದಿರ್‌ಷಹನ ಪ್ರತಿರೂಪದವರೇ. ಹೇಳುವುದು ನಮ್ಮ ರಾಷ್ಟ್ರಕ್ಕಾಗಿ ಎಂದು. ಇವರಿಗೆ ನಮ್ಮ ರಾಷ್ಟ್ರವೆಂದರೆ 'ನನ್ನ ಮನೆ' ಎಂದರ್ಥ. ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬನ ಬುದ್ಧಿಯೂ ಈ ದಿಸೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಓಡುತ್ತದೆ. ಬುದ್ಧಿಯ ಓಟ ದ್ರವ್ಯಸಂಪಾದನೆಯವರೆಗೆ. ಯಾರ ಮಾತಿನಲ್ಲಿಯೂ ಹಣದ ಲೆಕ್ಕಾಚಾರವೇ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಏನು ಮಾಡಿದರೆ ಹಣ ಬಂದೀತು, ಯಾವ ವಿದ್ಯೆಯಿಂದ ಎಷ್ಟು ಹಣವನ್ನು ಗಳಿಸಿಯೇನು–ಎಂದು ಗುಣಿಸುತ್ತಿರುವುದೇ ಬುದ್ಧಿಯ ಪರಮ ಗುರಿ. ದೇಶಕಲ್ಯಾಣವನ್ನು, ಆತ್ಮಕಲ್ಯಾಣವನ್ನು ಚಿಂತಿಸತಕ್ಕವರು ವಿರಳ. ಹಣವು ಆತ್ಮಕಲ್ಯಾಣಕ್ಕೆ ಸಾಧನವೇ ಹೊರತು ಸಾಧ್ಯವಲ್ಲ. ಲೇಖನಿಯೊಂದು ಸಾಧನ. ಬರವಣಿಗೆ ಸಾಧ್ಯ. ಲೇಖನಿಯನ್ನು ತಂದಿರಿಸಿದರೆ ಉದ್ದೇಶ ಮುಗಿಯಲಿಲ್ಲ. ಆದರಿಂದ ಬರೆಯಬೇಕು: ಆಗ ಲೇಖನಿ ಸಾರ್ಥಕ.

ಆರೋಗ್ಯಮಾನೃಣ್ಯಮವಿಪ್ರವಾಸಃ
ಸದ್ಭಿರ್ಮನುಷ್ಯೈಃ ಸಹ ಸಂಪ್ರಯೋಗಃ |
ಸ್ವಪ್ರತ್ಯಯಾ ವೃತ್ತಿರಭೀತವಾಸಃ
ಷಡ್ ಜೀವಲೋಕಸ್ಯ ಸುಖಾನಿ ರಾಜನ್ || || ೨೮ ||

– ಮಹಾಭಾರತ, ಉದ್ಯೋಗಪರ್ವ, ೩೩-೮೯

"ಆರೋಗ್ಯ, ಸಾಲವಿಲ್ಲದಿರುವುದು, ಪ್ರವಾಸವಿಲ್ಲದಿರುವುದು, ಸಜ್ಜನರೊಡನೆ ವ್ಯವಹಾರ, ಸ್ವತಂತ್ರವಾದ ಜೀವನಮಾರ್ಗ, ನಿರ್ಭಯವಾದ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ವಾಸ – ಈ ಆರು, ಎಲೈ ಧೃತರಾಷ್ಟ್ರ, ಜನರಿಗೆ ಸುಖದಾಯಕವಾದವುಗಳು."

ಬುದ್ಧಿಶಾಲಿಯೆನಿಸಿದ ವಿದುರನು ಹೇಳಿದ ಮಾತಿದು. ಸುಖದ ದಾರಿ ಯಾವುದೆಂದು ಕೇಳಿದರೆ ಇಂದಿನ ಜನತೆ 'ಹಣ' ಎಂದು ಒಕ್ಕೊರಲಿನಿಂದ ಉತ್ತರಕೊಟ್ಟೀತು ! ವಿದುರನ ಪಟ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಅದರ ಹೆಸರೇ ಇಲ್ಲ. ಅವನು ಆರೋಗ್ಯಕ್ಕೆ ಪ್ರಥಮ ಸ್ಥಾನವನ್ನು ಕೊಟ್ಟಿದ್ದಾನೆ. ರಕ್ತದ ಒತ್ತಡ, ಸಕ್ಕರೆ ರೋಗ, ನಿದ್ರಾಶೂನ್ಯತೆ, ಅಜೀರ್ಣಾದಿ ರೋಗಗಳಿಂದ ನರಳುವ ಶ್ರೀಮತನಿಗೆ ಹಣ ಯಾವ ಸುಖ ಕೊಟ್ಟೀತು ? ಆರೋಗ್ಯವು ಅಂತರಂಗಭಾಗ್ಯ. ಸಾಲ ಮಾಡದಿರುವುದು – ಮೊದಲಾದ್ದು ಬಹಿರಂಗ ಭಾಗ್ಯ. ಪ್ರವಾಸವು ಮಹಾ ಭಾರತದ ಕಾಲದಲ್ಲಿಯೂ ದುಃಖಕಾರಿ. ಈಗ ಪ್ರಯಾಣ ಸೌಕರ್ಯಗಳಿದ್ದರೂ ಪ್ರವಾಸದ ದುಃಖಗಳೇನೂ ತಪ್ಪಲಿಲ್ಲ. ಸಜ್ಜನರ ಸಹವಾಸ, ಅವರೊಡನೆ ವ್ಯವಹಾರ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ನೆಮ್ಮದಿಯನ್ನು ತರುತ್ತದೆ. ಜೊತೆಗಾರರು ತರಲೆಯವ ರಾದರೆ ನಾನಾ ಸಂಕಷ್ಟಗಳಿಗೆ ಆಹ್ವಾನವಿತ್ತಂತೆಯೇ. 'ಸ್ವಪ್ರತ್ಯಯಾ ವೃತ್ತಿಃ' –ನಮ್ಮ ಜೀವಿಕೆ ಪರಾಧೀನವಾಗಿ ಇರಬಾರದು. 'ಹಂಗಿನರಮನೆಗಿಂತ ಅಂಗಣದ ಗುಡಿಲೇಸು.' 'ಸರ್ವಂ ಪರವಶಂ ದುಃಖಂ.' ಸ್ವತಂತ್ರವಾದ ಉದ್ಯೋಗವಾದರೂ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಹಿಡಿಸುವಂತಹದಾಗಿರಬೇಕು. ಈ ಅರ್ಥವನ್ನೊಳಗೊಂಡಿದೆ, 'ಸ್ವಪ್ರತ್ಯಯಾ' ಎಂಬ ಶಬ್ದ. 'ಅಭೀತವಾಸ'ವು ಎಣಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಕಡೆಯದಾದರೂ ಯೋಗ್ಯತೆಯಲ್ಲಿ ಕಡೆಯದಲ್ಲ. ಮೇಲ್ಕಂಡ ಎಲ್ಲ ಸುಖದ ದಾರಿಗಳಿದ್ದರೂ, ಯಾವ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ಏನೋ ಎಂಬ

ಹೆದರಿಕೆಯ ಸ್ಥಿತಿ ಇದ್ದರೆ ಸುಖವೆಲ್ಲಿ ? ಕಳ್ಳಕಾಕರ ಕಾಟ, ಪುಂಡರ ಹಾವಳಿ, ಉನ್ಮತ್ತ ಅಧಿಕಾರಿಗಳ ಹಿಂಸೆ ಇದ್ದರೆ ನೆಮ್ಮದಿ ಎಲ್ಲಿ ? ಸುಖದ ಹಾದಿಯ ಮಾರ್ಮಿಕ ವಿವೇಚನೆ ಇದು. ವಿದುರನು ರಾಜನಿಗೆ ಹೇಳಿದ ಉಪದೇಶವಿದು: "ಧೃತರಾಷ್ಟ್ರ, ಪ್ರಜೆಗಳ ನೆಮ್ಮದಿಗೆ ಬೇಕಾದವು ಈ ಆರು. ಅವರ ಸುಖ ನಿನ್ನ ವಿಲಾಸ ವೈಭವಗಳಿಂದಲ್ಲ, ಬಲಸಂವರ್ಧನೆಯಿಂದಲ್ಲ. ಪಾಂಡವರೊಡನೆ ಯುದ್ಧ ಹೂಡುವುದರಿಂದಂತೂ ಅಲ್ಲವೇ ಅಲ್ಲ. ರಾಜನ ಕರ್ತವ್ಯ ಪ್ರಜಾರಂಜನೆ. ಈ ರಾಜಧರ್ಮ ನಿನ್ನ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ನೆಲಸುವಂತೆ ಮೊದಲು ಮಾಡು."

ನ ಕೇನಚಿದ್ ಯಾಚಿತವ್ಯಃ ಕಶ್ಚಿತ್ ಕಿಂಚಿದನಾಪದಿ |
ಇತಿ ವ್ಯವಸ್ಥಾ ಭೂತಾನಾಂ ಪುರಸ್ತಾನ್ಮನುನಾ ಕೃತಾ || || ೨೯ ||

– ಮಹಾಭಾರತ, ಶಾಂತಿಪರ್ವ, ೮೮-೧೬

"ಆಪತ್ಕಾಲದ ಹೊರತಾಗಿ ಉಳಿದ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಯಾವನೂ ಯಾರೊಡನೆಯೂ ಏನನ್ನೂ ಬೇಡಕೂಡದು. ಹೀಗೆಂದು ಮನು ಹಿಂದೆಯೇ ಜನರಿಗಾಗಿ ಧರ್ಮದ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಮಾಡಿದ್ದಾನೆ."

ಬೆಂಗಳೂರು ಭಿಕ್ಷುಕರ ನಗರವಾಗಿದೆಯೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಲೇ ಇದ್ದಾರೆ. ಬೆಂಗಳೂರು ಮಾತ್ರವಲ್ಲ, ಭಾರತದ ಎಲ್ಲ ನಗರಗಳೂ ಈ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿಯೇ ಇವೆ. ಭಿಕ್ಷುಕರ ಪಿಡುಗು ಹಳ್ಳಿಯನ್ನೂ ಬಿಟ್ಟಿಲ್ಲ. ಭಿಕ್ಷೆ ಬೇಡುವುದು, ಯಾಚನೆ – ಎರಡು ಒಂದೇ ಆದರೂ, ಯಾಚನೆ ಇನ್ನೂ ಹೆಚ್ಚಿನ ಅರ್ಥವನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿದೆ. ಅನ್ನವನ್ನೂ ಹಣವನ್ನೂ ಬೇಡುವುದು ಮಾತ್ರ ಯಾಚನೆಯಲ್ಲ, ಇನ್ನೊಬ್ಬರ ಸಹಾಯವನ್ನು ಬೇಡುವುದೂ ಯಾಚನೆಯೇ. ತನ್ನಿಂದ ಒಂದು ಕೆಲಸ ಸಾಧ್ಯವಾದಾಗ ಇನ್ನೊಬ್ಬರಿಂದ ಅದನ್ನು ಮಾಡಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು ಈ ಗುಂಪಿಗೇ ಸೇರುತ್ತದೆ. ಸಮಾಜದ ಪಿಡುಗು ಇದು. ಯಾಚಿಸಿದಾಗ ಇಲ್ಲವೆನ್ನುವುದು ಸೂಕ್ಷ್ಮಸ್ವಭಾವದವರಿಗೆ ಕಷ್ಟವೆನಿಸುತ್ತದೆ.

ಪರಾವಲಂಬನೆ ಒಳ್ಳೆಯದಲ್ಲ. ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬನೂ ದುಡಿದು ತಿನ್ನಬೇಕು ಎಂಬುದು ಈ ನೀತಿಯ ತಿರುಳು. ಇನ್ನೊಬ್ಬನ ದುಡಿಮೆಯಿಂದ ಯಾವನೂ

ಜೀವಿಸತಕ್ಕದ್ದಲ್ಲ. ಈ ನೀತಿ ಸಮಾಜದ ಕಲ್ಯಾಣಕ್ಕೆ, ಆ ಮೂಲಕ ರಾಷ್ಟ್ರಕಲ್ಯಾಣಕ್ಕೆ ಅತ್ಯಾವಶ್ಯಕವಾದದ್ದು. ಯಾಚನೆ ಪೂರ್ಣವಾಗುವುದು ದಾನದಿಂದ. ದಾನವು ಪ್ರಶಂಸನೀಯವಾದ ಧರ್ಮಕಾರ್ಯವಾದರೂ, ಯಾಚಕನ ಅರ್ಹತೆಯೇನೆಂಬುದನ್ನು ದಾನಿ ಗಮನಿಸಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ''ಕರೆದಪಾತ್ರಂಗಿತ್ತು ಪಾತ್ರನ ಪರಿಹರಿಸಲೀಯೆರಡರಿಂ ಸಂಹರಣವಹು ದಾರ್ಜಿಸಿದ ಬಹುಧನವರಸ ಕೇಳೆಂದ.''

ಗಣೇಶೋತ್ಸವ, ತಿರುಪತಿ ಯಾತ್ರೆ – ಇಂತಹ ಧರ್ಮಕಾರ್ಯಕ್ಕೆ ಧನಸಹಾಯವನ್ನು ಬೇಡುತ್ತಾರೆ. ಯಾಚನೆ ಮಾಡಿ ಪುಣ್ಯಕಾರ್ಯ ಮಾಡಬೇಕಾದ್ದೇನೂ ಇಲ್ಲ. ಯಾಚನೆಯಿಂದ ಗಳಿಸಿದ ಪಾಪಕ್ಕಿಂತ ಅವರು ಸಂಪಾದಿಸಿದ ಪುಣ್ಯ ಅತ್ಯಲ್ಪ! ''ಕೆಸರು ಬಳಿದುಕೊಂಡು ಆಮೇಲೆ ತೊಳೆಯುವುದಕ್ಕಿಂತ ಕೆಸರನ್ನು ಮುಟ್ಟದಿರುವುದೇ ಲೇಸು'', ''ಹುಲ್ಲುಕಡ್ಡಿಗಿಂತ ಹತ್ತಿ ಹಗುರ, ಹತ್ತಿಗಿಂತ ಭಿಕ್ಷುಕನು ಹಗುರ'' ಎಂಬ ನುಡಿ ಯಾಚಕವೃತ್ತಿಯನ್ನು ಗೇಲಿಮಾಡಿದೆ. ವಿಷ್ಣು ಬಲಿಯನ್ನು ಬೇಡಿ ವಾಮನ (ಕುಳ್ಳ)ನಾದನಂತೆ ! ವಿಪತ್ತಿನಲ್ಲಿರತಕ್ಕವನ್ನು ಬೇಡುವುದು ತಪ್ಪಲ್ಲ. ಅಂತಹವರಿಗೆ ನೆರವು ನೀಡುವುದು ಪುಣ್ಯಕಾರ್ಯವೇ. ಆತ್ಮಗೌರವ ವಿರತಕ್ಕವನು ವಿಪತ್ತಿನಲ್ಲಿಯೂ ಉತ್ತಮನನ್ನು ಬೇಡುತ್ತಾನೆ, ಅಧಮನನ್ನಲ್ಲ. ''ಯಾಚ್ಞಾ ಮೋಘಾ ವರಮಧಿಗುಣೇ ನಾಧಮೇ ಲಬ್ಧಕಾಮಾ.''

ಆಹಾರಾರ್ಥಂ ಕರ್ಮ ಕುರ್ಯಾದನಿಂದ್ಯಂ
ಕುರ್ಯಾದಾಹಾರಂ ಪ್ರಾಣಸಂಧಾರಣಾರ್ಥಂ |
ಪ್ರಾಣಾಃ ಸಂಧಾರ್ಯಾಸ್ತತ್ತ್ವವಿಜ್ಞಾನಹೇತೋಃ
ತತ್ತ್ವಂ ವಿಜ್ಞೇಯಂ ಯೇನ ಭೂಯೋ ನ ಜನ್ಮ || || ೩೦ ||

— ಮಹಾಭಾರತ

''ಆಹಾರಕ್ಕಾಗಿ ನಿಂದಿತವಲ್ಲದ ಕೆಲಸವನ್ನು ಕೈಗೊಳ್ಳಬೇಕು. ಪ್ರಾಣವನ್ನುಳಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಆಹಾರವನ್ನು ಸೇವಿಸಬೇಕು.

ತತ್ತ್ವಜ್ಞಾನವನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಪ್ರಾಣವನ್ನು ಉಳಿಸಿ ಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಪುನರ್ಜನ್ಮ ಬರದಂತೆ ಮೋಕ್ಷ ಪಡೆಯುವುದಕ್ಕಾಗಿ ತತ್ತ್ವಜ್ಞಾನಿಯಾಗಬೇಕು.''

ನಮ್ಮ ಭಾರತೀಯ ಚಿಂತನದ ಸಾರವೆಲ್ಲ ಇದರಲ್ಲಡಗಿದೆ. ಜೀವನದ ಗುರಿಯನ್ನು ಗೊತ್ತುಪಡಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಸಾವಿರಾರು ವರ್ಷಗಳಿಂದ ನಡೆದ ಚಿಂತನಪ್ರಕಾರಗಳ ಸಂಗ್ರಹ ಇದು. ಮನುಷ್ಯನಾಗಿ ಹುಟ್ಟಿದ ಮೇಲೆ ಆಹಾರಕ್ಕಾಗಿ ಉದ್ಯೋಗವನ್ನು ಕೈಗೊಳ್ಳುವುದು ತಪ್ಪಿದ್ದಲ್ಲ. ಆದರೆ ಆ ಉದ್ಯೋಗ ಪರಿಶುದ್ಧವಾಗಿರಲಿ. ಸುಳ್ಳು, ಕಳ್ಳತನ – ಮೊದಲಾದವುಗಳ ಸುಳಿವಿಲ್ಲದೆ ಸಾಧ್ಯವಾದಷ್ಟು ಅಹಿಂಸಾತ್ಮಕವಾಗಿರಬೇಕು. ಉದ್ಯೋಗ, ಅನ್ನ ಸಂಪಾದನೆಗಾಗಿ ನಡೆಯಬೇಕು. ಅಷ್ಟರಿಂದ ತೃಪ್ತನಾಗು. ಬೇಕಾದ್ದಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚಿನ ಸಂಗ್ರಹ ಅನ್ಯರ ಅನ್ನವನ್ನು ಕಿತ್ತುಕೊಂಡಂತೆಯೇ. ಹೆಚ್ಚಿನ ಸಂಗ್ರಹವಾದರೆ ಧರ್ಮಕಾರ್ಯಕ್ಕಾಗಿ ವಿನಿಯೋಗಿಸು. ತಿನ್ನುವುದು ಪ್ರಾಣವನ್ನುಳಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದಕ್ಕೆ. ಪ್ರಾಣ ಉಳಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು ಜ್ಞಾನಸಂಪಾದನೆ ಗಾಗಿ. ಮನುಷ್ಯನೊಬ್ಬನೇ ಜ್ಞಾನಸಂಪಾದನೆಗೆ ಅಧಿಕಾರಿ. ಉಳಿದ ಪ್ರಾಣಿಗಳಿಗೆ ಜ್ಞಾನವನ್ನು ಗಳಿಸುವ ಯೋಗ್ಯತೆ ಇಲ್ಲ. ಜ್ಞಾನವೆಂದರೆ ಭೌತಿಕ ವಸ್ತು ವಿಜ್ಞಾನವಲ್ಲ. ಅದು ಆಗಾಧವಾಗಿದ್ದರೂ ಅನ್ನಾದಿ ಸಂಪಾದನೆಗೆ ಸೀಮಿತವಾದ್ದ ರಿಂದ ಆಹಾರಾರ್ಥವಾದ ಕರ್ಮದಲ್ಲಿ ಮುಕ್ತಾಯಗೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಪ್ರಾಣಧಾರಣೆ ತತ್ತ್ವವಿಜ್ಞಾನಕ್ಕಾಗಿ. ಭೌತಿಕ ವಸ್ತುಗಳನ್ನರಿಯುವ ತಾನು ಯಾರೆಂದು ತಿಳಿಯುವುದೇ ತತ್ತ್ವಜ್ಞಾನ. ಅದೇ ಪರಮಾರ್ಥ. ಜೀವ, ಜಗತ್ತು, ಈಶ್ವರ — ಇವುಗಳ ರಹಸ್ಯವೇ ತಿಳಿಯಬೇಕಾದ್ದು. ಜೀವನಾದ ತಾನು ಯಾರೆಂದು ತಿಳಿದರೆ ಈಶ್ವರ, ಜಗತ್ತುಗಳ ನೆಲೆಯೇನೆಂಬುದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ.

ಪುನರ್ಜನ್ಮದ ನಂಬಿಕೆಯೇ ಭಾರತೀಯ ಚಿಂತನೆಯ ಜೀವಾಳ. ಈ ಪುನರ್ಜನ್ಮದ ಸಂಕೋಲೆಯನ್ನು ತಪ್ಪಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು ಪರಮಧ್ಯೇಯ. ಇಹಪರಗಳೆರಡಕ್ಕೂ ನಮ್ಮವರು ಜೀವನಮಾರ್ಗವನ್ನು ರೂಪಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದರು. ಇಹವೂ ಬೇಕು, ಪರವೂ ಬೇಕು. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಯಾವುದು ತಪ್ಪಿದರೂ ಮನುಷ್ಯಜೀವನವು ನಿಸ್ಸಾರ. ಈ ಎರಡರ ಸಮನ್ವಯವೇ ಮನುಷ್ಯನು

ಸಾಧಿಸಬೇಕಾದ್ದು. ಬಾಳಿಗೊಂದು ನಂಬಿಕೆ. ನಂಬಿಕೆಯೇ ಜೀವನವನ್ನು ಸುಂದರಗೊಳಿಸುತ್ತದೆ.

ಯತ್ರೋತ್ಸಾಹಸಮಾರಂಭೋ ಯತ್ರಾಲಸ್ಯವಿಹೀನತಾ ।
ನಯ-ವಿಕ್ರಮ-ಸಂಯೋಗಸ್ತತ್ರ ಶ್ರೀರಚಲಾ ಧ್ರುವಮ್ ॥ ॥ ೩೧ ॥

– ಪಂಚತಂತ್ರ, ಮಿತ್ರಸಂಪ್ರಾಪ್ತಿ–೧೪೬

''ಎಲ್ಲಿ ಉತ್ಸಾಹಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಪ್ರಯತ್ನ ನಡೆಯುವುದೋ, ಎಲ್ಲಿ ಸೋಮಾರಿತನವಿಲ್ಲವೋ, ಎಲ್ಲಿ ನೀತಿ ಮತ್ತು ಪರಾಕ್ರಮಗಳು ಜೊತೆಗೂಡಿರುತ್ತವೋ ಅಲ್ಲಿ ಸಂಪತ್ತು ಸ್ಥಿರವಾಗಿ ನೆಲೆಸಿರುತ್ತದೆ.''

ಭಾರತೀಯರು ದೈವವನ್ನು ನಂಬಿ ಕೈಕಟ್ಟಿ ಕುಳಿತುಕೊಳ್ಳುವವರೆಂದೂ ಪೌರುಷಕ್ಕೆ ಬೆಲೆ ಕೊಟ್ಟವರಲ್ಲವೆಂದೂ ಯಾವನೋ ಒಬ್ಬ ಮಹನೀಯ ಒಮ್ಮೆ ಉಸುರಿದ. ಆ ಹುಳುಕುಹುಡುಕನ ಮಾತನ್ನೇ ದೊಡ್ಡ ಶೋಧವೆಂದೂ ಆವಿಷ್ಕಾರವೆಂದೂ ತಿಳಿದು ಅದನ್ನೇ ಪುನರುಚ್ಚರಿಸುತ್ತಿರುವ ನಮ್ಮ ಜನರಿಗೆ ಮೇಲಿನ ಶ್ಲೋಕ ಸರಿಯಾದ ಉತ್ತರವನ್ನೀಯುತ್ತದೆ. ಭಾರತೀಯರು ದೈವ ವನ್ನು ನಂಬಿದರೂ ಪೌರುಷವನ್ನು ಎಂದೂ ಕಡೆಗಣಿಸಿದವರಲ್ಲ. ಪುರುಷ ಪ್ರಯತ್ನಕ್ಕೆ ದೈವದ ನೆರವೂ ಬೇಕೆಂದು ಇವರು ಹೇಳಿದ್ದುಂಟು. ರಥವು ನಡೆಯಲು ಎರಡು ಗಾಲಿಗಳು ಬೇಕಾಗುವಂತೆ, ಕಾರ್ಯಸಿದ್ಧಿಗೆ ದೈವ–ಪುರುಷ ಗಳೆರಡೂ ಬೇಕು. ದೈವವೆಂದರೇನು ? ಕರ್ಮವಾದಿಗಳಾದ ಭಾರತೀಯರಿಗೆ ಜನ್ಮಾಂತರದಲ್ಲಿ ತಾನು ಮಾಡಿದ ಕರ್ಮವೇ ದೈವ. ಅದು ಹಿಂದಿನ ಪೌರುಷವೇ. ''ಜನ್ಮಾಂತರ–ಕೃತಂ ಕರ್ಮ ತದ್ದೈವಮಿತಿ ಕಥ್ಯತೇ'' ಎನ್ನುತ್ತದೆ ಯೋಗವಾಸಿಷ್ಠ. ''ದೈವಂ ನಾಮ ನ ವಿದ್ಯತೇ' ಎನ್ನುತ್ತದೆ ಅದೇ ಗ್ರಂಥ. ''ದೈವಂ ನಿಹತ್ಯ ಕುರು ಪೌರುಷಮಾತ್ಮಶಕ್ತ್ಯಾ'' – ದೈವವನ್ನು ಮೂಲೆಗೆ ತಳ್ಳಿ ನಿನ್ನ ಸ್ವಶಕ್ತಿಯಿಂದ ಪೌರುಷವನ್ನು ಮೆರೆಸು. ಏಕೆಂದರೆ, ಜನ್ಮಾಂತರದ ದೈವ ಪರೋಕ್ಷ. ಪೌರುಷವಾದರೋ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ. ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವೇ ಪ್ರಬಲ ವಾದದ್ದು. ರಾಮಾಯಣ, ಮಹಾಭಾರತಗಳನ್ನೇ ನೋಡಲಿ, ಇತಿಹಾಸದ

ಪುಟಗಳನ್ನೇ ತಿರುವಿಹಾಕಲಿ, ದೈವವನ್ನು ನಂಬಿ ಕೈಕಟ್ಟಿ ಕುಳಿತ ಒಂದು ಪ್ರಸಂಗವೂ ದೊರೆಯಲಾರದು. ತಮ್ಮ ಅವಿವೇಕದಿಂದಲೋ, ಇನ್ನೊಬ್ಬರ ವಂಚನೆಯಿಂದಲೋ ಅನಿರೀಕ್ಷಿತವಾದ ವಿಪತ್ತು ಬಂದಾಗ ದೈವವನ್ನು ಕಾರಣವೆಂದು ಹಳಿದದ್ದುಂಟು. ಆದರೆ ಆ ವಿಪತ್ತನ್ನೆದುರಿಸಲು ಎಲ್ಲರೂ ಸಾಹಸವನ್ನು ಮೆರೆಸಿದವರೇ. ಸೀತಾಪಹರಣವಾದಾಗ ಶ್ರೀರಾಮನು ಕೈಕಟ್ಟಿ ಕುಳಿತನೆ ? ರಾವಣನನ್ನು ಸಂಹರಿಸಿ, ಅವನು ಹೇಳುವ ವೀರವಾಣಿ ಇದು

ದೈವಸಂಪಾದಿತೋ ದೋಷಃ ಮಾನುಷೇಣ ಮಯಾ ಜಿತಃ ||

"ದೈವದಿಂದೊದಗಿದ ಕಷ್ಟವನ್ನು ಪೌರುಷದಿಂದ ಎದುರಿಸಿ ಜಯಿಸಿದ್ದೇನೆ !"

ಪ್ರಭಾತೇ ಮಲಮೂತ್ರಾಭ್ಯಾಂ ಕ್ಷುತ್‌ತೃಡ್‌ಭ್ಯಾಂ ಮಧ್ಯಗೇ ರವೌ |
ರಾತ್ರೌ ಮದನನಿದ್ರಾಭ್ಯಾಂ ಬಾಧ್ಯಂತೇ ಮೂಢಮಾನವಾಃ || || ೩೨ ||

— ಗರುಡಪುರಾಣ

"ಬೆಳಗಿನಲ್ಲಿ ಮಲಮೂತ್ರಗಳಿಂದ, ಮಧ್ಯಾಹ್ನದಲ್ಲಿ ಹಸಿವು ಬಾಯಾರಿಕೆಗಳಿಂದ, ರಾತ್ರಿಯಲ್ಲಿ ಕಾಮ ಮತ್ತು ನಿದ್ರೆಗಳಿಂದ ಮೂಢಮಾನವರು ಬಾಧೆಪಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ."

ಇದು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಎಲ್ಲ ಮನುಷ್ಯರ ಪರಿಸ್ಥಿತಿ. ಪಶು, ಪಕ್ಷಿ, ಕ್ರಿಮಿಕೀಟಗಳಿಗೂ ಈ ಬಾಧೆ ತಪ್ಪಿದ್ದಲ್ಲ. ಇಡೀ ಜಗತ್ತೇ ಇಂತಹ ಬಾಧೆಗೆ ಒಳಗಾಗಿ ಶಾಶ್ವತ ಪರಿಹಾರವನ್ನು ಕಾಣದೆ ಹೆಣಗುತ್ತಿರುವಾಗ ಮಾನವರನ್ನು ಕುರಿತು ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಹೇಳಿ ಮೂಢರೆಂದು ಅವಹೇಳನ ಮಾಡುವುದೇಕೆ ?

ಮಾನವನಲ್ಲಿ ಜ್ಞಾನಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಗಳಿಸುವ ಹಂಬಲವೂ ಬೆಳೆಸುವ ಸಾಧನಸಂಪತ್ತೂ ಉಂಟು. ಅದೊಂದೇ ಇವನನ್ನು ಪ್ರಾಣಿವರ್ಗದಿಂದಲೂ ಸಸ್ಯವರ್ಗದಿಂದಲೂ ಬೇರ್ಪಡಿಸುವ ಅಳತೆಗೋಲು. 'ಜ್ಞಾನೇನ ಹೀನ ಪಶುಭಿಃ ಸಮಾನಃ—ಜ್ಞಾನವೆಂದರೆ ಯಾವುದು ? ಭವಿಷ್ಯತ್ತಿನ ಚಿಂತನೆಯೆ, ಸಮಾಜದ

ಹಿತರಕ್ಷಣಾಗ್ರಹಿಕೆಯೆ, ಕಾರ್ಯಕೌಶಲವೆ ? ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಯಾವುದೊಂದೂ ಮಾನವೇತರ ವರ್ಗದಲ್ಲಿ ತಕ್ಕಮಟ್ಟಿಗೆ ಇದ್ದೇ ಇದೆ. ಜೇಡನ ಬಲೆ, ಗೀಜಗನ ಗೂಡು ಏನನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತದೆ ? ಹೊಸದಾಗಿ ಬಿದಿರುಮೆಳೆ ಹುಟ್ಟಿದಾಗ ಕೆಂಜಗವೆಂಬ ಮುಳ್ಳಿನ ಪೊದೆ ಬಿದಿರಿನ ರಕ್ಷಣೆಗಾಗಿ ಕಾವಲುಗಾರರ ಪಡೆಯಂತೆ ಸುತ್ತಲೂ ಎದ್ದುನಿಲ್ಲುತ್ತದೆ ! ಸಮಾಜರಕ್ಷಣೆ, ಸಂತತಿಯ ವಿಸ್ತರಣೆ – ಇವುಗಳ ಹಂಬಲ ಸ್ಥಾವರ ಜಂಗಮಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಕೈಕಾಲು ಮೊದಲಾದ ಸಾಧನಸಂಪತ್ತು ದೊರಕಿರುವುದರಿಂದ ಮಾನವನು ಅನ್ಯ ವರ್ಗವನ್ನು ತುಳಿದು ವಿಜೃಂಭಿಸುತ್ತಿದ್ದಾನೆ.

ಏತದ್ ಜ್ಞಾನಮಿತಿ ಪ್ರೋಕ್ತಮಜ್ಞಾನಂ ಯದತೋಽನ್ಯಥಾ|| (ಗೀತಾ)

ಅಧ್ಯಾತ್ಮಜ್ಞಾನವೇ ಜ್ಞಾನ, ಉಳಿದುದೆಲ್ಲ ಅಜ್ಞಾನ. ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನು 'ನ ಹಿ ಜ್ಞಾನೇನ ಸದೃಶಂ ಪವಿತ್ರಮಿಹ ವಿದ್ಯತೇ' ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದು ಆತ್ಮಜ್ಞಾನವನ್ನು ಕುರಿತು. ಈಗಿನ ವಿದ್ಯಾಶಾಲೆಗಳು ಕೊಡುವುದು ವಿಜ್ಞಾನವನ್ನು– 'ವಿಜ್ಞಾನಂ ಶಿಲ್ಪಶಾಸ್ತ್ರಯೋಃ.' ಭಗವದ್ಗೀತೆ ಈ ವಿಜ್ಞಾನವನ್ನು ಅಜ್ಞಾನದ ಗುಂಪಿಗೆ ತಳ್ಳಿಬಿಟ್ಟಿದೆ. ಆತ್ಮಜ್ಞಾನಕ್ಕಾಗಿ ಯಾರಿಗೆ ಚಚ್ಚರವಿಲ್ಲವೋ ಅವರು ಮೂಢಮಾನವರು.

ಸರ್ವಂ ಪರವಶಂ ದುಃಖಂ ಸರ್ವಮಾತ್ಮವಶಂ ಸುಖಂ |
ಏತದ್ ವಿದ್ಯಾತ್ ಸಮಾಸೇನ ಲಕ್ಷಣಂ ಸುಖದುಃಖಯೋಃ || || ೩೩ ||

– ಮನುಸ್ಮೃತಿ, ೪-೧೬೦

"ಅನ್ಯರಿಗೆ ಅಧೀನವಾಗಿರುವುದೆಲ್ಲ ದುಃಖ; ತನಗೆ ಯಾವುದು ಅಧೀನವೋ ಅದು ಸುಖ. ಇದು ಸಂಕ್ಷೇಪವಾಗಿ ಸುಖದುಃಖಗಳ ಲಕ್ಷಣವೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು."

ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯದಿಂದ ಸುಖ, ಪಾರತಂತ್ರ್ಯದಿಂದ ದುಃಖ – ಎಂಬುದು ಸುಖದುಃಖಗಳ ತಿರುಳು. ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಸುಖ ಬೇಕಾಗಿರುವುದರಿಂದ

ಸರ್ವವಿಧದಲ್ಲಿ ಸ್ವತಂತ್ರವಾಗಿರಬೇಕೆಂದು ಅವರು ಬಯಸುತ್ತಾರೆ. ಮನು ನಿರೂಪಿಸಿದ ಈ ಸೂತ್ರ ಎಲ್ಲ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳಿಗೂ ಅನ್ವಯಿಸುತ್ತದೆ.

'ಹಂಗಿನರಮನೆಗಿಂತ ಅಂಗಳದ ಗುಡಿ ಲೇಸು' ಎಂಬುದನ್ನು ಒಪ್ಪದವರು ಯಾರು ? 'ದುಃಖಾದ್ದುಃಖತರಂ ಕಿಂ ಪರಗೃಹವಾಸಃ ಪರಾನ್ನಂ ಚ' : ಅತ್ಯಂತ ದುಃಖಕರವಾದದ್ದು ಯಾವುದು ? – ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ಪರಗೃಹವಾಸ, ಪರಾನ್ನ ಎಂಬುದು ಉತ್ತರ. ಮೂರು ಕಾಸಿಗಾಗಿ ಇನ್ನೊಬ್ಬರ ಮುಖವನ್ನು ನೋಡುವ ಬವಣೆ ಯಾರಿಗೂ ಬೇಡ. ಇನ್ನೊಬ್ಬರ ನಿಯಂತ್ರಣವನ್ನು ಯಾವ ಸಮಾಜವೂ ಬಯಸದು. ಪ್ರಜಾಪ್ರಭುತ್ವ ಪದ್ಧತಿಯೂ ಸಹ ಮನುವಿನ ಸೂತ್ರದಿಂದ ಪ್ರಚೋದಿತವಾದದ್ದೇ. 'ನಮ್ಮ ಯೋಗಕ್ಷೇಮಗಳನ್ನು ನಾವೇ ನೋಡಿಕೊಳ್ಳೋಣ, ಇನ್ನೊಬ್ಬ ನಿರಂಕುಶ ಪ್ರಭುವಿಗೆ ನಾನು ಅಧೀನರಾಗಿರಬಾರದು' ಎಂಬ ಉದ್ದೇಶದಲ್ಲಿ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯದ ಹಂಬಲ ಎದ್ದುಕಾಣುತ್ತದೆ. ಮೂಲಭೂತ ಹಕ್ಕುಗಳು (Fundamental Rights) ಇರುವುದು ಮನುಷ್ಯನ ಕನಿಷ್ಠ ಬೇಡಿಕೆಯ ಪೂರೈಕೆಗಾಗಿ. ಸುಖಾಪೇಕ್ಷಿಯಾದ ಈ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವು ಧರ್ಮದ ಕಡಿವಾಣಕ್ಕೆ ಒಳಪಡಲೇ ಬೇಕು. ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯದ ದುರುಪಯೋಗವು ಸಮಾಜದ ಎಲ್ಲ ಅನಿಷ್ಟಗಳಿಗೂ ಕಾರಣ. ಎಲ್ಲಿ ಬಲಾತ್ಕಾರ, ಹಿಂಸೆ, ಕಳ್ಳತನ, ವಂಚನೆ, ಆಕ್ರಮಣ–ಮೊದಲಾದವುಗಳಿವೆಯೋ ಅಲ್ಲಿ ಇನ್ನೊಬ್ಬರ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯಕ್ಕೆ ಭಂಗವಾಗಿರುತ್ತದೆ.

ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕವಾಗಿಯೂ ಇದೇ ನ್ಯಾಯ. ಇಂದ್ರಿಯಗಳೆಂಬ ಕುದುರೆಗಳಿಗೆ ಮನಸ್ಸು ಲಗಾಮು. ಈ ಕುದುರೆಗಳು ಸುಖದ ಹಂಬಲದಿಂದ ಲಗಾಮನ್ನು ಜಗ್ಗುತ್ತ ಓಡುತ್ತವೆ. ಹೀಗೆ ಓಡುವುದಕ್ಕೆ ತೊಡಗಿದರೆ ಮನುಷ್ಯನು ಇಂದ್ರಿಯಗಳ ದಾಸನಾದಂತೆ. ಅವನ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಅಲ್ಲಿಗೆ ಮುಗಿಯಿತು. ಅಡ್ಡದಾರಿಯಲ್ಲಿ ಓಡಿ ಈ ಕುದುರೆಗಳು ದೇಹವೆಂಬ ರಥವನ್ನೂ ಆತ್ಮನೆಂಬ ರಥಿಕನನ್ನೂ ಉರುಳಿಸುತ್ತವೆ.

ಈ ಕಾರಣದಿಂದಲೇ ಜವಾಬ್ದಾರಿಯನ್ನರಿತ ರಾಷ್ಟ್ರವು ಪ್ರಜೆಯ ಕೆಲವು ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯಗಳಿಗೆ ಇತಿಮಿತಿಗಳನ್ನಿಟ್ಟು ಹಕ್ಕನ್ನು ಮೊಟಕುಗೊಳಿಸುತ್ತದೆ. ಬಹುಜನರ ಬಹುಹಿತಕ್ಕಾಗಿ ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬನೂ ತನ್ನ ಪಾಲಿನಲ್ಲಿ ಒಂದಂಶವನ್ನು

ತ್ಯಾಗ ಮಾಡಲೇಬೇಕು. ಸುಖದ ಮೂಲದಲ್ಲಿ ದುಃಖವಿದೆ. ದುಃಖದ ಮೂಲದಲ್ಲಿ ಸುಖವಿದೆ. ಸಮಬುದ್ಧಿಯಿಂದ ಇವನ್ನು ಸ್ವಾಗತಿಸುವುದು ಮನುಷ್ಯನ ಕೌಶಲ.

ಅಪುತ್ರಸ್ಯ ಗೃಹಂ ಶೂನ್ಯಂ ಸನ್ಮಿತ್ರರಹಿತಸ್ಯ ಚ |
ಮೂರ್ಖಸ್ಯ ಹೃದಯಂ ಶೂನ್ಯಂ ಸರ್ವಶೂನ್ಯಾ ದರಿದ್ರತಾ || || ೩೪ ||

''ಮಗುವಿಲ್ಲದವನ ಮನೆ ಶೂನ್ಯ. ಸನ್ಮಿತ್ರನಿಲ್ಲದ ಮನೆಯೂ ಶೂನ್ಯ, ಜೀವಿತವೂ ಶೂನ್ಯ. ಮೂರ್ಖನ ಮನ ಶೂನ್ಯ. ಆದರೆ ಬಡತನ ಸರ್ವಶೂನ್ಯ.''

ಶೂನ್ಯವೆಂದರೆ ಸೊನ್ನೆ, ಖಾಲಿ, ಬರಡು, ನಿಃಸಾರ – ಎಂದರ್ಥ. ಮನೆಗೆ ಮಕ್ಕಳು ಭೂಷಣ. ಆದರ್ಶ ಗೃಹಸ್ಥಜೀವನವನ್ನು ನಡೆಸತಕ್ಕವರಿಗೆ ಇದು ಹೌದೆನಿಸುತ್ತದೆ. ಒಂದು ಮಗು ಬೇಕೆಂಬ ದಂಪತಿಗಳ ಹಂಬಲ ಮಾನವಸಹಜವಾದ ಪ್ರಕೃತಿ. ಹೊಟ್ಟೆಗೆ ಇಲ್ಲದ ಬಡ ಕುಟುಂಬಕ್ಕೂ ಈ ಅಪೇಕ್ಷೆ ಅದಮ್ಯವಾಗಿ ಉಳಿದುಕೊಂಡಿದೆ.

ಸುಖದುಃಖಗಳಲ್ಲಿ ಪಾಲುಗಾರನಾಗುವ, ಸೂಕ್ತಕಾಲದಲ್ಲಿ ಎಚ್ಚರಿಕೆ ನೀಡುವ ಒಳ್ಳೆಯ ಮಿತ್ರನಿಂದಾಗುವ ಉಪಕಾರ ಬಹಳ ದೊಡ್ಡದು. ಅವನು ಕೊಡುವ ಸಲಹೆ ಹೃದಯಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಬಂದದ್ದು. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಅದಕ್ಕೆ ಬೆಲೆ ಅಧಿಕ. ಆದರೆ ಮಿತ್ರನನ್ನು ಆರಿಸುವಾಗ ಮಾತ್ರ ತುಂಬ ಎಚ್ಚರಿಕೆ ಬೇಕು. ''ಸಮಾನಶೀಲವ್ಯಸನೇಷು ಸಖ್ಯಂ.'' ಸ್ನೇಹಿತರೇ ಇಲ್ಲದವರ ಹೃದಯ ಬರಡು ಅಥವಾ ಕೊರಡು.

ಮೂರ್ಖನೆಂದರೆ ಮೂಢನೋ ? ಹಠಮಾರಿಯೋ ? ಇಬ್ಬರೂ ಆಗಬಹುದು. 'ಮೂಢೋ ಮೂರ್ಖೋ ಗಾರ್ದಭಶ್ಚೈಕರಾಶಿಃ'! ಮೂಢನ ಹೃದಯ ಸ್ವತಃ ಖಾಲಿ. ಹಠಮಾರಿಯ ಹೃದಯ ಹಠದಿಂದ ತುಂಬಿರುತ್ತದೆ. ಆದರಲ್ಲಿ ಒಳ್ಳೆಯ ಮಾತು ಹಿಡಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಸ್ಥಳವಿಲ್ಲ. ತುಂಬಿದ ಕಸದ ಬುಟ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಹಣ್ಣುಗಳನ್ನು ಯಾರೂ ತುಂಬಲಾರರು.

ಬಡವನಿಗೆ ಎಲ್ಲವೂ ಶೂನ್ಯ. ಮನೆ, ಮನ, ಹೊಟ್ಟೆ—ಎಲ್ಲ ಖಾಲಿ. ಬಡವನ ಹಸಿವು ಆಹಾರವೊಂದನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಇನ್ನು ಯಾವುದನ್ನೂ ಸ್ವಾಗತಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಹಸಿದ ಹೊಟ್ಟೆಗೆ ರೊಟ್ಟಿ ಬೇಕು. ಸಂಗೀತ, ಸಾಹಿತ್ಯ, ವೇದಾಂತಗಳು ಅದಕ್ಕೆ ಬಹುದೂರ. ಅವೆಲ್ಲವೂ ಆತನಿಗೆ ನಿಃಸಾರ.

ವಾಸ್ತವವಾಗಿ ದರಿದ್ರತೆ ಒರೆಗಲ್ಲಿಗೆ ಸಿಗತಕ್ಕದ್ದಲ್ಲ. ತನಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚಿನ ಧನವಂತರಿಗೆ ಹೋಲಿಸಿಕೊಂಡಾಗ ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬನೂ ದರಿದ್ರನೆನಿಸಿಯಾನು. ಕೆಳಗಿನವರಿಗೆ ಹೋಲಿಸಿಕೊಂಡಾಗ ಆತನೇ ಶ್ರೀಮಂತನಾದಾನು. ಶ್ರೀಮಂತಿಕೆ ಯಾಗಲಿ, ದಾರಿದ್ರ್ಯವಾಗಲಿ ಹೃದಯಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ್ದು. ಯಾರ ಹೃದಯ ದಲ್ಲಿ ಸ್ನೇಹ, ದಯೆ, ಸಹಾನುಭೂತಿ, ಶಾಂತಿ, ತೃಪ್ತಿ ಮುಂತಾದ ದಿವ್ಯಗುಣ ಗಳಿವೆಯೋ ಅವನು ಬಡವನಾದರೂ ಶ್ರೀಮಂತ. ಅವನಿಗೆ ಎಲ್ಲವೂ ಪೂರ್ಣ, ಶೂನ್ಯವೆಂಬುದೇ ಇಲ್ಲ. ಯಾರು ಈ ಗುಣಗಳಿಂದ ಶೂನ್ಯನೋ ಅವನು ಪುತ್ರವಂತನೂ, ಮಿತ್ರಸಹಿತನೂ, ಧನವಂತನೂ ಆಗಿದ್ದರೂ ದರಿದ್ರನೇ. ಅವನೇ ಸರ್ವಶೂನ್ಯ.

ಅಮಿತಗುಣೋಽಪಿ ಪದಾರ್ಥೋ
ದೋಷೇಣೈಕೇನ ನಿಂದಿತೋ ಭವತಿ |
ನಿಖಿಲರಸಾಯನರಾಜೋ ಗಂಧೇನೋಗ್ರೇಣ ಲಶುನ ಇವ || || ೩೫ ||

— ಜಗನ್ನಾಥ

“ಒಂದು ಪದಾರ್ಥವು ಬಹಳ ಗುಣಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದರೂ, ಅದರಲ್ಲಿ ಒಂದೇ ಒಂದು ದೋಷವಿದ್ದರೆ ಲೋಕನಿಂದಿತವಾಗುತ್ತದೆ, ಎಲ್ಲ ರಸಾಯನಗಳ ರಾಜನಾಗಿದ್ದರೂ ಬೆಳ್ಳುಳ್ಳಿಯು ಕೆಟ್ಟ ವಾಸನೆಯಿಂದ ನಿಂದೆಗೆ ಗುರಿಯಾದಂತೆ.”

ಒಳ್ಳೆಯ ಗುಣಗಳಿದ್ದರೂ ಮಹತ್ತ್ವವನ್ನು ನೀಡದೆ ವ್ಯಕ್ತಿಯಲ್ಲಿರುವ ಒಂದು ತಪ್ಪನ್ನೇ ಎತ್ತಿಹಿಡಿದು ದೊಡ್ಡದಾಗಿ ಮಾಡುವುದು ಲೋಕಸ್ವಭಾವ.

ಬೆಳ್ಳುಳ್ಳಿ ಆರೋಗ್ಯಕ್ಕೆ ತುಂಬ ಒಳ್ಳೆಯದೆಂದು ವೈದ್ಯರೂ ಒಪ್ಪಿದ್ದಾರೆ. ಅದು ತನ್ನ ಗುಣಗಳಿಂದ 'ರಸಾಯನರಾಜ' ಎನ್ನಿಸಿಕೊಂಡಿದೆಯಾದರೂ, ಅದರ ಉಗ್ರವಾಸನೆಗಾಗಿ ಜನರು ಅದನ್ನು ದೂರವಿಡುತ್ತಾರೆ.

''ಸದ್ಗುಣಗಳು ಬಹಳ ಇದ್ದಾಗ ಒಂದು ದೋಷವನ್ನು ಯಾರೂ ಗಣಿಸುವುದಿಲ್ಲ'' ಎನ್ನುತ್ತಾನೆ ಕಾಳಿದಾಸ. ಇದಕ್ಕೆ ವ್ಯತಿರಿಕ್ತವಾಗಿ ಇನ್ನೊಬ್ಬ ಕವಿ ''ಹಾಗಲ್ಲ; ಬಡತನ ಎಂಬ ಒಂದು ದೋಷ ಸಕಲ ಸದ್ಗುಣಗಳನ್ನೂ ಮುಚ್ಚಿಬಿಡುತ್ತದೆ !'' ಎನ್ನುತ್ತಾನೆ.

ದೋಷವು ಮೂರು ವಿಧ – ನಿತ್ಯ, ಪಾಕ್ಷಿಕ, ಕಾಲ್ಪನಿಕ ಎಂದು. ಕಳ್ಳತನ, ವಂಚನೆ, ಕೊಲೆ ಮೊದಲಾದವು ನಿತ್ಯದೋಷಗಳು. ಸಭ್ಯಸಮಾಜ ದಲ್ಲಿ ಇವು ಯಾವಾಗಲೂ ನಿಂದನಾರ್ಹವಾದವು. ಎಲ್ಲ ಒಳ್ಳೆಯ ಗುಣಗಳನ್ನು ಇವು ಮುಚ್ಚುತ್ತವೆ. ಈ ದೋಷವಿರುವ ಮನುಷ್ಯ ಸದಾ ಪರಿತ್ಯಾಜ್ಯನೇ. ಅವನಲ್ಲಿರುವ ಗುಣಕ್ಕೆ ಯಾವ ಬೆಲೆಯೂ ಇಲ್ಲ. ಸಿಡುಕು, ಸೋಮಾರಿತನ ಮೊದಲಾದವು ಪಾಕ್ಷಿಕ ದೋಷಗಳು, ಗುಣಶಾಲಿಯು ಸಿಡುಕನಾದರೂ ತ್ಯಾಜ್ಯನಲ್ಲ. ಅನರ್ಥವಾಗದಂತೆ ಉಪಾಯದಿಂದ ಅವನನ್ನು ಬಳಸಿಕೊಳ್ಳು ವುದು ಲೇಸು.

ಕಾಲ್ಪನಿಕ ದೋಷವೆಂಬುದು ವಸ್ತುನಿಷ್ಠವಲ್ಲ, ಅದು ನಮ್ಮ ದೃಷ್ಟಿದೋಷದಿಂದ ಬಂದದ್ದು. ನಮ್ಮ ತಪ್ಪನ್ನು ವಸ್ತುವಿನಲ್ಲಿ ಹೊರಿಸಿದಾಗ ಕಾಲ್ಪನಿಕ ದೋಷವಾಗುತ್ತದೆ. ಅಸ್ಪೃಶ್ಯತೆ, ಜಾತಿಭೇದ, ಪರಕೀಯತೆ, ಸ್ತ್ರೀತ್ವ, ಬಡತನ – ಇವೆಲ್ಲ ಕಾಲ್ಪನಿಕ ದೋಷಗಳು. ಅರ್ಹತೆಯುಳ್ಳ ಗುಣಶಾಲಿಯನ್ನು ಅಸ್ಪೃಶ್ಯನೆಂದೋ, ಅನ್ಯಪಕ್ಷದವನೆಂದೋ, ಹೆಂಗಸೆಂದೋ ಉಪೇಕ್ಷಿಸಿ ನಿಂದಿಸುವುದೇ ಈ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅಧಿಕ. ''ಸ್ತ್ರೀಯಃ ಶ್ರಿಯಶ್ಚ ಗೇಹೇಷು ನ ವಿಶೇಷೋऽಸ್ತಿ ಕಶ್ಚನ'', ''ಶೂದ್ರೋऽಪಿ ಗುಣವಾನ್ ಪೂಜ್ಯಃ'', ''ವಸುಧೈವ ಕುಟುಂಬಕಂ'' ಮುಂತಾದ ನೀತಿವಚನಗಳನ್ನು ನಾವು ಮರೆತುಬಿಟ್ಟಿದ್ದೇವೆ. ನೆನಪಾದರೂ ಬಲವತ್ತರವಾದ ದೃಷ್ಟಿದೋಷ ಅವೆಲ್ಲವನ್ನೂ ಅದುಮುತ್ತದೆ. ಈ ದೋಷದ ಪರಿಹಾರಕ್ಕೆ ನಿಜವಾದ ಸಾರ್ಥಕ ವಿದ್ಯೆಯೊಂದೇ ಮದ್ದು.

ಅಲಬ್ಧಮೀಹೇದ್ಧರ್ಮೇಣ ಲಬ್ಧಂ ಯತ್ನೇನ ಪಾಲಯೇತ್ |
ಪಾಲಿತಂ ವರ್ಧಯೇನ್ನಿತ್ಯಂ ವೃದ್ಧಂ ಪಾತ್ರೇಷು ನಿಕ್ಷಿಪೇತ್ || || ೩೬ ||

– ಯಾಜ್ಞವಲ್ಕ್ಯ, ೧-೩೧೭

"ಧರ್ಮದಿಂದ ಹೊಸದನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸಬೇಕು. ಸಂಪಾದಿಸಿದ್ದನ್ನು ಪ್ರಯತ್ನಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ರಕ್ಷಿಸಬೇಕು. ರಕ್ಷಿಸಿದ್ದನ್ನು ನ್ಯಾಯಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಿಸಬೇಕು. ಅದನ್ನು ಯೋಗ್ಯ ಪಾತ್ರದಲ್ಲಿ ಹಂಚಬೇಕು."

ಸಂಪಾದನೆಗೆ ಧರ್ಮಮಾರ್ಗವೆಂದರೆ ನ್ಯಾಯವಾದ ದುಡಿತ. ಯಾವುದು ನ್ಯಾಯ, ಯಾವುದು ಅನ್ಯಾಯವೆಂದು ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬನ ಅಂತಃಸಾಕ್ಷಿಗೂ ತಿಳಿದಿರುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಕಾಮ ಕ್ರೋಧಗಳ ಉಲ್ಬಣತೆಯಿಂದ ತಪ್ಪನ್ನೆಸಗುತ್ತಾನೆ. ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಇನ್ನೊಬ್ಬರ ಹಿತಕ್ಕೆ ಧಕ್ಕೆಯಾಗದಿರುವ ಮಾರ್ಗ ನ್ಯಾಯವೆಂಬುದು ಸಾಮಾನ್ಯ ನಿಯಮ.

ಸಂಪಾದನೆ, ವರ್ಧನೆ, ವಿನಿಯೋಗ — ಇವಿಷ್ಟು ಧರ್ಮಮೂಲವಾಗಿರಬೇಕು ಎಂಬುದು ನೀತಿಯ ತಿರುಳು. ಮೊದಲನೆಯದಾದ ಸಂಪಾದನೆಯಲ್ಲಿ ಅಧರ್ಮ ಇಣುಕಿತೆಂದರೆ ಉಳಿದವುಗಳಿಗೆ ಅದರ ಅಂಟು ತಪ್ಪಿದ್ದಲ್ಲ. ಸಾಲದ ಸಂಪಾದನೆ ದುಡಿತದಿಂದ ಬಂದದ್ದಲ್ಲ. ಕೆಲವು ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಲ ಅನಿವಾರ್ಯವಾದರೂ ಅದರ ಪಾಲನೆ ಮೊದಲಾದ ಮೂರು ಹೇಗೆ ನಡೆಯುತ್ತವೆ ಎಂಬುದರ ಮೇಲೆ ಅದರ ಮೌಲ್ಯ ನಿಂತಿರುತ್ತದೆ. ಇದು ವ್ಯಕ್ತಿಗೆ ಅನ್ವಯಿಸುವಂತೆ ರಾಷ್ಟ್ರಕ್ಕೂ ಅನ್ವಯಿಸುತ್ತದೆ. ಸಾಲ ಮಾಡುವುದನ್ನು ಸರ್ಕಾರವೇ ಜನರಿಗೆ ಕಲಿಸಿಕೊಡುತ್ತಿರುವುದೊಂದು ವಿಪರ್ಯಾಸ. 'ಉತ್ತಮಂ ಸ್ವಾರ್ಜಿತಂ ವಿತ್ತಂ.'

ಸಂಪಾದಿಸಿದರೆ ಕರ್ತವ್ಯ ಮುಗಿಯಲಿಲ್ಲ. ಅದನ್ನು ರಕ್ಷಿಸಿ ಬೆಳೆಸಬೇಕು. ಆಮೇಲೆ 'ವೃದ್ಧಂ ಪಾತ್ರೇಷು ನಿಕ್ಷಿಪೇತ್' – ಯೋಗ್ಯಪಾತ್ರದಲ್ಲಿ ಅದನ್ನು ಹಂಚಬೇಕು. ಸಂಪಾದನೆಗೆ ವಿನಿಯೋಗದಲ್ಲಿ ಮುಕ್ತಾಯ. 'ಆದಾನಂ ಹಿ ವಿಸರ್ಗಾಯ.' ಇದು ಒಂದು ನಿಯಮ.

ಮೇಲಿನ ಶ್ಲೋಕದಲ್ಲಿನ ವಿಷಯ ವಿದ್ಯೆಗೂ ಸಂಬಂಧಿಸುತ್ತದೆ. ವಿದ್ಯೆಯನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸಿ, ರಕ್ಷಿಸಿ, ಬೆಳೆಸಿ, ಅರ್ಹನಾದ ಶಿಷ್ಯನಿಗೆ ಬೋಧಿಸಬೇಕು. ಉಪಾಧ್ಯಾಯನಲ್ಲದವನೂ ತನ್ನ ವಿದ್ಯೆಗೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ಜನೋಪಯುಕ್ತ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಮಾಡಿದರೆ ಸಾಲವನ್ನು ತೀರಿಸಿದಂತೆ.

ಹಣವನ್ನು ಬಿಟ್ಟರೆ ಪ್ರಿಯವಾದದ್ದು ಕೀರ್ತಿ. ಧನಪಿಶಾಚಕ್ಕಿಂತ ಕೀರ್ತಿಶನಿಯ ಕಾಟ ಹೆಚ್ಚಿನದು. ಭ್ರಷ್ಟಾಚಾರದಿಂದ ಹಣವನ್ನು ಸೇರಿಸಿದಂತೆ ದುಷ್ಟಾಚಾರದಿಂದ ಕೀರ್ತಿಯನ್ನು ಗಳಿಸಿದವರೂ ಉಂಟು. ಹಣವನ್ನು ಮನುಷ್ಯನು ಬಚ್ಚಿಡುತ್ತಾನೆ, ಕೀರ್ತಿಯನ್ನು ಮಾತ್ರ ಎಲ್ಲೆಲ್ಲಿಯೂ ಹಂಚಲು ಆಶಿಸುತ್ತಾನೆ. ವಿದ್ಯೆ, ಧನ, ಕೀರ್ತಿ – ಯಾವುದೇ ಆಗಲಿ ಆರ್ಜನೆಯ ಮಾರ್ಗ ಶುದ್ಧವಾದರೆ ಉಳಿದವೂ ಶುದ್ಧವಾಗಿರುತ್ತವೆ.

ಪಕ್ಷವಿಕಲಶ್ಚ ಪಕ್ಷೀ ಶುಷ್ಕಶ್ಚ ತರುಃ ಸರಶ್ಚ ಜಲಹೀನಮ್ |
ಸರ್ಪಶ್ಚೋದ್ಧೃತದಂಷ್ಟ್ರಃ ತುಲ್ಯಂ ಲೋಕೇ ದರಿದ್ರಶ್ಚ || ||೩೭||

– ಮೃಚ್ಛಕಟಿಕ

"ರೆಕ್ಕೆಯಿಲ್ಲದ ಹಕ್ಕಿ, ಒಣಗಿದ ಮರ, ನೀರಿಲ್ಲದ ಕೊಳ, ಹಲ್ಲು ಕಿತ್ತ ಹಾವು, ಬಡವ – ಇವರೆಲ್ಲ ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಸಮಾನ."

ಹಕ್ಕಿಯ ಬಲ ರೆಕ್ಕೆಯಲ್ಲಿ. ರೆಕ್ಕೆಯಿಂದ ಅದು ತನ್ನನ್ನು ಕಾಪಾಡಿಕೊಂಡಿದೆ. ಅದರ ಸಹಾಯದಿಂದ ಯಥೇಷ್ಟವಾಗಿ ಹಾರಾಡಿ ತನ್ನ ಆಹಾರವನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ರೆಕ್ಕೆಯಿಂದ ಅದಕ್ಕೆ ಸೌಂದರ್ಯ. ರೆಕ್ಕೆಯನ್ನು ಕಿತ್ತರೆ ಹಕ್ಕಿಯು ಹುಳುವಿಗೆ ಸಮಾನ. ಮಾನವರಾಕ್ಷಸನ ಕೈಗೆ ಸಿಕ್ಕಿ ಅದರ ವಂಶವೇ ನಿರ್ನಾಮವಾದೀತು.

ಒಣಗಿದ ಮರದಿಂದ ಯಾವ ಪ್ರಯೋಜನ ? ಹಕ್ಕಿಗಳಿಗೆ ಆಸರೆ ಯಾಗದು. ನೆರಳನ್ನು ಕೊಡಲಾರದು. ಹೂಹಣ್ಣುಗಳನ್ನು ನೀಡಲಾರದು. ಯಾರ ಮನೆಗೋ ಸೌದೆಯಾಗಿ ಬೂದಿಯಾಗಬೇಕಲ್ಲದೆ ಬೇರೆ ಗತಿಯಿಲ್ಲ. ಅದಕ್ಕೆ ಪಶುಪಕ್ಷಿಗಳಿಂದಲೂ ಮನ್ನಣೆ ಇಲ್ಲ.

ನೀರಿಲ್ಲದ ಕೊಳವೂ ಅಷ್ಟೆ. ಅದು ಯಾರಿಗೂ ಬೇಡವಾದ ವಸ್ತು. ಆದನ್ನು ಕಣ್ಣೆತ್ತಿ ನೋಡತಕ್ಕವರೂ ಇಲ್ಲ. ಅದರ ಸ್ಥಿತಿ ಶೋಚನೀಯ.

ಹಾವಿಗೆ ವಿಷದ ಹಲ್ಲೇ ಬಲ. ವಿಷವಿಲ್ಲದ ಹಾವು ಮಕ್ಕಳ ಆಟಿಕೆ; ಹಾವಾಡಿಗನ ಜೀವನೋಪಾಯ. ಅವನು ಪುಂಗಿ ಊದಿದಂತೆ ತಲೆಯಾಡಿಸಿದರೆ ಮಾತ್ರ ಹೊಟ್ಟೆಗೆ ಏನಾದರೂ ಸಿಕ್ಕೀತು. ಹೇಗಿದ್ದರೂ ಅದು ವಾಯುಭಕ್ಷಕ!

ಹಣವಿಲ್ಲದವರ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯೂ ಅದೇ. ಹಕ್ಕಿಯಂತೆ ಹಾರಿ ಕಷ್ಟದಿಂದ ತಪ್ಪಿಸಿಕೊಳ್ಳಲಾರ. ಒಣಗಿದ ಮರದಂತೆ ಸತ್ತ್ವಹೀನ. ನೀರಿಲ್ಲದ ಕೊಳದಂತೆ ನಿರುಪಯೋಗಿ. ಹಲ್ಲುಮುರಿದ ಹಾವಿನಂತೆ ಎಲ್ಲರ ಆಟಿಕೆಯ ವಸ್ತು. ಇಲ್ಲಿ ದರಿದ್ರನೇ ವರ್ಣನೆಗೆ ಉಪಮೇಯ. ಉಳಿದವು ಉಪಮಾನ. ದರಿದ್ರನೆಂದರೆ ಧನಹೀನನಷ್ಟೆ. ಧನಿಕನು ಯಾವ ಕೆಡುಕನ್ನು ಮಾಡಬಲ್ಲನೆಂಬುದು ಇಲ್ಲಿ ಸೂಚ್ಯ. ಒಣಮರ ಬೆಂಕಿಗೆ ಆಶ್ರಯವಿತ್ತು ಸುತ್ತಮುತ್ತಲಿನ ಪರಿಸರವನ್ನು ಸುಟ್ಟುಹಾಕೀತು. ನೀರು ತುಂಬಿದ ಕೊಳ ನೀರು ಕುಡಿಯಲು ಬಂದವರನ್ನು ಸೆಳೆದು ಮುಳುಗಿಸೀತು. ಮೇಲೆ ನೀರಿದ್ದರೂ ಕೆಳಗೆ ಕೆಸರು. ಹಾವಿಗೆ ವಿಷದ ಹಲ್ಲಿದ್ದಂತೆ ದುಷ್ಟ ಧನಿಕನಿಗೆ ಧನ !

ಹಣದ ಗುಣದೋಷಗಳೆರಡನ್ನೂ ಕವಿ ಮೇಲ್ಕಂಡ ಶ್ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಸೂಚಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಮಹಾಕವಿಯ ಮಾತು ಕಬ್ಬಿನ ಜಲ್ಲೆ ಇದ್ದಂತೆ. ಅದನ್ನು ಜಗಿದು ರಸವನ್ನು ಹೀರುವವನು ರಸಿಕ. ರಸಿಕನಿಂದ ಕಾವ್ಯಕ್ಕೆ ಶೋಭೆ. 'ರಸಿಕವಿಹೀನಂ ಕಾವ್ಯಂ ತುಲ್ಯಂ ಲೋಕೇ ದರಿದ್ರಶ್ಚ.'

ಸರ್ವೇಷಾಮೇವ ಶೌಚಾನಾಮರ್ಥಶೌಚಂ ಪರಂ ಸ್ಮೃತಮ್ ।
ಯೋಽರ್ಥೇ ಶುಚಿಃ ಸ ಹಿ ಶುಚಿರ್ನ ಮೃದ್ವಾದಿಶುಚಿಃ ಶುಚಿಃ ॥ ॥ ೩೮ ॥

– ಮನುಸ್ಮೃತಿ, ೫-೧೦೬

''ಎಲ್ಲ ರೀತಿಯ ಶೌಚಗಳಲ್ಲಿ ಅರ್ಥಶೌಚ ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದದ್ದು. ಯಾವಾತನು ಹಣಕಾಸಿನ ವ್ಯವಹಾರದಲ್ಲಿ ಶುಚಿಯೋ ಅವನೇ ಶುಚಿ,

ಮಣ್ಣು, ನೀರು ಮೊದಲಾದ್ದರಿಂದ ತೊಳೆದುಕೊಂಡ ಮಾತ್ರಕ್ಕೆ ಅವನು ಶುಚಿಯಲ್ಲ.''

ಶೌಚವೆಂದರೆ ಶುದ್ಧಿ. ಮೈ, ಮಾತು, ಮನಸ್ಸು—ಈ ಮೂರರ ಶುದ್ಧಿ. ಮೈ, ಬಟ್ಟೆ, ಮನೆ – ಮೊದಲಾದುವನ್ನು ಸ್ವಚ್ಛವಾಗಿಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವುದು ಬಾಹ್ಯಶೌಚ. ಆರೋಗ್ಯ, ಅಲಂಕಾರಗಳ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಇದು ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಬೇಕಾಗಿದೆ. ಸುಲಭವೂ ಹೌದು. ಎರಡನೆಯದು ಮಾತಿನ ಶುದ್ಧಿ. ಇದು ಸ್ವಲ್ಪ ಕಠಿಣ. ನಾಲಗೆಯನ್ನು ಹತೋಟಿಯಲ್ಲಿಡುವುದು ಅಷ್ಟು ಸುಲಭವಲ್ಲ. ಎಂತಹ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿಯೂ ಇನ್ನೊಬ್ಬರಿಗೆ ನೋವನ್ನುಂಟುಮಾಡದೆ ಸತ್ಯವೂ ಪ್ರಿಯವೂ ಹಿತಕರವೂ ಆದ ಮಾತನ್ನಾಡುವುದು ವಾಕ್‌ಶುದ್ಧಿ. ಮಾತು ಮನಸ್ಸಿನ ಕೈಗನ್ನಡಿ ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಆದರೂ ಮನಸ್ಸಿನ ಕೊಳೆಯನ್ನು ಅದುಮಿ ಜೇನಿನಂತಹ ಮಾತಾಡುವ ಜಾಣರು ಇದ್ದಾರಲ್ಲವೆ ! ಆದ್ದರಿಂದ ಇವೆರಡಕ್ಕಿಂತ ಮನಃಶೌಚ ತುಂಬ ಕಠಿಣ. ಈ ಮೂರು ಯಾರಿಗೆ ಶುದ್ಧವಾಗಿದೆಯೋ ಅವನು ತ್ರಿಕರಣಶುದ್ಧ.

ಅರ್ಥಶೌಚ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ್ದೇ. ಅನ್ಯರ ಆಸ್ತಿಗೆ ಕಣ್ಣು ಹಾಯಿಸುವುದು ಅರ್ಥಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಮೊದಲನೆಯ ಕೊಳೆ. ಕಳ್ಳತನ, ಮೋಸ – ಮೊದಲಾದ ಕುತ್ಸಿತಮಾರ್ಗದಿಂದ ಸಂಪಾದಿಸುವುದು ಎರಡನೆಯ ಕೊಳೆ. ಲಾಟರಿ, ಜೂಜುಗಳಿಂದ ಗಳಿಸುವುದು ಮೂರನೆಯದು. ತನ್ನ ಆವಶ್ಯಕತೆಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚನ್ನು ತಂದು ತುಂಬಿಸುವುದು ಪಾಪವೆನ್ನುತ್ತದೆ ಧರ್ಮಶಾಸ್ತ್ರ. ಹಾಗೆ ಶೇಖರಿಸುವುದು ಲಕ್ಷ್ಮಿಯನ್ನು ಸೆರೆಯಲ್ಲಿಟ್ಟಂತೆ. ಸಂಪಾದನೆಯಂತೆ ಹಣದ ವಿನಿಯೋಗವೂ ಲೋಕಹಿತಕ್ಕೆ ಮತ್ತು ಆತ್ಮಹಿತಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಅರ್ಥಶೌಚ. ಇನ್ನೊಬ್ಬರಿಗೆ ಸಾಲವನ್ನು ನೀಡಿದಾಗ ಅಥವಾ ದಾನಮಾಡಿದಾಗ ಅದರ ಬಳಕೆ ಹೇಗಾಗುತ್ತದೆಂಬುದು ಚಿಂತನೀಯ. ಕೊಡುವ ಮತ್ತು ಕೊಳ್ಳುವ ಹಣಕಾಸಿನ ವ್ಯವಹಾರ ತುಂಬ ಜಟಿಲವಾದ್ದರಿಂದಲೇ 'ಅರ್ಥಶೌಚಂ ಪರಂ ಸ್ಮೃತಮ್.'

ಹೊನ್ನು, ಹೆಣ್ಣು, ಮಣ್ಣು — ಇವು ಮೂರು ಮುಪ್ಪುರಿಗೊಂಡ ಮಾಯಾಪಾಶವೆಂದು ದಾಸರು ಹಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಹೊನ್ನಿನ ಆಸೆಯನ್ನು ಗೆದ್ದವರು

ಅತಿವಿರಳ. ಹಣವೆಂದರೆ ಹೆಣವೂ ಬಾಯಿ ಬಿಡುವುದಂತೆ. ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಹಣಕಾಸಿನ ದುರ್ವ್ಯವಹಾರವೇ ಅಧಿಕ.

ಅಶ್ವಃ ಶಸ್ತ್ರಂ ಶಾಸ್ತ್ರಂ ವೀಣಾ ವಾಣೀ ನರಶ್ಚ ನಾರೀ ಚ |
ಪುರುಷವಿಶೇಷಂ ಪ್ರಾಪ್ಯ ಭವಂತ್ಯಯೋಗ್ಯಾಶ್ಚ ಯೋಗ್ಯಾಶ್ಚ || || ೩೯ ||

– ಹಿತೋಪದೇಶ

"ಕುದುರೆ, ಆಯುಧ, ಶಾಸ್ತ್ರ, ವೀಣಾ, ವಾಣಿ, ಗಂಡಸು, ಹೆಂಗಸು– ಇವರು ವಿಶಿಷ್ಟ ವ್ಯಕ್ತಿಯೊಡನೆ ಸೇರಿದಾಗ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ಯೋಗ್ಯರಾಗುತ್ತಾರೆ, ಅಯೋಗ್ಯರೂ ಆಗುತ್ತಾರೆ."

ಪ್ರತಿಯೊಂದು ವಸ್ತುವಿನ ಅರ್ಹತೆಯೂ ಅದನ್ನು ಬಳಸುವಾತನ ಯೋಗ್ಯತೆಯನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿರುತ್ತದೆ. ಕುದುರೆ ಮೊದಲಾದವು ಶ್ರೇಷ್ಠ ಗುಣಗಳನ್ನು ಪಡೆದಿದ್ದರೂ ಆ ಗುಣಗಳ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿ ಆಶ್ರಯದಾತನಿಗೆ ತಕ್ಕಂತೆ ಆಗುತ್ತದೆ. ಕನ್ನಡಿಯು ಸ್ವಚ್ಛವಾಗಿದ್ದರೆ ಸೂರ್ಯನ ಪ್ರತಿಬಿಂಬ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಮೂಡುತ್ತದೆ. ಕನ್ನಡಿ ಕೊಳೆಯಾಗಿದ್ದರೆ ಪ್ರತಿಬಿಂಬವೂ ಮಾಸಲಾಗುವುದು. ಸವಾರನು ಅಶ್ವಹೃದಯವನ್ನು ಬಲ್ಲವನಾದರೆ ಕುದುರೆಗೆ ಕೀರ್ತಿ. ಜೂಜಿನ ಕುದುರೆ ಜಾಕಿಯ ಚಾಣಾಕ್ಷತೆಯನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿರುತ್ತದಲ್ಲವೇ ?

ಅರ್ಜುನನಂತಹ ವೀರನ ಕೈ ಸೇರಿ ಗಾಂಡೀವಧನುಸ್ಸು ಲೋಕವಿಖ್ಯಾತವಾಯಿತು; ಮೂರುಲೋಕದ ಗಂಡನೆಂಬ ಕೀರ್ತಿಯನ್ನು ಅವನಿಗೆ ತಂದುಕೊಟ್ಟಿತು. ಉತ್ತರಕುಮಾರನಾದರೋ ಗಾಂಡೀವವನ್ನು ಮುಟ್ಟಲಾರದೆ ತಲ್ಲಣಿಸಿಹೋದ. ಶ್ರೀರಾಮನ ಕೈ ಸೇರಿದ ಕೋದಂಡಧನುಸ್ಸು ಶಿಷ್ಟರಕ್ಷಣೆ ಮಾಡಿತು. ವಾದನಪಟು ಚೌಡಯ್ಯನವರಂಥವರ ಕೈಯಲ್ಲಿ ಪಿಟೀಲು ಮಾತಾಡುತ್ತದೆ. ಪಾಟವವಿಲ್ಲದವರ ಕೈಯಲ್ಲಿ ನೇತಾಡುತ್ತದೆ ! ವ್ಯಾಸ, ವಾಲ್ಮೀಕಿ, ಕಾಳಿದಾಸಾದಿಗಳ ವಾಣಿ ಅಮರವಾಗಿ ಉಳಿದು ಲೋಕಕಲ್ಯಾಣ

ಮಾಡುತ್ತದೆ. ಪರಮಹಂಸರ ವಾಣಿ ವಿವೇಕಾನಂದರನ್ನೂ, ಗಾಂಧಿಜೀಯವರ ವಾಣಿ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವೀರರನ್ನೂ ಸೃಷ್ಟಿಸುತ್ತದೆ. ಅನಾಮಧೇಯನ ವಾಣಿ ಕಸದಬುಟ್ಟಿ ಸೇರುತ್ತದೆ !

ನರ ನಾರಿಯರ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯೂ ಅಷ್ಟೇ. ಹನುಮಂತ ಕಾಡಿನಲ್ಲಿ ಅಲೆದಾಡಿಕೊಂಡಿದ್ದ ಒಬ್ಬ ಸಾಮಾನ್ಯ ವ್ಯಕ್ತಿ. ಅವನಲ್ಲಿ ಸಾಮರ್ಥ್ಯಗಳೇನಿದ್ದರೂ ಬೆಳಕಿಗೆ ಬಂದದ್ದು ಶ್ರೀರಾಮನ ಆಶ್ರಯ ದೊರಕಿದ ಮೇಲೆ. ಇನ್ನೆಲ್ಲೂ ಕಾಣಸಿಗದ ಅಸಾಧಾರಣವಾದ ಕಾರ್ಯನಿಷ್ಠೆ, ಪರಾಕ್ರಮ, ದೈವಭಕ್ತಿ – ಮೊದಲಾದವು ಅವನಲ್ಲಿ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತವಾದವು. ಸಾಮಾನ್ಯ ಸ್ತ್ರೀಯಾಗಿದ್ದ ನೂರ್‌ಜಹಾನ್ 'ಸೌಂದರ್ಯದ ರಾಣಿ' ಮತ್ತು 'ಆಡಳಿತ ದಕ್ಷೆ' ಎನಿಸಿದ್ದು ಜಹಾಂಗೀರ್ ಚಕ್ರವರ್ತಿಯ ಕೈಹಿಡಿದದ್ದರಿಂದ. ತಾತ್ಪರ್ಯವಿಷ್ಟೆ : 'ಅನಾಶ್ರಯಾ ನ ಶೋಭಂತೇ ಪಂಡಿತಾ ವನಿತಾ ಲತಾಃ': ಪಂಡಿತರೂ, ವನಿತೆಯರೂ, ಲತೆಗಳೂ ಆಶ್ರಯವಿಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಶೋಭಿಸುವುದಿಲ್ಲ ಎಂಬ ನೀತಿವಚನ ಸಾರ್ವತ್ರಿಕವಾದದ್ದು. ಬಡವರ ಬೆರಳಿನಲ್ಲಿರುವ ಚಿನ್ನದ ಉಂಗುರ ರೋಲ್ಡ್ ಗೋಲ್ಡ್‌ನದೇ ಸರಿ ! ರಾಜನ ಹಣೆಯಲ್ಲಿ ಕೆಸರಿದ್ದರೂ ಕಸ್ತೂರಿಯೇ ಸರಿ !

ತೃಣಾನಿ ಭೂಮಿರುದಕಂ ವಾಕ್ ಚತುರ್ಥೀ ಚ ಸೂನೃತಾ |
ಏತಾನಿ ತು ಸತಾಂ ಗೇಹೇ ನೋಚ್ಛಿದ್ಯಂತೇ ಕದಾಚನ || || ೪೦ ||

– ಮಹಾಭಾರತ, ಉದ್ಯೋಗಪರ್ವ, ೩೬-೩೪

"ಸಜ್ಜನರ ಮನೆಗಳಲ್ಲಿ ಹುಲ್ಲು, ನೆಲ, ನೀರು, ನಾಲ್ಕನೆಯದಾಗಿ ಒಳ್ಳೆಯ ಮಾತು – ಇವು ಎಂದಿಗೂ ಇಲ್ಲದೆ ಇರುವುದಿಲ್ಲ."

ವಿದುರನು ಧೃತರಾಷ್ಟ್ರನಿಗೆ ಹೇಳಿದ ಮಾತಿದು. ಮನೆಗೆ ಬಂದ ಅತಿಥಿಯನ್ನು ಉಪಚರಿಸಬೇಕೆಂಬುದು ಸಭ್ಯಸಮಾಜವು ಎಲ್ಲೆಡೆಯೂ ಒಪ್ಪಿಕೊಂಡಿರುವ ಒಂದು ಪದ್ಧತಿ. ಇದೇ ಅತಿಥಿಸತ್ಕಾರ. ಭಾರತೀಯ

ನಾಗರಿಕತೆಯ ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ ಇದು ಹಳೆಯ ಶಬ್ದ. 'ಅತಿಥಿದೇವೋ ಭವ' ಎನ್ನುತ್ತದೆ ಉಪನಿಷತ್ತು. ತಿಥಿ ಇಲ್ಲದೆ, ಎಂದರೆ ಬರುವ ನಿರ್ದೇಶವಿಲ್ಲದೆ ಬರತಕ್ಕವರು ಅತಿಥಿಗಳು.

ವಾಜಶ್ರವಸ್ಸಿನ ಮಗ ನಚಿಕೇತನು ಯಮನ ಮನೆಗೆ ಹೋದಾಗ ಯಮನು ಇರಲಿಲ್ಲವಂತೆ. ಅವನಿಗಾಗಿ ಕಾಯುತ್ತ ನಚಿಕೇತ ಅಲ್ಲಿಯೇ ಕುಳಿತ. ಅವನನ್ನು ಯಾರೂ ಸತ್ಕರಿಸಲಿಲ್ಲವೋ, ಅಥವಾ ಯಮನನ್ನು ಕಾಣದೆ ಯಾವ ಆತಿಥ್ಯವನ್ನೂ ಸ್ವೀಕರಿಸುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ಈತನೇ ಹಠತೊಟ್ಟನೋ, ಅಂತೂ ಮೂರು ದಿವಸ ನಚಿಕೇತ ಉಪವಾಸವಿದ್ದ. ಯಮನು ಬಂದಾಗ ಈ ವಿಷಯ ಗೊತ್ತಾಗಿ ಅವನಿಗೆ ಬಹಳ ವ್ಯಥೆಯಾಯಿತು. "ಅಪ್ಪಾ ನಚಿಕೇತ, ನನ್ನಿಂದಾಗಿ ನೀನು ಮೂರು ದಿನ ಉಪವಾಸವಿರುವಂತಾಯಿತು. ನನಗೆ ತುಂಬ ಖೇದವಾಗಿದೆ. ಅದಕ್ಕೆ ಪರಿಹಾರವಾಗಿ ನಿನಗೆ ಮೂರು ವರಗಳನ್ನು ಕೊಡುತ್ತೇನೆ" – ಎಂದು ಯಮನು ಹೇಳಿದನಂತೆ.

ರಾಮಾಯಣ–ಮಹಾಭಾರತಗಳಲ್ಲಿ ಅತಿಥಿಸತ್ಕಾರದ ಕಥೆಗಳು ವಿಪುಲವಾಗಿ ಬರುತ್ತವೆ.

ಮನೆಯೆಂದಮೇಲೆ ಕುಳಿತುಕೊಳ್ಳಲು ಒಂದು ಹುಲ್ಲಿನ ಚಾಪೆ ಇರದೆ? ನೆಲ ಇರದೆ ? ಕುಡಿಯಲು ನೀರು ಸಿಗದಿದ್ದೀತೆ ? ಹೋಗಲಿ, ಒಂದು ಒಳ್ಳೆಯ ಮಾತನ್ನಾಡಿ ಕಳಿಸಲು ಆಗುವ ತೊಂದರೆ ಏನು ? ವಿದುರನು ಹೇಳಿದ್ದು ಸೂನೃತಾ ವಾಕ್. ಸತ್ಯವೂ ಪ್ರಿಯವೂ ಆದ ನುಡಿ ಸೂನೃತ. ಅದನ್ನು ಹೇಳಿದರೆ ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬರಿಗೂ ಹಿತವೆನಿಸುತ್ತದೆ. ಸಮಾಧಾನ ಸಂತೋಷಗಳಾಗುತ್ತವೆ. 'ವಚನೇ ಕಾ ದರಿದ್ರತಾ ?'

ಈ ವಾಕ್ಯನ್ನು ನಾಲ್ಕನೆಯದಾಗಿ ಹೇಳಿದ್ದರೂ ಕನಿಷ್ಠವಾದ್ದಲ್ಲ. ಉಳಿದ ಉಪಚಾರಗಳಿಗಿಂತ ಇದೇ ಮುಖ್ಯವಾದದ್ದು. 'ವಾಚಾ ಧರ್ಮಮವಾಪ್ನುಹಿ' ಎಂದು ಸೀತೆ ಹನುಮಂತನಿಗೆ ಹೇಳುತ್ತಾಳೆ. ತನ್ನ ಕಷ್ಟಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ರಾಮನಿಗೆ ತಿಳಿಸಿದರೆ ಸಾಕು, ಆ ಮಾತಿನಿಂದಲೇ ನಿನಗೆ ಪುಣ್ಯವುಂಟು — ಎನ್ನುತ್ತಾಳೆ.

ಈಗಿನ ಅಭಾವ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ಒಳ್ಳೆಯ ಮಾತಿಗೂ ಅಭಾವ ಬಂದಿದೆ! ಕಛೇರಿಗಳಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರಿಗಳಿಂದ, ಗುಮಾಸ್ತರಿಂದ ಕೆಲಸವಾಗುವುದಿರಲಿ, ಹಿತವಾದ ಮಾತನ್ನು ಕೇಳುವುದೂ ಕಠಿಣ. ಆಸ್ಪತ್ರೆಗಳಲ್ಲಿ ಔಷಧೋಪಚಾರ ಗಳಿಗೆ ಬಂದಿರುವಂತೆ ಸೂನೃತಾ ವಾಕ್ಕಿಗೂ ಬಡತನ ಬಂದಿದೆ. ಯಾವ ಖರ್ಚೂ ಇಲ್ಲದೆ ಒಬ್ಬರನ್ನು ಸಂತೋಷಪಡಿಸುವ, ಉಪಕಾರ ಮಾಡುವ ಸಾಧನ ಸೂನೃತಾ ವಾಕ್.

ದುರ್ಜನಸ್ಯ ಶ್ವಪುಚ್ಛಸ್ಯ ವ್ಯಾಲಸ್ಯೋಷ್ಟ್ರಗಲಸ್ಯ ಚ |
ನ ಮಂತ್ರೈರ್ನೌಷಧೈರ್ವಾಪಿ ಋಜುತಾ ಜಾತು ಜಾಯತೇ || || ೪೧ ||

– ರಾಮಾಯಣ ಮಂಜರೀ, ಯುದ್ಧಕಾಂಡ, ೩೭೩

"ದುರ್ಜನ, ನಾಯಿಯ ಬಾಲ, ಹಾವು, ಒಂಟೆಯ ಕುತ್ತಿಗೆ —ಇವುಗಳನ್ನು ಮಂತ್ರಗಳಿಂದಾಗಲಿ ಔಷಧಗಳಿಂದಾಗಲಿ ನೆಟ್ಟಗೆ ಮಾಡಲು ಎಂದಿಗೂ ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ."

ನಾಯಿಬಾಲ, ಹಾವು ಮತ್ತು ಒಂಟೆಯ ಕುತ್ತಿಗೆ – ಇವು ಡೊಂಕಾಗಿರುವುದೇ ಅವುಗಳ ಸ್ವಭಾವ. ನಾಯಿಬಾಲವನ್ನು ನೇರವಾದ ಕೊಳವೆಯಲ್ಲಿ ತೂರಿಸಿದಾಗ ನೆಟ್ಟಗೆ ಕಾಣಿಸೀತು. ಕೊಳವೆಯನ್ನು ತೆಗೆದೊಡನೆ ಮತ್ತೆ ಡೊಂಕೇ ! ಇದರಂತೆ ದುರ್ಜನ. ನಾಯಿಬಾಲ ಮೊದಲಾದವುಗಳ ಆಕೃತಿ ವಕ್ರವಾದರೆ, ದುರ್ಜನನ ಗುಣಸ್ವಭಾವಗಳು ವಕ್ರ.

ರಾವಣನಿಗೆ ಮಾರೀಚ, ಹನುಮಂತ, ವಿಭೀಷಣ, ತಾಯಿ ಕೇಕಸಿ – ಎಲ್ಲರೂ ಸಾಕಷ್ಟು ಬುದ್ಧಿ ಹೇಳಿದರು. ಆದರೂ ಅವನು ಸೀತೆಯನ್ನು ರಾಮನಿಗೆ ಒಪ್ಪಿಸಲಿಲ್ಲ. "ಹೀಗೆಯೇ ಎರಡು ಸೀಳಾಗಿಹೋದೇನು; ಇನ್ನೊಬ್ಬನಿಗೆ ತಲೆಬಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಇದು ನನ್ನ ಸ್ವಭಾವ. ಸ್ವಭಾವೋ ದುರತಿಕ್ರಮಃ" – ಎಂದು ಹೇಳಿಬಿಟ್ಟ. ಹಾಗೆಯೇ ದುರ್ಯೋಧನ. "ಜಾನಾಮ್ಯಧರ್ಮಂ ನ ಚ ಮೇ ನಿವೃತ್ತಿಃ – ನನ್ನದು ಅಧರ್ಮವೆಂದು

ಗೊತ್ತು. ಆದರೂ ಅದಕ್ಕೆ ಹಿಂಜರಿಯುವುದಿಲ್ಲ !'' ಎಂದು ಹೇಳಿದ ಛಲಗಾರ ಅವನು. ಧೃತರಾಷ್ಟ್ರ ಇನ್ನೇನು ? ವಿದುರಾದಿಗಳು ಎಷ್ಟು ಹೇಳಿದರೂ ಅವನ ಮನಸ್ಸು ವಕ್ರವಾಗಿಯೇ ಇತ್ತು. ಕಣ್ಣಿನಂತೆ ಮನಸ್ಸೂ ಕುರುಡು. ಸರ್ವನಾಶವಾದರೂ ಅವನಿಗೆ ಬುದ್ಧಿ ಬರಲಿಲ್ಲ. ಭೀಮನನ್ನು ಕೊಲ್ಲಬೇಕೆಂದು ಕಬ್ಬಿಣದ ಪ್ರತಿಮೆಗೆ 'ಧೃತರಾಷ್ಟ್ರಾಲಿಂಗನ'ವನ್ನು ನೀಡಿದವನು ಆತ !

ಸ್ವಭಾವೋ ದುರತಿಕ್ರಮಃ ಎಂಬುದನ್ನು ಚಾರಿತ್ರಿಕ ಪ್ರಸಂಗಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಕಾಣಬಹುದು. ಜಯಚಂದ್ರನು ಪೃಥ್ವೀರಾಜನ ಮೇಲಿನ ದ್ವೇಷದಿಂದ ಘೋರಿ ಮಹಮ್ಮದನಿಗೆ ಆಹ್ವಾನವಿತ್ತು ಮಾರಿಯನ್ನು ಮನೆಗೆ ಕರೆತಂದ. ಸುಂದರಪಾಂಡ್ಯನು ಅಣ್ಣನಾದ ವೀರಪಾಂಡ್ಯನನ್ನು ಮುಳುಗಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ದಿಲ್ಲಿಯಿಂದ ಅಲ್ಲಾಉದ್ದೀನನ ಸೇನೆಯನ್ನು ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ಕರೆಸಿದ. ತಾನೂ ಮುಳುಗಿದ.

ಇಂದಿನ ರಾಜಕೀಯ ಪಕ್ಷಗಳೂ ಈ ಸ್ವಭಾವಕ್ಕೆ ಅಪವಾದವಲ್ಲ. ಇನ್ನಾದರೂ ಒಗ್ಗಟ್ಟಿನಿಂದ ರಾಷ್ಟ್ರಕ್ಕೆ ಒದಗಿದ ಸವಾಲುಗಳನ್ನೆದುರಿಸಬೇಕೆಂಬ ಬುದ್ಧಿ ಹುಟ್ಟಿದೆಯೇನು ? ಪಕ್ಷ ಕುಸಿದುಹೋದರೂ ಹೋಗಲಿ, ನನ್ನ ಪ್ರತಿಷ್ಠೆಯನ್ನು ಬಿಡಲಾರೆ. ''ಹೀಗೆಯೇ ಸೀಳಿಹೋದೇನು, ಇನ್ನೊಬ್ಬರ ಮಾತಿಗೆ ಒಪ್ಪಲಾರೆ'' ಎಂಬ ರಾವಣಛಲ ಇವರದು.

ಮಂತ್ರಬಲೇನ ಭುಜಂಗಾ ಮುಗ್ಧಕುರಂಗಾಶ್ಚ ಕೂಟಯಂತ್ರೇಣ ।
ಸ್ಥಲಜಾಲೇನ ವಿಹಂಗಾ ಗೃಹ್ಯಂತೇ ಮಾನವಾಶ್ಚ ದಂಭೇನ ॥ ॥ ೪೨ ॥

– ಕಲಾವಿಲಾಸ

''ಸರ್ಪಗಳು ಮಂತ್ರಬಲದಿಂದಲೂ, ಏನೂ ಅರಿಯದ ಸರಳ ಸ್ವಭಾವದ ಜಿಂಕೆಗಳು ಬೋನಿನಿಂದಲೂ, ಹಕ್ಕಿಗಳು ಬಲೆಯಿಂದಲೂ ಹಿಡಿಯಲ್ಪಟ್ಟು ವಶವಾಗುತ್ತವೆ. ಮನುಷ್ಯರು ದಂಭಕ್ಕೆ ವಶರಾಗಿ ಸಿಕ್ಕಿಬೀಳುತ್ತಾರೆ.''

ಮಂತ್ರ, ಮೋಡಿ, ಇಂದ್ರಜಾಲಗಳಿಗೆ ಜನರು ವಶರಾಗುತ್ತಾರೆಂಬ ಒಂದು ನಂಬಿಕೆಯುಂಟು. ಮಂತ್ರಬಲದಿಂದ ಘೋರಸರ್ಪಗಳನ್ನು ವಶಪಡಿಸಿ ಹಿಡಿಯಬಹುದಂತೆ. ಜಿಂಕೆಗಳಂತಹ ಮುಗ್ಧಪ್ರಾಣಿಗಳನ್ನು ಕಪಟ ತಂತ್ರಗಳಿಂದ ಹಿಡಿಯಬಹುದು. ಗಗನದಲ್ಲಿ ಹಾರುವ ಚುರುಕಿನ ಹಕ್ಕಿಗಳೂ ಬಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಸಿಕ್ಕಿಬೀಳುತ್ತವೆ. ಹಾಗೆಯೇ ಗಾಳ ಒಡ್ಡಿ ಮೀನನ್ನೂ, ಖೆಡ್ಡಾದಿಂದ ಆನೆಯನ್ನೂ ಮನುಷ್ಯನು ಹಿಡಿಯುತ್ತಾನೆ. ಇವೆಲ್ಲವನ್ನೂ ಹಿಡಿಯುವ ಮನುಷ್ಯನನ್ನು ಹಿಡಿದುಹಾಕುವುದು ಹೇಗೆ ? ಇವನಲ್ಲಿ ಸರ್ಪದ ಕ್ರೌರ್ಯ, ಜಿಂಕೆಯ ಚಟುಲತೆ, ಹಕ್ಕಿಯ ಚಾತುರ್ಯ, ಮೀನಿಗಿರುವ ನುಸುಳುವ ಶಕ್ತಿ, ಆನೆಯ ಬಲ – ಎಲ್ಲವೂ ಉಂಟು. ಇವನನ್ನು ಬುಟ್ಟಿಗೆ ಹಾಕಿಕೊಳ್ಳುವ ಉಪಾಯ ದಂಭವಂತೆ ! ದಂಭವೆಂದರೆ ಬೂಟಾಟಿಕೆ. ಕ್ಷೇಮೇಂದ್ರನು ದಂಭವನ್ನು ಮೂರಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸುತ್ತಾನೆ. ಜಟೆ ಬೆಳೆಸಿ, ರುದ್ರಾಕ್ಷಿ ಧರಿಸಿ, ನಾಮ ಹಾಕಿ, ಮುದ್ರೆಯೊತ್ತಿ ಜನರನ್ನು ಬಗಲಿಗೆ ಹಾಕಿಕೊಳ್ಳುವುದು 'ಬಕದಂಭ'. ಅದು ಬೇಡ, ಇದು ನಿಷಿದ್ಧ, ಮಡಿಮಡಿ – ಎಂದು ದೂರ ಸರಿಯುತ್ತ ಮುದುಡಿಕೊಳ್ಳುವುದು 'ಕೂರ್ಮದಂಭ'. ಮೆಲ್ಲಗೆ ಹೆಜ್ಜೆ ಯಿಡುವುದು, ಅತ್ತಿತ್ತ ನೋಡದೆ ಶಬ್ದವಾಗದಂತೆ ಸಾಗುವುದು – ಇದೆಲ್ಲ 'ಮಾರ್ಜಾಲದಂಭ'.

ಕ್ಷೇಮೇಂದ್ರನಿಗೆ ರಾಜಕೀಯ ದಂಭಗಳ ಪರಿಚಯವಿದ್ದಂತೆ ಕಾಣುವುದಿಲ್ಲ.

ಬಿಳಿಯ ಟೋಪಿ ಹಾಕಿಕೊಂಡು ಇನ್ನೊಬ್ಬರಿಗೆ ಟೋಪಿ ಹಾಕುವುದನ್ನು ಬಕದಂಭದಲ್ಲಿ ಸೇರಿಸಬಹುದು. "ಬಡವರ ಕಲ್ಯಾಣವೇ ನಮ್ಮ ಗುರಿ, ರೈತರೇ ದೇಶದ ಬೆನ್ನುಮೂಳೆ" ಇತ್ಯಾದಿ ಚರ್ವಿತಚರ್ವಣವನ್ನು ಗಾರ್ದಭದಂಭವೆನ್ನಬಹುದು. "ಧೂಮಪಾನ ಆರೋಗ್ಯಕ್ಕೆ ಹಾನಿ, ಅಹಿಂಸಾ ಪರಮೋ ಧರ್ಮಃ, ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಬಲಿಯರ್ಪಿಸುವುದು ಬರ್ಬರ (ಕುರಿ ಕೋಳಿಗಳನ್ನು ಮನೆಯಲ್ಲೇ ಕೊಯ್ದು ತಿನ್ನಬೇಕು), ಹೆಂಡ ಕುಡಿಯಬಾರದು (ವಿದೇಶೀ ಮದ್ಯಗಳನ್ನೇ ಕುಡಿಯಬೇಕು)" – ಮುಂತಾದ ಘೋಷಣೆ ಕೂರ್ಮದಂಭವಾದೀತು. "ಮೂರು ವರ್ಷಗಳಲ್ಲಿ ಕುಟುಂಬಕ್ಕೊಂದು ಮನೆ,

ಹಳ್ಳಿ ಹಳ್ಳಿಗೂ ವಿದ್ಯುತ್, ಹತ್ತು ಸಾವಿರ ಬಾವಿಗಳನ್ನು ತೋಡಿಸುವುದು ಈ ವರ್ಷದ ಗುರಿ'' – ಇತ್ಯಾದಿ ಕೋಳಿದಂಭ. ''ಸಹಳ ಜೀವನ, ಉನ್ನತ ಚಿಂತನ'', ''ಚಿನ್ನದ ಒಡವೆಗಳನ್ನು ಧರಿಸುವುದು ಆಡಂಬರ ಜೀವನ'' (ಚಿನ್ನದ ಗಟ್ಟಿಗಳನ್ನು ನೆಲಮಾಳಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಹೂತಿಡಬೇಕು) – ಎಂಬುದು ಮಾರ್ಜಾಲದಂಭವಾದೀತು. ''ಅನ್ಯಭಾಷೆಗಳ ಬೋರ್ಡುಗಳಿಗೆ ಟಾರು ಲೇಪಿಸಿರಿ. ಮಾತೃಭಾಷೆಯೇ ಸಾರ್ವಭೌಮ. ಸಂಸ್ಕೃತವಂತೂ ಮುಷ್ಟಿಮೇಯ'' (ನಮ್ಮ ಮಕ್ಕಳನ್ನು ಕಾನ್ವೆಂಟಿಗೆ ಕಳಿಸುವುದು ತಪ್ಪಲ್ಲ ; ಅದು ವೈಯಕ್ತಿಕ) ಎಂದು ಅನ್ಯಭಾಷೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಅಬ್ಬರಿಸುವುದು ಯಾವ ದಂಭಕ್ಕೆ ಸೇರುತ್ತದೆ ? ಗುಟುರು ಹಾಕುವ ಗೂಳಿದಂಭಕ್ಕೆ ಇದನ್ನು ಸೇರಿಸಬಹುದೊ ?

ಆಪತ್ಸು ಮಿತ್ರಂ ಜಾನೀಯಾತ್ ಯುದ್ಧೇ ಶೂರಂ ಧನೇ ಶುಚಿಮ್ |
ಭಾರ್ಯಾಂ ಕ್ಷೀಣೇಷು ವಿತ್ತೇಷು ವ್ಯಸನೇಷು ಚ ಬಾಂಧವಾನ್ || ||೪೩||

– ಸುಭಾಷಿತರತ್ನಭಾಂಡಾಗಾರ

''ಹೊರಗಿನ ಆಪತ್ತುಗಳು ಬಂದಾಗ ಸ್ನೇಹಿತನನ್ನು ಪರೀಕ್ಷಿಸಿ ತಿಳಿಯಬಹುದು. ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಶೂರನನ್ನೂ, ಹಣದ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಪರಿಶುದ್ಧನನ್ನೂ, ಬಡತನ ಬಂದಾಗ ಹೆಂಡತಿಯನ್ನೂ, ಗೃಹಚಿಂತೆ ಗಳೊದಗಿದಾಗ ನೆಂಟರನ್ನೂ ಪರೀಕ್ಷಿಸಿ ತಿಳಿಯಬಹುದು.''

ಸ್ನೇಹಿತರು ಯಾರಿಗಿಲ್ಲ ? ಒಂದಾನೊಂದು ನಿಮಿತ್ತದಿಂದ ಸ್ನೇಹಿತ ರಾಗುತ್ತಾರೆ. ಕಾಫೀ ಸ್ನೇಹಿತ, ಇಸ್ಪೀಟ್ ಸ್ನೇಹಿತ, ಹರಟೆ ಸ್ನೇಹಿತ—ಹೀಗೆ ನಾನಾ ಬಗೆಯ ಗೆಳೆಯರು ಇದ್ದಾರೆ. 'ಸಮಾನಶೀಲ—ವ್ಯಸನೇಷು ಸಖ್ಯಂ.' ಮತ್ತೆ ಮತ್ತೆ ಭೇಟಿಯಾಗಿ ನಗೆಯಾಡಿ ಹೋದವರೆಲ್ಲ ಸ್ನೇಹಿತರಲ್ಲ. ಸ್ನೇಹವೆಂದರೆ ಎಣ್ಣೆ, ಜಿಡ್ಡು ಪದಾರ್ಥ ಎಂದೂ ಅರ್ಥವಿದೆ. ಕೈಗೆ ಎಣ್ಣೆ ಹಚ್ಚಿಕೊಂಡು ಹಲಸಿನ ತೊಳೆಯನ್ನು ಬಿಡಿಸುತ್ತಾರೆ. ಕೈಗೆ ಮೇಣ ಅಂಟದಂತೆ 'ಸ್ನೇಹ' ನೋಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಹಾಗೆಯೇ ಸ್ನೇಹಿತ. ಸಣ್ಣಪುಟ್ಟ ಕಾರಣಗಳಿಂದ

ಅವನ ಸ್ನೇಹಕ್ಕೆ ಭಂಗವಿಲ್ಲ. ಅವನು ಗೆಳೆಯನಿಗೆ ಹಿತವನ್ನು ಕೋರತಕ್ಕವನು, ಕಷ್ಟಕಾಲದಲ್ಲಿ ನೆರವಾಗತಕ್ಕವನು. ರಾವಣನು ಸುಗ್ರೀವನನ್ನು ರಾಮನಿಂದ ಬೇರ್ಪಡಿಸಲು ಯತ್ನಿಸಿದ, ಫಲಿಸಲಿಲ್ಲ. ರಾಮಲಕ್ಷ್ಮಣರಿಬ್ಬರೂ ಇಂದ್ರಜಿತುವಿನ ನಾಗಪಾಶಬಂಧದಿಂದ ಮೂರ್ಛಿತರಾದಾಗ ಸುಗ್ರೀವನು ಸುಷೇಣನನ್ನು ಕುರಿತು "ಇವರಿಬ್ಬರನ್ನೂ ಕಿಷ್ಕಿಂಧೆಗೆ ಕರೆದೊಯ್ದು ಔಷಧೋಪಚಾರ ಮಾಡು. ರಾವಣನನ್ನು ನಾನು ಮುಗಿಸಿಯೇ ಹಿಂದಿರುಗುತ್ತೇನೆ" – ಎನ್ನುತ್ತಾನೆ. "ನಿನ್ನಂಥ ಸ್ನೇಹಿತರು ಎಲ್ಲರಿಗೂ ದೊರೆಯುವುದಿಲ್ಲ" ಎಂದು ರಾಮನೇ ಸುಗ್ರೀವನನ್ನು ಕೊಂಡಾಡುತ್ತಾನೆ. ದುರ್ಯೋಧನನಿಗಾಗಿ ಪ್ರಾಣತೆತ್ತ ಕರ್ಣನ ಸ್ನೇಹವೂ ಅಸಾಧಾರಣ.

'ಯುದ್ಧೇ ಶೂರಂ' ಎಂಬುದು ಸ್ಪಷ್ಟ. ಕಾರ್ಯದಕ್ಷತೆಗೆ ಯುದ್ಧ ಉಪಲಕ್ಷಣ. ವಿದ್ಯೆ, ತಾಂತ್ರಿಕಜ್ಞಾನಗಳೆಲ್ಲ ಕಾರ್ಯದಕ್ಷತೆಯಿದ್ದರೆ ಮಾತ್ರ ಸಾರ್ಥಕ. 'ಧನೇ ಶುಚಿಂ' ಎಂಬುದಂತೂ ಈ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ನೆನೆಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕಾದ್ದು. ಹಣವೇ ಮನುಷ್ಯನ ಶುಚಿತ್ವಕ್ಕೆ ಒರೆಗಲ್ಲು. ವಿಶ್ವರೂಪವಾದ ಭ್ರಷ್ಟಾಚಾರದ ತವರು ಇದು. ಹಣಕ್ಕೆ ಕೈಚಾಚುವವನಂತೆ ತಪ್ಪಿನ ಕೆಲಸವನ್ನು ಸಾಧಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಹಣನೀಡುವವನೂ ಅಶುಚಿಯೇ.

ಬಡತನ ಬಂದಾಗ ಮಡದಿಯ ಪರೀಕ್ಷೆಯಂತೆ. ಪಾಂಡವರನ್ನು ಹಿಂಬಾಲಿಸಿ ದ್ರೌಪದಿ, ರಾಮನನ್ನು ಹಿಂಬಾಲಿಸಿ ಸೀತೆ ಕಾಡಿಗೆ ಹೋದರು. ಅಗಸ್ತ್ಯರು ರಾಮನಿಗೆ ಹೇಳಿದ ನುಡಿ ಇಲ್ಲಿ ಸ್ಮರಣೀಯ. "ರಾಮ, ಸೀತೆ ನಿನ್ನೊಡನೆ ಕಾಡಿಗೆ ಬಂದು ಕಷ್ಟದ ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ಕೈಹಾಕಿದ್ದಾಳೆ. 'ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಹೆಂಗಸರು ಹೇಗಿರುತ್ತಾರೆಂದರೆ ಗಂಡನು ಸುಖದಲ್ಲಿದ್ದಾಗ ಅವನನ್ನು ಪ್ರೀತಿಸುತ್ತಾರೆ. ಅವನು ಕಷ್ಟದಲ್ಲಿ ಸಿಕ್ಕಿದನೆಂದರೆ ದೂರದಲ್ಲಿದ್ದುಬಿಡುತ್ತಾರೆ. ಸೀತೆ ಅಂಥವಳಲ್ಲ." ಈ ಮಾತು ಗಂಡಸಿಗೂ ಅನ್ವಯಿಸತಕ್ಕದ್ದೆ. ಸೀತೆ ಕಳೆದುಹೋದಳೆಂದು ರಾಮನು ಇನ್ನೊಬ್ಬಳನ್ನು ಮದುವೆಯಾಗಲಿಲ್ಲ ! ಮದುವೆ 'ಕಾಂಟ್ರಾಕ್ಟ್' ಎನ್ನುವ ಜನ ಇದು ಹಳೆಯ ನೀತಿವಚನವೆಂದು ಹಳಿದಾರು. ಜೀವನಮೌಲ್ಯವನ್ನು ಗೊತ್ತುಪಡಿಸುವ ನೀತಿ ಎಂದಿಗೂ ಹಳೆಯದಾಗುವುದಿಲ್ಲ.

ಉಪಕಾರಾಚ್ಚ ಲೋಕಾನಾಂ ನಿಮಿತ್ತಾನ್ ಮೃಗಪಕ್ಷಿಣಾಮ್ ।
ಭಯಾಲ್ಲೋಭಾಚ್ಚ ಮೂರ್ಖಾಣಾಂ
ಮೈತ್ರೀ ಸ್ಯಾದ್ದರ್ಶನಾತ್ ಸತಾಮ್ ॥ ॥ ೭೪ ॥

– ಪಂಚತಂತ್ರ

"ಉಪಕಾರ ಮಾಡುವುದರಿಂದ ಸಾಮಾನ್ಯಜನರ ಸ್ನೇಹವಾಗುವುದು. ಮೃಗಪಕ್ಷಿಗಳ ಸ್ನೇಹ ಬೇರೊಂದು ನಿಮಿತ್ತದಿಂದ ಸಂಭವಿಸುತ್ತದೆ. ಮೂರ್ಖರ ಸ್ನೇಹಕ್ಕೆ ಭಯಲೋಭಗಳು ಕಾರಣ. ಸಜ್ಜನರ ಸ್ನೇಹ ದರ್ಶನಮಾತ್ರದಿಂದ ಆಗುವುದು."

ಸ್ನೇಹ ಮತ್ತು ವೈರ – ಇವೆರಡೂ ನಿಮಿತ್ತವಿಲ್ಲದೆ ಸಂಭವಿಸುವುದಿಲ್ಲ. "ಯಾರೂ ಯಾರಿಗೂ ಸ್ನೇಹಿತರೂ ಅಲ್ಲ, ವೈರಿಗಳೂ ಅಲ್ಲ. ಒಂದಾನೊಂದು ಕಾರಣದಿಂದಲೇ ಸ್ನೇಹಿತರಾಗುತ್ತಾರೆ, ವೈರಿಗಳೂ ಆಗುತ್ತಾರೆ" ಎನ್ನುತ್ತದೆ ಇನ್ನೊಂದು ಸುಭಾಷಿತ. ಸ್ನೇಹವಾಗಲಿ ನೆಂಟತನವಾಗಲಿ, ಸಮಾನ ಯೋಗ್ಯತೆಯವರಲ್ಲಿ ಉತ್ತಮ. ಒಂದೇ ಬಗೆಯ ಫಲಾಪೇಕ್ಷೆಯಿದ್ದವರು ಗೆಳೆಯರಾಗುವುದುಂಟು; ಹಿಟ್ಲರ್, ಮುಸೋಲಿನಿಗಳ ಹಾಗೆ. ಜರಾಸಂಧ, ರುಕ್ಮಿ, ಕಾಲಯವನ – ಮೊದಲಾದವರು ಶಿಶುಪಾಲನ ಸ್ನೇಹಿತರು. ಕೃಷ್ಣದ್ವೇಷ ಒಂದೇ ಅವರನ್ನು ಒಗ್ಗೂಡಿಸಿದ್ದದ್ದು. ನಾನು, ನನ್ನದು – ಎನ್ನುವುದಕ್ಕೆ ಯಾರು ಸಹಿಹಾಕುತ್ತಾರೋ ಅವರೊಡನೆ ಸ್ನೇಹ, ವಿರೋಧಿಸಿದವರೊಡನೆ ವೈರ. ಇದೇ ಸ್ನೇಹ–ವೈರಗಳಿಗೆ ಮೂಲಸೂತ್ರ. ಜಗತ್ತಿನ ಇತಿಹಾಸ ಪುರಾಣಗಳೆಲ್ಲ ಇದಕ್ಕೆ ನಿದರ್ಶನ.

ಮೃಗಪಕ್ಷಿಗಳ ಸ್ನೇಹ ಒಂದಾನೊಂದು ನಿಮಿತ್ತದಿಂದಾಗುವುದಂತೆ. ಅದು ಯಾವುದು ? ನಾಯಿ ತನ್ನ ಒಡೆಯನನ್ನು ಪ್ರೀತಿಸುವುದು ತನ್ನನ್ನು ಸಾಕಿದ ಉಪಕಾರಕ್ಕಾಗಿ. ಅದು ಬಾಗಿಲು ಕಾಯುವುದೆಂದು ಒಡೆಯ ನಾಯಿಯನ್ನು ಪ್ರೀತಿಸುತ್ತಾನೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಇಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷವೇನು ? ಬೆಕ್ಕು, ಗಿಣಿ ಮೊದಲಾದುವನ್ನು ಮುದ್ದಿಗಾಗಿ ಸಾಕುತ್ತಾರೆ, ಲೋಕದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಅಲ್ಲಿ ಉಪಾಕಾರಾಪೇಕ್ಷೆ ಏನೂ ಇಲ್ಲ. ಆದರೂ ಸ್ನೇಹಕ್ಕೆ ಒಂದು ನಿಮಿತ್ತ ಉಂಟು.

ಬಲಿಷ್ಠರ ಹೆದರಿಕೆಗಾಗಿ ಕೆಲವರು ಸ್ನೇಹಿತರಾಗುತ್ತಾರೆ. ಅಧಿಕಾರದ ಅಥವಾ ಹಣದ ಲೋಭವೂ ಇದ್ದೀತು. ರಾಜಕೀಯಸ್ಥರ ಮೈತ್ರಿ, ರಾಜಕೀಯ ಪಕ್ಷಗಳ ಒಕ್ಕೂಟ ಇದಕ್ಕೆ ಒಳ್ಳೆಯ ನಿದರ್ಶನ. ಸುಭಾಷಿತಕಾರ ಹೇಳುತ್ತಾನೆ – ಇವರೆಲ್ಲ ಮೂರ್ಖರೆಂದು. ಹೌದು, ಇವರು ಜಾಣರಾದ ಮೂರ್ಖರು. ಇವಿಷ್ಟೂ ಕೃತಕವಾದ ಸ್ನೇಹಪ್ರಕಾರಗಳು. ಮೂಲನಿಮಿತ್ತಕ್ಕೆ ಅಡ್ಡಿಯಾದಾಗ ಮಳೆಗೆ ಸಿಕ್ಕಿದ ಮಣ್ಣುಗೋಡೆಯಂತೆ ಈ ಸ್ನೇಹ ಕುಸಿದುಬೀಳುತ್ತದೆ.

ಸಜ್ಜನರ ಸ್ನೇಹ ದರ್ಶನಮಾತ್ರದಿಂದ. ದರ್ಶನ ಎನ್ನುವುದು ಸಂಭಾಷಣೆ ಮೊದಲಾದ್ದಕ್ಕೆ ಉಪಲಕ್ಷಣ. ಫಲಾಪೇಕ್ಷೆ ಅದರಲ್ಲಿಲ್ಲವೆಂದು ತಾತ್ಪರ್ಯ. ರಾಮ-ಗುಹ,ಕೃಷ್ಣ-ವಿದುರ–ಇವರ ಸ್ನೇಹದಂತೆ. ವರ್ಣಿಸಲಾಗದ ಅಂತರಂಗ ಅವರನ್ನು ಒಂದುಗೂಡಿಸುತ್ತದೆ. ಕೃತಕವಾದ ಸ್ನೇಹ ಪೂರ್ವಾಹ್ನದ ನೆರಳಿನಂತೆ ಕ್ರಮವಾಗಿ ಕ್ಷೀಣಿಸುತ್ತದೆ. ಸಜ್ಜನರ ಗೆಳೆತನ ಅಪರಾಹ್ಣದ ನೆರಳಿನಂತೆ ಕ್ರಮವಾಗಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತಹೋಗುವುದು.

ಜಾನನ್ನಪಿ ನರೋ ದೈವಾತ್ ಪ್ರಕರೋತಿ ವಿಗರ್ಹಿತಮ್ ।
ಕರ್ಮ ಕಿಂ ಕಸ್ಯಚಿಲ್ಲೋಕೇ ಗರ್ಹಿತಂ ರೋಚತೇ ಕಥಮ್ ॥ ॥ ೪೫ ॥

– ಪಂಚತಂತ್ರ

"ಮನುಷ್ಯನು ತಿಳಿದೂ ತಿಳಿದೂ ಕೆಟ್ಟಕೆಲಸವನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಾನೆ. ಇದೇಕೆ ? ದೈವವೇ ಇದಕ್ಕೆ ಕಾರಣ. ಅಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಯಾವನಿಗೆ ತಾನೇ ಕೆಟ್ಟಕೆಲಸ ಹೇಗೆ ಪ್ರಿಯವಾದೀತು ?"

ಕಾನೂನು ಗೊತ್ತಿಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಕಾನೂನಿಗೆ ವಿರುದ್ಧವಾದ ಕೆಲಸ ಅಪರಾಧವೇ ಎಂದು ಸರ್ಕಾರ ಭಾವಿಸುತ್ತದೆ. ಪಡಿತರ ಪದ್ಧತಿಯ ನಿಯಮದಂತೆ ಗೊತ್ತಾದ ಪರಿಮಾಣಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚಾದ ಅಕ್ಕಿಯನ್ನು ದಾಸ್ತಾನಿಡುವುದು, ಸಕ್ಕರೆಯನ್ನು ಸಾಗಿಸುವುದು ಅಪರಾಧ. ಈ ಕಾನೂನು ಗೊತ್ತಿರಲಿಲ್ಲವೆಂದರೆ ನಡೆಯುವುದಿಲ್ಲ. ಅಪರಾಧಿಯನ್ನು ನ್ಯಾಯಾಲಯ

ದಂಡಿಸುತ್ತದೆ. ನೈತಿಕವಾಗಿ ತಪ್ಪೆನಿಸದಿದ್ದರೂ ಕಾನೂನು ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ತಪ್ಪು. ಕಾನೂನಿನ ಅಜ್ಞಾನ ರಕ್ಷಣೆಗೆ ಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಕಳ್ಳತನ, ಸುಳ್ಳು ಹೇಳುವುದು, ವಂಚನೆ, ಕೊಲೆ – ಮೊದಲಾದವು ಅಪರಾಧಗಳೆಂದು ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬನಿಗೂ ಗೊತ್ತಿದೆ. ನೈತಿಕವಾದ ಅಪರಾಧವನ್ನು ತಿಳಿಯಲು ಕಾನೂನು ಪುಸ್ತಕವನ್ನೋ ಧರ್ಮಶಾಸ್ತ್ರವನ್ನೋ ಓದಬೇಕಾಗಿಲ್ಲ. ಭರ್ತೃಹರಿ ವಾಕ್ಯಪದೀಯದಲ್ಲಿ ಹೇಳುತ್ತಾನೆ:

ಇದಂ ಪುಣ್ಯಮಿದಂ ಪಾಪಮಿತ್ಯೇತಸ್ಮಿನ್ ಪದದ್ವಯೇ |
ಆಚಂಡಾಲಂ ಮನುಷ್ಯಾಣಾಮಲ್ಪಂ ಶಾಸ್ತ್ರಪ್ರಯೋಜನಮ್ ||

"ಇದು ಪುಣ್ಯ, ಇದು ಪಾಪ ಎಂಬ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಶಾಸ್ತ್ರದಿಂದಾಗುವ ಪ್ರಯೋಜನ ಅತ್ಯಲ್ಪ."

ದುರ್ಯೋಧನ ಹೇಳಿದನಂತೆ : 'ಧರ್ಮವೆಂದರೇನೆಂಬುದು ನನಗೆ ಗೊತ್ತು; ಆದರಲ್ಲಿ ನನಗೆ ಪ್ರವೃತ್ತಿ ಇಲ್ಲ ! ಅಧರ್ಮವೂ ಗೊತ್ತು; ಆದರಿಂದ ನನಗೆ ನಿವೃತ್ತಿಯಿಲ್ಲ ! ದೈವವು ಪ್ರೇರಿಸಿದಂತೆ ಕೆಲಸ ಮಾಡುತ್ತೇನೆ' – ಎಂದು. ಹಗಲಿರುಳೂ ನಮಗೆ ಉಪದೇಶ ಮಾಡುವ ರಾಜಕೀಯಸ್ಥರಿಗೆ ನ್ಯಾಯ ಅನ್ಯಾಯಗಳ ಪರಿವೆ ಇಲ್ಲವೇನು ? ಆದರೆ ನ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರವೃತ್ತಿ, ಅನ್ಯಾಯದಿಂದ ನಿವೃತ್ತಿ ಏಕಿಲ್ಲ ?

ಈ ತಪ್ಪುದಾರಿಯನ್ನು ತುಳಿಯುವುದಕ್ಕೆ ಸ್ವಾರ್ಥ, ರಾಗ–ದ್ವೇಷಗಳು ಕಾರಣವೆಂಬುದು ಲೋಕವಿದಿತ. ಹೀಗಿದ್ದರೂ ದೈವ ಕಾರಣವೆಂದು ದುರ್ಯೋಧನ ಹೇಳಿದ. ಪಂಚತಂತ್ರಕಾರನೂ ಒಪ್ಪಿಕೊಂಡ. ಇದು ಹೇಗೆ? ದೈವವೆಂದರೆ ಅದೃಷ್ಟ. ಅದು ಕಣ್ಣಿಗೆ ಕಾಣತಕ್ಕದ್ದಲ್ಲ. 'ಪೂರ್ವಜನ್ಮಕೃತಂ ಕರ್ಮ ತದ್ದೈವಮಿತಿ ಕಥ್ಯತೇ' ಎನ್ನುತ್ತದೆ ಯೋಗವಾಸಿಷ್ಠ. ನಮ್ಮ ಪೂರ್ವಕರ್ಮಸಂಸ್ಕಾರವೇ ದೈವ. ಅದು ರಾಗ-ದ್ವೇಷಗಳನ್ನು ಪ್ರಚೋದಿಸಿ ನಮ್ಮನ್ನು ದುರ್ಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ಓಡಿಸುತ್ತದೆ. ಅದನ್ನೀಗ ನಮ್ಮ ಪೌರುಷದಿಂದ ತಡೆದು ಹಿಮ್ಮೆಟ್ಟಿಸಬೇಕು. ದೈವವು ಪರೋಕ್ಷ. ಪೌರುಷ, ಎಂದರೆ ಪುರುಷ ಪ್ರಯತ್ನವು ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ. ಇದು ಪ್ರಬಲವಾದದ್ದು. ಪರೋಕ್ಷವಾದ ದೈವ

ದುರ್ಬಲ. ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವಾದ ಪ್ರಯತ್ನದಿಂದ ಆ ದೈವವನ್ನು ಗೆಲ್ಲಬೇಕು ಎನ್ನುತ್ತದೆ ಅದೇ ಯೋಗವಾಸಿಷ್ಠ. 'ಜಹಿ ಶತ್ರುಂ ಮಹಾಬಾಹೋ ಕಾಮರೂಪಮ್ ದುರಾಸದಮ್' ಎಂದು ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನು ಗೀತೆಯಲ್ಲಿ ಅರ್ಜುನನಿಗೆ ಬೋಧಿಸಿದ್ದು ಇದಕ್ಕಾಗಿಯೇ.

ದೈವೇ ಪುರುಷಕಾರೇ ಚ ಕರ್ಮಸಿದ್ಧಿರ್ವ್ಯವಸ್ಥಿತಾ ।
ತತ್ರ ದೈವಮಭಿವ್ಯಕ್ತಂ ಪೌರುಷಂ ಪೌರ್ವದೈಹಿಕಮ್ ॥ ॥ ೪೬ ॥

– ಯಾಜ್ಞವಲ್ಕ್ಯ ಸ್ಮೃತಿ, ೧-೩೪೯

"ದೈವ, ಪೌರುಷ – ಇವೆರಡರ ಮೇಲೆ ಯಾವುದೇ ಒಂದು ಕಾರ್ಯದ ಸಿದ್ಧಿ ನಿಂತಿರುತ್ತದೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ದೈವವೆಂದರೆ ಪೂರ್ವಜನ್ಮದಲ್ಲಿ ಮಾಡಿದ ಪುರುಷಪ್ರಯತ್ನವೇ. ಅದೀಗ ಫಲೋನ್ಮುಖವಾಗಿ ದೈವ ಎನಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ."

ದೈವ, ವಿಧಿ, ಅದೃಷ್ಟ – ಇವು ಒಂದೇ ಅರ್ಥದ ಶಬ್ದಗಳು. ಭಾರತೀಯರು ದೈವವನ್ನು ನಂಬತಕ್ಕವರು, ಆದ್ದರಿಂದ ಇವರ ಮುನ್ನಡೆ ಸಾಧ್ಯವಾಗಿಲ್ಲ – ಎಂಬ ಮಾತನ್ನು ಆಗಾಗ ಕೇಳುತ್ತೇವೆ. ಅಂಶತಃ ಇದು ನಿಜ. ನಮ್ಮ ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ದೈವದ ಮಹಿಮೆ ಪ್ರಬಲವಾದದ್ದೆಂದು ಜನ ನಂಬಿದ್ದಾರೆ. ಆದರೆ ಈ 'ದೈವ' 'ಅದೃಷ್ಟ' ಎಂದರೇನೆಂಬುದನ್ನು ಜನರು ಸರಿಯಾಗಿ ತಿಳಿದಂತಿಲ್ಲ. ಅದೃಷ್ಟವೆಂದರೆ, ಜನ್ಮಾಂತರದ ನಮ್ಮ ಪ್ರಯತ್ನವೇ. ಜನ್ಮಾಂತರವನ್ನೂ ಕರ್ಮಸಿದ್ಧಾಂತವನ್ನೂ ನಂಬಿದವರು ಭಾರತೀಯರು. ಮಾಡಿದ ಕರ್ಮವು ಫಲವನ್ನು ಕೊಡದೆ ಹೋಗುವುದಿಲ್ಲ. ಅದೃಷ್ಟವೆಂಬುದು ನಾವು ಮಾಡಿಕೊಂಡ ಕರ್ಮವೇ. ಅದೀಗ ನಮಗೆ ಅಡ್ಡಿಯಾದರೆ, ಅದಕ್ಕಿಂತ ತೀವ್ರ ಪ್ರಯತ್ನದಿಂದ ಅದನ್ನು ಗೆಲ್ಲಬಹುದು. 'ದೈವಂ ನಿಹತ್ಯ ಕುರು ಪೌರುಷಮಾತ್ಮಶಕ್ತ್ಯಾ' ಎಂಬುದರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಇದೇ. ಯೋಗವಾಸಿಷ್ಠದಲ್ಲಿ 'ದೈವಂ ನಾಮ ನ ವಿದ್ಯತೇ' – ದೈವ ಎಂಬುದು ಇಲ್ಲವೇ ಇಲ್ಲ ಎಂದು

ಹೇಳಿದೆ. ಪೌರುಷಕ್ಕಿಂತ ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ದೈವವಿಲ್ಲವೆಂಬುದು ಅದರ ಅರ್ಥ. ಅದು ಜನ್ಮಾಂತರದ್ದು, ಪರೋಕ್ಷ; ಈಗ ನಾವು ಮಾಡುವುದು ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ. ಒಂದು ವೇಳೆ ಪರೋಕ್ಷವೇ ಬಲು ಗಟ್ಟಿಯಾಗಿದ್ದಲ್ಲಿ ಈಗಿನ ಪ್ರಯತ್ನ ಸಾಗದೆ ಸೋಲುವುದುಂಟು. ಆಗ ಅದೃಷ್ಟದ ಮೇಲೆ ಹೊರೆಯಿರಿಸಿ ನಮ್ಮ ತಲೆಯ ಮೇಲೆ ಕೈಯಿಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುತ್ತೇವೆ. ಅದೃಷ್ಟವೇ ದುರ್ಬಲವಾದಲ್ಲಿ ನಮ್ಮ ಪ್ರಯತ್ನ ಗೆಲ್ಲುತ್ತದೆ.

ಜೀವನವೇ ಒಂದು ಹೋರಾಟ. ಇದರಲ್ಲಿ ಗೆದ್ದು ಮುಂದೆ ಸಾಗಬೇಕೆನ್ನುವವನು ಪ್ರಯತ್ನ ಮಾಡದಿದ್ದರೆ ದಡ್ಡತನವಾಗುತ್ತದೆ. ದೇವರು ಗೊತ್ತುಮಾಡಿರುವ ಒಂದು ನಿಯಮರೇಖೆ ಉಂಟು. ಅದು ಸಕಲ ಮಾನವರಿಗೂ ಅನ್ವಯಿಸುತ್ತದೆ. ಅದರ ಪರಿಧಿಯೊಳಗೆ, ಅದನ್ನು ಮೀರದೆ, ಮಾನವನು ಏನನ್ನಾದರೂ ಸಾಧಿಸಲು ಸಾಧ್ಯ. ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರನು ಹುಟ್ಟಿನಿಂದ ಕ್ಷತ್ರಿಯ, ಅದು ದೈವಕೃತ; ತನ್ನ ಪೌರುಷದಿಂದ ಆತನಿಗೆ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ್ಯ ಲಭಿಸಿತು – ಎಂದು ಯೋಗವಾಸಿಷ್ಠದಲ್ಲಿ ವಿಸ್ತಾರವಾದ ವರ್ಣನೆ ಇದೆ. 'ದೈವಸಂಪಾದಿತೋ ದೋಷೋ ಮಾನುಷೇಣ ಮಯಾ ಜಿತಃ' ಎನ್ನುತ್ತಾನೆ ಶ್ರೀರಾಮ. ಸೀತಾಪರಹಣವಾದದ್ದು ದೈವಸಂಪಾದಿತವಾದ ದೋಷ. ರಾವಣನನ್ನು ಸಂಹರಿಸಿ ಸೀತೆಯನ್ನು ಸೆರೆಯಿಂದ ಬಿಡಿಸೊಯ್ದುದ್ದು ಮಾನುಷಜಯ.

ನ ಕಾಲೋ ದಂಡಮುದ್ಯಮ್ಯ ಶಿರಃ ಕೃಂತತಿ ಕಸ್ಯಚಿತ್ |
ಕಾಲಸ್ಯ ಬಲಮೇತಾವದ್ ವಿಪರೀತಾರ್ಥದರ್ಶನಮ್ || || ೪೭ ||

– ಮಹಾಭಾರತ, ಸಭಾಪರ್ವ, ೮೧-೧೧

''ಕಾಲಪುರುಷನು ದಂಡಾಯುಧವನ್ನೆತ್ತಿ ಯಾರ ತಲೆಯನ್ನೂ ಕತ್ತರಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ವಸ್ತುಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ತಲೆಕೆಳಗಾಗಿ, ವಿಪರೀತವಾಗಿ ಕಾಣಿಸುವುದು ಮಾತ್ರ ಆತನ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ.''

ಭಾರತಯುದ್ಧ ಸಮೀಪಿಸಿದಾಗ ಸಂಜಯನು ಧೃತರಾಷ್ಟ್ರನಿಗೆ ಹೇಳಿದ ಮಾತಿದು : ''ರಾಜ, ನಿನ್ನ ತಪ್ಪಿನಿಂದ ಈ ಘೋರ ಸಮರ ಪ್ರಾಪ್ತವಾಯಿತು.

ಭೀಷ್ಮಾದಿಗಳು ಬೇಡವೆಂದರೂ ಕೇಳದೆ ನಿನ್ನ ಮಗ ದ್ರೌಪದಿಯನ್ನು ಸಭೆಗೆ ಒತ್ತಾಯದಿಂದ ಕರೆಸಿದ. ರಜಸ್ವಲೆಯಾಗಿದ್ದ ರಾಜಪುತ್ರಿಯನ್ನು ಎಳೆದು ಕರೆಸಿ ಅವಮಾನ ಮಾಡಬಹುದೆ ' ನಿನಗೆ ಕಣ್ಣಿಲ್ಲವೆಂದರೆ ಬುದ್ಧಿಯೂ ಇಲ್ಲದೆಹೋಯಿತೆ '' ಕೇಡುಗಾಲ ಬಂದಾಗ ಒಳ್ಳೆಯದು ಕೆಟ್ಟದಾಗಿಯೂ, ಕೆಟ್ಟದ್ದು ಒಳ್ಳೆಯದಾಗಿಯೂ ಕಾಣಿಸುತ್ತದೆ.'' ಇದೇ 'ವಿಪರೀತಾರ್ಥದರ್ಶನ.'

ವಿಪತ್ತು ಬರುತ್ತದೆಯೆಂದು ಯಾರೂ ನಿರೀಕ್ಷಿಸಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಅದು ಬಂದರೂ ಗೆದ್ದು ಪಾರಾಗಬಲ್ಲೆನೆಂಬ ಒಣಧೈರ್ಯದಿಂದ ಮನುಷ್ಯನು ತಪ್ಪುದಾರಿಗೆ ಇಳಿಯುತ್ತಾನೆ. ಕಡೆಯಲ್ಲಿ ವಿಪತ್ತು ಬಂದೆರಗಿದಾಗ—ಅದನ್ನು ತಪ್ಪಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ ಉಡುಗಿದಾಗ, 'ಇದು ನನ್ನ ದೈವ' ಎಂದು ತನ್ನ ತಪ್ಪನ್ನು ದೈವದ ಮೇಲೆ ಹೊರಿಸುವುದು ಮಾನವನ ಸ್ವಭಾವ. ಆದರೆ ಯಾವುದೂ ಸ್ವಯಂಕೃತಾಪರಾಧವೇ ಹೊರತು ದೈವಕೃತವಲ್ಲ. ಈತನಿಗೆ ವಿಪತ್ತನ್ನು ತಂದೊಡ್ಡಬೇಕೆಂದು ದೈವ ಕಾದಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಹಾಗೆ ಕಾದಿರುವುದಾದರೆ ಅದು ದೈವವಲ್ಲ, ದೆವ್ವ ಎನ್ನಬೇಕಾದೀತು.

ರಾವಣನಿಗೆ ಶ್ರೀರಾಮನು ಕೈಲಾಗದ ಹೇಡಿಯಾಗಿ ಕಾಣಿಸಿದ. ಸೀತೆ ಕಾಮಿನಿಯಾಗಿ ಕಂಡಳು. ಧರ್ಮರಾಯನಿಗೆ ಜೂಜು ಕ್ಷತ್ರಿಯಧರ್ಮವಾಗಿ ಕಾಣಿಸಿತು. ರಾಜ್ಯವಾಳುವ ಹಂಬಲದವರಿಗೆ ತುರ್ತು ಪರಿಸ್ಥಿತಿ 'ಅನುಶಾಸನ ಪರ್ವ'ವಾಗಿ ಕಾಣಿಸುತ್ತದೆ. ಅಧಿಕಾರಕ್ಕೇರಿದವರಿಗೆ ಸ್ವಾರ್ಥ, ಅಧಿಕಾರ ಲೋಲುಪತೆ ಯುಕ್ತವೆನಿಸುತ್ತದೆ. ಏಕತಾಭಾವನೆ ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಒಡೆದ ಹಡಗಿನಂತೆ ಮುಳುಗಿಹೋಗುತ್ತೇವೆಂಬ ಸಾಮಾನ್ಯಜ್ಞಾನವೂ ಮರೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಕಾಲದ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ ಇದು.

ಕಾಲಕ್ಕೆ ನೆಂಟನೆಂಬ ಅಭಿಮಾನವಿಲ್ಲ. ಪಕ್ಷಪಾತವಿಲ್ಲ. ಕರುಣೆಯೂ ಇಲ್ಲ, ಕ್ರೋಧವೂ ಇಲ್ಲ. ಕಾಲಪುರುಷನಿಗೆ 'ಸಮವರ್ತಿ' ಎಂಬ ಇನ್ನೊಂದು ಹೆಸರಿದೆ. ಅವನು ಎಲ್ಲರನ್ನೂ ಸಮವಾಗಿ ಕಾಣತಕ್ಕವನು. ತುಳಿದವರೆಲ್ಲರನ್ನೂ ಮುಳ್ಳು ಚುಚ್ಚುತ್ತದೆ. ಹೆಂಗಸು, ಗಂಡಸು, ಮಗು, ಮುದುಕ – ಎಂಬ ಭೇದಭಾವ ಅದಕ್ಕಿಲ್ಲ.

ಪಂಚಧಾ ಸಂಭೃತಃ ಕಾಯೋ ಯದಿ ಪಂಚತ್ವಮಾಗತಃ |
ಕರ್ಮಭಿಃ ಸ್ವಶರೀರೋತ್ಥೈಸ್ತತ್ರ ಕಾ ಪರಿದೇವನಾ || || ೪೮ ||

– ಕಾತ್ಯಾಯನಸ್ಮೃತಿ, ೨೨-೬

''ಪಂಚಭೂತಗಳಿಂದ ನಿರ್ಮಿತವಾದ ಈ ದೇಹ ತನ್ನಲ್ಲುಂಟಾದ ಕರ್ಮಗಳಿಂದ ಪಂಚಭೂತಗಳಲ್ಲಿ ಬೆರೆತುಹೋಗುತ್ತದೆ. ಇದೇ ಮರಣ. ಇದಕ್ಕಾಗಿ ಅಳುವುದರಲ್ಲಿ ಹುರುಳಿಲ್ಲ.''

ಆತ್ಮವನ್ನು ಹೊರತಾಗಿಸಿ ಜಗತ್ತಿನ ಎಲ್ಲ ಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನೂ ಐದು ಗುಂಪಾಗಿ ಪ್ರಾಚೀನರು ವಿಂಗಡಿಸಿದ್ದಾರೆ : ಭೂಮಿ, ಜಲ, ಅಗ್ನಿ, ವಾಯು, ಆಕಾಶ – ಎಂದು. ಇವೇ ಪಂಚಭೂತಗಳು. ಕಬ್ಬಿಣ, ಮ್ಯಾಗ್ನೀಸಿಯಂ, ಗಂಧಕ, ಉಪ್ಪು, ಸಕ್ಕರೆ – ಇತ್ಯಾದಿ ಎಷ್ಟು ವಿಧವಾಗಿ ವಿಜ್ಞಾನಿಗಳು ವಿಂಗಡಿಸಿದರೂ ಪಂಚಭೂತಗಳಲ್ಲಿಯೇ ಅವು ಸೇರುತ್ತವೆ. ಇವುಗಳಿಂದ ದೇಹದ ರಚನೆ. ಆಹಾರದಿಂದ ಬೆಳೆಯುವಾಗ ಈ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ದೇಹವು ಉಚಿತರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಸಂಗ್ರಹಿಸುತ್ತದೆ. ಪರಸ್ಪರ ಹೊಂದಾಣಿಕೆಯಿಂದಾದ ಪಂಚಭೂತಗಳ ರಾಶಿ ಈ ದೇಹ. 'ದಿಹ–ಉಪಚಯೇ' ಎಂಬ ಧಾತುವಿನಿಂದ 'ದೇಹ' ಶಬ್ದ ಹುಟ್ಟಿದೆ. 'ಚಿ-ಸಂಚಯನೇ' ಎಂಬ ಧಾತುವಿನಿಂದ 'ಕಾಯ' ಶಬ್ದ. ಉಪಚಯ–ಸಂಚಯಗಳೆರಡು ಒಂದೇ. ಇದಕ್ಕೆ ಶರೀರವೆಂಬ ಹೆಸರುಂಟು. ಯಾವುದು ಶೀರ್ಣವಾಗಿ ನಾಶವಾಗುತ್ತದೆಯೋ ಅದು ಶರೀರ. ಅನ್ಯೋನ್ಯ ವಿಭಾಗದಿಂದ ಪಂಚಭೂತಗಳು ಹಂಚಿಹೋಗುವುದರಿಂದ, ಶರೀರ ಹೇಗೆ ಬೆಳೆಯುವುದೋ ಹಾಗೆ ನಶಿಸುವುದು ಇದರ ಸ್ವಭಾವ. ಹೀಗೆ ಬೆಳೆಯುವ ಮತ್ತು ನಶಿಸುವ ಕ್ರಿಯೆಗೆ ನಿಮಿತ್ತವೇನು ? ನಮಗೆ ಗೊತ್ತಿಲ್ಲ. ಗೊತ್ತಿಲ್ಲದ್ದರಿಂದ 'ಅದೃಷ್ಟ'. ಅದನ್ನು ಪೂರ್ವಾರ್ಜಿತಕರ್ಮ ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ ದಾರ್ಶನಿಕರು. ಯಾವ ಕರ್ಮ ದೇಹವನ್ನು ಬೆಳೆಸಿತೋ ಅದೇ ಕರ್ಮವು ಶರೀರವನ್ನು ಶೀರ್ಣಗೊಳಿಸಿತು. ಕರ್ಮ ಹುಟ್ಟುವುದು ದೇಹದಲ್ಲಿ. ಅದಕ್ಕೆ ಪ್ರೇರಕ ಜೀವ. ತಾನು ಕಟ್ಟಿಕೊಂಡ ಗೂಡನ್ನು ತನಗೆ ತಿಳಿಯದಂತೆ ತಾನೇ ಕಿತ್ತುಹಾಕುತ್ತಾನೆ ! ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಇನ್ನೊಬ್ಬರು ಏಕೆ ಶೋಕಿಸಬೇಕು ?

ಕಾಳಿದಾಸ ಹೇಳುತ್ತಾನೆ : ''ಮರಣಂ ಪ್ರಕೃತಿಃ ಶರೀರಿಣಾಂ'' (ಶರೀರವನ್ನು ಹೊತ್ತು ಬಂದವರಿಗೆ ಮರಣ ಪ್ರಕೃತಿಸಹಜವಾದದ್ದು). ''ವಿಕೃತಿರ್ಜೀವಿತಮುಚ್ಯತೇ ಬುಧೈಃ'' (ಬದುಕಿರುವುದು ವಿಕೃತಿ, ಸಹಜವಾದ್ದಲ್ಲ) – ಎಂದು ಬಲ್ಲವರು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಕಂಭ ಅಡ್ಡ ಬಿದ್ದಿರುವುದು ಪ್ರಕೃತಿ. ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಯಾರೂ ಯತ್ನಿಸಬೇಕಾಗಿಲ್ಲ. ಅದನ್ನು ಎತ್ತಿ ನಿಲ್ಲಿಸುವುದು ವಿಕೃತಿ. ಅದಕ್ಕೆ ಪ್ರಯತ್ನ ಬೇಕು.

ವಿಜೇತವ್ಯಾ ಲಂಕಾ ಚರಣತರಣೀಯೋ ಜಲನಿಧಿಃ
ವಿಪಕ್ಷಃ ಪೌಲಸ್ತ್ಯೋ ರಣಭುವಿ ಸಹಾಯಾಶ್ಚ ಕಪಯಃ |
ತಥಾಪ್ಯೇಕೋ ರಾಮಃ ಸಕಲಮವಧೀದ್ರಾಕ್ಷಸಕುಲಂ
ಕ್ರಿಯಾಸಿದ್ಧಿಃ ಸತ್ತ್ವೇ ಭವತಿ ಮಹತಾಂ ನೋಪಕರಣೇ || || ೪೯ ||

– ಭೋಜಪ್ರಬಂಧ

''ಜಯಿಸಬೇಕಾದದ್ದು ಲಂಕೆಯನ್ನು, ಸಮುದ್ರವನ್ನು ಕಾಲಿಂದ ದಾಟಬೇಕಾಗಿದೆ. ವೈರಿಯಾದರೋ ರಾವಣ. ರಣರಂಗದಲ್ಲಿ ಸಹಾಯಕರಾದರೋ ಕಪಿಗಳು ! ಹೀಗಿದ್ದರೂ ಒಬ್ಬನೇ ಶ್ರೀರಾಮನು ಸಮಸ್ತ ರಾಕ್ಷಸರನ್ನೂ ಸದೆಬಡಿದನು. ಮಹಾಪುರುಷರ ಕಾರ್ಯಸಿದ್ಧಿ ಅವರ ಮನೋದಾರ್ಢ್ಯದಲ್ಲಿರುತ್ತದೆ, ಸಹಾಯಕ ಸಾಮಗ್ರಿಯಲ್ಲಲ್ಲ.''

ಶ್ರೀರಾಮನು ಹದಿನಾಲ್ಕು ವರ್ಷ ಕಾಡಿನಲ್ಲಿ ಸುತ್ತಿ ನವೆದಿದ್ದಾನೆ. ಅನಿರೀಕ್ಷಿತವಾಗಿ ದೊಡ್ಡ ವಿಪತ್ತು ಬಂದೆರಗಿತು. ಜೊತೆಗಿದ್ದವನೆಂದರೆ ಅವನಂತೆಯೇ ಬಳಲಿ ಬೆಂಡಾಗಿದ್ದ ಲಕ್ಷ್ಮಣನೊಬ್ಬನೇ. ಇನ್ನೊಬ್ಬನಾಗಿದ್ದರೆ ಎದೆಗೆಟ್ಟುಹೋಗುತ್ತಿದ್ದ. ಅಯೋಧ್ಯೆಯಿಂದ ಭರತನ ಸೇನೆಯ ನೆರವು ಬರಲೆಂದು ಕನಸಿನಲ್ಲಿಯೂ ಆಲೋಚಿಸಲಿಲ್ಲ ಆತ. ತನ್ನ ಸತ್ತ್ವಬಲದಿಂದಲೇ ಸುಗ್ರೀವನ ಸಹಾಯವನ್ನು ಗಳಿಸಿಕೊಂಡು ಸಮುದ್ರವನ್ನು ದಾಟಿ ತನ್ನ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಸಾಧಿಸಿಯೇಬಿಟ್ಟ.

ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿಯೂ ಸತ್ತ್ವಶಾಲಿಗಳ ಮಹಾಸಾಧನೆಗೆ ಉದಾಹರಣೆಗಳುಂಟು. ಮುಸಲ್ಮಾನರ ಆಕ್ರಮಣವನ್ನೆದುರಿಸಿ ವಿಜಯನಗರ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ ಹಕ್ಕ–ಬುಕ್ಕರ ಸಾಧನೆ ಸಾಮಾನ್ಯವೆ ? ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರ ಮಂತ್ರಾಲೋಚನೆಯ ಹೊರತಾಗಿ ಅವರಿಗಿದ್ದ ಸಹಾಯ ಸಂಪತ್ತು ಯಾವುದು ? ಔರಂಗಜೇಬನ ದಿಲ್ಲಿದರ್ಬಾರಿಗೆ ಸಿಂಹಸ್ವಪ್ನವಾಗಿ ಬೆಳೆದುನಿಂತ ಛತ್ರಪತಿ ಶಿವಾಜಿಯ ಸಾಧನೆ ಮೈನವಿರೇಳಿಸುವಂತಹದು. ಮಹಾತ್ಮಾಗಾಂಧಿಜೀಯವರ ಕಾರ್ಯಸಿದ್ಧಿ ನಮ್ಮ ಕಣ್ಣೆದುರಿಗೆ ಆದರ್ಶವಾಗಿ ನಿಂತಿದೆ. ಇದೆಲ್ಲ ಆತ್ಮಬಲದಿಂದ ನಡೆದದ್ದು. ಬಾಹ್ಯ ಸಂಪತ್ತಿನಿಂದಲ್ಲ.

ಹೀಗೆಯೇ ವಿದ್ಯಾರ್ಜನೆ, ಗ್ರಂಥರಚನೆ, ಧರ್ಮಸ್ಥಾಪನೆ, ಸಮಾಜಸೇವೆ ಮೊದಲಾದ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳಲ್ಲಿಯೂ ತಮ್ಮ ಆಂತರಿಕ ಸತ್ತ್ವಬಲದಿಂದಲೇ ಲೋಕೋತ್ತರವಾದ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಸಾಧಿಸಿದವರಿದ್ದಾರೆ. ಗೌತಮಬುದ್ಧ, ಶಂಕರಾಚಾರ್ಯ – ಮೊದಲಾದ ಭಿಕ್ಷುಕರು ಮಾಡಿದ ಕಾರ್ಯವು ಸಂಘಟಿತವಾದ ಒಂದು ಮಹಾಸಂಸ್ಥೆಯು ಮಾಡುವ ಕಾರ್ಯಕ್ಕಿಂತ ಮಿಗಿಲಾದುದು.

ಸರ್ಕಾರದ ಬೆಂಬಲವಿಲ್ಲ, ಧನಬಲವಿಲ್ಲ, ಜನರ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹವಿಲ್ಲ, ನಾನೊಬ್ಬ ಏನು ಮಾಡಲಾದೀತು ? – ಎಂದು ಹೇಳುವುದು ಸತ್ತ್ವಹೀನರ ಕುಂಟುನೆವ.

ಅಗ್ನೌ ಕ್ರಿಯಾವತಾಂ ದೇವೋ ದಿವಿ ದೇವೋ ಮನೀಷಿಣಾಂ ।
ಪ್ರತಿಮಾಸ್ವಲ್ಪಬುದ್ಧೀನಾಂ ಯೋಗಿನಾಂ ಹೃದಯೇ ಹರಿಃ ॥ ॥ ೫೦ ॥

– ಬೃಹತ್ ಪಾರಾಶರಸ್ಮೃತಿ, ೪-೧೯೯

“ಕರ್ಮಠರಿಗೆ ಅಗ್ನಿಯಲ್ಲಿ ದೇವರು ಇರುತ್ತಾನೆ. ವಿದ್ವಾಂಸರ ದೇವರು ಸ್ವರ್ಗದಲ್ಲಿ. ಸಾಮಾನ್ಯ ಜನರಿಗೆ ವಿಗ್ರಹಗಳಲ್ಲಿ ದೇವರು ಕಾಣಿಸುತ್ತಾನೆ. ಯೋಗಿಗಳ ದೇವರು ಹೃದಯದಲ್ಲಿ.”

ಮಾನವನು ಅನಾದಿ ಕಾಲದಿಂದಲೂ ಈಶ್ವರನ ಅಸ್ತಿತ್ವದಲ್ಲಿ ವಿಶ್ವಾಸವನ್ನಿಟ್ಟಿದ್ದಾನೆ. ಕರ್ಮಠರಾದ ವೈದಿಕರು ಅಗ್ನಿಯನ್ನು ಈಶ್ವರನೆಂದು ಅರ್ಚಿಸುತ್ತಾರೆ. ತೇಜಸ್ಸು, ಪ್ರಕಾಶಗಳ ನಿಧಿಯಾದ ಅಗ್ನಿ ಈಶ್ವರನ ಅಂಶ. ಅಗ್ನಿಯಲ್ಲಿ ಆಹುತಿಗಳನ್ನಿತ್ತರೆ ದೇವರಿಗೆ ಅರ್ಪಿತವಾದಂತೆ. ಅಗ್ನಿ ಯಜ್ಞೇಶ್ವರ. ಇದೇ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಸೂರ್ಯನೂ ಸಹ. ಈ ಕರ್ಮಠರು ಉತ್ತಮಾಧಿಕಾರಿಗಳು. ಇನ್ನು ಕೆಲವರಿಗೆ ದೇವರು ಆಕಾಶದಲ್ಲಿಯೋ ವೈಕುಂಠದಲ್ಲಿಯೋ ಕೈಲಾಸ ದಲ್ಲಿಯೋ ಇರುತ್ತಾನೆ. ಅಗ್ನಿ, ಸೂರ್ಯ – ಇವರೆಲ್ಲ ದೇವರಿಂದ ನಿರ್ಮಿತ ರಾದ್ದರಿಂದ ದೇವರಲ್ಲ ಎಂದು ಇವರ ಭಾವನೆ. ಈ ಜನರು ಮಧ್ಯಮಾಧಿಕಾರಿಗಳು. ಇವರಿಗೆ ಈಶ್ವರನು ಆಕೃತಿಯುಳ್ಳವನು. ಅವನಿಗೆ ರೂಪವಿದೆ. ಸಗುಣನಾದ ದೇವರನ್ನು ಇವರು ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಪ್ರತಿಮೆಯನ್ನು ದೇವರೆಂದು ತಿಳಿದು ಪೂಜಿಸತಕ್ಕವರೂ ಇದ್ದಾರೆ. ಪ್ರತಿಮೆಯೇ ದೇವರಲ್ಲವೆಂದು ಇವರಿಗೂ ಗೊತ್ತಿದೆ. ಅದರಲ್ಲಿ ಆವಾಹನೆ ಮಾಡುವುದರಿಂದ ಈಶ್ವರನ ಸಾನ್ನಿಧ್ಯ ಅಲ್ಲಿ ಮೂಡುತ್ತದೆಯೆಂದು ವಿಶ್ವಾಸ. ಪುರುಷವಿಗ್ರಹಗಳೂ ಇವೆ, ಸ್ತ್ರೀವಿಗ್ರಹಗಳೂ ಇವೆ. ಏಕೆಂದರೆ ದೇವರಲ್ಲಿ ಸ್ತ್ರೀ–ಪುರುಷ ಭೇದವನ್ನಿವರು ಒಪ್ಪಿಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ. ಹಲವರು ದೇವರಿದ್ದಾರೆಂದೂ ಈ ಜನರ ನಂಬಿಕೆ. ಅವರಲ್ಲಿ ಶಿವನೋ ವಿಷ್ಣುವೋ ದುರ್ಗೆಯೋ ಸರ್ವೋತ್ತಮರೆಂದು ಭಾವಿಸುತ್ತಾರೆ. ಈ ಜನರು ಕನಿಷ್ಠ ದರ್ಜೆಯ ಅಧಿಕಾರಿಗಳು. ವಿಗ್ರಹಪೂಜೆ ಮೌಢ್ಯವಲ್ಲ. ಮಂದಾಧಿಕಾರಿಗಳಿಗೆ ಅದು ಆವಶ್ಯಕ.

ಆದರೆ ಈ ಯಾವ ಮಾರ್ಗವೂ ತಪ್ಪಲ್ಲ. ಎಲ್ಲವೂ ಸರಿಯೇ, ಬುದ್ಧಿಭೇದಕ್ಕೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ಮಾರ್ಗಭೇದ. ಪ್ರಜ್ಞಾಶಕ್ತಿ, ಸಂಸ್ಕಾರಗಳಿಗೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ಬುದ್ಧಿಭೇದ. ಕಣ್ಣಿಗೆ ಕಾಣದ, ಕಿವಿಗೆ ಕೇಳದ, ಇಂದ್ರಿಯ ಗೋಚರವಲ್ಲದ ಒಂದು ಅವಲಂಬನೆ ಬೇಕು. ಅಂತಹ ಅವಲಂಬನೆಯೇ ವಿಗ್ರಹ–ಪ್ರತಿಮೆ–ಪ್ರತೀಕ.

ಈ ಎಲ್ಲ ಹಂತಗಳನ್ನೂ ದಾಟಿ ಮೇಲಕ್ಕೇರಿದ ಯೋಗಿಗೆ ಹೃದಯದಲ್ಲಿಯೇ ಹರಿ. ಹರಿಯಿಲ್ಲದ ತಾಣವಿಲ್ಲವಾದರೂ ಉಪಾಸನೆಗೆ

ಯೋಗಿಯು ಬಾಹ್ಯವಸ್ತುವನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ತನ್ನಲ್ಲಿಯೇ ಆತ್ಮನಿರುವಾಗ ಪರಾವಲಂಬನೆ ಅವನಿಗೆ ಬೇಕಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಇನ್ನೂ ಮುಂದೆ ಸಾಗಿದ ಯೋಗಿಗೆ ತನ್ನಲ್ಲಿ ಆತ್ಮವಿಲ್ಲ, ತಾನೇ ಆತ್ಮ ಎಂಬ ಅರಿವು ಮೂಡುತ್ತದೆ. ಆತ್ಮವಲ್ಲದ ವಸ್ತುವೇ ಇಲ್ಲ, ಎಲ್ಲವೂ ಆತ್ಮವೇ, ಬ್ರಹ್ಮವೇ, ಈಶ್ವರನೇ ಎಂಬ ಜ್ಞಾನ ಉದಯಿಸುತ್ತದೆ. ನಾಮರೂಪಾತ್ಮಕವಾದ ಪ್ರಪಂಚವೆಲ್ಲವೂ ಈಶ್ವರನಲ್ಲಿಯ ಬರಿ ತೋರಿಕೆಗಳೆಂದು ಯೋಗಿ ತಿಳಿಯುತ್ತಾನೆ. 'ಸರ್ವಂ ಖಲ್ವಿದಂ ಬ್ರಹ್ಮ.'

ಅಘಂ ಸ ಕೇವಲಂ ಭುಂಕ್ತೇ ಯಃ ಪಚತ್ಯಾತ್ಮಕಾರಣಾತ್ |
ಯಜ್ಞಶಿಷ್ಟಾಶನಂ ಹ್ಯೇತತ್ ಸತಾಮನ್ನಂ ವಿಧೀಯತೇ || || ೫೧ ||

– ಮನುಸ್ಮೃತಿ, ೩-೧೧೮

"ಯಾವಾತನು ತನಗೋಸ್ಕರ ಅಡಿಗೆ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೋ ಆತನು ಪಾಪವನ್ನು ಮಾತ್ರ ತಿನ್ನುತ್ತಾನೆಯೇ ಹೊರತು ಅನ್ನವನ್ನಲ್ಲ. ಯಜ್ಞಾನಂತರದಲ್ಲಿ ಅವಶಿಷ್ಟವಾದದ್ದು ಅನ್ನವೆನಿಸುತ್ತದೆ. ಸತ್ಪುರುಷರಿಗೆ ಇದೇ ಅನ್ನವೆಂದು ವಿಹಿತವಾಗಿದೆ."

ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬ ಮಾನವನ ಅನ್ನ, ವಸ್ತ್ರ, ಮನೆ–ಮೊದಲಾದ ಜೀವನ ಸಾಮಗ್ರಿಯೆಲ್ಲವೂ ಅನ್ಯರ ಶ್ರಮದಿಂದ ಲಭಿಸಿದ್ದು. ನಾವು ಅಕ್ಕಿ ಕೊಳ್ಳುವುದು ವರ್ತಕನಿಂದ, ವರ್ತಕನಿಗೆ ಅಕ್ಕಿ ದೊರೆತದ್ದು ರೈತನಿಂದ, ರೈತನಿಗೆ ನೆರವು ನೀಡಿದ್ದು ಭೂಮಿತಾಯಿ, ಈ ಭೂಮಿತಾಯಿಗೆ ಮಳೆ ಸುರಿಸಿ ಫಲವತ್ತಾಗಿ ಮಾಡಿದವನು ಮೇಘರಾಜ. ಅಕ್ಕಿ ಕೊಳ್ಳಲು ನಮಗೆ ಹಣ ಬಂದದ್ದಾದರೂ ಹೇಗೆ ? ಕಾರ್ಖಾನೆಯಲ್ಲಿಯೋ ಇನ್ನೊಂದೆಡೆಯಲ್ಲೋ ದುಡಿದದ್ದರಿಂದ. ಕಾರ್ಖಾನೆ ನಡೆಯುವುದು ಹೇಗೆ ? ಗಿರಾಕಿಗಳಿಂದ. 'ಪರಸ್ಪರು ಭಾವಯಂತಃ ಶ್ರೇಯಃ ಪರಮವಾಪ್ಸ್ಯಥ' – 'ಒಬ್ಬರನ್ನೊಬ್ಬರು ಉಪಕರಿಸುತ್ತ ಉತ್ತಮ ವಾದ ಶ್ರೇಯಸ್ಸನ್ನು ಪಡೆಯಿರಿ' ಎಂದು ಗೀತಾವಚನ. ಇದು ಜೀವನಚಕ್ರ : 'ಏವಂ ಪ್ರವರ್ತಿತಂ ಚಕ್ರಂ.'

ನಾವು ತಿನ್ನುವ ಒಂದೊಂದು ತುತ್ತಿನಲ್ಲಿಯೂ ಅನ್ಯರ ದುಡಿತವೂ ಸೇರಿದೆ. 'ಕೇವಲಾಘೋ ಭವತಿ ಕೇವಲಾದೀ' – 'ತಾನೊಬ್ಬನೇ ತಿನ್ನುವವನು ಕೇವಲ ಪಾಪಿಯಾಗುತ್ತಾನೆ' ಎಂದು ವೇದಘೋಷಣೆ.

ಈ ಸಹಕಾರಭಾವನೆಗೆ ಸಂಕೇತವಾಗಿ ಯಜ್ಞಗಳನ್ನು ವಿಧಿಸಲಾಗಿದೆ. ಪಶು–ಪಕ್ಷಿ, ಕ್ರಿಮಿ–ಕೀಟಗಳಿಂದಲೂ ಮನುಷ್ಯನಿಗೆ ಉಪಕಾರ ಉಂಟು. ಅವುಗಳಿಗೆ ಆಹಾರವನ್ನೀಯುವುದು ಭೂತಯಜ್ಞ, ಮನುಷ್ಯರಿಗೆ ಅನ್ನ ನೀಡುವುದು ಮನುಷ್ಯಯಜ್ಞ. ನನ್ನ ಸುಖವೆಲ್ಲವೂ ದೇವತಾಕೃಪೆಯಿಂದ ಲಭಿಸಿದ್ದೆಂದು ದೇವಪೂಜೆ ಮಾಡುವುದು ದೈವಯಜ್ಞ. ಈ ಕರ್ತವ್ಯಗಳನ್ನು ನೆರವೇರಿಸಿ ಗೃಹಸ್ಥನು ತಿನ್ನುವುದು ಅನ್ನ. ಅದೇ ಯಜ್ಞಶಿಷ್ಟಾಶನ. ಇದಕ್ಕೆ 'ಅಮೃತ' ಎಂದು ಹೆಸರಿದೆ.

ಧರ್ಮಶಾಸ್ತ್ರ ಹೇಳುತ್ತದೆ – ಕೊಳದಲ್ಲಿ ಸ್ನಾನ ಮಾಡುವಾಗ ಅದರ ತಳದಲ್ಲಿರುವ ಮೂರು ಹಿಡಿ ಮಣ್ಣನ್ನು ಹೊರಗೆ ಎತ್ತಿ ಚೆಲ್ಲಬೇಕು ಎಂದು, ಬಂದವರು ಬಟ್ಟೆಯೊಗೆದು ಮಿಂದು ನೆಟ್ಟಗೆ ಸಾಗಿದರೆ ಕೊಳ ಕಟ್ಟೆಗಳು ಕೊಚ್ಚೆಯಿಂದ ಮುಚ್ಚಿಹೋದಾವು ಎಂದು ಧರ್ಮಶಾಸ್ತ್ರದ ಇಂಗಿತ. ಕೊಳದಿಂದಾದ ಉಪಕಾರಕ್ಕೆ ಅದನ್ನು ಸ್ವಚ್ಛಗೊಳಿಸಿ ಹೋಗಬೇಕಾದ್ದು ಕರ್ತವ್ಯ. ಈ ಕರ್ತವ್ಯಪ್ರಜ್ಞೆ ನಮ್ಮವರಿಗೆ ಇದ್ದಿದ್ದರೆ ಇಂದು ಯಾವ ಕೆರೆಯೂ ಹೂಳಿನಿಂದ ಹಾಳಾಗುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ.

ಅನಾರೋಗ್ಯಮನಾಯುಷ್ಯಮಸ್ವರ್ಗ್ಯಂ ಚಾತಿಭೋಜನಮ್ ।
ಅಪುಣ್ಯಂ ಲೋಕವಿದ್ವಿಷ್ಟಂ ತಸ್ಮಾತ್ತತ್ ಪರಿವರ್ಜಯೇತ್ ॥ ॥ ೫೨ ॥

– ಮನುಸ್ಮೃತಿ, ೨-೫೭

"ಅತಿಯಾಗಿ ತಿನ್ನುವುದು ಅನಾರೋಗ್ಯಕ್ಕೆ ಕಾರಣ; ಆಯುಸ್ಸಿಗೆ ಕುಂದು; ಸ್ವರ್ಗಮಾರ್ಗಕ್ಕೆ ಅಡ್ಡಿ; ಅದು ಪಾಪಕಾರ್ಯ, ಲೋಕ ನಿಂದಿತ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅತಿಭೋಜನವನ್ನು ವರ್ಜಿಸಬೇಕು."

'ಅತಿ ಸರ್ವತ್ರ ವರ್ಜಯೇತ್' ಎಂಬುದು ಭೋಜನಕ್ಕೂ ಅನ್ವಯಿಸುತ್ತದೆ. ಜೀರ್ಣಾಂಗಗಳು ಹೆಚ್ಚಿನ ಹೊರೆಯನ್ನು ಸಹಿಸಿಕೊಳ್ಳಲಾರವು. ನಂಜು, ಅಜೀರ್ಣಗಳಾಗಿ ನಾನಾ ರೋಗಗಳು ಹುಟ್ಟುತ್ತವೆ. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಆಯುಷ್ಯಕ್ಕೆ ಘಾತಕ. ರೋಗಿಯು ಒಳ್ಳೆಯ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ನಡೆಸಲಾರನಾದ್ದರಿಂದ ಅತಿಭೋಜನವು ಅಸ್ವರ್ಗ್ಯ. ಅದು ಅಪುಣ್ಯವೂ ಹೌದು, ಎಂದರೆ ಪಾಪಜನಕ. ತನ್ನ ದೇಹಕ್ಕೆ ಆವಶ್ಯಕವಾದ್ದಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ತಿನ್ನಲು ಯಾರಿಗೂ ಅಧಿಕಾರವಿಲ್ಲ. ಹಾಗೆ ತಿನ್ನುವುದು ಪರರ ಅನ್ನವನ್ನು ಕಸಿದುಕೊಂಡಂತೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಅನಾರೋಗ್ಯದಿಂದ ವಿಹಿತ ಕರ್ಮವನ್ನು ಮಾಡಲಾರದೆ ಪಾಪವನ್ನೂ ಕಟ್ಟಿಕೊಳ್ಳಬೇಕಾಗುವುದು. ಹೊಟ್ಟೆಬಾಕನಿಗೆ 'ಬಕಾಸುರ' ಎಂಬ ಲೋಕನಿಂದೆ ತಪ್ಪಿದ್ದಲ್ಲ.

ಪಾಂಡವರು ಮಹಾಪ್ರಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ಹೋಗುತ್ತಿರುವಾಗ ಮೊದಲು ದ್ರೌಪದಿ ಬೀಳುತ್ತಾಳೆ. ಆಮೇಲೆ ಸಹದೇವ, ನಕುಲ, ಅರ್ಜುನರು ಬೀಳುತ್ತಾರೆ. ಶರೀರಸಹಿತವಾಗಿ ಸ್ವರ್ಗವನ್ನೇರಲು ಅವರಿಗೆ ಸಾಧ್ಯವಾಗಲಿಲ್ಲ. ಅವರೇಕೆ ಬಿದ್ದರೆಂದು ಕೇಳಿದ ಭೀಮನ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ಧರ್ಮರಾಯನು ಒಬ್ಬೊಬ್ಬರಲ್ಲಿ ಒಂದೊಂದು ದೋಷವಿತ್ತೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾಹೋಗುತ್ತಾನೆ. ಕಡೆಗೆ ಭೀಮನೂ ಬೀಳುತ್ತಾನೆ. ತನ್ನಲ್ಲಿದ್ದ ದೋಷವೇನೆಂದು ಅವನು ಕೇಳಲಾಗಿ, ಧರ್ಮರಾಯ ''ಅತಿ ಭುಕ್ತಂ ಚ ಭವತಾ'' – ''ನೀನು ಅತಿಯಾಗಿ ತಿನ್ನುತ್ತಿದ್ದೆ !'' ಎಂದು ಉತ್ತರಿಸುತ್ತಾನೆ.

''ಅನ್ನಂ ಬಹು ಕುರ್ವೀತ । ಅನ್ನಂ ನ ನಿಂದ್ಯಾತ್ । ತದ್ವ್ರತಂ'' ಎನ್ನುತ್ತದೆ ಉಪನಿಷತ್ತು. 'ಅನ್ನವನ್ನು ಗೌರವದಿಂದ ಕಾಣಬೇಕು. ಅದು ನಿನ್ನ ವ್ರತವಾಗಿರಲಿ' – ಎಂಬುದು ಸನಾತನದೃಷ್ಟಿ. ''ಪೂಜಯೇದಶನಂ ನಿತ್ಯಂ'' ಎನ್ನುತ್ತಾನೆ ಮನು. ''ಗೃಹಸ್ಥನು ಎರಡು ಊಟಗಳನ್ನು ಮಾತ್ರ ಮಾಡಬೇಕು, ನಡುವೆ ಏನನ್ನೂ ತಿನ್ನಬಾರದು'' ಎಂದು ವಿಧಿಸುತ್ತದೆ ಧರ್ಮಶಾಸ್ತ್ರ. ಕೃಷಿ ಸಮೃದ್ಧವಾದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಬೋಧಿಸಿದ ನೀತಿ ಇದು. ಇಂದಿನ ದುರ್ಭಿಕ್ಷ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ನಡೆಯುವ ಔತಣಕೂಟಗಳೆಷ್ಟು, .ಮೇಜವಾನಿಗಳೆಷ್ಟು ! ತಿನ್ನುವುದೆಷ್ಟು, ಎಸೆಯುವುದೆಷ್ಟು ! ಶುಭಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ

ಮಂಗಳಾಕ್ಷತೆಗೆ ಅಕ್ಕಿಯನ್ನು ಬಳಸುವುದು ದುರ್ವ್ಯಯ – ಎಂದು ಅರ್ಥಹೀನವಾಗಿ ಬೂಟಾಟಿಕೆಯ ಮಾತಾಡುವುದು ಮಾತ್ರ ತಪ್ಪಲಿಲ್ಲ.

ಅಲ್ಪಾನಾಮಪಿ ವಸ್ತೂನಾಂ ಸಂಹತಿಃ ಕಾರ್ಯಸಾಧಿಕಾ |
ತೃಣೈರ್ಗುಣತ್ವಮಾಪನ್ನೈರ್ಬಧ್ಯಂತೇ ಮತ್ತದಂತಿನಃ || || ೫೩ ||

— ಹಿತೋಪದೇಶ, ಮಿತ್ರಲಾಭ-೨೭

''ವಸ್ತುಗಳು ಕ್ಷುಲ್ಲಕವಾಗಿದ್ದರೂ ಅವು ಒಟ್ಟುಗೂಡಿದರೆ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಸಾಧಿಸಬಲ್ಲವು. ಹುಲ್ಲುಕಡ್ಡಿಗಳನ್ನು ಕೂಡಿಸಿ ಹೊಸೆದು ಹಗ್ಗ ಮಾಡಿದಾಗ, ಅವು ಮದ್ದಾನೆಗಳನ್ನೂ ಕಟ್ಟಿಹಾಕಬಲ್ಲವು.''

'ಸಂಘೇ ಶಕ್ತಿಃ ಕಲೌ ಯುಗೇ' ಎಂಬುದು ಇದೇ ಅರ್ಥದ ಇನ್ನೊಂದು ನುಡಿ. ಐಕಮತ್ಯದಲ್ಲಿ ಬಲವುಂಟು. ವ್ಯಷ್ಟಿಗೆ ಅಸಾಧ್ಯವಾದ್ದನ್ನು ಸಮಷ್ಟಿ ಸಾಧಿಸಬಲ್ಲುದು. ಒಬ್ಬ ಬೇಡನು ಬೀಸಿದ್ದ ಬಲೆಯಲ್ಲಿ ಪಾರಿವಾಳಗಳು ಸಿಕ್ಕಿಹಾಕಿಕೊಂಡವು. ಅವುಗಳಲ್ಲೊಂದು ಬುದ್ಧಿಶಾಲಿ ಪಾರಿವಾಳ ಹೇಳಿತಂತೆ, ''ಮಿತ್ರರೆ, ಹೆದರಬೇಡಿರಿ, ನಾವೆಲ್ಲರೂ ಮನಸ್ಸು ಮಾಡಿದರೆ ಈ ಕಷ್ಟದಿಂದ ಪಾರಾಗಬಹುದು. ಎಲ್ಲರೂ ಒಟ್ಟಿಗೆ ಮೇಲಕ್ಕೆ ಹಾರೋಣ. ಈ ಬಲೆಯನ್ನೇ ನಾವು ಎತ್ತಿಕೊಂಡು ಹೋಗಬಹುದು'' ಎಂದು. ಎಲ್ಲ ಪಾರಿವಾಳಗಳೂ ತಮ್ಮ ಸ್ನೇಹಿತನಾದ ಮೂಷಕರಾಜನ ಬಳಿಗೆ ಅದನ್ನೆತ್ತಿಕೊಂಡು ಹೋಗಿ, ಆತನಿಂದ ಬಲೆಯನ್ನು ಕತ್ತರಿಸಿ ಸೆರೆಯಿಂದ ಪಾರಾದವಂತೆ.

ಭಾರತೀಯರು ಒಗ್ಗಟ್ಟಿನಿಂದ ಇದ್ದಿದ್ದರೆ ಈ ರಾಷ್ಟ್ರ ಎಂದಿಗೂ ಪರಾಧೀನವಾಗುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಅಂತಃಕಲಹದಿಂದ ಛಿದ್ರವಾದ್ದರಿಂದಲೇ ಅದು ವಿದೇಶೀಯರ ದಾಸ್ಯಶೃಂಖಲೆಗೆ ಕಟ್ಟುಬಿದ್ದಿತ್ತು. ಪ್ರಜಾಪ್ರಭುತ್ವದ ಅಂತರಂಗವೇ ಐಕಮತ್ಯ. ದ್ವಿತೀಯ ಮಹಾಯುದ್ಧವಾದ ಮೇಲೆ ನಿರಂಕುಶ ಪ್ರಭುತ್ವಗಳು ಒಂದೊಂದಾಗಿ ಉರುಳಲು ಆಯಾ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯರ ಐಕಮತ್ಯ ಕಾರಣವಾಯಿತು. ಮಿಲಿಟರಿ ಶಕ್ತಿಯೂ ಜನಶಕ್ತಿಯೆದುರಿಗೆ ತಲ್ಲಣಿಸಿ ಹೋಯಿತು.

ಪ್ರಬಲವಾದ ಈ ಜನಶಕ್ತಿ ಸನ್ಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿಯೇ ಕಾಲಿಡುತ್ತದೆಯೆಂಬ ನಂಬಿಕೆಯೇನೂ ಸಲ್ಲದು. ಮತೀಯ ಗಲಭೆಗಳು, ರಾಜಕೀಯ ದೊಂಬಿಗಳು ದಾರಿತಪ್ಪಿದ ಜನಶಕ್ತಿಯ ಫಲ. ಇದೊಂದು ದೈತ್ಯಶಕ್ತಿ. ಕಬಂಧನ ಬಾಹುಗಳಂತೆ ಬಹು ದೂರ ಪ್ರಸರಿಸಬಲ್ಲದು. ಕುಂಭಕರ್ಣನ ಜಠರಶಕ್ತಿಯಂತೆ ಕಂಡದ್ದನ್ನು ನುಂಗಿ ಜೀರ್ಣಿಸಿಕೊಳ್ಳಬಲ್ಲದು. ಸ್ವಾರ್ಥಿಗಳಾದ ಬುದ್ಧಿವಂತರು ಈ ಪ್ರಚಂಡ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ದುರುದ್ದೇಶಕ್ಕಾಗಿ ಬಳಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ. ರೈತರು, ಕಾರ್ಮಿಕರು, ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳು ಈ ಸ್ವಾರ್ಥಿಗಳ ಕೂಟತಂತ್ರಕ್ಕೆ ಸುಲಭವಾಗಿ ವಶವಾಗುತ್ತಾರೆ. ಐಕಮತ್ಯವೆಂಬ ಈ ದೈತ್ಯಶಕ್ತಿಗೆ ಬಾಹುಬಲವಿದೆಯೇ ಹೊರತು ಬುದ್ಧಿಬಲವಿಲ್ಲ. ಇದೊಂದು ಬುಲ್‌ಡೋಜರ್ ಇದ್ದಂತೆ. ಅದರ ಚಾಲಕನು ವಿವೇಕಿಯಾಗಿದ್ದರೆ ರಾಷ್ಟ್ರಕ್ಕೆ ಕ್ಷೇಮ. ಬುಲ್‌ಡೋಜರ್ ಓರೆಕೋರೆಯ ಬಂಡೆದಿಣ್ಣೆಗಳನ್ನು ಉರುಳಿಸಿ ನೆಲವನ್ನು ಹಸನು ಮಾಡಬಲ್ಲದು. ಸುಂದರವಾದ ಉಪಕಾರಿ ಕಟ್ಟಡಗಳನ್ನೂ ಉರುಳಿಸಿ ನಿರ್ನಾಮ ಮಾಡಬಲ್ಲದು.

ಕಾವ್ಯಶಾಸ್ತ್ರವಿನೋದೇನ ಕಾಲೋ ಗಚ್ಛತಿ ಧೀಮತಾಮ್ ।
ವ್ಯಸನೇನ ತು ಮೂರ್ಖಾಣಾಂ ನಿದ್ರಯಾ ಕಲಹೇನ ವಾ ॥ ॥ ೫೪ ॥

— ಹಿತೋಪದೇಶ, ೧-೩೨

"ಕಾವ್ಯ ಮತ್ತು ಶಾಸ್ತ್ರಗಳನ್ನು ಪರಿಶೀಲಿಸುವುದರಿಂದ ಬುದ್ಧಿಶಾಲಿಗಳಿಗೆ ಕಾಲ ಕಳೆಯುತ್ತದೆ. ಮೂರ್ಖರ ಕಾಲವಾದರೋ ಜೂಜು ಮುಂತಾದ ವ್ಯಸನ, ನಿದ್ರೆ ಅಥವಾ ಜಗಳದಿಂದ ಕಳೆಯುತ್ತದೆ."

ಸಮಯವೆಂಬುದು ಬಹುಬೆಲೆಯುಳ್ಳ ಮನುಷ್ಯನ ಆಸ್ತಿ. ಅದನ್ನು ಸರಿಯಾಗಿ ಬಳಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು ನಮಗೆ ಸೇರಿದ್ದು. ವಿದ್ಯಾರ್ಜನೆ, ಧನಾರ್ಜನೆ, ಲೋಕೋಪಕಾರ — ಮುಂತಾದ ಉಪಯುಕ್ತ ಕಾರ್ಯಗಳಿಗೆ ಬಳಸಬೇಕಾದ ಈ ಕಾಲವನ್ನು ವ್ಯರ್ಥವಾಗಿ ನೂಕಿದರೆ ಹಣವನ್ನು ಹೊಳೆಗೆ ಎಸೆದಂತೆ. ಆಯುಸ್ಸಿನ ಪರಿಮಿತಿ ನಮಗೆ ಗೊತ್ತಿಲ್ಲ. ಅದು ಯಾವ ಕ್ಷಣದಲ್ಲಾದರೂ

ಮುಗಿಯಬಹುದು. ಬಾಲ್ಯ, ಮುಪ್ಪು, ನಿದ್ರೆ, ರೋಗ – ಇವುಗಳಲ್ಲೇ ಬಹಳ ಆಯುಸ್ಸು ಕಳೆದುಹೋಗುತ್ತದೆ. ಈ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ನಿತ್ಯಪ್ರಯಾಣದ ಸಮಯವನ್ನೂ ಇದಕ್ಕೆ ಸೇರಿಸಬಹುದು. ಇನ್ನು ನಮಗೆ ಉಳಿಯುವುದಾದರೂ ಎಷ್ಟು ?

ಹೀಗೆ ಅತ್ಯಂತ ಪರಿಮಿತವಾದ, ಆದರೆ ಬಹುಮೂಲ್ಯದ ಕಾಲವನ್ನು ವ್ಯರ್ಥಮಾಡುವ ಹವ್ಯಾಸ ನಮ್ಮ ಜನರಲ್ಲಿ ಬೇರೂರಿದೆ. ಇಸ್ಪೀಟು ಮುಂತಾದ ಜೂಜಿನ ವ್ಯಸನದವರನ್ನು ಕೇಳಿದರೆ, ಕಾಲವನ್ನು ತಳ್ಳಲು ಈ ಮಾರ್ಗ ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ ! ತಾನಾಗಿ ಓಡಿಹೋಗುತ್ತಿರುವ ಕಾಲವನ್ನು ಇವರು 'ತಳ್ಳು'ತ್ತಾರಂತೆ ! ಯೋಗವಾಸಿಷ್ಠದ ಒಂದು ಶ್ಲೋಕ ಹೇಳುತ್ತದೆ: "ಸೋಮಾರಿತನವೆಂಬುದು ಮಾನವನ ಶತ್ರು. ಈ ಶತ್ರು ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಈ ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬ ಬಡವನಾಗಲಿ ವಿದ್ಯಾವಿಹೀನನಾಗಲಿ ಇರುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ" ಎಂದು.

ವಿಶೇಷವಾಗಿ ನೌಕರವರ್ಗದವರಿಗೆ ದುಡಿತದ ಕಾಲ ಪರಿಮಿತವಾಗಿದೆ. ಉಳಿದ ಕಾಲವನ್ನು ಹೇಗೆ ಕಳೆಯುತ್ತಾರೆಂಬುದು ಅಧ್ಯಯನಯೋಗ್ಯವಾದ ವಿಷಯ. ಹಾಳುಹರಟೆಯ ಪುಸ್ತಕಗಳನ್ನೋದುತ್ತ ಕಾಲಕಳೆಯುವ ಗೀಳು ಬಹಳ ಜನರಿಗಿದೆ. ಅದು ಬುದ್ಧಿಯನ್ನು ವಿಕಾಸಗೊಳಿಸುವ, ಆತ್ಮೋನ್ನತಿಗೆ ಸಾಧಕವಾದ ಸಾಹಿತ್ಯವಲ್ಲ. ಆದರಿಂದ ಸಮಯದ ನಷ್ಟವೇ ಹೊರತು ಲಾಭ ಯಾವುದೂ ಇಲ್ಲ. ಒಂದು ಸುಭಾಷಿತ ಹೇಳುತ್ತದೆ : "ಅಂಗದೇಶ ಹೇಗಿದೆ, ವಂಗದೇಶ ಹೇಗಿದೆ ಎಂದು ಜನರು ವ್ಯರ್ಥವಾಗಿ ಕುತೂಹಲದಿಂದ ವಿಚಾರಿಸುತ್ತಾ ಕಾಲಕಳೆಯುತ್ತಾರೆ. ಯಮನಗರಿ ಹೇಗಿದೆಯೆಂದು ಯಾರೂ ವಿಚಾರಿಸುವುದಿಲ್ಲವಲ್ಲ !" ಯಮನಗರಿಯೆಂಬುದು ಉಪಲಕ್ಷಣ. ಇಹಪರಗಳಿಗೆ ಉಪಯುಕ್ತವಾದ, ಸಾರವತ್ತಾದ ಸಾಹಿತ್ಯ–ಎಂದು ಅದರ ಅರ್ಥ. ಪರವಿಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಇಹವಾದರೂ ಇದೆಯಷ್ಟೆ. ಬಾಳಿನಲ್ಲಿ ಒಂದು ನಂಬಿಕೆ, ಆ ನಂಬಿಕೆಯನ್ನು ವಿಸ್ತರಿಸಿ ದೃಢಗೊಳಿಸುವ ವಾಙ್ಮಯವನ್ನು ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡುವುದೇ ಕಾವ್ಯಶಾಸ್ತ್ರವಿನೋದ.

ಪ್ರರೋಹಿಶಾಖಿನಾಂ ಶಾಖಾಸ್ಕಂಧಪರ್ವವಿದಾರಣೇ |
ಉಪಜೀವ್ಯದ್ರುಮಾಣಾಂ ಚ ವಿಂಶತೇರ್ದ್ವಿಗುಣೋ ದಮಃ || || ೫೫ ||

– ಯಾಜ್ಞವಲ್ಕ್ಯಸ್ಮೃತಿ, ೨-೨೨೮

''ಬೆಳೆಯುತ್ತಿರುವ ಮರಗಳ ಕೊಂಬೆಗಳ ಬುಡವನ್ನು ಆಕ್ರಮವಾಗಿ ಕತ್ತರಿಸಿದರೆ, ಹಾಗೆಯೇ ಉಪಕಾರಿ ವೃಕ್ಷಗಳನ್ನು ಕಡಿದರೆ ನಲವತ್ತು ನಾಣ್ಯಗಳನ್ನು ದಂಡವಾಗಿ ವಿಧಿಸಬೇಕು.''

ಸ್ಕಂಧವೆಂದರೆ ಮರದ ಕಾಂಡ; ಬುಡದಿಂದ ನೇರವಾಗಿರುವ ದಪ್ಪ ಭಾಗ. ಅದರಿಂದ ದೊಡ್ಡ ಕೊಂಬೆಗಳೂ ಅವುಗಳಿಂದ ರೆಂಬೆಗಳೂ, ಟೊಂಗೆಗಳೂ ಹೊರಟು ಶಾಖೆ–ಉಪಶಾಖೆಗಳೆನಿಸುತ್ತವೆ. ಮರದ ಕಾಂಡ ಮತ್ತು ದೊಡ್ಡ ಕೊಂಬೆ ಸಂಧಿಸುವ ಸ್ಥಳ ಶಾಖಾಸ್ಕಂಧಪರ್ವ. ಈ ಸ್ಥಳಕ್ಕೆ ಕೊಡಲಿಯನ್ನು ಹಚ್ಚಿ ಕೊಂಬೆಯನ್ನುರುಳಿಸತಕ್ಕವನಿಗೆ ನಲವತ್ತು ನಾಣ್ಯಗಳ ಜುಲ್ಮಾನೆಯನ್ನು ವಿಧಿಸಬೇಕೆಂದು ಯಾಜ್ಞವಲ್ಕ್ಯರು ನಿಯಮಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಆ ಕಾಲದ ನಲವತ್ತು ನಾಣ್ಯಗಳೆಂದರೆ ಈಗ ಸಾವಿರ ರೂಪಾಯಿಗಳಿಗಿಂತ ಅಧಿಕವಾದೀತು. ಹಣ್ಣು ಹೂಗಳನ್ನು ಕೊಡುವ, ದಾರಿಗರಿಗೆ ನೆರಳನ್ನೀಯುವ, ಅಥವಾ ಹಕ್ಕಿಗಳಿಗೆ ಆಶ್ರಯವನ್ನಿತ್ತಿರುವ ಮರ ಉಪಜೀವ್ಯದ್ರುಮ. ಕಾಡಿನಲ್ಲಿರುವ ಹಳೆಯ ಮರವನ್ನು ಕಡಿದರೆ ಇಪ್ಪತ್ತು ನಾಣ್ಯಗಳ ಜುಲ್ಮಾನೆ.

ಯಾಜ್ಞವಲ್ಕ್ಯರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅರಣ್ಯಗಳ ಕೊರತೆಯೇನೂ ನಮ್ಮ ದೇಶದಲ್ಲಿರಲಿಲ್ಲ. ಅರಣ್ಯಮಯವಾಗಿದ್ದ ನಾಡಿನಲ್ಲಿಯೂ ಸಹ ಮರಗಳ ಬಗೆಗೆ ಆದರ, ವೃಕ್ಷಸಂಪತ್ತನ್ನು ಉಳಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂಬ ಕಳಕಳಿ ಎಷ್ಟಿತ್ತೆಂಬುದು ಈ ಸ್ಮೃತಿವಾಕ್ಯದಿಂದ ಎದ್ದುಕಾಣುತ್ತದೆ. ಧರ್ಮಶಾಸ್ತ್ರಕ್ಕೂ, ವೃಕ್ಷರಕ್ಷಣೆಗೂ ನೇರವಾದ ಸಂಬಂಧವೇನೂ ಇಲ್ಲ. ಆದರೆ ಧರ್ಮವು ಪ್ರಜೆಗಳ ಒಳಿತಿಗಾಗಿ. ಪ್ರಜಾಸಮುದಾಯವೇ ರಾಜ್ಯ. ರಾಜ್ಯದ ಒಳಿತು ವೃಕ್ಷರಕ್ಷಣೆಯಲ್ಲಿರುವುದರಿಂದ ಮರಗಳನ್ನುಳಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು ರಾಜಧರ್ಮವಾಯಿತು. ರಾಜಧರ್ಮವನ್ನು ಬೋಧಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಈ ಸ್ಮೃತಿವಾಕ್ಯ.

ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಈಗಿನಷ್ಟು ಜನಸಂದಣಿ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಸೌದೆಗಳನ್ನು ನುಂಗುವ ಯಂತ್ರಾಗಾರಗಳೂ ಪ್ಲೈವುಡ್ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳೂ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಮರಗಳಿಂದಾಗುವ ಗೃಹೋಪಕರಣಗಳನ್ನೂ ಈಗಿನಂತೆ ಅಧಿಕವಾಗಿ ಬಳಸುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಅಂಥ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ವೃಕ್ಷಸಂಪತ್ತನ್ನು ಉಳಿಸಿ ಕೊಳ್ಳುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಧರ್ಮಶಾಸ್ತ್ರ ಈ ನಿಯಮವನ್ನು ಗೊತ್ತುಮಾಡಿತ್ತು.

ಪಾರುಷ್ಯಮನೃತಂ ಚೈವ ಪೈಶುನ್ಯಂ ಚಾಪಿ ಸರ್ವಶಃ ।
ಅಸಂಬದ್ಧಪ್ರಲಾಪಶ್ಚ ವಾಙ್ಮಯಂ ಸ್ಯಾಚ್ಚತುರ್ವಿಧಮ್ ॥ ॥ ೫೬ ॥

– ಮನುಸ್ಮೃತಿ, ೧೨-೬

"ಕಠೋರವಾದ ನುಡಿ, ಸುಳ್ಳು, ಚಾಡಿ ಹೇಳುವುದು, ಅನುಪಯುಕ್ತ ವಾದ ಹರಟೆ – ಇವು ಮಾತಿನಿಂದಾಗುವ ನಾಲ್ಕು ಬಗೆಯ ಪಾಪಕೃತ್ಯಗಳು."

ಮಾತಾಡುವುದಕ್ಕೂ ಜಾಣ್ಮೆ ಬೇಕು. 'ನುಡಿದರೆ ಮಾಣಿಕ್ಯದ್ದುತಿರಬೇಕು.' ಎದೆಗೆ ಚುಚ್ಚುವಂತಹ, ನೋವಾಗುವ ಮಾತು ಕಠೋರ. ಹೇಳುವುದು ಸತ್ಯವೇ ಆದರೂ ಕೇಳುವವನಿಗೆ ಅಪ್ರಿಯವಾಗುವಂತೆ ನುಡಿಯತಕ್ಕದ್ದಲ್ಲ. ಅಪ್ರಿಯವನ್ನೇ ಮೃದುವಾಗಿ ಹಿತಮಿತ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ತಿಳಿಸಲು ಬರುತ್ತದೆ. ಒಂದು ವೇಳೆ ಅದು ಸುಳ್ಳಾಗಿದ್ದರೆ ಅನೃತದ ಜೊತೆಗೆ ಪಾರುಷ್ಯವೆಂಬ ದೋಷವೂ ಅಂಟಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಅರಣ್ಯದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀರಾಮನು ಆಯುಧಪಾಣಿಯಾಗಿ ಸಂಚರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾಗ, ಸೀತೆಗೆ ಅದು ಹಿತವೆನಿಸಲಿಲ್ಲ. ತಾಪಸರಿಗೆ ಆಯುಧಗಳೇಕೆ ? – ಎಂದು ಅವಳಿಗೆ ತೋರಿತು. ಅದನ್ನು ರಾಮನಿಗೆ ತಿಳಿಸುವುದೆಂತು ? ಹೇಳಿದರೆ ರಾಮನಿಗೆ ಅಪ್ರಿಯವಾಗ ಬಹುದೆಂದೆಣಿಸಿ, ತನ್ನ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ತುಂಬ ನವಿರಾಗಿ ಜಾಣ್ಮೆಯಿಂದ ತಿಳಿಸಿ (ಅರಣ್ಯಕಾಂಡ, ಸರ್ಗ ೯) ಕಡೆಯಲ್ಲಿ 'ಸ್ಮಾರಯೇ ತ್ವಾಂ ನ ಶಿಕ್ಷಯೇ' ಎನ್ನುತ್ತಾಳೆ. "ರಾಮ, ಇದು ನಿನಗೆ ಗೊತ್ತಿಲ್ಲದ ವಿಷಯವೇನಲ್ಲ.

ನಾನು ನಿನಗೆ ಜ್ಞಾಪಿಸುತ್ತಿದ್ದೇನೆಯೇ ಹೊರತು ಬೋಧಿಸುತ್ತಿಲ್ಲ." ಈ ಮಾತನ್ನು ಕೇಳಿ ರಾಮನಿಗೆ ತುಂಬ ಸಂತೋಷವೇ ಆಗುತ್ತದೆ. ಆತನು ಪ್ರತಿಯಾಗಿ ಹೇಳುವ ಮಾತೂ ಅಷ್ಟೇ ನವಿರಾದುದು.

ಎದುರಿಗೆ ಹೊಗಳತಕ್ಕವನು ಪರೋಕ್ಷವಾಗಿ ಒಬ್ಬನ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಸಲ್ಲದ ಮಾತನ್ನಾಡುವುದು ಚಾಡಿ. ವಿಭೀಷಣನು ರಾವಣನ ವಿಷಯವಾಗಿ ರಾಮನಿಗೆ ಹೇಳಿದ್ದು ಚಾಡಿಯಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ, ರಾವಣನೆದುರಿಗೇ ಅವನ ತಪ್ಪನ್ನು ವಿಭೀಷಣನು ಹೇಳಿದ್ದಾನೆ. ರಾವಣನ ಕೃತ್ಯವೂ ಲೋಕವಿದಿತವೇ. ಚಾಡಿಯ ಉದ್ದೇಶ ಒಬ್ಬರ ವಿಷಯದಲ್ಲಿರುವ ಸದ್ಭಾವನೆಯನ್ನು ತೊಲಗಿಸಿ ದುರ್ಭಾವನೆಯನ್ನುಂಟುಮಾಡುವುದು.

ಅಸಂಬದ್ಧ ಪ್ರಲಾಪವನ್ನು ಹಾಳುಹರಟೆ ಅಥವಾ ಕಾಡುಹರಟೆ ಎನ್ನಬಹುದು. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಪಾಪಕರ್ಮದಲ್ಲಿ ಪರಹಿಂಸೆಯುಂಟು. ಅಸಂಬದ್ಧ ಪ್ರಲಾಪದಲ್ಲಿರುವುದು ಆತ್ಮಹಿಂಸೆ, ಪರಹಿಂಸೆಗಳೆರಡೂ. ಹರಟುವವನು ಅಮೂಲ್ಯವಾದ ತನ್ನ ಕಾಲವನ್ನೂ ಪರರ ಕಾಲವನ್ನೂ ವ್ಯರ್ಥಮಾಡುತ್ತಾನೆ. ಜೊತೆಗೆ ಪರನಿಂದೆ, ಅಸತ್ಯ ಸೇರಿಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. 'ಸತ್ಯಾಯ ಮಿತಭಾಷಿಣಾಂ' ಎಂದಿದ್ದಾನೆ ಕಾಳಿದಾಸ. 'ರಘುವಂಶದ ಅರಸರು ಸತ್ಯಪಾಲನೆಗಾಗಿ ಮಿತಬಭಾಷಿಗಳು'. ಹರಟೆ ಹೊಡೆಯುವವನು ಮಿತಭಾಷಿಯಲ್ಲ. ಒಂದು ಕ್ಷಣವನ್ನು ಪೋಲುಮಾಡಿದರೂ ಅರ್ಥಹಾನಿ ಎಂದು ಅರ್ಥಶಾಸ್ತ್ರ ಹೇಳಿದರೆ, ಧರ್ಮಹಾನಿಯೂ ಉಂಟೆನ್ನುತ್ತದೆ ಧರ್ಮಶಾಸ್ತ್ರ. ಈ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅಸಂಬದ್ಧ ಪ್ರಲಾಪದೊಂದಿಗೆ ಅಸಂಬದ್ಧ ಬರವಣಿಗೆಯನ್ನೂ ಸೇರಿಸಿಕೊಳ್ಳಬಹುದು. ಕೆಲವು ರಾಜಕಾರಣಿಗಳನ್ನು ನೆನೆಸಿಕೊಂಡಾಗ ಈ 'ಪಂಚವಿಧ' ಪಾಪಕೃತ್ಯಗಳೂ ಕಣ್ಣಮುಂದೆ ನಿಂತಂತಾಗುತ್ತದೆ.

ಭೂರ್ಧಾರಯತಿ ಸತ್ಯೇನ ಸತ್ಯೇನೋದಯತೇ ರವಿಃ |
ಸತ್ಯೇನ ವಾಯುಃ ಪವತೇ ಸತ್ಯೇನಾಪಃ ಸ್ರವಂತಿ ಚ || || ೫೭ ||

— ನಾರದಸ್ಮೃತಿ, ೨-೧೯೧

"ಸತ್ಯದಿಂದ ಭೂಮಿಯು ಧಾರಣ ಮಾಡುತ್ತದೆ. ಸತ್ಯದಿಂದ

ಸೂರ್ಯನು ಉದಯಿಸುತ್ತಾನೆ. ಗಾಳಿ ಬೀಸಿ ಮಾಲಿನ್ಯವನ್ನು ಶೋಧಿಸುವುದು ಸತ್ಯದಿಂದ. ನೀರು ಹರಿಯುವುದು ಸತ್ಯದಿಂದ.''

ಯಥಾರ್ಥವಾದದ್ದನ್ನು ಮಾತಿನಿಂದ ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸುವುದು ಸತ್ಯ. ಇದು ಈಗ ರೂಢಿಯಲ್ಲಿರುವ ಅರ್ಥ. ಮೇಲಿನ ಶ್ಲೋಕದಲ್ಲಿ ವಿವಕ್ಷಿತವಾದ ಅರ್ಥ ಇಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ. 'ಸತ್ಯ' ಶಬ್ದದ ಅರ್ಥ ಇನ್ನೂ ವ್ಯಾಪಕವಾದುದು. 'ಸತ್ಯಂ ಜ್ಞಾನಮನಂತಂ ಬ್ರಹ್ಮ' – ಈ ಉಪನಿಷದ್ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ಪರಬ್ರಹ್ಮವನ್ನು ಸತ್ಯವೆಂದು ಹೇಳಿದೆ. ಯಾವುದು ಸ್ಥಿರವಾದದ್ದೋ, ಅಚಲವಾದದ್ದೋ, ಬದಲಾವಣೆಯಿಲ್ಲದ್ದೋ, ಶಾಶ್ವತವಾದದ್ದೋ ಅದು ಸತ್ಯ. ಪರಮಾರ್ಥವಾಗಿ ಇರತಕ್ಕ 'ಸತ್' ಯಾವುದೋ ಅದು ಸತ್ಯ.

ಅಸತ್ಯ, ಅನೃತ – ಇವು ಸಮಾನಾರ್ಥದಲ್ಲಿ ಪ್ರಯುಕ್ತವಾಗಿರುವು ದುಂಟು. ಋತವಲ್ಲದ್ದು ಅನೃತ, ಅದೇ ಅಸತ್ಯ. 'ಋತಂ ವದಿಷ್ಯಾಮಿ, ಸತ್ಯಂ ವದಿಷ್ಯಾಮಿ,' 'ಸತ್ಯಂ ತ್ವರ್ತೇನ ಪರಿಷಿಂಚಾಮಿ' ಇತ್ಯಾದಿ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾದ ಅರ್ಥಭೇದವನ್ನು ಹೇಳಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಎರಡು ಶಬ್ದಗಳ ಜೊತೆಗೆ ಧರ್ಮಶಬ್ದವೂ ಸೇರಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. 'ಧಾರಣಾತ್ ಧರ್ಮ ಇತ್ಯಾಹುಃ ಧರ್ಮೋ ಧಾರಯತೇ ಪ್ರಜಾಃ' ಈ ಸ್ಮೃತಿವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ಧರ್ಮವೇ ಜಗತ್ತನ್ನು ಧರಿಸಿದೆ ಎಂದು ಹೇಳಿದೆ. ಇದರಿಂದ ಋತ, ಸತ್ಯ, ಧರ್ಮ – ಈ ಮೂರೂ ಒಂದೇ ಮೂಲವೆಂದು ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ.

ಶಾಸ್ತ್ರೀಯವಾಗಿ ಬುದ್ಧಿಯಲ್ಲಿ ನಿಶ್ಚಿತವಾದದ್ದು ಋತ, ಅದೇ ವಾಕ್ಕಿನಿಂದ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತವಾದಾಗ ಸತ್ಯ, ಅದೇ ಕ್ರಿಯಾರೂಪವನ್ನು ತಳೆದಾಗ ಧರ್ಮವೆನಿಸುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ಮಾನಸಿಕ, ವಾಚಿಕ, ಕಾಯಿಕವಾದ ಒಂದೇ ವಸ್ತು ಜಗತ್ತನ್ನು ಧರಿಸಿದೆ. ಇದು ಅವಶ್ಯಭಾವಿಯಾದ ಈಶ್ವರನಿಯಮ. ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಪದಾರ್ಥದ ನಿಶ್ಚಿತ ಸ್ವಭಾವ. ಸರಳವಾಗಿ ಹೇಳುವುದಾದರೆ ಇದೇ ಸ್ವಧರ್ಮ. ಈ ಸ್ವಧರ್ಮದಿಂದ ಒಂದು ಜಡವಸ್ತುವಾಗಲಿ ಪ್ರಾಣಿಯಾಗಲಿ ವಿಚಲಿತ ವಾದರೆ ಕೇಡು ನಿಶ್ಚಿತ.

''ಭೀಷಾಸ್ಮಾದ್ ವಾತಃ ಪವತೇ, ಭೀಷೋದೇತಿ ಸೂರ್ಯಃ....'' ಸ್ವಧರ್ಮವನ್ನು ಪಾಲಿಸಬೇಕೆಂದು ಈಶ್ವರನಿಗೆ ಹೆದರಿ ಗಾಳಿ ಬೀಸುವುದಂತೆ.

ಹೆದರಿಯೇ ಸೂರ್ಯನು ಪ್ರತಿದಿನ ಉದಯಿಸುತ್ತಾನಂತೆ ! ಬೆಂಕಿ ಸುಡದಿದ್ದಲ್ಲಿ, ವಾಯು ಬೀಸದಿದ್ದಲ್ಲಿ, ಆಗಬಹುದಾದ ಅನರ್ಥ ಊಹೆಗೆ ಮೀರಿದ್ದು.

ಜಡವಸ್ತುಗಳು ತಮ್ಮ ಧರ್ಮವನ್ನು ಎಳ್ಳಷ್ಟೂ ಮೀರುವುದಿಲ್ಲ. ಮೃಗ–ಪಕ್ಷಿ, ಕ್ರಿಮಿ–ಕೀಟಗಳೂ ಅಷ್ಟೇ. ಸ್ವಧರ್ಮವನ್ನು ಮೀರತಕ್ಕವನು ಮಾನವನೊಬ್ಬನೇ. ಈತನು ತನ್ನ ಮಾನವಧರ್ಮದಿಂದ ವಿಚಲಿತನಾಗಿ ಪರಧರ್ಮವಾದ ಮಂಗಚೇಷ್ಟೆಗೆ ವಶನಾದ್ದರಿಂದ ತಾನೂ ಸಂಕಟಕ್ಕೆ ಸಿಕ್ಕಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ, ಭಾರಿ ಗೊಂದಲವನ್ನೆಬ್ಬಿಸಿ ಅನ್ಯರಿಗೂ ವಿಪತ್ತನ್ನು ತರುತ್ತಾನೆ.

ಮಹತಾಪಿ ಪ್ರಯತ್ನೇನ ತಮಿಸ್ರಾಯಾಂ ಪರಾಮೃಶನ್ ।
ಕೃಷ್ಣಶುಕ್ಲವಿವೇಕಂ ಹಿ ನ ಕಶ್ಚಿದಧಿಗಚ್ಛತಿ ॥ ॥ ೫೮ ॥

– ತಂತ್ರವಾರ್ತಿಕ, ೧-೩-೧

"ಕತ್ತಲು ತುಂಬಿದ ರಾತ್ರಿಯಲ್ಲಿ ಎಷ್ಟು ಶ್ರಮದಿಂದ ಕೈದಡವಿ ನೋಡಿದರೂ 'ಇದು ಕಪ್ಪು, ಇದು ಬಿಳುಪು' ಎಂಬ ವಿಭಾಗವನ್ನು ಯಾವನೂ ಗೊತ್ತುಮಾಡಲಾರ."

ಐದು ಜ್ಞಾನೇಂದ್ರಿಯಗಳಲ್ಲಿ ವಸ್ತುವಿನ ರೂಪವನ್ನೂ, ಬಣ್ಣವನ್ನೂ ಗ್ರಹಿಸತಕ್ಕದ್ದು ಕಣ್ಣು ಮಾತ್ರ. ಉಳಿದ ಇಂದ್ರಿಯಗಳಲ್ಲಿ ಕಿವಿ ಶಬ್ದವನ್ನೂ, ತ್ವಗಿಂದ್ರಿಯ (ಚರ್ಮ, ಕೈ) ಸ್ಪರ್ಶವನ್ನೂ ಎಂದರೆ ಶೀತೋಷ್ಣಗಳನ್ನೂ ಮೃದುತ್ವ ಕಠಿಣತ್ವಾದಿಗಳನ್ನೂ ಗ್ರಹಿಸುತ್ತವೆ. ನಾಲಗೆ ರುಚಿಯನ್ನೂ, ಮೂಗು ಗಂಧವನ್ನೂ ತಿಳಿಯಬಲ್ಲವು. ಶಬ್ದ, ಸ್ಪರ್ಶ, ರೂಪ, ರಸ, ಗಂಧಗಳೆಂಬ ಐದು ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಗ್ರಹಿಸಲು ಐದು ಜ್ಞಾನೇಂದ್ರಿಯಗಳಿವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದರ ಕೆಲಸವನ್ನಿನ್ನೊಂದು ಮಾಡುವುದಿಲ್ಲ. ತ್ವಗಿಂದ್ರಿಯ ರಸವನ್ನು ಗೊತ್ತು ಮಾಡದು. ಆದರೆ ತ್ವಗಿಂದ್ರಿಯದಿಂದ ವಸ್ತುವಿನ ಆಕೃತಿಯನ್ನು–ಇದು ದುಂಡಾಗಿದೆಯೆ, ಚೌಕವಾಗಿದೆಯೆ, ಉದ್ದವಾಗಿದೆಯೆ, ಎಂಬುದನ್ನು– ಅರಿಯಲು ಸಾಧ್ಯ. ಕಣ್ಣು ಆಕೃತಿಯನ್ನೂ ಗ್ರಹಿಸಬಲ್ಲದೆಂಬುದೊಂದು

ವಿಶೇಷ. ಕಣ್ಣಿನ ಇನ್ನೊಂದು ವಿಶೇಷವೇನೆಂದರೆ, ರೂಪಗ್ರಹಣ ಮಾಡುವುದಕ್ಕೆ ಅದು ಹೊರಗಿನ ಬೆಳಕನ್ನಪೇಕ್ಷಿಸುತ್ತದೆ. ಉಳಿದ ಇಂದ್ರಿಯಗಳಿಗೆ ಹೊರಗಿನ ಯಾವ ನೆರವೂ ಬೇಕಿಲ್ಲ.

ಇಂದ್ರಿಯವು ತನ್ನ ವಿಷಯವನ್ನು ಗ್ರಹಿಸಬೇಕಾದರೆ ತಾನು ಸ್ವಚ್ಛವಾಗಿ ಆರೋಗ್ಯದಿಂದಿರಬೇಕು. ಅದಕ್ಕೂ ವಿಷಯಕ್ಕೂ ನಡುವೆ ಅಡ್ಡಿ ಆತಂಕಗಳಿರಬಾರದು. ನಡುವೆ ಗೋಡೆ ಇದ್ದರೆ ಕಣ್ಣು ವಸ್ತುವಿನ ರೂಪವನ್ನು ಗ್ರಹಿಸದು.

ವಾಸ್ತವದಲ್ಲಿ ಇಂದ್ರಿಯಗಳೆಲ್ಲ ಉಪಕರಣಗಳು. ಇವುಗಳ ಹಿಂದೆ ನಿಂತು ಎಲ್ಲ ವಿಷಯಗಳನ್ನೂ ಗ್ರಹಿಸತಕ್ಕದ್ದು ಮನಸ್ಸು–ಬುದ್ಧಿ. ಉಪಕರಣಗಳಂತೆ ಮನಸ್ಸೂ ಸಹ ಸ್ವಚ್ಛವಾಗಿದ್ದರೆ ಮಾತ್ರ ವಸ್ತುವಿನ ನಿಜಸ್ವರೂಪ ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಮನಸ್ಸು ಕೆಟ್ಟಿರುವವನಿಗೆ, ಪೂರ್ವಗ್ರಹ ಬಾಧಿತನಿಗೆ ಸತ್ಯವೆಂದೂ ಗೋಚರಿಸದು. ಕಲುಷಿತವಾದ ಬುದ್ಧಿಯು ಪದಾರ್ಥದ ಯಥಾರ್ಥತೆಯನ್ನರಿಯಲು ಅಶಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಆಗ ಸುಳ್ಳು ಸತ್ಯವಾಗಿಯೂ ಸತ್ಯವು ಸುಳ್ಳಾಗಿಯೂ ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಕಪ್ಪು ಯಾವುದು, ಬಿಳುಪು ಯಾವುದು – ಎಂಬುದು ತಿಳಿಯುವುದೇ ಇಲ್ಲ.

ಕಣ್ಣಿಗೆ ಪೊರೆ ಬಂದಂತೆ ಕೆಲವರ ಬುದ್ಧಿಗೂ ತೆರೆ ಬಂದಿರುತ್ತದೆ. ರಾಮ ರಾವಣನಿಗೆ ಕೈಲಾಗದ ಮನುಷ್ಯನಾಗಿ ಕಾಣಿಸಿದ. ಸತೀಶಿರೋಮಣಿಯಾದ ಸೀತಾದೇವಿ ದುರ್ಬಲಮನಸ್ಸಿನ ಮನುಷ್ಯಳಾಗಿ ತೋರಿದಳು. ದುರ್ಯೋಧನನಿಗೆ ಪಾಂಡವರು ಹುಟ್ಟುವೈರಿಗಳಾಗಿ ಗೋಚರಿಸಿದರು. ಈ 'ತೆರೆಯ ರೋಗ' ಇಂದಿನ ರಾಜಕಾರಣಿಗಳಿಗೂ ತಪ್ಪಿದ್ದಲ್ಲ, ಕಾವ್ಯ ವಿಮರ್ಶಕರಿಗೂ ತಪ್ಪಿದ್ದಲ್ಲ.

ಲೋಭಃ ಸ್ವಪ್ನೋಽಧೃತಿಃ ಕ್ರೌರ್ಯಂ ನಾಸ್ತಿಕ್ಯಂ ಭಿನ್ನವೃತ್ತಿತಾ |
ಯಾಚಿಷ್ಣುತಾ ಪ್ರಮಾದಶ್ಚ ತಾಮಸಂ ಗುಣಲಕ್ಷಣಮ್ || || ೫೯ ||

– ಮನುಸ್ಮೃತಿ, ೧೨-೩೩

"ಹಣದಲ್ಲಿ ಅಧಿಕವಾದ ಆಸೆ, ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ನಿದ್ರಿಸುವುದು, ಅಸಂತುಷ್ಟಿ, ಪರಹಿಂಸೆ, ನಾಸ್ತಿಕತೆ, ಆಚಾರಲೋಪ, ಬೇಡುವ ಸ್ವಭಾವ, ಎಚ್ಚರಿಕೆಯನ್ನು ವಹಿಸದೆ ದುಡುಕುವುದು—ಇವು ತಾಮಸಗುಣಗಳ ಲಕ್ಷಣ."

ಸತ್ತ್ವ, ರಜಸ್ಸು, ತಮಸ್ಸು – ಎಂಬ ಮೂರು ಗುಣಗಳು ಎಲ್ಲ ಮಾನವರಲ್ಲಿಯೂ ಇರುತ್ತವೆ. ಕೆಲವರಲ್ಲಿ ಒಂದು ಅಧಿಕವಾಗಿ ಉಳಿದವು ಕಡಮೆಯಾಗಿ ಇರಬಹುದು. ಇವು ಮೂರೂ ಇಲ್ಲದ ಪ್ರಾಣಿ ಇಲ್ಲ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ತಮೋಗುಣ ಮನುಷ್ಯನನ್ನು ಕೆಳಮಟ್ಟಕ್ಕೆ ತಳ್ಳತಕ್ಕದ್ದು. ಮೇಲ್ಕಂಡ ಲೋಭಾದಿಗಳು ತಮೋಗುಣದಿಂದ ಪ್ರವೃತ್ತವಾಗುತ್ತವೆ – ಎನ್ನುತ್ತಾನೆ ಮನುಸ್ಮೃತಿಕಾರ.

ನಾಸ್ತಿಕ್ಯವೂ ತಮೋಗುಣಜನ್ಯವೆಂದಿರುವುದು ಗಮನಾರ್ಹ. 'ಇಲ್ಲ' ಎಂದು ಹೇಳುವ ಒಂದು ಮಾನಸ ಪ್ರವೃತ್ತಿ 'ನಾಸ್ತಿಕ್ಯ.' ಯಾವುದು ಕಣ್ಣಿಗೆ ಕಾಣುವುದಿಲ್ಲವೋ, ಕೈಗೆ ಸಿಗುವುದಿಲ್ಲವೋ ಅದು 'ಇಲ್ಲ.' ದೇವರಿಲ್ಲ, ದೇಹಾತಿರಿಕ್ತ ಆತ್ಮನಿಲ್ಲ, ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಪುನರ್ಜನ್ಮವಿಲ್ಲ, ಧರ್ಮಾಧರ್ಮಗಳು ಜನ್ಮಾಂತರದಲ್ಲಿ ಫಲವನ್ನು ಕೊಡುತ್ತವೆ ಎಂಬುದಿಲ್ಲ – ಎನ್ನುವುದು ನಾಸ್ತಿಕತೆ. ಇದು ತಾಮಸಗುಣದ ಲಕ್ಷಣವೆಂದಿರುವ ಮನುವಿನ ಆಶಯವೇನಿರಬಹುದು ?

ಸತ್ತ್ವರಜೋಗುಣಗಳು ಬುದ್ಧಿಶಕ್ತಿಯನ್ನು ತೀವ್ರವಾಗಿ ವಿಚಾರ ಮಾಡಲು ಪ್ರೇರಿಸುತ್ತವೆ. ತಮೋಗುಣವು ವಿಚಾರಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಮೊಟಕಿಸುತ್ತದೆ. ತಮಸ್ಸೆಂದರೆ ಕತ್ತಲೆ. ಮುನ್ನೋಟಕ್ಕೆ ಅಡ್ಡಿ ಬರುವ ಪರದೆ ಇದ್ದಂತೆ ಅದು. ನಾಸ್ತಿಕತೆ ವಿಚಾರಜನ್ಯವಾದ್ದಲ್ಲ, ವಿಚಾರ ಮಾಡಲು ನಿರಾಕರಿಸಿದ್ದರಿಂದ ಹುಟ್ಟಿದ್ದು ಅದು. 'ನಾಸ್ತಿ' ಎನ್ನಲು ಬುದ್ಧಿಕ್ಲೇಶವೇನುಂಟು? 'ಕಣ್ಣಿಗೆ ಕಾಣದ್ದರಿಂದ ಇಲ್ಲ. ಜಗತ್ತಿನ ವೈಚಿತ್ರ್ಯವೆಲ್ಲವೂ ವಸ್ತುಸ್ವಭಾವ' ಎನ್ನುತ್ತಹೋದರೆ ಸರಿ, ನಾಸ್ತಿಕನ ಕರ್ತವ್ಯ ಮುಗಿಯಿತು. ಆಸ್ತಿಕನಿಗಾದರೋ ಕಣ್ಣಿಗೆ ಕಾಣದ್ದನ್ನೂ ಅನುಭವಗೋಚರವಲ್ಲದ್ದನ್ನೂ ಸ್ಥಾಪಿಸಬೇಕಾಗಿದೆ. ಅವನ ಜವಾಬ್ದಾರಿ ಅಧಿಕ. ವಿಚಾರಶಕ್ತಿಗೆ ಆಸ್ತಿಕತೆ ಒರೆಗಲ್ಲಾಗುತ್ತದೆ.

ಸೂಕ್ಷ್ಮಾತಿಸೂಕ್ಷ್ಮವಾದ ವಸ್ತು 'ಅಸ್ತಿ' ಎಂದು ಹೇಳಿದವರು ಮಹಾಪ್ರಾಜ್ಞರೇ ಹೊರತು ಅಲ್ಪಪ್ರಜ್ಞರಲ್ಲ.

ಆಸ್ತಿಕರಲ್ಲಿ ಅವಿದ್ಯಾವಂತರ ಸಂಖ್ಯೆ ಅಧಿಕವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಅದು ಮೌಢ್ಯವೆಂದು ಸಿದ್ಧವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಮೇಧಾವಿಗಳಾದ ವಿಜ್ಞಾನಿಗಳು ಕಂಡುಹಿಡಿದ ಉಪಕರಣಗಳನ್ನು ಪಾಮರರೂ ಬಳಸುತ್ತಾರೆ. ಅದರಿಂದ ಆ ಉಪಕರಣಗಳನ್ನು ಪಾಮರರು ಕಂಡುಹಿಡಿದದ್ದೆಂದು ಹೇಳಲಾದೀತೆ ? 'ವಿಚಾರವಾದಿ'ಗಳೆಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದ ನಾಸ್ತಿಕತೆಯನ್ನು ಪ್ರಚಾರ ಮಾಡತಕ್ಕವರಿಗೆ ಮನುವಿನ ಉಕ್ತಿ ಒಂದು ಸವಾಲಾಗಿ ನಿಲ್ಲುತ್ತದೆ.

ಸಭಾ ವಾ ನ ಪ್ರವೇಷ್ಟವ್ಯಾ ವಕ್ತವ್ಯಂ ವಾ ಸಮಂಜಸಮ್ |
ಅಬ್ರುವನ್ ವಿಬ್ರುವನ್ ವಾಽಪಿ ನರೋ ಭವತಿ ಕಿಲ್ಬಿಷೀ || || ೬೦ ||

– ಮನುಸ್ಮೃತಿ, ೮-೧೩

"ಸಭೆಯನ್ನು (ಯಾರೆಂದರವರು) ಪ್ರವೇಶಿಸಬಾರದು. ಒಂದು ವೇಳೆ ಪ್ರವೇಶಿಸಿದರೆ ಸಮಂಜಸವಾಗಿ ಮಾತನಾಡಬೇಕು. (ಸತ್ಯವು ತಿಳಿದಿದ್ದರೂ) ಯಾವಾತನು ಮಾತನಾಡದೆ ಸುಮ್ಮನಿರುತ್ತಾನೋ ಅಥವಾ ಅದಕ್ಕೆ ವಿರುದ್ಧವಾಗಿ ಸುಳ್ಳು ಹೇಳುತ್ತಾನೋ ಆತನು ಪಾಪಿಯಾಗುತ್ತಾನೆ."

ಸಭೆಯೆನ್ನುವುದು ದೊಡ್ಡ ಅರ್ಥವುಳ್ಳ ಶಬ್ದ. ಸಭೆಯೆಂದರೆ ಧರ್ಮಸಭೆ, ನ್ಯಾಯಸಭೆ – ಎಂದು ಪ್ರಾಚೀನ ಕಾಲದ ವ್ಯವಹಾರ. ಈಗ ಪ್ರಜಾಪ್ರಭುತ್ವವನ್ನಂಗೀಕರಿಸಿ ವಿಧಾನಸಭೆ, ಲೋಕಸಭೆ, ಶಾಸನಸಭೆ—ಎಂದು ಯಾವುದಕ್ಕೆ ಹೇಳುತ್ತೇವೋ ಅಂತಹದು ಹಿಂದಿನ ಕಾಲದ ಧರ್ಮಸಭೆ. 'ಭಾ' ಎಂದರೆ ಪ್ರಕಾಶ. ಪ್ರಕಾಶದಿಂದ ಸಹಿತವಾದದ್ದು ಸಭಾ. 'ಸಹ ಭಾಂತಿ ಅತ್ರ, ಸಮಾನಾಃ ಭಾಂತಿ ಅತ್ರ' – ಎಂದೂ ಸಭಾ ಶಬ್ದದ ವ್ಯುತ್ಪತ್ತಿ ಇದೆ. 'ಸದಸ್ಯರು ಜೊತೆಗೂಡಿ ಇಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಾಶಿಸುತ್ತಾರೆ, ಸಮಾನವಾಗಿ ಪ್ರಕಾಶಿಸು

ತ್ತಾರೆ' ಎಂದರ್ಥ. ಸತ್ಯ ಧರ್ಮಗಳಿಂದ ವಿರಾಜಿಸುವುದೇ ಪ್ರಕಾಶ. ಯಾವ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಸದಸ್ಯರು ಸತ್ಯ–ಧರ್ಮಗಳನ್ನು ಪಾಲಿಸುತ್ತ, ತಮ್ಮ ವಿದ್ಯಾ ಬಲದಿಂದ ಪ್ರಕಾಶಿಸುವರೋ ಅದು ಸಭೆ.

ನ ಸಾ ಸಭಾ ಯತ್ರ ನ ಸಂತಿ ವೃದ್ಧಾಃ
ನ ತೇ ವೃದ್ಧಾ ಯೇ ನ ವದಂತಿ ಸತ್ಯಮ್ ||

– ಎಂದು ಮಹಾಭಾರತ ಹೇಳುತ್ತದೆ. 'ಎಲ್ಲಿ ಹಿರಿಯರಿಲ್ಲವೋ ಅದು ಸಭೆಯಲ್ಲ. ಯಾರು ಸತ್ಯವನ್ನು ನುಡಿಯುವುದಿಲ್ಲವೋ ಅವರು ಹಿರಿಯರೇ ಅಲ್ಲ !'

'ಸಭಾ ವಾ ನ ಪ್ರವೇಷ್ಟವ್ಯಾ' ಎನ್ನುವ ಮನುವಿನ ತಾತ್ಪರ್ಯ ಹೀಗೆ: ಸಭಾಸದನಿಗೆ (ಶಾಸಕನಿಗೆ) ತುಂಬ ಹೊಣೆ ಇರುತ್ತದೆ. ಅದನ್ನು ನಿರ್ವಹಿಸುವುದು ಕಠಿಣ. ಆ ಜವಾಬ್ದಾರಿಯನ್ನು ಹೊತ್ತು ಕರ್ತವ್ಯಪಾಲನೆ ಮಾಡಬಲ್ಲವನು ಶಾಸನಸಭೆಯನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸಬೇಕು, ಅದಿಲ್ಲವಾದರೆ ಶಾಸಕನಾಗುವುದೇ ಬೇಡ. ಶಾಸಕನಾಗದಿದ್ದರೆ ಪಾಪವೇನೂ ಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಶಾಸಕನಾಗಿ ಸಭೆಯನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸುತ್ತೀಯೋ, ಹಾಗಿದ್ದರೆ ಸಭೆಯಲ್ಲಿ ಸಮಂಜಸವಾಗಿ ಮಾತನಾಡು. ಸತ್ಯವನ್ನು ಎತ್ತಿಹಿಡಿ. ಪ್ರಜೆಗಳಿಗೆ ನ್ಯಾಯವನ್ನು ದೊರಕಿಸಿ ಕೊಡಲು ಯತ್ನಿಸು. ಯಾರದೋ ಒತ್ತಡಕ್ಕೆ ಒಳಗಾಗಿ, ಅಥವಾ ಸ್ವಾರ್ಥ, ಅಸೂಯೆ, ಸೇಡಿನ ಮನೋಭಾವ ಮುಂತಾದವುಗಳಿಗೆ ಒಳಗಾಗಿ ಸತ್ಯವನ್ನು ಮರೆಮಾಚುವುದು ಮಹಾಪರಾಧವಾಗುತ್ತದೆ. ಅದು ಪಾಪ, ಅಧರ್ಮ.

ಮನುಸ್ಮೃತಿಕಾರನು ನಿರ್ದೇಶಿಸಿದ ಧರ್ಮಸಭಾವ್ಯವಹಾರವನ್ನೂ ಇಂದಿನ ಶಾಸನಸಭೆಗಳ ವ್ಯವಹಾರಗಳನ್ನೂ ಕುತೂಹಲಿಗಳು ಹೋಲಿಸಿ ನೋಡಬಹುದು.

ಸಂಭೂಯ ವಣಿಜಾಂ ಪಣ್ಯಮನರ್ಘೇಣೋಪರುಂಧತಾಮ್ |
ವಿಕ್ರೀಣತಾಂ ವಾ ವಿಹಿತೋ ದಂಡ ಉತ್ತಮಸಾಹಸಃ || || ೬೧ ||

– ಯಾಜ್ಞವಲ್ಕ್ಯಸ್ಮೃತಿ, ೨-೨೫೦

"ವರ್ತಕರು ಒಗ್ಗಟ್ಟಾಗಿ ತಮಗೆ ಬೇಕಾದ ವಿಕ್ರೇಯ ವಸ್ತುವನ್ನು ಅಲ್ಪ ಬೆಲೆಗೆ ಕೇಳಿ ಉತ್ಪಾದಕರನ್ನು ತೊಂದರೆಪಡಿಸುತ್ತಿದ್ದರೆ, ಮತ್ತು ತೋರಿದ ಹೆಚ್ಚಿನ ಬೆಲೆಗೆ ಮಾರುತ್ತಿದ್ದರೆ, ಆ ವರ್ತಕರಿಗೆ ರಾಜನು ಅತ್ಯಧಿಕ ಜುಲ್ಮಾನೆಯನ್ನು ವಿಧಿಸಬೇಕು."

ವಾಣಿಜ್ಯ ವೃತ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಲಾಭಬಡುಕತನದಿಂದಾಗಿ ನೈತಿಕತೆ ಹಿಂದೆಯೂ ಇರಲಿಲ್ಲವೆಂಬುದಕ್ಕೆ ಯಾಜ್ಞವಲ್ಕ್ಯಸ್ಮೃತಿಯ ಈ ಮಾತು ಸಾಕ್ಷಿಯಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಬಗೆಯ ನೀತಿಹೀನ ಪ್ರವೃತ್ತಿ ತ್ರಿಕಾಲಾಬಾಧಿತ ! ಹಿಂದೆ ಈ ಬಗೆಯ ಪಣ್ಯವ್ಯವಹಾರ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಕೃಷಿಯ ಉತ್ಪನ್ನಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿತ್ತು. ಈಗಿರುವಂತೆ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳ ಉತ್ಪನ್ನಗಳು ಅಧಿಕವಾಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಬಟ್ಟೆ, ಮಣ್ಣಿನ ಪಾತ್ರೆ, ಹಿತ್ತಾಳೆ, ತಾಮ್ರ, ಕಬ್ಬಿಣ ಮುಂತಾದ ಲೋಹದ ಸಾಮಗ್ರಿಗಳು ಪರಿಮಿತ. ಇವೆಲ್ಲ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಉತ್ಪಾದಕರಿಂದ ಬಳಕೆದಾರರಿಗೆ ತಲಪಿಸುವ ಮಧ್ಯಸ್ಥರು ವ್ಯಾಪಾರಿಗಳು. ಅತ್ತ ಉತ್ಪಾದಕರಿಗೆ ಕನಿಷ್ಠ ಬೆಲೆಯ ಸಂದಾಯ, ಇತ್ತ ಬಳಕೆದಾರರಿಂದ ಗರಿಷ್ಠ ಬೆಲೆಯ ವಸೂಲಿ. ಉತ್ಪಾದಕರೂ ಬಳಕೆದಾರರೂ ಪರಸ್ಪರಾವಲಂಬಿಗಳು. ಮಧ್ಯಸ್ಥರಾದ ಧನಿಕರಿಂದ ಇವರಿಬ್ಬರ ಶೋಷಣೆ ನಡೆಯುತ್ತದೆ.

ಈ ಶೋಷಣೆಯ ಮೂಲತತ್ತ್ವ ಯಾವುದು ? ಕನಿಷ್ಠಶ್ರಮದಿಂದ ಗರಿಷ್ಠ ಲಾಭವನ್ನು ಗಳಿಸುವುದು. ಇಂದಿನ ಆರ್ಥಿಕ ಮತ್ತು ರಾಜಕೀಯ ಅವ್ಯವಸ್ಥೆಯಿಂದಾಗಿ, ಈ ತಂತ್ರವು ವರ್ತಕರಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಸೀಮಿತವಾಗದೆ ಎಲ್ಲೆಡೆಯೂ ವ್ಯಾಪಿಸಿದೆ. ಕಾರ್ಮಿಕರಿಗೆ ಕೆಲಸ ಕಡಮೆಯಾಗಬೇಕು, ಕೂಲಿ ಹೆಚ್ಚಬೇಕು. ನೌಕರರಿಗೆ ರಜಾ ಸೌಲಭ್ಯ ಅಧಿಕವಾಗಬೇಕು, ವೇತನ ಏರಬೇಕು. ಕಡಮೆ ಶ್ರಮಕ್ಕೆ ಅಧಿಕ ಫಲವೆಂಬುದು ಜೀವನಸೂತ್ರವಾಗಿ ಬಿಟ್ಟಿದೆ.

ಗ್ರಂಥಕರ್ತರಿಗೆ ಶೇಕಡ ಹತ್ತು ಭಾಗ ಸಂಭಾವನೆಯನ್ನು ಕೊಡುವುದಕ್ಕೂ ಪ್ರಕಾಶಕರು ಹಿಂಜರಿಯುತ್ತಾರೆ. ಮಾರಾಟಗಾರರಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಶೇಕಡ ನಲವತ್ತು ಭಾಗವನ್ನು ಕೊಡುವುದಕ್ಕೆ ಅವರು ಸಿದ್ಧರಾಗಿರುತ್ತಾರೆ.

ಪೂರ್ವೇ ವಯಸಿ ತತ್ ಕುರ್ಯಾತ್
ಯೇನ ವೃದ್ಧಃ ಸುಖಂ ವಸೇತ್ ।
ಯಾವಜ್ಜೀವೇನ ತತ್ ಕುರ್ಯಾತ್
ಯೇನ ಪ್ರೇತ್ಯ ಸುಖಂ ವಸೇತ್ ॥ ॥ ೬೨ ॥

— ಮಹಾಭಾರತ, ಉದ್ಯೋಗಪರ್ವ ೩೫-೬೮

"ವೃದ್ಧನಾದ ಮೇಲೆ ಸುಖವಾಗಿರಲು ಯಾವುದು ಅಪೇಕ್ಷಿತವೋ ಅದನ್ನು ಪೂರ್ವವಯಸ್ಸಿನಲ್ಲಿಯೇ ಮಾಡಿ ಮುಗಿಸಬೇಕು. ಸತ್ತ ಮೇಲೆ ಜನ್ಮಾಂತರದಲ್ಲಿ ಯಾವುದರಿಂದ ಸುಖವಾಗುವುದೋ ಅದನ್ನು ಈ ಜನ್ಮಪೂರ್ತಿಯಾಗಿ ಮಾಡುತ್ತಿರಬೇಕು."

ನಾವು ಮಾಡುವ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಕೆಲಸಕ್ಕೂ ಕಾಲದ ಕ್ಲ್ಪಪ್ತಿಯುಂಟು. ಕಾಲದ ನಿಯಮಕ್ಕೆ ಒಳಪಟ್ಟಾಗ ಮಾತ್ರ ಅದು ವ್ಯವಸ್ಥಿತವೂ ಬಲವತ್ತರವೂ ಆಗುತ್ತದೆ. ಬೆಳಗ್ಗೆ, ಮಧ್ಯಾಹ್ನ, ಸಂಜೆ, ರಾತ್ರಿ–ಎಂಬುದೂ ಸಹ ಸ್ಥೂಲವಾದ ಕಾಲವಿಭಾಗ. ಬೆಳಗ್ಗೆ ವಿದ್ಯಾರ್ಜನೆ, ಹಗಲು ದುಡಿತ, ರಾತ್ರಿ ವಿಶ್ರಾಂತಿ – ಎಂಬುದು ಪ್ರಕೃತಿನಿಯಮ. ಇದನ್ನು ವ್ಯತ್ಯಾಸಗೊಳಿಸಿದರೆ ಎಲ್ಲವೂ ಅವ್ಯವಸ್ಥಿತವಾಗುವುದಲ್ಲದೆ ಯಾವುದೂ ಉದ್ದಿಷ್ಟಫಲವನ್ನು ಸರಿಯಾಗಿ ನೀಡದು. ಹೀಗೆಯೇ ಬಾಲ್ಯದಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸ, ಅನಂತರ ದುಡಿತದಿಂದ ಧನಾರ್ಜನೆ – ಇವು ಕ್ರಮಬದ್ಧವಾಗಿ ನಡೆದರೆ ಮುಪ್ಪಿನಲ್ಲಿ ವಿಶ್ರಾಂತಿಸುಖ ಲಭ್ಯ. ಅಲ್ಲದೆ ಮುಂದೆ ತಾನು ಪಶ್ಚಾತ್ತಾಪಪಡಬೇಕಾದ ಯಾವ ಕಾರ್ಯವನ್ನೂ ಯೌವನದಲ್ಲಿ ಆಚರಿಸದಿದ್ದರೆ ಮಾತ್ರ ಮುಪ್ಪಿನಲ್ಲಿ ಶಾಂತಿ ದೊರೆತೀತು. ಮತ್ತು ತಾನು ವ್ಯರ್ಥವಾಗಿ ಕಾಲವನ್ನು ಕಳೆಯಲಿಲ್ಲ, ತನ್ನ ಕರ್ತವ್ಯವನ್ನು ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ನೆರವೇರಿಸಿದ್ದೇನೆ — ಎಂಬ ಆತ್ಮತೃಪ್ತಿಯೂ ಶಾಂತಿಗೆ ಕಾರಣವಾಗುತ್ತದೆ. ಪುಣ್ಯಗ್ರಂಥಾವಲೋಕನ, ಭಗವಂತನ ಪುಣ್ಯನಾಮಸ್ಮರಣೆ—ಇವು ಮುಪ್ಪಿನಲ್ಲಿ ತಾರಕಗಳು.

ಶ್ರೀ ಶಂಕರಾಚಾರ್ಯರು ಭಿಕ್ಷಾಟನೆಗೆ ಹೋಗಿದ್ದಾಗ ಒಬ್ಬ ಮುದುಕ ವ್ಯಾಕರಣವನ್ನು ಅಭ್ಯಾಸ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದನಂತೆ. 'ಡುಕುಞ್ ಕರಣೇ' ಎಂದು

ಗಟ್ಟಿಯಾಗಿ, ಅದೂ ತಪ್ಪಾಗಿ ಉರುಹಾಕುತ್ತಿದ್ದ. ಅವನ ಅವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಕಂಡು ಆಚಾರ್ಯರಿಗೆ ಮರುಕವಾಯಿತು. 'ಭಜ ಗೋವಿಂದಂ ಭಜ ಗೋವಿಂದಂ, ಗೋವಿಂದಂ ಭಜ ಮೂಢಮತೇ' ಎಂದು ಬುದ್ಧಿವಾದ ಹೇಳಿದರು. ಮರಣಕಾಲ ಬಂದಾಗ 'ನ ಹಿ ನ ಹಿ ರಕ್ಷತಿ ಡುಕುರುಞ್ ಕರಣೇ' ಎಂದು ಎಚ್ಚರಿಸಿದರು. ಅದರ ತಾತ್ಪರ್ಯವಿಷ್ಟೆ : ವ್ಯಾಕರಣವನ್ನಾಗಲಿ, ಇನ್ನೊಂದು ಶಾಸ್ತ್ರವನ್ನಾಗಲಿ ಕಲಿಯುವ ಕಾಲ ನಿನಗೆ ಕಳೆದುಹೋಯಿತು. ಈಗ ನಿನಗೆ ಅದರಿಂದೇನೂ ಪ್ರಯೋಜನವಾಗದು. ಮರಣಕಾಲ ಸಮೀಪಿಸಿದೆ. ವ್ಯಾಕರಣಶಾಸ್ತ್ರ ಕಾಪಾಡುತ್ತದೆಯೆ ? ದೇವರ ಸ್ಮರಣೆ ಮಾಡುತ್ತ ಶಾಂತವಾಗಿರು — ಎಂದು.

ಈ ಬುದ್ಧಿವಾದ ಇಂದು ಹಲವರಿಗೆ ಹಿಡಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ರಾಜಕಾರಣಿಗಳಿಗಂತೂ ಇದು ಬಹುದೂರ. ನಾವು ದೇವದೂತರೆಂದೂ ರಾಜಕಾರಣದಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿ ದೇಶವನ್ನು ಉದ್ಧಾರ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದೇವೆಂದೂ ಇವರು ತಿಳಿದುಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ.

ಉದ್ಧರಿಸುವೆನು ಜಗವನೆಂಬ ಹೇ ಸಖನೆ ನಿ–
ನ್ನುದ್ಧಾರವೆಷ್ಟಾಯ್ತೊ–ಮಂಕುತಿಮ್ಮ

ಅನಂತಪಾರಂ ಕಿಲ ಶಬ್ದಶಾಸ್ತ್ರಂ
ಸ್ವಲ್ಪಂ ತಥಾಯುರ್ಬಹವಶ್ಚ ವಿಘ್ನಾಃ ।
ಸಾರಂ ತತೋ ಗ್ರಾಹ್ಯಮಪಾಸ್ಯ ಫಲ್ಗು
ಹಂಸೈರ್ಯಥಾ ಕ್ಷೀರಮಿವಾಂಬುಮಧ್ಯಾತ್ ॥ ॥ ೬೩ ॥

— ಪಂಚತಂತ್ರ

"ಶಬ್ದಮಯವಾದ ಶಾಸ್ತ್ರಕ್ಕೆ ಕೊನೆ ಇಲ್ಲ. ನಮ್ಮ ಆಯುಸ್ಸಾದರೋ ಸ್ವಲ್ಪ. ವಿಘ್ನಗಳೂ ಬಹಳ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅಸಾರವಾದ್ದನ್ನು ತ್ಯಜಿಸಿ, ಹಂಸವು ನೀರನ್ನು ಬೇರ್ಪಡಿಸಿ ಹಾಲನ್ನು ಕುಡಿಯುವಂತೆ, ಸಾರವಾದ್ದನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಬೇಕು."

'ಹಂಸಕ್ಷೀರನ್ಯಾಯ' ಎಂಬುದು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ನ್ಯಾಯ. ಹಾಲನ್ನೂ ನೀರನ್ನೂ ಸೇರಿಸಿಟ್ಟರೆ, ನೀರನ್ನು ಬೇರ್ಪಡಿಸಿ ಹಾಲನ್ನು ಮಾತ್ರ ಹಂಸವು ಕುಡಿಯುವುದಂತೆ. ಹಾಗೆ, ಒಂದು ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ದೋಷಗಳಿದ್ದ ಅವನ್ನು ಗಣಿಸದೆ, ಗುಣಗಳನ್ನು ಮಾತ್ರ ಗ್ರಹಿಸಿ ಸಂತೋಷಪಡಬೇಕು – ಎಂದು ನಿವೇದಿಸುವಾಗ ಈ ನ್ಯಾಯವನ್ನು ಬಳಸುತ್ತಾರೆ.

ಯಾವನೂ ಸಕಲ ಶಾಸ್ತ್ರಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಪಾರಂಗತನಾಗಿ ಸರ್ವಜ್ಞ ನಾಗಲಾರ. ಒಂದು ಜನ್ಮದಲ್ಲಿ ಒಂದೇ ವಿದ್ಯೆ ಎಂದು ಪ್ರಾಚೀನರ ಹೇಳಿಕೆ ಇದೆ. ಆದರೆ ಎಲ್ಲ ಬಗೆಯ ತಿಳಿವಳಿಕೆಯೂ ಮನುಷ್ಯನಿಗೆ ಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಲೌಕಿಕವೂ ಬೇಕು, ಪಾರಮಾರ್ಥಿಕವೂ ಬೇಕು. ಒಂದು ಲೌಕಿಕದಲ್ಲಿಯೇ ನೂರಾರು ಬಗೆಯ ಶಾಸ್ತ್ರಗಳುಂಟು. ಯಾವುದನ್ನು ಕಲಿಯಬೇಕು, ಯಾವುದನ್ನು ಬಿಡಬೇಕೆಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆ ಎದುರಾದಾಗ 'ಸಾರವಾದ್ದನ್ನು ಗ್ರಹಿಸು' ಎನ್ನುತ್ತದೆ ಈ ನೀತಿ. ಒಂದೊಂದು ಬಗೆಯ ವಿಜ್ಞಾನದಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬೊಬ್ಬನ ಜೀವನಕ್ಕೆ ಬೇಕಾಗತಕ್ಕದ್ದು ಒಂದೊಂದು ನಮೂನೆಯದು. ಅದರಲ್ಲಿ ಒಂದರ ತಿಳಿವಳಿಕೆ ಆಳವಾಗಿದ್ದು, ಉಳಿದದ್ದರ ಜ್ಞಾನ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿದ್ದರೂ ಸಾಕಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಸಾಮಾನ್ಯಜ್ಞಾನ ಉಂಟಲ್ಲ, ಅದೇ ಸಾರಭೂತವಾದ ವಿಷಯದ ಜ್ಞಾನ. ರಾಶಿರಾಶಿ ಪುಸ್ತಕಗಳೆಲ್ಲವನ್ನೂ ಓದಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ತನ್ನ ಅಭಿರುಚಿಗೆ ತಕ್ಕದ್ದನ್ನು ಓದುಗನು ಆರಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ. ಮುಖ್ಯಾಂಶ ಗಳನ್ನೋದಿ ಉಳಿದದ್ದನ್ನು ಕೈಬಿಡುವುದೇ ಲೇಸು. ಬೇರೆ ಕೆಲಸವಿಲ್ಲದವನೂ, ಬೇಸರವಿಲ್ಲದವನೂ ಪೂರ್ತಿಯಾಗಿ ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಓದಿಯಾನು.

ಹಂಸಕ್ಷೀರನ್ಯಾಯವು ವ್ಯಕ್ತಿಗಳಿಗೆ, ಅವರ ಚಾರಿತ್ರ್ಯಕ್ಕೆ, ಹಾಗೂ ಲೋಕಪರಿಸ್ಥಿತಿಗೆ ಸಹ ಸಂಬಂಧಿಸುತ್ತದೆ. ಮಾನವನೇ ನಿರ್ಮಿಸಿಕೊಂಡ ಸರಕಾರ, ಸಮಾಜ, ಸಂಘ–ಸಂಸ್ಥೆಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಗುಣದೋಷಗಳೆರಡೂ ಇರುವುದು ಸಹಜವೇ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿರುವ ಗುಣಗಳನ್ನು ಕಂಡು ಮೆಚ್ಚುವುದೇ ಸಾರಗ್ರಾಹಿತೆ. ಇದೊಂದು ಅಮೂಲ್ಯವಾದ ಗುಣಸಂಪತ್ತು. ವಾಲ್ಮೀಕಿ ಮುನಿಗಳು ಶ್ರೀರಾಮನನ್ನು 'ಸಾರಗ್ರಾಹಿ' ಎಂದು ಪ್ರಶಂಸೆ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ.

ನ ಚಂದ್ರೇಣ ನ ಚೌಷಧ್ಯಾ ನ ಸೂರ್ಯೇಣ ನ ವಹ್ನಿನಾ ।
ಸಾಮ್ನೈವ ವಿಲಯಂ ಯಾತಿ ವಿದ್ವೇಷಪ್ರಭವಂ ತಮಃ ॥ ॥ ೭೪ ॥

– ಪಂಚತಂತ್ರ, ಮಿತ್ರಭೇದ

"ಹಗೆತನದಿಂದಾದ ಕತ್ತಲೆ ಚಂದ್ರನಿಂದಾಗಲಿ, ಮೂಲಿಕೆಯಿಂದಾಗಲಿ ಹೋಗುವುದಿಲ್ಲ. ಅದು ಸೂರ್ಯನಿಂದಲೂ ಬೆಂಕಿಯಿಂದಲೂ ಸಹ ನಾಶವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಆ ಕತ್ತಲೆ ಸಾಮದಿಂದಲೇ ಹೋಗತಕ್ಕದ್ದು."

ನಾವು ಕಾಣುವ ಕತ್ತಲೆಗೆ ಚಂದ್ರಾದಿಗಳಿಂದ ಶಮನ ಉಂಟು. ಮೂಲಿಕೆ ಎಂದರೆ ಬೆಳಕು ಬೀರುವ ಒಂದು ಬಗೆಯ ವನಸ್ಪತಿ: ಜ್ಯೋತಿರ್ಲತೆ ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಅದು ರಾತ್ರಿ ಬೆಳಕು ಬೀರುತ್ತದೆಯೆಂದೂ ಹಿಮಾಲಯದಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯಾಧರ ಸ್ತ್ರೀಯರು ಆ ಬೆಳಕಿನಲ್ಲಿ ಪ್ರೇಮಪತ್ರಗಳನ್ನು ಬರೆಯುತ್ತಿದ್ದ ರೆಂದೂ ಕುಮಾರಸಂಭವದಲ್ಲಿ ಕಾಳಿದಾಸ ವರ್ಣಿಸಿದ್ದಾನೆ.

ವೈರದಿಂದ ಹುಟ್ಟುವ ಕಹಿ ಅನುಭವವೇ ಕತ್ತಲೆ. ಈ ಕಹಿ ಅಂತರಂಗಕ್ಕೆ ಗೋಚರ. ಇದು ಹುಟ್ಟಿತೆಂದರೆ ಮನುಷ್ಯನ ವಿವೇಕ ಹಿಮ್ಮೆಟ್ಟುತ್ತದೆ. ಇದು ಕರ್ತವ್ಯ, ಇದು ಅಕರ್ತವ್ಯ – ಎಂಬ ವಿವೇಚನೆ ಅಳಿಸಿಹೋಗುತ್ತದೆ. ಸೇಡು ತೀರಿಸಬೇಕೆಂಬ ಛಲ ಹುಟ್ಟುತ್ತದೆ. ಒಂದು ತಪ್ಪಿನಿಂದ ಇನ್ನೊಂದು ತಪ್ಪು. ಸರಪಳಿಯಂತೆ ಇದು ನಮ್ಮನ್ನೇ ಬಂಧಿಸಿ ಅನರ್ಥಕ್ಕೆ ಈಡುಮಾಡುತ್ತದೆ.

ಇದಕ್ಕೆ ಪರಿಹಾರವೇನು ? ಕಾರ್ಯಸಾಧನೆಗೆ ಸಾಮ, ದಾನ, ಭೇದ, ದಂಡ ಎಂಬ ನಾಲ್ಕು ಉಪಾಯಗಳುಂಟು. ದಂಡೋಪಾಯ ಪ್ರಬಲವಾದರೂ ಅದು ಎಲ್ಲೆಡೆಯೂ ನಡೆಯತಕ್ಕದ್ದಲ್ಲ. ಒಬ್ಬ ವ್ಯಕ್ತಿ ಇನ್ನೊಬ್ಬನ ಮೇಲೆ ದಂಡೋಪಾಯವನ್ನು ಕೈಗೊಳ್ಳುವುದು ಕಾನೂನುಬಾಹಿರ. ಸರಕಾರವೇ ಇನ್ನೊಂದು ರಾಷ್ಟ್ರದ ಮೇಲೆ ದಂಡವನ್ನು ಪ್ರಯೋಗಿಸಿದರೂ ಇದರ ಕಿಡಿ ಪೂರ್ತಿ ಆರುವುದೇ ಇಲ್ಲ. ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿಯೇ ಮುಂದಿನ ಯುದ್ಧದ ಬೀಜ ಅಡಗಿರುತ್ತದೆ.

ಪ್ರಿಯವಾಕ್ಯಪ್ರದಾನೇನ ಸರ್ವೇ ತುಷ್ಯಂತಿ ಜಂತವಃ |
ತಸ್ಮಾತ್ತದೇವ ವಕ್ತವ್ಯಂ ವಚನೇ ಕಾ ದರಿದ್ರತಾ ||

– ಎಂಬ ನುಡಿ ಅರ್ಥವತ್ತಾದುದು. ಹಣವನ್ನು ಕೊಡಲು ದಾರಿದ್ರ್ಯವಿದ್ದರೂ ಒಳ್ಳೆಯ ಮಾತಿಗೆ ದಾರಿದ್ರ್ಯವಿಲ್ಲವಷ್ಟೆ ! ಸಾಮ, ದಾನ, ಭೇದಗಳಿಂದ ಕಾರ್ಯವು ಸಾಧ್ಯವಾಗದಿದ್ದರೆ ದಂಡವನ್ನು ಪ್ರಯೋಗಿಸಬೇಕೆಂದು ನೀತಿಯುಂಟು. ದಂಡೋಪಾಯವೂ ಕಾರ್ಯಕಾರಿಯಾಗದಿದ್ದಾಗ ಏನು ಮಾಡಬೇಕು ? ಮತ್ತೆ ಸಾಮಕ್ಕೇ ಹಿಂದಿರುಗಬೇಕು !

ಪಂಜಾಬು ಸಮಸ್ಯೆಯಿಂದಾದ ಕತ್ತಲೆಯೇ ನಿದರ್ಶನ. ಹುಟ್ಟಬಾರದ ಕತ್ತಲೆ ಹೇಗೋ ಹುಟ್ಟಿತು. ಇದು ಹೊಗೆಯಿಂದಾದ ಕತ್ತಲೆ. ಬುಡದಲ್ಲಿ ಬೆಂಕಿ ಇದೆ. ಇದನ್ನು ಪೂರ್ಣ ತೊಡೆಯದಿದ್ದಲ್ಲಿ ಇಡೀ ಜನಾಂಗಕ್ಕೇ ಅಪಾಯ ಉಂಟು. ಬಿದಿರಿನಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದ ಬೆಂಕಿ ಬಿದಿರಿಗೇ ಕಂಟಕವಾಗುವ ಪರಿಸ್ಥಿತಿ ಇದು. ಇದಕ್ಕೆ ಪರಿಹಾರ ಸಾಮೋಪಾಯ ಒಂದೇ. ಸಾಮದಿಂದಾಗುವ ಶಾಂತಿ ಸ್ಥಿರವಾದದ್ದು. ಉಳಿದ ಉಪಾಯಗಳ ಫಲ ತಾತ್ಕಾಲಿಕ.

ತತ್ತದುತ್ಪ್ರೇಕ್ಷಮಾಣಾನಾಂ ಪುರಾಣೈರಾಗಮೈರ್ವಿನಾ |
ಅನುಪಾಸಿತವೃದ್ಧಾನಾಂ ವಿದ್ಯಾ ನಾತಿಪ್ರಸೀದತಿ || || ೭೫ ||

– ವಾಕ್ಯಪದೀಯ, ೨-೪೯೪

"ಪ್ರಾಚೀನವಾದ ವೇದಶಾಸ್ತ್ರಗಳನ್ನು ಅಭ್ಯಾಸ ಮಾಡದೆ, ಹಿರಿಯರನ್ನು ಸೇವಿಸದೆ ಇರತಕ್ಕವರು ತೋರಿದಂತೆ ಊಹಿಸಲು ಹೊರಟರೆ, ವಿದ್ಯೆ ಒಲಿಯುವುದಿಲ್ಲ."

'ಪುಸ್ತಕೇಷು ಚ ಯಾ ವಿದ್ಯಾ' ಎಂದು ಹಿಂದಿನವರು ಪುಸ್ತಕವಿದ್ಯೆಯನ್ನು ಹಳಿದಿದ್ದಾರೆ. ಪ್ರತಿಯೊಂದು ವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಕೆಲವು ರಹಸ್ಯಸ್ಥಾನಗಳಿರುತ್ತವೆ. ಅವನ್ನು ಗುರುಮುಖದಿಂದರಿತು ಸ್ವತಃ ಪ್ರಯೋಗದಿಂದ

ದೃಢಪಡಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ವೇದ ಶಾಸ್ತ್ರ ಪುರಾಣಗಳ ವಿಷಯದಲ್ಲಂತೂ ಈ ಮಾತು ಪೂರ್ಣ ಸತ್ಯ. ಈಗಲಾದರೋ ಪುಸ್ತಕಗಳ ಪ್ರಪಂಚವೇ ಇದೆ. ಅರ್ಥವಾಗದ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಅರ್ಥ ಹೇಳಲು ಶಬ್ದಾರ್ಥಕೋಶಗಳಿವೆ. ಅವನ್ನು ನೋಡಿ ತೋರಿದಂತೆ ಅರ್ಥ ಹೇಳುವ ಪ್ರವೃತ್ತಿ ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡಿದೆ. ಹಾಗೆ ಹೇಳಿದಾಗ ಪೂರ್ವಾಪರ ವಿರೋಧಗಳು ಬರುತ್ತವೆಂಬುದನ್ನೂ ಈ ಜನರು ಗಮನಿಸುವುದೇ ಇಲ್ಲ! 'ಅಪವರ್ಗೇ ತೃತೀಯಾ' ಎಂಬ ಒಂದು ಸೂತ್ರ ಉಂಟು. ಇದರ ಅರ್ಥವನ್ನು ಒಬ್ಬ ಬುದ್ಧಿವಂತರು ಹೀಗೆ ಹೇಳಿದರು: ಅಪವರ್ಗವೆಂದರೆ ಮೋಕ್ಷ, ತೃತೀಯಾ ಎಂದರೆ ತೃತೀಯಾ ಪ್ರಕೃತಿ = ನಪುಂಸಕ. ಮೋಕ್ಷಕ್ಕೆ ನಪುಂಸಕನು ಅಧಿಕಾರಿ – ಎಂದು ತೀರ್ಪುಕೊಟ್ಟರು! (ಇದಾದರೋ ಪಾಣಿನಿಯ ವ್ಯಾಕರಣಸೂತ್ರ. ತೃತೀಯಾ ವಿಭಕ್ತಿಯನ್ನು ಈ ಸೂತ್ರ ವಿಧಿಸುತ್ತದೆ.)

'ಯನ್ಮೇ ಮಾತಾ ಲುಲುಭೇ' ಎಂಬ ಮಂತ್ರ ಅಪರಕರ್ಮದಲ್ಲಿ ಬರುತ್ತದೆ. ತನ್ನ ತಾಯಿ ಅನ್ಯಪುರುಷನನ್ನು ಕಾಮಿಸಿರಬಹುದೆಂಬ ಸೂಚನೆ ಅದರಲ್ಲುಂಟು. 'ಎಲ್ಲಾದರೂ ಉಂಟೆ ? ನನ್ನ ತಾಯಿಯ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಸಂದೇಹವೆ ?' – ಎಂದು ಒಬ್ಬ ಮಹನೀಯರು ಇದನ್ನು ಉಚ್ಚರಿಸಲು ಒಪ್ಪಲಿಲ್ಲ. ಹೀಗೆ ಹೇಳುವುದೆಂದರೆ ಹೆಂಗಸರ ಮೇಲೆ ಗಂಡಸರ ದಬ್ಬಾಳಿಕೆ ಯೆಂದು ಅವರ ಹೇಳಿಕೆ. ಆದರೆ ಪ್ರತಿದಿನ ಗಂಡಸು 'ಪದ್ಭ್ಯಾಮುದರೇಣ ಶಿಶ್ನಾ' ಎಂದು ಎರಡು ಹೊತ್ತೂ ಹೇಳಿ ತನ್ನಲ್ಲಿಯೇ ತಪ್ಪನ್ನು ಹೊರಿಸಿ ಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನಲ್ಲ ? ಈ ವಾಕ್ಯವನ್ನು ಅಗಸ್ತ್ಯರೂ ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದರು. ವಸಿಷ್ಠರೂ ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದರು ! ಶ್ರೀರಾಮನು ವಾಲಿಯನ್ನು ಕೊಂದದ್ದು ಅಧರ್ಮವೆಂದು ಈ ಜನರ ಹೇಳಿಕೆ. 'ರಾಮೋ ಧರ್ಮಭೃತಾಂ ವರಃ' ಎಂದು ವಾಲ್ಮೀಕಿಗಳೇ ಮತ್ತೆ ಮತ್ತೆ ಹೇಳಿದ್ದಾರಲ್ಲವೆ? ''ಶುಚಿದೇಶದಲ್ಲಿ ದರ್ಭಪವಿತ್ರಪಾಣಿಯಾಗಿ ಪೂರ್ವಾಭಿಮುಖನಾಗಿ ಕುಳಿತು'' ಪಾಣಿನಿಯು ವ್ಯಾಕರಣವನ್ನು ಬರೆದನೆಂದು ಪತಂಜಲಿ ಹೇಳಿದ್ದಾನೆ. ಒಂದು ವ್ಯಾಕರಣದ ವಿಷಯದಲ್ಲಿಯೇ ಇಂತಹ ನಿಷ್ಠೆ ಅವರಿಗಿತ್ತು. ಈಗಲಾದರೋ ಚಪ್ಪಲಿಯನ್ನು ಮೆಟ್ಟಿ ಸಿಗರೇಟ್ ಎಳೆಯುತ್ತ ಬಾಟಲಿಯನ್ನು ಹೀರುತ್ತ 'ಇದು ಧರ್ಮ, ಇದು ಅಧರ್ಮ'

ಎಂದು ಗೀಚುತ್ತ 'ಆ ಋಷಿ ಅಯೋಗ್ಯ, ಈ ಆಚಾರ್ಯ ಗೂಂಡಾ' ಎನ್ನುವ ಬುದ್ಧಿಜೀವಿಗಳು ಹುಟ್ಟಿಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ.

ವಿತ್ತಮೇವ ಕಲೌ ನೄಣಾಂ ಜನ್ಮಾಚಾರಕುಲೋದಯಃ |
ಧರ್ಮನ್ಯಾಯವ್ಯವಸ್ಥಾಯಾಂ ಕಾರಣಂ ಬಲಮೇವ ಹಿ || || ೬೬ ||

— ಭಾಗವತ, ೧೨-೨-೨

"ಕಲಿಯುಗದಲ್ಲಿ ಹಣವೇ ಮನುಷ್ಯರಿಗೆ ಜಾತಿ, ಆಚಾರ, ಗುಣಗಳನ್ನು ಗೊತ್ತುಮಾಡುವ ಸಾಧನ. ಇದು ಧರ್ಮ, ಇದು ನ್ಯಾಯ — ಎಂದು ವ್ಯವಸ್ಥೆಮಾಡಲು ಬಲವೇ ಕಾರಣ."

ಒಂದು ಕಾಲದಲ್ಲಿ ನಮ್ಮ ಸಮಾಜವು ಚಾತುರ್ವರ್ಣ್ಯದ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಒಪ್ಪಿಕೊಂಡಿತ್ತು. ವಿದ್ಯೆ, ತಪಸ್ಸು, ಲೋಕೋಪಕಾರ ಬುದ್ಧಿ, ಉದ್ಯೋಗ, ವ್ಯವಹಾರ—ಮುಂತಾದವನ್ನವಲಂಬಿಸಿ ನಾಲ್ಕು ಗುಂಪಾದ ಸಮಾಜ, ವೃತ್ತಿಗೆ ಅನುಸಾರವಾಗಿ ನಾಲ್ಕು ಜಾತಿಗಳೆಂದು ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಮಾಡಿಕೊಂಡಿತ್ತು. ತಮ್ಮತಮ್ಮ ವೃತ್ತಿಗಳಲ್ಲಿ ದಕ್ಷತೆ, ಕೌಶಲ, ಆಸಕ್ತಿಗಳು ಬೆಳೆಯಬೇಕಾದರೆ ತಂದೆತಾಯಿಗಳಿಂದ ಒದಗುವ ಸಂಸ್ಕಾರ ಅತ್ಯಾವಶ್ಯಕ — ಎಂಬ ನಂಬಿಕೆ ಇದಕ್ಕೆ ಮೂಲ.

ಬ್ರಾಹ್ಮಣ, ಕ್ಷತ್ರಿಯ, ವೈಶ್ಯ, ಶೂದ್ರ—ಈ ನಾಲ್ಕು ವರ್ಣಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಯೊಂದಕ್ಕೂ ವಿಶಿಷ್ಟವಾದ ಜನ್ಮ, ಆಚಾರ, ಗುಣಗಳ ನಿಯಮ ಉಂಟು. ಕಾಲಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಆಚಾರ, ಗುಣಗಳ ನಿಯಮ ತಪ್ಪಿಹೋಗಿ ಜನ್ಮವೊಂದೇ ನಿರ್ಣಾಯಕವಾಯಿತು. ಉದಾಹರಣೆಗೆ – ವಿದ್ಯೆ (ವೈದಿಕ ವಿದ್ಯೆ), ತಪಸ್ಸು, ಜನ್ಮಗಳು ಬ್ರಾಹ್ಮಣ್ಯದ ಲಕ್ಷಣವಾಗಿತ್ತು. ವಿದ್ಯೆ, ತಪಸ್ಸುಗಳಿಲ್ಲದವನು 'ಜಾತಿ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ' ಎಂಬ ನಿಂದೆಗೆ ಗುರಿಯಾಗಿದ್ದ.

ಮೇಲ್ಕಂಡ ಮೂರರಲ್ಲಿ ಯಾವುದಕ್ಕೂ ಈಗ ಕಾಸಿನ ಬೆಲೆ ಉಳಿದಿಲ್ಲ. ಈಗ ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾನಮಾನಗಳನ್ನೂ ಭಾಗ್ಯ –ಬವಣೆಗಳನ್ನೂ ನಿರ್ಣಯಿಸ

ತಕ್ಕದ್ದು ಹಣ ಒಂದೇ. ಈಗ ಇರುವುದು ಶ್ರೀಮಂತ, ಬಡವ – ಎಂದು ಎರಡೇ ಜಾತಿ. ಇದು ಶಾಶ್ವತವಾದ ಜಾತಿವ್ಯವಸ್ಥೆ. ನಾವು ಭಾಗವತವನ್ನು ನಂಬುವುದಾದರೆ, ಯಾವ ರಾಜಕೀಯವೂ ಇದನ್ನು ಮಾರ್ಪಡಿಸದು !

ಇದು ಧರ್ಮ, ಇದು ನ್ಯಾಯ—ಎಂಬುದನ್ನು ಹಿಂದೆ ಜ್ಞಾನಿಗಳೂ ವಯೋವೃದ್ಧರೂ ನಿರ್ಣಯಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಅವರ ಸಲಹೆಯಂತೆ ರಾಜ ನಡೆಯುತ್ತಿದ್ದ. ಕಲಿಯುಗದಲ್ಲಾದರೋ ನ್ಯಾಯ—ಧರ್ಮಗಳನ್ನು ಸರಿಯಾಗಿ ಹೇಳತಕ್ಕವರೂ, ಪಾಲಿಸತಕ್ಕವರೂ ವಿರಳ. ಈಗ ಅವನ್ನು ಗೊತ್ತುಮಾಡ ತಕ್ಕದ್ದು ಸರ್ಕಾರವೂ ಅಲ್ಲ, ಮಠವೂ ಅಲ್ಲ, ನ್ಯಾಯಾಲಯವೂ ಅಲ್ಲ. ಬಲ ಒಂದೇ ಅದನ್ನು ಗೊತ್ತುಪಡಿಸುತ್ತದೆ. ಬಲವೆಂದರೆ ಯಾವುದು ? ಕೆಲವೆಡೆ ದೇಹಬಲವೇ ನ್ಯಾಯವನ್ನು ನಿರ್ಣಯಿಸುತ್ತದೆ ! ರಾಜಕೀಯ ಬಲ, ಅಧಿಕಾರ ಬಲ, ಸ್ಥಾನಬಲ, ಸಂಘಬಲ, ಧನಬಲ, ಕೂಗಾಟದ ಬಲ–ಎಂದು ಹಲವಾರು ಬಲಗಳುಂಟು. ಈ ಬಲವೇ ಧರ್ಮ–ನ್ಯಾಯಗಳನ್ನು ನಿರ್ಣಯಿಸಿಕೊಡುತ್ತದೆ.

ಶಕ್ತಃ ಪರಜನೇ ದಾತಾ ಸ್ವಜನೇ ದುಃಖಜೀವಿನಿ |
ಮಧ್ವಾಪಾತೋ ವಿಷಾಸ್ವಾದಃ ಸ ಧರ್ಮಪ್ರತಿರೂಪಕಃ || || ೬೭ ||

— ಮನುಸ್ಮೃತಿ, ೧೧-೯

"ತನ್ನವರು ಕಷ್ಟದಿಂದ ಜೀವಿಸುತ್ತಿರುವಾಗ, ಅವರನ್ನು ಸರಿಯಾಗಿ ಪಾಲಿಸಲು ಶಕ್ತನಾಗಿದ್ದರೂ ಉಪೇಕ್ಷಿಸಿ ಪರರಿಗೆ ಕೊಡತಕ್ಕವನಿರು ತ್ತಾನೆ. ಹಾಗೆ ಕೊಡುವುದು ಧರ್ಮವಾಗದು; ಅದು ಧರ್ಮದಂತೆ ಕಾಣುತ್ತದೆ ಮಾತ್ರ. ನೋಡಲು ಜೇನಿನಂತಿರುತ್ತದೆ : ಅದರ ರುಚಿ ಕಹಿಯೇ."

ದಾನ ಮಾಡುವುದು ಪ್ರಶಂಸನೀಯವಾದ ಧರ್ಮಕಾರ್ಯ ಹೌದು. ಅದಕ್ಕೆ ಪಾತ್ರಾಪಾತ್ರವಿವೇಚನೆ ಬೇಕು. ಪಾತ್ರನಿಗೆ ಕೊಡದೆ ಅಪಾತ್ರನಿಗೆ

ದಾನ ಮಾಡುವುದು ಧರ್ಮವಲ್ಲ. ಅದು ಹಣದ ಪೋಲು ಎನ್ನುತ್ತದೆ ವಿದುರನೀತಿ.

ಕರೆದಪಾತ್ರಂಗಿತ್ತು ಪಾತ್ರನ
ಪರಿಹರಿಸಲೀ ಎರಡರಿಂ ಸಂ-
ಹರಣವಹುದಾರ್ಜಿಸಿದ ಬಲುಧನವರಸ ಕೇಳೆಂದ ||

ದಾನವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಲು ಹಲವಾರು ಪಾತ್ರಗಳಿದ್ದಾಗ ಪ್ರಥಮಾರ್ಹತೆ ಯಾರಿಗೆ ? 'ಸ್ವಜನ' ಎನ್ನುತ್ತದೆ ಮನುಸ್ಮೃತಿ. ತನ್ನ ಹೆಂಡತಿ ಮಕ್ಕಳು, ವೃದ್ಧರಾದ ತಾಯಿ ತಂದೆಗಳು, ತನ್ನನ್ನು ನಂಬಿಕೊಂಡಿರುವ ಅಶಕ್ತ ಬಂಧುವರ್ಗ, ಭೃತ್ಯರು — ಇವರೆಲ್ಲ ಸ್ವಜನರು. ಇವರು ಕಷ್ಟದಲ್ಲಿ ನರಳುತ್ತಿರುವಾಗ ಇವರನ್ನು ಉಪೇಕ್ಷಿಸಿ ಅನ್ಯರಿಗೆ ಕೊಟ್ಟು ಅವರನ್ನು ಪೋಷಿಸುವುದು ಅಧರ್ಮ. 'ಮನೆಗೆ ಮಾರಿ, ಪರರಿಗೆ ಉಪಕಾರಿ' ಎಂಬ ಗಾದೆಯೇ ಇದೆ. ಅರ್ಜುನನು ಯುದ್ಧರಂಗಕ್ಕೆ ಬಂದಾಗ ವೈರಿಗಳಾದ ಕೌರವರ ವಿಷಯದಲ್ಲಿಯೂ ಕಾರುಣ್ಯ ಹುಟ್ಟಿತು; ತನ್ನನ್ನು ನಂಬಿದವರಿಗೆ ಭಿಕ್ಷಾಪಾತ್ರೆಯನ್ನು ಕೊಡಲು ಸಿದ್ಧನಾದ. ಆಗ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನು ಅರ್ಜುನನದು 'ಅಸ್ಥಾನ ಕಾರುಣ್ಯ'ವೆಂದು ಜರಿದು ಬುದ್ಧಿ ಹೇಳಿದ.

ಈ ನೀತಿಯು ವ್ಯಕ್ತಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ರಾಷ್ಟ್ರಕ್ಕೂ ಅನ್ವಯಿಸುತ್ತದೆ. ನಾವು ಟಿಬೆಟ್ಟಿನವರನ್ನು ಕರೆದು ಆಶ್ರಯ ಕೊಡುತ್ತೇವೆ; ಬಾಂಗ್ಲಾದವರನ್ನು ಸೇರಿಸುತ್ತೇವೆ. ಶ್ರೀಲಂಕೆಯ ತಮಿಳರಿಗೆ ಇಲ್ಲಿ ನೆಲೆಯುಂಟು. ಅವರಿಗೆ ಕಾಲೊನಿಯನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿ ಉಳಲು ಹೊಲವನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ಇರಲು ಮನೆಯನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಿಕೊಡುತ್ತೇವೆ. ಈ ರಾಷ್ಟ್ರದಲ್ಲಿಯೇ ಹುಟ್ಟಿ ಬೆಳೆದ ಮಣ್ಣಿನಮಕ್ಕಳು ಮಣ್ಣಾಗಿಹೋದರೂ ಚಿಂತೆಯಿಲ್ಲ; ನಮಗೆ ಏಷಿಯಾಡ್ ಬೇಕು, ಟಿ.ವಿ. ಬೇಕು, ಗಗನಗಾಮಿಗಳಾಗಿ ವಿಮಾನದಲ್ಲಿಯೇ ಸಂಚರಿಸಬೇಕು, ಇಳಿದುಕೊಳ್ಳಲು ಪಂಚತಾರಾ ಹೋಟಲ್ಲುಗಳೇ ಬೇಕು. ನಾವು ಅಡ್ಡ ನೋಡುತ್ತೇವೆ, ಮೇಲೆ ನೋಡುತ್ತೇವೆ; ಕಾಲಿನ ಬುಡವನ್ನು ನೋಡಿ ಹೆಜ್ಜೆ ಇಡುವುದಿಲ್ಲ !

ಶೋಚಂತಿ ಜಾಮಯೋ ಯತ್ರ ವಿನಶ್ಯತ್ಯಾಶು ತತ್ಕುಲಮ್ ।
ನ ಶೋಚಂತಿ ತು ಯತ್ರೈತಾ ವರ್ಧತೇ ತದ್ಧಿ ಸರ್ವದಾ ॥ ॥ ೭೮ ॥

— ಮನುಸ್ಮೃತಿ, ೩-೫೭

"ಯಾವ ಕುಟುಂಬದಲ್ಲಿ ಹೆಣ್ಣುಮಕ್ಕಳು ಕಷ್ಟಕ್ಕೆ ಸಿಕ್ಕಿ ಶೋಕಿಸುತ್ತಿರುವರೋ, ಆ ಕುಟುಂಬವು ಬಹುಬೇಗನೆ ನಾಶವಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಹೆಣ್ಣುಮಕ್ಕಳು ಶೋಕಿಸದೆ ಆನಂದದಲ್ಲಿದ್ದರೆ ಆ ಕುಟುಂಬವು ಯಾವಾಗಲೂ ಏಳಿಗೆಯನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತದೆ."

ಸ್ತ್ರೀಯರಿಂದಲೇ ಕುಟುಂಬ ನಡೆಯುತ್ತಿರುವುದು. ಸ್ತ್ರೀಯಿಲ್ಲದ ಮನೆ ಹಾಳುಬಿದ್ದ ದೇವಾಲಯದಂತೆ. ಮನೆಯಲ್ಲೊಬ್ಬ ಕುಟುಂಬಿನಿ ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ– 'ಸೇವಿತಂ ಸರ್ವಸಂಪದ್ಭಿರಪಿ ತದ್ ಭವನಂ ವನಮ್' ಎಂದು ಕವಿಯೊಬ್ಬ ಉದ್ಗರಿಸಿದ್ದಾನೆ. "ಸರ್ವಸಂಪತ್ತುಗಳು ತುಂಬಿದ್ದರೂ ಅದು ಭವನವಲ್ಲ, ವನ."

ಮನುಸ್ಮೃತಿಕಾರನು ಮೇಲ್ಕಂಡ ಮಾತನ್ನು ಹೇಳುವಾಗ ಪುರುಷ ಪ್ರಧಾನವಾದ ಸಮಾಜವಿತ್ತೆಂಬುದು ಗಮನಾರ್ಹ. ಸಂಪಾದಿಸತಕ್ಕವನು ಗಂಡಸು. ಹೊಟ್ಟೆಯಪಾಡಿಗೆ ಅವನನ್ನೇ ನಂಬಿಕೊಂಡಿತ್ತು ಸಂಸಾರ. ಇಂತಹ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ 'ನ ಸ್ತ್ರೀ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯಮರ್ಹತಿ' ಎಂದು ಹೇಳಿದ, ಮನು. ಯಾವ ರಾಜನ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರಜೆಗಳು ಕಷ್ಟದಿಂದ ನರಳುವರೋ ಆ ರಾಜ್ಯ ಕುಸಿದುಬೀಳುತ್ತದೆ ಎಂದು ನೀತಿಶಾಸ್ತ್ರ ಸಾರುತ್ತದೆ. ಅಂತೆಯೇ ಕುಟುಂಬದ ಮುಖ್ಯ ಪ್ರಜೆಯಾದ ನಾರಿಯು ಅಳಲುತ್ತಿದ್ದರೆ ಕುಟುಂಬವು ಮುರಿದು ಬೀಳುತ್ತದೆಯೆಂಬುದು ಅಚ್ಚರಿಯಲ್ಲ. ಕೌಸಲ್ಯೆಯ ಅಳಲಿನಿಂದ, ಅಂತಃಪುರ ಸ್ತ್ರೀಯರ ಗೋಳಾಟದಿಂದ ದಶರಥನ ಅರಮನೆ ಸ್ಮಶಾನಸದೃಶವಾಯಿತು; ದ್ರೌಪದಿಯ ಕಣ್ಣೀರಿನಿಂದ ಕೌರವಕುಲ ಬೆಂದುಹೋಯಿತು.

ಪ್ರಜಾಪ್ರಭುತ್ವಯುಗದಲ್ಲಿಯೂ ಪ್ರಜೆಯೇನೂ ಸರ್ವತಂತ್ರ ಸ್ವತಂತ್ರನಲ್ಲ, ಕಾನೂನುಗಳ ಸಂಕೋಲೆಯಲ್ಲಿ ಅವನು ಬಂಧಿತನೇ. ಕೇಂದ್ರ

ಸರ್ಕಾರದ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ರಾಜ್ಯಸರ್ಕಾರಗಳಿಗಿಲ್ಲ. ರಾಷ್ಟ್ರಪತಿಗೆ ಸಹ ಸರ್ವಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವಿಲ್ಲ. ಒಂದಾನೊಂದು ಪರಿಮಿತಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬ ವ್ಯಕ್ತಿಯೂ ಸ್ವತಂತ್ರನೇ. ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯದ ಪರಿಮಿತಿಯಲ್ಲಿ ಶಿಸ್ತು ನಿಂತಿದೆ. ಶಿಸ್ತಿನಿಂದ ರಾಜ್ಯ ನಿಂತಿದೆ.

ಸಂಪಾದಿಸಿ ತರುವ ಭಾರ ಗಂಡನದಾದರೆ, ವೆಚ್ಚ ಮಾಡುವ ಜವಾಬ್ದಾರಿ ಹೆಂಡತಿಯದು. ಸಂಸಾರವನ್ನು ಹೇಗೆ ತೂಗಿಸಿಕೊಂಡು ಹೋಗಬೇಕೆಂಬುದು ಅವಳಿಗೆ ಸೇರಿದ್ದು. 'ವ್ಯಯೇ ಚೈನಾಂ ನಿಯೋಜಯೇತ್' ಎನ್ನುತ್ತಾನೆ, ಮನು. ಹೀಗೆ ದಂಪತಿಗಳಿಗೆ ನಾನಾ ಬಗೆಯ ಜವಾಬ್ದಾರಿಗಳನ್ನು ಹಂಚಿ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಮಾಡುತ್ತದೆ ಧರ್ಮಶಾಸ್ತ್ರ. ವಿಪತ್ತುಗಳಿಂದ ಕುಟುಂಬವನ್ನು ರಕ್ಷಿಸುವ ಭಾರ ಗಂಡಸಿನದು, ಹೆಂಗಸಿನದಲ್ಲ. ಆತ್ಮರಕ್ಷಣೆಯನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಲೂ ಹೆಂಗಸು ಅಸಮರ್ಥಳು. ಸ್ತ್ರೀಯರ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಅನುಕಂಪೆಯಿಂದ ಹೇಳಿದ ಮಾತು "ನ ಸ್ತ್ರೀ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯಮರ್ಹತಿ."

ಅಜರಾಮರವತ್ ಪ್ರಾಜ್ಞೋ ವಿದ್ಯಾಮರ್ಥಂ ಚ ಸಾಧಯೇತ್ |
ಗೃಹೀತ ಇವ ಕೇಶೇಷು ಮೃತ್ಯುನಾ ಧರ್ಮಮಾಚರೇತ್ || || ೬೯ ||

— ಸಮಯೋಚಿತ ಪದ್ಯಮಾಲಿಕಾ

"ನನಗೆ ಮುಪ್ಪು ಇಲ್ಲ, ಮರಣವೂ ಇಲ್ಲ–ಎಂಬಂತೆ ಬುದ್ಧಿಶಾಲಿ ಯಾದವನು ವಿದ್ಯೆಯನ್ನೂ, ಧನವನ್ನೂ ಸಂಪಾದಿಸಬೇಕು. ಮೃತ್ಯು ಬಂದು ಜುಟ್ಟನ್ನು ಹಿಡಿದುಕೊಂಡಿದೆಯೋ ಎಂಬಂತೆ ಧರ್ಮವನ್ನಾಚ ರಿಸಬೇಕು."

ಮಾನವಜೀವನ ಬಹಳ ಸಂಕೀರ್ಣವಾದುದು. ಇದನ್ನು ಯಶಸ್ವಿಯಾಗಿ ನಿರ್ವಹಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಚಾಕಚಕ್ಯತೆ ಬೇಕು. ಕೌಶಲ ಬೇಕು. ಕ್ರೋಧ-ಕ್ಷಮೆ, ಧೈರ್ಯ-ಭಯ ಮುಂತಾದ ಅನ್ಯೋನ್ಯ ವಿರುದ್ಧ ದ್ವಂದ್ವ ಧರ್ಮಗಳನ್ನು ಅವನು ಸಮಯೋಚಿತವಾಗಿ ತನ್ನಲ್ಲಿ ಅಳವಡಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ.

ಈ ಜಗತ್ತು ಭಗವಂತನ ಲೀಲಾರಂಗಸ್ಥಳ, ಇಲ್ಲಿ ಆತನಿಗೆ ಮೆಚ್ಚುಗೆಯಾಗುವಂತೆ ನಮ್ಮ ನಮ್ಮ ಪಾತ್ರವನ್ನು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಅಭಿನಯಿಸಬೇಕಾಗಿದೆ.

ವಿದ್ಯೆಯಿಂದ ಶ್ರೇಯಸ್ಸು; ಧನದಿಂದ ಪ್ರೇಯಸ್ಸು. ಇವೆರಡೂ ನಮಗೆ ಬೇಕಾದವು. ಇವೆರಡೂ ಅಪಾರವಾದ ಪ್ರಯತ್ನದಿಂದ ಲಭ್ಯವಾಗತಕ್ಕವು. ಈ ಪ್ರಯತ್ನಕ್ಕೆ ಅದಮ್ಯವಾದ ಉತ್ಸಾಹ ಆವಶ್ಯಕ. ಮುಪ್ಪು–ಮರಣಗಳ ಚಿಂತೆ ಉತ್ಸಾಹಕ್ಕೆ ತಣ್ಣೀರೆರಚುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ವಿದ್ಯಾರ್ಜನೆ ಮತ್ತು ಧನಾರ್ಜನೆಯ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಮುಪ್ಪು–ಮರಣಗಳ ಚಿಂತೆಯನ್ನು ಹಚ್ಚಿಕೊಳ್ಳಬಾರದು – ಎನ್ನುತ್ತದೆ ನೀತಿಶಾಸ್ತ್ರ. ಧರ್ಮಾಚರಣೆಯ ವಿಷಯ ಬಂದಾಗ ಅದೇ ಚಿಂತೆಯನ್ನು ಬಲವಾಗಿ ಅಂಟಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕೆನ್ನುತ್ತದೆ ಅದೇ ನೀತಿಶಾಸ್ತ್ರ.

ಧರ್ಮಕಾರ್ಯವನ್ನಾಚರಿಸುವಾಗ ನಾವು ಏನನ್ನೂ ಸಂಪಾದಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಮಾಡಿದ ಹಳೆಯ ಸಾಲವನ್ನು ತೀರಿಸುತ್ತೇವೆ, ಅಷ್ಟೆ – ಎಂದು ಭಾವಿಸಬೇಕು. ನಮ್ಮ ವಿದ್ಯೆ, ಧನ, ಭೋಗಸಾಮಗ್ರಿ, ಸುಖ—ಎಲ್ಲವೂ ಜನತೆಯ ನೆರವಿನಿಂದ ಬಂದವು, ಆಕಾಶದಿಂದ ಉದುರಿದವುಗಳಲ್ಲ. ಜನರಿಲ್ಲದೆ ನಾವು ಏಕಾಕಿಯಾಗಿ ಉಳಿದರೆ, ಅನಾಥರಾಗಿಬಿಡುತ್ತೇವೆ, ನಾವು ಏನನ್ನೂ ಸಾಧಿಸಲಾಗುವುದಿಲ್ಲ—ಎಂಬುದನ್ನು ನೆನಪಿನಲ್ಲಿಡಬೇಕು. ನಮ್ಮ ಶರೀರಕ್ಕೂ ಕೂಡ ನಾವು ಋಣಿಗಳು. ಶರೀರದ ನೆರವಿನಿಂದಲೇ ವಿದ್ಯೆ, ಅರ್ಥ, ಧರ್ಮ. ಶರೀರವಾದರೋ ಪಾಂಚಭೌತಿಕವಾದದ್ದು. ಪಂಚಭೂತಗಳ ಋಣವನ್ನು ತೀರಿಸುವುದೂ ಧರ್ಮವೆನಿಸುತ್ತದೆ. ಅದರ ವಿಭಿನ್ನ ಪ್ರಕಾರವೇ ಯಜ್ಞ; ಅದೇ ಕ್ರತು. ಅತ್ಯಂತ ವಿಶಾಲವಾದ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ ಪ್ರಯುಕ್ತವಾದದ್ದು 'ಯಜ್ಞ' ಶಬ್ದ. 'ಏವಂ ಬಹುವಿಧಾ ಯಜ್ಞಾ ವಿತತಾಬ್ರಹ್ಮಣೋ ಮುಖೇ.'

ಮನುಷ್ಯನು ಲೌಕಿಕ–ಪಾರಮಾರ್ಥಿಕಗಳೆರಡರ ನಡುವೆ ನಡೆಯಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವುಳ್ಳ ಮಾನವ ಮಾತ್ರ ಉತ್ತಮವಾಗಿ ತನ್ನ ಪಾತ್ರವನ್ನು ನಿರ್ವಹಿಸಬಲ್ಲ.

ಅನುಮಂತಾ ವಿಶಸಿತಾ ನಿಹಂತಾ ಕ್ರಯವಿಕ್ರಯೀ |
ಸಂಸ್ಕರ್ತಾ ಚೋಪಹರ್ತಾ ಚ ಖಾದಕಾಶ್ಚೇತಿ ಘಾತಕಾಃ || || ೭೦ ||

— ಮನುಸ್ಮೃತಿ, ೩-೧೦೫

"ಪ್ರಾಣಿಯನ್ನು ಕೊಲ್ಲುವುದಕ್ಕೆ ಒಪ್ಪಿಗೆಯಿತ್ತವನು, ಅಂಗಗಳನ್ನು ಕತ್ತರಿಸಿ ವಿಂಗಡಿಸತಕ್ಕವನು, ಕೊಂದವನು, ಕೊಳ್ಳುವವನು, ಮಾರುವವನು, ಬೇಯಿಸಿ ಹದಗೊಳಿಸತಕ್ಕವನು, ಬಡಿಸಕ್ಕವನು, ತಿನ್ನತಕ್ಕವನು – ಇವರೆಲ್ಲರೂ ಪ್ರಾಣಿಘಾತುಕರೇ ಸರಿ."

ಪ್ರಾಣಿಯನ್ನು ನೇರವಾಗಿ ಕೊಲ್ಲತಕ್ಕವನೊಬ್ಬನೇ ಘಾತುಕನಲ್ಲ. ಮೇಲ್ಕಂಡ ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಇದರಲ್ಲಿ ಹಂಚಿಕೆ ಇದೆ. ಕೊಲ್ಲುವುದರಿಂದ ಹಿಡಿದು ತಿಂದು ಮುಗಿಸುವವರೆಗೆ ಎಲ್ಲರೂ ದೋಷಿಗಳು. ಹಿಂಸೆಗೆ ಹಿಂಜರಿಯುವ ಮನೋಭಾವ ಯಾರಿಗಿದೆಯೋ ಅವನು ಈ ಒಂದು ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿಯೂ ಭಾಗಿಯಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಕದಿಯತಕ್ಕವನು ಹೇಗೆ ಅಪರಾಧಿಯೋ ಹಾಗೆಯೇ ಕಳ್ಳಮಾಲನ್ನು ಕೊಳ್ಳತಕ್ಕವನೂ ಅಪರಾಧಿ. ಲಂಚ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವುದು ನಮ್ಮಲ್ಲಿ ಕಾನೂನಿಗೆ ವಿರುದ್ಧ. ಲಂಚ ಕೊಡತಕ್ಕವನನ್ನೂ ದಂಡಿಸುವಂತಿದ್ದರೆ ಅದರ ಹಾವಳಿ ಎಷ್ಟೋ ತಪ್ಪುತ್ತಿತ್ತು.

ಮನು ಹೇಳಿದ ನೀತಿಯ ತಿರುಳಿನಂತೆ, ಈ ಪ್ರಜಾಪ್ರಭುತ್ವಯುಗದಲ್ಲಿ ಸರ್ಕಾರದ ತಪ್ಪು, ನ್ಯೂನತೆಗಳಿಗೆ ಸರ್ಕಾರವನ್ನು ಬೆಂಬಲಿಸುವ ಶಾಸಕರು ಹೊಣೆ. ಶಾಸಕರ ತಪ್ಪುಗಳಿಗೆ ಅವರನ್ನಾರಿಸಿದ ಪ್ರಜೆಗಳು ಹೊಣೆ. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಸರ್ಕಾರವು ಮಾಡುವ ತಪ್ಪಿನ ಫಲವನ್ನು ಪ್ರಜೆಗಳು ಉಣ್ಣಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ.

ಹಿಂದಿನ ಕಾಲದ ರಾಜಪ್ರಭುತ್ವ ನಾವು ತಿಳಿದುಕೊಂಡಷ್ಟು ನಿರಂಕುಶವಾಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಧರ್ಮದ ಅಂಕುಶ ರಾಜಪ್ರಭುತ್ವವನ್ನು ನಿಯಮಿಸುತ್ತಿತ್ತು.

ರಾಜ್ಞೋಽಪಚಾರಾತ್ ಪೃಥಿವೀ ಸ್ವಲ್ಪಸಸ್ಯಾ ಭವೇತ್ ಕಿಲ |
ಅಲ್ಪಾಯುಷಃ ಪ್ರಜಾಃ ಸರ್ವಾ ದರಿದ್ರಾ ರೋಗಭಾಗಿನಃ ||

– ಎಂದು ನಿರ್ಣಯಿಸಲಾಗಿತ್ತು. ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಮಳೆ ಬೆಳೆಗಳಾಗದಿದ್ದರೆ, ಪ್ರಜೆಗಳು ಅಲ್ಪಾಯುಷ್ಯರೂ ದರಿದ್ರರೂ ರೋಗಿಗಳೂ ಆದರೆ, ರಾಜನ ಅಪಚಾರವೇ ಕಾರಣವೆಂದು ತಿಳಿಯಲಾಗಿತ್ತು. ಕಾಳಿದಾಸನ ಅಭಿಜ್ಞಾನ ಶಾಕುಂತಲದಲ್ಲಿ ಕಣ್ವಾಶ್ರಮದಿಂದ ಋಷಿಗಳು ತನ್ನನ್ನು ನೋಡಲು ಬಂದಿದ್ದಾರೆಂದು ಕೇಳಿ ದುಷ್ಯಂತನು ಒಳಗೊಳಗೇ ಹೆದರುತ್ತಾನೆ. "ಆ ಪ್ರಾಂತದಲ್ಲಿ ಮಳೆಬೆಳೆಗಳಾಗದಿರಬಹುದೆ? ನಾನು ಯಾವ ಅಧರ್ಮ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಮಾಡಿದ್ದೇನು ?" – ಎಂದು ಚಿಂತಾಕುಲನಾಗುತ್ತಾನೆ.

ಜನರಲ್ಲಿ ಈಗ ನೀತಿಯ ಮಟ್ಟ ತಳಮಟ್ಟಿದೆಯೆಂದು ಎಲ್ಲರೂ ಗೊಣಗುತ್ತಲೇ ಇದ್ದಾರೆ. 'ಯಥಾ ರಾಜಾ ತಥಾ ಪ್ರಜಾಃ' ಎಂಬುದನ್ನೀಗ 'ಯಥಾ ಪ್ರಜಾಃ ತಥಾ ರಾಜಾ' ಎಂದು ಬದಲಾಯಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕಾಗಿದೆ. ರಾಜಪ್ರಭುತ್ವವಾಗಲಿ ಪ್ರಜಾಪ್ರಭುತ್ವವಾಗಲಿ, ಅದನ್ನು ನಿಯಂತ್ರಿಸಕ್ಕದ್ದು ಧರ್ಮ ಒಂದೇ.

ಬುದ್ಧಿವೃದ್ಧಿಕರಾಣ್ಯಾಶು ಧನ್ಯಾನಿ ಚ ಹಿತಾನಿ ಚ |
ನಿತ್ಯಂ ಶಾಸ್ತ್ರಾಣ್ಯವೇಕ್ಷೇತ ನಿಗಮಾಂಶ್ಚೈವ ವೈದಿಕಾನ್ || || ೭೧ ||

— ಮನುಸ್ಮೃತಿ, ೩-೧೯

"ಬುದ್ಧಿಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಬೆಳೆಸುವ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನೂ, ಧನಾರ್ಜನೆಗೆ ಉಪಯುಕ್ತವಾದವುಗಳನ್ನೂ, ಪರಹಿತಕ್ಕೆ ಉಪಯೋಗಿಸಬಹುದಾದ ಶಾಸ್ತ್ರಗಳನ್ನೂ ಅಲ್ಲದೆ ವೇದಾರ್ಥವನ್ನು ವಿವರಿಸುವ ದರ್ಶನಾದಿ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನೂ ಸಹ ಯಾವಾಗಲೂ ಓದುತ್ತಿರಬೇಕು."

ನಾವು ಯಾವ ಬಗೆಯ ಪುಸ್ತಕಗಳನ್ನೋದಿ ಜ್ಞಾನಾರ್ಜನೆ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂಬ ಆಧುನಿಕ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ಮನುಸ್ಮೃತಿಕಾರನು ಕೊಟ್ಟಿರುವ ಪ್ರಾಚೀನ ಉತ್ತರ ಇದು. ಅಂದರೆ, ಮಾನವನು ಆರ್ಜಿಸಲೇಬೇಕಾದ ಜ್ಞಾನ ಯಾವುದು ?

ಬುದ್ಧಿವೃದ್ಧಿಕರಾಣಿ = ಪ್ರಾಚೀನರ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಂತೆ ತರ್ಕ, ವ್ಯಾಕರಣ ಶಾಸ್ತ್ರಗಳು ಬುದ್ಧಿಯನ್ನು ಬೆಳೆಸತಕ್ಕವು. ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾದ ವಿಚಾರಪರಂಪರೆ ಇವುಗಳಲ್ಲಿರುವುದರಿಂದ ವಿಚಾರಶಕ್ತಿ ಪ್ರಚೋದಿತವಾಗಿ ಬುದ್ಧಿಗೆ ಹೊಸ ಆಯಾಮ ದೊರೆಯುತ್ತದೆ. ಅನ್ಯಶಾಸ್ತ್ರಗಳ ವ್ಯಾಸಂಗಕ್ಕೆ ಬೇಕಾದ ತಳಹದಿ ಸಿಗುವುದು ಇವುಗಳಿಂದಲೇ. ಧನ್ಯಾನಿ = ಧನಾರ್ಜನೆಗೆ ಉಪಯುಕ್ತವಾದವುಗಳು. ಓದಿನಿಂದಾಗಬೇಕಾದ ಅನಿವಾರ್ಯ ಪ್ರಯೋಜನ ಧನಾರ್ಜನೆ. ತನ್ನ ಜೀವನವೃತ್ತಿಗೆ ಬೇಕಾದ ಗ್ರಂಥಗಳೆಲ್ಲ ಈ ಗುಂಪಿಗೆ ಸೇರುತ್ತವೆ : ಕೃಷಿ, ವಾಣಿಜ್ಯ, ವಿಜ್ಞಾನ ಮುಂತಾದವು. ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬನೂ ತನ್ನ ಉದ್ಯೋಗ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ನಿಷ್ಣಾತನಾಗಿ ಹೊಸ ಹೊಸ ಜ್ಞಾನವನ್ನು ಗಳಿಸಲು ಆಯಾ ಗ್ರಂಥಗಳ ಓದು ಅತ್ಯಾವಶ್ಯಕ. ಹಿತಾನಿ = ಪರೋಪಕಾರಕ್ಕೆ ನೆರವಾಗುವಂತಹವು : ಪ್ರಾಚೀನರ ಎಣಿಕೆಯಂತೆ ಶಿಶುವೈದ್ಯ, ಪಶುವೈದ್ಯ, ವಾಸ್ತುರಚನೆ ಮೊದಲಾದವು. ಇವನ್ನು ಎಲ್ಲರೂ ಸ್ವಲ್ಪವಾದರೂ ತಿಳಿದಿರಬೇಕೆಂದು ಮನುವಿನ ಆಶಯ. ಅಂದರೆ ಸಮಯ ಬಂದಾಗ ಇವುಗಳ ನೆರವಿನಿಂದ ನೆರೆಹೊರೆಯವರಿಗೆ ಉಪಕರಿಸಬಹುದು. ಒಬ್ಬನು ಪ್ರತಿಯೊಂದು ವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಪರಿಣತನಾಗಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಸಾಮಾನ್ಯಜ್ಞಾನ (General Knowledge) ಇರಲೇಬೇಕೆಂದು ಮನು ಸೂಚಿಸುತ್ತಾನೆ. ಅನಂತರ, ವೈದಿಕಾನ್ ನಿಗಮಾನ್ = ವೇದಸಮ್ಮತವಾದ ಅಧ್ಯಾತ್ಮಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಓದುತ್ತಿರಬೇಕು. ಈ ಓದು ತನ್ನ ಶ್ರೇಯಸ್ಸಿಗಾಗಿ. ಹೀಗೆ ಇಹ – ಪರಗಳಿಗೆ ಉಪಯುಕ್ತವಾದವುಗಳನ್ನು ಸದಾ ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡುತ್ತಿರಬೇಕೆಂದು ವಿಧಿ. ಮನು ಹೇಳಿದ ಈ ಮೂಲತತ್ತ್ವಗಳು ಎಂದೆಂದಿಗೂ ನಿಲ್ಲತಕ್ಕವು.

ಹಾಗಾದರೆ ಮನೋರಂಜನೆಗಾಗಿ ಕಾವ್ಯ, ನಾಟಕಗಳನ್ನೋದಬಹುದೊ? ಅವಶ್ಯವಾಗಿ ಓದಬಹುದು. ಶಾಸ್ತ್ರವು ಅದನ್ನು ನಿಷೇಧಿಸಿಲ್ಲ. ಉತ್ತಮ ಕಾವ್ಯವು ಕಾಂತಾಸಂಮಿತವೆನಿಸಿ ನೀತಿಬೋಧಕವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಶ್ರೀಮದ್ರಾಮಾಯಣ, ಮಹಾಭಾರತಗಳು ಕಾವ್ಯಗಳೇ. ಮನೋರಂಜನೆ ಮನುಷ್ಯಸಹಜ ಪ್ರವೃತ್ತಿ. ಆದರೆ, ಕೆಟ್ಟ ಕಾವ್ಯಗಳನ್ನು ಓದಬೇಡ ಎಂಬ ನಿಷೇಧ ಮಾತ್ರ ಇದ್ದೇ ಇದೆ.

ಪಾದೋಽಧರ್ಮಸ್ಯ ಕರ್ತಾರಂ ಪಾದಃ ಸಾಕ್ಷಿಣಮೃಚ್ಛತಿ |
ಪಾದಃ ಸಭಾಸದಃ ಸರ್ವಾನ್ ಪಾದೋ ರಾಜಾನಮೃಚ್ಛತಿ || || ೭೨ ||

— ಮನುಸ್ಮೃತಿ, ೮-೧೮

"ದುಷ್ಕೃತ್ಯವು ನಡೆದಾಗ ಪಾಪದ ಕಾಲುಭಾಗ ಅದನ್ನು ಮಾಡಿದವನಿಗೂ ಕಾಲುಭಾಗ ನೋಡಿದವನಿಗೂ ಕಾಲುಭಾಗ ಸಭಾಸದರಿಗೂ ಉಳಿದ ಕಾಲುಭಾಗ ರಾಜನಿಗೂ ಸೇರುತ್ತದೆ."

ಇಂದು ಶಾಲಾ–ಕಾಲೇಜುಗಳು ಬೆಳೆದು ವಿದ್ಯಾವಂತರ ಸಂಖ್ಯೆ ಹೆಚ್ಚಿದಷ್ಟೂ ಅಪರಾಧಗಳು ಅಧಿಕವಾಗುತ್ತಿರುವುದೊಂದು ವಿಪರ್ಯಾಸ.

ದುಷ್ಕೃತ್ಯದಿಂದ ಪಾಪ ಬರುವುದೆಂದೂ, ಪಾಪದ ಫಲವನ್ನು ಅನುಭವಿಸಲೇಬೇಕೆಂದೂ ಹಿಂದಿನವರು ಬೋಧಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಈ ನಂಬಿಕೆ ಅನಕ್ಷರಸ್ಥನಾದ ಹಳ್ಳಿಗನಲ್ಲಿಯೂ ದೃಢಮೂಲವಾಗಿತ್ತು. ಆಗಲೂ ದುಷ್ಕೃತ್ಯಗಳು ನಡೆಯುತ್ತಿದ್ದವು. ಪಾಪದ ಭಯವಿದ್ದರೂ ರಜೋಗುಣ ತಮೋಗುಣಗಳು ಮನುಷ್ಯನ ಬುದ್ಧಿಯನ್ನು ಮುಸುಕಿ ಮರುಳುಮಾಡುತ್ತವೆ. ಪಾಪ–ಪುಣ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ನಂಬಿಕೆಗೆ ಅಥವಾ ಆಸ್ತಿಕತೆಗೆ ಪ್ರಯೋಜನವೆಂದರೆ, ದುರ್ಬುದ್ಧಿಗೆ ಆದಷ್ಟು ಕಡಿವಾಣ ಹಾಕುವುದು. ಆದ್ದರಿಂದ ದುಷ್ಕೃತ್ಯಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ ಪರಿಮಿತವಾಗಿತ್ತು. ಕೃತ್ಯವನ್ನೆಸಗಿದ ಮೇಲೆ ಜನರು ಪಶ್ಚಾತ್ತಾಪ ಪಡುತ್ತಿದ್ದರು, ದುಡುಕಿದೆವೆಂದು ವ್ಯಥೆ ಪಡುತ್ತಿದ್ದರು.

ಈಗ ಅಂತಹ ಪ್ರಶ್ನೆ ಇಲ್ಲ. ಪಾಪದ ಭಯ ಹುಟ್ಟುವುದೇ ಇಲ್ಲ. ಬುದ್ಧಿಜೀವಿಗಳು ಜಾಣತನದಿಂದ ಪುಸ್ತಕಗಳನ್ನು ಬರೆದು, ಭಾಷಣಗಳನ್ನು ಕೊರೆದು, ಆಸ್ತಿಕತೆಯನ್ನೂ ಪುನರ್ಜನ್ಮದ ನಂಬಿಕೆಯನ್ನೂ ತಮ್ಮ 'ವಿಜ್ಞಾನಬಲ'ದಿಂದ ತೊಡೆದುಹಾಕುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಜನರ 'ಮೌಢ್ಯ'ವನ್ನು ಹೋಗಲಾಡಿಸಿ 'ಜನಸೇವೆ' ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಪಾಪಪುಣ್ಯಗಳಿಲ್ಲವೆನ್ನತಕ್ಕವನು ಪೊಲೀಸಿನವರಿಗೆ ಅಂಜುತ್ತಾನೆಯೆ ?

ನಾವು ಮನುವಿನ ಮಾತನ್ನು ಮತ್ತೊಮ್ಮೆ ಮನನಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು: ರಾಜನೆಂದರೆ ಈ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಮಂತ್ರಿ. ಸಭಾಸದರೆಂದರೆ ಶಾಸಕರು. ಸಾಕ್ಷಿ

ಎಂದರೆ ಕೋರ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಸಾಕ್ಷ್ಯ ಹೇಳತಕ್ಕವನೆಂದಲ್ಲ, ಕೃತ್ಯವನ್ನು ಕಂಡವನೂ ತಿಳಿದವನೂ ಸಹ ಸಾಕ್ಷಿಯೇ. ನೆರೆಮನೆಯಲ್ಲಿ ಆರ್ತನಾದವನ್ನು ಕೇಳಿ ಕಿಟಕಿ ಮುಚ್ಚತಕ್ಕವನೊಬ್ಬ ಸಾಕ್ಷಿಯೆನಿಸುತ್ತಾನೆ. ಇವರೆಲ್ಲರೂ ಪಾಪವನ್ನು ಹಂಚಿಕೊಳ್ಳತಕ್ಕವರೇ. ರಾಷ್ಟ್ರದಲ್ಲಿ ಯಾವ ದುಷ್ಕೃತ್ಯ ನಡೆದರೂ ಅದಕ್ಕೆ ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬ ಶಾಸಕನೂ ಮಂತ್ರಿಯೂ ಹೊಣೆ–ಎನ್ನುತ್ತಾನೆ ಮನು. ಪಾಪವು ಕಾನೂನಿನ ಚೌಕಟ್ಟಿನಿಂದಾಗಲಿ ವಕಾಲತ್ತಿನ ಬಲದಿಂದಾಗಲಿ ತಪ್ಪಿಸಿಕೊಳ್ಳುವಂತಹುದಲ್ಲ.

ಭಾರೋಽವಿವೇಕಿನಃ ಶಾಸ್ತ್ರಂ ಭಾರೋ ಜ್ಞಾನಂ ಚ ರಾಗಿಣಃ |
ಅಶಾಂತಸ್ಯ ಮನೋ ಭಾರೋ ಭಾರೋಽನಾತ್ಮವಿದೋ ವಪುಃ || || ೭೩ ||

— ಯೋಗವಾಸಿಷ್ಠ , ವೈರಾಗ್ಯ, ೧೩-೧೩

"ಅವಿವೇಕಿಗೆ ಶಾಸ್ತ್ರವು ಹೊರೆ. ವಿಷಯಲಂಪಟನಿಗೆ ತತ್ತ್ವಜ್ಞಾನ ಹೊರೆ. ಶಾಂತಿಯಿಲ್ಲದವನಿಗೆ ಮನಸ್ಸೇ ಹೊರೆ. ಆತ್ಮಜ್ಞಾನವಿಲ್ಲದವನಿಗೆ ಶರೀರವೇ ಹೊರೆ."

ತನಗೆ ಹಿತ ಯಾವುದು, ಅಹಿತ ಯಾವುದು ? – ಎಂದು ಆಲೋಚಿಸಿ ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳುವ ಬುದ್ಧಿಯೇ ವಿವೇಕ. ವಿವೇಕವಿಲ್ಲದವನಿಗೆ ಶಾಸ್ತ್ರವು ಹೊರೆ ಎನಿಸುತ್ತದೆ. ಅವನು ಬುದ್ಧಿಗೆ ಶ್ರಮವನ್ನು ಕೊಡಲಾರ. ಹಗುರವಾದ ಮನೋರಂಜನೆ ಅವನಿಗೆ ಬೇಕು; ಬುದ್ಧಿಯ ಬೆಳವಣಿಗೆ ಅವನಿಗೆ ಬೇಕಿಲ್ಲ. ಸಹಜವಾಗಿಯೇ ಅವನು ವಿಷಯಲಂಪಟನಾಗುವುದರಲ್ಲಿ ಅಚ್ಚರಿಯಿಲ್ಲ. ಅಂಥವನಿಗೆ ತತ್ತ್ವಜ್ಞಾನ ಬಹುದೂರ. ವಿಮರ್ಶಾತ್ಮಕವಾದ ಸಾಹಿತ್ಯ, ಸಂಗೀತ, ಇತಿಹಾಸ ಮೊದಲಾದ ಲೌಕಿಕಶಾಸ್ತ್ರಗಳೂ ಸಹ ಆತನಿಗೆ ಕಹಿಯೆನಿಸುತ್ತವೆ. ಅವನ ಆಸೆಗಳಿಗೇನೂ ಕೊರತೆ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಕನಸಿನ ಗೋಪುರಗಳಂತೆ ಅವುಗಳು ಭಗ್ನವಾದಾಗ ತೊಳಲುತ್ತಾನೆ.

ವಿವೇಕವೂ ಶಾಸ್ತ್ರಬಲವೂ ಇಲ್ಲದಾಗ ಕಷ್ಟವನ್ನೆದುರಿಸುವ ಶಕ್ತಿ ಎಲ್ಲಿಂದ ಬರಬೇಕು ? ಚಿಕ್ಕದೂ ಬಹು ದೊಡ್ಡದಾಗಿ ಕಾಣಿಸುತ್ತದೆ. ವ್ಯಾಯಾಮದಿಂದ

ದೇಹಕ್ಕೆ ಬಲ ಬರುವಂತೆ ಶಾಸ್ತ್ರಪರಿಶೀಲನೆಯಿಂದ ಬುದ್ಧಿಗೆ ಬಲ ಬರುತ್ತದೆ, ಅದು ಬೆಳೆಯುತ್ತದೆ. ದುರ್ಬಲ ಶರೀರವು ರೋಗಗಳಿಗೆ ಆಗರವಾದರೆ ದುರ್ಬಲ ಮನಸ್ಸು ಚಿಂತೆಗಳಿಗೆ ಆಗರ, ಅದಕ್ಕೆ ಶಾಂತಿ ಇಲ್ಲ. 'ಅಶಾಂತಸ್ಯ ಕುತಃ ಸುಖಂ ?' ಶಾಂತಿಯಿಲ್ಲದವನಿಗೆ ಸುಖವೆಲ್ಲಿ ? ಚಿಂತೆಗಳ ಮೂಟೆಯನ್ನು ಹೊತ್ತ ಮನಸ್ಸೇ ಭಾರವೆನಿಸುತ್ತದೆ.

ಯಾವ ಪ್ರಾಣಿಗೂ ಇಲ್ಲದ ಸಕಲ ಶರೀರೇಂದ್ರಿಯ ಸಂಪತ್ತು ಮಾನವನಿಗೆ ಲಭಿಸಿದೆ. ಇದರ ಸದ್ವಿನಿಯೋಗ ಹೇಗೆ ? ನಾವು ಬದುಕುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಊಟ ಮಾಡಬೇಕೋ, ಊಟ ಮಾಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಬದುಕಬೇಕೋ ? – ಎಂಬುದು ಪ್ರಶ್ನೆ. ಎರಡನೆಯದನ್ನು ಒಪ್ಪುವುದಾದರೆ ಹೇಳಬೇಕಾದ್ದೇನೂ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಮೊದಲನೆಯದನ್ನೊಪ್ಪುವುದಾದರೆ, ಬದುಕಿನ ಗುರಿ ಏನು ಎಂದು ನಿರ್ಧರಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಆತ್ಮಜ್ಞಾನವೇ ಬದುಕಿನ ಗುರಿ ಎಂದು ನಿರ್ಧರಿಸಿದ್ದಾರೆ ಶಾಸ್ತ್ರಕಾರರು. ಇನ್ನು ಯಾವ ಪ್ರಾಣಿಗೂ ಇಲ್ಲದ ಶರೀರೇಂದ್ರಿಯ ಸಂಪತ್ತು, ವಿಚಾರಶಕ್ತಿ ಇರುವುದು ಮನುಷ್ಯನಿಗೆ ಮಾತ್ರ. ಆತ್ಮಜ್ಞಾನಕ್ಕಾಗಿ ಯತ್ನಿಸದ ಮಾನವನಿಗೆ ಈ ಶರೀರ ಹೊರೆಯೇ. ಏಕೆಂದರೆ ಪ್ರಾಣಿಗಳು ಮಾನವನಿಗಿಂತ ಸುಖವಾಗಿವೆ; ಅವು ಅವನಷ್ಟು ಜೀವನ ಸಮಸ್ಯೆಗಳನ್ನು ಎದುರಿಸಬೇಕಾಗಿಲ್ಲ!

ಯತ್ ಶ್ರುತಂ ನ ವಿರಾಗಾಯ ನ ಧರ್ಮಾಯ ನ ಶಾಂತಯೇ |
ಸುಬದ್ಧಮಪಿ ಶಬ್ದೇನ ಕಾಕವಾಶಿತಮೇವ ತತ್ || || ೭೪ ||

— ಮಹಾಭಾರತ

"ವೈರಾಗ್ಯ, ಧರ್ಮ, ಮನಃಶಾಂತಿ – ಇವುಗಳಲ್ಲೊಂದು ಫಲವನ್ನೂ ನೀಡದ ಯಾವ ವಿದ್ಯೆಯುಂಟೋ, ಅದು ಎಷ್ಟೇ ಶಬ್ದಜಾಲದಿಂದ ರಚಿತವಾಗಿದ್ದರೂ ಕಾಗೆಯ ಕೂಗೇ ಸರಿ."

ವಿದ್ಯೆಯೆಂದರೆ ಜ್ಞಾನ. ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸವೆಂದರೆ ಜ್ಞಾನಸಂಪಾದನೆ ಯೆಂದರ್ಥ. ಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ಒಂದು ವಿಷಯವಿರಬೇಕು. ವಿಷಯವಿಲ್ಲದೆ ಜ್ಞಾನವಿಲ್ಲ.

ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಹಲವಾರು ವಿಷಯಗಳುಂಟು. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಉಪಯುಕ್ತ; ಕೆಲವು ಅನುಪಯುಕ್ತ, ಅನರ್ಥಕಾರಿ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಯಾವುದರ ಜ್ಞಾನ ಸರಿಯಾದ ವಿದ್ಯೆ ಎನಿಸುತ್ತದೆ ? 'ಅರ್ಥಕರೀ ಚ ವಿದ್ಯಾ' ಎಂಬ ಹೇಳಿಕೆ ಯುಂಟು. ಧನಸಂಪಾದನೆಗೆ ವಿದ್ಯೆ ಉಪಯುಕ್ತವಾಗಬೇಕು. ಆದರೆ ಹಣವನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸುವ ಹಲವಾರು ಮಾರ್ಗಗಳಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯೆಯೂ ಒಂದಾದರೆ, ವಿದ್ಯೆಯ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯವಾದರೂ ಏನು ? ವಿದ್ಯಾವಂತನಿಗೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಮಾನ್ಯತೆ ಏಕೆ ?

'ವಿದ್ಯಾ ದದಾತಿ ವಿನಯಂ' ಎಂದು ನಮ್ಮವರ ನಿಷ್ಕರ್ಷೆ. ವಿದ್ಯಾವಿಹೀನರಲ್ಲಿ ಕಾಣಲಾಗದ ಒಂದು ಅಸಾಧಾರಣವಾದ ಜೀವನವಿಧಾನವೇ ವಿನಯ. ಸಾವಿರಾರು ವರ್ಷಗಳಿಂದ ಸಾವಿರಾರು ಜನರ ಲೋಕಾನುಭವದಿಂದ ಮತ್ತು ಆಳವಾದ ಚಿಂತನದಿಂದ ಫಲಿತವಾದ ವಿದ್ಯಾಫಲವೇ ವಿನಯ. ನಾನು, ನನ್ನದು ಎಂಬ ಅತ್ಯಂತ ವ್ಯಾಮೋಹವೇ ರಾಗ. ರಾಗದಿಂದ ವಿಗತವಾದದ್ದು ವಿರಾಗ. ನಾನು ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಆಸ್ಪದವಾದ ಶರೀರವಾಗಲಿ, ನನ್ನದು ಎಂದುಕೊಳ್ಳುವ ಆಸ್ತಿ ಮನೆಗಳಾಗಲಿ ಶಾಶ್ವತವಲ್ಲ – ಎಂಬ ಅರಿವು ಮೂಡಿದಾಗ ಈ ಅತ್ಯಂತ ವ್ಯಾಮೋಹ ತೊಲಗುತ್ತದೆ. ನಮಗೆ ರಾಗವು ಪರಿಮಿತವಾಗಿ ಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಅದಿಲ್ಲದೆ ವ್ಯವಹಾರವೇ ನಡೆಯದು.

ವಿದ್ಯೆಯ ಇನ್ನೊಂದು ಫಲ ಧರ್ಮದ ಅರಿವು. ಇದರಿಂದ ಆತ್ಮೋನ್ನತಿ, ರಾಷ್ಟ್ರದ ಉನ್ನತಿ. ಧರ್ಮದ ಜಾಗೃತಿಯನ್ನುಂಟುಮಾಡಿ ನಡೆನುಡಿಗಳನ್ನು ತಿದ್ದಬೇಕಾದದ್ದು ವಿದ್ಯೆ. ಧರ್ಮವೆಂದರೆ ಸದಾಚಾರ ಸಂಹಿತೆ, ಮತೀಯ ಆಚರಣೆಯಲ್ಲ.

ಮನಃಶಾಂತಿಯು ವಿದ್ಯೆಯ ಮುಖ್ಯವಾದ ಫಲ. ಇದು ವಿರಾಗ ಮತ್ತು ಧರ್ಮಾಧರ್ಮಗಳ ಜ್ಞಾನದಿಂದ ಹುಟ್ಟತಕ್ಕದ್ದು. ಜೀವನದಲ್ಲಿ ತೃಪ್ತಿ, ನೆಮ್ಮದಿಗಳು ಇದರ ಲಕ್ಷಣ. ಯಾವಾತನ ಮನಸ್ಸು ಸದಾ ಶಾಂತವಾಗಿರು ವುದೋ ಅವನೇ ಸರ್ವಶಾಸ್ತ್ರಗಳನ್ನು ಬಲ್ಲವನು.

ಹಾಗಲ್ಲದೆ ಚಮತ್ಕಾರವಾಗಿ ಮಾತನ್ನಾಡಿ ಸಭಾಸದರನ್ನು ತಲೆದೂಗಿಸುವ ವಾಗ್ವೈಖರಿಯೆಲ್ಲವೂ ಕಾಕವಾಶಿತ. ಇಂದಿನ ವಿಜ್ಞಾನವು ವಿರಾಗ, ಧರ್ಮ,

ಶಾಂತಿಗಳನ್ನು ನೀಡಲು ಸಮರ್ಥವಾದರೆ ಅದು ವಿದ್ಯೆಯಾಗುತ್ತದೆ, ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಡೊಂಬರಾಟವೇ.

ನ ಜಾನಪದಿಕಂ ದುಃಖಮೇಕಃ ಶೋಚಿತುಮರ್ಹತಿ |
ಅಶೋಚನ್ ಪ್ರತಿ ಕುರ್ವೀತ ಯದಿ ಪಶ್ಯೇದುಪಕ್ರಮಮ್ || || ೭೫ ||

— ಮಹಾಭಾರತ, ಶಾಂತಿಪರ್ವ

"ಸಾರ್ವಜನಿಕವಾದ ಎಂದರೆ ಸಾರ್ವತ್ರಿಕ ಆಪತ್ತುಗಳು ಪ್ರಾಪ್ತವಾದಾಗ ವ್ಯಕ್ತಿಯು ಅಳುತ್ತ ಕೂಡಬಾರದು. ಶೋಕವನ್ನು ಬದಿಗಿರಿಸಿ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ನಿವಾರಿಸಲು ಮಾಡಬೇಕಾದ ಪ್ರಯತ್ನವನ್ನು ಆರಂಭಿಸಬೇಕು."

ಪ್ರಪಂಚದ ಕೋಟಲೆಗಳನ್ನು ಹೇಗೆ ಎದುರಿಸಬೇಕೆಂದು ಶುಕರಿಗೆ ಬೋಧನೆ ಮಾಡುವಾಗ ನಾರದರು ಹೇಳಿದ ಮಾತು ಇದು. ವೈಯಕ್ತಿಕವಾಗಿ ಸಂಕಟಗಳು ಒದಗಿದಾಗ ಜನ ತಮ್ಮ ಶಕ್ತಿಮೀರಿ ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿ ಅವನ್ನು ನಿವಾರಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ. ಆದರೆ ಜನಸಮುದಾಯಕ್ಕೆಲ್ಲ ಸರ್ಕಾರಗಳ ಧೋರಣೆಯಿಂದಲೋ ಪ್ರಕೃತಿ ವಿಕೋಪದಿಂದಲೋ ವಿಪತ್ತು ಎರಗಿದಾಗ ಜನರ ಪ್ರಯತ್ನಶೀಲತೆ ಕುಗ್ಗುತ್ತದೆ. ಕೆಲವರು 'ಇದು ನನಗೆ ತಟ್ಟಿಲ್ಲವಲ್ಲ, ನಾನೇಕೆ ತಲೆಕೆಡಿಸಿಕೊಳ್ಳಲಿ ?' – ಎಂದು ಉದಾಸೀನಭಾವ ತಳೆಯುತ್ತಾರೆ; ತಮ್ಮ ಮನೆಗೂ ಬೆಂಕಿಬಿದ್ದಾಗ ಮಾತ್ರ ಎಚ್ಚರಾಗುತ್ತಾರೆ. ಈ ಸ್ವಭಾವವನ್ನು ತಾಮಸ ಎಂದು ವರ್ಗೀಕರಿಸಬಹುದು. ಇನ್ನೊಂದು ವರ್ಗದ ಜನ ಸ್ವಭಾವತಃ ಕಾರ್ಯಶೀಲರಾದರೂ, ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಸಮಸ್ಯೆಗಳ ಬಗೆಗೆ ಅವರಿಗೆ ಕಾಳಜಿ ಇದ್ದರೂ, 'ಇಷ್ಟು ದೊಡ್ಡ ಸಮಸ್ಯೆಯನ್ನು ನಾನು ಮೈಮೇಲೆ ಹಾಕಿಕೊಳ್ಳಲಾದೀತೆ ? ನಾನೇಕೆ ಸುಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಲಿ ?' ಎಂದು ಸುಮ್ಮನಿರುತ್ತಾರೆ; ಆದರೆ ಬೇರೆಯವರು ಉತ್ಸಾಹ ತಳೆದಲ್ಲಿ ಇವರೂ ಬೆಂಬಲಿಸಿಯಾರು. ಇದನ್ನು ರಾಜಸ ಸ್ವಭಾವವೆನ್ನಬಹುದು. ಸಾತ್ತ್ವಿಕ ಸ್ವಭಾವದವರಾದರೋ ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಆಪತ್ತುಗಳು ಎದುರಾದಾಗಲೂ ಸಮಸ್ಯೆಯ ಗಾತ್ರದಿಂದ ಎದೆಗುಂದದೆ,

ಅನ್ಯಪ್ರೇರಣೆಗೂ ಕಾಯದೆ, ತಾವಾಗಿ ಪರಿಹಾರ ಪ್ರಯತ್ನಗಳನ್ನು ನಡೆಸಲು ಉಪಕ್ರಮಿಸುತ್ತಾರೆ, ತಮಗೆ ಬೇಕಾದ ಸಾಧನಗಳನ್ನೂ ಜನಬೆಂಬಲವನ್ನೂ ಯೋಜಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ. ಶೋಕಪಡುತ್ತ ಕೂಡುವುದಿಲ್ಲ. ಈ ಬಗೆಯ ಕಾರ್ಯಶ್ರದ್ಧೆ ಉತ್ತಮ ಮನುಷ್ಯತ್ವದ ಲಕ್ಷಣವೆಂದಿದ್ದಾರೆ ನಾರದರು.

ನಮಂತಿ ಫಲಿತಾ ವೃಕ್ಷಾ ನಮಂತಿ ಚ ಬುಧಾ ಜನಾಃ |
ಶುಷ್ಕಕಾಷ್ಠಾನಿ ಮೂರ್ಖಾಶ್ಚ ಭಿದ್ಯಂತೇ ನ ನಮಂತಿ ಚ || || ೭೬ ||

— ಸುಭಾಷಿತಸುಧಾನಿಧಿ

"ಹಣ್ಣುಬಿಟ್ಟ ಮರಗಳು ಬಾಗುತ್ತವೆ. ವಿದ್ವಾಂಸರಾದ ಜನರು ವಿನಯದಿಂದ ಬಾಗುತ್ತಾರೆ. ಒಣಗಿದ ಕಟ್ಟಿಗೆಗಳು ಮುರಿದು ಹೋಗುತ್ತವೆ, ಬಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಹಾಗೆಯೇ ಮೂರ್ಖ ಜನರೂ ನಾಶವಾದಾರೇ ಹೊರತು ಬಾಗುವುದಿಲ್ಲ."

ಮರಗಳು ಹಣ್ಣಿನ ಭಾರಕ್ಕೆ ಬಾಗುವುದುಂಟು. ಹಣ್ಣಿಲ್ಲದ ಮರಗಳು ಸೆಟೆದುಕೊಂಡಿರುತ್ತವೆ. ಹಣ್ಣುಗಳು ಪರರಿಗೆ ದಾನಮಾಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ, ತಮಗಾಗಿ ಅಲ್ಲ. ಹಾಗೆಯೇ ದಾನಿಯಾದವನಲ್ಲಿ ವಿನಯ (ಬಾಗುವುದು) ಅಪೇಕ್ಷಿತವಾದ ಗುಣ. ಹೃದಯವು ಕರಗಿ ಅನುಕಂಪೆಯಿಂದ ಕೊಡತಕ್ಕವನಲ್ಲಿ ವಿನಯ ಎದ್ದುಕಾಣುತ್ತದೆ. ಕೀರ್ತಿಯ ಹಂಬಲದಿಂದ ಕೊಡತಕ್ಕವನಲ್ಲಿ 'ಅಹಂ' ಎದ್ದು ಬೀಗುತ್ತದೆ. ಉಪನಿಷತ್ತು ಹೇಳುತ್ತದೆ, 'ಹ್ರಿಯಾದೇಯಂ, ಭಿಯಾ ದೇಯಂ' ಎಂದು. 'ಲಜ್ಜೆಯಿಂದ ಕೊಡಬೇಕು, ಹೆದರುತ್ತ ಕೊಡಬೇಕು.' ಲಜ್ಜೆ ಏತಕ್ಕಾಗಿ ? 'ನಾನು ಕೊಡುವುದು ಅತ್ಯಲ್ಪ' ಎಂದು ಲಜ್ಜೆ. ಹೆದರಿಕೆ ಏಕೆ ? 'ಈ ಅಲ್ಪದಿಂದ ಕಾರ್ಯವಾಗದೆ, ಯಾಚಕನಿಗೆ ತೃಪ್ತಿಯಾಗದೆ ಹೋದೀತೇನೊ' ಎಂದು ಹೆದರಿಕೆ.

'ವಿದ್ಯಾ ವಿವಾದಾಯ' ಎಂದು ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿ. ವಿದ್ಯಾಮದ, ಧನಮದ, ಅಧಿಕಾರಮದಗಳು ಮದ್ಯದ ಮದಕ್ಕಿಂತ ಪ್ರಬಲವಾದವು.

ಮದ್ಯದ ಮದ ಸ್ವಲ್ಪ ಹೊತ್ತು ಮಾತ್ರ ಇರತಕ್ಕುದಾದರೆ, ಉಳಿದ ಮದಗಳು ಸದಾ ಇರತಕ್ಕವು. ಹಾಗಾದರೆ 'ನಮಂತಿ ಚ ಬುಧಾ ಜನಾಃ', 'ವಿದ್ಯಾ ದದಾತಿ ವಿನಯಂ' ಎಂಬ ಸುಭಾಷಿತಗಳ ಗತಿ ಏನು ? ವಿದ್ಯೆಯು ನೀರಿದ್ದಂತೆ. ವಸ್ತುವಿನಲ್ಲಿ ಸಹಜವಾಗಿ ಇದ್ದ ಗುಣಸಂಪತ್ತನ್ನು ಬೆಳೆಸುತ್ತದೆ. ಕಬ್ಬಿಗೆ ಎರೆದ ನೀರು ಸಿಹಿರಸವನ್ನು ಬೆಳೆಸುತ್ತದೆ. ನಿಂಬೆಗೆ ಎರೆದ ನೀರು ಹುಳಿರಸವನ್ನು ಬೆಳೆಸುತ್ತದೆ ! ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯಸ್ವಾಮಿಗಳು ಗ್ರಂಥವನ್ನು ರಚಿಸುವಾಗ 'ಸ್ವಬೋಧ ಪರಿಶುದ್ಧಯೇ' – 'ನನ್ನ ತಿಳಿವಳಿಕೆಯನ್ನು ಸ್ವಚ್ಛಪಡಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದಕ್ಕಾಗಿ' ಎಂದು ಹೇಳಿದರು. ಜಗನ್ನಾಥ ಪಂಡಿತನು 'ಕೋऽಸ್ತಿ ಧನ್ಯೋ ಮದನ್ಯಃ' – 'ನನಗಿಂತ ಧನ್ಯನಾದ ಕವಿ ಯಾವನಿದ್ದಾನೆ ?' ಎಂದು ಬೀಗಿದನು.

ಒಣಗಿದ ಮರ ಹಮ್ಮಿನಿಂದ ಸೆಟೆದು ನಿಂತಿರುತ್ತದೆ. ಅದು ಗಾಳಿಗೂ ಜಗ್ಗದು, ಬಗ್ಗಿಸಲು ಯತ್ನಿಸಿದರೂ ಬಗ್ಗದು. ಅದಕ್ಕೆ ಫಲ ಕೊಡಲಿಯ ಚಿಕಿತ್ಸೆಯೇ. ಸೀತೆಯನ್ನು ಶ್ರೀರಾಮನಿಗೆ ಒಪ್ಪಿಸಿ ವಿಪತ್ತಿನಿಂದ ಪಾರಾಗು – ಎಂದು ಯಾರುಯಾರು ಬೋಧಿಸಿದರೂ ರಾವಣನು ಜಗ್ಗಲಿಲ್ಲ. ಯಾರಿಗೂ ತಲೆಬಾಗುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ಮೂರ್ಖತನ ಹಿಡಿದು ಕೊನೆಗೆ ತಾನೇ ನಾಶವಾದ.

ಕವೀನಾಂ ಪ್ರತಿಭಾ ಚಕ್ಷುಃ ಶಾಸ್ತ್ರಂ ಚಕ್ಷುರ್ವಿಪಶ್ಚಿತಾಮ್ |
ಜ್ಞಾನಂ ಚಕ್ಷುರ್ಮಹರ್ಷೀಣಾಂ ಚರಾಶ್ಚಕ್ಷುರ್ಮಹೀಕ್ಷಿತಾಮ್ || || ೭೭ ||

— ರಾಮಾಯಣಮಂಜರೀ, ಅರಣ್ಯಕಾಂಡ, ೭೪೦

"ಕವಿಗಳಿಗೆ ಪ್ರತಿಭೆಯೇ ಕಣ್ಣು; ಪಂಡಿತರಿಗೆ ಶಾಸ್ತ್ರವು ಕಣ್ಣು ; ಮಹರ್ಷಿಗಳಿಗೆ ಜ್ಞಾನವು ಕಣ್ಣು ; ರಾಜರಿಗೆ ಗೂಢಚಾರರೇ ಕಣ್ಣು."

ಕಣ್ಣು, ಕಿವಿ, ಮೂಗು, ನಾಲಿಗೆ, ಚರ್ಮ – ಇವನ್ನು ಜ್ಞಾನೇಂದ್ರಿಯಗಳೆನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಸ್ಥೂಲವಾಗಿ ಕಾಣುವ ಇವು ವಾಸ್ತವದಲ್ಲಿ ಇಂದ್ರಿಯಗಳ ಆಧಾರಸ್ಥಾನಗಳು. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಚಕ್ಷುರಿಂದ್ರಿಯದ (ಕಣ್ಣಿನ) ಪಾತ್ರ ಬಹು ದೊಡ್ಡದು. 'ಸರ್ವೇಂದ್ರಿಯಾಣಾಂ ನಯನಂ ಪ್ರಧಾನಂ.' ಈ

ಎಲ್ಲ ಇಂದ್ರಿಯಗಳಿಂದಾಗುವ ಜ್ಞಾನವು ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವೇ ಆದರೂ ಕಣ್ಣಿಂದ ನೋಡಿದ್ದು ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವೆಂಬ ರೂಢಿ ಕಣ್ಣಿನ ಪ್ರಾಶಸ್ತ್ಯದಿಂದ ಬಂದದ್ದು. ಈ ಇಂದ್ರಿಯಗಳು ನೇರವಾಗಿ ತಮಗೆ ಸಂಬಂಧ ಹೊಂದಿದ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಮಾತ್ರ ಗ್ರಹಿಸುತ್ತವೆ. ದೂರದಲ್ಲಿರುವ ಮತ್ತು ವ್ಯವಹಿತವಾದ ವಸ್ತುವನ್ನು ಇವು ತಿಳಿಯಲಾರವು.

ಮನಸ್ಸು ಇಂದ್ರಿಯಗಳ ಅಧಿರಾಜ. ಅದು ಇಂದ್ರಿಯಗಳಿಂದ ಕೆಲಸ ಮಾಡಿಸಿ ಅವು ತಂದುಕೊಟ್ಟ ವಸ್ತುಗಳನ್ನಲ್ಲದೆ ಸ್ವತಂತ್ರವಾಗಿಯೂ ವಸ್ತು ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸುತ್ತದೆ. ಆಲೋಚಿಸುವುದು, ವಿಕಲ್ಪಿಸುವುದು, ನಿಶ್ಚಯಿಸುವುದು, ಇವೆಲ್ಲ ಮನಸ್ಸಿನ ಕ್ರಿಯೆ. ಕವಿಗಳಲ್ಲಿ ಅದು ಪ್ರತಿಭೆಯಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸುತ್ತದೆ. ಸಂಸ್ಕಾರಗಳಿಂದ ಪರಿಷ್ಕೃತವಾದ ಮನಸ್ಸಿನ ವ್ಯಾಪಾರವೇ ಪ್ರತಿಭೆ. ಅದು ಎಷ್ಟು ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾದ ಇಂಗಿತವನ್ನಾದರೂ ಅರಿಯಬಲ್ಲದು.

ಮಹರ್ಷಿಗಳಿಗೆ ಸ್ವತಃಸಿದ್ಧವಾದ ಅಲೌಕಿಕ ಜ್ಞಾನವೇ ಕಣ್ಣು. ಅವರು ಹೇಳಿದುದೇ ಶಾಸ್ತ್ರ. ಮಹರ್ಷಿಗಳು ತತ್ತ್ವದರ್ಶಿಗಳು. ವಿದ್ವಾಂಸರು ತತ್ತ್ವವಾದಿಗಳು, ತತ್ತ್ವದರ್ಶಿಗಳಲ್ಲ. ಕವಿಪ್ರತಿಭೆ ಎಡವೀತು, ಶಾಸ್ತ್ರವು ತೊದಲೀತು, ಋಷಿಗಳ ಜ್ಞಾನವು ಮಾತ್ರ ಅಪ್ರತಿಹತ. ''ಋಷೀಣಾಮಪಿ ಯಜ್ಜ್ಞಾನಂ ತದಪ್ಯಾಗಮಪೂರ್ವಕಂ'' – ''ಋಷಿಗಳ ಜ್ಞಾನವೂ ವೇದಮೂಲ ವಾದದ್ದು'' ಎನ್ನುತ್ತಾನೆ, ಮಹಾದಾರ್ಶನಿಕ ಭರ್ತೃಹರಿ.

ರಾಜ್ಯವಾಳುವವರಿಗೆ ಗೂಢಚಾರರೇ ಕಣ್ಣು. ಸರ್ಕಾರವು ಪ್ರತಿದಿನವೂ ದೇಶವಿದೇಶಗಳ ಆಗುಹೋಗುಗಳನ್ನು ಕಣ್ಣಲ್ಲಿ ಕಣ್ಣಿಟ್ಟು ನೋಡಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಯಾವ ರಾಷ್ಟ್ರವೂ ಅನ್ಯರಾಷ್ಟ್ರವನ್ನು ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ನಂಬುವುದಿಲ್ಲ. ಸ್ನೇಹದ ಒಪ್ಪಂದಗಳನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಂಡರೂ ಹೃದಯವು ಏನನ್ನೋ ತುಡಿಯುತ್ತಲೇ ಇರುತ್ತದೆ. ಈ ವಿಜ್ಞಾನಯುಗದಲ್ಲಂತೂ ಗುಪ್ತಚಾರ ದಳದ ಕಾರ್ಯಭಾರ ಬಹು ದೊಡ್ಡದು; ಅನಿವಾರ್ಯವಾದದ್ದು. ರಾಜ ಕಾರಣದ ಯಶಸ್ಸು ಬಹುಪಾಲು ಇದನ್ನವಲಂಬಿಸಿರುತ್ತದೆ. ಗುಪ್ತಚಾರ ದಳವಿಲ್ಲದ ರಾಷ್ಟ್ರ ಕುರುಡು.

ನಿತ್ಯಂ ಕೋಪಾತ್ತಪೋ ರಕ್ಷೇತ್ ಶ್ರಿಯಂ ರಕ್ಷೇಚ್ಚ ಮತ್ಸರಾತ್ |
ವಿದ್ಯಾಂ ಮಾನಾವಮಾನಾಭ್ಯಾಮಾತ್ಮಾನಂ ಚ ಪ್ರಮಾದತಃ || || ೭೮ ||

— ಸುಭಾಷಿತಸುಧಾನಿಧಿ

"ಕೋಪದಿಂದ ಕೆಡದಂತೆ ತಪಸ್ಸನ್ನೂ, ಹೊಟ್ಟೆಕಿಚ್ಚಿನಿಂದ ಕೆಡದಂತೆ ಐಶ್ವರ್ಯವನ್ನೂ ಯಾವಾಗಲೂ ರಕ್ಷಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಮಾನಾವಮಾನ ಗಳಿಂದ ಹ್ರಾಸಗೊಳ್ಳದಂತೆ ವಿದ್ಯೆಯನ್ನೂ, ಎಚ್ಚರಗೇಡಿತನದಿಂದ ಹಾಳಾಗದಂತೆ ಆತ್ಮವನ್ನೂ ನೋಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು."

ತಪಸ್ಸು ಕಷ್ಟಸಾಧ್ಯವಾದದ್ದು. ಇಂದ್ರಿಯಗಳ ಜಯ ಸುಲಭವಲ್ಲ. ಅದಮ್ಯವಾದ ಭೋಗೇಚ್ಛೆಯನ್ನು ಅದುಮಿ ಏಕಾಂತದಲ್ಲಿ ಧ್ಯಾನಾಭ್ಯಾಸದಿಂದ ಸಂಪಾದಿಸಿದ ತಪೋಬಲವು ತಪಸ್ವಿಗಳಿಗೆ ಅಮೂಲ್ಯವಾದದ್ದು, ಸಂಚಿತವಾದ ತಪಃಶಕ್ತಿ ಕೋಪವೆಂಬ ಕಾಲುವೆಯಿಂದ ಹರಿದುಹೋಗುತ್ತದೆ. ಬಹುಕಾಲದಿಂದ ತಡೆಹಿಡಿದ ಮನೋವೃತ್ತಿಯು ಚಿಕ್ಕ ರಂಧ್ರ ಕಾಣಿಸಿದರೂ ರಭಸದಿಂದ ನುಗ್ಗಿಬಿಡುತ್ತದೆ ! ಇದು ಪ್ರಕೃತಿಸಿದ್ಧವಾದ್ದರಿಂದಲೇ 'ನಿತ್ಯಂ ಕೋಪಾತ್ ತಪೋ ರಕ್ಷೇತ್' ಎಂಬ ಹಿತನುಡಿ.

ಐಶ್ವರ್ಯವನ್ನು ಉಳಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕಾದರೆ ಅಸೂಯೆಯನ್ನು ಬಿಡಬೇಕು. ತಾನೇನು ಕಡಮೆಯೆಂದು ಇನ್ನೊಬ್ಬರ ಮೇಲಿನ ಅಸೂಯೆಯಿಂದ ಇಲ್ಲದ ಆಡಂಬರ, ಸ್ಪರ್ಧೆ; ಇನ್ನೊಬ್ಬನನ್ನು ಕೆಳಗಿಳಿಸಬೇಕೆಂಬ ಛಲ; ಕೋರ್ಟು ಕಛೇರಿಗಳನ್ನು ಹತ್ತುವುದು, ದುರ್ವ್ಯಾಜ್ಯಗಳು - ಹೀಗೆ ಹಣವನ್ನು ಪೋಲು ಮಾಡುವುದರ ಮೂಲದಲ್ಲಿ ಅಸೂಯೆ ಕುಳಿತಿರುತ್ತದೆ.

ವಿದ್ಯೆಯನ್ನು ಮಾನಾವಮಾನಗಳಿಗೆ ಅಳುಕದೆ ರಕ್ಷಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಮಾನವೆಂದರೆ ಸಂಮಾನ, ಗೌರವ, ಕೀರ್ತಿಲಾಭ. ಇದಕ್ಕೆ ಆಶಿಸಿದಾಗ ವಿದ್ಯೆಯ ಪರಮಫಲವಾದ ವಿನಯ ಹಿಮ್ಮೆಟ್ಟುತ್ತದೆ. ವಿನಯವೆಂದರೆ ಒಳ್ಳೆಯ ನಡವಳಿಕೆ. ಅದೇ ವಿದ್ಯೆಗೆ ಭೂಷಣ. ವಿದ್ಯಾವಂತನನ್ನು ಕೀರ್ತಿ ಹಿಂಬಾಲಿಸಬೇಕೇ ಹೊರತು ಈತನೇ ಕೀರ್ತಿಯನ್ನರಸಬಾರದು. ಇನ್ನೊಬ್ಬರಿಗೆ ಅವಮಾನವಾಗದಂತೆ ನಡೆದರೆ ವಿದ್ಯೆಗೆ ಭೂಷಣ. ಅಲ್ಲದೆ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿ

ಯಾದವನು ಮಾನಕ್ಕೆ ಹಿಗ್ಗದೆ ಅವಮಾನಕ್ಕೆ ಜಗ್ಗದೆ ಸತತ ಅಭ್ಯಾಸದಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿದರೆ ಮಾತ್ರ ವಿದ್ಯಾದೇವತೆ ಅವನಿಗೆ ಒಲಿಯುವಳು.

ಶರೀರವು ಆತ್ಮನ ಉತ್ಕರ್ಷಕ್ಕೂ ಸಹಕಾರಿ, ಅಪಕರ್ಷಕ್ಕೂ ಸಹಕಾರಿ. 'ಶರೀರಮಾದ್ಯಂ ಖಲು ಧರ್ಮಸಾಧನಂ'. ಅದೇ ಶರೀರವು ಸ್ವಾರ್ಥ ಪ್ರಯುಕ್ತವಾದಾಗ, ಇಂದ್ರಿಯಲೋಲುಪತೆಗೆ ಮರುಳಾದಾಗ ಅಧರ್ಮ ಸಾಧನವೂ ಆಗುತ್ತದೆ. ತಪಸ್ಸು, ಐಶ್ವರ್ಯ, ವಿದ್ಯೆ – ಇವು ಶರೀರದಿಂದಲೇ ಲಭ್ಯವಾಗತಕ್ಕವು. ಸರಿಯಾಗಿ ಇವುಗಳ ವಿನಿಯೋಗವಾದಲ್ಲಿ ಇವೇ ಆತ್ಮನ ಉತ್ಕರ್ಷಕ್ಕೆ ಕಾರಣಗಳಾಗುತ್ತವೆ. ಪ್ರಮಾದದಿಂದ ಇವುಗಳನ್ನು ತಪ್ಪು ದಾರಿಯಲ್ಲಿ ವಿನಿಯೋಗಿಸಿದಾಗ ಇವೇ ಆತ್ಮನನ್ನು ಕೊರಕಲಿಗೆ ತಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಆತ್ಮನು ತನ್ನ ಉತ್ಕರ್ಷಕ್ಕಾಗಿ ಹೊತ್ತುತಂದ ಶರೀರ ಮನಸ್ಸುಗಳೇ ಪ್ರಮಾದವೆಸಗಿದರೆ, ಇವನನ್ನು ಅವು ಜಜ್ಜಿಬಿಡುತ್ತವೆ.

ದರಿದ್ರೋ ಯಸ್ತ್ವಸಂತುಷ್ಟಃ ಕೃಪಣೋ ಯೋಽಜಿತೇಂದ್ರಿಯಃ |
ಗುಣೇಷ್ವಸಕ್ತಧೀರೀಶೋ ಗುಣಸಂಗೋ ವಿಪರ್ಯಯಃ || || ೭೯ ||

— ಭಾಗವತ, ೧೧-೧೯-೪೪

"ಯಾವನಿಗೆ ತೃಪ್ತಿಯಿಲ್ಲವೋ ಅವನೇ ದರಿದ್ರ; ಯಾವನು ಇಂದ್ರಿಯಗಳನ್ನು ಗೆದ್ದಿಲ್ಲವೋ ಅವನು ಜಿಪುಣ, ದೀನ. ಇಂದ್ರಿಯ ವಿಷಯಗಳಲ್ಲಿ ಆಸಕ್ತಿ ಇಲ್ಲದವನು ನಿಜವಾಗಿ ಶಕ್ತ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಆಸಕ್ತಿಯೇ ಅಶಕ್ತತೆ."

ನಾವು ಬಡತನವನ್ನು ಹಣದ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಅಳೆಯಲು ಯತ್ನಿಸುತ್ತೇವೆ. ಇಷ್ಟು ಆದಾಯಕ್ಕಿಂತ ಕಡಮೆ ಇದ್ದಲ್ಲಿ ಅವನು ಬಡವ – ಎಂದು ಗೆರೆಯನ್ನು ಎಳೆದು ತೋರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಅದು ಸ್ಥಿರವಾದ ರೇಖೆಯಲ್ಲ. ಹಣದಿಂದ ಶಾಂತಿ, ಸಂತುಷ್ಟಿ, ಸಂತೃಪ್ತಿಗಳು ಲಭಿಸುತ್ತವೆ ಎಂದು ನಂಬಿದವರ ಲೆಕ್ಕಾಚಾರ ಅದು. ಆದರೆ ನಿರ್ಧನನು ಶಾಂತಿಯಿಂದ ನಿದ್ರಿಸುತ್ತಿದ್ದರೆ ಧನಿಕರನು ನಿದ್ರೆಯಿಲ್ಲದೆ ತೊಳಲಾಡುತ್ತಿರುತ್ತಾನೆ. ತೃಪ್ತಿ ಹಣದಿಂದ

ಬರತಕ್ಕದ್ದಲ್ಲ. ಅದು ಮನಸ್ಸಿನ ಒಂದು ಸ್ಥಿತಿ. ಅದು ಪುಣ್ಯಾತ್ಮರಿಗೆ ಲಭ್ಯವಾದದ್ದು.

ಯಾವನು ಇಂದ್ರಿಯಗಳನ್ನು ಹತೋಟಿಯಲ್ಲಿಟ್ಟುಕೊಂಡಿಲ್ಲವೋ ಅವನು ಕೃಪಣ – ಜಿಪುಣ, ದೀನ. ಜಿಪುಣನಿಗೆ ಇದ್ದದ್ದು ಪೂರ್ತಿಯಾಗಿ ಉಳಿದಿರಬೇಕು, ಹೊಸದು ಬಂದು ಸೇರುತ್ತಿರಬೇಕು – ಎಂಬ ಹಂಬಲವಿರುತ್ತದೆ. ಇಂದ್ರಿಯಲೋಲುಪನಿಗೂ ಅಷ್ಟೆ. ಇರುವ ಭೋಗವಸ್ತುಗಳಲ್ಲೊಂದನ್ನೂ ಅವನು ಬಿಡಲಾರ. ಇನ್ನೂ ಹೊಸದು ಬೇಕೆಂದು ಹಾತೊರೆಯುತ್ತಾನೆ. ಈತನು ಒಂದು ದೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ದೀನನೇ, ಹೊಸದಕ್ಕಾಗಿ ಹಲ್ಲುಗಿಂಜಿಸುವುದು ಇವನಿಗೆ ತಪ್ಪುವುದಿಲ್ಲ. 'ಯಾರಿಗೂ ನಾನು ಬಗ್ಗತಕ್ಕವನಲ್ಲ' ಎಂದು ಕೊಬ್ಬಿನ ಮಾತಾಡುತ್ತಿದ್ದ ರಾವಣ – 'ಸೀತೆ, ನಿನ್ನ ಕಾಲಿಗೆ ಬಿದ್ದು ಬೇಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದೇನೆ, ನನ್ನ ಇಷ್ಟವನ್ನು ನಡೆಸಿಕೊಡು' ಎಂದು ದೈನ್ಯದಿಂದ ಅಂಗಲಾಚುತ್ತಾನೆ ! ಲಂಕೇಶ್ವರನಿಗೆ ಭೋಗಲಂಪಟತೆಯಿಂದಾದ ಅಧಃಪಾತ ಇದು. ತನ್ನ ಮನಸ್ಸಿನ ಮೇಲೆ ಪ್ರಭುತ್ವವನ್ನು ಸಾಧಿಸಿಕೊಂಡವನಿಗೆ ಯಾರ ಹಂಗೂ ಇಲ್ಲ. ಅವನೇ ಸಮರ್ಥ; ಪ್ರಭು.

ಮನಸ್ಸಿನ ದೊಡ್ಡತನವೇ ಸಿರಿವಂತಿಕೆ. ಈ ದೊಡ್ಡತನವಿದ್ದಾಗ ಅದು ಶಾಂತವಾಗಿದ್ದು ಸಂತೋಷದಿಂದ ಸಂತೃಪ್ತವಾಗಿರುತ್ತದೆ; ದೈವಸೃಷ್ಟಿಯ ಒಂದೊಂದು ಕಣದಲ್ಲಿಯೂ ಆನಂದದ ನೆಲೆಯನ್ನು ಗುರುತಿಸುತ್ತದೆ :

ಬಡವನಾರ್ ? ಮಡದಿಯೊಲವಿನ ಸವಿಯನರಿಯದನು
ಹುಡುಗರಾಟದಿ ಬೆರೆತು ನಗಲರಿಯದವನು |
ಉಡುರಾಜನೋಲಗದಿ ಕುಳಿತು ಮೈಮರೆಯದನು
ಬಡಮನಸೆ ಬಡತನವೊ – ಮರುಳ ಮುನಿಯ ||

ನಾಲಂಬತೇ ದೈಷ್ಟಿಕತಾಂ ನ ನಿಷೀದತಿ ಪೌರುಷೇ |
ಶಬ್ದಾರ್ಥೌ ಸತ್ಕವಿರಿವ ದ್ವಯಂ ವಿದ್ವಾನಪೇಕ್ಷತೇ || || ೮೦ ||

— ಶಿಶುಪಾಲವಧ, ೨-೮೬

"ವಿದ್ವಾಂಸನಾದವನು ದೈವವೊಂದನ್ನೇ ಆಶ್ರಯಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಪುರುಷ ಪ್ರಯತ್ನವೊಂದನ್ನೇ ನಂಬುವುದೂ ಇಲ್ಲ. ಉತ್ತಮ ಕವಿಯು ಕಾವ್ಯರಚನೆಗೆ ಶಬ್ದ-ಅರ್ಥಗಳೆರಡನ್ನೂ ಅಪೇಕ್ಷಿಸುವಂತೆ, ಈತನು ದೈವ-ಪೌರುಷಗಳೆರಡನ್ನೂ ಬಯಸುತ್ತಾನೆ."

ಭೋಜರಾಜನು ಕವಿಗಳಿಗೆ ಒಳ್ಳೆಯ ಪುರಸ್ಕಾರವನ್ನು ನೀಡುತ್ತಾನೆಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧಿ ಇತ್ತು. ಕೆಲವು ವೈದಿಕ ಪಂಡಿತರು ರಾಜನಿಂದ ಬಹುಮಾನವನ್ನು ಗಿಟ್ಟಿಸಬೇಕೆಂಬ ಚಾಪಲ್ಯದಿಂದ ರಾಜಧಾನಿಗೆ ಬಂದು ಒಂದು ದೇವಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಸೇರಿದರು. ಬಹಳ ಹೊತ್ತು ಕಷ್ಟಪಟ್ಟು ಶ್ಲೋಕದ ಅರ್ಧಭಾಗವನ್ನು ರಚಿಸಿದರು :-

ಭೋಜನಂ ದೇಹಿ ರಾಜೇಂದ್ರ ಘೃತಸೂಪಸಮನ್ವಿತಂ ||

('ರಾಜೇಂದ್ರ, ತುಪ್ಪ ತೊವ್ವೆಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಊಟವನ್ನು ನೀಡು !')

ಶ್ಲೋಕವನ್ನು ಪೂರೈಸಲು ಎಷ್ಟು ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿದರೂ ಅವರಿಗೆ ಸಾಧ್ಯವಾಗಲಿಲ್ಲ. ಆಗ ದೇವದರ್ಶನಕ್ಕಾಗಿ ಕಾಳಿದಾಸನು ಅಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದವನು ಈ ವೈದಿಕರ ಕಷ್ಟವನ್ನರಿತು ಶ್ಲೋಕವನ್ನು ಹೀಗೆ ಪೂರೈಸಿಕೊಟ್ಟನಂತೆ :

ಮಾಹಿಷಂ ಚ ಶರಚ್ಚಂದ್ರ-ಚಂದ್ರಿಕಾ-ಧವಲಂ ದಧಿ ||

('ಶರತ್ಕಾಲದ ಚಂದ್ರನ ಬೆಳದಿಂಗಳಂತೆ ಬೆಳ್ಳಗಿರುವ ಎಮ್ಮೆ ಮೊಸರನ್ನು ನಮಗೆ ನೀಡು.')

ಮರುದಿನ ವೈದಿಕರು ಆಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ ಈ ಕವಿತೆಯನ್ನು ಪಠಿಸಿದಾಗ, ಭೋಜರಾಜನು, 'ಈ ಶ್ಲೋಕದ ಎರಡನೆಯ ಸಾಲಿಗೆ ಬಹುಮಾನವನ್ನು ನೀಡುತ್ತೇನೆ. ಮೊದಲನೆಯ ಸಾಲಿಗೆ ಏನೂ ಇಲ್ಲ !' ಎಂದನಂತೆ.

ಶಬ್ದಾರ್ಥಗಳೆರಡೂ ಸಾರವತ್ತಾಗಿ ಹೊಂದಿಕೊಳ್ಳದಿದ್ದಲ್ಲಿ ಕವಿತೆಯಾಗದು. ಹಾಗೆಯೇ ದೈವ-ಪೌರುಷಗಳೆರಡೂ ಕೂಡದಿದ್ದಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಯವಾಗದು. ಈ ದೈವ-ಪೌರುಷಗಳು ಪಕ್ಷಿಗೆ ಎರಡು ರೆಕ್ಕೆಗಳಿದ್ದಂತೆ; ರಥಕ್ಕೆ

ಎರಡು ಗಾಲಿಗಳಿದ್ದಂತೆ. ಪಕ್ಷಿ ಒಂದು ರೆಕ್ಕೆಯಿಂದ ಹಾರಲಾರದು. ಒಂದು ಗಾಲಿಯಿಂದ ರಥ ಸಾಗದು. 'ವಿಧಿರಹೋ ಬಲವಾನಿತಿ ಮೇ ಮತಿಃ' ಎಂದು ದೈಲಬಲವನ್ನು ಹೊಗಳುವ ಮಾತುಗಳಿಗೆ, ಕಾರ್ಯಸಿದ್ಧಿಯಾಗಲು ದೈವಬಲವೂ ಬೇಕು ಎಂದು ತಾತ್ಪರ್ಯ. ಪುರುಷಪ್ರಯತ್ನವನ್ನು ನಿಂದಿಸುವ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಇದಲ್ಲ. ಹಾಗೆಯೇ 'ದೈವಂ ನಿಹತ್ಯ ಕುರು ಪೌರುಷಮಾತ್ಮಶಕ್ತ್ಯಾ' ಎಂದು ದೈವಬಲವನ್ನು ಧಿಕ್ಕರಿಸುವ ಮಾತುಗಳಿಗೆ ಪುರುಷಪ್ರಯತ್ನದ ಆವಶ್ಯಕತೆಯನ್ನು ತೋರಿಸುವುದರಲ್ಲಿ ತಾತ್ಪರ್ಯ.

ಯತ್ರ ಭಾರ್ಯಾ ಗಿರೋ ವೇದಾಃ ಯತ್ರ ಧರ್ಮೋಽರ್ಥಸಾಧನಮ್ |
ಯತ್ರ ಸ್ವಪ್ರತಿಭಾ ಮಾನಂ ತಸ್ಮೈ ಶ್ರೀಕಲಯೇ ನಮಃ || || ೮೧ ||

— ಕಲಿವಿಡಂಬನ, ೧೦೦

"ಕಲಿಯುಗದಲ್ಲಿ ಮಡದಿಯ ಮಾತುಗಳೇ ವೇದಗಳು ; ಧರ್ಮವು ಧನಸಂಪಾದನೆಯ ಮಾರ್ಗ; ಕಾರ್ಯನಿಶ್ಚಯದಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಬುದ್ಧಿ ಯೊಂದೇ ಪ್ರಮಾಣ. ಆ ಕಲಿಮಹಾತ್ಮನಿಗೆ ನಮಸ್ಕಾರ !"

ಹೆಂಡತಿಯ ಮಾತನ್ನೇ ನಂಬಿ ಹಾಗೆಯೇ ನಡೆಯತಕ್ಕವರು ಇದ್ದಾರೆಂಬುದು ಹೊಸದೇನಲ್ಲ. ಯಾವ ವಿಚಾರವನ್ನೂ ಮಾಡದೆ ಅವಳ ಮಾತಿನಂತೆ ನಡೆಯುತ್ತ ತಾಯಿತಂದೆಗಳನ್ನು ತೊರೆದಿರುವ, ಒಡಹುಟ್ಟಿದವರನ್ನು ಬಳಿಗೆ ಸೇರಿಸದ ಜನರು ಇಂದು ಇದ್ದಾರೆ. ಹೆಂಡತಿಯ ಎಲ್ಲಾ ಮಾತುಗಳನ್ನೂ ತಿರಸ್ಕರಿಸಬೇಕೆಂಬುದು ಇದರ ಅರ್ಥವಲ್ಲ. ಎಂತಹ ವಿಚಾರಿಗಳೂ ಭಾರ್ಯಾವಶ್ಯರಾಗಿಬಿಡುತ್ತಾರೆಂದು ಈ ನುಡಿ ತಿಳಿಸುತ್ತದೆ.

ಧರ್ಮವು ಧನಸಂಪಾದನೆಗೆ ಒಂದು ಸುಲಭ ಮಾರ್ಗವಾಗಿದೆ. ಧರ್ಮದ ಅನುಷ್ಠಾನವು ತನ್ನ ಶ್ರೇಯಸ್ಸಿಗೆ ಕಾರಣ, ಜೀವೋತ್ಕರ್ಷಕ್ಕೆ ಸಾಧನ – ಎಂಬುದು ಮರೆತುಹೋಗಿದೆ. ಯಾತ್ರೆ, ದೇವಸ್ಥಾನದ ಜೀರ್ಣೋದ್ಧಾರ, ಗಣೇಶೋತ್ಸವ ಮುಂತಾದ ಹಲವಾರು ನೆಪಗಳಿಂದ ಹಣವೆತ್ತಿ ತಿಂದುಹಾಕ ತಕ್ಕವರು ಕಡಮೆ ಏನಿಲ್ಲ. ಇವರೆಲ್ಲ ಅರೆಬುದ್ಧಿಯವರು. ಇವರಿಗಿಂತ

ಪಟುಬುದ್ಧಿಗಳಾದ ವಿದ್ಯಾವಂತರಿದ್ದಾರೆ. ಅವರು ಅನಾಥವಿದ್ಯಾರ್ಥಿನಿಲಯ. ದೀನಜನ ಕಲ್ಯಾಣ ಸಂಘ ಕಟ್ಟಿಕೊಂಡು ಆಧುನಿಕ ರೀತಿಯಿಂದ ಹಣವನ್ನು ಸೆಳೆಯುತ್ತಾರೆ. ಬೂಟಾಟಿಕೆಯ ಸಾಧುಗಳೂ ಸಂನ್ಯಾಸಿಗಳೂ ಬಹುಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿದ್ದಾರೆ.

ಇದು ವಿಜ್ಞಾನಯುಗ. ಸ್ವತಂತ್ರ ವಿಚಾರಿಗಳು ನಾವು; ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವಾದ್ದನ್ನು ಮಾತ್ರ ನಂಬಬಹುದು; ನಮ್ಮ ಬುದ್ಧಿಗೆ ಸರಿದೋರಿದಂತೆ ಮಾಡುತ್ತೇವೆ; ಅಜ್ಜ ನೆಟ್ಟ ಆ ಧರ್ಮವನ್ನು ಆಶ್ರಯಿಸತಕ್ಕವರಲ್ಲ ನಾವು – ಎನ್ನುತ್ತೇವೆ. ಆದರೆ ಅಜ್ಜನು ನೆಟ್ಟದ್ದು ಮಾವಿನಮರವಾದರೆ ಹಣ್ಣುಗಳು ಬೇಕೆನ್ನುತ್ತೇವೆ; ಅಜ್ಜನು ನೆಟ್ಟ ತೆಂಗಿನಮರದಿಂದ ತೆಂಗಿನಕಾಯಿಗಳನ್ನಿಳಿಸುತ್ತೇವೆ. ದೇಶಾಂತರ ವಾರ್ತೆಗಳೂ, ಇತಿಹಾಸಕಾರರ ವಚನಗಳೂ, ವಿಜ್ಞಾನಿಗಳ ಲೆಕ್ಕಾಚಾರಗಳೂ, ವೈದ್ಯರು ಹೇಳುವ ರೋಗ ಕಾರಣಗಳೂ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ನಂಬುತ್ತೇವೆ. ಆದರೆ ಇವು ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಯೋಗ್ಯವಾದವು. ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಸಾಧನಗಳಿಂದ ಇವೆಲ್ಲವನ್ನೂ ಪ್ರಮಾಣೀಕರಿಸಲು ಸಾಧ್ಯ – ಎಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತೇವೆ. ಹಾಗೆಯೇ ಮಹಾತ್ಮರು ಸ್ವಾನುಭವದಿಂದ ಹೇಳಿದ ಪರಮಾರ್ಥ ವಿಷಯವನ್ನು ಮಾತ್ರ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಯೋಗ್ಯವೆಂದು ನಂಬುವುದಿಲ್ಲ. ಅದಕ್ಕೆ ಹೇಳಿದ ಸಾಧನ ಸಂಪತ್ತುಗಳನ್ನು ಗಳಿಸಿಕೊಂಡು ಪ್ರಮಾಣೀಕರಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವೆಂದರೆ ಒಪ್ಪುವುದಿಲ್ಲ. ಇದು ಕಲಿಯುಗದ ಮಹಿಮೆ !

ಯಾವದ್ ಭ್ರಿಯೇತ ಜಠರಂ ತಾವತ್ ಸ್ವತ್ವಂ ಹಿ ದೇಹಿನಾಮ್ |
ಅಧಿಕಂ ಯೋಽಭಿಮನ್ಯೇತ ಸ ಸ್ತೇನೋ ದಂಡಮರ್ಹತಿ || || ೮೨ ||

— ಭಾಗವತ, ೭-೧೪-೮

''ಹೊಟ್ಟೆ ತುಂಬುವುದಕ್ಕೆ ಎಷ್ಟು ಬೇಕೋ ಅಷ್ಟುಮಾತ್ರ ಮಾನವರ ಸ್ವತ್ತು. ಅದಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಬೇಕೆನ್ನತಕ್ಕವನು ಕಳ್ಳ. ಅವನಿಗೆ ಶಿಕ್ಷೆಯನ್ನು ವಿಧಿಸಬೇಕು.''

''ಈ ಜಗತ್ತೆಲ್ಲ ಈಶ್ವರನಿಂದ ವ್ಯಾಪ್ತವಾಗಿದೆ. ತ್ಯಾಗದಿಂದ ನಿನ್ನ ಆತ್ಮವನ್ನು ರಕ್ಷಿಸಿಕೊ, ದುರಾಸೆಪಡಬೇಡ. ಈ ಧನವೆಲ್ಲ ಈಶ್ವರನದು.

ಬೇರೆ ಯಾರದ್ದೂ ಅಲ್ಲ'' ಎನ್ನುತ್ತದೆ ಈಶಾವಾಸ್ಯೋಪನಿಷತ್ತು. ಧನಶಬ್ದ ದಿಂದ ಧಾನ್ಯ ಶಬ್ದ ಹುಟ್ಟಿದೆ. ಆದರಿಂದ ನಿಜವಾದ ಧನವನ್ನು ಎಂದರೆ ಧಾನ್ಯದವಸಗಳನ್ನು ಕೊಳ್ಳಲಾದೀತು. ನೋಟುಗಳನ್ನೋ ರೂಪಾಯಿಗಳನ್ನೋ ನಾವು ಸಾಕ್ಷಾತ್ತಾಗಿ ತಿನ್ನಲಾರೆವು, ಇನ್ನಾವ ರೀತಿಯಿಂದಲೂ ಅನುಭವಿಸಲಾರೆವು. ನೆಲ, ನೀರು, ಬೆಂಕಿ, ಗಾಳಿ, ಅನ್ನ ಎಲ್ಲವೂ ಈಶ್ವರನಿಂದ ಜೀವರ ಭೋಗಕ್ಕಾಗಿ ನಿರ್ಮಿತವಾದವು. ನಮಗೆ ಆವಶ್ಯಕವಾದಷ್ಟನ್ನು ಮಾತ್ರ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಲು ನಮಗೆ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ಈಶ್ವರನು ನೀಡಿದ್ದಾನೆ. ರೈಲ್ವೆ ಪ್ರಯಾಣಕ್ಕಾಗಿ ಕೊಂಡ ಟಿಕೆಟ್ಟು ರೈಲಿನಲ್ಲಿ ಪ್ರಯಾಣ ಮಾಡಲು ಅಧಿಕಾರ ನೀಡುತ್ತದೆ. ಒಬ್ಬನಿಗೆ ಬೇಕಾದಷ್ಟು ಸ್ಥಳವನ್ನು ಮಾತ್ರ ಅವನು ಆಕ್ರಮಿಸಬಹುದೇ ಹೊರತು, ಅಧಿಕವಾದ ಸ್ಥಳವನ್ನಲ್ಲ.

ವ್ಯಾಕರಣ ಮಹಾಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಪತಂಜಲಿಮುನಿಗಳು ಶಿಷ್ಟರ ಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನು ಒಂದು ಕಡೆ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಶಿಷ್ಟರೆಂದರೆ ಶಾಸ್ತ್ರೀಯ ಧರ್ಮ ಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ನಡೆಯತಕ್ಕ ಸಜ್ಜನರು. ಶಿಷ್ಟರು 'ಕುಂಡೀಧಾನ್ಯರು' ಎಂಬುದು ಲಕ್ಷಣಗಳಲ್ಲೊಂದು. ಕುಂಡೀ ಎಂದರೆ ಧಾನ್ಯವನ್ನು ಅಳತೆಮಾಡುವ ಕೊಳಗ. ಒಬ್ಬನಿಗೆ ಮೂರು ದಿನಗಳಿಗೆ ಬೇಕಾದಷ್ಟು ಧಾನ್ಯ ಮಾತ್ರ ಆ ಕೊಳಗದಲ್ಲಿ ಹಿಡಿಸುತ್ತದೆ. ಯಾರ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಮೂರು ದಿನಗಳಿಗೆ ಬೇಕಾಗುವಷ್ಟು ಮಾತ್ರ ಧಾನ್ಯದ ಸಂಗ್ರಹವಿದೆಯೋ ಅವರು ಶಿಷ್ಟರು, ಅವರು ಲೋಕಮಾನ್ಯರು. ಹೆಚ್ಚು ಸಂಗ್ರಹ ಮಾಡಿಕೊಂಡವರು ಅಶಿಷ್ಟರು, ದುರ್ಜನರು ಎಂದರ್ಥ.

ಒಬ್ಬ ಮನುಷ್ಯನಿಗೆ ದಕ್ಕುವ ನೆಲ (ಸಮಾಧಿ ಮಾಡಿದಾಗ) ೩ ಅಡಿ ಅಗಲ, ೬ ಅಡಿ ಉದ್ದ, ೬ ಅಡಿ ಘಾತದಷ್ಟು ಮಾತ್ರ ಎಂದು ಟಾಲ್‌ಸ್ಟಾಯ್ ಅವರ ಕಥೆಯೊಂದು ತಿಳಿಸುತ್ತದೆ. "ನೂರು ಹಸುಗಳಿದ್ದರೂ ಒಂದು ಹಸುವಿನ ಹಾಲು ನಮಗೆ ಯಥೇಷ್ಟವಾಯಿತು. ಕಣಜದ ತುಂಬ ಧಾನ್ಯ ವಿದ್ದರೂ ಬಳಸುವುದು ಒಂದು ಪಾವು ಅಕ್ಕಿಯನ್ನು. ದೊಡ್ಡ ಅರಮನೆಯೇ ಇದ್ದರೂ ಒಂದು ಕೋಣೆಯ ಒಂದು ಮಂಚದ ಅರ್ಧಭಾಗವನ್ನು ಮಾತ್ರ ಬಳಸುತ್ತೇವೆ. ಉಳಿದ ಐಶ್ವರ್ಯವೆಲ್ಲ ಇತರರದ್ದು'' ಎಂದು ಮಹಾ

ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದೆ. ಇದಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚಿನ ಸಮತಾವಾದದ ಸೂತ್ರವಾದರೂ ಯಾವುದು ?

ಯೇನಾಸ್ಯ ಪಿತರೋ ಯಾತಾ ಯೇನ ಯಾತಾ ಪಿತಾಮಹಾಃ |
ತೇನ ಯಾಯಾತ್ ಸತಾಂ ಮಾರ್ಗಂ ತೇನ ಗಚ್ಛನ್ ನ ರಿಷ್ಯತೇ |||| ೮೩ ||

— ಮನುಸ್ಮೃತಿ, ೪-೧೭೮

“ತನ್ನ ತಂದೆ–ತಾಯಿ, ಅಜ್ಜ-ಮುತ್ತಜ್ಜ ಮುಂತಾದ ಪೂರ್ವಜರು ಧರ್ಮಮಾರ್ಗವನ್ನು ಯಾವ ಕ್ರಮದಿಂದ ಹಿಡಿದು ಹೋದರೋ ಆ ಕ್ರಮದಿಂದಲೇ ಹೋಗಬೇಕು. ಅದನ್ನು ಹಿಡಿದರೆ ಆತನಿಗೆ ಕೆಡಕು ಸಂಭವಿಸುವುದಿಲ್ಲ.”

ನಮಗೆ ಪುಣ್ಯದ ಫಲ ಬೇಕು, ಪುಣ್ಯಕಾರ್ಯ ಮಾತ್ರ ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಪಾಪದ ಫಲ ಬೇಡ, ಆದರೆ ಪಾಪಕಾರ್ಯಕ್ಕೆ ಹಿಂಜರಿಯುವುದಿಲ್ಲ. ಅಸತ್ಯ ಅನ್ಯಾಯಗಳಿಗೆ ಒಂದು ದೊಡ್ಡ ಬೆಲೆ ದೊರಕುತ್ತಿರುವುದನ್ನು ಜನರು ನೋಡುತ್ತಿರುತ್ತಾರೆ. “ಈ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸತ್ಯ–ನ್ಯಾಯಗಳಿಗೆ ಬೆಲೆ ಇಲ್ಲ. ಅದನ್ನು ನಂಬಿದರೆ ಯಾರಿಗೂ ಮುಂದೆ ಬರಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ” ಎಂಬ ಹೇಳಿಕೆ ಎಲ್ಲೆಲ್ಲಿಯೂ ಕೇಳಿಬರುತ್ತಿದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಅನುಗುಣವಾದ ಸಾಹಿತ್ಯವೂ ಇಂದು ಹೊರೆಹೊರೆಯಾಗಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತಿದೆ. ಅಂತಹ ಸಾಹಿತ್ಯಕ್ಕೆ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹವೂ ಅಧಿಕ. ಸಾಹಿತಿಗಳ ಸಾಹಿತ್ಯ, ಶಾಸನಕರ್ತರಾದ ರಾಜಕೀಯಸ್ಥರ ನಡವಳಿಕೆ ಇವುಗಳಿಂದ ಯುವಜನಾಂಗವು ಪ್ರಚೋದಿತವಾಗುತ್ತಿದೆ. ಆಡಳಿತ ನಿರ್ವಹಿಸತಕ್ಕವರು ಈ ಅಧರ್ಮದ ಬಾವುಟವನ್ನು ಎಳೆದು ಏರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆನ್ನುವುದು ಗಾಬರಿ ಹುಟ್ಟಿಸುವ ಸಂಗತಿ. ಗಾಂಧಿ ಹಿಡಿದ ಸತ್ಯಮಾರ್ಗ ಬೇಡ, ಗಾಂಧಿಯಿಂದ ಬಂದ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯದ ಫಲವನ್ನು ಯಥಾಶಕ್ತಿ ದೋಚೋಣ– ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ ಈ ಜನ. ‘ಅಜ್ಜ ನೆಟ್ಟ ಮಾವಿನಮರವೆಂದು ತಬ್ಬಿಕೊಳ್ಳಬೇಡ, ಮೈ ತರೆದೀತು. ಹಣ್ಣನ್ನು ಮಾತ್ರ ಉದುರಿಸಿ ಧಾರಾಳವಾಗಿ ತಿನ್ನು’ ಎನ್ನುವ

ಇವರಿಗೆ ಮನು ಹೇಳುತ್ತಾನೆ – "ಅಯ್ಯ, ಅಜ್ಜ ನೆಟ್ಟಂತೆ ನೀವೂ ಮಾವಿನ ಮರವನ್ನು ನೆಡಿರಿ" ಎಂದು.

ಧರ್ಮಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ನಡೆಯಬೇಕೆಂದಿರುವ ಶ್ರದ್ಧಾಳುಗಳಿಗೆ ಯಾವ ಮಾರ್ಗ ಸರಿ, ಯಾವ ಮಾರ್ಗ ತಪ್ಪು ಎಂಬ ಧರ್ಮಸಂಕಟದ ಪ್ರಶ್ನೆ ತಲೆಯೆತ್ತುತ್ತದೆ. ಆಗ ನಮಗೆ ತೋರಿದಂತೆ ನೂತನ ಪ್ರಯೋಗವನ್ನು ಮಾಡುವುದು ಅಪಾಯಕಾರಿ. ಅಂತಹ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ 'ನಿಮ್ಮ ಪೂರ್ವಜರು ಹಿಡಿದ ದಾರಿ ನಿಮಗೆ ಶ್ರೇಯಸ್ಕರ' ಎಂದು ಮನುವಿನ ಹಿತವಚನ. 'ಸ್ವಧರ್ಮೇ ನಿಧನಂ ಶ್ರೇಯಃ' ಎಂದು ಅರ್ಜುನನಿಗೆ ಕೃಷ್ಣ ಬೋಧಿಸಿದ್ದೂ ಇದನ್ನೇ. 'ಏವಂ ಪೂರ್ವೈರ್ಗತೋ ಮಾರ್ಗಃ ಪಿತೃಪೈತಾಮಹೋ ಧ್ರುವಃ' ಎಂದು ಶ್ರೀರಾಮ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ವನವಾಸವನ್ನೇ ಆರಿಸಿದ್ದು ಇದೇ ಕಾರಣಕ್ಕಾಗಿ.

ಕಿಂಚಿತ್ ಕಾಂತಾಽನ್ನಪಾನಾದಿ ಕಲಿಲಂ ಕೋಮಲಂ ಗೃಹೇ |
ವ್ರಣೇ ಕೀಟ ಇವಾಸ್ವಾದ್ಯ ವಯಃ ಕಾರ್ಯಂ ನ ಭಸ್ಮಸಾತ್ || || ೮೪ ||

— ಯೋಗವಾಸಿಷ್ಠ

"ಮಡದಿ, ಮೃಷ್ಟಾನ್ನ, ಮಧುರಪಾನೀಯ – ಮೊದಲಾದದ್ದು ರಮ್ಯವಸ್ತುವೆಂದು ತಿಳಿದು, ಹುಣ್ಣಿನಲ್ಲಿರುವ ಹುಳುವಿನಂತೆ ಆಸ್ವಾದಿಸುತ್ತ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಕುಳಿತು ಆಯುಸ್ಸನ್ನು ಬೂದಿ ಮಾಡಬಾರದು."

'ಹುಣ್ಣಿನಲ್ಲಿರುವ ಹುಳುವಿನಂತೆ' ಎಂಬ ಒಂದೇ ಹೋಲಿಕೆ ಸಾವಿರ ಮಾತುಗಳ ಸಾರವನ್ನು ಸಾರಿಬಿಟ್ಟಿದೆ. ಹುಳುವಿನ ಪ್ರಪಂಚ ಮೂರಂಗುಲದ ಗಾಯವಾದರೆ, ಈ ಸುಖಲೋಲುಪನ ಪ್ರಪಂಚ ನೂರಡಿಯ ಮನೆಯಾಗಿದೆ. ಹುಳುವಿಗೂ ಮನುಷ್ಯನಿಗೂ ದೇಹದ ಆಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಭೇದವಾಯಿತೇ ಹೊರತು ಇನ್ನಾವ ವಿಷಯದಲ್ಲಿಯೂ ಭೇದ ಉಳಿಯಲಿಲ್ಲ. ಮನುಷ್ಯನಲ್ಲಿರುವ ಕೈಕಾಲುಗಳಿಗೂ ಕಿವಿ ಕಣ್ಣುಗಳಿಗೂ ಮತ್ತು ಯಾವ ಪ್ರಾಣಿಗೂ ಇಲ್ಲದಿರು

ವಷ್ಟು ಇರುವ ಮೇಧಾಶಕ್ತಿಗೂ ಬೆಲೆ ಏನೂ ಉಳಿಯಲಿಲ್ಲ. ಈತನ ಬುದ್ಧಿಶಕ್ತಿ ಜಿಪುಣನ ಹಣದಂತೆ, ಕುರೂಪಿಯ ಅಲಂಕಾರದಂತೆ ನಿರರ್ಥಕ.

ಭಾರತೀಯರು ನಂಬಿರುವ ಕರ್ಮಸಿದ್ಧಾಂತದಂತೆ, ಜನ್ಮ ಉಂಟಾಗುವುದು ನಮ್ಮ ಕರ್ಮಫಲಗಳನ್ನು ಭೋಗಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ. 'ಭೋಗಾಯತನಂ ಶರೀರಂ' ಎಂದು ಶರೀರದ ಲಕ್ಷಣವನ್ನು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಪಾಪಕರ್ಮದ ಫಲವನ್ನು ಅನುಭವಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ತಿರ್ಯಗ್‌ಜಂತುಗಳ ಜನ್ಮ. ಅವು ಇನ್ನೇನನ್ನೂ ಸಾಧಿಸದೆ ಫಲವನ್ನು ಭೋಗಿಸಿ ಶರೀರವನ್ನು ಬಿಡುತ್ತವೆ. ಪುಣ್ಯಫಲವನ್ನು ಭೋಗಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ದೇವತೆಗಳ ಜನ್ಮ. ದೇವತೆಗಳು ಇನ್ನೇನನ್ನೂ ಸಾಧಿಸದೆ ಫಲವನ್ನನುಭವಿಸಿ ಮರಳುತ್ತಾರೆ.

ಆದರೆ, ಪಾಪ–ಪುಣ್ಯಗಳ ಸಂಮಿಶ್ರಫಲ ಮನುಷ್ಯಜನ್ಮ. ಇಲ್ಲಿ ಪುರುಷ ಕಾರ್ಯಕ್ಕೆ, ಪುರುಷಪ್ರಯತ್ನಕ್ಕೆ ಪೂರ್ಣ ಅವಕಾಶ ಉಂಟು. ಮಾನವನು ತನ್ನ ಭವಿಷ್ಯವನ್ನು ರೂಪಿಸಿಕೊಳ್ಳಬಲ್ಲ, ತಿದ್ದಬಲ್ಲ. ಹೊಸದಾಗಿ ಪಾಪವನ್ನೋ ಪುಣ್ಯವನ್ನೋ ಸಂಪಾದಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಅವಕಾಶವಿರುವುದು ಮಾನವನಿಗೆ ಮಾತ್ರ. ತನ್ನ ಶ್ರೇಯಸ್ಸನ್ನು ಮಾತ್ರವಲ್ಲದೆ ತನ್ನ ಸಮಾಜದವರ, ರಾಷ್ಟ್ರದವರ, ಅಷ್ಟೇಕೆ ಸಮಸ್ತ ಮಾನವಕುಲದ ಒಳಿತಿಗಾಗಿ ಶ್ರಮಿಸುವ ಬುದ್ಧಿಶಕ್ತಿ, ಕಾರ್ಯನಿರ್ವಹಣಸಾಮರ್ಥ್ಯ ಇರುವುದು ಮಾನವನಿಗೆ ಮಾತ್ರ. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಮನುಷ್ಯಜನ್ಮವು ಸರ್ವಶ್ರೇಷ್ಠವೆಂದು ಸಕಲಶಾಸ್ತ್ರಗಳೂ ಸಾರಿಹೇಳುತ್ತವೆ.

ತತ್ತ್ವಮಾತ್ಮಸ್ಥಮಜ್ಞಾತ್ವಾ ಮೂಢಃ ಶಾಸ್ತ್ರೇಷು ಮುಹ್ಯತಿ |
ಗೋಪಃ ಕಕ್ಷಗತೇ ಛಾಗೇ ಕೂಪೇ ಪಶ್ಯತಿ ದುರ್ಮತಿಃ || || ೮೫ ||

— ಗರುಡಪುರಾಣ, ೧೬-೮೦

"ತತ್ತ್ವವು ತನ್ನಲ್ಲಿಯೇ ಇದೆಯೆಂಬುದನ್ನರಿಯದೆ, ಮೂಢನು ಶಾಸ್ತ್ರಗಳಲ್ಲಿದೆಯೆಂದು ಭ್ರಮಿಸುತ್ತಾನೆ. ದನಕಾಯುವವನು

ಮೇಕೆಯನ್ನು ತನ್ನ ಕಂಕುಳಲ್ಲಿಯೇ ಇಟ್ಟುಕೊಂಡು, ಅದು ಬಾವಿಯಲ್ಲಿದೆಯೆಂದು ಬುದ್ಧಿಯಿಲ್ಲದೆ ಬಗ್ಗಿ ನೋಡುತ್ತಾನೆ.''

ತಾನು ಯಾರೆಂದರಿಯುವುದೇ ವೇದಾಂತದ ಪರಮ ಬೋಧೆಯೆಂದು ಬಲ್ಲವರು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ತಾನೇ ಆತ್ಮ, ತನ್ನಲ್ಲಿಯೇ ಎಲ್ಲವೂ ಇದೆ, ಹೊರಗೆ ನೋಡುವ ಪ್ರಪಂಚದ ವೈವಿಧ್ಯವನ್ನು ತನ್ನ ದೇಹದಲ್ಲಿಯೇ ಕಾಣಲಾದೀತು – ಎಂದು ಜ್ಞಾನಿಗಳು ಬೋಧಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಹೊರಗಿನ ಪ್ರಪಂಚವಾದರೋ ಬಹು ವಿಸ್ತಾರವಾದದ್ದು, ಅನಂತವಾದದ್ದು. ಅದನ್ನು ನೋಡಿ ಮುಗಿಸುವುದು ಎಂದಿಗೂ ಯಾರಿಗೂ ಅಶಕ್ಯವೇ. ಪ್ರಕೃತಿಯು ತನ್ನ ರಹಸ್ಯವನ್ನು ಎಂದಿಗೂ ಪೂರ್ತಿಯಾಗಿ ಬಿಟ್ಟುಕೊಡುವುದಿಲ್ಲ. ವಿಜ್ಞಾನಿಗಳಿಗೆ ಗೊತ್ತಿರುವುದು ಪ್ರಕೃತಿಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ತಿಲಾಂಶ ಮಾತ್ರ. ಈ ವೈಚಿತ್ರ್ಯದ ನೆಲೆಯನ್ನರಿಯಬೇಕೆಂದಿದ್ದರೆ, ನಿನ್ನ ದೇಹವನ್ನೇ ಪರೀಕ್ಷಿಸಿ ನೋಡು, ಅದರಲ್ಲಿ 'ನಾನು' ಎಂದುಕೊಳ್ಳುವವನು ಯಾರು ? – ಎಂಬುದನ್ನು ಶೋಧಿಸು – ಎನ್ನುತ್ತದೆ ತತ್ತ್ವಶಾಸ್ತ್ರ. ತತ್ತ್ವವೆಂದರೆ ಸತ್ಯ. ಸತ್ಯವು ಸದಾ ಒಂದೇ ಬಗೆಯಲ್ಲಿರತಕ್ಕದ್ದು. ಅದು ಯಾವ ವಿಕಾರಕ್ಕೂ ಒಳಗಾಗತಕ್ಕದ್ದಲ್ಲ. ದೇಹವಾದರೋ ವಿನಾಶಿ, ವಿಕಾರಿ. ಅಂತೆಯೇ ಜಗತ್ತೂ. ಅವಿಕಾರಿಯೂ ಅವಿನಾಶಿಯೂ ಆದ ಆತ್ಮವೇ ತತ್ತ್ವ. 'ನಾನು' ಎಂದುಕೊಳ್ಳುವ ವಸ್ತುವಿನ ಮೂಲವೇ ಅದು. ಅದೇ ಜಗನ್ಮೂಲ. ಅದನ್ನರಿತರೆ ವಿಶ್ವವನ್ನೆಲ್ಲ ಅರಿತಂತಾಯಿತು. ಮಣ್ಣನ್ನು ನೋಡಿದ ಮೇಲೆ ಮಣ್ಣಿನಿಂದಾದ ಮಡಕೆ, ಕುಡಿಕೆ, ಹರವಿ, ಹಣತೆಗಳನ್ನು ಪರೀಕ್ಷಿಸಬೇಕಾದ್ದಿಲ್ಲ.

ಲೋಕವ್ಯವಹಾರದಲ್ಲಿಯೂ ಇದೇ ನ್ಯಾಯ ಅಧಿಕಾರವಹಿಸುತ್ತದೆ. ಮನುಷ್ಯನು ಶಾಂತಿ ಬೇಕೆಂದು ಹೊರಗಡೆ ಹುಡುಕುತ್ತಾನೆ. ಹೊರಗೆ ಮೈತಳೆದಿರುವುದೆಲ್ಲವೂ ಘೋರವೇ ! ಶಾಂತಿಯನ್ನು ಕಂಡುಕೊಳ್ಳುವುದು ಮನಸ್ಸು. ಎಲ್ಲಿಯವರೆಗೆ ಕಾಮ ಕ್ರೋಧಾದಿಗಳು ಅಲೆಗಳಂತೆ ಎದ್ದೆದ್ದು ಬೀಳುತ್ತವೆಯೋ ಅಲ್ಲಿಯವರೆಗೆ ಶಾಂತಿ ಎಲ್ಲಿ ? ವ್ಯಕ್ತಿಗಿಂತು ಶಾಂತಿ ಇಲ್ಲದಾಗ ವಿಶ್ವಕ್ಕೆಂತು ಶಾಂತಿ ದೊರಕೀತು ?

'ನಿನ್ನನ್ನು ನೀನು ತಿಳಿದುಕೊ' ಎಂಬುದು ಜ್ಞಾನಿಗಳಾದ ಮಹಾತ್ಮರ ನುಡಿ. ನೀತಿಶಾಸ್ತ್ರದಿಂದ ಹಿಡಿದು ಅಧ್ಯಾತ್ಮಶಾಸ್ತ್ರದವರೆಗೂ ಈ ಮಾತಿನ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯುಂಟು. ವಿಚಾರ ವಿವೇಕಗಳು ತನ್ನಲ್ಲಿಯೇ ಹುಟ್ಟಿ ಬೆಳೆಗತಕ್ಕವು. ಗ್ರಂಥಗಳೇನಿದ್ದರೂ ಕೈದೀವಿಗೆಯಂತೆ, ಊರುಗೋಲಿನಂತೆ ನೆರವಾಗತಕ್ಕವು. ಕಣ್ಣಿಲ್ಲದವನಿಗೆ ಕೈದೀವಿಗೆಯಾಗಲಿ, ಕಾಲಿಲ್ಲದವನಿಗೆ ಊರುಗೋಲಾಗಲಿ ಸಹಾಯ ಮಾಡಲಾರದು. ಸ್ವಯಂ ವಿಚಾರಶೀಲನಲ್ಲದವನಿಗೆ ಶಾಸ್ತ್ರಗ್ರಂಥಗಳಿಂದಾಗುವ ಜ್ಞಾನ ಅತ್ಯಲ್ಪ. 'ಆತ್ಮವತ್ ಸರ್ವ ಭೂತಾನಿ ಯಃ ಪಶ್ಯತಿ ಸ ಪಶ್ಯತಿ'. ತನಗೆ ಬೇಡವಾದ ಅವಮಾನ, ದೈನ್ಯ, ಹಿಂಸೆ, ಕಿರುಕುಳ – ಮೊದಲಾದವು ಪರರಿಗೂ ಬೇಡ; ಅದನ್ನು ತಾನು ಮಾಡಬಾರದು – ಎಂದರಿಯುವುದು ಕಠಿಣವೇನಲ್ಲ. ಸೀತಾದೇವಿ ರಾವಣನಿಗೆ ಬುದ್ಧಿಹೇಳುವಾಗ - 'ಯಥಾ ತವ ತಥಾನ್ಯೇಷಾಂ ದಾರಾ ರಕ್ಷ್ಯಾ ನಿಶಾಚರ ಆತ್ಮಾನಮುಪಮಾಂ ಕೃತ್ವಾ...' ಎನ್ನುತ್ತಾಳೆ. ಎಲೈ ರಾಕ್ಷಸ, ನಿನ್ನನ್ನೇ ಹೋಲಿಸಿಕೊಂಡು ನೋಡು. ನಿನ್ನ ಮಡದಿಯರಿಗೆ ಅವಮಾನವಾಗದಂತೆ ಅವರನ್ನು ಹೇಗೆ ರಕ್ಷಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತೀಯೋ, ಹಾಗೆ ಅನ್ಯರ ಮಡದಿಯರೂ ರಕ್ಷಣೀಯರೆಂದು ತಿಳಿ.' ವಿಚಾರಶೀಲನಿಗೆ ಇದಕ್ಕಿಂತ ಪ್ರಭಾವಶಾಲಿಯಾದ ಇನ್ನೊಂದು ನೀತಿಬೋಧೆ ಇರಲಾರದು.

ಆಶ್ಚರ್ಯಕರವಾದ ವಿಜ್ಞಾನವನ್ನು ಬೆಳೆಸಿದವನು ಮಾನವ. ಅದ್ಭುತವಾದ ಕಂಪ್ಯೂಟರನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿದವನೂ ಮಾನವನೇ. ಆದರೆ ಈ ಮಾನವ ಯಂತ್ರವನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿದವನು ಯಾರು ? ಒಂದೊಂದು ಅಂಗರಚನೆಯ ಹಿಂದೆ ಎಂತಹ ಯಂತ್ರಕೌಶಲ ಅಡಗಿದೆ ! ಆಹಾರಸೇವನೆ, ವಿಸರ್ಜನೆ, ರಕ್ತಪರಿಚಲನೆ, ಉಸಿರಾಟ – ಇವುಗಳ ರಹಸ್ಯವೇನು ? ಇಂದ್ರಿಯಗಳಿಗೆ, ಮನೋಬುದ್ಧಿಗಳಿಗೆ ವಿಭಿನ್ನ ಶಕ್ತಿಗಳನ್ನೀಯುವ ಮೂಲಸ್ರೋತ ಯಾವುದು? ಈ ಭೌತಿಕಜಗತ್ತನ್ನು ನೋಡುತ್ತ, ತಿಳಿಯುತ್ತ, ಹುಡುಕುತ್ತ, ಹೊಸ ಹೊಸ ಚಮತ್ಕಾರಗಳನ್ನು ಮಾಡಿ ತೋರಿಸುತ್ತಿರುವ 'ನಾನು' ಯಾರು ? ಇದನ್ನೇ ಮಾನವನು ಅರಿತುಕೊಳ್ಳಲಿಲ್ಲ. ವಿಶ್ವದ ರಹಸ್ಯ ತನ್ನಲ್ಲಿಯೇ ಅಡ ಗಿದೆ. ಮಿಲಿಯನ್ ಮೈಲಿಗಳಷ್ಟೆತ್ತರ ಹಾರಿದರೂ ಅದರ ಗುಟ್ಟು ತಿಳಿಯದು.

ಪಾಪೋಽಹಂ ಪಾಪಕರ್ಮಾಽಹಂ ಪಾಪಾತ್ಮಾ ಪಾಪಸಂಭವಃ |
ತ್ರಾಹಿ ಮಾಂ ಕೃಪಯಾ ದೇವ ಶರಣಾಗತವತ್ಸಲ || || ೮೬ ||

— ವ್ರತಚೂಡಾಮಣಿ

“ನಾನು ಪಾಪಿ, ಪಾಪಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಮಾಡಿದವನು. ನನ್ನ ಮನಸ್ಸು ಪಾಪದ ವಾಸನೆಯಿಂದ ಕೂಡಿದೆ. ನಾನು ಹುಟ್ಟಿದ್ದು ಪಾಪ ಕಾರಣದಿಂದ. ಆದ್ದರಿಂದ, ದೇವ – ಶರಣಾಗತವತ್ಸಲ, ನನ್ನನ್ನು ಕಾಪಾಡು.”

ಈ ಶ್ಲೋಕ ನಮ್ಮಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದದ್ದು. ನಿತ್ಯಪೂಜೆಯಲ್ಲಿಯೂ ವ್ರತೋಪವಾಸ ವಿಧಾನಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಸಮಾಪ್ತಿಕಾಲದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿ ಭಗವಂತನ ಕಾರುಣ್ಯಕ್ಕಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವ ಪ್ರಾರ್ಥನೆ ಇದು. ಈ ಪ್ರಾರ್ಥನೆಯಲ್ಲಿ ಮಾನವನು ತನ್ನಲ್ಲಿಟ್ಟುಕೊಂಡಿರುವ ಕೀಳರಿಮೆ ಎದ್ದುಕಾಣುತ್ತದೆ. ಅತ್ಯಂತ ದೈನ್ಯದಿಂದ ‘ನನ್ನನ್ನು ಕಾಪಾಡು’ ಎಂದು ಗೋಗರೆಯುವ ಈ ನುಡಿ ತುಚ್ಛವಾಗಿ ಕಾಣುತ್ತದೆ. ‘ಪಾಪಸಂಭವ’ ಎಂದು ಹೇಳಿ ತನ್ನ ತಂದೆ ತಾಯಿಗಳನ್ನು ವಿನಾಕಾರಣ ಜರಿಯುವುದು ಹೇಯಕೃತ್ಯ, ತನ್ನಲ್ಲಿ ನಿಕೃಷ್ಟಭಾವನೆ ಮಾನವಜಾತಿಗೆ ಶ್ರೇಯಸ್ಕರವಲ್ಲ – ಎಂದು ಮೇಲ್ನೋಟಕ್ಕೆ ಇಲ್ಲಿ ತೋರಬಹುದು. ಈ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ಪೂರ್ವಗೃಹೀತವಾಗಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಈ ಶ್ಲೋಕವನ್ನೇ ಕೆಲವರು ಆಕ್ಷೇಪಿಸಿಯೂ ಇದ್ದಾರೆ.

ಪಾಪ ಎಂಬ ಶಬ್ದ ಕೊಲೆ, ಸುಲಿಗೆ ಮುಂತಾದ ನೀಚಕೃತ್ಯ ಎಂಬ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ ಈಗ ರೂಢಿಗೆ ಬಂದಿದೆ. ವಸ್ತುಸ್ಥಿತಿ ಹಾಗಲ್ಲ. ಧರ್ಮವಿರುದ್ಧವಾದುದೆಲ್ಲ ಪಾಪವೇ. ಲೋಪ, ದೋಷ, ಚ್ಯುತಿ, ಅಪರಾಧ, ಅಧರ್ಮ, ಪಾಪ — ಇವೆಲ್ಲ ಒಂದೇ ಬಳಗದ ಪದಗಳು. ಕರ್ತವ್ಯಲೋಪವೂ ಕರ್ತವ್ಯದ ವಿಸ್ಮೃತಿಯೂ ಸಹ ಪಾಪವೇ. ಭಾರತೀಯ ದರ್ಶನಗಳ ಪ್ರಕಾರ ಶರೀರಪ್ರಾಪ್ತಿಗೆ ಹಿಂದಿನ ಜನ್ಮದ ಪಾಪ ಅಥವಾ ಅಧರ್ಮ ಕಾರಣ. ಮುಮುಕ್ಷುವಿನ ದೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಪುಣ್ಯಕರ್ಮವೂ ಪಾಪಕ್ಕೆ ಸಮಾನವಾದದ್ದು. ಪಾಪದಿಂದ ದುಃಖ, ಪುಣ್ಯದಿಂದ ಸುಖ — ಎನ್ನುವುದು ಕರ್ಮವಾದದ

ಸಿದ್ಧಾಂತ. ಹೀಗೆ ಜನ್ಮಪರಂಪರೆ ಬೆಳೆಯಲು ಪುಣ್ಯವೂ ನಿಮಿತ್ತವಾದ್ದರಿಂದ ಅದು ಪಾಪಕ್ಕೆ ಸಮಾನವಾಗಿ ವಿಘ್ನಕಾರಕ. ಮೇಲಿನ ಶ್ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಭಕ್ತನು ತಾನು ಸಿಕ್ಕಿಕೊಂಡಿರುವ ಕರ್ಮಬಂಧದ ಶೃಂಖಲೆಯನ್ನು ಹೇಳಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ. ಕರ್ಮಬಂಧದಿಂದ ತನ್ನನ್ನು ಬಿಡಿಸು ಎಂದು ಈಶ್ವರನಲ್ಲಿ ಶರಣಾಗುತ್ತಾನೆ. 'ನಾನು ಕರ್ಮಬಂಧನದಲ್ಲಿ ಸಿಕ್ಕಿಕೊಂಡವನು. ಕರ್ಮವನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಲೇ ಇದ್ದೇನೆ. ಕರ್ಮದ ವಾಸನೆ ನನ್ನ ಆತ್ಮಕ್ಕೆ ಅಂಟಿಕೊಂಡಿದೆ. ಪುಣ್ಯ—ಪಾಪ ರೂಪವಾದ ಕರ್ಮಬೀಜದಿಂದ ನಾನು ಹುಟ್ಟಿದ್ದೇನೆ' ಎಂದು ಗೋಗರೆಯುತ್ತಾನೆ. ಆದ್ದರಿಂದ 'ಪಾಪಸಂಭವಃ' ಎಂದರೆ 'ಪಾಪಿಗಳಾದ ತಾಯಿ ತಂದೆಗಳಿಂದ ಹುಟ್ಟಿದವನು' ಎಂಬ ಅರ್ಥ ಅಸಂಬದ್ಧ.

ವಿಷಯಾಸಕ್ತಚಿತ್ತಾನಾಂ ಗುಣಃ ಕೋ ವಾ ನ ದುಷ್ಯತಿ |
ನ ಮಾನುಷ್ಯಂ ನ ವೈದುಷ್ಯಂ ನಾಭಿಜಾತ್ಯಂ ನ ಸತ್ಯವಾಕ್ || || ೮೭ ||

— ಸುಭಾಷಿತರತ್ನಾವಳಿ

"ಯಾರ ಮನಸ್ಸು ವಿಷಯಸುಖದಲ್ಲಿ ಆಸಕ್ತವಾಗಿರುವುದೋ, ಅವರಲ್ಲಿದ್ದ ಯಾವ ಗುಣವು ತಾನೆ ಕೆಟ್ಟುಹಾಳಾಗದೆ ಉಳಿದೀತು? ಮನುಷ್ಯತ್ವವಾಗಲಿ, ಪಾಂಡಿತ್ಯವಾಗಲಿ, ಸತ್ಕುಲಪ್ರಸೂತಿಜನ್ಯವಾದ ದೊಡ್ಡತನವಾಗಲಿ, ಕಡೆಗೆ ಸತ್ಯಭಾಷಿತೆಯಾಗಲಿ ಅವರಲ್ಲಿ ಉಳಿಯುವುದಿಲ್ಲ."

ಇರುವ ಉತ್ತಮ ಗುಣವು ವಿಷಯಲೋಲುಪರಲ್ಲಿ ನಶಿಸಿಹೋಗುತ್ತದೆ ಎಂದು ತಿಳಿಸುತ್ತದೆ ಈ ಸುಭಾಷಿತ. ಯಾವ ಉತ್ತಮ ಗುಣವೂ ಇರುವುದಿಲ್ಲವೆನ್ನುವುದಕ್ಕೂ, ಇರುವ ಗುಣ ನಶಿಸಿಹೋಗುತ್ತದೆ ಎನ್ನುವುದಕ್ಕೂ ತುಂಬ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಿದೆ. ಮೊದಲನೆಯ ಮಾತು ಸದ್ಗುಣದ ಸತ್ತೆಯನ್ನೇ ಅಲ್ಲಗಳೆದರೆ ಎರಡನೆಯದು ಇರುವುದರ ಅಳಿವನ್ನು ತಿಳಿಸುತ್ತದೆ. ಇರುವುದನ್ನೂ ಅಳಿಸುತ್ತದೆಯೆಂದಾಗ ವಿಷಯಾಸಕ್ತಿಯ ಪ್ರಾಬಲ್ಯ ಸ್ಪಷ್ಟ. ವಿಷಯಾಸಕ್ತಿ ಎನ್ನುವುದು ಕಳೆ ಇದ್ದಂತೆ. ಒಳ್ಳೆಯ ಗುಣವಿದ್ದರೂ ಬೆಳೆಯಲು

ಬಿಡುವುದಿಲ್ಲ ಅದು. ಬದುಕಲೂ ಬಿಡುವುದಿಲ್ಲ. ಬೆಳೆಯನ್ನು ಅಳಿಸಿ ಕಳೆಯ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯ ಅಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿತವಾಗುತ್ತದೆ.

ಮನುಷ್ಯತ್ವ, ವೈದುಷ್ಯಗಳೆರಡೂ ಇಲ್ಲದಾಗ ಆಭಿಜಾತ್ಯ ಏನು ಮಾಡೀತು ? ಸತ್ಯವೆಲ್ಲಿ ಉಳಿದೀತು ? ಸತ್ಕುಲದಲ್ಲಿ ಜನ್ಮ ಆಭಿಜಾತ್ಯವೆನಿಸುತ್ತದೆ. ಸತ್ಕುಲದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದವನಿಗೆ ತನ್ನ ಪೂರ್ವಜರ ನೆನಪು ಸದ್ವರ್ತನೆಯೇ ಸ್ಫೂರ್ತಿ. ರಾಮಾಯಣದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀರಾಮನು ''ಕುಲಂ ವ್ಯಪದಿಶನ್ ಮಹತ್'' ಎಂದು ಆಗಾಗ ಹೇಳುತ್ತಾನೆ. ''ನಾನು ರಘುವಂಶದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದವನು, ಮಹತ್ತರವಾದ ಕೀರ್ತಿಯನ್ನು ಪಡೆದದ್ದು ನನ್ನ ವಂಶ. ನಾನು ಅಕಾರ್ಯವನ್ನು ಮಾಡಲೆ ? ಅಸತ್ಯಮಾರ್ಗವನ್ನು ತುಳಿಯಲೆ ? ಅದು ಆಗತಕ್ಕದ್ದಲ್ಲ'' ಎಂದು ಆತನ ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ಆಭಿಜಾತ್ಯವೆಂದರೆ ''ಕೀರ್ತಿಶಾಲಿಗಳಾದವರ ವಂಶದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದ್ದೇನೆ. ನನ್ನ ವಂಶಕ್ಕೆ ನನ್ನಿಂದ ಕೆಟ್ಟಹೆಸರು ಬರಬಾರದು'' ಎಂಬ ಆತ್ಮಾಭಿಮಾನ.

ಭಾರತೀಯರು ಕುಲ ಕುಲ – ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದುದು ಈ ಎಲ್ಲ ಆಭಿಜಾತ್ಯದ ರಕ್ಷಣೆಯಾಗಲೆಂದು. ಉತ್ತಮ ಸಂಸ್ಕಾರವು ಸಂತತಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರವಹಿಸುತ್ತಿರಲೆಂದು. ಮಾದಕದ್ರವ್ಯಗಳ ಚಟ, ದುರ್ಬೋಧನೆ, ದುರ್ಜನ ಸಹವಾಸ - ಮುಂತಾದ ಕಳೆಗಳು ಬೆಳೆದಾಗ ಮೊದಲು ಮರೆಯಾಗತಕ್ಕದ್ದು ಸತ್ಯಭಾಷಿತೆ, ಆನಂತರ ಆಭಿಜಾತ್ಯ, ಆಮೇಲೆ ವೈದುಷ್ಯ, ಆನಂತರ ಇವೆಲ್ಲಕ್ಕೆ ತಳಹದಿಯಾದ ಮನುಷ್ಯತ್ವವೇ ಲಯಿಸುತ್ತದೆ.

ಪರಿವ್ರಾಟ್‌ಕಾಮುಕಶುನಾಮೇಕಸ್ಯಾಂ ಪ್ರಮದಾತನೌ |
ಕುಣಪಃ ಕಾಮಿನೀ ಭಕ್ಷ್ಯಮಿತಿ ತಿಸ್ರೋ ವಿಕಲ್ಪನಾಃ || || ೭೮ ||

— ಸುಭಾಷಿತರತ್ನ-ಭಾಂಡಾಗಾರ

''ತರುಣಿಯ ಒಂದೇ ದೇಹದಲ್ಲಿ ಮೂರು ಬಗೆಯವರಿಗೆ ಮೂರು ತರಹದ ಭಾವನೆಗಳು ಉಂಟಾಗುತ್ತವೆ. ಸಂನ್ಯಾಸಿಗೆ ಅದೊಂದು ಹೆಣವೆಂದೂ, ಕಾಮುಕನಿಗೆ ಕಾಮಿನಿಯೆಂದೂ, ನಾಯಿಗೆ ಭಕ್ಷ್ಯವೆಂದೂ ಕಲ್ಪನೆಗಳು ಮೂಡುತ್ತವೆ.''

ಸರ್ವಸಂಗವನ್ನು ತ್ಯಜಿಸಿ ವಿರಕ್ತನಾದವನು ಸಂನ್ಯಾಸಿ – ಪರಿವ್ರಾಟ್. ಆವನು ಸಂಗವನ್ನು ತ್ಯಜಿಸುವುದಕ್ಕೆ ವಿಷಯಪದಾರ್ಥಗಳಲ್ಲಿ ದೃಢವಾಗಿ ಬೇರೂರಿದ ಹೇಯಭಾವನೆಗಳೇ ಕಾರಣ. ಲೋಕದ ವಸ್ತುಗಳಲ್ಲಿ ಮೌಲಿಕವಾದ ಯಾವುದೇ ಗ್ರಾಹ್ಯಾಂಶವಿಲ್ಲವೆಂದು ತಿಳಿದು ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ದುಃಖದ ರಾಶಿಯನ್ನು ಅವನು ಕಾಣುತ್ತಾನೆ. ತರುಣಿಯು ದಿವ್ಯಸುಂದರಿ ಎನಿಸಿದ್ದರೂ ಅವಳಲ್ಲಿ ರಕ್ತ, ಮಾಂಸ, ಮೂಳೆಗಳೇ ಆತನ ದೃಷ್ಟಿಗೆ ಗೋಚರಿಸಿ ಅದೊಂದು ಹೇಯವಸ್ತುವೆಂದೂ ಬೀಭತ್ಸವೆಂದೂ ಬಗೆಯುತ್ತಾನೆ. ಆತನ ಚಿತ್ತಸಂಸ್ಕಾರವೇ ಅಂತಹುದು. ಕಾಮುಕನಿಗೆ ಅವಳು ಸುಖದ ತಾಣವಾಗಿ ಕಾಣುತ್ತಾಳೆ; ಅವಳ ದೇಹ ಕಮನೀಯವಾಗಿ ಆತನಿಗೆ ಗೋಚರಿಸುತ್ತದೆ. ನಾಯಿ ತನಗೆ ಇಷ್ಟವಾದ ಮೂಳೆಮಾಂಸಗಳನ್ನು ಮಾತ್ರ ಗಮನಿಸುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ಒಂದೇ ವಸ್ತು ಮೂವರಿಗೆ ಮೂರು ತೆರನಾಗಿ ಗೋಚರಿಸಲು ಅವರವರ ಚಿತ್ತಪ್ರವೃತ್ತಿಯೇ ನಿಮಿತ್ತವೆಂದು ಒಪ್ಪಿಕೊಳ್ಳು ವುದು ಅನಿವಾರ್ಯ. ಆದರೆ ಕಪ್ಪಾದ ವಸ್ತು ಕಪ್ಪಾಗಿ, ಬಿಳಿಯದು ಬಿಳುಪಾಗಿ, ಮರವು ಮರವಾಗಿ, ಕಲ್ಲು ಕಲ್ಲಾಗಿ ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಕಾಣಿಸುತ್ತದೆ. ಆ ವಸ್ತುಗಳು ಸಂನ್ಯಾಸಿಗೊಂದು ರೀತಿಯಾಗಿ, ಕಾಮುಕನಿಗೆ ಇನ್ನೊಂದು ರೀತಿಯಾಗಿ ತೋರುವುದಿಲ್ಲ. ರಾಗ, ದ್ವೇಷ, ಕ್ರೋಧ, ಅಸೂಯೆ, ಉಪೇಕ್ಷೆ ಮುಂತಾದ ಚಿತ್ತವೃತ್ತಿಗಳನ್ನು ಒಂದೇ ಪದಾರ್ಥ ಬೇರೆಬೇರೆಯಾಗಿ ಹುಟ್ಟಿಸುವುದೇ ಹೊರತು ಅದು ತನ್ನ ಸಹಜತೆಯನ್ನು ಮಾತ್ರ ಮಾರ್ಪಡಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದಿಲ್ಲ.

ಯಾವುದೇ ಒಂದು ವಸ್ತು, ಘಟನೆ, ಹುಟ್ಟು ಅಥವಾ ಸಾವು ಸ್ವತಃ ಸುಖಪ್ರದವೂ ಅಲ್ಲ, ದುಃಖಪ್ರದವೂ ಅಲ್ಲ. ನೋಡತಕ್ಕವರ ಮನಸ್ಸು ಹಿಡಿದಿಟ್ಟುಕೊಂಡಿರುವ ಸಂಸ್ಕಾರವೇ ಎಲ್ಲ ಭಾವನೆಗಳ ಉದಯಕ್ಕೂ ನಿಮಿತ್ತ. ಸಾಕಿದ ಕೋಳಿಯನ್ನು ಬೆಕ್ಕು ತಿಂದಾಗ ಆಗುವ ವ್ಯಥೆ, ಇಲಿಯನ್ನು ಬೆಕ್ಕು ತಿಂದಾಗ ಜನರಿಗೆ ಆಗುವುದಿಲ್ಲ. ಆಹಾರಕ್ಕಾಗಿ ತಿಪ್ಪೆಗುಂಡಿಯನ್ನು ಕೆದಕುತ್ತಿದ್ದ ಕೋಳಿಗೆ ಒಂದು ರತ್ನ ಸಿಕ್ಕಿತಂತೆ. ಅದನ್ನು ಕಚ್ಚಿ ನೋಡಿ, ನಿಃಸಾರವಾದ ಕಲ್ಲೆಂದು ಉಗುಳಿ, ಕಾಲಿಂದ ತಳ್ಳಿ ಮುಂದೆ ಹೋಯಿತು. ರತ್ನಕ್ಕಿಂತ ಒಂದು ಹುಳುವೇ ಶ್ರೇಷ್ಠವೆಂದು ಕೋಳಿ ತೀರ್ಮಾನಿಸಿತು.

ಮರಣಂ ಪ್ರಕೃತಿಃ ಶರೀರಿಣಾಂ ವಿಕೃತಿರ್ಜೀವಿತಮುಚ್ಯತೇ ಬುಧೈಃ |
ಕ್ಷಣಮಪ್ಯವತಿಷ್ಠತೇ ಶ್ವಸನ್
ಯದಿ ಜಂತುರ್ನನು ಲಾಭವಾನಸೌ || || ೮೯ ||

– ರಘುವಂಶ, ೮-೮೭

"ಮಾನವರಿಗೆ ಸಾವು ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾದ ಪ್ರಕೃತಿ; ಬದುಕಿರುವುದು ಸಹಜವಲ್ಲದ ವಿಕೃತಿ – ಎಂದು ಬಲ್ಲವರು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಒಬ್ಬನು ಉಸಿರಾಡುತ್ತ ಒಂದು ಕ್ಷಣವಿದ್ದರೂ ಅದೇ ಲಾಭವೆನ್ನಬೇಕಾಗಿದೆ."

ಮನುಷ್ಯನು ಕ್ಷಣಕಾಲ ಬದುಕಿದ್ದರೂ ಲಾಭವಂತೆ. ಯಾರಿಗೆ ಲಾಭ? ಬದುಕಿದ್ದವರಿಗೆ ಲಾಭ. ಹೇಗೆ ಲಾಭ ? ಹೆಚ್ಚು ಗಳಿಸಬಹುದು, ಹೆಚ್ಚು ತಿನ್ನಬಹುದು, ಆದ್ದರಿಂದ ಲಾಭವೇ? ಗಳಿಸಿದ ಹಣ ಮನೆಯ ಕುಡಿಕೆಯಲ್ಲುಳಿಯುತ್ತದೆ. ತಿಂದ ಶರೀರ ಸುಟ್ಟು ಬೂದಿಯಾಗುತ್ತದೆ. ಸತ್ತವನಿಗೆ ಲಾಭವೇನಾಯಿತು ? ಉತ್ತರಕ್ಕಾಗಿ ಕರ್ಮಸಿದ್ಧಾಂತಕ್ಕೆ ಶರಣಾಗಬೇಕು. 'ನರಜನುಮವತ್ಯಧಿಕ' ಎಂದರು ಹರಿಭಕ್ತಿಸಾರದಲ್ಲಿ ಕನಕದಾಸರು. ಮನುಷ್ಯತ್ವ, ಮುಮುಕ್ಷುತ್ವ, ಮಹಾಪುರುಷಸಂಶ್ರಯ – ಇವು ಮೂರು ಅತಿದುರ್ಲಭವೆಂದು ವಿವೇಕಚೂಡಾಮಣಿಯಲ್ಲಿ ಶಂಕರಾಚಾರ್ಯರು –ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಇಂತಹ ಮನುಷ್ಯಜನ್ಮದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ತನ್ನ ಮತ್ತು ಲೋಕದ ಕಲ್ಯಾಣಕ್ಕಾಗಿ ಕೆಲಸ ಮಾಡಲು ಶಕ್ಯವಿದೆ. ಒಂದೊಂದು ಕ್ಷಣವನ್ನೂ ಶ್ರೇಯಃ ಪ್ರಾಪ್ತಿಗಾಗಿ ವಿನಿಯೋಗಿಸಬಹುದು. ಒಂದು ಕ್ಷಣ ದೊರೆತರೆ ಭಗವನ್ನಾಮ ಸ್ಮರಣೆ ಮಾಡಬಹುದು. ಇದರಿಂದ ಗಳಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಶುಭಸಂಸ್ಕಾರವೇ ಲಾಭ. ಅದು ದೇಹದೊಡನೆ ಬೂದಿಯಾಗತಕ್ಕದ್ದಲ್ಲ.

ಹುಟ್ಟುವುದು, ಇರುವುದು, ಬೆಳೆಯುವುದು, ಬದಲಾವಣೆಗೊಳ್ಳುವುದು, ಕ್ಷಯಿಸುವುದು, ನಾಶವಾಗುವುದು – ಇವು ಆರು ನಮಗೆ ಕಾಣುವ ಎಲ್ಲ ವಸ್ತುಗಳಿಗೂ ಒದಗುವ ಆರು ವಿಕಾರಗಳು–ವಿಕೃತಿಗಳು. ಇದರ ಪ್ರಕಾರ ನಾಶ–ಮರಣ ವಿಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಸೇರುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಮರಣವು ಪ್ರಕೃತಿಯೆನ್ನುವ

ಕವಿಯ ಆಶಯ ಬೇರೆ. ಯಾವುದು ಸಹಜವೋ, ನಿಶ್ಚಿತವೋ, ಅದು ಪ್ರಕೃತಿ. ಯಾವುದು ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಲ್ಲವೋ, ಯತ್ನಸಾಧ್ಯವೋ, ಅದು ವಿಕೃತಿ.

ಪ್ರಾಣಿಯು ಜೀವಸಹಿತ ಉಳಿಯುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಯತ್ನಿಸಬೇಕಾಗಿದೆ. ಅನ್ನಪಾನ, ಔಷಧಗಳ ಸೇವನೆ, ಜೀವವನ್ನುಳಿಸುವ ಯತ್ನ. ಈ ಯತ್ನವಿಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಮರಣ ಸಹಜವಾಗಿ ಘಟಿಸುತ್ತದೆ. ಆತ್ಮನಿಗೆ ಶರೀರಸಂಯೋಗ ಜೀವಿತ, ಶರೀರವಿಯೋಗ ಮರಣ. ಶರೀರಸಂಯೋಗ ಹಿಂದಿನ ಕರ್ಮದಿಂದ ಬಂದದ್ದು, ಆದ್ದರಿಂದ ಅದು ವಿಕೃತಿ. ಕರ್ಮಬಲ ತಪ್ಪಿದೊಡನೆ ಶರೀರವಿಯೋಗ, ಆದ್ದರಿಂದ ಅದು ಪ್ರಕೃತಿ. ಕರ್ಮಬಲ ತಪ್ಪಿದಾಗ ಅನ್ನಾದಿಗಳ ಸೇವನೆಯೂ ಶರೀರವನ್ನು ಹಿಡಿದು ನಿಲ್ಲಿಸದು. ಮರಣವೆನ್ನುವುದು ಸಹಜಾವಸ್ಥೆ ಹೀಗೆ.

ವಂಗಾಃ ಕಥಮಂಗಾಃ ಕಥಮಿತ್ಯನುಯುಂಕ್ತೇ ವೃಥಾ ದೇಶಾನ್ |
ಈದೃಕ್ ಕೃತಾಂತಪುರಮಿತಿ ಕೋऽಪಿ ನ ಜಿಜ್ಞಾಸತೇ ಲೋಕಃ || ||೯೦||

– ಅಪ್ಪಯ್ಯದೀಕ್ಷಿತರ 'ವೈರಾಗ್ಯಶತಕ'

"ವಂಗದೇಶ ಹೇಗಿದೆ ? ಅಂಗದೇಶದ ವೃತ್ತಾಂತವೇನು ? – ಎಂದು ಜನರು ವ್ಯರ್ಥವಾಗಿ ನಾನಾದೇಶಗಳ ವಿಚಾರವನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಆದರೆ ಯಮನಗರಿ ಹೇಗಿದೆ ? – ಎಂದು ಯಾರೂ ತಿಳಿಯ ಬಯಸುವುದಿಲ್ಲವಲ್ಲ !"

ಅಪ್ಪಯ್ಯದೀಕ್ಷಿತರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ವೃತ್ತಾಂತಪತ್ರಿಕೆಗಳು ಇರಲಿಲ್ಲ. ದೇಶಾಂತರದ ವಿಚಾರಗಳು ಪ್ರವಾಸಿಗಳಿಂದ ಮಾತ್ರ ಗೊತ್ತಾಗುತ್ತಿದ್ದವು. ಅವರು ಹೇಳುವ ದೇಶಾಂತರದ ಸುದ್ದಿಗಳಲ್ಲಿ ಜನರಿಗೆ ವಿಶೇಷ ಆಸಕ್ತಿ. ತನ್ನ ದೇಶದವರ ಸ್ಥಿತಿಗತಿಗಳೇ ಸರಿಯಾಗಿ ತಿಳಿಯದಿದ್ದರೂ ನೈತಿಕ ವಿಷಯಗಳಿಗೆ ಉಪಯುಕ್ತವಲ್ಲದ ಹಾಳುಹರಟೆ ಅವರಿಗೆ ಪ್ರಿಯವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಈ ವ್ಯರ್ಥವಾದ ಕುತೂಹಲವನ್ನು ದೀಕ್ಷಿತರು ಮೇಲ್ಕಂಡ ಶ್ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಉಪಹಾಸಮಾಡಿದ್ದಾರೆ.

ಈ ಕಾಲದಲ್ಲಂತೂ ವ್ಯರ್ಥ ಜಿಜ್ಞಾಸೆಗೆ ಬೇಕಾದಷ್ಟು ಗ್ರಾಸಗಳಿವೆ. ದೇಶವಿದೇಶಗಳ ಮೂಲೆಗಳಿಂದ ಸುದ್ದಿಗಳನ್ನು ಹೊತ್ತುತರುವ ವೃತ್ತಪತ್ರಿಕೆಗಳು ಅಪರಿಮಿತವಾಗಿವೆ. ಇವೆಲ್ಲಕ್ಕೂ ಗಿರಾಕಿಗಳುಂಟು. ಅಚ್ಚರಿಯೇನೆಂದರೆ, ಜನರಿಗೆ ಇವೆಲ್ಲವನ್ನೋದುತ್ತಿದ್ದರೂ ಸುದ್ದಿಗಳ ದಾಹ ಇಂಗುವುದೇ ಇಲ್ಲ! ಇವು ಸಾಲವೆಂದು ವಾರ್ತಾಶ್ರವಣಕ್ಕಾಗಿ ದಿನಕ್ಕೆ ನಾಲ್ಕು ಸಲವಾದರೂ ರೇಡಿಯೋಗಳನ್ನು ತಿರುಗಿಸಬೇಕು, ದೂರದರ್ಶನವನ್ನೂ ನೋಡಬೇಕು.

ವೃತ್ತಪತ್ರಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ಜನರು ಆಸಕ್ತಿಯಿಂದ ಓದುವುದು ಯಾವುದನ್ನು? ಕೊಲೆ, ದರೋಡೆ, ಆತ್ಮಹತ್ಯೆ, ಅತ್ಯಾಚಾರದ ಪ್ರಸಂಗಗಳನ್ನು, ರಾಜಕೀಯವನ್ನೇ ವೃತ್ತಿಯಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡವರ ಕಲಹಬೀಜದ ಹೇಳಿಕೆಗಳನ್ನು, ಜಾತಿವೈಷಮ್ಯದ ಹೊಗೆಯನ್ನುಗುಳುವ 'ದೈತ್ಯಪ್ರತಿಭೆ'ಯವರ ಬರಹಗಳನ್ನು; ರಾಜಕೀಯ ಮುಖಂಡರ ಭ್ರಷ್ಟಾಚಾರಗಳನ್ನು, ಸಿನೆಮಾ ನಟನಟಿಯರ ಖಾಸಗೀ ಜೀವನವನ್ನು ಕುರಿತು ವಿವರವಾಗಿ ವಿಶ್ಲೇಷಣೆ ಮಾಡುವ ಪೊಳ್ಳುಲೇಖನಗಳನ್ನು.

ಕನ್ನಡ ನಾಡೊಂದನ್ನೇ ನಿದರ್ಶನವಾಗಿ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಬಹುದು, ಇಲ್ಲಿ ವಿಜ್ಞಾನ, ಕಲೆ, ಸಾಹಿತ್ಯಗಳನ್ನು ಪ್ರಚಾರಮಾಡುವ ಪತ್ರಿಕೆಗಳಿವೆ. ರಾಷ್ಟ್ರಭಕ್ತಿಯನ್ನು ಪ್ರಚೋದಿಸಿ ಪ್ರಜೆಗಳ ಚಿಂತನಪ್ರಕಾರವನ್ನು ಸಮೀಕರಿಸಿ ಹದಗೊಳಿಸುವ ಪತ್ರಿಕೆಗಳಿವೆ. ಅಧ್ಯಾತ್ಮ, ಧರ್ಮ, ದರ್ಶನಗಳನ್ನು ಬಿತ್ತರಿಸುವ ಪತ್ರಿಕೆಗಳೂ ಇವೆ. ಇವು ಓದುಗರ ಕೊರತೆಯ ನಿಮಿತ್ತವಾಗಿ ಹೇಗೋ ಕಷ್ಟದಿಂದ ಉಸಿರಾಡುತ್ತವೆ. ಆಗಾಗ ಮೂರ್ಛೆಗೂ ಒಳಗಾಗುತ್ತವೆ. ಆದರೆ ಹಾಳುಹರಟೆಗಳನ್ನೂ ಪುಂಡತನದ ಕಥೆಗಳನ್ನೂ ಬಿತ್ತರಿಸುವ 'ಪೀತಪತ್ರಿಕೆ'ಗಳು ಮಾತ್ರ ದಾಪುಗಾಲಿಡುತ್ತ ಇಲ್ಲಿ ದಿನದಿಂದ ದಿನಕ್ಕೆ ರಾಕ್ಷಸಾಕಾರದಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತಿವೆ.

ಮಾರ್ಜಾಲಭಕ್ಷಿತೇ ದುಃಖಂ ಯಾದೃಶಂ ಗೃಹಕುಕ್ಕುಟೇ |
ನ ತಾದೃಙ್ ಮಮತಾಶೂನ್ಯೇ ಕಲವಿಂಕೇಽಥ ಮೂಷಕೇ || || ೯೧ ||

— ಪ್ರಬೋಧಚಂದ್ರೋದಯ, ೫-೨೦

"ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಸಾಕಿದ ಕೋಳಿಯನ್ನು ಬೆಕ್ಕು ತಿಂದಾಗ ಎಷ್ಟು ದುಃಖವಾಗುತ್ತದೆಯೋ ಅಷ್ಟು ದುಃಖ, ಗುಬ್ಬಿಯನ್ನೋ ಇಲಿಯನ್ನೋ ಬೆಕ್ಕು ತಿಂದಾಗ ಆಗುವುದಿಲ್ಲ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ನಮಗೆ ಮಮತೆ ಇಲ್ಲದಿರುವುದೇ ಅದಕ್ಕೆ ಕಾರಣ."

ಮನೆಯಲ್ಲಿರುವ ಕೋಳಿಗೂ ಇಲಿ ಗುಬ್ಬಿಗಳಿಗೂ ವ್ಯತ್ಯಾಸವೇನು ? ಎಲ್ಲವೂ ಪ್ರಾಣಿಗಳೇ. ಬೆಕ್ಕು ಅವನ್ನು ಹಿಡಿದಾಗ ಮನೆಯವರ ಮನಸ್ಸಿನ ಮೇಲಾಗುವ ಪರಿಣಾಮದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಬಹಳ ಅಂತರವುಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಕೋಳಿಯನ್ನು ಬೆಕ್ಕು ಹಿಡಿದಾಗ ಕೋಳಿಸಾಕಿದವರಿಗೆ ವ್ಯಥೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಗುಬ್ಬಿಯನ್ನು ಬೆಕ್ಕು ಎತ್ತಿಕೊಂಡು ಹೋದರೆ ಮೃದುಹೃದಯದ ಜನರಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಸ್ವಲ್ಪ ವ್ಯಥೆಯಾದೀತು. 'ಅಯ್ಯೋ ಪಾಪ! ಎನ್ನುವುದರಲ್ಲಿ ಅದು ಕೊನೆಗಾಣುತ್ತದೆ. ಇಲಿಯನ್ನು ಬೆಕ್ಕು ಹಿಡಿದಾಗ, ಕಾಟ ತಪ್ಪಿತೆಂದು ನೆಮ್ಮದಿಯಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಮೂರೂ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಓಡಾಡಿಕೊಂಡಿದ್ದ ಪ್ರಾಣಿಗಳೇ. ಆದರೂ ಜನರ ಮನೋಭಾವದಲ್ಲಾಗುವ ಈ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳಿಗೆ ನಿಮಿತ್ತವೇನು?

ಮಮತೆಯೇ ಇದಕ್ಕೆಲ್ಲ ಕಾರಣವಲ್ಲದೆ ಇನ್ನೊಂದಿಲ್ಲ. ಮಮತೆ ಎಷ್ಟು ದೃಢವೋ ಪ್ರೀತಿ ಅಷ್ಟು ಆಳವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಇದರ ತಾರತಮ್ಯದಿಂದ ನಮ್ಮ ಮನೋಭಾವನೆಯಲ್ಲಿ ಏರುಪೇರಾಗುವುದು.

ಆಶ್ಚರ್ಯವೇನೆಂದರೆ ಈ ಮಮತೆ ಯಾರನ್ನೂ ಬಿಟ್ಟಿಲ್ಲ. 'ನಾನು, ನನ್ನದು' ಎಂಬ ಭಾವ ಸಕಲರಲ್ಲಿಯೂ ವ್ಯಾಪಿಸಿದೆ. ಹೆಚ್ಚೆಂದರೆ ನನ್ನ ಹೆಂಡತಿ, ನನ್ನ ಮಕ್ಕಳು–ಇಲ್ಲಿಯವರೆಗೆ ಅದರ ವಿಸ್ತಾರ. ಇಂತಹ ಮಮತೆ ಮೃಗಜಾತಿಯಲ್ಲಿಯೂ ಉಂಟು. ಇದರ ವ್ಯಾಪ್ತಿ ಇಷ್ಟು ಸಂಕುಚಿತವಾಗಿದ್ದರೆ ಮೃಗಜಾತಿಗೂ ಮನುಷ್ಯಜಾತಿಗೂ ಭೇದ ಉಳಿಯುವುದಿಲ್ಲ. ನದಿಗಳು

ಮಹಾಸಾಗರದಲ್ಲಿ ಲೀನವಾಗುವಂತೆ ಎಲ್ಲ ಮಮತೆಗಳೂ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಮಮತೆಯಲ್ಲಿ ಲಯಗೊಳ್ಳಬೇಕು. ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಜಾತಿಗಾಗಿ, ಭಾಷೆಗಾಗಿ, ಭಾಷಾವಾರು ಪ್ರಾಂತಕ್ಕಾಗಿ ಘರ್ಷಣೆ ತಪ್ಪಿದ್ದಲ್ಲ. ನದಿಗಳ ಅಂತಿಮಗುರಿ ಸಾಗರವನ್ನು ಸೇರುವುದೇ ಆದ್ದರಿಂದ ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಪರಸ್ಪರ ಘರ್ಷಣೆ ಹುಟ್ಟುವುದಿಲ್ಲ. ದೊಡ್ಡನದಿ ಚಿಕ್ಕನದಿಯನ್ನು ತನ್ನಲ್ಲಿ ಸೇರಿಸಿಕೊಂಡು ಸಮುದ್ರದತ್ತ ಧಾವಿಸುತ್ತದೆ.

ಚರಾಣಾಮನ್ನಮಚರಾಃ ದಂಷ್ಟ್ರಿಣಾಮಪ್ಯದಂಷ್ಟ್ರಿಣಃ |
ಅಹಸ್ತಾಶ್ಚ ಸಹಸ್ತಾನಾಂ ಶೂರಾಣಾಂ ಚೈವ ಭೀರವಃ || || ೯೨ ||

— ಮನುಸ್ಮೃತಿ, ೫-೨೯

"ಚಲಿಸಲು ಶಕ್ತಿಯುಳ್ಳ ಪ್ರಾಣಿಗಳಿಗೆ ಚಲಿಸಲಾರದ ಸಸ್ಯಗಳು ಆಹಾರ. ಕೋರೆಹಲ್ಲುಗಳಿರುವ ಪ್ರಾಣಿಗಳಿಗೆ ಕೋರೆಹಲ್ಲುಗಳಿಲ್ಲದ ಪ್ರಾಣಿಗಳು ಆಹಾರ. ಕೈಗಳಿರತಕ್ಕವರಿಗೆ ಕೈಗಳಿಲ್ಲದವು ಆಹಾರ. ಶೂರರಿಗೆ ಹೇಡಿಗಳು ಆಹಾರ."

Survival of the fittest – ಬಲಶಾಲಿಯೇ ಬದುಕಿ ಉಳಿಯುವುದು – ಎಂಬುದರ ಯಥಾರ್ಥತೆಯ ಸುಂದರ ವಿವರಣೆ ಇದು.

ಮನುಷ್ಯನು ಪ್ರಾಣಿಗಳಲ್ಲಿ ಉಳಿದೆಲ್ಲ ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಮೇಲೂ ತನ್ನ ಸ್ವಾಮ್ಯವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆ. ಮನುಷ್ಯರಲ್ಲಿಯೂ ಶೂರರು ದುರ್ಬಲರನ್ನು ತುಳಿದು ಆಳುತ್ತ ಬಂದಿದ್ದಾರೆಂಬುದು ಇತಿಹಾಸಸಿದ್ಧವಾದದ್ದು. ಯಾವುದು ಹಿಂಸೆ ? ಯಾವುದು ಅಹಿಂಸೆ ? ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾಗಿ ಅವಲೋಕಿಸಿದರೆ ಇನ್ನೊಬ್ಬರಿಗೆ ಹಿಂಸೆ ಮಾಡದೆ ಯಾವ ಪ್ರಾಣಿಯೂ, ಗಿಡ–ಬಳ್ಳಿಗಳೂ ಸಹ ಬದುಕಿರಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಕ್ರಿಮಿ–ಕೀಟಗಳನ್ನು ಅವಲೋಕಿಸಿದರೆ ಇನ್ನೊಬ್ಬರಿಗೆ ಹಿಂಸೆ ಮಾಡದೆ ಯಾವ ಪ್ರಾಣಿಯೂ, ಗಿಡ-ಬಳ್ಳಿಗಳೂ ಸಹ ಬದುಕಿರಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಕ್ರಿಮಿ–ಕೀಟಗಳನ್ನು ತನ್ನ ಅನುಕೂಲಕ್ಕಾಗಿ ಮಾನವನು ಕೊಲ್ಲುವುದು ಹಿಂಸೆಯಲ್ಲವೆ ? ಪ್ರಾಣಿಯು ಚಿಕ್ಕದಾದರೆ ಮನುಷ್ಯನ ದೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಹಿಂಸೆಯಲ್ಲ. ಹಿಂಸೆಯಾದರೂ ಅತ್ಯಲ್ಪವೆಂದೇ ತಿಳಿದು ಉಪೇಕ್ಷಿಸು

ತ್ತಾನೆ. ಪ್ರಾಣಿ ದೊಡ್ಡದಾದಷ್ಟೂ, ತನಗೆ ಉಪಕಾರಿಯಾದಷ್ಟೂ–ಹಿಂಸೆಯ ಪ್ರಮಾಣವೂ ದೊಡ್ಡದೆನ್ನುತ್ತಾನೆ ! ಮೇಕೆ, ಹಸು, ಕುದುರೆ, ಆನೆಗಳನ್ನು ಕೊಂದರೆ ಇವನ ಅನುಕಂಪ ಉಕ್ಕಿಹರಿಯುತ್ತದೆ. ತನ್ನ ಜಾತಿಯ ಮಾನವನನ್ನೇ ಕೊಂದಾಗ ಅದಕ್ಕೆ ಕೊಲೆಯೆಂದು ಹೆಸರಿಟ್ಟು ಅಪರಾಧಿಗೆ ಮರಣದಂಡನೆಯನ್ನು ವಿಧಿಸುವವರೆಗೆ ಹೋಗುತ್ತಾನೆ.

'ಅದ್ಯತೇ ಅತ್ತಿ ಚ ಭೂತಾನಿ, ತಸ್ಮಾದನ್ನಂ ತದುಚ್ಯತ ಇತಿ' ಎನ್ನುತ್ತದೆ ತೈತ್ತಿರೀಯೋಪನಿಷತ್ತು: "ಪ್ರಾಣಿಗಳಿಂದ ತಿನ್ನಲ್ಪಡುತ್ತದೆ ಮತ್ತು ಪ್ರಾಣಿ ಗಳನ್ನು ತಾನೂ ತಿನ್ನುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅದಕ್ಕೆ ಅನ್ನವೆಂದು ಹೆಸರು." ಅನ್ನ ತಿನ್ನತಕ್ಕವರು ಎಲ್ಲಿಂದ ಹುಟ್ಟಿದರು ? ಓಷಧಿಗಳಿಂದ. ಓಷಧಿಗಳೆಂದರೆ ಸಸ್ಯಗಳು—ಬತ್ತ, ರಾಗಿ ಮೊದಲಾದವು. ವಾಸ್ತವದಲ್ಲಿ ಓಷಧಿಗಳೇ ಅನ್ನ ತಿನ್ನತಕ್ಕವು. ತಮಗೆ ಜನ್ಮವಿತ್ತ ಪಂಚಭೂತಗಳನ್ನು ತಿಂದು ಅವು ಬದುಕಿವೆ.

ಜಿಂಕೆ ಹುಲಿಗೆ ಅನ್ನ. ಹುಲಿಯ ದೇಹವನ್ನು ಬೆಳೆಸಿದ ಈ ಜಿಂಕೆ ಹುಲಿಯ ರೂಪದಿಂದ ಇನ್ನೊಂದು ಜಿಂಕೆಯನ್ನು ತಿನ್ನುತ್ತದೆ. ಸಸ್ಯಗಳನ್ನೂ ಪ್ರಾಣಿಗಳನ್ನೂ ತಿನ್ನುವ ಮನುಷ್ಯ ತಾನೇ ಸತ್ತು ಮಣ್ಣಾಗಿ, ಬೂದಿಯಾಗಿ ಇನ್ನೊಂದಕ್ಕೆ ಆಹಾರವಾಗುತ್ತಾನೆ. ಹೀಗೆ ಸೃಷ್ಟಿಚಕ್ರ ಸುತ್ತುತ್ತಲೇ ಇರುತ್ತದೆ. ಇದು ಹಿಂಸೆ, ಇದು ಅಹಿಂಸೆ – ಎನ್ನುವುದು ಮನುಷ್ಯನ ವಿಚಾರಶಕ್ತಿಗೆ ನಿಲುಕತಕ್ಕದ್ದೇ ಅಲ್ಲ. ಶಾಸ್ತ್ರದಿಂದ ಮಾತ್ರ ಅದರ ವ್ಯವಸ್ಥೆ.

ಯಾತ್ರಾಮಾತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧ್ಯರ್ಥಂ ಸ್ವೈಃ ಕರ್ಮಭಿರಗರ್ಹಿತೈಃ |
ಅಕ್ಲೇಶೇನ ಶರೀರಸ್ಯ ಕುರ್ವೀತ ಧನಸಂಚಯಮ್ || || ೯೩ ||

— ಮನುಸ್ಮೃತಿ, ೪-೩

"ತನಗೆ ಯೋಗ್ಯವಾದ ಮತ್ತು ನಿಂದನೀಯವಲ್ಲದ ಕೆಲಸಗಳಿಂದ ಧನವನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸಬೇಕು. ನಿತ್ಯಜೀವನವನ್ನು ಸಾಗಿಸಲು ಬೇಕಾದಷ್ಟು ಹಣವಾದರೆ ಸಾಕು. ಹಣಕ್ಕಾಗಿ ಶರೀರವನ್ನು ಅತಿಯಾಗಿ ಆಯಾಸಗೊಳಿಸಬಾರದು."

ಮನುಷ್ಯನ ಆಸೆ, ಆಕಾಂಕ್ಷೆಗಳನ್ನು ಯಾವ ಧರ್ಮವೂ ಅದುಮ ಲಾರದು. ಆದರೆ ಅವುಗಳಿಗೆ ಒಂದು ಮಿತಿಯನ್ನೂ, ಅವುಗಳನ್ನು ತೀರಿಸಿ ಕೊಳ್ಳುವ ಒಂದು ವಿಧಾನವನ್ನೂ ಧರ್ಮಶಾಸ್ತ್ರ ಬೋಧಿಸುತ್ತದೆ. ಸುಖಲಾಲಸೆ ಒಂದು ಹಿಡಿತದಲ್ಲಿರಲಿ, ಅದರ ಬೆನ್ನುಹತ್ತಿದರೆ ಆಸೆ ಪೂರ್ಣವಾಗುವುದಿರಲಿ, ನಿನ್ನನ್ನೇ ದೊಡ್ಡ ಕೊರಕಲಿಗೆ ಬೀಳಿಸುತ್ತದೆ ಎನ್ನುತ್ತದೆ ಧರ್ಮಶಾಸ್ತ್ರ. ಮಾನವನಿಗೆ ಧರ್ಮ–ಮೋಕ್ಷಗಳೇ ಪರಮಲಕ್ಷ್ಯಗಳು. ಅವುಗಳ ಸಾಧನೆಗೆ ಶರೀರ ಬೇಕು. ಶರೀರದ ನಿರ್ವಹಣೆಗಾಗಿ ಹಣ. ಹಣಕ್ಕಾಗಿ ದೇಹವನ್ನು ದುಡಿಸಬೇಕು. ಯಾವ ಬಗೆಯ ದುಡಿತ ? ಕೃಷಿ, ವ್ಯಾಪಾರ, ಅಧ್ಯಾಪನ, ಸೇವೆ–ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಯಾವುದನ್ನು ಮಾಡಲು ನೀನು ಯೋಗ್ಯತೆಯನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸಿದ್ದೀಯೋ ಆ ಬಗೆಯ ದುಡಿತಕ್ಕೆ ಕೈಹಾಕು ಎನ್ನುತ್ತದೆ ಮನುಸ್ಮೃತಿ. ಅಗರ್ಹಿತ್ಯೈಃ–ಆ ದುಡಿತ ನಿಂದಾರ್ಹವಾಗಿರಬಾರದು. ಕಳ್ಳತನ, ವಂಚನೆ, ಹಿಂಸೆ ಮೊದಲಾದವು ನಿಂದಿತವಾದವು. ಇನ್ನೊಂದು ಗಮನಿಸತಕ್ಕ ಅಂಶವೇನೆಂದರೆ – ಅಕ್ಲೇಶೇನ ಶರೀರಸ್ಯ–ಶರೀರಕ್ಕೆ ಅತಿಯಾದ ಕ್ಲೇಶವಾಗ ದಂತೆ ಹಣವನ್ನು ಗಳಿಸಬೇಕೆಂಬುದು. 'ಶ್ರಮವಹಿಸಬಾರದು' ಎಂದು ಇದರ ಅರ್ಥವಲ್ಲ. ಹಗಲೂರಾತ್ರಿ ಧನಾರ್ಜನೆಗಾಗಿಯೇ ಕಾಲವನ್ನು ಕಳೆಯಬೇಡ, ನಿನ್ನ ಮುಖ್ಯ ಕರ್ತವ್ಯ ಬೇರೆ ಇದೆ ಎಂದು ಆ ಮಾತಿನ ಅಭಿಪ್ರಾಯ.

ಈಗ ನಮ್ಮ ಜೀವನದ ಮೌಲ್ಯ ಬದಲಾವಣೆಯಾಗಿದೆ. ಸಂಪಾದನೆಯ ಮಾರ್ಗ ಯಾವುದಾದರೂ ಚಿಂತೆ ಇಲ್ಲ. ನಿಂದಿತ–ಅನಿಂದಿತಗಳಲ್ಲಿ ನಮ್ಮದು ಸಮದೃಷ್ಟಿ ! ಲಾಭಕ್ಕಾಗಿ ವ್ಯಾಪಾರ. ಎಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಾದ ಲಾಭ ಉಂಟೋ ಅಲ್ಲಿಗೆ ಪ್ರವೇಶ. ಕೆಲಸದ ಪರಿಚಯವಿಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಅಭ್ಯಾಸದಿಂದ ಮುಂದೆ ಪರಿಚಯವಾದೀತು. ಪರಿಚಯವಾಗದಿದ್ದರೆ ತಾನೆ ಏನು ? ದಿನ ಕಳೆದರೆ ಹಣ ಬರುವುದಾದರೆ ಸಾಕು. ಮನುಷ್ಯನು ತನ್ನ ಸೇವೆಗಾಗಿ ನಿರ್ಮಿಸಿಕೊಂಡ ಹಣ, ಇಂದು ಅವನ ಆರಾಧ್ಯದೇವತೆಯಾಗಿದೆ. ಶರೀರದ ಸೇವೆಗಾಗಿ ಧನ ಎಂದು ಮನು ಹೇಳಿದರೆ, ಧನದ ಸೇವೆಗಾಗಿ ಶರೀರ ಎಂದು ಮನುವಿನ ಸಂತತಿ ಭಾವಿಸಿದೆ !

ಮೂಲಂ ದೋಷಸ್ಯ ಹಿಂಸಾದೇರರ್ಥಕಾಮೌ ಸ್ಮ ಮಾ ಪುಷಃ |
ತೌ ಹಿ ತತ್ತ್ವಾವಬೋಧಸ್ಯ ದುರಚ್ಛೇದಾವುಪಪ್ಲವೌ || || ೬೪ ||

— ಕಿರಾತಾರ್ಜುನೀಯ, ೧೧-೨೦

"ಹಿಂಸೆ, ಸುಳ್ಳು, ಕಳ್ಳತನ ಮೊದಲಾದ ದೋಷಗಳಿಗೆ ಅರ್ಥ, ಕಾಮಗಳು ಮೂಲಕಾರಣವಾದವುಗಳು. ಅವನ್ನು ಬೆಳೆಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಡ. ಅರ್ಥ (ಹಣ), ಕಾಮ (ಭೋಗಸಾಮಗ್ರಿ)ಗಳು ತತ್ತ್ವಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ದುರ್ವಾರವಾದ ವಿಘ್ನಗಳು."

ಧರ್ಮ, ಅರ್ಥ, ಕಾಮ, ಮೋಕ್ಷ—ಎಂಬವು ನಾಲ್ಕು ಪುರುಷಾರ್ಥಗಳೆಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧ. ಮಾನವನು ತನ್ನ ಜೀವನದ ಗುರಿಯೆಂದು ಈ ನಾಲ್ಕನ್ನು ಗಣಿಸತಕ್ಕದ್ದೆಂದೂ ಇವುಗಳ ಸಾಧನೆಗಾಗಿ ಸದಾ ಶ್ರಮಿಸತಕ್ಕದ್ದೆಂದೂ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಹೀಗಿರುವಾಗ ಈ ಅರ್ಥ—ಕಾಮಗಳನ್ನಿಲ್ಲಿ ನಿಂದಿಸುವ ಉದ್ದೇಶ ವೇನು ?

ಅರ್ಥಕಾಮೌ ಸ್ಮ ಮಾ ಪುಷಃ – ಅರ್ಥ—ಕಾಮಗಳನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಡ ಎಂದು ಇಲ್ಲಿ ಉಪದೇಶವಿದೆಯೇ ಹೊರತು ಸರ್ವಥಾ ಇವನ್ನು ಗಳಿಸಬೇಡವೆಂದು ನಿಷೇಧವಿಲ್ಲ. ದೈನ್ಯದಿಂದ ಇನ್ನೊಬ್ಬರ ಮುಖವನ್ನು ನೋಡದೆ ಜೀವಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಎಷ್ಟು ಬೇಕೋ ಅಷ್ಟು ಅರ್ಥ—ಕಾಮಗಳಿದ್ದರೆ ಸಾಕು. ಅರ್ಥದ ಮೇಲಿನ ಆಸೆ ಬೆಳೆಯಿತೆಂದರೆ ಅನರ್ಥವೇ. ಧರ್ಮವೆಂಬ ಏಣಿಯನ್ನೇರಿನಿಂತು ಮೋಕ್ಷವೆಂಬ ಎತ್ತರದ ಹಣ್ಣಿಗೆ ಕೈಚಾಚಬೇಕಾಗಿದೆ. ಅರ್ಥ, ಕಾಮಗಳು ಕಾಲೂರಿ ನಿಲ್ಲುವ ಏಣಿಯ ಎರಡು ಆರೆಕಾಲುಗಳು. ಅವುಗಳ ಮೇಲೆ ಮೆಲ್ಲಗೆ ಕಾಲೂರಿ ಹಣ್ಣನ್ನು ಕಿತ್ತುಕೊಳ್ಳಬೇಕು; ನೃತ್ಯ ಮಾಡಿದರೆ ಅವು ಮುರಿದು ನೆಲಕ್ಕೆ ಉರುಳಿಸುತ್ತವೆ.

ಇಂದು ಸರ್ಕಾರದ ಧೋರಣೆಗಳಿಂದಾಗಿ ಜನರಲ್ಲಿ ಹಣದ ಓಡಾಟ ಬಹಳವಾಗಿದೆ. ಜನತೆಯಲ್ಲಿ ಗುಣ ಹೆಚ್ಚಿತೇನು ? ಹಿಂದೆ ಇದ್ದಂತೆ ನೌಕರರಲ್ಲಿ ಕಡುಬಡವರು ಯಾರೂ ಇಲ್ಲ. ಕರ್ತವ್ಯಪಾಲನೆ ಅವರಲ್ಲಿ ಉತ್ತಮವಾಗಲೂ ಇಲ್ಲ. ಲಂಚಗುಳಿತನ ತಪ್ಪಲೂ ಇಲ್ಲ. ಪ್ರತಿಯಾಗಿ ಇನ್ನೂ ಅಧಿಕವಾಯಿತು.

ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳಲ್ಲಿ ಶೇಕಡ ಮೂವತ್ನಾಲ್ಕು ಮಂದಿ ಕುಡುಕರೆಂದೂ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿನಿಯರೂ ಸಹ ಈ ಚಟಕ್ಕೆ ಬಲಿಯಾಗಿದ್ದಾರೆಂದೂ ಒಂದು ಸಮೀಕ್ಷೆ ತಿಳಿಸಿದೆ.

ಹಣ ಹರಡಿದಷ್ಟೂ ಗುಣ ಮೂಲೆಗೆ ಸರಿಯಿತು. ದಾನಿಯಾದವರು ಯಾರು ? ಬಡವರು ಸತ್ಯವ್ರತರೆಂದೂ ಧರ್ಮವೀರರೆಂದೂ ಇದರ ಅರ್ಥವಲ್ಲ. ಬಡತನ–ಪುಂಡತನಗಳಿಗಾಗಲಿ, ಹಣವಂತಿಕೆ, ಗುಣವಂತಿಕೆಗಳಿಗಾಗಲಿ ಯಾವ ಸಂಬಂಧವೂ ಇಲ್ಲ ಎನ್ನುವುದು ಮಾತ್ರ ಇದರ ಅರ್ಥ. ಬಡತನವು ಅಪರಾಧಗಳ ತವರುಮನೆಯಲ್ಲ, ಧನಮದವೇ ಅಪರಾಧಗಳ ತವರುಮನೆ. ಕಣ್ಣಿಲ್ಲದವನು ಕುರುಡನಲ್ಲ. ಅರ್ಥ–ಕಾಮಗಳ ಬೆನ್ನುಹತ್ತಿದವನು ಕುರುಡ.

ಅಬ್ರುವನ್ ಕಸ್ಯಚನ್ನಿಂದಾಮಾತ್ಮಪೂಜಾಮವರ್ಣಯನ್ ।
ನ ಕಶ್ಚಿದ್ ಗುಣಸಂಪನ್ನಃ ಪ್ರಕಾಶೋ ಭುವಿ ದೃಶ್ಯತೇ ॥ ॥ ೬೫ ॥

— ಮಹಾಭಾರತ, ವನಪರ್ವ, ೨೦೭-೫೦

"ಇನ್ನೊಬ್ಬರನ್ನು ನಿಂದಿಸದೆ, ತನ್ನನ್ನು ಹೊಗಳಿಕೊಳ್ಳದೆ ಇರತಕ್ಕ ಯಾವ ಗುಣಶಾಲಿಯೂ ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಕಂಡುಬರುವುದಿಲ್ಲ."

ಇನ್ನೊಬ್ಬರಲ್ಲಿ ತಪ್ಪನ್ನು ಕಂಡುಹಿಡಿಯುವ ಪ್ರವೃತ್ತಿ ಮಾನವನಿಗೆ ಸ್ವಾಭಾವಿಕವೆಂದು ತೋರುತ್ತದೆ. ಮೊಸರಲ್ಲಿ ಕಲ್ಲು ಸಿಕ್ಕಿದಂತೆ ಏನಾದರೊಂದು ತಪ್ಪು ಸಿಗುತ್ತದೆ. ಹಾಗೆಯೇ ಆತ್ಮಪೂಜೆ ಅತಿಯಾಗಿಯೋ ಮಿತವಾಗಿಯೋ ಇದ್ದೇ ಇರುತ್ತದೆ.

ಮಹಾಭಾರತದ ಕರ್ಣಪರ್ವದಲ್ಲಿ ರೋಚಕವಾದ ಒಂದು ಪ್ರಸಂಗ ಬರುತ್ತದೆ. ಧರ್ಮರಾಜನು ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಕರ್ಣನಿಗೆ ಬಲವಾದ ಪೆಟ್ಟನ್ನು ತಿಂದು ಶಿಬಿರಕ್ಕೆ ಹಿಂದಿರುಗಿ ಬಂದಿರುತ್ತಾನೆ. ಅವನ ಕುಶಲವನ್ನು ವಿಚಾರಿಸಲು ಅರ್ಜುನನು ಬರುತ್ತಾನೆ. ಕರ್ಣನನ್ನು ಕೊಲ್ಲದೆ ಅರ್ಜುನನು ಬಂದಿದ್ದಾನೆಂಬುದನ್ನು ತಿಳಿದು ಶೋಕ, ಕ್ರೋಧಗಳಿಂದ ಬುದ್ಧಿಗೆಟ್ಟ ಧರ್ಮರಾಜ

ಅರ್ಜುನನನ್ನು ಹುಚ್ಚುಹುಚ್ಚಾಗಿ ನಿಂದಿಸಿ, "ನಿನಗೆ ಗಾಂಡೀವಧನುಸ್ಸಿನಿಂದೇನು ? ಅದನ್ನು ಯಾರಿಗಾದರೂ ಕೊಟ್ಟುಬಿಡು!" ಎನ್ನುತ್ತಾನೆ. ಅರ್ಜುನ ರೋಷದಿಂದ ಖಡ್ಗವನ್ನು ಹಿರಿಯುತ್ತಾನೆ. ಬಳಿಯಲ್ಲಿಯೇ ಇದ್ದ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣ "ಅರ್ಜುನ, ಇದೇಕೆ ಖಡ್ಗವನ್ನು ಹಿರಿದೆ ?" ಎಂದು ಕೇಳಿದಾಗ, "ಕೃಷ್ಣ, ಈತನು ನನ್ನ ಪೌರುಷವನ್ನು ಧಿಕ್ಕರಿಸಿದ್ದಾನೆ ; ಅಂತಹವರನ್ನು ಕೊಲ್ಲುತ್ತೇನೆ ಎನ್ನುವುದು ನನ್ನ ಪ್ರತಿಜ್ಞೆ !" ಎನ್ನುತ್ತಾನೆ ಅರ್ಜುನ. ಪರಿಸ್ಥಿತಿ ವಿಪರೀತವಾಯಿತೆಂದರಿತು ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣ ಅರ್ಜುನನನ್ನು ಛೇಡಿಸಿ ಬುದ್ಧಿವಾದ ಹೇಳುತ್ತಾನೆ: "ಅರ್ಜುನ, ಹಿರಿಯರನ್ನು ನಿಂದಿಸಿದರೆ ಅವರನ್ನು ವಧಿಸಿದಂತೆಯೇ. ಅಣ್ಣನನ್ನು ನಿಂದಿಸಿದರೆ ನಿನ್ನ ಪ್ರತಿಜ್ಞೆ ಈಡೇರಿದಂತೆ ಆಗುವುದು." ಅರ್ಜುನ ಖಡ್ಗವನ್ನು ಒರೆಗೆ ಸೇರಿಸಿ ಧರ್ಮರಾಜನನ್ನು ವಿಧವಿಧವಾಗಿ ನಿಂದಿಸುತ್ತ ಹಂಗಿಸುತ್ತಾನೆ. ಅನಂತರ ಮತ್ತೆ ಖಡ್ಗವನ್ನು ಹಿರಿಯುತ್ತಾನೆ. "ಇದೇಕೆ ?" ಎಂಬ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ಅರ್ಜುನ, "ಅಣ್ಣನನ್ನು ನಿಂದಿಸಿದ ಪಾಪಿ ನಾನು. ನನ್ನ ತಲೆಯನ್ನು ಕತ್ತರಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತೇನೆ !" ಎಂದು ಉತ್ತರಿಸುತ್ತಾನೆ. ಆಗ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣ, "ಅರ್ಜುನ, ನೀನು ಅವಿವೇಕಿ. ನಿನ್ನ ಗುಣಗಳನ್ನೂ ಪೌರುಷವನ್ನೂ ವರ್ಣಿಸಿಕೋ. ಅದೇ ಆತ್ಮಹತ್ಯೆ ! ಅದೇ ಪ್ರಾಯಶ್ಚಿತ್ತ !" ಎಂದು ತಿಳಿಸುತ್ತಾನೆ. ಅರ್ಜುನ ಆತ್ಮಸ್ತುತಿಯಿಂದ ಪರನಿಂದಾಪ್ರಾಯಶ್ಚಿತ್ತವನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ.

ಆತ್ಮಸ್ತುತಿಯೇ ಆತ್ಮಹತ್ಯೆ; ಪರನಿಂದೆಯೇ ಪರವಧೆ !

ಈಶ್ವರಾಣಾಂ ವಚಃ ಸತ್ಯಂ ತಥೈವಾಚರಿತಂ ಕ್ವಚಿತ್ ।
ತೇಷಾಂ ಯತ್ ಸ್ವವಚೋಯುಕ್ತಂ ಬುದ್ಧಿಮಾಂಸ್ತತ್
ಸಮಾಚರೇತ್ ॥ ॥ ೯೬ ॥

— ಭಾಗವತ, ೧೦-೩೩-೩೨

"ಈಶ್ವರರ ಉಪದೇಶ ಯಾವುದೋ ಅದು ಸತ್ಯವೆಂದು ತಿಳಿಯ ತಕ್ಕದ್ದು. ಅವರ ಆಚರಣೆ ಕೆಲವು ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಪ್ರಮಾಣ

ವಾಗುತ್ತದೆ. ಅವರು ಉಪದೇಶಿಸಿದಂತೆ ಎಲ್ಲಿ ಆಚರಿಸುತ್ತಾರೋ ಅಂಥ ಆಚರಣೆಯನ್ನು ಮಾತ್ರ ಬುದ್ಧಿಶಾಲಿಯು ನಡೆಸಬೇಕು."

ಇಲ್ಲಿ ಈಶ್ವರನಾದವನ ಉಪದೇಶ ಸತ್ಯವಾದದ್ದು, ಅದು ನಮಗೆ ಪ್ರಮಾಣವೆನ್ನುವುದು ಸರಿ. ಆದರೆ ಅವರ ಆಚರಣೆ 'ಕೆಲವು ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಪ್ರಮಾಣ' ಎನ್ನಲು ಕಾರಣವೇನು ?

ಏಕೆಂದರೆ, ನಾವುಗಳು ಕಾಮ—ಕ್ರೋಧಗಳಿಗೆ ವಶರಾಗತಕ್ಕವರು, ಇಂದ್ರಿಯಗಳ ಮೇಲೆ ಹಿಡಿತವಿಲ್ಲದವರು, ಮನೋವಿಕಾರಗಳನ್ನು ತಡೆಯಲಾರದವರು, ಇಂತಹ ದೌರ್ಬಲ್ಯವುಳ್ಳವರಾದ್ದರಿಂದ ನಾವು ಅನೀಶ್ವರರು. ನಮ್ಮ ಪ್ರವೃತ್ತಿ ಸ್ವಾರ್ಥಮೂಲವಾದದ್ದು.

ಈಶ್ವರರಾದರೋ ಇಂದ್ರಿಯಗಳನ್ನು ಜಯಿಸಿದವರು, ಮನೋವಿಕಾರಕ್ಕೆ ಒಳಗಾಗದವರು, ಸ್ವಾರ್ಥಲೇಶವೂ ಇಲ್ಲದವರು. ಅವರ ಪ್ರವೃತ್ತಿ ಏನಿದ್ದರೂ ಪರಾರ್ಥಕ್ಕಾಗಿ, ಲೋಕಶಿಕ್ಷಣಕ್ಕಾಗಿ. ಅವರಿಗೆ ರಾಗದ್ವೇಷಗಳಿಲ್ಲದ್ದರಿಂದ ಕರ್ಮಫಲದ ಲೇಪವಿಲ್ಲ. ಪಾಪ—ಪುಣ್ಯಗಳಾವುವೂ ಅಂಟುವುದಿಲ್ಲ. ಗಾಳಿಯಲ್ಲಿ ಹತ್ತಿಯು ಎತ್ತಲೋ ಹಾರಿಹೋದಂತೆ, ಹೊಳೆಯಲ್ಲಿ ಎಲೆ ತೇಲಿಹೋದಂತೆ ಅವರ ಪ್ರವೃತ್ತಿ. ಅದು ನಮಗೆ ಅನುಕರಣೀಯವಲ್ಲ.

ಒಂದಾನೊಂದು ಲೋಕಶಿಕ್ಷಣಕ್ಕಾಗಿ, ಲೋಕಹಿತಕ್ಕಾಗಿ ಈಶ್ವರರಿಗೆ ಅಂತಹ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರವೃತ್ತಿ ಬರಬಹುದು. ಕಾರುಣ್ಯದಿಂದ ನಡೆದ ಆ ಕಾರ್ಯ ಅನ್ಯರಿಗೆ ಶಕ್ಯವಲ್ಲ, ಆದರ್ಶವೂ ಅಲ್ಲ. ಕೃಷ್ಣನ ಗೋಪೀವಿಲಾಸವನ್ನೆ ಈ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ನೋಡಿದಾಗ ಉತ್ತರ ದೊರೆಯುತ್ತದೆ :

ಗೋಪಿಯರ ಒಂದು ವಿಚಿತ್ರವಾದ ಮನೋವಿಕಾರವನ್ನು ತಿದ್ದಿ ಅವರನ್ನು ದಾರಿಗೆ ತರುವುದು ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣಪರಮಾತ್ಮನ ಉದ್ದೇಶವಾಗಿತ್ತು. ಇನ್ನೆಲ್ಲಿಯೂ ಕಾಣಲಾಗದ ಲೋಕಾತೀತವಾದ ಒಂದು ಅನುರಾಗ ಗೋಪಿಯರಿಗೆ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನಲ್ಲಿ ಉದಯಿಸಿತ್ತು. ಅವರ ಅನುರಕ್ತಿ ಭಗವದ್ಭಕ್ತಿಯಾಗಿ ಮಾರ್ಪಟ್ಟದ್ದು ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನ ಮಹಿಮೆಯಿಂದ. ರಕ್ತಿಯೇ ಭಕ್ತಿಯಾಗಿ

ಗೋಪಿಯರನ್ನು ಉದ್ಧರಿಸಿತು. ಏಕೆಂದರೆ, ಅವರ ಅನುರಾಗ ಭಗವಂತನಲ್ಲಿ ಉದಯಿಸಿತ್ತು.

ಏಕಂ ವಿಷರಸೋ ಹಂತಿ ಶಸ್ತ್ರೇಣೈಕಶ್ಚ ಬಾಧ್ಯತೇ |
ಸರಾಷ್ಟ್ರಂ ಸಪ್ರಜಂ ಹಂತಿ ರಾಜಾನಂ ಮಂತ್ರವಿಸ್ರವಃ || || ೬೭ ||

— ಸುಭಾಷಿತಸುಧಾನಿಧಿ

"ವಿಷರಸವು ಒಬ್ಬನನ್ನು ಕೊಲ್ಲುತ್ತದೆ. ಶಸ್ತ್ರದಿಂದ ಒಬ್ಬನು ಸಾಯುತ್ತಾನೆ. ಆದರೆ ದಿಕ್ಕುಗೆಟ್ಟ ಮಂತ್ರಾಲೋಚನೆ ರಾಷ್ಟ್ರವನ್ನೂ ಪ್ರಜೆಗಳನ್ನೂ ರಾಜನನ್ನೂ ನಾಶಮಾಡುತ್ತದೆ."

ರಾಜನ ಮಂತ್ರಾಲೋಚನೆ ಎಷ್ಟು ಪ್ರಧಾನವಾದದ್ದು, ಎಷ್ಟು ಪ್ರಭಾವಶಾಲಿಯಾದದ್ದು – ಎಂಬುದನ್ನು ಈ ಶ್ಲೋಕ ಎತ್ತಿತೋರಿಸುತ್ತದೆ. ಹಿಂದೆ ನಡೆದುಹೋದ ಹಲವಾರು ರಾಜ್ಯವಿಪ್ಲವಗಳಿಗೆ ಅಪಕ್ವ ಮಂತ್ರಾಲೋಚನೆಯೇ ಕಾರಣವೆಂದು ಇತಿಹಾಸವೇ ಸಾರುತ್ತದೆ. ಅಹಂಕಾರ ಮಮಕಾರಗಳೂ, ಔದ್ಧತ್ಯವೂ ದುರ್ಮಂತ್ರದ ಬೀಜಗಳು. ಈ ದುರ್ಮಂತ್ರಗಳಿಂದಲೇ ಸುಪ್ರತಿಷ್ಠಿತ ರಾಜ್ಯಗಳು ಉರುಳಿಬಿದ್ದವು; ರಾಜಮನೆತನಗಳು ಅಳಿದವು.

ರಾಜ, ಮಂತ್ರಿ – ಇವರಿಬ್ಬರೂ ರಾಷ್ಟ್ರರಥವನ್ನೆಳೆಯುವ ಎರಡು ಅಶ್ವಗಳು. ಈ ಅಶ್ವಗಳು ಸಮವೇಗದಲ್ಲಿ ಸಮದಿಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ ಎಳೆದರೆ ರಥವು ಸುಲಲಿತವಾಗಿ ಸಾಗೀತು. ಎತ್ತು ಏರಿಗೆಳೆಯಿತು, ಕೋಣ ನೀರಿಗೆಳೆಯಿತು— ಎಂಬಂತಾದರೆ ರಥದ ಪಾಡೇನು ? ರಥದಲ್ಲಿ ಸಾಗುವ ಪ್ರಜೆಗಳ ಪಾಡೇನು? ರಥವನ್ನೆಳೆಯುವ ಅಶ್ವಗಳ ಪಾಡೇನು? ಎಡದ ಅಶ್ವ ಮುಖ್ಯವೋ ಬಲದ ಅಶ್ವ ಮುಖ್ಯವೋ – ಎಂಬ ವಿವಾದವೇ ಇಲ್ಲಿ ಸಲ್ಲದ್ದು. ಇದು ಎಡಕ್ಕೂ ಎಳೆಯಬಾರದು, ಅದು ಬಲಕ್ಕೂ ಎಳೆಯಬಾರದು. ಎರಡೂ ಸೇರಿ ಮಧ್ಯಗತಿಯನ್ನವಲಂಬಿಸಿದರೆ ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಕ್ಷೇಮ.

ಪ್ರಧಾನಮಂತ್ರಿ ಜನರಿಂದ ಆರಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಶಾಸಕನೂ ಹೌದು, ಶಾಸಕರಿಂದ ಆರಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಪ್ರಧಾನಮಂತ್ರಿಯೂ ಹೌದು. ರಾಷ್ಟ್ರಪತಿಯಾದರೋ ಜನರಿಂದ ಆರಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಶಾಸಕರಿಂದ ಆರಿಸಲ್ಪಟ್ಟವನೇ. ಇಬ್ಬರೂ ಶೋಧಿತ ಶೋಧಿತರೇ. ಅವರಲ್ಲಿಯೇ ಪರಸ್ಪರ ನಂಬಿಕೆ ಹೋದರೆ? ಒಬ್ಬರಿಗೆ ಬಾಗುವ ಮಾನವಾದರೆ ಇನ್ನೊಬ್ಬರಿಗೆ ಬೀಗುವ ಮಾನವೇಕೆಂದು ಆರಿಸಿದ ಪ್ರಜೆಗಳಿಗೆ ಅರ್ಥವಾಗದು!

ಇಬ್ಬರಿಗಿಲ್ಲದ ಒಗ್ಗಟ್ಟು ಕೋಟಿ ಜನರಲ್ಲಿ ಮೂಡುವುದೆಂತು ? 'ಮಂತ್ರವಿಸ್ರವ'ವೆಂದರೆ ಹೀಗೆಯೇ.

ಬಹವೋ ನ ವಿರೋದ್ಧವ್ಯಾ ದುರ್ಜಯಾ ಹಿ ಮಹಾಜನಾಃ |
ಸ್ಫುರಂತಮಪಿ ನಾಗೇಂದ್ರಂ ಭಕ್ಷಯಂತಿ ಪಿಪೀಲಿಕಾಃ || || ೯೪ ||

— ಪಂಚತಂತ್ರ, ಕಾಕೋಲೂಕೀಯ, ೧೧೯

"ಬಹುಜನರೊಡನೆ ವಿರೋಧವನ್ನು ಕಟ್ಟಿಕೊಳ್ಳಬಾರದು. ಮಹಾಜನರನ್ನು ಗೆಲ್ಲುವುದು ಅಶಕ್ಯ. ಕೆರಳಿ ಬುಸುಗುಟ್ಟುವ ಮಹಾಸರ್ಪವನ್ನೂ ಸಹ ಇರುವೆಗಳು ಒಟ್ಟಾದರೆ ತಿಂದುಬಿಡುತ್ತವೆ."

ಬಹುಜನರೊಡನೆ ವಿರೋಧವನ್ನು ಕಟ್ಟಿಕೊಳ್ಳಬಾರದು—ಎಂಬ ನೀತಿ ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಅನುಭವಕ್ಕೆ ಬಂದಿರುವ ತಥ್ಯ. ಸಾಮಾಜಿಕ ಕಟ್ಟುಪಾಡುಗಳೂ ರಾಜಕೀಯ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗಳೂ ಬಹುಜನರ ಒಗ್ಗೂಡುವಿಕೆಯಿಂದ ಉರುಳಿಬಿದ್ದವೆಂಬುದು ಐತಿಹಾಸಿಕವಾದದ್ದು. ಸ್ಪರ್ಧಾಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಜನರಿಗೆ ಮಹತ್ವವನ್ನು ತಂದುಕೊಡತಕ್ಕದ್ದು ಸಂಖ್ಯಾಬಲ. ಕೆಲವೇ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಧನ, ಅಧಿಕಾರಗಳೂ ಮಹತ್ತ್ವವನ್ನು ತಂದುಕೊಡುತ್ತವೆ.

ಇಂದಿನ ರಾಜಕೀಯದಲ್ಲಂತೂ ಈ ನೀತಿವಾಕ್ಯಕ್ಕೆ ಬಹಳ ಮಹತ್ತ್ವ ಉಂಟು. ಬಹುಜನರ ಬಹುಮತಗಳಿಗೇ ಇಂದು ಬೆಲೆ. ವಿದ್ವಾಂಸನ ಮತಕ್ಕೆ ಇರುವಷ್ಟೇ ಬೆಲೆ ವಿದ್ಯಾಗಂಧವೂ ಇಲ್ಲದವನ ಮತಕ್ಕೆ ದೊರಕಿದೆ. ರಾಜನೀತಿಜ್ಞ, ದಕ್ಷ ಆಡಳಿತಗಾರ, ನಿಃಸ್ವಾರ್ಥಿ, ಪ್ರಜೆಗಳಿಗಾಗಿ ದುಡಿಯ ತಕ್ಕವನು

– ಮತದಾರರ ಬಹುಮತವಿಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ನಿರ್ನಾಮವಾಗಿಬಿಡುತ್ತಾನೆ. ಮಹಾಜನರನ್ನು ಹೇಗಾದರೂ ಸರಿ ಒಲಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂಬುದು ಇಂದು ನೀತಿಯಾಗಿದೆ.

ಸಂಖ್ಯೆಯೇ ಪ್ರಧಾನವೆಂದಾಗ ಯಾರ ಸಂಖ್ಯೆ ಹೆಚ್ಚಿದೆಯೋ ಅವರೇ ಮಹಾಜನರು ! ಜನರನ್ನು ಒಟ್ಟುಗೂಡಿಸಿ ಸಂಖ್ಯಾಬಲದಿಂದ ಮಹತ್ತ್ವವನ್ನು ತಂದುಕೊಡತಕ್ಕದ್ದು ಜಾತಿ, ಮತ. 'ವೋಟು' ಎಂಬ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ 'ಮತ' ಎಂದು ಭಾಷಾಂತರಿಸಿಕೊಟ್ಟವರ ಜಾಣ್ಮೆ ಮೆಚ್ಚತಕ್ಕದ್ದು ! ಜಾತಿಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟರೆ ಭಾಷೆ ಎರಡನೆಯ ಸ್ಥಾನವನ್ನು ಗಳಿಸಿಕೊಂಡಿದೆ.

ಭಾಷಾವಾರು ಪ್ರಾಂತರಚನೆ ಯಾವ ಮುಹೂರ್ತದಲ್ಲಾಯಿತೋ ತಿಳಿಯದು. ಅನಂತರ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಎಷ್ಟು ರಾಜ್ಯಗಳು ತಲೆಯೆತ್ತಿದವು ? ಇನ್ನೂ ಎಷ್ಟು ತಲೆಯೆತ್ತಲು ಹವಣಿಸುತ್ತಿವೆ ? ಜಾತಿಯು ಭರತಖಂಡವನ್ನು ಇಬ್ಭಾಗವಾಗಿ ಒಡೆದರೆ, ಭಾಷೆ ಇದನ್ನು 'ಛಪ್ಪನ್ನ' ರಾಜ್ಯಗಳನ್ನಾಗಿ ಒಡೆಯುವ ಹಂಚಿಕೆಯನ್ನಿಟ್ಟುಕೊಂಡಿದೆ. ಜಾತಿಯ ನೆರಳಿನಲ್ಲಿ ಭಾಷೆ ಸಂಚರಿಸುತ್ತದೆ. ಭಾಷೆಯ ವೇಷದಲ್ಲಿ ಜಾತಿ ನುಸುಳುತ್ತದೆ. ಒಂದು ವಿಷಬೀಜವನ್ನು ಬಿತ್ತುತ್ತಲೇ ಇದೆ, ಇನ್ನೊಂದು ನೀರೆರೆಯುತ್ತಲೇ ಇದೆ. ಮಹಾಜನರು ಫಲವನ್ನು ಹಂಚುವ ಕೆಲಸದಲ್ಲಿ ನಿರತರಾಗಿದ್ದಾರೆ.

ಕುತ್ರ ವಿಷಂ ದುಷ್ಟಜನೇ, ಕಿಮಿಹಾಶೌಚಂ ಭವೇದೃಣಂ ನೃಣಾಮ್।
ಕಿಮಭಯಮಿಹ ವೈರಾಗ್ಯಂ, ಭಯಮಪಿ ಕಿಂ
ವಿತ್ತಮೇವ ಸರ್ವೇಷಾಮ್ ॥ ॥ ೯೯ ॥

— ಪ್ರಶ್ನೋತ್ತರ ರತ್ನಮಾಲಿಕಾ

"ವಿಷ ಎಲ್ಲಿರುವುದು ? ದುಷ್ಟಜನರಲ್ಲಿ. ಜನರಿಗೆ ಅಶೌಚ ಯಾವುದು? ಸಾಲ. ಭಯವನ್ನಿೀಯದ ವಸ್ತು ಯಾವುದು ? ವೈರಾಗ್ಯ. ಭಯಕ್ಕೆ ಕಾರಣ ಯಾವುದು? ಹಣವೇ ಎಲ್ಲರ ಭಯಕ್ಕೂ ಕಾರಣ."

ಹಾವಿಗೆ ಹಲ್ಲಿನಲ್ಲಿ ವಿಷ, ಚೇಳಿಗೆ ಪುಚ್ಛದಲ್ಲಿ ವಿಷ, ದುರ್ಜನರಿಗೆ ಮೈಯೆಲ್ಲ ವಿಷ – ಎಂಬ ನೀತಿಶ್ಲೋಕ ಉಂಟು. ಹಾವಿನ ಕಡಿತದ ಫಲ ಎರಡು ವಿಧ. ಉರಿ, ಊತ, ಕೊಳೆತ–ಇದು ಒಂದು ವಿಧ. ಸಾವು ಇನ್ನೊಂದು ವಿಧ. ಚೇಳು ಕುಟುಕಿದರೆ ಇದೇ ಬಗೆಯ ಸ್ವಲ್ಪ ಪರಿಣಾಮದ ಫಲ. ಇವೆಲ್ಲಕ್ಕೆ ಪರಿಣಾಮಕಾರಿಯಾದ ಚಿಕಿತ್ಸೆಯುಂಟು. ತನ್ನನ್ನು ಕೆಣಕಿದವರನ್ನು ಮಾತ್ರ ಹಾವು ಕಡಿದೀತು, ಚೇಳು ಕುಟುಕೀತು. ಇವು ಮೇಲೆ ಬಿದ್ದು ಮತ್ತೆ ಮತ್ತೆ ಪೀಡಿಸುವುದೂ ಇಲ್ಲ. ಆದರೆ ಕೆಟ್ಟ ಮನುಷ್ಯನೇನೂ ಕಚ್ಚುವುದಿಲ್ಲ. ಸಹವಾಸ ದಿಂದಲೇ ವಿಷವನ್ನು ತುಂಬಬಲ್ಲ. ಅದರ ಫಲ ಒಬ್ಬನಿಗಲ್ಲ, ಇಡಿಯ ಪರಿವಾರಕ್ಕೆ.

ಋಣ ಮನುಷ್ಯನಿಗೆ ಒಂದು ಕೊಳೆಯಂತೆ. ಮನಸ್ಸು, ಮಾತು, ಮೈ –ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ವ್ಯಾಪಿಸುವ ಆಶೌಚ ಅದು. ಮನುಷ್ಯನು ಹುಟ್ಟುವಾಗಲೇ ಮೂರು ಋಣಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಿಕೊಂಡು ಬಂದಿರುತ್ತಾನೆಂದು ಧರ್ಮಶಾಸ್ತ್ರ ಹೇಳುತ್ತದೆ. ಪಿತೃಋಣ, ಋಷಿಋಣ, ದೇವಋಣಗಳೇ ಅವು. ಅವುಗಳನ್ನು ವಿಧಿವತ್ತಾಗಿ ತೀರಿಸಬೇಕು.

ನೇರವಾಗಿ ಹಣವನ್ನು ಸಾಲವಾಗಿ ಪಡೆದವರಂತೂ ಅದನ್ನು ತೀರಿಸಲೇ ಬೇಕು. ಅದು ಧರ್ಮಶಾಸನವೂ ಹೌದು, ರಾಜಶಾಸನವೂ ಹೌದು. ಸಾಲ ಎಂಬುದು ಶೂಲ. ಸಾಲಿಗನು ಬಂದು ಎಳೆವಾಗ ಕಿಬ್ಬದಿಯ ಕೀಲು ಮುರಿದಂತೆ – ಎಂಬುದು ಬಲ್ಲವರ ಬೋಧನೆಯಾಗಿತ್ತು. ಎಲ್ಲರ ನಂಬಿಕೆಯಾಗಿತ್ತು. ರಾತ್ರಿಹೊತ್ತು ಊಟವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಒಪ್ಪೊತ್ತಿನ ಊಟದ ಬೆಲೆ ಉಳಿಸಿ ಸಾಲ ತೀರಿಸಿದ ಸದ್‌ಗೃಹಸ್ಥರ ಕಾಲವೂ ಇತ್ತು. ಇಂದು ಕಾಲ ಬದಲಾಗಿದೆ. ಬ್ಯಾಂಕುಗಳೇ ಸಾಲಮೇಳವನ್ನು ನಡೆಸಿ ಕರೆಕರೆದು ಸಾಲ ನೀಡುತ್ತಿವೆ. 'ಸಾಲಮಾಡಿ ಬದುಕಿರೊ ! ನಾವು ಬದುಕಿರುವುದೂ ಸಾಲ ಮಾಡಿಯೇ !' ಎಂದು ಸರ್ಕಾರವೇ ಸಾರುತ್ತಿದೆ. ಸಾಲವೆಂಬುದು ಸಹಾಯಧನ, ವಾಪಸು ಕೊಡಬೇಕಾದದ್ದಲ್ಲ – ಎಂದು ಸರಕಾರವೇ ತಿಳಿಸಿಕೊಡುತ್ತಿದೆ. ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಯಾವ ರಾಷ್ಟ್ರವೂ ಈ ಚಮತ್ಕಾರವನ್ನು ಕಂಡಿರಲಿಕ್ಕಿಲ್ಲ. ಈಗ 'ಸಾಲವನು ಕೊಂಡವನೆ ಪಾಲೋಗರುಂಡವನು !'

ಯಾವುದಕ್ಕಾಗಿ ಮನುಷ್ಯನು ಹಾತೊರೆಯುವನೋ ಆ ಹಣವೇ ಮನುಷ್ಯನ ಭಯಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾಗಿದೆ. ಮನೆಯಲ್ಲಿಟ್ಟರೆ ದರೋಡೆಕಾರರ ಭಯ. ಹೊರಗಡೆ ಒಯ್ದರೆ ಕಳ್ಳರ ಭಯ. ಬ್ಯಾಂಕಿನಲ್ಲಿಟ್ಟರೆ ಸರ್ಕಾರದ ಭಯ. ಬ್ಯಾಂಕುಗಳೇ ಮುಳುಗಿಬಿಟ್ಟಾವೆಂದು ಇನ್ನೊಂದು ಮಹಾಭಯ. ಆದ್ದರಿಂದ ಯಥೇಚ್ಛವಾಗಿ ಅನುಭವಿಸಿಬಿಡೋಣ ಎಂದು ಜನರು ಹೊರಟಿದ್ದಾರೆ. ಭಯದಲ್ಲಿ ಅಭಯದರ್ಶಿಗಳಾಗಿದ್ದಾರೆ. 'ವೈರಾಗ್ಯ ಮೇವಾಭಯಂ' ಎನ್ನುವುದು ಇಂದು ಬರಿಯ ಉಪದೇಶ ಮಾತ್ರವಾಗಿ ಉಳಿದಿದೆ.

ಗರ್ಭೇ ವ್ಯಾಧೌ ಶ್ಮಶಾನೇ ಚ ಪುರಾಣೇ ಯಾ ಮತಿರ್ಭವೇತ್ ।
ಸಾ ಯದಿ ಸ್ಥಿರತಾಂ ಯಾತಿ ಕೋ ನ ಮುಚ್ಯೇತ ಬಂಧನಾತ್॥ ॥೧೦೦॥

–ಗರುಡಪುರಾಣ, ೬-೨೫

"ಗರ್ಭದಲ್ಲಿರುವಾಗ, ರೋಗ ಬಂದಾಗ, ಶ್ಮಶಾನಕ್ಕೆ ಹೋದಾಗ, ಪುರಾಣವನ್ನು ಕೇಳುತ್ತಿರುವಾಗ ಮನುಷ್ಯನಿಗೆ ಯಾವ ಭಾವನೆಯುಂಟಾಗುತ್ತದೆಯೋ ಅದು ಯಾವಾಗಲೂ ಸ್ಥಿರವಾಗಿ ನಿಂತರೆ, ಯಾವನು ಸಂಸಾರಬಂಧನದಿಂದ ಬಿಡುಗಡೆ ಹೊಂದಿ ಮುಕ್ತಿಯನ್ನು ಪಡೆಯದೆ ಇದ್ದಾನು ?"

ತಾಯಿಯ ಗರ್ಭದಲ್ಲಿರುವಾಗ ಮಗುವಿಗೆ ಪೂರ್ವಜನ್ಮದ ಸ್ಮರಣೆ ಇರುವುದಂತೆ. ತನ್ನ ಪಾಪಕರ್ಮಗಳಿಂದಾಗಿ ಜನ್ಮತಾಳುತ್ತಿರುವೆನೆಂದು ಪಶ್ಚಾತ್ತಾಪವಾಗುವುದಂತೆ. ರೋಗದಿಂದ ನರಳುವಾಗ ಇಂದ್ರಿಯಚಾಪಲ್ಯಗಳು ಶಾಂತವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ರೋಗವು ಶತ್ರುವಿನಂತೆ ಬಾಧಿಸುತ್ತದೆಯೆಂದು ಮನವರಿಕೆಯಾಗಿ, ಹೀಗೆಯೇ ಮುಪ್ಪುಸಾವುಗಳೂ ನನಗೆ ತಪ್ಪಿದವುಗಳಲ್ಲವೆಂದು ನಿಶ್ಚಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಇನ್ನು ಬಂಧುಮಿತ್ರರ ಮರಣವಾದಾಗ ಮಸಣಕ್ಕೆ ಹೋದಾಗಲಂತೂ ಮನಸ್ಸು ವ್ಯಗ್ರವಾಗಿ ರಾಗದ್ವೇಷಾದಿಗಳಿಂದ ನಿರ್ಮುಕ್ತವಾಗಿರುತ್ತದೆ. "ಮೃತನಾದ ಈ ಮನುಷ್ಯ ಎಷ್ಟು ಸಂಪಾದಿಸಿದರೂ ಜೊತೆಗೆ

ಏನನ್ನು ಕಟ್ಟಿಕೊಂಡು ಹೋದ? ಅಕ್ಕರೆಯಿಂದ ಪೋಷಿಸಿಕೊಂಡು ಬಂದ ಶರೀರವೂ ಬೂದಿಯಾಯಿತು. ಎಲ್ಲ ಮೂರು ದಿನಗಳ ಬಾಳು. ಇದಕ್ಕಾಗಿ ಮನುಷ್ಯನು ಏಕೆ ಸೊಕ್ಕಿನಿಂದ ಮೆರೆಯಬೇಕು?'' ಎಂಬ ಶಾಂತಭಾವ ಮನದಲ್ಲಿ ಮೂಡುತ್ತದೆ. ಪುರಾಣಶ್ರವಣದ ವೇಳೆಯಲ್ಲಿ ಬುದ್ಧಿ ಶುದ್ಧ ವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ರಾಮನಂತೆ, ಲಕ್ಷ್ಮಣನಂತೆ, ಧರ್ಮರಾಜನಂತೆ, ಸೀತೆಯಂತೆ, ಅರುಂಧತಿಯಂತೆ ಬಾಳಬೇಕೆನಿಸುತ್ತದೆ. ಭೂಗರ್ಭದಲ್ಲಿ ಸೀತೆಯ ಪ್ರವೇಶ, ಲಕ್ಷ್ಮಣನ ದೇಹತ್ಯಾಗ, ಶ್ರೀರಾಮನ ಅವತಾರ ಸಮಾಪ್ತಿಗಳನ್ನು ರಾಮಾಯಣದಲ್ಲಿ ಕೇಳಿದಾಗ, ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣ–ಬಲರಾಮ ದೇಹಪರಿತ್ಯಾಗ, ದಸ್ಯು ಗಳಿಂದ ಅರ್ಜುನನ ಪರಾಭವ, ಧರ್ಮರಾಜಾದಿಗಳ ಮಹಾಪ್ರಸ್ಥಾನಗಳನ್ನು ಮಹಾಭಾರತದಲ್ಲಿ ಓದಿದಾಗ ಎಂತಹ ಕ್ರೂರಬುದ್ಧಿಯವರ ಮನಸ್ಸೂ ತಳಮಳಿಸಿ ಕರಗಿ ಪರಮಶಾಂತಿ ಪಡೆಯುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಬುದ್ಧಿಯ ಮೇಲಾಗುವ ಈ ತೀವ್ರ ಪರಿಣಾಮ ಕೆಲವು ನಿಮಿಷಗಳವರೆಗೆ ಮಾತ್ರ !

ರಾಷ್ಟ್ರಭಕ್ತರ ಚರಿತ್ರೆಗಳನ್ನೋದುತ್ತೇವೆ. ಲೋಕಮಾನ್ಯ ತಿಲಕರು, ಮಹಾತ್ಮಾಗಾಂಧಿ ಮುಂತಾದ ಮಹಾನುಭಾವರ ಮಹಿಮಾನ್ವಿತ ಕಥೆಗಳನ್ನು ಕೇಳಿದಾಗ ನಮಗೂ ರಾಷ್ಟ್ರಭಕ್ತಿ ಪುಟಿಯುತ್ತದೆ. ಚುನಾವಣೆಯಲ್ಲಿ ಗೆದ್ದಾಗ ಶಾಸಕರಿಗೂ ನಿಷ್ಠೆಯಿಂದ ಪ್ರಜಾಸೇವೆಯನ್ನು ಮಾಡಬೇಕೆನಿಸಬಹುದು. ಸಚಿವರಾಗಿ ಪ್ರತಿಜ್ಞಾವಿಧಿಯನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸುವಾಗ ಅವರಲ್ಲಿ ನೀತಿ ನಿಷ್ಠೆಯ ಬಯಕೆ ತೀವ್ರವಾಗಬಹುದು. ಆದರೆ ಕಾದ ನೀರು ಎಷ್ಟು ಹೊತ್ತು ಬಿಸಿಯಾಗಿರುತ್ತದೆ ? ಸ್ವಲ್ಪಹೊತ್ತಿನಲ್ಲೆ ತಣ್ಣಗಾಗಿಬಿಡುತ್ತದೆ. ತಣ್ಣಗಿರುವುದೇ ನೀರಿನ ಸ್ವಭಾವ !

ವಿದ್ಯಾ ವಿವಾದಾಯ ಧನಂ ಮದಾಯ
ಫಲಂ ಪರೇಷಾಂ ಪರಿಪೀಡನಾಯ |
ಖಲಸ್ಯ, ಸಾಧೋರ್ವಿಪರೀತಮೇತತ್
ಜ್ಞಾನಾಯ ದಾನಾಯ ಚ ಪಾಲನಾಯ || || ೧೦೧ ||

— ಸುಭಾಷಿತ ಸಂಗ್ರಹ

> "ಖಳನಲ್ಲಿರುವ ವಿದ್ಯೆ ವಿವಾದಕ್ಕಾಗಿ, ಹಣ ಮದಕ್ಕಾಗಿ, ಬಲ ಅನ್ಯರನ್ನು ಪೀಡಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ. ಸಾಧುಪುರುಷನಾದರೋ ಅವೆಲ್ಲವನ್ನೂ ತದ್ವಿರುದ್ಧವಾಗಿ ಬಳಸುತ್ತಾನೆ. ಸಾಧುವಿನ ವಿದ್ಯೆ ಜ್ಞಾನಕ್ಕಾಗಿ, ಹಣ ದಾನಕ್ಕಾಗಿ, ಬಲ ಅನ್ಯರ ಪಾಲನೆಗಾಗಿ."

ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಮನುಷ್ಯನಿಗೆ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವನ್ನು ಕೊಡತಕ್ಕವು ಮೂರು : ವಿದ್ಯೆ, ಹಣ ಮತ್ತು ಬಲ. ಬಲದಲ್ಲಿ ದೇಹಬಲ, ಅಧಿಕಾರಬಲ, ಎರಡೂ ಸೇರುತ್ತವೆ. ಖಳನಾಯಕನು ಅನ್ಯರೊಡನೆ ಜಗಳವಾಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ ವಿದ್ಯೆಯನ್ನು ಬಳಸುತ್ತಾನೆ. ಅನ್ಯರ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ಖಂಡಿಸುವುದಲ್ಲದೆ ಅವರ ತೇಜೋವಧೆಗೆ ಪ್ರಯತ್ನಿಸುತ್ತಾನೆ. ಇಲ್ಲದ ಗೊಂದಲವನ್ನೆಬ್ಬಿಸುತ್ತಾನೆ. ದೈವದತ್ತವಾದ ವಿದ್ಯಾಬಲದಿಂದ, ವಾಕ್‌ಶಕ್ತಿಯಿಂದ ಅನಾವಶ್ಯಕವಾಗಿ ದೇವರನ್ನು ಅಲ್ಲಗಳೆಯುತ್ತಾನೆ. ಸನಾತನ ಶಾಸ್ತ್ರಗಳನ್ನು ನಿಂದಿಸುತ್ತಾನೆ. ಪವಿತ್ರವೆಂದು ನಂಬಿದವರ ಶ್ರದ್ಧೆಯನ್ನು ಕೆಡಿಸಿ ಮಧುರಭಾವನೆಗೆ ಹುಳಿ ಹಿಂಡುತ್ತಾನೆಯೇ ಹೊರತು ನೂತನ ಮಾರ್ಗದರ್ಶನವನ್ನೇನೂ ಮಾಡುವುದಿಲ್ಲ. ಭಗವದ್ಗೀತೆಯನ್ನು ಯುಕ್ತಿಪುರಃಸರವಾಗಿ ಕಾಮಗೀತೆಯೆಂದು ಸಾಧಿಸಿ ಚಪ್ಪಾಳೆ ತಟ್ಟುತ್ತಾನೆ. ಅಸತ್ಯವೇ ಸತ್ಯವೋ ಎಂಬಂತೆ ತನ್ನ ಕುಬುದ್ಧಿಯ ತಳಹದಿಯ ಮೇಲೆ ಕಥೆ ಬರೆಯುತ್ತಾನೆ, ಕಾದಂಬರಿ ರಚಿಸುತ್ತಾನೆ. ವಿವಾದಾಸ್ಪದ ವ್ಯಕ್ತಿಯೆನಿಸುವುದೇ ಹೆಮ್ಮೆಯೆಂದು ಬೀಗುತ್ತಾನೆ. ಹೊಸ ಹೊಸ ಸಂದೇಹದ ಅಲೆಗಳನ್ನೆಬ್ಬಿಸಿ ತನ್ನ ದುರ್ವಿಚಾರಗಳನ್ನು ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಹಂಚುತ್ತಾನೆ. ಅವನು ಜನರಿಗೆ ಒಳ್ಳೆಯದೇನನ್ನೂ ಕೊಡುವುದಿಲ್ಲ. ಇರುವ ಒಳ್ಳೆಯದನ್ನು ಕೆಡಿಸುತ್ತಾನೆ.

ಖಳನಲ್ಲುಂಟಾಗುವ ಧನಮದ ಜನರಿಗೆ ಏನೇನು ಅನರ್ಥವನ್ನು ತರುತ್ತದೆಯೆಂಬುದು ಸುಪರಿಚಿತ. ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಬಂದಮೇಲೆ ರಾಜಕೀಯಸ್ಥರ ಧನಮದಕ್ಕೆ ಹೊಸ ಆಯಾಮ ಬಂದಿದೆ. ಈ ಮದಕ್ಕೆ ಕೋರ್ಟುಗಳ ಅಂಜಿಕೆಯಿಲ್ಲ. ಕಾನೂನುಗಳ ಹೆದರಿಕೆಯಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಧನದಿಂದ ಎಲ್ಲರನ್ನೂ ವಶಪಡಿಸಿಕೊಳ್ಳಬಹುದು.

ದೇಹಬಲವು ಹೆಚ್ಚು ಫಲಕಾರಿಯಲ್ಲವಾದರೂ ಸಾಮಾನ್ಯರನ್ನು ಹೆದರಿಸಿ, ಪೀಡಿಸಿ ಅಂಕೆಯಲ್ಲಿಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಲು ಸಾಕಾಗುತ್ತದೆ. ದೇಹಬಲವುಳ್ಳವನು ಮಾತೆತ್ತಿದರೆ ಕೈಯೆತ್ತುತ್ತಾನೆ. ಅಧಿಕಾರಬಲವಂತೂ ಇನ್ನೆಲ್ಲ ಬಲಗಳನ್ನೂ ತುಳಿದುಹಾಕುತ್ತದೆ.

ಸಾಧುವಿನ ವಿದ್ಯೆ ತನ್ನ ಜ್ಞಾನಕ್ಕಾಗಿ; ಜ್ಞಾನ ತನ್ನ ಉದ್ಧಾರಕ್ಕಾಗಿಯಲ್ಲದೆ ಪರರಿಗೆ ಮಾರ್ಗದರ್ಶನ ಮಾಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ – ಎಂದು ಆತನು ತಿಳಿದಿರುತ್ತಾನೆ. ತಿಳಿದಷ್ಟು ತಿಳಿದಷ್ಟು ತಾನರಿತಿರುವುದು ಅತ್ಯಲ್ಪವೆಂದು ಅವನಿಗೆ ಮನವರಿಕೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಅದೇ ಅವನ ವಿನಯಕ್ಕೆ ಕಾರಣ. 'ವಿದ್ಯಾ ದದಾತಿ ವಿನಯಂ'. ಧನಬಲ, ದೇಹಬಲ, ಅಧಿಕಾರಬಲಗಳು ಪರೋಪಕಾರಕ್ಕಾಗಿ ಎಂದು ಸತ್ಪುರುಷನ ನಂಬಿಕೆ.

ಅಸಾರೇ ಖಲು ಸಂಸಾರೇ ಸುಖಭ್ರಾಂತಿಃ ಶರೀರಿಣಾಮ್ |
ಲಾಲಾಪಾನಮಿವಾಂಗುಷ್ಠೇ ಬಾಲಾನಾಂ ಸ್ತನ್ಯವಿಭ್ರಮಃ || || ೧೦೨ ||

— ಸಮಯೋಚಿತಪದ್ಯಮಾಲಿಕಾ

"ನಿಃಸಾರವಾದ ಸಂಸಾರದಲ್ಲಿಯೂ ಸುಖವಿದೆಯೆಂದು ಜನರು ಭ್ರಮಿಸಿದ್ದಾರೆ; ಮಕ್ಕಳು ಬಾಯಲ್ಲಿ ಹೆಬ್ಬೆರಳನ್ನಿಟ್ಟು ಚೀಪುತ್ತ ಜೊಲ್ಲನ್ನೇ ಸ್ತನ್ಯವೆಂದು ಭ್ರಮಿಸುವ ಹಾಗೆ."

ಈ ಭ್ರಮೆ ಸಂಸಾರದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರವಲ್ಲ, ಸಂಸಾರವೆಂಬ ಶಬ್ದದಲ್ಲಿ ಸಹ ಇದೆ. ಸಂ = ಉತ್ತಮವಾದ, ಸಾರವಿರತಕ್ಕದ್ದು ಸಂಸಾರ! ಜನರು ಯಾವುದರಲ್ಲಿ ಸಿಕ್ಕಿಕೊಂಡು ತಪ್ಪಿಸಿಕೊಳ್ಳಲಾರದೆ ತೊಳಲುತ್ತ ಇರುತ್ತಾರೋ ಅದು ಸಂಸಾರವೆಂದರ್ಥ. ಸಂಸಾರದಲ್ಲಿ ಸುಖವಿಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಜನರು ಇದಕ್ಕಾಗಿ ಕಷ್ಟಪಡುವುದಾದರೂ ಏಕೆ ? – ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆ ಹುಟ್ಟುತ್ತದೆ. ಇದನ್ನು ವಿಶ್ಲೇಷಿಸಿದ ದಾರ್ಶನಿಕರು ಹೇಳುವುದೇನೆಂದರೆ, ದುಃಖದ ನಿವೃತ್ತಿಯೇ ಸುಖವೆಂದು ಜನರು ಭ್ರಮಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಹಸಿವಾದಾಗ ಊಟ ಮಾಡಿದರೆ

ಸುಖವೆನಿಸುತ್ತದೆ. ಬಾಯಾರಿಕೆಯಾದಾಗ ನೀರು ಕುಡಿದರೆ ಸುಖವೆನಿಸುತ್ತದೆ. ಹಸಿವು, ಬಾಯಾರಿಕೆ ಮೊದಲಾದುವೆಲ್ಲ ಒಂದು ಬಗೆಯ ರೋಗಗಳು. ರೋಗ ಹೋದಾಗ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಸುಖವಾದಂತೆ ಕಾಣುತ್ತದೆ. ತಲೆನೋವು ಇಳಿದರೆ 'ಹಾ, ಸುಖವಾಯಿತು !' ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಆದದ್ದು ಏನು ? ತಲೆ ನೋವು ಹೋಯಿತು, ಅಷ್ಟೆ. ಹೆಗಲ ಮೇಲಿದ್ದ ಭಾರ ಇಳಿದರೆ ಸುಖವಾಯಿತೆನಿಸುತ್ತದೆ. ವಾಸ್ತವವಾಗಿ ಹೋದದ್ದು ಭಾರವೇ ಹೊರತು ಬಂದದ್ದು ಏನೂ ಇಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ದುಃಖನಿವೃತ್ತಿಯೇ ಸುಖವೆಂಬ ಭ್ರಮೆ.

ವಸ್ತುಭ್ರಾಂತಿಯೂ ಮಾನವನ ಪ್ರವೃತ್ತಿಗೆ ಕಾರಣ. ಭ್ರಾಂತಿ ಇಳಿಯುವವರೆಗೂ ಸತ್ಯವೆಂದೇ ತಿಳಿದು ಮಾನವನು ಕಾರ್ಯಪ್ರವೃತ್ತನಾಗುತ್ತಾನೆ. ಈ ಬಗೆಯಲ್ಲಿ ಸುಖಭ್ರಾಂತಿಯೂ ದುಃಖವೂ ಹಗಲಿರುಳುಗಳಂತೆ ಬರುತ್ತವೆ. ಚಕ್ರದ ಅರೆಕಾಲುಗಳಂತೆ ಸುತ್ತುತ್ತ ಇರುತ್ತವೆ. ಇದು ಮಾನವನ ವ್ಯಷ್ಟಿಜೀವನದಲ್ಲಿ ನಡೆಯುವಂತೆ ಸಮಷ್ಟಿಜೀವನದಲ್ಲಿಯೂ ಇದೆ. ಸತ್ಯ–ಅನೃತಗಳ ಕಲಬೆರಕೆಯಿಂದಲೇ ಜಗತ್ತು ನಡೆಯುವುದು.

ಬ್ರಿಟಿಷರು ಹೋಗಲಿ – ಎಂದು ರಾಷ್ಟ್ರ ಬಯಸಿತು. ಬ್ರಿಟಿಷರು ಹೋದರು, ರಾಷ್ಟ್ರ ಹೋಳಾಯಿತು. ಹೋಳಾದರೇನು, ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯದಿಂದ ನಾವು ಸುಖಿಗಳು ಎಂದುಕೊಂಡರು ಜನ. ಅಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಹಿಂದೂ–ಮುಸ್ಲಿಂ ದಂಗೆ ಪ್ರಾರಂಭವಾಯಿತೆಂದು ವ್ಯಥೆ. ಆಮೇಲೆ ದಂಗೆ ಅಡಗಿತೆಂದು ಸಮಾಧಾನ. ನಲವತ್ತು ವರ್ಷಗಳಾದರೂ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯದ ಫಲ ದೊರಕಲಿಲ್ಲವೆಂದು ಕೊರಗು. ನಾಡಿನ ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ ನಲವತ್ತು ವರ್ಷ ಅತ್ಯಲ್ಪಕಾಲ ಎಂದು ಸಮಾಧಾನ. ಶತ್ರುವಾಗಿದ್ದ ಪಾಕಿಸ್ತಾನ ಎರಡು ಹೋಳಾದಾಗ ಏನೋ ಕೈಗೆ ಸಿಕ್ಕಿತೆಂದು ಹಿಗ್ಗು. ಒಂದು ಮುಳ್ಳಿದ್ದುದು ಎರಡು ಮುಳ್ಳಾಯಿತೆಂದು ಅನಂತರ ಕುಗ್ಗು. ಶ್ರೀಲಂಕಾದಲ್ಲಿ ಶಾಂತಿಯೊಪ್ಪಂದವಾಯಿತೆಂದು ಸಂತೋಷ. ಶಾಂತಿಯ ಹಿಂದೆಯೇ ಅಶಾಂತಿ ಭುಗಿಲೆದ್ದಿತೆಂದು ವಿಷಾದ. ಪದಾರ್ಥಗಳ ಬೆಲೆ ಏರಿತೆಂದು ದುಃಖ. ನೋಟುಗಳ ಕಂತೆ ಕೈಗೆ ಬಂತೆಂದು ಸುಖ. ದೀರ್ಘಕಾಲ ದುಃಖ, ಅಲ್ಪಕಾಲ ಅದರ ನಿವೃತ್ತಿ–ಇಷ್ಟನ್ನೇ ಲೋಕ ಅನುಭವಿಸುತ್ತದೆ.

ಅಕೃತ್ವಾ ಪೌರುಷಂ ಯಾ ಶ್ರೀರ್ವಿಕಾಸಿನ್ಯಪಿ ಕಿಂ ತಯಾ |
ಜರದ್ಗವೋಽಪಿ ಚಾಶ್ನಾತಿ ದೈವಾದುಪಗತಂ ತೃಣಮ್ || || ೧೦೩ ||

— ಸುಭಾಷಿತರತ್ನಭಾಂಡಾಗಾರ

"ತನ್ನ ಪುರುಷಪ್ರಯತ್ನವನ್ನು ಮೆರೆಸದೆ ಹೇಗೋ ದೊರಕಿದ ಐಶ್ವರ್ಯ ದೊಡ್ಡದಾಗಿದ್ದರೂ ಅದರಿಂದೇನು ಪ್ರಯೋಜನ ? ಅದೃಷ್ಟವಶದಿಂದ ದೊರಕಿದ ಹುಲ್ಲನ್ನು ಮುದಿ ಎತ್ತೂ ತಿನ್ನುತ್ತಿರುತ್ತದೆ."

'ದುಡಿ ಇಲ್ಲವೆ ಮಡಿ' ಎಂಬ ಗಾದೆ ಮನುಷ್ಯನ ಕರ್ತವ್ಯಕರ್ಮದ ಶ್ರೇಷ್ಠತೆಯನ್ನು ಎತ್ತಿತೋರಿಸುತ್ತದೆ. ದುಡಿಯದಿದ್ದವನು ಮಡಿಯುವುದೇ ಲೇಸು. ತನ್ನ ಅನ್ನವನ್ನು ತಾನೇ ಸಂಪಾದಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು ಎಲ್ಲ ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಸ್ವಭಾವ. ನಿಸರ್ಗವೇ ಈ ನಿಯಮವನ್ನು ಗೊತ್ತುಪಡಿಸಿದೆ. ಹುಲಿ ಬೇಟೆಯಾಡಿ ತನ್ನ ಆಹಾರವನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ; ಒಂದು ಹುಲಿ ಕೊಂದುಹಾಕಿದ ಮೃಗವನ್ನು ಇನ್ನೊಂದು ಹುಲಿ ತಿನ್ನುವುದಿಲ್ಲ. ಕಾಡುಮೇಡುಗಳನ್ನಲೆದು ಜಿಂಕೆ ಹೊಟ್ಟೆತುಂಬಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಸಾಕುಪ್ರಾಣಿಗಳಾದ ಎತ್ತು, ಕೋಣಗಳು ಸಹ ಹೊಟ್ಟೆಪಾಡಿಗಾಗಿ ದುಡಿದೇ ತಿನ್ನಬೇಕಾಗಿದೆ. ಹಸು ತನ್ನ ಕರುವಿಗೆ ಮೇಯುವ ಶಕ್ತಿ ಬಂದೊಡನೆ ಮೊಲೆಯೂಡಿಸುವುದನ್ನು ನಿಲ್ಲಿಸಿ ತನ್ನ ಕರುವನ್ನೇ ಒದೆದು ಓಡಿಸುತ್ತದೆ. ಹಕ್ಕಿಗಳು ಮರಿಗಳಿಗೆ ಗುಟುಕುಗಳನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ಬೆಳೆಸಿ, ಹಾರಲು ಬಂದೊಡನೆ ಗೂಡಿನಿಂದ ಹೊರದೂಡುತ್ತವೆ.

ಧರ್ಮಶಾಸ್ತ್ರಗಳು ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬನಿಗೂ ಜೀವನಕ್ಕಾಗಿ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಉದ್ಯೋಗಗಳನ್ನು ವಿಧಿಸಿವೆ. 'ಆಹಾರಾರ್ಥಂ ಕರ್ಮ ಕುರ್ಯಾದನಿಂದ್ಯಂ' –ಆಹಾರಕ್ಕಾಗಿ ನಿಂದ್ಯವಲ್ಲದ ಕರ್ಮವನ್ನು ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬನೂ ಮಾಡಲೇಬೇಕೆಂದು ವಿಧಿ ಇದೆ. ಇವೆಲ್ಲವನ್ನೂ ಪರಿಶೀಲಿಸಿದಾಗ "ದುಡಿಯದೆ ಇದ್ದವನಿಗೆ ತಿನ್ನಲು ಅಧಿಕಾರವಿಲ್ಲ" ಎಂಬ ಸಿದ್ಧಾಂತ ಏರ್ಪಡುತ್ತದೆ. ಹೊಟ್ಟೆಯನ್ನು ಕೊಟ್ಟ ದೇವರು ಎರಡು ರೆಟ್ಟೆಗಳನ್ನೂ ಕೊಟ್ಟಿದ್ದಾನಲ್ಲವೆ?

ಸಮತಾವಾದದ ಮೂಲಸೂತ್ರ ಮೇಲಿನ ನೀತಿಶ್ಲೋಕದಲ್ಲಿದೆ. ಅದೇನೂ ನಮ್ಮ ಹಿರಿಯರು ಕಾಣದ ನೂತನ ತತ್ತ್ವವಲ್ಲ. ಜೀವನದ ಎಲ್ಲ ಮಾರ್ಗಗಳನ್ನೂ ಪ್ರಯೋಗಿಸಿ ನೋಡಿ ಇದಮಿತ್ಥಂ ಎಂಬ ನಿರ್ಣಯಕ್ಕೆ ಬಂದವರು ಅವರು. ಮಾನವಸಮಾಜಕ್ಕೆ ಯಾವುದು ಹಿತಕರ ಎಂಬುದನ್ನು ಬೇರು ಸಹಿತ ಶೋಧಿಸಿದ್ದಾರೆ. ವಿಚಿತ್ರ 'ಬುದ್ಧಿಜೀವಿ'ಗಳಿರುವ ಇಂದಿನ ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ಸಮರ್ಥರಾದ ಯೋಜಕರು ಇಲ್ಲ. 'ಯೋಜಕಸ್ತತ್ರ ದುರ್ಲಭಃ.'

ಸತ್ಯಂ ಬ್ರೂಯಾತ್ ಪ್ರಿಯಂ ಬ್ರೂಯಾತ್
ನ ಬ್ರೂಯಾತ್ ಸತ್ಯಮಪ್ರಿಯಮ್ |
ಪ್ರಿಯಂ ಚ ನಾನೃತಂ ಬ್ರೂಯಾತ್
ಏಷ ಧರ್ಮಃ ಸನಾತನಃ || || ೧೦೪ ||

– ಮನುಸ್ಮೃತಿ, ೪-೧೩೮

"ಸತ್ಯವನ್ನು ಹೇಳಬೇಕು. ಪ್ರಿಯವಾದ್ದನ್ನು ಹೇಳಬೇಕು. ಸತ್ಯ ವಾದರೂ ಅಪ್ರಿಯವಾದ್ದನ್ನು ಹೇಳಬಾರದು. ಪ್ರಿಯವಾದ್ದಾದರೂ ಸುಳ್ಳನ್ನು ಹೇಳಬಾರದು. ಇದು ಸನಾತನ ಧರ್ಮ."

ಸತ್ಯವೆಂದರೆ ಯಥಾರ್ಥವಾದದ್ದು. ಒಂದು ವಸ್ತುವಾಗಲಿ ಕ್ರಿಯೆಯಾಗಲಿ ಹೇಗೆ ಇದೆಯೋ, ಹೇಗೆ ನಡೆದಿದೆಯೋ ಆ ಸ್ಥಿತಿ ಯಥಾರ್ಥ. ಇದ್ದುದನ್ನು ಇದ್ದಂತೆ ಹೇಳುವುದು ಸತ್ಯವಚನ. ಇದು ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದ ಧರ್ಮ. ಸತ್ಯವನ್ನು ಹೇಳಬೇಕು ಎಂದರೆ ಅದಕ್ಕೆ ವಿರುದ್ಧವಾದ ಸುಳ್ಳನ್ನು ಹೇಳಬಾರದೆಂದು ಪರ್ಯವಸಾನವಾಗುತ್ತದೆ. ಒಂದು ವೇಳೆ ಸತ್ಯ ನಮಗೆ ಗೊತ್ತಿಲ್ಲದಿರಬಹುದು. ಆ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಸತ್ಯಸ್ಥಿತಿ ನನಗೆ ಗೊತ್ತಿಲ್ಲವೆಂದೇ ಹೇಳುವುದು ಸತ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಒಂದು ವೇಳೆ ಸತ್ಯ ವಿಪರೀತವಾಗಿ ಗೋಚರಿಸಿದ್ದರೆ ? ಸೂರ್ಯನು ನಮಗೆ ಚಿಕ್ಕ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಕಾಣುತ್ತಾನೆ. ಅವನಿರುವುದು ಭೂಮಿಗಿಂತಲೂ ಎಷ್ಟೋಪಾಲು ದೊಡ್ಡದಾಗಿ. ಅಂಥ

ಸಮಯದಲ್ಲಿ ತನಗೆ ಕಂಡಂತೆ ಮಾತ್ರ ಹೇಳುವುದು ಸತ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಯಾರಿಗೆ ಸೂರ್ಯನ ಪ್ರಮಾಣ ವೈಜ್ಞಾನಿಕವಾಗಿ ತಿಳಿದಿದೆಯೋ ಅವನು ಅಜ್ಞನಂತೆ ಚಿಕ್ಕ ಪ್ರಮಾಣವನ್ನು ಹೇಳಿದರೆ ಅದು ಸುಳ್ಳೆನಿಸುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ನಮ್ಮ ಇಂದ್ರಿಯದೋಷದಿಂದಲೋ, ಬುದ್ಧಿದೋಷದಿಂದಲೋ ತಪ್ಪಾಗಿ ತಿಳಿದದ್ದನ್ನು ತಪ್ಪಾಗಿಯೇ ಹೇಳಿದರೆ ಅಸತ್ಯವೆನಿಸಲಾರದು. ತಾನು ಕಂಡಂತೆ–ಕೇಳಿದಂತೆ–ಅನುಭವಿಸಿದಂತೆ ನುಡಿಯುವುದೇ ಪ್ರಕೃತದಲ್ಲಿ ಸತ್ಯ.

ಇನ್ನೊಬ್ಬರಿಗೆ ಸಂತೋಷವನ್ನುಂಟುಮಾಡುವುದು ಈಶ್ವರಪೂಜೆಯೇ ಎಂದು ನೀತಿವಚನ ಉಂಟು. ಈ ವಚನದ ಇನ್ನೊಂದು ರೂಪವೇ 'ಪ್ರಿಯಂ ಬ್ರೂಯಾತ್.' ಪ್ರಿಯವಾದ್ದನ್ನು ನುಡಿದರೆ ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಸಂತೋಷವೇ. ಹೇಳಲಿಕ್ಕೆ ಪ್ರಿಯವಾದದ್ದು ಇಲ್ಲದಾಗ, ಸತ್ಯವೇ ಅಪ್ರಿಯವಾಗುವ ಸನ್ನಿವೇಶದಲ್ಲಿ ಸುಮ್ಮನಿರುವುದು ಲೇಸು. ಒಂದು ವೇಳೆ ಸತ್ಯವನ್ನು ಆ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಹೇಳಕೂಡದೆಂದಾದರೆ, ನೀತಿವಚನಗಳ ಗತಿ ಏನು ? ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ನೀತಿವಚನ ದುಷ್ಟನಿಗೆ ಪ್ರಿಯವಾಗಿರುವುದಿಲ್ಲ. ವಿಭೀಷಣನ ಹಿತಬೋಧೆ ರಾವಣನಿಗೆ ಪ್ರಿಯವಾಗಲಿಲ್ಲ. ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನ ಹಿತಬೋಧೆ ದುರ್ಯೋಧನನಿಗೆ ರುಚಿಸಲಿಲ್ಲ. ಅವರಿಬ್ಬರೂ ಹಿತವಚನಗಳನ್ನು ನೀಡದಿದ್ದರೆ ಅದೇ ಅಧರ್ಮವಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಇದಕ್ಕೆ ಸಮಾಧಾನ ಹೀಗೆ – ಅದು ಧರ್ಮೋದ್ದೇಶದಿಂದ ಮಾಡಿದ ಹಿತವಚನ. ಮೊದಲು ಅಪ್ರಿಯವಾಗಿ ತೋರಿದರೂ ಪರಿಣಾಮದಲ್ಲಿ ಪ್ರಿಯವಾದದ್ದೇ ಔಷಧ ಇದ್ದಂತೆ.

ಪ್ರಿಯವಾಗಿದ್ದರೂ ಸುಳ್ಳನ್ನು ಹೇಳಬಾರದು. ಮುಖಸ್ತುತಿಗಾಗಿಯೋ ಇನ್ನಾವುದಾದರೂ ಸ್ವಾರ್ಥಕ್ಕಾಗಿಯೋ ಜನರು ಪ್ರಿಯವಾದ ಮಾತನ್ನು ಆಡುತ್ತಾರೆ. ಅದು ಸುಳ್ಳಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಹಾಗೆ ಹೇಳತಕ್ಕವರ ಉದ್ದೇಶ ದುಷ್ಟವಾದದ್ದು.

ತ್ಯಕ್ತವ್ಯೋ ಮಮಕಾರಃ ತ್ಯಕ್ತುಂ ಯದಿ ಶಕ್ಯತೇ ನಾಸೌ ।
ಕರ್ತವ್ಯೋ ಮಮಕಾರಃ ಕಿಂ ತು ಸ ಸರ್ವತ್ರ ಕರ್ತವ್ಯಃ ॥ ॥ ೧೦೫ ॥

— ಅಪ್ಪಯ್ಯದೀಕ್ಷಿತರ 'ವೈರಾಗ್ಯಶತಕ'

> "ನನ್ನದು ಎಂಬ ಮಮಕಾರವನ್ನು ತ್ಯಜಿಸಬೇಕು. ಒಂದು ವೇಳೆ ಅದನ್ನು ತ್ಯಜಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗದಿದ್ದರೆ ಮಮಕಾರವನ್ನು ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಬಹುದು. ಆದರೆ ಆ ಮಮಕಾರವನ್ನು ಎಲ್ಲರ ವಿಷಯದಲ್ಲಿಯೂ ಇಡಬೇಕು!"

ಲೋಕದಲ್ಲಿ 'ಅಹಂ – ನಾನು' ಎಂಬ ಭಾವ ಸರ್ವಮಾನವರಲ್ಲಿಯೂ ಇರುತ್ತದೆ. 'ನಾನು ಮಾಡುತ್ತೇನೆ, ನಾನು ತಿಳಿದಿದ್ದೇನೆ' ಎಂಬ ಅಹಂಬುದ್ಧಿ ಇಲ್ಲದ ಯಾರೂ ಯಾವ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿಯೂ ಪ್ರವರ್ತಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಎಂತಹ ವಿನೀತನಾದ ಗುಣಶಾಲಿಯಲ್ಲಿಯೂ ಈ ಅಹಂಭಾವನೆಯಿಲ್ಲದೆ ಕೆಲಸವೇ ನಡೆಯುವುದಿಲ್ಲ. ಹನುಮಂತನು 'ದಾಸೋಽಹಂ ಕೋಸಲೇಂದ್ರಸ್ಯ' ಎನ್ನುವಾಗ ಸಹ 'ಅಹಂ' ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತಲೇ ಕಾರ್ಯಪ್ರವೃತ್ತನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಇದೇ ಅಹಂಕಾರ. ಇದು ವಿನೀತನಲ್ಲಿ ಸಾತ್ತ್ವಿಕರೂಪದಲ್ಲಿರುತ್ತದೆ. ಈ ಸಾತ್ತ್ವಿಕಾಹಂಕಾರ ಅನ್ಯರ ಅಹಂಭಾವವನ್ನು ತುಳಿಯುವುದಿಲ್ಲ. ರಾಜಸವಾದ ಅಹಂಕಾರವಾದರೋ ಅನ್ಯರ ಅಹಂಭಾವವನ್ನು ಮೆಟ್ಟಿನಿಲ್ಲುತ್ತದೆ. ಇಂತಹ ಅಹಂಭಾವ ಇದ್ದವನನ್ನು ಅಹಂಕಾರಿ ಅನ್ನುತ್ತಾರೆ.

ಹೊಗೆಯಿದ್ದಲ್ಲಿ ಬೆಂಕಿ ಇದ್ದೇ ಇರುವಂತೆ ಅಹಂಕಾರವಿದ್ದ ಮೇಲೆ ಅವರಲ್ಲಿ ಮಮಕಾರ ಇರಲೇಬೇಕು. ಅಹಂಕಾರವೇ ಮಮಕಾರವಾಗಿ ಎಲ್ಲ ಕಾಮಕ್ರೋಧಗಳಿಗೂ ಬೀಜವಾಗುತ್ತದೆ. ಎಲ್ಲ ಅನರ್ಥವೃಕ್ಷಗಳೂ ರಾಜಸ ಮಮಕಾರದಿಂದ ಬೆಳೆಯುತ್ತವೆ. ಯಾವುದರ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಮಮತೆಯೋ ಅದರ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ರಾಗ, ಯಾವುದರ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಮಮತೆ ಇಲ್ಲವೋ ಅದರ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ದ್ವೇಷ – ಎನ್ನುವುದು ನೈಸರ್ಗಿಕವಾಗಿಬಿಡುತ್ತದೆ.

ಸಾತ್ತ್ವಿಕವಾದ ಮಮಕಾರ ಇರಬೇಕಾದದ್ದು. ನನ್ನ ರಾಷ್ಟ್ರ, ನನ್ನ ಜನರು, ನನ್ನ ಧರ್ಮ, ನನ್ನ ಕರ್ತವ್ಯ–ಎಂಬ ಭಾವನೆಗಳು ಪವಿತ್ರವಾದವು; ಜೀವೋತ್ಕರ್ಷವನ್ನುಂಟುಮಾಡತಕ್ಕವು. ಸಾತ್ತ್ವಿಕವಾದ ಮಮಕಾರದಿಂದ ಅನ್ಯರಲ್ಲಿ ದ್ವೇಷ ಹುಟ್ಟುವುದಿಲ್ಲ, ಹುಟ್ಟಬಾರದು. ತ್ಯಜಿಸಬೇಕಾದದ್ದು ರಾಜಸ ಮಮಕಾರವನ್ನು. ಆದರೆ ಇದನ್ನು ತ್ಯಜಿಸುವುದು ಕಠಿಣ. ಕೆಟ್ಟ ಚಟದಂತೆ ಇದು ಮನುಷ್ಯನಿಗೆ ಗಂಟುಬಿದ್ದಿರುತ್ತದೆ. ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಅಪ್ಪಯ್ಯ

ದೀಕ್ಷಿತರು ಈ ಉಪಾಯ ಹೇಳಿದರು–ಮಮಕಾರವನ್ನು ಬಿಡಲಾಗದಿದ್ದರೆ ಬೇಡ; ಅದನ್ನು ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿರುವ ಸರ್ವರ ವಿಷಯದಲ್ಲಿಯೂ ವಿಸ್ತರಿಸಿಕೋ. ವಿಸ್ತರಿಸಿಕೊಂಡಾಗ 'ವಸುಧೈವ ಕುಟುಂಬಕಂ' ಆಗುತ್ತದೆ. ಯಾಗ ವಿಷಯದಲ್ಲಿಯೂ ದ್ವೇಷವಿರುವುದಿಲ್ಲ, ವಿಷವೇ ಅಮೃತವಾಗುತ್ತದೆ.

ದೂರಸ್ಥೋ ಜ್ಞಾಯತೇ ಸರ್ವಃ ಪರ್ವತೇ ಜ್ವಲನಾದಿವತ್ |
ಚೂಡಾಮಣಿಃ ಶಿರಃಸ್ಥೋಽಪಿ ದೃಶ್ಯತೇ ನ ಸ್ವಚಕ್ಷುಷಾ || || ೧೦೬ ||

— ರಾಮಾಯಣಮಂಜರೀ, ಕಿಷ್ಕಿಂಧಾಕಾಂಡ, ೪೭೮

"ಎಲ್ಲರೂ ದೂರದಲ್ಲಿದ್ದಾಗ ಗಮನಕ್ಕೆ ಬರುತ್ತಾರೆ, ಪರ್ವತದಲ್ಲಿ ಕಾಣಿಸುವ ಅಗ್ನಿಯ ಹಾಗೆ, ಚೂಡಾಮಣಿಯು ತನ್ನ ತಲೆಯ ಮೇಲೆ ವಿರಾಜಿಸುತ್ತಿದ್ದರೂ ತನ್ನ ಕಣ್ಣಿಗೆ ಕಾಣುವುದಿಲ್ಲ."

ನೂರು ಯೋಜನದಗಲದ ಸಮುದ್ರವನ್ನು ದಾಟತಕ್ಕವರು ಯಾರೆಂದು ಪ್ರಶ್ನೆ ಹುಟ್ಟಿದಾಗ ವಾನರರು ಯಾರ ಯಾರ ಹೆಸರನ್ನೋ ಹೇಳಿ, ಅಷ್ಟು ದೂರ ಹಾರತಕ್ಕ ಸಮರ್ಥರು ಯಾರೆಂದು ವಿಸ್ಮಿತರಾಗುತ್ತಾರೆ. ಆಗ ಜಾಂಬವಂತ ಮೇಲ್ಕಂಡ ಮಾತನ್ನು ಹೇಳಿ ತಮ್ಮ ನಡುವೆಯೇ ಕುಳಿತಿದ್ದ ಹನುಮಂತ ಸಮರ್ಥನೆಂದು ತೋರಿಸುತ್ತಾನೆ. ಇದು ರಾಮಾಯಣದ ಕಾಲದಿಂದಲೂ ನಮ್ಮಲ್ಲಿ ನಡೆದುಬಂದಿರುವ ವಾಸ್ತವಾಂಶ.

ಹಿತ್ತಲಗಿಡ ಮದ್ದಲ್ಲ, ಬೇಲಿಯ ಸಾಲಿನಲ್ಲಿ ಬೆಳೆದ ಆಡುಸೋಗೆ ಎಲೆಯ ರಸ ನಮ್ಮ ಕೆಮ್ಮಿಗೆ ಔಷಧವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. 'ವಸಾಕಾ ಸಿರಪ್' ಎಂಬ ಹೆಸರನ್ನು ತಳೆದು ಅದೇ ರಸ ದೂರದಿಂದ ಅವತರಿಸಿದಾಗ ಕೆಮ್ಮಿಗೆ ಪರಮೌಷಧವೆನಿಸಿಬಿಡುತ್ತದೆ. ಹಿತ್ತಿಲಲ್ಲಿ ಬೆಳೆದ ಸರ್ಪಗಂಧಿ ಉಪಯೋಗಕ್ಕೆ ಬಾರದ ಕಾಡುಗಿಡವೆನಿಸುತ್ತದೆ. ಅದೇ 'ರಿಸರ್ಪಿನ್' ಎಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದ ನೂರರಷ್ಟು ಬೆಲೆಯೇರಿಸಿಕೊಂಡು ಬಣ್ಣದ ವೇಷವನ್ನು ತೊಟ್ಟು ಬಂದಾಗ ರಕ್ತದ ಒತ್ತಡವನ್ನು ನಿಲ್ಲಿಸುತ್ತದೆ !

ದಶಮಾಂಶ ಪದ್ಧತಿಯನ್ನು ಕಂಡುಹಿಡಿದವರು ಯಾರು ? – ಎಂದು ಯಾವ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಯನ್ನಾದರೂ ಕೇಳಿ ನೋಡಬಹುದು. 'ಅದನ್ನು ಕಂಡು ಹಿಡಿದವರು ಭಾರತೀಯರು' ಎಂದು ಉತ್ತರ ಕೊಡುವ ಎದೆಗಾರಿಕೆ ಯಾವ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗೂ ಇಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ, ಉಪಾಧ್ಯಾಯರು ಅದನ್ನು ಹೇಳಿಕೊಟ್ಟಿಲ್ಲ! ಗಣಿತಶಾಸ್ತ್ರದ ಒಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಪ್ರಮೇಯವನ್ನು ಪೈಥಾಗೊರಸ್ ಕಂಡು ಹಿಡಿದನೆಂದು ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕರು ಹೇಳುತ್ತಲೇ ಇದ್ದಾರೆ. ಆ ಪ್ರಮೇಯ ಬೋಧಾಯನರ ಶುಲ್ಬಸೂತ್ರದಲ್ಲಿಯೇ ಇದೆಯೆಂಬುದನ್ನು ಅವರು ಕಂಡಿಲ್ಲ.

'ಭೂಮಿ ಗುಂಡಾಗಿದೆ, ಅದು ತನ್ನ ಅಕ್ಷದಮೇಲೆ ಸೂರ್ಯನ ಸುತ್ತ ಸುತ್ತುತ್ತದೆ, ಸೂರ್ಯನ ರಶ್ಮಿಯಲ್ಲಿ ಏಳು ಬಣ್ಣಗಳುಂಟು, ಸೂರ್ಯನಿಗೆ ನಿಜವಾಗಿ ಉದಯವೂ ಇಲ್ಲ ಅಸ್ತವೂ ಇಲ್ಲ' ಎಂಬ ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಸತ್ಯಗಳು ಋಗ್ವೇದದಲ್ಲಿಯೇ ಕಾಣಸುತ್ತವೆ. ಸೂರ್ಯನೇ ಮೊದಲಾದ ಆಕಾಶ ಕಾಯಗಳು ಪರಸ್ಪರ ಆಕರ್ಷಣಶಕ್ತಿಯಿಂದ ನಿಂತಿವೆ–ಎಂದು ವಿಷ್ಣುಪುರಾಣ ಹೇಳುತ್ತದೆ. ಭೂಮಿಯ ನೆರಳು ಚಂದ್ರನ ಮೇಲೆ ಬೀಳುತ್ತದೆ ಎಂಬ ವರ್ಣನೆ ಕಾಳಿದಾಸನ ರಘುವಂಶದಲ್ಲಿದೆ ! ಸೂರ್ಯಗ್ರಹಣ, ಚಂದ್ರಗ್ರಹಣ ಗಳಾಗುವ ಬಗೆಯನ್ನು ವರಾಹಮಿಹಿರನು ಬೃಹತ್‌ಸಂಹಿತೆಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ್ದಾನೆ. ಇವು ಕೆಲವೇ ಉದಾರಹಣೆಗಳು. ಇಂದು ನಮ್ಮ ಪಠ್ಯಪುಸ್ತಕಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಪ್ರಮೇಯಗಳನ್ನು ಕಂಡುಹಿಡಿದ ಕೀರ್ತಿಯನ್ನು ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯರಿಗೆ ಹೊರಿಸಿ ನಮ್ಮ ಆತ್ಮವನ್ನೇ ಮರೆಸಿದ್ದಾರೆ. ಆತ್ಮವನ್ನು ಮರೆತಾಗ ರಾಷ್ಟ್ರಾಭಿಮಾನ ಹುಟ್ಟು ವುದು ಹೇಗೆ ?

ನೇಹ ಯತ್ ಕರ್ಮ ಧರ್ಮಾಯ ನ ವಿರಾಗಾಯ ಕಲ್ಪತೇ |
ನ ತೀರ್ಥಪದಸೇವಾಯೈ ಜೀವನ್ನಪಿ ಮೃತೋ ಹಿ ಸಃ || || ೧೦೭ ||

— ಭಾಗವತ, ೩-೨೩-೫೬

"ಈ ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಯಾರು ಮಾಡುವ ಕೆಲಸವು ಧರ್ಮ ಸಾಧನೆಗಾಗಿ ಅಲ್ಲವೋ, ವೈರಾಗ್ಯಕ್ಕಾಗಿ ಅಲ್ಲವೋ ಅಥವಾ ಪೂಜ್ಯರ

ಸೇವೆಗಾಗಿಯೂ ಅಲ್ಲವೋ, ಆ ಮನುಷ್ಯನು ಬದುಕಿದ್ದರೂ ಸತ್ತವನೇ ಸರಿ.''

ಮನುಷ್ಯನಿಗೆ ಐದು ಜ್ಞಾನೇಂದ್ರಿಯಗಳೂ ಐದು ಕರ್ಮೇಂದ್ರಿಯಗಳೂ ಇವೆ. ದಶೇಂದ್ರಿಯಗಳಿಗೆ ಸೂತ್ರಧಾರನಾಗಿ ಮನಸ್ಸು ಕೆಲಸ ಮಾಡುತ್ತದೆ. ಮನಸ್ಸಿನ ವಿವೇಚನಾಶಕ್ತಿ ಪೂರ್ಣವಾಗಿರತಕ್ಕದ್ದು ಮನುಷ್ಯನಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ. ಆದ್ದರಿಂದ ಮನುಷ್ಯನು ಮಾಡುವ ಕೆಲಸ ಅರ್ಥವತ್ತಾಗಿರಬೇಕು. ಉದ್ದೇಶವು ಸಮೀಚೀನವಾಗಿದ್ದರೆ ಕ್ರಿಯೆ ಅರ್ಥವತ್ತಾಗುತ್ತದೆ.

ಧರ್ಮಶಬ್ದವು ವಿಶಾಲವಾದ ಅರ್ಥವ್ಯಾಪ್ತಿಯುಳ್ಳದ್ದು. ವೈರಾಗ್ಯ, ಪೂಜ್ಯಸೇವೆಗಳು ಅದರ ಅಂಗಗಳೇ. ವೈರಾಗ್ಯವು ನಿಷ್ಕಾಮಕರ್ಮವನ್ನೂ, ಪೂಜ್ಯಸೇವೆಯು ಜ್ಞಾನಾರ್ಜನೆಯನ್ನೂ ಪ್ರತಿನಿಧಿಸುತ್ತವೆ. ತನ್ನ ಆತ್ಮದ, ತನ್ನ ಸಮಾಜದ, ತನ್ನ ರಾಷ್ಟ್ರದ ಶ್ರೇಯಸ್ಸಿಗಾಗಿ ಮಾಡತಕ್ಕ ಕೆಲಸವೆಲ್ಲವೂ ಅರ್ಥವತ್ತಾದದ್ದು. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ವಿಶ್ವಹಿತವೇ ಅಡಕವಾಗಿದೆ. ವಿಶ್ವ ಹಿತಾರ್ಥವಾದ ಕರ್ಮವೆಲ್ಲವೂ ಯಜ್ಞವೇ. ದೇವತೋದ್ದೇಶದಿಂದ ಅಗ್ನಿಯಲ್ಲಿ ಹವಿಸ್ಸರ್ಪಿಸುವುದು ಈ ಯಜ್ಞದ ಒಂದು ಅಂಗ. ಧರ್ಮ ಶಬ್ದದಂತೆ ಯಜ್ಞ ಶಬ್ದವೂ ವಿಶಾಲವಾದ ಅರ್ಥವ್ಯಾಪ್ತಿಯುಳ್ಳದ್ದು. ಯಜ್ಞದ ಅನುಷ್ಠಾನವೇ ಕರ್ಮಚಕ್ರ. ಈ ಕರ್ಮಚಕ್ರವನ್ನು ಯಾವ ಮನುಷ್ಯನು ಅನುವರ್ತಿಸುವುದಿಲ್ಲವೋ ಅವನ ಜನ್ಮ ವ್ಯರ್ಥ.

ಕೊಡುವುದು, ಕೊಳ್ಳುವುದು–ಇವೆರಡೂ ಯಜ್ಞಕಾರ್ಯದ ಮೂಲಸೂತ್ರಗಳು. ಈ ಆದಾನ ಪ್ರದಾನಗಳಿಂದಲೇ ಜಗದ್ಯಂತ್ರವು ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ಆದಾನವಿಲ್ಲದೆ ಪ್ರದಾನವಿರದು. ಪ್ರದಾನವಿಲ್ಲದೆ ಆದಾನ ಕೂಡದು. ಗಿಡ, ಮರ, ಬಳ್ಳಿಗಳಲ್ಲಿ ಸಹ ಈ ಯಜ್ಞಕ್ರಿಯೆ ಸತತವಾಗಿ ನಡೆಯುತ್ತಿರುತ್ತದೆ. ಅವು ನಮ್ಮಿಂದ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವುದಕ್ಕಿಂತ ಕೊಡುವುದೇ ಅಧಿಕ.

ನಾವು ಮಾತನ್ನಾಡುವುದು, ಬರೆಯುವುದು–ಇವು ಸಹ ಕರ್ಮಗಳೇ. ನಿಷ್ಫಲವಾದ ಮಾತು ಕಾಗೆಯ ಕೂಗು ಇದ್ದಂತೆ. ಜ್ಞಾನದ ಬೆಳಕನ್ನು ನೀಡದ, ವಿಚಾರಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಪ್ರಚೋದಿಸದ ಲೇಖನ ವ್ಯರ್ಥ. ಅದು ಶಕ್ತಿಯ

ಅಪವ್ಯಯ. ಉಪಕೃತಿಯಿಲ್ಲದ ಲೇಖನದಲ್ಲಿ ಅಪಕೃತಿಯ ಸಂಭವ ಇಲ್ಲದೆ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಇಂತಹ ಲೇಖನ ದುರ್ಲೇಖನ. ಮೇಧಾವಿಗಳೆನಿಸಿಕೊಂಡವರೂ ಸಹ ದುರ್ಲೇಖನಗಳಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿರುವುದು ಕಾಲ ವಿಪರ್ಯಾಸ. ರಾಮಾಯಣ, ಮಹಾಭಾರತಗಳಂತಹ ಮಹಾಕಾವ್ಯಗಳನ್ನು ಸಹ ಹಳಿಯುವುದಕ್ಕೂ ವಿಕೃತಗೊಳಿಸುವುದಕ್ಕೂ ಇವರ ಲೇಖನಿ ಉದ್ಯುಕ್ತವಾಗಿದೆಯೆಂಬುದು ಅರ್ಥವಾಗದ ಮನೋವಿಕೃತಿ.

ಶ್ರೀರಾಮ ಸೀತೆಯರ ಚಾರಿತ್ರ್ಯವನ್ನು ಶಂಕಿಸಿ ಬರೆಯುವ ಕೀಳ್ಮಟ್ಟಕ್ಕೆ ಇಳಿಯುವವರೆಗೆ ಇವರು ಹೋಗಿದ್ದಾರೆ. ಈ ದುರ್ವಿಚಾರಸಂಕಿರಣ ಯಾವ ಉದ್ದೇಶಕ್ಕಾಗಿ ? ಯಾರ ಅಜ್ಞಾನವನ್ನು ಹೋಗಲಾಡಿಸಿ ಸನ್ಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ? ಈ ಜನರು ರಾಷ್ಟ್ರದ ಸಂಘಟಕರಲ್ಲ, ರಾಷ್ಟ್ರದ ವಿಘಟಕರು. ಸಮಾಜವನ್ನು ಒಡೆಯತಕ್ಕವರು. ಈ ದುರ್ಲೇಖಕರು ಜೀವನ್ಮೃತರು – ಎನ್ನುತ್ತದೆ ಮೇಲ್ಕಂಡ ಭಾಗವತ ವಚನ. ಸತ್ತವರು ಬೂದಿಯಾಗಿ ನಿಃಶೇಷರಾಗುತ್ತಾರೆ. ಜೀವನ್ಮೃತರು ಕೊಳೆತು ನಾರುತ್ತಾ ಪರಿಸರವನ್ನು ಕೆಡಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಅಹಿಂಸಾ ಸತ್ಯಮಸ್ತೇಯಂ ಶೌಚಮಿಂದ್ರಿಯನಿಗ್ರಹಃ |
ದಾನಂ ದಮೋ ದಯಾ ಕ್ಷಾಂತಿಃ
ಸರ್ವೇಷಾಂ ಧರ್ಮಸಾಧನಮ್|| || ೧೦೮ ||

— ಯಾಜ್ಞವಲ್ಕ್ಯ, ೧-೧೨೨

''ಅಹಿಂಸೆ, ಸತ್ಯವನ್ನಾಡುವುದು, ಪರಸ್ವತ್ತನ್ನು ಅಪಹರಿಸದಿರುವುದು, ಶುಚಿತ್ವ, ಇಂದ್ರಿಯನಿಗ್ರಹ, ದಾನ, ಮನೋನಿಗ್ರಹ, ದಯೆ, ತಾಳ್ಮೆ – ಇವು ಸರ್ವರಿಗೂ ಧರ್ಮಸಾಧನ.''

ಧರ್ಮದಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯಧರ್ಮ, ವಿಶೇಷಧರ್ಮ–ಎಂದು ಎರಡು ವಿಧ. ಸಾಮಾನ್ಯಧರ್ಮ ಮನುಷ್ಯಮಾತ್ರರಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ್ದು. ವಿಶೇಷ ಧರ್ಮವು

ಬೇರೆಬೇರೆ ವರ್ಣದವರಿಗೂ ಆಶ್ರಮದವರಿಗೂ ವಿಹಿತವಾದವು. ಸಾಮಾನ್ಯ ಧರ್ಮವಿಲ್ಲದೆ ವಿಶೇಷಧರ್ಮವಿಲ್ಲ. ಅಹಿಂಸಾದಿಗಳು ಸಾಮಾನ್ಯ ಧರ್ಮಗಳು; ಸಕಲಮಾನವರೂ ಆಚರಿಸಬೇಕಾದವು. ಆದ್ದರಿಂದ 'ಸರ್ವೇಷಾಂ' ಎಂದು ಸ್ಮೃತಿಕಾರರು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಈ ಸಾಮಾನ್ಯ ಧರ್ಮಗಳು ಯಾರಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲವೋ ಅವರು ಧರ್ಮಬಾಹಿರರೇ. ಅವರ ಮನುಷ್ಯತ್ವವೇ ನ್ಯೂನತೆಯಲ್ಲಿದೆ ಎಂದು ಹೇಳಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಅವರು ಪೂರ್ಣಮಾನವರಲ್ಲ.

ಭಾರತೀಯ ಧರ್ಮಶಾಸ್ತ್ರ ರೂಪಿಸಿದ ಈ ಧರ್ಮ ಜಗತ್ತಿನ ಸಕಲ ಮಾನವರಿಗೂ ಸರ್ವಕಾಲದಲ್ಲಿಯೂ ಮಾನ್ಯವಾಗುವ ಆಚಾರಸಂಹಿತೆ ಯಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಈಗಿನ ನಾಗರಿಕ ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ಸಹ ಯಾವ ವಿದ್ಯಾವಂತನೂ, ವಿವೇಕಿಯೂ, ಸಂಸ್ಕೃತಿಸಂಪನ್ನನೂ ಮೇಲ್ಕಂಡ ಮಾನವಗುಣಗಳನ್ನು ದೂಷಿಸಲಾರ.

ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಅಹಿಂಸೆಯ ವಿಷಯವಾಗಿ ಒಂದು ಚೋದ್ಯ ಉಂಟು. ಅಹಿಂಸೆ ಎಂದರೆ ಏನು ? ಇನ್ನೊಬ್ಬರಿಗೆ ನೋವನ್ನುಂಟುಮಾಡದಿರುವುದು ಅಹಿಂಸೆಯೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು. ಶಾರೀರಿಕವಾಗಿಯೂ ಮಾನಸಿಕವಾಗಿಯೂ ಅನ್ಯರನ್ನು ಪೀಡಿಸದಿರುವುದು, ಬಲಾತ್ಕಾರ ಪ್ರಯೋಗ ಮಾಡದಿರುವುದು, ಪ್ರಾಣಹತ್ಯೆ ಮಾಡದಿರುವುದು–ಇವೆಲ್ಲ ಅಹಿಂಸೆಯಲ್ಲಿ ಸೇರತಕ್ಕವೇ. ಜೈನ, ಬೌದ್ಧ, ಕ್ರೈಸ್ತಮತದವರೂ ಸಹ ಅಹಿಂಸೆಗೆ ದೊಡ್ಡ ಮಾನ್ಯತೆಯನ್ನು ಕೊಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ. ಇದು ಎಷ್ಟರಮಟ್ಟಿಗೆ ಕಾರ್ಯಸಾಧ್ಯ ? ಕ್ರಿಮಿ–ಕೀಟಗಳೂ ಪ್ರಾಣಿಗಳೇ ಸರಿಯಷ್ಟೆ. ಸೊಳ್ಳೆ, ಜಿರಲೆ, ಇಲಿ ಮುಂತಾದವನ್ನು ಕೊಲ್ಲದೆ ಮನುಷ್ಯನ ಬಾಳ್ವೆ ಶಕ್ಯವೆ ?

ನರಹತ್ಯೆ ಎಲ್ಲ ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಹತ್ಯೆಗಿಂತಲೂ ಘೋರವೆಂದು ಎಲ್ಲರೂ ಒಪ್ಪುತ್ತಾರೆ. ಹಿಂಸೆಮಾಡದೆ ಮಾಂಸಾಹಾರ ಶಕ್ಯವೆ? ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಮಾಂಸಾಹಾರವನ್ನು ಎಲ್ಲರೂ ತ್ಯಜಿಸಿ ಸಸ್ಯಾಹಾರಿಗಳಾದರೆ ಅರೆಹೊತ್ತಿನ ಕೂಳಿಗೂ ಮಾನವರಿಗೆ ಗತಿಯಿಲ್ಲದೆಹೋದೀತು !

ಪ್ರಕೃತಿಧರ್ಮದಲ್ಲಿಯೇ ಹಿಂಸೆ ಸೇರಿಕೊಂಡಿದೆ. ಹುಲಿಗೆ ಮೃಗಗಳ ಬೇಟೆಯನ್ನು ಕಲಿಸಿದವರು ಯಾರು ? ಹಸಿವಿನಿಂದ ಸಾಯುವ ಪ್ರಸಂಗ ಬಂದರೂ ಹುಲಿ ಹುಲ್ಲನ್ನು ತಿನ್ನುವುದಿಲ್ಲ.

''ಆತತಾಯಿನಮಾಯಾಂತಂ ಹನ್ಯಾದೇನಾವಿಚಾರಯನ್''– 'ಆತತಾಯಿ' ಯಾದವನನ್ನು–ಎಂದರೆ, ಹತ್ಯೆಮಾಡಲು ಬರುವ ದುಷ್ಟನನ್ನು– ಹಿಂದೆಮುಂದೆ ನೋಡದೆ ಕೊಂದುಬಿಡಬೇಕು ಎಂದು ಧರ್ಮಶಾಸ್ತ್ರದ ವಿಧಿಯುಂಟು.

ಹೀಗೆಯೇ ಸತ್ಯದ ವಿಷಯದಲ್ಲೂ ವಿಚಾರ ಉಂಟು. ಕೆಲವು ಸಂದರ್ಭ ಗಳಲ್ಲಿ ಸುಳ್ಳು ಹೇಳುವುದರಿಂದ ದೋಷವಿಲ್ಲ ಎಂದು ಧರ್ಮಶಾಸ್ತ್ರಕಾರರು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಇದು ಧರ್ಮ-ಇದು ಅಧರ್ಮ ಎಂದು ಖಂಡ ತುಂಡಾಗಿ ವಿಭಾಗಿಸುವುದು ಅಸಾಧ್ಯವಾದದ್ದು. ಅಲ್ಲದೆ, ಸಾಮಾನ್ಯ ಪ್ರಜೆಗಳಿಗೆ ಅಹಿಂಸೆ ಧರ್ಮವಾದೀತು. ಅದು ರಾಷ್ಟ್ರಧರ್ಮವಾದೀತೆ ? ಘೋರ ಅಪರಾಧಿಗಳಿಗೆ, ರಾಷ್ಟ್ರದ್ರೋಹಿಗಳಿಗೆ ದಂಡನೆ ಯಾವುದು ? ವಿದ್ರೋಹಿಗಳಾದ ಪರಕೀಯರು ರಾಷ್ಟ್ರದ ಮೇಲೆ ದಂಡೆತ್ತಿ ಬಂದಾಗ ರಾಷ್ಟ್ರಧರ್ಮ ಯಾವುದಾದೀತು ? ಸರ್ವತ್ರ ಅಹಿಂಸೆಯೇ ಧರ್ಮವಾದರೆ ಕ್ಷಾತ್ರಧರ್ಮಕ್ಕೆ ಎಡೆಯೆಲ್ಲಿ ? ಅಶೋಕ ಚಕ್ರವರ್ತಿ ಬೌದ್ಧಮತವನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿ ಅಹಿಂಸೆ ಯನ್ನು ರಾಷ್ಟ್ರಧರ್ಮವೆಂದು ಘೋಷಿಸಿದನೆಂದು ಇತಿಹಾಸಕಾರರು ಹೇಳುವುದುಂಟು. ಆತನು ಕಳಿಂಗ ದೇಶದ ಮೇಲೆ ಮೊದಲು ಯುದ್ಧವನ್ನು ಮಾಡಿ ಅಸಂಖ್ಯಾತ ಜನರ ಹತ್ಯೆಗೆ ನಿಮಿತ್ತನಾದನೆಂದೂ ಇತಿಹಾಸ ಹೇಳುತ್ತದೆ. ಹಿಂಸೆಯಿಂದ ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಪಾಲಿಸುವಾಗ ಅಹಿಂಸೆ ಅವನ ಧರ್ಮವಾಯಿತು. ರಾಜ್ಯಭಾರದ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಜನರು ಪುಂಡೇಳದೆ ಇದ್ದುದು, ಅಥವಾ ಪರಕೀಯರು ದಂಡೆತ್ತಿ ಬರದಿದ್ದುದು ಅಹಿಂಸಾಧರ್ಮದ ಪುಣ್ಯ ! ನಾದಿರಶಹನೋ, ತೈಮೂರನೋ ದಂಡೆತ್ತಿ ಬಂದಿದ್ದರೆ ಅಶೋಕನು ಅವರನ್ನು ಹೇಗೆ ಎದುರಿಸುತ್ತಿದ್ದ ?

ಅಹಿಂಸೆ ವ್ಯಕ್ತಿಧರ್ಮವೇ ಹೊರತು ಎಂದಿಗೂ ರಾಷ್ಟ್ರಧರ್ಮವಾಗದು. ಧರ್ಮದ ರಕ್ಷಣೆಗಾಗಿ ಹಿಂಸಾಪ್ರಯೋಗ ಅನಿವಾರ್ಯ. ಅದೇ ಕ್ಷಾತ್ರಧರ್ಮ.

ಅತಿಕ್ರಾಂತಸುಖಾಃ ಕಾಲಾಃ ಪ್ರತ್ಯುಪಸ್ಥಿತದಾರುಣಾಃ |
ಶ್ವಃ ಶ್ವಃ ಪಾಪೀಯದಿವಸಾ ಪೃಥಿವೀ ಗತಯೌವನಾ || || ೧೧೯ ||

– (ವ್ಯಾಸವಚನ) ಧ್ವನ್ಯಾಲೋಕ, ೩

"ಈಗ ಸುಖದ ಕಾಲಗಳು ಕಳೆದುಹೋದವು. ಇನ್ನು ಕ್ರೂರವಾದ ಶೋಕಪ್ರಸಂಗಗಳು ಎದುರಾಗುತ್ತವೆ. ನಾಳೆ, ನಾಳೆ ಎಂಬುದು ಕ್ರಮವಾಗಿ ಪಾಪೀಯವಾಗುತ್ತ ಹೋಗುತ್ತದೆ. ಪೃಥ್ವಿಯ ಯೌವನ ಕಳೆದುಹೋಯಿತು."

'ನಿಮ್ಮ ಆರೋಗ್ಯ ಉತ್ತಮವೇ?' – ಎಂದು ಒಬ್ಬ ವೃದ್ಧರನ್ನು ಸ್ನೇಹಿತರು ವಿಚಾರಿಸಿದಾಗ ಅವರು, 'ನಾಳೆಗಿಂತ ಉತ್ತಮ' ಎಂದು ಉತ್ತರಿಸಿದರಂತೆ ! ದಿನೇ ದಿನೇ ಆರೋಗ್ಯವು ಕ್ಷೀಣಿಸುತ್ತಿದೆ—ಎಂಬುದು ಆ ಮಾತಿನ ಧ್ವನಿ. ಧ್ವನಿಕಾರ ಆನಂದವರ್ಧನನು ಮೇಲ್ಕಂಡ ಶ್ಲೋಕವು ಮಹರ್ಷಿ ವ್ಯಾಸರದು ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾನೆ. ಪ್ರಾಚೀನ ಭಾರತೀಯರೆಲ್ಲರ ವಿಚಾರಸರಣಿ ಹೀಗೆಯೇ ಇದೆ. ಕೃತಯುಗದಲ್ಲಿ ನಾಲ್ಕು ಪಾದಗಳಿಂದ ಚಲಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಧರ್ಮಪುರುಷ ತ್ರೇತಾಯುಗದಲ್ಲಿ ತ್ರಿಪಾತ್ ಆಗಿ, ದ್ವಾಪರದಲ್ಲಿ ದ್ವಿಪಾತ್ ಆಗಿ, ಕಲಿಯುಗ ದಲ್ಲಿ ಏಕಪಾತ್ ಆಗಿದ್ದಾನೆ. ಧರ್ಮದ ಮುಕ್ಕಾಲು ಭಾಗ ಈಗ ಊನವಾಗಿದೆ, ಧರ್ಮದ ಮೂರುಪಟ್ಟು ಅಧರ್ಮ ನಡೆಯುತ್ತದೆ—ಎಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ಅಲ್ಲದೆ ಈ ಕಲಿಯುಗದಲ್ಲಿ ಪಾಪ ಕಾರ್ಯಗಳು ಕ್ರಮೇಣ ಹೆಚ್ಚುತ್ತ ಹೋಗುತ್ತವೆ. ಮುಂದಿನ ದಿನಗಳು ಗುಣಹೀನರಾದ ಜನರಿಂದ ತುಂಬಿ ದುಷ್ಟಾಚಾರಗಳ ನೆಲೆಯಾಗುತ್ತ ಸಾಗುತ್ತವೆ – ಎಂದು ಮೇಲ್ಕಂಡ ಶ್ಲೋಕ ತಿಳಿಸುತ್ತದೆ. ವಿಷ್ಣುಪುರಾಣ ಹೀಗೆ ಹೇಳುತ್ತದೆ—

ನಿಃಸತ್ತ್ವಾನಾಮಶೌಚಾನಾಂ ನಿರ್ಹ್ರೀಕಾಣಾಂ ತಥಾ ನೃಣಾಂ |
ಯದ್ಯದ್ದುಃಖಾಯ ತತ್ಸರ್ವಂ ಕಲಿಕಾಲೇ ಭವಿಷ್ಯತಿ || –೬–೧–೫೮

'ಕಲಿಯುಗದಲ್ಲಿ ಸತ್ತ್ವಹೀನರೂ, ಅಶುದ್ಧ ಸ್ವಭಾವದವರೂ, ಲಜ್ಜೆಗೆಟ್ಟವರೂ ಆದ ಈ ಜನರಿಗೆ ಯಾವಯಾವುದು ದುಃಖಕರವೋ ಅವೆಲ್ಲವೂ ಸಂಭವಿಸುತ್ತವೆ.'

ಈಗಿನ ಲೋಕಪರಿಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ಆಲೋಚಿಸಿದಾಗ ಪ್ರಾಚೀನರ ನುಡಿ ಸತ್ಯವೆಂದು ಜನತೆ ನಂಬಿದರೆ ಆಶ್ಚರ್ಯವಿಲ್ಲ. ಮಾನವನ ತೀಕ್ಷ್ಣ ಬುದ್ಧಿಶಕ್ತಿಯಿಂದಾದ ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಆವಿಷ್ಕಾರಗಳು ವಿಸ್ಮಯಕರವಾಗಿದ್ದರೂ, ನೂತನ ಭೋಗಸಾಮಗ್ರಿಗಳು ಲಭಿಸುತ್ತಿದ್ದರೂ ಮಾನವನು ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಎಷ್ಟು ಚಿತ್ತಶಾಂತಿಯನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆಂಬುದು ಚಿಂತನೀಯ. ಇನ್ನೂ ಬೇಕು, ಮತ್ತೂ ಬೇಕು, ಹೊಸದು ಬೇಕು — ಎಂದು ಸದಾ ಹಂಬಲಿಸುತ್ತಿರುವ ಮನುಷ್ಯ ಚಿತ್ತಶಾಂತಿಯನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆ. ಶಾಂತಿ, ತೃಪ್ತಿಗಳಿಲ್ಲದಾಗ ಸುಖವು ಕಾಲ್ಪನಿಕವೂ ಕ್ಷಣಿಕವೂ ಆಗಿರುತ್ತದೆ. ಈ ಬಗೆಯ ಜನವರ್ಗ ಒಂದಾದರೆ, ಹಿಂಸೆ-ಕೊಲೆ-ಭ್ರಷ್ಟಾಚಾರ-ವಂಚನೆ-ದಾರಿದ್ರ್ಯ-ಶೋಷಣೆಗಳಿಂದ ತತ್ತರಿಸುತ್ತಿರುವ ಜನವರ್ಗ ಇನ್ನೊಂದು. ಉಪದೇಶ ಗ್ರಂಥಗಳೂ, ಪ್ರಚಾರೋಪನ್ಯಾಸಮಾಲೆಗಳೂ ಬೆಳೆಯುತ್ತಿವೆಯೇ ಹೊರತು ಯಾವ ನೀತಿಯೂ ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತಿಲ್ಲ. ನಾನಾ ವಿಕಾರದ ಬೀಭತ್ಸ ಪ್ರಸಂಗಗಳು, ಸಮುದ್ರದ ಅಲೆಗಳಂತೆ, ತೆರಪಿಲ್ಲದೆ ಉಕ್ಕುತ್ತಿರುವುದು ಸರ್ವಗೋಚರ.

ಡಾರ್ವಿನ್ ಮಹಾಶಯನ ವಿಕಾಸವಾದದ ಪ್ರಕಾರ, ಮಾನವನು ಎಲ್ಲ ವಿಧದಲ್ಲಿ ಬೆಳೆದು ಪ್ರಗತಿಯನ್ನು ಸಾಧಿಸುತ್ತ ಹೋಗಬೇಕು. ವಿಜ್ಞಾನದ ಪ್ರಗತಿಯೊಡನೆ ಮನುಷ್ಯನ ಆಸುರೀ ಸಂಪತ್ತು ಬೆಳೆಯುತ್ತಿದೆಯೆಂಬುದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿದೆ. ಇದು ವಿಕಾಸವಾದಕ್ಕೆ ಅನುಗುಣವಾದಲ್ಲಿ ನಮ್ಮ ವಿನಾಶದ ಗರ್ತ ದೂರವಿಲ್ಲ. ವಿರೋಧಿಯಾದಲ್ಲಿ ವಿಕಾಸವಾದದ ಬುಡಕ್ಕೆ ಕೊಡಲಿಪೆಟ್ಟು.

ಭೇತವ್ಯಂ ನ ತಥಾ ಶತ್ರೋರ್ನಾಗ್ನೇರ್ನಾಹೇರ್ನ ಚಾಶನೇಃ |
ಇಂದ್ರಿಯೇಭ್ಯೋ ಯಥಾ ಸ್ವೇಭ್ಯಸ್ತೈರಜಸ್ರಂ ಹಿ ಹನ್ಯತೇ || || ೧೧೦ ||

— ಸೌಂದರನಂದ, ೧೩-೩೧

“ವೈರಿಗಾಗಲಿ, ಬೆಂಕಿಗಾಗಲಿ, ಹಾವಿಗಾಗಲಿ, ಸಿಡಿಲಿಗಾಗಲಿ ಯಾರೂ ಅಷ್ಟು ಹೆದರಬೇಕಾಗಿಲ್ಲ. ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ಇಂದ್ರಿಯಗಳಿಗಾಗಿಯೇ

ಹೆಚ್ಚು ಹೆದರಬೇಕಾಗಿದೆ. ಏಕೆಂದರೆ, ಅವು ಸದಾ ಪೀಡಿಸುತ್ತ, ಕೊಲ್ಲುತ್ತ ಇರುತ್ತವೆ.''

ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬರಿಗೂ ಯಾವುದೋ ಕಾರಣದಿಂದ ಶತ್ರುಗಳು ಹುಟ್ಟಿಕೊಳ್ಳಬಹುದು, ತೊಂದರೆ ಕೊಡಬಹುದು. ಅದನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಿ ಕೊಳ್ಳಲು ಶಕ್ಯವುಂಟು. ಅದರಿಂದಾಗುವ ನಷ್ಟ ಒಂದು ಪರಿಮಿತಿಗೆ ಒಳಪಡು ತ್ತದೆ. ಆ ನಷ್ಟ ಸಹಿಸಿಕೊಳ್ಳಲಾರದ್ದೇನಲ್ಲ. ಹೀಗೆಯೇ ಬೆಂಕಿಯಿಂದ, ಹಾವಿನಿಂದ, ಸಿಡಿಲಿನಿಂದಾಗುವ ನಷ್ಟಕಷ್ಟಗಳು ಪರಿಮಿತವಾದವು. ಅವು ಕೆಲವು ವೇಳೆ ತುಂಬ ಹಾನಿಕರವಾದರೂ ಮತ್ತೆ ಚೇತರಿಸಿಕೊಳ್ಳಲಾದೀತು.

ಇವೆಲ್ಲ ಬಹಿರಂಗ ಶತ್ರುಗಳು. ಮಾನವನ ಜೀವೋತ್ಕರ್ಷಕ್ಕೆ ಇವುಗಳಿಂದ ಆಗಬಹುದಾದ ಹಾನಿ ಗಣನೀಯವಲ್ಲ.

ಪಂಚೇಂದ್ರಿಯಗಳಾದರೋ ಮಾನವನ ಅಂತರಂಗಶತ್ರುಗಳು. ಇವು ಮಿತ್ರವೇಷದಲ್ಲಿದ್ದು ನಮಗೆ ಉಪಕಾರಮಾಡುತ್ತ ಮನಸ್ಸಿನ ಆಕಾಂಕ್ಷೆಗಳನ್ನು ತಣಿಸಿ ಆಪ್ಯಾಯನಗೊಳಿಸುತ್ತಲೇ ಇದ್ದು, ಸಮಯ ನೋಡಿ ಹಳ್ಳಕ್ಕೆ ತಳ್ಳಿ ಬಿಡುತ್ತವೆ. ತುಂಟಕುದುರೆಯ ಸವಾರಿ ಮಾಡಿದಂತೆ ಇಂದ್ರಿಯಗಳ ಸಹವಾಸ. ಲಗಾಮನ್ನು ಬಿಗಿಹಿಡಿದು ಸೇವೆಯನ್ನು ಸಲ್ಲಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಲಗಾಮು ಸಡಿಲವಾಗಿ ಹತೋಟಿ ತಪ್ಪಿತೆಂದರೆ ಪಾತಾಳಕ್ಕೆ ಉರುಳಿಸಿಬಿಡುತ್ತವೆ. ಮನುಷ್ಯ ಪಂಚೇಂದ್ರಿಯಗಳಿಗೆ ವಶನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಐದು ಕುದುರೆಗಳ ಮೇಲೆ ಅವನು ಸವಾರಿ ಮಾಡಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಆ ಕುದುರೆಗಳನ್ನು ವಶದಲ್ಲಿಟ್ಟುಕೊಂಡವನು ಜಿತೇಂದ್ರಿಯ. ಇಂದ್ರಿಯಜಯವೇ ಜೀವೋತ್ಕರ್ಷಕ್ಕೆ ದಿವ್ಯಪಥ.

ಇದು ವ್ಯಕ್ತಿವಿಷಯವಾಯಿತು. ವ್ಯಕ್ತಿ ಜನನಾಯಕನೆನಿಸಿಕೊಂಡು ಆಡಳಿತಸೂತ್ರವನ್ನು ಕೈಯಲ್ಲಿ ಹಿಡಿದಿದ್ದರೆ ? ಶಾಸಕನಾಗಿದ್ದರೆ ? ಇಡಿಯ ರಾಷ್ಟ್ರವನ್ನೇ ಅಂತಹವರು ಅನರ್ಥಕ್ಕೆ ತಂದೊಡ್ಡುತ್ತಾರೆ. ಹಣ, ಅಧಿಕಾರಗಳ ದಾಹ ಮನುಷ್ಯನಿಗೆ ಅಧಿಕ; ಇವು ಪಶುಗಳಿಗೆ ಇಲ್ಲ. ಇಂದ್ರಿಯವಶರಾದ ಆಡಳಿತಗಾರರು ಹೆಚ್ಚುತ್ತಲೇ ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದರೆ, ರಾಷ್ಟ್ರದ ಗತಿ ಏನಾದೀತೆಂದು ವಿಚಾರಶೀಲರಾದ ಪ್ರಜೆಗಳು ಚಿಂತಿಸಬೇಕು.

ನ ಭಾರ್ಯಯಾ ಸಮಂ ಮಿತ್ರಂ ನ ಚ ಧರ್ಮೋ ದಯಾಸಮಃ |
ನ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯಸಮಂ ಸೌಖ್ಯಂ
ಗಾರ್ಹಸ್ಥ್ಯಸ್ನಾಶ್ರಮೋ ವರಃ|| || ೧೧೧ ||

– ಪದ್ಮಪುರಾಣ, ೪-೮೮-೫೦

"ಮಡದಿಗೆ ಎಣೆಯಾದ ಮಿತ್ರನಿಲ್ಲ. ದಯೆಗೆ ಸಮಾನವಾದ ಧರ್ಮ ಇಲ್ಲ. ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯಕ್ಕೆ ಸಮವಾದ ಸುಖವಿಲ್ಲ. ಗೃಹಸ್ಥಾಶ್ರಮಕ್ಕಿಂತ ಉತ್ತಮವಾದ ಆಶ್ರಮವಿಲ್ಲ."

ಮಿತ್ರರೆಂದರೆ ಯಾರು? ಕಷ್ಟದಲ್ಲಿ ಸಹಾಯಮಾಡತಕ್ಕವರು, ಹಿತವನ್ನು ಬೋಧಿಸತಕ್ಕವರು, ಪಾಪಕರ್ಮವನ್ನು ಮಾಡದಂತೆ ತಡೆಯತಕ್ಕವರು, ಗುಟ್ಟನ್ನು ಕಾಪಾಡತಕ್ಕವರು, ನಮ್ಮ ಹರ್ಷಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸಂತೋಷಪಡತಕ್ಕವರು, ನಮಗೆ ಕಷ್ಟ ಬಂದಾಗ ಶೋಕಿಸತಕ್ಕವರು-ಈ ರೀತಿಯಲ್ಲಿರುವವರು ಸನ್ಮಿತ್ರರು.

ಗುಣಶಾಲಿನಿಯಾದ ಪತ್ನಿಯೂ ಹೀಗೆಯೇ ಇರುತ್ತಾಳೆ. ಅವಳಂತೆ ಆಪ್ತಳಾಗಿ ಸುಖದುಃಖಗಳನ್ನು ಸಮನಾಗಿ ಹಂಚಿಕೊಳ್ಳುವವರು ದುರ್ಲಭ. ಅವಳು ಪೂರ್ತಿಯಾಗಿ ತನ್ನನ್ನು ಗಂಡನಿಗೆ ಅರ್ಪಿಸಿಕೊಂಡ ಸಹಭಾಗಿನಿ. ಗಂಡನ ಹಿತವೇ ತನ್ನ ಹಿತವೆಂದು ನಿಶ್ಚಯಿಸಿಕೊಂಡಿರುತ್ತಾಳೆ. ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ಅವಳ ಸ್ವಾರ್ಥ ಯಾವುದೂ ಇಲ್ಲ. ಹೊರಗಿನ ಮಿತ್ರನಿಗೆ ತನ್ನ ಸಂಸಾರವೂ, ಬೇರೆ ಜವಾಬ್ದಾರಿಯೂ ಇರುವುದರಿಂದ ಪತ್ನಿಗೆ ಸಾಟಿಯಾದ ಮಿತ್ರನಾಗಲಾರ. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಪತ್ನಿಯು 'ಅರ್ಧಾಂಗಿ' ಎನಿಸಿದ್ದಾಳೆ. ಗಂಡಸು ರುಗ್ಣನಾದಾಗ, ಮುಪ್ಪಿನಿಂದ ಪರಾಧೀನನಾದಾಗ ಹಗಲೂರಾತ್ರಿ ಬೇಸರವಿಲ್ಲದೆ ಗಂಡನಿಗೆ ಉಪಚಾರ ಮಾಡತಕ್ಕವಳು ಮಡದಿಯೊಬ್ಬಳೇ. ವೃದ್ಧನ ಸೇವೆ ಮಕ್ಕಳಿಗೂ ಜುಗುಪ್ಸೆಯನ್ನು ತಂದೀತು. ಕೈಹಿಡಿದ ಮಡದಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಜುಗುಪ್ಸೆಯಾಗದು.

'ದಯೆಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚಿನ ಧರ್ಮ ಯಾವುದಯ್ಯಾ ?' ಎಂದಿದ್ದಾರೆ ಶಿವಶರಣರು. ಪರೋಪಕಾರಕ್ಕಿಂತ ಅಧಿಕವಾದ ಧರ್ಮವಿಲ್ಲ– ಎನ್ನುವ

ದುಂಟು. ಈ ಎರಡು ಹೇಳಿಕೆಗಳೂ ಒಂದೇ ತಾತ್ಪರ್ಯದವು. ಉಪಕಾರಕ್ಕೆ ಪ್ರೇರಕವಾದದ್ದು ದಯೆ. ಎಲ್ಲ ಒಳ್ಳೆಯ ಕಾರ್ಯಗಳಿಗೂ ಕಾರಣವಾದ ಮೂಲವಸ್ತು ದಯೆ. ಹೃದಯವು ಕರಗಿ ಹುಟ್ಟುವ ದಯೆ ಸತ್ಕರ್ಮವನ್ನು ಚೋದಿಸುತ್ತದೆ. ದೀನರನ್ನು ಕಂಡು ಯಾರಿಗೆ ದಯೆ ಹುಟ್ಟುವುದಿಲ್ಲವೋ ಅವನು ಭೂಮಿಗೆ ಭಾರ – ಎನ್ನುತ್ತದೆ ಒಂದು ಸುಭಾಷಿತ.

ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವೆಂದರೆ ವ್ಯಕ್ತಿಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವೇ. ರಾಜಕೀಯ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಎನ್ನುವುದು ಈಚೆಗೆ ರೂಢಿಗೆ ಬಂದದ್ದು. ಅದು ವ್ಯಕ್ತಿಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯದ ಮೂಲಕ ಪರಂಪರೆಯಿಂದ ಮನುಷ್ಯನ ಸೌಖ್ಯಕ್ಕೆ ನಾಂದಿಯಾಗಬಹುದು. ಈಗ ಭಾರತದ ರಾಜಕೀಯ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯದಿಂದ ಎಷ್ಟು ಜನ ಸುಖಿಗಳಾಗಿದ್ದಾರೆ? ವ್ಯಕ್ತಿಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯದಿಂದ ಸೂಚಿತವಾಗತಕ್ಕದ್ದು ವೃತ್ತಿಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ. ಧನಾರ್ಜನೆಯಲ್ಲಿ, ವ್ಯಯದಲ್ಲಿ ಅನ್ಯಾವಲಂಬನೆ ಯಾವಾಗಲೂ ದುಃಖಕರವೇ. ಪರಗೃಹವಾಸ, ಪರಾನ್ನಗಳು ಜನ್ಮ ಜನ್ಮದಲ್ಲಿಯೂ ತನಗೆ ಬೇಡವೆಂದು ಒಬ್ಬ ಕವಿ ಹಾರೈಸಿದ್ದಾನೆ. ವಸತಿ, ಅನ್ನ ಇವೆರಡೂ ಸೌಖ್ಯದ ತಳಹದಿಗಳು. 'ವಿನಾ ದೈನ್ಯೇನ ಜೀವನಂ' ಸಂತೋಷದ ಮಾರ್ಗ. ಧರ್ಮ ದೂರವಾದ ಉಚ್ಛೃಂಖಲ ವೃತ್ತಿಯು ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವೆಂದು ನಮ್ಮವರು ಗಣಿಸಲಿಲ್ಲ. ಅನ್ಯರ ಮತವನ್ನೋ, ಚಾರಿತ್ರ್ಯವನ್ನೋ ದೂಷಿಸುವುದು ವಾಕ್‌ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವಲ್ಲ. ಅದು ಸಾಪೇಕ್ಷವಾದ್ದು. ಧರ್ಮ ನಿಯಮಗಳಿಗೂ ಕಾನೂನುಗಳಿಗೂ ತಲೆಬಾಗುವುದು ಪರಾಧೀನತೆಯಲ್ಲ. ನಿಯಮಬಾಹಿರವಾದ ಯಥೇಚ್ಛ ವರ್ತನೆ ಸ್ವೈರವೃತ್ತಿಯೆನಿಸುತ್ತದೆ.

ಸ್ತ್ರೀಪುರುಷರ ಸಹಯೋಗದಿಂದಲೇ ಒಂದು ರಾಷ್ಟ್ರ ನಡೆಯುತ್ತಿರುವುದು. ಈ ಸಹಯೋಗ ಲಭಿಸುವುದು ಗೃಹಸ್ಥಾಶ್ರಮದಲ್ಲಿ. ಕೃಷಿ, ವಾಣಿಜ್ಯ, ನಾನಾ ಬಗೆಯ ಸಾಮಾಜಿಕ ವ್ಯಾಪಾರಗಳು, ರಾಜ್ಯಪಾಲನೆ – ಮೊದಲಾದವು ರಾಷ್ಟ್ರದ ಜೀವನಾಡಿಗಳು, ಈ ವೃತ್ತಿಗಳೆಲ್ಲವೂ ಗೃಹಸ್ಥರಿಗೆ ಮೀಸಲಾದವು.

ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯಾಶ್ರಮವು ವಿದ್ಯಾರ್ಜನೆಗೆ ನಿಯಮಿತವಾದರೆ, ಸಂನ್ಯಾಸವು ಪರಮಾರ್ಥ ಸಾಧನೆಗೆ ಮೀಸಲಾದದ್ದು. ವಾನಪ್ರಸ್ಥವು ನಿವೃತ್ತಿ ಜೀವನ.. ಇವೆಲ್ಲವೂ ಗೃಹಸ್ಥರ ಆಶ್ರಯದಿಂದ ನಡೆಯತಕ್ಕವು. ರಾಷ್ಟ್ರ ವ್ಯವಹಾರವು ವ್ಯಕ್ತಿಯ ಸರ್ವತೋಮುಖವಾದ ಉನ್ನತಿಗೆ ಅಡ್ಡಿಯಾಗತಕ್ಕದ್ದಲ್ಲ. ವಾನಪ್ರಸ್ಥರೂ, ಸಂನ್ಯಾಸಿಗಳೂ ಪರಮಾರ್ಥಚಿಂತಕರಾಗಿ ಆತ್ಮವಿಕಾಸ ಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿದವರು. ಅವರಿಗೆ ಆಶ್ರಯವನ್ನಿತ್ತು ಪೋಷಿಸುವುದು ರಾಷ್ಟ್ರದ ಮುಖ್ಯ ಕರ್ತವ್ಯ. ಭಾರತೀಯರ ದೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಆತ್ಮದರ್ಶನವೇ ಒಬ್ಬ ವ್ಯಕ್ತಿಯ ಪರಮ ಸಾಧ್ಯ. ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬ ವ್ಯಕ್ತಿಯ ಚರಮಲಕ್ಷ್ಯವಾದ ಆತ್ಮದರ್ಶನಕ್ಕೆ ನೆರವು ನೀಡುತ್ತ ರಾಷ್ಟ್ರವ್ಯವಹಾರವನ್ನು ನಡೆಸಲು ಉಪಯುಕ್ತವಾದ ಗೃಹಸ್ಥಾಶ್ರಮವು ಸರ್ವೋತ್ತಮವೆನ್ನುತ್ತದೆ ಪದ್ಮಪುರಾಣ.

ಚತ್ವಾರಿ ಯಸ್ಯ ದ್ವಾರಾಣಿ ಸುಗುಪ್ತಾನ್ಯಮರೋತ್ತಮಾಃ |
ಉಪಸ್ಥಮುದರಂ ಹಸ್ತೌ ವಾಕ್ ಚತುರ್ಥೀ ಸ ಧರ್ಮವಿತ್|| || ೧೧೨ ||

– ಮಹಾಭಾರತ

"ಎಲೈ ದೇವತೆಗಳೆ, ಯಾವಾತನು ಈ ನಾಲ್ಕೂ ದ್ವಾರಗಳನ್ನು ಯೋಗ್ಯರೀತಿಯಲ್ಲಿ ರಕ್ಷಣೆ ಮಾಡಿಕೊಂಡಿರುತ್ತಾನೋ ಅವನೇ ಧರ್ಮಜ್ಞ. ಅವು ಯಾವುವೆಂದರೆ: ಜನನೇಂದ್ರಿಯ, ಹೊಟ್ಟೆ, ಕೈ, ನಾಲ್ಕನೆಯದಾಗಿ ಮಾತು."

ಒಳ್ಳೆಯ ಕಾರ್ಯಕ್ಕಾಗಲಿ ದುಷ್ಕಾರ್ಯಕ್ಕಾಗಲಿ ಪ್ರೇರಣೆ ಮಾಡತಕ್ಕದ್ದು ಮನಸ್ಸು. ನಾನಾ ಸಂಸ್ಕಾರಗಳು ಅದರಲ್ಲಿ ತುಂಬಿಕೊಂಡಿರುತ್ತವೆ. ಅದು ಒಂದು ದೊಡ್ಡ ಕೆರೆಯಿದ್ದಂತೆ. ಮೀನು, ಮೊಸಳೆ, ಏಡಿ – ಎಲ್ಲವೂ ಅದರಲ್ಲಿರುತ್ತವೆ. ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ನಾಲ್ಕೂ ಅದರ ಕೋಡಿಗಳು. ಅವುಗಳ ಮೂಲಕ ಈ ದುರಾಚಾರಗಳೆಂಬ ಪ್ರಾಣಿಗಳು ಹರಿದು ಬರುತ್ತವೆ.

ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ನಡೆಯುವ ಎಲ್ಲ ದುಷ್ಕೃತ್ಯಗಳಿಗೂ ಈ ನಾಲ್ಕೂ ಮೂಲಗಳು. ಅತಿಕಾಮ, ವಿಕೃತಕಾಮ, ವ್ಯಭಿಚಾರಗಳಿಂದಾಗುವ ಅನರ್ಥ ಬಹು ವ್ಯಾಪಿಯಾದದ್ದು. ಕೊಲೆ ಮುಂತಾದ ಹೇಯಕೃತ್ಯಗಳಿಗೂ, ಭ್ರಷ್ಟಾಚಾರಗಳಿಗೂ ಮೂಲಕಾರಣಗಳಿವು. ಇದೇ ಮೂಲವಾಗಿ ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ ಘೋರ ಸಂಗ್ರಾಮಗಳು ನಡೆದುಹೋಗಿವೆ. ಹೊಟ್ಟೆಯ ಪಾಡಿಗಾಗಿ ಕಳುವು, ವಂಚನೆಗಳಲ್ಲದೆ ಕ್ರಾಂತಿಯೇ ನಡೆದಿದೆ. ಅಭಕ್ಷ್ಯಭಕ್ಷಣ, ಅಪೇಯ ಪಾನಗಳಿಗೆ ಹೊಟ್ಟೆಯೇ ಆಗರ. ನಾಲಗೆ ಹೊಟ್ಟೆಯ ಏಜೆಂಟ್ ! ರುಚಿ ರುಚಿಯಾದ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಬರಮಾಡಿಕೊಂಡು, ಆಸ್ವಾದಿಸಿ, ತನ್ನ ಕಮಿಷನ್ನನ್ನು ಕಿತ್ತುಕೊಂಡು ಹೊಟ್ಟೆಗೆ ರವಾನಿಸುತ್ತದೆ, ಜೊತೆಗೆ ಸ್ವಂತ ಉದ್ಯೋಗವನ್ನೂ ನಡೆಸುತ್ತದೆ! ತೋರಿದಂತೆ ತಡೆಯಿಲ್ಲದೆ ಮಾತಾಡುವುದೇ ಅದರ ಉದ್ಯೋಗ. ಮಾತು ಬಲ್ಲವನಿಗೆ ಜಗಳವಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಎಷ್ಟು ಜನ ಮಾತು ಬಲ್ಲರು? ಬಯ್ದಾಟ, ದುರ್ಭಾಷೆಗಳೆಲ್ಲ ನಾಲಗೆಯ ವ್ಯಾಪಾರ. ನಾಲಗೆಯ ಸೇವಕನಾಗಿ ಕೈ ಬರೆಯುತ್ತದೆ, ಬರವಣಿಗೆ ಮಾತಿನ ಪ್ರತಿನಿಧಿ. ಸೀತೆ ಲಕ್ಷ್ಮಣನೊಡನೆ ಮಾತಾಡಿದಾಗ ನಾಲಗೆಯ ಮೇಲಿನ ಹತೋಟಿಯನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡದ್ದರಿಂದ ಘೋರ ವಿಪತ್ತನ್ನನುಭವಿಸಿದಳು. ಮಂಥರೆಯ ನಾಲಗೆ ಕೈಕೇಯಿಯ ಕಿವಿಯನ್ನು ತಿರುಚಿತು. ಹಸ್ತವು ಕಳ್ಳತನ ಮಾಡುತ್ತದೆ, ಲಂಚ ಸ್ವೀಕಾರಕ್ಕೆ ಮುಂದಾಗುತ್ತದೆ. ಹಸ್ತಶುದ್ಧಿಯಿಲ್ಲದವರೇ ಅಧಿಕ. ಸ್ವತಃ ಯಾವುದೂ ಕೆಟ್ಟದ್ದಲ್ಲ, ಯಾವುದೂ ಒಳ್ಳೆಯದಲ್ಲ. ಬಳಸಿಕೊಳ್ಳುವುದರ ಮೇಲೆ ಒಳ್ಳೆಯದು–ಕೆಟ್ಟದ್ದು ನಿಂತಿರುತ್ತದೆ. ಬಾಗಿಲು ತೆರೆದಿದ್ದರೆ ಎಲ್ಲರೂ ಸಂಚರಿಸುತ್ತಾರೆ. ದ್ವಾರಪಾಲಕನ ನಿಯಂತ್ರಣವಿದ್ದಾಗ ದುಷ್ಟರ ಸಂಚಾರ ನಿಲ್ಲುತ್ತದೆ. ಮನುಷ್ಯ ತನ್ನ ಇಂದ್ರಿಯಗಳಿಗೆ ದ್ವಾರಪಾಲಕನಾಗಿ ಸಂಚಾರವನ್ನು ನಿಯಂತ್ರಿಸಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಯಾರು ಹೀಗೆ ಮೇಲ್ಕಂಡ ದ್ವಾರಗಳನ್ನು ನಿಯಂತ್ರಿಸುತ್ತಾರೋ ಅವರು ಧರ್ಮಜ್ಞರು. ಧರ್ಮವನ್ನು ತಿಳಿದು ಆಚರಿಸತಕ್ಕವರು ಧರ್ಮಜ್ಞರು. ಜ್ಞಾನವು ಕ್ರಿಯಾರೂಪದಲ್ಲಿ ಹರಿದಾಗ ಮಾತ್ರ ಅದರ ಸಾರ್ಥಕ್ಯ.

ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಬುದ್ಧಿಃ ಸ್ತೋತ್ರೇಷು ದೇವತಾಬುದ್ಧಿರಾತ್ಮನಿ |
ಕೀಟಬುದ್ಧಿರ್ಮನುಷ್ಯೇಷು ನೂತನಾಯಾಃ
ಶ್ರಿಯಃ ಫಲಮ್ || ||೧೧೩||

– ನೀಲಕಂಠದೀಕ್ಷಿತರ 'ಕಲಿವಿಡಂಬನ', ೬೦

"ಜನರು ತನ್ನನ್ನು ಹೊಗಳುವುದು ಯಥಾರ್ಥವಾದದ್ದು ಎಂಬ ನಂಬಿಕೆ, ತನ್ನನ್ನು ದೇವತೆಯೆಂದು ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳುವುದು, ಮನುಷ್ಯರೆಲ್ಲರೂ ಹುಳುಗಳೆಂದು ಭಾವಿಸುವುದು-ಇದು ಹೊಸದಾಗಿ ಬಂದ ಸಂಪತ್ತಿನ ಫಲ !"

'ಶ್ರೀ'ಯೆಂದರೆ ಸಂಪತ್ತು, ಐಶ್ವರ್ಯ, ಧನ – ಎಂದರ್ಥ. ಧನಸಂಪತ್ತು ಎನ್ನುವಂತೆ ಅಧಿಕಾರಸಂಪತ್ತು ಎನ್ನುವುದುಂಟು. ಐಶ್ವರ್ಯವೆಂದರೆ ಪ್ರಭುತ್ವ, ಒಡೆತನ, ಗೋಧನ, ಭೂಧನ ಎಂದೂ ವ್ಯವಹಾರವುಂಟು. ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಹಣ, ಅಧಿಕಾರ, ಒಡೆತನ – ಇವು ಈ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸಂಪತ್ತುಗಳೆನಿಸಿವೆ. ಶೀಲಸಂಪತ್ತು, ಗುಣಸಂಪತ್ತು – ಎನ್ನುವುದು ಗೌಣವಾಗಿ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲುಳಿದಿದೆ.

ಮನುಷ್ಯನ ಅಂತಃಕರಣದಲ್ಲಿ ಕಾಮ, ಕ್ರೋಧ, ರಾಗ, ದ್ವೇಷ, ಗರ್ವ, ಅಹಂಕಾರಾದಿ ದುರ್ಗುಣಗಳು ಸುಪ್ತವಾಗಿ ಅಡಗಿ ಕುಳಿತಿರುತ್ತವೆ, ಅವಕಾಶ ಸಿಕ್ಕಿದೊಡನೆ ತಲೆಯೆತ್ತುತ್ತವೆ. ಮಣ್ಣಿನಲ್ಲಿ ಮುಳ್ಳಿನ ವಿಷಬೀಜಗಳು ಅಡಗಿರುವಂತೆ, ಮಳೆ ಬಿದ್ದೊಡನೆ ಮುಳ್ಳುಗಿಡಗಳು ಸಿಡಿದೇಳುವಂತೆ, ಸಂಪತ್ತು ದೊರಕಿದೊಡನೆ ಕಾಮ, ಕ್ರೋಧಾದಿಗಳು ಹುರುಪಿನಿಂದ ತಲೆಯೆತ್ತುತ್ತವೆ. ಅಧಿಕಾರಸಂಪತ್ತು ಎಲ್ಲ ಅವಿವೇಕದ ಬಳ್ಳಿಗಳಿಗೂ ವಸಂತಕಾಲ. ಮಲೆನಾಡಿನಲ್ಲಿ ಮಳೆಬಿದ್ದೊಡನೆ ಬಿದಿರುಮಳೆಗಳು ನೆಲವನ್ನು ಭೇದಿಸಿಕೊಂಡು ಏಳುವುದನ್ನು ನೋಡಬಹುದು. ಅವುಗಳ ಸುತ್ತಲೂ ಕಾವಲುಭಟರಂತೆ ಕೆಂಜಿಗವೆಂಬ ಮುಳ್ಳಿನ ಪೊದೆಗಳು ಬೆಳೆಯುತ್ತವೆ. ಹಾಗೆ ನೂತನ ಪ್ರಭುವಿನ ಸುತ್ತ ಹೊಗಳುಭಟರು ಹುಟ್ಟಿರುತ್ತಾರೆ. ಅವರ ಹೊಗಳಿಕೆ ಸ್ವಾರ್ಥಕಲುಷಿತವಾದದ್ದು ಎಂಬುದನ್ನು ಈ ಪ್ರಭು ಅರಿಯ. ಅವರ ಕಾವಲಿನಲ್ಲಿ ಈತ ನೇರವಾಗಿ ಆಕಾಶದ ಕಡೆಗೆ ಏರತೊಡಗುತ್ತಾನೆ. ಅವರ

ಹೊಗಳಿಕೆ ಸತ್ಯವಾದದ್ದು, ಅವರು ಹಾಡುವ ಗುಣಗಳೆಲ್ಲ ತನ್ನಲ್ಲಿ ಮೈದುಂಬಿವೆ ಎಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತಾನೆ. ತಾನು ದೇವತೆಯೆಂದು ಬಗೆದು ಸ್ತೋತ್ರಗಳಿಗೆ ಮೆಚ್ಚಿ ರಾಕ್ಷಸರಿಗೆ ಬೇಕುಬೇಕಾದ ವರಗಳನ್ನೀಯುತ್ತಾನೆ.

ಬಾಣಭಟ್ಟನ 'ಕಾದಂಬರಿ'ಯಲ್ಲಿ ಚಂದ್ರಾಪೀಡನಿಗೆ ಪ್ರಧಾನಮಂತ್ರಿ ಶುಕನಾಸ ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿ ಬುದ್ಧಿವಾದ ಹೇಳುತ್ತಾನೆ. ನೂತನ ಅಧಿಕಾರ ಸಂಪತ್ತು ಒದಗಿದಾಗ ರಾಜಪುತ್ರರಿಗೆ ಹೇಗೆ ತಲೆತಿರುಗುವುದೆಂಬುದನ್ನು ಮಾರ್ಮಿಕವಾಗಿ ಚಿತ್ರಿಸುತ್ತಾನೆ. ಶ್ರೀಮಂತಿಕೆ, ಯೌವನ, ಸೌಂದರ್ಯ, ಅಧಿಕಾರ ಪ್ರಾಬಲ್ಯ—ಇವು ಅನರ್ಥಪರಂಪರೆಗಳು. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದೊಂದೇ ಎಲ್ಲ ಅವಿನಯಗಳಿಗೂ ಆಕರ. ಎಲ್ಲವೂ ಒಂದೆಡೆ ಸೇರಿದರೆ ಹೇಳಬೇಕಾದ್ದೇನು !

ಪ್ರಜೆಗಳು ನಾಯಕನನ್ನು ಮೇಲಕ್ಕೆತ್ತಿ ದೇವತೆಯನ್ನಾಗಿ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಅವನು ಮೇಲೆತ್ತಿದವರ ಹೆಗಲಮೇಲೆ ಕುಳಿತುಕೊಳ್ಳುವುದು ಸುಲಭ. ಹೆಗಲಮೇಲೆ ಕುಳಿತವನಿಗೆ ತಾನು ಎತ್ತರದವನೆಂದೂ ಮಾನವರು ಕುಬ್ಜರೆಂದೂ ಕೀಟಗಳೆಂದೂ ಭಾವನೆಯುಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಕೀಟಗಳು ಕೊಳಚೆಯಲ್ಲಿ ವಾಸವಾಗಿರಬೇಕು. ಹುಳಿತು ಹಳಸಿದ್ದನ್ನು ತಿನ್ನುತ್ತಿರಬೇಕು. ಕೀಟನಾಶಕಗಳನ್ನು ಬಳಸಿದಂತೆ ಅಣ್ವಸ್ತ್ರಗಳನ್ನು ಈ ಮಾನವಕೀಟಗಳ ಮೇಲೆ ಪ್ರಯೋಗಿಸುವುದು ತಪ್ಪಲ್ಲ. ರಾಷ್ಟ್ರದಲ್ಲಿ ಲೆಕ್ಕವಿಲ್ಲದಷ್ಟು ಕೊಲೆಗಳು, ಹಿಂಸಾಚಾರಗಳು ಪ್ರತಿದಿನವೂ ವರ್ಷಗಟ್ಟಲೆ ನಡೆಯುತ್ತಿದ್ದರೂ ಗಣನೀಯ ವಲ್ಲ. ನಾವು ವಿಶ್ವಶಾಂತಿಗಾಗಿ ಎಡೆಬಿಡದೆ ಪರಿಶ್ರಮಿಸುತ್ತ ಆಕಾಶದಲ್ಲಿ ಹಾರಾಡುತ್ತಿದ್ದೇವೆ. ವಿಶ್ವಶಾಂತಿಯಾದಾಗ ನಮ್ಮ ರಾಷ್ಟ್ರದಲ್ಲಿಯೂ ಅದು ತನ್ನಷ್ಟಕ್ಕೆ ನೆಲೆಸುತ್ತದೆ! ಅದಕ್ಕಾಗಿ ನಾವು ತಲೆಕೆಡಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕಾದ್ದಿಲ್ಲ.

"ನ ರಾಜಾ ಯೋ ನ ರಕ್ಷತಿ – ಯಾವನು ಪ್ರಜೆಗಳನ್ನು ರಕ್ಷಿಸುವುದಿಲ್ಲವೋ ಅವನು ರಾಜಪದವಿಗೆ ಅರ್ಹನಲ್ಲ" ಎಂದು ಒಬ್ಬ ಸುಭಾಷಿತಕಾರ ಹೇಳಿದ್ದಾನೆ.

ಅದ್ಭಿರ್ಗಾತ್ರಾಣಿ ಶುಧ್ಯಂತಿ ಮನಃ ಸತ್ಯೇನ ಶುಧ್ಯತಿ ।
ವಿದ್ಯಾತಪೋಭ್ಯಾಂ ಭೂತಾತ್ಮಾ ಬುದ್ಧಿರ್ಜ್ಞಾನೇನ ಶುಧ್ಯತಿ ॥ ॥೧೧೪॥

— ಮನುಸ್ಮೃತಿ, ೫-೧೦೯

"ಅವಯವಗಳು ನೀರಿನಿಂದಲೂ ಮನಸ್ಸು ಸತ್ಯದಿಂದಲೂ ಶುದ್ಧವಾಗುತ್ತವೆ. ಜೀವನು ವಿದ್ಯೆ, ತಪಸ್ಸುಗಳಿಂದ ಶುದ್ಧನಾಗುತ್ತಾನೆ. ಬುದ್ಧಿಯು ಜ್ಞಾನದಿಂದ ಶುದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ."

ಅಂಟಿದ ಕೊಳೆಯನ್ನು ಹೋಗಲಾಡಿಸುವುದು ಶುದ್ಧಿಯೆನಿಸುತ್ತದೆ. ನಮ್ಮ ದೇಹಕ್ಕೆ ಅಂಟಿದ ಬೆವರು, ಧೂಳು – ಮೊದಲಾದ ಕೊಳೆಯನ್ನು ನೀರಿನಿಂದ ತೊಳೆದು ಸ್ವಚ್ಛಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತೇವೆ. ಎಲ್ಲರಿಗೂ ತಿಳಿದಿರುವ ಈ ಸಂಗತಿಯನ್ನು ಧರ್ಮಶಾಸ್ತ್ರವು ಹೇಳಿಕೊಡಬೇಕೆ ? 'ಅದ್ಭಿರ್ಗಾತ್ರಾಣಿ ಶುಧ್ಯಂತಿ' ಎಂಬ ಮನುವಾಕ್ಯದ ಅಭಿಪ್ರಾಯವೇನು ? ಜಪ, ದೇವಪೂಜೆ, ಆಹಾರಸೇವನೆ — ಮುಂತಾದ ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನಾಚರಿಸುವಾಗ ಮನುಷ್ಯನು ಶುಚಿಯಾಗಿರಬೇಕೆಂದು ವಿಧಿಯುಂಟು. ಮೊದಲು ದೇಹದ ಶುದ್ಧಿ ಅಪೇಕ್ಷಿತ. ಆದಕ್ಕಾಗಿ ಪ್ರಾತಃಸ್ನಾನ ಮೊದಲು ಆಗತಕ್ಕದ್ದು. ಕೈಕಾಲುಗಳಿಗೆ ಯಾವ ಕೊಳೆಯೂ ಅಂಟಿಲ್ಲವೆಂಬ ಯುಕ್ತಿವಾದಕ್ಕೆ ಇಲ್ಲಿ ಎಡೆಯಿಲ್ಲ.

ಮನಸ್ಸು ಸತ್ಯದಿಂದ ಶುದ್ಧವಾಗುವುದಂತೆ. ಕೆಟ್ಟ ವಿಷಯಗಳ ಚಿಂತನೆಯೇ ಮನಸ್ಸಿನ ಕೊಳೆ. ಬಾಯಿಯಿಂದ ಅದನ್ನು ಹೇಳದಿರಬಹುದು; ಕೈಯಿಂದ ಮಾಡದಿರಬಹುದು. ಕ್ಷಣಕಾಲವಾದರೂ ಮನಃಪಟಲದ ಮೇಲೆ ದುಷ್ಟ ಆಲೋಚನೆ ಸುಳಿದು ಹೋಗುತ್ತದೆ. 'ನನ್ನ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಹೀಗೆ ಕೆಟ್ಟ ಆಲೋಚನೆ ಬಂದಿತು' ಎಂದು ಪಶ್ಚಾತ್ತಾಪದಿಂದ ಹಿರಿಯರಲ್ಲಿ ಸತ್ಯವಾಕ್ಯವನ್ನು ಹೇಳಿಕೊಂಡರೆ ಮನಸ್ಸು ಶುದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ. ಮಾನಸಿಕ ಅಪರಾಧದಿಂದಾದ ದೋಷವನ್ನು ಮಾತ್ರ ಸತ್ಯವಚನವು ಶುದ್ಧೀಕರಿಸುತ್ತದೆ ಎಂದು ಮನುಸ್ಮೃತಿ ಹೇಳುತ್ತದೆ. ವಾಚಿಕ ಮತ್ತು ಕಾಯಿಕ ಅಪರಾಧಗಳಿಗೆ ಸತ್ಯವಚನವು ಶೋಧಕವಲ್ಲ. ಅವುಗಳಿಗೆ ದಂಡನೆಯನ್ನು ಅನುಭವಿಸಲೇ ಬೇಕು.

ಕ್ರಿಮಿನಲ್ ಮೊಕದ್ದಮೆಗಳಲ್ಲಿ ಅಪರಾಧಿಗಳನ್ನು ಕಂಡುಹಿಡಿಯುವಾಗ ನ್ಯಾಯಾಲಯಕ್ಕೆ ಸಮಸ್ಯೆಯೊದಗುವುದುಂಟು. ಆಗ ಅಪರಾಧಿಗಳಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬನನ್ನು ಅಪ್ರೂವರ್ ಎಂದು ನ್ಯಾಯಾಲಯವು ಅಂಗೀಕರಿಸುತ್ತದೆ. ಅಪರಾಧಿಗಳ ಪತ್ತೆ ಸುಗಮವಾದರೆ, ಅಪ್ರೂವರ್ ಆದವನು ಅಪರಾಧಿ ಯಾದರೂ ಬಿಡುಗಡೆ ಹೊಂದುತ್ತಾನೆ. ಈ ಬಗೆಯ ಕಾನೂನು ಲೌಕಿಕವಾಗಿ ಅನುಕೂಲಸಿಂಧುವಾದೀತೇ ಹೊರತು ಅದು ಧರ್ಮಸಿಂಧುವಾಗುವುದಿಲ್ಲ.

ವಿದ್ಯೆ, ತಪಸ್ಸುಗಳಿಂದ ಜೀವಾತ್ಮನಿಗೆ ಶುದ್ಧಿ. ಹಲವು ಜನ್ಮದ ದುಷ್ಟ ಸಂಸ್ಕಾರಗಳು ಜೀವನಿಗೆ ಅಂಟಿದ ಕೊಳೆ. ಈ ಕೊಳೆಯನ್ನು ತೆಗೆದುಹಾಕಲು ಅಧ್ಯಾತ್ಮವಿದ್ಯೆ ಮತ್ತು ತಪಸ್ಸು ಸಹಕಾರಿ. ತಪ್ಪಾಗಿ ತಿಳಿದುಕೊಂಡಿರುವುದು ಬುದ್ಧಿಯ ಮಾಲಿನ್ಯ. ಶಾಸ್ತ್ರ ಮತ್ತು ಗುರುಗಳ ಉಪದೇಶದಿಂದ ಬುದ್ಧಿ ನಿರ್ಮಲವಾಗುತ್ತದೆ.

ನ್ಯಾಯ್ಯಾತ್ ಪಥಃ ಪ್ರವಿಚಲಂತಿ ಪದಂ ನ ಧೀರಾಃ || || ೧೧೫ ||

— ಭರ್ತೃಹರಿ

"ಧೀರರಾದವರು ನ್ಯಾಯವಾದ ದಾರಿಯಿಂದ ಒಂದು ಹೆಜ್ಜೆಯನ್ನೂ ಆಚೆ ಇಡುವುದಿಲ್ಲ."

ಯಾರು ನ್ಯಾಯಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ಅಚಲರಾಗಿರುತ್ತಾರೋ ಅವರು ಧೀರ ರೆಂದು ಈ ಸುಭಾಷಿತದ ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ಧೀರರು ಯಾರೆಂದು ಹೇಳುವುದು ಇಲ್ಲಿ ಉದ್ದಿಷ್ಟವಾಗಿದೆ, ಧೀರರು ಏನು ಮಾಡುತ್ತಾರೆ ಎಂದು ಅರ್ಥವಾಗ ಬಹುದು. ಧೈರ್ಯವು ಸೈನಿಕರಿಗೂ ಇರುತ್ತದೆ. ಅವರು ಮರಣಕ್ಕೆ ಅಂಜುವುದಿಲ್ಲ; ಎಂತಹ ಅಡ್ಡಿ ಆಪತ್ತುಗಳು ಬಂದರೂ ಧೈರ್ಯದಿಂದ ಎದುರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಧೈರ್ಯವು ದರೋಡೆಕಾರರಿಗೂ ಇರುತ್ತದೆ; ಸಮಾಜ ವಿರೋಧಿಗಳಾದ ಘಾತುಕರೂ ಧೈರ್ಯಶಾಲಿಗಳಾಗಿರುತ್ತಾರೆ. ಅನ್ಯಾಯ ಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ಯಾರನ್ನೂ ಲೆಕ್ಕಿಸದೆ ನುಗ್ಗತಕ್ಕವರಿಗೇನೂ ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಕೊರತೆ

ಇಲ್ಲ. ಹಾಗಾದರೆ ಈ ಸುಭಾಷಿತದ ಹೆಚ್ಚುಗಾರಿಕೆ ಏನು ? ಏನನ್ನು ಬೋಧಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಈ ಸುಭಾಷಿತ ಹೊರಟಿದೆ ?

'ಧೀ' ಎಂದರೆ ಬುದ್ಧಿ. ವಿವೇಕಶಾಲಿಯಾದ ಧಾರ್ಮಿಕ ಬುದ್ಧಿ. ಧರ್ಮ–ಅಧರ್ಮಗಳನ್ನು ವಿಂಗಡಿಸಿ ತಿಳಿದು ಧರ್ಮಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿಯೇ ನಡೆಯಬೇಕೆಂಬ ನಿಶ್ಚಿತವಾದ ಬುದ್ಧಿ ಅದು. ಅದು ಯಾರಿಗಿದೆಯೋ ಅವರು ಧೀರರು. ಪ್ರಶಸ್ತವಾದ ಬುದ್ಧಿಯುಳ್ಳವರು ಧೀರರು.

ರಾವಣನು ವಿಚಾರ ಮಾಡಿಯೋ ಮಾಡದೆಯೋ ಒಂದು ತಪ್ಪು ಕೆಲಸವನ್ನು ಮಾಡಿಬಿಟ್ಟ; ಸೀತೆಯನ್ನು ಅಪಹರಿಸಿದ. ಅವಳನ್ನು ಶ್ರೀರಾಮನಿಗೆ ಒಪ್ಪಿಸಬೇಕೆಂದು ಯಾರು ಬುದ್ಧಿವಾದ ಹೇಳಿದರೂ ಕೇಳಲಿಲ್ಲ. 'ನಾನು ಹೆಜ್ಜೆಯಿಟ್ಟ ದಾರಿಯಿಂದ ಹಿಂಜರಿಯುವುದಿಲ್ಲ' ಎಂಬುದು ಆತನ ಛಲ. ಅಂತೆಯೇ ದುರ್ಯೋಧನನೂ ಸಹ. ಯಾರು ಎಷ್ಟು ಉಪದೇಶಿಸಿದರೂ ಅವನು ಪಾಂಡವರಿಗೆ ರಾಜ್ಯದ ಒಂದು ಪಾಲನ್ನೀಯಲು ಒಪ್ಪಲಿಲ್ಲ. ಸರ್ವನಾಶವಾದರೂ ಜಗ್ಗದೆ ಏಕಾಕಿಯಾಗಿ ಗದಾಯುದ್ಧಕ್ಕೆ ಸೆಡ್ಡುಹೊಡೆದು ನಿಂತ ಛಲವಾದಿ ಅವನು. ಇವರೆಲ್ಲರೂ ಧೈರ್ಯಶಾಲಿಗಳೇ. ಆದರೆ ಧೀರರಲ್ಲ.

ಈಗ ಶ್ರೀರಾಮನ ಪ್ರವೃತ್ತಿಯನ್ನು ನೋಡಿ. ಧರ್ಮಮಾರ್ಗದಿಂದ ಒಂದು ಹೆಜ್ಜೆಯಷ್ಟೂ ಸರಿದವನು ಆತನಲ್ಲ. ಶಕ್ತಿಸಾಮರ್ಥ್ಯಗಳು ವಿಪುಲವಾಗಿದ್ದರೂ ಅಧರ್ಮದ ಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ಅಡಿಯಿಟ್ಟವನಲ್ಲ. 'ನನು ವೀರ್ಯಮಕಾರಣಂ = ಅಯೋಧ್ಯೆಯನ್ನು ವಶಪಡಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ ನನಗಿದೆಯಾದರೂ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ ಅದಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾಗದು' ಎಂದು ನುಡಿದ ಧೀರ ಅವನು. ಹಾಗೆಯೇ ಹರಿಶ್ಚಂದ್ರ, ಯುಧಿಷ್ಠಿರ ಮೊದಲಾದವರು. ತಾವು ನಂಬಿದ ಸತ್ಯ–ಧರ್ಮಗಳಿಗೆ ಅಂಟಿಕೊಂಡಿದ್ದ ಧೀರರವರು.

ಮೃಗತೃಷ್ಣಾಂಭಸಿ ಸ್ನಾತಃ ಖಪುಷ್ಪಕೃತಶೇಖರಃ |
ಏಷ ವಂಧ್ಯಾಸುತೋ ಯಾತಿ ಶಶಶೃಂಗಧನುರ್ಧರಃ || || ೧೧೬ ||

– ಅಜ್ಞಾತಮೂಲ

"ಈ ಬಂಜೆಯ ಮಗನು ಬಿಸಿಲ್ಗುದುರೆಯ ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಸ್ನಾನಮಾಡಿ, ಗಗನಕುಸುಮಗಳನ್ನು ಮುಡಿದುಕೊಂಡು, ಮೊಲದ ಕೊಂಬಿನಿಂದ ಮಾಡಿದ ಧನುಸ್ಸನ್ನು ಹಿಡಿದು ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದಾನೆ."

ಈ ವಾಕ್ಯದ ಅರ್ಥವೇನು ? ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಬಂಜೆಯಿರುವುದು ಸತ್ಯ, ಮಗನಿರುವುದೂ ಸತ್ಯ, ಆದರೆ ಬಂಜೆಗೆ ಮಗನಿರುತ್ತಾನೆಂಬುದು ಅಸತ್ಯ. ಬಂಜೆಯಾದರೆ ಅವಳಿಗೆ ಮಗನಿರುವುದಿಲ್ಲ, ಮಗನಿದ್ದರೆ ಅವಳು ಬಂಜೆಯಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ 'ಬಂಜೆಯ ಮಗ' ಎನ್ನುವುದು ವಿಪ್ರತಿಷಿದ್ಧ. ಅಂತೆಯೇ ಉಳಿದ ವಿಶೇಷಣಗಳು. ಮೊಲಕ್ಕೆ ಕೊಂಬು ಇರುವುದಿಲ್ಲ, ಅದರಿಂದಾದ ಧನುಸ್ಸೆಂಬುದು ಅರ್ಥಶೂನ್ಯವಾದ ಮಾತು. ಆದರೆ ಈ ಬಗೆಯ ವಾಕ್ಯದಿಂದಾಗಲಿ, ಶಬ್ದದಿಂದಾಗಲಿ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಅರ್ಥ ಹೊಳೆದು ಮಿಂಚಿನಂತೆ ಮ್ಲಾಯವಾಗಿಬಿಡುತ್ತದೆ.

ಇದಕ್ಕೆ ಶಾಸ್ತ್ರಕಾರರು 'ವಿಕಲ್ಪಜ್ಞಾನ' ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ. "ಶಬ್ದಜ್ಞಾನಾನುಪಾತೀ ವಸ್ತುಶೂನ್ಯೋ ವಿಕಲ್ಪಃ" ಎಂಬುದು ಪತಂಜಲಿಯ ಯೋಗಸೂತ್ರ (೧–೯). ಶಬ್ದವನ್ನು ಹೇಳಿದಾಗ ಅದನ್ನು ಕೇಳತಕ್ಕವನಿಗೆ ಒಂದಾನೊಂದು ಜ್ಞಾನ ಹುಟ್ಟುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಆ ಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ಗೋಚರವಾದ ವಸ್ತುವೇ ಲೋಕದಲ್ಲಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಇಂತಹ ಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ 'ವಿಕಲ್ಪ' ಎಂದು ಹೆಸರು. "ನರ್ತಕನು ತನ್ನದೇ ಹೆಗಲಿನ ಮೇಲೇರಿ ನಿಂತು ಕುಣಿಯುತ್ತಾನೆ" "ಸೂಜಿಯ ಕಣ್ಣಿನಲ್ಲಿ ಆನೆಗಳು ನುಗ್ಗಿಹೋದವು" – ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯಗಳು ಈ ಬಗೆಯವು.

ಇಂತಹ ಶಬ್ದಗಳಿಂದಲೂ ಲೋಕವ್ಯವಹಾರ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ಈಗ ನಮ್ಮ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಬಳಕೆಗೆ ಬಂದಿರುವ 'ಜಾತ್ಯತೀತತೆ, ಜಾತ್ಯತೀತ ನೀತಿ' (ಸೆಕ್ಯುಲಾರಿಸ್ಮ್) ಎಂಬುದೂ ಇಂತಹ ವಸ್ತುಶೂನ್ಯ ಶಬ್ದ. ಈ ಶಬ್ದ

ಎಲ್ಲರ ಬಾಯಲ್ಲಿ ತಾಂಡವವಾಡುತ್ತಿದ್ದರೂ ಅದರ ಅರ್ಥವನ್ನು ಯಾರೂ ಗುರುತಿಸಲಾರದೇಹೋಗಿದ್ದಾರೆ. ಜಾತ್ಯತೀತತೆಯಾಗಲಿ ಜಾತ್ಯತೀತ ನೀತಿಯಾಗಲಿ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲಾದರೂ ಕಂಡುಬಂದಿದೆಯೆ ? ವಿವಾಹಾದಿ ಸಂಬಂಧಗಳಲ್ಲಿ, ಹುಟ್ಟು ಸಾವುಗಳಲ್ಲಿ, ಆಹಾರ ವಿಹಾರ ಭೂಷಣಗಳಲ್ಲಿ ಜಾತಿಯ ಅಸ್ತಿತ್ವ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಗೋಚರಿಸುತ್ತದೆ. 'ಅಂತರ್ಜಾತೀಯ ವಿವಾಹ' ಎಂಬುದೂ ಜಾತಿಯ ತಳಹದಿಯನ್ನಪ್ಪಿಕೊಂಡೇ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ಹಾಗಿಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಆ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಅರ್ಥವೇ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ರಾಜಕೀಯ ವ್ಯವಹಾರದಲ್ಲಿ, ಮಂತ್ರಿಮಂಡಲ ರಚನೆಯಲ್ಲಿ, ಮತದಾರರಲ್ಲಿ, ಮತ ಕೇಳುವವರಲ್ಲಿ – ಜಾತಿಯು ಭೂತದಂತೆ ಅಡಗಿ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ನಡೆಸುತ್ತದೆ. ಜನಗಣತಿಯಲ್ಲಿ, ಶಾಲೆಕಾಲೇಜುಗಳ ಪ್ರವೇಶದಲ್ಲಿ, ಉದ್ಯೋಗ ವಿನಿಮಯ ಕೇಂದ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಜಾತಿಯ ವಿಕಟನೃತ್ಯ ನಡೆಯುತ್ತಲೇ ಇದೆ. ಮೀಸಲಾತಿಗೆ ಜಾತಿಯೇ ಅಲ್ಲವೇ ಆಧಾರ? ಅದರ ಔಚಿತ್ಯ ಆವಶ್ಯಕತೆಗಳ ಪ್ರಶ್ನೆ ಬೇರೆ. ಜಾತ್ಯತೀತತೆ ಎಂಬ ಶಬ್ದ ವಸ್ತುಶೂನ್ಯವೆಂದಿಷ್ಟೇ ಇಲ್ಲಿ ವಿವಕ್ಷಿತ.

ಈ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಕೋಮಿನ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ಕಾನೂನು ಸಹ ಭಿನ್ನವಾಗಿದೆ. ರಾಷ್ಟ್ರ ವಿಭಜನೆಯಾದದ್ದು ಜಾತಿಯ ತಳಹದಿಯ ಮೇಲೆ. ಅನಂತರ ಪರಿಶಿಷ್ಟ ಜಾತಿ, ಪರಿಶಿಷ್ಟ ವರ್ಗ ಎಂದು ಸಂವಿಧಾನ ಗುರುತಿಸಿದಾಗಲೇ ಮತ್ತೆ ಜಾತಿಯ ಬೀಜಾವಾಪ ನಡೆದುಹೋಯಿತು. ಹಾಸುಹೊಕ್ಕಾಗಿ ಜಾತಿ ಸೇರಿಕೊಂಡಿರುವಾಗ ಜಾತ್ಯತೀತತೆ ಎಂದರೆ ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದಂತೆ ವಿಕಲ್ಪಜ್ಞಾನವಾಗುತ್ತದೆ.

ನಾಸ್ತಿಕ್ಯಮನೃತಂ ಕ್ರೋಧಂ ಪ್ರಮಾದಂ ದೀರ್ಘಸೂತ್ರತಾಂ ।
ಅದರ್ಶನಂ ಜ್ಞಾನವತಾಮಾಲಸ್ಯಂ ಪಂಚವೃತ್ತಿತಾಮ್ ॥ ॥ ೧೧೭ ॥

– ರಾಮಾಯಣ, ಅಯೋಧ್ಯಾಕಾಂಡ, ೧೦೦-೬೫

"ನಾಸ್ತಿಕತೆ, ಸುಳ್ಳು ಹೇಳುವುದು, ಸಿಟ್ಟು, ದುಡುಕಿ ತಪ್ಪು ಮಾಡುವುದು, ಅನಾವಶ್ಯಕವಾಗಿ ಕಾಲ ವಿಳಂಬ, ಸಜ್ಜನರೊಡನೆ

ಸೇರದಿರುವುದು, ಸೋಮಾರಿತನ, ಪಂಚೇಂದ್ರಿಯಗಳ ತೃಪ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಚಾಪಲ್ಯ – ಇವು ರಾಜನಲ್ಲಿರಬಾರದ ದೋಷಗಳು.''

ಶ್ರೀರಾಮನು ಭರತನಿಗೆ ಹೇಳಿದ ಬುದ್ಧಿವಾದವಿದು. ಆತನು ಈ ಬಗೆಯ ಹದಿನಾಲ್ಕು ರಾಜದೋಷಗಳನ್ನು ಎಣಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಮೇಲಿನವು ಎಂಟು ದೋಷಗಳು. ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬ ಮನುಷ್ಯನಲ್ಲಿಯೂ ಇವು ಇರಬಾರದ ದೋಷಗಳೇ ಆದರೂ, ಪ್ರಜಾ ರಕ್ಷಣಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿದವನು ಸರ್ವಥಾ ದೂರವಿರಿಸಬೇಕಾದವು ಇವು. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಶ್ರೀರಾಮನು ಮೊದಲು ಗಣಿಸಿದ ದೋಷ ನಾಸ್ತಿಕತೆ. ಇದು ರಾಜ್ಯಸೂತ್ರವನ್ನು ಹಿಡಿದವರಲ್ಲಿ ಇರಬಾರದ ದೊಡ್ಡ ದೋಷವೆಂದು ಪ್ರಾಚೀನರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ.

ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಹಿಂದೆ ಚಾರ್ವಾಕರೆಂಬ ನಾಸ್ತಿಕರಿದ್ದರು. ಈ ನೆಲ ಅದರ ಬೆಳವಣಿಗೆಗೆ ಅವಕಾಶವನ್ನು ಕೊಡಲಿಲ್ಲ. ರಾಮಾಯಣದಲ್ಲಿ ಜಾಬಾಲಿಯೆಂಬವನು ನಾಸ್ತಿಕಮತವನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿ ಶ್ರೀರಾಮನಿಗೆ ಬುದ್ಧಿಹೇಳಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿದ್ದುಂಟು. ಆದರೆ ಕಡೆಯಲ್ಲಿ ತಾನು ನಾಸ್ತಿಕನಲ್ಲವೆಂದೂ ಶ್ರೀರಾಮನನ್ನು ವನವಾಸದಿಂದ ಹಿಂದಿರುಗಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಹಾಗೆ ಬೋಧಿಸಿದ್ದಾಗಿಯೂ ಒಪ್ಪಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ.

ದೇವರಿದ್ದಾನೆಂಬ ನಂಬಿಕೆ ಪಾಪ–ಪುಣ್ಯಗಳೆಂಬ ವಿಭಾಗಕ್ಕೆ ಮೂಲವಾದದ್ದು. ಮೇಟಿಕಂಭವನ್ನು ಎತ್ತುಗಳು ಸುತ್ತುವಂತೆ ಈ ನಂಬಿಕೆಯನ್ನು ಇವೆರಡು ಸುತ್ತುತ್ತಲೇ ಇರುತ್ತವೆ. ಯಾರಿಗೆ ಪಾಪ–ಪುಣ್ಯಗಳ ಭೀತಿ ಇದೆಯೋ ಅವನು ದುಷ್ಕೃತ್ಯದಲ್ಲಿ ತೊಡಗುವುದಿಲ್ಲ. ಇಂದು ಮನುಷ್ಯನಲ್ಲಿ ಸೌಜನ್ಯವೇನಾದರೂ ಉಳಿದಿದ್ದರೆ ಅದು ಪಾಪ–ಪುಣ್ಯಗಳ ಭಯದಿಂದಲೇ ಹೊರತು ಸರ್ಕಾರದ ಭಯದಿಂದಲ್ಲ. ಖಾರಿಯುದ್ಧದ ಆರಂಭದಲ್ಲಿ ಅಮೆರಿಕದ ಅಧ್ಯಕ್ಷ ಬುಷ್ ಅವರೂ ಇರಾಕ್ ಅಧ್ಯಕ್ಷ ಸದ್ದಾಂ ಹುಸೇನ್ ಅವರೂ ದೇವರಿಗೆ ಪ್ರಾರ್ಥನೆಗಳನ್ನು ಸಲ್ಲಿಸಿದರೆಂದು ವರದಿಗಳು ತಿಳಿಸಿದವು. ನಮ್ಮ 'ಸೆಕ್ಯುಲಾರಿಸಂ' ಪ್ರತಿಪಾದಕರಾದರೋ ಸಮಾರಂಭಗಳ

ಆದಿಯಲ್ಲಿ ಜ್ಯೋತಿಯನ್ನು ಬೆಳಗಿಸುವ ಪದ್ಧತಿಯನ್ನೂ ಸಹ ಗೇಲಿ ಮಾಡುವಷ್ಟು ಮುಂದೆ ಹೋಗಿದ್ದಾರೆ.

ಈ ಎಂಟು ದೋಷಗಳನ್ನಲ್ಲದೆ ಶ್ರೀರಾಮನು ಗಣಿಸಿದ ಉಳಿದ ಆರು ದೋಷಗಳು ಇವು – ತಜ್ಞರೊಡನೆ ಸಮಾಲೋಚಿಸದೆ ತಾನೊಬ್ಬನೇ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವ ತೀರ್ಪು, ಅಜ್ಞರೊಡನೆ ಸಮಾಲೋಚನೆ, ನಿಶ್ಚಿತವಾದ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಆರಂಭಿಸದಿರುವುದು, ಗೋಪ್ಯ ವಿಷಯವನ್ನು ಬಹಿರಂಗ ಪಡಿಸುವುದು, ಮಂಗಳಕಾರ್ಯವನ್ನು ನಡೆಸದಿರುವುದು ಮತ್ತು ಎಲ್ಲರೊಡನೆ ವಿರೋಧವನ್ನು ಕಟ್ಟಿಕೊಳ್ಳುವುದು.

ಪುರಾಣಮಿತ್ಯೇವ ನ ಸಾಧು ಸರ್ವಂ
ನ ಚಾಪಿ ಕಾವ್ಯಂ ನವಮಿತ್ಯವದ್ಯಮ್ ।
ಸಂತಃ ಪರೀಕ್ಷ್ಯಾನ್ಯತರದ್ ಭಜಂತೇ
ಮೂಢಃ ಪರಪ್ರತ್ಯಯನೇಯಬುದ್ಧಿಃ ॥ ॥ ೧೧೮ ॥

– ಮಾಲವಿಕಾಗ್ನಿಮಿತ್ರ

"ಕಾವ್ಯವು ಪ್ರಾಚೀನವಾದದ್ದು ಎಂದಮಾತ್ರಕ್ಕೆ ಎಲ್ಲವೂ ಚೆನ್ನಾಗಿರುತ್ತದೆಯೆಂದು ಆಗಬೇಕಾಗಿಲ್ಲ. ನವೀನವಾದ್ದರಿಂದ ಚೆನ್ನಾಗಿಲ್ಲವೆಂಬುದೂ ಸರಿಯಲ್ಲ. ಸಜ್ಜನರಾದವರು ಅವುಗಳನ್ನು ಪರೀಕ್ಷೆ ಮಾಡಿ ಉತ್ತಮವಾದದ್ದನ್ನು ಗ್ರಹಿಸುತ್ತಾರೆ. ಮೂಢನಾದವನು ಇನ್ನೊಬ್ಬರ ಅಭಿಪ್ರಾಯಕ್ಕೆ ತನ್ನ ಬುದ್ಧಿಯನ್ನು ಒಡ್ಡುತ್ತಾನೆ."

ಮಹಾಕವಿ ಕಾಳಿದಾಸನ ಈ ನುಡಿ ವಿವೇಕಪೂರ್ಣವಾದ ಉದ್ಗಾರ. ಇದು ಕಾವ್ಯಕ್ಕೆ ಮಾತ್ರವಲ್ಲ, ಶಾಸ್ತ್ರಸಾಹಿತ್ಯಕ್ಕೂ ಅನ್ವಯಿಸುತ್ತದೆ. ಮನುಷ್ಯನ ಆಚಾರ ವಿಚಾರಗಳಿಗೂ ಅನ್ವಯಿಸುತ್ತದೆ. ಎಲ್ಲ ಕಾಲಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಮೂರ್ಖರೂ ಇರುತ್ತಾರೆ, ವಿದ್ವಾಂಸರೂ ಇರುತ್ತಾರೆ. ಯಾವ ಭಾಷೆಯ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿಯೂ ಟೊಳ್ಳೂ ಸಿಗುತ್ತದೆ, ಗಟ್ಟಿಯೂ ಸಿಗುತ್ತದೆ.

ಮಹತ್ತ್ವಪೂರ್ಣವಾದ ಈ ಹಿತೋಕ್ತಿಗೆ ಅಪಾರ್ಥಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವ ಅಪಾಯವಿದೆ. ಹಿಂದಿನವರು ಹೇಳಿದ್ದೆಲ್ಲವೂ ಉಪೇಕ್ಷಣೀಯವೆಂದು ಸಾರಾಸಗಟಾಗಿ ತಳ್ಳಿಹಾಕುವುದೇ ಇಲ್ಲಿರುವ ಅಪಾಯ. ಅಜ್ಜ ನೆಟ್ಟ ಆಲದ ಮರಕ್ಕೆ ನೇಣುಹಾಕಿಕೊಳ್ಳುವುದು ಬೇಡ, ಅದರ ನೆರಳಲ್ಲಿ ವಿಶ್ರಮಿಸ ಬಹುದಲ್ಲ ! ಅಜ್ಜನ ಕಾಲದ ಮರ ಈಗ ವಿಶಾಲವಾಗಿ ಬೆಳೆದು, ದಟ್ಟವಾಗಿ ಹರಡಿ, ಅಧಿಕ ತಂಪನ್ನು ನೀಡೀತು, ಆಯಾಸವನ್ನು ಪರಿಹರಸೀತು.

ವಿಜ್ಞಾನವಾಗಲಿ, ಸಂಶೋಧನೆಯಾಗಲಿ, ಕಾವ್ಯಮೀಮಾಂಸೆಯಾಗಲಿ, ಶಿಲ್ಪಕಲೆಗಳಾಗಲಿ ಒಬ್ಬನ ಬುದ್ಧಿಬಲದಿಂದ ನಿರ್ಮಿತವಾದ್ದಲ್ಲ. ಅನಾದಿ ಯಿಂದ ಇದುವರೆಗೂ ಮಾನವನ ಸಾಧನೆ ಬೆಳೆಯುತ್ತಲೇ ಇದೆ. ಅಂಸಖ್ಯಾತ ಜನರ ಕಷ್ಟ, ಶ್ರಮ, ಪ್ರಯತ್ನಗಳ ಫಲ ಇವುಗಳ ಸಿದ್ಧಿಯಲ್ಲಿದೆ. ಮೊದಲನೆಯ ಬುದ್ಧಿ ಎರಡನೆಯ ಬುದ್ಧಿಯನ್ನು ಮೇಲಕ್ಕೆ ಎತ್ತಿರಿಸಿದೆ. ಎರಡನೆಯದು ಮೂರನೆಯದನ್ನು. ಹೀಗೆ ಕಟ್ಟಿದ್ದು ಸೋಪಾನಪಂಕ್ತಿ. ಮೊದಲನೆಯ ಮೆಟ್ಟಲು ಹಳೆಯದೆಂದು ಒಡೆದುಹಾಕಿದರೆ ಸೋಪಾನ ಪಂಕ್ತಿಯೇ ನೆಲೆಯಿಲ್ಲದೆ ಕುಸಿದುಬಿದ್ದೀತು. ವಸ್ತುವಿನ ಮೌಲ್ಯನಿರ್ದೇಶನಕ್ಕೆ ಕಾಲದ ಪ್ರಾಚೀನತೆಯಾಗಲಿ, ನವೀನತೆಯಾಗಲಿ ನಿಮಿತ್ತವಲ್ಲವೆಂದು ಕಾಳಿದಾಸನ ಆಶಯ. ಏಕೆಂದರೆ, ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಹಳತು-ಹೊಸತು ಎಂಬ ವಿಭಾಗವೇ ಇಲ್ಲ. ಅನಾದಿ-ಅನಂತವಾದದ್ದು ಕಾಲ. ಪುರಾಣ, ನವ್ಯ ಎಂಬುದೆಲ್ಲ ನಾವು ಕಲ್ಪಿಸಿಕೊಂಡಿರುವ ವಿಕಲ್ಪ. ಹಳೆಯದೂ ಇಲ್ಲ, ಹೊಸದೂ ಇಲ್ಲ. ಸಾಪೇಕ್ಷವಾಗಿ ಹಳೆಯದು, ಸಾಪೇಕ್ಷವಾಗಿ ಹೊಸದು.

ಶ್ಲೋಕಗಳ ಅಕಾರಾದಿ ಸೂಚಿ

ಸೂಕ್ತಿ-ವ್ಯಾಪ್ತಿ

ಸುಭಾಷಿತ ಸಂಗ್ರಹ

'ಸು-ಭಾಷಿತ' ಎಂದರೆ 'ಚೆನ್ನಾಗಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿದ್ದು', 'ಒಳ್ಳೆಯ ಮಾತು'. ಕಡಮೆ ಮಾತುಗಳಲ್ಲಿ ವಿಶಾಲವಾದ ಅರ್ಥವನ್ನು ಹುದುಗಿಸಿರುವ ವಿಶಿಷ್ಟ ಸಾಹಿತ್ಯಪ್ರಕಾರ, ಸಂಸ್ಕೃತ ಸುಭಾಷಿತಗಳು. ಯಾವುದೋ ಜೀವನಾನುಭವವನ್ನೋ ಪಥದರ್ಶಿಕ ಸೂತ್ರವನ್ನೋ ಸ್ಮರಣೀಯ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಸುಭಾಷಿತಗಳು ಅಳವಡಿಸಿರುತ್ತವೆ. ಹೀಗೆ ಜನರ ನಿತ್ಯದ ಬದುಕಿಗೆ ನೇರ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟಿರುವುದರಿಂದಾಗಿ ಸುಭಾಷಿತಗಳಿಗೆ ವಿಶೇಷ ಪ್ರಾಚುರ್ಯ ದೊರೆತಿದೆ.

ಸುಭಾಷಿತಗಳ ಒಂದು ಮುಖ್ಯ ಆಕರ್ಷಣೆ ಅನುಭವದ ನೆಲೆಗಟ್ಟು; ಇನ್ನೊಂದು ಮುಖ್ಯ ಆಕರ್ಷಣೆ ಅವುಗಳ ಉಕ್ತಿಸೌಂದರ್ಯ ಅಥವಾ ಸಾಹಿತ್ಯಗುಣ. ಈ ಎರಡು ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯಗಳು ಬೆರೆತಿರುವುದರಿಂದಲೇ ಸುಭಾಷಿತಗಳು ಎಲ್ಲ ಸುಸಂಸ್ಕೃತರ ಬಾಯಲ್ಲಿ ನಲಿದಾಡುವುದು. ಇವುಗಳ ಅರ್ಥವ್ಯಾಪ್ತಿ ಸಾರ್ವದೇಶಿಕ, ಸಾರ್ವಕಾಲಿಕ.

ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಮೂಲಗಳಿಂದ ಹೆಕ್ಕಿ ತೆಗೆದ ೧೧೮ ಸುಭಾಷಿತ ಶ್ಲೋಕಗಳ ಸಂಕಲನ, "ಸೂಕ್ತಿ-ವ್ಯಾಪ್ತಿ". ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಶ್ಲೋಕದ ಅರ್ಥವನ್ನು ಇಂದಿನ ಸಾಮಾಜಿಕ ಪರಿಸರದ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ವಿವೇಚಿಸಿರುವುದು ಇಲ್ಲಿಯ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯ.

ರಾಷ್ಟ್ರೋತ್ಥಾನ ಸಾಹಿತ್ಯ
ಬೆಂಗಳೂರು - ೧೯

ಸೂಕ್ತಿ - ವ್ಯಾಪ್ತಿ

ಸುಭಾಷಿತ ಸಂಗ್ರಹ

ಎನ್. ರಂಗನಾಥಶರ್ಮಾ

ಸೂಕ್ತಿ-ವ್ಯಾಪ್ತಿ

ಸುಭಾಷಿತ ಸಂಗ್ರಹ

ಸಂಪುಟ - ೨

ಎನ್. ರಂಗನಾಥಶರ್ಮಾ

ಪ್ರಕಟಣೆ ೮೨

ರಾಷ್ಟ್ರೋತ್ಥಾನ ಸಾಹಿತ್ಯ
'ಕೇಶವಶಿಲ್ಪ'
ಕೆಂಪೇಗೌಡನಗರ
ಬೆಂಗಳೂರು - ೫೬೦ ೦೧೯

ಮೊದಲನೆ ಮುದ್ರಣ : ೧೯೯೯
ಎರಡನೆ ಮುದ್ರಣ : ೨೦೦೨
ಬೆಲೆ : ರೂ. ೩೫-೦೦

ರಾಷ್ಟ್ರೋತ್ಥಾನ ಮುದ್ರಣಾಲಯ
ಬೆಂಗಳೂರು - ೫೬೦ ೦೧೯

'SUKTI-VYAPTI'. Kannada. By N. RANGANATHA SHARMA. Vol. 2. A collection of epigrammatic verses in Sanskrit and Kannada, with commentary explaining their contemporary relevance. Published by RASHTROTTHANA SAHITYA, 'Keshava Shilpa', Kempegowda Nagar, Bangalore - 560 019 (India). Pages: vi + 164. Price: Rs. 35-00 .
First edition : 1999.
Second Print : 2002

ISBN 81-7531-015-4

Cover Design:
M/s. UNKNOWN CREATIONS, Bangalore

Typeset by:
CREATIVE GRAPHICS, Bangalore - 560 053. ✆ 6706014

Printed at:
RASHTROTTHANA MUDRANALAYA, Bangalore - 560 019

ಸಮಕ್ಷಮದಲ್ಲಿ

ಅನೇಕ ಶತಮಾನಗಳ ನಮ್ಮ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯಸಂಘರ್ಷ ಇಂದು ಯಶಸ್ಸಿನ ಒಂದು ಘಟ್ಟ ಮುಟ್ಟಿದೆ. ನಮ್ಮ ರಾಷ್ಟ್ರದ ಸ್ವತಂತ್ರ, ಸಾರ್ವಭೌಮ ಜೀವನವನ್ನು ಕಟ್ಟುವ ಸುವರ್ಣಸಂಧಿ ನಮಗಿಂದು ಒದಗಿಬಂದಿದೆ.

ಇದೊಂದು ಸುವರ್ಣಸಂಧಿ ಆಗಿರುವಂತೆಯೇ ಒಂದು ಗಂಭೀರ ಸವಾಲೂ ಆಗಿದೆ. ನಮ್ಮ ರಾಷ್ಟ್ರಜೀವನವನ್ನು ಯಾವ ಆದರ್ಶದ ಬೆಳಕಿನಲ್ಲಿ, ಯಾವ ಸಿದ್ಧಾಂತದ ಅಡಿಗಲ್ಲ ಮೇಲೆ ಕಟ್ಟಬೇಕು - ಎಂಬ ಸವಾಲಿಗೆ ನಾವಿಂದು ಉತ್ತರ ಕೊಡಬೇಕಾಗಿದೆ.

ಆದರೆ ನಮ್ಮ ನಾಡಿನ ದೌರ್ಭಾಗ್ಯದಿಂದ ಇವತ್ತಿಗೂ ಈ ಮೂಲಪ್ರಶ್ನೆಯ ಬಗೆಗೆ ನಮ್ಮ ಸ್ವತಂತ್ರ ಪ್ರತಿಭೆಯಿಂದ ವಿಚಾರಮಂಥನ ನಡೆಯುತ್ತಲೇ ಇಲ್ಲ. ಇಂಗ್ಲೆಂಡ್ ಅಮೆರಿಕಗಳಂತೆಯೋ ಇಲ್ಲವೆ ರಷ್ಯ ಚೀಣಾಗಳಂತೆಯೋ ನಮ್ಮ ಜೀವನವನ್ನು ಎರಕಹೊಯ್ಯುವ ಆತುರ ಎಲ್ಲ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳಲ್ಲೂ ಕಂಡುಬರುತ್ತಿದೆ. ನಮ್ಮ ರಾಜಕೀಯ, ಆರ್ಥಿಕ, ಸಾಮಾಜಿಕ, ಶೈಕ್ಷಣಿಕ ಇತ್ಯಾದಿ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲೂ ಭಾರತವನ್ನು ಪರದೇಶ, ಪರಸಂಸ್ಕೃತಿಗಳ ಅಗ್ಗದ ನಕಲಾಗಿ ಮಾಡುವ ಪ್ರಯತ್ನವೇ ನಡೆದಿದೆ. ನಮ್ಮ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಪ್ರತಿಭೆ, ಪರಂಪರೆ, ತತ್ತ್ವಜ್ಞಾನ, ಜೀವನಾದರ್ಶ ಇವೆಲ್ಲಕ್ಕೂ ಇಂದು ಗ್ರಹಣ ಹಿಡಿದಂತಾಗಿದೆ.

ಹೀಗಾಗಿ ಇಂದು ಕೋಟಿ ಕೋಟಿ ಭಾರತೀಯರ ಹೃದಯಕ್ಕೆ ನಮ್ಮ ಸ್ವತಂತ್ರ ರಾಷ್ಟ್ರಜೀವನದ ಅಮೃತಸ್ಪರ್ಶ ಅನುಭವಕ್ಕೆ ಬರುತ್ತಿಲ್ಲ. ನಮ್ಮ ಜನಸಾಮಾನ್ಯರ ಅಂತಃಕರಣವನ್ನು ತಟ್ಟಿ ಎಬ್ಬಿಸುವ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಆದರ್ಶಗಳಿಲ್ಲದೆಹೋದಲ್ಲಿ ರಾಷ್ಟ್ರದ ಪುನರುತ್ಥಾನಕ್ಕಾಗಿ ಅವರಲ್ಲಿ ಸ್ವಯಂಪ್ರೇರಣೆ, ಕಾರ್ಯೋತ್ಸಾಹ, ತ್ಯಾಗ, ಪೌರುಷಗಳು ಬೆಳೆದು ನಿಲ್ಲುವುದಾದರೂ ಹೇಗೆ? ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಇಂದು ರಾಷ್ಟ್ರದ ಆಗುಹೋಗುಗಳ ಬಗೆಗೆ ಸರ್ವತ್ರ ಉದಾಸೀನತೆ, ಕ್ರಿಯಾಶೂನ್ಯತೆ, ವಿಫಲತೆಗಳೇ ತಾಂಡವವಾಡುತ್ತಿವೆ. ಎಂದಮೇಲೆ ಜನರೆದೆಗೆ ಸ್ಫೂರ್ತಿ, ಉತ್ಸಾಹಗಳನ್ನೆರೆಯಬಲ್ಲ ಭಾರತೀಯತೆಯ ಆದರ್ಶವನ್ನು ಎತ್ತಿಹಿಡಿಯುವುದು ಇಂದು ತೀರ ಅನಿವಾರ್ಯ ಹಾಗೂ ತುರ್ತು ಕರ್ತವ್ಯವಾಗಿದೆ. ಭಾರತವು 'ತನ್ನತನ'ದಿಂದ ಎದ್ದುನಿಂತಾಗಲೇ ಅದು ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ತಲೆಯೆತ್ತಿ ಬಾಳುವಂತಾದೀತು ಎಂಬುದು ಸ್ಪಷ್ಟವಿದೆ.

ನಮ್ಮ ಭಾರತೀಯತೆಯ - ನಮ್ಮ ಸಂಸ್ಕೃತಿ, ಪರಂಪರೆ, ಇತಿಹಾಸ, ತತ್ತ್ವಜ್ಞಾನ, ಜೀವನಾದರ್ಶಗಳ - ಹಿರಿಮೆ ಈ ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಸಾಟಿಯಿಲ್ಲದ್ದು. ನೂರಾರು ಶತಮಾನಗಳವರೆಗೆ ನಮ್ಮ ರಾಷ್ಟ್ರಜೀವನವನ್ನು ವೈಭವಶಾಲಿಯಾಗಿ ಮಾಡಿದ್ದಷ್ಟೆ ಅಲ್ಲ, ಜಗತ್ತಿಗೆಲ್ಲ ದಿವ್ಯಜೀವನದ ಸುಧೆ ಕುಡಿಸಿದಂತಹ ಅದ್ಭುತ ಚೈತನ್ಯ ಅದರಲ್ಲಿದೆ. ಇಂದಿಗೂ ಸಹ ಆಧುನಿಕ ಜೀವನದ

ಅನೇಕ ವಿಕಟ ಸಮಸ್ಯೆ-ಸವಾಲುಗಳಿಗೆ ಸಮರ್ಪಕವಾಗಿ ಸಮಾಧಾನ ನೀಡಬಲ್ಲಂತಹ ಸಮಗ್ರ ಜೀವನದೃಷ್ಟಿ, ವಿಚಾರಸಂಪತ್ತು ಅದರಲ್ಲಿದೆ.

ರಾಷ್ಟ್ರೋತ್ಥಾನದ ಅಡಿಗಲ್ಲಾದ ನಮ್ಮ ಭಾರತೀಯ ಜೀವನದ ಜ್ಞಾನ-ನಿಷ್ಠೆಗಳನ್ನು ಜನಮನದಲ್ಲಿ ಬೇರೂರಿಸುವ ಈ ಚರಿತ್ರಾರ್ಹ ಕಾರ್ಯಕ್ಕಾಗಿ ರಾಷ್ಟ್ರೋತ್ಥಾನ ಪರಿಷತ್ತು ೧೯೬೫ರಲ್ಲಿ ಜನ್ಮತಾಳಿತು. ಪರಿಷತ್ತು ಕಳೆದ ಮೂವತ್ತನಾಲ್ಕು ವರ್ಷಗಳಲ್ಲಿ ಜನಜಾಗೃತಿಯ ಚಟುವಟಿಕೆಯಲ್ಲದೆ ಇನ್ನಿತರ ಹತ್ತುಹಲವು ಸಮಾಜಸೇವಾ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳನ್ನು ಹಮ್ಮಿಕೊಂಡು ಬೆಳೆಯುತ್ತಾ ಬಂದಿದೆ. ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಪರಿಷತ್ತಿನ ಆರಂಭದ ಕೆಲವು ಚಟುವಟಿಕೆಗಳನ್ನು ಜನವರಿ ೧೯೮೬ರಿಂದ ಬೇರ್ಪಡಿಸಲಾಯಿತು. ಈ ರೀತಿ ಬೇರ್ಪಡಿಸಿದ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಾಶನಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಚಟುವಟಿಕೆಯು 'ರಾಷ್ಟ್ರೋತ್ಥಾನ ಸಾಹಿತ್ಯ ಟ್ರಸ್ಟ್' ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿ ಮುಂದುವರಿದಿದೆ. ಪ್ರಕಾಶನದ ಮುಖ್ಯ ಯೋಜನೆ ಹೀಗಿದೆ :

* ಸಾಮಾಜಿಕ ಚಿಂತನ ಪ್ರಧಾನವಾದ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಹೊರತರುವುದು. ಇಂದು ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯಲೋಕದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚಿನ ಕೊರತೆ, ಅಗತ್ಯ ಇರುವುದು ಅಂತಹ ಗ್ರಂಥಗಳಿಗೇ. ಈ ಕೊರತೆಯನ್ನು ತುಂಬಲು ಮೂಲ ಕನ್ನಡ ಕೃತಿಗಳ ಜೊತೆಗೆ ಇತರ ಭಾಷೆಗಳಿಂದಲೂ ಉತ್ತಮ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಸಾಹಿತ್ಯವನ್ನು ಕನ್ನಡಕ್ಕೆ ತರುವುದು.

* ನಿಜವಾದ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಇತಿಹಾಸದ ಗ್ರಂಥಗಳಿಗಂತೂ ಕನ್ನಡದಲ್ಲೇ ಏಕೆ, ಇಡೀ ದೇಶದಲ್ಲೇ ತೀವ್ರ ಕೊರತೆ ಇದೆ. ಇದುವರೆಗೆ ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ವಿದ್ವಾಂಸರ ಗ್ರಂಥಗಳು, ಅವರ ದೃಷ್ಟಿ-ಧೋರಣೆಗಳ ಜಾಡಿನಲ್ಲೇ ನಮ್ಮ ಇತಿಹಾಸದ ಅಧ್ಯಯನ ಸಾಗಿದೆ. ಇನ್ನಾದರೂ ನಮ್ಮ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಚರಿತ್ರೆಯನ್ನು ಬರೆಯುವ, ಓದುವ ಅಭ್ಯಾಸವಾಗುವಂತೆ ನಮ್ಮ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಇತಿಹಾಸಗ್ರಂಥಗಳಿಗೆ 'ರಾಷ್ಟ್ರೋತ್ಥಾನ ಸಾಹಿತ್ಯ'ದಲ್ಲಿ ಅಗ್ರಸ್ಥಾನ ಕೊಡುವುದು.

* ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ಸತ್ಸಂಸ್ಕಾರಗಳನ್ನು ಮೂಡಿಸುವ ಸದಭಿರುಚಿಯ ಸಾಹಿತ್ಯವನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸುವುದು.

* ಸರಳ ಹಾಗೂ ಉದ್ಬೋಧಕ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ವೈಚಾರಿಕ ಮತ್ತು ವಿಶ್ಲೇಷಣಾತ್ಮಕ ಪುಸ್ತಕಗಳನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸುವುದು.

ತಾಯಿ ಭಾರತಿಯ ದಿವ್ಯಮಂದಿರದಲ್ಲಿ ಹೊತ್ತಿರುವ ಈ ಜ್ಞಾನದ ಸೊಡರಿಗೆ ಜನರ ಒಲವು-ನೆರವುಗಳ ತೈಲಧಾರೆ ನಿರಂತರವಾಗಿ ಒದಗಿಬರಲಿ ಎಂಬುದು ನಮ್ಮ ಹೃದಯದಾಳದ ಹಾರೈಕೆ.

— *ಪ್ರಕಾಶಕರು*

ಪುಸ್ತಕವನ್ನು ಕುರಿತು

ಇದು 'ಸೂಕ್ತಿ-ವ್ಯಾಪ್ತಿ'ಯ ಎರಡನೆಯ ಸಂಪುಟ. ಇದರಲ್ಲಿ ಸಂಕಲಿತವಾಗಿರುವವು 'ಉತ್ಥಾನ' ಮಾಸಪತ್ರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ನಿಯಮಿತವಾಗಿ ೧೯೯೦-೯೬ರ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟಗೊಂಡಿರುವ ಅಂಕಣಬರಹಗಳು. ೧೯೯೧ರಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟಗೊಂಡ 'ಸೂಕ್ತಿ-ವ್ಯಾಪ್ತಿ' ಮೊದಲ ಸಂಪುಟವು ವಿಶಾಲ ಜನಾದರಣೆಯನ್ನು ಗಳಿಸಿಕೊಂಡಿರುವುದು ಪ್ರಕೃತ ಸಂಪುಟವನ್ನು ಹೊರತರಲು ಪ್ರೋತ್ಸಾಹಿಸಿದೆ.

ನಮ್ಮ ಪ್ರಾರ್ಥನೆಯಂತೆ 'ಉತ್ಥಾನ' ಪತ್ರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಕಳೆದ ಎರಡು ದಶಕಗಳಿಂದ ನಿರಂತರವಾಗಿ ಈ ಸುಭಾಷಿತ ಅರ್ಥವ್ಯಾಖ್ಯೆಗಳನ್ನು ಬರೆಯುತ್ತಿರುವವರು ವಿದ್ವಾನ್ ಎನ್. ರಂಗನಾಥಶರ್ಮಾ ಅವರು - 'ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರ' ಎಂಬ ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿ. ಸಂಸ್ಕೃತ ಹಾಗೂ ಕನ್ನಡ ವಿದ್ವದ್ವಲಯದಲ್ಲಿ ವಿದ್ವಾನ್ ರಂಗನಾಥಶರ್ಮಾ ಅವರು ಸುಪರಿಚಿತರು; ಈ ಪೀಳಿಗೆಯ ಶ್ರೇಷ್ಠ ವಿದ್ವಾಂಸರ ಅಗ್ರಶ್ರೇಣಿಯಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾನ ಪಡೆದುಕೊಂಡಿರುವವರು. ಬೆಂಗಳೂರಿನ ಶ್ರೀ ಚಾಮರಾಜೇಂದ್ರ ಸಂಸ್ಕೃತ ಮಹಾಪಾಠಶಾಲೆಯಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಕರಣಶಾಸ್ತ್ರದ ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕರಾಗಿ ಸೇವೆ ಸಲ್ಲಿಸಿ ನಿವೃತ್ತರಾದ ವಿದ್ವಾನ್ ರಂಗನಾಥಶರ್ಮಾ ಅವರು ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿಯೂ ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲಿಯೂ ಸುಮಾರು ೫೦ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಅವರ ವಾಲ್ಮೀಕಿರಾಮಾಯಣದ ಮತ್ತು ಭಾಗವತದ ೧೦-೧೧-೧೨ನೆ ಸ್ಕಂಧಗಳ ಅನುವಾದಗಳೂ ಅಮರಕೋಶದ ಕನ್ನಡ ಅನುವಾದವೂ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿವೆ. ವಿಷ್ಣುಪುರಾಣ, ಭರ್ತೃಹರಿಯ ವಾಕ್ಯಪದೀಯ ಮೊದಲಾದವುಗಳ ಅನುವಾದವನ್ನೂ ಅವರು ಲಭ್ಯವಾಗಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲಿ 'ಏಕಚಕ್ರಮ್', 'ಬಾಹುಬಲಿವಿಜಯಮ್' ಮೊದಲಾದ ಹಲವು ಸ್ವತಂತ್ರ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನಲ್ಲದೆ ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ನೂರಾರು ಲೇಖನಗಳನ್ನು ಬರೆದಿದ್ದಾರೆ. ವ್ಯಾಕರಣ, ಅಲಂಕಾರಶಾಸ್ತ್ರಗಳಲ್ಲದೆ ವೇದಾಂತಾದಿ ದರ್ಶನಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಕೃತಪರಿಶ್ರಮರಾದ ವಿದ್ವಾನ್ ರಂಗನಾಥಶರ್ಮಾ ಅವರಿಗೆ ಸಂಸ್ಕೃತ ವಿದ್ವತ್ತಿಗಾಗಿ ರಾಷ್ಟ್ರಪತಿಪ್ರಶಸ್ತಿಯೂ ಸಾಹಿತ್ಯಸೇವೆಗಾಗಿ ರಾಜ್ಯೋತ್ಸವ ಪ್ರಶಸ್ತಿಯೂ ಸಂದಿವೆ. ೮೫ರ ಇಳಿವಯಸ್ಸಿನಲ್ಲಿಯೂ (ಜನನ: ೭-೪-೧೯೧೬) ನಿರಂತರ ಸಾರಸ್ವತಸೇವೆಯಲ್ಲಿ ನಿರತರಾಗಿರುವ ವಿದ್ವಾನ್ ರಂಗನಾಥಶರ್ಮಾ ಅವರು ಎಲ್ಲ ಸಾಹಿತ್ಯಾಸಕ್ತರ ಕೃತಜ್ಞತೆಗೆ ಪಾತ್ರರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಇತ್ತೀಚೆಗೆ 'ಮಾಧವೀಯ ಶಂಕರವಿಜಯ'

ಉದ್ಗ್ರಂಥದ ಕನ್ನಡ ಅನುವಾದ ಹಾಗೂ ಅವಲೋಕನದಿಂದ ಸಾಹಿತ್ಯಲೋಕವನ್ನು ಅವರು ಶ್ರೀಮಂತಗೊಳಿಸಿದ್ದಾರೆ.

'ಸೂಕ್ತಿ-ವ್ಯಾಪ್ತಿ' ಬರಹದಲ್ಲಿ ವಿದ್ವಾನ್ ರಂಗನಾಥಶರ್ಮಾ ಅವರು ಆಯ್ಕೆ ಮಾಡಿ ವಿವರಿಸಿರುವ ಶ್ಲೋಕಗಳು ಸಾರ್ವತ್ರಿಕ ಅರ್ಥವ್ಯಾಪ್ತಿಯುಳ್ಳವು. ಅವರ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನದಲ್ಲಿ ಎರಡು ವಿಶೇಷತೆಗಳಿವೆ: (೧) ಅರ್ಥವಿವರಣೆಯು ತೀರಾ ಸಂಕ್ಷಿಪ್ತವೂ ಅಲ್ಲದೆ ತೀರಾ ವಿಸ್ತೃತವೂ ಅಲ್ಲದೆ ಹಿತಮಿತವಾಗಿ ಸುಲಭಗ್ರಾಹ್ಯವಾಗಿರುವುದು; (೨) ಶ್ಲೋಕದ ಅರ್ಥವನ್ನು ಇಂದಿನ ಸಾಮಾಜಿಕ ಸನ್ನಿವೇಶದ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ವಿವೇಚಿಸಿರುವುದು. ಈ ವಿಶಿಷ್ಟತೆಯ ಕಾರಣದಿಂದ ಈ ಸಂಪುಟವೂ ಹಿಂದಿನ ಸಂಪುಟದಂತೆ ಕನ್ನಡ ಜನತೆಗೆ ಮೆಚ್ಚಿಕೆಯಾದೀತೆಂದು ಆಶಿಸಿದ್ದೇವೆ.

ಶ್ರೀ ಬಹುಧಾನ್ಯ ಸಂ ||

ಮಕರ ಸಂಕ್ರಾಂತಿ

೧೪-೧-೧೯೯೯

— *ಪ್ರಕಾಶಕರು*

ಸೂಕ್ತಿ - ವ್ಯಾಪ್ತಿ

ಅಕೃತಾತ್ಮಾನಮಾಸಾದ್ಯ ರಾಜಾನಮನಯೇ ರತಮ್ ।
ಸಮೃದ್ಧಾನಿ ವಿನಶ್ಯಂತಿ ರಾಷ್ಟ್ರಾಣಿ ನಗರಾಣಿ ಚ ॥೧॥

— ರಾಮಾಯಣ, ಸುಂದರಕಾಂಡ, ೨೧-೧೧

"ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಾಗಲಿ, ನಗರಗಳಾಗಲಿ, ಎಷ್ಟೇ ವೈಭವಸಮೃದ್ಧವಾಗಿದ್ದರೂ ಸಹ, ರಾಜನಾದವನು ಅಜಿತೇಂದ್ರಿಯನೂ ಅಯೋಗ್ಯವಾದ ರಾಜನೀತಿಯಲ್ಲಿ ನಿರತನೂ ಆಗಿಬಿಟ್ಟರೆ, ಅವು ನಾಶವಾಗಿ ಹೋಗುತ್ತವೆ."

ಅಶೋಕವನದಲ್ಲಿ ಬಂಧಿತಳಾಗಿದ್ದ ಸೀತಾದೇವಿಯು ರಾವಣನಿಗೆ ಹೇಳುವ ಬುದ್ಧಿವಾದವಿದು: "ಎಲೈ ರಾವಣ, ನಿನ್ನ ಲಂಕಾರಾಜ್ಯ ತುಂಬ ಸಂಪತ್ತುಗಳಿಂದ ತುಂಬಿರಬಹುದು. ಲಂಕಾನಗರ ಸಕಲವೈಭವಗಳಿಂದ ಮೆರೆಯುತ್ತಿರಬಹುದು. ಇನ್ನು ಬಹಳ ದಿನ ಹೀಗೆ ಉಳಿಯುವುದಿಲ್ಲ. ಕಾಮಾತ್ಮನಾದ ನಿನಗೆ ಇಂದ್ರಿಯಗಳ ಮೇಲೆ ಹತೋಟಿ ಇಲ್ಲ. ನಿಷ್ಕಾರಣವಾಗಿ ಶ್ರೀರಾಮನೊಡನೆ ವೈರವನ್ನೇ ಬೆಳೆಸಿರುವುದು ರಾಜನೀತಿಯೂ ಅಲ್ಲ. ಯಾವ ಪ್ರಯೋಜನವೂ ಇಲ್ಲದೆ ಬಲವದ್ವಿರೋಧವನ್ನು ಕಟ್ಟಿಕೊಂಡಿದ್ದೀ."

ರಾಷ್ಟ್ರವೂ ನಗರವೂ ನಾಶವಾಗುವುದೆಂದರೇನು? ಪ್ರಜೆಗಳಿಗೆ ನಾನಾ ಬಗೆಯ ಹಿಂಸೆಗಳುಂಟಾಗಿ ಅವರ ಶಾಂತಿಸಮಾಧಾನಗಳು ಕಲಕಿಹೋಗುವುದೇ ನಾಶ. ಇಂದಿನ ಪ್ರಜಾಪ್ರಭುತ್ವದ ಯುಗದಲ್ಲಿ, ಹಿಂದಿನ ರಾಜವೈಭವವನ್ನೇ ಮೀರಿಸಿದೆ, ಈಗಿನ ಮಂತ್ರಿಗಳ ವೈಭವ. ಹಿಂದೆ ಮಂತ್ರಾಲೋಚನೆಯನ್ನು ಮಾಡಿ ರಾಜನೀತಿಯನ್ನು ರೂಪಿಸತಕ್ಕವನು ಮಂತ್ರಿಯೆನಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದ. ಈಗ ಮಂತ್ರಿಯೇ ರಾಜಕಾರ್ಯವನ್ನು ನಡೆಸುತ್ತಾನೆ. ಈತನಿಗೆ ಅಷ್ಟು ಅಧಿಕಾರಬಲ ದೊರಕಿದ್ದು ಹೇಗೆ? ಶಾಸಕ ಬೆಂಬಲದಿಂದ. ಶಾಸಕರ ಬೆಂಬಲ ಹೇಗೆ ದೊರಕುತ್ತದೆ? ಹಣದ ಬಲ ಮತ್ತು ಕುಟಿಲನೀತಿಗಳಿಂದ. ಸ್ತ್ರೀ ಪುರುಷರಿಗೆ ಈಗ ಮತ ನೀಡುವ ಅಧಿಕಾರವು ಕೇವಲ

ವಯೋನಿಮಿತ್ತದಿಂದ ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗಿಬಿಟ್ಟಿದೆ. ಶಾಸಕರಿಗೂ ಮಂತ್ರಿಗಳಿಗೂ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ನೀಡಿ, ಆಳುವ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವನ್ನು ಅವರಲ್ಲಿ ಹೊರಿಸಿ ತುಂಬುವ ಚುನಾವಣೆಯ ವಿಧಾನ ಎಷ್ಟು ಸಡಿಲವಾದದ್ದೆಂಬುದನ್ನು ಸರ್ವರೂ ಮನಗಾಣಬಹುದು.

ಇಂದು ಪ್ರಜಾಭಿಪ್ರಾಯದಂತೆ ಸರ್ಕಾರದ ಕಾರ್ಯವು ನಡೆಯುತ್ತದೆನ್ನುವುದು ಸುಳ್ಳು ಮಾತು. ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಬಂದಾಗ ರಾಷ್ಟ್ರವು ಎರಡು ಹೋಳಾಯಿತಷ್ಟೆ. ಹೀಗೆ ಹೋಳು ಮಾಡುವ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ಯಾರು ಯಾರಿಗೆ ಕೊಟ್ಟಿದ್ದರು?

ಈ ರಾಷ್ಟ್ರದಲ್ಲಿ ಸರ್ವರನ್ನೂ ನಿರ್ಬಂಧಿಸುವ ಧರ್ಮಸೂತ್ರ ಒಂದಿತ್ತು. ರಾಜನಾಗಲಿ ಮಂತ್ರಿಗಳಾಗಲಿ, ಅದಕ್ಕೆ ಶರಣಾಗಬೇಕಾಗಿತ್ತು. ಇಷ್ಟವಿರಲಿ ಇಲ್ಲದಿರಲಿ ಅದನ್ನು ಮನ್ನಿಸಬೇಕಾಗಿತ್ತು. ಹಾಗೆ ಧರ್ಮಸೂತ್ರವನ್ನು ಮನ್ನಿಸುವುದು ನಯ. ಈ ನಯವನ್ನು ಯಾರು ಮೀರಿದರೂ ದಂಡನಾರ್ಹರಾಗುತ್ತಿದ್ದರು. ಈಗ ಗೊತ್ತಾದ 'ನಯ' ಎಂಬುದು ಯಾವುದೂ ಇಲ್ಲ. ಇಂದ್ರಿಯಜಯವೆಂಬುದಂತೂ ಅರ್ಥಶೂನ್ಯವಾದ ಶಬ್ದವೆನಿಸಿ ಶಬ್ದಕೋಶದಲ್ಲಿ ಉಳಿದಿದೆ. ರಾಷ್ಟ್ರವು ವಿನಾಶಡೆದೆಗೆ ಉರುಳದೆ ಹೇಗೆ ನಿಲ್ಲುತ್ತದೆ?

ಅವಿದಿತಪರಮಾನಂದೋ ವದತಿ ಜನೋ ವಿಷಯಮೇವ ರಮಣೀಯಮ್ ।
ತಿಲತೈಲಮೇವ ಮೃಷ್ಟಂ ಯೇನ ನ ದೃಷ್ಟಂ ಘೃತಂ ಕ್ವಾಪಿ ॥೨॥

— *ಸುಭಾಷಿತರತ್ನ-ಭಾಂಡಾಗಾರ*

"ಬ್ರಹ್ಮಾನಂದವನ್ನು ತಿಳಿದು ಅನುಭವಿಸದೇ ಇರತಕ್ಕ ಜನರು ವಿಷಯಸುಖವೇ ರಮಣೀಯವೆನ್ನುತ್ತಾರೆ. ತುಪ್ಪವನ್ನು ಎಲ್ಲಿಯೂ ಕಾಣದವನಿಗೆ ಎಣ್ಣೆಯೇ ರುಚಿಕರವೆನಿಸುತ್ತದೆ."

ಆರೋಗ್ಯಶಾಲಿಯೂ ಬಲಿಷ್ಠನೂ ಆದ ಒಬ್ಬ ಯುವಕನಿಗೆ ಸಮಸ್ತ ಭೂಮಂಡಲವೂ ಅಧೀನವಾಗಿದ್ದು ಸಕಲಸಂಪತ್ತುಗಳೂ ಯಥೇಷ್ಟವಾಗಿ ಎಷ್ಟು ಆನಂದವಾಗಬಹುದು! ಅದು ವಿಷಯಸುಖದ ಪರಮಾವಧಿ. ಅದರ ಎಷ್ಟೋ ಲಕ್ಷಪಾಲು ಅಧಿಕವಾದ ಸುಖ ಬ್ರಹ್ಮಾನಂದದಲ್ಲಿದೆಯೆಂದು ಉಪನಿಷತ್ತು ಹೇಳುತ್ತದೆ. ಬ್ರಹ್ಮವಸ್ತುವನ್ನರಿತ ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನಿ ಅಂತಹ ಆನಂದವನ್ನನುಭವಿಸುತ್ತಾನೆಂದು ತೈತ್ತಿರೀಯೋಪನಿಷತ್ತಿನ ಬ್ರಹ್ಮವಲ್ಲಿಯು 'ಸ ಏಕೋ ಬ್ರಹ್ಮಣ ಆನಂದಃ' ಎಂದು

ಬ್ರಹ್ಮಾನಂದವನ್ನು ವರ್ಣಿಸಿದೆ. ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಸಿಗುವ ವಿಷಯಸುಖವೇ ಅಧಿಕವೆಂದು ತಿಳಿದವರಿಗೆ ಬ್ರಹ್ಮಾನಂದದ ಕಲ್ಪನೆಯೇ ಬರಲಾರದು.

ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದ ಕಾವ್ಯಗಳಿಂದಾಗುವ ಆನಂದವನ್ನು ಸಹೃದಯರು ಅನುಭವಿಸುತ್ತಾರೆ. ಇದನ್ನು ಕಾವ್ಯಾನಂದ-ರಸಾನಂದ ಎನ್ನಬಹುದು. ಅದು ಬ್ರಹ್ಮಾನಂದದಂತೆ ಪರಮ ರಮಣೀಯವೆಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಿಂದ ಕಾವ್ಯಜ್ಞರು ಅದನ್ನು 'ಬ್ರಹ್ಮಾನಂದಸೋದರ' ಎಂದು ವರ್ಣಿಸಿದ್ದಾರೆ. ರಾಮಾಯಣ ಮಹಾಭಾರತಗಳೂ ಕಾಳಿದಾಸ, ಭಾಸ, ಪಂಪ, ಲಕ್ಷ್ಮೀಶ, ರಾಘವಾಂಕ - ಮುಂತಾದ ಮಹಾಕವಿಗಳ ಮಹಾಕಾವ್ಯಗಳೂ ಅಷ್ಟು ಆನಂದಮಯವಾದವುಗಳೆಂದು ಸಹೃದಯರು ಮನ್ನಿಸುತ್ತ ಬಂದಿದ್ದಾರೆ. ಸಾಮಾನ್ಯಜನರಿಗೆ ಅರ್ಥವಾಗುವುದಿಲ್ಲವಾದ್ದರಿಂದ ಇವೆಲ್ಲವೂ ಬೂಸಾ ಸಾಹಿತ್ಯವೆಂದು ಕೆಲವರು ಜರಿಯಲಾರಂಭಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಇವರು ರಾಮಾಯಣಾದಿ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಕಣ್ಣಿನಿಂದಲೂ ನೋಡಿದವರಲ್ಲ. ಎಲ್ಲವೂ ಜನಸಾಮಾನ್ಯರಿಗಾಗಿಯೇ ಇರಬೇಕಾಗಿಲ್ಲ. ತಮತಮಗೆ ನಿಲುಕತಕ್ಕದ್ದನ್ನು ಅವರವರು ಆರಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ. ಕಡ್ಲೆಪುರಿಯನ್ನು ತಿನ್ನತಕ್ಕವರು ತಮಗೆ ದುರ್ಲಭವೆಂದು ದ್ರಾಕ್ಷಿಹಣ್ಣನ್ನು ನಿಂದಿಸಬೇಕಾಗಿಲ್ಲ. ಬಡವರಿಗೆ ದಕ್ಕುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ಚಿನ್ನದ ಗಣಿಯನ್ನು ಮುಚ್ಚಬೇಕಾಗಿಲ್ಲ.

ಪಂಡಿತರುಂ ನಿಖಿಲಕಲಾ-
ಮಂಡಿತರುಂ ಕೇಳತಕ್ಕ ಕೃತಿಯಂ ಕ್ಷಿತಿಯೊಳ್ ।
ಕಂಡರ್ ಕೇಳ್ವಡೆ ಗೊರವರ
ಡುಂಡುಚಯೇ ಬೀದಿಯರಿಯೆ ಬೀರನ ಕತೆಯೇ?

— ಎಂದು ಮಧುರಕವಿ ಈ ಬೂಸಾ ಸಾಹಿತ್ಯವಾದಿಗಳನ್ನು ಲಕ್ಷಿಸಿಯೇ ಹೇಳಿರಬೇಕು. ಮತ್ತು ಹಸುಗಳು ತಿನ್ನುವ ಬೂಸಾದಿಂದ ಸಿಹಿಯಾದ ಹಾಲು ಹೊರಡುತ್ತದೆಯೆಂದು ನಮ್ಮ ಅನುಭವ!

ಇಂದು ಮಂತ್ರಿಗಳ ಖುರ್ಚಿ ಸರ್ವಜ್ಞಪೀಠವಾಗಿದೆ. ಅದರಲ್ಲಿ ಕುಳಿತರೆ ಸರ್ವ ವಿಷಯಗಳ ಮೇಲೂ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ನೀಡುವ ಶಕ್ತಿ ಬರುತ್ತದೆ. ಹಿಂದೆ ಸರ್ವಜ್ಞರಾದವರು ಕಾಶ್ಮೀರದಲ್ಲಿದ್ದ ಸರ್ವಜ್ಞಪೀಠವನ್ನು ಏರಬಹುದಾಗಿತ್ತು. ಅದಕ್ಕಿಂತ ಮಿಗಿಲು ಮಂತ್ರಿಗಳ ಪೀಠ. ಇದರಲ್ಲಿ ಕುಳಿತರೆ ಸರ್ವಜ್ಞರಾಗುತ್ತಾರೆ! ಸಂಸ್ಕೃತ ಕನ್ನಡ ಜಗಳ ನಡೆಯುತ್ತಿದ್ದಾಗ "ಸಂಸ್ಕೃತವು ಪರಕೀಯ ಭಾಷೆ. ಕನ್ನಡಕ್ಕೆ ಅದರಿಂದ ಉಪಯೋಗವೇನು?" ಎಂದು ವಿದ್ಯಾಮಂತ್ರಿಗಳು ಕೇಳಿದರು! "ಪರಕೀಯ,

ಭಾಷೆ, ಉಪಯೋಗ - ಎಂಬ ಶಬ್ದಗಳು ಸಂಸ್ಕೃತದವು. ಸಾಹಿತ್ಯ ಪರಿಷತ್ತು, ವಿಧಾನಸೌಧ, ಮಂತ್ರಿಮಂಡಲ - ಸಂಸ್ಕೃತವೇ. ಸಂಸ್ಕೃತವನ್ನು ಬಿಟ್ಟರೆ ರಾಜ್ಯಪಾಲರೂ ಇಲ್ಲ, ಮುಖ್ಯಮಂತ್ರಿಗಳೂ ಇಲ್ಲ, ವಿದ್ಯಾಮಂತ್ರಿಗಳೂ ಇಲ್ಲ!" ಎಂಬ ಉತ್ತರವನ್ನು ಕೇಳಿ ವಿದ್ಯಾಮಂತ್ರಿಗಳು ದಿಗ್‌ಭ್ರಾಂತರಾದರು.

"ದಾಸರ ಪದಗಳೂ ಶಿವಶರಣರ ವಚನಗಳೂ ಸಾಕು. ಶಂಕರಾಚಾರ್ಯರ ವೇದಾಂತಗ್ರಂಥಗಳಿಂದ ಏನು ಪ್ರಯೋಜನ"? - ಎಂದು ಒಬ್ಬ ಮಾಜಿ ಮುಖ್ಯಮಂತ್ರಿಗಳು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ.

ಇಂಥವರನ್ನು ನೋಡಿ ಮೇಲಿನ ನೀತಿಶ್ಲೋಕ ಹೊರಟಿದೆ.

ಇಹೈವೈಕಸ್ಯ ನಾಮುತ್ರ ಅಮುತ್ರೈಕಸ್ಯ ನೋ ಇಹ ।
ಇಹ ನಾಮುತ್ರ ಚೈಕಸ್ಯ ನಾಮುತ್ರೈಕಸ್ಯ ನೋ ಇಹ ॥೩॥

— ಮಹಾಭಾರತ, ವನಪರ್ವ, ೧೮೩ - ೮೮

"ಒಬ್ಬನಿಗೆ ಇಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಇದೆ, ಅಲ್ಲಿಲ್ಲ. ಇನ್ನೊಬ್ಬನಿಗೆ ಅಲ್ಲಿದೆ, ಇಲ್ಲಿಲ್ಲ. ಮತ್ತೊಬ್ಬನಿಗೆ ಇಲ್ಲಿಯೂ ಇದೆ, ಅಲ್ಲಿಯೂ ಇದೆ. ಮಗದೊಬ್ಬನಿಗೆ ಅಲ್ಲಿಯೂ ಇಲ್ಲ, ಇಲ್ಲಿಯೂ ಇಲ್ಲ!"

ವೇದವ್ಯಾಸರು ಮಹಾಭಾರತವನ್ನು ರಚಿಸಲು ಆರಂಭಿಸಿದಾಗ ಗಣೇಶನನ್ನು ಉಕ್ತಲೇಖಕನಾಗಿರುವಂತೆ ಕೇಳಿಕೊಂಡರು. ತಾನು ಬರೆಯುವಾಗ ತೆರಪು ಕೊಡದಂತೆ ಶ್ಲೋಕಗಳನ್ನು ಹೇಳುತ್ತ ಹೋಗಬೇಕೆಂಬ ನಿಯಮವನ್ನೊಡ್ಡಿ ಚತುರನಾದ ಗಣೇಶನು ಬರೆಯಲು ಒಪ್ಪಿಕೊಂಡನಂತೆ. ವೇದವ್ಯಾಸರು "ನಾನು ಹೇಳಿದ ಶ್ಲೋಕವನ್ನು ಅರ್ಥಮಾಡಿಕೊಂಡು ನೀನು ಬರೆಯಬೇಕು, ಅರ್ಥವಾಗದೆ ಬರೆಯಬಾರದು" ಎಂಬ ನಿಯಮವನ್ನು ಒಡ್ಡಿದರಂತೆ. ನಡುನಡುವೆ ಇಂತಹ ಒಂದೊಂದು ಕ್ಲಿಷ್ಟಶ್ಲೋಕವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತ ಹೋದರು. ಗಣೇಶನು ತಡವರಿಸುತ್ತ ಅರ್ಥಮಾಡಿಕೊಂಡು ಬರೆಯುವಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಮುಂದಿನ ಶ್ಲೋಕಗಳು ಹೇಗಿರಬೇಕೆಂದು ವ್ಯಾಸರು ಗುಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದನಂತೆ. ಇಂತಹ ಶ್ಲೋಕಗಳಿಗೆ 'ವ್ಯಾಸರಹಸ್ಯ' ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ.

ಮೇಲಣ ಶ್ಲೋಕದ ಅರ್ಥವನ್ನು ಇನ್ನೊಂದೆಡೆ ಬಿಡಿಸುವ ಸಂದರ್ಭ ಹೀಗಿದೆ :

ಒಬ್ಬ ಋಷಿ ಕಾಡಿನ ಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದಾಗ ಒಬ್ಬ ರಾಜಕುಮಾರನು ಎದುರಿಗೆ ಬಂದ. ಆತನಿಗೆ ಈ ಋಷಿ 'ರಾಜಪುತ್ರ ಚಿರಂ ಜೀವ - ರಾಜಕುಮಾರ, ನೀನು ದೀರ್ಘಕಾಲ ಬದುಕಿರು' ಎಂದು ಆಶೀರ್ವದಿಸಿದ. ಮುಂದೆ ಹೋದಾಗ ಒಬ್ಬ ಮುನಿಪುತ್ರನಾದ ವಟು ಕಟ್ಟಿಗೆ ಹೊರೆಯನ್ನು ಹೊತ್ತುಕೊಂಡು ಬರುತ್ತಿದ್ದ. ಅವನು ಈ ಋಷಿಗೆ ವಂದಿಸಲು, 'ಮಾ ಜೀವ ಮುನಿಪುತ್ರಕ - ಮುನಿಪುತ್ರ, ನೀನು ಹೆಚ್ಚು ಕಾಲ ಬದುಕಬೇಡ!' ಎಂದು ಆಶೀರ್ವದಿಸಿದ. ಆಮೇಲೆ ಒಬ್ಬ ಗೃಹಸ್ಥನು ತನ್ನ ಹೆಂಡತಿಮಕ್ಕಳೊಡನೆ ಬರುತ್ತ ಎದುರಾದ. ಆತನಿಗೆ ಈ ಋಷಿ 'ಜೀವ ವಾ ಮರ ವಾ ಸಾಧೋ - ಎಲೈ ಸಾಧುವೆ, ನೀನು ಬದುಕಿಯಾದರೂ ಇರು, ಸತ್ತಾದರೂ ಹೋಗು!' ಎಂದು ಆಶೀರ್ವಾದ ಮಾಡಿದ. ಅನಂತರ ಒಬ್ಬ ಬೇಡರವನು ಬಂದು ನಮಸ್ಕರಿಸಿದಾಗ 'ನ ಜೀವ ನ ಚ ವೈ ಮರ - ನೀನು ಬದುಕಲೂಬೇಡ, ಸಾಯಲೂಬೇಡ!' ಎಂದು ನುಡಿದನಂತೆ.

ರಾಜಪುತ್ರ ಚಿರಂ ಜೀವ ಮಾ ಜೀವ ಮುನಿಪುತ್ರಕ ।
ಜೀವ ವಾ ಮರ ವಾ ಸಾಧೋ ನ ಜೀವ ನ ಚ ವೈ ಮರ ॥

ರಾಜಪುತ್ರನು ಜನ್ಮಾಂತರದ ಪುಣ್ಯದಿಂದ ಸುಖವನ್ನು ಭೋಗಿಸತಕ್ಕವನು. ಈಗ ಯಾವ ಒಳ್ಳೆಯದನ್ನೂ ಮಾಡತಕ್ಕವನಲ್ಲ. ಅಂತಹವರಿಗೆ 'ಇಹೈವೈಕಸ್ಯ', ಇಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಸುಖವಿದೆ, ಮುಂದಿನ ಜನ್ಮದಲ್ಲಿಲ್ಲ. ಮುನಿಪುತ್ರನಾದರೋ ಬಹಳ ಕಷ್ಟದಿಂದ ವ್ರತಾಚರಣೆ ಮಾಡತಕ್ಕವನು. ಆತನಿಗೆ ಸುಖ ಅಮುತ್ರ - ಮುಂದಿನ ಜನ್ಮದಲ್ಲಿಯೇ. ಗೃಹಸ್ಥನಾದರೋ ಸತ್ಪುರುಷನಾಗಿ ಬಾಳುತ್ತಿದ್ದಾನೆ. ಅವನಿಗೆ ಇಹ-ಪರಗಳೆರಡರಲ್ಲಿಯೂ ಸೌಖ್ಯ ಉಂಟು : 'ಇಹ ವಾಮುತ್ರ' ಅವನು ಸುಖಿ. ದುರ್ಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ಬದುಕತಕ್ಕ ಬೇಡ ಮುಂತಾದವರಿಗೆ ಇಹವೂ ಇಲ್ಲ, ಪರವೂ ಇಲ್ಲ. ಅವರ ಜೀವನ ವ್ಯರ್ಥ. ಸತ್ತರೂ ಒಂದೇ, ಬದುಕಿದ್ದರೂ ಒಂದೇ.

ಲೋಕದಲ್ಲಿ ನಾಲ್ಕು ಬಗೆಯ ಜನರನ್ನು ನಾವು ಕಾಣಬಹುದು. ಧನ, ಅಧಿಕಾರಗಳನ್ನು ಹೇಗೋ ಗಳಿಸಿ ಭೋಗಲಂಪಟರಾದ 'ರಾಜಕುಮಾರ'ರ ಗುಂಪು ಒಂದು. ಜನರ ಹೆಗಲನ್ನು ಹತ್ತಿ ಮೇಲೇರಿ ಜನರನ್ನೇ ಎಡಗಾಲಿನಿಂದ ತಳ್ಳಿಬಿಡತಕ್ಕವರು ಇವರು. ಪಾಪಪುಣ್ಯಗಳ ಅರಿವೇ ಇಲ್ಲದೆ ದುರ್ಮಾರ್ಗದಿಂದ ಜೀವಿಸುತ್ತ, ಕಷ್ಟಕಾರ್ಪಣ್ಯಗಳನ್ನು ಅನುಭವಿಸುತ್ತ ವ್ಯಾಧನಂತೆ ಬದುಕುತ್ತಿರುವವರ ಗುಂಪು ಇನ್ನೊಂದು. ಈ ಎರಡು ಗುಂಪಿನವರಿಂದ ಲೋಕಕ್ಕೆ ಯಾವ ಪ್ರಯೋಜನವೂ

ಇಲ್ಲ. ತನ್ನನ್ನು ಮರೆಯದೆ, ಅನ್ಯರ ಹಿತವನ್ನು ಉಪೇಕ್ಷಿಸದೆ ಪಾಪಭೀರುಗಳಾಗಿ ನಡೆಯುವ ಸದ್ಗೃಹಸ್ಥರ ಪರಂಪರೆ ಮತ್ತೊಂದು. ತನ್ನನ್ನು ಮರೆತು ಪರಹಿತಕ್ಕಾಗಿ ಶ್ರೀಗಂಧದ ಕೊರಡಿನಂತೆ ಜೀವನವನ್ನು ಸವೆಸುವ ಋಷಿಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ ವಿರಳವಾದರೂ ಉಳಿದುಕೊಂಡಿದೆ.

ಏಕಂ ವಿಷರಸೋ ಹಂತಿ ಶಸ್ತ್ರೇಣೈಕಶ್ಚ ಹನ್ಯತೇ ।
ಸಬಂಧುರಾಷ್ಟ್ರಂ ರಾಜಾನಂ ಹಂತ್ಯೇಕೋ ಮಂತ್ರವಿಪ್ಲವಃ ॥೪॥

— *ಯಶಸ್ತಿಲಕ, ೩-೨೮*

"ವಿಷವು ಒಬ್ಬನನ್ನು ಕೊಲ್ಲುತ್ತದೆ. ಆಯುಧದಿಂದ ಒಬ್ಬ ಹತನಾಗ ಬಹುದು. ಆದರೆ ತಪ್ಪಾದ ಮಂತ್ರಾಲೋಚನೆ ರಾಜನನ್ನೂ ಅವನ ಬಂಧುಗಳನ್ನೂ ಸಮಸ್ತರಾಷ್ಟ್ರವನ್ನೂ ಸಹ ನಾಶಮಾಡಿಬಿಡುತ್ತದೆ."

ವಿಷಪ್ರಯೋಗವು ಒಬ್ಬರನ್ನು ಕೊಂದರೆ, ವಿಷಾನಿಲಪೂರಿತವಾದ ಅಸ್ತ್ರವು ಸಾವಿರಾರು ಜನರನ್ನು ಕೊಂದೀತು. ಇತರ ಭೀಕರಾಯುಧಗಳೂ ಬಹುಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಜನರನ್ನು ನಾಶಮಾಡಬಹುದು. ಆದರೆ ಈ ಎರಡು ಪ್ರಸಂಗಗಳೂ ಮಂತ್ರವಿಪ್ಲವದಿಂದಲೇ ಆಗುತ್ತವೆ ಎಂಬುದನ್ನು ಲಕ್ಷ್ಯದಲ್ಲಿಡಬೇಕು. ತಪ್ಪಾದ ಮಂತ್ರಾಲೋಚನೆಯು ಘೋರವಾದದ್ದು. ಅದು ಬಹುವ್ಯಾಪಿಯೂ ದೀರ್ಘ ಪರಿಣಾಮಿಯೂ ಆದದ್ದು. ರಾಜ್ಯವನ್ನಾಳತಕ್ಕವರು ಪ್ರಜಾಹಿತವನ್ನು ಬಯಸುವುದಾದರೆ ಬಹಳ ಎಚ್ಚರಿಕೆಯಿಂದಿರಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ನಡೆಯುವ ಮನುಷ್ಯನು ಎಡವಿದರೆ ಅವನೊಬ್ಬನು ಬೀಳುತ್ತಾನೆ. ಓಡುತ್ತಿರುವ ರೈಲುಗಾಡಿಯನ್ನು ಉರುಳಿಸಿದರೆ? ಪ್ರಜಾತಂತ್ರವು ಓಡುತ್ತಿರುವ ರೈಲುಗಾಡಿ ಇದ್ದಂತೆ. ಮಂತ್ರಾಲೋಚನೆ ಹುಡುಗಾಟವಲ್ಲ; ಒಬ್ಬ ವ್ಯಕ್ತಿಯ ಸ್ವತಂತ್ರೇಚ್ಛೆಗೆ ಒಳಪಟ್ಟದ್ದಲ್ಲ.

ನ ಸಾ ಸಭಾ ಯತ್ರ ನ ಸಂತಿ ವೃದ್ಧಾಃ ।
ನ ತೇ ವೃದ್ಧಾ ಯೇ ನ ವದಂತಿ ಧರ್ಮಮ್ ॥

ಎಲ್ಲಿ ವೃದ್ಧರಿಲ್ಲವೋ ಅದು ಮಂತ್ರಾಲೋಚನಾ ಸಭೆಯಲ್ಲ; ಯಾರು ಧರ್ಮಾನ್ವಿತವಾದ ಸಲಹೆಯನ್ನು ಕೊಡುವುದಿಲ್ಲವೋ ಅವರು ವೃದ್ಧರಲ್ಲ - ಎಂದು ಮಹಾಭಾರತವು ಮಾಡಿರುವ ಉಪದೇಶ ಮಾರ್ಮಿಕವಾದದ್ದು. ಮಂತ್ರಾ

ಲೋಚನೆಯು ಧರ್ಮಪ್ರಚೋದಿತವೇ ಆಗಿರತಕ್ಕದ್ದು. ಅತಿ ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾದ ಧರ್ಮ ಸ್ವರೂಪವನ್ನರಿತವರೇ ಮಂತ್ರಿಗಳಾಗಲು ಅರ್ಹರು - ಎಂಬುದು ವ್ಯಾಸಮುನಿಗಳು ಹೇಳಿದ ಬುದ್ಧಿವಾದ. ರಾಜ್ಯಸೂತ್ರವನ್ನು ಕೈಯಲ್ಲಿ ಹಿಡಿದವರು ಸ್ವಾರ್ಥಿಗಳೂ ದುರಹಂಕಾರಿಗಳೂ ಆದಾಗ ಯಾವ ಮಂತ್ರಾಲೋಚನೆಯೂ ಫಲವನ್ನು ನೀಡದು. ಇತಿಹಾಸದಿಂದಲೂ ಜನರು ಪಾಠವನ್ನು ಕಲಿಯುವುದಿಲ್ಲವೆಂಬುದು ರುಜುವಾತಾಗಿದೆ. ಹಿಟ್ಲರ್, ಸದ್ದಾಂಹುಸೇನನಂಥವರು ಮತ್ತೆ ಮತ್ತೆ ಬರುತ್ತಲೇ ಇರುತ್ತಾರೆ.

ಪ್ರಜೆಗಳ ಯೋಗಕ್ಷೇಮಗಳನ್ನು ನೋಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತ ಅವರನ್ನು ಸನ್ಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ನಿಯಂತ್ರಿಸತಕ್ಕವನು ರಾಜ್ಯದ ಪ್ರಭು. ಅವನನ್ನು ನಿಯಂತ್ರಿಸತಕ್ಕದ್ದು ಜ್ಞಾನವೃದ್ಧರ ಮಂತ್ರಾಲೋಚನೆ. "ನ ವ್ಯತೀಯುಃ ಪ್ರಜಾಸ್ತಸ್ಯ ನಿಯಂತುರ್ನೇಮಿವೃತ್ತಯಃ" ಎನ್ನುತ್ತಾನೆ ಕಾಳಿದಾಸ. ದಿಲೀಪನು ರಾಜ್ಯವನ್ನಾಳುತ್ತಿದ್ದಾಗ ಪ್ರಜೆಗಳು, ರಥದ ಗಾಲಿಯ ಹಳಿಯಂತೆ, ಒಂದು ಗೆರೆ ಅತ್ತಿತ್ತ ಚಲಿಸದೆ ಧರ್ಮಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ನಡೆಯುತ್ತಿದ್ದರಂತೆ.

ಇಂದು ಪ್ರಜೆಗಳೇ ಪ್ರಭುಗಳು. ಪ್ರಜೆಗಳ ಇಷ್ಟದಂತೆ ಪ್ರಭುಗಳೆಂಬ ಮಂತ್ರಿಗಳು ನಡೆದುಕೊಳ್ಳಲಿ, ಮಂತ್ರಿಗಳ ಮರ್ಜಿಯಂತೆ ಪ್ರಜೆಗಳು ನಡೆದುಕೊಳ್ಳಲಿ - ಎಂಬುದು ಇಂದಿನ ರಾಜನೀತಿ. ಅನ್ಯೋನ್ಯಾಶ್ರಯವಾಗಿರುವ ಈ ಪ್ರಭುತ್ವದಲ್ಲಿ ಹೇಳತಕ್ಕವರು ಯಾರು, ಕೇಳತಕ್ಕವರು ಯಾರು? ನಾಯಿಯು ಬಾಲವನ್ನು ಅಲ್ಲಾಡಿಸುತ್ತದೆಯೋ ಬಾಲವೇ ನಾಯಿಯನ್ನು ಅಲ್ಲಾಡಿಸುತ್ತದೆಯೋ - ಎಂಬ ಸಮಸ್ಯೆಗೆ ನಾವಿಂದು ಈಡಾಗಿದ್ದೇವೆ. ಮಂತ್ರಾಲೋಚನೆ ಹೇಳತಕ್ಕವರು ಜ್ಞಾನವೃದ್ಧರೂ ಅಲ್ಲ, ವಯೋವೃದ್ಧರೂ ಅಲ್ಲ. ಮತಿಗೆಟ್ಟ ಮತಗಟ್ಟೆಗಳು ಮಂತ್ರಾಲೋಚನೆ ಹೇಳುತ್ತವೆ.

ಕೋ ಧರ್ಮೋ ಭೂತದಯಾ ಕಿಂ ಸೌಖ್ಯಮರೋಗಿತಾ
ಜಗತಿ ಜಂತೋಃ ।
ಕಃ ಸ್ನೇಹಃ ಸದ್ಭಾವಃ ಕಿಂ ಪಾಂಡಿತ್ಯಂ ಪರಿಚ್ಛೇದಃ ।।೫।।

— *ಹಿತೋಪದೇಶ, ಮಿತ್ರಲಾಭ - ೧೧೪*

"ಧರ್ಮ ಯಾವುದು? ಪ್ರಾಣಿದಯೆಯೇ ಧರ್ಮ. ಸುಖವು ಯಾವುದು? ರೋಗವಿಲ್ಲದೆ ಆರೋಗ್ಯದಿಂದಿರುವುದು ಈ ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಮನುಷ್ಯನಿಗೆ ಸುಖ. ಸ್ನೇಹವೆಂದರೇನು? ಒಳ್ಳೆಯ ಭಾವನೆಯೇ

ಸ್ನೇಹ. ಪಾಂಡಿತ್ಯ ಯಾವುದು? ವಿವೇಕದಿಂದ ಮಾಡುವ ವಸ್ತು ವಿಮರ್ಶೆ."

ಪ್ರಾಣಿದಯೆ ಎಲ್ಲ ಧರ್ಮಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದದ್ದು. ದಯೆಗೆ ಎರಡು ಮುಖಗಳುಂಟು. ಅನ್ಯರ ಕಷ್ಟಗಳಲ್ಲಿ ಪಾಲ್ಗೊಂಡು ಅವರ ನೋವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸುವುದೊಂದು; ತನ್ನಿಂದ ಅನ್ಯರಿಗೆ ಹಿಂಸೆಯಾಗದಂತೆ ನೋಡಿಕೊಳ್ಳುವುದು ಮತ್ತೊಂದು. ಈ ಎರಡನೆಯ ಮುಖ ಕೇವಲ ನಿಷೇಧಾತ್ಮಕವಾದದ್ದು. ಅದು ಅಷ್ಟರಲ್ಲಿ ನಿಲ್ಲದೆ ಪರರ ಕಷ್ಟವನ್ನು ನೀಗಿಸುವ ಪ್ರವೃತ್ತಿಯನ್ನು ತಳೆದಾಗ ದಯೆ ಸತ್ವಯುತವಾಗುತ್ತದೆ. 'ಅಹಿಂಸಾ ಪರಮೋ ಧರ್ಮಃ!' ಅದು ಪರಮ ಧರ್ಮವಾಗುವುದು ಪ್ರವೃತ್ತಿರೂಪವಾಗುವುದರಿಂದ ಮಾತ್ರ. ಏವಂ ಚ ಭೂತದಯೆ ಅಹಿಂಸೆಗಳು ಒಂದೇ ನಾಣ್ಯದ ಎರಡು ಪಾರ್ಶ್ವಗಳಾಗುತ್ತವೆ.

ಅಹಿಂಸೆ, ಸತ್ಯ, ಅಸ್ತೇಯ (ಪರದ್ರವ್ಯವನ್ನು ಅಪಹರಿಸದಿರುವುದು), ಇಂದ್ರಿಯ ನಿಗ್ರಹ - ಇವು ನಾಲ್ಕು ಯಾವ ವರ್ಣಭೇದವೂ ಇಲ್ಲದೆ ಸಮಸ್ತ ಮಾನವರೂ ಪಾಲಿಸಬೇಕಾದ ಧರ್ಮಗಳೆಂದು ಮನು ಹೇಳಿದ್ದಾನೆ (ಮನುಸ್ಮೃತಿ, ೧೦-೬೩). ಮನು ಹೇಳಿದಂತೆ ನಡೆಯತಕ್ಕವರು ಮಾನವರು. ಅವರೇ ಮನುವಂಶದವರು. ಅದನ್ನು ಮನ್ನಿಸದವರು ಮಾನವರೆನಿಸಿಕೊಳ್ಳಲಾರರು. 'ವಿಶ್ವಮಾನವ' ಎಂಬ ದೊಡ್ಡ ಶಬ್ದವನ್ನು ಬಳಸತಕ್ಕವರು ಇದನ್ನು ಗಮನಿಸಬೇಕು. ವಿಚಾರಮಾಡಿ ನೋಡಿದಾಗ ಅಹಿಂಸೆ ಮೊದಲಾದ ನಾಲ್ಕು ಧರ್ಮಭೇದಗಳಿಗೆ ಭೂತದಯೆಯೇ ಆಧಾರಸ್ತಂಭವೆಂದು ಗೊತ್ತಾಗುತ್ತದೆ.

ಮಾನವನು ಆತ್ಮಜ್ಞಾನವನ್ನು ಪಡೆಯಬೇಕಾದರೆ 'ಸರ್ವಭೂತಾತ್ಮಭೂತಾತ್ಮ' ನಾಗಿರಬೇಕೆಂದು ಭಗವದ್ಗೀತೆಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದೆ (೫-೭). ಸರ್ವ ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಆತ್ಮವೇ ತನ್ನ ಆತ್ಮನೆಂದು ಆತನು ಹೃದಯದಲ್ಲಿ ದೃಢವಾಗಿ ನಂಬಿರಬೇಕು. 'ತನ್ನಂತೆ ಪರರು' ಎಂಬ ಮಾತಿಗಿಂತ ಮುಂದೆ ಹೋಗಿ 'ತಾನೇ ಪರರು, ಪರರೆಂದರೆ ತಾನೇ' ಎಂದು ಭಗವದ್ಗೀತೆ ಹೇಳಿದೆ. ಇದನ್ನು ಮನಸ್ಸಿಗೆ ತಂದುಕೊಂಡಾಗ ಭೂತದಯೆಯೆಂದರೆ ತನ್ನ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಇರಿಸಿಕೊಂಡ ಅನುಕಂಪೆಯೇ ಆಗಿಬಿಡುತ್ತದೆ. ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿರುವ ಸಕಲ ನೀತಿಸಂಹಿತೆಗಳ ಸಾರವೂ ಮೂಲರಹಸ್ಯವೂ 'ಸರ್ವಭೂತಾತ್ಮಭೂತಾತ್ಮಾ' ಎಂಬ ಮಾತಿನಲ್ಲಡಗಿದೆ.

ಅನ್ಯರಿಗೆ ಒಳ್ಳೆಯದಾಗಲೆಂಬ ಭಾವನೆ ಸದ್ಭಾವ. ಅದೇ ಸ್ನೇಹ. ಕೇವಲ ತನ್ನ ಹಿತಕ್ಕಾಗಿ ಬಳಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಬೆಳೆಸಿದ ಪರಿಚಯ ಸ್ನೇಹವಲ್ಲ, ಅದೊಂದು ಸ್ವಾರ್ಥಪರವಾದ ಕೂಟತಂತ್ರ. ಈ ತಂತ್ರದಲ್ಲಿ ತಾನೊಬ್ಬನೇ 'ಭೂತ'ನಾಗಿರುತ್ತಾನೆ! ಈ 'ಭೂತತಂತ್ರ'ವೇ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಇಂದು ಸ್ನೇಹವೆಂಬ ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿ ಮೆರೆಯುತ್ತದೆ!

ಸರಿ-ತಪ್ಪುಗಳನ್ನು ಪಕ್ಷಪಾತವಿಲ್ಲದೆ ತುಲನಾತ್ಮಕವಾಗಿ ವಿವೇಚಿಸುವ ಶಕ್ತಿ ಪಾಂಡಿತ್ಯ. ವ್ಯಾಪಾರಿಯು ಎಲ್ಲ ಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನೂ ತೂಗಿ ನೋಡುವಂತೆ ಗುಣದೋಷಗಳನ್ನು ತೂಗುವ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ ಇದು. ಈ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಲಭ್ಯವಲ್ಲ. ತೂಗುವಾಗ ಪೂರ್ವಗ್ರಹದಿಂದಾದ ಪಕ್ಷಪಾತ ಅಡ್ಡಿಪಡಿಸುತ್ತದೆ. ನಾವು ಭೌತಿಕ ದ್ರವ್ಯಗಳನ್ನು ಸರಿಯಾಗಿ ತೂಗಬಲ್ಲ ತಕ್ಕಡಿಯನ್ನು ಕಂಡುಹಿಡಿದಿದ್ದೇವೆ. ಗುಣದೋಷಗಳನ್ನು ತೂಗುವ ತಕ್ಕಡಿಯನ್ನು ಮಾತ್ರ ಸಂಪಾದಿಸಿಕೊಂಡಿಲ್ಲ.

ಸಮರಭರಃ ಸುಭಟಾನಾಂ ಫಲಾನಿ ಕರ್ಣೇಜಪೈಸ್ತು ಭೋಗ್ಯಾನಿ ।
ಕರಿದಶನಾ ಇವ ನೃಪತೇಃ ಬಾಹ್ಯಾಃ ಕ್ಲೇಶಾಯ ಖಾದನೇಽಂತಸ್ಥಾಃ ॥೬॥

— ಯಶಸ್ತಿಲಕ, ೩-೨೭೪

"ಯುದ್ಧದ ಹೊರೆಯನ್ನು ಹೊತ್ತು ಕ್ಲೇಶಪಡತಕ್ಕವರು ಸೈನಿಕರು. ಅದಕ್ಕೆ ಫಲವಾಗಿ ದೊರೆಯುವ ಸುಖವನ್ನು ಭೋಗಿಸತಕ್ಕವರು ಚಾಡಿಖೋರರಾದ ರಾಜ ಮತ್ತು ಅವನ ಸಮೀಪದವರು. ಆನೆಯ ಕೋರೆಹಲ್ಲುಗಳಂತೆ ಹೊರಗೆ ಇರತಕ್ಕವರು ಕಷ್ಟಕ್ಕೆ ಒಳಗಾಗುತ್ತಾರೆ: ಬಾಯೊಳಗಿರುವ ಹಲ್ಲುಗಳಂತೆ ಒಳಗಿರುವವರು ತಿನ್ನತಕ್ಕವರು."

ರಾಜ, ಮಂತ್ರಿ, ಮಿತ್ರವರ್ಗ, ರಾಷ್ಟ್ರ, ಕೋಟೆ, ಬೊಕ್ಕಸ, ಸೈನ್ಯ - ಇವು ಏಳು ರಾಜ್ಯಾಂಗಗಳೆಂದು ರಾಜ್ಯಶಾಸ್ತ್ರ ಹೇಳುತ್ತದೆ. ಕಾಲಾನುಗುಣವಾಗಿ ಇವುಗಳ ಸ್ವರೂಪವು ಸ್ವಲ್ಪ ಭಿನ್ನವಾಗಿರಬಹುದು. ರಾಜನೆಂದರೆ ಈಗ ರಾಷ್ಟ್ರಪತಿಯೋ ಪ್ರಧಾನಿಯೋ ಆಗಬಹುದು. ಅಂತೂ ರಾಷ್ಟ್ರದ ಆಡಳಿತವನ್ನು ನೋಡಿಕೊಳ್ಳುವ ಒಬ್ಬ ವ್ಯಕ್ತಿ ಇರಲೇಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಮಿತ್ರವರ್ಗವು ಉತ್ತಮವಾದ ವಿದೇಶಾಂಗ ನೀತಿಯಿಂದ ಏರ್ಪಡತಕ್ಕದ್ದು. ರಾಷ್ಟ್ರವೆಂದರೆ ಪ್ರಜಾಸಮುದಾಯವಿರುವ ಭೂಖಂಡ. ಈ ಸಪ್ತಾಂಗಗಳು ಅನ್ಯೋನ್ಯವಾಗಿ ಹೊಂದಿಕೊಂಡು ಕಾರ್ಯತತ್ಪರವಾಗಿದ್ದಲ್ಲಿ ಸರ್ವರಿಗೂ

ಕ್ಷೇಮ. 'ಪರಸ್ಪರೋಪಕಾರೀದಂ ಸಪ್ತಾಂಗಂ ರಾಜ್ಯಮುಚ್ಯತೇ' ಎಂದು ಕಾಮಂದಕನು ಹೇಳುತ್ತಾನೆ. ಏಳು ರಾಷ್ಟ್ರಾವಯವಗಳು ಕಣ್ಣು ಮೊದಲಾದ ಅವಯವಗಳಂತೆ ಪರಸ್ಪರೋಪಕಾರಿಗಳು. ಸೈನ್ಯದ ಮುಖ್ಯ ಕರ್ತವ್ಯ ರಾಷ್ಟ್ರರಕ್ಷಣೆ. ದೇಶದೊಳಗಡೆ ಪುಂಡರು ದಂಗೆಯೆದ್ದಾಗ, ಶತ್ರುಗಳು ದೇಶದ ಮೇಲೆ ದುರಾಕ್ರಮಣವನ್ನೆಸಗಿದಾಗ ಸೈನ್ಯದ ಬಳಕೆ ಆವಶ್ಯಕವಾಗುತ್ತದೆ.

ರಾಜನು ಅನ್ಯರಾಷ್ಟ್ರದ ಮೇಲೆ ದುರಾಕ್ರಮಣವೆಸಗಿದಾಗ ನಾನಾ ಕಷ್ಟಗಳಿಗೆ ಒಳಗಾಗತಕ್ಕವರು ಸೈನಿಕರು. ಫಲವಾಗಿ ದೊರಕಬಹುದಾದ ಸುಖಭೋಗಗಳು, ರಾಜನಿಗೆ ಮತ್ತು ರಾಜಪರಿವಾರದವರಿಗೆ. ಘೋರಿ ಮಹಮ್ಮದನಿಂದ ಹಿಡಿದು ದಾಳಿಕಾರರ ಮತ್ತು ಚಾಡಿಖೋರರ ಕೃತ್ಯಗಳಿಂದಾದ ಪರಿಣಾಮಗಳು ಇಂತಹವೇ. ಭಾರತದ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯಕ್ಕಾಗಿ ದುಡಿದವರಲ್ಲಿ ಎಷ್ಟು ಜನರು ಫಲಭಾಗಿಗಳಾದರು? ಗಾಂಧಿಯವರಿಗೆ ಪ್ರಾಣಾರ್ಪಣೆಯೇ ಫಲವಾಯಿತು. ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯಸಮರದಲ್ಲಿ ಯಾವ ದುಡಿಮೆಯನ್ನೂ ಮಾಡದೆ ಕೈಕಟ್ಟಿ ಕುಳಿತವರಿಗೆ ರಾಷ್ಟ್ರದಲ್ಲಿ ಸಮಪಾಲು ದೊರೆಯಿತು.

ಇದೇ ಪರಿಸ್ಥಿತಿ ರಾಷ್ಟ್ರದ ನಾನಾ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗಳಿಗೂ ತಪ್ಪಿದ್ದಲ್ಲ. ಕಾರ್ಮಿಕರ ಶ್ರಮದ ಫಲ ಮಾಲಿಕನಿಗೆ. ರೈತರ ದುಡಿಮೆಯ ಫಲ ಮಧ್ಯಸ್ಥರಿಗೆ. ಆನೆಗಳ ಕೋರೆಹಲ್ಲುಗಳು ಗಿಡಮರಗಳನ್ನು ಸೀಳಿ ಉರುಳಿಸುತ್ತವೆ. ಗರಗಸದ ಕೊಯಿತಕ್ಕೂ ಈಡಾಗುತ್ತವೆ. ಬಾಯೊಳಗಿರುವ ಹಲ್ಲುಗಳು ಮೆಲ್ಲುತ್ತವೆ.

ಜ್ಞಾನವೃದ್ಧಾ ವಯೋವೃದ್ಧಾಃ ಶೀಲವೃದ್ಧಾಶ್ಚ ಯೇ ನರಾಃ ।
ತೇ ಸರ್ವೇ ಧನವೃದ್ಧಸ್ಯ ದ್ವಾರಿ ತಿಷ್ಠಂತಿ ಕಿಂಕರಾಃ ॥೭॥

— *ಅಜ್ಞಾತಮೂಲ*

"ಜ್ಞಾನವೃದ್ಧರೆಂದೂ ವಯೋವೃದ್ಧರೆಂದೂ ಶೀಲಸಂಪನ್ನರೆಂದೂ ಖ್ಯಾತರಾದ ಯಾವ ಜನರಿದ್ದಾರೋ ಅವರೆಲ್ಲರೂ ಧನವೃದ್ಧನ ಮನೆಬಾಗಿಲಲ್ಲಿ ಸೇವಕರಾಗಿ ನಿಂತಿರುತ್ತಾರೆ."

ಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞರೆಂದೂ ವಿದ್ಯಾವಂತರೆಂದೂ ವಿಖ್ಯಾತರಾದವರಿದ್ದಾರೆ. ಅವರು ಜ್ಞಾನವೃದ್ಧರು. ಜ್ಞಾನಸಂಪತ್ತಿನಿಂದ ಹಿರಿಯರು. ಅವರನ್ನು ಲೋಕವು ಗೌರವದಿಂದ ಆದರಿಸುವುದು ಸಹಜ. ವಯಸ್ಸಿನಿಂದ ಹಿರಿಯರಾದವರೂ ವಿದ್ಯಾವಂತರನ್ನು

ಆದರಿಸಬೇಕೆಂದು ಧರ್ಮಶಾಸ್ತ್ರ ಹೇಳುತ್ತದೆ. ಅನಂತರ ಬರತಕ್ಕವರು ವಯೋವೃದ್ಧರು. ವಯಸ್ಸು ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ಗೌರವಸ್ಥಾನವನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತದೆ. ಬಾಳಿನ ಕಷ್ಟಕಾರ್ಪಣ್ಯಗಳ ಅನುಭವದಿಂದ ಪಕ್ವವಾದ ಜೀವ ವಯೋವೃದ್ಧನದು. ವಯಸ್ಸಿಗೂ ಮಾನ್ಯಸ್ಥಾನ ಉಂಟು. ಹಾಗೆಯೇ ಗುಣಾಢ್ಯರಾದ ಸಚ್ಛೀಲರು ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಪೂಜಾರ್ಹರಾಗುತ್ತಾರೆ. ಇವುಗಳಂತೆ ಬಾಂಧವ್ಯವೆಂಬುದೂ ಒಂದು ಗೌರವಸ್ಥಾನ. ತಂದೆ, ತಾಯಿ, ಗುರು, ಮಾವ - ಮೊದಲಾದವರು ಪೂಜ್ಯರೆನಿಸುತ್ತಾರೆ. ಆದರೆ ಈ ಬಾಂಧವ್ಯವು ಆಯಾ ವ್ಯಕ್ತಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ್ದು. ವಿದ್ಯೆ, ವಯಸ್ಸು, ಸೌಶೀಲ್ಯ - ಇವು ಮಾತ್ರ ಸರ್ವಮಾನ್ಯವಾದವು.

ಐಶ್ವರ್ಯಕ್ಕೂ ಒಂದು ಮಾನ್ಯಸ್ಥಾನ ಉಂಟು. ಅದು ವಿದ್ಯಾದಿಗಳಿಗಿಂತ ಕನಿಷ್ಠ ಸ್ಥಾನವನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತದೆಂದು ಧರ್ಮಶಾಸ್ತ್ರಕಾರರ ಮತ. ಲೋಕವಾದರೋ ಧನಕ್ಕೆ ಸರ್ವಮಾನ್ಯವಾದ ಅಗ್ರಸ್ಥಾನವನ್ನು ಕೊಟ್ಟಿದೆ. ಜ್ಞಾನವೃದ್ಧ, ವಯೋವೃದ್ಧ, ಶೀಲವೃದ್ಧರೆಲ್ಲ ಧನಿಕನ ಬಾಗಿಲಲ್ಲಿ ನಿಂತಿರುತ್ತಾರೆ. 'ಸರ್ವೇ ಗುಣಾಃ ಕಾಂಚನಮಾಶ್ರಯಂತೇ'.

ನಮ್ಮ ಪ್ರಜಾಪ್ರಭುತ್ವದಲ್ಲಿ ಈ ಧನವೃದ್ಧನನ್ನೂ ತನ್ನ ಬಾಗಿಲಿಗೆ ಕರೆಸಬಲ್ಲ ಇನ್ನೊಬ್ಬ ಅಧಿಕವೃದ್ಧನು ಹುಟ್ಟಿಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆ. ಅವನೇ ಅಧಿಕಾರವೃದ್ಧ! ಸಚಿವರಿಂದ ಹಿಡಿದು ಕಾರಕೂನನವರೆಗೆ ಈ ಅಧಿಕಾರವು ಯಥೋಚಿತವಾಗಿ ಹಂಚಿಕೊಂಡಿದೆ; ದೊಡ್ಡ ಅಧಿಕಾರಿಗಳು, ಇಲಾಖೆಯ ಮುಖ್ಯಸ್ಥರು, ನಾನಾ ಸಮಿತಿಗಳ ಅಧ್ಯಕ್ಷರು - ಇವರಲ್ಲಿ ತಳವೂರಿ ಕುಳಿತಿರುತ್ತದೆ. ಧನವೃದ್ಧರೂ ಈ ಪ್ರಭುಗಳಿಗೆ ಸುವರ್ಣಪುಷ್ಪಗಳನ್ನರ್ಪಿಸುತ್ತ ಅಷ್ಟೋತ್ತರ ನಾಮಗಳಿಂದ ಪೂಜಿಸುವುದುಂಟು. ಸಾರ್ವತ್ರಿಕ ಚುನಾವಣೆಗಳು ಬಂದಾಗಲಂತೂ ಸಹಸ್ರಾರ್ಚನೆ, ಲಕ್ಷಾರ್ಚನೆಗಳಿಗೆ ಲೆಖ್ಖವಿಲ್ಲ. ಮೇಲ್ಕಂಡ ಸುಭಾಷಿತವನ್ನು ಈಗ ಹೀಗೆ ಪರಿವರ್ತಿಸಿಕೊಳ್ಳಬಹುದು :

ಜ್ಞಾನವೃದ್ಧಾ ವಯೋವೃದ್ಧಾಃ ಶೀಲವೃದ್ಧಾಶ್ಚ ಯೇ ನರಾಃ ।
ಧನವೃದ್ಧಾಶ್ಚ ತೇ ಸರ್ವೇ ಪ್ರಭುತಾವೃದ್ಧಕಿಂಕರಾಃ ॥

ಯಸ್ಮಿನ್ ದೇಶೇ ಯ ಆಚಾರೋ ವ್ಯವಹಾರಃ ಕುಲಸ್ಥಿತಿಃ ।
ತಥೈವ ಪರಿಪಾಲ್ಯೋಽಸೌ ಯದಾ ವಶಮುಪಾಗತಃ ॥೮॥

— ಯಾಜ್ಞವಲ್ಕ್ಯಸ್ಮೃತಿ, ೧-೩೪೩

"ಒಂದು ದೇಶವನ್ನು ವಶಪಡಿಸಿಕೊಂಡಾಗ ಆ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಪ್ರಚುರವಾಗಿರತಕ್ಕ ಆಚಾರ, ವ್ಯವಹಾರ, ಕುಟುಂಬ ಮರ್ಯಾದೆಗಳನ್ನು ಮೊದಲು ಹೇಗಿದ್ದವೋ ಹಾಗೆಯೇ ಉಳಿಸಿ ಪಾಲಿಸಬೇಕು."

ವಿವಾಹಾದಿ ಸಂಸ್ಕಾರಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ನಡವಳಿಕೆ ಆಚಾರವೆನಿಸುತ್ತದೆ. ಇದು ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಧರ್ಮಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ್ದು. ಧಾರ್ಮಿಕವಾದ ಈ ಆಚಾರದ ಮೂಲವು ಧರ್ಮಶಾಸ್ತ್ರವೇ ಆಗಿದ್ದರೂ ದೇಶಭೇದದಿಂದ ಅದರ ಆಚರಣೆ ಸ್ವಲ್ಪ ಭಿನ್ನವಾಗಿರಬಹುದು. ಮೂಲತತ್ತ್ವದಲ್ಲಿ ಭೇದವೇನೂ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಭಾಷೆ, ವಸ್ತ್ರವೇಷಾದಿಗಳು, ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ಅನ್ಯೋನ್ಯವಾಗಿ ನಡೆದುಕೊಳ್ಳತಕ್ಕ ರೀತಿ - ಇವೆಲ್ಲವೂ ವ್ಯವಹಾರದ ಗುಂಪಿಗೆ ಸೇರತಕ್ಕವು. ಕನ್ನಡ, ತಮಿಳು, ಮರಾಠಿ - ಮುಂತಾದ ಭಾಷೆಗಳು ಆಯಾ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿರತಕ್ಕವು. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಆ ದೇಶೀಯರಿಗೆ ಅಭಿಮಾನವಿರತಕ್ಕದ್ದು ಸಹಜ. ಹಾಗೆಯೇ ಉಡುಪುತೊಡಪುಗಳೂ ಬೇರೆಯಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಕುಲಸ್ಥಿತಿ ಎಂದರೆ ಒಂದು ಕುಟುಂಬದಲ್ಲಿ ಹಿಂದಿನಿಂದ ಬಂದಿರುವ ಸಂಪ್ರದಾಯ: ಅವಿಭಕ್ತಕುಟುಂಬ ಪದ್ಧತಿ, ಆಸ್ತಿಯ ಒಡೆತನ - ಮುಂತಾದವು.

ಇವೆಲ್ಲವೂ ಆಯಾ ಪ್ರಜೆಗಳ ಮೇಲೆ ಗಾಢವಾದ ಪರಿಣಾಮವನ್ನು ಬೀರಿರುತ್ತವೆ. ಅವುಗಳನ್ನು ಸಡಿಲಿಸಲು ಯತ್ನಿಸಿದರೆ ಪ್ರಜೆಗಳಲ್ಲಿ ಕ್ಷೋಭೆಯುಂಟಾಗುವುದು ಅಚ್ಚರಿಯಲ್ಲ. ಪ್ರಜಾಕ್ಷೋಭೆಯಾಗದಂತೆ ಎಚ್ಚರಿಕೆ ವಹಿಸುವುದು ಆಡಳಿತಗಾರರ ಪ್ರಥಮ ಕರ್ತವ್ಯ. ಸಾಮಾನ್ಯಧರ್ಮಕ್ಕೆ ವ್ಯತಿರಿಕ್ತವಲ್ಲದಿದ್ದಾಗ, ಈ ಆಚಾರ ವ್ಯವಹಾರಗಳಲ್ಲಿ ಕೈಹಾಕದಿರುವುದೇ ರಾಜನಿಗೆ ಹಿತಕರ. ಹಿಂದೂ ರಾಜರು ಸರ್ವದಾ ಪಾಲಿಸಿಕೊಂಡು ಬಂದಿದ್ದ ರಾಜನೀತಿ ಇದು. ರಾಜಸೂಯ, ಅಶ್ವಮೇಧಯಾಗಗಳ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಆ ರಾಜನು ಅನ್ಯದೇಶಗಳನ್ನು ಗೆದ್ದು ಕಪ್ಪ-ಕಾಣಿಕೆಗಳನ್ನು ತರುತ್ತಿದ್ದುದುಂಟು. ಆದರೆ ಯಾವ ಚಕ್ರವರ್ತಿಯೂ ಅಧೀನರಾಜ್ಯಗಳ ಆಡಳಿತದ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಕೈಹಾಕುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಸಾಮಂತರಾಜನು ಧರ್ಮವಿರೋಧಿಯಾಗಿ ಪ್ರಜಾಪೀಡಕನಾದಾಗ ಮಾತ್ರ ಚಕ್ರವರ್ತಿ ಕತ್ತಿಯನ್ನು ಎತ್ತುತ್ತಿದ್ದ. ವಾಲಿಯನ್ನು ಸಂಹರಿಸಿದ ಮೇಲೆ ಶ್ರೀರಾಮನು ಕಿಷ್ಕಿಂಧೆಯನ್ನು ಸುಗ್ರೀವನಿಗೆ ವಹಿಸಿದನೇ ಹೊರತು ಕಿಷ್ಕಿಂಧೆಯೊಳಗೆ ಕಾಲಿಡಲಿಲ್ಲ. ಆತನೇ ರಾವಣನನ್ನು ವಧಿಸಿದ ಮೇಲೆ ಲಂಕಾರಾಜ್ಯವನ್ನು ವಿಭೀಷಣನಿಗೆ ವಹಿಸಿಕೊಟ್ಟನೇ ಹೊರತು, ಲಂಕೆಯೊಳಗೆ

ಇಣಿಕಿಯೂ ನೋಡಲಿಲ್ಲ. ರಾಜಸೂಯ, ಅಶ್ವಮೇಧಗಳಲ್ಲಿ ಭೀಮಾರ್ಜುನರು ಭರತಖಂಡವನ್ನೇ ಜಯಿಸಿಕೊಟ್ಟರೂ ಧರ್ಮರಾಜನ ಆಡಳಿತ ಹಸ್ತಿನಾವತಿಗೆ ಸೀಮಿತವಾಗಿತ್ತು. ವಿಜಯನಗರದ ಬುಕ್ಕರಾಜನು ತನ್ನ ಮಗನಾದ ಕಂಪಣನನ್ನು ಕಳಿಸಿ ತಮಿಳುನಾಡಿನ ಮಧುರೆಯನ್ನು ಮುಸಲ್ಮಾನರ ದುರಾಡಳಿತದಿಂದ ಬಿಡಿಸಿದನೇ ಹೊರತು, ಅಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡದ ಧ್ವಜವನ್ನೇರಿಸಲಿಲ್ಲ.

ಆದರೆ ವಿದೇಶೀಯರು ಭಾರತವನ್ನು ಆಕ್ರಮಿಸಿದಾಗ ಅವರ ನಡವಳಿಕೆ ತೀರ ಭಿನ್ನವಾಗಿತ್ತು. ಹಿಂದೂಗಳನ್ನು ಮತಾಂತರಗೊಳಿಸುವುದೇ ಅವರು ಮಾಡಿಕೊಂಡ ನಿಬಂಧನೆಗಳಲ್ಲಿ ಮೊದಲನೆಯ ಸೂತ್ರವಾಯಿತು. ಈ ದೇಶದವರ ಆಚಾರ, ವ್ಯವಹಾರ, ಕುಲಸ್ಥಿತಿಗಳು ಅದರಿಂದ ಬುಡಸಹಿತ ಅಲ್ಲಾಡಿದವು. ಭರತಖಂಡದಲ್ಲಿ ಜಾತಿ-ಮತ-ಭಾಷಾಭೇದಗಳು ಅನಾದಿಯಾಗಿದ್ದರೂ ರಾಜಕೀಯ ಸಂಬಂಧ ಅವುಗಳಿಗೆ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಜಾತಿ ಮತ್ತು ರಾಜಕೀಯಗಳಿಗೆ ತಳಕುಹಾಕಿ ಅಂಟಿಸಿದವರೇ ವಿದೇಶೀಯರು. ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯೋತ್ತರದಲ್ಲಿ ಭಾಷೆಯನ್ನೂ ಇದರೊಡನೆ ಸೇರಿಸಿ ಮುಪ್ಪುರಿಯ ಕಗ್ಗಂಟನ್ನು ಮಾಡಿದವರು ಈಗಿನ ರಾಜಕೀಯ ಮುಖಂಡರು. ಆಧುನಿಕ ಸ್ಮೃತಿಕಾರರೆದುರಿಗೆ ಯಾಜ್ಞವಲ್ಕ್ಯರು ತಲೆತಗ್ಗಿಸಿದರು!

ಆಜನ್ಮಮರಣಾಂತಂ ಚ ಗಂಗಾದಿತಟಿನೀಸ್ಥಿತಾಃ ।
ಮಂಡೂಕಮತ್ಸ್ಯಪ್ರಮುಖಾ ಯೋಗಿನಸ್ತೇ ಭವಂತಿ ಕಿಮ್ ॥೯॥

— *ಗರುಡಪುರಾಣ, ೧೬-೭೮*

"ಕಪ್ಪೆ, ಮೀನು ಮೊದಲಾದ ಪ್ರಾಣಿಗಳು ಗಂಗಾನದಿಯೇ ಮೊದಲಾದ ಪವಿತ್ರನದಿಗಳಲ್ಲಿ, ಹುಟ್ಟಿದ ಮೊದಲುಗೊಂಡು ಸಾಯುವವರೆಗೂ ನೆಲೆಸಿರುತ್ತವೆ. ಅಷ್ಟುಮಾತ್ರದಿಂದ ಅವು ಯೋಗಿಗಳಾಗಿಬಿಡುತ್ತವೆಯೇನು?"

ಯೋಗವು ಕರ್ಮಯೋಗ, ಭಕ್ತಿಯೋಗ, ಜ್ಞಾನಯೋಗ - ಇತ್ಯಾದಿ ನಾನಾ ವಿಧವಾಗಿದೆ. ಫಲಾಪೇಕ್ಷೆ ಇಲ್ಲದೆ ಈಶ್ವರಾರ್ಪಣಬುದ್ಧಿಯಿಂದ ಕರ್ತವ್ಯವನ್ನು ನೆರವೇರಿಸುತ್ತಿರುವುದು ಕರ್ಮಯೋಗ. ಭಗವಂತನ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಚಿಂತಿಸುತ್ತ ಸದಾ ಈಶ್ವರಧ್ಯಾನದಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿರುವುದು ಭಕ್ತಿಯೋಗ. ಭಗವಂತನ

ಸತ್ಯಸ್ವರೂಪವನ್ನರಿತು ಸರ್ವವೂ ಆತ್ಮವೇ ಎಂದು ನಿಶ್ಚಯಿಸಿ ಶಾಂತನಾಗಿರುವುದು ಜ್ಞಾನಯೋಗ. ಭಕ್ತಿಯೋಗವು ಕರ್ಮ, ಜ್ಞಾನಗಳೆರಡರ ತಳದಲ್ಲಿಯೂ ಇದ್ದು ಅವುಗಳ ಸಿದ್ಧಿಗೆ ಆಧಾರವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಇವುಗಳ ಸಾಧನೆಗೆ ಮನಸ್ಸಿಗಿರುವ ನಿಗ್ರಹಶಕ್ತಿ ಉಪಕರಿಸುತ್ತದೆ. ಮನೋವಿಕಾರಗಳನ್ನು ನಿಗ್ರಹಿಸುತ್ತಹೋದಂತೆ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟುವ ಕೆಟ್ಟ ಭಾವನೆ ಕಡಮೆಯಾಗುತ್ತ ಕಾಲಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ನಶಿಸಿಹೋಗುತ್ತದೆ. ದುಷ್ಟಚಿಂತನೆ ಅಡಗಿದಾಗ ಸದ್ಭಾವನೆ ತಾನಾಗಿ ಎದ್ದುಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಸಜ್ಜನರ ಸಹವಾಸ, ಸದ್ಗ್ರಂಥಗಳ ಅವಲೋಕನ - ಇವೆರಡು ಬೆಳಕನ್ನು ಪಡೆಯುವ ಮುಖ್ಯ ಸಾಧನಗಳು. ಸತ್ಸಂಗವೆಂಬ ಒಂದೇ ಶಬ್ದದಲ್ಲಿ ಇವನ್ನು ಅಡಕಗೊಳಿಸಬಹುದು.

ರಾಷ್ಟ್ರಭಕ್ತಿ, ಉತ್ತಮವಾದ ನಡವಳಿಕೆ - ಮೊದಲಾದ ಸದ್ಗುಣಗಳನ್ನು ಬೆಳೆಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂದು ಹಿರಿಯರು ಉಪನ್ಯಾಸ ಮಾಡುತ್ತಲೇ ಇರುತ್ತಾರೆ. ಇವರ ಹಿರಿಯತನ ಸ್ಥಾನಬಲದಿಂದ ಲಭಿಸಿದ್ದು. ಆದರೆ ಜ್ಞಾನ, ಶೀಲಾದಿ ಗುಣಗಳಿಂದಾಗಿ ಕಿರಿಯನಾದವನೂ ಸ್ಥಾನಬಲದಿಂದ ಹಿರಿಯನಾಗುತ್ತಾನೆ.

ಸದ್ಗುಣಗಳನ್ನು ಬೆಳೆಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು ಹೇಗೆ? ಮಹಾತ್ಮ ಗಾಂಧಿಯವರ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿ ಬಹಳ ಜನ ಬೆಳೆದು ವಿಖ್ಯಾತರಾದರು. ಗಾಂಧಿಜೀಯವರ ಪ್ರಭಾವ ಅವರ ಮೇಲೆ ಕೆಲಸಮಾಡಿದ್ದು ಹೌದು. ಆ ಪ್ರಭಾವವು ತಾತ್ಕಾಲಿಕವೂ ಕ್ಷಣಿಕವೂ ಆಗಿತ್ತು. ಸ್ವತಃಸಿದ್ಧವಾದ ದುಷ್ಟಸಂಸ್ಕಾರ ಅಳಿಯಲೇ ಇಲ್ಲ. ಗಾಂಧಿಜೀಯವರ ಸಹವಾಸ ತಪ್ಪಿದೊಡನೆ, ಮಳೆಗಾಲ ಬಂದೊಡನೆ ವಟಗುಟ್ಟುವ ಕಪ್ಪೆಗಳಂತೆ, ಆ ಸಂಸ್ಕಾರಗಳು ಕುಪ್ಪಳಿಸತೊಡಗಿದವು. ತಾನು ಉತ್ತಮನಾಗಬೇಕೆಂಬ ತೀವ್ರವಾದ ಕುತೂಹಲವು ಮೊಳೆಯದಾಗ, ಸಹವಾಸದಿಂದ ಲಭಿಸುವ ಫಲ ಸೊನ್ನೆಯೇ. ಶ್ರೀ ರಾಮಕೃಷ್ಣ ಪರಮಹಂಸರು ಗಳಿಸಿದ ಸಿದ್ಧಿಯು ಸಂಸ್ಕಾರಜನ್ಯವಾದ ತೀವ್ರ ಕುತೂಹಲದಿಂದ; ಸಹವಾಸಬಲದಿಂದಲ್ಲ.

ಅನುಗಂತುಂ ಸತಾಂ ವರ್ತ್ಮ ಯದಿ ಕೃತ್ಸ್ನಂ ನ ಶಕ್ಯತೇ ।
ಸ್ವಲ್ಪಮಪ್ಯನುಗಂತವ್ಯಂ ಮಾರ್ಗಸ್ಥೋ ನಾವಸೀದತಿ ॥೧೦॥

— *ಸುಭಾಷಿತಸುಧಾನಿಧಿ*

“ಸಜ್ಜನರು ತೋರಿಸಿಕೊಟ್ಟ ಮಾರ್ಗವನ್ನು ಪೂರ್ತಿಯಾಗಿ ಅನುಸರಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲವೆನಿಸಿದರೆ, ಸ್ವಲ್ಪವಾದರೂ ಅನುಸರಿಸಿ ಆ ದಾರಿಯಲ್ಲಿ

ಹೋಗುತ್ತಿರಬೇಕು. ಹೀಗೆ ಸಜ್ಜನರ ದಾರಿಯನ್ನು ಹಿಡಿದವನು ಎಂದಿಗೂ ಕೆಡುವುದಿಲ್ಲ."

ಶ್ರೀರಾಮನು ವನವಾಸಕ್ಕೆ ಹೋಗಲು ದೃಢಸಂಕಲ್ಪನಾಗಿ ಕೌಸಲ್ಯೆಗೆ "ಅಮ್ಮ, ನಾನು ತಂದೆಯ ಮಾತನ್ನು ಪಾಲಿಸುತ್ತಿದ್ದೇನೆ. ಪಿತೃವಾಕ್ಯಪರಿಪಾಲನೆ ನಮ್ಮ ಧರ್ಮ. ನಾನೇನೂ ಹೊಸ ಮಾರ್ಗವನ್ನು ಪ್ರವರ್ತಿಸುತ್ತಿಲ್ಲ. ಗತೋ ಮಾರ್ಗೋಽನುಗಮ್ಯತೇ - ಹಿಂದಿನವರು ಹೋದ ದಾರಿಯಲ್ಲೆ ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದೇನೆ" ಎಂದು ನುಡಿಯುತ್ತಾನೆ (ಅಯೋ., ೧೨೧-೩೬). ಮುಂದೆ ಭಿನ್ನಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಬೇರೆ ದಾರಿಯನ್ನು ತುಳಿಯಬೇಕಾದ ಪ್ರಸಂಗ ಬಂದಾಗ ಸಹ "ಇಲ್ಲ , ನನ್ನ ಹಿರಿಯರು ಹಾಕಿಕೊಟ್ಟ ಮಾರ್ಗ ಇದಲ್ಲ" ಎಂದುಬಿಡುತ್ತಾನೆ. 'ಗತೋ ಮಾರ್ಗೋಽನುಗಮ್ಯತೇ' ಎಂಬುದು ಬಹಳ ದೊಡ್ಡ ಮಾತು.

ಈ ಶ್ರದ್ಧೆಯಿಂದಲೇ ಇಂದು ವೇದಶಾಸ್ತ್ರಾಧ್ಯಯನಾದಿಗಳು ಸ್ವಲ್ಪವಾದರೂ ಜೀವಂತವಾಗಿವೆ. ಹಾಗೆಯೇ ಗ್ರಾಮಕೈಗಾರಿಕೆ, ಕುಶಲವಿದ್ಯೆ, ಕ್ಷೌರಿಕವೃತ್ತಿ, ಕುಂಬಾರರ ಕಸಬು, ನೇಯ್ಗೆ - ಮುಂತಾದವು ಬದುಕಿವೆ. ಹಿರಿಯರಿಂದ ಬಂದ ವಿದ್ಯೆ, ಜೀವನಮಾರ್ಗಗಳು ಸ್ವಧರ್ಮವೆನಿಸಿಕೊಂಡವು. ಮಹಾಭಾರತದಲ್ಲಿ ಬರುವ ಧರ್ಮವ್ಯಾಧನ ಕಥೆ ಒಂದು ಉದಾಹರಣೆ. ಧರ್ಮವ್ಯಾಧನು ಜ್ಞಾನಿ. ಆದರೂ ಜೀವನಕ್ಕಾಗಿ ಮಾಂಸದ ಮಾರಾಟದಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿದ್ದವನು.

ಸ್ವಲ್ಪಮಪ್ಯನುಗಂತವ್ಯಂ - ಎಂಬುದನ್ನು ನಾವೀಗ ಅಕ್ಷರಶಃ ಪಾಲಿಸುತ್ತಿದ್ದೇವಲ್ಲವೆ? ಗಾಂಧಿಜಯಂತಿಯ ದಿನ ಟಿ.ವಿ.ಯಲ್ಲಿ ನೂಲನ್ನು ತೆಗೆಯುತ್ತೇವೆ. ಮಾತುಕೊಟ್ಟಂತೆ ಸತ್ಯದ ಒಂದಂಶವನ್ನಾದರೂ ಪಾಲಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಯೋಜನೆಯ ಅಸ್ತಿಭಾರವನ್ನಾದರೂ ಹಾಕಿ ಕೈಬಿಡುತ್ತೇವೆ. ಅಹಿಂಸಾವ್ರತವನ್ನು ಪಾಲಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಬುದ್ಧಜಯಂತಿಯಂದು ಮಾಂಸದ ಮಾರಾಟವನ್ನು ನಿಷೇಧಿಸುತ್ತೇವೆ; ಆ ದಿನ ಮಾಂಸವನ್ನು ತಿನ್ನಲು ಅಡ್ಡಿಯಿಲ್ಲ. 'ದಯೆಯೇ ಧರ್ಮದ ಮೂಲವಯ್ಯ' ಎಂಬ ಶರಣರ ವಚನ ನಮಗೆ ಸಂಮತ; ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಕಸಾಯಿಖಾನೆಯಲ್ಲಿ ಗೋವನ್ನು ಕುರಿತು "ಅಮ್ಮ, ಹತ್ತಿರ ಬಾರಮ್ಮ, ನಿನ್ನ ಕೊರಳನ್ನು ಕತ್ತರಿಸುತ್ತೇನೆ" ಎಂದು ದಯಾಪೂರ್ಣಾಂತರಂಗದಿಂದ ಕರೆಯುತ್ತೇವೆ. ಮನುಸ್ಮೃತಿಕಾರನನ್ನು ಮತ್ತೆ ಮತ್ತೆ ಬಯ್ಯುತ್ತಲೇ ಇದ್ದೇವೆ; ಆದರೆ ಸರ್ಕಾರಿ ವ್ಯವಹಾರದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಜಾತಿಭೇದವನ್ನು ಸೌಕರ್ಯಕ್ಕಾಗಿ ಉಳಿಸಿಕೊಂಡು, ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ಕಾನೂನುಬಾಹಿರಗೊಳಿಸಿದ್ದೇವೆ.

'ಸ್ವಲ್ಪಮಪ್ಯಸ್ಯ ಧರ್ಮಸ್ಯ ತ್ರಾಯತೇ ಮಹತೋ ಭಯಾತ್' ಎಂಬ ಗೀತಾವಚನ ನಮಗೆ ಮಾರ್ಗದರ್ಶಿ.

ಆಲಸ್ಯಂ ಯದಿ ನ ಭವೇಜ್ಜಗತ್ಯನರ್ಥಃ
ಕೋ ನ ಸ್ಯಾದ್ ಬಹುಧನಕೋ ಬಹುಶ್ರುತೋ ವಾ?
ಆಲಸ್ಯಾದಿಯಮವನಿಃ ಸಸಾಗರಾಂತಾ
ಸಂಪೂರ್ಣಾ ನರಪಶುಭಿಶ್ಚ ನಿರ್ಧನೈಶ್ಚ ॥೧೧॥

— *ಯೋಗವಾಸಿಷ್ಠ*

"ಈ ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಆಲಸ್ಯವೆಂಬ ಕೇಡು ಇಲ್ಲದೆಹೋಗಿದ್ದ ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಯಾವನು ಧನಿಕನಾಗುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ? ಯಾವನು ವಿದ್ಯಾವಂತ ನಾಗುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ? ಈ ಭೂಮಿಯು ಸಮುದ್ರಪರ್ಯಂತವಾಗಿ ಆಲಸ್ಯ ದಿಂದಲೇ ವಿದ್ಯೆಯಿಲ್ಲದ ನರಪಶುಗಳಿಂದಲೂ ದರಿದ್ರರಿಂದಲೂ ತುಂಬಿಕೊಂಡಿದೆ."

ವಸಿಷ್ಠರು ಶ್ರೀರಾಮನಿಗೆ ನೀಡಿದ ಉಪದೇಶವಿದು. ಅಲಸನೆಂದರೆ ಸೋಮಾರಿ. ಅವನ ಸ್ವಭಾವ ಆಲಸ್ಯ. ಅದೇ ಸೋಮಾರಿತನ. ಉಲ್ಲಾಸ-ಉತ್ಸಾಹಗಳಿಲ್ಲದವನು ಅಲಸ. ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಮೈಗಳ್ಳ ಎಂದು ಹೇಳುವುದುಂಟು. ಮೈಗೂ ಬುದ್ಧಿಗೂ ಶ್ರಮವನ್ನು ಕೊಡದವನು ಅಲಸ. ನಮ್ಮ ಸಾಹಿತ್ಯವು ಸರ್ವವೂ ದೈವಾಧೀನವೆಂದು ಹೇಳಿ ಜನರನ್ನು ನಿಷ್ಕ್ರಿಯಗೊಳಿಸಿದೆ ಎನ್ನುವ ಬುದ್ಧಿಜೀವಿಗಳು ಕಿವಿತೆರೆದು ಕೇಳಬೇಕಾದ ಶ್ಲೋಕವಿದು.

ಕಷ್ಟದ ದುಡಿತದಿಂದ ಹಣ, ಶ್ರಮದ ಕಲಿಕೆಯಿಂದ ವಿದ್ಯೆ - ಎನ್ನುವುದು ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾದ ಪ್ರಕೃತಿಸಿದ್ಧ ನಿಯಮ. ಧರ್ಮದ ತಳಕು ಇಲ್ಲದಾಗ ಈ ನಿಯಮ ಬಿದ್ದುಹೋಗುತ್ತದೆ. ಹಣದ ಗಳಿಕೆಗೆ ಇಂದು ನಾನಾ ಮಾರ್ಗಗಳು ತೆರೆದಿವೆ. ಲಕ್ಷ್ಮೀಭವನಕ್ಕೆ ಎಲ್ಲ ದಿಕ್ಕುಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಬಾಗಿಲುಗಳುಂಟು! ಅಡ್ಡಬಾಗಿಲು, ಹಿಂಬಾಗಿಲು ಗಳಿಂದಲೂ ಒಳಗೆ ಹೋಗಬಹುದು. ಎದುರುಬಾಗಿಲಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಕಾವಲು ಗಾರರಿದ್ದಾರೆ; ಪ್ರವೇಶಿಸುವುದು ಕಷ್ಟ. ಇತರ ದ್ವಾರಗಳಿಂದ ನುಸುಳಿ ಹೋಗಿ ಹೊರಲಾರದಷ್ಟನ್ನು ಹಿರಿದು ತರಬಹುದು. 'ಅನ್ಯಾಯೇನಾರ್ಜಿತಂ ವಿತ್ತಂ' ಎಂದು ವಾಲ್ಮೀಕಿಮುನಿ ಹೇಳಿದ್ದುಂಟು. ಅಲ್ಲಿ 'ಅನ್ಯಾಯೇನ' ಎಂದು ಏಕವಚನವಿದೆ; ಈಗ

ಬಹುವಚನ ಸರಿಯಾದದ್ದು: 'ಅನ್ಯಾಯೈರಾರ್ಜಿತಂ ವಿತ್ತಂ'. ಮೈಬಗ್ಗಿಸದೆ ಅಮಿತವಾಗಿ ಆರ್ಜಿಸಲು ಶಕ್ಯವಿರುವಾಗ ಮೈಬಗ್ಗಿಸಿ ಮಿತವಾದ್ದನ್ನು ಪಡೆಯಲು ಯಾವನು ಬಯಸಿಯಾನು?

ಸರ್ಕಾರದ ನಡವಳಿಕೆಯೂ ಆಲಸ್ಯಕ್ಕೆ ಪೋಷಕವಾಗಿದೆ. ಲಾಟರಿಯ ಮೂಲಕ ಲಕ್ಷಾಂತರ ರೂಪಾಯಿಗಳನ್ನು ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಮಲಗಿದವರಿಗೆ ಹಂಚುತ್ತಿದೆ. ಸಾಲಮೇಳಗಳನ್ನು ನಡೆಸಿ ಬ್ಯಾಂಕುಗಳನ್ನು ಬಡಿದು ಕೋಟಿಗಟ್ಟಲೆ ಹಣವನ್ನು ಉದುರಿಸಿದ್ದಾಯಿತು. ಪ್ರಶಸ್ತಿಗಳ ನೆವದಿಂದ 'ನಿನಗೆ ಹತ್ತು ಸಾವಿರ, ಅವನಿಗೆ ಹನ್ನೆರಡು ಸಾವಿರ, ಇವಳಿಗೆ ಇಪ್ಪತ್ತು' ಎಂದು ಹಣವನ್ನು ತೂರುತ್ತಿದೆ, ಸರ್ಕಾರ. ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಚಳವಳಿ ಮುಗಿದು ಐವತ್ತು ವರ್ಷಗಳಾದರೂ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವೀರರು ಹುಟ್ಟುತ್ತಲೇ ಇದ್ದಾರೆ. ಈ ವೀರರಿಗೆ ಹಣದ ಆವಶ್ಯಕತೆ ಇದೆಯೆ? - ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಯೇ ಕೃತಘ್ನತೆಯೆಂದು ಭಾವಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇಂತಹ ಔದಾರ್ಯ ಭೋಜರಾಜನಿಗೂ ಇದ್ದಿರಲಿಕ್ಕಿಲ್ಲ. ಈ ನೀತಿಯಿಂದ ಕುಬೇರನ ಭಂಡಾರವೂ ಬರಿದಾಗಿಹೋಗುತ್ತಿತ್ತು. ಅಷ್ಟು ಶ್ರೀಮಂತ ದೇಶ ನಮ್ಮದು! ಇಂತಹ ಸಂಗತಿಗಳಲ್ಲಿ ಸರ್ಕಾರಿ ಖಜಾನೆಗಳು ಬರಿದಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ, ಈ ಖಜಾನೆಗಳಲ್ಲಿರುವುದು ಬೆಳ್ಳಿ ಬಂಗಾರಗಳಲ್ಲ, ಕರೆನ್ಸಿ ನೋಟುಗಳು!

ಕೈಚಳಕದ ಜೊತೆಗೆ ಬುದ್ಧಿಚಳಕವಿದ್ದರೆ ಹಣವನ್ನು ಕೈಯಿಂದ ಕೈಗೆ ಜಿಗಿಸಬಹುದು. ವಿದ್ಯೆಯನ್ನು ಜಿಗಿಸುವುದು ಹೇಗೆ? 'ಸುಖಾರ್ಥಿನಃ ಕುತೋ ವಿದ್ಯಾ ಕುತೋ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿನಃ ಸುಖಂ' - 'ಸುಖಾರ್ಥಿಗೆ ವಿದ್ಯೆ ಬಂದೀತೆ? ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗೆ ಸುಖವಿದ್ದೀತೆ?' ಎಂಬುದು ಬುದ್ಧಿಯಿಲ್ಲದವರು ಹೇಳಿದ ಮಾತು. ಆಸ್ತಿಯನ್ನು ಹಂಚಿದಂತೆ ವಿದ್ಯೆಯನ್ನು ಹಂಚಿಕೊಡಲು ಬರುತ್ತದೆ. ಕರೆನ್ಸಿ ನೋಟುಗಳಂತೆ ವಿದ್ಯಾರ್ಹತಾಪತ್ರಗಳನ್ನು ಹಂಚುತ್ತಿದ್ದೇವೆ. ಕರೆನ್ಸಿ ನೋಟು ಹೇಗೆ ರೂಪಾಯಿಗೆ ಪ್ರತಿನಿಧಿಯೋ ಹಾಗೆ ಅರ್ಹತಾಪತ್ರವು (Certificate) ವಿದ್ಯೆಗೆ ಪ್ರತಿನಿಧಿ.

ಚಾತುರ್ಯವೆಂಬ ಉಪಾಯವೊಂದಿದ್ದರೆ ಸಾಕು, ಯಾವುದಕ್ಕೂ ಶ್ರಮಿಸಬೇಕಾದ್ದಿಲ್ಲ. ಶ್ರಮಿಸಿದರೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಪ್ರಯೋಜನವೂ ಇಲ್ಲ. ಚಾತುರ್ಯವಿಲ್ಲದವನು ನರಪಶು. ಚಾತುರ್ಯವಿದ್ದರೆ ಪಶುಪತಿಯಾಗುತ್ತಾನೆ. ಪಶುಪತಿ ಎಂದರೆ ಪರಮೇಶ್ವರ, ಸರ್ವವಿದ್ಯಾಧಿಪತಿ. 'ಈಶಾನಃ ಸರ್ವವಿದ್ಯಾನಾಂ'. ಅವನು ಕುಬೇರನೂ ಆಗಬಲ್ಲ. ಯೋಗವಾಸಿಷ್ಠದ ಶ್ಲೋಕವನ್ನು ಹೀಗೆ ಬದಲಾಯಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು —

ಚಾತುರ್ಯಂ ಯದಿ ನ ಭವೇಜ್ಜಗತ್ಯುಪಾಯಃ
ಕೋ ನ ಸ್ಯಾದ್ ವಿಗತಧನೋ ಲಘುಶ್ರುತೋ ವಾ?
ಚಾತುರ್ಯಾದಿಯಮವನಿಃ ಸಸಾಗರಾಂತಾ
ಸಂಪೂರ್ಣಾ ಪಶುಪತಿಭಿಸ್ತಥಾ ಕುಬೇರೈಃ ॥

ಚಾಟ-ತಸ್ಕರ-ದುರ್ವೃತ್ತ-ಮಹಾಸಾಹಸಿಕಾದಿಭಿಃ ।
ಪೀಡ್ಯಮಾನಾಃ ಪ್ರಜಾ ರಕ್ಷೇತ್ ಕಾಯಸ್ಥೈಶ್ಚ ವಿಶೇಷತಃ ॥೧೨॥

— ಯಾಜ್ಞವಲ್ಕ್ಯಸ್ಮೃತಿ, ೧-೩೩೬

"ವಂಚಕರು, ಕಳ್ಳರು, ಕೆಟ್ಟನಡತೆಯವರು, ಮಹಾಸಾಹಸಿಕರು - ಮೊದಲಾದವರು ಪ್ರಜೆಗಳನ್ನು ಪೀಡಿಸುತ್ತಾರೆ. ಅವರ ಪೀಡೆಯನ್ನು ತಪ್ಪಿಸಿ ರಾಜನು ಪ್ರಜೆಗಳನ್ನು ರಕ್ಷಿಸಬೇಕು. ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಗುಮಾಸ್ತ ವರ್ಗದವರ ಪೀಡೆಯಿಂದ ಪ್ರಜೆಗಳನ್ನು ಪಾರುಮಾಡಬೇಕು."

ಚಟ=ಭೇದೇ ಎಂಬ ಧಾತುವಿನಿಂದ 'ಚಾಟ' ಶಬ್ದ ಬಂದಿದೆ. ಚಾಟಯತೀತಿ ಚಾಟಃ. ವಂಚನೆಯಿಂದ ಜನರನ್ನು ಭೇದಿಸಿ ಹಣವನ್ನು ದೋಚತಕ್ಕವರು ಚಾಟರು; ಠಕ್ಕರು. ಚಿಟ್‌ಫಂಡ್, ಫೈನಾನ್ಸ್ ಕಾರ್ಪೊರೇಷನ್‌ಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಇಂತಹವೇ. ಇನ್ನು ಕಳ್ಳಕಾಕರಿಂದ ಬಾಧೆ ಇದ್ದೇ ಇದೆ. ಮಹಾಸಾಹಸಿಕರೆಂದರೆ ಈಗಿನ ಭಯೋತ್ಪಾದಕರು. ಈ ಬಗೆಯ ಪ್ರಜಾಪೀಡಕರು ಯಾವಾಗಲೂ ಇರತಕ್ಕವರೇ. ಈಚಿನ ದಿನಗಳಲ್ಲಿ ಇವರ ವಿಜೃಂಭಣೆ ಅಧಿಕ.

ಇಲ್ಲಿ ಗಮನಿಸಬೇಕಾದದ್ದು 'ಕಾಯಸ್ಥೈಶ್ಚ ವಿಶೇಷತಃ'. ಸರ್ಕಾರಿ ಲೆಕ್ಕಪತ್ರಗಳನ್ನಿಡತಕ್ಕ ಕಾರಕೂನರು ಮತ್ತು ಅದಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಅಧಿಕಾರಿಗಳು 'ಕಾಯಸ್ಥ' ವರ್ಗದವರು. ಕಾಯಸ್ಥಜಾತಿಯವರೆಂದು ಅರ್ಥವಲ್ಲ. ಈ ಜನರ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ರಾಜನು ವಿಶೇಷ ಎಚ್ಚರಿಕೆಯನ್ನು ವಹಿಸಬೇಕೆಂದು ಯಾಜ್ಞವಲ್ಕ್ಯರು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ.

ಚಾಟರೇ ಮೊದಲಾದವರು ಸರ್ಕಾರದ ಶಾಖೆಗೆ ಸೇರಿದ ಅಂತರಂಗದವರಲ್ಲ. ಅವರ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರಜೆಗಳೂ ಸಾಕಷ್ಟು ಎಚ್ಚರಿಕೆಯಿಂದಿರಲು ಸಾಧ್ಯ. 'ಕಾಯಸ್ಥವರ್ಗ'ದವರ ವಿಷಯ ಹಾಗಲ್ಲ. ಪ್ರಜೆಗಳೆಲ್ಲ ಈ ವರ್ಗದವರನ್ನು ನಂಬಿ ಆಶ್ರಯಿಸಿಕೊಂಡಿರಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಇವರು ಸರ್ವವ್ಯಾಪಿಗಳಾಗಿ ರಾಜಾಶ್ರಯದಲ್ಲಿಯೇ

ಇದ್ದು ರಾಜರಕ್ಷಣಾ ಕವಚವನ್ನು ತೊಟ್ಟಿರುತ್ತಾರೆ. ಇವರಿಂದಾಗುವ ಅಂತರಂಗಪೀಡೆಯನ್ನು ಹೊರಗೆಳೆಯುವುದು ಶಕ್ಯವಲ್ಲ.

ಕಾಯಸ್ಥೇನೋದರಸ್ಥೇನ ಮಾತೃಮಾಂಸಂ ನ ಭಕ್ಷಿತಂ ।
ನ ತತ್ರ ಕರುಣಾ ಹೇತುಃ, ತತ್ರ ಹೇತುರದಂತತಾ ॥

"ಕಾಯಸ್ಥನು ತಾಯಿಯ ಹೊಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿದ್ದಾಗ ಅವಳ ಮಾಂಸವನ್ನೇ ಕಿತ್ತು ತಿನ್ನಲಿಲ್ಲ. ಹಾಗೆ ತಿನ್ನದಿರಲು ತಾಯಿಯ ವಿಷಯದಲ್ಲಿರಬೇಕಾದ ಕಾರುಣ್ಯ ಕಾರಣವಲ್ಲ. ಮತ್ತೇನೆಂದರೆ, ಗರ್ಭದಲ್ಲಿದ್ದಾಗ ಆತನಿಗೆ ಹಲ್ಲುಗಳಿರಲಿಲ್ಲ!"

ಈ ಎಲ್ಲ ಪೀಡೆಗಳನ್ನು ತಪ್ಪಿಸಿ ರಾಜ್ಯವನ್ನಾಳಬೇಕಾದದ್ದು ರಾಜನ ಸ್ವತಃಸಿದ್ಧವಾದ ಕರ್ತವ್ಯ. ಅವನ್ನು ಧರ್ಮಶಾಸ್ತ್ರವು ಪುನರುಚ್ಚರಿಸಿರುವುದೇಕೆ? ಇವನ್ನು ಯಾವ ರಾಜನು ತಪ್ಪಿಸುವುದಿಲ್ಲವೋ, ತಪ್ಪಿಸಲು ಅಸಮರ್ಥನೋ ಅವನು ರಾಜನಾಗಿರಲು ಅನರ್ಹನೆಂದು ಘೋಷಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ.

ದುರ್ಲಭಂ ತ್ರಯಮೇವೈತದ್ ದೈವಾನುಗ್ರಹಹೇತುಕಂ ।
ಮನುಷ್ಯತ್ವಂ ಮುಮುಕ್ಷುತ್ವಂ ಮಹಾಪುರುಷಸಂಶ್ರಯಃ ॥೧೩॥

— *ವಿವೇಕಚೂಡಾಮಣಿ, ೩*

"ಮನುಷ್ಯಜನ್ಮ, ಮೋಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಅಭಿಲಾಷೆ, ಮಹಾತ್ಮರ ಸಂಪರ್ಕ - ಇವು ಮೂರು ಜೀವರಿಗೆ ದುರ್ಲಭವಾದವು. ದೈವಾನುಗ್ರಹವಿದ್ದರೆ ಮಾತ್ರ ಇವು ದೊರೆಯುತ್ತವೆ."

ಪುನರ್ಜನ್ಮವಿದೆಯೆಂದು ನಂಬುವ ಎಲ್ಲ ದಾರ್ಶನಿಕರೂ ನರಜನ್ಮವು ದುರ್ಲಭವೆಂದು ಒಪ್ಪುತ್ತಾರೆ. ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಯಾರಿಗೆ ಯಾವ ಯೋನಿಯಲ್ಲಿ ಜನ್ಮವೆಂಬ ನಿರ್ಣಯವಾಗದೆ, ದರ್ಶನಶಾಸ್ತ್ರದ ಅಡಿಗಲ್ಲು ಕುಸಿದುಹೋಗುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅವರವರ ಕರ್ಮಾನುಗುಣವಾಗಿ ವಿಭಿನ್ನ ಯೋನಿಗಳಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟುತ್ತಾರೆಂದು ಆಸ್ತಿಕದರ್ಶನವು ಏಕಾಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ತಳೆಯಿತು.

ಮಾನವನಾಗಿ ಜನಿಸಿದರೂ ಅವನ ಪಶುಸ್ವಭಾವವು ಹೋಗಿ, ಆತನು ವಿಚಾರೋನ್ಮುಖನಾಗಲು ಹಲವಾರು ಜನ್ಮಗಳನ್ನು ಕಳೆಯಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಹುಟ್ಟು-ಸಾವುಗಳ ಘೋರತೆಯನ್ನು ಮನಸ್ಸಿಗೆ ತಂದುಕೊಳ್ಳಲು ಸಹ ನಮಗೀಗ

ಬಿಡುವಿಲ್ಲ. ಬೆಳಗಾದರೆ ಏಳು, ತಿನ್ನು, ದುಡಿ, ತಿನ್ನು, ಮಲಗು - ಎಂಬ ಯಾಂತ್ರಿಕ ಚಕ್ರದ ಅರೆಗಾಲುಗಳಾಗಿ ಸುತ್ತುತ್ತಿರುವುದೇ ಮನುಷ್ಯಪ್ರಾಣಿಯ ಜೀವನ. ಈ ಚಕ್ರದಿಂದ ಬಿಡುಗಡೆ ಹೊಂದಲು ಎಲ್ಲಿಯೋ, ಯಾರಿಗೋ, ಯಾವಾಗಲೋ ಒಬ್ಬೊಬ್ಬರಿಗೆ ಇಚ್ಛೆ ಬರಬಹುದು. ಇದೇ ಮುಮುಕ್ಷುತೆ. "ಮನುಷ್ಯಾಣಾಂ ಸಹಸ್ರೇಷು ಕಶ್ಚಿದ್ಯತತಿ ಸಿದ್ಧಯೇ" (ಗೀತಾ, ೭-೩).

ಶ್ರೇಯೋಭಾಗಿಯಾದವನಿಗೆ ಮೊದಲು ಮಾನವಜನ್ಮ, ಆಮೇಲೆ ಮುಮುಕ್ಷುತೆ, ಅನಂತರ ಮಹಾಪುರುಷರ ಸಹವಾಸ - ಇವು ಕ್ರಮವಾಗಿ ದೊರಕಬೇಕು. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಮೊದಲನೆಯದು ನಮ್ಮ ಕೈಯಲ್ಲಿಲ್ಲವೆಂಬುದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿದೆ. ಎರಡನೆಯದೂ ನಮ್ಮ ಯತ್ನಕ್ಕೆ ಒಳಪಡದು. ಯತ್ನಿಸುವ ಇಚ್ಛೆಯೇ ಹುಟ್ಟದಿದ್ದಾಗ ಯತ್ನ ನಡೆಯುವುದು ಹೇಗೆ? ಮೂರನೆಯದೂ ಅಷ್ಟೆ. ಯಾರನ್ನೋ ನಂಬಿ ಮುಗ್ಗರಿಸಿ ಪ್ರಪಾತದಲ್ಲಿ ಬೀಳುವುದು ಆಶ್ಚರ್ಯವಲ್ಲ. ಇವು ಮೂರೂ ಒಂದೆಡೆ ಸೇರ ತಕ್ಕದ್ದು ಭಗವಂತನ ಕೃಪೆಯಿಂದ ಮಾತ್ರ. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಇದು 'ದೈವಾನುಗ್ರಹಹೇತುಕ'.

ಒಂದೊಂದು ಕ್ಷಣವನ್ನೂ ಸದುಪಯೋಗಪಡಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂದು ಮಾನವನಿಗೆ ಎಚ್ಚರಿಕೆಯನ್ನು ನೀಡಿ, ಬಾಳಿನ ಶ್ರೇಷ್ಠತೆಯನ್ನು ಮನಗಾಣಿಸಿ, ಸನ್ಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ಶ್ರದ್ಧೆಯನ್ನು ಹುಟ್ಟಿಸಿ ಬೆಳಗಿಸುತ್ತದೆ ದರ್ಶನಶಾಸ್ತ್ರ. ಇದು ವೈರಾಗ್ಯವನ್ನು ಬೋಧಿಸಿ ಜೀವನಶ್ರದ್ಧೆಯನ್ನು ಕೆಡಿಸುತ್ತದೆ ಎಂಬುದು ಮೂರ್ಖಾಲಾಪ.

ಪ್ರಥಮೇ ನಾರ್ಜಿತಾ ವಿದ್ಯಾ ದ್ವಿತೀಯೇ ನಾರ್ಜಿತಂ ಧನಂ ।
ತೃತೀಯೇ ನಾರ್ಜಿತಂ ಪುಣ್ಯಂ ಚತುರ್ಥೇ ಕಿಂ ಕರಿಷ್ಯಸಿ ॥೧೪॥

— *ಸುಭಾಷಿತರತ್ನ-ಸಮುಚ್ಚಯ*

"ವಯಸ್ಸಿನ ಮೊದಲನೆಯ ಭಾಗದಲ್ಲಿ (ಬಾಲ್ಯದಲ್ಲಿ) ವಿದ್ಯೆಯನ್ನು ಕಲಿಯಲಿಲ್ಲ. ಎರಡನೆಯ ಭಾಗದಲ್ಲಿ (ಯೌವನದಲ್ಲಿ) ಹಣವನ್ನು ಗಳಿಸಲಿಲ್ಲ. ಮೂರನೆಯದಾದ ಇಳಿವಯಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಪುಣ್ಯವನ್ನು ಆರ್ಜಿಸಲಿಲ್ಲ. ಇನ್ನು ನಾಲ್ಕನೆಯ ಭಾಗವಾದ ಮುಪ್ಪು ಬಂದಾಗ ಏನುತಾನೆ ಮಾಡುವೆ?"

ಮನುಷ್ಯನ ಆಯುಸ್ಸು ನೂರು ವರ್ಷಗಳೆಂದಾಗ ಇದರ ಮೊದಲನೆಯ ಭಾಗ ಇಪ್ಪತ್ತೈದು ವರ್ಷ. ಈ ಸಮಯವು ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸಕ್ಕೆ ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದದ್ದು.

ಮುಂದಿನ ಜೀವನದ ತಳಹದಿ ಈ ವಯಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿತವಾಗಬೇಕು. ವಿದ್ಯೆಯೆಂದರೆ ಜ್ಞಾನ, ತಿಳಿವಳಿಕೆ. ಯಾವುದರ ಜ್ಞಾನ? ಮನುಷ್ಯತ್ವವನ್ನು ಸಾರ್ಥಕಪಡಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಬೇಕಾದ ಉತ್ತಮ ಗುಣಸ್ವಭಾವಗಳೊಂದು, ಜೀವನಕ್ಕೆ ಆವಶ್ಯಕವಾದ ಧನದ ಆರ್ಜನೆ ಇನ್ನೊಂದು - ಇವೆರಡು ಮಾನವನ ಗುರಿಗಳು. ಈ ಗುರಿಯನ್ನು ಯಾವುದು ಸಾಧಿಸಿಕೊಡಬಲ್ಲದೋ ಅದರ ಜ್ಞಾನ, ವಿದ್ಯೆ. ಬರಿಯ ಅಕ್ಷರಜ್ಞಾನವು ವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲ. ಓದುಬರಹಗಳಿಲ್ಲದ ಮಾತ್ರದಿಂದ ವಿದ್ಯಾವಂತರಲ್ಲವೆನ್ನಲೂ ಆಗದು. ಅಕ್ಷರಸ್ಥರಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಉತ್ತಮ ಗುಣಶೀಲರಾಗಿ ಸ್ವಸ್ಥಜೀವನವನ್ನು ಸಾಗಿಸುವ ಹಳ್ಳಿಗರನ್ನು ಇಂದೂ ಕಾಣಬಹುದು. ಆದರೆ ಅಕ್ಷರಜ್ಞಾನವನ್ನೂ ಗಳಿಸಿಕೊಂಡಲ್ಲಿ ಅವರ ವಿಚಾರಶಕ್ತಿಯು ಇನ್ನೂ ಬೆಳೆದು ಜೀವನವು ಭವ್ಯವೂ ಪೂರ್ಣವೂ ಆಗುತ್ತದೆಯೆನ್ನುವುದರಲ್ಲಿ ಸಂದೇಹವಿಲ್ಲ.

ಹಣವಾದ ಮೇಲೆ ಪುಣ್ಯದ ಸರದಿ. ಇಲ್ಲಿ ವಯೋವಿಭಾಗವು ಮುಖ್ಯವಾದ್ದಲ್ಲ. ಸತ್ಯ, ಅಹಿಂಸೆ, ಪರೋಪಕಾರಬುದ್ಧಿ, ಪ್ರಾಮಾಣಿಕತೆ, ದೈವಭಕ್ತಿ, ರಾಷ್ಟ್ರಭಕ್ತಿ - ಮುಂತಾದ ಗುಣಗಳನ್ನು ಬೆಳೆಸಿಕೊಳ್ಳುವುದೇ ಪುಣ್ಯಕಾರ್ಯ. ಇದು ಜೀವನದ ಉದ್ದಕ್ಕೂ ವ್ಯಾಪಿಸಿಕೊಂಡು ಇರಬೇಕಾದದ್ದು.

ಜೀವೋತ್ಕರ್ಷವನ್ನು ಸಾಧಿಸಲು ಬೇಕಾದ ವಸ್ತುಜ್ಞಾನವೇ ವಿದ್ಯೆ. ಈ ಉತ್ಕರ್ಷವನ್ನು ಸಾರವತ್ತಾಗಿ ವಿಸ್ತರಿಸಲು ಬೇಕಾದ ಸಾಧನವಾಗುತ್ತದೆ ಧನ. ಜೀವೋತ್ಕರ್ಷವೆಂಬ ಪುಣ್ಯದ ಗುರಿಯನ್ನು ಪಡೆಯಲು ವಿದ್ಯೆಯಾಗಲಿ, ಧನವಾಗಲಿ ಉಪಯೋಗಕ್ಕೆ ಬಾರದೆಹೋದಲ್ಲಿ, ಚತುರ್ಥೇ ಕಿಂ ಕರಿಷ್ಯಸಿ — ಮುಪ್ಪು ಸಾವುಗಳೆಂಬ ಯಮದೂತರು ಬಂದು ಬಾಗಿಲು ತಟ್ಟಿದಾಗ ಏನು ಮಾಡುವೆ? ಯಾರು ಈ ಯಮದೂತರನ್ನು ತಡೆದಾರು? ಅವರನ್ನು ಶಾಂತವಾಗಿ ಸ್ವಾಗತಿಸುವ ಶಕ್ತಿ ಬರಬೇಕು. ಅಂತಹ ಶಕ್ತಿ ಬರುವುದು ಪುಣ್ಯಬಲದಿಂದ. 'ನಿದ್ದೆವೊಲು ಸಾವು ಪಡೆ-ಮಂಕುತಿಮ್ಮ'.

ಶಿವೇನ ವಚಸಾ ತ್ವಾ ಗಿರಿಶಾಚ್ಛಾ ವದಾಮಸಿ ।
ಯಥಾ ನಃ ಸರ್ವಮಿಜ್ಜಗದಯಕ್ಷ್ಮಗ್ಂ ಸುಮನಾ ಅಸತ್ ॥೧೫॥

"ಹೇ ಗಿರಿಶ-ಪರಮೇಶ್ವರ, ಮಂಗಳಕರವಾದ ನುಡಿಯಿಂದ ನಿನ್ನನ್ನು ಉತ್ತಮ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಸ್ತುತಿಸುತ್ತೇವೆ. ನಮ್ಮ ಈ ಜಗತ್ತೆಲ್ಲ ರೋಗರಹಿತವೂ ಒಳ್ಳೆಯ ಮನಸ್ಸುಳ್ಳದ್ದೂ ಆಗಲಿ."

ಸ್ತೋತ್ರಮಾಡುವ ಭಕ್ತರಲ್ಲಿ ಆರ್ತ, ಅರ್ಥಾರ್ಥಿ, ಜಿಜ್ಞಾಸು, ಜ್ಞಾನಿ - ಎಂಬುದಾಗಿ ನಾಲ್ಕು ಬಗೆಯವರಿದ್ದಾರೆಂದು ಭಗವದ್ಗೀತೆಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದೆಯಷ್ಟೆ (೭-೧೪). 'ಸಂಕಟ ಬಂದಾಗ ವೆಂಕಟರಮಣ' ಎಂಬ ಗಾದೆಯಂತೆ ಕಷ್ಟ ಬಂದಾಗ ದೇವರಿಗೆ ಶರಣಾಗತಕ್ಕವನು ಆರ್ತ. ಇನ್ನೊಬ್ಬ ಅರ್ಥಾರ್ಥಿ : ಯಾವುದೋ ಇಷ್ಟಾರ್ಥವನ್ನು ಪಡೆಯುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಪ್ರಾರ್ಥಿಸತಕ್ಕವನು. ಆರ್ತನಿಗಿಂತ ಇವನು ಸ್ವಲ್ಪ ಮೇಲ್ಮಟ್ಟದವನು. ಈಶ್ವರನಿಗೆ ಫಲಾಪೇಕ್ಷೆಯಿಂದ ಇವನು ಶರಣಾದವನು. ಈ ಇಬ್ಬರು ಭಕ್ತರೂ ಸಹ ಸುಕೃತಿಗಳೆಂದೇ ಭಗವಂತನ ಹೇಳಿಕೆ ಇದೆ. ಸುಕೃತವನ್ನು ಮಾಡದೆ ಆಸ್ತಿಕ್ಯಬುದ್ಧಿ ಹುಟ್ಟದು.

ಈಶ್ವರನ ಸ್ವರೂಪ ಯಾವುದು? - ಎಂದು ಆತ್ಮತತ್ತ್ವವನ್ನರಿಯುವುದಕ್ಕಾಗಿಯೇ ಭಗವಂತನಿಗೆ ಶರಣಾದವನು ಜಿಜ್ಞಾಸು ಭಕ್ತ. ಆತ್ಮತತ್ತ್ವವನ್ನರಿತಮೇಲೂ ಭಕ್ತನಾಗಿರತಕ್ಕವನು ಜ್ಞಾನಿಯಾದ ಭಕ್ತ. ಇವನು ಸರ್ವಶ್ರೇಷ್ಠನಾದ ಭಕ್ತ.

ವೇದದ್ರಷ್ಟಾರನಾದ ಋಷಿಯ ಮುಖದಿಂದ ಬಂದದ್ದು ಮೇಲ್ಕಂಡ ಪ್ರಾರ್ಥನಾ ರೂಪವಾದ ವೇದವಾಣಿ. ಋಷಿಯೆಂದರೆ ಜ್ಞಾನಿಯೇ. ಋಷಿಯು ತನಗಾಗಿ ಏನನ್ನೂ ಕೇಳುತ್ತಿಲ್ಲ. ಈ ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿರತಕ್ಕವರೆಲ್ಲರೂ ಆರೋಗ್ಯಭಾಗ್ಯದಿಂದ ಉಲ್ಲಾಸಗೊಂಡಿರಲಿ, ಎಲ್ಲರಲ್ಲಿಯೂ ಸೌಮನಸ್ಯವು ನೆಲೆಸಲಿ ಎಂಬುದು ಈ ಪ್ರಾರ್ಥನೆಯ ತಿರುಳು. ನಃ ಸರ್ವಂ ಜಗತ್ - ನಮ್ಮ ಸಮಸ್ತ ಜಗತ್ತು. ಈ ಜಗತ್ತು ನನ್ನೊಬ್ಬನದಲ್ಲ, ಸಕಲಮಾನವರಿಗೂ ಸಕಲಪ್ರಾಣಿಗಳಿಗೂ ಸೇರಿದ್ದು. ಜಾತಿ, ಮತ, ಪಂಥಗಳ ಭೇದವಿಲ್ಲದೆ ಸರ್ವಪ್ರಜೆಗಳೂ ನಮ್ಮವರು, ನಾನೇ ಅವರು - ಎಂಬ ಭಾವ ಇದರಲ್ಲಡಗಿದೆ. ಎಲ್ಲರೂ ದೈಹಿಕ ಬಾಧೆಗಳಿಂದ ಮುಕ್ತರಾಗಬೇಕು. ದೈಹಿಕ ಆರೋಗ್ಯ ಮಾತ್ರವಲ್ಲ, ಮಾನಸಿಕ ಆರೋಗ್ಯವೂ ಬೇಕು. ಲೋಭ, ಹಿಂಸಾಪ್ರವೃತ್ತಿ, ಕ್ರೌರ್ಯ, ಅಸೂಯೆ - ಮೊದಲಾದವು ಮಾನಸ ರೋಗಗಳು. ಅವೆಲ್ಲವೂ ತೊಲಗಿ ಮನಸ್ಸು ನಿರ್ಮಲವಾಗಲಿ, ಎಲ್ಲರಲ್ಲಿಯೂ ಸೌಮನಸ್ಯವು ನೆಲೆಸಲಿ - ಎಂದು ಋಷಿವಾಣಿ ಪರಮೇಶ್ವರನನ್ನು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸುತ್ತಿದೆ. ಹಿಂದೂಗಳ ವೈದಿಕ ಪ್ರಾರ್ಥನೆ ಇದು. ಜಗತ್ತಿನ ಇನ್ನೊಂದು ಮತದಲ್ಲಿ ವಿಶ್ವಕಲ್ಯಾಣವನ್ನು ಚಿಂತಿಸುವ ಇಂತಹ ಪ್ರಾರ್ಥನೆ ಇದ್ದಿರಬಹುದೆ?

ಸಂತೋಷಸ್ತ್ರಿಷು ಕರ್ತವ್ಯಃ ಕಲತ್ರೇ ಭೋಜನೇ ಧನೇ ।
ತ್ರಿಷು ಚೈವ ನ ಕರ್ತವ್ಯೋಽಧ್ಯಯನೇ ಜಪದಾನಯೋಃ ॥೧೬॥

— *ಸಮಯೋಚಿತಪದ್ಯ-ರತ್ನಮಾಲಾ*

"ತನ್ನ ಹೆಂಡತಿ, ಭೋಜನ, ಧನ - ಈ ಮೂರು ವಿಷಯಗಳಲ್ಲಿ ಮನುಷ್ಯನಿಗೆ ತೃಪ್ತಿ ಇರಬೇಕು. ಆದರೆ ಜ್ಞಾನಾರ್ಜನೆ, ಜಪ, ದಾನ - ಈ ಮೂರರಲ್ಲಿ ಇಷ್ಟು ಸಾಕು ಎಂಬ ತೃಪ್ತಿ ಇರಬಾರದು."

ಆಸೆಗೆ ಮಿತಿ ಇಲ್ಲ. ಒಂದು ಆಸೆ ಪೂರೈಸಿತೆಂದರೆ, ಅದು ಇನ್ನೂ ಚಿಗುರಿ ಮೇಲೆದ್ದು ಕವಲೊಡೆಯುತ್ತದೆ. ಕೀರ್ತಿ, ಅಧಿಕಾರಗಳ ಹಂಬಲ ಎಲ್ಲಕ್ಕಿಂತ ಪ್ರಬಲವಾದದ್ದು. ರಾಷ್ಟ್ರದ ನಾಯಕರಲ್ಲಿ ಅದು ಪ್ರಬಲವಾಯಿತೆಂದರೆ ನರಳತಕ್ಕವರು ಜನಸಾಮಾನ್ಯರು. ರಾವಣ, ದುರ್ಯೋಧನ, ಅಲೆಕ್ಸಾಂಡರ್, ಹಿಟ್ಲರ್ ಪ್ರಭೃತಿಗಳು ಕೀರ್ತಿ, ಅಧಿಕಾರಗಳ ಲಾಲಸೆಯಿಂದ ಅನ್ಯರನ್ನೂ ಕಷ್ಟಕ್ಕೆ ಈಡುಮಾಡಿ ತಾವೂ ಮಣ್ಣುಮುಕ್ಕಿದರು.

ಆಸೆಯಿಂದ ಮುಕ್ತರಾದವರು ಯಾರೂ ಇಲ್ಲವಾದರೂ ಅದು ಹುಚ್ಚುಹುಚ್ಚಾಗಿ ಓಡದಂತೆ ಹಿಡಿಯುವ ಒಂದು ಲಗಾಮು ಬೇಕು. ತೃಪ್ತಿಯೇ ಆ ಲಗಾಮು.

ಮದುವೆ ದೈವಕಾರಿತವೆಂಬುದು ಭಾರತೀಯರ ನಂಬಿಕೆ. ದಾಂಪತ್ಯದಲ್ಲಿ ವಿರಸ ಹುಟ್ಟಿದರೆ ಅದರ ಪರಿಣಾಮ ಘೋರವಾಗುವುದಲ್ಲದೆ ಶಾಶ್ವತವೂ ಆಗಿಬಿಡುತ್ತದೆ. ಏಕಪತ್ನೀವ್ರತ, ಪಾತಿವ್ರತ್ಯ - ಇವು ಒಂದು ಇನ್ನೊಂದಕ್ಕೆ ಪ್ರೇರಕ, ಪೋಷಕ. ಹಿರಿಯರು ಗೊತ್ತುಮಾಡಿದ ವಿವಾಹವನ್ನು ದೂರತಕ್ಕವರು ಇಂದಿನ ಪ್ರೇಮವಿವಾಹವು ಎಷ್ಟು ಸಫಲವಾಗಿದೆ? - ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಉತ್ತರ ಹೇಳಬೇಕು.

ಹಸಿವು ಅಳಿಯಬೇಕು, ಆರೋಗ್ಯ ಉಳಿಯಬೇಕು - ಇವೆರಡು ದೃಷ್ಟಿಗಳೇ ಭೋಜನದ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾದವು. ಜಿಹ್ವಾಚಾಪಲ್ಯವು ಅಂಟಿಕೊಂಡಿತೆಂದರೆ ಅದಕ್ಕೆ ಮಿತಿಯೇ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ತುಷ್ಟಿಯೂ ಇಲ್ಲ, ಪುಷ್ಟಿಯೂ ಇಲ್ಲ. ಭೋಜನವೆಂದರೆ ಸುಖಭೋಗವೆಂದೂ ಅರ್ಥವಾಗುತ್ತದೆ. ಆಗ ಜಿಹ್ವೆಯದನ್ನು ಮಾತ್ರವಲ್ಲ, ಎಲ್ಲ ಇಂದ್ರಿಯಗಳ ಚಾಪಲ್ಯವನ್ನೂ ಇದು ಒಳಗೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಎಲ್ಲ ಸದ್ಗುಣಗಳಿಗೂ ಮಸಿ ಬಳಿಯತಕ್ಕದ್ದು ಹಣದ ದುರಾಸೆ.

ಕಳತ್ರ, ಭೋಜನ, ಧನ - ಇವು ಬೇಡವೆನ್ನುವುದಿಲ್ಲ ಈ ಸುಭಾಷಿತ. ಎಷ್ಟು ಲಭ್ಯವೋ ಅಷ್ಟರಲ್ಲಿ ತೃಪ್ತಿಯಿರಲಿ ಎನ್ನುತ್ತದೆ.

ಜ್ಞಾನಾರ್ಜನೆ, ಜಪ, ದಾನ - ಈ ಮೂರರಲ್ಲಿ ತೃಪ್ತಿ ಇರಬಾರದು. ಮನುಷ್ಯನಿಗೆ ಜ್ಞಾನಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚಿನ ಆಸ್ತಿ ಬೇರೆಯಿಲ್ಲ. ಭಗವಂತನ ನಾಮಜಪಕ್ಕಿಂತ ಕಲ್ಯಾಣಕರವಾದದ್ದು ಬೇರೆಯಿಲ್ಲ. ಜ್ಞಾನದಾನ, ಶ್ರಮದಾನ - ಮೊದಲಾದ

ಪರೋಪಕಾರ ಕೃತಿಗಳೆಲ್ಲವೂ ದಾನದ ಮಡಿಲಲ್ಲಿ ಸೇರುತ್ತವೆ. 'ಯಜ್ಞೋ ದಾನಂ ತಪಶ್ಚೈವ ಪಾವನಾನಿ ಮನೀಷಿಣಾಂ'. (ಗೀತಾ, ೧೮-೫)

ಗುರುಂ ಪ್ರಯೋಜನೋದ್ದೇಶಾತ್ ಅರ್ಚಯಂತಿ ನ ಭಕ್ತಿತಃ ।
ದುಗ್ಧದಾತ್ರೀತಿ ಗೌರ್ಗೇಹೇ ಪೋಷ್ಯತೇ ನ ತು ಧರ್ಮತಃ ॥೧೭॥

— *ದೃಷ್ಟಾಂತಕಲಿಕಾ*

"ಪ್ರಯೋಜನಾಪೇಕ್ಷೆಯಿಂದ ಗುರುವನ್ನು ಗೌರವಿಸುತ್ತಾರೆ, ಭಕ್ತಿಯಿಂದಲ್ಲ. ಹಾಲು ಕೊಡುತ್ತದೆಂದು ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಹಸುವನ್ನು ಸಾಕುತ್ತಾರೆಯೇ ಹೊರತು, ಗೋರಕ್ಷಣೆ ಧರ್ಮವೆಂದಲ್ಲ."

ವಿಶಾಖದತ್ತನ ಮುದ್ರಾರಾಕ್ಷಸ ನಾಟಕದ ಮಾತು - 'ನ ಪ್ರಯೋಜನಮಂತರಾ ಸ್ವಪ್ನೇಽಪಿ ಚೇಷ್ಟತೇ ಚಾಣಕ್ಯಃ - ಪ್ರಯೋಜನವಿಲ್ಲದೆ ಕನಸಿನಲ್ಲಿಯೂ ಚಾಣಕ್ಯನು ಅಲ್ಲಾಡುವುದಿಲ್ಲ!" ಎಂದು. ಈ ಮಾತನ್ನು ಚಾಣಕ್ಯನೇ ಹೇಳುವುದು. ತೀವ್ರವಾದ ಬುದ್ಧಿಶಕ್ತಿ ಮತ್ತು ರಾಜಕಾರಣಕೌಶಲಗಳ ಮಾತು ಅದು. ಅವನು ಕುಟಿಲನೀತಿಯನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿದ್ದು ಧರ್ಮರಕ್ಷಣೆಗಾಗಿಯೇ ಹೊರತು ಸ್ವಾರ್ಥಕ್ಕಾಗಿ ಅಲ್ಲ. ಚಂದ್ರಗುಪ್ತನನ್ನು ರಾಜಪದವಿಗೇರಿಸಿದ ಮೇಲೆ ಸಹ ಅವನು ವಾಸವಾಗಿದ್ದುದು ಒಂದು ಮುರುಕಲು ಗುಡಿಸಲಿನಲ್ಲಿ. ಆ ಗುಡಿಸಲು ಹೀಗಿತ್ತು:

ಅಹೋ! ರಾಜಾಧಿರಾಜ ಮಂತ್ರಿಣೋ ವಿಭೂತಿಃ!
ಉಪಲಶಕಲಮೇತದ್ ಭೇದಕಂ ಗೋಮಯಾನಾಂ
ವಟುಭಿರುಪಹೃತಾನಾಂ ಬರ್ಹಿಷಾಂ ಸ್ತೂಪಮೇತತ್ ।
ಶರಣಮಪಿ ಸಮಿದ್ಭಿಃ ಶುಷ್ಯಮಾಣಾಭಿರಾಭಿಃ
ವಿನಮಿತಪಟಲಾಂತಂ ದೃಶ್ಯತೇ ಜೀರ್ಣಕುಡ್ಯಮ್ ॥

"ಆಹಾ! ರಾಜಾಧಿರಾಜನಿಗೆ ಮಂತ್ರಿಯಾದವನ ವೈಭವ ಇದು!

ಗೋಮಯದ ಬೆರಣಿಗಳನ್ನು ಒಡೆಯುವ ಕಲ್ಲು ಇಲ್ಲಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ನೋಡಿದರೆ ವಟುಗಳು ತಂದುಹಾಕಿರುವ ದರ್ಭೆಗಳ ಪಿಂಡಿ. ಒಣಗಲೆಂದು ತಂದು ಪೇರಿಸಿರುವ ಸಮಿತ್ತುಗಳ ಹೊರೆಯಿಂದ ಗುಡಿಸಲಿನ ಸೂರು ಕುಸಿದುಹೋಗಿದೆ. ಬಿರುಕುಬಿಟ್ಟ ಹಳೆಯ ಗೋಡೆಯ ಗುಡಿಸಲು ಇದು!"

ಚಾಣಕ್ಯನ ಪ್ರಯತ್ನವೆಲ್ಲವೂ ಧರ್ಮಚೋದಿತವಾದ ಕರ್ತವ್ಯನಿಷ್ಠೆಯಿಂದ ನಡೆಯಿತು. ಕಾರ್ಯಸಿದ್ಧಿಯಾದ ಮೇಲೆ ಆತನು ಅಮಾತ್ಯರಾಕ್ಷಸನನ್ನೇ ಪ್ರಧಾನಮಂತ್ರಿಯನ್ನಾಗಿ ನೇಮಿಸಿ ತಾನು ತಪೋವನಕ್ಕೆ ಹೊರಟುಹೋಗುತ್ತಾನೆ.

ಹಸುವನ್ನು ಸಾಕುವುದು ಹಾಲಿಗಾಗಿ, ಕೊಟ್ಟಿಗೆ ಗೊಬ್ಬರಕ್ಕಾಗಿ. ಈ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಮಾಂಸಕ್ಕಾದರೂ ಆದೀತು. ಗೋರಕ್ಷಣೆ ಧರ್ಮವೆಂಬ ನಂಬಿಕೆ ಅಳಿಸಿಹೋಗಿದೆ. ಪಂಡಿತ್ ನೆಹರು ಅವರು "ನನಗೆ ಗೋವೂ ಒಂದೇ, ಕುದುರೆಯೂ ಒಂದೇ" ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದುಂಟು.

ದಲಿತರ ಉದ್ಧಾರ ಮಾಡುತ್ತೇವೆ, ಬಡತನವನ್ನು ನಿರ್ಮೂಲಗೊಳಿಸುತ್ತೇವೆ - ಎಂದು ರಾಜಕೀಯ ಪಕ್ಷದವರು ಐವತ್ತು ವರ್ಷಗಳಿಂದ ಘೋಷಿಸುತ್ತಲೇ ಬಂದಿದ್ದಾರೆ. ಇಂದು ಉದ್ಧಾರವಾಗಿರುವವರು ಯಾರು, ಯಾರ ಬಡತನ ನಿರ್ಮೂಲವಾಯಿತು - ಎಂಬುದೇನೂ ಗುಟ್ಟಾಗಿ ಉಳಿದಿಲ್ಲ. ಈ ಕಳಿಂಗನೀತಿಯನ್ನು ಜನರು ಅರ್ಥಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವುದಿಲ್ಲ -

ಆಶಾಂ ಬಲವತೀಂ ಕುರ್ಯಾತ್ ತಾಂ ಚ ವಿಘ್ನೇನ ಯೋಜಯೇತ್ ।
ವಿಘ್ನಂ ಸಹೇತುಕಂ ಬ್ರೂಯಾತ್ ಹೇತುಂ ಚ ಬಲವತ್ತರಮ್ ॥
ಪುನರಾಶಾಂ ಪ್ರಜನಯೇತ್ ತಾಂ ಚ ಕಾಲಾವಲಂಬಿನೀಂ ।
ಏಷಾ ಕಲಿಂಗನೀತಿಃ ಸ್ಯಾತ್ ಸರ್ವಸಿದ್ಧಿಪ್ರದಾಯಿನೀ ॥

"ಜನರಿಗೆ ಬಲವಾದ ಆಸೆಯನ್ನು ಹುಟ್ಟಿಸಬೇಕು. ಅದನ್ನು ಸಾಧಿಸಲು ವಿಘ್ನವಿದೆಯೆಂದು ಆಮೇಲೆ ಸೇರಿಸುತ್ತಿರಬೇಕು. ವಿಘ್ನಕ್ಕೆ ಕಾರಣವೇನೆಂಬುದನ್ನು ತರುವಾಯ ತಿಳಿಸಬೇಕು. ಕಾರಣವು ಪ್ರಬಲವಾದ್ದೆಂದು ಮನದಟ್ಟು ಮಾಡಿಕೊಡಬೇಕು. ಮತ್ತೆ ಆಸೆಯನ್ನು ಚಿಗುರಿಸಬೇಕು. ಫಲವನ್ನು ನೀಡಲು ಕೆಲವು ಕಾಲ ಬೇಕು ಎಂದು ಹೇಳಬೇಕು. ಇದು ಕಳಿಂಗನೀತಿ; ಸರ್ವಸಿದ್ಧಿಪ್ರದಾಯಿನಿ."

ಕಣಿಕನು ಧೃತರಾಷ್ಟ್ರನಿಗೆ ಹೇಳಿದ ರಾಜನೀತಿ ಇದು.

ಕಾಲಕ್ರಮೇಣ ಜಗತಃ ಪರಿವರ್ತಮಾನಾ
ಚಕ್ರಾರಪಂಕ್ತಿರಿವ ಗಚ್ಛತಿ ಭಾಗ್ಯಪಂಕ್ತಿಃ ॥೧೪॥

— *ಸ್ವಪ್ನವಾಸವದತ್ತ, ೧-೪*

ಜಗದ ಭಾಗ್ಯದ ಪಂಕ್ತಿಯೆಂಬುದು ಭರದೆ ಕಾಲಕ್ರಮದೊಳು ।
ಉರುಳುತಿರ್ಪುದು ಮತ್ತೆ ಆ ಚಕ್ರಾರಪಂಕ್ತಿಯ ತೆರದೊಳು ॥

(ಪ್ರೊ॥ ಎಸ್. ವಿ. ಪರಮೇಶ್ವರಭಟ್ಟರ ಅನುವಾದ)

ಚಕ್ರ = ಗಾಲಿಯ, ಅರ = ಅರೆಕಾಲುಗಳ, ಪಂಕ್ತಿ = ಸಾಲು. ಗಾಡಿಯು ಸಾಗುವಾಗ ಗಾಲಿಯ ಅರೆಕಾಲುಗಳು ಕೆಳಗೆ ಮೇಲೆ ಸುತ್ತುತ್ತಿರುತ್ತವೆ. ಕೆಳಗಿದ್ದ ಅರೆಕಾಲು ಮರುಕ್ಷಣದಲ್ಲಿ ಮೇಲೆ ಹೋಗುತ್ತದೆ. ಮೇಲಿದ್ದುದು ಕೆಳಗೆ ಬರುತ್ತದೆ. ವಾಸವದತ್ತೆಯೆಂಬ ರಾಣಿ ಒಂದಾನೊಂದು ನಿಮಿತ್ತದಿಂದ ಪರಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಕಷ್ಟದಲ್ಲಿದ್ದಾಗ ಅವಳನ್ನು ಸಮಾಧಾನಪಡಿಸುತ್ತ ಮಂತ್ರಿಯಾದ ಯೌಗಂಧರಾಯಣನು ಹೇಳುವ ಮಾತಿದು. ಇಂತಹದೇ ಒಂದು ಮಾತು ಕಾಳಿದಾಸನ ಮೇಘಸಂದೇಶದಲ್ಲಿ ಬರುತ್ತದೆ. ಶಾಪವಶದಿಂದ ದೂರದಲ್ಲಿದ್ದ ಯಕ್ಷನು ವಿರಹತಪ್ತೆಯಾದ ತನ್ನ ಕಾಂತೆಗೆ ಸಂದೇಶವನ್ನು ಕಳಿಸುವಾಗ ಹೇಳುತ್ತಾನೆ -

ನೀಚೈರ್ಗಚ್ಛತ್ಯುಪರಿ ಚ ದಶಾ ಚಕ್ರನೇಮಿಕ್ರಮೇಣ ॥

— ಎಂದು. ನೇಮಿಯೆಂದರೆ ಗಾಲಿಯ ಅಂಚುಪಟ್ಟಿ, ಹಳಿ. ಭಾಸನು ಅರೆಕಾಲುಗಳ ದೃಷ್ಟಾಂತವನ್ನು ಕೊಟ್ಟರೆ ಕಾಳಿದಾಸನು ಹಳಿಯನ್ನು ದೃಷ್ಟಾಂತವಾಗಿ ಉದಾಹರಿಸಿದ್ದಾನೆ.

ಎಲ್ಲರೂ ಕಾಲಚಕ್ರದ ಸುಳಿಯಲ್ಲಿ ಸಿಕ್ಕಿದವರೇ. ಮಾನವನ ಸುಖ, ಅಧಿಕಾರ, ಧನ - ಯಾವುದೂ ಸ್ಥಿರವಲ್ಲ. ಅಂತೆಯೇ ಕಷ್ಟ, ಬಡತನ, ರೋಗರುಜಿನಗಳೂ ಸ್ಥಿರವಲ್ಲ. ಅವು ಶಾಶ್ವತವಾಗಿ ತನಗೆ ಅಂಟಿಕೊಂಡಿವೆಯೋ ಎಂಬಂತೆ ಸುಖ ಬಂದಾಗ ಸೊಕ್ಕಿ ಮೆರೆಯುತ್ತಾನೆ, ಕಷ್ಟ ಬಂದಾಗ ಅರಗಿನಂತೆ ಕರಗಿ ಕೊರಗುತ್ತಾನೆ. ಹಗಲುರಾತ್ರಿಗಳಂತೆ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಬಂದುಹೋಗತಕ್ಕ ಇವನ್ನು ಹಗಲುರಾತ್ರಿಗಳನ್ನು ಒಗ್ಗಿಸಿಕೊಂಡಂತೆ ಒಗ್ಗಿಸಿಕೊಳ್ಳಲಾರ. ಗಾಡಿಯ ಚಕ್ರದಂತೆ ಮಾನವನ ಭಾಗ್ಯದುರ್ಭಾಗ್ಯಗಳೆರಡೂ ಉರುಳುತ್ತವೆ. ಈ ಉರುಳಾಟ ಯಾವ ಒಬ್ಬ ವ್ಯಕ್ತಿಯನ್ನೂ, ಕುಟುಂಬವನ್ನೂ, ಗ್ರಾಮವನ್ನೂ, ರಾಷ್ಟ್ರವನ್ನೂ ಬಿಟ್ಟದ್ದಲ್ಲ. ಇಂದಿರಾಗಾಂಧಿಯವರಾಗಲಿ ಅವರ ಮಕ್ಕಳಾಗಲಿ ಅಷ್ಟು ಎತ್ತರಕ್ಕೆ ಏರುವರೆಂದೂ ಅಷ್ಟೇ ಬೇಗ ದುರಂತಕ್ಕೊಳಗಾಗಿ ಕುಸಿಯುವರೆಂದೂ ಯಾರು ಊಹಿಸಿದ್ದರು? ಹಿಟ್ಲರನ ಜರ್ಮನಿ, ಸ್ಟಾಲಿನನ ರಷ್ಯಾ ಏನಾದವು? ಆಕಾಶದವರೆಗೆ ಅಬ್ಬರಿಸುತ್ತ

ಸುದ್ದಿ ಮಾಡಿದ ಸದ್ದಾಂ ಸಾಹೇಬನ ಉಸಿರಿನ ಸದ್ದೂ ಅಡಗಿತು. ಆಶ್ಚರ್ಯವೇನೆಂದರೆ ಇದನ್ನೆಲ್ಲ ನೋಡಿ ಅನುಭವಿಸುತ್ತಿರುವ ಜನರೇ ಜನ್ಮಾಂಧರಂತೆ ಅಮರರಂತೆ ವರ್ತಿಸುತ್ತಿರುವುದು.

ಈ ಐವತ್ತು ವರ್ಷಗಳಲ್ಲಿ ನಮ್ಮ ಭಾರತದೇಶ ಹೇಗೆಹೇಗೆ ಉರುಳುತ್ತಿದೆ ಎಂಬುದನ್ನು ಗಮನಿಸಿದ್ದೇವೆಯೆ? ಇದರ ಭಾಗ್ಯಪಂಕ್ತಿ ವೇಗವಾಗಿ ಸುತ್ತುತ್ತಿದೆ. ಹಿಂದೆ ನೂರು ರೂಪಾಯಿ ನೋಟನ್ನು ಕಾಣದವನು ಇಂದು ಅದನ್ನು ಯಃಕಶ್ಚಿತ್ ಎಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತಿದ್ದಾನೆ. ಷೇರುಪೇಟೆಯಲ್ಲಿ ಕೈಕೈ ಬದಲಾಯಿಸಿ ಕೋಟಿಗಟ್ಟಲೆ ಹಣವನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸಬಹುದು. ಬುದ್ಧಿಗೂ ಶ್ರಮವಿಲ್ಲ, ದೇಹಕ್ಕೂ ಶ್ರಮವಿಲ್ಲ. ಇಂತಹ ಗಳಿಕೆಯಾಗಲಿ, ತಂತ್ರದಿಂದ ಏರಿದ ಗದ್ದುಗೆಯಾಗಲಿ ಬೇಸಿಗೆ ಬಂದಾಗ ಮಂಜುಗಡ್ಡೆಯಂತೆ ಕರಗಿಹೋಗುತ್ತದೆ - ಎಂಬುದನ್ನು ಎಷ್ಟುಜನ ಮನವರಿಕೆ ಮಾಡಿಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ? ಭೂಗ್ರಹವೇ ಪ್ರತಿಕ್ಷಣದಲ್ಲಿ ಸೂರ್ಯನಿಗೆ ಉರುಳುಸೇವೆ ಸಲ್ಲಿಸುತ್ತಿರುವಾಗ ಇದರಲ್ಲಿರುವ ಮಾನವಕೀಟಗಳು ಎಷ್ಟುಬಾರಿ ಲಾಗಹಾಕುತ್ತವೆಯೊ!

ಈ ಉರುಳಾಟದಲ್ಲಿ ನವೆಯುತ್ತಿರುವ ಮಾನವನು ಅಚಲವಾದ ಒಂದು ಚೈತನ್ಯವನ್ನು ನಂಬಿ ಕೈಹಿಡಿದು ಪಾರಾಗಲು ಹವಣಿಸುತ್ತಿರುವುದು ಸ್ವಾಭಾವಿಕ. ಅಂತಹ ನಿತ್ಯಚೈತನ್ಯವನ್ನೇ ದೇವರೆಂದು ತಿಳಿದು ಕೈನೀಡಿ ಮನಃಶಾಂತಿಯನ್ನು ಪಡೆಯಲು ಬಯಸುತ್ತಿದ್ದಾನೆ. ಅದೂ ಬೇಡವೆಂದು ನಂಬಿಕೆಗೆ ಕೊಡಲಿಪೆಟ್ಟು ಹಾಕುತ್ತಲೇ ಇದ್ದಾರೆ ವಿಚಾರವಾದಿಗಳೆಂದು ಕರೆದುಕೊಳ್ಳುವ ಮೇಧಾವಿಗಳು. ಹೀಗೆ ಗಿರಕಿ ಹೊಡೆಯುತ್ತಿರುವುದೇ ಮನುಷ್ಯನು ಪಡೆದುಕೊಂಡುಬಂದ ಭಾಗ್ಯವಾಗಿರಬೇಕು.

ಅರ್ಥ ಏವ ಅಭಿಜನಹೇತುಃ ।
ಅಭಿರುಚಿರೇವ ದಾಂಪತ್ಯಹೇತುಃ ॥
ಅನೃತಮೇವ ವ್ಯವಹಾರಜಯಹೇತುಃ ।
ಅಭಯ-ಪ್ರಗಲ್ಭೋಚ್ಚಾರಣಮೇವ ಪಾಂಡಿತ್ಯಹೇತುಃ ॥೧೯॥

— ವಿಷ್ಣುಪುರಾಣ, ೪-೨೪-೭೪

(ಕಲಿಯುಗದಲ್ಲಿ) "ಉತ್ತಮವಂಶವೆನ್ನಿಸಲು ಹಣವೇ ಕಾರಣವಾಗುತ್ತದೆ. ಅಭಿರುಚಿಯೊಂದೇ ದಂಪತಿಗಳಾಗಲು ಕಾರಣ. ವ್ಯವಹಾರದಲ್ಲಿ ಜಯಗಳಿಸಲು ಸುಳ್ಳು ಮಾತ್ರವೇ ಸಾಧನ. ಹೆದರಿಕೆಯಿಲ್ಲದೆ ಪ್ರೌಢವಾಗಿ ಹೇಳಿಬಿಡುವುದೇ ಪಾಂಡಿತ್ಯಕ್ಕೆ ನಿಮಿತ್ತ."

ಅಭಿಜನವೆಂದರೆ ವಂಶ, ಕುಲವೆಂದರ್ಥ. ಅದು ಜಾತಿಯಲ್ಲ. ಮನೆತನ ಎನ್ನಬಹುದು. ಒಬ್ಬ ಪುರುಷನೋ ಸ್ತ್ರೀಯೋ ಮಹಾಕಾರ್ಯವನ್ನು ಸಾಧಿಸಿ ಲೋಕೋತ್ತರವಾದ ಕೀರ್ತಿಯನ್ನು ಗಳಿಸಿದ್ದರೆ ಆ ವ್ಯಕ್ತಿಯ ವಂಶದವರೆಂದು ಹೆಮ್ಮೆಪಡುವುದುಂಟು. ಇದೇನೂ ಒಣಹೆಮ್ಮೆಯಲ್ಲ. ವಂಶಪ್ರವರ್ತಕನಾದ ವ್ಯಕ್ತಿಯ ಶ್ರೇಷ್ಠಗುಣಗಳು ವಂಶಜಾತರಲ್ಲಿಯೂ ಇಳಿದುಬಂದಿರುತ್ತವೆಯೆಂಬುದು ಲೋಕದ ನಿರೀಕ್ಷೆ. ಆ ವಂಶಕ್ಕೆ ಕೆಟ್ಟ ಹೆಸರು ಬರದಂತೆ ನಡೆದುಕೊಳ್ಳಲೇಬೇಕೆಂಬ ದೃಢಸಂಕಲ್ಪವೂ ಆತನಲ್ಲಿರುತ್ತದೆ. ಆ ಮಹಾವ್ಯಕ್ತಿಯ ಸಾಧನೆಗಳು ನೆನಪಾಗಿ ಹೃದಯದಲ್ಲಿ ಅನುರಣಿಸುತ್ತಿರಲೆಂದು ವಂಶಾನುಗುಣವಾಗಿ ರಾಘವ, ಕಾಕುತ್ಸ್ಥ, ಭಾರತ - ಮುಂತಾದ ಹೆಸರುಗಳಿಂದ ವಂಶಜಾತರನ್ನು ವ್ಯವಹರಿಸುವ ಪದ್ಧತಿ ಬಂದಿತು. ಗಾರ್ಗಿ, ಮೈತ್ರೇಯಿ, ಜಾನಕಿ - ಮುಂತಾದ ಶಬ್ದಗಳು ವಂಶದ ಆಭಿಜಾತ್ಯವನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತವೆ. ಶ್ರೀರಾಮನ ಮಗನಾದ ಕುಶನು ರಾಜ್ಯಭಾರ ಮಾಡುತ್ತಿರುವಾಗ ಒಂದು ರಾತ್ರಿ ಅವನ ಶಯ್ಯಾಗೃಹದಲ್ಲಿ ಅಯೋಧ್ಯಾಧಿದೇವತೆ ಸ್ತ್ರೀರೂಪದಲ್ಲಿ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾಳೆ. ಕುಶನು ವಿಸ್ಮಯದಿಂದ ನೀನು ಯಾರೆಂದು ಕೇಳುತ್ತ ಹೇಳುವ ಮಾತಿದು -

ಆಚಕ್ಷ್ವ ಮತ್ವಾ ವಶಿನಾಂ ರಘೂಣಾಂ ಮನಃ ಪರಸ್ತ್ರೀವಿಮುಖಪ್ರವೃತ್ತಿ ॥

— *ರಘುವಂಶ, ೧೬-೮*

"ಜಿತೇಂದ್ರಿಯರಾದ ರಘುವಂಶದವರ ಮನಸ್ಸು ಪರಸ್ತ್ರೀಯರ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ವಿಮುಖವಾಗಿರುತ್ತದೆ - ಎಂಬುದನ್ನು ತಿಳಿದುಕೊಂಡು ಉತ್ತರ ಹೇಳು!"

ವಾಸಿಷ್ಠ, ವೈಶ್ವಾಮಿತ್ರ ಮುಂತಾದ ಗೋತ್ರನಾಮಗಳು ವಸಿಷ್ಠಾದಿಋಷಿಗಳ ಗುಣಗಳನ್ನು ನೆನಪಿಗೆ ತರುವುದಕ್ಕಾಗಿ. ಆದರೆ ಕಲಿಯುಗದಲ್ಲಿ ಪೂರ್ವಜರು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ ಆದರ್ಶಕ್ಕೆ ಬೆಲೆಯಿಲ್ಲ. ಹಣವಿದ್ದವನು ಉತ್ತಮಕುಲದವನಾಗಿಬಿಡುತ್ತಾನೆ - ಎನ್ನುತ್ತದೆ ವಿಷ್ಣುಪುರಾಣ.

ವಿದ್ಯೆ, ಚಾರಿತ್ರಾದಿಗಳಿಂದ ವರನನ್ನೂ ಕುಲ, ಶೀಲಾದಿಗಳಿಂದ ವಧುವನ್ನೂ ಗೊತ್ತುಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂದು ಧರ್ಮಶಾಸ್ತ್ರ ಹೇಳುತ್ತದೆ. ಈಗ ಗಂಡು-ಹೆಣ್ಣುಗಳ ಕಣ್ಣುಗಳಿಗೆ ಪ್ರಿಯವಾಗಿ ಅಭಿರುಚಿ ಹುಟ್ಟಿದರೆ ಸಾಕು, ಅಭಿರುಚಿಯೇ ದಾಂಪತ್ಯವನ್ನು ಗೊತ್ತುಮಾಡಿಬಿಡುತ್ತದೆ. ಅನೃತವೆಂದರೆ ಸುಳ್ಳು ಎಂದು ಮಾತ್ರ ಅರ್ಥವಲ್ಲ. ಲಂಚ, ಭ್ರಷ್ಟಾಚಾರ, ಸ್ವಜನಪಕ್ಷಪಾತ ಮುಂತಾದ ಅನಿಷ್ಟಗಳನ್ನು ಸೂಚಿಸುವ ವ್ಯಾಪಕಾರ್ಥವುಳ್ಳ ಶಬ್ದವಿದು. ಅನಾರ್ಜವ, ಕುಟಿಲಮಾರ್ಗ - ಎನ್ನಬಹುದು. ಅಧಿಕಾರಪ್ರಾಪ್ತಿ, ಚುನಾವಣೆಗಳಲ್ಲಿ ಗೆಲ್ಲುವುದು, ವಾಣಿಜ್ಯ - ಮುಂತಾದ ಲೋಕವ್ಯವಹಾರಗಳಲ್ಲಿ ಜಯವನ್ನು ಗಳಿಸಲು ಈ ಅನೃತವೇ ಮೂಲವಾಗಿರುತ್ತದೆ, ನಿಜವಾದ ಅರ್ಹತೆಯಲ್ಲ. ಅಭಯ-ಪ್ರಗಲ್ಭೋಚ್ಚಾರಣೆ ಎನ್ನುವುದಕ್ಕೆ ಬಾಯಿಬಡುಕತನ ವೆಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ಮಾತಿಗೆ ಮಾತನ್ನೂ, ಯುಕ್ತಿಗೆ ಯುಕ್ತಿಯನ್ನೂ, ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಪ್ರತ್ಯುದಾಹರಣೆಯನ್ನೂ ಕೊಟ್ಟು ಪ್ರೌಢವಾದ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಬಳಸಿ ವಾದ ಹೂಡುವ ಕಲೆ ಕೆಲವರಿಗೆ ಒಲಿದಿರುತ್ತದೆ. ಅವರ ಮಾತಿನ ಅಬ್ಬರಕ್ಕೆ, ಬರವಣಿಗೆಯ ದಿಟ್ಟತನಕ್ಕೆ, ಹುಲಿಯನ್ನು ಕಂಡ ಹಸುವಿನಂತೆ, ನ್ಯಾಯವು ಪಲಾಯನಮಾಡುತ್ತದೆ. ಬೇಟೆಗಾರನನ್ನು ಕಂಡ ಜಿಂಕೆಯಂತೆ ಶಾಸ್ತ್ರಪಾಂಡಿತ್ಯವು ಮುದುರಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಈ ಬಾಯಿಬಡುಕರು ಅಸಾಧಾರಣ ವಿದ್ವಾಂಸರೆಂಬ ಮನ್ನಣೆಗೆ ಪಾತ್ರರಾಗುತ್ತಾರೆ!

ಖಲಃ ಕುರ್ಯಾತ್ ಖಲಂ ಲೋಕಂ ಸಂತಮನ್ಯಂ ನ ಕಶ್ಚನ ।
ನ ಹಿ ಶಕ್ಯಂ ಪದಾರ್ಥಾನಾಂ ಭಾವನಂ ಚ ವಿನಾಶವತ್ ॥೨೦॥

— *ಕ್ಷತ್ರಚೂಡಾಮಣಿಕಾವ್ಯ*

"ಕೆಟ್ಟ ಮನುಷ್ಯನು ಇನ್ನೊಬ್ಬನನ್ನು ಕೆಟ್ಟವನನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಬಲ್ಲ. ಆದರೆ ಕೆಟ್ಟವನನ್ನು ಯಾವನೂ ಒಳ್ಳೆಯವನನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಲಾರ. ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಹಾಳುಮಾಡುವಷ್ಟು ಸುಲಭವಾಗಿ ಉತ್ಪಾದನೆ ಮಾಡಲು ಶಕ್ಯವಲ್ಲ."

ಕೆಟ್ಟ ಚಟಗಳು ಬೇಗ ಅಂಟಿಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಬೀಡಿ, ಸಿಗರೇಟು, ಕುಡಿತಗಳ ಚಟವನ್ನು ಯಾರೂ ಹೇಳಿಕೊಡಬೇಕಾದ್ದಿಲ್ಲ. ನೋಡಿದರೆ ಸಾಕು, ಅದು ಬಂದು ಹಿಡಿದುಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಬೆಳಗ್ಗೆ ತಡವಾಗಿ ಹಾಸಿಗೆಯಿಂದೇಳಬೇಕೆಂದು ಯಾರಾದರೂ ಹೇಳಿಕೊಡುತ್ತಾರೆಯೆ? ಉಷಃಕಾಲದಲ್ಲೆದ್ದು ಕಾರ್ಯಪ್ರವೃತ್ತರಾಗುವ ಜೊತೆಗಾರ

ರಿದ್ದರೂ ಆ ಸ್ವಭಾವ ತಾನಾಗಿ ಅಂಟುವುದಿಲ್ಲ. ಕರ್ಣ, ಶಕುನಿಗಳ ಸಹವಾಸದಿಂದ ದುರ್ಯೋಧನ ಸಾಕಷ್ಟು ದುರ್ವಿದ್ಯೆಗಳನ್ನು ಸಹಜವಾಗಿ ಕಲಿತ. ಆದರೆ ಭೀಷ್ಮ, ವಿದುರರಿಂದ ಅವನು ಏನನ್ನೂ ಕಲಿಯಲಿಲ್ಲ.

ಜನಸಮೂಹವನ್ನು ಪ್ರಚೋದಿಸಿ ಹಿಂಸಾಕೃತ್ಯದಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿಸುವುದು ಕಷ್ಟವಲ್ಲ. ಪ್ರಚೋದನೆ ಶೀಘ್ರವಾಗಿ ಕೆಲಸಮಾಡುತ್ತದೆ. ಸಾಂತ್ವನಗೊಳಿಸುವುದು ಮಾತ್ರ ತುಂಬ ಕಷ್ಟ.

ಗಾಂಧಿಜೀಯವರಿಗೆ ಬಹುಮಂದಿ ಶಿಷ್ಯರಿದ್ದರು; ಭಕ್ತರಿದ್ದರು; ಮಿತ್ರರಿದ್ದರು. ಗಾಂಧಿಜೀಯವರ ಉಪದೇಶ, ಆಚಾರ, ವಿಚಾರಗಳು ಎಷ್ಟುಜನರ ಮೇಲೆ ಪರಿಣಾಮಬೀರಿದವು? ಗಾಂಧಿಜೀಯವರು ಜೀವಿಸಿದ್ದಾಗ ಅವರನ್ನು ಮೆಚ್ಚಿದ ವರೆಲ್ಲರೂ ಅವರೆದುರಿಗೆ ಬಾಗಿ ನಡೆದಿರಬಹುದು. ಆಮೇಲೆ ಗಾಂಧಿಜೀಯವರನ್ನೇ ಮರೆತರು. ಹೆದೆಯನ್ನೆಳೆದಾಗ ಬಿಲ್ಲಿನ ದಂಡ ಬಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಬಿಲ್ಲುಗಾರನ ಕೈಯಿಂದ ಹೆದೆ ಕಳಚಿದೊಡನೆ ದಂಡವು ಸೆಟೆದುನಿಲ್ಲುತ್ತದೆ!

ಪುರಾಣಾಂತೇ ಶ್ಮಶಾನಾಂತೇ ಮೈಥುನಾಂತೇ ಚ ಯಾ ಮತಿಃ ।
ಸಾ ಮತಿಃ ಸರ್ವದಾ ಚೇತ್ ಸ್ಯಾತ್ ಕೋ ನ ಮುಚ್ಯೇತ ಬಂಧನಾತ್ ॥

— ಎಂದು ಒಬ್ಬ ದಾರ್ಶನಿಕ ಹೇಳಿದ್ದಾನೆ : "ಪುರಾಣ ಕೇಳಿದಾಗ, ಸತ್ತುಹೋದ ಪ್ರಿಯಬಂಧುವನ್ನು ಶ್ಮಶಾನದಲ್ಲಿ ಚಿತೆಗೆ ಏರಿಸಿದಾಗ, ಮೈಥುನದ ಕಡೆಯಲ್ಲಿ ಯಾವ ವೈರಾಗ್ಯಭಾವನೆ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆಯೋ ಅದು ಸರ್ವದಾ ಇರುವುದಾದರೆ, ಯಾವನಿಗೆ ತಾನೇ ಮೋಕ್ಷವು ದೊರೆಯುವುದಿಲ್ಲ?"

ಬಸ್ಸುಗಳಿಗೆ ಕಲ್ಲು ಹೊಡೆದು ಗಾಜನ್ನು ಪುಡಿಪುಡಿಮಾಡುವುದು ಒಂದು ಲೀಲೆ. ಮತ್ತೆ ಗಾಜು ಹಾಕಿಸುವಾಗ ಮಾತ್ರ ಶ್ರಮ. ಕಾಡನ್ನು ಕಡಿದು ನಗುನಗುತ್ತ ನಾಶಪಡಿಸಬಹುದು. ಆಮೇಲೆ ಎಷ್ಟು ಅತ್ತರೂ ಕಾಡಿನ ನಿರ್ಮಾಣವಾಗುವುದಿಲ್ಲ.

ಯಥಾ ಪುಮಾನ್ ನ ಸ್ವಾಂಗೇಷು ಶಿರಃಪಾಣ್ಯಾದಿಷು ಕ್ವಚಿತ್ ।
ಪಾರಕ್ಯಬುದ್ಧಿಂ ಕುರುತೇ ಏವಂ ಭೂತೇಷು ಮತ್ಪರಃ ॥೨೧॥

— ಭಾಗವತ, ೪-೭-೫೩

"ಮನುಷ್ಯನು ತನ್ನ ತಲೆ, ಕೈ - ಮೊದಲಾದ ಅವಯವಗಳ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ 'ಇವು ಪರಕೀಯ' ಎಂಬ ಭಾವನೆಯನ್ನು ಎಂದಿಗೂ ತಳೆಯುವುದಿಲ್ಲ. ಹಾಗೆಯೇ ನನ್ನ ಭಕ್ತನು ಸಕಲಪ್ರಾಣಿಗಳಲ್ಲಿಯೂ 'ಇವರು ಪರಕೀಯರು, ನನ್ನವರಲ್ಲ' ಎಂಬ ಭೇದಬುದ್ಧಿಯನ್ನಿಡುವುದಿಲ್ಲ."

ದಕ್ಷಪ್ರಜಾಪತಿಗೆ ಭಗವಂತನು ಹೇಳಿದ ಬುದ್ಧಿವಾದವಿದು. ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬರೂ ತಮ್ಮ ಅವಯವಗಳಲ್ಲಿ ನನ್ನ ತಲೆ, ನನ್ನ ಕೈ, ನನ್ನ ಕಾಲು - ಎಂದು ಅಭಿಮಾನವನ್ನಿರಿಸಿ ಕೊಂಡಿರುತ್ತಾರೆ. 'ನನ್ನ' ಎಂಬಲ್ಲಿ 'ನಾನು' ಎಂದರೆ ಯಾರೆಂಬುದು ಗೊತ್ತಿಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಈ ಅಭಿಮಾನವು ಮಾತ್ರ ತಪ್ಪುವುದಿಲ್ಲ! ನನ್ನ ಮನೆ, ನನ್ನ ಮಡದಿ, ನನ್ನ ಮಕ್ಕಳು - ಎಂಬುದಕ್ಕಿಂತ ನನ್ನ ದೇಹ ಎಂಬ ಅಭಿಮಾನ ಅಧಿಕ. ಅಂಗ್ರಪ್ರತ್ಯಂಗಗಳೆಲ್ಲವೂ ಸೇರಿ ನನ್ನ ದೇಹವೆಂದೂ ದೇಹವೇ ನಾನೆಂದೂ ನಂಬಿಕೊಂಡಿರುವುದೇ ಈ ಪ್ರೀತಿಗೆ ಕಾರಣ. ಹಾಗೆಯೇ ನಿಜವಾದ ದೈವಭಕ್ತನಿಗೆ ಜಗತ್ತಿನ ಸಕಲ ಪ್ರಾಣಿವರ್ಗವೂ ತನ್ನದು, ತಾನು — ಎಂಬ ಭಾವನೆ ಹುಟ್ಟುತ್ತದೆ. ಏಕೆಂದರೆ, ಈ ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿರುವ ಸಕಲ ಮನುಷ್ಯ, ಪಶುಪಕ್ಷಿ, ಕೀಟಗಳೂ ಭಗವಂತನ ಒಂದಂಶವೇ ಆಗಿವೆ. ಅಂತೆಯೇ ತಾನೂ ಜಗತ್ತಿನ ಒಂದಂಶವೇ. 'ಮಮೈವಾಂಶೋ ಜೀವಲೋಕೇ ಜೀವಭೂತಃ ಸನಾತನಃ' ಎಂದು ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನು ಭಗವದ್ಗೀತೆಯಲ್ಲಿ ಉಪದೇಶಿಸಿದ್ದಾನೆ. 'ಸರ್ವಭೂತಾತ್ಮಭೂತಾತ್ಮಾ' ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾನೆ; ಸಕಲಭೂತಗಳೂ ತನ್ನ ಆತ್ಮವೆಂದಿದ್ದಾನೆ. ಕೈಯು ಕಾಲನ್ನಾಗಲಿ, ಕಾಲು ಕಣ್ಣನ್ನಾಗಲಿ ಹೇಗೆ ವಿರೋಧಿಸುವುದಿಲ್ಲವೋ, ದ್ವೇಷಿಸುವುದಿಲ್ಲವೋ, ಹಾಗೆ ಭಕ್ತನು ಎಲ್ಲರೊಡನೆ ಹೊಂದಿಕೊಂಡಿರುತ್ತಾನೆ; ಯಾರನ್ನೂ ದ್ವೇಷಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ವೇದಾಂತದಿಂದ ಆಗುವ ಲೋಕೋಪಕಾರ ಈ ಬಗೆಯದು.

ಇದೇ ನೀತಿಯು ರಾಷ್ಟ್ರಭಕ್ತನಿಗೂ ಅನ್ವಯಿಸುತ್ತದೆ. ತನ್ನ ಜನ್ಮಭೂಮಿಯಾದ ರಾಷ್ಟ್ರವೇ ಅವನ ಆರಾಧ್ಯದೇವತೆಯಾಗಿರುತ್ತದೆ. ದೈವಭಕ್ತನಿಗೆ 'ವಸುಧೈವ ಕುಟುಂಬಕಂ' ಆಗಿದ್ದರೆ ದೇಶಭಕ್ತನಿಗೆ 'ರಾಷ್ಟ್ರಮೇವ ಕುಟುಂಬಕಂ' ಆಗಿರುತ್ತದೆ. ಈತನ ಭಕ್ತಿ ತನ್ನ ದೇಶಕ್ಕೆ ಸೀಮಿತ; ಆದರೆ ಅನ್ಯರಾಷ್ಟ್ರವನ್ನು ದ್ವೇಷಿಸದೆ ಅದರಲ್ಲಿಯೂ ಪ್ರೀತ್ಯಾದರಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿಯೇ ಇರುತ್ತಾನೆ. ಮನುಷ್ಯನು ತನ್ನ ದೇಹದಲ್ಲಿ ಅಧಿಕವಾದ ಪ್ರೀತಿಯನ್ನಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ತನ್ನ ಆಸ್ತಿಪಾಸ್ತಿಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಅದನ್ನು ವಿಸ್ತರಿಸಿಕೊಂಡಿರುತ್ತಾನಷ್ಟೆ.

ಅಂತೆಯೇ ದೇಶಭಕ್ತನು ತನ್ನ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಮೊದಲು ಅಧಿಕ ಪ್ರೀತಿಯನ್ನಿಟ್ಟು ಉಳಿದ ದೇಶಗಳಿಗೂ ಅದನ್ನೆ ವಿಸ್ತರಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ.

ದೇಹಕ್ಕೆ ಕೈ, ಕೈಗೆ ಮುಷ್ಟಿ, ಮುಷ್ಟಿಗೆ ಬೆರಳುಗಳಿದ್ದಂತೆ ಸಮಸ್ತ ಜಿಲ್ಲಾ, ತಾಲೂಕು, ನಗರ, ಗ್ರಾಮಗಳೂ ಪ್ರತ್ಯಂಗಗಳು - ಉಪಾಂಗಗಳು. ಎಲ್ಲ ಪ್ರಜೆಗಳೂ ರಾಷ್ಟ್ರದೇವತೆಯ ಅಂಶಗಳು. ಯಾವ ರಾಜ್ಯಕ್ಕೂ ಯಾವ ಪ್ರಜೆಗೂ ಹಿಂಸೆಯಾಗದಂತೆ, ಪಕ್ಷಪಾತವಿಲ್ಲದಂತೆ ವರ್ತಿಸತಕ್ಕವನು ನಿಜವಾದ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ ಭಾರತೀಯ ರಾಷ್ಟ್ರಭಕ್ತ.

ಇಂದು ನಡೆಯುವ ಜಗಳಗಳೆಷ್ಟು! ಬಡಿದಾಟ, ಹೊಡೆದಾಟ, ಭಂಡಾಟ, ಪುಂಡಾಟಗಳೆಷ್ಟು! ಪಂಜಾಬ್, ಕಾಶ್ಮೀರ, ಈಶಾನ್ಯಭಾರತದಲ್ಲಿ ನಡೆಯುತ್ತಿರುವ ಅವ್ಯಾಹತ ಹಿಂಸಾಚಾರಗಳನ್ನೇ ನೋಡಿದರೆ, ಎಡಗೈ ಬಲಗೈಯೊಡನೆ, ಎಡಗಣ್ಣು ಬಲಗಣ್ಣೊಡನೆ, ಕಿರುಬೆರಳು ಹೆಬ್ಬೆರಳಿನೊಡನೆ ಸೆಣಸುತ್ತಿವೆಯೆನ್ನಿಸುವುದಿಲ್ಲವೆ? ರಾಷ್ಟ್ರ ವಿಭಜನೆಯಾಗಿ ಪಾಕಿಸ್ತಾನ ನಿರ್ಮಾಣವಾದಾಗಲೇ ದೇಹದ ಒಂದು ಅಂಗವನ್ನು ಕತ್ತರಿಸಿದಂತಾಯಿತು. ತಲೆ ಕತ್ತರಿಸಿಹೋಗುವವರೆಗೂ ನಮಗೆ ಬುದ್ಧಿ ಬರಲಾರದೆನಿಸುತ್ತದೆ. ತಲೆ ಹೋದಮೇಲೆ ಬುದ್ಧಿ ಬರುವುದು ಯಾರಿಗೆ?

ದ್ವೇಷ್ಯೋऽಪಿ ಸಂಮತಃ ಶಿಷ್ಟಸ್ತಸ್ಯಾರ್ತಸ್ಯ ಯಥೌಷಧಮ್ ।
ತ್ಯಾಜ್ಯೋ ದುಷ್ಟಃ ಪ್ರಿಯೋऽಪ್ಯಾಸೀದಂಗುಲೀವೋರಗಕ್ಷತಾ ॥೨೨॥

— *ರಘುವಂಶ, ೧-೨೮*

"ಔಷಧವು ಕಹಿಯಾಗಿದ್ದರೂ ರೋಗಿಯು ಅದನ್ನು ಸೇವಿಸುತ್ತಾನೆ. ಹಾಗೆಯೇ ತನಗೆ ಅಪ್ರಿಯನಾಗಿದ್ದರೂ ನೀತಿವಂತನಾಗಿದ್ದರೆ ಅವನನ್ನು ದಿಲೀಪರಾಜನು ಆರಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದನು. ತನಗೆ ಪ್ರಿಯನಾಗಿದ್ದರೂ ದುಷ್ಟನಾಗಿದ್ದರೆ ಅವನನ್ನು ದೂರವಿರಿಸುತ್ತಿದ್ದನು, ಹಾವು ಕಡಿದ ಬೆರಳನ್ನು ಕತ್ತರಿಸಿ ಎಸೆಯುವ ಹಾಗೆ."

ಆಡಳಿತಗಾರನು ಅಧಿಕಾರಗಳನ್ನೂ ಪ್ರಜೆಗಳನ್ನೂ ಹೇಗೆ ನೋಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂಬುದು ಇಲ್ಲಿ ಸೂಚಿತವಾಗಿದೆ. ದಿಲೀಪರಾಜನ ಆದರ್ಶವನ್ನು ಮೆಚ್ಚಿ ಮಹಾಕವಿ ಕಾಳಿದಾಸನು ಆತನ ರಾಜನೀತಿಯನ್ನಿಲ್ಲಿ ವರ್ಣಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಕಾಳಿದಾಸನ ಉಪಮಾನಗಳು

ತುಂಬ ಅರ್ಥವತ್ತಾದವು. ಅವನು ಕೊಡುವ ಉಪಮಾನಕ್ಕೆ ಹೆಚ್ಚು ವಿವರಣೆ ಬೇಕಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಅದು ಎಲ್ಲರ ಅನುಭವಕ್ಕೆ ಬರತಕ್ಕುದೇ ಆದ್ದರಿಂದ ಗಂಭೀರವಾದ ಅರ್ಥವೂ ಸಹ ಸ್ವಯಂವೇದ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಒಂದಲ್ಲ ಒಂದು ಬಾರಿ ಎಲ್ಲರೂ ಔಷಧವನ್ನು ಕುಡಿಯಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಅದು ಕಹಿಯೋ ಒಗರೋ ಆಗಿ ದ್ವೇಷ್ಯವೆನಿಸುತ್ತದೆ. ಪಥ್ಯವನ್ನೂ ಪಾಲಿಸಬೇಕಾಗಿ ಬರುತ್ತದೆ. ಆದರೂ ಔಷಧಸೇವನೆ ರೋಗಿಗೆ ಅನಿವಾರ್ಯ. ಔಷಧಕ್ಕಾಗಿ ವೆಚ್ಚವೂ ಅಧಿಕವಾಗಬಹುದು. ಈ ಬಗೆಯ ತೊಂದರೆಯನ್ನು ಅನುಭವಿಸಲೇಬೇಕು. ರೋಗಿಯು ಹಿಂದೆಮುಂದೆ ನೋಡದೆ ಔಷಧಸೇವನೆಯನ್ನಾರಂಭಿಸುತ್ತಾನೆ. ಅಂತೆಯೇ ಅಧಿಕಾರಿಯೊಬ್ಬ ಬೇರೆಬೇರೆ ಕಾರಣ ದಿಂದ ರಾಜನ ಪ್ರೀತಿಗೆ ಪಾತ್ರನಲ್ಲದೆ ಹೋಗಿರಬಹುದು. ಅವನನ್ನು ಮುಖ್ಯವಾದ ಅಧಿಕಾರಕ್ಕೆ ಏರಿಸಿದರೆ, ತನಗೆ ಪ್ರಿಯನಾದ ಇನ್ನೊಬ್ಬನಿಗೆ ಅಧಿಕಾರವು ತಪ್ಪಿಹೋಗಬಹುದು. ಇಂತಹುದೇನಿದ್ದರೂ ದಿಲೀಪರಾಜನು ಗಣಿಸದೆ ಆತನು ದಕ್ಷನಾದ ಅಧಿಕಾರಿಯನ್ನು ಮಂತ್ರಿಪದವಿಗೋ ಇನ್ನೊಂದು ಅಧಿಕಾರಸ್ಥಾನಕ್ಕೋ ಏರಿಸಿಬಿಡುತ್ತಿದ್ದನು; ಹಿಂದೆಮುಂದೆ ನೋಡುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಹಾಗಲ್ಲದೆ ಪಕ್ಷಪಾತಿಯಾಗಿ ಅಪ್ರಾಮಾಣಿಕನನ್ನು ಮೇಲಕ್ಕೇರಿಸಿದರೆ ಪ್ರಜೆಗಳಿಗೆ ಕಷ್ಟವೂ ತನಗೆ ಕೆಟ್ಟ ಹೆಸರೂ ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಜನಾಪವಾದಕ್ಕೆ ಅಂಜುತ್ತಿದ್ದ ಕಾಲ ಅದು. ಅದರಂತೆ ತನಗೆ ಪ್ರಿಯನಾದ ಒಬ್ಬ ಅಧಿಕಾರಿ ದುಷ್ಟನಾಗಿದ್ದರೆ - ಲಂಚ, ಭ್ರಷ್ಟಾಚಾರ, ದುರಾಸೆ, ಪಕ್ಷಪಾತ, ಅಪ್ರಾಮಾಣಿಕತೆ ಮುಂತಾದ ದೋಷಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದರೆ - ಅವನನ್ನು ರಾಜನು ದೂರವಿರಿಸುತ್ತಿದ್ದನು. ತನಗೆ ಪ್ರಿಯ ಬಂಧುವಾದರೂ ಪ್ರಜೆಗಳಿಗೆ ಅಪಕಾರಿಯಾದ್ದರಿಂದ ಅವನು ದಂಡನೆಗೆ ಅರ್ಹನಾದಾನು.

ಬೆರಳು ನಮ್ಮ ಅವಯವವಾಗಿದ್ದು ಉಪಯುಕ್ತವೂ ಆಗಿದೆ, ಸೌಂದರ್ಯ ಕಾರಿಯೂ ಆಗಿದೆ. ಎಲ್ಲರಿಗೂ ತಮ್ಮ ದೇಹದ ಮೇಲೆ ವಿಶೇಷವಾದ ಪ್ರೀತಿಯಿರುವುದು ಸಹಜ. ತನ್ನ ಅವಯವವನ್ನು ಕತ್ತರಿಸಿ ಎಸೆಯಲು ಯಾವನೂ ಒಪ್ಪುವುದಿಲ್ಲ. ಒಂದು ವೇಳೆ ಕೈಬೆರಳನ್ನೋ ಕಾಲುಬೆರಳನ್ನೋ ವಿಷದ ಹಾವು ಕಡಿದರೆ ಏನಾಗುತ್ತದೆ? ಸಾವು ಬರಬಹುದು ಅಥವಾ ಬೆರಳು ಹುಣ್ಣಾಗಿ ಕೊಳೆಯಬಹುದು. ಹುಣ್ಣಾಗಿ ಕೊಳೆಯತೊಡಗಿದಾಗ ಶಸ್ತ್ರಚಿಕಿತ್ಸೆ ಅನಿವಾರ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ. ದೇಹದ ರಕ್ಷಣೆಗಾಗಿ ಒಂದು ಬೆರಳನ್ನು ಕತ್ತರಿಸಬೇಕಾಗಿ ಬಂದರೆ ಯಾರೂ ನಿರಾಕರಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಹಾಗೆಯೇ ವಿಶಾಲವಾದ ರಾಜ್ಯದ ಒಳಿತಿಗಾಗಿ, ಒಬ್ಬ ಅಧಿಕಾರಿಯನ್ನು ತನಗೆ ಎಷ್ಟೇ ಪ್ರಿಯನಾಗಿದ್ದರೂ ತೆಗೆದುಹಾಕುವುದು ಅಥವಾ ದಂಡಿಸುವುದು ರಾಜನ ಪ್ರಥಮ

ಕರ್ತವ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ. ದಿಲೀಪನ ಆಳ್ವಿಕೆ ಆ ಪ್ರಕಾರವಾಗಿತ್ತೆಂದು ತಿಳಿಸಿದ ಮಹಾಕವಿಯು ರಾಜನ ಆಳ್ವಿಕೆ ಹೇಗಿರಬೇಕೆಂಬ ಆದರ್ಶವನ್ನು ತಿಳಿಸಿಕೊಟ್ಟಿದ್ದಾನೆ. ಇದೇ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ನ್ಯಾಯಾಧಿಪತಿಯು ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬನ ಯಾವ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯವನ್ನೂ ಗಮನಿಸದೆ ಅಪರಾಧಕ್ಕೆ ಅನುಗುಣವಾದ ಶಿಕ್ಷೆಯನ್ನು ವಿಧಿಸಲೇಬೇಕು.

ಒಬ್ಬ ಮನುಷ್ಯನು ವೈಯಕ್ತಿಕವಾಗಿ ಪ್ರಿಯನಾಗುವುದಕ್ಕೆ ಬಾಂಧವ್ಯವೇ ಮೊದಲಾದ ಹಲವು ಕಾರಣಗಳಿರುತ್ತವೆ. ಹಾಗೆಯೇ ದ್ವೇಷ್ಯವಾಗುವುದಕ್ಕೂ ಕಾರಣಗಳಿಲ್ಲದಿಲ್ಲ. ಈಗ 'ಜಾತಿ' ಎಂಬ ನೂತನ ಕಾರಣವು ಸೇರಿಕೊಂಡಿರುವುದೊಂದು ವಿಶೇಷ. ಇದರ ನಿಮಿತ್ತದಿಂದ ಅರ್ಹನು ಅನರ್ಹನೂ ಅನರ್ಹನು ಅರ್ಹನೂ ಆಗಿಬಿಡುತ್ತಾನೆ. ಇಂದು 'ಶ್ವ'ಜನರಾಗಿದ್ದರೂ ಸ್ವಜನರಾದರೆ ಸುಜನರಾಗಿಬಿಡುತ್ತಾರೆ! (ಶ್ವ=ನಾಯಿ). ಸುಜನನು ಶ್ವಜನನಾಗಬಹುದು. ಹೀಗೆಯೇ ನಡೆದಾಗ ಸ್ವರಾಜ್ಯವು ಶ್ವರಾಜ್ಯವಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸಿದರೆ ಅಚ್ಚರಿಯೇನಿಲ್ಲ.

ಚಿಂತಾಯಾಶ್ಚ ಚಿತಾಯಾಶ್ಚ ಬಿಂದುಮಾತ್ರಂ ವಿಶಿಷ್ಯತೇ ।
ಚಿತಾ ದಹತಿ ನಿರ್ಜೀವಂ ಚಿಂತಾ ದಹತಿ ಜೀವಿನಮ್ ॥೨೩॥

— *ಸುಭಾಷಿತರತ್ನ-ಭಾಂಡಾಗಾರ*

"ಚಿಂತೆಗೂ ಚಿತೆಗೂ ಇರುವ ವ್ಯತ್ಯಾಸ ಒಂದು ಸೊನ್ನೆ ಮಾತ್ರ. ಚಿತೆಯು ಪ್ರಾಣವಿಲ್ಲದ ದೇಹವನ್ನು ಸುಡುತ್ತದೆ, ಚಿಂತೆಯಾದರೋ ಪ್ರಾಣವಿರುವ ಮನುಷ್ಯನನ್ನೇ ಸುಡುತ್ತದೆ!"

ಚಿಂತೆಗೂ ಚಿತೆಗೂ ಇರುವ ಭೇದ ಸೊನ್ನೆ. ಭೇದವಿಲ್ಲವೆಂದೇ ಅರ್ಥ. ಎರಡೂ ಸುಡುವ ಕೆಲಸವನ್ನೇ ಮಾಡುತ್ತವೆ. ಚಿಂತೆ ಸಜೀವವನ್ನೇ ಸುಡುತ್ತದೆಯಾದ್ದರಿಂದ ಚಿತೆಗಿಂತ ಪ್ರಬಲವಾದದ್ದು. ಒಬ್ಬ ಮನುಷ್ಯನ ಮನಸ್ಸು ಅಸ್ವಸ್ಥವಾಯಿತೆಂದರೆ ಪಶುವಿಗೆ ಸಮಾನನಾಗಿಬಿಡುತ್ತಾನೆ. ಚಿಂತೆಯ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ ಅಂತಹುದು. ಮಹಾಭಾರತ ಯುದ್ಧಾರಂಭದಲ್ಲಿ ಅರ್ಜುನನಿಗೆ ಬಂದ ಚಿಂತೆ ಅಪಾರವಾದದ್ದು. ಗುರುಹಿರಿಯರನ್ನು ಕೊಂದು ರಾಜ್ಯವಾಳಬೇಕೆ? ಅಥವಾ ಯುದ್ಧದಿಂದ ಹಿಂದಕ್ಕೆ ಸರಿದು ಭಿಕ್ಷಾನ್ನದಿಂದ ಜೀವಿಸಬೇಕೆ? - ಎಂಬ ಚಿಂತೆ ಅವನದು. ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನು ಅವನ ಚಿಂತೆಯನ್ನು ಪರಿಹರಿಸದೆಹೋಗಿದ್ದರೆ, ಷೇಕ್‌ಸ್ಪಿಯರ್‌ನ 'ಹ್ಯಾಮ್ಲೆಟ್' ನಾಟಕದ ರಾಜಕುಮಾರನಂತೆ ಅರ್ಜುನನು ಹುಚ್ಚನಾಗಿಹೋಗುತ್ತಿದ್ದ.

ಮಾನಸಿಕ ಚಿಂತೆ ಅನೇಕ ರೋಗಗಳಿಗೆ ಕಾರಣವಾಗುತ್ತದೆಂದು ವೈದ್ಯವಿಜ್ಞಾನಿಗಳೂ ದೃಢಪಡಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಡಾ|| ಮರ್ಚಿಸನ್ ಅವರು "ಯಕೃತ್ತಿನ ಕ್ಯಾನ್ಸರ್ ಬಂದಿರುವ ರೋಗಿಗಳನ್ನು ಪರೀಕ್ಷಿಸಿದಾಗ, ಅವರ ಕ್ಯಾನ್ಸರಿಗೆ ಚಿಂತೆಯೇ ಕಾರಣವೆಂದು ದೃಢವಾಯಿತು" ಎಂದು ಬರೆದಿದ್ದಾರೆ. ವಿಖ್ಯಾತ ಶೋಧಕರಾದ ಡಾ|| ಮಾರ್ಟಿನ್ ಅವರು ಚಿಂತೆಯಿಂದಾಗುವ ಅನರ್ಥಗಳನ್ನು ಪಟ್ಟಿಮಾಡುತ್ತ "ಚಿಂತೆಯಿಂದ ದೇಹಶಕ್ತಿಯು ಕಡಮೆಯಾಗಿ ತೂಕದಲ್ಲಿ ಹ್ರಾಸವಾಗುತ್ತದೆ. ಚಿಂತಾಗ್ರಸ್ತನು ಮಾಡುವ ಕೆಲಸಗಳೆಲ್ಲವೂ ಕೀಳುದರ್ಜೆಯವಾಗುತ್ತವೆ" ಎಂದಿದ್ದಾರೆ.

ನಿತ್ಯರೋಗಿಯಾದವನು ಚಿಂತೆಯಿಲ್ಲದೆ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಶಾಂತವಾಗಿರಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದೆಂತು? ಬೃಹದಾರಣ್ಯಕೋಪನಿಷತ್ತು ಹೇಳುತ್ತದೆ - "ಏತದ್ವೈ ಪರಮಂ ತಪೋ ಯದ್ ವ್ಯಾಹಿತಸ್ತಪ್ಯತೇ" (೫-೧೧). ವ್ಯಾಹಿತವೆಂದರೆ ವ್ಯಾಧಿತ, 'ರೋಗಿ' ಎಂದರ್ಥ. ರೋಗಿಯು ಅನುಭವಿಸುವ ಯಾತನೆ ಒಂದು ತಪಸ್ಸು. ನಾನು ತಪಸ್ಸು ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದೇನೆ, ಈ ತಪಸ್ಸಿನಿಂದ ನನ್ನ ಜನ್ಮಾಂತರ ಪಾಪಕರ್ಮ ಸವೆಯುತ್ತಿದೆ - ಎಂದು ರೋಗಿಯು ತಿಳಿಯಬೇಕೆಂದು ಉಪನಿಷದ್ವಾಕ್ಯದ ಅರ್ಥ. ಪಾಪಪುಣ್ಯಗಳನ್ನೊಪ್ಪುವ ಆಸ್ತಿಕಬುದ್ಧಿಯವನಿಗೆ ಇದರಿಂದ ಮನಶ್ಶಾಂತಿ ದೊರೆಯುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ನಿತ್ಯರೋಗಿಗೆ ವಿಚಾರವಾದಿಗಳೆಂದುಕೊಳ್ಳುವ ನಾಸ್ತಿಕರು ಹೇಳುವ ಸಮಾಧಾನ ಯಾವುದು?

ಅರ್ಥಾ ವೈ ವಾಚಿ ನಿಯತಾ ವಾಙ್ಮೂಲಾ ವಾಚಿ ಮಿಶ್ರಿತಾಃ ।
ಯೋ ವೈ ಸ್ತೇಯಯೇದ್ವಾಚಂ ಸ ಸರ್ವಸ್ತೇಯಕೃನ್ನರಃ ॥೨೪॥

- ನಾರದಸ್ಮೃತಿ, ೨-೨೦೫

"ಮಾತಾಡಿದಾಗ ಅದರ ಅರ್ಥವು ನಿಯಮಬದ್ಧವಾಗಿ ತೋರುತ್ತದೆ. ಅರ್ಥಪ್ರಕಾಶನಕ್ಕೆ ಮಾತು ಮುಖ್ಯವಾದ ಸಾಧನ. ಏಕೆಂದರೆ ಅರ್ಥವು ವಾಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ ಸೇರಿಕೊಂಡೇ ಇರುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಯಾವಾತನು ಮಾತಿನ ಚೌರ್ಯವನ್ನೆಸಗುತ್ತಾನೋ ಅವನು ಸರ್ವವನ್ನೂ ಕದಿಯುವ ಕಳ್ಳನೇ ಸರಿ."

"ನಿತ್ಯಃ ಶಬ್ದಾರ್ಥಸಂಬಂಧಃ" ಎಂದು ಶಾಸ್ತ್ರಕಾರರ ಸಿದ್ಧಾಂತವಿದೆ. ನಾವು ಬಳಸುವ ಎಲ್ಲ ಶಬ್ದಗಳಿಗೂ ಒಂದು ಅರ್ಥವಿದ್ದೇ ಇರುತ್ತದೆ. ಹಾಗೆಯೇ ಪ್ರತಿಯೊಂದು

ವಸ್ತುವಿಗೂ ಅದನ್ನು ಹೇಳುವ ಒಂದು ಶಬ್ದವಿರುತ್ತದೆ. ಅರ್ಥವೆಂದರೆ ವಸ್ತು. ಅದನ್ನು ಪದಾರ್ಥವೆಂದು ಕರೆಯುತ್ತೇವೆ. ಪದದ ಅರ್ಥ ಪದಾರ್ಥ. ಪದ ಮತ್ತು ಅರ್ಥಗಳ ನಿತ್ಯಸಂಬಂಧವೇ 'ಪದಾರ್ಥ' ಎಂಬ ಶಬ್ದದ ರೂಢಿಗೆ ಕಾರಣ. ಶಬ್ದಾರ್ಥಗಳೆರಡೂ ಸೇರಿಕೊಂಡಿರುವುದರಿಂದ, ಶಬ್ದಚೌರ್ಯವನ್ನೆಸಗಿದಾಗ ಅರ್ಥಚೌರ್ಯವು ತನ್ನಷ್ಟಕ್ಕೆ ಆಗಿಬಿಡುತ್ತದೆ. ಆದರೆ 'ಶಬ್ದಚೌರ್ಯ' ಎಂದರೇನು? ಒಬ್ಬ ವ್ಯಕ್ತಿಗೆ ಸೇರಿದ ಹಣವನ್ನು ಅವನಿಗೆ ಗೊತ್ತಾಗದಂತೆ ಅವನ ಅನುಮತಿಯಿಲ್ಲದೆ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವುದು ಕಳ್ಳತನ. ಆಗ ಎರಡು ಸಂಗತಿಗಳು ಘಟಿಸುತ್ತವೆ: ಆ ವ್ಯಕ್ತಿಯಿಂದ ಹಣವು ಬೇರ್ಪಡುತ್ತದೆ; ಇದು ವಿಯೋಗ. ತೆಗೆದುಕೊಂಡವನಿಗೆ ಹಣವು ಸೇರುತ್ತದೆ; ಇದು ಸಂಯೋಗ. ನಾವಾಗಿ ಹಣವನ್ನು ಕೊಟ್ಟಾಗ ಅದರಲ್ಲಿ ಒಡೆಯನ ಅನುಮತಿ ಇರುತ್ತದೆ. ಕಳ್ಳತನದಲ್ಲಿ ಇರುವುದಿಲ್ಲವೆಂಬುದಷ್ಟೇ ಭೇದ. ಕದ್ದವನೊಬ್ಬನು 'ಹಣವನ್ನು ನಾನು ಕದ್ದಿಲ್ಲ' ಎಂದಾಗ ಅವನು ಹೇಳುವ ಸುಳ್ಳು 'ಶಬ್ದಚೌರ್ಯ'ವಾಗುತ್ತದೆ. ತಾನು ಮಾಡಿದ ಅಲ್ಪಕಾರ್ಯವನ್ನು ದೊಡ್ಡದಾಗಿ ಬಣ್ಣಿಸುತ್ತ ಬಡಾಯಿ ಕೊಚ್ಚಿಕೊಳ್ಳುವುದು ಶಬ್ದಚೌರ್ಯ.

ಅಶುದ್ಧವಾದ ಅಪಶಬ್ದವನ್ನು ಬಳಸುವುದೂ ಶಬ್ದಚೌರ್ಯವೇ.

'ನಾಸ್ತ್ಯಚೋರಃ ಕವಿಜನಃ' ಎಂಬ ಯುಕ್ತಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದದ್ದು. ಒಬ್ಬ ಮಹಾಕವಿಯ ಉದಾತ್ತ ಭಾವನೆಯನ್ನು ಇನ್ನೊಬ್ಬ ಮಹಾಕವಿ ತನ್ನ ಪ್ರತಿಭೆಯಿಂದಲೇ ಉದ್ಗರಿಸಿರುವುದೂ ಉಂಟು. ಕಾವ್ಯಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಇದು ಕ್ಷಮಾರ್ಹವೆನಿಸಿದೆ.

ಹೆಚ್ಚು ಮಾತಾಡಿದಷ್ಟೂ ಅಸತ್ಯದ ಭಯವಿರುತ್ತದೆ. ಸತ್ಯಪಾಲನೆಗಾಗಿ ರಘುವಂಶದ ರಾಜರು ಮಿತಭಾಷಿಗಳಾಗಿದ್ದರಂತೆ. 'ಸತ್ಯಾಯ ಮಿತಭಾಷಿಣಾಂ'.

ಪ್ರಾರಬ್ಧವ್ಯೇ ನಿರುದ್ಯೋಗಃ ಜಾಗರ್ತವ್ಯೇ ಪ್ರಸುಪ್ತಕಃ ।
ವಿಶ್ವಸ್ತವ್ಯೇ ಭಯಸ್ಥಾನೇ ಹಾ ! ನರಃ ಕೋ ನ ಹನ್ಯತೇ ॥೨೫॥

— *ಗರುಡಪುರಾಣ, ೧೬-೩೧*

"ಯಾವಾಗ ಒಂದು ಕಾರ್ಯವನ್ನಾರಂಭಿಸಬೇಕೋ ಆಗ ಸುಮ್ಮನಿರುತ್ತಾನೆ; ಎಚ್ಚರವಾಗಿರಬೇಕಾದಾಗ ಕಣ್ಣುಮುಚ್ಚಿ ಮಲಗಿರುತ್ತಾನೆ; ಮತ್ತು ಭಯಪಡಬೇಕಾದ ವಸ್ತುವನ್ನು ವಿಶ್ವಾಸಯೋಗ್ಯವೆಂದು ತಿಳಿದುಬಿಟ್ಟಾಗ, ಅಯ್ಯೋ! ಆ ಮನುಷ್ಯನು ಹಾಳಾಗದೆ ಉಳಿದಾನೆ?"

ರೈತರು ಗಾಳಿ ಬೀಸುವಾಗ ಧಾನ್ಯವನ್ನು ತೂರಿ ಸ್ವಚ್ಛಪಡಿಸುತ್ತಾರೆ. ಗಾಳಿ ಬೀಸಿದಾಗ ಸುಮ್ಮನೆ ಕುಳಿತಿದ್ದರೆ ಅವರ ಕೆಲಸವಾಗುವುದು ಹೇಗೆ? ಇದನ್ನು ಅನುಲಕ್ಷಿಸಿಯೇ 'ಗಾಳಿ ಬಂದಾಗ ತೂರಿಕೋ' ಎಂಬ ಗಾದೆ ಹುಟ್ಟಿರುವುದು. ಮೇಲ್ಕಂಡ ವಚನದ ಸಂದರ್ಭವೇನೆಂದರೆ, ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸ ಮಾಡಿ ಧರ್ಮಸೂಕ್ಷ್ಮವನ್ನು ಅರಿತುಕೊಳ್ಳಬೇಕಾದ ಬಾಲ್ಯದಲ್ಲಿ ತೆಪ್ಪಗಿದ್ದು, ಧರ್ಮಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ಜಾಗ್ರತನಾಗಿರಬೇಕಾದ ಪ್ರೌಢವಯಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಕಣ್ಣುಮುಚ್ಚಿ ಏನನ್ನೂ ಮಾಡದೆ, ಭಯವನ್ನು ತಂದೊಡ್ಡುವ ವಿಷಯಭೋಗದಲ್ಲಿ ಶಾಶ್ವತವಿದೆಂದು ನಂಬಿಕೆಯಿಟ್ಟವನು ಇಹಪರಗಳನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡು ಕೆಡದೆ ಉಳಿಯುವನೆ? - ಎಂಬ ನೀತಿ.

ಇದು ರಾಷ್ಟ್ರದ ನಾಯಕರಾಗಿ ಆಡಳಿತಸೂತ್ರವನ್ನು ಹಿಡಿದಿರುವವರಿಗೂ ಒಪ್ಪುತ್ತದೆ. ಕಾಶ್ಮೀರದ ಸಮಸ್ಯೆ, ಪಂಜಾಬಿನ ಉಗ್ರಕೃತ್ಯ, ನಕ್ಸಲೀಯರ ಹಾವಳಿ, ಈಶಾನ್ಯಭಾರತದ ತೊಡಕು, ತಮಿಳುನಾಡಿನ ಎಲ್.ಟಿ.ಟಿ.ಇ. ನೃಶಂಸತೆ - ಇವೆಲ್ಲವೂ ಈ ಎಚ್ಚರಿಕೆಗಳನ್ನು ಗಮನಿಸದೆ ಉಪೇಕ್ಷಿಸಿದ್ದರಿಂದಲೇ ಹುಟ್ಟಿಕೊಂಡವು. ಮುಳ್ಳಿನ ಗಿಡವನ್ನು ಎಳತಿನಲ್ಲಿ ಕಿತ್ತೆಸೆಯದಿದ್ದರೆ, ಅದು ಬಲವಾಗಿ ಬೇರುಬಿಟ್ಟು ಕವಲೊಡೆದು ಮುಳ್ಳುಗಳು ಬಲಿತುಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ.

ಅಯೋಧ್ಯಾ ಸಮಸ್ಯೆಯನ್ನು ರಾಷ್ಟ್ರಕ್ಕೆ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಬಂದಾಗಲೇ, ಯಾರ ಲಕ್ಷ್ಯಕ್ಕೂ ಬರದಂತೆ ತೊಡೆದುಹಾಕಬಹುದಾಗಿತ್ತು. ನಲವತ್ತೈದು ವರ್ಷಗಳ ಕಾಲ ಕಣ್ಣುಮುಚ್ಚಿ ಉಪೇಕ್ಷಿಸಿದ್ದರ ಫಲವನ್ನೀಗ ಅನುಭವಿಸಬೇಕಾಗಿದೆ. ಅಂತೆಯೆ, ಕಾಶ್ಮೀರದ ಸಮಸ್ಯೆಯನ್ನೂ ಇಂದಿಗೂ ಬಿಡಿಸಲಾಗಿಲ್ಲ. ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯದ ಆರಂಭದಲ್ಲಿ 'ನಿರುದ್ಯೋಗ'; ಉಗ್ರವಾದಿಗಳ ಚಟುವಟಿಕೆ ಕಾಣಿಸಿದಾಗ 'ಪ್ರಸುಪ್ತಕ'; ಮೊದಲಿನಿಂದಲೂ ಕಿರುಕುಳವನ್ನೇ ಕೊಡುತ್ತಾ ಬಂದ ಪಾಕಿಸ್ತಾನವು 'ವಿಶ್ವಸ್ತವ್ಯ'.

ಭ್ರಾತೃವಾತ್ಸಲ್ಯವೆಂಬುದು ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದ ಆದರ್ಶ ಹೌದು. ಅದು ದುರ್ದೈವದಿಂದಲೋ ದುರ್ಬುದ್ಧಿಯಿಂದಲೋ ಹಳಸಿಕೊಂಡಾಗ ಹುಟ್ಟಿದ ದಾಯಾದಮಾತ್ಸರ್ಯ ಅತಿಭೀಕರ ಪರಿಣಾಮವನ್ನು ತಂದೊಡ್ಡುತ್ತದೆ. ಮಹಾಭಾರತದ ಕಥೆ ವಿಸ್ತರಿಸಿರುವುದು ಅದನ್ನೇ.

ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲಿ 'ಭ್ರಾತೃವ್ಯ' ಎಂದರೆ 'ಸೋದರನ ಮಗ' ಎಂದು ಒಂದರ್ಥ. ಶತ್ರುವೆಂದು ಇನ್ನೊಂದರ್ಥ. ದಾಯಾದದ್ವೇಷವು ಎಷ್ಟು ಗಾಢವಾದದ್ದೆಂಬುದಕ್ಕೆ ಈ

ಶಬ್ದವೇ ಗಮಕವಾಗಿದೆ. ರಾಜನಿಗೆ ಸಹಜ, ಕೃತ್ರಿಮ ಎಂಬ ಎರಡು ಬಗೆಯ ಶತ್ರುಗಳಿರುತ್ತಾರೆಂದು ಶುಕ್ರನೀತಿ ಹೇಳುತ್ತದೆ. ನಿಷ್ಕಾರಣವಾಗಿ ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ಶತ್ರುವಾದ ರಾಷ್ಟ್ರ ಸಹಜ ಶತ್ರು. ಅಪಕಾರ ಮಾಡಿದ ರಾಷ್ಟ್ರವು ಕೃತ್ರಿಮ ಶತ್ರು. ರಾಷ್ಟ್ರದ ಒತ್ತಿಗಿರುವ ಎಡಬಲದ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳು ಸಹಜ ಶತ್ರುಗಳೆಂದು ನೀತಿಶಾಸ್ತ್ರ ಹೇಳಿದೆ.

ಸುಖಾರ್ಥಿನಃ ಕುತೋ ವಿದ್ಯಾ ಕುತೋ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿನಃ ಸುಖಮ್ ।
ಸುಖಾರ್ಥೀ ವಾ ತ್ಯಜೇದ್ವಿದ್ಯಾಂ ವಿದ್ಯಾರ್ಥೀ ವಾ ತ್ಯಜೇತ್ ಸುಖಮ್ ॥೨೬॥

— *ಮಹಾಭಾರತ, ಉದ್ಯೋಗಪರ್ವ*

"ಸುಖವನ್ನು ಬಯಸತಕ್ಕವನಿಗೆ ವಿದ್ಯೆ ಹೇಗೆ ಬಂದೀತು? ವಿದ್ಯೆಯನ್ನು ಬಯಸತಕ್ಕವನಿಗೆ ಸುಖವೆಲ್ಲಿ? ಸುಖಾರ್ಥಿಯಾಗಿದ್ದರೆ ವಿದ್ಯೆಯನ್ನು ಕೈಬಿಡಬೇಕು. ಅಥವಾ ವಿದ್ಯಾಪೇಕ್ಷೆಯಿದ್ದರೆ ಸುಖವನ್ನು ಕೈಬಿಡಬೇಕು."

ಈಗ ಎಲ್ಲೆಲ್ಲಿಯೂ ವಿದ್ಯಾಶಾಲೆಗಳಿವೆ. ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳು ತಮ್ಮ ಮನೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಊಟ ಉಪಚಾರ ಪಡೆದು ಕ್ಲ್ಪಪ್ತಕಾಲದಲ್ಲಿ ಶಾಲೆಗೆ ಹೋಗಿಬರಬಹುದು. ವರ್ಷದಲ್ಲಿ ಆರು ತಿಂಗಳಿಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ವಿರಾಮವಿರುತ್ತದೆ. ಮನೋರಂಜನೆಗೆ ಶಾಲೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಕ್ರೀಡೆಗಳನ್ನೇರ್ಪಡಿಸುತ್ತಾರೆ. ಮನೆಗಳಲ್ಲಿ ರೇಡಿಯೋ, ಟಿ.ವಿ. ಬಂದಮೇಲೆ ಮನೋರಂಜನೆಗೆ ಕೊರತೆಯೇನೂ ಇಲ್ಲ. ಗುರುಶುಶ್ರೂಷೆಯ ಪ್ರಶ್ನೆ ಇಲ್ಲವೇ ಇಲ್ಲ. ಪರಸ್ಥಳದವರಿಗೆ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿನಿಲಯಗಳುಂಟು. ಕಾಲೇಜು ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳಿಗಂತೂ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿನಿಲಯಗಳಲ್ಲಿರುವಷ್ಟು ಸೌಕರ್ಯ ಮನೆಯಲ್ಲಿಯೇ ದೊರೆಯಲಿಕ್ಕಿಲ್ಲ! ಉಪಾಧ್ಯಾಯರಿಂದ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳಿಗೆ ಯಾವ ದಂಡನೆಯೂ ಇಲ್ಲ. ಅವರಿಗೆ ಒಂದು ಕಠಿಣ ಮಾತನ್ನೂ ಉಪಾಧ್ಯಾಯರು ಆಡುವಂತಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಸ್ವತಃ ಓದಬೇಕೆಂಬ ಒಂದು ಕಷ್ಟ ಉಳಿದುಕೊಂಡಿದೆ!

ಹಿಂದಿನ ಗುರುಕುಲ ಪದ್ಧತಿಯಲ್ಲಿ ತಂದೆತಾಯಿಗಳಿಗಾಗಲಿ, ರಾಜನಿಗಾಗಲಿ, ಯಾವ ಅಧಿಕಾರವೂ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಕುಲಪತಿಯ ಮಾತೇ ಕಡೆಯ ಮಾತು. 'ವಿದ್ಯಾ ದದಾತಿ ವಿನಯಂ' - ಎಂಬುದು ಚರಮಲಕ್ಷ್ಯವಾಗಿತ್ತು. ಕಷ್ಟಸಹಿಷ್ಣುತೆ, ಧರ್ಮನಿಷ್ಠೆ, ಒಳ್ಳೆಯ ನಡತೆ - ಇವು ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸದ ಗುರಿ. ಈ ಆದರ್ಶವನ್ನು ಕೈಬಿಟ್ಟಮೇಲೆ ಮಹಾಭಾರತದ ಸೂಕ್ತಿ ಅರ್ಥಹೀನವಾಯಿತು.

ಪುಸ್ತಕಭಾರವನ್ನು ಹೊತ್ತವರೆಲ್ಲ ವಿದ್ಯಾವಂತರಲ್ಲ. ಅದು ನಿಜವಾದ ವಿದ್ಯೆಗೆ ಸಾಧನವಷ್ಟೆ. ನೀರು, ಕಟ್ಟಿಗೆಗಳು ಅಡಿಗೆ ಮಾಡಲು ಸಾಧನ. ಆದರೆ ನೀರು ಹೊರುವುದು, ಕಟ್ಟಿಗೆ ಒಡೆಯುವುದೇ ಪಾಕಶಾಸ್ತ್ರಪ್ರಾವೀಣ್ಯವಲ್ಲ.

ಹಿಂದೆ ಸರ್ಕಾರವು ಶಾಲೆಗಳನ್ನು ನಡೆಸುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಸಂಬಳಕ್ಕಾಗಿ ಯಾರೂ ಪಾಠ ಹೇಳುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಗುರುಸೇವೆಯೊಂದೇ ವಿದ್ಯಾರ್ಜನೆಗೆ ಮಾರ್ಗವಾಗಿತ್ತು. ಸುಖಾರ್ಥಿಗೆ ಅಂತಹ ವಿದ್ಯೆ ಬೇಕಿಲ್ಲವಾಯಿತು. ಕೃಷಿ, ವಾಣಿಜ್ಯ, ನೇಯ್ಗೆ, ಚಿನ್ನಬೆಳ್ಳಿ ಕೆಲಸ ಮುಂತಾದ ಕಸಬುಗಳಿಂದ ಮನೆಬಾಗಿಲಲ್ಲಿ ಹಣ ಸಂಪಾದಿಸಬಹುದು. ಹೀಗಿರುವಾಗ ದೂರದೂರದ ಗುರುಕುಲಕ್ಕೆ ಮಕ್ಕಳನ್ನೇಕೆ ಕಳಿಸಬೇಕು? ಅಲ್ಲಿ ಕಲಿಸುವುದು ಸಂಸ್ಕೃತದ ವಿಷಯಗಳನ್ನು. ಅದರಿಂದ ಹಣ ದೊರೆಯುತ್ತದೆಯೆ? ದೂರದೇಶಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ, ಭಿಕ್ಷೆ ಬೇಡಿ ತಿಂದು, ನೆಲದ ಮೇಲೆ ಮಲಗಿ, ಉಪಾಧ್ಯಾಯರಿಂದ ಹೊಡೆಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತ ಯಾವ ಪುರುಷಾರ್ಥಕ್ಕಾಗಿ ಕ್ಲಿಷ್ಟವಾದ ತರ್ಕವ್ಯಾಕರಣಗಳನ್ನು ಕಲಿಯಬೇಕು? ಮಕ್ಕಳಿಗೆ ಕಲಿಸಬೇಕು? 'ಸುಖಾರ್ಥೀ ವಾ ತ್ಯಜೇದ್ವಿದ್ಯಾಂ' ಎಂಬ ಮೂರನೆಯ ಪಾದವೇ ಉತ್ತಮವೆನಿಸಿತು.

ರಾತ್ರಿರ್ಗಮಿಷ್ಯತಿ ಭವಿಷ್ಯತಿ ಸುಪ್ರಭಾತಂ
ಭಾಸ್ವಾನುದೇಷ್ಯತಿ ಹಸಿಷ್ಯತಿ ಪಂಕಜಶ್ರೀಃ ।
ಇತ್ಥಂ ವಿಚಿಂತಯತಿ ಕೋಶಗತೇ ದ್ವಿರೇಫೇ
ಹಾ ಹಂತ ಹಂತ! ನಲಿನೀಂ ಗಜ ಉಜ್ಜಹಾರ ॥೨೭॥

— *ಕುವಲಯಾನಂದ*

"ರಾತ್ರಿ ಕಳೆದುಹೋಗುವುದು; ಆಮೇಲೆ ಸುಪ್ರಭಾತವಾಗುವುದು; ಸೂರ್ಯನು ಹುಟ್ಟುತ್ತಾನೆ; ಸೊಗಸಾದ ತಾವರೆ ಅರಳುತ್ತದೆ; (ನಾನು ತಾವರೆಯ ಮಧುವನ್ನು ಕುಡಿಯುತ್ತಾ ಸ್ವತಂತ್ರವಾಗಿ ಹಾರಾಡುವೆನು) - ಎಂದು ತಾವರೆಯ ಮೊಗ್ಗಿನಲ್ಲಿ ಸಿಕ್ಕಿಕೊಂಡಿದ್ದ ದುಂಬಿ (ಸಂತೋಷದ ಸಮಯವನ್ನು ನಿರೀಕ್ಷಿಸುತ್ತ) ಆಲೋಚಿಸುತ್ತಿತ್ತು. ಅಯ್ಯೋ ಅಯ್ಯೋ! - ಆನೆಯೊಂದು ಆ ತಾವರೆಯ ಬಳ್ಳಿಯನ್ನೇ ಕಿತ್ತೆಸೆಯಿತು!"

ನಾವು ಯಾವುದನ್ನು ಬಯಸುತ್ತೇವೋ ಅದಕ್ಕೆ ಪೂರ್ತಿ ವಿರುದ್ಧವಾದ

ಘಟನೆಯೊಂದು ನಡೆದಲ್ಲಿ ಅದನ್ನು 'ವಿಷಾದನಾಲಂಕಾರ'ವೆಂದು ಕಾವ್ಯಮೀಮಾಂಸಕರು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಅದಕ್ಕೆ ಈ ಶ್ಲೋಕ ಉದಾಹರಣೆ. ವಿಷಾದವನ್ನುಂಟುಮಾಡತಕ್ಕದ್ದು ವಿಷಾದನ. ಇಂತಹ ಸಂದರ್ಭಗಳು ಒಬ್ಬ ವ್ಯಕ್ತಿಯ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಸಂಭವಿಸಬಹುದು. ಒಂದು ಕುಟುಂಬಕ್ಕೆ ಬಂದೆರಗಬಹುದು. ಒಂದು ರಾಷ್ಟ್ರದ ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ ವಿಷಾದನಾಲಂಕಾರಕ್ಕೆ ಉದಾಹರಣೆಯುಂಟೆಂಬುದಕ್ಕೆ ನಮ್ಮ ಭಾರತವೇ ನಿದರ್ಶನ.

ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯಕ್ಕೆ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ನಮ್ಮ ರಾಷ್ಟ್ರನಾಯಕರ ಧೀರೋದ್ಗಾರಗಳಿಗೆ ನಾವು ವಶರಾಗಿ ಪುಳಕಿತರಾಗಿದ್ದೆವು. ನಮ್ಮ ಬಡತನ, ಅಜ್ಞಾನ ಮುಂತಾದ ನೂರೆಂಟು ಕೊರತೆಗಳಿಗೆ ಆಳರಸರಾದ ಬ್ರಿಟಿಷರೇ ಹೊಣೆಯೆಂದೂ, ಅವರು ಭಾರತದಿಂದ ನಿರ್ಗಮಿಸಿದರೆ ಎಲ್ಲ ಕೊರತೆಗಳೂ ನೀಗಿ ಜೇನುಹೊಳೆ ಹರಿಯುವುದೆಂದೂ ನಂಬಿದ್ದೆವು. ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯಸೂರ್ಯೋದಯವೇನೋ ಆಯಿತು. ಉದಯವಾಗುವಾಗಲೇ ಭಾರತವು ಮಣ್ಣಿನ ಗಡಿಗೆಯೋ ಎಂಬಂತೆ ಎರಡಾಗಿ ಒಡೆಯಿತು. ಹಳೆಯ ಸಾಲವೋ ಎಂಬಂತೆ ಪಿತ್ರಾರ್ಜಿತವಾದ ಆಸ್ತಿಯನ್ನು ಮಾರಿ, ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವನ್ನು ಖರೀದಿಗೆ ಕೊಂಡದ್ದಾಯಿತು. ಬೆಳಗಾಗಿ ಏಳುವಾಗಲೇ ಎಡವಿದರೆ ಅಪಶಕುನವೆನ್ನುತ್ತಾರೆ; ಶಕುನಶಾಸ್ತ್ರವು ಸತ್ಯವೆಂದು ನಾವು ರುಜವಾತುಪಡಿಸಿ ಕೊಟ್ಟಿದ್ದೇವೆ! ಯಾವ ಕೋಮುವಾರು ಭಾವನೆಯನ್ನು ತೊಡೆದುಹಾಕಲು ರಾಷ್ಟ್ರವಿಭಜನೆಯಾಯಿತೋ ಅದೇ ಕೋಮುವಾರು ಭಾವನೆ ಮತ್ತಷ್ಟು ಹುಲುಸಾಗಿ ಬೆಳೆಯಿತು. ಆರ್ಷ ಆದರ್ಶಗಳೆಲ್ಲವೂ ಪುಸ್ತಕದಲ್ಲುಳಿದವು. ಗಲಭೆಗಳು, ಹಿಂಸಾಚಾರ, ಭ್ರಷ್ಟಾಚಾರಗಳು ಭುಗಿಲೆದ್ದು ನಭೋಮಂಡಲವನ್ನಡರಿದವು.

ಈ ರಾಷ್ಟ್ರಕ್ಕೆ ಹೇಗೂ ಭವಿಷ್ಯತ್ತು ಇಲ್ಲವೆಂದೋ ಏನೋ ಎಲ್ಲರೂ ತಮ್ಮ ಭವಿಷ್ಯತ್ತನ್ನೇ ಚಿಂತಿಸತೊಡಗಿದ್ದಾರೆ. ವಿದೇಶೀಯರಿಗೆ ನಾವು ಬರೆದುಕೊಟ್ಟ ಸಾಲಪತ್ರಗಳೋ ಎಂಬಂತಿರುವ ಕರೆನ್ಸಿ ನೋಟುಗಳನ್ನು ಎಲ್ಲೆಲ್ಲಿಯೂ ಹಾರಾಡಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ನಿಜವಾಗಿ ನಾವು ಬೆವರು ಹರಿಸಿ ದುಡಿದ ಹಣವೇ ಅದು? ತಾವರೆಯ ಬಳ್ಳಿಯನ್ನು ಕಿತ್ತೆಸೆದ ಮದಗಜ ಯಾವುದು?

ಕರೆದಪಾತ್ರಂಗಿತ್ತು ಪಾತ್ರನ
ಪರಿಹರಿಸಲೀಯೆರಡರಿಂ ಸಂ-
ಹರಣವಹುದಾರ್ಜಿಸಿದ ಬಲುಧನವರಸ ಕೇಳೆಂದ.

ಧೂಮೋ ವಾಯೋರಿವ ವಶೇ ಬಲಂ ಧರ್ಮೋऽನುವರ್ತತೇ ।
ಅನೀಶ್ವರೋ ಬಲೇ ಧರ್ಮೋ ದ್ರುಮೇ ವಲ್ಲೀವ ಸಂಶ್ರಿತಾ ॥೨೮॥

— *ಮಹಾಭಾರತ, ಶಾಂತಿಪರ್ವ ೧೩೪-೭*

"ಹೊಗೆಯು ಗಾಳಿಗೆ ವಶವಾಗಿ ಗಾಳಿ ಹೋದಂತೆ ಹೋಗುತ್ತದೆ. ಹಾಗೆಯೇ ಧರ್ಮವು ಬಲಕ್ಕೆ ವಶವಾಗಿ ಬಲವನ್ನು ಹಿಂಬಾಲಿಸುತ್ತದೆ. ಬಳ್ಳಿಯು ಮರವನ್ನು ಆಶ್ರಯಿಸಿಕೊಂಡಂತೆ ಬಲವನ್ನಾಶ್ರಯಿಸಿರುವ ಧರ್ಮವು ಬಲವನ್ನು ಅಲ್ಲಾಡಿಸಲು ಅಸಮರ್ಥವಾಗಿದೆ."

ಧರ್ಮವು ಬಲಕ್ಕೆ ಅಧೀನವೆಂದು ಈ ಶ್ಲೋಕ ತಿಳಿಸಿಕೊಡುತ್ತದೆ. ಇದನ್ನು ಯಾರೋ ಸಮಯಾನುಸಾರವಾಗಿ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆಂದು ಉಪೇಕ್ಷಿಸುವಂತಿಲ್ಲ. "ಧರ್ಮೋ ವಿಶ್ವಸ್ಯ ಜಗತಃ ಪ್ರತಿಷ್ಠಾ" ಎಂದು ದೃಢವಾಗಿ ನಂಬಿದ್ದ ಭೀಷ್ಮನು ಅಷ್ಟೇ ದೃಢವಾಗಿ ಧರ್ಮವನ್ನು ನಂಬಿದ್ದ ಧರ್ಮರಾಯನಿಗೆ ಉಪದೇಶಿಸಿದ ನೀತಿ ಇದು ; ತಾನು ಮರಣಶಯ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಮಲಗಿದ್ದಾಗ ಹೇಳಿದ ಕಡೆಯ ಮಾತು.

ಬಲವೆಂದರೆ ದೇಹಬಲ, ಸೇನಾಬಲ, ಧನಬಲ, ಅಧಿಕಾರಬಲ - ಯಾವುದಾದರೂ ಆಗಬಹುದು. ಯಾವುದು ಇನ್ನೊಬ್ಬರ ಮೇಲೆ ತನ್ನ ಪ್ರಭಾವವನ್ನು ಒತ್ತಬಲ್ಲುದೋ ಅದೇ ಬಲ. ಸಂದರ್ಭಾನುಸಾರವಾಗಿ ಇದರ ವಿನಿಯೋಗ. ಗಾಳಿ ಬೀಸಿದ ಕಡೆ ಹೊಗೆ ಚಲಿಸುತ್ತದೆ. ಬಳ್ಳಿಗೆ ಅವಲಂಬನವಾದದ್ದು ಮರ. ಧರ್ಮವು ಬಲದ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಅನೀಶ್ವರ - ಅಸಮರ್ಥ. ಬಲಶಾಲಿಯ ಮೇಲೆ ಧರ್ಮದ ಪ್ರಭಾವ ಇಲ್ಲ. ಹಾಗಾದರೆ, 'ಯಾರಲ್ಲಿ ಧರ್ಮವಿದೆಯೋ ಅವರಿಗೆ ಜಯವಾಗುತ್ತದೆ' - 'ಯತೋ ಧರ್ಮಸ್ತತೋ ಜಯಃ' ಎಂಬ ಘೋಷಣೆಗೆ ಅರ್ಥವೇನು? ಧರ್ಮಕ್ಕೆ ಜಯವಾಗಬೇಕಾದರೆ ಧರ್ಮವನ್ನೇ ಬಲವು ಅನುವರ್ತಿಸಬೇಕಾಗುತ್ತದೆಯಲ್ಲವೆ?

ಒಂದು ಚಕ್ರಾಧಿಪತ್ಯದ ಆಡಳಿತದ ಜವಾಬ್ದಾರಿಯನ್ನು ಹೊತ್ತಿರುವ ಯುಧಿಷ್ಠಿರನಿಗೆ ಧರ್ಮ-ಪರಾಕ್ರಮಗಳ ಮೂರ್ತಿಯೇ ಆದ ಭೀಷ್ಮನ ಉಪದೇಶವಿದು. "ನೀನೊಬ್ಬ ಧರ್ಮವನ್ನು ಪಾಲಿಸಿದರೆ ಸಾಲದು. ನಿನ್ನ ಸಮಸ್ತ ಪ್ರಜೆಗಳೂ ಧರ್ಮವನ್ನು ಪಾಲಿಸಬೇಕು. ಆಗಲೇ ನಿನ್ನ ರಾಜ್ಯ ಧರ್ಮರಾಜ್ಯವಾಗುವುದು. ನೀನು ಬಲವನ್ನು ಉಪೇಕ್ಷಿಸಬೇಡ. ನಿನಗೆ ಸದಾ ಸೇನಾಬಲ, ಆರ್ಥಿಕಬಲ, ದೇಹಬಲ, ಬುದ್ಧಿಬಲ, ಅಧಿಕಾರಬಲಗಳೆಲ್ಲ ಇರಲಿ. ಆದರೆ ನಿನ್ನಲ್ಲಿ ಧರ್ಮವು

ನೆಲೆಗೊಳ್ಳಲು ಮನೋಬಲ ಬೇಕು, ಪ್ರಜೆಗಳಲ್ಲಿ ಅದು ನೆಲೆಗೊಳ್ಳಲು ಸೇನಾದಿಗಳ ಬಲ ಬೇಕು. ಹೇಡಿಯು ಧರ್ಮವನ್ನು ರಕ್ಷಿಸಲಾರನು. ಧರ್ಮವು ಹೇಡಿಯನ್ನು ರಕ್ಷಿಸುವುದಿಲ್ಲ."

ಯುಧಿಷ್ಠಿರನ ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಧರ್ಮವಿತ್ತು. ಆದರೆ ಧರ್ಮೋಪದೇಶಕ್ಕೆ ದುರ್ಯೋಧನನು ಜಗ್ಗಲಿಲ್ಲ. ದುರ್ಬಲನ ಧರ್ಮೋಪದೇಶ ಕೈಲಾಗದ ಹೆಳವನು ಹೆದರಿಸಿದ ಹಾಗೆ. ಬಲದಿಂದಲೇ ಧರ್ಮದ ಉಳಿವು, ಪ್ರಕಾಶ, ವಿಕಾಸ. ಧರ್ಮದಿಂದ ಬಲಕ್ಕೆ ಶೋಭೆ, ತುಷ್ಟಿ, ಪುಷ್ಟಿ. ಇವೆರಡೂ ಜೋಡಿಯಾದಾಗಲೇ ಧರ್ಮಕ್ಕೆ ಜಯ.

ಅನಿರ್ಲೋಡಿತಕಾರ್ಯಸ್ಯ ವಾಗ್‌ಜಾಲಂ ವಾಗ್ಮಿನೋ ವೃಥಾ ।
ನಿಮಿತ್ತಾದಪರಾದ್ಧೇಷೋಃ ಧಾನುಷ್ಕಸ್ಯೇವ ವಲ್ಗಿತಮ್ ॥೨೯॥

— *ಶಿಶುಪಾಲವಧ, ೨-೨೭*

"ಕಾರ್ಯವೇನನ್ನೂ ಸಾಧಿಸದೆ ಬಹಳ ಮಾತಾಡುವ ವಾಗ್ಮಿಯ ವಾಗ್‌ಜಾಲವು ವ್ಯರ್ಥವೇ. ಗುರಿಗೆ ಬಾಣವನ್ನು ಹೊಡೆದು ಬೀಳಿಸಲಾರದ ಬಿಲ್ಲುಗಾರನ ಜಂಭದ ಹಾರಾಟದಂತೆ ಅದು."

"ಈಗ ಶಿಶುಪಾಲನೊಡನೆ ಯುದ್ಧಮಾಡಲು ಹೊರಡಬೇಕೆ? ಅಥವಾ ಕಾಲಪ್ರತೀಕ್ಷೆ ಮಾಡುತ್ತ ಶಾಂತಿಸಂಧಾನವನ್ನಾರಂಭಿಸಬೇಕೆ?" - ಎಂದು ನಿರ್ಣಯಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನು ಸೇರಿಸಿದ ರಹಸ್ಯಮಂತ್ರಾಲೋಚನಾಸಭೆಯಲ್ಲಿ ಬಲರಾಮನು ಹೇಳಿದ ಮಾತು ಇದು. ಕೂಡಲೇ ಶಿಶುಪಾಲನ ಮೇಲೆ ದಂಡೆತ್ತಿ ಹೋಗಿ ಅವನ ಪುಂಡಾಟಿಕೆಯನ್ನು ಅಡಗಿಸಬೇಕೆಂದೂ ಶಾಂತಿಸಂಧಾನವು ಅವನಲ್ಲಿ ಪ್ರಯೋಜನಕಾರಿಯಾಗುವುದಿಲ್ಲವೆಂದೂ ಆತನ ನಿರ್ಣಯದ ಹೇಳಿಕೆ. "ಶಿಶುಪಾಲನು ಒಂದಲ್ಲ ಎರಡಲ್ಲ ಹಲವಾರು ಅಕ್ಷಮ್ಯ ಅಪರಾಧಗಳನ್ನು ಮಾಡಿದ್ದಾನೆ. ಪರಮದ್ವೇಷದಿಂದ ನಮ್ಮನ್ನು ತುಳಿಯಲು ಕಾದಿದ್ದಾನೆ. ಆ ಹಳೆಯ ವೈರಿಯೊಡನೆ ಸಾಮ-ಸಂಧಾನಗಳು ವ್ಯರ್ಥ" - ಎಂಬುದು ಬಲರಾಮನ ನಿಲುವು.

ನಲವತ್ತೈದು ವರ್ಷಗಳಿಂದ ನಿಷ್ಕಾರಣವಾಗಿ ಭಾರತದೊಡನೆ ವೈರವನ್ನು ಸಾಧಿಸುತ್ತ, ಎರಡುಸಲ ಯುದ್ಧವನ್ನು ನಡೆಸಿ ಪೆಟ್ಟು ತಿಂದರೂ ಕಾಶ್ಮೀರದಲ್ಲಿ ಒಂದೇ ಸಮನೆ ದುಷ್ಕೃತ್ಯಗಳನ್ನು ನಡೆಸುತ್ತಿರುವ ಪಾಕಿಸ್ತಾನಕ್ಕೆ ಬಲರಾಮನ ನಿಲುವು

ಅನ್ವಯಿಸೀತೆ? ಮತ್ತೆಮತ್ತೆ ನಡೆಸಿದ ಸ್ನೇಹ-ಸಂಧಾನಗಳು ನಿಷ್ಫಲವಾದರೂ ಸಾಮವಾದದ ಮಾತನ್ನೇ ಆಡುತ್ತಿರುವ ಭಾರತ ಸರ್ಕಾರದ ಸೂತ್ರಧಾರಿಗಳು ಚಿಂತಿಸಬೇಕಾದ ವಿಷಯವಿದು. ಕಾಶ್ಮೀರದ ಮುಗ್ಧಪ್ರಜೆಗಳು ಎಷ್ಟು ವರ್ಷಗಳವರೆಗೆ ಮನೆಮಾರುಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಪ್ರಾಣಭಯದಿಂದ ಬೇರೆಡೆಗೆ ವಲಸೆಹೋಗಿ ಹೇಳಲಾರದ ಕಷ್ಟಕಾರ್ಪಣ್ಯಗಳಿಗೆ ಗುರಿಯಾಗಬೇಕು?

ಬಲರಾಮನು ಮೇಲ್ಕಂಡ ನೀತಿಯನ್ನು ಹೇಳುವಾಗ 'ಗ್ರಂಥಾನಧೀತ್ಯ ವ್ಯಾಕರ್ತುಮಿತಿ ದುರ್ಮೇಧಸೋಽಪ್ಯಲಂ' ಎಂದು ಇನ್ನೊಂದು ಮಾತನ್ನಾಡಿದ್ದಾನೆ. "ಪುಸ್ತಕಗಳನ್ನೋದಿ ವಿವರಿಸಿ ಉಪನ್ಯಾಸ ಮಾಡಲು ಅಲ್ಪಬುದ್ಧಿಯವರಿಗೂ ದುರ್ಬುದ್ಧಿಯವರಿಗೂ ಸಹ ಸಾಧ್ಯವಿದೆ." ಎಲ್ಲರೂ ಉಪದೇಶ ನೀಡತಕ್ಕವರೇ! ಉಪದೇಶವನ್ನು ತಮ್ಮ ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಇಳಿಸಿಕೊಳ್ಳತಕ್ಕವರು ಯಾರು? ಎಷ್ಟು ಜನ? ಗಾಂಧೀತತ್ತ್ವಗಳ ವಿಚಾರಸಂಕಿರಣಗಳು ಪಂಚತಾರಾ ಹೋಟೆಲುಗಳಲ್ಲಿ ನಡೆಯುತ್ತವೆ. "ಸರ್ಕಾರವು ಕಟ್ಟುಪಾಡಿನ ಮಿತವ್ಯಯವನ್ನು ಪಾಲಿಸಲೇಬೇಕು" ಎಂದು ಬೋಧಿಸುವ ಮಂತ್ರಿಮಹೋದಯರು ಗಗನಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿಯೇ ಸಂಚರಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಕಿಚ್ಚಹುದು ನಿ‌ನ್ನ ಭಾವ್ಯಕೆ ನಿನ್ನ ಪೂರ್ವಿಕವೆ
ಎಚ್ಚರಿರೆ ನಿನಗುಳಿವು - ಮರುಳ ಮುನಿಯ ॥

ಮೃಗ-ಮೀನ-ಸಜ್ಜನಾನಾಂ
ತೃಣ-ಜಲ-ಸಂತೋಷವಿಹಿತ-ವೃತ್ತೀನಾಮ್ ।
ಲುಬ್ಧಕ-ಧೀವರ-ಪಿಶುನಾಃ
ನಿಷ್ಕಾರಣವೈರಿಣೋ ಜಗತಿ ॥೩೦॥

— *ನೀತಿಶತಕ, ೫೦*

"ಜಿಂಕೆಗಳು ಹುಲ್ಲು ತಿಂದು ಜೀವಿಸುತ್ತವೆ. ಮೀನುಗಳು ನೀರಿನಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ಬದುಕನ್ನು ಸಾಗಿಸುತ್ತವೆ. ಸಜ್ಜನರು ನ್ಯಾಯವಾದ ದುಡಿತದಿಂದ ಸಂತೋಷವಾಗಿ ತಮ್ಮ ಪಾಡಿಗೆ ಜೀವನವನ್ನು ನಡೆಸಿಕೊಂಡಿರುತ್ತಾರೆ. ಹೀಗಿದ್ದರೂ ಈ ಮೃಗ-ಮೀನ-ಸಜ್ಜನರಿಗೆ ಬೇಟೆಗಾರ-ಬೆಸ್ತ-ಚಾಡಿಖೋರರಾದ ಖಳಜನರು ನಿಷ್ಕಾರಣವಾಗಿ ಈ ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ವೈರಿಗಳಾಗಿರುತ್ತಾರೆ."

ಬೇಟೆಗಾರ ಜಿಂಕೆಗಳನ್ನೂ ಮೊಲ ಮೊದಲಾದ ಸಾಧುಪ್ರಾಣಿಗಳನ್ನೂ ಕೊಂದುಹಾಕುತ್ತಾನೆ. ಆ ಪ್ರಾಣಿಗಳು ಇವನಿಗೆ ಮಾಡಿದ ಅಪರಾಧವೇನು? ಕಾಡಿನಲ್ಲಿ ಬೆಳೆದ ಹುಲ್ಲು, ಸೊಪ್ಪು, ಗಡ್ಡೆಗೆಣಸುಗಳನ್ನು ತಿಂದುಕೊಂಡಿರುತ್ತವೆ. ವನ್ಯಜೀವಿಗಳಿಗೂ ಹಿಂಸೆಯನ್ನು ಕೊಡದ ಮುಗ್ಧಜೀವಿಗಳು ಜಿಂಕೆಗಳು. ಮೀನುಗಳು ನೀರಿನಲ್ಲಿರುವ ಕಶ್ಮಲಗಳನ್ನು ತಿಂದು ನೀರನ್ನು ಸ್ವಚ್ಛಮಾಡಿಕೊಟ್ಟು ಮನುಷ್ಯನಿಗೆ ಸಹಕರಿಸುತ್ತವೆ; ತಮ್ಮ ಪಾಡಿಗೆ ಈಜುತ್ತ ನಲಿಯುತ್ತಿರುವ ಅವನ್ನು ಬೆಸ್ತನು ಬಲೆಹಾಕಿ ಹಿಡಿದು ಕೊಂದುಹಾಕುತ್ತಾನೆ. ಸಜ್ಜನರು ಸಂತೋಷದಿಂದ ತಮ್ಮ ಜೀವನಯಾತ್ರೆಯನ್ನು ಸಾಗಿಸುತ್ತಾರೆ, ತಮ್ಮ ನ್ಯಾಯವಾದ ದುಡಿತದಿಂದ ಬಂದುದರಲ್ಲಿಯೇ ತೃಪ್ತಿಯನ್ನು ಪಡೆದು ಬದುಕುತ್ತಾರೆ; ಆದರೆ ಯಾವುದೋ ಒಂದು ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಅವರಿಗೆ ಕಿರುಕುಳವನ್ನು ಕೊಟ್ಟ ಹೊರತು ಖಳಜನರಿಗೆ ತೃಪ್ತಿ ಇಲ್ಲ! ಬೀದಿಯಲ್ಲಿ ಹೋಗುವಾಗ ಮನೆಗಳ ಕಿಟಕಿಗಾಜುಗಳಿಗೆ ಕಲ್ಲನ್ನು ಎಸೆಯಬೇಕು. ದೇವರ ಮೆರವಣಿಗೆಗೆ ಸೋಡಾಬಾಟಲುಗಳನ್ನೆಸೆಯಬೇಕು.

ಪಾಕಿಸ್ತಾನವು ಭಾರತವನ್ನು 'ಆಜನ್ಮಶತ್ರು, ಪರಮಶತ್ರು' ಎಂದು ಭಾವಿಸಿ ವ್ಯವಹರಿಸುತ್ತಿದೆ. ನಿವೃತ್ತನಾದ ಒಬ್ಬ ಪಾಕಿಸ್ತಾನಿ ಸೇನಾಧಿಕಾರಿ ಭಾರತದೇಶವು 'ಆರ್ಚ್‌ಎನೆಮಿ' ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದ. ಯಾವ ಕಾರಣದಿಂದ ಈ ದ್ವೇಷ? ಭಾರತದ ಹಿಂದೂಗಳ ಔದಾರ್ಯದಿಂದಲೇ ಪಾಕಿಸ್ತಾನದ ಜನ್ಮವಾಯಿತೆಂಬುದು ಕಣ್ಣೆದುರಿಗೆ ನಡೆದ ಐತಿಹಾಸಿಕ ಸತ್ಯ. ಕಾಶ್ಮೀರದಲ್ಲಿ ಅವರು ನಡೆಸುತ್ತಿರುವ ದುಷ್ಕೃತ್ಯಗಳಿಗೂ ಹಿಂಸಾಚಾರಗಳಿಗೂ ಪಾರವಿಲ್ಲ. ಯಾವ ಕಾರಣದಿಂದ ಇಷ್ಟು ಕ್ರೂರವಾಗಿ ಪ್ರಜೆಗಳನ್ನು ಪೀಡಿಸಬೇಕು? ಭಾರತದಿಂದ ಯಾವ ತೊಂದರೆಯಾಗುತ್ತಿದೆಯೆಂದು ಪಾಕಿಸ್ತಾನವು ಇಷ್ಟು ವೈರವನ್ನು ಸಾಧಿಸುತ್ತಿದೆ? ಅವರ ದುರ್ನೀತಿಗೆ ಪ್ರತೀಕಾರವೇನೆಂಬುದನ್ನು ಪರಿಶೀಲಿಸಿ ಶೀಘ್ರವಾಗಿ ನಾವು ಕಾರ್ಯಪ್ರವೃತ್ತರಾಗಬೇಕು.

ನ ಚಾಗಮಾದೃತೇ ಧರ್ಮಸ್ತರ್ಕೇಣ ವ್ಯವತಿಷ್ಠತೇ ।
ಋಷೀಣಾಮಪಿ ಯಜ್ಞಾನಂ ತದಪ್ಯಾಗಮಪೂರ್ವಕಮ್ ॥೩೧॥

— *ವಾಕ್ಯಪದೀಯ, ೧-೩೦*

"ವೇದದ ನೆರವಿಲ್ಲದೆ ಧರ್ಮದ ಸ್ವರೂಪವೂ ಎಂದಿಗೂ ವ್ಯವಸ್ಥಿತವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಋಷಿಗಳಿಗೆ ಯಾವ ಧರ್ಮಜ್ಞಾನವಿತ್ತೋ ಅದೂ ಸಹ ವೇದಪೂರ್ವಕವಾದದ್ದೇ ಸರಿ."

ಭಾರತೀಯರು ವೇದದ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ಎಷ್ಟು ಗಟ್ಟಿಯಾಗಿ ನಂಬಿದ್ದ ರೆಂಬುದನ್ನು ಈ ಸೂಕ್ತಿಯು ಸೂಚಿಸುತ್ತದೆ. ಮಹಾವೈಯಾಕರಣನೆಂದೂ 'ಭಗವಾನ್' ಎಂಬ ಶಬ್ದದಿಂದ ಪೂಜಿತನೂ ಆದ ಭರ್ತೃಹರಿಯ ನುಡಿ ಇದು. ಮಾನವನು ಎಂತಹ ವಿದ್ವಾಂಸನಾದರೂ, ಎಷ್ಟು ಅನುಭವಶಾಲಿಯಾದರೂ, ತಪಸ್ವಿಯೇ ಆದರೂ ಭ್ರಮಪ್ರಮಾದಾದಿಗಳು ಸಂಭವಿಸುತ್ತವೆಯೆಂದೂ ಆದ್ದರಿಂದ ಈಶ್ವರೋಕ್ತ ವಾದ ವೇದವೇ ಪ್ರಮಾಣವೆಂದೂ ಅವರ ಗಾಢವಾದ ನಂಬಿಕೆ ಇದೆ. ಧರ್ಮಶಾಸ್ತ್ರಾದಿಗಳು ವೇದವಿರುದ್ಧವಾಗದಿದ್ದರೆ ಮಾತ್ರ ಪ್ರಾಮಾಣಿಕವೆನಿಸುತ್ತವೆ.

ಶ್ರೀರಾಮಕೃಷ್ಣಪರಮಹಂಸರೂ ರಮಣಮಹರ್ಷಿಗಳೂ ತೀವ್ರವಾದ ಧ್ಯಾನ ಮುಂತಾದ ಸಾಧನೆಗಳಿಂದಲೇ ಸಿದ್ಧಿಯನ್ನು ಪಡೆದವರು. ವೇದಬೋಧನೆಯ ಒರೆಗಲ್ಲಿಗೆ ಹಚ್ಚಿಯೇ ಅವರ ಸೂಕ್ತಿಗಳನ್ನು ನಾವು ಪ್ರಾಮಾಣಿಕವೆಂದು ಸ್ವೀಕರಿಸಿದ್ದೇವೆ. ಆರ್ಷಗ್ರಂಥಗಳಿಗೂ ಅನುಭವಾನುಸಾರಿಯಾದ ಯುಕ್ತಿಗೂ ನಿಲುಕದಿರುವ ಮಾತು ಗೌರವಾರ್ಹವಲ್ಲ. ಶುಷ್ಕತರ್ಕಕ್ಕೆ ಬೆಲೆ ಇಲ್ಲ.

ಸತ್ಯವನ್ನು ಹೇಳಬೇಕು, ಅಹಿಂಸೆ ಉತ್ತಮವಾದ ಧರ್ಮ, ದಾನವು ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದ ಗುಣ - ಎಂಬ ನೀತಿಗೆ ಕಾರಣವೇನು? ಆತ್ಮರಕ್ಷಣೆಗಾಗಿಯೋ ಬೇರೆ ಫಲಾಪೇಕ್ಷೆ ಯಿಂದಲೋ ಸುಳ್ಳನ್ನೇಕೆ ಹೇಳಬಾರದು? ಮೀನುಗಳನ್ನು ಹಿಡಿದು ಸಾಗಿಸುವುದು ಪ್ರಾಣಿಹಿಂಸೆಯಲ್ಲವೆ? - ಇಂಥ ಪ್ರಶ್ನೆಗಳನ್ನು ಉತ್ತರಿಸುವುದು ಕಷ್ಟ. ಮನುಷ್ಯನು ಹೀಗೆಯೇ ಬಾಳಬೇಕೆಂದು ಯಾರು ಗೊತ್ತುಮಾಡಿದ್ದಾರೆ? ಭೋಜನಾದಿಸುಖಗಳನ್ನು ಯಥೇಚ್ಛವಾಗಿ ಅನುಭವಿಸಬಹುದಾದರೆ, ವಿಷಯಸುಖಕ್ಕೆ ಮಾತ್ರ ಕಟ್ಟುಪಾಡು ಏಕೆ? ಮನುಷ್ಯರ ಆಲೋಚನಾವಿಧಾನಗಳು ಭಿನ್ನಭಿನ್ನವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಒಬ್ಬರ ಹೇಳಿಕೆ ಇನ್ನೊಬ್ಬರಿಗೆ ಸಂಮತವಾಗದೆ ಮಾನವನ ನೈತಿಕಮಟ್ಟವು, ಬರಿಯ ತರ್ಕದಿಂದ, ರಸಾತಳಕ್ಕೆ ಇಳಿದುಹೋಗುತ್ತದೆ. ಇಂದು ದೇಶವು ಅದೇ ಒಣತರ್ಕವನ್ನು ಹಿಡಿದು ಸಾಗುತ್ತಿರುವಂತಿದೆ.

ತತ್ತ್ವಶೂನ್ಯಾ ರಾಜನೀತಿಃ ಶ್ರಮಹೀನಂ ಧನಾರ್ಜನಂ
ನೀತಿದೂರಂ ಚ ವಾಣಿಜ್ಯಂ ವಿನಾ ಶೀಲಂ ಚ ಶಿಕ್ಷಣಮ್
ಅಂತಃಸಾಕ್ಷಿಹತೋ ಭೋಗೋ ವಿಜ್ಞಾನಂ ಧರ್ಮದೂಷಣಂ
ಅರ್ಚನಂ ತ್ಯಾಗರಹಿತಂ ಸಪ್ತೈತಾನಿ ಮನೋಃ ಕುಲೇ
ಸಾಮಾಜಿಕಮಹಾಪಾಪಾನ್ಯುದಿತಾನಿ ಮಹಾತ್ಮನಾ ॥೩೨॥

"ತತ್ತ್ವಶೂನ್ಯವಾದ ರಾಜಕೀಯ, ಪರಿಶ್ರಮವಿಲ್ಲದ ಧನಸಂಪಾದನೆ, ನೀತಿಭ್ರಷ್ಟವಾದ ವಾಣಿಜ್ಯ, ಶೀಲವನ್ನು ಕಲಿಸದ ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸ, ಮನಃಸಾಕ್ಷಿಗೆ ವಿರುದ್ಧವಾದ ಸುಖಭೋಗ, ಧರ್ಮಬಾಹಿರವಾಗಿ ವಿಜ್ಞಾನದ ಉಪಯೋಗ, ತ್ಯಾಗವಿಲ್ಲದ ದೇವಪೂಜೆ - ಇವು ಏಳು ಮಾನವಜಾತಿಯಲ್ಲಿ ಸಂಭವಿಸುವ ಮಹಾಪಾತಕಗಳು."

ಮಹಾತ್ಮಗಾಂಧಿಯವರು ಹೇಳಿದ ಸಪ್ತಮಹಾಪಾತಕಗಳನ್ನು ಸಂಸ್ಕೃತ ಶ್ಲೋಕಗಳನ್ನಾಗಿ ಪರಿವರ್ತಿಸಿ ಮೇಲೆ ಕೊಡಲಾಗಿದೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಯಾವುದೇ ಒಂದು ಮಹಾಪಾತಕವೂ ಪಾತಕರಾಜನಂತಿದ್ದು ಉಳಿದ ಆರನ್ನು ರಾಜಪರಿವಾರದಂತೆ ತನ್ನ ಜೊತೆಗೆ ಕಟ್ಟಿಕೊಂಡಿರುತ್ತದೆ. ಹೀಗಿರುವಾಗ ಎಲ್ಲವೂ ಸ್ವತಃ ರಾಜನಂತೆ ವೈಭವದಿಂದ ಒಂದು ರಾಷ್ಟ್ರದಲ್ಲಿ ಮೆರೆಯತೊಡಗಿದಾಗ ಆ ರಾಷ್ಟ್ರದ ಗತಿ ಏನಾಗಬೇಕು? ಧರ್ಮಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ಪಂಚ ಮಹಾಪಾತಕಗಳು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದವು (ಮನುಸ್ಮೃತಿ, ೧೧-೫೪): ಬ್ರಹ್ಮಹತ್ಯೆ, ಸುರಾಪಾನ, ಕಳ್ಳತನ, ಗುರುಪತ್ನೀಗಮನ, ಮತ್ತು ಈ ಪಾತಕಗಳನ್ನು ಮಾಡತಕ್ಕವರೊಡನೆ ಸಹವಾಸ - ಇವು ಒಬ್ಬೊಬ್ಬ ವ್ಯಕ್ತಿಯನ್ನು ಅಧೋಗತಿಗೆ ತಳ್ಳತಕ್ಕವು, ಈ ಪಾತಕದ ಫಲ ಆಯಾ ವ್ಯಕ್ತಿಗೆ. ಗಾಂಧಿಜೀಯವರು ಗಣಿಸಿದ ಪಾತಕಗಳಾದರೋ ಸಾಮಾಜಿಕವಾದವು. ಈ ಪಾಪಗಳ ಪರಿಣಾಮವು ಸಮಾಜದ ಮೇಲೆ ಆಗತಕ್ಕದ್ದು. ತತ್ತ್ವಶೂನ್ಯವಾದ ರಾಜಕೀಯ ಮೊದಲಾದ ಕೆಲವು ಪಾತಕಗಳು ಸಮಾಜವನ್ನು ಶೋಷಿಸಿ ನೀತಿಭ್ರಷ್ಟವಾಗಿ ಮಾಡತಕ್ಕವು. ಶ್ರಮಹೀನ ಧನಾರ್ಜನೆ ಮೊದಲಾದ ಕೆಲವು, ಸಮಾಜದ ಶೋಷಣೆಯಿಂದ ಬಂದ ನೀತಿಗೆಟ್ಟ ವ್ಯವಹಾರಗಳು.

ಯಾವ ರಾಷ್ಟ್ರದ ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ ಸಾಧನೆಗಳನ್ನು ಸ್ವಾಮಿ ವಿವೇಕಾನಂದರು ಬಾಯ್ತುಂಬ ಹೊಗಳಿದರೋ, ಯಾವ ರಾಷ್ಟ್ರದ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯಕ್ಕಾಗಿ ಗಾಂಧಿಜೀ ಮೊದಲಾದವರು ಅಹರ್ನಿಶಿ ದುಡಿದರೋ ಆ ರಾಷ್ಟ್ರವು ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವನ್ನು ಗಳಿಸುವಾಗಲೇ ಅರ್ಧಾಂಗ ಪಾರ್ಶ್ವವಾಯುರೋಗಕ್ಕೆ ಬಲಿಯಾಯಿತು. ಅಳಿದುಳಿದ ರಾಷ್ಟ್ರದಲ್ಲಿ ಗಾಂಧಿಜೀಯವರು ಗಣಿಸಿದ ಸಪ್ತ ಮಹಾಪಾತಕಗಳೂ ಪ್ರೇತಗಳಂತೆ ಕುಣಿಯತೊಡಗಿವೆ. ಪ್ರತಿದಿನ ಇವುಗಳ ಕುಣಿತ ಪ್ರಬಲವಾಗುತ್ತಲೇ ಇದೆ. ರಾಜಕೀಯ ಪಕ್ಷಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದೆರಡು ಪಕ್ಷಗಳನ್ನು ವಿನಾಯಿಸಿ ಉಳಿದ ಪಕ್ಷಗಳು ಯಾವ ತತ್ತ್ವಭೇದವೂ

ಇಲ್ಲದೆ ಬೇರೆಬೇರೆಯಾಗಿ ಕೂಗಾಟಗಳನ್ನೆಬ್ಬಿಸಿವೆ. ತತ್ತ್ವವೇ ಇಲ್ಲದಾಗ ತತ್ತ್ವಭೇದವೆಲ್ಲಿಂದ ಬರುತ್ತದೆ? ತಮಗೆ ಕೋಗಿಲೆಯ ಬಣ್ಣವಿದೆಯೆಂದು ಕಾಗೆಗಳು ಕೂಗಾಟವನ್ನೆಬ್ಬಿಸಿದಾಗ ಯಾವ ಕಾಗೆಯ ಧ್ವನಿ ಇಂಪಾದೀತು? ಯಾವುದರಲ್ಲಿ ಪಂಚಮಸ್ವರ ಇದ್ದೀತು? ರಾಷ್ಟ್ರಭಕ್ತರು ತೀವ್ರವಾಗಿ ಆಲೋಚಿಸಬೇಕಾದ ಕಾಲ ಈಗ ಸಂನಿಹಿತವಾಗಿದೆ.

ರೋಗೋಽಂಡಜೋಽಂಕುರೋಽಗ್ನಿಃ
ವಿಷಮಶ್ವತರೋ ಘುಣಾಃ ಕ್ರಿಮಯಃ ।
ಪ್ರಕೃತಿಕೃತಘ್ನಶ್ಚ ನರಃ
ಸ್ವಾಶ್ರಯಮವಿನಾಶ್ಯ ನೈಧಂತೇ ॥೩೩॥

— *ಸುಭಾಷಿತರತ್ನ-ಭಾಂಡಾಗಾರ*

"ರೋಗ, ಹಕ್ಕಿ, ಮೊಳಕೆ, ಬೆಂಕಿ, ವಿಷ, ಹೇಸರಗತ್ತೆ, ಮರವನ್ನು ಕೊರೆಯುವ ಹುಳು, ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಕ್ರಿಮಿ ಮತ್ತು ಪ್ರಕೃತಿಕಂಟಕನಾದ ಮನುಷ್ಯ - ಇವರೆಲ್ಲರೂ ತಮಗೆ ಆಶ್ರಯದಾತರಾದವರನ್ನೇ ನಾಶಮಾಡದೆ ವರ್ಧಿಸುವುದಿಲ್ಲ; ತಮ್ಮ ಆಶ್ರಯದಾತರನ್ನೇ ನಾಶಮಾಡಿ ವರ್ಧಿಸುತ್ತಾರೆ."

ಕೃತಘ್ನರ ಸ್ವಭಾವವನ್ನು ಮಾರ್ಮಿಕವಾಗಿ ಇಲ್ಲಿ ವರ್ಣಿಸಲಾಗಿದೆ. ರೋಗವು ದೇಹದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿ ದೇಹದಲ್ಲಿ ಬೆಳೆದು ದೇಹವನ್ನೇ ನಾಶಮಾಡುತ್ತದೆ. ಮೊಟ್ಟೆಯು ಮುಂದೆ ಮರಿಯಾಗುವ ಜೀವದ್ರವವನ್ನು ತನ್ನೊಳಗಿಟ್ಟು ಕಾಪಾಡುತ್ತದೆ. ತನ್ನನ್ನು ರಕ್ಷಿಸಿ ಪೋಷಿಸಿದ ಮೊಟ್ಟೆಯನ್ನೊಡೆದು ಹಕ್ಕಿ ಹೊರಬರುತ್ತದೆ! ಬೀಜವನ್ನು ಧ್ವಂಸಮಾಡಿ ಮೊಳಕೆ ಬೆಳೆಯುತ್ತದೆ. ಬೆಂಕಿಯು ತನಗೆ ಆಶ್ರಯ ಕೊಡುವ ವಸ್ತುವನ್ನೇ ಸುಟ್ಟು ಬೂದಿಮಾಡಿ ವರ್ಧಿಸುತ್ತದೆ. ಅದಕ್ಕೆ 'ಆಶ್ರಯಾಶ' ಎಂದು ಹೆಸರೇ ಇದೆ; ತನಗೆ ಆಶ್ರಯವಾದ್ದನ್ನು ತಿನ್ನತಕ್ಕವನೆಂದು ಅದರ ಅರ್ಥ. ವಿಷಜಂತುಗಳನ್ನು ಮಾನವನು ಕೊಂದುಹಾಕುತ್ತಾನೆ. ಜಂತುವಿನಲ್ಲಿರುವ ವಿಷವೇ ಆ ಪ್ರಾಣಿಯ ವಧೆಗೆ ನಿಮಿತ್ತ. ಹೇಸರಗತ್ತೆ ಹುಟ್ಟಿದೊಡನೆ ಅದರ ತಾಯಿ ಸತ್ತುಹೋಗುತ್ತದೆಯಂತೆ. ಈ ಗುಂಪಿಗೆ ಚೇಳು, ಏಡಿಗಳನ್ನೂ ಸೇರಿಸಬಹುದು. ಅವುಗಳ ಮರಿಗಳು ತಾಯಿಯ ಗರ್ಭನಿರ್ಭೇದವನ್ನೆಸಗುತ್ತಲೇ ಹೊರಬರುತ್ತವೆ. ಇನ್ನು ಮರವನ್ನು ಕೊರೆಯುವ ಹುಳು, ಗೆದ್ದಲು ಮೊದಲಾದ ಕ್ರಿಮಿಗಳ ಸ್ವಭಾವ

ಎಲ್ಲರಿಗೂ ತಿಳಿದ ಸಂಗತಿ. ಕಡೆಯಲ್ಲಿ ಬರುತ್ತಾನೆ 'ಪ್ರಕೃತಿಕೃತಘ್ನನಾದ ನರ'. ಇವನು 'ಆಶ್ರಯಾಶ'ರಿಗೆಲ್ಲ ಮೂರ್ಧನ್ಯ, ಕಿರೀಟಪ್ರಾಯ! ರೋಗಾದಿಗಳೆಲ್ಲ ಉಪಮಾನ; ಮನುಷ್ಯನು ಉಪಮೇಯ.

ರೋಗ, ಬೆಂಕಿ, ವಿಷ, ಮೊಳಕೆಗಳು - ಇವೆಲ್ಲ ಜಡವಸ್ತುಗಳು. ಹಕ್ಕಿ ಮೊದಲಾದವು ವಿವೇಕರಹಿತ ಪ್ರಾಣಿಗಳು; ಅವುಗಳ ಕ್ರಿಯೆ ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾದದ್ದು, ಬುದ್ಧಿಪೂರ್ವಕವಾದ್ದಲ್ಲ. ಮನುಷ್ಯನ ಕೃತಘ್ನತೆಯಾದರೋ ದುರ್ಬುದ್ಧಿಯಿಂದ ಬಂದದ್ದು. ಹಣದ ಗಳಿಕೆಗಾಗಿ ಕಾಡನ್ನೇ ಕಡಿದು ನಾಶಮಾಡುವುದು, ಹೊಳೆಯ ನೀರಿಗೆ ಕೊಳಚೆಯನ್ನು ಬಿಡುವುದು 'ಪ್ರಕೃತಿಕೃತಘ್ನತೆ'. ಪರಿಸರಮಾಲಿನ್ಯ, ಜಲಮಾಲಿನ್ಯ, ವಾಯುಮಾಲಿನ್ಯಗಳೆಲ್ಲ ಕೃತಘ್ನತೆಯ ಪ್ರತೀಕಗಳು. ಭರತಖಂಡವನ್ನು ಒಂದುಗೂಡಿಸಿ ಸಕಲಭಾಷೆಗಳನ್ನೂ ತಾಯಿಯಂತೆ ಸಾಕಿ ಬೆಳೆಸಿದ ಸಂಸ್ಕೃತಭಾಷೆಯನ್ನೇ ದ್ವೇಷಿಸುವುದು ಛಲದಿಂದ ಮಾಡುತ್ತಿರುವ ಬುದ್ಧಿಪೂರ್ವಕವಾದ ಕೃತಘ್ನತೆ.

ರಾಷ್ಟ್ರದ್ರೋಹಕ್ಕಿಂತ ದೊಡ್ಡ ಕೃತಘ್ನತೆ ಯಾವುದಿದೆ? ಸಹಸ್ರಾರು ವರ್ಷಗಳಿಂದ ತನ್ನ ವಂಶಪರಂಪರೆಯನ್ನೇ ತಾಯಿಗಿಂತ ಅಧಿಕವಾಗಿ ಪೋಷಿಸಿಕೊಂಡುಬಂದ ಭಾರತಮಾತೆಯ ದೇಹವನ್ನೇ ನಿಷ್ಕರುಣೆಯಿಂದ ಸೀಳಿಹಾಕಿದವರಿಗಿಂತ ದ್ರೋಹಿಗಳು ಯಾರಿದ್ದಾರು? ಮತೀಯ ವೈಮನಸ್ಯವೆಂಬ ಅದೇ ದುಷ್ಟಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಮತಿಪೂರ್ವಕವಾಗಿಯೇ ತಾತ್ಕಾಲಿಕ ಲಾಭಕ್ಕಾಗಿ ಬಡಿದೆಬ್ಬಿಸುತ್ತಿರುವ ರಾಜಕೀಯಸ್ಥರಿಗಿಂತ, ಬುದ್ಧಿಜೀವಿಗಳಿಗಿಂತ ಅಧಿಕಕೃತಘ್ನರನ್ನು ಈ ರಾಷ್ಟ್ರದಲ್ಲಲ್ಲದೆ ಇನ್ನೆಲ್ಲಿ ಕಾಣಲಾದೀತು? ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಆಸ್ತಿಪಾಸ್ತಿಗಳ ವಿಧ್ವಂಸಕೃತ್ಯ, ಮುಷ್ಕರ, ದೊಂಬಿ, ಕೊಲೆ, ಸುಲಿಗೆಗಳೆಲ್ಲವೂ ಪ್ರಕೃತಿಕೃತಘ್ನತೆಯ ಅಪರಾವತಾರಗಳು.

ಇನ್ನೊಂದು ಮಹತ್ತಮವಾದ ಕೃತಘ್ನತೆಯುಂಟು. ಅದು ತನ್ನ ಮೂಲವನ್ನೇ, ತನ್ನ ಅಸ್ತಿತ್ವವನ್ನೇ ಅಲ್ಲಗಳೆಯುವ ನಾಸ್ತಿಕವಾದ. ಎಲ್ಲ ಅನರ್ಥ-ಅಪಾರ್ಥಗಳಿಗೂ ಅದು ತವರುಮನೆ.

ಯಥಾ ವ್ಯಾಲಗಲಸ್ಥೋಽಪಿ ಭೇಕೋ ದಂಶಾನಪೇಕ್ಷತೇ ।
ತಥಾ ಕಾಲಾಹಿನಾ ಗ್ರಸ್ತೋ ಲೋಕೋ ಭೋಗಾನಪೇಕ್ಷತೇ ॥೩೪॥

— *ಸಮಯೋಚಿತಪದ್ಯ-ಮಾಲಿಕಾ*

"ತನ್ನನ್ನು ನುಂಗುತ್ತಿರುವ ಹಾವಿನ ಗಂಟಲಿನಲ್ಲಿ ಅರ್ಧ ಸಿಕ್ಕಿಕೊಂಡಿದ್ದರೂ ಕಪ್ಪೆಯು ಕೀಟಗಳನ್ನು ತಿನ್ನಲು ಬಯಸುತ್ತದೆ. ಹಾಗೆಯೇ ಕಾಲಸರ್ಪವು ಬಂದು ಹಿಡಿದಿದ್ದರೂ ಜನರು ಸುಖಭೋಗಗಳನ್ನು ಬಯಸುತ್ತಾರೆ."

'ಜಾತಸ್ಯ ಮರಣಂ ಧ್ರುವಂ' ಎಂಬ ಮಾತನ್ನು ಎಲ್ಲರೂ ಬಲ್ಲರು. ಒಂದು ದಿನ ತನ್ನ ಸಾವು ಇದೆಯೆಂಬುದನ್ನು ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬನೂ ಅರಿತಿದ್ದಾನೆ. ಸಾವು ಬಂದರೆ ಎಲ್ಲವೂ ಮುಗಿದಂತೆಯೇ. ಹೆಂಡತಿ, ಗಂಡ, ಮಕ್ಕಳು, ಮನೆ, ಆಸ್ತಿ, ಚಿನ್ನ, ಬೆಳ್ಳಿ - ಎಲ್ಲವೂ ಒಟ್ಟಿಗೇ ಕೈತಪ್ಪಿಹೋಗುತ್ತದೆ. ಜನ್ಮಾಂತರವನ್ನು ಪಡೆದು ಬಂದು "ನಾನೇ ಅವನು. ಈಗ ಬೇರೆ ಕಡೆ ಹುಟ್ಟಿಬಂದಿದ್ದೇನೆ. ಈ ಹೊಲ, ನೆಲ ಎಲ್ಲವೂ ನನ್ನದು" ಎಂದು ಹೇಳಿದರೆ ಯಾರೂ ಕೇಳುವುದಿಲ್ಲ! ಇವಳು ನನ್ನ ಹೆಂಡತಿ, ಇವರು ಮಕ್ಕಳು, ಇದು ನನ್ನ ಆಸ್ತಿ - ಎಂಬ ವ್ಯಾಮೋಹ ತನ್ನ ಸಾವಿನೊಡನೆ ಸತ್ತುಹೋಗುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಲೋಕವು ಇದನ್ನು ಒಂದು ಕ್ಷಣಕಾಲವಾದರೂ ಪರ್ಯಾಲೋಚಿಸುತ್ತದೆಯೆ? ಹಾವಿನ ದವಡೆಯಲ್ಲಿ ಸಿಕ್ಕಿಕೊಂಡಿದ್ದರೂ ಕಪ್ಪೆಯು ಹಾರಾಡುವ ಕೀಟಗಳನ್ನು ತಿನ್ನಲು ಬಾಯಿತೆರೆಯುತ್ತದೆ. ಇನ್ನು ಸ್ವಲ್ಪಹೊತ್ತಿನಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಗತಿ ಏನಾಗುತ್ತದೆಂಬುದನ್ನು ಅದು ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳುವುದಿಲ್ಲ. ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಕಪ್ಪೆಗಿಂತ ಮನುಷ್ಯನು ಯಾವ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಅಧಿಕ? ಕಾಲಸರ್ಪದ ಹಿಡಿತದಿಂದ ಯಾವ ಸರ್ವಾಧಿಕಾರಿಯೂ ತಪ್ಪಿಸಿಕೊಳ್ಳಲಾರ. ಹಿಟ್ಲರ್, ಮುಸೊಲಿನಿ, ಸ್ಟಾಲಿನ್‌ಗಳ ಆಜ್ಞೆಗೆ ಹುಸಿ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಕಾಲಸರ್ಪದ ಮೇಲೆ ಅವರ ಆಜ್ಞೆ ಏನೇನೂ ನಡೆಯಲಿಲ್ಲ. ಅದು ಅವರನ್ನು ಏಕಾಪೋಶನ ತೆಗೆದುಕೊಂಡಿತು.

ಭೋಜರಾಜನು ಬಾಲಕನಾಗಿದ್ದಾಗ ಅವನ ತಂದೆ ಮೃತನಾದ. ಭೋಜನ ಚಿಕ್ಕಪ್ಪ ಮುಂಜನು ತನ್ನ ಅಣ್ಣನ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಕಬಳಿಸಬೇಕೆಂದು ಸಂಚು ಮಾಡಿ, ಭೋಜನನ್ನು ರಹಸ್ಯವಾಗಿ ಕೊಲ್ಲಬೇಕೆಂದು ಮಂತ್ರಿಗೆ ಆಜ್ಞಾಪಿಸಿದ. ಮಂತ್ರಿಯು ಭೋಜನನ್ನು ಅರಣ್ಯಕ್ಕೆ ಕರೆದೊಯ್ದು ಸಂಗತಿಯೇನೆಂಬುದನ್ನು ತಿಳಿಸಿದ. ಆಗ ಭೋಜನು ಒಂದು ಶ್ಲೋಕವನ್ನು ಬರೆದು ಮುಂಜನಿಗೆ ಕಳಿಸಿದ. ಆ ಶ್ಲೋಕ ಇದು:

ಮಾಂಧಾತಾ ಚ ಮಹೀಪತಿಃ ಕೃತಯುಗಾಲಂಕಾರಭೂತೋ ಗತಃ
ಸೇತುರ್ಯೇನ ಮಹೋದಧೌ ವಿರಚಿತಃ ಕ್ವಾಸೌ ದಶಾಸ್ಯಾಂತಕಃ ।
ಅನ್ಯೇ ಚಾಪಿ ಯುಧಿಷ್ಠಿರಪ್ರಭೃತಯೋ ಯಾತಾ ದಿವಂ ಭೂಪತೇ
ನೈಕೇನಾಪಿ ಸಮಂ ಗತಾ ವಸುಮತೀ ಮುಂಜ ತ್ವಯಾ ಯಾಸ್ಯತಿ ॥

"ಕೃತಯುಗಕ್ಕೆ ಅಲಂಕಾರಪ್ರಾಯನಾಗಿದ್ದ ಮಾಂಧಾತಚಕ್ರವರ್ತಿಯು ಮರಣವನ್ನಪ್ಪಿಸಿದ. ಮಹಾಸಾಗರಕ್ಕೆ ಸೇತುವೆಯನ್ನು ಕಟ್ಟಿ ರಾವಣನನ್ನೇ ಸಂಹರಿಸಿದ ಶ್ರೀರಾಮನು ಈಗೆಲ್ಲಿದ್ದಾನೆ? ಯುಧಿಷ್ಠಿರನೇ ಮೊದಲಾದ ಉಳಿದೆಲ್ಲ ರಾಜರೂ ಸ್ವರ್ಗಸ್ಥರಾದರು. ಯಾರೊಡನೆಯೂ ಈ ಭೂಮಿ ಹೋಗಲಿಲ್ಲ! ಮುಂಜರಾಜ, ಇದು ನಿನ್ನೊಡನೆ ಮಾತ್ರ ಬರುವುದು!"

ಆ ಶ್ಲೋಕವನ್ನೋದಿ ಮುಂಜರಾಜನು ಪಶ್ಚಾತ್ತಾಪದಿಂದ ಗೋಳಾಡಿದನಂತೆ.

ಇದೆಲ್ಲವೂ ತಿಳಿದಿದ್ದರೂ ನಮಗೆ ತಾಪವಾಗುವುದೇ ಇಲ್ಲ. ಆಮೇಲೆ ಪಶ್ಚಾತ್ತಾಪಪಡುವುದಕ್ಕೆ ನಾವಿರುವುದೇ ಇಲ್ಲ!

ಎಷ್ಟೋ ಕೋಟಿ ರೂಪಾಯಿ ಬಂದು ಸೇರಿದ್ದರೂ ಆಸೆಗೆ ತೃಪ್ತಿಯಿಲ್ಲ. ನಟಿಯ ಕುಣಿತ ನಿಲ್ಲುತ್ತದೆ; ಆಸೆಯ ಕುಣಿತ ನಿಲ್ಲುವುದಿಲ್ಲ. ಅಷ್ಟು ಹಣ ಯಾರಿಗಾಗಿ? ಎಲ್ಲಿಗೆ ಒಯ್ಯುವುದಕ್ಕಾಗಿ? ಕಾನೂನುಗಳನ್ನು ರಚಿಸತಕ್ಕ ಪ್ರಾಜ್ಞರೆಂದು ಚುನಾಯಿತರಾದ ಶಾಸಕರೂ ಮಂತ್ರಿಗಳೂ ನೀತಿಸೂತ್ರಗಳನ್ನು ಹರಿದೆಸೆದು ಧಾವಿಸುತ್ತಿರುವಾಗ ಯಾರು ಯಾರನ್ನು ತಡೆದಾರು?

> ಅವಮಾನಂ ಪುರಸ್ಕೃತ್ಯ ಮಾನಂ ಕೃತ್ವಾ ಚ ಪೃಷ್ಠತಃ ।
> ಸ್ವಾರ್ಥಂ ಸಮುದ್ಧರೇತ್ ಪ್ರಾಜ್ಞಃ ಸ್ವಾರ್ಥಭ್ರಂಶೋ ಹಿ ಮೂರ್ಖತಾ ॥

ಇದೊಂದು ಕಣಿಕನೀತಿ : "ಬುದ್ಧಿಶಾಲಿಯು ಮಾನವನ್ನು ಹಿಂದಕ್ಕೆ ತಳ್ಳಿಹಾಕಿ ಅವಮಾನದ ಪತಾಕೆಯನ್ನು ಎತ್ತಿಹಿಡಿದಾದರೂ ಸ್ವಾರ್ಥವನ್ನು ಸಾಧಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಸ್ವಾರ್ಥವನ್ನು ಕಡೆಗಾಣಿಸುವುದು ಮೂರ್ಖತೆಯೇ ಸರಿ!"

ಕಲಿಯುಗದ ಮಹಿಮೆ ಇದೇ ಇರಬೇಕು.

ಭೇದಾಭೇದೌ ಸಪದಿ ಗಲಿತೌ ಪುಣ್ಯಪಾಪೇ ವಿಶೀರ್ಣೇ
ಮಾಯಾಮೋಹೌ ಕ್ಷಯಮುಪಗತೌ ನಷ್ಟಸಂದೇಹವೃತ್ತೇಃ ।
ಶಬ್ದಾತೀತಂ ತ್ರಿಗುಣರಹಿತಂ ಪ್ರಾಪ್ಯ ತತ್ತ್ವಾವಬೋಧಂ
ನಿಸ್ತ್ರೈಗುಣ್ಯೇ ಪಥಿ ವಿಚರತಃ ಕೋ ವಿಧಿಃ ಕೋ ನಿಷೇಧಃ ॥೩೫॥

— *ಸುಭಾಷಿತರತ್ನ-ಭಾಂಡಾಗಾರ*

> "ತತ್ತ್ವಜ್ಞಾನ ಉಂಟಾದ್ದರಿಂದ ಭೇದ-ಅಭೇದ ಎಂಬ ಕಲ್ಪನೆಗಳು ಥಟ್ಟನೆ ಅಡಗಿದವು. ಪುಣ್ಯ-ಪಾಪಗಳೆಂಬ ಕರ್ಮಬಂಧಗಳು ಕಳಚಿಹೋದವು. ಅಜ್ಞಾನ-ವ್ಯಾಮೋಹಗಳು ಕ್ಷೀಣಿಸಿದವು. ಎಲ್ಲ ಸಂದೇಹಗಳೂ ನಿವೃತ್ತಿಹೊಂದಿದವು. ಶಬ್ದದಿಂದ ವರ್ಣಿಸಲಾಗದ, ಗುಣತ್ರಯರಹಿತವಾದ ಬ್ರಹ್ಮಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರವೆಂಬ ತತ್ತ್ವಜ್ಞಾನವು ಪ್ರಾಪ್ತವಾಯಿತು. ತ್ರಿಗುಣಾತೀತವಾದ ಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ಸಂಚರಿಸತಕ್ಕವನಿಗೆ ವಿಧಿ ಯಾವುದು, ನಿಷೇಧ ಯಾವುದು?"

ಈ ಶ್ಲೋಕವು ಶ್ರೀಶಂಕರಾಚಾರ್ಯವಿರಚಿತವೆಂಬ ಹೇಳಿಕೆ ಇದೆ. ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನಿಯಾದ ಅವಧೂತನ ಸ್ಥಿತಿಯನ್ನಿಲ್ಲಿ ವರ್ಣಿಸಲಾಗಿದೆ. ಅವನಿಗೆ ಯಾವ ವಸ್ತುವಿನಲ್ಲಿಯೂ ಪರಸ್ಪರ ಭೇದವೇ ಕಾಣಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಮಣ್ಣು-ಚಿನ್ನ, ಬೆಳ್ಳಿ-ಕಬ್ಬಿಣ ಇವೆಲ್ಲವೂ ಅವನಿಗೆ ಬ್ರಹ್ಮಸ್ವರೂಪವಾಗಿಯೇ ತೋರುತ್ತವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಭೇದಬುದ್ಧಿ ಇಲ್ಲ. ಎರಡು ವಸ್ತುಗಳಿದ್ದರೆ ಅದೂ ಇದೂ ಒಂದೇ ಎನ್ನಲು ಸಾಧ್ಯವಾದೀತು. ಎರಡು ವಸ್ತುಗಳೇ ಇಲ್ಲದಿದ್ದಾಗ, ಅದು-ಇದು ಎನ್ನುವ ವ್ಯವಹಾರಕ್ಕೆ ಅವಕಾಶವಿಲ್ಲವಾದ್ದರಿಂದ ಅಭೇದಬುದ್ಧಿಯೂ ಇಲ್ಲ. ಜ್ಞಾನಿಗೆ ಪುಣ್ಯಪಾಪಗಳ ಲೇಪವೇ ಇಲ್ಲ. ಜಗತ್ತಿನ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಸಂದೇಹವು ಹೋಗಿ ನಿಶ್ಚಯಜ್ಞಾನವಾದ್ದರಿಂದ ಅಜ್ಞಾನವೂ ಇಲ್ಲ, ನನ್ನದೆಂಬ ವ್ಯಾಮೋಹವೂ ಇಲ್ಲ. ಇಂತಹ ಅವಧೂತನು ತಪ್ಪುದಾರಿ ಹಿಡಿಯುವ ಪ್ರಸಂಗವೇ ಇಲ್ಲವಾದ್ದರಿಂದ ವಿಧಿಯೂ ಬೇಕಾಗಿಲ್ಲ, ನಿಷೇಧವೂ ಬೇಕಾಗಿಲ್ಲ.

ಮಾತಿನಿಂದ ವರ್ಣಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲದ, ಶಬ್ದಾತೀತವಾಗಿರುವ ಒಂದು ವಸ್ತು ಇರುವುದುಂಟೆ? - ಎಂದು ಕೇಳಿದರೆ 'ಇದೆ' ಎಂದು ಧಾರಾಳವಾಗಿ ಹೇಳಬಹುದು. ನಮ್ಮ ಸರ್ಕಾರವು ಪಾಲಿಸುತ್ತಿರುವ 'ಧರ್ಮನಿರಪೇಕ್ಷತೆ - ಸೆಕ್ಯುಲರಿಸಂ' ಎಂಬ ವಸ್ತುವೇ ಅದು! ಈ ತತ್ತ್ವವು ವರ್ಣನೆಗೆ ನಿಲುಕತಕ್ಕದ್ದಲ್ಲ. ಅದು ಧರ್ಮಪ್ರೀತಿಯಲ್ಲ, ಧರ್ಮದ್ವೇಷವಲ್ಲ; ಧರ್ಮದ ಅಪೇಕ್ಷೆಯೂ ಅಲ್ಲ, ಉಪೇಕ್ಷೆಯೂ ಅಲ್ಲ. ಅದು ಧರ್ಮನಿರಪೇಕ್ಷತೆ! ಹಿಂದೂ, ಮುಸ್ಲಿಂ, ಕ್ರಿಶ್ಚಿಯನ್, ಪಾರ್ಸಿಗಳೆಲ್ಲರೂ ಸುಖವಾಗಿ ಬಾಳಬೇಕೆಂಬುದೇ ನಮ್ಮ ಧ್ಯೇಯ. ಭೇದಬುದ್ಧಿ ಇಲ್ಲದ್ದರಿಂದಲೇ ರಾಷ್ಟ್ರವು ಇಬ್ಭಾಗವಾಗಲು ಸಂಮತಿಸಿದೆವು. ನಾಮ, ರೂಪಗಳು ಯಾವುದಿದ್ದರೇನು? ಪಾಕಿಸ್ತಾನವು ಭರತಖಂಡದಲ್ಲಿಯೇ ಇರುತ್ತದೆಯಲ್ಲವೆ? ಹಾಗೆಯೇ ಅಭೇದ ಬುದ್ಧಿಯೂ ಇಲ್ಲದ್ದರಿಂದ ಪಾಕಿಸ್ತಾನದೊಡನೆ ಹೋರಾಡಿದೆವು. ನನ್ನದೆಂಬ

ವ್ಯಾಮೋಹವಿಲ್ಲದ ಪ್ರಯುಕ್ತ, ಕಾಶ್ಮೀರಿ ಪಂಡಿತರು ಲಕ್ಷಗಟ್ಟಲೆ ನಿರಾಶ್ರಿತರಾಗಿ ಓಡಿಬಂದರೂ ನಾವು ಗಣಿಸುವುದಿಲ್ಲ. 'ವಸುಧೈವ ಕುಟುಂಬಕಂ' ಎಂಬುದೇ ನಮ್ಮ ತತ್ತ್ವವಾದ್ದರಿಂದ ಬಂಗ್ಲಾದೇಶದವರು, ಶ್ರೀಲಂಕಾದ ತಮಿಳರು ವಲಸೆ ವಲಸೆಯಾಗಿ ಬರಲಿ, ನಮ್ಮ ಆಕ್ಷೇಪಣೆ ಇಲ್ಲ. ಮಣ್ಣು-ಚಿನ್ನ ಎರಡೂ ಒಂದೇ. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಮಣ್ಣಿನ ನೆಲವನ್ನು ಬಿಟ್ಟುಕೊಟ್ಟು ಚಿನ್ನದ ಗಟ್ಟಿಗಳನ್ನು ಪೇರಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತೇವೆ. ಹಣದಲ್ಲಿ ಅಭಿಮಾನವೇನೂ ಇಲ್ಲವಾದ್ದರಿಂದ ಕೋಟಿಕೋಟಿಗಟ್ಟಲೆ ಸರ್ಕಾರಿ ಹಣವನ್ನು ಮಣ್ಣಿನ ರಾಶಿಯಂತೆ ತೂರಾಡುತ್ತೇವೆ! ಕೆಲವು ವರ್ಷಗಳ ಹಿಂದೆ ದೆಹಲಿಯಲ್ಲಿ ನಮ್ಮ ಕಣ್ಣಮುಂದೆಯೇ ಸಾವಿರಾರು ಕೊಲೆಗಳು ನಡೆದವು. ನಾವು ಲಕ್ಷಿಸಿದೆವೇನು? ಎಷ್ಟೋ 'ಸ್ಕ್ಯಾಮು'ಗಳೂ ಲಂಚದ ಆಪಾದನೆಗಳೂ ಬಂದವು. ಗಮನಿಸಿದೆವೇನು? ಪುಣ್ಯಪಾಪಗಳ ಕರ್ಮಬಂಧನ ನಮಗಿಲ್ಲ! ಅಡ್ಡದಾರಿಯಿಂದ, ನುಸುಳುದಾರಿಯಿಂದ, ಕಳ್ಳದಾರಿಯಿಂದ ಶಾಸಕರು ನಮ್ಮ ಪಕ್ಷಕ್ಕೆ ಸೇರಿದರೆ ಬೇಡವೆನ್ನುತ್ತೇವೇನು? ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಜನರು ಸನ್ಮಾರ್ಗಕ್ಕೆ ಬಂದರಾಯಿತು! ಗುರಿ ಒಳ್ಳೆಯದಿರಬೇಕು, ದಾರಿ ಯಾವುದಾದರೇನು? ಹಿಂದೂಗಳಿಗೊಂದು ಕಾನೂನು, ಮುಸ್ಲಿಮರಿಗೊಂದು ಕಾನೂನು ಎಂದು ಕೂಗಾಡುವುದು ಅಜ್ಞಾನದಿಂದ. ಜ್ಞಾನದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ನೋಡಿದಾಗ ಹಿಂದೂ-ಮುಸ್ಲಿಮರಲ್ಲಿರತಕ್ಕದ್ದು ಒಂದೇ ಆತ್ಮ ಎಂಬ ತತ್ತ್ವ ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಆಗ ಎಲ್ಲ ಕೂಗಾಟವೂ ನಿಂತುಹೋಗುತ್ತದೆ. ಬೊಂಬಾಯಿಯಲ್ಲಿ ಬಾಂಬು ಆಸ್ಫೋಟದಿಂದ ಬಹಳ ಜನರು ಕೊಲೆಗೀಡಾದರು. ಕೊಲೆಗಡುಕರನ್ನೇಕೆ ಬಂಧಿಸುವುದಿಲ್ಲ? - ಎಂದು ಅಜ್ಞಾನಿಗಳು ಕೇಳುತ್ತಾರೆ. ಎಲೈ ಮೂಢ! ಕೊಲೆ ಮಾಡಿದ ಕೊಲೆಗಡುಕ ಯಾರು? ಕೊಲ್ಲಿಸಿಕೊಂಡವನು ಯಾರು? ಆತ್ಮನಿಗೆ ಮರಣವಿಲ್ಲ. 'ನಾಯಂ ಹಂತಿ ನ ಹನ್ಯತೇ'. ಅವಧೂತರಿಗೆ ಯಾವ ವಿಧಿನಿಷೇಧಗಳೂ ಇಲ್ಲ.

ಪರೋಪಕಾರವಿಜ್ಞಾನಮಾತ್ರ-ಲಾಭೋಪಜೀವಿನಾಮ್ ।
ದಾಶಾನಾಮಿವ ಧೂರ್ತಾನಾಂ ಜಾಲಾಯ ಗುಣಸಂಗ್ರಹಃ ॥೩೬॥

— *ಸುಭಾಷಿತರತ್ನ-ಭಾಂಡಾಗಾರ*

"ಪರರಿಗೆ ಯಾವಯಾವ ಉಪಕಾರಗಳನ್ನು ಮಾಡಬಹುದೆಂದು ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳುವ ಲಾಭದಿಂದ ಮಾತ್ರ ಜೀವಿಸತಕ್ಕ ಧೂರ್ತರು

ಸದ್ಗುಣಗಳನ್ನು ತಮ್ಮಲ್ಲಿ ಆರೋಪಿಸಿಕೊಂಡು ಪ್ರಕಟಿಸುತ್ತಾರೆ. ಬೆಸ್ತರು ಮೀನುಬಲೆಯನ್ನು ಹೆಣೆಯುವುದಕ್ಕಾಗಿ ದಾರಗಳನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸಿ ಕೊಳ್ಳುವಂತೆ ಈ ಧೂರ್ತರು ಗುಣಗಳನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸುತ್ತಾರೆ." (ಗುಣಸಂಗ್ರಹ - ಸದ್ಗುಣಗಳನ್ನು ತಮ್ಮಲ್ಲಿ ಆರೋಪಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು ಮತ್ತು ದಾರಗಳನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸುವುದು.)

ಧೂರ್ತನೆಂದರೆ ವಂಚಕನೆಂದೂ ಜೂಜುಖೋರನೆಂದೂ ಧತ್ತೂರಿಗಿಡವೆಂದೂ ಮೂರು ಅರ್ಥಗಳಿವೆ. ಈ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ 'ಧುರ್ವೀ = ಹಿಂಸಾಯಾಂ' ಎಂಬ ಧಾತು ಮೂಲ. ಈ ಮೂವರಿಂದಲೂ ಆಗತಕ್ಕದ್ದು ಹಿಂಸೆಯೇ. ವಂಚಕನು ನಂಬಿದವರಿಗೆ ಮೋಸಮಾಡುವುದರ ಮೂಲಕ ಹಿಂಸೆ ಮಾಡುತ್ತಾನೆ. ಜೂಜುಖೋರನಿಂದ ತನ್ನ ಕುಟುಂಬಕ್ಕೆ ಹಿಂಸೆ. ಧತ್ತೂರಿಗಿಡದ ಕಾಯಿ, ಹೂಗಳನ್ನು ಸೇವಿಸಿದರೆ ಅದು ಉನ್ಮಾದವನ್ನುಂಟುಮಾಡಿ ಹುಚ್ಚು ಹಿಡಿಸುತ್ತದೆ.

ಧೂರ್ತರು ವ್ಯವಹಾರದ ಎಲ್ಲ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಇದ್ದಾರೆ. ವ್ಯಾಪಾರ, ವಾಣಿಜ್ಯ, ಕೈಗಾರಿಕೆ ಮೊದಲಾದ ಸಕಲಜೀವನವೃತ್ತಿಗಳಲ್ಲಿಯೂ ವಂಚಕರಿದ್ದಾರೆ. ವೈದ್ಯಕ, ಜ್ಯೌತಿಷಗಳಲ್ಲಿದ್ದಾರೆ. ಸಾಧುಸಂತರ ವೇಷದಲ್ಲಿ ಹಣಮಾಡತಕ್ಕವರಿದ್ದಾರೆ. ವಿದ್ಯಾದಾನ ಮಾಡುತ್ತೇವೆಂದು ವಿದ್ಯಾಶಾಲೆಗಳೆಂಬ ವ್ಯಾಪಾರದ ಅಂಗಡಿಗಳನ್ನು ನಡೆಸತಕ್ಕವರಿದ್ದಾರೆ. ಧೂರ್ತತೆಯು ವಿಶ್ವರೂಪವನ್ನು ಧರಿಸಿ ಮನುಷ್ಯಜಾತಿಯನ್ನು ವ್ಯಾಪಿಸಿಕೊಂಡಿದೆ. ಪಶು ಪಕ್ಷಿ ಮೊದಲಾದ ತಿರ್ಯಗ್ ಜಂತುಗಳು ಮಾತ್ರ ವಂಚನಾವೃತ್ತಿಯನ್ನರಿಯವು.

ಈ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಧೂರ್ತತನಕ್ಕೆ ಹೊಸ ಆಯಾಮ ದೊರಕಿದೆ. ರಾಜಕೀಯವೆಂಬ ಹುಲುಸಾದ ಭೂಮಿ ಮೇಯತಕ್ಕವರಿಗೆ ಲಭಿಸಿದೆ. "ಎಲ್ಲ ಕೆಲಸದಲ್ಲೂ ನಷ್ಟ, ಸಂನ್ಯಾಸಿಯಾಗೋ ಭ್ರಷ್ಟ!" - ಎಂಬ ಗಾದೆ ಹಿಂದೆ ಇತ್ತು. ಈಗಲಾದರೋ "ಎಲ್ಲ ಕೆಲಸವೂ ಹೊಲಸು, ರಾಜಕೀಯದಲ್ಲಿ ನೆಲಸು!" ಎಂಬ ಗಾದೆ ಹುಟ್ಟಿಕೊಂಡಿದೆ. "ಈ ವರ್ಷ ಬಡವರಿಗೆ ೧೦ ಸಾವಿರ ಮನೆಗಳ ನಿರ್ಮಾಣ, ೧೨ ಸಾವಿರ ಶಾಲಾಕೊಠಡಿಗಳು, ೧೨ ಸಾವಿರ ಉಪಾಧ್ಯಾಯರ ನೇಮಕ - ಮಾಡಲಾಗುವುದು. ಹೊಟ್ಟೆಗಿಲ್ಲದವರಿಗೆ ಭುಕ್ತಿ, ಜೀತದಾಳುಗಳಿಗೆ ಮುಕ್ತಿ, ನಿರುದ್ಯೋಗಿಗಳಿಗೆ ಉದ್ಯೋಗಕಲ್ಪನೆಗಳಿಗಾಗಿ ಸರ್ಕಾರವು ಯೋಜನೆಗಳನ್ನು ಕೈಗೊಂಡಿದೆ" - ಎಂದು ಮಂತ್ರಿವರ್ಯರು ಬಾಯಿತುಂಬ ಹೇಳುತ್ತ ಹೋಗುತ್ತಾರೆ. ಇದು ೫೦ ವರ್ಷಗಳಿಂದ

ನಡೆಯುತ್ತಿರುವ ನಿತ್ಯಕರ್ಮ. ಪ್ರಜೋಪಕಾರಗಳಿಗೆ ವಿಳಂಬವಾಗಬಾರದೆಂದು ವಿಮಾನಗಳಲ್ಲಿಯೇ ಧಾವಿಸುತ್ತಾರೆ. ಸರ್ವಧರ್ಮಸಮನ್ವಯದ ಹಾಡನ್ನು ಹಾಡುತ್ತ, ಮಗುವನ್ನು ಚಿವುಟಿ ತೊಟ್ಟಿಲನ್ನು ತೂಗುತ್ತಾರೆ.

ರಾಷ್ಟ್ರವಿಭಜನೆಯಾದ ಮೇಲೆ ಹಿಂದೂ-ಮುಸ್ಲಿಂ ವಿವಾದ ನಿರ್ನಾಮವಾಗ ಬೇಕಾಗಿತ್ತು. ಈಗ ಆಗಿರುವುದೇನು? ಕೋಮುದ್ವೇಷದಿಂದಾದ ಮಾರಣ ಹೋಮಗಳೆಷ್ಟು? ಹೊಡೆದಾಟ ಬಡಿದಾಟಗಳೆಷ್ಟು? ಹಳ್ಳಿಹಳ್ಳಿಗಳಿಗೂ ಈ ದ್ವೇಷದ ಜ್ವಾಲಾನಲ ನಾಲಗೆಯನ್ನು ಚಾಚುತ್ತಿದೆ. ಬೆಂಕಿಗೆ ಒಣಮೆಣಸಿನಕಾಯಿಗಳನ್ನು ತುರುಕುತ್ತ "ಕೆಮ್ಮಬೇಡಿರಿ, ಕೆಮ್ಮಬೇಡಿರಿ" ಎಂದು ಉಪದೇಶಿಸಿದರೆ ನಡೆದೀತೆ? ರಾಷ್ಟ್ರದಾದ್ಯಂತ ನಡೆಯುತ್ತಿರುವ ಹಿಂಸಾಚಾರ, ಅತ್ಯಾಚಾರ, ಭ್ರಷ್ಟಾಚಾರ, ಕೊಲೆ ಸುಲಿಗೆ ದರೋಡೆ ಮುಷ್ಕರಗಳ ಮುಳ್ಳುಸರಪಳಿಗಳ ಜಾಲವನ್ನು ನೋಡಿದರೆ, ಈ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಸರ್ಕಾರವಿದೆಯೆನ್ನಿಸುತ್ತದೆಯೆ?

ಕೊಕ್ಕರೆಯ ಜಾತಿಗೆ ಸೇರಿದ ಪೆಲಿಕನ್ ಎಂಬ ಹೆಸರಿನ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಪಕ್ಷಿಗಳಿವೆ. ಕೊಕ್ಕರೆಯಂತೆ ಅವುಗಳ ಕತ್ತು ಕೊಕ್ಕುಗಳು ನೀಳವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಕೊಕ್ಕಿನ ಕೆಳಗಡೆ ಬೆಸ್ತರ ಬಲೆಯಂತಿರುವ ಒಂದು ದೊಡ್ಡ ಚೀಲವಿರುತ್ತದೆ. ಮೀನುಗಳೇ ಈ ಪಕ್ಷಿಗಳ ಮುಖ್ಯ ಆಹಾರ. ಮೀನುಗಳಿರುವ ಜಾಗದಲ್ಲಿ ಸರಕ್ಕನೆ ಕೊಕ್ಕನ್ನು ನೀರಲ್ಲಿ ಮುಳುಗಿಸಿ ಆ ಚೀಲದಲ್ಲಿ ಮೀನುಗಳನ್ನು ಹಿಡಿದುಬಿಡುತ್ತವೆ. ಇದೊಂದು ಪ್ರಕೃತಿಸಿದ್ಧವಾದ ವೈಚಿತ್ರ್ಯ.

ಪೆಲಿಕನ್ ಪಕ್ಷಿಗಳಂತೆ ರಾಜಕೀಯ ಧೂರ್ತರ ಕೊರಳಲ್ಲಿ ಒಂದು ಚೀಲ ಇದ್ದೇ ಇರುತ್ತದೆ. ಅದು ಹರಿದಾಗ ಹೊಸಚೀಲವನ್ನು ಹೆಣೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ. ಪ್ರಜೆಗಳಿಗೆ ನಾವು ಮಾಡಬೇಕಾದ ಹೊಸ ಉಪಕಾರ ಯಾವುದು? ಈ ಸಲ ಚುನಾವಣಾ ಪ್ರಣಾಳಿಕೆಯನ್ನು ಯಾವ ರೀತಿ ತಯಾರಿಸೋಣ? - ಎಂದು ಹಗಲಿರುಳೂ ಚಿಂತಿಸುತ್ತ 'ಗುಣಸಂಗ್ರಹ' ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಸಾಕಷ್ಟು ಸಂಗ್ರಹವಾದ ಮೇಲೆ ಜಾಲವನ್ನು ಹೆಣೆದು ಕೊರಳಿಗೆ ತೂಗುಹಾಕಿ ಮೀನುಗಳ ಬೇಟೆಗೆ ಸಜ್ಜಾಗುತ್ತಾರೆ.

ದೈವಂ ಫಲತಿ ಸರ್ವತ್ರ ನ ವಿದ್ಯಾ ನ ಚ ಪೌರುಷಂ ।
ಸಮುದ್ರಮಥನಾಲ್ಲೇಭೇ ಹರಿರ್ಲಕ್ಷ್ಮೀಂ ಹರೋ ವಿಷಮ್ ॥೩೭॥

— *ಸಮಯೋಚಿತಪದ್ಯ-ರತ್ನಮಾಲಿಕಾ*

"ಎಲ್ಲ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿಯೂ ದೈವವು ಫಲವನ್ನು ನೀಡುತ್ತದೆ. ವಿದ್ಯೆಯಾಗಲಿ, ಪುರುಷಪ್ರಯತ್ನವಾಗಲಿ (ದೈವವನ್ನು ಮೀರಿ) ಫಲವನ್ನು ನೀಡಲಾರದು. ಹೇಗೆಂದರೆ, ಸಮುದ್ರಮಥನದಿಂದ ಹರಿಗೆ ಲಕ್ಷ್ಮಿ ದೊರಕಿದರೆ, ಹರನಿಗೆ ವಿಷವು ದೊರಕಿತು."

ದೇವಾಸುರರು ಸಮುದ್ರಮಥನಕ್ಕಾಗಿ ಕ್ಷೀರಸಮುದ್ರವನ್ನು ಕಡೆದರಂತೆ. ಮಂದರಪರ್ವತವು ಕಡೆಗೋಲಾಯಿತು. ವಾಸುಕಿಸರ್ಪವು ಹಗ್ಗವಾಯಿತು. ಘರ್ಷಣೆಯನ್ನು ತಡೆಯಲಾರದೆ ವಾಸುಕಿಯು ಹಾಲಾಹಲ ವಿಷವನ್ನು ಕಕ್ಕಿದ. ವಿಷದ ಉಗ್ರತೆಯನ್ನು ತಡೆಯಲು ಅವರಾರಿಗೂ ಸಾಧ್ಯವಾಗಲಿಲ್ಲ. ಈಶ್ವರನು ಬಂದು ಆ ವಿಷವನ್ನು ಕುಡಿದು ಜನರ ಭಯವನ್ನು ದೂರಮಾಡಿದ. ಮತ್ತೆ ಸಮುದ್ರಮಥನ ಮುಂದುವರಿಯಿತು. ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಯು ಆವಿರ್ಭವಿಸಿದಳು, ಅವಳು ವಿಷ್ಣುವಿಗೆ ಸ್ವಯಂವರಮಾಲಿಕೆಯನ್ನು ಹಾಕಿ ಅವನನ್ನು ಮದುವೆಯಾದಳು - ಎಂದು ಪೌರಾಣಿಕ ಕಥೆ ಇದೆ.

ಅಲ್ಲದೆ ಸಮುದ್ರಮಥನಕ್ಕಾಗಿ ದೇವತೆಗಳೂ ಅಸುರರೂ ಸಮಾನವಾಗಿ ಶ್ರಮಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಉಭಯರ ಪೌರುಷವು ಸಮನಾದರೂ ಫಲವು ಮಾತ್ರ ವಿಪರೀತ ವಾಯಿತು. ಸಮುದ್ರದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದ ಐರಾವತ ಮುಂತಾದ ಶ್ರೇಷ್ಠವಸ್ತುಗಳು ದೇವೇಂದ್ರನ ಪಾಲಾದವು. ಅಮೃತವು ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಮಾತ್ರ ದೊರಕಿತು. ಅಸುರರಿಗೆ ಏನೂ ಸಿಗಲಿಲ್ಲ. ಇದಕ್ಕೆ ನಿಮಿತ್ತವೇನು? 'ದೈವ' ಎಂದು ಉತ್ತರಿಸದೆ ಬೇರೆ ಗತಿ ಇಲ್ಲ.

ಭಾರತೀಯರ ದೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ದೈವ-ಪೌರುಷಗಳೆರಡೂ ಕಾರ್ಯಸಿದ್ಧಿಗೆ ಆವಶ್ಯಕವಾದವು. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ನೀತಿಶಾಸ್ತ್ರಕಾರರು ಕೆಲವೆಡೆ ದೈವವನ್ನೂ ಕೆಲವೆಡೆ ಪೌರುಷವನ್ನೂ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಕೊಂಡಾಡಿದ್ದಾರೆ. "ದೈವಂ ನಿಹತ್ಯ ಕುರು ಪೌರುಷಮಾತ್ಮಶಕ್ತ್ಯಾ" - "ದೈವವನ್ನು ಮೂಲೆಗೆ ತಳ್ಳಿ ನಿನ್ನ ಬುದ್ಧಿಶಕ್ತಿಯಿಂದ ಪೌರುಷವನ್ನು ಮೆರೆಸು" - ಇತ್ಯಾದಿ ಹಿತೋಪದೇಶಗಳು ವಿಪುಲವಾಗಿವೆ. ಇಲ್ಲಿ ವಿರೋಧವೇನೂ ಇಲ್ಲ. ದೈವವೆಂದರೆ ಜನ್ಮಾಂತರದ ಪೌರುಷವೇ ಹೊರತು ಬೇರೆಯಲ್ಲ. ದೈವವೆಂಬ ಯಾವುದೋ ದೇವತೆ ಫಲವನ್ನು ನೀಡುತ್ತ ಆಕಾಶದಲ್ಲಿ ಕುಳಿತಿರುವುದಿಲ್ಲ. "ಪೂರ್ವಜನ್ಮಕೃತಂ ಕರ್ಮ ತದ್ದೈವಮಿತಿ ಕಥ್ಯತೇ" ಎಂದು ಯೋಗವಾಸಿಷ್ಠದಲ್ಲಿದೆ. ನಾವು ಮಾಡಿದ ತಪ್ಪನ್ನು ನಾವೇ ತಿದ್ದಿಕೊಳ್ಳುವುದರಲ್ಲಿ ತಪ್ಪೇನೂ ಇಲ್ಲ. ಅದು ಅಸಂಭವವೂ ಅಲ್ಲ, ಅಶಕ್ಯವೂ ಅಲ್ಲ.

ಅದಿರಲಿ; ಆದರೆ ಒಬ್ಬನು ಮಾಡಿದ ಕರ್ಮದ ಫಲವನ್ನು ಇನ್ನೊಬ್ಬನು ಅನುಭವಿಸುವುದು ಹೇಗೆ? "ಏಕಃ ಪಾಪಾನಿ ಕುರುತೇ ಫಲಂ ಭುಂಕ್ತೇ ಮಹಾಜನಃ" ಎಂಬ ಗಾದೆಯೇ ಇದೆಯಲ್ಲ? ರಾವಣನು ಮಾಡಿದ ಕರ್ಮಕ್ಕೆ ಫಲವಾಗಿ ಲಂಕೆಯ ರಾಕ್ಷಸರು ಹತರಾದರು. ಹಿಟ್ಲರನ ಕರ್ಮದಿಂದ ಯೆಹೂದಿಗಳು ನರಳಿದರು. ಇಂತಹ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವಾದ ಕರ್ಮ ಪೌರುಷವೆಂದೂ, ಇನ್ನೊಂದು ಪರೋಕ್ಷವಾದ ಕರ್ಮ ದೈವವೆಂದೂ ಹೇಳಲೇಬೇಕು. ಹಿಟ್ಲರನ ಕರ್ಮ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ; ಯೆಹೂದಿಗಳ ಕರ್ಮ ಪರೋಕ್ಷ.

ಇಂತಹ ವೈಚಿತ್ರ್ಯಗಳು ಲೋಕದಲ್ಲಿ ನಡೆಯುತ್ತಲೇ ಇವೆ. ಭಾರತದೇಶದ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯಕ್ಕಾಗಿ ನಡೆದ ರಾಜಕೀಯ ಹೋರಾಟದಲ್ಲಿ ಭಾಗವಹಿಸಿ ದಂಡನೆಗಳನ್ನು ಅನುಭವಿಸಿದವರು ಯಾರು? ಎಷ್ಟು ಮಂದಿ? ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯದ ಫಲವನ್ನುಂಡು ವೈಭವದಿಂದ ಮೆರೆಯತಕ್ಕವರು ಯಾರು? ಎಷ್ಟು ಮಂದಿ? ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯಸುಖ ಹೇಗಿದೆಯೆಂದು ನರಕೋಪಮ ಜೀವನವನ್ನು ನಡೆಸುತ್ತಿರುವ ಕಾಶ್ಮೀರಿಗಳನ್ನು ಕೇಳಬೇಕು! ಗೂಳಿಗಳಂತೆ ಗುಟರು ಹಾಕುವ ಪಾಕಿಗಳನ್ನು ಕುರಿತು "ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯಕ್ಕಾಗಿ ನೀವು ಪಟ್ಟ ಶ್ರಮವೇನು?" ಎಂದು ಕೇಳಬೇಕು.

ದಾತೃತ್ವಮುಚಿತಜ್ಞತ್ವಂ ಪ್ರಿಯವಕ್ತೃತ್ವಂ ಚ ಧೀರತಾ ।
ಅಭ್ಯಾಸೇನ ನ ಲಭ್ಯಂತೇ ಚತ್ವಾರಃ ಸಹಜಾ ಗುಣಾಃ ॥೩೮॥

— *ಸುಭಾಷಿತರತ್ನ-ಭಾಂಡಾಗಾರ*

"ಉದಾರವಾಗಿ ದಾನಮಾಡುವ ಗುಣ, ಔಚಿತ್ಯವನ್ನರಿತು ವರ್ತಿಸುವುದು, ಪ್ರಿಯವಾದ ಮಾತನ್ನಾಡುವುದು ಮತ್ತು ಧೈರ್ಯ - ಇವು ಮನುಷ್ಯನಲ್ಲಿ ಸಹಜವಾಗಿ ಬರತಕ್ಕ ನಾಲ್ಕು ಗುಣಗಳು. ಅಭ್ಯಾಸದಿಂದ ಬರತಕ್ಕವುಗಳಲ್ಲ."

ಪಾತ್ರವನ್ನರಿತು ದಾನಮಾಡುವುದೊಂದು ದೊಡ್ಡ ಗುಣ. ಕೊಟ್ಟ ಹಣ ಸದ್ವಿನಿಯೋಗವಾಗಬೇಕು. ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿನಿಲಯ, ಆಸ್ಪತ್ರೆ ನಿರ್ಮಾಣ, ರೋಗಿಗೆ ಚಿಕಿತ್ಸೆ, ಅನಾಥಾಲಯ, ಹೊಟ್ಟೆಗಿಲ್ಲದವನಿಗೆ ಅನ್ನ, ಬಟ್ಟೆಯಿಲ್ಲದವನಿಗೆ ಬಟ್ಟೆ - ಇಂತಹವುಗಳಿಗೆ ಕೊಡತಕ್ಕದ್ದು ಸದ್ವಿನಿಯೋಗವೆನಿಸುತ್ತದೆ. ಎಷ್ಟು ಕೊಡಬೇಕೆಂಬುದು

ಮುಖ್ಯವಲ್ಲ; ದಾತೃವಿನ ಮನೋಭಾವ ಮುಖ್ಯವಾದದ್ದು. ಮನುಷ್ಯನು ತನ್ನ ಆದಾಯದಲ್ಲಿ ಹತ್ತನೆಯ ಒಂದು ಭಾಗವನ್ನು ದಾನಕಾರ್ಯಕ್ಕೆ ಬಳಸಬೇಕೆಂದು ಧರ್ಮಶಾಸ್ತ್ರದ ಉಪದೇಶವಿದೆ. ಪ್ರತಿಫಲಾಪೇಕ್ಷೆ ಇಲ್ಲದೆ ಕೊಡತಕ್ಕದ್ದು ದಾನ. ಒಂದಾನೊಂದು ಫಲದ ಅಪೇಕ್ಷೆಯಿಂದಲೋ ಕೀರ್ತಿಕಾಮನೆಯಿಂದಲೋ ಕೊಡುವುದು ದಾನವಲ್ಲ; ಅದು ದುರ್ದಾನ. ರಾಜಕೀಯವಾದ ಸಾರ್ವತ್ರಿಕ ಚುನಾವಣೆಗಳಿಗೆ ಲಕ್ಷಗಟ್ಟಲೆ ಹಣ ಕೊಡತಕ್ಕವರು ಭಿಕ್ಷುಕರಿಗೆ ಒಂದು ಪೈಸೆಯನ್ನೂ ನೀಡುವುದಿಲ್ಲ. ಚುನಾವಣೆಗಾಗಿ ನೀಡುವುದು ವ್ಯಾಪಾರಿ ಮನೋಭಾವದಿಂದ. ಅವರು ನೀಡುವ ಹಣ ಜೂಜುಕಟ್ಟೆಗೆ ಹಾಕಿದ ಹಣವಿದ್ದಂತೆ.

ಔಚಿತ್ಯವೆಂದರೇನು? ಇದಕ್ಕೆ ಇದು ಉಚಿತ ಎಂದು ಸರಿಗಾಣುವ ನಡತೆ, ಹೊಂದಾಣಿಕೆ ಎನ್ನಬಹುದು. ಔಚಿತ್ಯವನ್ನರಿಯುವುದೂ ಒಂದು ಕೌಶಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಯಾವುದು ಯಾವಾಗ ಉಚಿತವೆನ್ನುವುದು ವ್ಯವಸ್ಥಿತವಾಗಿಲ್ಲ. ಗಟ್ಟಿಯಾಗಿ ಮಾತನಾಡುವುದು, ಎದ್ದುನಿಲ್ಲುವುದು, ನಗುವುದು, ಉಪಚರಿಸುವುದು - ಇವು ಸಂದರ್ಭಾನುಸಾರ ಒಂದುಸಲ ಉಚಿತವಾಗಿದ್ದು ಮತ್ತೊಂದು ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಅನುಚಿತವಾಗಬಹುದು.

ಶ್ರೀರಾಮನಲ್ಲಿದ್ದ ಸದ್ಗುಣಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಿಯವಾಗಿ ಮಾತನಾಡುವುದೂ ಒಂದಾಗಿತ್ತೆಂದು ವಾಲ್ಮೀಕಿಮುನಿಗಳು ವರ್ಣಿಸುತ್ತಾರೆ. ಅವನು ಯಾವಾಗಲೂ 'ಪ್ರಿಯಂವದ'. ಇನ್ನೊಬ್ಬರ ವರ್ತನೆಯಿಂದ ನಮಗೆ ಅಸಮಾಧಾನವಾದರೂ, ಕೋಪ ಬಂದರೂ ಅದನ್ನು ಕೆಟ್ಟಮಾತಿನಿಂದ ಸೂಚಿಸಬೇಕಾಗಿಲ್ಲ. ಸೌಮ್ಯವಾಗಿ ತಿಳಿಸಲು ಬರುತ್ತದೆ. ಧ್ವನಿಯನ್ನೆತ್ತರಿಸದೆ ಮೃದುವಾಗಿಯೇ ಕೋಪದ ಮಾತನ್ನಾಡಲು ಸಾಧ್ಯ. ಆಗ ಅಪ್ರಿಯವಾದ ಮಾತು ತನ್ನ ರೂಕ್ಷತೆಯನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡು ಮೆದುವಾಗಿಬಿಡುತ್ತದೆ. ಇದೂ ಒಂದು ಬಗೆಯ 'ಪ್ರಿಯಂವದತೆ'.

ನಾಲ್ಕನೆಯ ಗುಣ ಧೈರ್ಯ. ಧೈರ್ಯವೆಂದರೆ ಶತ್ರುಗಳೆದುರಿಗೆ ನುಗ್ಗಿಹೋಗುವ ಸೈನಿಕನ ಸಾಹಸವಲ್ಲ. ಕಾಡಿನಲ್ಲಿಯೋ ಕತ್ತಲೆಯಲ್ಲಿಯೋ ಒಂಟಿಯಾಗಿ ತಿರುಗಬಲ್ಲವನ ನಿರ್ಭಯತೆಯೂ ಅಲ್ಲ. ಹರ್ಷ, ಶೋಕ, ಭಯಗಳ ಪ್ರಸಂಗದಲ್ಲಿ ಹಿಗ್ಗದೆ, ಕುಗ್ಗದೆ, ಹಿಂಜರಿಯದೆ ಸಮತೋಲನವನ್ನು ಕಾಯ್ದುಕೊಳ್ಳುವ ಮನಃಸ್ಥಿತಿಯೇ ಧೈರ್ಯ. ಶ್ರೀರಾಮನು ತನಗೆ ಪಟ್ಟಾಭಿಷೇಕವಾಗುವುದೆಂದು ತಿಳಿದಾಗಲೂ ವನವಾಸಕ್ಕೆ

ಹೊರಟಾಗಲೂ ಒಂದೇ ರೀತಿ ಕಾಣಿಸಿದನೆಂದೂ ಅವನ ಮುಖದಲ್ಲಿ ಯಾವ ಬದಲಾವಣೆಯೂ ಇರಲಿಲ್ಲವೆಂದೂ ಕಾಳಿದಾಸನು ವರ್ಣಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಲೋಕಮಾನ್ಯ ತಿಲಕರು ತಮ್ಮ ಪುತ್ರನ ಮರಣವಾರ್ತೆಯನ್ನರಿತು ಮಾಂಡಲೆ ಜೈಲಿನಿಂದ ಪುಣೆಗೆ ಬರುವಾಗ, ರಾತ್ರಿ ರೈಲಿನಲ್ಲಿ ನಿಶ್ಚಿಂತೆಯಿಂದ ನಿದ್ರಿಸಿದರಂತೆ. ಅದು ಧೀರತೆ.

ಈ ಗುಣಗಳು ಪುಸ್ತಕಗಳಿಂದ ಬರತಕ್ಕವುಗಳಲ್ಲ. ಇನ್ನೊಬ್ಬರನ್ನು ನೋಡಿ ಕಲಿಯಬಹುದಾದವುಗಳೂ ಅಲ್ಲ. ಸಹಜವಾಗಿ ಚಿತ್ತವೃತ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಬೀಜರೂಪ ದಲ್ಲಾದರೂ ಇದ್ದರೆ, ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನೋದಿದಾಗ ಚಿಗುರಬಲ್ಲವು.

ಯಾವದ್ ಭ್ರಿಯೇತ ಜಠರಂ ತಾವತ್ ಸ್ವತ್ವಂ ಹಿ ದೇಹಿನಾಂ ।
ಅಧಿಕಂ ಯೋಽಭಿಮನ್ಯೇತ ಸ ಸ್ತೇನೋ ದಂಡಮರ್ಹತಿ ॥೩೯॥

— *ಭಾಗವತ, ೭-೧೪-೮*

"ಉದರಪೋಷಣೆಗೆ ಎಷ್ಟು ಆವಶ್ಯಕವೋ ಅಷ್ಟು ಮಾತ್ರ ಮಾನವನ ಸ್ವತ್ತಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಯಾರು ಅದಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಬೇಕೆಂದು ಆಸೆಪಡುತ್ತಾನೋ ಅವನು ಕಳ್ಳ; ಅವನಿಗೆ ದಂಡನೆಯನ್ನು ವಿಧಿಸಬೇಕು."

ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬ ಮಾನವನಿಗೂ ಈ ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ಬದುಕಿರಲು ಅಧಿಕಾರವಿದೆ. ನೆಲ, ನೀರು, ಬೆಂಕಿ, ಗಾಳಿ - ಇವನ್ನು ಮನುಷ್ಯನೇನೂ ಸೃಷ್ಟಿಸಿಲ್ಲ. ಇವನ್ನು ಯೋಗ್ಯರೀತಿಯಿಂದ ಬಳಸಿಕೊಂಡು ಬದುಕಲೆಂಬುದೇ ದೈವಸಂಕಲ್ಪವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಮನುಷ್ಯನು ತನಗೆ ಬೇಕಾದ್ದಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚನ್ನು ಬಯಸುವುದೂ ಅದನ್ನು ದಕ್ಕಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದಕ್ಕಾಗಿ ನಾನಾ ಬಗೆಯಿಂದ ಯತ್ನಿಸುವುದೂ ಇಂದು ಎಲ್ಲೆಲ್ಲಿಯೂ ನಡೆದಿದೆ. ಅತ್ಯಾಸೆಯಿಂದ ಚೋದಿತವಾದ ಈ ಪ್ರವೃತ್ತಿಯಿಂದ ಒಂದುಕಡೆ ಸಿರಿತನವೂ ಇನ್ನೊಂದುಕಡೆ ಬಡತನವೂ ಬೆಳೆಯುತ್ತಹೋಗಿವೆ. ತನಗೆ ಬೇಕಾದ್ದಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಕೂಡಿಹಾಕುವ ಪ್ರವೃತ್ತಿಯು ಮನುಷ್ಯನ ವಿನಾ ಇನ್ನಾವ ಪ್ರಾಣಿವರ್ಗದಲ್ಲಾಗಲಿ ಸಸ್ಯವರ್ಗದಲ್ಲಾಗಲಿ ಇಲ್ಲ. ಆಪತ್ಕಾಲಕ್ಕಾಗಿ ಮನುಷ್ಯನು ಕೂಡಿಡುವುದು ಹಿತಕರ ವಾದರೂ, ಅದಕ್ಕೆ ಮಿತಿ ಇರಬೇಕು. ಹತ್ತಾರು ತಲೆಮಾರಿನವರು ಬಳಸಿದರೂ ಉಳಿದುಹೋಗುವಷ್ಟು ಆಸ್ತಿಯ ಸಂಗ್ರಹಣೆ ಕಳ್ಳತನವಲ್ಲದೆ ಇನ್ನೇನು?

ಪರಕೀಯವಸ್ತುವನ್ನು ಅಕ್ರಮವಾಗಿ ತನ್ನ ವಶಕ್ಕೆ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವುದು ಕಳ್ಳತನ. ತನ್ನ ಆವಶ್ಯಕತೆಗಿಂತ ಅಧಿಕವಾದದ್ದು ಪರಕೀಯವೆಂದೂ, ಅದನ್ನು ಬಯಸುವುದು ಸಹ ಕಳ್ಳತನವಾದ್ದರಿಂದ ದಂಡಾರ್ಹ ಅಪರಾಧವೆಂದೂ ಹಿಂದೂಧರ್ಮ ಹೇಳುತ್ತದೆ. ದುರಾಸೆಯನ್ನು ಅದುಮುವುದಕ್ಕಾಗಿ, ಬಡವರ ಕಲ್ಯಾಣಕ್ಕಾಗಿ ಇಂತಹ ನಿಷ್ಠುರವೂ ಉದಾರವೂ ಆದ ಹಿತವಚನವನ್ನು ಹಿಂದೂಧರ್ಮದ ಹೊರತಾಗಿ ಬೇರಾವ ಧರ್ಮವೂ ಬೋಧಿಸಿದಂತಿಲ್ಲ.

ಇದು ವೈಯಕ್ತಿಕವಾದ ಧಾರ್ಮಿಕ ಬೋಧೆಯಲ್ಲ. ಕಳ್ಳನಿಗೆ ದಂಡನೆಯನ್ನು ವಿಧಿಸಬೇಕಾದದ್ದು ರಾಜಧರ್ಮ. ಈಗ ರಾಜನ ಸ್ಥಾನವನ್ನು ಆಕ್ರಮಿಸಿರುವ ಸರ್ಕಾರ ಆ ಕರ್ತವ್ಯವನ್ನು ಪಾಲಿಸಬೇಕಾಗಿದೆ. ತಮ್ಮನ್ನು ಸರ್ಕಾರವೆಂದುಕೊಳ್ಳುವ ಸಚಿವರು, ಸಚಿವರನ್ನು ಬೆಂಬಲಿಸುವ ಶಾಸಕರು, ಶಾಸಕರನ್ನು ಹುರಿದುಂಬಿಸುವ ಉದ್ಯಮಪತಿಗಳು - ಎಲ್ಲರೂ ಐಶ್ವರ್ಯದ ಕಿಂಕರರಾಗಿರುವಾಗ ಈ ರಾಜಧರ್ಮ ಜಾರಿಗೆ ಬಂದೀತೆ? ಮೀನುಗಾರರು ಸಮುದ್ರದಲ್ಲಿ ಬಲೆಗಳನ್ನು ಚೆಲ್ಲಿ ಮೀನುಗಳ ರಾಶಿಯನ್ನು ಸೆಳೆದುಕೊಳ್ಳುವಂತೆ, ಈ ದುರಾಶಾಗ್ರಸ್ತರು ವಿವಿಧ ರೀತಿಯ ವಂಚನಾ ಜಾಲಗಳಿಂದ ಕೋಟಿಗಟ್ಟಲೆ ರೂಪಾಯಿಗಳನ್ನು ಸೆಳೆಸೆಳೆದು ತುಂಬಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ನೀತಿಯನ್ನು ಯಾರು ಹೇಳಬೇಕು? ಯಾರು ಯಾರನ್ನು ದಂಡಿಸಬೇಕು?

ಭರ್ತೃಹರಿಯು ತನ್ನ ನೀತಿಶತಕದ ಆರಂಭದಲ್ಲಿಯೇ ನೀತಿಧರ್ಮಗಳ ಗತಿಯನ್ನು ಹೇಳಿಬಿಟ್ಟಿದ್ದಾನೆ :

ಬೋದ್ಧಾರೋ ಮತ್ಸರಗ್ರಸ್ತಾಃ ಪ್ರಭವಃ ಸ್ಮಯದೂಷಿತಾಃ ।
ಅಬೋಧೋಪಹತಾಶ್ಚಾನ್ಯೇ ಜೀರ್ಣಮಂಗೇ ಸುಭಾಷಿತಮ್ ॥

"ಬಲ್ಲವರು ಹೊಟ್ಟೆಕಿಚ್ಚಿನಿಂದ ನೀತಿಶಾಸ್ತ್ರಕಾರನನ್ನೇ ದೂರುತ್ತಾರೆ. ಪ್ರಭುಗಳು ದುರಹಂಕಾರದಿಂದ ಬೀಗುತ್ತಾರೆ. ಉಳಿದವರು ಅಜ್ಞಾನದಲ್ಲಿ ಮುಳುಗಿದ್ದಾರೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಸುಭಾಷಿತವು ನಮ್ಮ ದೇಹದೊಳಗಡೆಯೇ ಜೀರ್ಣವಾಗಿಹೋಯಿತು."

ತಾಸ್ತು ವಾಚಃ ಸಭಾಯೋಗ್ಯಾ ಯಾಶ್ಚಿತ್ತಾಕರ್ಷಣಕ್ಷಮಾಃ ।
ಸ್ವೇಷಾಂ ಪರೇಷಾಂ ವಿದುಷಾಂ ದ್ವಿಷಾಮವಿದುಷಾಮಪಿ ॥೪೦॥

"ಯಾವ ಮಾತುಗಳು ತನ್ನವರಿಗೂ ಪರರಿಗೂ ವಿದ್ವಾಂಸರಿಗೂ ವೈರಿಗಳಿಗೂ ವಿದ್ಯಾಹೀನರಿಗೂ ಸಹ ಚಿತ್ತಾಕರ್ಷಣೆಯನ್ನುಂಟು ಮಾಡಬಲ್ಲವೋ ಅಂತಹ ಮಾತುಗಳು ಸಭೆಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಲು ಯೋಗ್ಯವಾದವು."

"ವಾಗ್ಭೂಷಣಂ ಭೂಷಣಂ" ಎಂಬಂತೆ, ಮಾತು ಮನುಷ್ಯನಿಗೆ ಒಂದು ಅಪೂರ್ವ ಶೋಭೆಯನ್ನು ತಂದುಕೊಡುವ ಶಕ್ತಿಯುಳ್ಳದ್ದು. 'ಮಾತು ಮಾಣಿಕ್ಯ', 'ಮಾತನಾಡಿದರೆ ಮುತ್ತು ಸುರಿದಂತಿರಬೇಕು', 'ಮಾತು ಬಲ್ಲವನಿಗೆ ಜಗಳವಿಲ್ಲ', 'ಮಾತನಾಡಿದರೆ ಹೋಯಿತು - ಮುತ್ತು ಒಡೆದರೆ ಹೋಯಿತು' - ಎಂಬ ಗಾದೆಗಳು ಅನುಭವದ ನುಡಿಗಳು. ಮಾತಿನಿಂದ ಬರುವ ಶೋಭೆ ಅವನ ವಾಗ್ವೈಖರಿಯನ್ನವಲಂಬಿಸುತ್ತದೆ. ಕೆಲವು ಸಭೆಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಿನ ಕಾಂತಿಯನ್ನು ತರುತ್ತದೆ. ಶೋಭಾಕರವಾದ ಒಡವೆವಸ್ತ್ರಗಳನ್ನು ವಿಶೇಷ ಸಮಯಗಳಲ್ಲಿ ಜನರು ಧರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಮಹಾಜನರು ಸೇರಿದ ಸಭೆಗೆ ಶುಚಿಯಾದ ಯೋಗ್ಯವಸ್ತ್ರವನ್ನುಟ್ಟು ಬರುವುದು ತನಗೂ ಭೂಷಣ, ಸಭೆಗೂ ಗೌರವ. ಕೊಳಕಾದ ಹರಕುಬಟ್ಟೆಯನ್ನುಟ್ಟುಬಂದರೆ, ಅದು ಸಭೆಗೆ ಅವಮಾನ ಮಾಡಿದಂತೆ. ಸಾಮಾನ್ಯಾಲಂಕಾರವೆನಿಸಿದ ವಸ್ತ್ರದ ವಿಷಯವೇ ಹೀಗಿದ್ದಾಗ, ಅಲಂಕಾರಗಳಲ್ಲಿ ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದ ವಾಕ್ಕು ಹೇಗಿರಬೇಡ?

ಭಾಷಣಕಾರರು ಗಮನಿಸಬೇಕಾದ ಹಿತೋಪದೇಶ ಈ ಶ್ಲೋಕದಲ್ಲಿದೆ. ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಸಭೆಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಶಾಸನಸಭೆಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಕೆಲವು ಭಾಷಣಕಾರರ ಬಾಯಿಂದ ಕಟುವಾದ ವಾಕ್ಯಗಳು ನಿರರ್ಗಳವಾಗಿ ಹೊರಬರುತ್ತವೆ. ವೈಯಕ್ತಿಕ ನಿಂದೆಗಳಿಗಂತೂ ಲೆಕ್ಕವಿಲ್ಲ. ಹೇಳಬೇಕಾದ್ದನ್ನು ನಯವಾದ ಮಾತಿನಿಂದ ತಿಳಿಸಲು ಬರುವುದಿಲ್ಲವೆ? ಕೊಳಕುಮಾತು ಹೊರಬಂದರೆ ತನ್ನ ನಾಲಗೆಯೇ ಕೊಳಕಾಯಿತೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ತನ್ನೆದುರಿಗೆ ಮಾನ್ಯರಾದ ಸಭಾಸದರಿದ್ದಾರೆಂದೂ ಕೆಟ್ಟಮಾತು ಹೊರಬಂದರೆ ಅವರಿಗೆ ಅವಮಾನ ಮಾಡಿದಂತೆಂದೂ ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಕಠೋರ ನುಡಿಗಳು ಸಭಾಯೋಗ್ಯವಲ್ಲ.

ರಾಜಕೀಯದವರಂತೆ ಮತಾಂಧ ಭಾಷಣಕಾರರಿಂದಲೂ ನಿಂದಾವಾಕ್ಯಗಳು ಚಿಮ್ಮುತ್ತಿರುತ್ತವೆ. ತಮ್ಮ ಮತದ ಹೆಚ್ಚುಗಾರಿಕೆಯನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಲು ಅನ್ಯಮತದೂಷಣೆಯೇ ಅವರಿಗೆ ಅವಲಂಬನ. ಶುಭ್ರವಸ್ತ್ರವನ್ನು ಧರಿಸಿದವನು ಇನ್ನೊಬ್ಬರ ಬಟ್ಟೆಗೆ ಕೆಸರನ್ನು

ಎರಚಬೇಕಾದದ್ದಿಲ್ಲ. ಆತನ ಶುಭ್ರತೆ ಜನರಿಗೆ ತಿಳಿದರೆ ಸಾಕು. ಸಭಾಸದರಿಗೆ ಏನೂ ಗೊತ್ತಿಲ್ಲವೆಂದು ಭ್ರಮಿಸುವುದೇ ಉಪನ್ಯಾಸಕರಲ್ಲಿರುವ ದೋಷ. ಸಭಾಸದರೂ ಸಹ ಬಲ್ಲವರೂ ಊಹಾಪೋಹಕುಶಲರೂ ಆಗಿರುತ್ತಾರೆಂದು ಮನಸ್ಸಿಗೆ ತಂದುಕೊಳ್ಳದವನು ಭಾಷಣ ಬಿಗಿಯುವುದಕ್ಕೆ ಹೋಗದಿರುವುದು ಒಳಿತು. 'ಸ್ಮಾರಯೇ ನ ತು ಶಿಕ್ಷಯೇ' ಎಂಬ ಶ್ರೀಮದ್ರಾಮಾಯಣದ ಸೂಕ್ತಿ ಬಹು ಮೂಲ್ಯವುಳ್ಳದ್ದು. "ನಾನು ಕೇವಲ ಜ್ಞಾಪಿಸುತ್ತಿದ್ದೇನೆ, ಹೊಸದನ್ನು ಕಲಿಸುತ್ತಿಲ್ಲ" ಎಂಬ ನುಡಿ ಎಷ್ಟು ಅರ್ಥಪೂರ್ಣವಾದದ್ದು! ನಯವಿನಯಗಳ ಗಣಿ ಇದು. ಯಶಸ್ವಿಭಾಷಣಕಾರನು ಇದನ್ನು ಗಮನದಲ್ಲಿಟ್ಟುಕೊಂಡಿರುತ್ತಾನೆ.

ನಿದ್ರಾಸ್ಥಾನಾನಿ ತು ತ್ರೀಣಿ ಪುರಾಣಂ ಪುಸ್ತಕಂ ಜಪಃ ।
ಅನಿದ್ರಾಯಾಃ ಪದಂ ತ್ರೀಣಿ ದ್ಯೂತಂ ಮದ್ಯಂ ಸ್ತ್ರಿಯಸ್ತಥಾ ॥೪೧॥

— *ಅಜ್ಞಾತಮೂಲ*

"ನಿದ್ರೆ ಬರಲು ಅವಕಾಶಗಳು ಮೂರು : ಪುರಾಣ, ಪುಸ್ತಕ, ಜಪ.
ನಿದ್ರೆ ಬಾರದಿರಲು ಕಾರಣಗಳು ಮೂರು : ಜೂಜು, ಹೆಂಡ, ಸ್ತ್ರೀಯರು."

ಮನುಷ್ಯನಿಗೆ ನಿದ್ರೆ ಬರುವುದೇಕೆ? ತಮೋಗುಣದ ಏರಿಕೆಯಾದರೆ ನಿದ್ರೆ ಬರುವುದಂತೆ. ಸತ್ತ್ವ, ರಜಸ್ಸು, ತಮಸ್ಸು ಎಂಬ ಮೂರು ಗುಣಗಳು ಎಲ್ಲರಲ್ಲಿಯೂ ಇರುತ್ತವೆ. ಅವು ಇರುವ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಿರುತ್ತದೆ. ಕೆಲವರಲ್ಲಿ ಸತ್ತ್ವ, ಕೆಲವರಲ್ಲಿ ರಜಸ್ಸು, ಕೆಲವರಲ್ಲಿ ತಮಸ್ಸು ಅಧಿಕವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಸತ್ತ್ವವು ಹೆಚ್ಚಾಗಿದ್ದರೆ ಸತ್ಯ, ಅಹಿಂಸೆ, ದಯೆ, ಉಪಕಾರಬುದ್ಧಿ, ತಾಳ್ಮೆ ಮೊದಲಾದವು ಎದ್ದು ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ರಜಸ್ಸು ಅಧಿಕವಾಗಿದ್ದರೆ ಕಾಮ, ಕ್ರೋಧ, ದ್ವೇಷ, ಉತ್ಸಾಹ, ಆಸೆ ಮೊದಲಾದವು ಹೆಚ್ಚಾಗುತ್ತವೆ. ಅಜ್ಞಾನ, ಪ್ರಮಾದ, ಆಲಸ್ಯ, ನಿರುತ್ಸಾಹ ಮುಂತಾದವು ತಮೋಗುಣದ ಲಕ್ಷಣ. ಪ್ರತಿದಿನವೂ ಇವುಗಳ ಏರಿಳಿತಗಳುಂಟು.

ಇವೆಲ್ಲವೂ ಮನಸ್ಸಿನ ವ್ಯಾಪಾರಕ್ರಿಯೆ. ಇವನ್ನು ಚಿತ್ತಪ್ರವೃತ್ತಿಗಳೆನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಇವು ಉಸಿರಾಟದಂತೆ ಸದಾ ಇರತಕ್ಕವೇ. ನಿದ್ರೆಯಲ್ಲಿ ಹೇಗೆ? ಆಗಲೂ ಚಿತ್ತವ್ಯಾಪಾರವಿರುವುದೆಂದು ಯೋಗಸೂತ್ರ ಹೇಳುತ್ತದೆ : 'ಅಭಾವಪ್ರತ್ಯಯಾಲಂಬನಾ ವೃತ್ತಿರ್ನಿದ್ರಾ' (ಪತಂಜಲಿಯ ಯೋಗಸೂತ್ರ). ಇದರ ಅರ್ಥ ಹೀಗೆ : ಸಾಮಾನ್ಯಜ್ಞಾನದ

ಅಭಾವಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾಗಿ ತಮೋಗುಣವನ್ನವಲಂಬಿಸಿದ ಚಿತ್ತವೃತ್ತಿಯೇ ನಿದ್ರೆ. ನಿದ್ರೆಯಲ್ಲಿ ನಮಗೆ ಲೋಕದ ಸಾಮಾನ್ಯಜ್ಞಾನ ಯಾವುದೂ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಇಲ್ಲವೆಂಬುದನ್ನೇ ಅವಲಂಬಿಸಿಕೊಂಡಿರುವ ಮನೋವ್ಯಾಪಾರ ಅದು. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಎಚ್ಚರವಾದ ಮೇಲೆ 'ಸುಖವಾಗಿ ನಿದ್ರಿಸಿದೆ' ಎಂಬ ನೆನಪು ಬರುತ್ತದೆ. ಸುಖವನ್ನು ಚಿತ್ತವು ಗ್ರಹಿಸದೆ ಇದ್ದಿದ್ದರೆ ನೆನಪು ಬರುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ.

ಸತ್ತ್ವಗುಣ ದೇವತೆಗಳದು; ರಜೋಗುಣ ಮನುಷ್ಯರದು; ರಾಕ್ಷಸರದು ತಮೋಗುಣ. ಇವುಗಳಿಗೆ ಪರಸ್ಪರ ಕಾದಾಟ ನಡೆದೇ ಇರುತ್ತದೆ. ಒಂದಲ್ಲ ಒಂದು ಸಲ ಉಳಿದೆರಡು ಗುಣಗಳನ್ನು ಹಿಮ್ಮೆಟ್ಟಿಸಿ ಇವುಗಳಲ್ಲೊಂದು ಗುಣ ತನ್ನ ಧ್ವಜವನ್ನು ಹಾರಿಸುತ್ತದೆ. ಪುರಾಣಶ್ರವಣ, ಪುಸ್ತಕಪಠನ, ಜಪಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ಮಾಡುವಾಗ ದೇವತಾಗುಣವಾದ ಸತ್ತ್ವವು ಎದ್ದು ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಸ್ವಲ್ಪಹೊತ್ತಿಗೆ ತಮೋಗುಣವು ಅದರ ಮೇಲೆ ದಾಳಿ ಮಾಡುತ್ತದೆ. ದೇವತೆಗಳನ್ನು ಕಂಡ ಮೇಲೆ ರಾಕ್ಷಸರು ಸುಮ್ಮನಿರುತ್ತಾರೆಯೆ? ತೂಕಡಿಕೆ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗುತ್ತದೆ; ರಾಮಾಯಣಶ್ರವಣವಾದ ಮೇಲೆ 'ಸೀತೆಗೂ ರಾಮನಿಗೂ ಯಾವ ಸಂಬಂಧ?' ಎಂದು ಕೇಳುತ್ತಾನೆ ; 'ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಹನುಮಂತ ಏಕೆ ಬಂದ?' ಎಂದು ಚಿಂತಿಸುತ್ತಾನೆ ; ಓದುವ ಪುಸ್ತಕ, ಹಿಡಿದ ಜಪಸರ ಜಾರಿ ಬೀಳುತ್ತವೆ. ರಾತ್ರಿ ನಿದ್ರೆ ಬರದಿದ್ದರೆ ನಿದ್ರೆಗುಳಿಗೆ ತಿನ್ನುವುದಕ್ಕಿಂತ ಪಠ್ಯಪುಸ್ತಕವನ್ನೋದುವುದು ಮೇಲು.

ಹಿಂದಿನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಪಗಡೆ ಜೂಜು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿತ್ತು. ಈಗ ಇಸ್ಪೀಟು ಬಂದಿದೆ. ಹಳ್ಳಿಗಳಲ್ಲಿ ಇಸ್ಪೀಟಾಟದ 'ಕಮಿಟಿ' ಸೇರುವುದುಂಟು. 'ಕಮಿಟಿ' ಸದಸ್ಯರಿಗೆ ಹಗಲು-ರಾತ್ರಿ ಒಂದೂ ಗೊತ್ತಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಊಟ, ಕಾಫಿ, ತಿಂಡಿ - ಯಾವುದಕ್ಕೂ ಹೊರಗೆ ಅಡಿ ಇಡುವುದಿಲ್ಲ. 'ಕಮಿಟಿ' ನಡೆಯುವ ಜಾಗಕ್ಕೇ ಅವೆಲ್ಲ ಬರುತ್ತವೆ. ಅವನ್ನು ಒದಗಿಸತಕ್ಕವರಿಗೆ ಹಣದ ಸುಗ್ಗಿ. ಒಂದು 'ಕಮಿಟಿ' ಕೆಲವು ಸಲ ನಾಲ್ಕೈದು ದಿನಗಳವರೆಗೆ ಹಗಲುರಾತ್ರಿ ನಿರಂತರ ನಡೆದು ಕಾರ್ಯಕಲಾಪಗಳನ್ನು ಮುಗಿಸುವುದುಂಟು. ಆಗ ರಜೋಗುಣವು ತಮೋಗುಣವನ್ನು ಹೊರಗೆ ದೂಡಿರುತ್ತದೆ. 'ಕಮಿಟಿ' ಮುಗಿದಮೇಲೆ ಮತ್ತೆ ನಿರಂತರ ತಮೋಗುಣದ ಆಡಳಿತ. ಇನ್ನು ಸುರಾಪಾನದ ಕ್ಲಬ್ಬುಗಳಿಗೆ, ವೇಶ್ಯಾವಾಟಿಕೆಗೆ ನಿದ್ರೆ ಪ್ರವೇಶಿಸುವುದುಂಟೆ? ಅಲ್ಲಿ ರಜೋಗುಣದ ಹಾವಳಿ.

ದ್ವಾತ್ರಿಂಶದ್ದಶನದ್ವೇಷಿ-ಮಧ್ಯೇ ಭ್ರಮಸಿ ನಿತ್ಯಶಃ ।
ತದಿದಂ ಶಿಕ್ಷಿತಂ ಕೇನ ಜಿಹ್ವೇ ಸಂಚಾರಕೌಶಲಮ್ ॥೪೨॥

— *ಸುಭಾಷಿತರತ್ನ-ಭಾಂಡಾಗಾರ*

"ಎಲೈ ನಾಲಿಗೆಯೆ, ನಿನ್ನನ್ನು ದ್ವೇಷಿಸುವ ಮೂವತ್ತೆರಡು ಹಲ್ಲುಗಳ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಯಾವಾಗಲೂ ಸುಖವಾಗಿ ಸುತ್ತಾಡುತ್ತಲೇ ಇರುತ್ತೀಯೆ! ಹೀಗೆ ಸಂಚರಿಸಬಲ್ಲ ಜಾಣ್ಮೆಯನ್ನು ನೀನು ಯಾರಿಂದ ಕಲಿತೆ?"

ಮನುಷ್ಯನ ಬಾಯಲ್ಲಿ ಮೂವತ್ತೆರಡು ಹಲ್ಲುಗಳಿವೆ. ಮೇಲೆ ಹದಿನಾರು, ಕೆಳಗೆ ಹದಿನಾರು. 'ದಶನ' ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಜಗಿಯುವುದು, ಕಚ್ಚುವುದು ಎಂದೂ ಅರ್ಥವಿದೆ. ಕಚ್ಚುವ ಕೆಲಸ ಮಾಡುವುದರಿಂದ ಹಲ್ಲಿಗೆ ದಶನವೆಂಬ ಹೆಸರು ಬಂದಿದೆ. ಇವು ನಡುವೆ ಸಿಕ್ಕಿದ ನಾಲಿಗೆಯನ್ನು ಕಚ್ಚುವುದಕ್ಕೆ ಹವಣಿಸುತ್ತವೆಯಂತೆ. ಆದರೆ ನಾಲಿಗೆ ಅವುಗಳಿಗೆ ಸಿಕ್ಕದೆ ತಪ್ಪಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಲೇ ಇರುತ್ತದೆ. ಹಲ್ಲುಸಾಲುಗಳ ನಡುವೆ ಇದ್ದರೂ ಅವುಗಳಿಗೆ ಅದು ಸಿಗುವುದಿಲ್ಲ. ನಾಲಿಗೆಯ ಕೌಶಲ ಎಷ್ಟಿರಬಹುದು!

ಇದು ನಾಲಿಗೆಯನ್ನು ಕುರಿತು ಹೇಳಿದ ಮಾತಲ್ಲವೆಂಬುದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿದೆ. ಪೊಲೀಸರ ಕೈಗೆ ಸಿಗದೆ ತಪ್ಪಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಖದೀಮರನ್ನು ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಹೇಳಿದ ಮಾತಿದು. ಈ ಬಗೆಯ ಶ್ಲೋಕಕ್ಕೆ 'ಅನ್ಯೋಕ್ತಿ' ಎಂದು ಹೆಸರು. ಅನ್ಯರನ್ನು ಉದ್ದೇಶಿಸಿ ಬೇರೆಯವರಿಗೆ ಹೇಳಿದ ಉಕ್ತಿ. ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲಿ ಇಂತಹ ಅನ್ಯೋಕ್ತಿಗಳು ವಿಪುಲವಾಗಿವೆ. ಅನ್ಯೋಕ್ತಿಯಿಂದ ಒಬ್ಬ ವ್ಯಕ್ತಿಯನ್ನು ಸ್ತುತಿಸಬಹುದು, ನಿಂದಿಸಲೂಬಹುದು.

ದಂತಚೋರ, ಕಾಡಿನರಾಜ, ಭೀಕರವ್ಯಕ್ತಿ - ಎಂದೆಲ್ಲ ಹೆಸರುಗಳನ್ನು ಪಡೆದ ವೀರಪ್ಪನ್ ಎಂಬ ವೀರನನ್ನು ದೃಷ್ಟಾಂತವಾಗಿ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಬಹುದು. ಇಪ್ಪತ್ತು ವರ್ಷಗಳಿಂದಲಾದರೂ ಈತನು ವಿಖ್ಯಾತನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಪೊಲೀಸರು ಅವನನ್ನು ಹಿಡಿಯಲು ಸತತವಾಗಿ ಯತ್ನಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಕರ್ನಾಟಕ ಸರ್ಕಾರ, ತಮಿಳುನಾಡು ಸರ್ಕಾರಗಳ ಪೊಲೀಸರು ನಿರಂತರ ಶ್ರಮಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಕೇಂದ್ರಸರ್ಕಾರದ ದಳಗಳವರೂ ಬಂದರು. ಸಾವಿರಾರು ಜನರಿಗೆ ಚಳ್ಳೆಹಣ್ಣು ತಿನ್ನಿಸುತ್ತ ಅರಣ್ಯದಲ್ಲಿಯೇ ಸುಳಿದಾಡುತ್ತಿದ್ದಾನಲ್ಲ, ಅವನ ಚಾತುರ್ಯ ಎಷ್ಟಿರಬಹುದು?

ಷೇರು ಹಗರಣ ನಡೆಯಿತು. ಏಳೆಂಟು ಸಾವಿರ ಕೋಟಿ ರೂಪಾಯಿಗಳು

ಸದ್ದುಮಾಡದೆ ಅಡಗಿದವು. ಈ ವ್ಯವಹಾರ ಅರಣ್ಯದಲ್ಲಿ ನಡೆಯಲಿಲ್ಲ. ನಗರದಲ್ಲಿಯೇ ನಡೆದದ್ದು; ಸರ್ಕಾರದ ಕಣ್ಣೆದುರಿಗೇ ಕಚೇರಿಗಳಲ್ಲಿ, ಬ್ಯಾಂಕುಗಳಲ್ಲಿ ಈಕ್ಷಕ, ವೀಕ್ಷಕ, ಅಧೀಕ್ಷಕ, ಮಹೇಕ್ಷಕರ ಸಂಮುಖದಲ್ಲೆ ನಡೆದದ್ದು! ನಡೆಸಿದವರು ವೀರಪ್ಪನ್ ವೀರನನ್ನು ಮೀರಿಸಿದ ಮಹಾವೀರರು. ಇಂತಹ ಹಗರಣಗಳಿಗೆ ಲೆಕ್ಕವಿಲ್ಲ. ಸಹಸ್ರಶೀರ್ಷನಾದ ಪುರುಷನಿಗೆ ಸಹಸ್ರನಾಲಗೆಗಳಾದರೂ ಇರಬೇಡವೆ? ಬಂದರುಗಳಲ್ಲಿ, ವಿಮಾನನಿಲ್ದಾಣಗಳಲ್ಲಿ, ಇತರ ಸಮುದ್ರತೀರಗಳಲ್ಲಿ ನಡೆಯುವ ಕಳ್ಳಸಾಗಾಣಿಕೆದಾರರ ಜಾಣ್ಮೆ ಹಲ್ಲುಗಳ ನಡುವೆ ಸುಳಿದಾಡುವ ನಾಲಿಗೆಯ ಚಾತುರ್ಯವನ್ನು ಮೀರಿಸುತ್ತದೆ.

ರುಚಿಯಾದ ಪದಾರ್ಥವನ್ನು ನಾಲಿಗೆ ತಿರುಗಿಸಿ ಹಲ್ಲಿಗೆ ನೀಡುತ್ತದೆ. ಹಲ್ಲು ಜಗಿದು ನಾಲಿಗೆಗೆ ನೀಡುತ್ತದೆ. ಆಮೇಲೆ ನಾಲಿಗೆ 'ಗುಳುಂ' ಮಾಡಿಬಿಡುತ್ತದೆ! ಒಂದೊಂದು ವೇಳೆ ಹಲ್ಲು ನಾಲಿಗೆಯನ್ನು ಮೃದುವಾಗಿ ಕಚ್ಚಿ ಗಾಯಪಡಿಸುವುದುಂಟು. ಆದರೆ ನಾಲಿಗೆ ಬಹುಬೇಗನೆ ಚೇತರಿಸಿಕೊಂಡುಬಿಡುತ್ತದೆ. ನಾಲಿಗೆಗೂ ಹಲ್ಲಿಗೂ ಬದ್ಧದ್ವೇಷ!

ನ ಹಿ ಧರ್ಮಾರ್ಥಸಿದ್ಧ್ಯರ್ಥಂ ಪಾನಮೇವ ಪ್ರಶಸ್ಯತೇ ।
ಪಾನಾದರ್ಥಶ್ಚ ಧರ್ಮಶ್ಚ ಕಾಮಶ್ಚ ಪರಿಹೀಯತೇ ॥೪೩॥

— *ರಾಮಾಯಣ, ಕಿಷ್ಕಿಂಧಾಕಾಂಡ, ೩೩-೪೬*

"ಮದ್ಯಪಾನ ಮಾಡುವುದು ಧರ್ಮಾರ್ಥಗಳ ಸಿದ್ಧಿಯನ್ನು ಪಡೆಯಲು ಯೋಗ್ಯವಾದ್ದಲ್ಲ. ಕುಡಿತದಿಂದ ಧರ್ಮಾರ್ಥಗಳೂ ಕಾಮವೆಂಬ ಪುರುಷಾರ್ಥವೂ ಕೂಡ ನಾಶವಾಗುತ್ತವೆ."

ಕುಡಿತದಿಂದ ಧರ್ಮಾರ್ಥಗಳು ಸಿದ್ಧಿಸದಿರುವುದು ಮಾತ್ರವಲ್ಲ , ಇರತಕ್ಕವುಗಳೂ ನಾಶವಾಗುತ್ತವೆ, ಭೋಗಶಕ್ತಿಯೂ ಕ್ಷಯಿಸುತ್ತದೆ - ಎಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ಸುಗ್ರೀವನು ಮದ್ಯಪಾನ ಮಾಡುತ್ತ ಅಂತಃಪುರದಲ್ಲಿ ಮೈಮರೆತಿದ್ದಾನೆ. ತಾನು ಮಾತುಕೊಟ್ಟಂತೆ ಸೀತಾನ್ವೇಷಣೆಗೆ ಸಹಾಯ ಮಾಡಲು ಶ್ರೀರಾಮನ ಬಳಿಗೆ ಬರಲಿಲ್ಲ. ಅವನನ್ನು ಎಚ್ಚರಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಲಕ್ಷ್ಮಣನು ಬರುತ್ತಾನೆ. ಅವನನ್ನು ಸಂತೈಸಲು ತಾರೆ ಬಂದಾಗ ಅವಳಿಗೆ ಲಕ್ಷ್ಮಣನು ಹೇಳುವ ಮಾತಿದು. ರಾಜ್ಯಪಾಲನೆಯಲ್ಲಿ ಅನಾಸಕ್ತಿ, ವಚನಭ್ರಷ್ಟತೆ,

ಉಪಕಾರಕ್ಕೆ ಪ್ರತ್ಯುಪಕಾರ ಮಾಡದಿರುವುದು - ಇವುಗಳಿಂದ ಧರ್ಮಚ್ಯುತಿಯಾಗುತ್ತದೆ. ಬಲಶಾಲಿಯಾದ ಶ್ರೀರಾಮನ ಸ್ನೇಹವನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಳ್ಳುವುದರಿಂದ ಅರ್ಥನಾಶ. ಧರ್ಮಾರ್ಥಗಳು ನಷ್ಟವಾದ ಮೇಲೆ ಸುಖಭೋಗಕ್ಕೆ ಸಾಮಗ್ರಿಯೂ ಕ್ಷಯಿಸುತ್ತದೆ. ಆರೋಗ್ಯಹಾನಿಯಿಂದ ದೇಹಬಲವು ಕುಗ್ಗುತ್ತದೆಯಾದ್ದರಿಂದ ಕಾಮವೂ ಸಿದ್ಧಿಸುವುದಿಲ್ಲ - ಎಂದು ಲಕ್ಷ್ಮಣನು ಹೇಳಿದ್ದಾನೆ.

ಮದ್ಯಪಾನದಿಂದಾಗುವ ಅನರ್ಥ ಸರ್ವವಿದಿತ. ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಇದರಿಂದ ಹಾಳಾಗತಕ್ಕವರು ಬಡವರು, ಕೂಲಿಕಾರರು. ದಿನದ ಸಂಪಾದನೆಯನ್ನೆಲ್ಲ ಪಡಖಾನೆಯ ಒಡೆಯನಿಗೆ ಒಪ್ಪಿಸಿ ಬರಿಗೈಯಲ್ಲಿ ಮನೆಗೆ ಸಾಗುತ್ತಾರೆ. ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಹೆಂಡತಿ ಮಕ್ಕಳೊಡನೆ ಜಗಳ ತಪ್ಪಿದ್ದಲ್ಲ. ಈಚೆಗೆ ಕುಡಿತದ ಚಟ ಹೆಚ್ಚಿದೆ. ಸಂಜೆಯಾದರೆ ಬಸ್ಸುಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಂಡದ ವಾಸನೆಯೇ. ಶಾಲಾಕಾಲೇಜುಗಳಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿ-ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿನಿಯರೂ ಕುಡಿಯುತ್ತಾರೆಂದರೆ ನಂಬದೆ ಇದ್ದ ಕಾಲವಿತ್ತು. ಆ ಕಾಲ ಈಗ ಇಲ್ಲ. ಪಾನಮತ್ತರಾದ ವಾಹನಚಾಲಕರಿಂದಾಗುವ ಅನರ್ಥಪರಂಪರೆ ಎಷ್ಟು!

ಸುರಾಪಾನವು ಪಂಚಮಹಾಪಾತಕಗಳಲ್ಲಿ ಸೇರಿದೆಯೆಂದು ಧರ್ಮಶಾಸ್ತ್ರಗಳು ಹೇಳುತ್ತವೆ. ಹೆಂಡ ಕುಡಿದವನು ಭ್ರಷ್ಟನೆಂದು ದೂರವಿರಿಸುವ ಪದ್ಧತಿ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯಪೂರ್ವದಲ್ಲಿತ್ತು. ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಬಂದ ಮೇಲೆ ಹೆಂಡವು ಚಹಾ-ಕಾಫಿಗಳ ಗುಂಪಿನಲ್ಲಿ ಸೇರಿಹೋಗಿದೆ. ಆರಂಭದಲ್ಲಿ ಮದ್ಯಪಾನನಿರೋಧದ ಆರ್ಭಟ ಮೊಳಗುತ್ತಿತ್ತು. ಉತ್ತರನ ಪೌರುಷ ಎಷ್ಟು ಹೊತ್ತಿನವರೆಗೆ! ಗಾಂಧಿಜೀಯನ್ನು ಎಷ್ಟು ದಿನಗಳವರೆಗೆ ನೆನೆಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತ ಶೋಕಾಚರಣೆ ಮಾಡಬೇಕು? ಸರ್ಕಾರದ ಟ್ರೆಜರಿಗೂ ತಮ್ಮ ಕಿಸೆಗೂ ಆಪ್ಯಾಯಮಾನವಾಗುತ್ತಿರುವಾಗ ಪಾನನಿರೋಧ ಯಾರಿಗೆ ಬೇಕಾಗಿದೆ? ಪ್ರಜೆಗಳಿಗೆ ಹೆಂಡ, ವಿದೇಶೀಯ ಮದ್ಯ ಅರಸರಿಗೆ.

ಪೀತ್ವಾ ಪೀತ್ವಾ ಪುನಃ ಪೀತ್ವಾ ಯಾವತ್ ಪತತಿ ಭೂತಲೇ ।
ತಾವತ್ ಪಿಬೇತ್ ಪುನಃ ಪೀತ್ವಾ ಪುನರ್ಜನ್ಮ ನ ವಿದ್ಯತೇ ॥

ಈ ದೇಶದಲ್ಲಿ ನೀತಿಭ್ರಷ್ಟತೆ ಎದ್ದೆದ್ದು ಕುಣಿಯುತ್ತಿರುವುದಕ್ಕೆ ಮೂಲಕಾರಣ ಹೆಂಡ. ಹೆಂಡವನ್ನು ಹಂಚುತ್ತಿರುವವರಿಗೆ ಬಡವರ ಉದ್ಧಾರವೆಂಬುದು ಕನಸಿನ ಗಂಟು, ನೀರಿನ ಮೇಲಿನ ಬರಹ; ಆಕಾಶದಲ್ಲಿ ಅರಳಿದ ಹೂ, ಜರಡಿಗೆ ತುಂಬಿದ ಹಾಲು. ಬಡವನ ಕೈಗೆ ಬಂದ ಹಣ ಪಡಖಾನೆಯ ಗಡವನ ಕೈಚೀಲಕ್ಕೆ ಸೇರುತ್ತದೆ.

ಅನುಕೂಲಾಂ ವಿಮಲಾಂಗೀಂ
ಕುಲಜಾಂ ಕುಶಲಾಂ ಸುಶೀಲಸಂಪನ್ನಾಂ ।
ಪಂಚಲಕಾರಾಂ ಭಾರ್ಯಾಂ
ಪುರುಷಃ ಪುಣ್ಯೋದಯಾಲ್ಲಭತೇ ॥೪೪॥

— *ಸಮಯೋಚಿತಪದ್ಯ-ಮಾಲಿಕಾ*

"ಅನುಕೂಲೆಯೂ ವಿಮಲವಾದ ಅಂಗವುಳ್ಳವಳೂ ಸತ್ಕುಲಪ್ರಸೂತಳೂ ಕುಶಲಬುದ್ಧಿಯವಳೂ ಸುಶೀಲೆಯೂ ಆದ - ಹೀಗೆ ಐದು ಲಕಾರಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ - ಮಡದಿಯನ್ನು ಪುರುಷನು ತನ್ನ ಪುಣ್ಯ ಬಲದಿಂದ ಮಾತ್ರ ಪಡೆಯುತ್ತಾನೆ."

ಪತಿಯ ಇಚ್ಛೆ, ಬಯಕೆ, ಸ್ವಭಾವಗಳನ್ನರಿತು ಅವುಗಳಿಗೆ ಹೊಂದಿಕೊಂಡು ನಡೆಯತಕ್ಕವಳು ಅನುಕೂಲೆ. ಇದೊಂದು ಪತ್ನಿಯಲ್ಲಿರಬೇಕಾದ ಶ್ರೇಷ್ಠಗುಣವೆಂದು ಭಾರತೀಯರು ತಿಳಿದಿದ್ದರು. ಇತರ ಗುಣಗಳಲ್ಲಿ ಯಾವ ನ್ಯೂನತೆಯಿದ್ದರೂ ಇದು ಅದೆಲ್ಲವನ್ನೂ ಮರೆಸಿಬಿಡಬಲ್ಲದು. ಸರ್ವಜ್ಞಕವಿಯು 'ಇಚ್ಛೆಯಾನರಿವ ಸತಿಯಾಗೆ ಸ್ವರ್ಗಕ್ಕೆ ಕಿಚ್ಚು ಹಚ್ಚೆಂದ ಸರ್ವಜ್ಞ' ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾನೆ. ಅಂಗಗಳಲ್ಲಿ ಮಲವಿಲ್ಲದವಳು ವಿಮಲಾಂಗಿ. ಮಲವು ಎರಡು ವಿಧ : ಅಂಗವಿಕಲತೆ, ಅಂಗವಿಕಾರ - ಒಂದು ವಿಧ ; ಯಾವುದಾದರೂ ರೋಗ ಇನ್ನೊಂದು. ಈ ಎರಡು ವಿಧದ ಮಲವು ಇರಬಾರದೆಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ಕುರೂಪಿಯಾಗಿರಬಾರದು, ಮತ್ತು ರೋಗಿಷ್ಠೆಯಾಗಿರ ಬಾರದು. ಅವಳು ಸುಂದರಿಯಾಗಿರಬೇಕೆಂದು ನೀತಿಶಾಸ್ತ್ರಕಾರನು ಹೇಳಲಿಲ್ಲ. ಇದು ಗಮನಿಸಬೇಕಾದ ಸಂಗತಿ. ಅವಳು ಸತ್ಕುಲಪ್ರಸೂತಳಾಗಿರಬೇಕು. ಕುಲವೆಂದರೆ ಜಾತಿಯಲ್ಲ ; ತಾಯಿತಂದೆಗಳು ಉತ್ತಮ ಚಾರಿತ್ರವುಳ್ಳವರಾದರೆ ಆ ಕನ್ಯೆ ಕುಲಜಳೇ. ಒಳ್ಳೆಯ ನಡೆತೆಯವರು ಎಲ್ಲ ಜಾತಿಯಲ್ಲಿಯೂ ಇರುತ್ತಾರೆ. ಒಳ್ಳೆಯ ನಡತೆ ರಕ್ತಗತವಾಗಿ ಬಂದಿದ್ದರೆ ಅದು ದೃಢವಾಗಿ ನಿಲ್ಲುತ್ತದೆ. ಅಲ್ಲದೆ ನಮ್ಮ ಬಾಂಧವ್ಯವೂ ಪ್ರಶಂಸನೀಯವಾಗಿರಬೇಕಾದದ್ದು ಅಪೇಕ್ಷಣೀಯ. ಅವಳು ಗೃಹಕೃತ್ಯವನ್ನು ಜಾಣ್ಮೆಯಿಂದ ನಡೆಸಿಕೊಂಡುಹೋಗುವ ಕೌಶಲವನ್ನು ಪಡೆದಿರಬೇಕೆಂದು ಸರ್ವರೂ ಬಯಸತಕ್ಕದ್ದೇ. ಇನ್ನು ಸೌಶೀಲ್ಯವಂತೂ ಸರ್ವರಿಗೂ ಆದರಣೀಯವಾದ ಗುಣ. ಅನುಕೂಲಾ, ಸುಶೀಲಸಂಪನ್ನಾ - ಇವೆರಡು ಪರಮೋತ್ತಮ ಗುಣಗಳು. ಇವುಗಳ ನಡುವೆ ಉಳಿದ ಮೂರು ಗುಣಗಳು ಅಡಕವಾಗಿಬಿಡುತ್ತವೆ.

'ಪಂಚಲಕಾರಾಂ' ಎಂದರೆ 'ಲ'ಕಾರವಿರುವ ಅನುಕೂಲಾ ಮೊದಲಾದ ಐದು ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ವಾಚ್ಯಳಾದವಳು ಎಂದರ್ಥ.

ಹೆಂಡತಿಯು ರೂಪವತಿಯಾಗಿರಬೇಕೆಂದು ನೀತಿಶಾಸ್ತ್ರಕಾರನು ಹೇಳಲಿಲ್ಲ. 'ಭಾರ್ಯಾ ರೂಪವತೀ ಶತ್ರುಃ' ಎಂದೂ ಹೇಳಿದ್ದುಂಟು. ಅವಳು ನೌಕರಿ ಮಾಡಿ ಹಣ ಸಂಪಾದಿಸಬೇಕೆಂದು ಹೇಳಲಿಲ್ಲ. ತೀರಾ ಅನಿವಾರ್ಯ ಸನ್ನಿವೇಶವಿದ್ದ ಹೊರತು - ಗಂಡಹೆಂಡತಿಯರಿಬ್ಬರೂ ದುಡಿಯಲು ಹೊರಟರೆ ಗೃಹಕೃತ್ಯ, ಗೃಹಸುಖ, ಮಕ್ಕಳ ಪೋಷಣೆ ಹೇಗಿರುತ್ತದೆಯೆಂಬುದು ಅನುಭವಿಸತಕ್ಕವರಿಗೆ ತಿಳಿದೇ ಇದೆ. ನಿರುದ್ಯೋಗ ತುಂಬಿದ ರಾಷ್ಟ್ರದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಸಂಸಾರಕ್ಕೆ ದುಪ್ಪಟ್ಟು ಆದಾಯ, ಪಕ್ಕದ ಮನೆಯವರಿಗೆ ಒಂದು ಹೊತ್ತಿನ ಕೂಳಿಗೂ ಗತಿಯಿಲ್ಲ - ಎಂಬ ಏರುಪೇರಿನ ಸಮಾಜದ ದುಃಸ್ಥಿತಿಗೆ ಗಂಡಹೆಂಡಿರಿಬ್ಬರ ದ್ರವ್ಯಾರ್ಜನರೂಢಿಯ ಪ್ರಾಚುರ್ಯ ಕಾರಣವಾದೀತು. ಇಲ್ಲಿ ಆಳವಾದ ಚಿಂತನೆಗೆ ವಿಷಯ ಉಂಟು.

ಅವಗಚ್ಛತಿ ಮೂಢಚೇತನಃ
ಪ್ರಿಯನಾಶಂ ಹೃದಿ ಶಲ್ಯಮರ್ಪಿತಮ್ ।
ಕೃತಧೀಸ್ತು ತದೇವ ಮನ್ಯತೇ
ಕುಶಲದ್ವಾರತಯಾ ಸಮುದ್ಧೃತಮ್ ॥೪೫॥

— *ರಘುವಂಶ, ೮-೮೮*

"ಪ್ರಿಯಜನರ ಸಾವು ತನ್ನ ಎದೆಗೆ ನೆಟ್ಟ ಚೂರಿಯಾಯಿತೆಂದು ವಿಚಾರಶೂನ್ಯನಾದ ಮೂಢನು ತಿಳಿಯುತ್ತಾನೆ. ವಿವೇಕಿಯಾದರೋ ಅದನ್ನೇ ತನ್ನ ಒಳ್ಳೆಯದಕ್ಕಾಗಿ ಬಾಗಿಲು ತೆರೆದಂತಾಯಿತೆಂದು ಭಾವಿಸುತ್ತಾನೆ."

ಪತ್ನಿಯಾದ ಇಂದುಮತಿಯು ಸಾವನ್ನಪ್ಪಿದಾಗ ಶೋಕಾವಿಷ್ಟನಾದ ಅಜಮಹಾ ರಾಜನನ್ನು ಸಂತೈಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ವಸಿಷ್ಠರು ಹೇಳಿಕಳಿಸಿದ ಹಿತವಚನವಿದು. ಸಾವು ಗಂಡಹೆಂಡಿರನ್ನೂ, ತಾಯಿಮಕ್ಕಳನ್ನೂ, ಅಣ್ಣತಮ್ಮಂದಿರನ್ನೂ ಅಗಲಿಸುವುದು ನಿಶ್ಚಯ. ಇದು ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಗೊತ್ತಿದ್ದರೂ ಪ್ರಿಯಜನರು ಸತ್ತಾಗ ಶೋಕ-ಮೋಹಗಳು ಬಂದು ಕವಿದುಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಶೋಕಿಸಿದ್ದರಿಂದ ಸತ್ತವರೇನೂ ಬದುಕಿ ಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಈ ತರ್ಕವು ನಿಜವಾದರೂ ಮನುಷ್ಯನ ತಲೆಗೆ ಹತ್ತುವುದಿಲ್ಲ. ಶೋಕ-ಮೋಹಗಳು

ತರ್ಕಮಾಡಿ ಬರುವುದಿಲ್ಲ. ತರ್ಕಕ್ಕೆ ನಿಲುಕುವುದಿಲ್ಲ. ರೈಲ್ವೆ ಪ್ರಯಾಣಿಕರು ಜೊತೆಗಾರರಾಗುತ್ತಾರೆ, ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ನಿಲ್ದಾಣ ಬಂದೊಡನೆ ಇಳಿದುಹೋಗುತ್ತಾರೆ - ಎಂಬುದು ಯಾರಿಗೆ ಗೊತ್ತಿಲ್ಲ?

ಇಂಥ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಶೋಕತಪ್ತರನ್ನು ಹಿರಿಯರು ಸಂತೈಸುತ್ತಾರೆ. ಶೋಕ-ಮೋಹಗಳ, ಕ್ರೋಧ-ಲೋಭಗಳ ವೇಗವನ್ನು ತಡೆಹಿಡಿಯುವುದಕ್ಕಾಗಿ, ತಗ್ಗಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ, ನೀತಿಶಾಸ್ತ್ರಗಳು ಪ್ರವೃತ್ತವಾಗಿವೆ. ಕುದುರೆ ಓಡಿದ ಕಡೆಗೆ ರಥವೂ ಹೋಗಲೆಂದಾದರೆ ಸಾರಥಿ ಏಕೆ ಬೇಕು? ನೀತಿಶಾಸ್ತ್ರವನ್ನೋದದ ಮಾನವನ ಜೀವನ ಡ್ರೈವರಿಲ್ಲದ ರೈಲುಬಂಡಿಯ ಹಾಗೆ.

ಮಡದಿ ಸತ್ತದ್ದು ಶೋಕಪ್ರಸಂಗವಾದರೂ, ಎಷ್ಟು ದಿನ ಶೋಕಾಚರಣೆ? ಅಜರಾಜನು ರಾಜ್ಯಭಾರದ ಕರ್ತವ್ಯವನ್ನು ಮೂಲೆಗೊತ್ತಿ ದುಃಖದ ಬಂದಿಯಾಗಿ ಬಿಟ್ಟಿದ್ದಾನೆ. ಅವನ ಕರ್ತವ್ಯಭ್ರಷ್ಟತೆಯನ್ನು ಜ್ಞಾಪಿಸಿ, ಕರ್ತವ್ಯದಲ್ಲಿ ಅವನನ್ನು ತೊಡಗಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ವಸಿಷ್ಠರು ಹೀಗೆ ಬುದ್ಧಿ ಹೇಳಬೇಕಾಯಿತು. ಕಾಡಿನಲ್ಲಿ ಸೀತಾಪಹರಣವಾದಾಗ ಶ್ರೀರಾಮನು ಶೋಕಿಸುತ್ತ ಕೈಕಟ್ಟಿ ಕುಳಿತನೇನು? ಮುಂದೆ ಮತ್ತೆ ದುರ್ಧರವಾದ ಸೀತಾಪರಿತ್ಯಾಗ ದುಃಖದಿಂದ ಬೆಂದುಹೋದರೂ ರಾಜ್ಯಪಾಲನೆಯ ಕರ್ತವ್ಯದಿಂದ ವಿಮುಖನಾದನೇನು?

ಚಿತ್ತಕ್ಷೋಭೆಯನ್ನು ಹಿಡಿತದಲ್ಲಿರಿಸುವುದು ನೀತಿಶಾಸ್ತ್ರದ ಉದ್ದೇಶ. ಮುಳ್ಳಿನ ದಾರಿಯಲ್ಲಿ ನಡೆಯತಕ್ಕವನು ಕಾಲಿಗೆ ಚಪ್ಪಲಿ ಹಾಕಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಜೀವನಪಥದಲ್ಲಿ ಸಾಗತಕ್ಕವನು ತನ್ನ ಚಿತ್ತಕ್ಕೆ ವಿವೇಕದ ಕವಚವನ್ನು ಹೊದಿಸಿರಬೇಕು. ಉದಾತ್ತ ಧ್ಯೇಯಗಳನ್ನಿರಿಸಿಕೊಂಡವನು ಲೋಕದ ಆಕರ್ಷಣೆಗಳಿಗೆ ಒಳಗಾಗುವುದೇ ಇಲ್ಲ. ಗಂಟುಬಿದ್ದ ಒಂದು ಆಕರ್ಷಣೆಯು ದೈವಿಕವಾಗಿ ತೊಲಗಿದಾಗ, ದೈವವೇ ಒಂದು ಸಂಕೋಲೆಯನ್ನು ಕಳಚಿತೆಂದು ಸಮಾಧಾನಚಿತ್ತನಾಗುತ್ತಾನೆ.

ಮರಣಂ ಪ್ರಕೃತಿಃ ಶರೀರಿಣಾಂ
ವಿಕೃತಿರ್ಜೀವಿತಮುಚ್ಯತೇ ಬುಧೈಃ ।
ಕ್ಷಣಮಪ್ಯವತಿಷ್ಠತೇ ಶ್ವಸನ್
ಯದಿ ಜಂತುರ್ನನು ಲಾಭವಾನಸೌ ॥೪೬॥

— *ರಘುವಂಶ, ೮-೮೭*

"ಮನುಷ್ಯರಿಗೆ-ಪ್ರಾಣಿಗಳಿಗೆ ಮರಣವು ಪ್ರಕೃತಿಯಾಗಿದೆ, ಜೀವಿತವು ವಿಕೃತಿಯಾಗಿದೆ - ಎಂದು ವಿದ್ವಾಂಸರು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಒಬ್ಬನು ಒಂದು ಕ್ಷಣಕಾಲ ಬದುಕಿದರೂ ಅಷ್ಟು ಲಾಭವನ್ನು ಗಳಿಸಿದವನಾಗುತ್ತಾನೆ."

ತನ್ನ ಪ್ರಿಯಪತ್ನಿಯಾದ ಇಂದುಮತಿಯು ಆಕಸ್ಮಿಕವಾಗಿ ಮೃತಳಾದಾಗ, ಅಜಮಹಾರಾಜನು ಶೋಕಾಕುಲನಾಗುತ್ತಾನೆ. ಅವನು ರಾಜಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿಯೂ ತೊಡಗದೆ ಜಡನಂತೆ ಆಗಿಬಿಡುತ್ತಾನೆ. ಆಗ ದೂರದಲ್ಲಿನ ಕುಲಗುರುಗಳಾದ ವಸಿಷ್ಠರು ರಾಜನನ್ನು ಸಂತೈಸಲು ಒಂದು ಸಂದೇಶವನ್ನು ಕಳಿಸುತ್ತಾರೆ. ಆ ಸಂದೇಶದಲ್ಲಿ ಮೇಲ್ಕಂಡ ಶ್ಲೋಕವಿದೆ.

ಜೀವಿಗಳಿಗೆ ಮರಣವೇ ಪ್ರಕೃತಿ, ಬದುಕಿರುವುದೇ ವಿಕೃತಿ - ಎಂದರೇನು? ಮಲ್ಲಿನಾಥನ 'ಸಂಜೀವಿನೀ' ವ್ಯಾಖ್ಯಾನದಲ್ಲಿ ಮರಣವು ಪ್ರಕೃತಿಯೆಂದರೆ ಸ್ವಭಾವವೆಂದೂ ನಿಶ್ಚಿತವಾಗಿ ಬರತಕ್ಕದ್ದೆಂದೂ, ಜೀವಿತವು ವಿಕೃತಿಯೆಂದರೆ ಯಾದೃಚ್ಛಿಕವೆಂದು ಬರೆದಿದೆ. ಬದುಕು ಸ್ಥಿರವಾದ್ದಲ್ಲ, ಯಾವ ಕ್ಷಣದಲ್ಲಾದರೂ ಅದು ಕೊನೆಗಾಣಬಹುದು - ಎಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ಇದೇನೋ ಸರಿಯೇ. ಆದರೆ ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಗೊತ್ತಿರುವ ಈ ಸಂಗತಿಯನ್ನು ವಿದ್ವಾಂಸರು ತಿಳಿಸಿಕೊಡಬೇಕಾಗಿದೆಯೆ? ವಸಿಷ್ಠರು ಹೊಸದಾಗಿ ಹೇಳಿಕಳಿಸಬೇಕೆ? ಅಲ್ಲದೆ ಶಾಶ್ವತ-ಅಶಾಶ್ವತ ಎಂದು ಸರಳವಾಗಿ ಹೇಳದೆ ಕವಿಯು 'ಪ್ರಕೃತಿ', 'ವಿಕೃತಿ' ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಬಳಸಿದುದರ ಆಶಯವೇನೆಂಬುದನ್ನು ಇದರಿಂದ ಹೊರಪಡಿಸಿದಂತಾಗುವುದಿಲ್ಲ.

ಒಂದು ವಸ್ತುವಿನ ಸಹಜವಾದ ಸ್ಥಿತಿ ಪ್ರಕೃತಿ. ಕ್ರಿಯೆಯಿಂದ ಅಥವಾ ಇನ್ನೊಂದು ವಸ್ತುವಿನ ಸಂಪರ್ಕದಿಂದ ಆಗುವ ಬದಲಾವಣೆಯ ಸ್ಥಿತಿ ವಿಕೃತಿ. ಮಣ್ಣು ಪ್ರಕೃತಿ; ಗಡಿಗೆ ವಿಕೃತಿ. ಬೀಜವು ಪ್ರಕೃತಿ; ಮೊಳಕೆಯು ವಿಕೃತಿ. ಕೆಲವು ವಿಕೃತಿಗಳು ಕ್ರಿಯಾಸಂಬಂಧವನ್ನು ತೊರೆದಾಗ ಸಹಜಸ್ಥಿತಿಗೆ ಮರಳುತ್ತವೆ. ರಬ್ಬರಿನ ತುಂಡಿನಲ್ಲಿ ಸ್ಥಿತಿಸ್ಥಾಪಕತ್ವಶಕ್ತಿ ಇದೆ. ಅದು ಎರಡು ಅಂಗುಲ ಉದ್ದವಿದೆಯೆನ್ನೋಣ. ಆ ತುಂಡನ್ನು ಎಳೆದರೆ ನಾಲ್ಕು ಅಂಗುಲ ಉದ್ದವಾದೀತು. ನಾಲ್ಕು ಅಂಗುಲ ಉದ್ದ ವಿಕೃತಿ. ಅದರ ಎಳೆತವನ್ನು ಕೈಬಿಟ್ಟಾಗ ತನ್ನ ಪ್ರಕೃತಿಯಾದ ಎರಡು ಅಂಗುಲ ಉದ್ದಕ್ಕೆ ಮರಳುತ್ತದೆ. ತಣ್ಣಗಿರುವುದು ನೀರಿನ ಪ್ರಕೃತಿ. ಬೆಂಕಿಯನ್ನು ತಾಗಿಸಿದಾಗ ಬಿಸಿಯಾಗುತ್ತದೆ. ಬೆಂಕಿಯನ್ನು ತೆಗೆದರೆ ತಾನಾಗಿ ತಣ್ಣನೆಯ ಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತದೆ.

ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಪ್ರಕೃತಿಯು ಸಹಜಸ್ಥಿತಿ. ಆ ಸ್ಥಿತಿಗೆ ತರಲು ಪ್ರಯತ್ನ ಬೇಕಾಗಿಲ್ಲ ; ವಿಕೃತಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಪ್ರಯತ್ನ ಬೇಕು.

ಹಾಗೆಯೇ ಶರೀರವಂತನಾದ ಮನುಷ್ಯನಿಗೆ ಬದುಕಿರಲು ಅನ್ನ, ನೀರು ಬೇಕು. ಪ್ರಯತ್ನದಿಂದ ಜೀವವನ್ನುಳಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಅನ್ನ-ನೀರಿನ ಸೇವನೆಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟರೆ ಸಾವು ತಾನಾಗಿ ಬರುತ್ತದೆ. ಸಾವಿಗಾಗಿ ಬೇರೆ ಯಾವ ಪ್ರಯತ್ನವೂ ಬೇಡ. ಬದುಕಿಗಾಗಿ ಮಾತ್ರ ಪ್ರಯತ್ನ ಬೇಕು. ಎಲ್ಲ ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಗತಿಯೂ ಇದೇ. ಆಹಾರ ವಿಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಸಾವು ಸಹಜ. ಗಿಡ, ಮರ, ಬಳ್ಳಿಗಳ ಗತಿಯೂ ಇದೇ. ಗರ್ಭವೂ ಸಹ ತಾಯಿಯ ಒಡಲಿನಲ್ಲಿದ್ದು ಬೇಕಾದ ಆಹಾರವನ್ನು ಸೆಳೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಹಸಿವು-ಬಾಯಾರಿಕೆ ಎಂಬ ರೋಗಕ್ಕೆ ಅನ್ನ-ನೀರು ಔಷಧ. ಔಷಧವಿಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ರೋಗಿಯು ಸಾಯುವಂತೆ, ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಜೀವಿಯೂ ಅನ್ನ-ನೀರು ಎಂಬ ಔಷಧವನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳದಿದ್ದರೆ ಮರಣ ನಿಶ್ಚಿತ. ಕ್ಯಾನ್ಸರ್ ರೋಗಿಯು ಚಿಕಿತ್ಸೆಯಿಂದ ಎಷ್ಟು ದಿನ ಬದುಕಿದ್ದರೆ ಅಷ್ಟೇ ಲಾಭವೆಂದು ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳುವಂತೆ, ಮನುಷ್ಯನು ಎಷ್ಟು ಕಾಲ ಬದುಕಿದ್ದರೆ ಅಷ್ಟೇ ಲಾಭವೆಂದು ತಿಳಿದು ಕರ್ತವ್ಯನಿಷ್ಠನಾಗಬೇಕು. ಒಂದು ಕ್ಷಣವನ್ನೂ ವ್ಯರ್ಥಮಾಡಬಾರದು. "ಇಷ್ಟು ದಿನ ಇಂದುಮತಿಯು ಬದುಕಿದ್ದಳಲ್ಲ, ಅದೇ ನಿನಗಾದ ಲಾಭವೆಂದು ತಿಳಿ. ಅವಳು ತನ್ನ ನಿಜಸ್ಥಿತಿಗೆ ಮರಳಿದ್ದಕ್ಕಾಗಿ ವ್ಯಥೆಪಡಬೇಡ" - ಎಂಬುದು ವಸಿಷ್ಠರ ಉಪದೇಶದ ಇಂಗಿತ.

ಪ್ರಸಿದ್ಧ ವಿಜ್ಞಾನಿ ಡಾರ್ವಿನ್ ಮಹಾಶಯನು "Death is the rule; life is the exception" ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾನೆ. ಮರಣವು ಉತ್ಸರ್ಗನಿಯಮ, ಎಲ್ಲ ವಸ್ತುಗಳಿಗೂ ಅನ್ವಯಿಸತಕ್ಕದ್ದು. ಜೀವಿತವು ವಿನಾಯಿತಿಯನ್ನು ಕೊಡುವ ಅಪವಾದ ಶಾಸ್ತ್ರ. ಅಪವಾದವು ಹಿಂದಕ್ಕೆ ಸರಿದಾಗ ಉತ್ಸರ್ಗನಿಯಮವು ಸ್ವತಃ ಪ್ರವರ್ತಿಸುತ್ತದೆ. ಡಾರ್ವಿನ್ನನಿಗಿಂತ ಎಷ್ಟೋ ಶತಕಗಳ ಹಿಂದೆ ಇದ್ದ ಕಾಳಿದಾಸನು ಈ ನಿಯಮವನ್ನು ತಿಳಿದಿದ್ದನೆಂಬುದು ವಿಶೇಷ. ಮರಣವು ಪ್ರಕೃತಿ; ಜೀವಿತವು ವಿಕೃತಿ.

ದೇಹದಂಡನಮಾತ್ರೇಣ ಕಾ ಮುಕ್ತಿರವಿವೇಕಿನಾಂ ।
ವಲ್ಮೀಕತಾಡನಾದೇವ ಮೃತಃ ಕೋಽತ್ರ ಮಹೋರಗಃ ॥೪೭॥

— *ಗರುಡಪುರಾಣ, ೧೬-೬೨*

"ದೇಹವನ್ನು ದಂಡಿಸಿದ ಮಾತ್ರದಿಂದ ಅವಿವೇಕಿಗಳಿಗೆ ಮುಕ್ತಿಯಾದೀತೆ? ಹುತ್ತವನ್ನು ಬಡಿದ ಮಾತ್ರದಿಂದ ಒಳಗಿರುವ ಘಟಸರ್ಪವು ಸತ್ತದ್ದುಂಟೇನು?"

ಮನುಷ್ಯನು ತನ್ನ ದೇಹದ ಸ್ವಚ್ಛತೆಗಾಗಿ ಸ್ನಾನಮಾಡುತ್ತಾನೆ. ಬಟ್ಟೆಯನ್ನು ಒಗೆದು ಶುಭ್ರಪಡಿಸುತ್ತಾನೆ. ತನ್ನ ಪರಿಸರವನ್ನು ಶುಭ್ರವಾಗಿರಿಸಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸುತ್ತಾನೆ. ಸ್ವಚ್ಛತೆಯನ್ನು ಬಯಸತಕ್ಕವರು ಅದರಲ್ಲಿ ಆಸಕ್ತಿಯನ್ನು ವಹಿಸುವುದು ಸಹಜ. ಅದು ಆವಶ್ಯಕವೂ ಹೌದು. ಸ್ವಚ್ಛತೆಯೆನ್ನುವುದು ದೈವೀಸಂಪತ್ತು. ಸ್ವಚ್ಛತೆಯಿದ್ದಲ್ಲಿ ದೇವರ ಸಾಂನಿಧ್ಯವಿರುತ್ತದೆಯಂತೆ.

ಇದೆಲ್ಲವೂ ಬಹಿರಂಗಶುದ್ಧಿ. ಅಂತರಂಗಶುದ್ಧಿಯೆಂಬುದೊಂದಿದೆ. ಅದೇ ಮನಸ್ಸಿನ ಶುದ್ಧಿ, ಚಿತ್ತಶುದ್ಧಿ. ದ್ವೇಷ, ಅಸೂಯೆ, ಮದ, ಅಹಂಕಾರ, ಲೋಭ, ಹಿಂಸೆ - ಮೊದಲಾದವು ಚಿತ್ತದ ಕೊಳೆಗಳೆಂದೂ ಇವು ನಿರ್ಮೂಲವಾಗಬೇಕೆಂದೂ ದೊಡ್ಡವರು ಹೇಳುತ್ತ ಬಂದಿದ್ದಾರೆ. ಮನೆಯನ್ನು ಸ್ವಚ್ಛಪಡಿಸಿದರೆ ಮನವು ಸ್ವಚ್ಛವಾದೀತೇನು? ಬಟ್ಟೆಯನ್ನೊಗೆದರೆ ಹೊಟ್ಟೆಕಿಚ್ಚು ಸಡಿಲೀತೇನು?

'ಕಾ ಮುಕ್ತಿರವಿವೇಕಿನಾಂ' ಎಂದು ಮೇಲ್ಕಂಡ ನೀತಿಶ್ಲೋಕದಲ್ಲಿದೆ. ಮುಕ್ತಿ ಎಂದರೆ ಬಿಡುಗಡೆ. ಯಾವುದರಿಂದ ಬಿಡುಗಡೆ? ಈ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ಎರಡು ಬಗೆಯ ಉತ್ತರವನ್ನು ನೀಡಬಹುದು. ಸಂಸಾರಬಂಧನದಿಂದ ಬಿಡುಗಡೆ - ಎಂದು ಒಂದು ಬಗೆಯ ಉತ್ತರ. ಆಗ ಮುಕ್ತಿಯೆಂದರೆ ಮೋಕ್ಷವೆಂದರ್ಥ. ಮೋಕ್ಷವನ್ನು ಬಯಸತಕ್ಕವನಿಗೆ ಚಿತ್ತಶುದ್ಧಿ ಅತ್ಯಾವಶ್ಯಕ. ಕಾಮ, ಕ್ರೋಧ, ದ್ವೇಷ ಮುಂತಾದ ಚಿತ್ತದ ಕೊಳೆಯನ್ನು ಅವನು ದೂರಮಾಡಿ ದೈವೀಸಂಪತ್ತನ್ನು ಬೆಳೆಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಬರಿಯ ಉಪವಾಸ ವ್ರತಗಳು, ಆಹಾರನಿಯಮ, ತಣ್ಣೀರು ಸ್ನಾನ - ಮುಂತಾದ ದೇಹದಂಡನೆಯಿಂದಷ್ಟೆ ಮೋಕ್ಷವು ದೊರಕದು. ದೇಹದಂಡನೆಯು ಚಿತ್ತದ ದಂಡನೆಯಲ್ಲಿ, ಇಂದ್ರಿಯನಿಗ್ರಹದಲ್ಲಿ ಪರ್ಯವಸಾನಗೊಳ್ಳಬೇಕು.

ದಂಡಿಸದೆ ದೇಹವನು ಖಂಡಿಸದೆ ಕರಣವನು
ಉಂಡುಂಡು ಸ್ವರ್ಗವೇರುವೆಡೆ ಅದನೇನು
ಮುಂಡೆಯಾಳುವಳೆ ಸರ್ವಜ್ಞ ||

ದೇಹದಂಡನೆಗೆ ಗಮ್ಯವಾದದ್ದು ಕರಣಗಳ (ಇಂದ್ರಿಯಗಳ) ಖಂಡನೆ.

ಮೋಕ್ಷದ ಮಾತಿರಲಿ, 'ದುರ್ಗುಣಗಳಿಂದ ಬಿಡುಗಡೆ' ಎಂದು ವ್ಯಾವಹಾರಿಕವಾಗಿಯೂ 'ಮುಕ್ತಿ' ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಅರ್ಥ ಮಾಡಬಹುದು. ದೈಹಿಕವಾದ ಯಾವ ಶಿಕ್ಷೆಯನ್ನು ಕೊಟ್ಟರೂ ವಿವೇಕಶೂನ್ಯರಾದ ಮೂರ್ಖರ ಮನಸ್ಸು ಬದಲಾಯಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಕಳ್ಳನಿಗೆ ಎಷ್ಟು ಸಲ ಶಿಕ್ಷೆಯಾದರೂ ಅವನು ಕಳ್ಳತನವನ್ನು ಬಿಡುವುದೇ ಇಲ್ಲ. ಅಂತಹ ಮೂರ್ಖರನ್ನು, ಅಪರಾಧಿ ಮನೋವೃತ್ತಿಯವರನ್ನು ತಿದ್ದುವುದು ಕಷ್ಟ. ವೈಜ್ಞಾನಿಕವಾದ ಮಾನಸ ಶಿಕ್ಷಣವು ಸ್ವಲ್ಪ ಫಲವನ್ನಾದರೂ ಕೊಡಬಹುದು.

ಬಾಹ್ಯವೇಷಕ್ಕಿಂತ ಅಂತರಂಗದ ನಿಯತಿಯೇ ಮುಖ್ಯವಾದದ್ದೆಂದು ತಾತ್ಪರ್ಯ. ಗಾಂಧಿಟೋಪಿಯನ್ನು ಹಾಕಿದ ಮಾತ್ರದಿಂದ ಮಸ್ತಕದಲ್ಲಿ ಗಾಂಧಿ ಮನೋಭಾವ ಉದಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಖಾಕಿ ವಸ್ತ್ರವನ್ನು ಧರಿಸಿದ ಮಾತ್ರದಿಂದ ಕಾನೂನಿನ ರಕ್ಷಣೆಯಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಕಾವಿಬಟ್ಟೆಯನ್ನುಟ್ಟರೆ ವೈರಾಗ್ಯವು ಬಂದು ನೆಲೆಸಿಬಿಡುವುದೂ ಇಲ್ಲ.

ಆಯುರ್ವಿತ್ತಂ ಗೃಹಚ್ಛಿದ್ರಂ ಸಾಹಸಂ ಮಂತ್ರಮೌಷಧಂ ।
ತಪೋ ದಾನಾವಮಾನೌ ಚ ನವ ಗೋಪ್ಯಾನಿ ಕಾರಯೇತ್ ॥೪೮॥

— *ಸಮಯೋಚಿತಪದ್ಯ-ಮಾಲಿಕಾ*

"ಆಯುಸ್ಸು, ಹಣ, ಮನೆಯ ಒಳಜಗಳ, ದುಡುಕಿನಿಂದಾದ ಕಾರ್ಯ, ಮಂತ್ರ, ಔಷಧ, ತಪಸ್ಸು, ದಾನ, ಅವಮಾನ - ಈ ಒಂಬತ್ತನ್ನು ರಹಸ್ಯವಾಗಿ ಇಟ್ಟಿರಬೇಕು."

ತನ್ನ ಆಯುಸ್ಸು ಎಷ್ಟೆಂದು ಗೊತ್ತಿದ್ದರೆ ಅದನ್ನು ಇನ್ನೊಬ್ಬರಿಗೆ ತಿಳಿಸಬಾರದು. ಜ್ಯೌತಿಷವನ್ನು ಬಲ್ಲವನಾದರೆ ಇನ್ನೊಬ್ಬರ ಆಯುಸ್ಸನ್ನು ಹೇಳಬಾರದು. ಕೇಳಿದವರ ಮೇಲೆ ಅದು ಕೆಟ್ಟ ಪರಿಣಾಮವನ್ನುಂಟುಮಾಡಬಹುದು. ತನ್ನಲ್ಲಿರುವ ಹಣವನ್ನೂ ತನ್ನ ಆದಾಯವನ್ನೂ ತಿಳಿಸುವುದೂ ಲೋಕನೀತಿಯಲ್ಲ. ಇನ್ನೊಬ್ಬರ ಸಂಬಳವೆಷ್ಟೆಂದು ಕೇಳುವುದು ಸಹ ಶಿಷ್ಟ ವ್ಯವಹಾರವಲ್ಲ. ಮನೆಗಳಲ್ಲಿ ಏನಾದರೊಂದು ಒಡಕು ಇರುವುದು ಸಹಜ. ಗಂಡಹೆಂಡತಿಯರಲ್ಲಿ, ತಂದೆಮಕ್ಕಳಲ್ಲಿ, ಅಣ್ಣತಮ್ಮಂದಿರಲ್ಲಿ ಅಭಿಪ್ರಾಯಭೇದವಿರುತ್ತದೆ. ಎಲ್ಲರ ಮನೆಯ ದೋಸೆಯಲ್ಲಿಯೂ ತೂತು ಇರುತ್ತದೆ. ಅದನ್ನು ತಮ್ಮಲ್ಲಿ ಪರಿಹರಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕಲ್ಲದೆ ಹೊರಗಿನವರಿಗೆ ಹೇಳಿದರೆ,

ನಮ್ಮ ನ್ಯೂನತೆಯನ್ನೇ ಜನರು ದೊಡ್ಡದುಮಾಡಿ ಆಡಿಕೊಳ್ಳಲಾರಂಭಿಸುತ್ತಾರೆ. ಸಮಯಸಾಧಕರು ಅದರಿಂದ ದುರ್ಲಾಭವನ್ನೂ ಪಡೆದಾರು.

ಸಾಹಸವೆಂದರೆ ವಿವೇಚನೆಯಿಲ್ಲದೆ ದುಡುಕಿನಿಂದ ಮಾಡುವ ಕೃತ್ಯ. ಎಂತಹ ವಿವೇಕಿಯಾಗಿದ್ದರೂ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಎಡವತಕ್ಕ ಸಂದರ್ಭವಿರುತ್ತದೆ. ಕಾಮ-ಕ್ರೋಧಗಳಿಗೆ ವಶನಾಗಿ ಅಕಸ್ಮಾತ್ ಒಂದು ತಪ್ಪುಕೆಲಸವನ್ನು ಮಾಡಿರುತ್ತಾನೆ. ಹಾಗೆ ತಪ್ಪುಮಾಡುವುದು ಅವನ ಸ್ವಭಾವವೇನಲ್ಲ. ತಾನು ಮಾಡಿದ್ದಕ್ಕೆ ಅವನಿಗೆ ಪಶ್ಚಾತ್ತಾಪವೂ ಆಗಿರುತ್ತದೆ. ಅದನ್ನು ಇನ್ನೊಬ್ಬರಿಗೆ ತಿಳಿಸಿದರೆ ಹತ್ತಾರು ಜನರ ಕಿವಿಗೆ ಬಿದ್ದು ಈತನ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಕೆಟ್ಟ ಅಭಿಪ್ರಾಯವೇ ಮೂಡಬಹುದು. ತಪ್ಪುಹುಡುಕುವ ಲೋಕಕ್ಕೆ ಕ್ಷಮಿಸುವ ಗುಣವಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಗುರುವಿನಿಂದ ಉಪದಿಷ್ಟವಾದ ಮಂತ್ರವನ್ನು ರಹಸ್ಯವಾಗಿಡದಿದ್ದರೆ ಅದರ ಶಕ್ತಿಯೇ ಹೋಗಿಬಿಡುತ್ತದೆಯೆಂಬ ನಂಬಿಕೆ ಇದೆ. ಮಂತ್ರವೆಂದರೆ ಇಬ್ಬರು ಸೇರಿ ಮಾಡಿದ ಒಂದು ಕಾರ್ಯತಂತ್ರ. ರಾಜಕಾರ್ಯಕ್ಕೆ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ್ದು ಇದು. ಮೊದಲೇ ಇದನ್ನು ಬಹಿರಂಗಪಡಿಸತಕ್ಕದ್ದಲ್ಲ. Official Secret ಎಂಬುದು ಎಲ್ಲ ಸರ್ಕಾರಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಉಂಟು. ಇದಕ್ಕೆ ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲಿ 'ಅಷಡಕ್ಷೀಣ' ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಆರು ಕಣ್ಣುಗಳಿಗೆ ಗೋಚರವಲ್ಲದ್ದು ಅಷಡಕ್ಷೀಣ. ಇಬ್ಬರಿಗೆ ಮಾತ್ರ ತಿಳಿದಿರುವುದು ಎಂದರ್ಥ. ಔಷಧವು ಯಾವುದೆಂಬುದನ್ನು ರೋಗಿಗೆ ವೈದ್ಯನು ತಿಳಿಸಬಾರದಂತೆ. ತನ್ನ ವ್ಯಾಧಿಯು ಪ್ರಬಲವಾದ್ದೆಂದೂ ಅದಕ್ಕೆ ಬೆಲೆಬಾಳುವ ಔಷಧವೇ ಬೇಕೆಂದೂ ರೋಗಿಯು ತಿಳಿದುಕೊಂಡಿರುತ್ತಾನೆ. ಚಿಕ್ಕ ಔಷಧದಿಂದಲೇ ಅದಕ್ಕೆ ಪರಿಹಾರ ಸಿಗಬಹುದು. ರೋಗವು ಗುಣವಾಗಲು ರೋಗಿಯ ನಂಬಿಕೆ ಮುಖ್ಯವಾದದ್ದು. ಒಬ್ಬನಿಗೆ ಮೂರ್ಛೆಯ ರೋಗವಿತ್ತು. ವೈದ್ಯರು ರೋಗಿಯನ್ನು ಪರೀಕ್ಷಿಸಿ ಘನವಾದ ಔಷಧವೇ ಬೇಕೆಂದು ಹೇಳಿ ಚಿಕಿತ್ಸೆ ಮಾಡಿದರು. ಒಂದು ತಿಂಗಳಿನಲ್ಲಿ ಪೂರ್ತಿ ಗುಣವಾಯಿತು. ವೈದ್ಯರು ಕೊಟ್ಟದ್ದು ಬಿ-ಕಾಂಪ್ಲೆಕ್ಸ್ ಮಾತ್ರೆ. ರೋಗಿಯ ಮೂರ್ಛಾರೋಗ ಬರಿಯ ಮಾನಸಿಕ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿತ್ತು.

ತನ್ನ ತಪಃಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಯಾರೂ ತಿಳಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಜನರ ಅಪಹಾಸ್ಯಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾದೀತೆಂಬ ಭಯ ಅದರಲ್ಲಿದೆ. ತಾನು ಮಾಡಿದ ದಾನ ಮುಂತಾದ ಪುಣ್ಯಕಾರ್ಯವನ್ನು ಹೇಳಿಕೊಂಡರೆ ಪುಣ್ಯವೇ ಕ್ಷೀಣಿಸುತ್ತದೆಯೆಂದು ಧರ್ಮಶಾಸ್ತ್ರವು ಹೇಳುತ್ತದೆ. ನಹುಷರಾಜನು ನಾನಾ ಪುಣ್ಯಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ಮಾಡಿ ಸ್ವರ್ಗಕ್ಕೆ ಹೋದ. ದೇವೇಂದ್ರನಿಗೆ ಸರಿಸಮಾನವಾಗಿ ಮೆರೆಯುತ್ತಿದ್ದ. ದೇವೇಂದ್ರನು ಒಂದು ಸಲ

ನಹುಷನನ್ನು ಆತನು ಮಾಡಿದ ಪುಣ್ಯಕಾರ್ಯವೇನೆಂದು ಕೇಳಿದನಂತೆ. ನಹುಷನು ಭೂಲೋಕದಲ್ಲಿ ತಾನು ಮಾಡಿದ್ದನ್ನೆಲ್ಲ ಉಸುರಿದ. ಅವನ ಪುಣ್ಯ ಕ್ಷೀಣಿಸಿತು. ದೇವೇಂದ್ರನು ಒಡನೆಯೇ ಅವನನ್ನು ಸ್ವರ್ಗದಿಂದ ತಳ್ಳಿದನಂತೆ.

ದೇವಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ಒಂದು ಟ್ಯೂಬ್‌ಲೈಟ್ ಕೊಟ್ಟರೂ 'ಇಂಥವರ ಸೇವೆ' ಎಂದು ಈಗ ತಮ್ಮ ಹೆಸರನ್ನು ಬರೆಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ. ತನಗಾದ ಅವಮಾನವನ್ನು ಯಾವನು ಹೇಳಿಕೊಂಡಾನು?

ಈ ಒಂಬತ್ತು ಗುಟ್ಟಾಗಿರಬೇಕಾದವು.

ಅಮಂತ್ರಮಕ್ಷರಂ ನಾಸ್ತಿ ನಾಸ್ತಿ ಮೂಲಮನೌಷಧಂ ।
ಅಯೋಗ್ಯಃ ಪುರುಷೋ ನಾಸ್ತಿ ಯೋಜಕಸ್ತತ್ರ ದುರ್ಲಭಃ ॥೪೯॥

— *ಸುಭಾಷಿತರತ್ನ-ಭಾಂಡಾಗಾರ*

"ಮಂತ್ರವಾಗದ ಅಕ್ಷರವಿಲ್ಲ. ಔಷಧವಾಗದ ಮೂಲಿಕೆ ಇಲ್ಲ. ಕಾರ್ಯಸಮರ್ಥನಾಗದ ಮನುಷ್ಯನಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಪ್ರಯೋಜನಕಾರಿಯಾಗುವಂತೆ ಇದನ್ನು ಜೋಡಿಸತಕ್ಕವನು ದುರ್ಲಭ."

ಅಕಾರದಿಂದ ಹಕಾರದವರೆಗಿನ ಎಲ್ಲ ಅಕ್ಷರಗಳೂ ಮಂತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಇರುತ್ತವೆ. ಈ ಅಕ್ಷರಗಳಿಂದಲೇ ವೇದಗಳೂ ಶಾಸ್ತ್ರಗಳೂ ಕಾವ್ಯಸಾಹಿತ್ಯಗಳೂ ನಿರ್ಮಿತವಾದದ್ದು. ಸಮಸ್ತ ವಾಙ್ಮಯವೂ ಅಕ್ಷರಗಳ ಜೋಡಣೆಯೇ ಆಗಿದೆ. ಅಂ, ಯಂ, ರಂ, ಕ್ಷಂ, ಹ್ರೀಂ - ಮುಂತಾದ ಬೀಜಾಕ್ಷರಗಳೆಲ್ಲವೂ ಮಂತ್ರಗಳಾಗಿ ಉಪಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತವೆ. ಆದರೆ ಅವುಗಳ ಜೋಡಣೆ ಹೇಗೆ? ಯಾವುದಕ್ಕೆ ಯಾವ ಫಲ? - ಎಂಬುದನ್ನರಿತವರು ವಿರಳ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ, ಅಕಾರವನ್ನೂ ಅಕ್ಷರಮಾಲೆಯ ಕಡೆಯಲ್ಲಿರುವ ಹಕಾರವನ್ನೂ ಸೇರಿಸಿದರೆ 'ಅಹಂ' ಎಂದಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಶಬ್ದವು ಸಮಸ್ತ ಅಕ್ಷರಗಳಿಗೆ ಮತ್ತು ಸಮಸ್ತ ವಿಶ್ವಕ್ಕೆ ಪ್ರತಿನಿಧಿ. ಅಹಂ - ನಾನು, ಸಃ - ಆತನು (ಪರಮಾತ್ಮನು). ಈ ಮೂರು ಅಕ್ಷರಗಳ ಯೋಜನೆಯಿಂದ ಅಜಪಾಮಂತ್ರವು ನಿಷ್ಪನ್ನವಾಗುತ್ತದೆ.

ಔಷಧಿಯೆಂದರೆ ವನಸ್ಪತಿ, ಗಿಡ, ಬಳ್ಳಿ ಮೊದಲಾದ ಮೂಲಿಕೆ. ಇದರಿಂದಾದದ್ದು ಔಷಧ. ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಮೂಲಿಕೆಯೂ ಔಷಧಕ್ಕೆ ಬರತಕ್ಕದ್ದೇ.

ಕೆಲವು ಸ್ವತಂತ್ರವಾಗಿ, ಕೆಲವು ಅನ್ಯಮೂಲಿಕೆಗಳೊಡನೆ ಸಂಮಿಶ್ರವಾಗಿ ರೋಗಹರ ವಾಗುತ್ತವೆ. ವ್ಯರ್ಥವಾದ ಗಿಡ, ಬಳ್ಳಿಗಳು ಒಂದೂ ಇಲ್ಲ. ಅಷ್ಟೇಕೆ, ವ್ಯರ್ಥವಾದ ಒಂದೇ ಒಂದು ಜೀವಿಯಾಗಲಿ, ಜಡವಸ್ತುವಾಗಲಿ, ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿರಲಾರದು. ಒಂದು ಮಹಾಯಂತ್ರದಲ್ಲಿ ಉಪಯೋಗವಿಲ್ಲದ ಒಂದು ಕೀಲನ್ನೂ ಯಂತ್ರನಿರ್ಮಾತನು ಸೇರಿಸಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಭಗವಂತನ ಸೃಷ್ಟಿ ಬಂಜೆಯಲ್ಲ.

ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಅಗಾಧವಾದ ಜನಸಂಖ್ಯೆ ಇದೆ. ಈ ಜನಶಕ್ತಿಯನ್ನು ನಾವು ಬಳಸಿಕೊಳ್ಳಲಾರದೆ ಹೋಗಿದ್ದೇವೆ. ಬಡತನ, ಅಜ್ಞಾನಗಳಿಗೆ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯ ಹೆಚ್ಚಳವೇ ಕಾರಣವೆಂದು ನಮ್ಮ ನಾಯಕರು ಘೋಷಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಸಾಧನಸಂಪತ್ತೇ ನಮಗೆ ತೊಡರುಗಾಲನ್ನಿಡುತ್ತದೆ. ಹೊಲದ ಆಧಿಕ್ಯವೇ ಸರಿಯಾಗಿ ಕೃಷಿಮಾಡಲು ಅಡ್ಡಿಯಾಗಿದೆ ಎಂದು ಹೇಳಿದಂತೆ ಇದು. ಜಪಾನೀಯರಿಗೆ ಕೃಷಿಭೂಮಿ ಅಲ್ಪವಾದ್ದರಿಂದಲೇ ಹೆಚ್ಚು ಬೆಳೆಯಲು ಸಾಧ್ಯವಾಯಿತಲ್ಲವೆ! ಸಮರ್ಥರಾದ ಯೋಜಕರಿದ್ದರೆ ಭಿಕ್ಷುಕರಿಂದಲೂ ಕುಂಟ, ಕುರುಡರಿಂದಲೂ ಸಂಪದಭಿವೃದ್ಧಿಯನ್ನು ಮಾಡಿಸಲು ಶಕ್ಯವಿದೆ. ಕಳ್ಳಸಾಗಾಣಿಕೆದಾರ ವೀರಪ್ಪನ್ ದುರ್ಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ತಾನು ಎಷ್ಟು ಸಮರ್ಥನೆಂಬುದನ್ನು ತೋರಿಸಿಕೊಟ್ಟಿದ್ದಾನೆ. ಅವನನ್ನು ಸನ್ಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ಯೋಜಿಸಿದ್ದರೆ ಅತ್ಯಂತ ದಕ್ಷ ಪೊಲೀಸ್ ಅಧಿಕಾರಿಯಾಗುತ್ತಿದ್ದ.

ಅಯೋಗ್ಯಃ ಪುರುಷೋ ನಾಸ್ತಿ, ಯೋಜಕಸ್ತತ್ರ ದುರ್ಲಭಃ॥

ಅಸಂಕಲ್ಪಾಜ್ಜಯೇತ್ ಕಾಮಂ ಕ್ರೋಧಂ ಕಾಮವಿವರ್ಜನಾತ್ ।
ಅರ್ಥಾನರ್ಥೇಕ್ಷಯಾ ಲೋಭಂ ಭಯಂ ತತ್ತ್ವಾವಮರ್ಶನಾತ್ ॥೫೦॥

— *ಭಾಗವತ, ೭-೧೫-೨೨*

"ಒಂದು ವಸ್ತು ಬೇಕೆಂದು ಸಂಕಲ್ಪಿಸದಿರುವ ಮೂಲಕ ಕಾಮವನ್ನು ಗೆಲ್ಲಬೇಕು. ಕಾಮವನ್ನು ತ್ಯಜಿಸುವುದರ ಮೂಲಕ ಕ್ರೋಧವನ್ನು ಗೆಲ್ಲಬಹುದು. ಹಣವು ಅನರ್ಥಕಾರಿಯೆಂದು ವೀಕ್ಷಿಸುವುದರಿಂದ ಲೋಭವನ್ನು ಗೆಲ್ಲಬಹುದು. ತತ್ತ್ವದ ವಿಮರ್ಶೆಯಿಂದ ಭಯವನ್ನು ಜಯಿಸಬೇಕು."

ಕಾಮ, ಕ್ರೋಧ, ಲೋಭ, ಭಯ - ಇವು ನಾಲ್ಕೂ ಮನುಷ್ಯನಿಗೆ ಕಷ್ಟವನ್ನು ತಂದೊಡ್ಡತಕ್ಕವು. ಇವನ್ನು ಜಯಿಸಬೇಕೆಂದು ಎಲ್ಲ ಸಂತರೂ ಉಪದೇಶಿಸುತ್ತಲೇ ಬಂದಿದ್ದಾರೆ. ಇವು ಕೆಟ್ಟ ಗುಣಗಳೆಂದು ಮನುಷ್ಯನಿಗೆ ಗೊತ್ತಿದೆ. ಆದರೂ ಇವನ್ನು ತ್ಯಜಿಸಲಾರದೆ ಪರಿತಪಿಸುತ್ತಾನೆ. ಕಾಮ-ಕ್ರೋಧಾದಿಗಳು ಮನೋವಿಕಾರಗಳು. ಒಂದು ಬಗೆಯ ಮನೋರೋಗಗಳೆನ್ನಬಹುದು. ರೋಗದ ಕಾರಣವು ತಿಳಿದರೆ ಚಿಕಿತ್ಸೆ ಮಾಡುವುದು ಸುಲಭ.

ಕಾಮವೆಂದರೆ ಪ್ರಿಯವಾದ ವಸ್ತುವಿನ ಆಸೆ. ಆ ವಸ್ತು ತನಗೆ ಬೇಕೆಂದು ಸಂಕಲ್ಪಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದರಿಂದ ಆಸೆ ಹುಟ್ಟಿ ಚಿಗುರಿ ಬಳ್ಳಿಯಾಗಿ ಹಬ್ಬಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಅದು ಬೇಕೆಂದು ಸಂಕಲ್ಪಿಸಿಕೊಳ್ಳದಿರುವುದೇ ಕಾಮವನ್ನು ಗೆಲ್ಲುವ ಉಪಾಯ.

ಕಾಮ ಜಾನಾಮಿ ತೇ ಮೂಲಂ ಸಂಕಲ್ಪಾತ್ತ್ವಂ ಹಿ ಜಾಯಸೇ ।
ನ ತ್ವಾಂ ಸಂಕಲ್ಪಯಿಷ್ಯಾಮಿ ತೇನ ತ್ವಂ ನ ಭವಿಷ್ಯಸಿ ॥

— ಎಂದು ಸುಭಾಷಿತಶ್ಲೋಕವಿದೆ. "ಎಲೈ ಕಾಮ, ನಿನ್ನ ಮೂಲವೇನೆಂಬುದು ನನಗೆ ಗೊತ್ತಿದೆ. ಸಂಕಲ್ಪದಿಂದಲ್ಲವೆ ನೀನು ಹುಟ್ಟುವುದು. ಆ ವಸ್ತು ಬೇಕೆಂದು ನಾನು ಸಂಕಲ್ಪಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದೇ ಇಲ್ಲ! ಆಗ ನೀನು ಇರುವುದೇ ಇಲ್ಲ!"

ಕಾಮವನ್ನು ಗೆದ್ದರೆ ಕ್ರೋಧವನ್ನು ಗೆದ್ದಂತೆಯೇ. ಕಾಮಕ್ಕೆ ಅಡ್ಡಿ ಬಂದರೆ ಅದೇ ಕ್ರೋಧವಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸುತ್ತದೆ. ನಮ್ಮ ಇಚ್ಛೆಗೆ ವಿರುದ್ಧವಾದದ್ದು ಘಟಿಸಿದಾಗಲೇ ಸಿಟ್ಟು ಬರುತ್ತದೆ. ಘರ್ಷಣೆಯಿಂದ ಕಾಮ ಹುಟ್ಟುತ್ತದೆ.

ಲೋಭಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾದದ್ದು ಹಣ, ಆಸ್ತಿ. ಸುಗಮ ಜೀವನಕ್ಕೆ ಹಣವು ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಆವಶ್ಯಕವೇ. ಆವಶ್ಯಕವಾದ್ದಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚನ್ನು ಗಳಿಸಿ ಉಳಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು ಲೋಭ. ಇದು ಸಾಮಾಜಿಕ ನ್ಯಾಯಕ್ಕೆ ವಿರುದ್ಧವಾದದ್ದು. ಹಣವು ಬಳಕೆಗಾಗಿಯೇ ಹೊರತು ಪೆಟ್ಟಿಗೆಯಲ್ಲಿ ತುಂಬಿಡುವುದಕ್ಕಲ್ಲ. ಇದನ್ನರಿಯದೆ ಉಳಿಸಿಕೊಂಡ ಧನಸಂಚಯದಿಂದ ಆಗುವ ಅನರ್ಥಗಳನ್ನು ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾಗಿ ಪರಿಭಾವಿಸಿದಾಗ ಧನಲೋಭವು ಹಿಂದೆ ಸರಿಯುತ್ತದೆ. ಔದಾರ್ಯವೆಂಬ ಶುಭಗುಣವು ತಲೆದೋರುತ್ತದೆ.

ಅಧರ್ಮವಾದೀತೆಂದು ಅಂಜುವುದು ಭಯವಲ್ಲ. ಅದು ಮನೋನಿಗ್ರಹ; ಧೀರತೆ. ಅದರಲ್ಲಿ ಮನಸ್ಸಿನ ನಡುಕವಿಲ್ಲ. ಒಳ್ಳೆಯ ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ಅಂಜುವುದು ಭಯ.

ಸಾವು ಅನಿವಾರ್ಯವಾದ ಪ್ರಾಣಿಧರ್ಮ. ಅದಕ್ಕೆ ಅಂಜುವುದೂ ಭಯವೇ. ಈ ಹೆದರಿಕೆ ಮಾನವನ ಶತ್ರು. ಎಷ್ಟೇ ಕಷ್ಟವಾದರೂ ಧರ್ಮವು ಶ್ರೇಯಸ್ಕರವೆಂಬ ತತ್ತ್ವವನ್ನು ವಿಮರ್ಶಿಸಿದಾಗ ಮೊದಲನೆಯ ಭಯವು ನೀಗುತ್ತದೆ. ಚಳಿ, ಮಳೆ, ಬಿಸಿಲು - ಪ್ರಕೃತಿಧರ್ಮಗಳೆಂಬ ವಿವೇಚನೆಯಿಂದ ಅವನ್ನು ಸಹಿಸಿಕೊಳ್ಳುವಂತೆ, ಮರಣವೂ ಅನಿವಾರ್ಯವಾದ ಪ್ರಾಣಿಧರ್ಮವೆಂಬ ವಿವೇಚನೆಯಿಂದ ಎರಡನೆಯ ಭಯವನ್ನು ನೀಗಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ತತ್ತ್ವಜ್ಞಾನಿಗೆ ಯಾವ ಭಯವೂ ಇಲ್ಲ.

ನಾಧರ್ಮಶ್ಚರಿತೋ ಲೋಕೇ ಸದ್ಯಃ ಫಲತಿ ಗೌರಿವ ।
ಶನೈರಾವರ್ತ್ಯಮಾನೋ ಹಿ ಕರ್ತುರ್ಮೂಲಾನಿ ಕೃಂತತಿ ॥೫೧॥

— ಮಹಾಭಾರತ, ಆದಿಪರ್ವ, ೮೦-೨

"ಅಧರ್ಮವನ್ನಾಚರಿಸಿದರೆ, ಹಸುವು ಶೀಘ್ರದಲ್ಲಿ ಫಲವನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ಬಿಡುವಂತೆ, ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಅಧರ್ಮವು ಶೀಘ್ರದಲ್ಲಿಯೇ ಫಲವನ್ನು ಕೊಟ್ಟುಬಿಡುವುದಿಲ್ಲ. ಅದು ಮೆಲ್ಲನೆ ಫಲಾಭಿಮುಖವಾಗಿ ಕರ್ತನ ಬುಡವನ್ನೇ ಕತ್ತರಿಸಿಹಾಕುತ್ತದೆ."

ಜನರು ಸುಳ್ಳು, ಮೋಸ, ಸಂಚು, ಭ್ರಷ್ಟಾಚಾರಾದಿಗಳಿಂದ ತಮ್ಮ ಇಷ್ಟಾರ್ಥವನ್ನು ಸಾಧಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ. ಇಂತಹ ಜನರ ಸಂಖ್ಯೆ ಈಗಲಂತೂ ಅಧಿಕವಾಗಿದೆ. ಅವರು ಹಣ, ಅಧಿಕಾರ - ಮೊದಲಾದವುಗಳನ್ನು ಗಳಿಸಿ ಸುಖವಾಗಿಯೇ ಇರುವುದನ್ನು ನಾವು ಕಾಣುತ್ತೇವೆ. ಅವರನ್ನು ಕಂಡು ಇತರರಿಗೂ ದುರ್ಮಾರ್ಗದಿಂದ ಹಣವನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸುವ ಇಚ್ಛೆ ಪ್ರಬಲವಾಗುತ್ತದೆ. ಲಂಚ, ವಂಚನೆ, ದರೋಡೆಗಳ ಹಾವಳಿ ದಿನೇ ದಿನೇ ಹೆಚ್ಚುವುದಕ್ಕೆ ಜನರ ದುರಾಸೆಯೇ ಕಾರಣವಾಗಿರುತ್ತದೆ. "ಈ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸತ್ಯ, ಧರ್ಮಗಳಿಗೆ ಬೆಲೆ ಇಲ್ಲ. ಧರ್ಮ-ಅಧರ್ಮ, ನ್ಯಾಯ-ಅನ್ಯಾಯವೆಂದು ಎಣಿಸುತ್ತಿದ್ದರೆ ನಾವು ಕಷ್ಟದಲ್ಲಿಯೇ ಕೊಳೆಯಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ" ಎಂಬ ಭಾವನೆ ಬೆಳೆಯುತ್ತಿದೆ. ದುರ್ಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ಧನ, ಅಧಿಕಾರಗಳನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸಿ ವೈಭವದಿಂದ ಮೆರೆಯುತ್ತಿರುವ ಜನರು ಇವರಿಗೆ ಆದರ್ಶಪುರುಷರು. ಅನ್ಯಾಯವನ್ನು ನಡೆಸಿದ್ದರಿಂದ ಈ ಜನರಿಗೆ ಯಾವ ತೊಂದರೆಯಾಗಿದೆ? - ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆ ಪ್ರಜಾಸಾಮಾನ್ಯನಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿರುವುದು ಆಶ್ಚರ್ಯವಲ್ಲ.

ಮೇಲ್ಕಂಡ ನೀತಿಶ್ಲೋಕವು ಶುಕ್ರಾಚಾರ್ಯನು ವೃಷಪರ್ವನೆಂಬ ರಾಜನಿಗೆ ಹೇಳಿದ್ದು. ಹಸುವಿಗೆ ಪೌಷ್ಟಿಕವಾದ ತಿನಿಸನ್ನು ಕೊಟ್ಟರೆ ಅದು ಹೆಚ್ಚು ಹಾಲನ್ನು ಕೊಡುವುದು ಎಲ್ಲರ ಅನುಭವದಲ್ಲಿದೆ. ಈ ತಿನಿಸು ಶೀಘ್ರದಲ್ಲಿ ಫಲವನ್ನು ನೀಡುತ್ತದೆ. ಅಧರ್ಮವು ಹಾಗಲ್ಲ. ಅದು ಕೂಡಲೇ ತನ್ನ ಪ್ರತಾಪವನ್ನು ತೋರಿಸದು. ಏಕೆಂದರೆ, ಕರ್ತನ ಯಾವುದೋ ಒಂದು ಸುಕೃತವು ಪುಣ್ಯಫಲವನ್ನು ನೀಡಲು ಆರಂಭಿಸಿರುತ್ತದೆ. ಅದು ಕಳೆಯುವವರೆಗೆ ಕಾಯುತ್ತದೆ. ಇದು ಧರ್ಮಕಾರ್ಯಕ್ಕೂ ಉಪಲಕ್ಷಣ. ಪುಣ್ಯಕಾರ್ಯವೂ ಕೂಡಲೇ ಫಲವನ್ನು ನೀಡುವುದಿಲ್ಲ.

ರಾವಣ, ದುರ್ಯೋಧನಾದಿಗಳೇ ಉದಾಹರಣೆ. ಅವರು ವೈಭವದಿಂದಲೇ ಬಹಳ ಕಾಲ ಬಾಳಿದರು. ಅವರ ಸುಕೃತವು ಮುಗಿಯಲಾಗಿ ದುಷ್ಕೃತವು ಒಟ್ಟಿಗೆ ಫಲವನ್ನು ನೀಡಿತು. ಬಂಧುಬಳಗಸಹಿತವಾಗಿ ನಾಶವಾದರು. ಅಧರ್ಮವು ಅವರ ಬುಡವನ್ನೇ ಕತ್ತರಿಸಿಹಾಕಿತು. ನಳ, ಹರಿಶ್ಚಂದ್ರಾದಿಗಳ ಸುಕೃತವೂ ಅವರಿಗೆ ಕಾಲಾಂತರದಲ್ಲಿ ಫಲವನ್ನು ನೀಡಿತು. ಪಾಪಕೃತ್ಯವು ಒಡನೆಯೇ ತನ್ನ ಫಲವನ್ನು ಕೊಡುವುದಾಗಿದ್ದಲ್ಲಿ ಯಾರೂ ಪಾಪಕೃತ್ಯವನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಲೇ ಇರಲಿಲ್ಲ.

ಅಧರ್ಮವು ಮಂದವಿಸರ್ಪಿವಿಷ ('ಸ್ಲೋ ಪಾಯಿಸನ್')ವಿದ್ದಂತೆ. ಈ ವಿಷವು ನರನಾಡಿಗಳಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಪಿಸಿ ಜೀವಕಣಗಳನ್ನು ಕೆಡಿಸಿ ಒಂದು ದಿನ ಬಹಿರಂಗವಾಗಿ ವಿಜೃಂಭಿಸುತ್ತದೆ. ಅಂತಹ ರೋಗವನ್ನು ಯಾವ ವೈದ್ಯನೂ ಗುಣಪಡಿಸಲಾರ.

ಅತಃ ಪರೀಕ್ಷ್ಯ ಕರ್ತವ್ಯಂ ವಿಶೇಷಾತ್ ಸಂಗತಂ ರಹಃ ।
ಅಜ್ಞಾತಹೃದಯೇಷ್ವೇವಂ ವೈರೀಭವತಿ ಸೌಹೃದಮ್ ॥೫೨॥

— *ಅಭಿಜ್ಞಾನಶಾಕುಂತಲ, ೫-೨೪*

"ಆದ್ದರಿಂದ ಒಬ್ಬರೊಡನೆ ಸ್ನೇಹವನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕಾದರೆ, ಅದರಲ್ಲಿಯೂ ರಹಸ್ಯವಾಗಿ ದಾಂಪತ್ಯಸಂಬಂಧವನ್ನು ಬೆಳೆಸಬೇಕಾದರೆ, ಸರಿಯಾಗಿ ಪರೀಕ್ಷಿಸಿ ಮುಂದುವರಿಯಬೇಕು. ಒಬ್ಬರ ಹೃದಯವನ್ನು ತಿಳಿಯದೆ ಮಾಡಿಕೊಂಡ ಸ್ನೇಹವೇ ಈ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ವೈರಿಯಾಗಿಬಿಡುತ್ತದೆ."

ದುರ್ವಾಸಮುನಿಯ ಶಾಪದಿಂದಾದ ಮರವೆಯಿಂದ ದುಷ್ಯಂತನು ಶಕುಂತಲೆಯನ್ನು ತನ್ನ ಪತ್ನಿಯೆಂದು ಸ್ವೀಕರಿಸದೆ ನಿರಾಕರಿಸುತ್ತಾನೆ. ಆಗ ಶಕುಂತಲೆ ತನ್ನನ್ನು ದುಷ್ಯಂತನು ವಂಚಿಸಿ ಕಷ್ಟಕ್ಕೆ ಈಡುಮಾಡಿದನೆಂದು ಅಳುತ್ತಾಳೆ. ಅವಳನ್ನು ಕಳಿಸಲು ಬಂದ ಕಣ್ವಮುನಿಯ ಶಿಷ್ಯನಾದ ಶಾರ್ಙ್ಗರವನು ಆಗ ಹೇಳುವ ಮಾತಿದು. ಹೀಗೆ ಗುಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡ ಚಾಪಲ್ಯಕೃತ್ಯವು ತಿರಸ್ಕೃತವಾಗಿ ತನ್ನನ್ನೇ ಸುಡುತ್ತದೆ - ಎಂದು ಪ್ರತಿಕ್ರಿಯೆಯನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸುತ್ತಾನೆ. ನಮ್ಮ ಯುವಕ-ಯುವತಿಯರು ಇದರಿಂದ ಪಾಠವನ್ನು ಕಲಿತರೆ, ಎಷ್ಟೋ ಇಕ್ಕಟ್ಟಿನ ಪ್ರಸಂಗಗಳಿಂದ ಪಾರಾಗಬಹುದು.

ಸಂಪೂರ್ಣ ವಿಶ್ವಾಸಯೋಗ್ಯನಾದವನು ಮಿತ್ರ. ಈರ್ವರ ಗುಣಸ್ವಭಾವಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಮ್ಯವಿದ್ದಾಗ ಮೈತ್ರಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತದೆ. ಸುಖದುಃಖಗಳೆರಡರಲ್ಲಿಯೂ ಸ್ನೇಹಿತನು ಸಮಭಾಗಿಯಾಗಿರುತ್ತಾನೆ. ಪ್ರತಿಫಲಾಪೇಕ್ಷೆಯಿಂದಾದದ್ದು ಸ್ನೇಹವಲ್ಲ. ನಿಮಿತ್ತಾಂತರದಿಂದಾದ ದೀರ್ಘಕಾಲದ ಪರಿಚಯವೂ ಸ್ನೇಹವಲ್ಲ. ಒಂದು ಶಾಲೆಯಲ್ಲಿಯೋ ಕಛೇರಿಯಲ್ಲಿಯೋ ಸೇರುವುದರಿಂದ ಇಬ್ಬರಿಗೆ ದೃಢವಾದ ಪರಿಚಯವೇನೋ ಏರ್ಪಡುತ್ತದೆ. ಅವರಿಗೆ ವರ್ಗವಾದಾಗ ಅಥವಾ ನಿವೃತ್ತಿಯಾದಾಗ ಈ ಪರಿಚಯ ಸಡಿಲುತ್ತದೆ. ಸ್ನೇಹವು ಸಡಿಲುವಂತಹುದಲ್ಲ. ಎಣ್ಣೆಯ ಜಿಡ್ಡಿಗೆ ಸ್ನೇಹವೆಂದು ಹೆಸರಿದೆ. ಜಿಡ್ಡಿನಂತೆ ಅಂಟಿಕೊಳ್ಳತಕ್ಕದ್ದು ಮೈತ್ರಿ. ಅದು ತಾನಾಗಿ ಹೋಗತಕ್ಕದ್ದಲ್ಲ.

ರಾಜಕೀಯದಲ್ಲಿ ಸ್ನೇಹವಾಗಲಿ, ದ್ವೇಷವಾಗಲಿ ಶಾಶ್ವತವಲ್ಲ - ಎಂದು ರಾಜಕೀಯಸ್ಥರು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಅದು ಸ್ನೇಹವೂ ಅಲ್ಲ, ದ್ವೇಷವೂ ಅಲ್ಲ ; ಸ್ವಾರ್ಥದಿಂದ ಪ್ರೇರಿತವಾದ ಮತ್ತು ಫಲಾಪೇಕ್ಷೆಯಾದ ಒಂದು ವ್ಯವಹಾರತಂತ್ರ ಅದು. ಅದನ್ನು ಕಲ್ಪಿತಸ್ನೇಹವೆಂದೋ ಕಲ್ಪಿತದ್ವೇಷವೆಂದೋ ಹೇಳಬಹುದು. ಅದನ್ನು ಸೂಚಿಸುವ ಸರಿಯಾದ ಶಬ್ದವು ಕಾಣಿಸುವುದಿಲ್ಲ.

ಬಾಂಧವ್ಯವೂ ಸ್ನೇಹವೂ ಒಂದೇ ಅಲ್ಲ. ಬಂಧುಗಳೆಲ್ಲರೂ ಸ್ನೇಹಿತರಾಗಲಾರರು. ಬಾಂಧವ್ಯದಲ್ಲಿ ಎರಡು ಬಗೆಯುಂಟು. ಹುಟ್ಟಿನಿಂದ ಬಂದದ್ದು ಒಂದು. ಮದುವೆಯ ಕಟ್ಟಿನಿಂದ ಬಂದದ್ದು ಇನ್ನೊಂದು. ಬಾಂಧವ್ಯದ ನಿರ್ವಹಣೆಯಲ್ಲಿ ಸಾಮಾಜಿಕವಾದ ಹೊಣೆ ಇದೆ. ಸ್ನೇಹದ ನಿರ್ವಹಣೆಯಲ್ಲಿ ಹೃದಯದ ಹೊಣೆ

ಇದೆ. ದಾಂಪತ್ಯದಲ್ಲಿ ಸಾಮಾಜಿಕವಾದ ಮತ್ತು ಹಾರ್ದಿಕವಾದ ಎರಡು ಹೊಣೆಗಳೂ ಇವೆ. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ - ದಾಂಪತ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೊಣೆಯು ಅಧಿಕವಾಗಿರುವುದರಿಂದಲೇ - "ಪರೀಕ್ಷ್ಯ ಕರ್ತವ್ಯಂ ವಿಶೇಷಾತ್ ಸಂಗತಂ ರಹಃ" ಎಂದು ವಿಶೇಷ ಪರೀಕ್ಷೆಯನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದು ಅರ್ಥವತ್ತಾಗಿದೆ.

ನಾತ್ಮಾನಮವಮನ್ಯೇತ ಪೂರ್ವಾಭಿರಸಮೃದ್ಧಿಭಿಃ ।
ಆಮೃತ್ಯೋಃ ಶ್ರಿಯಮನ್ವಿಚ್ಛೇತ್ ನೈನಾಂ ಮನ್ಯೇತ ದುರ್ಲಭಾಮ್ ॥೫೩॥

— ಮನುಸ್ಮೃತಿ, ೪-೧೩೭

"ಇದುವರೆಗೂ ಇಷ್ಟವಾದದ್ದು ಸಮೃದ್ಧವಾಗಿ ದೊರಕಲಿಲ್ಲವೆಂದು ಹಿಂದಿನ ಕೊರತೆಯನ್ನು ನೆನೆಸಿಕೊಂಡು ಯಾರೂ ತಮ್ಮನ್ನು ನಿಂದಿಸಿಕೊಳ್ಳಬಾರದು. ಇಷ್ಟವಾದ ಸಂಪತ್ತಿಗಾಗಿ ಸಾಯುವವರೆಗೂ ಯತ್ನಿಸುತ್ತಲೇ ಇರಬೇಕು. ಅದು ತನಗೆ ದುರ್ಲಭವೆಂದು ಯಾರೂ ಬಗೆಯಬಾರದು."

ಆಧುನಿಕ ವಿಚಾರವಾದಿಗಳಿಂದ 'ದೈವವಾದಿ'ಯೆಂದು ನಿಂದೆಗೆ ಗುರಿಯಾದ ಮನುಮಹಾಶಯನ ಹಿತವಚನವಿದು. ಜೀವನದಲ್ಲಿ ನಿರಾಶರಾದವರಿಗೆ ಉತ್ಸಾಹವನ್ನು ಚಿಮ್ಮಿಸಿ ಕಾರ್ಯೋನ್ಮುಖರನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಲು ಇದಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚಿನದಾದ ಇನ್ನೊಂದು ಉಪದೇಶವಿರಲಾರದು. ಸಮೃದ್ಧಿ , ಶ್ರೀ - ಎಂಬ ಶಬ್ದಗಳು ಅನೇಕಾರ್ಥಗರ್ಭಿತ ವಾದವು. ಹಣ, ವಿದ್ಯೆ, ಕೀರ್ತಿ, ಆರೋಗ್ಯ, ಅಧಿಕಾರ - ಮುಂತಾದ್ದರಲ್ಲಿ ಯಾವ ಯಾವ ಅಭ್ಯುದಯವನ್ನು ಮನುಷ್ಯನು ಬಯಸುತ್ತಾನೋ ಆ ಎಲ್ಲ ಅಭ್ಯುದಯಗಳನ್ನೂ ಈ ಶಬ್ದಗಳು ಲಕ್ಷಿಸುತ್ತವೆ. ಯಾವ ಉದ್ಯೋಗಕ್ಕೆ ಕೈಯಿಟ್ಟರೂ ಸೋಲನ್ನು ಮಾತ್ರ ಕಂಡವರು ಅನೇಕರಿರಬಹುದು. ಅವರಿಗೆ ಕೈಹಿಡಿದದ್ದು ದಕ್ಕದೆಹೋಗಿರಬಹುದು. ಅದರಿಂದ ಮನುಷ್ಯನು ನಿರಾಶನಾಗಿ "ಅಯ್ಯೋ, ನಾನು ದುರ್ದೈವಿ, ದುರ್ಭಾಗ್ಯ" ಎಂದು ತನ್ನನ್ನು ಹಳಿದುಕೊಳ್ಳುವುದುಂಟು. ಎಲ್ಲೆಡೆಯೂ ನಷ್ಟವೇ ಸಂಭವಿಸಿದ್ದರಿಂದ ಆತ್ಮಹತ್ಯೆ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳತಕ್ಕ ನಿರಾಶಾವಾದಿಗಳೂ ಇದ್ದಾರೆ. ಒಂದು ಜೇಡರಹುಳು ಬಲೆಯನ್ನು ಹೆಣೆಯುವಾಗ ದಾರವು ಮತ್ತೆ ಮತ್ತೆ ಕಿತ್ತುಹೋಗುತ್ತಿತ್ತಂತೆ. ಆದರೂ ಅದು ಕೈಬಿಡದೆ ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿ ಬಲೆಯನ್ನು ನೆಯ್ದೇಬಿಟ್ಟಿತೆಂದೂ, ಅದನ್ನು ಕಂಡು

ನಿರಾಶನಾಗಿದ್ದ ರಾಜನೊಬ್ಬನು ಮತ್ತೆ ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿ ಶತ್ರುಗಳನ್ನು ಗೆದ್ದು ತನ್ನ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಂಡನೆಂದೂ ಕಥೆಯುಂಟು.

ವಿದ್ಯೆಯೂ ಬಹುಪ್ರಯತ್ನಲಭ್ಯವಾದದ್ದು. ಭಾರವಿ, ಮಲ್ಲಿನಾಥ, ನಾಗೇಶಭಟ್ಟ - ಮೊದಲಾದವರು, ವಿದ್ಯೆಯು ತಲೆಗೆ ಹತ್ತದೆ ಜನರ ನಿಂದೆಗೆ ಗುರಿಯಾದರೆಂದೂ ಅನಂತರ ದೇಶಾಂತರಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ ಹಠದಿಂದ ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸ ಮಾಡಿ ವಿಖ್ಯಾತ ವಿದ್ವಾಂಸರಾದರೆಂದೂ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯುಂಟು. ಅದೃಷ್ಟವಾದವು ಮನುಷ್ಯನ ಪೌರುಷವಾದಕ್ಕೆ ವಿರುದ್ಧವಾದ್ದಲ್ಲ. ಅದೃಷ್ಟವಾದವು ಕರ್ಮವಾದವನ್ನವಲಂಬಿಸಿದೆ. ನಮಗೆ ಯಾವಯಾವ ಅಡ್ಡಿ-ಆತಂಕಗಳು ಬಂದರೂ ಅವುಗಳಿಗೆ ನಾವೇ ಹೊಣೆಯೆಂದೂ ನಮ್ಮ ಪೂರ್ವಕರ್ಮಗಳಿಂದಲೇ ಅವು ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆಂದೂ ಕರ್ಮವಾದವು ತಿಳಿಸುತ್ತದೆ. ನಾವು ಗಳಿಸಿದ್ದನ್ನು ನಾವೇ ಅಳಿಸಿಹಾಕಬೇಕು. ನಾವು ತಿಂದದ್ದನ್ನು ನಾವೇ ಅರಗಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ನಾವು ಕಟ್ಟಿದ್ದನ್ನು ನಾವೇ ಬಿಚ್ಚಬೇಕು. ದುಷ್ಟವಾದ ಆಹಾರವಿಹಾರಗಳಿಂದ ಆರೋಗ್ಯವನ್ನು ಕೆಡಿಸಿಕೊಂಡವನು ಪಥ್ಯಚಿಕಿತ್ಸೆಗಳಿಂದ ಮತ್ತೆ ಆರೋಗ್ಯವನ್ನು ಪಡೆಯಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ನಮ್ಮ ಕಷ್ಟಕ್ಕೆ ಯಾವ ದೈವವೂ ಕಾರಣವಲ್ಲ, ನಮ್ಮ ಕರ್ಮವೇ ಕಾರಣವೆಂಬುದೇ ಕರ್ಮವಾದದ ತಿರುಳು. ಹೊಣೆಯು ನಮ್ಮ ಮೇಲೆಯೇ ಉಳಿದಾಗ ಪುನಃ ಕಾರ್ಯೋನ್ಮುಖರಾಗಿ ಪ್ರಯತ್ನಿಸುವುದೇ ದಾರಿಯಲ್ಲದೆ ಬೇರೊಂದು ಮಾರ್ಗವೇ ಉಳಿಯುವುದಿಲ್ಲ. ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರನು ತನ್ನ ಕರ್ಮಶೇಷದಿಂದ ಕ್ಷತ್ರಿಯರಾಜನಾಗಿ ಹುಟ್ಟಿದ; ತನ್ನ ಪೌರುಷದಿಂದಲೇ ಪೂರ್ವಸಂಚಿತವನ್ನು ತುಳಿದು ಬ್ರಹ್ಮರ್ಷಿಯಾದನೆಂದು ಪುರಾಣಕಥೆ ಇದೆ. ಅದೃಷ್ಟವಾದವು ಪೌರುಷವಾದದ ಪ್ರತಿಷ್ಠೆಗೆ ನೆಲಗಟ್ಟು.

ಪ್ರಜ್ಞಯಾ ಮಾನಸಂ ದುಃಖಂ ಹನ್ಯಾಚ್ಛಾರೀರಮೌಷಧೈಃ ।
ಏತದ್ವಿಜ್ಞಾನಸಾಮರ್ಥ್ಯಂ ನ ಬಾಲೈಃ ಸಮತಾಮಿಯಾತ್ ॥೫೪॥

— *ಮಹಾಭಾರತ, ಸ್ತ್ರೀಪರ್ವ, ೨-೩೧*

"ಮಾನಸಿಕವಾದ ದುಃಖವನ್ನು ವಿಚಾರಶಕ್ತಿಯಿಂದ ಹೋಗಲಾಡಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ದೇಹಕ್ಕೆ ಬಂದ ಆಪತ್ತನ್ನು ಔಷಧಗಳಿಂದ ಗುಣಪಡಿಸಿ

ಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಬುದ್ಧಿಸಾಮರ್ಥ್ಯವೆಂದರೆ ಇದೇ. ಇದನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಬಾಲಿಶರಂತೆ ವರ್ತಿಸಬಾರದು."

ಮಹಾಭಾರತಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಧೃತರಾಷ್ಟ್ರನ ಎಲ್ಲ ಮಕ್ಕಳೂ ಬಂಧುಗಳೂ ಮಡಿದುಹೋದರು. ಆಗ ಕುರುಡನಾದ ಈ ವೃದ್ಧನು ಶೋಕಸಂತಪ್ತನಾಗಿ ಅಳತೊಡಗಿದ. ಯಾರಿಗೂ ಅವನನ್ನು ಸಂತೈಸಲಾಗಲಿಲ್ಲ. ವಿದುರನು ಬಂದು ಧೃತರಾಷ್ಟ್ರನಿಗೆ ಸಮಾಧಾನದ ಮಾತುಗಳನ್ನಾಡುತ್ತಾನೆ. ವಿದುರನು ಹೇಳಿದ ಮಾತುಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಶ್ಲೋಕ ಒಂದು.

ಮನುಷ್ಯನಿಗೆ ಬರುವ ಕಷ್ಟವು ಎರಡು ವಿಧ. ದೇಹಕ್ಕೆ ಒದಗುವ ರೋಗರುಜಿನಗಳು ಒಂದು. ಇದು ಶರೀರಸಂಬಂಧಿ. ಪ್ರಿಯಜನರ ಸಾವು, ಧನಹಾನಿ, ಗೃಹನಾಶ ಮೊದಲಾದವು ಇನ್ನೊಂದು. ಇದರಿಂದಾಗುವ ಶೋಕವು ಮಾನಸಿಕ. ಇವು ಪ್ರಾಪ್ತವಾದಾಗ ಪರಿಹಾರವೇನೆಂದು ಚಿಂತಿಸಿ ಚಿಕಿತ್ಸೆ ಮಾಡಬೇಕಲ್ಲದೆ ಸುಮ್ಮನೆ ಶೋಕಿಸುತ್ತಿರುವುದು ಬುದ್ಧಿಶಾಲಿಯ ಲಕ್ಷಣವಲ್ಲ.

ಮುಪ್ಪು ಶರೀರಸಂಬಂಧಿಯೇ ಆದರೂ ಅದಕ್ಕೆ ಔಷಧದಿಂದ ಪರಿಹಾರ ದೊರೆಯದು. ಆಗ ಮನುಷ್ಯನು ಏನು ಮಾಡುತ್ತಾನೆ? "ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಮುಪ್ಪು ಬರುತ್ತದೆ. ಇದು ಅಪರಿಹಾರ್ಯ. ಹಾಗೆಯೇ ನನಗೂ ಬಂದಿದೆ. ಕಾಲಗತಿಗೆ ನಾವು ಬಗ್ಗಲೇಬೇಕು" - ಎಂದು ವಿಚಾರದಿಂದ ತನ್ನನ್ನು ಸಂತೈಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ. ಹಾಗೆಯೇ ಸಾವೂ ಸಹ ಪ್ರಾಣಿಮಾತ್ರಕ್ಕೆ ಅನಿವಾರ್ಯವಾದದ್ದು. ಈ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ವಿದುರನ ನೀತಿಬೋಧೆ ಮನನೀಯವಾದುದು. "ಮಹಾರಾಜ, ಈ ಶೋಕಪ್ರಸಂಗವು ಆಕಸ್ಮಿಕವಲ್ಲ. ಯುದ್ಧವಾದರೆ ಇಂತಹ ಅನರ್ಥಗಳು ಸಂಭವಿಸುತ್ತವೆಯೆಂದು ಭೀಷ್ಮಾದಿಗಳು ಮೊದಲೇ ಎಚ್ಚರಿಸಿದ್ದರು. ನಾನೂ ನಿನಗೆ ಹೇಳಿದ್ದೆ. ಯಾರ ಮಾತನ್ನೂ ನೀನು ಕೇಳಲಿಲ್ಲ. ಇದು ಸ್ವಯಂಕೃತಾಪರಾಧ. ಯುದ್ಧಕ್ಕಾಗಿ ನೆರೆದ ಉಭಯಪಕ್ಷದವರೂ ನಿನ್ನ ಬಂಧುಗಳೇ. ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಸಾವು ನಿಶ್ಚಿತವೆಂದು ನಿನಗೆ ಗೊತ್ತಿಲ್ಲವೆ? ನಿನ್ನ ಮಕ್ಕಳಂತೆ ಲಕ್ಷಾಂತರ ಜನರು ಸತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಪಾಂಡವರ ಮಕ್ಕಳೆಲ್ಲರೂ ಹತರಾದರು. ಸಾರ್ವಜನಿಕವಾದ ದುಃಖಪ್ರಸಂಗದಲ್ಲಿ ನೀನೊಬ್ಬನು ಶೋಕಿಸುವುದು ತರವಲ್ಲ. ಹುಟ್ಟುವ ಮೊದಲು ಅವರು ಯಾರಾಗಿದ್ದರೋ, ಮುಂದೆ ಯಾರಾಗುತ್ತಾರೋ! ನಡುವಿನ ದಿನಗಳ ಸಂಬಂಧಕ್ಕಾಗಿ ಅಳುವುದು ಧೀರನ ಲಕ್ಷಣವಲ್ಲ" - ಇತ್ಯಾದಿ.

ಅರ್ಜುನನಿಗೂ ಯುದ್ಧಾರಂಭದಲ್ಲಿ ಇದೇ ಬಗೆಯ ಶೋಕ ಆವರಿಸಿತ್ತು. ಅವನದು ಭವಿಷ್ಯಚ್ಚಿಂತನೆ. ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನ ಉಪದೇಶವನ್ನು ಕೇಳಿದಾಗ ಅವನ ಶೋಕವು ಸರಿಯಿತು. ಧೃತರಾಷ್ಟ್ರನದು ಗತವಿಷಯದ ಶೋಕ. ಗತವು ಗತವೇ. ಅದನ್ನು ಚಿಂತಿಸಿ ಫಲವಿಲ್ಲ. ಹಿರಿಯರ ಉಪದೇಶವನ್ನು ಕೇಳದ ಧೃತರಾಷ್ಟ್ರನು ಕಣ್ಣಿನಿಂದ ಮಾತ್ರವಲ್ಲ, ವಿಚಾರಶಕ್ತಿಯಿಂದಲೂ ಕುರುಡನಾದ.

ತೀಕ್ಷ್ಣಧಾರೇಣ ಖಡ್ಗೇನ ವರಂ ಜಿಹ್ವಾ ದ್ವಿಧಾ ಕೃತಾ ।
ನ ತು ಮಾನಂ ಪರಿತ್ಯಜ್ಯ ದೇಹಿ ದೇಹೀತಿ ಭಾಷಣಮ್ ॥೫೫॥

— *ಸುಭಾಷಿತರತ್ನ-ಭಾಂಡಾಗಾರ*

"ಮಾನ ಮರ್ಯಾದೆಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟು 'ದೇಹಿ, ದೇಹಿ' ಎಂದು ಹೇಳುವುದಕ್ಕಿಂತ, ಹರಿತವಾದ ಕತ್ತಿಯಿಂದ ತನ್ನ ನಾಲಗೆಯನ್ನು ಸೀಳಿಕೊಳ್ಳುವುದು ಉತ್ತಮ."

ದೇಹಿ=ಕೊಡು ಎಂದು ಇನ್ನೊಬ್ಬರನ್ನು ಬೇಡುವುದು ಹೀನವೃತ್ತಿ. ತನ್ನ ಪೌರುಷಕ್ಕೆ ತಾನೇ ಧಿಕ್ಕಾರವನ್ನು ಹೇಳಿಕೊಂಡಂತೆ ಅದು. ದೇಹಿ ಎಂದು ಬೇಡುವುದರಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಬಗೆಗಳುಂಟು. ದುಡಿಯುವ ಶಕ್ತಿ ಇದ್ದರೂ ಹೊಟ್ಟೆಪಾಡಿಗಾಗಿ ಬೇಡುವುದು ಒಂದು. ಅಂಗವಿಕಲತೆಯಿಂದ ದುಡಿಯಲಾರದೆ ಬೇಡುವುದು ಇನ್ನೊಂದು. ಇವೆರಡೂ ಭಿಕ್ಷುಕವೃತ್ತಿಗಳೇ ಆದರೂ, ಮೊದಲನೆಯದು ನಿಂದ್ಯವಾದದ್ದು. ಈ ಎರಡು ಬಗೆಯವರೂ ಭಿಕ್ಷುಕರೇ.

ಭಿಕ್ಷುಗಳೆಂಬ ಇನ್ನೊಂದು ವರ್ಗವಿದೆ. ವಿರಕ್ತರಾದ ಸಾಧುಸಂನ್ಯಾಸಿಗಳು ಈ ವರ್ಗದವರು. ಧರ್ಮಶಾಸ್ತ್ರವೇ ಇವರಿಗೆ ಭಿಕ್ಷಾವೃತ್ತಿಯನ್ನು ಮಾನ್ಯಮಾಡಿದೆ. ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳು ಭಿಕ್ಷಾನ್ನದಿಂದ ಜೀವಿಸಬೇಕೆಂದು ಸಹ ಶಾಸ್ತ್ರವು ವಿಧಿಸಿದೆ. ಭಾರತೀಯರ ದೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಈ ಜನರು ನಿಂದನೀಯರಲ್ಲ, ಮಾನನೀಯರು. ಭಿಕ್ಷಾವೃತ್ತಿನಿಷೇಧದ ಕಾನೂನಿಗೆ ಈ ವರ್ಗದವರನ್ನು ಒಳಪಡಿಸುವುದು ಯುಕ್ತವಲ್ಲ.

ಆಪತ್ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಇನ್ನೊಬ್ಬರಿಂದ ಸಹಾಯವನ್ನು ಬೇಡುವ ಪರಿಸ್ಥಿತಿ ಕೆಲವರಿಗೊದಗಬಹುದು. ಇದು ನಿಂದ್ಯವಲ್ಲವಾದರೂ ಮಾನಶಾಲಿಯಾದವನಿಗೆ ಕೈಯೊಡ್ಡುವ

ಪ್ರಸಂಗ ಬಂದದ್ದರಿಂದ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಸಂಕೋಚವಾಗದೆ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಮುಂದೆ ಸಾಧ್ಯವಾದರೆ ಅದನ್ನು ವಾಪಸ್ಸು ಕೊಟ್ಟುಬಿಡುವುದು ಉತ್ತಮಪಕ್ಷ. ಅದು ಬೇರೆಬೇರೆ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸುತ್ತದೆ. ಇನ್ನು ವಿದ್ಯಾಶಾಲೆ, ಚಿಕಿತ್ಸಾಲಯ, ವೃದ್ಧಾಶ್ರಮ - ಮುಂತಾದ ಜನೋಪಕಾರಿ ಕಾರ್ಯಗಳಿಗಾಗಿ ಸಹಾಯಧನವನ್ನು ಬೇಡುವುದಿದೆ. ಇದು ಪರಾರ್ಥಕ್ಕಾಗಿ ಬೇಡಿಕೆಯೇ ಹೊರತು ಸ್ವಾರ್ಥಕ್ಕಾಗಿ ಅಲ್ಲ. ಪರಾರ್ಥಕ್ಕಾಗಿ ಮಾಡುವ ಈ ವಿಧದ ಯಾಚನೆ ಸ್ತುತ್ಯವೇ ಸರಿ. ಈ ಯಾಚನೆಯಿಂದ ಶ್ರೀಮಂತರಲ್ಲಿ ಔದಾರ್ಯದ ಪ್ರವೃತ್ತಿಯುಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಅವರು ಕೂಡಿಟ್ಟ ಹಣವೂ ಸಾರ್ಥಕವಾಗುತ್ತದೆ.

ಈಗ ರಕ್ತದಾನ, ನೇತ್ರದಾನ, ಮೂತ್ರಕೋಶದಾನ - ಮುಂತಾದ ಹೊಸಬಗೆಯ ದಾನಗಳು ಬಂದಿವೆ. ಅವುಗಳಿಗಾಗಿ ಬೇಡಿಕೆ ಇರುವುದರಿಂದ ಈ ದಾನಗಳು ಹುಟ್ಟಿಕೊಂಡಿವೆ. ಅನಿವಾರ್ಯವಾದ ಸಂಕಟಪ್ರಸಂಗವಾದ್ದರಿಂದ ಇವುಗಳಿಗಾಗಿ ಯಾಚನೆ ನಿಂದ್ಯವೆನಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಯಾಚನೆಯಿಂದ ದಾನಕ್ರಿಯೆ ಹುಟ್ಟುತ್ತದೆ. ಯಾಚನೆಗೆ ಪ್ರತಿಕ್ರಿಯೆ ದಾನ.

ದಾನವೆಂದರೆ ಆ ದ್ರವ್ಯದ ಮೇಲಿನ ಸ್ವಾಮ್ಯವನ್ನು ಪ್ರತಿಫಲಾಪೇಕ್ಷೆ ಇಲ್ಲದೆ ಇನ್ನೊಬ್ಬರಿಗೆ ವಹಿಸಿಕೊಡುವುದು. ಆ ದ್ರವ್ಯವನ್ನು ಕಾಲಾಂತರದಲ್ಲಿ ಹಿಂದಕ್ಕೆ ಪಡೆಯುವುದಾದರೆ ಅದು ದಾನವಲ್ಲ. ಹಾಗಾದರೆ ಸಾಲವನ್ನು ಕೊಡುವುದು ದಾನವೆ? ಸಾಲವನ್ನು ಕೇಳುವುದು ಯಾಚನೆಯೆ? ಸಾಲವನ್ನು ಕೊಡುವಾಗ ತಾತ್ಕಾಲಿಕವಾಗಿ ಧನದ ಸ್ವಾಮ್ಯವನ್ನು ಇನ್ನೊಬ್ಬನಿಗೆ ವಹಿಸಿಕೊಡುತ್ತಾನೆ. ಅದನ್ನು ಹಿಂದಿರುಗಿಸಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಅದು ದಾನವಲ್ಲ. ಆದರೆ ಸಾಲವನ್ನು ಬೇಡುವುದು ಯಾಚನೆಯೇ ಸರಿ. ಕೊಂಚ ಮೇಲ್ಮಟ್ಟದ ಭಿಕ್ಷಾವೃತ್ತಿ!

ಸರ್ಕಾರವು ಇಂತಹ ಮೇಲ್ಮಟ್ಟದ ಭಿಕ್ಷಾವೃತ್ತಿಯನ್ನು ಈಗ ಮಾಡುತ್ತಿದೆ. ತನ್ನ ಯೋಜನೆಗಾಗಿ ತನ್ನ ರಾಷ್ಟ್ರದ ಪ್ರಜೆಗಳಿಂದಲೇ ಸಾಲವೆತ್ತುವುದು ಉತ್ತಮಪಕ್ಷ. ಏಕೆಂದರೆ, ನಮ್ಮ ರಾಷ್ಟ್ರದ ಧನ ನಮ್ಮ ದೇಶದಲ್ಲಿಯೇ ವಿನಿಯೋಗವಾಗಿ ಇಲ್ಲಿಯೇ ಉಳಿದುಕೊಂಡಿರುತ್ತದೆ. ಅದು ಸಾಲದೆಂದು ಪರರಾಷ್ಟ್ರಗಳಿಗೆ 'ದೇಹಿ' ಎಂದು ಸರ್ಕಾರವು ಕೈಯೊಡ್ಡುತ್ತಿದೆ. ಇದೊಂದು ದೈನ್ಯವೃತ್ತಿ. ರಾಷ್ಟ್ರದ ಅಭಿಮಾನಕ್ಕೆ ಭಂಗವನ್ನು ತರತಕ್ಕದ್ದು. ರಾಷ್ಟ್ರದ ಮಾನವನ್ನೇ ಬದಿಗೆ ತಳ್ಳುವ ಜಘನ್ಯವೃತ್ತಿ ಇದು.

ಜ್ಯೌತಿಷಂ ಜಲದೇ ಮಿಥ್ಯಾ ಮಿಥ್ಯಾ ಶ್ವಾಸಿನಿ ವೈದ್ಯಕಮ್ ।
ಯೋಗೋ ಬಹ್ವಶನೇ ಮಿಥ್ಯಾ ಮಿಥ್ಯಾಜ್ಞಾನಂ ಚ ಮದ್ಯಪೇ ॥೫೬॥

— *ಸಮಯೋಚಿತಪದ್ಯ-ಮಾಲಿಕಾ*

"ಮೋಡವು ಯಾವಾಗ ಮಳೆ ಸುರಿಸುತ್ತದೆ ಎಂಬ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಜ್ಯೋತಿಃಶಾಸ್ತ್ರವು ಸುಳ್ಳಾಗುತ್ತದೆ. ಗೂರಲು (ಆಸ್ತಮಾ) ರೋಗಿಯಲ್ಲಿ ವೈದ್ಯಶಾಸ್ತ್ರವು ಸುಳ್ಳಾಗುತ್ತದೆ. ಮಿತಿಮೀರಿ ತಿನ್ನತಕ್ಕವನಲ್ಲಿ ಯೋಗವು ಫಲವನ್ನು ನೀಡದು. ಹೆಂಡಕುಡುಕನಲ್ಲಿ ಜ್ಞಾನವು ಮಿಥ್ಯೆ."

ಜ್ಯೋತಿಃಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ಫಲ, ಗಣಿತ - ಎಂದು ಎರಡು ವಿಭಾಗವಿದೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಗಣಿತವು ಸದಾ ಸತ್ಯವಾಗಿಯೇ ಇರುತ್ತದೆ. ಸೂರ್ಯೋದಯ, ಸೂರ್ಯಾಸ್ತ, ಗ್ರಹಣ ಮುಂತಾದದ್ದು ಗಣಿತಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ್ದು. ಈ ವಿಷಯದ ಭವಿಷ್ಯವು ಎಂದಿಗೂ ಸುಳ್ಳಾಗದು. ಆದರೆ ಜ್ಯೌತಿಷಿಯ ಅರಬರೆ ಜ್ಞಾನ, ಅವನಿಗೆ ಒದಗಿಸಿದ ಜಾತಕದಲ್ಲಿರುವ ದೋಷ - ಮುಂತಾದ ಕಾರಣಗಳಿಂದ ಫಲಜ್ಯೌತಿಷವು ಅನೇಕ ವೇಳೆ ಸುಳ್ಳಾಗುವುದುಂಟು. ಮಳೆ ಬರುವ ಕ್ಷೇತ್ರ ಅತಿ ವಿಸ್ತಾರವಾದದ್ದು. ಯಾವ ದೇಶಕ್ಕೆ ಯಾವಾಗ ಮುಂತಾದ ಭೌತಿಕ ಕಾರಣಗಳೂ ಅಡ್ಡಿಯಾಗುವುದರಿಂದ 'ಜ್ಯೌತಿಷಂ ಜಲದೇ ಮಿಥ್ಯಾ' ಎಂಬ ಉದ್ಗಾರವು ಹೊರಟಿತು. ಒಂದು ಹಣತೆಯಲ್ಲಿ ಎಣ್ಣೆಯ ದೀಪ ಉರಿಯುತ್ತಿದೆ ಎನ್ನೋಣ. ಹಣತೆಯಲ್ಲಿರುವ ಎಣ್ಣೆಯ ಪ್ರಮಾಣವನ್ನು ನೋಡಿ ಆ ದೀಪವು ಎಷ್ಟು ಹೊತ್ತು ಉರಿಯುತ್ತದೆ ಎಂದು ನಿರ್ಣಯಿಸಿ ಹೇಳಲು ಸಾಧ್ಯವಿದೆ. ದೀಪ ಉರಿಯುವಾಗ ಜೋರಾಗಿ ಗಾಳಿ ಬೀಸಿದರೆ? ಕೈಯಿಂದ ಯಾರಾದರೂ ದೀಪವನ್ನು ಆರಿಸಿಬಿಟ್ಟರೆ? ಆಗ ನಮ್ಮ ಲೆಕ್ಕಾಚಾರವು ಸುಳ್ಳಾಗುವುದು ಸಹಜ.

ಔಷಧಗಳಿಂದ ರೋಗವು ಗುಣವಾಗುತ್ತದೆ ಎನ್ನುವುದೂ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಭವಿಷ್ಯವೇ. ಎಷ್ಟೋ ರೋಗಗಳು ಗುಣವಾಗದಿರುವುದೂ ಉಂಟು. ಗೂರಲು (ಉಬ್ಬಸ) ಅದಕ್ಕೊಂದು ಪ್ರಚುರವಾದ ನಿದರ್ಶನ. ಔಷಧವು ತಾತ್ಕಾಲಿಕವಾಗಿ ಗೂರಲನ್ನು ಹಿಮ್ಮೆಟ್ಟಿಸುತ್ತದೆ. ಔಷಧದಿಂದ ಪೂರ್ತಿಯಾಗಿ ಗುಣಹೊಂದಿದ ಉಬ್ಬಸ ರೋಗಿಯನ್ನು ನಾವು ಕಂಡಿಲ್ಲ. ಶ್ವಾಸಿಯೆಂದರೆ ಉಬ್ಬಸರೋಗಿ.

ಯೋಗಾಭ್ಯಾಸಿಗೆ ಮಿತವಾದ ಪಥ್ಯಾಹಾರವು ಆವಶ್ಯಕ. ಆಹಾರದಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟುಪಾಡಿಲ್ಲದ ಹೊಟ್ಟೆಬಾಕನಿಗೆ ಯೋಗಾಭ್ಯಾಸದಿಂದ ಯಾವ ಪ್ರಯೋಜನವೂ ಇಲ್ಲ. ಅವನು ಯೋಗಾಭ್ಯಾಸವನ್ನು ಮಾಡುವುದೂ ಶಕ್ಯವಲ್ಲ. ನಿದ್ರೆ, ಜಾಗರಣೆ, ದೈಹಿಕಶ್ರಮ - ಮೊದಲಾದ ಎಲ್ಲ ವಿಷಯಗಳಿಗೂ ಇದು ಅನ್ವಯಿಸುತ್ತದೆ. 'ಅತಿ ಸರ್ವತ್ರ ವರ್ಜಯೇತ್.'

ಯುಕ್ತಾಹಾರವಿಹಾರಸ್ಯ ಯುಕ್ತಚೇಷ್ಟಸ್ಯ ಕರ್ಮಸು।
ಯುಕ್ತಸ್ವಪ್ನಾವಬೋಧಸ್ಯ ಯೋಗೋ ಭವತಿ ದುಃಖಹಾ ॥

- ಎಂಬ ಭಗವದ್ಗೀತಾವಚನವು ಕರ್ಮಯೋಗಿಗೂ ಅನ್ವಯಿಸುತ್ತದೆ.

ಇದು ಸರಿ, ಇದು ತಪ್ಪು - ಎಂದು ವಿವೇಚಿಸಿ ಕಾರ್ಯಪ್ರವೃತ್ತನಾಗುವ ಶಕ್ತಿಯು ಜ್ಞಾನದಿಂದ ಲಭಿಸುತ್ತದೆ. ವಿವೇಚನಾಶಕ್ತಿಯೇ ಜ್ಞಾನದ ಫಲ. ಈ ಶಕ್ತಿ ಹೆಂಡಕುಡುಕನಲ್ಲಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಮದ್ಯವು ಮೆದುಳಿನ ಕ್ರಿಯೆಯನ್ನೇ ಏರುಪೇರು ಮಾಡಿಬಿಡುತ್ತದೆ. ಮದ್ಯದ ಅಮಲಿನಲ್ಲಿರತಕ್ಕವನಿಗೆ ತಾನು ಹಿಂದೆ ಕಲಿತದ್ದೂ ಉಪಯೋಗಕ್ಕೆ ಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಆಗ ತಿಳಿಯಹೇಳುವುದೂ ಫಲಕಾರಿಯಲ್ಲ. ವಿವೇಚನಾಶಕ್ತಿಯೇ ಅವನಲ್ಲಿ ಅಳಿದುಹೋಗಿರುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ 'ಮಿಥ್ಯಾ ಜ್ಞಾನಂ ಚ ಮದ್ಯಪೇ'. ತಾತ್ಪರ್ಯವೇನೆಂದರೆ, ಮಾನವನಿರ್ಮಿತ ಸಕಲ ಶಾಸ್ತ್ರವ್ಯವಸ್ಥೆಗೂ ಅಪವಾದವಿದೆ. ಎಲ್ಲ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗಳ ಕಾರ್ಯವ್ಯಾಪ್ತಿಗೂ ಮಿತಿ ಇದೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಮಾನವನು ಸರ್ವಜ್ಞನೂ ಅಲ್ಲ, ಸರ್ವಶಕ್ತನೂ ಅಲ್ಲ.

ಅಂಗಂ ಗಲಿತಂ ಪಲಿತಂ ಮುಂಡಂ
ದಶನವಿಹೀನಂ ಜಾತಂ ತುಂಡಮ್ ।
ವೃದ್ಧೋ ಯಾತಿ ಗೃಹೀತ್ವಾ ದಂಡಂ
ತದಪಿ ನ ಮುಂಚತ್ಯಾಶಾಪಿಂಡಮ್ ॥೫೭॥

— *ಶ್ರೀಶಂಕರಾಚಾರ್ಯರ 'ಭಜಗೋವಿಂದಸ್ತೋತ್ರ'*

"ಶರೀರದ ಒಂದೊಂದು ಅಂಗವೂ ಜರ್ಜರಿತವಾಯಿತು. ಬಾಯಲ್ಲಿದ್ದ ಹಲ್ಲುಗಳು ಉದುರಿಹೋದವು. ಈ ಮುದುಕನು ದೊಣ್ಣೆಯನ್ನೂರಿ ನಡೆಯಬೇಕಾಗಿದೆ. ಆದರೂ ಆಸೆಗಳ ರಾಶಿಯು ಇವನನ್ನು ಬಿಡುತ್ತಿಲ್ಲ!"

ಶೀರ್ಣವಾಗಿ ಜರ್ಜರಿತವಾಗುವುದರಿಂದಲೇ ದೇಹಕ್ಕೆ 'ಶರೀರ'ವೆಂಬ ಹೆಸರಿದೆ. ವಯಸ್ಸಾದ ಮೇಲೆ ಎಲ್ಲ ಅವಯವಗಳೂ ಶೀರ್ಣವಾಗಿ ವಿಶ್ರಾಂತಿಯನ್ನು ಬಯಸುತ್ತವೆ. ಆದರೂ ಆಸೆಯೆಂಬುದು ಕೃತಕಸಾಧನಗಳನ್ನಾದರೂ ಅಳವಡಿಸಿ ಇವನನ್ನು ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ದಬ್ಬುತ್ತವೆ. ಕಣ್ಣು ಕಾಣದಿದ್ದರೆ ಕನ್ನಡಕವನ್ನೇರಿಸುತ್ತಾನೆ. ಕಿವಿ ಕೇಳದಿದ್ದರೆ ಶ್ರವಣಯಂತ್ರವನ್ನು ಕಿವಿಗೆ ಜೋಡಿಸುತ್ತಾನೆ. ಹಲ್ಲು ಉದುರಿದರೆ ಹಲ್ಲು ಕಟ್ಟಿಸುತ್ತಾನೆ. ನರೆತಕೂದಲಿಗೆ ಕಪ್ಪುಬಣ್ಣವನ್ನು ಹಚ್ಚಿಕೊಳ್ಳುವುದೂ ಉಂಟು. ನಡೆಯಲಾಗದಿದ್ದರೆ ದೊಣ್ಣೆಯನ್ನೂರುತ್ತಾನೆ. ಪ್ರಕೃತಿಯೇ ವಿರುದ್ಧವಾಗಿ ಬೇಡ ವೆನ್ನುತ್ತಿದ್ದರೂ, ಕೃತಕಸಾಧನಗಳಿಂದ ಆಸೆಯನ್ನು ಪೂರೈಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಹವಣಿಸುತ್ತಾನೆ. ಆಸೆಯ ಪ್ರಭಾವ ಇಂತಹದು.

ಆಶಾಪಿಂಡದ ಜಿಗುಟುತನಕ್ಕೆ ನಮ್ಮ ರಾಜಕೀಯಸ್ಥರು ಸಾಕಷ್ಟು ಉದಾಹರಣೆಗಳನ್ನೊದಗಿಸುತ್ತಾರೆ. ಒಂದು ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಬೇಳೆ ಬೇಯದಿದ್ದಾಗ ಇನ್ನೊಂದು ಪಕ್ಷಕ್ಕೆ ಹಾರುತ್ತಾರೆ; ಅಲ್ಲಿಯೂ ಆಸೆ ಸಫಲವಾಗದಿದ್ದಾಗ ಮತ್ತೊಂದು ಪಕ್ಷಕ್ಕೆ ಜಿಗಿಯುತ್ತಾರೆ. 'ಆಯಾರಾಮ್‌ಗಯಾರಾಮ್'ಗಳೆಲ್ಲರೂ ಪೂರೈಸಲಾಗದ ಆಸೆಯ ಹಿಡಿತಕ್ಕೆ ಸಿಕ್ಕಿದವರು. ಎಲ್ಲಿಯೂ ತಮ್ಮ ಇಚ್ಛೆಯಂತೆ ನಡೆಯದೆಹೋದಾಗ 'ರಾಜಕೀಯ ಸಂನ್ಯಾಸ'ವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಸಮಯ ಸಿಕ್ಕಿದೊಡನೆ ಆಶಾವಧುವಿನ ಕೈಹಿಡಿದು 'ಶಿಸ್ತಿನ ಸಿಪಾಯಿ'ಗಳಾಗಿ 'ರಾಷ್ಟ್ರಸೇವೆ'ಗೋಸ್ಕರ ಪೂರ್ವಾಶ್ರಮಕ್ಕೆ ಹಿಂದಿರುಗುತ್ತಾರೆ.

'ನ ಮುಂಚತ್ಯಾಶಾಪಿಂಡಂ' ಎಂಬ ಮಾತಿಗೆ ಎರಡು ಬಗೆಯಲ್ಲಿ ಅರ್ಥಮಾಡಲು ಸಾಧ್ಯವಿದೆ. "ಆಸೆಯ ರಾಶಿಯು ಇವನನ್ನು ಬಿಡುವುದಿಲ್ಲ" ಎಂಬುದೊಂದು; "ಇವನು ಆಸೆಯ ರಾಶಿಯನ್ನು ಬಿಡುವುದಿಲ್ಲ" ಎಂಬುದು ಇನ್ನೊಂದು. ಇವೆರಡರ ಅಭಿಪ್ರಾಯವೂ ಒಂದೇ ಅಲ್ಲವೆ? - ಎಂದರೆ 'ಅಲ್ಲ' - ಎಂದು ಸೂಕ್ತಿವ್ಯಾಪ್ತಿಯ 'ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರ'ನು ಹೇಳುತ್ತಾನೆ. ತನ್ನದೇ ಒಂದು ಉದಾಹರಣೆಯನ್ನು ಕೊಡುತ್ತಾನೆ. ಈತನಿಗೆ ನಶ್ಯ ಸೇದುವ ಚಟವಿತ್ತು. ಒಮ್ಮೆ ವಿದೇಶಕ್ಕೆ ಹೋದಾಗ ನಶ್ಯದ ಆಸೆ ಬಿಟ್ಟುಹೋಯಿತು. ಏಕೆಂದರೆ ಅಲ್ಲಿ ನಶ್ಯವೇ ಸಿಗುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ! ಕೆಲವು ತಿಂಗಳ ಮೇಲೆ ಈ ದೇಶಕ್ಕೆ ಹಿಂದಿರುಗಿ ಬಂದೊಡನೆ ಮತ್ತೆ ನಶ್ಯದ ಆಶಾಪಿಂಡವು ಬಂದು ಗುಂಟುಬಿತ್ತು. ಈತನೇ ಆ ಚಟವನ್ನು ತೊರೆದು ಬಿಟ್ಟದ್ದಿದ್ದರೆ, ಮುಂದೆ ಹೋಗೆಂದು ಕಳಿಸಿದ ಭಿಕ್ಷುಕನಂತೆ, ಅದು ಮತ್ತೆ ಬರುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ.

ಆದ್ದರಿಂದ ಒಂದು ವಸ್ತು ನಿಲುಕದೆಹೋದಾಗ, ನರಿಗೆ ದ್ರಾಕ್ಷಿಹಣ್ಣಿನ ಗೊಂಚಲು ಹುಳಿಯಾಗಿ ಕಂಡಂತೆ ಆಗಿ, ಹಿಂದಕ್ಕೆ ಸರಿಯುತ್ತದೆ, ಬಿಟ್ಟು ಹೋಗಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಇನ್ನೊಂದು ದ್ರಾಕ್ಷಿಯ ಬಳ್ಳಿ ಕಂಡಾಗ ಮತ್ತೆ ನೆಗೆಯಲು ಪ್ರಾರಂಭವಾಗುತ್ತದೆ. ಅಭಾವವೈರಾಗ್ಯವು ಆಶಾತ್ಯಾಗವಲ್ಲ. ಇಷ್ಟವಸ್ತು ಎದುರಿಗಿದ್ದಾಗ ನಾವೇ ಮಾಡುವ ತ್ಯಾಗವೇ ನಿಜವಾದ ತ್ಯಾಗ.

ಸಿಂಹಾದೇಕಂ ಬಕಾದೇಕಂ ಷಟ್ ಶುನಸ್ತ್ರೀಣಿ ಗರ್ದಭಾತ್ ।
ವಾಯಸಾತ್ ಪಂಚ ಶಿಕ್ಷೇಚ್ಚ ಚತ್ವಾರಿ ಕುಕ್ಕುಟಾದಪಿ ॥೫೮॥

"ಸಿಂಹದಿಂದ ಒಂದು ಗುಣವನ್ನೂ, ಕೊಕ್ಕರೆಯಿಂದ ಒಂದನ್ನೂ, ನಾಯಿಯಿಂದ ಆರನ್ನೂ, ಕತ್ತೆಯಿಂದ ಮೂರನ್ನೂ, ಕಾಗೆಯಿಂದ ಆರು ಗುಣಗಳನ್ನೂ, ಕೋಳಿಯಿಂದ ಸಹ ನಾಲ್ಕು ಗುಣಗಳನ್ನೂ ಮನುಷ್ಯನು ಕಲಿತುಕೊಳ್ಳಬೇಕು."

ತಾನು ಮಾಡಬೇಕಾದ ಕೆಲಸ ದೊಡ್ಡದಿರಲಿ ಅಥವಾ ಚಿಕ್ಕವಿಷಯವೇ ಆಗಿರಲಿ, ಅದನ್ನು ಉಪೇಕ್ಷಿಸದೆ ಮನಸ್ಸಿಟ್ಟು ವ್ಯವಸ್ಥಿತವಾಗಿ ಮಾಡತಕ್ಕದ್ದು. ಇದು ಸಿಂಹದಿಂದ ಕಲಿತುಕೊಳ್ಳಬೇಕಾದ ಗುಣ. ಸಿಂಹಕ್ಕೆ ಒಂದು ಮೊಲ ಕಾಣಿಸಲಿ, ಆನೆಯೇ ಎದುರುಬೀಳಲಿ, ಅವುಗಳ ಮೇಲೆ ಒಂದೇ ಬಗೆಯ ರಭಸದಿಂದ ದಾಳಿ ಮಾಡುವುದಂತೆ. ಕೊಕ್ಕರೆಯು ಮೀನು ಹಿಡಿಯುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಸ್ವಲ್ಪವೂ ಅಲ್ಲಾಡದೆ ಏಕಾಗ್ರತೆಯಿಂದ ಕುಳಿತಿರುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ಮನುಷ್ಯನು ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ಉದ್ಯುಕ್ತನಾದಾಗ ಏಕಾಗ್ರಚಿತ್ತದಿಂದ ಅದನ್ನು ನಡೆಸಬೇಕು. ಈ ಏಕಾಗ್ರತೆ ಕೊಕ್ಕರೆಯಿಂದ ಕಲಿಯಬೇಕಾದ ಗುಣ.

ಅಲ್ಪಾಹಾರ, ದೊರೆತದ್ದರಲ್ಲಿಯೇ ತೃಪ್ತಿ, ಸರಿಯಾಗಿ ನಿದ್ರಿಸುವುದು, ಚುರುಕುತನ, ಸ್ವಾಮಿಭಕ್ತಿ, ಶೌರ್ಯ - ಇವು ನಾಯಿಯಿಂದ ಕಲಿತುಕೊಳ್ಳಬೇಕಾದವು. ಕತ್ತೆಯಿಂದ ಕಲಿತುಕೊಳ್ಳಬೇಕಾದವು ಮೂರು: ವಿಶ್ರಾಂತಿಯಿಲ್ಲದೆ ಕೆಲಸದ ಹೊರೆಗೆ ಜಗ್ಗದೆ ಮಾಡುತ್ತಿರುವುದು, ಚಳಿ-ಸೆಕೆಗಳನ್ನು ಲಕ್ಷಿಸದಿರುವುದು, ಯಾವಾಗಲೂ ಕುಗ್ಗದೆ-ಹಿಗ್ಗದೆ ಸಂತೋಷದಲ್ಲಿರುವುದು.

ಕಾಗೆಯು ಮೈಥುನಕ್ರಿಯೆಯನ್ನು ಗೂಢವಾಗಿ ಜನರಿಗೆ ಕಾಣಿಸದಂತೆ ಆಚರಿಸುತ್ತದೆ. ಅದನ್ನು ಯಾರೂ ಕಂಡದ್ದಿಲ್ಲ. ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಕೋಳಿ ಗುಬ್ಬಚ್ಚಿಗಳಂತೆ

ಕಾಗೆ ನಡೆದುಕೊಳ್ಳುವುದಿಲ್ಲ. ಹಾಗೆ ಯಾವುದೋ ಬಗೆಯ ಪ್ರಣಯಚೇಷ್ಟೆಯನ್ನೂ ಮನುಷ್ಯನು ಜನರೆದುರಿಗೆ ನಡೆಸತಕ್ಕದ್ದಲ್ಲ. ಇಂಥ ಗೂಢತೆ, ಧೈರ್ಯದಿಂದ ಮುಂದೆ ನುಗ್ಗುವುದು, ಸಮಯಾನುಸಾರವಾಗಿ ವಾಸಕ್ಕೋಸ್ಕರ ಒಂದು ನೆಲೆಯನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು, ಸದಾ ಎಚ್ಚರಿಕೆಯಲ್ಲಿರುವುದು ಮತ್ತು ಆಲಸ್ಯವಿಲ್ಲದೆ ಕೆಲಸಮಾಡುವುದು - ಇವು ಐದು ಕಾಗೆಯಿಂದ ಕಲಿತುಕೊಳ್ಳಬೇಕಾದ ಗುಣಗಳು.

ವೈರಿಯೊಡನೆ ಹಿಂಜರಿಯದ ಹೋರಾಟ, ಪ್ರಾತಃಕಾಲ ಬಹಳ ಮೊದಲೇ ಏಳುವ ರೂಢಿ, ಬಂಧುಮಿತ್ರರಿಂದೊಡಗೂಡಿದ ಭೋಜನ, ಸ್ತ್ರೀಯರನ್ನು ಆಪತ್ತಿನಿಂದ ರಕ್ಷಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ನಿರ್ಭಯದ ಯುದ್ಧ - ಇವು ಹುಂಜದಿಂದ ಕಲಿಯಬೇಕಾದವು.

ಇವೆಲ್ಲವೂ ಆಯಾ ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಹುಟ್ಟುಗುಣಗಳು. ಇವನ್ನು ಮನುಷ್ಯನು ಪಶುಪಕ್ಷಿಗಳಿಂದ ಕಲಿಯಬೇಕಾಗುತ್ತದೆಯೆಂದರೆ, ಮನುಷ್ಯನ ಹೆಗ್ಗಳಿಕೆ ಏನು? 'ಜ್ಞಾನೇನ ಹೀನಃ ಪಶುಭಿಃ ಸಮಾನಃ' ಎಂಬ ವಚನವಿದೆ. ಬುದ್ಧಿಶಕ್ತಿಯೊಂದೇ ಮನುಷ್ಯನ ಹೆಗ್ಗಳಿಕೆ. ಅದು ಒಳ್ಳೆಯಗುಣವನ್ನೂ ತಂದೀತು, ಕೆಟ್ಟಗುಣವನ್ನೂ ತಂದೀತು. ಕೇಡಿಗರೇನೂ ದಡ್ಡರಲ್ಲ. ಮನುಷ್ಯಜಾತಿಯಲ್ಲಿರುವ ಸಹಜಗುಣ ಇನ್ನಾವುದು? ಎಲ್ಲ ಪ್ರಾಣಿಗಳಲ್ಲಿರುವಂತೆ ಸ್ವಾರ್ಥ ಒಂದೇ ಮಾನವನ ಹುಟ್ಟುಗುಣ. ವ್ಯಾಮೋಹವಾತ್ಸಲ್ಯಗಳ ಕವಚವನ್ನು ಬದಿಗಿರಿಸಿ ನೋಡಿದಾಗ ಮಗುವಿನಲ್ಲಿಯೂ ಇದು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಒಳ್ಳೆಯಗುಣಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಶಿಕ್ಷಣದಿಂದ ಬಂದವು, ಕೆಲವು ಆತನ ಜನ್ಮಾಂತರ ಸಂಸ್ಕಾರದಿಂದ ಬಂದವು. ಸರ್ವಮಾನವ ಜಾತಿಯಲ್ಲಿಯೂ ಸಮಾನವಾಗಿರತಕ್ಕ ಒಳ್ಳೆಯ ಗುಣ ಯಾವುದೂ ಮನುಷ್ಯನಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವುದಿಲ್ಲ.

ದ್ವಾವಿಮೌ ಕಂಟಕೌ ತೀಕ್ಷ್ಣೌ ಶರೀರಪರಿಶೋಷಿಣೌ ।
ಯಶ್ಚಾಧನಃ ಕಾಮಯತೇ ಯಶ್ಚ ಕುಪ್ಯತ್ಯನೀಶ್ವರಃ ॥೫೯॥

— ಮಹಾಭಾರತ, ಉದ್ಯೋಗಪರ್ವ, ೩೩-೫೬

"ದೇಹವನ್ನು ಒಣಗಿಸಿಬಿಡುವ ಎರಡು ತೀಕ್ಷ್ಣವಾದ ಮುಳ್ಳುಗಳಿವೆ. ಯಾವುವೆಂದರೆ, ತಾನು ದರಿದ್ರನಾಗಿದ್ದು ಹೆಚ್ಚಿನದನ್ನು ಬೇಡುವ ಬಯಕೆಯೊಂದು, ಕೈಲಾಗದವನು ಕೋಪಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು ಇನ್ನೊಂದು."

ಬದುಕಿನ ದಾರಿ ಸುಗಮವೇನಲ್ಲ. ಇದರಲ್ಲಿ ಏರು, ತಗ್ಗು, ಕೊರಕಲುಗಳು ಬಹಳ. ಮುಳ್ಳುಗಳೂ ಇವೆ. ಆಸೆಯೆಂಬ ಒಂದು ಪಾಶವು ಜನರನ್ನು ಆ ದಾರಿಯಲ್ಲಿ ಎಳೆದುಕೊಂಡು ಹೋಗುತ್ತಿದೆ. ವಿಚಾರಮಾಡಿದಾಗ ಒಂದು ದಿನದಲ್ಲಿ ಮನುಷ್ಯನು ಕಷ್ಟಪಡುವ ಸಮಯ ಅಧಿಕ, ಸುಖದ ಕಾಲ ಅತ್ಯಲ್ಪ. ಆದರೆ ಅಭ್ಯಾಸಬಲದಿಂದ ಕಷ್ಟವನ್ನೀತನು ಗಣಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಕಳೆದುಹೋದ ಸುಖವನ್ನು ಮೆಲುಕುಹಾಕುತ್ತ, ಬರುವ ಸುಖವನ್ನು ನೆನೆಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತ ದುಡಿಯುವುದು ಇವನಿಗೆ ಒಗ್ಗಿಹೋಗಿದೆ. ರೈತನು ಹೊಲದಲ್ಲಿ, ಕಾರ್ಮಿಕನು ಕಾರ್ಖಾನೆಯಲ್ಲಿ ದುಡಿಯುತ್ತಲೇ ಇರುತ್ತಾನೆ. ಜಟ್ಟಿಯು ವ್ಯಾಯಾಮಶಾಲೆಯಲ್ಲಿ ಮೈಯನ್ನು ದಂಡಿಸುತ್ತಲೇ ಸುಖಪಡುತ್ತಾನೆ! "ಕೈ ಕೆಸರಾದರೆ ಬಾಯಿಗೆ ಮೊಸರು" ಎಂಬ ಗಾದೆಯಿದೆಯಷ್ಟೆ. ಈ ವಿಶ್ವಾಸದಿಂದ ಜೀವನಚಕ್ರವು ಎಡೆಬಿಡದೆ ಸಾಗುತ್ತಲೇ ಇದೆ.

ಬದುಕಿನ ದಾರಿಯಲ್ಲಿ ತುಳಿಯಬೇಕಾದ ಮುಳ್ಳುಗಳಲ್ಲಿ ಎರಡು ಮುಳ್ಳುಗಳು ತೀಕ್ಷ್ಣವಾದವುಗಳೆಂದು ಈ ಶ್ಲೋಕ ತಿಳಿಸುತ್ತದೆ. ಇವು ಇತರ ಮುಳ್ಳುಗಳಂತೆ ಥಟ್ಟನೆ ಚುಚ್ಚಿಕೊಳ್ಳುವುದಿಲ್ಲ. ಕೂಡಲೇ ಕಿತ್ತುಹಾಕಬಹುದಾದವುಗಳೂ ಅಲ್ಲ. ಇವು ಕ್ರಮವಾಗಿ ವ್ಯಾಪಿಸಿ ದೇಹವನ್ನು ಒಣಗಿಸತಕ್ಕವು.

ಹಣದ ವ್ಯಾಮೋಹ ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಇರುತ್ತದೆ. ದುರ್ದೈವದಿಂದ ಕೆಲವರಿಗೆ ಹಣವು ಕೈಹತ್ತುವುದೇ ಇಲ್ಲ. ಯಾವ ಉದ್ಯೋಗಕ್ಕೆ ಕೈಹಾಕಿದರೂ ನಷ್ಟವೇ. ಅವರು ಇಲ್ಲಿ 'ಅಧನ'ರು. ಅಂಥವರಿಗಿರುವ ಆಸೆ 'ಶರೀರಪರಿಶೋಷಿ'. ಇದ್ದುದರಲ್ಲಿ ತೃಪ್ತಿಪಡುವುದೇ ಅದಕ್ಕೆ ಔಷಧ. ಈ ಔಷಧವನ್ನು ಜನರು ಬಲ್ಲರು. ಶ್ರೀಮಂತರಿಗೆ, ದೊಡ್ಡ ಅಧಿಕಾರದಲ್ಲಿರತಕ್ಕವರಿಗೆ - ಇರುವ ಹಣದ ವ್ಯಾಮೋಹ ಬಲು ದೊಡ್ಡದು. ಅದು ವಿಪರೀತ ಸ್ವಭಾವದ ಯುಗದಲ್ಲಿ ಕೈಗೂಡಿಬಿಡುತ್ತದೆ. ಇದೇ ಕಲಿಯುಗದ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯ.

"ಬಡವನ [illegible] ದವಡೆಗೆ ಮೂಲ" ಎಂಬ ಗಾದೆಯುಂಟು. ಕೈಲಾಗದವನು ಕೋಪಿಸಿಕೊಂಡಾಗೆಲ್ಲ ತೊಂದರೆಯಲ್ಲಿ ಸಿಕ್ಕಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಲೇ ಇರುತ್ತಾನೆ. ಇವನ ಕೋಪ ಎಂದಿಗೂ ಫಲಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಬೆರಣಿಯಲ್ಲಿರುವ ಬೆಂಕಿಯಂತೆ ಒಳಗೊಳಗೇ ದೇಹವನ್ನು ಸುಡುತ್ತದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಸಹನೆಯೇ ಮದ್ದು. ಬಲಶಾಲಿಯ ಕೋಪವಾದರೋ ಫಲಿಸುತ್ತದೆ. ತಾತ್ಪರ್ಯವೇನೆಂದರೆ, ಬಡವರು ಏನನ್ನೂ ಬಯಸದೆ ತೃಪ್ತರಾಗಿರಬೇಕು;

ಅಧಿಕಾರವಿಲ್ಲದ ಪ್ರಜೆಗಳು ಗೊಣಗದೆ ಶಾಂತರಾಗಿರಬೇಕು. ಆಗ ನಮಗೆ ದೃಢವಾದ ಮತ್ತು ಪ್ರಬಲ ಸರ್ಕಾರ ದೊರೆಯಬಹುದು.

ದಂಡಸ್ಯೈವ ಭಯಾತ್ ಸರ್ವೇ ಧರ್ಮೇ ತಿಷ್ಠಂತಿ ಜಂತವಃ ।
ಪರಸ್ಪರಂ ತು ಖಾದೇಯುರ್ಯದಿ ದಂಡೋ ನ ರಕ್ಷಯೇತ್ ॥೬೦॥

— *ಮಹಾಭಾರತ*

"ದಂಡನೆಯ ಭಯದಿಂದಲೇ ಸಕಲ ಪ್ರಾಣಿಗಳೂ ಧರ್ಮಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ನಿಲ್ಲುತ್ತವೆ. ದಂಡವು ರಕ್ಷಿಸದೆಹೋದರೆ ಈ ಜನರು ಒಬ್ಬರನ್ನೊಬ್ಬರು ತಿಂದುಬಿಡುತ್ತಿದ್ದರು."

ಧರ್ಮವು ಜಗತ್ತನ್ನು ರಕ್ಷಿಸುತ್ತದೆ. ಧರ್ಮವೇ ಪ್ರಜಾವರ್ಗಕ್ಕೆ ಊರುಗೋಲು - ಎಂಬುದು ಹಳೆಯ ಮಾತು; ಸರ್ವದಾ ಹೊಸದಾಗಿಯೇ ಇರತಕ್ಕ ಹಳೆಯ ಮಾತು. ಧರ್ಮದ ಒಂದು ಕಾರ್ಯ ಅಪರಾಧಿಗಳಿಗೆ ದಂಡನೆ. ಇದಿಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ತಪ್ಪುಮಾಡುವುದಿರಲಿ, ಜನರು ತಮ್ಮ ಕರ್ತವ್ಯವನ್ನೂ ಪಾಲಿಸುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ತೈತ್ತಿರೀಯೋಪನಿಷತ್ತು ಹೇಳುತ್ತದೆ: "ಭೀಷಾಽಸ್ಮಾದ್ ವಾತಃ ಪವತೇ...": "ಪರಮಾತ್ಮನ ಭಯದಿಂದ ಗಾಳಿ ಬೀಸುತ್ತದೆ; ಭಯದಿಂದಲೇ ಸೂರ್ಯನು ಹುಟ್ಟುತ್ತಾನೆ; ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಇಂದ್ರನು ಮಳೆ ಸುರಿಸುತ್ತಾನೆ; ಬೆಂಕಿ ಸುಡುತ್ತದೆ; ಮೃತ್ಯು ಓಡುತ್ತ ಹೋಗಿ ತನ್ನ ಕರ್ತವ್ಯವನ್ನು ಪಾಲಿಸುತ್ತದೆ!"

ದಂಡನೆಯನ್ನು ವಿಧಿಸತಕ್ಕವರು ಯಾರು? ರಾಜ, ಸರ್ಕಾರ. ರಾಜನೇ ಅಧರ್ಮಿಷ್ಠನಾದಾಗ, ಸರ್ಕಾರವೇ ದುರ್ಮಾರ್ಗಕ್ಕೆ ಇಳಿದಾಗ, ಜನರಿಗೆ ಧರ್ಮದ ಭಯ ತಪ್ಪಿಹೋಗುತ್ತದೆ. ಈಗ ನಡೆಯುತ್ತಿರುವುದು ಇದೇ. ಧರ್ಮಪುರುಷನಿಗೆ ನಾಲ್ಕು ಪಾದಗಳಿವೆಯಂತೆ. ಕೃತಯುಗದಲ್ಲಿ ಈತನು ನಾಲ್ಕು ಕಾಲುಗಳನ್ನು ಊರಿ ನಡೆಯುತ್ತಿದ್ದ. ತ್ರೇತಾಯುಗದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಕಾಲು ಕುಂಟಾಯಿತು. ದ್ವಾಪರಯುಗದಲ್ಲಿ ಇನ್ನೊಂದು ಕಾಲೂ ಕುಂಟಾಯಿತು; ಎರಡು ಕಾಲುಗಳಲ್ಲಿ ಹಾರಿ ನಡೆಯುತ್ತಿದ್ದ. ಕಲಿಯುಗದಲ್ಲಿ ಮೂರು ಕಾಲುಗಳೂ ಹೋದವು; ಒಂದೇ ಕಾಲಿನ ಮೇಲೆ ನಿಂತಿದ್ದಾನಂತೆ. ಅದರ ಅರ್ಥವೇನು? ಒಂದು ಪಾಲು ಧರ್ಮ, ಮೂರು ಪಾಲು ಅಧರ್ಮ. ಅಂತೂ ಒಂಟಿಗಾಲಿನಿಂದ ನಿಂತಿರುವುದರಿಂದ ನಾವಿನ್ನೂ ಬದುಕಿದ್ದೇವೆ.

ದಂಡೋ ದಮನಾತ್ - ಎಂದು ಈ ಶಬ್ದದ ವ್ಯುತ್ಪತ್ತಿ. ಅಪರಾಧಿಗಳನ್ನು ದಮನ ಮಾಡತಕ್ಕದ್ದು ದಂಡ. ದಮವೆಂದರೆ ಕೈ, ಕಾಲು, ನಾಲಿಗೆ ಮುಂತಾದ ಬಾಹ್ಯೇಂದ್ರಿಯಗಳ ನಿಗ್ರಹ. ದಂಡವು ಈ ಬಾಹ್ಯೇಂದ್ರಿಯಗಳನ್ನು ನಿಗ್ರಹಿಸಬಲ್ಲದು. ಕಳ್ಳತನವನ್ನು ತಪ್ಪಿಸೀತು. ರಸ್ತೆಯ ಎಡಭಾಗದಲ್ಲಿಯೇ ಹೋಗುವಂತೆ ಮಾಡೀತು. ಕೆಟ್ಟ ಮಾತಾಡತಕ್ಕವರನ್ನು ದಂಡಿಸೀತು. ಆದರೆ ದುರ್ಮಾರ್ಗಿಗಳ ಮನೋಭಾವವನ್ನು ಅದು ತಿದ್ದಲಾರದು. ಜುಲ್ಮಾನೆಯಾಗಲಿ, ಕಾರಾಗೃಹವಾಗಲಿ - ಬಾಹ್ಯೇಂದ್ರಿಯಗಳ ದಮನಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾಗಬಹುದು, ಅದು ಜನರ ಮನೋಭಾವವನ್ನು ತಿದ್ದಲಾರದು. ಅದಕ್ಕೆ ಶಮ ಬೇಕು. ಶಮವೆಂದರೆ ಮನಸ್ಸಿನ ನಿಗ್ರಹ. ಮನೋಭಾವವನ್ನು ತಿದ್ದುವುದೇ ಶಮ. ಅದು ಕಾನೂನಿನಿಂದ ಆಗತಕ್ಕದ್ದಲ್ಲ. ಅದು ಜನರಲ್ಲಿ ಧರ್ಮ ನಿಷ್ಠೆಯನ್ನು ಬೆಳೆಸುವುದರಿಂದ ಆಗುತ್ತದೆ. ಧರ್ಮದೃಷ್ಟಿಯನ್ನು ಬೆಳೆಸಬೇಕಾದವರು ಉಪಾಧ್ಯಾಯರು, ಸಾಹಿತಿಗಳು, ಧರ್ಮಾಚಾರ್ಯರು. ಉತ್ತಮ ಕಾವ್ಯಸಾಹಿತ್ಯ, ಧಾರ್ಮಿಕ ಉಪನ್ಯಾಸ ಮತ್ತು ಧಾರ್ಮಿಕ ಗ್ರಂಥಗಳ ಪಾತ್ರ ಈ ದಿಶೆಯಲ್ಲಿ ಬಹುದೊಡ್ಡದು.

ನಾನ್ಯತ್ರ ವಿದ್ಯಾತಪಸೋಃ ನಾನ್ಯತ್ರೇಂದ್ರಿಯನಿಗ್ರಹಾತ್ ।
ನಾನ್ಯತ್ರ ಲೋಭಸಂತ್ಯಾಗಾತ್ ಶಾಂತಿಂ ಪಶ್ಯಾಮಿ ತೇಽನಘ ॥೬೧॥

— ಮಹಾಭಾರತ, ಉದ್ಯೋಗಪರ್ವ, ೩೬-೫೧

"ಮಹಾರಾಜ, ವಿದ್ಯೆ-ತಪಸ್ಸುಗಳಿಲ್ಲದೆ, ಇಂದ್ರಿಯನಿಗ್ರಹವನ್ನು ಮಾಡದೆ, ಲೋಭವನ್ನೂ ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ತ್ಯಜಿಸದೆ ಇರುವಾಗ, ನಿನಗೆ ಶಾಂತಿಯು ಹೇಗೆ ದೊರಕೀತೆಂಬುದು ನನಗೆ ತಿಳಿಯದು."

ಧೃತರಾಷ್ಟ್ರನಿಗೆ ವಿದುರನ ಉಪದೇಶವಿದು. ಕುರು-ಪಾಂಡವರ ಯುದ್ಧವು ನಿಶ್ಚಿತವಾದಾಗ ಧೃತರಾಷ್ಟ್ರನಿಗೆ ನಿದ್ರೆಯೇ ಬರುವುದಿಲ್ಲ. ರಾತ್ರಿಯೇ ವಿದುರನನ್ನು ಕರೆಸಿಕೊಂಡು "ವಿದುರ, ನನ್ನ ಮನಸ್ಸು ಸದಾ ಉದ್ವಿಗ್ನವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ನಿದ್ರೆ ಹತ್ತುವುದಿಲ್ಲ. ಚಿತ್ತಶಾಂತಿಯೇ ಇಲ್ಲವಾಯಿತು" ಎಂದು ಹೇಳಿದಾಗ ವಿದುರನು ಹೀಗೆ ನುಡಿದಿದ್ದಾನೆ.

ಬೇಕಾದಷ್ಟು ಭೋಗಸಾಮಗ್ರಿಗಳನ್ನು ಮನುಷ್ಯನು ನಿರ್ಮಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆ.

ಈ ವಿಜ್ಞಾನಯುಗದಲ್ಲಂತೂ ಇವು ಸಹಸ್ರಮುಖವಾಗಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತಿವೆ. ಅಂಗಡಿ ಬೀದಿಗಳಲ್ಲಿ ಯಥೇಚ್ಛವಾಗಿ ದೊರಕುವ ಈ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಕೊಂಡು ತಂದು ಮನೆಯಲ್ಲಿ ತುಂಬಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದೇವೆ. ಆದರೆ 'ಶಾಂತಿ' ಎಂಬ ಒಂದು ಪದಾರ್ಥವು ಯಾವ ಅಂಗಡಿಯಲ್ಲಿಯೂ ದೊರೆಯುವುದಿಲ್ಲ! "ಶಾಂತಿರಸ್ತು, ತುಷ್ಟಿರಸ್ತು, ಪುಷ್ಟಿರಸ್ತು" ಎಂದು ಎಲ್ಲರೂ ಹೇಳತಕ್ಕವರೇ. ಶುಭಕಾರ್ಯಗಳಿಂದ ಇವು ದೊರಕಲೆಂದು ಪುರೋಹಿತರು ಹೇಳಿದರೆ, ಭೌತಿಕ ವಸ್ತುಗಳಿಂದ ನಿಶ್ಚಿತವಾಗಿ ದೊರಕುತ್ತವೆಯೆಂದು ಸರ್ಕಾರದವರು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಇವರಿಬ್ಬರಿಗಿರುವ ವ್ಯತ್ಯಾಸ ಇದು.

ವಿದ್ಯೆ, ತಪಸ್ಸು, ಇಂದ್ರಿಯನಿಗ್ರಹ, ಲೋಭತ್ಯಾಗ - ಇವು ನಾಲ್ಕೂ ಚಿತ್ತಶಾಂತಿಗೆ ಕಾರಣಗಳೆಂದಿದೆ, ವಿದುರನೀತಿ. ಭೌತಿಕಸಾಮಗ್ರಿಯೊಂದನ್ನೂ ಶಾಂತಿಗೆ ಕಾರಣವೆಂದು ಅವನು ಹೇಳಲಿಲ್ಲ. ಧೃತರಾಷ್ಟ್ರನಿಗೆ ಅವುಗಳ ಕೊರತೆಯೂ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಧರ್ಮ-ಅಧರ್ಮ, ನೀತಿ-ಅನೀತಿ, ಒಳ್ಳೆಯದು-ಕೆಟ್ಟದು, ಕರ್ತವ್ಯ-ಅಕರ್ತವ್ಯ ಎಂದು ವಿಂಗಡಿಸಿ ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳುವುದು ವಿದ್ಯೆ. ಸದ್ಗುಣಗಳನ್ನು ಅಳವಡಿಸಿಕೊಂಡು ದುರ್ಗುಣಗಳನ್ನು ತ್ಯಜಿಸಲು ಮಾಡುವ ಸತತ ಪ್ರಯತ್ನವೇ ತಪಸ್ಸು. ಇದು ಎರಡನೆಯ ಹಂತ. ಈ ಪ್ರಯತ್ನ ಮಾಡುವಾಗ ನಮ್ಮ ಇಂದ್ರಿಯಗಳು ಅಡ್ಡಿಪಡಿಸಿ ನಮ್ಮನ್ನು ಅಡ್ಡದಾರಿಗೆ ಎಳೆಯುತ್ತವೆ. ಅವನ್ನು ಬಲವಂತವಾಗಿ ತಡೆಹಿಡಿಯುವುದು ಇಂದ್ರಿಯನಿಗ್ರಹ. ಇವು ಮೂರನ್ನೂ ಗಳಿಸಿಕೊಂಡಾಗ ಮಾತ್ರ ದುರಾಸೆಯೆಂಬ ಲೋಭದ ತ್ಯಾಗವು ಸಾಧ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಹಣ, ಆಸ್ತಿ, ಅಧಿಕಾರ ಮುಂತಾದವುಗಳಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಧಿಕವಾದ ದುರಾಸೆಯೆಂಬುದು ಹುಟ್ಟುಗುಣವಾಗಿ ನಮ್ಮಲ್ಲಿ ಸೇರಿಕೊಂಡಿರುತ್ತದೆ. ಈ ದುರಾಸೆಯನ್ನು ತ್ಯಜಿಸಿದ ಹೊರತು ಚಿತ್ತಶಾಂತಿಯು ದೊರಕದು; ಶಾಂತಿಯೆಂಬುದು ಬರಿಯ ಕನಸಾಗಿ ಉಳಿಯುತ್ತದೆ.

ಧೃತರಾಷ್ಟ್ರನಿಗೆ ವಿದ್ಯೆ ಇತ್ತು; ಇದು ನೀತಿ, ಇದು ಅನೀತಿ ಎಂಬುದರ ಅರಿವಿತ್ತು. ಸದ್ಗುಣಗಳನ್ನು ಅಳವಡಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಅವನು ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿಯೂ ಇದ್ದಾನೆ. ಆದರೆ ಇಂದ್ರಿಯನಿಗ್ರಹವಿಲ್ಲದೆ, ಪುತ್ರವ್ಯಾಮೋಹದಿಂದಾದ ಲೋಭವನ್ನು ಅವನು ತ್ಯಜಿಸಲಾರದೆಹೋದ. ಇದೇ ಅವನ ದುರಂತ.

ಅಧಮಾ ಧನಮಿಚ್ಛಂತಿ ಧನಂ ಮಾನಂ ಚ ಮಧ್ಯಮಾಃ ।
ಉತ್ತಮಾ ಮಾನಮಿಚ್ಛಂತಿ ಮಾನೋ ಹಿ ಮಹತಾಂ ಧನಮ್ ॥೯೨॥

— *ಚಾಣಕ್ಯನೀತಿ, ೮-೧*

"ಅಧಮರು ಹಣವನ್ನು ಮಾತ್ರ ಬಯಸುತ್ತಾರೆ. ಮಧ್ಯಮರು ಹಣ, ಮಾನ ಎರಡನ್ನೂ ಬಯಸುತ್ತಾರೆ. ಉತ್ತಮರು ಮಾನವೊಂದನ್ನೇ ಲೆಕ್ಕಿಸುತ್ತಾರೆ. ಏಕೆಂದರೆ, ಮಹಾತ್ಮರಾದ ಉತ್ತಮರಿಗೆ ಮಾನವೊಂದೇ ಮುಖ್ಯವಾದ ಧನ."

ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲ ಸಜ್ಜನರಿಗೂ ಒಂದು ಗೌರವದ ಸ್ಥಾನವಿರುತ್ತದೆ. ತಮ್ಮ ಕರ್ತವ್ಯವನ್ನು ಯಾರು ಪಾಲಿಸಿಕೊಂಡಿರುತ್ತಾರೋ ಅವರಿಗೆ ಇದು ಸಹಜವಾಗಿ ಲಭ್ಯವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಪರೋಪಕಾರವೇ ಮೊದಲಾದ ಸದ್ಗುಣಗಳು ಸೇರಿದ್ದರೆ ಅದು ಇನ್ನೂ ಅಧಿಕವಾಗುತ್ತದೆ. ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಸ್ಥಾನವೇನೆಂಬುದನ್ನು ಆ ವ್ಯಕ್ತಿಯು ಗುರುತಿಸಿಕೊಂಡಿರುತ್ತಾನೆ. ಇದೇ ಆತ್ಮಗೌರವ. ಇದನ್ನೇ ಮಾನವೆನ್ನುವುದು. 'ಮಾನಶ್ಚಿತ್ತಸಮುನ್ನತಿಃ' ಎಂದು ಅಮರಕೋಶದಲ್ಲಿದೆ. ಅದು ಮನಸ್ಸಿನ ಒಂದು ಉತ್ಕರ್ಷ; ಸೆಲ್ಫ್-ರೆಸ್ಪೆಕ್ಟ್ ಎನ್ನಬಹುದು. ಮಾನಕ್ಕೆ ಅರ್ಹತೆಯುಳ್ಳವನು ಮಾನ್ಯ. ಆತ್ಮಾಭಿಮಾನ, ಸ್ವಾಭಿಮಾನ - ಇವೆಲ್ಲ ಮಾನದ ಅರ್ಥವಿವರಣೆಗಳು.

ಮರ್ಯಾದೆಯೆಂದರೇನು? ನ್ಯಾಯಮಾರ್ಗಕ್ಕೆ ಅಂಟಿಕೊಂಡಿರುವುದು ಮರ್ಯಾದೆ. ಧರ್ಮಮಾರ್ಗದಿಂದ ವಿಚಲಿತರಾಗದಿರುವುದು ಮರ್ಯಾದೆ. ಶ್ರೀರಾಮನನ್ನು 'ಮರ್ಯಾದಾಪುರುಷೋತ್ತಮ'ನೆಂದು ಹೊಗಳುವುದು ಈ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಿಂದ. ಮರ್ಯಾದೆಯಿಂದ ಮಾನಕ್ಕೊಂದು ಶೋಭೆಯುಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಸಜ್ಜನರು ಬಯಸುವುದು ಮಾನ-ಮರ್ಯಾದೆಗಳನ್ನು.

ಮಾನವು ಅಹಂಕಾರವಲ್ಲ. ಇತರರಿಗಿಂತ ತಾನು ಅಧಿಕನೆಂಬ ಗರ್ವದ ಮನೋಭಾವ ಅಹಂಕಾರ. ಅಧಿಕಾರ, ಧನ, ವಿದ್ಯೆ - ಮೊದಲಾದ್ದರಲ್ಲಿ ತಾನು ಹೆಚ್ಚೆಂಬ ನಂಬಿಕೆ ಅಹಂಕಾರದಲ್ಲಿದೆ. ಮಾನವಾದರೋ ಅಧಿಕಾರಾದಿಗಳಿಂದ ತನಗೆ ಲಭ್ಯವಾದ ಸ್ಥಾನ ಯಾವುದೆಂಬುದನ್ನು ಮಾತ್ರ ಗುರುತಿಸಿಕೊಂಡಿರುತ್ತದೆ. ಅನ್ಯರ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ತುಚ್ಛಭಾವನೆ ಅದರಲ್ಲಿಲ್ಲ. ಅಹಂಕಾರವು ಮಾತ್ರ ಅನ್ಯರನ್ನು ಕೀಳೆಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಮಾನಶೀಲನು ತನ್ನ ಕೀರ್ತಿಗೆ ಕಳಂಕ ಬಾರದಂತೆ ಎಚ್ಚರವಾಗಿರುತ್ತಾನೆ. ಅಹಂಕಾರಿಗೆ ಅದರ ಕಡೆ ಗಮನವಿರಬೇಕಾದ್ದಿಲ್ಲ.

ಇಂದು ಮಾನದ ಮೌಲ್ಯವು ಕುಸಿದುಹೋಯಿತು. ಬಳಕೆಯ ಮಾಲುಗಳ ಮೌಲ್ಯವು ಏರಿತು. ಮಾನದ ಮೌಲ್ಯವು ಕುಸಿದಾಗ ಎಲ್ಲ ನೀತಿ-ನಿಯಮಗಳೂ ಪಾತಾಳಕ್ಕೆ ಇಳಿದಂತೆಯೇ. ಆತ್ಮಾಭಿಮಾನವಿಲ್ಲದವರಿಗೆ ರಾಷ್ಟ್ರಾಭಿಮಾನವಿದ್ದೀತೆ?

'ಜನ್ಮಿನೋ ಮಾನಹೀನಸ್ಯ ತೃಣಸ್ಯ ಚ ಸಮಾ ಗತಿಃ' - 'ಮಾನಹೀನನಾದ ಮಾನವನು ಹುಲ್ಲುಕಡ್ಡಿಗೆ ಸಮಾನ' - ಎಂದೊಬ್ಬ ಸುಭಾಷಿತಕಾರನು ಹೇಳುತ್ತಾನೆ. 'ಮಾನೇನ ಹೀನಾಃ ಶುನಕೈಃ ಸಮಾನಾಃ' ಎಂದು ಇನ್ನೊಬ್ಬ ಹೇಳಿದ್ದಾನೆ. ಶುನಕದ ಉಪಮಾನ ಸರಿಯಲ್ಲ. ಶುನಕಕ್ಕೂ ಆತ್ಮಾಭಿಮಾನ ಇದೆ! ಬೀದಿಯಲ್ಲಿ ಮಲಗಿದ ನಾಯಿಯನ್ನು ಕೋಲಿನಿಂದ ತಿವಿದು ನೋಡಿ; ಅದು 'ಗುರ್' ಎನ್ನುತ್ತ ಎದ್ದು ನಿಲ್ಲುತ್ತದೆ.

ವಿದೇಶೇಷು ಧನಂ ವಿದ್ಯಾ ವ್ಯಸನೇಷು ಧನಂ ಮತಿಃ ।
ಪರಲೋಕೇ ಧನಂ ಧರ್ಮಃ ಶೀಲಂ ತು ನಿಖಿಲಂ ಧನಮ್ ॥೬೩॥

— *ಸುಭಾಷಿತರತ್ನ-ಭಾಂಡಾಗಾರ*

"ದೇಶಾಂತರಕ್ಕೆ ಹೋದಾಗ ವಿದ್ಯೆಯೇ ಧನ. ಆಪತ್ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಬುದ್ಧಿಯೇ ಧನ. ಪರಲೋಕದಲ್ಲಿ ಧರ್ಮವೇ ಧನ. ಶೀಲವಾದರೋ ಸರ್ವತ್ರ ಸಮಸ್ತಧನವೂ ಆಗಿರುತ್ತದೆ."

ಸುಖಜೀವನಕ್ಕೆ ಸಾಧನವಾದದ್ದು ಹಣ. ಹಣದ ಸಂಪಾದನೆಗೆ ಹಲವು ಮಾರ್ಗಗಳಿವೆ. ಕೃಷಿ, ವ್ಯಾಪಾರ, ಕೈಗಾರಿಕೆ, ಅಧ್ಯಾಪನ - ಇತ್ಯಾದಿ. ಪರದೇಶದಲ್ಲಿ ಯಾವುದು ಸಾಧ್ಯ? ಜಮೀನಿಲ್ಲದೆ ಕೃಷಿ ಇಲ್ಲ. ಮೂಲಧನವಿಲ್ಲದೆ ವ್ಯಾಪಾರಾದಿಗಳೂ ನಡೆಯುವುದಿಲ್ಲ. ಅಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯೆಯು ಮಾತ್ರ ಉಪಯೋಗಕ್ಕೆ ಬರುತ್ತದೆ. 'ವಿದ್ಯಾಧನಂ ಸರ್ವಧನಪ್ರಧಾನಂ' - ಆಪತ್ತುಗಳು ಬಂದಾಗ ಬರಿಯ ವಿದ್ಯೆ ಕುಂಟುತ್ತದೆ; ಆಗ ಮತಿ ಬೇಕು. ಮನನದಿಂದಾಗುವ ವಿವೇಚನಾಶಕ್ತಿಯೇ ಮತಿ. ಇದನ್ನು ಬುದ್ಧಿಯೆನ್ನಬಹುದು. ಇದಿಲ್ಲದವರನ್ನು ಹಣವೂ ರಕ್ಷಿಸದು. ಬುದ್ಧಿಶಕ್ತಿಯು ಮನುಷ್ಯನನ್ನು ಆಪತ್ತಿನಿಂದ ಪಾರುಮಾಡಬಲ್ಲದು. ಇದು ಮೊದಲನೆಯದಾಗಿ ದುಡುಕನ್ನು ತಡೆಯುತ್ತದೆ.

ಇನ್ನು ಮರಣಾನಂತರ ಪರಲೋಕದಲ್ಲಿ ರಕ್ಷಿಸತಕ್ಕದ್ದು ಯಾವುದು? ಇವನು ಸಂಪಾದಿಸಿದ ಹಣ, ಆಸ್ತಿ - ಎಲ್ಲವೂ ಇಲ್ಲಿಯೇ ಉಳಿಯುತ್ತದೆ. ಚಿತೆಗೆ ಏರಿಸುವಾಗ ಉಟ್ಟ ಬಟ್ಟೆಯನ್ನೂ ಕಿತ್ತುಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ. ಇವನ ಜೊತೆಗೆ ಬರತಕ್ಕದ್ದು ಧರ್ಮವೊಂದೇ. 'ಧರ್ಮಸ್ತಮನುಗಚ್ಛತಿ'. ಧರ್ಮಕ್ಕೆ ಮಾತ್ರ ಪರಲೋಕದಲ್ಲಿ ಬೆಲೆ. "ನಾನು ಭಾರಿ

ಶ್ರೀಮಂತ. ನನ್ನ ಬ್ಯಾಂಕ್ ಖಾತೆಯಲ್ಲಿ ಕೋಟಿಗಟ್ಟಲೆ ಹಣ ಇದೆ. ನಾನು ವಿದ್ವಾಂಸ, ನಾನು ಬುದ್ಧಿಶಾಲಿ. ನಾಲ್ಕು ಸಲ ಮಂತ್ರಿಯಾದ ಅನುಭವ ಇದೆ, ಪ್ರಧಾನಿಯಾಗಿ ರಾಷ್ಟ್ರವನ್ನೇ ಆಳಿದ್ದೇನೆ..." ಎಂದರೆ ಅಲ್ಲಿ ನಡೆಯುವುದಿಲ್ಲ. "ನೀನು ಮಾಡಿದ ಧರ್ಮಕಾರ್ಯ ಯಾವುದು? ನಿನ್ನ ಖಾತೆಯಲ್ಲಿ ಎಷ್ಟು ಧರ್ಮ ಇದೆ?" ಎಂದು ಯಮರಾಯನು ಕೇಳುತ್ತಾನೆ!

ಶೀಲವಾದರೋ ನಿಖಿಲ ಸಂಪತ್ತು. ಸರ್ವತ್ರ ಇರಬೇಕಾದ ಮಹಾಗುಣ. ಕೆಟ್ಟನಡತೆಯವನಿಗೆ ಹಣವು ಅನರ್ಥಕಾರಿ. ಅವನ ವಿದ್ಯೆಗೆ ಯಾವ ಗೌರವವೂ ಇಲ್ಲ. ದುಃಶೀಲನು ಬುದ್ಧಿವಂತನಾದರೂ ಜನರು ಅವನನ್ನು ದೂರವಿಡುತ್ತಾರೆ. ಅಹಂಕಾರ, ದರ್ಪ, ತಿರಸ್ಕಾರ, ಅಸಡ್ಡೆಗಳಿಂದ ಮಾಡುವ ಧರ್ಮಕಾರ್ಯವೂ ನಿಷ್ಫಲ. ಅದು ಬೂದಿಯಲ್ಲಿ ಹೋಮ ಮಾಡಿದಂತೆ.

ಧರ್ಮ-ಶೀಲಗಳಿಗಿರುವ ವ್ಯತ್ಯಾಸವೇನು? ಯಾವ ವ್ಯತ್ಯಾಸವನ್ನೂ ಕಾಣದೆ ಈ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಸಂಕೀರ್ಣವಾಗಿ ಬಳಸುವುದುಂಟು. ಯಾರಿಗೆ ಪರಲೋಕದಲ್ಲಿ ವಿಶ್ವಾಸವಿಲ್ಲವೋ ಅವರಿಗೆ ಧರ್ಮವೂ ಶೀಲವೆನಿಸುತ್ತದೆ. ಪ್ರಕೃತದಲ್ಲಾದರೋ, ಯಾವುದರಿಂದ ಪುಣ್ಯವು ಲಭಿಸುವುದೋ, ಯಾವುದಕ್ಕೆ ಯಮರಾಯನು ಬೆಲೆಯನ್ನು ನೀಡುವನೋ ಅದು ಧರ್ಮ. ಅರ್ಹರಾದವರಿಗೆ ಅನ್ನವಸ್ತ್ರಾದಿಗಳ ದಾನ, ಬಡವರಿಗೆ ಉಪಕಾರ, ರೋಗಿಗಳ ಶುಶ್ರೂಷೆ, ಜನೋಪಕಾರಿಯಾದ ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಕಾರ್ಯ, ಶಾಸ್ತ್ರವಿಹಿತವಾದ ವಿಧಿಗಳ ಆಚರಣೆ - ಮುಂತಾದದ್ದು ಧರ್ಮ. ಶೀಲವೆಂದರೆ ಒಳ್ಳೆಯ ನಡತೆ, ಸೌಜನ್ಯ ಎನ್ನಬಹುದು. ಪ್ರೀತಿ, ಸ್ನೇಹ, ಮಾತಿನಲ್ಲಿ ನಯ, ತಾಳ್ಮೆ, ಹೊಟ್ಟೆಕಿಚ್ಚು ಪಡದಿರುವುದು, ಸತ್ಯ, ಶುಚಿತ್ವ, ಗುರುಹಿರಿಯರಲ್ಲಿ ವಿನಯ - ಮೊದಲಾದ ಸದ್ಗುಣಗಳು ಶೀಲವೆನಿಸುತ್ತವೆ. ಮನುಷ್ಯನಿಗೆ ಇದು ಸರ್ವೋತ್ತಮವಾದ ಧನ. ಶೀಲವಿಲ್ಲದಾಗ ಹಣ, ವಿದ್ಯೆ, ಬುದ್ಧಿಗಳಿಗೆ ಶೋಭೆ ಇಲ್ಲ. ಶೀಲವಿಲ್ಲದ ಧರ್ಮಕಾರ್ಯ ನಿಷ್ಫಲ.

ಕಾವ್ಯಂ ಯಶಸೇಽರ್ಥಕೃತೇ ವ್ಯವಹಾರವಿದೇ ಶಿವೇತರಕ್ಷತಯೇ ।
ಸದ್ಯಃ ಪರನಿರ್ವೃತಯೇ ಕಾಂತಾಸಂಮಿತತಯೋಪದೇಶಯುಜೇ ॥೬೪॥

— ಕಾವ್ಯಪ್ರಕಾಶ

"ಕಾವ್ಯದ ಪ್ರಯೋಜನಗಳು ಇವು - ಕೀರ್ತಿ, ಧನಪ್ರಾಪ್ತಿ, ವ್ಯವಹಾರ ಜ್ಞಾನ, ಅಶುಭನಿವೃತ್ತಿ, ಒಡನೆಯೇ ಪರಮಾನಂದದ ಅನುಭವ ಮತ್ತು ಕಾಂತಾಸಂಮಿತೆಯಿಂದ ಹಿತೋಪದೇಶ."

ಮಮ್ಮಟನು ಕಾವ್ಯಮೀಮಾಂಸಕ. ಕಾವ್ಯದ ಗುಣದೋಷಗಳನ್ನು ಪರೀಕ್ಷಿಸಿ ತಿಳಿಸತಕ್ಕ ರಸಿಕನಾದ ವಿದ್ವಾಂಸ. ಕಾವ್ಯಪ್ರಕಾಶವೆಂಬ ತನ್ನ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಕಾವ್ಯದಿಂದಾಗುವ ಈ ಪ್ರಯೋಜನಗಳನ್ನು ಸಾರವತ್ತಾಗಿ ಸಂಗ್ರಹಿಸಿ ಹೇಳಿದ್ದಾನೆ. ಉತ್ತಮ ಕಾವ್ಯರಚನೆಯಿಂದ ಕವಿಗೆ ಕೀರ್ತಿ ಬರುತ್ತದೆಯೆಂಬುದು ನಿಶ್ಚಿತ. ಅದರಿಂದ ಆತನಿಗೆ ಧನಪ್ರಾಪ್ತಿಯೂ ಆಗಬಹುದು. ಉಳಿದ ಪ್ರಯೋಜನಗಳು ಕಾವ್ಯಾಭ್ಯಾಸಿಗಳಿಗೆ ಬರತಕ್ಕವು. ಕವಿಯು ಸೂಕ್ಷ್ಮದರ್ಶಿಯಾಗಿರುತ್ತಾನಾದ್ದರಿಂದ ಲೋಕವ್ಯವಹಾರವು ಹೇಗಿರುತ್ತದೆಯೆಂಬುದನ್ನೂ, ಯಾವ ಜನರೊಡನೆ ಹೇಗೆ ನಡೆದುಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂಬುದನ್ನೂ ತೋರಿಸಿಕೊಡಬಲ್ಲನು. ರಾಮಾಯಣಾದಿ ಪುಣ್ಯಕಾವ್ಯಗಳ ಪಠನದಿಂದ ತಮ್ಮ ಕಷ್ಟಗಳ ಪರಿಹಾರವಾಗುತ್ತದೆ ಎಂದೂ ಜನರಲ್ಲಿ ನಂಬಿಕೆ ಇದೆ. ಮುಖ್ಯವಾದ ಕಾವ್ಯಪ್ರಯೋಜನವೆಂದರೆ ಓದುವಾಗಲೇ ಆಗುವ ಆನಂದ. ರಸಿಕನಿಗೆ ಕಾವ್ಯದಿಂದಾಗುವ ಆನಂದ ಎಣೆಯಿಲ್ಲದ್ದು. ಶ್ರಮವಿಲ್ಲದೆ, ವ್ಯಯವಿಲ್ಲದೆ, ಆರೋಗ್ಯಕ್ಕೆ ಕುಂದಿಲ್ಲದೆ, ಕುಳಿತಲ್ಲಿಯೇ ಪರಮಸಂತೋಷವನ್ನು ಉಂಟುಮಾಡಿ ಹೃದಯವನ್ನು ಆಪ್ಯಾಯನಗೊಳಿಸತಕ್ಕದ್ದು ಉತ್ತಮ ಕಾವ್ಯ ಒಂದೇ.

ಮಹಾಕವಿ ಬಾಣಭಟ್ಟನು ಕಾದಂಬರಿಯೆಂಬ ಗದ್ಯಕಾವ್ಯವನ್ನು ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲಿ ಬರೆದಿದ್ದಾನೆ. ಅದನ್ನೋದಿದ ಒಬ್ಬ ಸಹೃದಯನು ಹೇಳಿದ ಮಾತು ಇದು : - "ಕಾದಂಬರೀರಸಜ್ಞಾನಾಮಾಹಾರೋಽಪಿ ನ ರೋಚತೇ" : "ಕಾದಂಬರಿಯ ರಸವನ್ನು ಆಸ್ವಾದಿಸತಕ್ಕವರಿಗೆ ಆಹಾರವೂ ರುಚಿಸುವುದಿಲ್ಲ"! ಇಲ್ಲೊಂದು ಚಮತ್ಕಾರವಿದೆ. 'ಕಾದಂಬರಿ'ಯೆಂದರೆ ಹೆಂಡವೆಂದು ಇನ್ನೊಂದು ಅರ್ಥ. ಅದರಂತೆ ಆಕರ್ಷಕವಾದದ್ದು ಬಾಣನ ಕಾದಂಬರಿ.

ನಮಗೆ ಹಿತೋಪದೇಶವನ್ನು ಮಾಡತಕ್ಕವರು ಮೂವರು : ಪ್ರಭು, ಮಿತ್ರ ಮತ್ತು ಪ್ರಿಯಳಾದ ಪತ್ನಿ. ತಂದೆ, ತಾಯಿ, ಗುರು - ಮೊದಲಾದ ಹಿರಿಯರು ಪ್ರಭುಗಳು. ಇವರ ಆಜ್ಞಾರೂಪವಾದ ನುಡಿಗಳು, ವೇದಶಾಸ್ತ್ರಾದಿಗಳು ಪ್ರಭುಸಂಮಿತೆಗೆ ಸೇರುತ್ತವೆ. ಸ್ನೇಹಿತರ ಹಿತಬೋಧೆ, ಮಿತ್ರಸಂಮಿತೆಗೆ ಸೇರುತ್ತದೆ. ಸುಭಾಷಿತಗಳು ಈ ಪ್ರಕಾರದವು.

ಸಚ್ಚಾರಿತ್ರಳೂ ಪ್ರಿಯಳೂ ಆದ ಮಡದಿ ತನ್ನ ಗಂಡನಿಗೆ ಬುದ್ಧಿಹೇಳಿ ಅವನನ್ನು ದಾರಿಗೆ ತರಬಲ್ಲಳು. ಅವಳ ಬುದ್ಧಿವಾದವು ಪ್ರಿಯವಾಗಿದ್ದು ಅತ್ಯಂತ ಪರಿಣಾಮಕಾರಿಯಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಈ ಬುದ್ಧಿವಾದವೇ ಕಾಂತಾಸಂಮಿತೆ. ಇದು ಪ್ರಭುಸಂಮಿತೆಗಿಂತ, ಮಿತ್ರಸಂಮಿತೆಗಿಂತ ಪ್ರಭಾವಶಾಲಿ! ಈ ಪ್ರಕಾರದಿಂದ ಕಾವ್ಯವು ಓದುಗನ ಮೇಲೆ ತನ್ನ ಮುದ್ರೆಯನ್ನೊತ್ತುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಉತ್ತಮವಾದ ಕಾವ್ಯಸಾಹಿತ್ಯವು ಯಾವುದೆಂಬುದನ್ನು ಓದುಗನು ಮೊದಲು ಆರಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು.

ನಿಃಶೀರ್ಷಾಂಘ್ರಿರ್ನಟ ಇವ ಪುನಃ ಕೋऽಪಿ ಜಂತುರ್ನಟಿತ್ವಾ ।
ನೋ ಜಾನೀಮೋ ಭವಜವನಿಕಾಂ ತರ್ಹಿತಃ ಕ್ವ ಪ್ರಯಾತಿ ॥೬೫॥

— ಕ್ಷೇಮೇಂದ್ರ

"ತಲೆಕಾಲುಗಳಿಲ್ಲದ, ಯಾವನೋ ಒಬ್ಬನು ಬಂದು (ಜಗದ್ರಂಗ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ) ನಟನಂತೆ ನರ್ತಿಸಿ, ಸಂಸಾರದ ಪರದೆಯ ಹಿಂದೆ ಮರೆಯಾಗಿ ಬಿಡುತ್ತಾನೆ. ಆಮೇಲೆ ಎಲ್ಲಿಗೆ ಹೋಗುತ್ತಾನೋ ನಮಗೆ ಗೊತ್ತಿಲ್ಲ!"

ಈ ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ನಡೆಯುವುದೆಲ್ಲವೂ ಪರೀಕ್ಷಿಸಿದರೆ ಒಂದು ನಾಟಕವೇ. ಹುಟ್ಟಿದಂದಿನಿಂದ ಸಾಯುವವರೆಗೆ ಮನುಷ್ಯನ ನಾಟ್ಯವು ನಡೆಯುತ್ತಲೇ ಇರುತ್ತದೆ. ಪುರುಷಪಾತ್ರ ಸ್ತ್ರೀಪಾತ್ರಗಳಿವೆ. ಬಾಲಕರು, ವೃದ್ಧರು, ರೋಗಿಗಳು, ವ್ಯಾಪಾರಿಗಳು, ಕೊಳ್ಳುವವರು - ಎಲ್ಲರೂ ತಮ್ಮ ಪಾತ್ರಗಳನ್ನು ನಾನಾ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಅಭಿನಯಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಆಟ, ಊಟ, ಪಾಠ, ದುಡಿತ, ಹೋರಾಟ, ಸೋಲು, ಗೆಲವು - ಎಲ್ಲವೂ ಅಭಿನಯದ ನಾನಾ ಪ್ರಕಾರಗಳು. ನಾವು ನಾಟಕವೆಂದು ಯಾವುದನ್ನು ಹೇಳುತ್ತೇವೋ ಅದು ನಾಟಕದೊಳಗಿನ ನಾಟಕ. ಅದನ್ನು 'ಲೋಕಾನುಚರಿತ'ವೆಂದು ಭರತನು ನಾಟ್ಯಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ಕರೆದಿದ್ದಾನೆ. ಲೋಕದಲ್ಲಿ ನಡೆಯುವ ಚರಿತ್ರೆಯ ಅನುಕರಣವೇ ನಾಟಕ. ಇದರ ಪ್ರತಿಬಿಂಬ ಅದು, ಅದರ ಪ್ರತಿಬಿಂಬ ಇದು. ಜೀವನದಂತೆ ನಾಟಕ, ನಾಟಕದಂತೆ ಜೀವನ. ನಮ್ಮ ವ್ಯವಹಾರವೇ ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಪ್ರದರ್ಶನ ಗೊಳ್ಳುತ್ತದೆ.

ಜೀವನವನ್ನು ನಾಟಕಕ್ಕೆ ಹೋಲಿಸುವ ಉದ್ದೇಶವು ತತ್ತ್ವಬೋಧದ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ. ವೇಷಕಟ್ಟಿದ ನಟನ ಹಾಗೆ ಮನುಷ್ಯಚರಿತ್ರೆಯೆಲ್ಲ ಒಂದು ದೊಂಬರಾಟ. ಇದರಲ್ಲಿ

ಮಾನವನು 'ಮಂಕುತಿಮ್ಮನ ಕಗ್ಗ'ದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದಂತೆ ಎದ್ದೆದ್ದು ಬೀಳುತ್ತಾನೆ, ಗುದ್ದಾಡಿ ಸೋಲುತ್ತಾನೆ, ಗದ್ದಲವ ತುಂಬಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧನಾಗುತ್ತಾನೆ. ವಿಶೇಷವೇನೆಂದರೆ ಜೀವನನಾಟಕದಲ್ಲಿ ನಟರೇ ಪ್ರೇಕ್ಷಕರು, ಪ್ರೇಕ್ಷಕರೇ ನಟರು!

ಈ ಪಾತ್ರಧಾರಿ 'ನಿಃಶೀರ್ಷಾಂಘ್ರಿ'. ತಲೆಯಿಲ್ಲ, ಕಾಲಿಲ್ಲ. ಮುಂಡದಂತೆ ಎದ್ದು ಬಿದ್ದು ಹೊರಳಾಡಿ ಉರುಳಾಡುವುದೇ ಅಭಿನಯ. ಗೊತ್ತುಗುರಿಯಿಲ್ಲದ ನಾಟಕವಿದು. ಬುದ್ಧಿಯಿಲ್ಲದವನ ಅಭಿನಯ, ಕಾಲಿಲ್ಲದವನ ಕುಣಿತ. ಜ್ಞಾನವೂ ಇಲ್ಲ, ಜ್ಞಾನಾನುಗುಣವಾದ ಕರ್ಮವೂ ಇಲ್ಲವೆಂದರ್ಥ. ಆದಿಯೂ ಇಲ್ಲ ಅಂತ್ಯವೂ ಇಲ್ಲ ಈ ನಾಟಕಕ್ಕೆ. ಇಂತಹ ಅಭಿನಯವನ್ನು ನೀಡಿ ಮುಗಿಸಿ ಪರದೆಯ ಹಿಂದೆ ಹೋಗಿಬಿಡುತ್ತಾನೆ. ತಿರುಗಿ ಬರುವುದೇ ಇಲ್ಲ. ಎಲ್ಲಿಗೆ ಹೋಗುತ್ತಾನೋ ಅದೂ ತಿಳಿಯದು. ಎಲ್ಲಿಂದ ಬಂದಿದ್ದನೆಂದೂ ಗೊತ್ತಿಲ್ಲ.

ಇದರ ನೀತಿ ಯಾವುದು? ವೇಷಕಟ್ಟಿದ ನಟನಂತೆ ನಿನ್ನ ಕರ್ತವ್ಯವನ್ನು ಸರಿಯಾಗಿ ಅಭಿನಯಿಸು. ನಾಟಕದ ಹರಿಶ್ಚಂದ್ರನಂತೆ, ಚಂದ್ರಮತಿಯಂತೆ ಕಷ್ಟ ಬಂದಾಗ ಅಳು, ಸುಖ ಬಂದಾಗ ನಗು. ಯಾವುದನ್ನೂ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಹಚ್ಚಿಕೊಳ್ಳಬೇಡ. ನಟನು ಅಂತರಂಗದಲ್ಲಿ ಅಳುವುದೂ ಇಲ್ಲ, ನಗುವುದೂ ಇಲ್ಲ. ನಿನ್ನನ್ನು ನಟನೆಂದು ಭಾವಿಸಿಕೊಂಡಾಗ ಸುಖ-ದುಃಖ, ಲಾಭ-ನಷ್ಟ, ಜಯ-ಅಪಜಯ ಎಲ್ಲವೂ ಸಮವಾಗಿಬಿಡುತ್ತವೆ.

ಮಾರ್ಜಾಲಭಕ್ಷಿತೇ ದುಃಖಂ ಯಾದೃಶಂ ಗೃಹಕುಕ್ಕುಟೇ ।
ನ ತಾದೃಜ್ ಮಮತಾಶೂನ್ಯೇ ಕಲವಿಂಕೇಽಥ ಮೂಷಕೇ ॥೬೬॥

— *ಪ್ರಬೋಧಚಂದ್ರೋದಯ*

"ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಸಾಕಿದ ಕೋಳಿಯನ್ನು ಬೆಕ್ಕು ತಿಂದರೆ ದುಃಖವಾಗುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಗುಬ್ಬಚ್ಚಿಯನ್ನೋ, ಇಲಿಯನ್ನೋ ಬೆಕ್ಕು ತಿಂದಾಗ ಆ ರೀತಿ ದುಃಖವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ, ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ನಮಗೆ ಮಮತೆ ಇರುವುದಿಲ್ಲ."

ಇದು ನನ್ನದು, ಇವರು ನನ್ನವರು - ಎಂಬ ಅಭಿಮಾನ ಮಮತ್ವ. ಇದು ಪ್ರೀತಿಯಿದ್ದಲ್ಲಿ ಬರತಕ್ಕ ಗುಣ. ಪ್ರೀತಿಯಿಲ್ಲದಿರುವಾಗ ನಮಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ್ದಾದರೂ ಮಮತ್ವಬುದ್ಧಿ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ತಂದೆತಾಯಿಗಳಿಗೆ ತಮ್ಮ ಮಕ್ಕಳಲ್ಲಿ ಸಹಜವಾಗಿ

ಮಮತ್ವವಿರುತ್ತದೆ. ಪ್ರೀತಿಯೇ ಇದಕ್ಕೆ ಕಾರಣ. ಒಂದು ವಸ್ತುವಿನಲ್ಲಿ ಪ್ರೀತಿ ನಮಗೇಕೆ ಹುಟ್ಟುತ್ತದೆ? ಆ ವಸ್ತುವಿನಿಂದ ನಮಗೆ ಸಂತೋಷವಾಗುವುದರಿಂದ ಪ್ರೀತಿ ಹುಟ್ಟುತ್ತದೆ. ನಮಗಾಗುವ ಸುಖವು ಪ್ರೀತಿಗೆ ಕಾರಣ. ಪ್ರೀತಿಯು ಮಮತ್ವಕ್ಕೆ ಕಾರಣ. ಸುಖಕ್ಕೆ ಭಂಗ ಬಂದಾಗ ಪ್ರೀತಿಯು ಹೋಗಿ ದ್ವೇಷವು ಹುಟ್ಟುತ್ತದೆ. ಆಗ ಮಮತ್ವವು ದೂರ ಸರಿಯುತ್ತದೆ. ದ್ವೇಷ ಹುಟ್ಟುವುದಕ್ಕೆ ತನಗಾದ ದುಃಖವು ನಿಮಿತ್ತ.

ಸಾಕಿದ ಕೋಳಿಯಿಂದ ತನಗೆ ಪ್ರಯೋಜನವಿದೆಯಾದ್ದರಿಂದ ಅದರಲ್ಲಿ ಪ್ರೀತಿ ಇದೆ. ಬೆಕ್ಕು ಅದಕ್ಕೆ ಘಾತುಕವಾದ್ದರಿಂದ ದುಃಖವಾಗಿ ಬೆಕ್ಕಿನ ಮೇಲೆ ದ್ವೇಷ ಹುಟ್ಟುತ್ತದೆ. ಗುಬ್ಬಚ್ಚಿಯು ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಗೂಡು ಕಟ್ಟಿ ಕೋಳಿಯಂತೆಯೇ ಸುಳಿದಾಡುತ್ತದೆ. ಅದರಲ್ಲಿ ಮಮತೆ ಇಲ್ಲವಾದ್ದರಿಂದ ದುಃಖವಾಗದು. ಇಲಿಯನ್ನು ಬೆಕ್ಕು ಅಪಹರಿಸಿದಾಗ ಸಂತೋಷವೇ ಆಗುತ್ತದೆ. ಏಕೆಂದರೆ, ಇಲಿಯ ಮೇಲೆ ಈತನಿಗೆ ದ್ವೇಷವಿರುತ್ತದೆ.

ಕೈಕೇಯಿಗೆ ಶ್ರೀರಾಮನಲ್ಲಿ ಮೊದಲು ಪ್ರೀತಿ ಇತ್ತು. ಮಂಥರೆ ಅವನಿಗೆ ಪಟ್ಟಾಭಿಷೇಕ ಮಾಡುತ್ತಾರೆಂಬ ಸುದ್ದಿಯನ್ನು ಹೇಳಿದಾಗ, ಸಂತೋಷದಿಂದ ಒಂದು ಹಾರವನ್ನೇ ಕೊರಳಿಂದ ತೆಗೆದು ಮಂಥರೆಗೆ ಪಾರಿತೋಷಿಕವಾಗಿ ನೀಡಿದಳು. ಅನಂತರ ಮಂಥರೆಯ ದುರ್ಬೋಧನೆಯಿಂದ ಶ್ರೀರಾಮನ ಮೇಲೆ ದ್ವೇಷವೇ ಹುಟ್ಟಿಬಿಟ್ಟಿತು. ಆತನಿಂದ ತನಗೂ ತನ್ನ ಮಗನಾದ ಭರತನಿಗೂ ಕಷ್ಟವೇ ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗುತ್ತದೆಯೆಂಬ ಭ್ರಮೆಯೇ ಅದಕ್ಕೆ ಕಾರಣ.

ಮಮತ್ವವಿರುವುದರಿಂದಲೇ ಮಕ್ಕಳ ಹಿತಕ್ಕಾಗಿ ತಂದೆಯು ಪ್ರಯತ್ನಿಸುತ್ತಾನೆ. ಈ ಮಮತ್ವವು ತನಗೆ, ತನ್ನ ಕುಟುಂಬಕ್ಕೆ ಸೀಮಿತವಾಗುವುದು ಬರಿಯ ಸ್ವಾರ್ಥವಾಗುತ್ತದೆ. ಇಂತಹ ಸ್ವಾರ್ಥವು ಪಶುಪಕ್ಷಿಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಇದೆ. ಮನುಷ್ಯನ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯವೇನು? ಈ ಮಮತೆಯು ವಿಸ್ತೃತವಾಗಬೇಕು. ಅದು ದೇಶದ ಆದ್ಯಂತದವರೆಗೆ ವ್ಯಾಪಿಸಬೇಕು. ಈ ದೇಶ ನನ್ನದು, ಈ ಎಲ್ಲ ಜನರೂ ನನ್ನವರು - ಎಂಬ ಮಮತೆ ಇಲ್ಲದವರು ರಾಷ್ಟ್ರರಕ್ಷಕರಲ್ಲ, ರಾಷ್ಟ್ರಭಕ್ಷಕರು. ಅಂಥವರು ಆಡಳಿತಗಾರರಾಗಬಾರದು. ಅವರ ಕೈಗೆ ಆಡಳಿತವು ಸಿಕ್ಕಿತೆಂದರೆ, ಸ್ಕ್ಯಾಮುಗಳ ಮೇಲೆ ಸ್ಕ್ಯಾಮುಗಳು ಸಂಭವಿಸುತ್ತಲೇ ಇರುತ್ತವೆ. ಸಂಕುಚಿತವಾದ ಮಮಕಾರ ಯಾರಿಗೂ ಒಳ್ಳೆಯದಲ್ಲ; ಅದು ವಿಸ್ತೃತವಾಗಿ ಹರಡಿದಷ್ಟೂ ತನ್ನ ಕಲ್ಯಾಣವೂ ಆಗುವುದು, ಅನ್ಯರ ಕಲ್ಯಾಣವೂ ಆಗುವುದು.

ಕವಿತ್ವಸ್ಯ ಗಾಂಭೀರ್ಯಮೌದಾರ್ಯಮೃದ್ಧೇಃ
ಪ್ರಭುತ್ವಸ್ಯ ಶೌರ್ಯಂ ಗುರುತ್ವಸ್ಯ ವಿದ್ಯಾಮ್ ।
ಮಹಾವಂಶ್ಯತಾಯಾಃ ಸದಾಚಾರಪೂರ್ತಿಂ
ಮಹತ್ತ್ವಸ್ಯ ಸೌಲಭ್ಯಮಾಕಲ್ಪಮಾಹುಃ ॥೬೭॥

— *ವಿಶ್ವಗುಣಾದರ್ಶ, ೩೪೪*

"ಕವಿತ್ವಕ್ಕೆ ಗಾಂಭೀರ್ಯವು ಭೂಷಣ. ಐಶ್ವರ್ಯಕ್ಕೆ ಉದಾರವಾಗಿ ದಾನ ಮಾಡುವುದು ಭೂಷಣ. ದೇಶದ ಒಡೆತನಕ್ಕೆ ಶೌರ್ಯವೇ ಭೂಷಣ. ಗುರುತ್ವಕ್ಕೆ ವಿದ್ಯೆಯೂ, ಮಹಾವಂಶದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದ್ದಕ್ಕೆ ಸದಾಚಾರವೂ, ಮಹತ್ತ್ವಕ್ಕೆ ಸೌಲಭ್ಯವೂ ಅಲಂಕಾರಗಳೆಂದು ಬಲ್ಲವರು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ."

ಗಾಂಭೀರ್ಯವು ಶಬ್ದಾರ್ಥಗಳೆರಡರಲ್ಲಿಯೂ ಇರತಕ್ಕ ಒಂದು ವಿಶೇಷ ಗುಣ; ಉದಾತ್ತ ಶಬ್ದರಚನೆಯಿಂದ ವ್ಯಕ್ತವಾಗುವ ಅರ್ಥದ ಪ್ರೌಢಿ. ಆಕಾರ, ಸ್ವಭಾವ, ಮಾತು, ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯವಿರತಕ್ಕವನನ್ನು ಗಂಭೀರಸ್ವಭಾವದವನು ಎನ್ನುತ್ತೇವೆ. ಆ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯವು ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿದ್ದರೆ ಗಾಂಭೀರ್ಯವೆನಿಸಿ ಕಾವ್ಯಕ್ಕೆ ಅಲಂಕಾರವಾಗುತ್ತದೆ. ಐಶ್ವರ್ಯವಿರತಕ್ಕವನಲ್ಲಿ ಔದಾರ್ಯವಿದ್ದರೆ, ಹೂವಿಗೆ ಸುಗಂಧವಿದ್ದಂತೆ ಒಂದು ಶೋಭೆಯನ್ನೀಯುತ್ತದೆ. ಸುಗಂಧದಂತೆ ಅವನ ಕೀರ್ತಿಯೂ ಹರಡಿ ಜನರಿಗೆ ಸಂತೋಷವನ್ನೀಯುತ್ತದೆ. ನಿರ್ಗಂಧಕುಸುಮವು ಪೂಜೆಗೆ ಯೋಗ್ಯವಲ್ಲ; ವಿದ್ಯೆಯಿಲ್ಲದವನು ಗುರುವೇ ಅಲ್ಲ.

ರಾಷ್ಟ್ರದ ಆಡಳಿತವನ್ನು ವಶದಲ್ಲಿಟ್ಟುಕೊಂಡವನು ಪ್ರಭು. ರಾಷ್ಟ್ರದ ರಕ್ಷಣೆ ಪ್ರಭುವಿನ ಪ್ರಧಾನ ಕಾರ್ಯ. ದೇಶದೊಳಗಿನ ಅಂತಃಶತ್ರುಗಳಿಂದ, ದೇಶದ ಹೊರಗಿನ ಬಹಿಃಶತ್ರುಗಳಿಂದ ಪ್ರಜೆಗಳಿಗೆ ರಕ್ಷಣೆ ಬೇಕು. ಉಳಿದ ಸೌಕರ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಬಹುಭಾಗವನ್ನು ಪ್ರಜೆಗಳು ತಾವೇ ಕಲ್ಪಿಸಿಕೊಳ್ಳಬಲ್ಲರು. ಶೌರ್ಯದ ಫಲವೇ ರಕ್ಷಣೆ. ವಿರಾಟರಾಜನ ಗೋವುಗಳನ್ನು ಅಪಹರಿಸಿದ್ದಕ್ಕಾಗಿ ಕೌರವರೊಡನೆ ಭಾರಿ ಯುದ್ಧವೇ ನಡೆದು, ಕೌರವರಿಗೆ ದಂಡನೆಯಾಯಿತು. (ಕಾಶ್ಮೀರದಲ್ಲಿ ಗೋವುಗಳ ಜೊತೆಗೆ ಮನುಷ್ಯರನ್ನೇ ಶತ್ರುಗಳು ಅಪಹರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ, ದೇಶದೊಳಗೆ ನುಗ್ಗಿ ಬಂದು ಪ್ರಜೆಗಳನ್ನು ಹೆದರಿಸಿ ಕೊಲ್ಲುತ್ತಿದ್ದಾರೆ, ಅದಿರಲಿ.)

ಅಂತಃಶತ್ರುಗಳನ್ನೂ ನಮ್ಮ ಸರ್ಕಾರವು ನಿಗ್ರಹಿಸಲಾರದೆಹೋಗಿದೆ. ಪ್ರತಿದಿನವೂ ತಪ್ಪದೆ ನಡೆಯುತ್ತಿರುವ ಕೊಲೆ, ಸುಲಿಗೆ, ದರೋಡೆಗಳು ಒಂದು ಕಡೆ; ಹವಾಲಾ ಹಗರಣ ಮುಂತಾದ ಹೊರಲಾರದ ಹಗರಣಗಳ ಹೊರೆ ಇನ್ನೊಂದು ಕಡೆ. ಇವೆಲ್ಲ ಸರ್ಕಾರದ ಶೌರ್ಯದ ಚಿಹ್ನೆಗಳೆ? ಭ್ರಷ್ಟಾಚಾರಗಳ ವಿಶ್ವರೂಪವು ಆಡಳಿತಗಾರರನ್ನೇ ಅಪ್ಪಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದೆಯಲ್ಲ!

ಒಬ್ಬ ವ್ಯಕ್ತಿಗೆ ಕೀರ್ತಿಶಾಲಿಗಳಾದ ಪೂರ್ವಜರ ವಂಶವಿರುವಂತೆ, ಸರ್ಕಾರಕ್ಕೂ ಸಹ ಮಹಿಮಾನ್ವಿತರಾದ ಪೂರ್ವಜರ ಪರಂಪರೆಯಲ್ಲಿ ಬಂದ ವಂಶವಿರುತ್ತದೆ. ಪೂರ್ವಜರ ಎಲ್ಲ ಗುಣಗಳನ್ನೂ ಅಳವಡಿಸಿಕೊಳ್ಳಲಾಗದೆ ಇದ್ದರೂ ಸದಾಚಾರವಾದರೂ ಇದ್ದರೆ ವಂಶಕ್ಕೆ ಭೂಷಣವಾದೀತು. ಲೋಕಮಾನ್ಯ ತಿಲಕ್, ವೀರ ಸಾವರ್ಕರ್, ಮಹಾತ್ಮ ಗಾಂಧಿ, ಸರ್ದಾರ್ ಪಟೇಲ್ ಮುಂತಾದ ನಾಯಕರ ಶಿಷ್ಯಪರಂಪರೆಯಲ್ಲಿ ಬಂದ ಈಗಿನ ಸರ್ಕಾರಗಳಲ್ಲಿ ಆ ಮಹಾಪುರುಷರ ಎಷ್ಟನೆಯ ಒಂದಂಶವಿದ್ದಿರಬಹುದು?

ಇನ್ನು ಕಾವಲುಗಾರರ ರಕ್ಷಣೆಯೆಂಬ ವಜ್ರಕವಚದಲ್ಲಿ ಭದ್ರವಾಗಿರುವ ವಿ.ವಿ.ಐ.ಪಿ. ಮಹತ್ತ್ವವುಳ್ಳವರ ದರ್ಶನಸೌಲಭ್ಯವಾದರೂ ಜನರಿಗೆ ದೊರಕೀತೆ?

ಕಿಂ ನು ಮೇ ಸ್ಯಾದಿದಂ ಕೃತ್ವಾ ಕಿಂ ನು ಮೇ ಸ್ಯಾದಕುರ್ವತಃ ।
ಇತಿ ಸಂಚಿಂತ್ಯ ಮನಸಾ ಪ್ರಾಜ್ಞಃ ಕುರ್ವೀತ ವಾ ನವಾ ॥೬೮॥

— *ಸುಭಾಷಿತಮಂಜರೀ*

"ಈ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಮಾಡಿದರೆ ನನಗೆ ಯಾವ ಪ್ರಯೋಜನವಾದೀತು? ಇದನ್ನು ಮಾಡದಿದ್ದರೆ ಏನಾಗುವುದು? - ಎಂದು ವಿಮರ್ಶಿಸಿ, ಆಮೇಲೆ ಪ್ರಾಜ್ಞನಾದವನು ಅದನ್ನು ಮಾಡಬೇಕು, ಇಲ್ಲವೇ ಬಿಟ್ಟುಬಿಡಬೇಕು."

ಕಾರ್ಯಾಕಾರ್ಯವಿವೇಕವಿರಬೇಕು - ಎಂದು ಹೇಳುವುದುಂಟು. ಇದು ಮಾಡಲು ಅರ್ಹವಾದದ್ದೇ ಅಥವಾ ಮಾಡಬಾರದುದೇ ಎಂಬ ವಿವೇಚನೆ ಅದು. ಅನಂತರ ಕರ್ತವ್ಯಪ್ರಜ್ಞೆಗೆ ಅವಕಾಶ. ಕಾರ್ಯವೆಂಬುದು ನಿಶ್ಚಯವಾದ ಮೇಲೆ ಅದನ್ನು ಹೇಗೆ ಮಾಡಬೇಕು, ಯಾವಾಗ - ಇತ್ಯಾದಿ ವಿಚಾರ ಉದಿಸುತ್ತದೆ.

ಬರವಣಿಗೆಯೂ ಒಂದು ಕಾರ್ಯವೇ. ಈ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಬರೆಯುವ ಚಾಪಲ್ಯ ಜನರಿಗೆ ಅಧಿಕವಾಗಿದೆ. ಕಾಗದ, ಲೇಖನಿಗಳು ಯಥೇಚ್ಛವಾಗಿ ದೊರೆಯುವುದರಿಂದ ಇದು ಸಾಧ್ಯವಾಗಿದೆ! ತಮ್ಮ ಲೇಖನ ಪ್ರಕಟವಾದರೆ, ಹೆಸರು ಮುದ್ರಿತವಾದರೆ ಸಾಕು, ಏನೋ ಒಂದು ಮಹತ್ತರವಾದ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಸಾಧಿಸಿದೆವೆಂದೂ ಜನ್ಮವು ಸಾರ್ಥಕವಾಯಿತೆಂದೂ ಭಾವಿಸತಕ್ಕವರಿದ್ದಾರೆ. ಅದನ್ನು ಬರೆದದ್ದರಿಂದ ಯಾರಿಗೆ ಯಾವ ಪ್ರಯೋಜನವಾಯಿತು? ಯಾವ ಹೊಸದನ್ನು ಹೇಳಿ ಜನರಿಗೆ ಉದ್ಬೋಧ ವನ್ನುಂಟುಮಾಡಿದೆನು? ಇದನ್ನು ಬರೆಯದಿದ್ದರೆ ಯಾರಿಗೆ ಯಾವ ನಷ್ಟವಾಗುತ್ತಿತ್ತು? - ಎಂದು ವಿಮರ್ಶಿಸಿಕೊಳ್ಳತಕ್ಕವರು ವಿರಳ. 'ಸತ್ಯಾಯ ಮಿತಭಾಷಿಣಾಂ' ಎಂದು ಕಾಳಿದಾಸ ಹೇಳಿದ್ದಾನೆ. ಬಹಳ ಮಾತಾಡಿದರೆ ಸುಳ್ಳು ಸೇರಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ.

ದೇವರನ್ನೂ ಧರ್ಮವನ್ನೂ ನಂಬಿದವರು ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಅಧಿಕ. ಭಾರತ ದೇಶವಂತೂ ಆಸ್ತಿಕವಾದದ ಜನ್ಮಭೂಮಿ. ಇಂದು ಸತ್ಯ, ನ್ಯಾಯಗಳೇನಾದರೂ ಅಲ್ಪಸ್ವಲ್ಪ ಉಳಿದಿದ್ದರೆ ಆಸ್ತಿಕತೆಯಲ್ಲಿರುವ ದೃಢನಿಷ್ಠೆಯೇ ಅದಕ್ಕೆ ಮೂಲಕಾರಣ. ನಾಸ್ತಿಕತೆಯನ್ನೇನೂ ನಾವು ನಿಂದಿಸಬೇಕಾಗಿಲ್ಲ. ಅವರ ನಂಬಿಕೆ ಅವರಿಗೆ ಸೇರಿದ್ದು. ಆದರೆ ಆಸ್ತಿಕರ ನಂಬಿಕೆಗೆ ಕೊಡಲಿಪೆಟ್ಟು ಹಾಕುತ್ತಿರುವ ನಾಸ್ತಿಕ ಜ್ಞಾನವೃದ್ಧರ ಉದ್ದೇಶವೇನು? ಶ್ರೀರಾಮನಲ್ಲಿ, ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣರಲ್ಲಿ ಜನರಿಗಿರುವ ಭಕ್ತಿ-ಶ್ರದ್ಧೆಗಳಿಂದ ಆ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳಿಗಾಗಲಿ, ಸಮಾಜಕ್ಕಾಗಲಿ ಯಾವ ನಷ್ಟ ಉಂಟು? ಯಾವ ಅಪಚಾರ ವಾಗುತ್ತದೆ? ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಉಳಿದಿರುವ ಧರ್ಮಭೀರುತೆಯನ್ನು ತೊಡೆದುಹಾಕಿ ಗೊಂದಲ ವನ್ನೆಬ್ಬಿಸಲು ಈ ವಿಮರ್ಶನಕಲಾಪ್ರಬುದ್ಧ-ಕೌಶಲೋನ್ಮೇಷಿತ-ಪ್ರಜ್ಞಾಭೂಷಿತರು ನಿಂದಾಸಿಂಧುಗಳನ್ನು ವ್ಯವಸ್ಥಿತವಾಗಿ ಬರೆದು ಹಂಚುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಶ್ಮಶಾನದಲ್ಲೊಂದು ಹೆಜ್ಜೆಯೂರಿದವರಿಗೂ ಈ ಹಂಬಲ ತಪ್ಪಲಿಲ್ಲ. 'ಕಿಂ ನು ಮೇ ಸ್ಯಾದಿದಂ ಕೃತ್ವಾ ಕಿಂ ನು ಮೇ ಸ್ಯಾದಕುರ್ವತಃ' ಎಂಬ ಮಾತನ್ನವರು ಚಿಂತಿಸುವುದು ಉತ್ತಮ. ಸಮಾಜದ ಋಣವನ್ನು ಈ ಪ್ರಕಾರವಾಗಿ ತೀರಿಸುವುದು ಆವಶ್ಯಕವೆಂದು ಅವರ ಉದ್ದೇಶವಿದ್ದರೂ ಇರಬಹುದು.

ಅಹಂ ವೋ ರಕ್ಷಿತೇತ್ಯುಕ್ತ್ವಾ ಯೋ ನ ರಕ್ಷತಿ ಭೂಮಿಪಃ ।
ಸ ಸಂಹತ್ಯ ನಿಹಂತವ್ಯಃ ಶ್ವೇವ ಸೋನ್ಮಾದ ಆತುರಃ ॥೬॥

— *ಮಹಾಭಾರತ, ಶಾಂತಿಪರ್ವ*

"ನಾನು ನಿಮ್ಮೆಲ್ಲರನ್ನೂ ರಕ್ಷಿಸುತ್ತೇನೆಂದು ಹೇಳಿ ರಾಜನಾದವನು ಪ್ರಜೆಗಳನ್ನು ರಕ್ಷಿಸದೆಹೋದರೆ, ರೋಗಿಯಾದ ಹುಚ್ಚುನಾಯಿಯನ್ನು ಬಡಿದು ಜನರು ಮುತ್ತಿ ಕೊಲ್ಲುವಂತೆ, ಅವನನ್ನು ಕೊಂದುಹಾಕಬೇಕು."

ಮಹಾಭಾರತದಲ್ಲಿಯೇ ಒಂದೆಡೆ ಹೀಗೆ ಹೇಳಿದೆ: "ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ರಾಜನೆಂಬವನೇ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಧರ್ಮದಿಂದಲೇ ಜನಗಳು ಒಬ್ಬರನ್ನೊಬ್ಬರು ಕಾಪಾಡಿಕೊಂಡು ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದರು. ಯಾವಾಗ ಧರ್ಮವು ಹ್ರಾಸವಾಗುತ್ತ ಬಂದಿತೋ ಆಗ ಜನರು ತಮ್ಮ ರಕ್ಷಣೆಗಾಗಿ ರಾಜನನ್ನು ಗೊತ್ತುಮಾಡಿಕೊಂಡರು." ಈ ಮಾತು ರಾಜನ, ಅವನ ಸರ್ಕಾರದ ಆವಶ್ಯಕತೆ ಏನೆಂಬುದನ್ನು ಸ್ಪಷ್ಟಪಡಿಸುತ್ತದೆ. ಅನಂತರ ಮನುಸ್ಮೃತಿ, ಯಾಜ್ಞವಲ್ಕ್ಯಸ್ಮೃತಿ ಮೊದಲಾದ ಗ್ರಂಥಗಳು ರಾಜಧರ್ಮ ಎಂಬ ಅಧ್ಯಾಯವನ್ನೇ ವಿವರಣೆಗಾಗಿ ಮೀಸಲಾಗಿಟ್ಟವು. ಚಾಣಕ್ಯನ ಅರ್ಥಶಾಸ್ತ್ರ, ಶುಕ್ರನೀತಿ, ಕಾಮಂದಕ ನೀತಿಸಾರ ಮುಂತಾದ ಗ್ರಂಥಗಳು ಹುಟ್ಟಿ ಬೆಳೆದು ರಾಜನ ಕರ್ತವ್ಯ, ಸೇನಾವ್ಯವಸ್ಥೆ, ಕರವಿಧಿ, ವಾಣಿಜ್ಯ, ವಿದೇಶ ವ್ಯವಹಾರ, ದಂಡಸಂಹಿತೆ ಇತ್ಯಾದಿ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿ ನಿರೂಪಿಸಿದವು.

ವಂಶಪರಂಪರೆಯಿಂದ ರಾಜನಾಗುವ ಪದ್ಧತಿ ಮಾತ್ರವಲ್ಲದೆ ವಂಶಪರಂಪರೆಯಿಂದ• ಮಂತ್ರಿಯಾಗುವ ಪದ್ಧತಿಯೂ ಜಾರಿಯಲ್ಲಿತ್ತು. ಈ ಪದ್ಧತಿಯಲ್ಲಿಯೂ ಗುಣಾಂಶಗಳಿವೆ. ರಾಜನೋ ಮಂತ್ರಿಯೋ ಮುಂದೆ ಯಾರಾಗುವರೆಂಬುದು ನಿಶ್ಚಿತವಾದ್ದರಿಂದ, ಆತನಿಗೆ ರಾಜ್ಯನಿರ್ವಹಣೆಗೆ ಬೇಕಾದ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವನ್ನು ಗಳಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ತಕ್ಕ ಶಿಕ್ಷಣವನ್ನು ಕೊಡಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ವಂಶಾಭಿಮಾನವೂ ಒಂದು ಉತ್ತಮಗುಣವಾಗಬಹುದು. "ನಮ್ಮ ಹಿರಿಯರು ಹೋದ ದಾರಿಯಲ್ಲಿಯೇ ನಾವು ಹೋಗಬೇಕು. ಎಂದಿಗೂ ನಮ್ಮ ವಂಶಕ್ಕೆ ಕೆಟ್ಟ ಹೆಸರನ್ನು ತರಬಾರದು" ಎಂಬ ಸ್ಪರ್ಧಾಚೋದಿತವಾದ ಕಳಕಳಿ ರೂಢಮೂಲವಾದ್ದರಿಂದ ಅವಿವೇಕದ ಘಟನೆ ಪ್ರಾಯೇಣ ಇರುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಅವಿವೇಕಿಯಾದ ಅಸಮಂಜನೆಂಬ ಮಗನನ್ನು ರಾಜನಾದ ತಂದೆಯೇ ದೇಶಭ್ರಷ್ಟನನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿದ. ವೇನ ಎಂಬ ರಾಜನನ್ನು ಪ್ರಜೆಗಳೇ ಕೊಂದುಹಾಕಿದರು.

ದೇಶಕಾಲಾನುಗುಣವಾಗಿ ರಾಜ್ಯಾಡಳಿತದ ಪದ್ಧತಿಯಲ್ಲಿ ಪರಿವರ್ತನೆಯಾದರೂ ಮೂಲಭೂತವಾದ ತತ್ತ್ವ ಒಂದೇ. ಅದೇ ಪ್ರಜಾರಕ್ಷಣೆ. ಪ್ರಜೆಗಳ ಪ್ರಾಣರಕ್ಷಣೆ,

ಮಾನರಕ್ಷಣೆ, ಆಸ್ತಿಗಳ ರಕ್ಷಣೆ, ನ್ಯಾಯರಕ್ಷಣೆ, ಹಕ್ಕುಬಾಧ್ಯತೆಗಳ ರಕ್ಷಣೆ, ಇವೆಲ್ಲವೂ ರಕ್ಷಣೆಯೆಂಬ ಒಂದೇ ಪದದಲ್ಲಿ ಅಡಕವಾಗುತ್ತವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಣರಕ್ಷಣೆ ಅತ್ಯಂತ ಮುಖ್ಯವಾದದ್ದು. ಅದೊಂದರಿಂದಲೇ ಸರ್ಕಾರದ ಸಾಫಲ್ಯ ವೈಫಲ್ಯಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸಬಹುದು.

ಈಗ ದಿನಬೆಳಗಾದರೆ "ಹನ್ನೆರಡು ಜನರ ಕಗ್ಗೊಲೆ", "ಸಾಮೂಹಿಕ ಹತ್ಯೆ", "ಮುಗ್ಧಜನರ ಹತ್ಯಾಕಾಂಡ" ಎಂಬ ಸುದ್ದಿಗಳನ್ನು ವಾರ್ತಾಪತ್ರಿಕೆಗಳು ತಂದು ರಾಚುತ್ತಿವೆ. ಕಾಶ್ಮೀರದಿಂದ ದೇಶಭ್ರಷ್ಟರಾಗಿ ಓಡಿಬಂದ ಲಕ್ಷಾಂತರ ಪ್ರಜೆಗಳ ಗೋಳನ್ನು ಕೇಳತಕ್ಕವರು ಯಾರು? ಅವರಿಗೆ ಪ್ರಾಣ, ಆಸ್ತಿ, ಮಾನ, ನ್ಯಾಯ - ಮೊದಲಾದ ಯಾವುದರ ರಕ್ಷಣೆಯೂ ಇಲ್ಲ. ಸರ್ಕಾರವು ಸಕಲ ವೈಭವಗಳಿಂದ ವಿಮಾನದಲ್ಲಿ ಅಡ್ಡಾಡುತ್ತಿದೆ.

ನ ಹಿ ಪಾಪಕೃತಂ ಕರ್ಮ ಸದ್ಯಃ ಪಚತಿ ಕ್ಷೀರವತ್ ।
ನಿಗೂಢಂ ದಹತೀಹ್ಯೇನಂ ಭಸ್ಮಚ್ಛನ್ನಾಗ್ನಿವಚ್ಚಿರಮ್ ॥೭೦॥

— *ಧಮ್ಮಪದ, ೪-೧೨*

"ಪಾಪಿಗಳು ಮಾಡಿದ ಪಾಪಕರ್ಮವು ಕೂಡಲೇ ಹಾಲಿನಂತೆ ಜೀರ್ಣವಾಗಿ ಫಲವನ್ನು ಕೊಡುವುದಿಲ್ಲ. ಅದು ಬೂದಿಮುಚ್ಚಿದ ಕೆಂಡದಂತೆ ಗುಪ್ತವಾಗಿದ್ದು ಬಹಳಕಾಲದ ಮೇಲೆ ಅವನನ್ನು ಸುಡುತ್ತದೆ."

ಕೆಲವು ಕಾರ್ಯಗಳು ಶೀಘ್ರದಲ್ಲಿ ಫಲವನ್ನು ಕೊಡುತ್ತವೆ. ಸ್ನಾನಮಾಡಿದರೆ ಕೂಡಲೇ ದೇಹವು ಶುದ್ಧಿಯಾಗುತ್ತದೆ. ಊಟಮಾಡಿದರೆ ಆ ಕ್ಷಣದಲ್ಲಿಯೇ ಹಸಿವು ನೀಗಿ ತೃಪ್ತಿಯಾಗುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಔಷಧವನ್ನು ಕುಡಿದರೆ ಆ ಕ್ಷಣದಲ್ಲಿ ರೋಗವು ಶಮನವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಬೀಜವನ್ನು ನೆಟ್ಟಕೂಡಲೇ ಅದು ಸಸಿಯಾಗಿ ಬೆಳೆಯುವುದಿಲ್ಲ. ವಸ್ತುಸ್ವಭಾವ ನಾನಾ ರೀತಿಯಲ್ಲಿರುತ್ತದೆ. ಕಾರಣದಿಂದ ಕಾರ್ಯವು ಹುಟ್ಟುವಾಗ ಅದಕ್ಕೆ ವಿಘ್ನಗಳಿರಬಾರದು. ವಿಘ್ನವು ನಿವಾರಣೆಯಾಗುವವರೆಗೆ ಕಾರಣವು ಫಲವನ್ನು ನೀಡದು. ಎಲ್ಲ ಮಂಗಳಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ಆರಂಭಿಸುವಾಗಲೂ ಗಣೇಶಪೂಜೆಯನ್ನು ಮಾಡುವುದು ವಿಘ್ನನಿವಾರಣೆಯಾಗಲೆಂದೇ. ಒಂದು ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಬರೆಯತೊಡಗಿದಾಗ ಇಷ್ಟದೇವತೆಯನ್ನು ಸ್ತುತಿಮಾಡುವ ಸಂಪ್ರದಾಯ ಈ ಕಾರಣದಿಂದಲೇ ಬಂದಿದೆ.

ಸ್ತುತಿಯನ್ನು ಮಾಡದಿದ್ದರೂ ಗ್ರಂಥವು ಮುಗಿಯುವುದುಂಟು; ಅಲ್ಲಿ ವಿಘ್ನವಿರಲಿಲ್ಲ - ಎಂಬ ಸಮಾಧಾನವನ್ನು ತಾರ್ಕಿಕರೂ ಸಹ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ.

ಒಳ್ಳೆಯ ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ಒಳ್ಳೆಯ ಫಲವೂ ಕೆಟ್ಟ ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ಕೆಟ್ಟ ಫಲವೂ ನಿಶ್ಚಯವಾಗಿ ದೊರೆಯುತ್ತದೆಯೆಂದು ನಮ್ಮ ನಂಬಿಕೆ. ಈ ಕೆಲಸಗಳು ಸಂಸ್ಕಾರರೂಪದಲ್ಲಿದ್ದು ಕಾಲವು ಬಂದಾಗ ಫಲವನ್ನು ಕೊಡುತ್ತವೆ. ಈ ಸಂಸ್ಕಾರಗಳಿಗೇ 'ಪುಣ್ಯ', 'ಪಾಪ' ಎಂದು ಹೆಸರು. ಪುಣ್ಯವು ಫಲವನ್ನು ನೀಡಿತೇ ಇಲ್ಲವೆ? - ಎಂಬ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಜನರಿಗೆ ವಿಶೇಷ ಗಮನವಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಪಾಪದ ಫಲದ ಕಡೆಗೆ ಮಾತ್ರ ಅವರ ಕುತೂಹಲ! ಪಾಪಕೃತ್ಯವನ್ನು ಮಾಡಿದವನು ಅದನ್ನು ಮುಚ್ಚಿಡಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸುವುದರಿಂದ ಶೀಘ್ರವಾಗಿ ಅದರ ಫಲ ದೊರೆಯುವುದಿಲ್ಲ. ಅದಕ್ಕೆ ವಿಘ್ನಗಳು ಬಹಳ. ಬೂದಿಮುಚ್ಚಿದ ಕೆಂಡವು ಕಾಣಿಸುವುದೂ ಇಲ್ಲ, ಬೂದಿಯು ಮುಚ್ಚಿರುವುದರಿಂದ ಥಟ್ಟನೆ ಸುಡುವುದೂ ಇಲ್ಲ. ಗಾಳಿ ಬೀಸಿ ಬೂದಿ ಹಾರಿಕೊಂಡಾಗ ಅದು ಸುಡುತ್ತದೆ. ಸುಡುವುದಕ್ಕೆ ಬೂದಿ ವಿಘ್ನಕಾರಿಯಾಗಿತ್ತು. ಆ ವಿಘ್ನವು ತೊಲಗಿದೊಡನೆ ಸುಡುವ ಕಾರ್ಯ ಆರಂಭವಾಯಿತು.

ಮಂತ್ರಿಗಳು ಅಧಿಕಾರದಲ್ಲಿದ್ದಾಗ ನಾನಾ ಭ್ರಷ್ಟಾಚಾರಗಳನ್ನು ನಡೆಸಿರಬಹುದು. ವಂಚನೆಯಿಂದ ತಮ್ಮ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಸಾಧಿಸಿಕೊಂಡಿರಬಹುದು. ಹಣವನ್ನು ಲಪಟಾಯಿಸಿರಬಹುದು. ಅಧಿಕಾರದ ರಕ್ಷಾಕವಚವು ಆಗ ಫಲವನ್ನು ನೀಡಲಾರದೆ ಉಳಿಸಿರುತ್ತದೆ. ಅಧಿಕಾರವು ಬೂದಿಯಂತೆ ಹಾರಿಹೋದಾಗ ಅವರ ಕೃತ್ಯಗಳು ಬೆಳಕಿಗೆ ಬಂದು ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಆರಂಭಿಸುತ್ತವೆ.

ಪಾತ್ರಾಪಾತ್ರವಿವೇಕೋಽಸ್ತಿ ಧೇನುಪನ್ನಗಯೋರಿವ ।
ತೃಣಾತ್ ಸಂಜಾಯತೇ ಕ್ಷೀರಂ ಕ್ಷೀರಾತ್ ಸಂಜಾಯತೇ ವಿಷಮ್ ॥೭೧॥

— *ಸುಭಾಷಿತರತ್ನ-ಭಾಂಡಾಗಾರ*

"ಇದು ಪಾತ್ರ, ಇದು ಅಪಾತ್ರ - ಎಂಬ ವಿವೇಕ ಇರಬೇಕು. ಹಸು, ಹಾವುಗಳೇ ಇದಕ್ಕೆ ಉದಾಹರಣೆ. ಹಸುವಿಗೆ ಹುಲ್ಲನ್ನಿತ್ತರೆ ಹುಲ್ಲಿನಿಂದ ಹಾಲು ಬರುತ್ತದೆ. ಹಾಲನ್ನು ಹಾವಿಗೆ ಕೊಟ್ಟರೆ ಹಾಲಿನಿಂದ ವಿಷ ಹುಟ್ಟುತ್ತದೆ."

ಒಬ್ಬರಿಗೆ ದಾನ ಮಾಡುವುದು ಅಥವಾ ಬೇರೊಂದು ಸಹಾಯ ಮಾಡುವುದು ಉತ್ತಮಗುಣವೇ ಹೌದು. ಆದರೆ ಅದನ್ನು ನೀಡುವಾಗ ಪಡೆಯತಕ್ಕವನು ಸರಿಯಾದ ಪಾತ್ರವೆ? ದಾನಕ್ಕಾಗಲಿ ಉಪಕಾರಕ್ಕಾಗಲಿ ಅರ್ಹನೆ? - ಎಂಬ ವಿವೇಚನೆ ಬೇಕು. ವಿವೇಚನೆಯಿಲ್ಲದೆ ಮಾಡುವ ಸಹಾಯದಿಂದ ಒಳ್ಳೆಯದಿರಲಿ, ಕೆಟ್ಟ ಫಲವೇ ದೊರೆಯಬಹುದು. ಪಾತ್ರನಾದವನಿಗೆ ಕೊಡದಿರುವುದು ತಪ್ಪು, ಅಪಾತ್ರನಾದವನಿಗೆ ಕೊಡುವುದೂ ತಪ್ಪು. ವಿದುರನು ಧೃತರಾಷ್ಟ್ರನಿಗೆ ಹೇಳಿದ ನೀತಿ ಇದು:

ಕರೆದಪಾತ್ರಂಗಿತ್ತು ಪಾತ್ರನ
ಪರಿಹರಿಸಲೀ ಎರಡರಿಂ ಸಂ-
ಹರಣವಹುದಾರ್ಜಿಸಿದ ಬಹುಧನವರಸ ಕೇಳೆಂದ ॥

ಯಾರು ಪಾತ್ರ, ಯಾರು ಅಪಾತ್ರ - ಎಂದು ಗೊತ್ತುಮಾಡುವುದು ಮಾತ್ರ ಕೆಲವು ವೇಳೆ ತುಂಬ ಕಠಿಣವಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಕಾಲದಲ್ಲಂತೂ ನಾನಾ ವೇಷಧಾರಿಗಳಾಗಿ ಬೇಡತಕ್ಕವರಿದ್ದಾರೆ. ದೊಡ್ಡವರ ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿ ವಂಚನೆ ಮಾಡುವವರಿದ್ದಾರೆ. ದೇವರ ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿ ಹಣಸುಲಿಯುವವರಿದ್ದಾರೆ. ಬೇಡುವುದನ್ನೇ ವೃತ್ತಿಯಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡಿರುವ ಸೋಮಾರಿಗಳಿದ್ದಾರೆ. ತಿರುಪತಿಗೆ ಹೋಗುತ್ತೇನೆಂದು ಹಣವನ್ನು ಬೇಡಿ, ಪಡಖಾನೆಗೆ ಹೋಗತಕ್ಕವರಿದ್ದಾರೆ. ಈ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ನಮ್ಮ ವಿವೇಚನೆಯೇ ತಪ್ಪಾಗಿ, ಯೋಗ್ಯಪಾತ್ರಕ್ಕೆ ಅಪಚಾರವಾಗುವ ಸಂಭವವೂ ಉಂಟು.

ಈಗ ರಾಜಕೀಯವು ವಿಶ್ವರೂಪಧಾರಣೆ ಮಾಡಿದೆ. ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನು ಅರ್ಜುನನಿಗೆ ತೋರಿಸಿದ ವಿಶ್ವರೂಪದಲ್ಲಿ ಈ ರಾಜಕೀಯ ವಿಶ್ವರೂಪನಿಗೆ ಇರುವಷ್ಟು ಶಿರಸ್ಸುಗಳೂ ಕೈಗಳೂ ಇರಲಿಲ್ಲ! ಈ ವಿಶ್ವರೂಪಧಾರಿಗಳಿಗೆ ಪಾಂಡವರು ಯಾರು ಕೌರವರು ಯಾರು - ಎಂಬ ವಿವೇಚನೆಯೂ ಬೇಕಿಲ್ಲ. ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯಯೋಧರಿಂದ ಹಿಡಿದು ನಾನಾ ವೇಷಧಾರಿಗಳಿಗೆ ಹಣನೀಡಲು ನೂರಾರು ಕೈಗಳು ಬೇಕಾಗಿವೆ. ಪ್ರಶಸ್ತಿಪ್ರ ದಾನಗಳ ಹೆಸರಲ್ಲಿ ಯಾರು ಯಾರಿಗೋ ಯಾರ ಹಣವನ್ನೋ ದಾನಮಾಡಬೇಕಾಗಿದೆ. ಬಡವರಿಗೂ ದಲಿತರಿಗೂ ಮನೆಕಟ್ಟಲು ಭೂದಾನವನ್ನು ಕೊಡಬೇಕು. ಅಂತರ್ಜಾತೀಯ ವಿವಾಹವಾದವರಿಗೆ ತಾಳಿಕಟ್ಟಲು ಸುವರ್ಣದಾನ ಮಾಡಬೇಕು. ಹೀಗೆ ಲೆಕ್ಕವಿಲ್ಲದಷ್ಟು ದಾನ ಮಾಡಿದ ಪುಣ್ಯಬಲದಿಂದ ಮಂತ್ರಿಪದವಿಯಲ್ಲಿ ಮುಂದುವರಿಯಬಹುದು. ಹೊಸಬರು ಮಂತ್ರಿಗಳಾಗಬಹುದು. ಇಹದಲ್ಲಿಯೇ ದಾನದ ಪುಣ್ಯಫಲವು ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗುತ್ತದೆಯಾದ್ದರಿಂದ ಪರದ ಚಿಂತೆ ಬೇಕಾಗಿಲ್ಲ!

ವಾಣಿಜ್ಯೋದ್ಯಮಿಗಳು ರಾಜಕೀಯ ಪಕ್ಷಗಳಿಗೆ ವಿಪುಲವಾಗಿ ದಾನ ಮಾಡುವುದು ಬಹಿರಂಗವಾದ ಅಂತರಂಗ! ದಾನದ ಹಣ ಯಾರದು? 'ಹಾವನ್ನು ಬಡಿದು ಹದ್ದಿಗೆ ಹಾಕು' ಎಂಬ ಗಾದೆಗೆ ಯಾರೂ ಹೊರತಲ್ಲ. ಈ ಎಲ್ಲ ಉದಾರಹೃದಯದ ದಾತೃಗಳಿಗೆ ಲಭಿಸುವ ಪುಣ್ಯವೆಷ್ಟೆಂಬುದನ್ನು ಚಿತ್ರಗುಪ್ತನೇ ಬಲ್ಲ. ದುಡಿದು ಹಣವನ್ನು ತೆತ್ತವರು ಹೆಣವಾದರೇನು? ಕುಬೇರನು ನರವಾಹನ. ಅವನು ಮನುಷ್ಯರ ಹೆಗಲ ಮೇಲೆ ಕುಳಿತು ಸವಾರಿ ಮಾಡುತ್ತಾನೆ.

ದಾನಂ ವಿತ್ತಾದೃತಂ ವಾಚಃ ಕೀರ್ತಿಧರ್ಮೌ ತಥಾಽಽಯುಷಃ ।
ಪರೋಪಕರಣಂ ಕಾಯಾದಸಾರಾತ್ ಸಾರಮುದ್ಧರೇತ್ ॥೭೨॥

— *ಸುಭಾಷಿತಸುಧಾನಿಧಿ*

"ಹಣದಿಂದ ದಾನವನ್ನೂ ವಾಕ್ಕಿನಿಂದ ಋತವನ್ನೂ ಆಯುಸ್ಸಿನಿಂದ ಕೀರ್ತಿಧರ್ಮಗಳನ್ನೂ ಸಾಧಿಸಬೇಕು. ಹಾಗೆಯೇ ದೇಹದಿಂದ ಪರೋಪಕಾರವನ್ನು ಸಾಧಿಸಬೇಕು. ಹೀಗೆ ಅಸಾರವಾದ ವಸ್ತುವಿನಿಂದ ಸಾರಭಾಗವನ್ನು ತೆಗೆದು ಉಪಯೋಗಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು."

ಇದು ಆತ್ಮೋದ್ಧಾರದ ವಿಧಾನ. ಆದರೆ ಅಸಾರವಸ್ತುವಿನಿಂದ ಸಾರವನ್ನು ತೆಗೆಯುವುದೆಂದರೇನು? ಇದು ವಿರುದ್ಧವಾಗಿ ಕಾಣುವುದಲ್ಲವೆ? ಅಸಾರವೆಂದರೆ ಅಲ್ಪಸಾರವೆಂದರ್ಥ. 'ಇವನು ಬಿಳಿಚಿಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆ, ರಕ್ತವೇ ಇಲ್ಲ' ಎಂದರೆ ಸಾಕಷ್ಟು ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ರಕ್ತವಿಲ್ಲ, ರಕ್ತವು ಅಲ್ಪವಾಗಿದೆ ಎಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ಹಣ, ಮಾತು, ಆಯುಸ್ಸು, ದೇಹ - ಇವು ಅಲ್ಪಸಾರಗಳು. ಹಣವು ಶಾಶ್ವತವಲ್ಲ. ಸಾಯುವವನು ಒಂದು ಬಿಡಿಗಾಸನ್ನೂ ತನ್ನೊಡನೆ ಒಯ್ಯಲಾರ. ಪಾಪಪುಣ್ಯಗಳೆರಡೇ ಜೊತೆಗೆ ಬರತಕ್ಕವು. ಹಣವಿದ್ದಾಗ ದಾನಮಾಡಿದರೆ ಲಭಿಸುವ ಪುಣ್ಯವೇ ಸಾರಭೂತವಾದದ್ದು. ಮಾತಾಡುವ ಶಕ್ತಿ ತಾನಾಗಿ ಬಂದದ್ದು ; ಕೊಂಡು ತಂದದ್ದಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಬಹಳ ಮಾತಾಡಿ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ದುರುಪಯೋಗಪಡಿಸುತ್ತೇವೆ! ಮಾತಿನಲ್ಲಿ ಸಾರವಾದದ್ದು ಋತ. ಅದೇ ಸತ್ಯ. "ಸತ್ಯಂ ವದ" ಎನ್ನುತ್ತದೆ ವೇದ. ಸತ್ಯವಾದ ನುಡಿಯೇ ಕಲ್ಯಾಣೀ ವಾಕ್. "ಕಲ್ಯಾಣೀಂ ವಾಚಮಾವದಾನಿ ಜನೇಭ್ಯಃ" - "ಕಲ್ಯಾಣಕರವಾದ ಮಾತನ್ನೇ ನಾನು ಜನರಿಗೆ ಹೇಳುವಂತಾಗಲಿ" - ಎನ್ನುತ್ತದೆ ವೇದವಾಣಿ.

ಆಯುಸ್ಸು ಮನುಷ್ಯನಿಗೆ ಪರಿಮಿತ. ಯಾವ ಕ್ಷಣದಲ್ಲಾದರೂ ಮೃತ್ಯು ಬರಬಹುದು. ಶುಭ್ರವಾದ ಕೀರ್ತಿ, ಧರ್ಮ - ಇವೆರಡು ಆಯುಸ್ಸಿನ ಗುರಿಯಾಗಿರಲಿ. ಕೀರ್ತಿಯೊಂದನ್ನು ಮಾತ್ರ ತನ್ನದೆಂದು ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಉಳಿಸಿ ಹೋಗಲಾದೀತು. ಇನ್ನು ದೇಹವು ನಿಃಸಾರವಾದದ್ದೆಂದು ಹೇಳಬೇಕಾದ್ದೇ ಇಲ್ಲ. ಒಂದೊಂದು ಭಾಗವನ್ನು ಪ್ರತ್ಯೇಕಿಸಿ ನೋಡಿದಾಗ ನಮಗೇ ಜುಗುಪ್ಸೆಯಾದೀತು. ಯಥಾಶಕ್ತಿಯಾಗಿ ಪರೋಪಕಾರವನ್ನು ಮಾಡಿ ಈ ದೇಹವನ್ನು ಸಾರ್ಥಕಪಡಿಸಿಕೋ - ಎಂದು ನೀತಿಶಾಸ್ತ್ರದ ಉಪದೇಶ.

ಕಲಿಮಹಿಮೆಯಿಂದ ಇದೆಲ್ಲವೂ ತಲೆಕೆಳಗಾಗಿದೆ. ಗಳಿಸಿದ ವಿಪುಲವಾದ ಸಂಪತ್ತಿದೆ. ಉತ್ತರಾಧಿಕಾರಿಯೂ ಇಲ್ಲ. ಈ ಸಂಪತ್ತೆಲ್ಲವೂ ಕಂಡವರ ಪಾಲಾಗಿ ದುರ್ವ್ಯಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಮೃತ್ಯುವಾದರೋ ನೆತ್ತಿಯ ಮೇಲೆ ಬಂದು ಕುಳಿತಿದೆ - ಎಂಬುದು ಗೊತ್ತಿದ್ದರೂ ಒಂದು ಕಾಸನ್ನೂ ದಾನಮಾಡಲು ಮನಸ್ಸು ಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಸುಳ್ಳಿಗೆ ಸುಳ್ಳನ್ನು ಸೇರಿಸು; ನ್ಯಾಯಾಲಯದಲ್ಲಿ ವಕೀಲರಿಂದ ವಾಗ್ವಿಜೃಂಭಣೆಯನ್ನು ಮೆರೆಸಿ ಸುಳ್ಳನ್ನು ಪೇರಿಸು; ಅನ್ನೃತವನ್ನು ಉಳಿಸು - ಎಂಬುದು ಇಂದಿನ ಧೋರಣೆ. 'ಕೀರ್ತಿ' ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಕೆಸರು, ಕೊಳೆ ಎಂದು ಇನ್ನೊಂದು ಅರ್ಥ ಉಂಟು. ಕೀರ್ತಿಯೆಂಬ ಕೆಸರು ತೊಡೆದುಹೋಗಲಿ! ನಾವು ಶತಾಯುಷಿಗಳಾಗೋಣ. "ತ್ಯಾಗೇನೈಕೇ ಅಮೃತತ್ವಮಾನಶುಃ" ಎಂಬ ಉಪನಿಷದ್ವಾಕ್ಯದ ಅರ್ಥ ಹೀಗೆ - "ನಿಮ್ಮೆಲ್ಲರ ತ್ಯಾಗದಿಂದ ಮುಖ್ಯರೆನಿಸಿದ ನಾವು ಅಮರರಾಗಿ ಅಮೃತಭೋಜಿಗಳಾದೆವು"!

ವಾಗ್ವೈಖರೀ ಶಬ್ದಝರೀ ಶಾಸ್ತ್ರವ್ಯಾಖ್ಯಾನಕೌಶಲಂ ।
ವೈದುಷ್ಯಂ ವಿದುಷಾಂ ತದ್ವದ್ ಭುಕ್ತಯೇ ನ ತು ಮುಕ್ತಯೇ ॥೭೩॥

— *ವಿವೇಕಚೂಡಾಮಣಿ, ೫೮*

"ಮಾತುಗಳ ಅಟಾಟೋಪ, ಶಬ್ದಗಳ ನಿರರ್ಗಳ ಪ್ರವಾಹ, ಶಾಸ್ತ್ರವಾಕ್ಯಗಳನ್ನು ಉದಾಹರಿಸುವ ಜಾಣ್ಮೆ, ವಿದ್ವಾಂಸರ ಪಾಂಡಿತ್ಯ - ಇವೆಲ್ಲವೂ ಹೊಟ್ಟೆ ತುಂಬಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದಕ್ಕೆ ಉಪಯುಕ್ತವೇ ಹೊರತು ಮೋಕ್ಷಕ್ಕೆ ಉಪಯುಕ್ತವಾದದ್ದಲ್ಲ."

ನಾನಾ ವಿಧದ ಉದಾಹರಣೆಗಳನ್ನು ನೀಡಿ ಮಾತುಗಳನ್ನು ಜೋಡಿಸುವ

ಕೌಶಲ ವಾಗ್ವೈಖರಿ; ಹೊಸ ಹೊಸ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಆಲಂಕಾರಿಕವಾಗಿ ತಡೆ ಇಲ್ಲದಂತೆ ಜೋಡಿಸುವುದು ಶಬ್ದಝುರಿ; ವಿಭಿನ್ನ ಶಾಸ್ತ್ರೀಯವಾಕ್ಯಗಳನ್ನು ಉದಾಹರಿಸುವ ಜಾಣ್ಮೆ ಶಾಸ್ತ್ರವ್ಯಾಖ್ಯಾನಕೌಶಲ. ಶಾಸ್ತ್ರಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಕ್ರಮಬದ್ಧವಾಗಿ ಅಭ್ಯಾಸ ಮಾಡಿರುವುದು ವೈದುಷ್ಯ. ಇವನ್ನು ಮೆರೆಸಿ ಭಾಷಣ ಮಾಡುವ ಶಕ್ತಿ, ಲೇಖನಗಳನ್ನು ಬರೆಯುವ ಜಾಣ್ಮೆ ಕೆಲವರಿಗಿರುತ್ತದೆ. ಜನರನ್ನು ವಶಪಡಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಉತ್ತಮ ಸಾಧನ ಇದು. ಇವೆಲ್ಲವನ್ನು ಮೆರೆಸಿ ಹಣವನ್ನೂ ಕೀರ್ತಿಯನ್ನೂ ಗಳಿಸಬಹುದೇ ಹೊರತು ಮೋಕ್ಷವನ್ನು ಪಡೆಯಲಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ತನ್ನ ಜ್ಞಾನವನ್ನು ಪೂರ್ತಿಯಾಗಿ ಆಚರಣೆಯಲ್ಲಿ ತಂದು ಕ್ರಿಯಾರೂಪಕ್ಕೆ ಇಳಿಸಿದಾಗ ಮಾತ್ರ ಅದು ಫಲಕಾರಿ ಯಾಗುತ್ತದೆ.

ಇದು ವೇದಾಂತಿಗಳಿಗೆ ಹೇಳಿದ ಉಪದೇಶವಾದರೂ, ಈ ನ್ಯಾಯವು ಸಮಸ್ತ ಲೌಕಿಕ ವ್ಯವಹಾರಗಳಿಗೂ ಅನ್ವಯಿಸುತ್ತದೆ. ಲೋಕದಲ್ಲಿಯೂ ಸಹ ಹೇಳುವುದನ್ನು ಅನುಷ್ಠಾನಕ್ಕೆ ತಂದರೆ ಮಾತ್ರ ಪಾಂಡಿತ್ಯಪ್ರದರ್ಶನವು ಸಾರ್ಥಕವಾಗುತ್ತದೆ. ಒಬ್ಬನು ಕೃಷಿಯಲ್ಲಿ ತಜ್ಞನಾದರೂ ಹೊಲದಲ್ಲಿಳಿದು ಕೆಲಸ ಮಾಡಿದರೆ ಮಾತ್ರ ಬೆಳೆ ದೊರೆಯುತ್ತದೆ. ನೇಗಿಲನ್ನು ಹಿಡಿದು ಉತ್ತಿ ಬಿತ್ತಿ ಪಾಲಿಸಿದರೆ ಫಸಲನ್ನು ಹೊಲವು ನೀಡೀತು. ಕಾಲೇಜಿನಲ್ಲಿ ವಾಣಿಜ್ಯ ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕನಾಗಿದ್ದರೂ ವ್ಯವಹಾರಜ್ಞಾನವಿಲ್ಲದೆ ಅಂಗಡಿಯನ್ನಿಟ್ಟರೆ ಮೂರು ತಿಂಗಳಲ್ಲಿ ಬಾಗಿಲುಹಾಕಿಕೊಂಡು ಹೋಗುತ್ತಾನೆ. ಪಕ್ಕದ ಸೆಟ್ಟಿಯ ಅಂಗಡಿ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಹೊಂದುತ್ತಲೇ ಇರುತ್ತದೆ. ಸಂಗೀತಶಾಸ್ತ್ರದ ಮೇಲೆ ಉಪದೇಶ ನೀಡಬಹುದು; ಸ್ವತಃ ಒಂದು ಹಾಡನ್ನೂ ಹಾಡಲಾರ! ನಾಟ್ಯಶಾಸ್ತ್ರದ ಮೇಲೆ ಪುಸ್ತಕವನ್ನು ಬರೆದ ಮಾತ್ರದಿಂದ ಅವನು ರಂಗಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ನರ್ತಿಸಲಾರ.

ಇದೇ ಪರಿಸ್ಥಿತಿ ರಾಜಕಾರಣಿಗಳದ್ದು. ಚುನಾವಣೆಯ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ವಾಗ್ವೈಖರಿ ಶಬ್ದಝುರಿಗಳು ಯಥೇಚ್ಛವಾಗಿ ಹರಿಯುತ್ತವೆ. ಮಾತಿನ ಮೋಡಿಗೆ ಮರುಳಾಗಿ ಜನರು ಸಭೆಯಲ್ಲಿ ಕಿಕ್ಕಿರಿದು ನೆರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಅಧಿಕಾರಕ್ಕೆ ಬಂದ ಮೇಲೆ ಉಪದೇಶಿಸಿದ ಒಂದಂಶವನ್ನೂ ಜಾರಿಗೆ ತರಲು ಮನಸ್ಸಿಲ್ಲ, ಮನಸ್ಸಿದ್ದರೂ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವಿಲ್ಲ. ಹಳ್ಳಿಗೊಂದು ಶಾಲೆ, ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಮನೆ, ಮನೆಮನೆಗೂ ವಿದ್ಯುತ್ತು - ಎಲ್ಲವೂ ಮಾತಿನ ಮಂಟಪದಲ್ಲಿ ವಿಶ್ರಮಿಸುತ್ತದೆ. ವಾಗ್ವೈಖರಿ, ಶಬ್ದಝುರಿಗಳು ಮತ ನೀಡಿದವರ ಮುಕ್ತಿಗಾಗಿ ಅಲ್ಲ, ಮತ ಗಳಿಸಿದವರ ಭುಕ್ತಿಗಾಗಿ.

ಅಕಾರಣಂ ವ್ಯಾಕರಣಂ ತಂತ್ರೀಶಬ್ದೋಽಪ್ಯಕಾರಣಂ ।
ಅಕಾರಣಂ ತ್ರಯೋ ವೇದಾಸ್ತಂಡುಲಾಸ್ತತ್ರ ಕಾರಣಮ್ ॥೭೪॥

— *ಚಾಣಕ್ಯ-ನೀತಿಸಾರ*

"ಜಗದ್‌ವ್ಯವಹಾರವು ನಡೆಯುವುದಕ್ಕೆ ವ್ಯಾಕರಣಶಾಸ್ತ್ರವು ಕಾರಣವಲ್ಲ, ವೀಣೆಯ ನಾದವೂ ಕಾರಣವಲ್ಲ. ಮೂರು ವೇದಗಳೂ ಕಾರಣವಲ್ಲ. ಅದಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾದದ್ದು ಅಕ್ಕಿ - ಅನ್ನ!"

ಜಗತ್ತಿನ ವ್ಯವಹಾರವು ನಡೆಯುತ್ತಿರುವುದು ಹೊಟ್ಟೆಯ ದೆಸೆಯಿಂದ. ಹೊಟ್ಟೆಬಟ್ಟೆಗಳ ಕಾರಣದಿಂದ ಅದ್ಭುತವಾದ ಜಗದ್ಯಂತ್ರವು ನಡೆಯುತ್ತಿದೆ. ಶಾಸ್ತ್ರ, ಸಂಗೀತ, ಪರಮಾರ್ಥವಿಚಾರಗಳೆಲ್ಲವೂ ಮೊದಲು ಹೊಟ್ಟೆ ತುಂಬಿದ ಮೇಲೆ. ಮಗು ಹುಟ್ಟುವಾಗಲೇ ಅಳುತ್ತ ಭೂಮಿಗೆ ಬರುತ್ತದೆ. ಹಾಲು ಕುಡಿಸಿದ ಮೇಲೆ ಸುಮ್ಮನಾಗುತ್ತದೆ. ಮನುಷ್ಯನು ಹುಟ್ಟುತ್ತಿರುವಾಗಲೇ ಅಶನಾಯಾ, ಪಿಪಾಸಾ - ಎಂಬ ಎರಡು ಮೃತ್ಯುದೇವತೆಗಳು ಬಂದು ಅವನನ್ನು ಹಿಡಿದುಕೊಂಡವಂತೆ. ಅಶನಾಯಾ = ಹಸಿವು; ಪಿಪಾಸಾ = ಬಾಯಾರಿಕೆ. ಈ ಪಿಶಾಚಿಗಳ ಕಾಟ ಸಾಯುವವರೆಗೂ ಇರುತ್ತದೆ. ಇವರಿಬ್ಬರನ್ನೂ ಶಾಂತಿಪಡಿಸುವಲ್ಲಿ ಮನುಷ್ಯನ ಆಯುಸ್ಸು ಕಳೆದುಹೋಗುತ್ತದೆ.

ಪ್ರಜೆಗಳ ಹಸಿವು-ಬಾಯಾರಿಕೆಗಳನ್ನು ನೀಗಿಸುವುದು ರಾಜನ ಪ್ರಥಮ ಕರ್ತವ್ಯವೆಂದೂ ಯಾವಾತನ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಅನ್ನ-ನೀರು ಸಮೃದ್ಧವಾಗಿ ದೊರಕುವುವೋ ಆ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರಜಾಕ್ಷೋಭೆಯುಂಟಾಗುವುದಿಲ್ಲವೆಂದೂ ಚಾಣಕ್ಯನು ಹೇಳಿದ್ದಾನೆ. ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸ, ಮನೋರಂಜನೆ, ಪರಮಾರ್ಥಚಿಂತನೆ - ಇವು ಹೊಟ್ಟೆ ತುಂಬಿದ ಮೇಲೆ ಕ್ರಮವಾಗಿ ಬರತಕ್ಕವು. ಇವೂ ಜನರ ಶ್ರೇಯಸ್ಸಿಗೆ ಬೇಕಾದವು. 'ಸರ್ವಾರಂಭಾಸ್ತಂಡುಲಪ್ರಸ್ಥಮೂಲಾಃ' - 'ಎಲ್ಲ ಕಾರ್ಯಗಳೂ ಒಂದು ಸೇರು ಅಕ್ಕಿಯಿದ್ದಾಗ ನಡೆಯುತ್ತವೆ' ಎಂಬ ನೀತಿವಚನವೂ ಇದನ್ನೇ ಸಮರ್ಥಿಸುವುದು. 'ಎಲ್ಲರೂ ಮಾಡುವುದು ಹೊಟ್ಟೆಗಾಗಿ - ಗೇಣುಬಟ್ಟೆಗಾಗಿ'.

ಅದ್ಯತೇಽತ್ತಿ ಚ ಭೂತಾನಿ । ತಸ್ಮಾದನ್ನಂ ತದುಚ್ಯತ ಇತಿ ।

— ಎಂಬುದು ಉಪನಿಷದ್ವಾಕ್ಯ. ಅದ್ಯತೇ, ಅತ್ತಿ ಚ = ತಿನ್ನಲ್ಪಡುತ್ತದೆ ಮತ್ತು

ತಿನ್ನುವವನನ್ನು ತಿನ್ನುತ್ತದೆ! ಆದ್ದರಿಂದ ಇದಕ್ಕೆ ಅನ್ನವೆಂದು ಹೆಸರು. ಅಪಥ್ಯವಾದ್ದನ್ನು ತಿನ್ನುವುದರಿಂದ ಮತ್ತು ಮಿತಿಯಿಲ್ಲದೆ ತಿನ್ನುವುದರಿಂದ ಆಹಾರವು ಮನುಷ್ಯನನ್ನು ಕೊಲ್ಲುತ್ತದೆ.

ಮುಖ್ಯವಾದ ಇನ್ನೊಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಈ ಮಾತಿಗಿದೆ. ಅನ್ನನಿಮಿತ್ತವಾಗಿಯೇ ಜನರಿಗೆ ಜಗಳವೂ ರಾಜ್ಯಗಳಿಗೆ ಪರಸ್ಪರ ಯುದ್ಧವೂ ನಡೆದು ಜನರು ಸಾಯುತ್ತಾರೆ. ರಾಜಸ, ತಾಮಸಾಹಾರಗಳಿಂದ ಮನುಷ್ಯನ ಕಾಮ, ಕ್ರೋಧಾದಿಗಳು ಅಧಿಕವಾಗುತ್ತವೆ. ಎಷ್ಟಿದ್ದರೂ ತೃಪ್ತಿಯಾಗದಷ್ಟು ಆಸೆ ಬೆಳೆಯುತ್ತದೆ. ಯಾವುದೇ ವಸ್ತು ಹಿತಮಿತವಾಗಿದ್ದರೆ ಅಮೃತವಾದೀತು; ಅತಿಯಾದರೆ ಅಮೃತವೇ ವಿಷವಾದೀತು.

ಧರ್ಮೋ ರಾಜನ್ ಗುಣಶ್ರೇಷ್ಠೋ ಮಧ್ಯಗೋ ಹ್ಯರ್ಥ ಉಚ್ಯತೇ ।
ಕಾಮೋ ಯವೀಯಾನಿತಿ ಚ ಪ್ರವದಂತಿ ಮನೀಷಿಣಃ ॥೭೫॥

— *ಶಾಂತಿಪರ್ವ, ೧೬೭:೮*

"ಗುಣಗಳಲ್ಲಿ ಧರ್ಮವು ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದದ್ದು. ಧನಾರ್ಜನೆ ಮಧ್ಯಮ ವಾದದ್ದು. ಕಡೆಯದು ಕಾಮ-ಭೋಗವೆಂದು ಬಲ್ಲವರು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ."

ಭೀಷ್ಮನು ಯುಧಿಷ್ಠಿರನಿಗೆ ಹೇಳಿದ್ದು ಇದು. ಮನುಷ್ಯನು ಮನನಶೀಲನಾದ್ದರಿಂದ ತನ್ನ ಜೀವಿತದ ಗುರಿಯನ್ನು ಗೊತ್ತುಮಾಡಿಕೊಂಡಿರಲೇಬೇಕು. ಅದು ಯಾವುದು? ನಮ್ಮವರು ಧರ್ಮ, ಅರ್ಥ, ಕಾಮ, ಮೋಕ್ಷಗಳೇ ಜೀವಿತದ ಗುರಿಯೆಂದು ತೀರ್ಮಾನಿಸಿ ಅದಕ್ಕೆ ಪುರುಷಾರ್ಥ ಎಂದು ಹೆಸರಿಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ. ಅರ್ಥವೆಂದರೆ ಭೋಗಸಾಮಗ್ರಿಗೆ ಮೂಲವಾದ ಹಣ. ಕಾಮವೆಂದರೆ ಆ ಸಾಮಗ್ರಿಗಳಿಂದ ಪಡಬಹುದಾದ ವಿಷಯಸುಖಭೋಗ. ಈ ಅರ್ಥ-ಕಾಮಗಳಿಗಾಗಿ ಹೆಣಗುವುದು ಮಾನವಜಾತಿಯ ಹುಟ್ಟುಗುಣ. ಅದಕ್ಕೊಂದು ಹಿಡಿತವಿಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಸಮಾಜವು ಹುಲಿಹಾವುಗಳಿಂದ ತುಂಬಿದ ಅರಣ್ಯವಾದೀತು. ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಧರ್ಮವೆಂಬ ಕಡಿವಾಣವನ್ನು ಅರ್ಥ-ಕಾಮಗಳಿಗೆ ಮೊದಲೇ ಸೇರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಧನಸಂಪಾದನೆ ಧರ್ಮಪೂರ್ವಕವಾಗಿರಲಿ, ಸುಖಭೋಗವೂ ಧರ್ಮಪೂರ್ವಕವಾಗಿರಲಿ - ಎಂದು ಕಟ್ಟುಪಾಡು ಬಿಗಿಯಾಗಿ ಸೇರಿಕೊಂಡಿದೆ. ಹೀಗೆ ತಿಂದುಂಡು ಬದುಕುವುದು, ಸಾಯುವುದು - ಇಷ್ಟು ಮಾತ್ರ ಜೀವಿತದ ಗುರಿಯಲ್ಲ , ನೀನು ಬದುಕಬೇಕಾದದ್ದು

ಮೋಕ್ಷವೆಂಬ ಪರಮಪುರುಷಾರ್ಥದ ಸಾಧನೆಗಾಗಿ - ಎಂದೂ ಗೊತ್ತುಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಮೋಕ್ಷವನ್ನು ಅಲೌಕಿಕವೆನ್ನಬಹುದು. ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಅದರಲ್ಲಿ ಪ್ರವೃತ್ತಿ ದುರ್ಲಭ.

ಸಮಾಜದ ಸುಖಜೀವನಕ್ಕೆ ಧರ್ಮಪೂರ್ವಕವಾದ ಅರ್ಥ-ಕಾಮಗಳಿದ್ದರೆ ಸಾಕು. ಈ ಮೂರಕ್ಕೆ 'ತ್ರಿವರ್ಗ'ವೆಂದು ಹೆಸರು. ಬುದ್ಧಿಶಾಲಿಯು ಈ ತ್ರಿವರ್ಗವನ್ನು ಯಥೋಚಿತವಾಗಿ ಬಳಸುತ್ತಾನೆ. ಯಾವುದನ್ನೂ ತಿರಸ್ಕರಿಸುವುದಿಲ್ಲ. "ಧರ್ಮಾರ್ಥ ಕಾಮಾಃ ಸಮಮೇವ ಸೇವ್ಯಾಃ" - "ಧರ್ಮ, ಅರ್ಥ, ಕಾಮ - ಈ ಮೂರನ್ನೂ ಬಿಡದೆ ಸೇವಿಸಬೇಕು"; "ಯಸ್ತ್ವೇಕಭಕ್ತಃ ಸ ನರೋ ಜಘನ್ಯಃ" - "ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದಕ್ಕೆ ಮಾತ್ರ ಅಂಟಿಕೊಂಡವನು ಕನಿಷ್ಠದರ್ಜೆಯವನು" ಎಂದು ಭೀಷ್ಮನೇ ಉಪದೇಶಿಸಿದ್ದಾನೆ.

ಮೂರನ್ನು ಬಳಸಬೇಕಾದರೂ ಅವುಗಳ ಅಳತೆಯಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚುಕಡಮೆ ಉಂಟು. ಧರ್ಮವು ಶ್ರೇಷ್ಠಗುಣವಾದ್ದರಿಂದ ಅದರ ಪ್ರಮಾಣವು ಅರ್ಥ-ಕಾಮಗಳಿಗಿಂತ ಅಧಿಕವಾಗಿರಲಿ. ಅರ್ಥವು ಎರಡನೆಯ ದರ್ಜೆಯದು. ಅದು ಧರ್ಮಕ್ಕಿಂತ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಕಡಮೆಯಾಗಿದ್ದು ಕಾಮಕ್ಕಿಂತ ಅಧಿಕವಾಗಿರಲಿ. ಧರ್ಮಾರ್ಥಗಳಿಗಿಂತ ಕಡಮೆಯ ಸ್ಥಾನ ಕಾಮಕ್ಕಿರಲಿ. ಈ ಉಪದೇಶದ ಸೊಗಸೇನೆಂದರೆ:

ಧರ್ಮಕ್ಕೆ ಅಧೀನವಾಗಿ ಧನಾರ್ಜನೆ ಇರಬೇಕು. ಧನಾರ್ಜನೆಯ ನಿಮಿತ್ತದಿಂದ ಧರ್ಮಕ್ಕೆ ಲೋಪವಾಗಬಾರದು. ಸಂಪಾದಿಸಿದ ಧನವನ್ನೆಲ್ಲ ನಿನ್ನ ಭೋಗಕ್ಕಾಗಿ ವಿನಿಯೋಗಿಸಬೇಡ. ಅರ್ಥಕ್ಕಿಂತ ಕಾಮವು ಕೆಳದರ್ಜೆಯದು. ಸಂಪಾದಿಸಿದ್ದರಲ್ಲಿ ಒಂದು ಪಾಲು ನಿನಗಿರಲಿ; ಉಳಿದದ್ದು ಪರೋಪಕಾರಕ್ಕಾಗಿ, ಧರ್ಮಕ್ಕಾಗಿ ವಿನಿಯುಕ್ತವಾಗಿರಲಿ. ಮಂಚದ ಒಂದು ಪಾರ್ಶ್ವದಲ್ಲಿ ಮಲಗಿರಬೇಕು, ತಾನು ಕಟ್ಟಿಸಿದ ಮನೆಯೆಂದು ಮನೆಯಲ್ಲೆಲ್ಲ ಹೊರಳಾಡಬಾರದು.

ವಯೋ ಬುದ್ಧ್ಯರ್ಥ-ವಾಗ್ವೇಷ-ಶ್ರುತಾಭಿಜನಕರ್ಮಣಾಂ ।
ಆಚರೇತ್ ಸದೃಶೀಂ ವೃತ್ತಿಂ ಅಜಿಹ್ಮಾಮಶಠಾಂ ತಥಾ ॥೭೬॥

— *ಯಾಜ್ಞವಲ್ಕ್ಯಸ್ಮೃತಿ, ೧-೧೨೩*

"ತನ್ನ ವಯಸ್ಸು, ಬುದ್ಧಿಶಕ್ತಿ, ಐಶ್ವರ್ಯ, ಆಡುವ ಮಾತು, ಹಾಕಿಕೊಂಡಿರುವ ವೇಷ, ಕಲಿತ ವಿದ್ಯೆ, ತನ್ನ ವಂಶ, ಉದ್ಯೋಗ

- ಇವುಗಳಿಗೆ ಯೋಗ್ಯವಾದ ಕೆಲಸವನ್ನು ಮಾಡಬೇಕು. ಅಲ್ಲದೆ ಯಾರಿಗೂ ಮೋಸಮಾಡದೆ, ಛಲದಿಂದ ಕೆಟ್ಟದಾರಿಯನ್ನು ತುಳಿಯದೆ ಇರಬೇಕು."

ಮನುಷ್ಯನು ಆಚರಿಸಬೇಕಾದ ಕಾರ್ಯಗಳು ನೂರಾರು ಬಗೆಯಲ್ಲಿರುತ್ತವೆ. ಒಳ್ಳೆಯ ಕೆಲಸಗಳೇ ಆದರೂ ತರತಮಭಾವವಿರುತ್ತದೆ. ತನ್ನ ವಯಸ್ಸು ಮೊದಲಾದ್ದನ್ನು ಗಣಿಸಿ, ತನಗೆ ಯೋಗ್ಯವಾದದ್ದು ಯಾವುದು, ಯಾವುದಲ್ಲ - ಎಂಬ ವಿವೇಕವಿಲ್ಲದೆಹೋದರೆ ಅದು ವ್ಯರ್ಥವಾಗುತ್ತದೆ, ಹಾಸ್ಯಾಸ್ಪದವೂ ಆಗುತ್ತದೆ. ಮಕ್ಕಳು ಬೀದಿಯಲ್ಲಿ ಬೆಲೂನುಗಳನ್ನು ಹಿಡಿದು ತಿರುಗಾಡುತ್ತಾರೆಂದು ದೊಡ್ಡವರೂ ಹಿಡಿದು ಹೊರಡಬಾರದು. ಕಾಷಾಯಧಾರಿಯಾದ ಸಂನ್ಯಾಸಿ ಹೋಟಲಿನಲ್ಲಿ ತಿನ್ನತಕ್ಕದ್ದಲ್ಲ. ವಿದ್ವಾಂಸನು ಬಡಗಿಯ ಕೆಲಸದಲ್ಲಿ ತೊಡಗತಕ್ಕದ್ದಲ್ಲ. ವೈದ್ಯನು ಅಕ್ಕಸಾಲಿಯ ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ಇಳಿಯುವುದು ಯೋಗ್ಯವಲ್ಲ. ಬಡವನು ಶ್ರೀಮಂತನಂತೆಯೂ ಶ್ರೀಮಂತನು ಬಡವನಂತೆಯೂ ನಡೆದುಕೊಳ್ಳುವುದನ್ನು ಲೋಕವು ಮೆಚ್ಚದು.

ಈ ಎಲ್ಲ ನೀತಿಯೂ ಔಚಿತ್ಯಪ್ರಜ್ಞೆ ಎಂಬ ಒಂದು ಶಬ್ದದಲ್ಲಿ ಅಡಕವಾಗುತ್ತದೆ. ಯಾವುದು ತನಗೆ ಉಚಿತವಾದದ್ದು, ತನ್ನ ಸ್ಥಾನಮಾನಗಳು ಯಾವುವು, ತನ್ನ ಅರ್ಹತೆ ಎಷ್ಟು - ಎಂಬುದನ್ನು ಅರಿತುಕೊಳ್ಳದೆಹೋದಾಗ ಎಲ್ಲ ಬಗೆಯ ಅವಿವೇಕಗಳೂ ಘಟಿಸುತ್ತವೆ. ಲೋಕದಲ್ಲಿ ನಾನಾಶಾಸ್ತ್ರಗಳನ್ನೂ ಕುಶಲಕಲೆಗಳನ್ನೂ ಬಲ್ಲವರಿದ್ದಾರೆ. ಒಂದೊಂದು ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿಯೂ ನಿಪುಣರಾದವರಿದ್ದಾರೆ. ಆದರೆ 'ಸ್ವಾಜ್ಞಾನಜ್ಞಾನಿನೋ ವಿರಲಾಃ' - ತಮ್ಮ ಅಜ್ಞಾನವೆಷ್ಟೆಂಬುದನ್ನು ತಿಳಿದುಕೊಂಡವರು ವಿರಳರೇ! ತಮಗೆ ಏನೇನೂ ಗೊತ್ತಿಲ್ಲದ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಮಾತನಾಡತಕ್ಕವರೂ ಹಾಗೆಯೇ ನಡೆಯತಕ್ಕವರೂ ಅಧಿಕಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿದ್ದಾರೆ.

ಧರ್ಮಶಾಸ್ತ್ರವನ್ನು ಕಣ್ಣೆತ್ತಿನೋಡದವನು ಮನುಸ್ಮೃತಿಯನ್ನು ಬಯ್ಯುತ್ತಾನೆ. ಭಾಷೆಯ ಬುಡವನ್ನರಿಯದವನು ವ್ಯಾಕರಣಶಾಸ್ತ್ರವನ್ನು ಹಂಗಿಸುತ್ತಾನೆ. ವಿಜ್ಞಾನಿಯು ವೇದಾಂತವನ್ನೂ, ವೇದಾಂತಿಯು ವಿಜ್ಞಾನವನ್ನೂ ಹಳಿಯುವುದು ಹಾಸ್ಯಾಸ್ಪದ. ರಾಜಕೀಯಸ್ಥನಿಗೆ ಅದ್ವೈತವು ಇಸ್ಲಾಂ ಮತದಿಂದ ಹುಟ್ಟಿದಂತೆ ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಸಂಸ್ಕೃತಭಾಷೆಯೇ ಗೊತ್ತಿಲ್ಲದವನಿಗೆ ಭಗವದ್ಗೀತೆಯು ಕಾಮಗೀತೆಯಾಗಿ ಕಾಣುವುದೂ ಉಂಟು.

ಇವರೆಲ್ಲ ಮಾತುಗಾರರು, ಬರಹಗಾರರು. ಇವರಿಂದಾಗುವ ಹಾವಳಿಯನ್ನು

ಎದುರಿಸಬಹುದು; ತಪ್ಪಿಸಲೂಬಹುದು. ಆದರೆ ತಮ್ಮ ಬುದ್ಧಿ-ಶ್ರುತ-ವಾಗ್-ವೇಷಾದಿಗಳಿಗೆಲ್ಲಕ್ಕೂ ವ್ಯತಿರಿಕ್ತವಾಗಿ ಆಚರಿಸುವ, ಜಿಹ್ಮವೃತ್ತಿ-ಶಠವೃತ್ತಿಗಳನ್ನು ಮೈಗೂಡಿಸಿಕೊಂಡಿರುವ ಕೆಲವು ಆಡಳಿತಗಾರರೂ ಶಾಸಕರೂ ಇದ್ದಾರಲ್ಲ, ಇವರಿಂದಾಗುವ ಅನರ್ಥಗಳನ್ನು ಯಾರು ತಡೆಯಬಲ್ಲರು? ಮಾರೀಚನ ಮಾಯೆಯನ್ನು, ಇಂದ್ರಜಿತುವಿನ ಇಂದ್ರಜಾಲವನ್ನು ವಶಪಡಿಸಿಕೊಂಡ ಈ ಜನರು ಒಬ್ಬರಿಬ್ಬರನ್ನಲ್ಲ, ರಾಷ್ಟ್ರವನ್ನೇ ವಂಚಿಸುತ್ತಾರೆ.

ರವಿಚಂದ್ರೌ ಘನಾ ವೃಕ್ಷಾ ನದೀ ಗಾವಶ್ಚ ಸಜ್ಜನಾಃ ।
ಏತೇ ಪರೋಪಕಾರಾಯ ಯುಗಾದೌ ದೈವನಿರ್ಮಿತಾಃ ॥೭೭॥

— *ಸುಭಾಷಿತರತ್ನ-ಭಾಂಡಾಗಾರ*

"ಸೂರ್ಯಚಂದ್ರರು, ಮೋಡ, ಮರ, ನದಿ, ಗೋವುಗಳು ಮತ್ತು ಸಜ್ಜನರು ಪರೋಪಕಾರಕ್ಕಾಗಿಯೇ ಸೃಷ್ಟಿಯ ಆರಂಭದಲ್ಲಿ ಈಶ್ವರನಿಂದ ನಿರ್ಮಿತರಾಗಿದ್ದಾರೆ."

ಪರೋಪಕಾರವು ಸದ್ಗುಣಗಳಲ್ಲಿ ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದದ್ದು. ಸತ್ಯ, ಅಹಿಂಸೆ, ತಾಳ್ಮೆ, ಇಂದ್ರಿಯನಿಗ್ರಹ - ಮೊದಲಾದವು ಆಯಾ ವ್ಯಕ್ತಿಯ ಉನ್ನತಿಗೆ ಕಾರಣವಾಗುತ್ತವೆ. ಅವುಗಳಿಂದ ಪರರಿಗೆ ಆಗುವ ಪ್ರಯೋಜನ ಕಡಮೆ. ಪರೋಪಕಾರವಾದರೋ ಆಯಾ ವ್ಯಕ್ತಿಯ ಉನ್ನತಿಗೆ ಮಾತ್ರವಲ್ಲದೆ ಅನ್ಯರಿಗೆ ಹಿತವನ್ನುಂಟುಮಾಡುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ -

ಶ್ಲೋಕಾರ್ಧೇನ ಪ್ರವಕ್ಷ್ಯಾಮಿ ಯದುಕ್ತಂ ಗ್ರಂಥಕೋಟಿಭಿಃ ।
ಪರೋಪಕಾರಃ ಪುಣ್ಯಾಯ ಪಾಪಾಯ ಪರಪೀಡನಮ್ ॥

— ಎಂದು ನೀತಿಶಾಸ್ತ್ರಕಾರನೊಬ್ಬನು ಹೇಳಿದ್ದಾನೆ. ಪರಪೀಡನವು ಪಾಪಕೃತ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಬಲವಾದದ್ದು. ಕಳ್ಳತನ, ಕೊಲೆ ಮೊದಲಾದವೆಲ್ಲ ಪರಪೀಡನದಲ್ಲಿ ಪರ್ಯವಸಾನ ಹೊಂದುತ್ತವೆ.

ಮನುಷ್ಯನಿಂದ ಯಾವ ಖರ್ಚನ್ನೂ ಮಾಡಿಸದೆ ಬೆಳಕನ್ನೂ ಉಷ್ಣತೆಯನ್ನೂ ಕೊಟ್ಟು ಪಾಲಿಸತಕ್ಕವನು ಸೂರ್ಯ. ಚಂದ್ರನಿಂದ ಔಷಧಿಗಳು ಆಪ್ಯಾಯನಗೊಂಡು ಬೆಳೆಯುತ್ತವೆಯೆಂದು ಶಾಸ್ತ್ರವಚನ ಉಂಟು. ಚಂದ್ರನಿಗೆ ಓಷಧಿರಾಜನೆಂದು ಹೆಸರಿದೆ.

ಬೆಳಕನ್ನೂ ಸೌಂದರ್ಯದಿಂದ ಆನಂದವನ್ನೂ ನೀಡತಕ್ಕವನು ಚಂದ್ರ. ಇನ್ನು ಮೋಡ ಮೊದಲಾದವುಗಳಿಂದಾಗುವ ಉಪಕಾರವು ಸರ್ವವೇದ್ಯ. ಗೋವುಗಳೆಂದರೆ ಹಸುಗಳು ಮತ್ತು ಎತ್ತುಗಳು. ಇವೆಲ್ಲವುಗಳಿಂದ ಅಧಿಕವಾದ ಪ್ರಯೋಜನವನ್ನು ಪಡೆಯತಕ್ಕದ್ದು ಮನುಷ್ಯಜಾತಿ. ರವಿಚಂದ್ರಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಯಾವ ವಿಶೇಷವೂ ಇಲ್ಲದೆ ಸರ್ವರೂ ಉಪಕರಿಸತಕ್ಕವರೇ. ಆದರೆ ಮನುಷ್ಯರು ಮಾತ್ರ ಹಾಗಲ್ಲ! ಎಲ್ಲರೂ ಉಪಕಾರಿಗಳಲ್ಲ. ಸಜ್ಜನರು ಮಾತ್ರ ಉಪಕಾರಿಗಳು. ಆದ್ದರಿಂದ 'ಸತ್' ಎಂಬ ವಿಶೇಷಗುಣವನ್ನು ಕವಿಯು ಕೊಡಬೇಕಾಯಿತು. ಇದೇ ಮನುಷ್ಯಜಾತಿಯ ವಿಶೇಷ!

ಇವರೆಲ್ಲರೂ 'ದೈವನಿರ್ಮಿತರು' - ಈಶ್ವರನಿಂದ ನಿರ್ಮಿತರಾದವರು. ದೈವನಿರ್ಮಿತವಾದುದೆಲ್ಲವೂ ಜೀವಿಗಳಿಗೆ ಉಪಕಾರಿಯೇ ಸರಿ. ಮಣ್ಣು, ಕಲ್ಲು, ಲೋಹ, ಬೆಂಕಿ, ಗಾಳಿ, ವನೌಷಧಿಗಳು - ಎಲ್ಲವೂ ಅಷ್ಟೇ. ನಮ್ಮ ಕಾಲು, ಕೈ, ಕಣ್ಣು - ಇವೂ ದೈವಕೃಪೆಯಿಂದ ನಿರ್ಮಿತವಾದವು. ಈಶ್ವರನು ಅನುಗ್ರಹಿಸಿದ ಬುದ್ಧಿಶಕ್ತಿಯಿಂದ, ಅವನು ನಿರ್ಮಿಸಿದ ವಸ್ತುಗಳಿಂದ ಮನುಷ್ಯನು ತನಗೆ ಬೇಕಾದ ಯಂತ್ರಗಳನ್ನೂ ಸುಖಸಾಧನಗಳನ್ನೂ ನಿರ್ಮಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆ. ಈಶ್ವರನಿರ್ಮಿತವಾದ ಯಾವ ವಸ್ತುವನ್ನೂ ಮನುಷ್ಯನು ಮಾಡಲಾರ. ಒಂದು ಹುಲ್ಲುಕಡ್ಡಿಯನ್ನೂ ಒಂದು ಸಾಸಿವೆಕಾಳನ್ನೂ ಸಹ ಇವನು ನಿರ್ಮಿಸಲಾರ. ವಸ್ತುವಿನಲ್ಲಿ ಗೂಢವಾಗಿ ಮೊದಲೇ ನೆಲೆಸಿರುವ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಬಹಿರಂಗಪಡಿಸುವುದೇ ವಿಜ್ಞಾನ.

ಗುಣೇಷು ಕ್ರಿಯತಾಂ ಯತ್ನಃ ಕಿಮಾಟೋಪೈಃ ಪ್ರಯೋಜನಂ ।
ವಿಕ್ರೀಯಂತೇ ನ ಘಂಟಾಭಿಃ ಗಾವಃ ಕ್ಷೀರವಿವರ್ಜಿತಾಃ ॥೭೮॥

— *ಸುಭಾಷಿತರತ್ನ-ಭಾಂಡಾಗಾರ*

"ಯೋಗ್ಯವಾದ ಗುಣಗಳನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸಬೇಕು. ಬರಿಯ ಆಡಂಬರದಿಂದ ಫಲವೇನು? ಹಾಲಿಲ್ಲದ ಹಸುಗಳಿಗೆ ಘಂಟೆಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಿ ಶಬ್ದಮಾಡಿದ ಮಾತ್ರದಿಂದ ಹಸುಗಳ ಮಾರಾಟವಾಗಿ ಬಿಡುವುದಿಲ್ಲ!"

ಹಿಂದಿನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಮಾರಾಟಮಾಡುವ ಹಸುಗಳ ಕೊರಳಿಗೆ ಘಂಟೆಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಿ ಪ್ರದರ್ಶಿಸುತ್ತಿದ್ದರೆಂದು ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಅಥವಾ ಅಲಂಕಾರಕ್ಕಾಗಿ ಕಟ್ಟುತ್ತಿದ್ದರೂ

ಇರಬಹುದು. ಹಾಲುಹಿಂಡುವ ಹಸುವಿನ ಘಂಟೆಯೂ ಶಬ್ದಮಾಡುತ್ತದೆ; ಹಾಲಿಲ್ಲದ ಹಸುವಿನ ಘಂಟೆಯೂ ಶಬ್ದಮಾಡುತ್ತದೆ. ಹಸುವನ್ನು ಕೊಳ್ಳಲು ಬಂದವರಿಗೆ ಈ ಶಬ್ದವು ಮುಖ್ಯವಲ್ಲ. ಆ ಹಸು ಎಷ್ಟು ಹಾಲು ಕೊಡುತ್ತದೆಂಬುದನ್ನು ನೋಡಿ ಅದಕ್ಕೆ ಬೆಲೆ ಕಟ್ಟುತ್ತಾರೆ. ಘಂಟಾನಾದವು ಅಧಿಕವಾದ ಮಾತ್ರದಿಂದ ಹಸುವಿನ ಬೆಲೆಯು ಅಧಿಕವಾಗಿಬಿಡುವುದಿಲ್ಲ! ಕೊಳ್ಳತಕ್ಕವನಿಗೆ ಬೇಕಾದ್ದು ಹಾಲು, ಘಂಟೆಯಲ್ಲ.

ಮನುಷ್ಯನಿಗೆ ಕೀರ್ತಿಗೌರವಗಳು ಅವನ ಅರ್ಹತೆಯಿಂದ ಬರುತ್ತವೆ. ಬರಿಯ ವೇಷದಿಂದಲೋ ಪ್ರಚಾರದಿಂದಲೋ ಅವು ಲಭ್ಯವಾಗತಕ್ಕವಲ್ಲ. ಒಳ್ಳೆಯ ಪಾಂಡಿತ್ಯ ವಿದ್ದರೆ ವಿದ್ವಾಂಸನೆಂಬ ಗೌರವ ಸಹಜವಾಗಿ ದೊರೆಯುತ್ತದೆ. ಪ್ರಶಂಸನೀಯವಾದ ಕವಿತೆಗಳನ್ನು ರಚಿಸತಕ್ಕವನನ್ನು ಶ್ರೇಷ್ಠಕವಿಯೆಂದು ಸಮಾಜವು ಗೌರವಿಸುತ್ತದೆ. ಚಿನ್ನ-ಬೆಳ್ಳಿಗಳಿಗೆ ಇರುವ ಬೆಲೆ ಪ್ರಚಾರದಿಂದ ಬಂದದ್ದಲ್ಲ.

ಹಿಂದೆ ರಾಜರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯಾವಂತರಿಗೂ ಕವಿಗಳಿಗೂ ಅಪೂರ್ವವಾದ ಗೌರವ ದೊರಕುತ್ತಿತ್ತು. ಅವರೆಲ್ಲರ ಪರೀಕ್ಷೆಯೂ ರಾಜಾಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಆಗುತ್ತಿತ್ತು. 'ಉಜ್ಜಯಿನ್ಯಾಂ ಕವಿಪರೀಕ್ಷಾ' ಎಂದು ರಾಜಶೇಖರನು 'ಕಾವ್ಯಮೀಮಾಂಸೆ'ಯಲ್ಲಿ ಬರೆದಿದ್ದಾನೆ. ಪ್ರಾಯೇಣ ಅರ್ಹತೆಯಿದ್ದವರು ಮಾತ್ರ ರಾಜರಿಂದ ಪುರಸ್ಕೃತ ರಾಗುತ್ತಿದ್ದರು.

ಆದರೆ ಈಗಿನ ಪರಿಸ್ಥಿತಿ ಬೇರೆಯದು. ಇದು ಜಾಹಿರಾತಿನ ಕಾಲ. ಮಾಲುಗಳಿಗೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಗಿರಾಕಿಗಳು ದೊರೆಯುವುದು ಜಾಹಿರಾತಿನಿಂದ. ರಾಜಕೀಯ ಪಕ್ಷಗಳು ಪ್ರಚಾರದ ಅಬ್ಬರದಿಂದ ಮೇಲಕ್ಕೇರುತ್ತವೆ. ರಾಜಕೀಯ ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿರುವ ವ್ಯಕ್ತಿಯೂ ಪ್ರಚಾರದ ಬಲದಿಂದಲೇ ನಾಯಕನಾಗುತ್ತಾನೆ. ಹಣದ ಹೊಳೆ ಹರಿಯುತ್ತದೆ. ಅಲ್ಪಜ್ಞನು ಸರ್ವಜ್ಞನೆಂದೇ ವಿಖ್ಯಾತನಾಗಬಹುದು; ರಾಷ್ಟ್ರದ್ರೋಹಿಯು ರಾಷ್ಟ್ರಭಕ್ತನೆನಿಸ ಬಹುದು. ಸುಳ್ಳಿನ ಸರಮಾಲೆಯನ್ನು ಹಾಕಿಕೊಂಡವನು ಸತ್ಯಹರಿಶ್ಚಂದ್ರನೆನಿಸಿಯಾನು. ಕ್ರಿಮಿನಲ್ ಅಪರಾಧಿಯು ದೇಶಕ್ಕೆ ಕಾನೂನುಗಳನ್ನು ರಚಿಸುವ ಶಾಸಕನಾಗಬಹುದು. ಪ್ರಚಾರದ ಘಂಟೆಗಳನ್ನು ಬಾರಿಸದಿರುವ ಸತ್ಯಹರಿಶ್ಚಂದ್ರನು ಶ್ಮಶಾನದ ಕಾವಲುಗಾರ ನಾಗುತ್ತಾನೆ.

ಹಸುಗಳ ಮಾರಾಟಕ್ಕೂ ರಾಜಕೀಯ ಹಾರಾಟಕ್ಕೂ ಒಂದು ವ್ಯತ್ಯಾಸವಿದೆ. ಹಸುಗಳ ಹಾಲನ್ನು ಹಿಂಡಿ, ಅಲ್ಲಿ ಆಗಲೇ ಅರ್ಹತೆಯನ್ನೂ ಬೆಲೆಯನ್ನೂ ಗಿರಾಕಿಯು

ನಿರ್ಧರಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಸಾಧ್ಯವಿದೆ. ಆದರೆ ರಾಜಕೀಯವ್ಯಕ್ತಿಯ ನಿಜವಾದ ಮೌಲ್ಯವನ್ನು ನಿರ್ಧರಿಸಲು ಸರಿಯಾದ ಸಾಧನವಿಲ್ಲ. ಪ್ರಚಾರದಿಂದ ಅವನು ಮೇಲೇರಿದ ಮೇಲೆ ಅವನು ಜನರ ಕೈಗೆ ಸಿಗುವುದೇ ಇಲ್ಲ!

ಯಥಾ ಹಿ ಮಲಿನೈರ್ವಸ್ತ್ರೈರ್ಯತ್ರ ತತ್ರೋಪವಿಶ್ಯತೇ ।
ಏವಂ ಚಲಿತವೃತ್ತಸ್ತು ವೃತ್ತಶೇಷಂ ನ ರಕ್ಷತಿ ॥೭೯॥

— *ಸುಭಾಷಿತರತ್ನ-ಭಾಂಡಾಗಾರ*

"ಉಟ್ಟಿರುವ ಬಟ್ಟೆಗಳು ಕೊಳೆಯಾಗಿದ್ದರೆ ಜನರು ಕೊಳೆಯಾದ ಬೇರೆ ಜಾಗದಲ್ಲಿಯೂ ಕುಳಿತುಕೊಂಡುಬಿಡುತ್ತಾರೆ. ಹಾಗೆಯೇ ತನ್ನ ಶೀಲವನ್ನು ಒಮ್ಮೆ ಕೆಡಿಸಿಕೊಂಡನೆಂದರೆ, ಆ ಮನುಷ್ಯನು ಮುಂದೆ ತನ್ನ ಶೀಲವನ್ನು ರಕ್ಷಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದಿಲ್ಲ."

ಉಡುವ ಬಟ್ಟೆ ಸ್ವಚ್ಛವಾಗಿರಲೆಂದು ಎಲ್ಲರೂ ಬಯಸುತ್ತಾರೆ. ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಈ ಬಯಕೆ ನಡೆಯುವುದಿಲ್ಲ. ಕೃಷಿಕರು ಮತ್ತು ಕೂಲಿ ಕೆಲಸದವರು ತಮ್ಮ ಉಡುಪನ್ನು ನಿರ್ಮಲವಾಗಿಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಲಾರರು. ತಮ್ಮ ಕೆಲಸದಲ್ಲಿ ಹೇಗಿದ್ದರೂ ಬಟ್ಟೆ ಕೊಳೆಯಾಗುತ್ತದೆ - ಎಂಬ ಭಾವನೆಯಿಂದ ಅದರ ಕಡೆಗೆ ಅವರು ಹೆಚ್ಚು ಲಕ್ಷ್ಯವನ್ನು ಕೊಡುವುದಿಲ್ಲ. ಧೂಳಿಯಿದ್ದ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಕುಳಿತುಕೊಳ್ಳಲು ಹಿಂದೆ ಮುಂದೆ ನೋಡುವುದಿಲ್ಲ. ಅವರಿಗೆ ಅದು ಅಭ್ಯಾಸವಾಗಿಬಿಟ್ಟಿರುತ್ತದೆ. ಹಾರೆಯಿಂದ ಕುಟ್ಟುವ ಕೆಲಸದವರ ಅಂಗೈಚರ್ಮವು ಜಡ್ಡುಗಟ್ಟಿರುತ್ತದೆ. ಆ ಚರ್ಮಭಾಗದಲ್ಲಿ ಸ್ಪರ್ಶಜ್ಞಾನವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಅಡುಗೆ ಮಾಡತಕ್ಕವರ ಕೈಗೆ ಸಾಧಾರಣವಾದ ಬಿಸಿ ತಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಚಳಿದೇಶದವರು ಸಾಮಾನ್ಯವಾದ ಚಳಿಯನ್ನು ಲಕ್ಷಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಅವರ ದೇಹವು ಆ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಗೆ ಒಗ್ಗಿಕೊಂಡುಬಿಟ್ಟಿರುತ್ತದೆ.

ಮನೋಬುದ್ಧಿಗಳ ಸ್ವಭಾವವೂ ಹಾಗೆಯೇ. ಒಂದು ಸಲ ಕಳ್ಳತನವನ್ನು ಮಾಡಿ ಜೈಲಿಗೆ ಹೋದವನು ಜೈಲುವಾಸಕ್ಕೆ ಹಿಂಜರಿಯುವುದಿಲ್ಲ. ಮತ್ತೆ ಇನ್ನೊಂದು ಅಪರಾಧ ಮಾಡಲು ಹಿಂದೆಗೆಯುವುದಿಲ್ಲ. ಒಂದು ಸುಳ್ಳು ಹೇಳಿದವನು ಇನ್ನೊಂದು ಸುಳ್ಳು ಹೇಳಲು ಅಂಜುವುದಿಲ್ಲ. ಜೂಜು, ಹೆಂಡ, ಬೀಡಿ - ಮೊದಲಾದವು ಹೀಗೆಯೇ ಮೆಲ್ಲಗೆ ಮನುಷ್ಯನಲ್ಲಿ ಪ್ರವೇಶಿಸಿಬಿಡುತ್ತವೆ.

ಶೀಲವು ಸದ್ಗುಣಗಳಲ್ಲಿ ಮೂರ್ಧನ್ಯವೆನಿಸಿದೆ. ಶೀಲವೆಂದರೆ ಒಳ್ಳೆಯ ನಡತೆಯೆಂದರ್ಥ. ಒಳ್ಳೆಯದು ಯಾವುದೆಂಬುದಕ್ಕೆ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಲಕ್ಷಣವಿಲ್ಲ. ಸಮಾಜದ ಮಹಾಜನರು ಯಾವ ನಡತೆಯನ್ನು ಒಳ್ಳೆಯದೆಂದು ಒಪ್ಪಿದ್ದಾರೋ ಅದು ಒಳ್ಳೆಯದು. ಯಾವುದೋ ಕಾರಣದಿಂದ ಒಮ್ಮೆ ಶೀಲಭ್ರಷ್ಟನಾದರೆ ಮುಂದೆ ಅವನು ತನ್ನ ಶೀಲವನ್ನು ರಕ್ಷಿಸಿಕೊಳ್ಳಲಾರ. ಮಡಕೆ ಒಡೆದ ಮೇಲೆ ಸೋರುವುದನ್ನು ನಿಲ್ಲಿಸುವುದಕ್ಕಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಹೊಳೆಯಲ್ಲಿ ಇಳಿದು ಮುಳುಗಿದವನಿಗೆ ಚಳಿಯ ಹಂಗೇನು? - ಎಂಬ ಮನೋಭಾವ ಬಂದುಬಿಡುತ್ತದೆ. ಒಮ್ಮೆ ಲಂಚಕ್ಕೆ ಒಡ್ಡಿದ ಕೈ ಇನ್ನೊಮ್ಮೆ ಒಡ್ಡಲು ಹೇಸುವುದಿಲ್ಲ. ಅಷ್ಟಕ್ಕೇ ನಿಲ್ಲುವುದಿಲ್ಲ. ಅದು ಇತರ ದುಃಶೀಲಗಳನ್ನೂ ಬರಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಒಂದು ನಾಯಿ ಬಗುಳಿದರೆ ಬೀದಿನಾಯಿಗಳೆಲ್ಲ ಬಗುಳುವಂತೆ, ಒಂದು ಕಾಗೆ ಕೂಗಿದರೆ ಇತರ ಕಾಗೆಗಳು ಬಂದು ನೆರೆಯುವಂತೆ, ಒಂದು ಕೆಟ್ಟ ನಡತೆಯು ಇತರ ಕೆಟ್ಟ ನಡತೆಗಳನ್ನು ಬರಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ.

ಭ್ರಷ್ಟಾಚಾರಗಳು ಬೆಳೆಯುವುದು ಹೀಗೆಯೇ. ಒಂದು ತಪ್ಪು ತನ್ನ ನೆರವಿಗೆ ಇನ್ನೂ ಹನ್ನೊಂದನ್ನು ಬರಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಇದು ಸಾಂಕ್ರಾಮಿಕವಾಗಿ ಒಬ್ಬರಿಂದ ಇನ್ನೊಬ್ಬರಿಗೆ ಹರಡುತ್ತ ಹೋಗಿ ರಾಷ್ಟ್ರವನ್ನೇ ವ್ಯಾಪಿಸಿಕೊಳ್ಳಬಲ್ಲದು. ಕಾಲು ಎಡವಿದರೆ ಮುಂದೆ ಎಚ್ಚರವಾಗಿರಬಹುದು. ಶೀಲವು ಒಮ್ಮೆ ಕುಸಿದರೆ ಮುಂದೆ ಸರಿಪಡಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು ದುಃಸಾಧ್ಯ.

ಅಜವತ್ ಚರ್ವಣಂ ಕುರ್ಯಾತ್ ಗಜವತ್ ಸ್ನಾನಮಾಚರೇತ್ ।
ಶುಕವದ್ ಭಾಷಣಂ ಕುರ್ಯಾತ್ ಬಕವದ್ ಧ್ಯಾನಮಾಚರೇತ್ ॥೮೦॥

— *ಅಜ್ಞಾತಮೂಲ*

"ಮೇಕೆಯಂತೆ ಅಗಿದು ತಿನ್ನಬೇಕು. ಆನೆಯಂತೆ ಸ್ನಾನಮಾಡಬೇಕು. ಗಿಳಿಯಂತೆ ಮಾತನಾಡಬೇಕು. ಬಕಪಕ್ಷಿಯಂತೆ ಧ್ಯಾನಿಸಬೇಕು."

'ಬುದ್ಧಿಃ ಸಂಸ್ಕಾರವರ್ತಿನೀ' ಎಂಬ ಹಳೆಯ ಮಾತುಂಟು. ಬುದ್ಧಿಯು ಆಯಾ ವ್ಯಕ್ತಿಯ ಸಂಸ್ಕಾರವನ್ನವಲಂಬಿಸುತ್ತದೆ. ಸಂಸ್ಕಾರವು ಹಿಂದಿನ ಜನ್ಮದ್ದೋ ಈ ಜನ್ಮದ್ದೋ ಎರಡೂ ಆಗಬಹುದು. ಬುದ್ಧಿಗೆ ತಕ್ಕ ಅಭಿರುಚಿ. ಒಬ್ಬನಿಗೆ ಸಂಗೀತದಲ್ಲಿ ಅಭಿರುಚಿ, ಇನ್ನೊಬ್ಬನಿಗೆ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ, ಮತ್ತೊಬ್ಬನಿಗೆ ವೇದಾಂತದಲ್ಲಿ,

ಮಗದೊಬ್ಬನಿಗೆ ಜಗಳದಲ್ಲಿ. ಒಬ್ಬಳೇ ಯುವತಿಯು ಯುವಕನಿಗೆ ಕಾಮಿನಿಯಾಗಿ, ವಿರಕ್ತ ಸಂನ್ಯಾಸಿಗಳಿಗೆ ಚಲಿಸುವ ಹೆಣವಾಗಿ, ಮಾಂಸಾಹಾರಿ ಮೃಗಕ್ಕೆ ಭಕ್ಷ್ಯವಾಗಿ ಕಾಣುತ್ತಾಳಂತೆ.

ಮೇಲೆ ಬರೆದ ಸುಭಾಷಿತದಲ್ಲಿ ನಾಲ್ಕು ಉಪಮಾನಗಳನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ನಾಲ್ಕು ವಿಧಿಗಳನ್ನು ಉಪದೇಶಿಸಲಾಗಿದೆ. ಉಪಮಾನವನ್ನು ಯಾವ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ - ಯಾವ ಸಾಮಾನ್ಯಧರ್ಮವನ್ನು ಗ್ರಹಿಸಿ ಈ ಹಿತವಚನಗಳನ್ನು ಅರ್ಥಮಾಡಿಕೊಳ್ಳ ಬೇಕೆಂಬುದನ್ನು ಹೇಳಿಲ್ಲ. ಅವರವರ ಸಂಸ್ಕಾರಕ್ಕೆ ಅನುರೋಧವಾಗಿ ಅರ್ಥವಾಗುತ್ತದೆ. ಬಹುಶಃ ಈ ಅಭಿಪ್ರಾಯವು ಉಪದೇಶಕರ್ತನ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಇದ್ದೀತು - "ಮೇಕೆಯು - ಆಡು - ಎಲ್ಲ ಬಗೆಯ ಗಿಡದ ಎಲೆಗಳನ್ನು ತಿನ್ನುತ್ತದೆ. ಜಗಿದು ನುಂಗುತ್ತದೆ. ಹಾಗೆ ಮನುಷ್ಯನು ದೊರಕಿದ ಆಹಾರದಿಂದ ತೃಪ್ತಿಪಡಬೇಕು. ಇದು ಸೇರುತ್ತದೆ, ಇದು ಸೇರುವುದಿಲ್ಲ ಎಂಬ ರಗಳೆ ಇರಬಾರದು. ಕಹಿಯಾದ ಒಂದು ಗಿಡದ ಎಲೆಯನ್ನು ಮಾತ್ರ ಆಡು ತಿನ್ನುವುದಿಲ್ಲ. ಅದಕ್ಕೆ 'ಆಡು ಮುಟ್ಟದ ಗಿಡ' ಎಂದೇ ಹೆಸರು ಬಂದಿದೆ. ಹಾಗೆ ಯಾವುದೋ ಒಂದು ವಿನಾಯಿತಿ ಆಹಾರದಲ್ಲಿರಬಹುದು. ಆನೆಯು ಧಾರಾಳವಾಗಿ ನೀರನ್ನೆರಚಿಕೊಂಡು ಸ್ನಾನಮಾಡುತ್ತದೆ. ಆ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ನೀರೆರೆದುಕೊಂಡು ಸ್ನಾನಮಾಡುವುದು ಉತ್ತಮ. ಅದರಿಂದ ದೇಹವು ಶುಚಿಯಾಗುತ್ತದೆಯಲ್ಲದೆ ಜಡತ್ವವು ಕಳೆದು ಹೊಸ ಉತ್ಸಾಹವು ಚಿಮ್ಮುತ್ತದೆ. ಗಿಳಿಯು ಮಾತಾಡಿದಂತೆ ಮಧುರವಾಗಿ ಮಾತಾಡುವುದು ಉತ್ತಮ. ಮೃದುಮಧುರ ನುಡಿಗಳಿಂದ ಜನರು ಸಂತೋಷಿಸುತ್ತಾರೆ. ಶುಕಭಾಷಿಣಿಯೆಂದು ಕವಿಗಳು ವರ್ಣಿಸುವುದುಂಟು. ಬಕಪಕ್ಷಿಯು ನಿಃಶಬ್ದವಾಗಿ ಎಡಬಲಕ್ಕೂ ನೋಡದೆ ಏಕಾಗ್ರತೆಯಿಂದ ಕುಳಿತಿರುತ್ತದೆ. ಆ ಬಗೆಯಲ್ಲಿ ಧ್ಯಾನಮಾಡಬೇಕು."

ಇನ್ನೊಂದು ಬಗೆಯ ಸಂಸ್ಕಾರವನ್ನು ಪಡೆದವರಿಗೆ ಮತ್ತೊಂದು ಬಗೆಯಲ್ಲಿ ಅರ್ಥವಾಗಿ ಉಪದೇಶವು ಗ್ರಾಹ್ಯವೆನಿಸಬಹುದು. "ಮೇಕೆಯಂತೆ ಕಂಡಕಂಡದ್ದನ್ನು ಮೆಲ್ಲುತ್ತಿರಬೇಕು. ತಿನ್ನುವುದಕ್ಕೆ ವಿಧಿ ನಿಷೇಧಗಳೇಕೆ? ಯಾವುದು ನಾಲಗೆಗೆ ರುಚಿಸದೋ ಅದು ವರ್ಜ್ಯವಾಗಲಿ. ಆನೆಯಂತೆ ಯಾವುದೋ ಒಂದು ದಿನ ಸ್ನಾನ ಮಾಡಿದರಾಯಿತು. ನಾವೇನು ಮಣ್ಣಲ್ಲಿ ಹೊರಳಾಡುತ್ತೇವೆಯೇ ನಿತ್ಯ ಸ್ನಾನ ಮಾಡುವುದಕ್ಕೆ? ಗಿಳಿಯಂತೆ ಬಾಯಿಪಾಠ ಮಾಡಿದ್ದನ್ನು ಹೇಳೋಣ, ಚಿಂತನೆಯೇಕೆ? ಮಹಾತ್ಮಗಾಂಧಿಜೀ ನಮಗೆ ಸ್ವರಾಜ್ಯವನ್ನು ದೊರಕಿಸಿಕೊಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ. ನಾವು ಅವರಂತೆಯೇ

ನಡೆಯಬೇಕು. ಸತ್ಯವನ್ನೇ ಹೇಳಬೇಕು. ಸುಳ್ಳು ಹೇಳಬಾರದು. ಯಾರಿಗೂ ಹಿಂಸೆ ಮಾಡಬಾರದು. (ಕೋಳಿಮರಿಯನ್ನೇ ತಿನ್ನಬೇಕು. ಆಗ ಇತರ ಪ್ರಾಣಿಗೆ ಹಿಂಸೆಯಾಗುವುದಿಲ್ಲ!) ಬಕಪಕ್ಷಿಯು ತನ್ನ ಹೊಟ್ಟೆ ತುಂಬಿಕೊಳ್ಳುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಸುಮ್ಮನೆ ಕುಳಿತಿರುತ್ತದೆ. ತಿಳಿಯದೆ ಮೀನೊಂದು ಬಂದೊಡನೆ ಗಪ್ಪನೆ ಹಿಡಿದುಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಹಾಗೆ ಮಾಡದಿದ್ದರೆ ಅದರ ಹೊಟ್ಟೆ ತುಂಬುವುದು ಹೇಗೆ? ಆದ್ದರಿಂದ ಬಕಪಕ್ಷಿಯ ಹಾಗೆ ಕುಳಿತು ಯಾವ ಗಿರಾಕಿಯು ನಮ್ಮ ಪರಿಧಿಯೊಳಗೆ ಬರುವನೆಂಬುದನ್ನು ಗಮನಿಸತಕ್ಕದ್ದು. ಧ್ಯಾನಯೋಗಿಗೆ ನೀತಿನಿಯಂತ್ರಣಗಳೇನೂ ಇಲ್ಲ. ಅಥವಾ ಬಕಾಸುರನಂತೆ ಪ್ರತಿದಿನ ಕಪ್ಪಕಾಣಿಕೆಗಳು ಎಷ್ಟು ಬರಬೇಕೆಂಬುದನ್ನು ಗೊತ್ತುಮಾಡಿಕೊಳ್ಳತಕ್ಕದ್ದು."

ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಯಾವುದು ಸರಿ? ಯಾವುದು ತಪ್ಪು? ಯಾರನ್ನು ಕೇಳಿದರೂ ಅವರವರ ಸಂಸ್ಕಾರಾನುರೋಧವಾಗಿ ಉತ್ತರ ಬರುತ್ತದೆ. ಕೆಲವರಿಗೆ ಭಗವದ್ಗೀತೆ ಕಾಮಗೀತೆಯಾಗಿ ಕಾಣಿಸುತ್ತದೆ. ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನು ಜಾರಚೋರಶಿಖಾಮಣಿಯಾಗುತ್ತಾನೆ. ಕೆಲವರಿಗೆ ಪೂಜ್ಯನಾದ ಮಹಾಪುರುಷನಾಗಿ ಗೋಚರಿಸುತ್ತಾನೆ.

ಬಹವೋ ಯತ್ರ ನೇತಾರಃ ಸರ್ವೇ ಪಂಡಿತಮಾನಿನಃ ।
ಸರ್ವೇ ಮಹತ್ತ್ವಮಿಚ್ಛಂತಿ ತದ್ ವೃಂದಮವಸೀದತಿ ।।೮೧।।

— *ಅಜ್ಞಾತಮೂಲ*

"ಯಾವ ಸಂಘದಲ್ಲಿ ಬಹಳ ಜನರು ನಾಯಕರಾಗಿರುತ್ತಾರೋ, ಎಲ್ಲರೂ ತಾವೇ ಪಂಡಿತರೆಂದು ತಿಳಿದುಕೊಂಡಿರುತ್ತಾರೋ, ಎಲ್ಲರೂ ಮಹತ್ತ್ವವನ್ನು ಪಡೆಯಲು ಬಯಸುತ್ತಾರೋ, ಆ ಸಂಘವು ಕುಸಿದು ಬೀಳುತ್ತದೆ."

ಯಾವುದೇ ಒಂದು ಸಂಸ್ಥೆಯನ್ನು ಯಶಸ್ವಿಯಾಗಿ ನಡೆಸಬೇಕಾದರೆ, ಉತ್ಸಾಹಶೀಲನೂ ಕಾರ್ಯದಕ್ಷನೂ ಆದ ಒಬ್ಬ ನಾಯಕನಿರಬೇಕೆಂಬ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಭಿನ್ನಾಭಿಪ್ರಾಯನಿರದು. ಅಂತಹ ಸಂಸ್ಥೆ ತುಂಬ ಮುಂದಕ್ಕೆ ಬಂದು ಪ್ರಶಂಸನೀಯವಾದ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳನ್ನು ನಡೆಸಬಲ್ಲದು. ಆ ಸಂಸ್ಥೆಗೆ ಯಾವುದೇ ಒಂದು ಕಾರಣದಿಂದ ಸಮರ್ಥವಾದ ನಾಯಕತ್ವವು ತಪ್ಪಿಹೋದಾಗ, ಅದು ಶೋಚನೀಯವಾದ

ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ಮುಟ್ಟುತ್ತದೆ. ಅದನ್ನು ನಾವು ಕಾಣುತ್ತಲೇ ಇದ್ದೇವೆ. ಇದು ರಾಜ್ಯಪಾಲನಾ-ಸಂಸ್ಥೆಯಾದ ಸರ್ಕಾರಕ್ಕೂ ಅನ್ವಯಿಸತಕ್ಕದ್ದೇ. ಆದರೆ ಯಾವ ನಾಯಕನಿಗಾದರೂ ಅವನಿಗೆ ಸರಿಯಾದ ಸಲಹೆಗಳನ್ನು ನೀಡಿ ಸಹಕರಿಸತಕ್ಕ ಜನರೂ ಇರಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಏಕೆಂದರೆ, ಯಾವ ಒಬ್ಬ ವ್ಯಕ್ತಿಯೂ ಸರ್ವಜ್ಞನೂ ಸರ್ವಶಕ್ತನೂ ಅಲ್ಲ. ಸಲಹೆಗಳನ್ನು ನೀಡತಕ್ಕವರಿಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಆಗಲೂ ಅಪಾಯವು ತಪ್ಪಿದ್ದಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ನಿರಂಕುಶಪ್ರಭುತ್ವವು ಎಲ್ಲಿಯೂ ಯಶಸ್ವಿಯಾಗಲಿಲ್ಲ. ಪ್ರಜಾಪ್ರಭುತ್ವ ಪದ್ಧತಿಯೇ ಉತ್ತಮವೆಂಬ ನಿರ್ಣಯಕ್ಕೆ ಜನರು ಬಂದಿದ್ದಾರೆ.

ಇದರಲ್ಲಿಯೂ ಒಂದು ಭೀತಿ ಇದೆ. ಬಹುನಾಯಕತ್ವವಾಗುವುದೇ ಅದು. ಬಹುನಾಯಕತ್ವಕ್ಕೂ ಅನಾಯಕತ್ವಕ್ಕೂ ಪರಿಣಾಮದಲ್ಲಿ ವ್ಯತ್ಯಾಸವೇನೂ ಇಲ್ಲ.

ಸಂಸ್ಥೆಯ ಸದಸ್ಯರಲ್ಲಿ ಭಿನ್ನಾಭಿಪ್ರಾಯಗಳು ತಲೆದೋರಿದಾಗ, ಅವರ ಸಲಹೆಗಳಲ್ಲೊಂದನ್ನು ಅಂಗೀಕರಿಸುವ ಅಧಿಕಾರವು ನಾಯಕನಿಗಿರಬೇಕು. ಅವನ ನಿರ್ಣಯವನ್ನು ಆಗ ಎಲ್ಲರೂ ಒಂದೇ ಮನಸ್ಸಿನಿಂದ ಒಪ್ಪಿಕೊಂಡಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಆ ಸಂಸ್ಥೆ ಯಶಸ್ವಿಯಾಗುತ್ತದೆ.

ರಾಮಾಯಣದಲ್ಲಿ ವಿಭೀಷಣನ ಶರಣಾಗತಿಯನ್ನು ಒಪ್ಪಿಕೊಳ್ಳುವ ವಿಷಯವಾಗಿ ಕಪಿನಾಯಕರಲ್ಲಿ ಭಿನ್ನಾಭಿಪ್ರಾಯವು ತಲೆದೋರಿತು. ಶ್ರೀರಾಮನ ಅಭಿಪ್ರಾಯವೇ ನಿರ್ಣಾಯಕವಾಯಿತು. ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಜಯ ಲಭಿಸಿತು. ಪಾಂಡವರು ವನವಾಸದಲ್ಲಿದ್ದಾಗ ಭೀಮ, ಅರ್ಜುನ, ದ್ರೌಪದಿಯರು ಕೆಲವು ಅಂಶಗಳಲ್ಲಿ ಭಿನ್ನಾಭಿಪ್ರಾಯಗಳನ್ನು ತಳೆದಿದ್ದರು. ಆದರೆ ಧರ್ಮರಾಜನ ತೀರ್ಪನ್ನು ಎಲ್ಲರೂ ಒಪ್ಪಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದರು. ಭಾರತಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನ ತೀರ್ಪು ನಿರ್ಣಾಯಕವಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಪಾಂಡವರಿಗೆ ಜಯವಾಯಿತು.

ಈ ನೀತಿಯನ್ನು ಪ್ರಸಕ್ತ ಕೇಂದ್ರಸರ್ಕಾರದೊಡನೆ ಹೋಲಿಸಿನೋಡಬಹುದು.

ಭಾರೋಽವಿವೇಕಿನಃ ಶಾಸ್ತ್ರಂ ಭಾರೋ ಜ್ಞಾನಂ ಚ ರಾಗಿಣಃ ।
ಅಶಾಂತಸ್ಯ ಮನೋ ಭಾರೋ ಭಾರೋಽನಾತ್ಮವಿದೋ ವಪುಃ ॥೮೨॥

— *ಯೋಗವಾಸಿಷ್ಠ, ವೈರಾಗ್ಯ, ೧೩-೧೩*

"ವಿಚಾರವನ್ನು ಮಾಡದ ಅವಿವೇಕಿಗೆ ಶಾಸ್ತ್ರವು ಭಾರವೇ. ಸಂಸಾರದ ವ್ಯಾಮೋಹವಿರತಕ್ಕವನಿಗೆ ತತ್ತ್ವಜ್ಞಾನವು ಭಾರವೇ. ಶಾಂತಿಯಿಲ್ಲದವನಿಗೆ ಮನಸ್ಸೇ ಹೊರೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಆತ್ಮಜ್ಞಾನವನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಳ್ಳದವನಿಗೆ ದೇಹವೇ ಹೊರೆ."

ಇದು ವಿಪುಲಾರ್ಥಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡ ಸೂಕ್ತಿ. ಇದರ ಅರ್ಥವ್ಯಾಪ್ತಿಯು ದೊಡ್ಡದು. ಹಲವು ವಿಧದಲ್ಲಿ ಇದನ್ನು ವಿವರಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಿದೆ. ಶಾಸ್ತ್ರಾಭ್ಯಾಸವನ್ನು ಮಾಡುವುದರಿಂದ ವಿಚಾರಶಕ್ತಿಯು ಬೆಳೆಯುತ್ತದೆ. 'ಪ್ರಜ್ಞಾವಿವೇಕಂ ಲಭತೇ ವಿಭಿನ್ನಾಗಮದರ್ಶನೈಃ' ಎಂದು ಭರ್ತೃಹರಿಯು ವಾಕ್ಯಪದೀಯದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ್ದಾನೆ. ಬೇರೆಬೇರೆ ಶಾಸ್ತ್ರಗಳನ್ನೋದುವುದರಿಂದ ಮನುಷ್ಯನ ವಿಚಾರಶಕ್ತಿಯು ಬೆಳೆಯುತ್ತದೆ ಎಂದು ತಾತ್ಪರ್ಯ. ಯಾವುದು ಒಳ್ಳೆಯದು, ಯಾವುದು ಕೆಟ್ಟದ್ದು, ಯಾವುದು ಕರ್ತವ್ಯ, ಯಾವುದು ಕರ್ತವ್ಯವಲ್ಲ - ಇತ್ಯಾದಿ ವಿವೇಕವು ಬೆಳೆದಾಗ ಆತನ ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸವು ಸಾರ್ಥಕವಾದಂತೆ. ಅದಿಲ್ಲದೆ ದುಡುಕಿ ಇಷ್ಟಬಂದಂತೆ ಮಾಡುವವನಿಗೆ ಶಾಸ್ತ್ರಾಧ್ಯಯನವು ನಿಷ್ಫಲವೇ. ತತ್ತ್ವಜ್ಞಾನದಿಂದ ಮಾನವನ ವ್ಯಾಮೋಹವು ತೊಲಗಬೇಕು. ಶೋಕಮೋಹಗಳ ನಿವೃತ್ತಿಯಾಗುವುದೇ ತತ್ತ್ವಜ್ಞಾನದ ಫಲ. ಅದನ್ನು ಸಾಧಿಸಿಕೊಳ್ಳದೆಹೋದಾಗ, ಗಳಿಸಿದ ಜ್ಞಾನವು ವ್ಯರ್ಥವೇ ಸರಿ.

ಸರ್ವರೂ ಸುಖವನ್ನು ಬಯಸುತ್ತಾರೆ. ಹಣದಿಂದ ಸುಖವು ಲಭಿಸುತ್ತದೆ ಎನ್ನುವುದು ಭ್ರಮೆ. ಧನಿಕನಿಗೂ ನಾನಾ ಚಿಂತೆಗಳು ಕಾಡುತ್ತಲೇ ಇರುತ್ತವೆ. ಅವನು ಭೋಗಸಾಮಗ್ರಿಗಳನ್ನು ಗಳಿಸಿದಷ್ಟೂ ಆಸೆ ಹೆಚ್ಚುತ್ತಲೇ ಹೋಗುವುದು. ಮನಸ್ಸಿನ ಶಾಂತಿ ಕದಡಿಹೋಗುತ್ತದೆ. ಮನಃಶಾಂತಿಯಿಲ್ಲದಾಗ ಸುಖವೆಲ್ಲಿಂದ ಬರಬೇಕು? 'ಅಶಾಂತಸ್ಯ ಕುತಃ ಸುಖಮ್' - ಶಾಂತಿಯಿಲ್ಲದವನಿಗೆ ಸುಖವೆಲ್ಲಿಯದು? ಶ್ರೀಮಂತರಾಷ್ಟ್ರವೆಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಅಮೆರಿಕದಲ್ಲಿರುವಷ್ಟು ಆತ್ಮಹತ್ಯೆಯ ಪ್ರಕರಣಗಳು ಇನ್ನಾವ ರಾಷ್ಟ್ರದಲ್ಲೂ ಇಲ್ಲ. ಅಲ್ಪ ಕಾರಣಕ್ಕಾಗಿ ಕೊಲೆಗಳ ಸರಮಾಲೆಯೇ ನಡೆಯುತ್ತಲಿದೆ. ಮನಸ್ಸಿಗೆ ನೆಮ್ಮದಿಯಿಲ್ಲದಿರುವುದೇ ಇದಕ್ಕೆ ಕಾರಣ. ತೃಪ್ತಿಯಿಲ್ಲದೆ ನೆಮ್ಮದಿ ಇಲ್ಲ. ಮದ್ಯವನ್ನು ಕುಡಿಯುವುದೂ, ನಾನಾ ಮಾದಕದ್ರವ್ಯಗಳನ್ನು ಸೇವಿಸುವುದೂ ಮನಃಶಾಂತಿ ಇಲ್ಲದ್ದರಿಂದ. ಯಾವ ಬಗೆಯಿಂದಲೂ ಮನಃಶಾಂತಿಯು ದೊರಕದೆಹೋದಾಗ ಆತ್ಮಹತ್ಯೆಗೆ ತೊಡಗುತ್ತಾರೆ. ನಿದ್ರೆಯಲ್ಲಾದರೂ ಶಾಂತಿಯು

ಲಭಿಸಲೆಂದರೆ, ನಿದ್ರೆಯೇ ಬರುವುದಿಲ್ಲ. ನಿದ್ರೆಯ ಗುಳಿಗೆಯ ಸೇವನೆ ಆರಂಭವಾಗುತ್ತದೆ. ಅಶಾಂತಿಗೆ ಕಾರಣವಾದ ಮನಸ್ಸೇ ಅವನಿಗೆ ಹೊರೆ.

ನಮಗೆ ಕಣ್ಣು, ಕೈ, ಕಾಲು ಮೊದಲಾದ ಇಂದ್ರಿಯಗಳು ಲಭಿಸಿವೆ. ಜ್ಞಾನಶಕ್ತಿ ಇದೆ. ಇನ್ನಾವ ಪ್ರಾಣಿಗೂ ಇಲ್ಲದಷ್ಟು ಸೌಕರ್ಯಗಳು ಮನುಷ್ಯನಿಗೆ ದೊರಕಿವೆ. ಮನುಷ್ಯನು ಬಾಹ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ಎಲ್ಲ ವಸ್ತುಗಳನ್ನೂ ಪರೀಕ್ಷಿಸಿ ನೋಡಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸುತ್ತಾನೆ. ವಿಜ್ಞಾನವು ಮಾಡುತ್ತಿರುವ ಕೆಲಸ ಅದೇ. ತನ್ನ ಆವಶ್ಯಕತೆಗಳನ್ನು ಪೂರ್ಣಮಾಡಿ ಕೊಳ್ಳುವಷ್ಟು ವಿಜ್ಞಾನವು ಅಗತ್ಯವೇ ಹೌದು. ಅದಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಬೆಳೆದರೆ, ಜಗತ್ತಿಗೆ ವಿಪತ್ತು ನಿಶ್ಚಿತ. ಹೊರಗೆ ಹುಡುಕತಕ್ಕವನು ತಾನು ಯಾರೆಂಬುದನ್ನೇ ಹುಡುಕಿ ತಿಳಿದು ಕೊಂಡಿಲ್ಲ. ಆತ್ಮಜ್ಞಾನವನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಳ್ಳುವುದೇ ಮನುಷ್ಯನ ಪರಮಧ್ಯೇಯವಾಗಬೇಕು. ಆಗ ಮಾತ್ರ ಸಕಲ ಸೌಕರ್ಯಗಳನ್ನೂ ಪಡೆದುಕೊಂಡಿರುವ ಮನುಷ್ಯದೇಹವು ಸಾರ್ಥಕವಾದೀತು. ಆತ್ಮಜ್ಞಾನವನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಯಾವನು ಪ್ರಯತ್ನಿಸು ವುದಿಲ್ಲವೋ, ಅವನಿಗೆ ಈ ದೇಹವು ಬಂದದ್ದೇ ಹೊರೆಯೆನ್ನುವುದು ಉಚಿತ.

ಕ್ಷೀಣಃ ಕ್ಷೀಣಃ ಸಮೀಪತ್ವಂ ಪೂರ್ಣಃ ಪೂರ್ಣೋಽತಿದೂರತಾಂ ।
ಉಪೈತಿ ಮಿತ್ರಾದ್ಯಚ್ಚಂದ್ರೋ ಯುಕ್ತಂ ತನ್ಮಲಿನಾತ್ಮನಃ ॥೮೩॥

— *ಸುಭಾಷಿತರತ್ನ-ಭಾಂಡಾಗಾರ*

"ಚಂದ್ರನು ಕ್ಷೀಣನಾದಷ್ಟೂ ಮಿತ್ರನಾದ ಸೂರ್ಯನ ಹತ್ತಿರಕ್ಕೆ ಬರುತ್ತಾ ಇರುತ್ತಾನೆ. ಮೈಯಲ್ಲಿ ತುಂಬಿಕೊಂಡು ಪೂರ್ಣನಾದಂತೆಲ್ಲ ದೂರದೂರಕ್ಕೆ ಹೋಗಿಬಿಡುತ್ತಾನೆ. ಕಳಂಕಿತನಾದ ಆತನಿಗೆ ಆ ಸ್ವಭಾವವು ಯುಕ್ತವೇ ಹೌದು."

ಹುಣ್ಣಿಮೆಯಾದಮೇಲೆ ಕೃಷ್ಣಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಚಂದ್ರನು ತನ್ನ ಷೋಡಶಕಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದೊಂದನ್ನೂ ಕಳೆದುಕೊಂಡು ಪ್ರತಿದಿನವೂ ಕ್ಷೀಣನಾಗುತ್ತಾನೆ. ಕ್ಷೀಣನಾದಷ್ಟೂ ಸೂರ್ಯನ ಹತ್ತಿರಕ್ಕೆ ಬರುತ್ತಾನೆ. ರಾತ್ರಿಯ ಹೊತ್ತು ಚಂದ್ರಗತಿಯನ್ನು ಪರೀಕ್ಷಿಸಿದರೆ ಇದು ಗೊತ್ತಾಗುತ್ತದೆ. ಅಮಾವಾಸ್ಯೆಯ ದಿನವಂತೂ ಸೂರ್ಯನ ಬಳಿಯಲ್ಲಿ ಮರೆಯಾಗಿ ಕಾಣಿಸುವುದೇ ಇಲ್ಲ. ಅನಂತರ ಶುಕ್ಲಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ದಿನದಿನವೂ

ಸೂರ್ಯರಶ್ಮಿಗಳಿಂದ ಪೂರ್ಣನಾಗುತ್ತಾನೆ. ಪೂರ್ಣನಾದಷ್ಟೂ ಸೂರ್ಯನಿಂದ ದೂರ ಹೋಗಿ ಹುಣ್ಣಿಮೆಯ ರಾತ್ರಿ ನೇರವಾಗಿ ಸೂರ್ಯನಿಗೆ ಎದುರಾಳಿಯಾಗಿಬಿಡುತ್ತಾನೆ. ಸೂರ್ಯನಿಂದ ಹೀಗೆ ಸಹಾಯವನ್ನು ಪಡೆದು ಅವನನ್ನೇ ದೂರಮಾಡುವುದು ಯುಕ್ತವೇ? - ಎಂದರೆ, ಹೌದು, ಮಲಿನಮನಸ್ಸಿನ ಕೃತಘ್ನರ ಸ್ವಭಾವವೇ ಇಂತಹದು - ಎಂದು ಉತ್ತರ.

'ಮಿತ್ರ' ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಸೂರ್ಯನೆಂದೂ ಸ್ನೇಹಿತನೆಂದೂ ಎರಡು ಅರ್ಥಗಳಿವೆ. ಚಂದ್ರನಲ್ಲಿ ಕಪ್ಪಾದ ಕಳಂಕವು ಇರುವುದರಿಂದ ಅವನು ಮಲಿನಾತ್ಮ-ಮಲಿನಶರೀರ. ಕೃತಘ್ನತೆಯಿಂದ ತುಂಬಿದ ಕೊಳಕುಮನಸ್ಸಿನವನು ಮಲಿನಾತ್ಮ. ಚಂದ್ರನಿಗೆ ಸ್ವಯಂಪ್ರಕಾಶವಿಲ್ಲ. ಸೂರ್ಯರಶ್ಮಿಗಳನ್ನು ಪಡೆದು ಅವನು ಪ್ರಕಾಶಿಸುತ್ತಾನೆ. ಸೂರ್ಯರಶ್ಮಿಗಳೇ ಚಂದ್ರನ ಮೇಲೆ ಬಿದ್ದು ಪ್ರತಿಫಲಿತವಾಗಿ ಭೂಮಿಯ ಕಡೆಗೆ ಬಂದಾಗ ಬೆಳದಿಂಗಳೆನಿಸುತ್ತವೆ. ಕೃತಘ್ನನು ಕಷ್ಟಬಂದಾಗ ಸ್ನೇಹಿತನ ಮನೆಗೆ ಹೋಗಿ ಅವನನ್ನು ಓಲೈಸಿ ಹಣವನ್ನು ಪಡೆದು ಮರೆಯಾಗುತ್ತಾನೆ. ತನ್ನ ಕೆಲಸವಾದ ಮೇಲೆ ಸ್ನೇಹಿತನನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ದೂರಸರಿಯುತ್ತಾನೆ. ಇದನ್ನು ಚಿತ್ರಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಕವಿಯು ಸುಂದರವಾದ ಉದಾಹರಣೆಯನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆ.

ಕೃತಘ್ನರ ಸ್ವಭಾವವನ್ನು ವರ್ಣಿಸುವುದು ಕವಿಯ ಉದ್ದೇಶ. ವರ್ಣಿಸಿರುವುದು ಚಂದ್ರನನ್ನು. ಆದ್ದರಿಂದ ಇದಕ್ಕೆ ಅನ್ಯೋಕ್ತಿಯೆಂದು ಹೆಸರು. ಇದು ಅಪ್ರಸ್ತುತ ಪ್ರಶಂಸೆಯೆಂಬ ಕಾವ್ಯಾಲಂಕಾರದಲ್ಲಿ ಸೇರುತ್ತದೆ. ಅಪ್ರಸ್ತುತನಾದ ಚಂದ್ರನನ್ನು ವರ್ಣಿಸಿ ಪ್ರಸ್ತುತನಾದ ಕೃತಘ್ನನ ಸ್ವಭಾವವನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಗೊಳಿಸಿದ್ದರಿಂದ ಈ ಹೆಸರು ಬಂದಿದೆ. ಸಂಸ್ಕೃತಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಈ ಬಗೆಯ ಅನ್ಯೋಕ್ತಿಗಳು ಅಪಾರವಾಗಿವೆ.

ವಿತ್ತಂ ಬಂಧುರ್ವಯಃ ಕರ್ಮ ವಿದ್ಯಾ ಭವತಿ ಪಂಚಮೀ ।
ಏತಾನಿ ಮಾನ್ಯಸ್ಥಾನಾನಿ ಗರೀಯೋ ಯದ್ಯದುತ್ತರಮ್ ॥೮೪॥

— *ಮನುಸ್ಮೃತಿ, ೨-೧೩೬*

"ಐಶ್ವರ್ಯ, ಬಂಧುತ್ವ, ವಯಸ್ಸು, ಆಚರಿಸುವ ಕಾರ್ಯ, ವಿದ್ಯೆ - ಈ ಐದು ಗೌರವಕ್ಕೆ ಪಾತ್ರವಾದವು. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಹಿಂದಿನದಕ್ಕಿಂತ ಮುಂದೆಮುಂದಿನದು ಹೆಚ್ಚಿನದು."

ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬ ಮನುಷ್ಯನೂ ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ತನಗೊಂದು ಗೌರವ ಸ್ಥಾನವಿದೆಯೆಂದು ತಿಳಿದುಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆ. ಇದೇ ಆತ್ಮಗೌರವ (self-respect). ಗೌರವವೆಂಬ ಶಬ್ದವು 'ಗುರು'ವಿನಿಂದ ಬಂದಿದೆ. ಗುರುವಿಗೆ ಸಲ್ಲಬೇಕಾದ ಮಾನ್ಯತೆ ಗೌರವ. ವಿದ್ಯಾಗುರುವಿಗೆ ಸಲ್ಲಬೇಕಾದ ಮರ್ಯಾದೆ ಇದು. ಕ್ರಮವಾಗಿ ಈ ಶಬ್ದದ ಅರ್ಥವು ಸಡಲಿ ಹರಡಿಕೊಂಡಿತು.

ಗುರುವೆಂದರೆ ದೊಡ್ಡವನು, ಹಿರಿಯ, ಪ್ರತಿಷ್ಠಿತ, ಗಟ್ಟಿಗ, ತೂಕವುಳ್ಳದ್ದು - ಎಂಬ ಅರ್ಥವೂ ಇದೆ. ನಾಗರಿಕ ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಅವರವರ ಯೋಗ್ಯಾತಾನುಸಾರವಾಗಿ ಮರ್ಯಾದೆಯು ಸಲ್ಲಬೇಕಾದದ್ದು ಯುಕ್ತವೇ. ಆದರೆ ಯಾವಯಾವ ನಿಮಿತ್ತದಿಂದ ಇದು ಸಲ್ಲುತ್ತದೆ? ಸಲ್ಲಿಕೆಯಲ್ಲಿ ತಾರತಮ್ಯವೂ ಉಂಟೇ? - ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ಉತ್ತರವಾಗಿ ಮೇಲ್ಕಂಡ ಮನುಸ್ಮೃತಿಯ ವಚನವಿದೆ. ಶ್ರೀಮಂತ, ಅತ್ತೆ ಮಾವ ಮೊದಲಾದ ಬಂಧು, ವಯಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಹಿರಿಯನಾದವನು, ಶಾಸ್ತ್ರೋಕ್ತವಾದ ಕರ್ಮಾಚರಣೆಯನ್ನಿಟ್ಟುಕೊಂಡವನು - ಇವರೂ ಸಹ ವಿದ್ಯಾ ಗುರುವಿನಂತೆ ಮಾನ್ಯರು. ಶ್ರೀಮಂತನಿಗಿಂತ ಬಂಧುವಿಗೆ, ಅವನಿಗಿಂತ ವಯಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಅಧಿಕನಾದ ಹಿರಿಯನಿಗೆ, ಹಿರಿಯನಿಗಿಂತಲೂ ವಿಹಿತಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಸರಿಯಾಗಿ ಪಾಲಿಸತಕ್ಕವನಿಗೆ, ಆತನಿಗಿಂತಲೂ ವಿದ್ಯಾಗುರುವಿಗೆ ಅಧಿಕವಾದ ಮರ್ಯಾದೆಯು ಸಲ್ಲಬೇಕೆಂದು ಮನುಸ್ಮೃತಿಯು ವಿಧಿಸಿದೆ. ಹಣಕ್ಕೆ ಕನಿಷ್ಠಸ್ಥಾನವನ್ನೂ ವಿದ್ಯೆಗೆ ಗರಿಷ್ಠಸ್ಥಾನವನ್ನೂ ಕೊಡಲಾಗಿದೆ - ಎಂಬುದನ್ನು ಗಮನಿಸಬೇಕು.

ಆಪಸ್ತಂಬಧರ್ಮಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯೆಗಿಂತ ವಯಸ್ಸು ಅಧಿಕಮಾನ್ಯವೆಂದೂ ವಯಸ್ಸಿಗಿಂತ ವೇದಾರ್ಥವಿಜ್ಞಾನವು ಅಧಿಕವೆಂದೂ ಹೇಳಿದೆ. "ಶ್ರುತಂ ತು ಸರ್ವೇಭ್ಯೋ ಗರೀಯಃ". ಶ್ರುತ = ವೇದಾರ್ಥವಿಜ್ಞಾನ. ಆದ್ದರಿಂದ ಮನುಸ್ಮೃತಿಯಲ್ಲಿಯೂ ವಿದ್ಯೆ ಎಂದರೆ ಶ್ರುತವೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಧರ್ಮಸೂತ್ರದ ಪ್ರಕಾರ, ಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞನಾದ ವಿದ್ವಾಂಸನಿಗಿಂತ ವಯಸ್ಸಿನಿಂದ ಅಧಿಕನೂ ಅವನಿಗಿಂತ ವೇದಾರ್ಥವಿಜ್ಞಾನಿಯೂ ಪೂಜ್ಯರಾಗುತ್ತಾರೆ. ಕರ್ಮವೆಂದರೆ ಶಾಸ್ತ್ರವಿಹಿತ ಕರ್ಮಾಚರಣೆ.

ಈ ಕ್ರಮವು ದೇಶಕಾಲಗಳ ಮಹಿಮೆಯಿಂದ ಬದಲಾಯಿಸುತ್ತಿದೆ. ಈಗ ಕರ್ಮವೆಂದರೆ ಸರ್ಕಾರದಲ್ಲಿರುವ ಅಧಿಕಾರ. ಈ ಅಧಿಕಾರಸಂಪತ್ತಿಗೆ ಸರ್ವಗರಿಷ್ಠವಾದ ಮಾನ್ಯತೆ. ಎರಡನೆಯ ಸ್ಥಾನವು ಐಶ್ವರ್ಯಕ್ಕೆ. ವಿದ್ಯೆಗೆ ಕನಿಷ್ಠಸ್ಥಾನ! ಶ್ರುತಕ್ಕೆ ಯಾವ ಪೂಜ್ಯ ಸ್ಥಾನವೂ ಇಲ್ಲ; ಸದ್ಯಕ್ಕೆ ಹಿಂದೂಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ನಿಂದಾಸ್ಥಾನ ಉಂಟು!

ಪ್ರಾತರ್ದ್ಯೂತಪ್ರಸಂಗೇನ ಮಧ್ಯಾಹ್ನೇ ಸ್ತ್ರೀಪ್ರಸಂಗತಃ ।
ರಾತ್ರೌ ಚೌರ್ಯಪ್ರಸಂಗೇನ ಕಾಲೋ ಗಚ್ಛತಿ ಧೀಮತಾಮ್ ॥೮೫॥

— ಅಜ್ಞಾತಮೂಲ

"ಬೆಳಗಿನಲ್ಲಿ ಜೂಜಾಡುವುದರಿಂದಲೂ, ಮಧ್ಯಾಹ್ನದಲ್ಲಿ ಸ್ತ್ರೀಸಂಬಂಧಿಯಾದ ವ್ಯವಹಾರದಿಂದಲೂ, ರಾತ್ರಿಯಲ್ಲಿ ಕಳ್ಳತನದ ಕಥೆಯಿಂದಲೂ ಬುದ್ಧಿಶಾಲಿಗಳು ತಮ್ಮ ಕಾಲವನ್ನು ಕಳೆಯುತ್ತಾರೆ!"

ಇದೊಂದು ಚಮತ್ಕಾರಿಯಾದ ಶ್ಲೋಕ. ಇದರ ನಿಜವಾದ ಅರ್ಥ ಬೇರೆ. ಮಹಾಭಾರತದಲ್ಲಿ ಕೌರವ-ಪಾಂಡವರು ಜೂಜಾಡುವ ಪ್ರಸಂಗದ ವರ್ಣನೆಯುಂಟು. ಈ ದ್ಯೂತಪ್ರಸಂಗವೇ ಮಹಾಭಾರತದ ಕಥೆಗೆ ಮೂಲಕಾರಣ. ಶ್ರೀಮದ್ರಾಮಾಯಣದಲ್ಲಿ ಸ್ತ್ರೀಪ್ರಸಂಗವು ಮುಖ್ಯವಾಗಿದೆ. ಕಾಮಲಂಪಟನಾದ ರಾವಣನು ಸೀತಾಪಹರಣ ಮಾಡಿದ್ದರಿಂದ ರಾಮಾಯಣದ ಕಥೆ ಬೆಳೆದಿದೆ. ಭಾಗವತದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನು ಬೆಣ್ಣೆಯನ್ನು ಕದಿಯುತ್ತಿದ್ದನೆಂಬ ಕಥೆಯುಂಟು. ನಮ್ಮ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ತುಂಬ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯನ್ನು ಪಡೆದ ಗ್ರಂಥಗಳು ಈ ಮೂರು. ರಾಮಾಯಣ, ಭಾರತ, ಭಾಗವತಗಳನ್ನು ಓದುವುದು, ಕೇಳುವುದು - ಈ ಪ್ರಕಾರವಾಗಿ ಸಜ್ಜನರು ತಮಗಿರುವ ಕಾಲವನ್ನು ವಿನಿಯೋಗಿಸಬೇಕು. ಇದು ಬುದ್ಧಿವಂತರ ಲಕ್ಷಣ - ಎಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯ.

'ಪ್ರಗತಿಶೀಲ'ರಾದ ವಿಚಾರವಾದಿಗಳು ಈ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನವನ್ನು ಒಪ್ಪುವುದಿಲ್ಲ. ಅವರ ವಿಚಾರ ಹೀಗೆ: ಅರ್ಥಕಾಮಗಳೆರಡೇ ನಾವು ಸಾಧಿಸಬೇಕಾದ ಪುರುಷಾರ್ಥಗಳು. ಜೀವಾತ್ಮನನ್ನೂ ಜನ್ಮಾಂತರವನ್ನೂ ನಾವು ಒಪ್ಪುವುದಿಲ್ಲವಾದ್ದರಿಂದ ಮೋಕ್ಷದ ಕಲ್ಪನೆಗೆ ಬುಡವಿಲ್ಲ. ಮೋಕ್ಷವಿಲ್ಲದ ಮೇಲೆ ಧರ್ಮದ ಕಲ್ಪನೆ ಅನಾವಶ್ಯಕ. ನಮ್ಮದು ಧರ್ಮನಿರಪೇಕ್ಷವಾದ ರಾಜ್ಯ. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಧರ್ಮಶಾಸ್ತ್ರವನ್ನು ಲೆಕ್ಕಿಸದೆ ಹೊಸಹೊಸ ಕಾನೂನುಗಳನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದೇವೆ. ಸಂವಿಧಾನವನ್ನು ಸಹ ನಾವು ಬದಲಾಯಿಸುತ್ತಿದ್ದೇವೆ. ಮೇಲ್ಕಂಡ ನೀತಿಶ್ಲೋಕವನ್ನು ಜಗ್ಗಾಡಿ ಇಲ್ಲದ ಅರ್ಥವನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸುವುದೇಕೆ? ಯಥಾಶ್ರುತವಾದ ಅರ್ಥವೇ ಇದ್ದುಕೊಂಡಿರಲಿ. ದ್ಯೂತ, ಸ್ತ್ರೀಪ್ರಸಂಗ, ಚೌರ್ಯಾದಿಗಳಿಂದಲೇ ಅಲ್ಲವೆ ಅರ್ಥಕಾಮಗಳು ಸಿದ್ಧಿಸುವುದು? ಶ್ಲೋಕದ ಅರ್ಥವನ್ನು ಜಗ್ಗಾಡತಕ್ಕವರು ಬ್ರಹ್ಮಸೃಷ್ಟಿಯನ್ನೊಪ್ಪುವ ಮೂಢನಂಬಿಕೆಯವರು. ಈ ಶ್ಲೋಕಗಳನ್ನು ನೋಡಿ:

ಪ್ರಾತರ್ವಾರ್ತಾಪ್ರಸಂಗೇನ ಪೂರ್ವಾಹ್ಣೇ ಚಾರ್ಥಚಿಂತಯಾ ।
ತಲ್ಲಾಭಚಿಂತಯಾ ಪಶ್ಚಾತ್ ಪರಾಹ್ಣೇ ಮಿತ್ರಸಂಗತಃ ॥
ಸಾಯಂ ಮದ್ಯಪ್ರಸಂಗೇನ ದ್ಯೂತೇನ ಕಲಹೇನ ವಾ ।
ಕೂಟೋಪಾಯಪ್ರಯೋಗೇಣ ಪೂರ್ವರಾತ್ರೇ ಚರೇತ್ ಸುಧೀಃ ॥
ತತಃ ಕಾಮಪ್ರಸಂಗೇನ ನಿದ್ರಯಾ ಚ ನಿಶಾಂ ನಯೇತ್ ।
ಏವಂ ಜೀವನಸಾರ್ಥಕ್ಯಂ ಯಸ್ಯಾಸೌ ಪುರುಷೋತ್ತಮಃ ॥

ಪ್ರಾತಃಕಾಲದಲ್ಲಿ ವಾರ್ತಾಪತ್ರಿಕೆಗಳನ್ನೋದುವುದರಿಂದಲೂ ಆ ವಿಷಯವನ್ನು ಚರ್ಚಿಸುವುದರಿಂದಲೂ ಕಾಲವನ್ನು ಕಳೆಯಬೇಕು. ಅನಂತರ ಪೂರ್ವಾಹ್ಣದಲ್ಲಿ ಧನಪ್ರಾಪ್ತಿ ಹೇಗೆಂಬುದನ್ನು ಆಲೋಚಿಸುತ್ತ, ಮಧ್ಯಾಹ್ನದಲ್ಲಿ ಹಣದ ಗಳಿಕೆಗೆ ಉಪಾಯವೇನೆಂಬುದನ್ನು ನಿಶ್ಚಯಿಸಿಕೊಂಡು, ಅಪರಾಹ್ನದಲ್ಲಿ ಮಿತ್ರರೊಡನೆ ಸಮಾಲೋಚಿಸಬೇಕು. ಸಾಯಂಕಾಲ ಮದ್ಯಪಾನ, ಜೂಜು ಅಥವಾ ಜಗಳಗಳಿಂದ ಮನೋರಂಜನೆಯನ್ನು ಪಡೆಯತಕ್ಕದ್ದು. ರಾತ್ರಿಯಾದೊಡನೆ ಇಷ್ಟಸಿದ್ಧಿಗಾಗಿ ಕಪಟೋಪಾಯವನ್ನು ಆಚರಿಸುವುದು ಯುಕ್ತ. ಮಧ್ಯರಾತ್ರಿಯಾದ ಮೇಲೆ ಕಾಮಪ್ರಸಂಗದಿಂದಲೂ ನಿದ್ರೆಯಿಂದಲೂ ರಾತ್ರಿಯನ್ನು ಕಳೆಯುವುದು ಉತ್ತಮ. ಈ ಪ್ರಕಾರದಲ್ಲಿ ಯಾವನು ಅರ್ಥಕಾಮಗಳನ್ನು ಗಳಿಸಿ ಭೋಗಿಸಿ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಸಾರ್ಥಕ್ಯವನ್ನು ಕಂಡುಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೋ ಆತನೇ ಪುರುಷೋತ್ತಮನೆನ್ನಬಹುದು.

ಇಂದಿಗೆ ಈ ಶ್ಲೋಕಗಳು ಪ್ರಮಾಣಭೂತವಾದವು. ಇದು ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರಸೃಷ್ಟಿ!

ಗುಣೇಷು ಯತ್ನಃ ಕ್ರಿಯತಾಂ ಕಿಮಾಟೋಪೈಃ ಪ್ರಯೋಜನಮ್ ।
ವಿಕ್ರೀಯಂತೇ ನ ಘಂಟಾಭಿಃ ಗಾವಃ ಕ್ಷೀರವಿವರ್ಜಿತಾಃ ॥೮೬॥

— ಅಜ್ಞಾತಮೂಲ

"ಗುಣಗಳ ಸಂಪಾದನೆಗಾಗಿ ಪ್ರಯತ್ನಿಸು. ಅಬ್ಬರ-ಆಡಂಬರಗಳಿಂದ ಯಾವ ಪ್ರಯೋಜನವಾದೀತು? ಹಸುಗಳಲ್ಲಿ ಹಾಲಿಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಬರಿಯ ಘಂಟಾನಾದದಿಂದ ಅವುಗಳ ಮಾರಾಟವಾಗುವುದಿಲ್ಲ."

ಹಣ, ಅಧಿಕಾರ, ಕೀರ್ತಿ - ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಮನುಷ್ಯನ ಆಸೆ ಅಧಿಕವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಈ ತ್ರಿಮೂರ್ತಿಗಳನ್ನು ಒಲಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದೇ ಜೀವನದ ಗುರಿಯೆಂದು ತಿಳಿದವರಿದ್ದಾರೆ.

ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಹಣದ ಮೇಲಿನ ವ್ಯಾಮೋಹ ಅಧಿಕವಾದದ್ದು. ಸಕಲ ಸುಖಪ್ರಾಪ್ತಿಯೂ ಹಣಕ್ಕೆ ಅಧೀನವಾಗಿದೆಯೆಂಬ ನಂಬಿಕೆ ಇದಕ್ಕೆ ಕಾರಣ. ಅರ್ಹತೆಯಿಲ್ಲದೆ ಧನಸಂಪಾದನೆಯಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಅರ್ಹತೆ ಅನ್ಯಾಯದ ಮೂಲಕವಾದರೂ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ಕಳ್ಳತನ, ವಂಚನೆ ಮೊದಲಾದ್ದರಿಂದಲೂ ಧನವನ್ನು ಗಳಿಸುತ್ತಾರೆ. ಅದಕ್ಕೂ ಒಂದು ಸಾಮರ್ಥ್ಯವು ಬೇಕು! ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಅದು ಸಾಧ್ಯವಾದದ್ದಲ್ಲ.

ಅಧಿಕಾರ, ಕೀರ್ತಿಗಳ ಗಳಿಕೆಗೂ ಅರ್ಹತೆ ಬೇಕು. ಬರಿಯ ಅಬ್ಬರ-ಆಡಂಬರಗಳಿಂದ ಇವು ದೊರೆಯಲಾರವೆಂದು ಈ ನೀತಿಶ್ಲೋಕದ ಹೇಳಿಕೆ. ಹಸುಗಳಲ್ಲಿ ಹಾಲಿಲ್ಲದಿದ್ದರೆ, ಅವುಗಳ ಕೊರಳಿಗೆ ಕಟ್ಟಿದ ಗಂಟೆಯ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಮರುಳಾಗಿ ಯಾರೂ ಅವನ್ನು ಕೊಳ್ಳುವುದಿಲ್ಲ - ಎಂಬ ದೃಷ್ಟಾಂತವೇನೋ ಸರಿಯಾಗಿದೆ. ಹಿಂದೆ ಏಕಸ್ವಾಮ್ಯದ ರಾಜರ ಆಡಳಿತವಿದ್ದಾಗ ಈ ಹೇಳಿಕೆ ಸತ್ಯವಾಗಿದ್ದೀತು. ತಕ್ಕ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವಿಲ್ಲದವರನ್ನು ಅಧಿಕಾರಕ್ಕೇರಿಸಿದರೆ ತಮ್ಮ ಆಡಳಿತವೇ ಕೆಡುತ್ತದೆ ಎಂಬ ಅರಿವು ರಾಜರಿಗಿತ್ತು. ಉತ್ತಮವಾದ ವಿದ್ಯಾರ್ಹತೆಯಿಲ್ಲದವರನ್ನು ಅವರು ತಮ್ಮ ಆಸ್ಥಾನಗಳಿಗೆ ಸೇರಿಸುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ.

ಈಗ ಕಾಲ ಬದಲಾಯಿಸಿದೆ. ಈಗಿನ ಪ್ರಜಾತಂತ್ರದಲ್ಲಿ ಯಾರ ಆಡಳಿತ ಕೆಡುತ್ತದೆ? ಯಾರ ಆಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ಅಪಕೀರ್ತಿ ಬರುತ್ತದೆ? ಜಾಹಿರಾತಿನ ಘಂಟಾನಾದದಿಂದಲೇ ಪದಾರ್ಥಗಳ ವ್ಯಾಪಾರವು ಹೆಚ್ಚುತ್ತಿದೆಯಲ್ಲವೆ? ರಾಜಕೀಯಸ್ಥನು ನಯವಂಚನೆಗಳಿಂದ ಮತಗಳನ್ನು ಗಳಿಸಿ ಅಧಿಕಾರಕ್ಕೆ ಏರುತ್ತಾನೆ. ನಾನಾ ಪ್ರಶಸ್ತಿಗಳನ್ನು ಗಳಿಸಿ ಕೀರ್ತಿವಂತರಾಗಿರುವವರ ಪಟ್ಟಿಗಳನ್ನು ಸರ್ಕಾರವು ಪ್ರಕಟಿಸುತ್ತಲೇ ಇರುತ್ತದೆ. ಪಟ್ಟಿಯಲ್ಲಿರತಕ್ಕವರ ನಾಮಧೇಯಗಳನ್ನು ಗಮನಿಸಿದಾಗ ಒಂದು ಪ್ರಾಚೀನ ಶ್ಲೋಕವು ನೆನಪಿಗೆ ಬರುತ್ತದೆ:

> **ಕಾಚಂ ಮಣಿಂ ಕಾಂಚನಮೇಕಸೂತ್ರೇ**
> **ಗ್ರಥ್ನಾತಿ ಬಾಲಾ ನ ಹಿ ತದ್ವಿಚಿತ್ರಮ್ ।**
> **ವಿಶೇಷವಿತ್ ಪಾಣಿನಿರೇಕಸೂತ್ರೇ**
> **ಶ್ವಾನಂ ಯುವಾನಂ ಮಘವಾನಮಾಹ ॥**

"ಒಬ್ಬ ಹುಡುಗಿ ಹಾರವನ್ನು ಮಾಡುವಾಗ ಒಂದೇ ದಾರದಲ್ಲಿ ಗಾಜಿನಮಣಿ, ಹವಳ ಮೊದಲಾದ ಉತ್ತಮ ಮಣಿ, ಚಿನ್ನದ ಗುಂಡುಗಳನ್ನು ಒಟ್ಟಿಗೆ ಸೇರಿಸಿಬಿಡುತ್ತಾಳೆ.

ಇದೇನೂ ಅಚ್ಚರಿಯಲ್ಲ; ಹುಡುಗಿ ತಾರತಮ್ಯವನ್ನರಿಯದವಳು. ಆದರೆ ವಿದ್ವಾಂಸನಾದ ಪಾಣಿನಿ ಒಂದೇ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ (ದಾರದಲ್ಲಿ) ನಾಯಿ, ಯುವಕ, ದೇವೇಂದ್ರ - ಇವರನ್ನು ಸೇರಿಸಿಬಿಟ್ಟಿದ್ದಾನಲ್ಲ!"

(ಟಿಪ್ಪಣಿ : ಪಾಣಿನಿಯು 'ಶ್ವಯುವಮಘೋನಮತದ್ಧಿತೇ' ಎಂಬ ವ್ಯಾಕರಣ ಸೂತ್ರವನ್ನು ರಚಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಶ್ವ=ನಾಯಿ; ಯುವ=ಯುವಕ; ಮಘವನ್=ದೇವೇಂದ್ರ. ರೂಪಸಿದ್ಧಿಗಾಗಿ ಈ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಒಂದೇ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಸೇರಿಸಲಾಗಿದೆ.)

ತಾರತಮ್ಯವನ್ನರಿತಿದ್ದರೂ ಸರ್ಕಾರವೇ ಇಂತಹ ಕೆಲಸವನ್ನು ಮಾಡುವಾಗ ಏನೆನ್ನಬೇಕು? ಅಚ್ಚರಿ ಎನ್ನಬೇಕೆ? ಅಜ್ಞಾನ ಎನ್ನಬೇಕೆ? ಅಥವಾ ಉದ್ದೇಶಪೂರ್ವಕ ಎನ್ನಬೇಕೆ?

ವೃತ್ತಂ ಯತ್ನೇನ ಸಂರಕ್ಷೇತ್ ವಿತ್ತಮಾಯಾತಿ ಯಾತಿ ಚ
ಅಕ್ಷೀಣೋ ವಿತ್ತತಃ ಕ್ಷೀಣಃ ವೃತ್ತತಸ್ತು ಹತೋ ಹತಃ।।೮೭।।

— *ಮಹಾಭಾರತ*

"ಪ್ರಯತ್ನಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ತನ್ನ ಚಾರಿತ್ರವನ್ನು ರಕ್ಷಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಹಣವಾದರೋ ಬರುತ್ತದೆ, ಹೋಗುತ್ತದೆ. ಸಚ್ಚಾರಿತ್ರವುಳ್ಳವನು ಹಣದಿಂದ ಕ್ಷೀಣನಾದರೂ ಕ್ಷೀಣನಲ್ಲ , ಬಡವನಲ್ಲ. ಯಾವನ ನಡತೆ ಕೆಟ್ಟಿದೆಯೋ ಅವನು ಹಣವಂತನಾದರೂ ದರಿದ್ರನೇ - ಸತ್ತಹಾಗೆಯೇ ಸರಿ."

ವಿತ್ತ, ವೃತ್ತ - ಎಂಬುದೆರಡು ಮನುಷ್ಯನ ಆಸ್ತಿ. ಸಂಪಾದಿಸು ಎಂಬ ಅರ್ಥವಿರುವ 'ವಿದ' ಧಾತುವಿನಿಂದ 'ವಿತ್ತ' ಶಬ್ದವು ಹುಟ್ಟಿದೆ. ದುಡಿದು ಸಂಪಾದಿಸಿದ್ದು ವಿತ್ತ. ಹಣ, ಮನೆ, ಹೊಲ ಮುಂತಾದದ್ದು ವಿತ್ತ. ಇದು ಮನುಷ್ಯನ ಬಹಿರಂಗವಾದ ಆಸ್ತಿ. ಹೊರಗಿನಿಂದ ಬಂದದ್ದು ಬಂದಂತೆಯೇ ಹೋಗಬಹುದು. ದುಡಿದು ಮತ್ತೆ ಗಳಿಸಬಹುದು. ಆದರೆ ವೃತ್ತವು ಅಂತಹುದಲ್ಲ. ವೃತ್ತವೆಂದರೆ ವರ್ತನೆ, ಸದಾಚಾರ, ಒಳ್ಳೆಯ ನಡತೆ. ಇದು ಅಂತರಂಗದ ಆಸ್ತಿ, ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ್ದು. ಇದು ಹೊರಗಿನಿಂದ ಬರತಕ್ಕದ್ದಲ್ಲ. ಇದರ ಮೌಲ್ಯ ಅಧಿಕ.

ಒಮ್ಮೆ ಸದಾಚಾರದಿಂದ ಜಾರಿದರೆ, ಜಾರುತ್ತಿರುವುದೇ ಗತಿ. ಮೇಲಿನ

ಮೆಟ್ಟಿಲಿಂದ ಚೆಂಡನ್ನು ಕೆಳಕ್ಕೆ ತಳ್ಳಿದಂತೆ, ಕೆಳಕೆಳಗೆ ಬೀಳುವುದು ತಪ್ಪಿದ್ದಲ್ಲ. ಹೆಂಡ, ಭಂಗಿಗಳ ಚಟದಂತೆ ದುರಾಚಾರವು ಗಟ್ಟಿಯಾಗಿ ಅಂಟಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಮೇಲಿನ ಮೆಟ್ಟಿಲಿಂದ ಬಿದ್ದ ಚೆಂಡಿನಂತೆ ಅದರ ವೇಗವು ಹೆಚ್ಚಿ ನೆಲಕಚ್ಚಿಬಿಡುತ್ತದೆ.

ವಿತ್ತ-ವೃತ್ತಗಳ ಬೆಲೆ ಎಷ್ಟೆಂಬುದು ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬನ ಹೃದಯಕ್ಕೂ ತಿಳಿದಿದೆ. "ಅವನು ಶ್ರೀಮಂತನಲ್ಲ, ಅವನಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಹಣವಿಲ್ಲ" ಎಂದರೆ ಯಾವನೂ ವ್ಯಥೆಪಡುವುದಿಲ್ಲ. "ಅವನ ಚಾರಿತ್ರ ಒಳ್ಳೆಯದಲ್ಲ, ದುರಾಚಾರಗಳೇ ಅಧಿಕ" ಎಂದು ಹೇಳಿದರೆ ಮಾತ್ರ ಆತನು ಉರಿದುಬೀಳುತ್ತಾನೆ. ಮಾನನಷ್ಟವಾಯಿತೆಂದು ನ್ಯಾಯಾಲಯಕ್ಕೆ ದೂರು ಸಲ್ಲಿಸುತ್ತಾನೆ ! ಬಡತನವನ್ನು ಮುಚ್ಚಿಡಲು ಮನುಷ್ಯನು ಬಯಸುವುದಿಲ್ಲ; ಆದರೆ ತನ್ನ ದುರಾಚಾರವನ್ನು ಮುಚ್ಚಿಡಲು ಸತತವೂ ಪ್ರಯತ್ನಿಸುತ್ತಾನೆ. ಯಾವುದು ಒಳ್ಳೆಯದು, ಯಾವುದು ಕೆಟ್ಟದು - ಎಂಬುದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ತಿಳಿದಿದ್ದರೂ ಸಹ, ಕೆಟ್ಟದರ ಕಡೆಗೇ ಮನಸ್ಸು ಲಂಗುಲಗಾಮಿಲ್ಲದೆ ಓಡುತ್ತಿದೆಯಲ್ಲ, ಇದಕ್ಕಿಂತ ಅಧಿಕವಾದ ಸೋಜಿಗವು ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿದ್ದೀತೆ?

ನ ದ್ವಿಷಂತಿ ನ ಯಾಚಂತೇ ಪರನಿಂದಾಂ ನ ಕುರ್ವತೇ ।
ಅನಾಹೂತಾ ನ ಚಾಯಾಂತಿ ತೇನಾಶ್ಮಾನೋऽಪಿ ದೇವತಾಃ॥೮೮॥

— ಸುಭಾಷಿತರತ್ನ-ಭಾಂಡಾಗಾರ

"ಕಲ್ಲಿನ ಪ್ರತಿಮೆಗಳೂ ಸಹ ದೇವತೆಗಳೆನಿಸಿ ಪೂಜ್ಯವಾಗಿವೆ. ಏಕೆಂದರೆ, ಅವು ಯಾರನ್ನೂ ದ್ವೇಷಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಯಾರನ್ನೂ ಬೇಡುವುದಿಲ್ಲ. ಪರರನ್ನು ನಿಂದಿಸುವುದಿಲ್ಲ, ಕರೆಯದೆ ಬರುವುದೂ ಇಲ್ಲ!"

ನಮ್ಮಲ್ಲಿ ವಿಗ್ರಹಪೂಜೆ ಇದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ದೊಡ್ಡ ದೊಡ್ಡ ದೇವಸ್ಥಾನಗಳ ನಿರ್ಮಾಣವಾಯಿತು. ಕಲ್ಲು ದೇವರಲ್ಲವೆಂಬುದನ್ನು ಒಬ್ಬ ನಾಡಾಡಿಯೂ ಬಲ್ಲ. ವಿಧಿವತ್ತಾಗಿ ವಿಗ್ರಹವನ್ನು ಪ್ರತಿಷ್ಠಾಪಿಸಿ ಮಂತ್ರಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಆವಾಹನೆ ಮಾಡಿದಾಗ ಅದರಲ್ಲಿ ದೇವತಾಸಂನಿಧಾನವುಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಪ್ರತಿಮೆಯಲ್ಲಿ ದೇವತೆ ಸಂನಿಹಿತವಾಗಿದೆಯೆಂದು ಪೂಜಿಸುತ್ತಾರೆಯೇ ಹೊರತು ಕಲ್ಲನ್ನೇ ದೇವತೆಯೆಂದು ಯಾರೂ ತಿಳಿದಿಲ್ಲ. ಈ ಸುಭಾಷಿತಕಾರನು ಮನುಷ್ಯನಲ್ಲಿರಬೇಕಾದ ಉತ್ತಮ ಗುಣಗಳನ್ನು ಕಲ್ಲಿನ ಪ್ರತಿಮೆಯ ಮೂಲಕ ಚಮತ್ಕಾರವಾಗಿ ತೋರಿಸಿದ್ದಾನೆ.

ಮನುಷ್ಯನು ದೇವತಾಸದೃಶನಾದ ಸತ್ಪುರುಷನೆನಿಸಬೇಕಾದರೆ, ಈ ದುರ್ಗುಣಗಳು ಇರಬಾರದೆಂದು ನಿಷೇಧಾತ್ಮಕವಾಗಿ ಹೇಳಿದ್ದಾನೆ.

ಕಲ್ಲಿನ ಪ್ರತಿಮೆಗಳು 'ನ ದ್ವಿಷಂತಿ' = ಅನ್ಯರನ್ನು ದ್ವೇಷಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ದ್ವಿಷ-ಅಪ್ರೀತೌ ಎಂಬ ಧಾತುವಿನ ರೂಪವಿದು. ಪ್ರೀತಿಗೆ ವಿರುದ್ಧವಾದದ್ದು ಅಪ್ರೀತಿ. ಇತರರು ಆತ್ಮೀಯರೆಂಬ ಭಾವನೆ ಪ್ರೀತಿ. ಅವರು ನಮಗೆ ಬೇಕಾದವರಲ್ಲ, ಪರಕೀಯರು ಎಂಬ ಭಾವನೆ ದ್ವೇಷ. ಪ್ರಾಯೇಣ ಅಸಹನೆ, ಹೊಟ್ಟೆಕಿಚ್ಚುಗಳಿಂದ ಬೆಳೆಯತಕ್ಕದ್ದು ದ್ವೇಷ. ಈ ಬಗೆಯ ಮತೀಯ ದ್ವೇಷವೇ ನಮ್ಮ ರಾಷ್ಟ್ರವಿಭಜನೆಗೆ ಕಾರಣವಾದದ್ದು. ಎಷ್ಟು ಕೊಟ್ಟು ಹೊಟ್ಟೆ ತುಂಬಿಸಿದರೂ ಆರದಿರುವ ವಿಲಕ್ಷಣವಾದ ಕಿಚ್ಚು ಇದು. ಕಾಶ್ಮೀರದ ಮೇಲೆ ನಡೆದ ಆಕ್ರಮಣಕ್ಕೆ ಇದೇ ಕಾರಣ. ನೀರನ್ನು ಹೊಯ್ದು ಆರಿಸಬಹುದಾದ ಕಿಚ್ಚು ಇದಲ್ಲ. ಬಡಬಾಗ್ನಿಯು ಸಮುದ್ರತಳದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿ ನೀರಿನ ನಡುವೆಯೇ ಉರಿಯುವುದಂತೆ. ಅದು ನೀರಿನಿಂದ ಶಾಂತವಾದೀತೆ?

'ನ ಯಾಚಂತೇ' = ಬೇಡುವುದಿಲ್ಲ. ದುಡಿಯುವ ಶಕ್ತಿ ಇದ್ದರೂ ಆಲಸ್ಯದಿಂದ ಬೇಡುವುದು ಯಾಚನೆ. ಆತ್ಮಗೌರವವನ್ನು ಅಳಿಸಿಹಾಕತಕ್ಕದ್ದು ಇದು. ಯಾಚಕನು ಹತ್ತಿಗಿಂತ ಹಗುರ, ಎಂಬ ಮಾತಿದೆ. ತೀರಿಸಲಾರೆನೆಂದು ತಿಳಿದು ಸಾಲವನ್ನು ಪಡೆಯುವುದೂ ಯಾಚನೆಯೇ. 'ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಯೋಜನೆ' ಎಂಬ ಹೆಸರಿನಡಿಯಲ್ಲಿ ಇನ್ನೊಂದು ರಾಷ್ಟ್ರದಿಂದ ಸಾಲವನ್ನು ಪಡೆಯುವುದು ಯಾಚನೆಯಲ್ಲದೆ ಇನ್ನೇನು? ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯಾಗತಕ್ಕದ್ದು ಸಾಲದ ಹೊರೆಯೊಂದೇ. ಸಾಹುಕಾರನು ಸಾಲವನ್ನು ಕೊಡುತ್ತಲೇ ಹೋಗುತ್ತಾನೆ. ಅವನಿಗೆ ಬಡ್ಡಿಯೊಂದನ್ನು ಕೊಡುತ್ತಿದ್ದರೆ ಸಾಕು, ಅಸಲನ್ನು ಅವನು ಕೇಳುವುದೇ ಇಲ್ಲ!

'ಪರನಿಂದಾಂ ನ ಕುರ್ವತೇ' = ಅನ್ಯರನ್ನು ನಿಂದಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಇನ್ನೊಬ್ಬರಲ್ಲಿ ದೋಷವಿದ್ದರೂ ಅದನ್ನು ಎತ್ತಿ ಹೇಳುವುದಿಲ್ಲ. ರಾಜಕೀಯ ಪಕ್ಷಗಳಿಗಂತೂ ಇದು ಅನ್ವಯಿಸುವುದೇ ಇಲ್ಲ. ಪರನಿಂದೆಯೇ ಅವುಗಳ ಜೀವಾಳ, ಬಂಡವಾಳ.

'ಅನಾಹೂತಾ ನ ಚಾಯಾಂತಿ' = ಕರೆಯದೆ, ಆಹ್ವಾನವಿಲ್ಲದೆ ಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಇದು ನಿಷೇಧಾತ್ಮಕವಾಗಿಯೇ ಇರುವ ವೈಯಕ್ತಿಕ ಸದ್ಗುಣ. ಸರ್ವಜ್ಞಕವಿ ಹೇಳುತ್ತಾನೆ :

ಹಬ್ಬಕ್ಕೆ ಮದುವೆಗೆ ಇಬ್ಬರೇಕಾಂತಕ್ಕೆ
ಕಬ್ಬಿನಾಲಯಕೆ ಕರೆಯದೆ ಹೋದವನ
ದಿಬ್ಬಾಣ ಕೆಡಗು ಸರ್ವಜ್ಞ ।।

ಅನಭ್ಯಾಸೈರ್ಹತಾ ವಿದ್ಯಾ ನಿತ್ಯಹಾಸ್ಯೈರ್ಹತಾಃ ಸ್ತ್ರಿಯಃ।
ಕುಬೀಜೇನ ಹತಂ ಕ್ಷೇತ್ರಂ ಭೃತ್ಯದೋಷೈರ್ಹತಾ ನೃಪಾಃ ॥೮೯॥

— *ಚಾಣಕ್ಯ-ನೀತಿಸಾರ*

"ಅಭ್ಯಾಸ ಮಾಡದಿರುವುದರಿಂದ ವಿದ್ಯೆ ಮಲಿನವಾಗುತ್ತದೆ. ಸದಾ ನಗುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ ಸ್ತ್ರೀಯರು ಹಾಳಾಗುತ್ತಾರೆ. ದುರ್ಬೀಜದಿಂದ ಹೊಲವು ಕೆಡುತ್ತದೆ. ಸೇವಕರ ದೋಷಗಳಿಂದ ರಾಜರು ನಾಶವಾಗುತ್ತಾರೆ."

ಕಲಿತ ವಿದ್ಯೆಯನ್ನು ಉಳಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದಕ್ಕೆ ಶ್ರಮಪಡಬೇಕು. ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನೋದುತ್ತಿದ್ದರೆ ಮಾತ್ರ ವಿದ್ಯೆ ಉಳಿದುಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಪುನರವಲೋಕನ, ಶಿಷ್ಯರಿಗೆ ಪ್ರವಚನ - ಇವೆರಡರಿಂದ ವಿದ್ಯೆಯ ರಕ್ಷಣೆಯೂ ಆಗುತ್ತದೆ, ತನ್ನ ರಕ್ಷಣೆಯೂ ಆಗುತ್ತದೆ. ನಮ್ಮ ಪ್ರಾಚೀನ ಶಾಸ್ತ್ರಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ವ್ಯಾಸಂಗ ಮಾಡತಕ್ಕವರಿಲ್ಲದೆಯೇ ಮಲಿನವಾಗಿವೆ.

'ನಿತ್ಯಹಾಸ್ಯೈರ್ಹತಾಃ ಸ್ತ್ರಿಯಃ': ಸದಾ ನಗುವುದರಿಂದ ಸ್ತ್ರೀಯರು ಹಾಳಾಗುತ್ತಾರೆಂದರೆ, ನಗುವುದು ತಪ್ಪೆ? - ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆ ಹುಟ್ಟುತ್ತದೆ. ಹಾಗಲ್ಲ; ನಗುವುದರಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಬಗೆ ಇವೆ. ಹಾಸ, ವಿಹಾಸ, ಪ್ರಹಾಸ, ಸಂಪ್ರಹಾಸ, ಅತಿಹಾಸ, ಅಟ್ಟಹಾಸ - ಇತ್ಯಾದಿ. ಇಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವುದು ಅತಿಹಾಸ. ಗಟ್ಟಿಯಾಗಿ ಎಲ್ಲೆಂದರಲ್ಲಿ, ಬೀದಿಯಲ್ಲಿ, ಅಪರಿಚಿತರೊಡನೆ ಮಾತಾಡುವಾಗ, ನಗಲು ಸರಿಯಾದ ಕಾರಣವಿಲ್ಲದಾಗ ಕೇಕೆಹಾಕಿ ನಗುವುದು ಒಳ್ಳೆಯ ಲಕ್ಷಣವಲ್ಲ. ಗಂಡಸಿಗೂ ಇದು ಅವಲಕ್ಷಣವೇ. ಇದರಿಂದ ಅವನು ಕೆಟ್ಟುಹೋಗುತ್ತಾನೆಂದು ಹೇಳಲಾಗದು. ಸ್ತ್ರೀಯರ ವಿಷಯ ಬೇರೆ. ಈ ಅತಿಹಾಸದಿಂದ ಅವರ ಶೀಲವೇ ಶಂಕೆಗೆ ಒಳಗಾಗುತ್ತದೆ. ಅವಳಲ್ಲಿ ನಿಗ್ರಹಶಕ್ತಿ ಇಲ್ಲವೆಂದೂ ಆಮಿಷಕ್ಕೆ ಬಲಿಯಾಗುವವಳೆಂದೂ ದುರ್ಜನರು ಕಣ್ಣಿಡುತ್ತಾರೆ. ಸ್ತ್ರೀಯರು ಗಂಟುಮೋರೆ ಹಾಕಿಕೊಂಡಿರಬೇಕೆಂದು ಇದರ ಅರ್ಥವಲ್ಲ. ಅವರು ಸ್ಮಿತವದನೆಯರಾಗಿರುವುದು ಗುರುಹಿರಿಯರಿಗೂ ಸಂಮತ, ಕವಿಗಳಿಗೂ ಪ್ರಿಯ.

ಹಳಿತ ಬೀಜ, ಹುಳಿತ ಬೀಜಗಳನ್ನು ಬಿತ್ತಿದರೆ, ನೀರಾವರಿಯುಳ್ಳ ಉತ್ತಮವಾದ ಗದ್ದೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಫಲವು ಸಿಗದು. ಸರ್ವರಿಗೂ ಗೊತ್ತಿರುವ ಈ ಸಂಗತಿಯನ್ನು

ನೀತಿಶಾಸ್ತ್ರವು ಹೇಳಬೇಕಾಗಿಲ್ಲ. ಇದರ ಸೂಚ್ಯಾರ್ಥವೇ ಬೇರೆ. ಎಂಥ ಕೀರ್ತಿಶಾಲಿಯಾದ ದೇಶವಾಗಿದ್ದರೂ, ಹುಟ್ಟುವ ದುಷ್ಟ ಪ್ರಜೆಗಳಿಂದ, ಕೆಟ್ಟ ರಾಜಕಾರಣಿಗಳಿಂದ, ಆ ರಾಷ್ಟ್ರವು ಹಿಂದುಳಿಯುತ್ತದೆ; ಕೆಟ್ಟ ಹೆಸರನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತದೆ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಭಾರತದೇಶ.

ರಾಜನನ್ನು ಕೆಡಿಸಬಲ್ಲ ಭೃತ್ಯರು ಯಾರು? ಜವಾನರಂತೂ ಅಲ್ಲ, ಅವರ ಮಾತಿಗೆ ರಾಜನು ಬೆಲೆ ಕೊಡುವುದಿಲ್ಲ. ಭೃತ್ಯರೆಂದರೆ ಮಂತ್ರಿಗಳು, ದೊಡ್ಡ ಅಧಿಕಾರಿಗಳು. ಇವರು ನೀತಿಭ್ರಷ್ಟರಾದರೆ ಸರ್ಕಾರೀ ಯಂತ್ರವೇ ಕೆಟ್ಟುಹೋಗುತ್ತದೆ. ಪ್ರಜಾಪ್ರಭುತ್ವದಲ್ಲಂತೂ ಸಚಿವರ ಶೀಲವೇ ಮುಖ್ಯವಾದದ್ದು. ಅವರ ಶೀಲಕ್ಕೆ ತಕ್ಕಂತೆ ಅವರ ಭೃತ್ಯರು ನಡೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ. ನೀರು ಮೇಲಿಂದ ಕೆಳಗೆ ಹರಿಯುತ್ತದೆ, ಕೆಳಗಿನಿಂದ ಮೇಲಕ್ಕೆ ಹರಿಯುವುದಿಲ್ಲ.

ಭುಕ್ತಾ ಬಹವೋ ದಾರಾ ಲಬ್ಧಾಃ ಪುತ್ರಾಶ್ಚ ಪೌತ್ರಾಶ್ಚ।
ನೀತಂ ಶತಮಪ್ಯಾಯುಃ ಸತ್ಯಂ ವದ ಮರ್ತುಮಸ್ತಿ ಮನಃ ॥೯೦॥

— *ಅಪ್ಪಯ್ಯದೀಕ್ಷಿತರ ವೈರಾಗ್ಯಶತಕ*

"ಅನೇಕ ಮಡದಿಯರನ್ನು ಅನುಭವಿಸಿದ್ದಾಯಿತು. ಮಕ್ಕಳನ್ನೂ ಮೊಮ್ಮಕ್ಕಳನ್ನೂ ಪಡೆದದ್ದಾಯಿತು. ನೂರು ವರ್ಷ ಆಯುಸ್ಸನ್ನೂ ಕಳೆದಿದ್ದೀಯೆ. ಈಗಲಾದರೂ ಸಾಯುವುದಕ್ಕೆ ಮನಸ್ಸಿದೆಯೆ? ಸತ್ಯವನ್ನು ಹೇಳು!"

ಸಾವು ಎಂಬುದು ಸರ್ವರಿಗೂ ಭಯವನ್ನುಂಟುಮಾಡುತ್ತದೆ. ಅದಕ್ಕೆ ಹೆದರದವರೇ ಇಲ್ಲ. ಮುದುಕನಾದ ಮೇಲೆ ಒಬ್ಬನು ಕಾಲವಶನಾದರೆ, ಏನೋ ವಯಸ್ಸಾಗಿತ್ತು, ತೀರಿಹೋದ — ಎಂದು ಸಮಾಧಾನ ಪಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವುದುಂಟು. ಆದರೆ ವಯಸ್ಸಾದವನಿಗೆ ಸಾಯುವ ಇಚ್ಛೆ ಇತ್ತೋ? ಅವನಿಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಸಾವು ಅನಿವಾರ್ಯವಾಗಿ ಬಂದಿತು. ಅದರಿಂದ ತಪ್ಪಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಬೇಕಾದಷ್ಟು ಹಣಗಿರುತ್ತಾನೆ. ಸಾವಿರಗಟ್ಟಲೆ, ಶಕ್ತಿಯಿದ್ದವರು ಲಕ್ಷಗಟ್ಟಲೆ ರೂಪಾಯಿಗಳನ್ನು ಬದುಕುವ ಆಸೆಯಿಂದ ಸುರಿದಿರುತ್ತಾರೆ. ಆದರೂ ಸಾವಿನಿಂದ ತಪ್ಪಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗದ ಪ್ರಾಣ ಬಿಡುತ್ತಾರೆ.

ತೀವ್ರವಾದ ರೋಗದಿಂದಲೋ ಅಥವಾ ಮನಸ್ಸಿನ ಮೇಲಾದ ಉಗ್ರವಾದ ಆಘಾತದಿಂದಲೋ ಕೆಲವರು ಆತ್ಮಹತ್ಯೆ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವುದುಂಟು. ಅದು ಸಹಜವಾದ ಇಚ್ಛೆಯಿಂದ ಆದದ್ದಲ್ಲ. ಆತ್ಮಹತ್ಯೆಯ ಬಯಕೆ ತಾತ್ಕಾಲಿಕವಾದದ್ದು. ಬೇರೊಂದು ಪರಿಹಾರವನ್ನು ಕಾಣದೆ ದುಡುಕಿ ಮಾಡಿದ ನಿರ್ಧಾರ ಅದು.

ಸಾವಿನ ಭಯ ಮನುಷ್ಯನಿಗೆ ಮಾತ್ರವಲ್ಲ, ಸಕಲ ಪ್ರಾಣಿಗಳಿಗೂ ಉಂಟು. ಬೆಕ್ಕನ್ನು ಕಂಡೊಡನೆ ಇಲಿಯು ಓಡುವುದು ಸಾವಿನ ಹೆದರಿಕೆಯಿಂದ. ಹುಲಿಯನ್ನು ಕಂಡು ಹರಿಣದ ಪಲಾಯನವೂ ಸಾವಿನ ಭಯದಿಂದಲೇ. ಬೆಕ್ಕು ತನ್ನನ್ನು ತಿಂದುಬಿಡುತ್ತದೆಯೆಂದೂ ತಾನು ಸತ್ತುಹೋಗುತ್ತೇನೆಂದೂ ಇಲಿಗೆ ಹೇಗೆ ಗೊತ್ತಾಗುತ್ತದೆ? ಇನ್ನೊಂದು ಇಲಿಗೆ ಬೆಕ್ಕಿನಿಂದ ಸಾವು ಬಂದದ್ದನ್ನು ಅದೇನೂ ಕಂಡಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಇದು ಪ್ರಕೃತಿಸಿದ್ಧಜ್ಞಾನ (instinct) ಎಂದು ಕೆಲವರು ಹೇಳುವುದುಂಟು. ಈ instinct — ಬೆಕ್ಕು ತನ್ನನ್ನು ಕೊಲ್ಲುತ್ತದೆಯೆಂಬ ಬುದ್ಧಿ ಇಲಿಗೆ ಏಕೆ ಬರುತ್ತದೆ? ಅದು ನಾಯಿಗೇಕೆ ಬರುವುದಿಲ್ಲ? ಹಸುವಿಗೇಕೆ ಇರುವುದಿಲ್ಲ? ಹಾವನ್ನು ಕೊಲ್ಲಬೇಕೆಂಬ ಬುದ್ಧಿ ಮುಂಗಸಿಗೇಕೆ ಬರುತ್ತದೆ? ಮುಂಗಸಿ ಹಾವನ್ನೇನೂ ತಿನ್ನುವುದಿಲ್ಲ. ಕೊಂದು ಎಸೆದು ಹೊರಟುಹೋಗುತ್ತದೆ. ಉತ್ತರವಾಗಿ ಪ್ರಕೃತಿಸಿದ್ಧಜ್ಞಾನ (instinct) ಎಂದು ಹೇಳುವುದೂ ಒಂದೇ, ಉತ್ತರ ಗೊತ್ತಿಲ್ಲ ಎಂದು ಹೇಳುವುದೂ ಒಂದೇ! ನಮ್ಮ ಪೂರ್ವಜರು ಇದೆಲ್ಲವೂ ಜನ್ಮಾಂತರದ ಸಂಸ್ಕಾರವೆಂದು ಸಮಾಧಾನ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಪ್ರಾಣಿಯು ತನ್ನ ಹಿಂದಿನ ನಾನಾ ಜನ್ಮಗಳಲ್ಲಿ ಸಾವು, ಭಯ, ಸೇಡು ಮೊದಲಾದ್ದನ್ನು ಅನುಭವಿಸಿರುತ್ತದೆ. ಆ ಸಂಸ್ಕಾರವು ಜೊತೆಗೂಡಿ ಬಂದು ಅಂತಃಕರಣದಲ್ಲಿ ನೆಲೆಸಿರುತ್ತದೆ. ಇದಕ್ಕಿಂತ ಉತ್ತಮವಾದ ಸಮಾಧಾನ ಇದುವರೆಗೆ ದೊರಕಿಲ್ಲ.

ಯಾವಾತನಿಗೆ "ನಾನು ಎಂದರೆ ಈ ದೇಹವಲ್ಲ, ಇಂದ್ರಿಯವಲ್ಲ, ಇವೆಲ್ಲವುಗಳಿಗಿಂತ ಅತಿರಿಕ್ತನಾದ ಆತ್ಮನೇ ನಾನು. ನನಗೆ ಸಾವಿಲ್ಲ; ಜನ್ಮವೂ ಇಲ್ಲ. ಇಂತಹ ದೇಹ ಎಷ್ಟೋ ಬಂದಿದೆ. ಇನ್ನೆಷ್ಟು ಬರಬೇಕೋ! ಹಳೆಯ ಅಂಗಿಯನ್ನು ಎಸೆದರೆ ಹೇಗೆ ದುಃಖವಿಲ್ಲವೋ ಹಾಗೆಯೇ ಈ ದೇಹವನ್ನು ಬಿಡಲು ನಾನು ದುಃಖಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಇದು ಹೋದರೆ ಹೊಸ ದೇಹ ಬರುತ್ತದೆ. ನನ್ನ ಕರ್ಮಕ್ಕೆ ಅನುಗುಣವಾದದ್ದು ಬರುತ್ತದೆ" — ಎಂಬ ನಿಶ್ಚಯವಿರುತ್ತದೆಯೋ ಅವನು ಮಾತ್ರ ಸಾವಿಗೆ ಅಂಜುವುದಿಲ್ಲ.

ಸತ್ಯೇನ ರಕ್ಷ್ಯತೇ ಧರ್ಮಃ ವಿದ್ಯಾ ಯೋಗೇನ ರಕ್ಷ್ಯತೇ ।
ಮೃಜಯಾ ರಕ್ಷ್ಯತೇ ರೂಪಂ ಕುಲಂ ವೃತ್ತೇನ ರಕ್ಷ್ಯತೇ ॥೯೧॥

— ಅಜ್ಞಾತಮೂಲ

“ಸತ್ಯದಿಂದ ಧರ್ಮವು ರಕ್ಷಿತವಾಗುತ್ತದೆ. ವಿದ್ಯೆಗೆ ಯೋಗದಿಂದ, ಸ್ವಚ್ಛತೆಯಿಂದ ರೂಪಕ್ಕೆ ರಕ್ಷಣೆಯೊದಗುತ್ತದೆ. ಸದ್ವರ್ತನೆಯಿಂದ ಕುಲದ ರಕ್ಷಣೆಯಾಗುತ್ತದೆ.”

ಸತ್ಯವೇ ಒಂದು ಧರ್ಮ. ಇದು ಧರ್ಮವನ್ನು ರಕ್ಷಿಸುವ ಧರ್ಮ. ಇದು ಸತ್ಯ, ಇದು ಅಸತ್ಯ - ಎಂಬುದನ್ನು ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬನ ಹೃದಯವೂ ತಿಳಿದಿರುತ್ತದೆ. ಇದು ವಿಶೇಷಧರ್ಮಗಳ ಕವಚ. ಸತ್ಯನಿಷ್ಠೆಯೆಂಬ ಕವಚವು ಕಳಚಿದರೆ ಉಳಿದ ಧರ್ಮಗಳು ಅಳಿದಂತೆಯೇ. ತಂದೆಯ ಪ್ರತಿಜ್ಞಾಪಾಲನೆಗಾಗಿ ಶ್ರೀರಾಮನು ವನವಾಸಕ್ಕೆ ಹೋಗಲು ಸಿದ್ಧನಾದ. ಆಗ ದಶರಥನೇ “ರಾಮ, ನನ್ನನ್ನು ಸೆರೆಯಲ್ಲಿಟ್ಟು ನೀನು ರಾಜನಾಗು” ಎಂದ. ಇದು ಪುತ್ರವ್ಯಾಮೋಹದಿಂದ ಬಂದ ಉದ್ಗಾರ. ಶ್ರೀರಾಮನು ಮಾತುಕೊಟ್ಟಂತೆ ಸತ್ಯಪಾಲನೆಗಾಗಿ ವನಕ್ಕೆ ತೆರಳಿದ. ಅವನ ಸತ್ಯದಿಂದ ದಶರಥನ ಧರ್ಮ ಉಳಿಯಿತು.

ಯೋಗವೆಂದರೆ ಅಧ್ಯಯನ ಮತ್ತು ಪ್ರವಚನ. ಇವೆರಡರಿಂದಲೇ ವಿದ್ಯೆಗೆ ರಕ್ಷಣೆ ದೊರೆಯುವುದು. ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ವಿದ್ಯೆಯು ಮಾಸಿಹೋಗುತ್ತದೆಯೆಂಬುದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿದೆ. ದೇಹವನ್ನೂ, ಉಡುವ ವಸ್ತುಗಳನ್ನೂ ಶುಭ್ರವಾಗಿಟ್ಟುಕೊಂಡಿದ್ದರೆ, ಶುಭ್ರತೆಯೇ ಒಂದು ಶೋಭೆಯನ್ನುಂಟುಮಾಡುತ್ತದೆ. ಅಲಂಕಾರವು ಅನಾವಶ್ಯಕ. ದೇಹವಸ್ತುಗಳು ಕೊಳೆಯಾಗಿದ್ದರೆ, ಯಾವ ಅಲಂಕಾರಗಳೂ ನಿಷ್ಫಲಗಳೇ. ಈ ರೂಪರಕ್ಷಣೆ ದೇಹಕ್ಕೆ ಮಾತ್ರವೇ ಅಲ್ಲ; ಮನೆ, ಅಂಗಣ, ಪಾತ್ರೆ ಮುಂತಾದ ಸಕಲವಸ್ತುಗಳಿಗೂ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ್ದು. ಸ್ವಚ್ಛತೆಯಿಲ್ಲದೆ ಸೌಂದರ್ಯವೇ ಇಲ್ಲ.

‘ಕುಲಂ ವೃತ್ತೇನ ರಕ್ಷ್ಯತೇ.’ ಕುಲವೆಂದರೆ ವಂಶ. ‘ಇಂತಹ ದೊಡ್ಡವರ ವಂಶದಲ್ಲಿ ಬಂದವನು ನಾನು. ಅವರಲ್ಲಿದ್ದ ಉನ್ನತಗುಣವನ್ನು ಪಾಲಿಸಿ ನನ್ನ ವಂಶಮರ್ಯಾದೆಯನ್ನು ರಕ್ಷಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು’ ಎಂಬ ಕುಲಾಭಿಮಾನವು ಇಲ್ಲಿ ವ್ಯಕ್ತವಾಗಿದೆ. ಹಿಂದೆ ನೈತಿಕವೃತ್ತಿಗಲ್ಲದೆ ಜೀವಿಕಾವೃತ್ತಿಗೂ ಇದು ಸಂಬಂಧಿಸಿತ್ತು.

ಪುರೋಹಿತನ ಮಗ ಪುರೋಹಿತನಾಗುತ್ತಿದ್ದ. ಯೋಧನ ಮಗ ಸೈನ್ಯಕ್ಕೆ ಸೇರುತ್ತಿದ್ದ. ಸಂಗೀತ, ವೈದ್ಯಕ, ಜ್ಯೌತಿಷ, ವಾಣಿಜ್ಯ - ಇವೂ ವಂಶಪರಂಪರೆಯ ವೃತ್ತಿಗಳು. ಇದರಲ್ಲೊಂದು ಸೌಲಭ್ಯವೂ ಇದೆ. ಚಿಪ್ಪಿಗನ ಮಗನಿಗೆ ಹೊಲಿಗೆ, ಅಕ್ಕಸಾಲೆಯ ಮಗನಿಗೆ ಚಿನ್ನ-ಬೆಳ್ಳಿ ಕೆಲಸ, ಕಮ್ಮಾರಕುಲದವರಿಗೆ ಕಮ್ಮಾರಿಕೆ ಕೆಲಸ - ಇವೆಲ್ಲವುಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಶಿಕ್ಷಣವು ಮನೆಯಲ್ಲಿಯೇ ದೊರೆಯುತ್ತಿತ್ತು. ಈಚೆಗೆ ಈ ಕುಲಪದ್ಧತಿಗಳು ಬಹಳಮಟ್ಟಿಗೆ ಅಳಿದುಹೋದವು. ಈಗ ಹೊಸದೊಂದು ಕುಲ ಸೃಷ್ಟಿಯಾಗುತ್ತಿದೆ. ಅದು ರಾಜಕೀಯ ಕುಲ! ತಂದೆಯು ಮಂತ್ರಿಯಾದರೆ ಮಗನು ಶಾಸಕನಾದರೂ ಆಗಬೇಕು. ಮುಖ್ಯಮಂತ್ರಿಯಾದರೆ ಇನ್ನೂ ಉತ್ತಮ! 'ಪುತ್ರಾದಿಚ್ಛೇತ್ ಪರಾಜಯಂ.' ಇತರ ಕುಲಮರ್ಯಾದೆಗಳು ಕ್ಷೀಣಿಸಿದರೂ ರಾಜಕೀಯ ಕುಲಮರ್ಯಾದೆಯಲ್ಲಿ ಅಭಿಮಾನವು ಬೆಳೆಯುತ್ತಿದೆ.

ವ್ರಜತ್ಯಧೋಽಧೋ ಯಾತ್ಯುಚ್ಚೈಃ ನರಃ ಸ್ವೈರೇವ ಕರ್ಮಭಿಃ ।
ಖನಿತೇವ ಹಿ ಕೂಪಸ್ಯ ಪ್ರಾಸಾದಸ್ಯೇವ ಕಾರಕಃ ॥೯೨॥

— *ಸುಭಾಷಿತರತ್ನ-ಭಾಂಡಾಗಾರ*

"ಮನುಷ್ಯನು ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಕೆಳಕೆಳಗೆ ಇಳಿಯುವುದಾಗಲಿ ಅಥವಾ ಮೇಲೆಮೇಲಕ್ಕೆ ಏರುವುದಾಗಲಿ ತಾನು ಮಾಡುವ ಕರ್ಮಗಳಿಗೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ಹೇಗೆಂದರೆ, ಬಾವಿ ತೆಗೆಯುವವನು ನೆಲವನ್ನು ಅಗೆಯುತ್ತ ಅಗೆಯುತ್ತ ಕೆಳಗೆ ಹೋಗುತ್ತಾನೆ! ಉಪ್ಪರಿಗೆಯನ್ನು ಕಟ್ಟುವವನು ಮೇಲೆಮೇಲಕ್ಕೆ ಏರುತ್ತ ಹೋಗುತ್ತಾನೆ!

ಕರ್ಮಾನುಗುಣವಾಗಿ ಫಲವು ದೊರೆಯುತ್ತದೆ - ಎನ್ನುವುದು ನಮ್ಮ ಭಾರತೀಯರ ವಿಶ್ವಾಸ. ಕ್ರಿಯೆಯ ಸ್ವಭಾವವೇ ಫಲವನ್ನೀಯುವುದು. ವ್ಯಾಯಾಮಕ್ರಿಯೆಯಿಂದ ಹಸಿವಾದರೆ ಭೋಜನಕ್ರಿಯೆಯಿಂದ ತೃಪ್ತಿಯಾಗಲೇಬೇಕು. ಸತ್ಕರ್ಮದಿಂದ ಒಳ್ಳೆಯ ಫಲವಾದರೆ ದುಷ್ಕರ್ಮದಿಂದ ಕೆಟ್ಟ ಫಲವಾಗಲೇಬೇಕು. ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಿದವನಿಗೆ ಜ್ಞಾನವು ಫಲ. ಕಳ್ಳತನ ಮಾಡಿದವನಿಗೆ ಕಾರಾಗೃಹ ಪ್ರವೇಶವೇ ಫಲ. ಹೀಗೆ ಫಲವು ದೊರೆಯದೆಹೋದರೆ ಧರ್ಮಾಧರ್ಮಗಳಿಗೆ ಬೆಲೆಯೇ ಇಲ್ಲದೆಹೋದೀತು. ಕ್ರಿಯೆಯ ಅನಂತರ ಲಭಿಸುವ ಫಲವು ಕಾರ್ಯ;

ಕ್ರಿಯೆಯು ಕಾರಣ. ಕ್ರಿಯೆಗೂ ಫಲಕ್ಕೂ ಕಾರ್ಯ-ಕಾರಣ ಭಾವವಿದೆಯೆಂಬುದು ಲೋಕಾನುಭವದಿಂದ ನಿಶ್ಚಿತವಾಗಿದೆ. ರೋಗ ಬಂದಾಗ ಅದಕ್ಕೊಂದು ಕಾರಣವಿದೆಯೆಂಬುದು ನಿಶ್ಚಿತ. ಇದು ತರ್ಕಸಿದ್ಧವಾಗಿ ಸರ್ವರ ಅನುಭವಕ್ಕೂ ಬಂದಿರುವುದನ್ನು ಬುದ್ಧಿಶಾಲಿಯು ಅಲ್ಲಗಳೆಯಲಾರ.

ಕೈ ಕೆಸರಾಗದೆ ಬಾಯಿಗೆ ಮೊಸರಾಗದು - ಎಂಬ ಗಾದೆಯುಂಟು. ಜನರು ಕಷ್ಟಪಟ್ಟು ದುಡಿದು ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸ ಮಾಡಿ ಮೇಲೇರುವುದನ್ನು ನೋಡಿದ್ದೇವೆ. 'ಮಾಡಿದ್ದುಣ್ಣೋ ಮಹಾರಾಯ' ಎಂಬ ಗಾದೆಯೂ ಉಂಟು. ಕೆಟ್ಟ ಚಟದಿಂದಲೋ ದುರ್ಜನಸಹವಾಸದಿಂದಲೋ ಮನುಷ್ಯನು ಹೀನಸ್ಥಿತಿಗೆ ಇಳಿಯುವುದೂ ಕಂಡುಬಂದಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಯ-ಕಾರಣಗಳೆರಡೂ ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಕೆಲವು ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಯವಾದ ಫಲವಿರುತ್ತದೆ, ಅದರ ಕಾರಣವು ಮಾತ್ರ ಕಾಣಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ರೈಲು ಅಪಘಾತದಲ್ಲಿ ಕೆಲವರು ಸಾಯುತ್ತಾರೆ. ಕೆಲವರಿಗೆ ಕೈ ಕೆಲವರಿಗೆ ಕಾಲು ಮುರಿಯಬಹುದು. ರೈಲು ಅಪಘಾತಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಿರಬಹುದು. ವೈಯಕ್ತಿಕವಾಗಿ ಆಯಾ ಜನರಿಗೆ ಒದಗಿದ ಕಷ್ಟಕ್ಕೆ ಕಾರಣವೇನು? ಅವರು ಮಾಡಿದ ಅಪರಾಧವೇನು? ಅವರ ಕಷ್ಟವೂ ಬೇರೆಬೇರೆಯಾಗಲು ನಿಮಿತ್ತವೇನು? ಒಬ್ಬನು ಹುಟ್ಟುಬಡವ; ಇನ್ನೊಬ್ಬನು ಹುಟ್ಟಿನಿಂದಲೇ ಶ್ರೀಮಂತ. ಒಬ್ಬನು ಹುಟ್ಟುವಾಗಲೇ ಕುರುಡ; ಇನ್ನೊಬ್ಬ ಹೆಳವ. ಕಾರ್ಯ-ಕಾರಣ ಭಾವವನ್ನು (cause and effect) ಒಪ್ಪಿದ ಮೇಲೆ ಕಾರಣವನ್ನು ಹೇಳಲೇಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ.

ಕಾರಣವು 'ದೃಷ್ಟ'ವಾಗಿಲ್ಲವಾದ್ದರಿಂದ ಅದಕ್ಕೆ 'ಅದೃಷ್ಟ' ಎಂದು ಹೆಸರಿಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ. ಈ ಜನ್ಮದಲ್ಲಿಯ ಕಾರಣವು ದೃಷ್ಟವಾಗದಿದ್ದಾಗ ಜನ್ಮಾಂತರದ ಕಾರಣಕ್ಕೆ ಧಾವಿಸಬೇಕಾಯಿತು. ಆಕಸ್ಮಿಕವೆಂದು ಅದರ ಅರ್ಥವಲ್ಲ. ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಯಾವುದೂ ಆಕಸ್ಮಿಕವಲ್ಲ. ಎಲ್ಲವೂ ನಿಯಮಬದ್ಧವೇ ಆಗಿರುತ್ತದೆ. ನಿಮಿತ್ತವು ಕಾಣದಿದ್ದಾಗ ಆಕಸ್ಮಿಕವೆನ್ನುತ್ತೇವೆ. ದೈವವೆಂದರೂ ಅದೃಷ್ಟವೆಂದೇ ಅರ್ಥ. ನಮಗೆ ಕೆಡಕು ಮಾಡಲು ಯಾವ ದೈವವೂ ಕಾದು ಕುಳಿತಿರುವುದಿಲ್ಲ. 'ಮಾಡಿದ್ದುಣ್ಣೋ ಮಹಾರಾಯ' ಎಂಬುದು ತ್ರೈಕಾಲಿಕ ಸತ್ಯ.

ವಿಷಸ್ಯ ವಿಷಯಾಣಾಂ ಚ ನ ದೂರಮನನಂತರಂ ।
ಉಪಭುಕ್ತಂ ವಿಷಂ ಹಂತಿ ವಿಷಯಾಃ ಸ್ಮರಣಾದಪಿ ॥೬೩॥

— ಸುಭಾಷಿತಾವಳಿ

"ವಿಷಕ್ಕೂ ವಿಷಯಗಳಿಗೂ ಬಹಳ ದೂರವೇನಿಲ್ಲ. ತೀರಾ ಹತ್ತಿರವೂ ಇಲ್ಲ. ವಿಷವು ತಿಂದರೆ ಸಾಯಿಸುತ್ತದೆ. ವಿಷಯಗಳು ನೆನಪು ಮಾಡಿಕೊಂಡರೂ ಸಾಯಿಸಿಬಿಡುತ್ತವೆ!"

ಇಲ್ಲಿ ದೂರ, ಹತ್ತಿರ ಎನ್ನುವುದು ಅಡಿ-ಗಜಗಳ ಲೆಕ್ಕದಲ್ಲಲ್ಲ; ವಿಷ ಮತ್ತು ವಿಷಯಗಳ ಕ್ರೌರ್ಯದ ಲೆಕ್ಕದಲ್ಲಿ. ವಿಷವು ಹತ್ತಿರವಿದ್ದರೂ ನಮ್ಮನ್ನು ಕೊಲ್ಲದು. ನಮ್ಮ ಹೊಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿಳಿದಾಗ ತನ್ನ ಪರಾಕ್ರಮವನ್ನು ಮೆರೆಸುತ್ತದೆ. ವಿಷಯಗಳಾದರೋ, ಅವನ್ನು ಸ್ಮರಿಸಿಕೊಂಡರೆ ಸಾಕು, ಕೇಡನ್ನು ತಂದೊಡ್ಡುತ್ತವೆ - ಎಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯ.

ಕಿವಿ, ತ್ವಕ್ (ಚರ್ಮ), ಕಣ್ಣು, ನಾಲಗೆ, ಮೂಗು - ಇವು ಪಂಚೇಂದ್ರಿಯಗಳು. ಇವು ಗ್ರಹಿಸತಕ್ಕ ವಿಷಯಗಳೂ ಐದು. ಶಬ್ದ, ಸ್ಪರ್ಶ, ರೂಪ, ರಸ, ಗಂಧಗಳನ್ನು ಈ ಇಂದ್ರಿಯಗಳು ತಿಳಿಯಬಲ್ಲವು. ಬೇಕೆಂಬ ಅಪೇಕ್ಷೆಯನ್ನು ಇವು ಮನುಷ್ಯನಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿಸುತ್ತವೆ. ಅಪೇಕ್ಷೆಯು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ವಿಷಯಭೋಗವು ಅತಿಯಾದಾಗ ಇವುಗಳಿಂದ ವಿಪತ್ತೂ ನಿಶ್ಚಯ. ವಿಪತ್ತೆಂದರೆ ಮರಣವೇ ಆಗಬೇಕಾಗಿಲ್ಲ. ದೈಹಿಕ ಅನಾರೋಗ್ಯ, ನೈತಿಕ ಬೌದ್ಧಿಕ ಅವನತಿ, ಅವಮಾನ - ಮೊದಲಾದವೂ ವಿಪತ್ತುಗಳೇ.

ಶಬ್ದಾದಿಭಿಃ ಪಂಚಭಿರೇವ ಪಂಚ
ಪಂಚತ್ವಮಾಪುಃ ಸ್ವಗುಣೇನ ಬದ್ಧಾಃ ।
ಕುರಂಗ-ಮಾತಂಗ-ಪತಂಗ-ಮೀನ-
ಭೃಂಗಾ ನರಃ ಪಂಚಭಿರಂಚಿತಃ ಕಿಮ್ ॥

— *ವಿವೇಕಚೂಡಾಮಣಿ, ೭೮*

"ಶಬ್ದವೇ ಮೊದಲಾದ ಐದು ವಿಷಯಗಳು ತಮ್ಮ ಆಕರ್ಷಣಗುಣದಿಂದ (ಗುಣ=ಹಗ್ಗ) ಎಳೆದು ಕಟ್ಟಿದ್ದರಿಂದ ಜಿಂಕೆ, ಆನೆ, ಪತಂಗ (ದೀಪದಹುಳು), ಮೀನು, ದುಂಬಿ - ಇವು ಸತ್ತುಹೋಗುತ್ತವೆ. ಹೀಗಿರುವಾಗ ಐದು ಇಂದ್ರಿಯಗಳ ದಾಳಿಗೆ ಸಿಕ್ಕಿದ ಮನುಷ್ಯನ ಪಾಡೇನು!"

ಬೇಡರು ಊದುವ ಕೊಳಲಿನ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಮರುಳಾಗಿ ಜಿಂಕೆಯು ಆಲಿಸುತ್ತ ನಿಂತಿರುತ್ತದೆ. ಆಗ ಇನ್ನೊಬ್ಬ ಬೇಡನು ಅದನ್ನು ಬಾಣದಿಂದ ಹೊಡೆದು ಕೊಲ್ಲುತ್ತಾನೆ. ಗಂಡಾನೆಯು ಹೆಣ್ಣಾನೆಯ ವ್ಯಾಮೋಹಕ್ಕೆ ಒಳಗಾಗಿ ಕಾಮಕ್ಕೆ (ಸ್ಪರ್ಶ) ಒಳಗಾಗಿ ಖೆಡ್ಡಾದಲ್ಲಿ ಸಿಕ್ಕಿಬೀಳುತ್ತದೆ. ಪತಂಗವು ದೀಪದ ರೂಪಕ್ಕೆ ಮರುಳಾಗಿ ಸುಟ್ಟು ಸಾಯುತ್ತದೆ. ಮೀನು ಅಂಬಿಗನೊಡ್ಡಿದ ಗಾಳದಲ್ಲಿರುವ ಮಾಂಸದ ರುಚಿಗಾಗಿ

ಬಂದು ಗಾಳದಲ್ಲಿ ಸಿಕ್ಕಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ದುಂಬಿಯು ಸಂಪಗೆಯ ಗಂಧಕ್ಕೆ ವಶವಾಗಿ ಬಂದು ಸಂಪಗೆಯಲ್ಲಿ ಸೇರಿ ಸಾಯುತ್ತದೆಯಂತೆ. ಈ ಪ್ರಾಣಿಗಳನ್ನು ಕೊಲ್ಲಲು ಒಂದೊಂದು ಇಂದ್ರಿಯವೇ ಸಾಕು. ಹೀಗಿರುವಾಗ ಐದು ಇಂದ್ರಿಯಗಳ ಆಕ್ರಮಣಕ್ಕೆ ಒಳಗಾದ ಮನುಷ್ಯನ ಪಾಡೇನು? ಇವನ ಪುಣ್ಯಕ್ಕೆ ಐದೇ ಇಂದ್ರಿಯಗಳಿವೆ, ಆರು ಇಲ್ಲ! ಅದಕ್ಕೆ ಬದಲಾಗಿ ಮನಸ್ಸು ಎಂಬುದು ಒಂದಿದೆ. ಸಿಟ್ಟು, ದುರಾಸೆ, ಹೊಟ್ಟೆಕಿಚ್ಚುಗಳನ್ನು ಎಬ್ಬಿಸಿ ಸರ್ವನಾಶಕ್ಕೆ ಅದು ಕಾರಣವಾಗಬಹುದು. ಇನ್ನೊಂದು ವಿಶೇಷವುಂಟು. ಪ್ರಾಣಿಗಳಿಗೆ ವಿಧಿ-ನಿಷೇಧಗಳಿಲ್ಲ. ಆದಕಾರಣ ಪಾಪವೂ ಇಲ್ಲ. ಮನುಷ್ಯನಿಗೆ ವಿಷಯಾತಿರೇಕದಿಂದ ಪಾಪವೂ ಗಂಟುಬೀಳುತ್ತದೆ.

ಹಿತಬೋಧಕರು ಸಾಲದುದರಿಂದಲಲ್ಲವೀ
ಕ್ಷಿತಿಗೆ ದುರ್ದಶೆ ಬಂದುದವಿಧೇಯರಿಂದೆ ।
ದ್ಯುತಿ ಕಣ್ಣೊಳಿರ್ದೊಡೇಂ ಶಿರದಿ ಮದ್ಯರಸಂಗ-
ಳತಿಶಯಂ ಸೇರಿರಲು - ಮರುಳ ಮುನಿಯ ॥೯೪॥

— *ಡಿ.ವಿ.ಜಿ.*

"ಈ ಜಗತ್ತಿಗೆ ದುರವಸ್ಥೆಯುಂಟಾಗಿರುವುದು ಹಿತಬೋಧಕರಿಲ್ಲವೆಂದಲ್ಲ. ಮತ್ತೇನೆಂದರೆ, ಹಿತಬೋಧಕರ ಉಪದೇಶವನ್ನು ಪಾಲಿಸದಿರುವ ಅವಿಧೇಯರಾದ ಜನರಿಂದ ಈ ದೆಸೆ ಬಂದಿದೆ. ಕಣ್ಣಿನಲ್ಲಿ ನೋಡುವ ಶಕ್ತಿ ಚೆನ್ನಾಗಿದ್ದರೂ ಕುಡುಕನು ಎಡವಿ ಬೀಳುತ್ತಲೇ ಇರುತ್ತಾನೆ. ತಲೆಗೆ ಹೆಂಡದ ಮತ್ತು ಏರಿರುವಾಗ ಹಿತಬೋಧಕರ ಉಪದೇಶದಿಂದ ಏನಾದೀತು!"

ಈಗ ಜಗತ್ತಿಗೆ ಬಂದಿರುವ ದುರವಸ್ಥೆ ಯಾವುದು? ಸದ್ಗುಣಗಳ ಹ್ರಾಸ, ದುರ್ಗುಣಗಳ ವೃದ್ಧಿ. ತೃಪ್ತಿ, ಸಂತೋಷ, ಸಹಬಾಳ್ವೆ, ಪರೋಪಕಾರ, ಕರ್ತವ್ಯನಿಷ್ಠೆ, ನಿಯಮಪಾಲನೆ, ಸತ್ಯ, ಅಹಿಂಸೆ, ಆರ್ಜವ - ಇವೆಲ್ಲ ಸದ್ಗುಣಗಳು ಕ್ಷೀಣವಾಗಿ ನಶಿಸಿಹೋದವೋ ಎಂಬಂತಾಗಿದೆ. ಎಲ್ಲೆಲ್ಲಿಯೂ ದುರಾಸೆ, ಹಿಂಸಾಚಾರ, ಲೋಭ, ಭ್ರಷ್ಟಾಚಾರ, ವಂಚನೆ - ಮುಂತಾದ ದುರ್ಗುಣಗಳು ನಾನು ಮುಂದು ತಾನು ಮುಂದೆಂದು ನುಗ್ಗಿಬಂದು ವಿಕಟ ನೃತ್ಯವನ್ನೆಸಗುತ್ತಿವೆ. ಈ ದುರ್ದೆಸೆಗೆ ಕಾರಣವೇನು? ಜನರಿಗೆ ಬುದ್ಧಿ ಹೇಳತಕ್ಕವರು ಯಾರೂ ಇಲ್ಲವೆ?

ಹಿತೋಪದೇಶಕರಾದ ಋಷಿ-ಮುನಿಗಳ, ಸಾಧು-ಸಂತರ ಕೊರತೆ ಈ ಜಗತ್ತಿಗೆ ಯಾವಾಗಲೂ ಸಂಭವಿಸಿಯೇ ಇಲ್ಲ. ಅವರ ಸಂಖ್ಯೆ ಅಪಾರವಾಗಿದೆ. ಅವರ ಗ್ರಂಥಗಳು ಇಂದಿಗೂ ನಮ್ಮ ಕಣ್ಣುಮುಂದಿವೆ. ಉಪದೇಶವನ್ನು ಪಾಲಿಸತಕ್ಕವರು ಬೆರಳೆಣಿಕೆಗೆ ಸಿಗುವಷ್ಟು ಜನರು ಮಾತ್ರ.

ಭಗವದ್ಗೀತೆಯಲ್ಲಿ ಅರ್ಜುನನು ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನನ್ನು ಕುರಿತು ಕೇಳುವ ಒಂದು ಪ್ರಶ್ನೆ ಮಾರ್ಮಿಕವಾಗಿದೆ: "ಮನುಷ್ಯನು ಯಾರಿಂದಲೋ ದಬ್ಬಲ್ಪಟ್ಟವನ ಹಾಗೆ, ದುರ್ಮಾರ್ಗಕ್ಕೆ ಇಳಿಯುತ್ತಾನಲ್ಲ, ಇದಕ್ಕೆ ಕಾರಣವೇನು?" ಅದಕ್ಕೆ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನು ಕೊಡುವ ಉತ್ತರ ಹೀಗಿದೆ - "ಕಾಮವೆಂದರೆ ಆಸೆ. ಅದಕ್ಕೆ ಯಾವುದಾದರೂ ಅಡ್ಡಿ ಬಂದರೆ ಕ್ರೋಧವಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸುತ್ತದೆ. ಈ ಕಾಮ-ಕ್ರೋಧಗಳೇ ಮಾನವನ ದುರ್ವರ್ತನೆಗೆ ಕಾರಣ. ಇದೇ ಮಾನವಜನಾಂಗಕ್ಕೆ ವೈರಿ."

ಈಗ ಜಗತ್ತಿಗೆ ಉಪದೇಶಕರು ಬೇಕಾಗಿಲ್ಲ. ಉಪದೇಶಗಳ ಪಾಲಕರು ಬೇಕಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಹಿತವನ್ನು ಸದಾ ಬೋಧಿಸುತ್ತಲೇ ಇರುವ ರಾಜಕಾರಣಿಗಳೂ, ಕವಿಗಳೂ, ಪ್ರವಚನಕರ್ತರೂ, ಪಂಡಿತರೂ ಅನ್ಯರಿಗೆ ಬೋಧಿಸುವುದನ್ನು ತಮ್ಮ ಜೀವನದಲ್ಲೂ ಅಳವಡಿಸಿಕೊಂಡರೆ ಸಾಕು, ಈ ಭೂಲೋಕವೆಂಬ ನರಕವು ಸ್ವರ್ಗವಾಗಿಬಿಡುತ್ತದೆ.

ನಂಬು ನೀಂ ದೈವವನು ನಂಬು ಸ್ವಯಂಭುವನು
ನಂಬು ಸಾಂಬನ ಮನದಿ ತುಂಬು ಭಕ್ತಿಯನು ।
ಬಿಂಬವೋ ಕಂಬವೋ ನಂಬಿಕೆಯ ಮಾತ್ರದಿಂ-
ದಿಂಬುಗೊಳುವುದು ಜೀವ - ಮರುಳ ಮುನಿಯ ॥೯೫॥

— ಡಿ.ವಿ.ಜಿ.

"ದೈವವನ್ನು ನಂಬು, ಸ್ವಯಂಭುವಾದ ಈಶ್ವರನನ್ನು ನಂಬು, ಸಾಂಬಶಿವನನ್ನು ನಂಬಿ ಹೃದಯದಲ್ಲಿ ಭಕ್ತಿಯನ್ನು ತುಂಬಿಕೊ. (ಶ್ರೀರಾಮಕೃಷ್ಣ ಪರಮಹಂಸರು ನಂಬಿದಂತೆ) ನೀನು ಪೂಜಿಸತಕ್ಕದ್ದು ಮೂರ್ತಿಯಾಗಿರಬಹುದು. ಅಥವಾ (ಪ್ರಹ್ಲಾದನು ನಂಬಿದಂತೆ)

ಕಂಬವಾಗಿರಬಹುದು. ಕೇವಲ ನಂಬಿಕೆಯಿಂದಲೇ ಜೀವವು ಹದಗೊಳ್ಳುವುದು - ವಿಕಸಿತವಾಗುವುದು."

ಯಾವುದೇ ಒಂದು ಘಟನೆ ನಡೆದಾಗ ಅದಕ್ಕೆ ಒಂದು ಕಾರಣವಿರಬೇಕೆಂಬುದು ನಿಶ್ಚಿತವಾದದ್ದು. ಕಾರಣವಿಲ್ಲದೆ ಕಾರ್ಯವು ಹುಟ್ಟಲಾರದು. ನಮ್ಮ ಜೀವನದ ಘಟನೆಗಳಲ್ಲಿ ಎಷ್ಟೋ ವೇಳೆ ಕಾರಣವೇನೆಂಬುದು ತಿಳಿಯದೆ ಹೋಗುತ್ತದೆ. ಮನುಷ್ಯಮಾತ್ರನಿಂದ ಊಹಿಸಲಾರದ ಕಾರಣ ಅದು. ಯಾವುದನ್ನು ತಿಳಿಯಲು ಶಕ್ಯವೋ ಅದು ದೃಷ್ಟಕಾರಣ. ಯಾವುದನ್ನು ನಾವು ಗೊತ್ತುಪಡಿಸಲಾರೆವೋ ಅದು ಅದೃಷ್ಟಕಾರಣ. ಈ ಅದೃಷ್ಟವೇ ದೈವ. ಕಾರಣವಿಲ್ಲದೆ ಯಾವುದೂ ಸಂಭವಿಸುವುದಿಲ್ಲವೆಂಬುದು ವೈಜ್ಞಾನಿಕವಾದ್ದರಿಂದ, ದೃಷ್ಟವಾದ ಕಾರಣವು ಗೊತ್ತಾಗದ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ದೈವವನ್ನು ಕಾರಣವೆಂದು ನಂಬುವುದು ವೈಜ್ಞಾನಿಕವೇ ಆಗುತ್ತದೆ. ಜನ್ಮಾಂತರಕೃತವಾದ ನಮ್ಮ ಕರ್ಮವೇ ದೈವವೆಂದು ಶಾಸ್ತ್ರಕಾರರ ಸಿದ್ಧಾಂತವಿದೆ. ಇದನ್ನು ನಂಬುವುದರಿಂದ ವಿಷಾದಕರ ಘಟನೆಗಳಲ್ಲಿ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಒಂದು ಶಾಂತಿ ದೊರೆಯುತ್ತದೆ. ಮನಃಶಾಂತಿಯು ಅಲ್ಪವಾದ ಫಲವಲ್ಲ.

ನಂಬುವುದು ಜೀವದ ಉತ್ಕರ್ಷಕ್ಕಾಗಿ. ಗುರಿಯಿಲ್ಲದ ಮನುಷ್ಯಜೀವನ ಬರಡು. ಧಾರ್ಮಿಕಜೀವನದಿಂದಲೇ ಈ ಬಡಜೀವಕ್ಕೆ ಶಾಂತಿ ದೊರೆತೀತು. ಈಶ್ವರನಲ್ಲಿ ನಂಬಿಕೆಯಿಲ್ಲದೆ ಧರ್ಮದ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯೇ ಆಗದು. ಈಶ್ವರನೇ ಧರ್ಮದ ಮೇಟಿಗಂಬ. ದೇವರಲ್ಲಿ ವಿಶ್ವಾಸ ಇಡುವುದು ಮೂಢನಂಬಿಕೆಯೆಂದು ತಳ್ಳಲಾಗದು. ಏಕೆಂದರೆ, ನಂಬಿಕೆ ಎಲ್ಲವೂ ಮೂಢವೇ ಆಗಿರುತ್ತದೆ. ನಂಬಿಕೆಯಿಲ್ಲದೆ ಲೋಕವ್ಯವಹಾರವೇ ಸಾಗದು. ಗೊತ್ತಾದ ಸ್ಥಳಕ್ಕೆ ಗೊತ್ತಾದ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ತಲಪುತ್ತೇವೆಂದು ರೈಲನ್ನೋ ವಿಮಾನವನ್ನೋ ಏರುತ್ತೇವೆ. ಹಾಗೆಯೇ ಆಗುವುದೆಂಬ ಭರವಸೆಯುಂಟೇನು? ಒಂದು ರಾಜಕೀಯಪಕ್ಷವು ಪ್ರಬಲವಾದ ಮತ್ತು ಪ್ರಬುದ್ಧವಾದ ಸರ್ಕಾರವನ್ನು ರಚಿಸುತ್ತದೆಂಬ ನಂಬಿಕೆಯಿಂದ ಜನರು ಮತ ನೀಡುತ್ತಾರೆ. ಎಷ್ಟುಬಾರಿ ಈ ನಂಬಿಕೆ ಸತ್ಯವಾಗಿದೆ? ಆದರೂ ಮತಗಳನ್ನು ನೀಡುತ್ತಲೇ ಇದ್ದಾರೆ! ಎಲ್ಲ ನಂಬಿಕೆಗಳನ್ನು ಮೌಢ್ಯವು ಗಟ್ಟಿಯಾಗಿ ಅಪ್ಪಿಕೊಂಡಿರುತ್ತದೆ. ದೇವರಲ್ಲಿ ಇಡುವ ದೃಢವಾದ ನಂಬಿಕೆಯಿಂದ ಪರವಿರಲಿ - ಇಲ್ಲದಿರಲಿ, ಇಹವಂತೂ ಉಂಟು. ಜೀವನಕ್ಕೆ ಒಂದು ಕಾಂತಿ ಬರುತ್ತದೆ. ಬಾಳಿಗೆ ನೆಮ್ಮದಿ ಇರುತ್ತದೆ. ಗುರಿಯಿಲ್ಲದೆ ತಾರಾಡಿ ತತ್ತರಿಸುವ ಪ್ರಸಂಗ ಬರುವುದಿಲ್ಲ.

ವಾನರನ ಲಾಂಗೂಲವೆರಡಾದರದರಿನವ -
ನಾಡುವಾ ಚೇಷ್ಟೆಯೇನರೆಯೊ ಇಮ್ಮಡಿಯೋ ।
ಮಾನವನೊಳಾತ್ಮ ಬಲಿಯದೆ ಬಾಹ್ಯವೈಭವಗ-
ಳೇನಾದೊಡೇಂ ಲಾಭ - ಮರುಳ ಮುನಿಯ ॥೯೬॥

— ಡಿ.ವಿ.ಜಿ.

"ಕಪಿಯ ಬಾಲಕ್ಕೆ ಇನ್ನೊಂದು ಚಿಗುರೊಡೆದು ಎರಡು ಬಾಲಗಳಾದರೆ, ಆ ಕಪಿಯ ಚೇಷ್ಟೆ ಕಡಮೆಯಾದೀತೋ ಅಥವಾ ಎರಡರಷ್ಟಾದೀತೋ? ಮನುಷ್ಯನ ಆತ್ಮವು, ಹೃದಯಸಂಸ್ಕಾರವು ಬಲಿಯದಿದ್ದಾಗ, ಅವನ ಬಾಹ್ಯವೈಭವಗಳು ಹೆಚ್ಚಿದರೇನು ಆದೀತು? ಅದರಿಂದ ಮಾನವನಿಗೆ ಯಾವ ಪ್ರಯೋಜನವಾದೀತು?"

ಕಪಿಗೆ ತನ್ನ ಬಾಲದ ಮೇಲೆ ಬಹಳ ಪ್ರೀತಿಯಂತೆ. ಅದರ ವೈಭವದ ಚಿಹ್ನೆ ಅದು ! ವಾನರಜಾತಿ ವಿಕಾಸಗೊಂಡು ನರಜಾತಿ ಹುಟ್ಟಿತೆಂಬುದು ಡಾರ್ವಿನ್ನನ ವಿಕಾಸವಾದ. ವಾನರ ನರನಾದರೂ ಸಂಸ್ಕಾರವಶದಿಂದ ವಾನರಸ್ವಭಾವವನ್ನು ಇನ್ನೂ ಸ್ವಲ್ಪ ಉಳಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆ! ಶರೀರಶಾಸ್ತ್ರದಂತೆ ಮನಃಶಾಸ್ತ್ರವೂ ವಿಕಾಸವಾದವನ್ನು ಬೆಂಬಲಿಸಬಹುದು. ಪಾಕ್ಷಿಕವಾಗಿ ವಾನರತ್ವವನ್ನು ಉಳಿಸಿಕೊಂಡಿರತಕ್ಕವನು ನರ. ವಾನರ ಮರದ ಮೇಲೆ ಸಂಚರಿಸುತ್ತ ಮರದಿಂದ ಮರಕ್ಕೆ ಸುಲಭವಾಗಿ ನೆಗೆಯಬಲ್ಲದು. ನೆಲದ ಮೇಲೂ ನಡೆಯಬಲ್ಲದು. ತನಗೆ ಆಶ್ರಯವನ್ನಿತ್ತ ಮರವನ್ನು ಅದು ಪ್ರೀತಿಸುತ್ತದೆ. ಮರಕ್ಕೆ ಯಾವ ಹಾನಿಯನ್ನೂ ಒಡ್ಡುವುದಿಲ್ಲ. ನರನಾದರೋ ತನಗೆ ಉಪಕಾರಿಯಾದ ಮರವನ್ನು ಅದರ ಮೇಲಿನ ಪ್ರೀತಿಯಿಂದಲೇ ಕಡಿದುರುಳಿಸುತ್ತಾನೆ! 'ಕೃತಸ್ಯ ಪ್ರತಿಕರ್ತವ್ಯಂ' ಎಂಬ ಕಣಿಕನೀತಿಶಾಸ್ತ್ರದಿಂದ ಬುದ್ಧಿವಿಕಾಸವನ್ನು ಹೊಂದಿ ಪ್ರತೀಕಾರದಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿದ್ದಾನೆ.

ಈಗ ರಾಷ್ಟ್ರವು ಭೋಗಸಾಮಗ್ರಿಗಳಲ್ಲಿ ಆಸಕ್ತಿಯನ್ನು ಬೆಳೆಸಿಕೊಂಡಿದೆ. ಕುಡಿಯುವ ನೀರು, ವಾಸಕ್ಕೆ ಮನೆ - ಮುಂತಾದ ಆವಶ್ಯಕತೆಗಳಿಗಿಂತ ವೈಭವ ವಿಲಾಸಗಳಿಗೆ ಅಧಿಕವಾಗಿ ಮನಸೋತಿದೆ. ಒಂದೆಡೆ ಬಡತನದ ಪ್ರೇತನೃತ್ಯ ನಡೆಯುತ್ತಿದ್ದರೆ, ಇನ್ನೊಂದೆಡೆ ವೈಭವದ ರಾಸಲೀಲೆ ನಡೆಯುತ್ತಿದೆ. ನಮಗೆ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಬಂದ ಈಚೆಗೆ ಐವತ್ತು ವರ್ಷಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಗೆ ಹೇಗೆ ಭೋಗಾಭಿಲಾಷೆ

ಬೆಳೆಯಿತೋ ಹಾಗೆ ಹಾಗೇ ಜನರಲ್ಲಿ ಆಸುರೀಸಂಪತ್ತು ಬೆಳೆಯುತ್ತ ಬಂದಿದೆ. ಕೊಲೆ, ಹಿಂಸಾಚಾರ, ಭ್ರಷ್ಟಾಚಾರ, ದರೋಡೆ ಮುಂತಾದ ವಿಕೃತಿಗಳು, ಮಳೆಗಾಲದಲ್ಲಿ ಮುಳ್ಳುಪೊದೆಗಳು ಬೆಳೆದಹಾಗೆ, ಹುಲುಸಾಗಿ ಬೆಳೆದವು. ಈಚೆಗೆ ರಾಷ್ಟ್ರದಲ್ಲಿ ನಡೆಯುತ್ತಿರುವ ಕೊಲೆಗಳು ಎಷ್ಟು? ಎಷ್ಟು ಕುಟುಂಬಗಳು ಕಣ್ಣೀರಲ್ಲಿ ಕೈತೊಳೆಯುತ್ತಿವೆ? ಯುದ್ಧವು ನಡೆದಾಗಲೂ ಈ ಪ್ರಕಾರದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಣಹಾನಿಯಾಗ ಲಾರದೆನಿಸುತ್ತದೆ. ಸುಖಸಮೃದ್ಧಿಯ ಮಾತಿರಲಿ, ಪ್ರಜೆಗಳ ಪ್ರಾಣರಕ್ಷಣೆಯನ್ನೂ ಸರ್ಕಾರವು ಮಾಡಲಾರದೆಹೋಗಿದೆ.

ಆನುವಂಶಿಕವಾಗಿ ವಾನರಚೇಷ್ಟೆಯನ್ನು ಗಳಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದ ನರನಿಗೆ, ಭೋಗ ಲಾಲಸೆಯೆಂಬ ಬಾಲ ಹುಟ್ಟಿಕೊಂಡಿದೆ. ವಾನರನ ಚೇಷ್ಟೆ ವಿನೋದಕಾರಿಯಾದರೆ, ನರನ ಚೇಷ್ಟೆ ಪ್ರಾಣಾಂತಕಾರಿ. ಮಾನವನ ವಾನರಚೇಷ್ಟೆ ಅತಿಯಾಗಲಿಲ್ಲ , ದಾನವ ಚೇಷ್ಟೆಯಾಗಿ ಇಮ್ಮಡಿಸಿದೆ.

ಸರಸತಿಯ ಸತ್ರ ಬಳಿಯಿರೆ ತೊರೆದು ದೂರದಾ
ಸಿರಿದೇವಿಯಂಗಡಿಯನರಸಿ ತಟವಟಿಸಿ ।
ಹೊರಹೊಳಪಿನಾಸೆಯಿಂದೊಳಮಬ್ಬನಪ್ಪುವನು
ಕುರುಡನೋ ಕಂಡವನೊ? - ಮರುಳ ಮುನಿಯ ॥೯೭॥

— *ಡಿ.ವಿ.ಜಿ.*

“ಸರಸ್ವತೀದೇವಿಯ ಛತ್ರವೇ ಬಳಿಯಲ್ಲಿ ಇದ್ದರೂ ಅದನ್ನು ತೊರೆದು, ದೂರದಲ್ಲಿರುವ ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಯ ಅಂಗಡಿಯನ್ನು ಹುಡುಕುತ್ತ ಹೋಗಿ ಚಡಪಡಿಸತಕ್ಕವರಿದ್ದಾರೆ. ಹೊರಗಿನ ಥಳುಕಿಗೆ ಮೆಚ್ಚಿ ಅದರ ನಿಮಿತ್ತವಾಗಿ ತಮ್ಮ ಅಂತರಂಗವನ್ನು ಕತ್ತಲೆಯ ಮಬ್ಬಿಗೆ ದೂಡುತ್ತಾರೆ. ಇವರನ್ನು ಕುರುಡರೆನ್ನಬೇಕೆ, ಕಣ್ಣಿದ್ದವರೆನ್ನಬೇಕೆ?”

ವಿದ್ಯೆ, ಧನ - ಇವೆರಡೂ ಮನುಷ್ಯನು ಗಳಿಸಬಲ್ಲ ವಿಶಿಷ್ಟ ಆಸ್ತಿಗಳು. ಈ ಆಸ್ತಿಗಳ ಸಂಪಾದನೆ ಮನುಷ್ಯೇತರ ಪ್ರಾಣಿಗಳಿಗಿಲ್ಲ. ಆದಕ್ಕಾಗಿ ಅವು ಪ್ರಯತ್ನಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಎಲ್ಲ ಪ್ರಾಣಿಗಳಿಗೂ ಸಹಜವಾಗಿ ಬಂದ ಬುದ್ಧಿಶಕ್ತಿ ತಕ್ಕಮಟ್ಟಿಗೆ ಇರುತ್ತದೆ. ಅದು

ಬಹಳ ಪರಿಮಿತವಾದದ್ದು. ಅಂತೆಯೇ ಮನುಷ್ಯನಿಗೂ ಸಹಜವಾದ ಬುದ್ಧಿ ಶಕ್ತಿಯುಂಟು. ಲೋಕವೀಕ್ಷಣೆಯಿಂದಲೂ ತನ್ನ ಅನುಭವದಿಂದಲೂ ಮನುಷ್ಯನು ತನ್ನ ಬುದ್ಧಿಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಬೆಳೆಸಿಕೊಳ್ಳಬಲ್ಲ. ಸಹಜವಾಗಿ ಬರತಕ್ಕದ್ದು ಬುದ್ಧಿ. ಗ್ರಂಥಗಳ ಅಧ್ಯಯನದಿಂದ ಗಳಿಸತಕ್ಕದ್ದು ವಿದ್ಯೆ. ಈ ವಿದ್ಯೆ ಸಹಜವಾದ ಬುದ್ಧಿಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಬೆಳೆಸಿ ಹದಗೊಳಿಸುತ್ತದೆ. ಬುದ್ಧಿಯು ವರ್ಧಿಸಿ ಪಕ್ವವಾಗುವುದಕ್ಕೆ ಗ್ರಂಥಗಳ ಅಧ್ಯಯನವೇ ಮುಖ್ಯವಾದ ಮಾರ್ಗ. ಏಕೆಂದರೆ, ಈ ಗ್ರಂಥ, ಲೋಕಾನುಭವಗಳು ಪೂರ್ವಜರ ಲೋಕವೀಕ್ಷಣೆಗಳಿಂದ ಬಂದ ಜ್ಞಾನದ ಭಂಡಾರಗಳು. ಆ ಜ್ಞಾನರಾಶಿ ಕ್ರಮವಾಗಿ ಬೆಳೆದುಬಂದದ್ದು. ಮನುಷ್ಯನು ತನ್ನೊಬ್ಬನ ಊಹಾಪೋಹಗಳಿಂದ ಗಳಿಸುವ ಜ್ಞಾನವು ಬಹಳ ಪರಿಮಿತ. ಆತನ ಊಹನಶಕ್ತಿಯೇ ಒಂದು ಪರಿಮಿತಿಗೆ ಒಳಪಟ್ಟದ್ದು. ಋಷಿಗಳ ಅಸಾಧಾರಣ ಜ್ಞಾನವೂ ಸಹ ಪೂರ್ವಗ್ರಂಥಗಳ ಅಧ್ಯಯನದಿಂದ ಬಂದದ್ದು - ಎನ್ನುತ್ತಾನೆ ವಾಕ್ಯಪದೀಯಕಾರನಾದ ಭರ್ತೃಹರಿ -

ಕಿಯದ್ವಾ ಶಕ್ಯಮುನ್ನೇತುಂ ಸ್ವಶಕ್ತಿಮನುಧಾವತಾ ।
ಋಷೀಣಾಮಪಿ ಯಜ್ಞಾನಂ ತದಪ್ಯಾಗಮಪೂರ್ವಕಮ್ ॥

ಅಭಿನವಗುಪ್ತನೆಂಬ ವಿಖ್ಯಾತ ವಿದ್ವಾಂಸನು "ನನ್ನ ಮೇಲಟ್ಟದ ವಿಚಾರಗಳೆಲ್ಲವೂ ಹಿಂದಿನವರು ಕಟ್ಟಿದ ಮೆಟ್ಟಿಲುಗಳನ್ನೇರಿ ಬಂದವು" ಎನ್ನುತ್ತಾನೆ. ಪ್ರಾಚೀನ ಶಾಸ್ತ್ರಗಳಾಗಲಿ, ಆಧುನಿಕ ಶಾಸ್ತ್ರಗಳಾಗಲಿ ಬಹುಮಂದಿ ಶೋಧಕರ ಪ್ರಯಾಸದ ಫಲಗಳು.

ವಿದ್ಯಾವಂತನು ಜಗತ್ತಿನ ಸ್ಥಿತಿಗಳನ್ನು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ನೋಡಿ ತಿಳಿಯಬಲ್ಲ. ಅವನ ಮನೋನೇತ್ರಗಳಿಗೆ ಹಬ್ಬಿರುವ ಮಬ್ಬು ಹರಿದುಹೋಗಿರುತ್ತದೆ. ಅವನು ಜಗತ್ತಿಗೆ ನೀಡುವ ಮಾರ್ಗದರ್ಶನವು ಅಮೂಲ್ಯವಾದದ್ದು ಮತ್ತು ಶಾಶ್ವತವಾದದ್ದು. ತನ್ನ ಉದ್ಧಾರದೊಂದಿಗೆ ಅನ್ಯರ ಉದ್ಧಾರಕ್ಕಾಗಿ ಮಾರ್ಗವನ್ನು ತೋರಿಸಬಲ್ಲವನು ವಿದ್ಯಾವಂತನೇ. ಸರಸ್ವತಿಯ ಉಪಾಸನೆಯಿಂದ ಅವನು ಗಳಿಸುವ ಆನಂದಸಂಪತ್ತು ಧನಬಲದಿಂದ ಕೊಳ್ಳಲು ಶಕ್ಯವಾದದ್ದೇ ಅಲ್ಲ. ತನ್ನ ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡುವ ಭಕ್ತರಿಗೆ ಸುಲಭವಾಗಿ ಒಲಿಯತಕ್ಕವಳು ಸರಸ್ವತಿ. ಅವಳ ಒಲವು ಶಾಶ್ವತವಾದದ್ದು.

ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಯ ಒಲವು ಸುಲಭವಲ್ಲ, ಶಾಶ್ವತವೂ ಅಲ್ಲ. ಅವಳ ಅನುಗ್ರಹದಿಂದ ಲಭಿಸತಕ್ಕದ್ದು ಬಾಹ್ಯವಾದ - ತಾತ್ಕಾಲಿಕವಾದ ಸುಖ. ಅವಳ ಕಟಾಕ್ಷವು ಮನುಷ್ಯನನ್ನು

ಅಡ್ಡದಾರಿಗೆ ಒಯ್ದು ಪ್ರಪಾತದಲ್ಲಿ ಬೀಳಿಸುವ ಸಂಭವವೂ ಉಂಟು. ಆದರೂ ಜನರಿಗೆ ಲಕ್ಷ್ಮೀಕಟಾಕ್ಷವನ್ನು ಪಡೆಯುವ ಪ್ರವೃತ್ತಿಯೇ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಅಮೃತಪ್ರಾಯದ ಕ್ಷೀರವನ್ನು ಮನೆಗೆ ತಂದು ಕೊಡಬೇಕಾಗಿದೆ. ಹೆಂಡದಂಗಡಿ ದೂರವಾದರೂ ಜನರೇ ಅಲ್ಲಿಗೆ ಧಾವಿಸುತ್ತಾರೆ.

ನಿನ್ನನಾರ್ ನಿಯಮಿಸಿದರನ್ನವಸ್ತ್ರದನೆಂದು
ಶೂನ್ಯವಪ್ಪುದೆ ಲೋಕ ನಿನ್ನ ಹಂಗಿರದೆ?।
ಸ್ವರ್ಣಗರ್ಭನ ಪಟ್ಟವನು ಧರಿಸಿ ನೀಂ ಜಗಕೆ
ಕನ್ನವಿಡೆ ಬಂದಿಹೆಯ – ಮರುಳ ಮುನಿಯ? ॥೯೮॥

— ಡಿ.ವಿ.ಜಿ.

"ಜನರಿಗೆ ಅನ್ನದಾತೃ, ವಸ್ತ್ರದಾತೃ ಎಂದು ನಿನ್ನನ್ನು ಯಾರು ಗೊತ್ತು ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ? ನಿನ್ನ ಹಂಗು ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಲೋಕವೆಲ್ಲವೂ ಅನ್ನ ವಸ್ತ್ರಗಳಿಲ್ಲದೆ ಶೂನ್ಯವಾಗಿಬಿಡುತ್ತದೆಯೆ? ಹಿರಣ್ಯಗರ್ಭನ (ಬ್ರಹ್ಮನ) ಪಟ್ಟವನ್ನು ಧರಿಸಿ ಈ ಜಗತ್ತಿಗೆ ಕನ್ನವನ್ನು ಹಾಕಲು ಬಂದಿದ್ದೀಯೋ ಹೇಗೆ?"

ಶ್ರೀಮಂತನಾದವನೊಬ್ಬನು, ಶ್ರೀರಾಮಕೃಷ್ಣ ಪರಮಹಂಸರೊಡನೆ ಮಾತನಾಡುತ್ತ ತಾನು ಬಡವರಿಗೆ ತುಂಬ ಉಪಕಾರ ಮಾಡಿದ್ದೇನೆಂದೂ ತನ್ನಿಂದ ಅನೇಕರು ಬದುಕಿದರೆಂದೂ ಹೇಳಿದ. ಆಗ ಪರಮಹಂಸರು "ಹಾಗೆ ಹೇಳಬೇಡ. ಜನರಿಗೆ ಉಪಕಾರ ಮಾಡಲು ನೀನು ಯಾರು? ಜಗತ್ತನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸಿದ ಭಗವಂತನೊಬ್ಬನೇ ಉಪಕಾರ ಮಾಡಬಲ್ಲ. ಕೈಲಾದಷ್ಟು ಜನರ ಸೇವೆ ಮಾಡಿದೆನೆಂದು ಬೇಕಾದರೆ ಹೇಳಿಕೊ. ನಾವು ಮಾಡಬಹುದಾದದ್ದು ಸೇವೆ, ಉಪಕಾರವಲ್ಲ" ಎಂದರಂತೆ. ಯಯಾತಿರಾಜನು ನೂರಾರು ಪುಣ್ಯಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ಮಾಡಿ ಸ್ವರ್ಗದಲ್ಲಿ ದೇವೇಂದ್ರ ಪದವಿಗೆ ಯೋಗ್ಯನಾದನು. ಇಂದ್ರನ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ವಹಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದಕ್ಕಾಗಿ ದೇವಲೋಕಕ್ಕೆ ಹೋದನು. ದೇವೇಂದ್ರನು ದಿಗ್ಭ್ರಾಂತನಾಗಿ ತನ್ನ ಗುರುವಾದ ಬೃಹಸ್ಪತಿಯನ್ನು ಕಂಡು, ತನಗೆ ಅಧಿಕಾರಚ್ಯುತಿ ಬಂದಿತೆಂದು ದೂರಿಕೊಂಡ. ಅದಕ್ಕೆ ಬೃಹಸ್ಪತಿಯು "ಹೆದರಬೇಡ, ನಿನ್ನ ದೇವಸಭೆಗೆ ಯಯಾತಿ

ಬಂದಾಗ 'ಯಯಾತಿರಾಜ, ಇಂದ್ರಪದವಿಯನ್ನೇರಲು ನಿನಗಿರುವ ಯೋಗ್ಯತೆ ಏನು?' ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನೆ ಮಾಡು" ಎಂದು ಹೇಳಿಕಳಿಸಿದ. ಆ ಪ್ರಕಾರ ದೇವೇಂದ್ರನು ಯಯಾತಿಯನ್ನು ಪ್ರಶ್ನೆಮಾಡಿದ. ಅದಕ್ಕೆ ಯಯಾತಿಯು ದರ್ಪದಿಂದ ನಾನು ಇಂತಹ ಶ್ರೇಷ್ಠ ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ಮಾಡಿದ್ದೇನೆ, ಪ್ರಜೆಗಳಿಗೆ ನಾನು ಇಷ್ಟು ಉಪಕಾರ ಮಾಡಿದ್ದೇನೆ, ಎಂಬುದಾಗಿ ತಾನು ಮಾಡಿದ ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ಒಂದೊಂದಾಗಿ ಹೇಳಿಕೊಂಡನಂತೆ. ಒಡನೆಯೇ ಅವನ ಎಲ್ಲ ಪುಣ್ಯಗಳೂ ಕ್ಷಯಿಸಿಹೋದವು. ಸ್ವರ್ಗದಲ್ಲಿರುವ ಯೋಗ್ಯತೆಯನ್ನೂ ಕಳೆದುಕೊಂಡು ಭೂಲೋಕಕ್ಕೆ ಉರುಳಿದ.

'ಧರ್ಮಃ ಕ್ಷರತಿ ಕೀರ್ತನಾತ್' : ತಾನು ಮಾಡಿದ ಪುಣ್ಯಕಾರ್ಯವನ್ನು ತಾನೇ ಬಾಯಿಬಿಟ್ಟು ಹೇಳಿಕೊಂಡರೆ ಗಳಿಸಿದ ಪುಣ್ಯವು ಕ್ಷಯಿಸಿಹೋಗುತ್ತದೆ.

ಅನ್ನವನ್ನು ಕೊಡತಕ್ಕವನು ನಾನೆಂದು ಹೇಳಿಕೊಳ್ಳಲು ನಮಗೆ ಯಾವ ಅಧಿಕಾರ ಉಂಟು? ಅಕ್ಕಿಯನ್ನು ಬೆಳೆದದ್ದು ಭೂಮಿತಾಯಿ, ನೀರು, ಗಾಳಿ, ಸೂರ್ಯ, ಆಕಾಶ.

ಈ ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಅನಿವಾರ್ಯ ವ್ಯಕ್ತಿ ಎಂಬವರು ಯಾರೂ ಇಲ್ಲ. ಈಶ್ವರನ ಸೃಷ್ಟಿ ಬಡವಲ್ಲ, ಬರಡಲ್ಲ; ಎಂಥೆಂಥವರೋ ಹುಟ್ಟಿ ಗತಿಸಿಹೋದರು. ಜಗತ್ತು ತನ್ನ ಪಾಡಿಗೆ ನಡೆಯುತ್ತಲೇ ಇದೆ. ಸೂರ್ಯ ಹುಟ್ಟುತ್ತಾನೆ. ಗಾಳಿ ಬೀಸುತ್ತದೆ. ನದಿ ಹರಿಯುತ್ತದೆ. ನಾನಾ ಸಂಪತ್ತುಗಳನ್ನು ಭೂಮಿ ಜನರಿಗೆ ಹಂಚುತ್ತಲೇ ಇದೆ. ಇದನ್ನು ಮನಗಾಣುವುದೇ ತನಗೆ ಶ್ರೇಯಸ್ಸು, ಲೋಕಕ್ಕೆ ಉಪಕಾರ.

ಋಣಗಳುಂಟೆನಿತೆನಿತೊ ಅನ್ನಋಣ ವಸ್ತ್ರಋಣ
ಧನಋಣಗಳವನಿನಿತು ತೀರಿಸಲ್ಕಕ್ಕುಂ ।
ಋಣವೊಂದು ಬೇರಿಹುದು ತೀರಿಸಲ್ಕಸದಳವೊ
ಹೆಣದ ಹೊರೆಯದು ಜಗಕೆ - ಮರುಳ ಮುನಿಯ ॥೯॥

— *ಡಿ.ವಿ.ಜಿ.*

"ನಾವು ತೀರಿಸಬೇಕಾದ ಸಾಲಗಳು ಎಷ್ಟೋ ಇವೆ - ಅನ್ನಋಣ, ವಸ್ತ್ರಋಣ, ಧನಋಣ ಮೊದಲಾದವು. ಅವನ್ನು ಸ್ವಲ್ಪವಾದರೂ ತೀರಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವುಂಟು. ಇವುಗಳಲ್ಲದೆ ಇನ್ನೊಂದು ಋಣ ಇದೆ.

ಅದನ್ನು ಮಾತ್ರ ತೀರಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಅದು ಯಾವುದೆಂದರೆ, ನಾವು ಜಗತ್ತಿಗೆ ಬಿಟ್ಟುಹೋಗುವ ನಮ್ಮ ಹೆಣದ ಹೊರೆ!"

ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬ ಮಾನವ ಇನ್ನೊಬ್ಬರ ನೆರವಿಲ್ಲದೆ ಬಾಳಲಾರ. ಶಾಸ್ತ್ರವು ಹೇಳುತ್ತದೆ, ಮನುಷ್ಯನು ಹುಟ್ಟುವಾಗಲೇ ಮೂರು ಋಣಗಳನ್ನು ಹೊತ್ತುಕೊಂಡು ಬಂದಿರುತ್ತಾನೆ - ಎಂದು: ಋಷಿಋಣ, ದೇವಋಣ, ಪಿತೃಋಣ. ಜ್ಞಾನಸಂಪಾದನೆಗಾಗಿ, ಜ್ಞಾನವೃದ್ಧಿಗಾಗಿ ಅಗಾಧಶ್ರಮವಹಿಸಿದವರು ಋಷಿಗಳು. ಅಪಾರ ವೇದರಾಶಿಯನ್ನು ಉಳಿಸಿಕೊಟ್ಟ ಮಹಾತ್ಮರು ಅವರು. ಹಾಗೆಯೇ ವಿಭಿನ್ನ ದರ್ಶನಗಳನ್ನೂ ಆಯುರ್ವೇದಾದಿ ಶಾಸ್ತ್ರಗಳನ್ನೂ ಲೋಕೋಪಕಾರಕ್ಕಾಗಿ ರಚಿಸಿ, ಉಳಿಸಿ, ಬೆಳೆಸಿದವರು ಅವರು. ಅವರಿಗಾಗಿ ನಾನು ತೆರಬೇಕಾದ ಋಣವೇ 'ಋಷಿಋಣ'. ಅದನ್ನು ತೀರಿಸುವುದು ಹೇಗೆ? ಆ ವೇದಶಾಸ್ತ್ರಗಳನ್ನು ಸ್ವತಃ ಕಲಿತು ಇನ್ನೊಬ್ಬರಿಗೆ ಕಲಿಸುವುದರಿಂದ. ಜಗತ್ತು ಉದ್ಧಾರವಾಗಲೆಂಬುದೊಂದೇ ಅವರ ಆಶಯ. ಇದರಿಂದ ಅವರ ಸಾಲ ತೀರಿಹೋಗುತ್ತದೆಯಂತೆ! ಇಂಥದು ಅವರ ಭವ್ಯಕಲ್ಪನೆ. ಇಂದ್ರನಿಂದ ಮಳೆ, ಭೂಮಿಯಿಂದ ಬೆಳೆ, ಸೂರ್ಯನಿಂದ ಬೆಳಕು ಮೊದಲಾದವನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತೇವೆ. ದೇವತಾಯಜನ ಪೂಜನಗಳಿಂದ 'ದೇವಋಣ'ವನ್ನು ತೀರಿಸಬೇಕು. ಸಂತತಿಯನ್ನು ಪಡೆಯುವುದರಿಂದ 'ಪಿತೃಋಣ'ವನ್ನು ತೀರಿಸತಕ್ಕದ್ದು.

ಇಲ್ಲಿ ವಿಷಯವಾಗಿರುವುವು ಇನ್ನು ಮೂರು ಋಣಗಳು. 'ಅನ್ನಋಣ' ಕೃಷಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ್ದು. ಆಹಾರವನ್ನು ಬೆಳೆದುಕೊಡುವ ರೈತನಿಗೆ ಎಲ್ಲರೂ ಋಣಿಗಳು. ಅದಕ್ಕಾಗಿ ನಾವು ತೆರುವ ಹಣದಲ್ಲಿ ಬಹುಭಾಗವು ಮಧ್ಯವರ್ತಿಗಳ ಪಾಲಾಗಿ ರೈತನಿಗೆ ನ್ಯಾಯವಾಗಿ ಸಲ್ಲಬೇಕಾದಷ್ಟು ಸಲ್ಲುತ್ತಲೇ ಇಲ್ಲ; 'ವಸ್ತ್ರಋಣ'ವು ಕಾರ್ಮಿಕರಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ್ದು. ಇಲ್ಲಿಯೂ ಅಷ್ಟೆ : ಮೈಮುರಿದು ಕೆಲಸ ಮಾಡುವ ಕಾರ್ಮಿಕರಿಗೆ ಸಲ್ಲಬೇಕಾದ ಹಣಕ್ಕಿಂತ ಅಧಿಕವಾದ್ದನ್ನು ಮಧ್ಯವರ್ತಿಗಳು ಕಬಳಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಸತ್ತಮೇಲೆ ಹೆಣಕ್ಕೆ ಗತಿಯೊಂದನ್ನು ತೋರಿಸಬೇಕಾದ ಹೊರೆ ಅನ್ಯರ ಮೇಲೆ ಬೀಳುತ್ತದೆ. ಈ ಉಪಕಾರವನ್ನು ಸತ್ತವನು ತೀರಿಸುವುದು ಹೇಗೆ? ಈ ವಿನೋದಪ್ರಶ್ನೆಯ ತಾತ್ಪರ್ಯವೇನೆಂದರೆ, ನಾವು ಸದಾ ರಾಷ್ಟ್ರಕ್ಕೆ ಋಣಿಗಳೇ ಆಗಿರುತ್ತೇವೆ. ನಾವು ಲೋಕದಿಂದ ತೆಗೆದುಕೊಂಡದ್ದು ಅಧಿಕ, ತಿರುಗಿಕೊಡುವುದು ಅತ್ಯಲ್ಪ. ಮಾನವನಿಂದ ಆಗತಕ್ಕದ್ದು ಲೋಕಸೇವೆ, ಲೋಕೋಪಕಾರವಲ್ಲ.

ರಾಮಚಂದ್ರನ ಚರಿತೆ ಲೋಕಧರ್ಮಾದರ್ಶ
ಶ್ಯಾಮಸುಂದರಚರಿತೆ ವಿಷಮಸಮಯನಯ ।
ಸೋಮೇಶ್ವರನ ರೂಪ ನಿರ್ದ್ವಂದ್ವ ಶಾಂತಿಮಯ
ಈ ಮೂವರನು ಭಜಿಸೊ - ಮರುಳ ಮುನಿಯ ॥೧೦೦॥

— ಡಿ.ವಿ.ಜಿ.

"ಶ್ರೀರಾಮನ ಚರಿತ್ರೆ ಎಲ್ಲ ಜನರೂ ಅನುಸರಿಸಬೇಕಾದ ಧರ್ಮಕ್ಕೆ ಆದರ್ಶಭೂತವಾದದ್ದು. ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನ ಚರಿತ್ರೆಯಾದರೊ ಧರ್ಮಸಂಕಟದ ವಿಷಮಪ್ರಸಂಗದಲ್ಲಿ ಅನುಸರಿಸಬಹುದಾದ ನೀತಿಯನ್ನು ಬೋಧಿಸುತ್ತದೆ. ಶಿವನ ಸ್ವರೂಪವು ದ್ವಂದ್ವರಹಿತವೂ ಶಾಂತಿಮಯವೂ ಆದದ್ದು. ಈ ಮೂವರನ್ನೂ ವ್ಯವಹಾರದಲ್ಲಿ ಆದರ್ಶವಾಗಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಭಜಿಸಬೇಕು."

ಪುರಾಣೇತಿಹಾಸಗಳಲ್ಲಿ ಶ್ರೀರಾಮನಂಥ ಇನ್ನೊಬ್ಬ ಧರ್ಮನಿಷ್ಠನೂ ಕರ್ತವ್ಯನಿಷ್ಠನೂ ಆದ ವ್ಯಕ್ತಿಯನ್ನು ಕಾಣಲಾರೆವು. ವಾಲ್ಮೀಕಿಯೇ ಹೇಳಿರುವಂತೆ 'ಸಾಧುರೇಕೋ ವಿನಿರ್ಮಿತಃ'. ಒಬ್ಬ ಮನುಷ್ಯನಲ್ಲಿ ಯಾವಯಾವ ಸದ್ಗುಣಗಳನ್ನು ಭಾರತೀಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯು ನಿರೀಕ್ಷಿಸುತ್ತದೆಯೋ ಅವೆಲ್ಲವುಗಳಿಂದ ಕಡೆದ ಮೂರ್ತಿಯೇ ಶ್ರೀರಾಮ. ಆತನ ನಯ, ವಿದ್ಯೆ, ಪರಾಕ್ರಮ, ಮಾತಾಪಿತೃಭಕ್ತಿ, ಗುರುಹಿರಿಯರಲ್ಲಿ ಗೌರವ, ಭ್ರಾತೃವಾತ್ಸಲ್ಯ, ಏಕಪತ್ನೀವ್ರತ, ಉಪಕಾರಸ್ಮರಣೆ, ಅನುಕಂಪೆ, ಸ್ವಾಭಿಮಾನ, ಸುಖದುಃಖಗಳಲ್ಲಿ ಸಮತೆ - ಇವು ಎಲ್ಲ ದೇಶಕಾಲಗಳಲ್ಲೂ ಅನುಸರಿಸಬೇಕಾದ ಧರ್ಮಗಳು.

ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನಾದರೋ ದಿವ್ಯಮಹಿಮಾನ್ವಿತ ವ್ಯಕ್ತಿ. ಅವನ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವವು ಸುಲಭವಾಗಿ ಅರ್ಥವಾಗತಕ್ಕದ್ದಲ್ಲ. ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಇದು ಸರಿಯೆ, ಅದು ಸರಿಯೆ? - ಎಂಬ ಗೊಂದಲದಲ್ಲಿ ಸಿಕ್ಕಿಕೊಂಡಾಗ, ಯಾವುದು ಸರಿಯೆಂದು ನಿರ್ಧರಿಸಲು ವಿವೇಕಬುದ್ಧಿ ಬೇಕು. ತನ್ನ ಗುರಿಯೂ ತನ್ನ ಹೃದಯವೂ ಪರಿಶುದ್ಧವಾಗಿದ್ದಾಗ ಯುಕ್ತವಾದ ಮಾರ್ಗ ಹೊಳೆದೀತು. ಇಂತಹ ಧರ್ಮಸಂಕಟದ ಪ್ರಸಂಗಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಗೆ ವರ್ತಿಸಬೇಕೆಂಬುದನ್ನು ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನು ತೋರಿಸಿಕೊಟ್ಟಿದ್ದಾನೆ. 'ಯತಃ ಕೃಷ್ಣಸ್ತತೋ ಧರ್ಮಃ' ಎಂದಿದ್ದಾರೆ, ವ್ಯಾಸರು.

ಉಮೆಯಿಂದ ಸಹಿತನಾದವನು ಸೋಮ. ಅವನು ಅರ್ಧನಾರೀಶ್ವರ. ದೇವಸ್ಥಾನಗಳಲ್ಲಿ ಈಶ್ವರಲಿಂಗ ಒಂದೇ ಇರುತ್ತದೆ. ಪಾರ್ವತಿ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಪಾರ್ವತಿಗೆ ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾದ ಗುಡಿ ಇರಬಹುದು. ಶಿವನು ಅರ್ಧನಾರೀಶ್ವರನಾದರೂ ಕಾಮಾರಿ! ನಿರ್ದ್ವಂದ್ವವೂ ನಿರಾಕಾರವೂ ಆದ ಪರವಸ್ತುವಿಗೆ ಸಮೀಪದ ಪ್ರತಿನಿಧಿ, ಈಶ್ವರಲಿಂಗ. 'ಅಭಿಷೇಕಪ್ರಿಯಃ ಶಿವಃ'. ಅವನಿಗೆ ಹೂಗಳೂ ಬೇಡ; ಬಿಲ್ವಪತ್ರೆ ಸಾಕು. ಬಿಲ್ವಪತ್ರೆಯಲ್ಲಿರುವ ಮೂರು ಎಲೆಗಳು ಭಕ್ತನ ತ್ರಿಕರಣಗಳನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತವೆ. ಕಾಯ, ವಾಕ್ಕು, ಮನಸ್ಸು - ಇವನ್ನು ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ ಒಪ್ಪಿಸಿದ್ದೇನೆಂದು ಭಕ್ತನು ಸೂಚಿಸಿ ಶರಣಾಗತನಾಗುತ್ತಾನೆ.

ಹಳೆಯ ಮನೆ ಮಳೆಯ ಹೊಡೆತದಿನುರುಳಿ ಮಣ್ಣಪ್ಪು-
ದಿಳೆಗೆ ದಿನದಿನದ ಪಾಡದೊರಳತಿಶಯಮೇಂ?।
ಅಳಿದ ಮನೆಯನು ಮರಳಿ ಕಟ್ಟಿ ನಿಲ್ಲಿಸಿ ಬಾಳ
ಬೆಳಗಿದೊಡೆ ಸುಕೃತಕಥೆ – ಮರುಳ ಮುನಿಯ ॥೧೧೧॥

— *ಡಿ.ವಿ.ಜಿ.*

"ಮಳೆಯ ಹೊಡೆತಕ್ಕೆ ಸಿಕ್ಕಿ ಹಳೆಯ ಮನೆ ಬಿದ್ದು ಮಣ್ಣಾಗಿ ಹೋದೀತು. ಅದು ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿದಿನ ನಡೆಯುತ್ತಿರುವ ಸಂದರ್ಭವೇ ಸರಿ. ಅದರಲ್ಲಿ ಆಶ್ಚರ್ಯಪಡಬೇಕಾದ ವಿಶೇಷವೇನೂ ಇಲ್ಲ. ಹಾಗೆ ಬಿದ್ದುಹೋದ ಮನೆಯನ್ನು ಮರಳಿ ಕಟ್ಟಿ ನಿಲ್ಲಿಸಿ ಬಾಳನ್ನು ಬೆಳಗಿಸುವುದು ಸರಿಯಾದ ಕೆಲಸ. ಆ ರೀತಿ ಮಾಡುವುದು ಪುಣ್ಯಕಾರ್ಯವೆನಿಸುತ್ತದೆ."

ಕಾಲಪ್ರಭಾವದ ರಭಸಕ್ಕೆ ಎಲ್ಲ ಗಿಡ ಮರ ಬಳ್ಳಿಗಳೂ ಉರುಳಿಹೋಗುತ್ತವೆ. ಸಮಾಜದ ಯಾವ ನಾಗರಿಕತೆಯೂ ಶಾಶ್ವತವಾಗಿ ನಿಂತಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಹೀಗೆ ಬಿದ್ದು ಹೋಗುತ್ತಿರುವ ಮನೆಗೆ ಅಲ್ಲೊಂದು ಇಲ್ಲೊಂದು ಕಂಬವನ್ನು ಒತ್ತಾಸೆಯಾಗಿ ನಿಲ್ಲಿಸಿದರೆ, ಆ ಕಂಬವೂ ಸ್ವಲ್ಪದಿನಗಳಲ್ಲಿ ಬಿದ್ದುಹೋಗುತ್ತದೆ. ಮನೆಯ ನಿವೇಶನ ಸ್ಥಿರವಾದದ್ದು. ಅಭಿರುಚಿಗೆ ತಕ್ಕಂತೆ ಹೊಸ ಮನೆಯೊಂದನ್ನು ಆ ನಿವೇಶನದಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟಿಕೊಳ್ಳುವುದೇ ಸರಿಯಾದ ಮಾರ್ಗ. ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ಕಾಲಪ್ರವಾಹದಿಂದಾದ

ಪರಿವರ್ತನೆಗಳನ್ನು ಲಕ್ಷಿಸಿ ಇಂದಿಗೆ ತಕ್ಕಂತೆ ತಳಭದ್ರವಾದ ಇನ್ನೊಂದು ಸಮಾಜವನ್ನು ಕಟ್ಟುವುದೇ ಪ್ರಜಾಹಿತಚಿಂತಕರ ಪ್ರಥಮ ಕರ್ತವ್ಯ.

ಹಿಂದೆ ಭಾರತೀಯರಲ್ಲಿ ಗುರುಮನೆ, ಅರಮನೆ - ಎಂಬ ಎರಡು ಸಾಮಾಜಿಕ ಸಂಸ್ಥೆಗಳಿದ್ದವು. ಪ್ರಜೆಗಳ ಆಂತರಿಕವಾದ ನೀತಿನಿಯಮಗಳನ್ನು ಗುರುಮನೆಯೂ ಬಾಹ್ಯವಾದ ಲೌಕಿಕ ವ್ಯವಹಾರಗಳನ್ನು ಅರಮನೆಯೂ ನಿಯಂತ್ರಿಸಿ ಮಾರ್ಗದರ್ಶನ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದವು. ಈ ಎರಡು ಸಂಸ್ಥೆಗಳೂ ಇಂದು ನಿಷ್ಕ್ರಿಯವಾಗಿವೆ.

ವಿದ್ಯೆ, ಯೋಧವೃತ್ತಿ, ವಾಣಿಜ್ಯಾದಿ ವ್ಯವಹಾರ, ಕೃಷಿ ಮುಂತಾದ ಕಾರ್ಮಿಕವೃತ್ತಿ ಈ ನಾಲ್ಕೂ ಯಾವುದೇ ಒಂದು ಪ್ರಜಾಸಮುದಾಯದ ಸುಖಜೀವನಕ್ಕೆ ಬೇಕಾದ ಗೃಹದ ತಳಪಾಯವಾದ ಚೌಕಟ್ಟು. ಆಧಾರಸ್ತಂಭಗಳು ಮನೆಯನ್ನು ಹೊತ್ತುನಿಂತಾಗ, ಮನೆಯನ್ನು ಒಳಹೊರಗೆ ಬೇಕಾದಂತೆ ಸಿಂಗರಿಸಿಕೊಳ್ಳಬಹುದು. ಈ ರಹಸ್ಯವನ್ನರಿತ ಪೂರ್ವಜರು ಚಾತುರ್ವರ್ಣ್ಯದ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ರೂಪಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದರು. ಕಾಲಪ್ರವಾಹ ದಿಂದ ಅದೀಗ ಅಳಿಯಿತು. ಮುರಿದುಬಿದ್ದ ಕಂಬಗಳಿಗೆ ಬದಲಾಗಿ ಕವಲುಕಂಬಗಳನ್ನು ಕೊಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಅದು ಚಾವಣಿಯ ಭಾರವನ್ನು ಹೊರಲಾರದು. ಆದ್ದರಿಂದ ಸೋಷಿಯಲಿಸಂ, ಕಮ್ಯೂನಿಸಂ - ಮುಂತಾದ ದಿಢೀರ್ ಗೃಹನಿರ್ಮಾಣಸಂಘಗಳು ನಿರ್ಮಿತವಾದವು. ಗೊಂದಲಕ್ಕೆ ಹೆಸರಾದ ಈ 'ಇಸಂ'ಗಳು ನಮ್ಮ ಕಣ್ಣೆದುರಿಗೇ ಉರುಳಿಬೀಳುತ್ತಿವೆ.

ಹಳ್ಳಿಗಳಲ್ಲಿ ಜನರೇ ಗೊತ್ತುಮಾಡಿಕೊಂಡಿದ್ದ ಪಂಚಾಯಿತಿಗಳಿಗೆ ಬದಲಾಗಿ ಬಂದಿರುವ ಜಿಲ್ಲಾ ಪರಿಷತ್ತು, ತಾಲೂಕು ಪರಿಷತ್ತುಗಳಲ್ಲಿಯೇ ನೆಮ್ಮದಿ ಇಲ್ಲದೆ ವೈಮನಸ್ಯಗಳು ಹೊಗೆಯಾಡುತ್ತಿವೆ. ಮನೆಯನ್ನು ಬೆಳಗಿಸುವುದು ಒಳಗೆ ಮಿನುಗುವ ದೀಪ; ಚಾವಣಿಗೆ ಹಚ್ಚಿದ ಬೆಂಕಿಯಲ್ಲ. ಇದು ಭಾರತೀಯರ ಕರ್ಮಕಥೆ.

ಧಾನ್ಯವುಂಡಿಹ ಹೊಟ್ಟೆ ತುಂಬಿ ತೇಗುವುದೊಡನೆ
ನಾಣ್ಯಸಂಚಿಕೆಗಂತು ತಣಿವಪ್ಪುದುಂಟೆ? ।
ಪಣ್ಯವಾಗಿಸಿತೆಲ್ಲ ಮನುಜಬಂಧುತೆಯ ಹಣ
ಸನ್ನೆಯದು ಕಲಿದೊರೆಗೆ - ಮರುಳ ಮುನಿಯ ॥೧೦೨॥

— ಡಿ.ವಿ.ಜಿ.

"ಧಾನ್ಯವನ್ನುಂಡ ಹೊಟ್ಟೆ ಕೂಡಲೆ ತುಂಬಿ ತೇಗಿಬಿಡುತ್ತದೆ. ಹಣದ ಜೇಲಕ್ಕ ಆ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ತೃಪ್ತಿಯಾಗುವುದುಂಟೇನು? ಈ ಹಣವು ಮಾನವ-ಮಾನವ ಬಾಂಧವ್ಯವನ್ನು ಕ್ರಯದ ವಸ್ತುವನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿಬಿಟ್ಟಿತು. ಹಣವೆನ್ನುವುದು ಕಲಿರಾಜನ ಸಂಕೇತ - ಅವನ ಬಾವುಟ!"

ಮನುಷ್ಯನಿಗೆ ಬಯಕೆಗಳು ಬಹಳ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಯಾವುದೂ ಪೂರ್ತಿಯಾಗಿ ಕೈಗೂಡತಕ್ಕದ್ದಲ್ಲ. ಒಂದು ಬಯಕೆ ಇನ್ನೊಂದು ಬಯಕೆಯನ್ನು ಹೊಮ್ಮಿಸುತ್ತಲೇ ಇರುತ್ತದೆ. ಮೊದಲು ಒಂದು ಉದ್ಯೋಗ ಬೇಕೆಂಬ ಮೊಳಕೆ ಹೊರಡುತ್ತದೆ. ಅದಾಗುತ್ತಿರುವಾಗಲೇ ಮನೆ ಬೇಕು, ಮಡದಿ ಬೇಕು, ಮಕ್ಕಳು ಬೇಕು, ಇನ್ನಷ್ಟು ಹಣ ಬೇಕು, ಇನ್ನೊಂದು ಮನೆ ಇರಲಿ - ಈ ಬಗೆಯಲ್ಲಿ, ಜಡ್ಡು ಬೆಳೆದಂತೆ, ಆಶಾಸಂತತಿಯೇ ಕವಲೊಡೆಯುತ್ತದೆ.

ಮನುಷ್ಯನನ್ನು ತಾತ್ಕಾಲಿಕವಾಗಿಯಾದರೂ ತೃಪ್ತಿಗೊಳಿಸತಕ್ಕದ್ದು ಭೋಜನ. ಈ ಕಾರಣದಿಂದಲೇ ಇರಬಹುದು, ನಮ್ಮಲ್ಲಿ ಯಾವ ವಿಶೇಷ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ನಡೆಸಿದಾಗಲೂ ಅನ್ನಸಂತರ್ಪಣೆಯನ್ನು ನಡೆಸುವ ಸಂಪ್ರದಾಯ ಬಂದಿದೆ. 'ಸಂತರ್ಪಣೆ' ಎಂಬ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ 'ಚೆನ್ನಾಗಿ ತೃಪ್ತಿಗೊಳಿಸುವಿಕೆ' ಎಂದರ್ಥ. ಈ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಧನಸಂತರ್ಪಣೆ, ವಸ್ತ್ರಸಂತರ್ಪಣೆ ಎಂಬುದಾಗಿ ಯಾರೂ ಹೇಳುವುದಿಲ್ಲ. 'ಇನ್ನು ಬೇಡ - ಸಾಕು' ಎಂಬ ತೃಪ್ತಿಯನ್ನು ನೀಡಬಹುದಾದದ್ದು ಭೋಜನ ಒಂದೇ.

ದಶರಥನು ಪುತ್ರಕಾಮೇಷ್ಟಿಯಾಗ ಮಾಡಿದಾಗ, ಬಂದವರೆಲ್ಲರೂ ಹೊಟ್ಟೆತುಂಬ ತಿಂದು ತೇಗಿದರು. ತಿಂದು ತೇಗುತ್ತಿದ್ದ ಒಬ್ಬನು ಮಹಾರಾಜನ ಹಸ್ತವನ್ನಲಂಕರಿಸಿದ್ದ ಚಿನ್ನದ ಕಡಗವನ್ನು ಬೇಡಿದನಂತೆ!

ಪೂರ್ವಕಾಲದಲ್ಲಿ ಗೋವು, ವಸ್ತ್ರ, ಚಿನ್ನ, ಬೆಳ್ಳಿ ಮೊದಲಾದ ವಸ್ತುಗಳೇ ನಾಣ್ಯದ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿದ್ದವು. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಗ್ರಹಿಸಿ ಇಡಬಹುದಾದವು ಚಿನ್ನ, ಬೆಳ್ಳಿ - ಇವೆರಡೇ. ಹೆಚ್ಚಾದ ಸಂಗ್ರಹವಿದ್ದರೆ ನೆಲದಲ್ಲಿ ಹೂತಿಡಬೇಕಾಗಿತ್ತು. ಈಗ ಒಂದು ಕಾಗದದ ತುಂಡು ಲಕ್ಷಾಂತರ ರೂಪಾಯಿಗಳನ್ನು ತನ್ನ ತೆಳುವಾದ ಕುಕ್ಷಿಯಲ್ಲಿ ಅಡಗಿಸಿಕೊಳ್ಳಬಲ್ಲದು. ಹಣವನ್ನು ಕೈಯಾಡಿಸುವುದು ಸುಲಭವಾದಷ್ಟೂ ಮಾನವನ ಆಸೆಗಳು ಬೆಳೆದು, ಹಣದ ಕೈಚಳಕ ಮಿತಿಯಿಲ್ಲದಂತೆ ಬೀಗಿತು. ಹಣದ ಸಾಗಾಣಿಕೆ, ರಕ್ಷಣೆ ಸುಲಭವಾದಂತೆ ನೀತಿಬಾಹಿರವಾದ ಭ್ರಷ್ಟಾಚಾರಗಳು ಬಲಿಯುತ್ತ ಹೋಗಿವೆ.

ಹಿಂಸೆ, ದರೋಡೆ, ರಾಷ್ಟ್ರದ್ರೋಹ, ವಿಶ್ವಾಸಘಾತುಕತೆಗಳು ಸಾವಿರಹೆಡೆಗಳನ್ನಾಡಿಸ ತೊಡಗಿದಾಗ, ಮಾನವತೆ ತಲೆಯೆತ್ತುವುದುಂಟೆ? ಕರೆನ್ಸಿ ನೋಟುಗಳು ಕಲಿರಾಜನ ಧ್ವಜಪಟಗಳಂತೆ ಹಾರಾಡುತ್ತಿವೆ.

ಒಳಿತೊಂದೆ ಶಾಶ್ವತವೊ ಉಳಿದೆಲ್ಲವಳಿಯುವುದೊ
ಅಳುವ ನೀನೊರಸಿದುದು ನಗುವ ನಗಿಸಿದುದು ।
ಒಲಿದು ನೀಂ ನೀಡಿದುದು ನಲವ ನೀನೆಸಗಿದುದು
ನೆಲಸುವುವು ಬೊಮ್ಮನಲಿ – ಮರುಳ ಮುನಿಯ ॥೧೦೩॥

— *ಡಿ.ವಿ.ಜಿ.*

"ಒಳ್ಳೆಯ ಕೆಲಸ ಒಂದೇ ಶಾಶ್ವತವಾಗಿ ಲೋಕದಲ್ಲಿ ನಿಲ್ಲತಕ್ಕದ್ದು. ಉಳಿದುದೆಲ್ಲ ನಶಿಸಿಹೋಗುತ್ತದೆ. ಇನ್ನೊಬ್ಬರ ದುಃಖವನ್ನು ಶಮನ ಮಾಡುವುದು, ಜನರು ಸಂತೋಷದಿಂದ ನಗುವಂತೆ ಮಾಡುವುದು, ಪ್ರೀತಿಯಿಂದ ನೀನು ಇನ್ನೊಬ್ಬರಿಗೆ ಕೊಟ್ಟದ್ದು, ಜನೋಪಕಾರಿಯಾದ ಕಾರ್ಯವನ್ನೆಸಗುವುದು - ಇವೆಲ್ಲವೂ ಭಗವಂತನಲ್ಲಿ ನೆಲೆಸುತ್ತವೆ. ಆತನ ಕೃಪೆಗೆ ಪಾತ್ರವಾಗುತ್ತವೆ."

'ಅಳುವ ನೀನೊರಸಿದುದು' ಮೊದಲಾದದ್ದು ಒಳಿತು ಯಾವುದೆಂಬುದರ ವಿವರಣೆ. ಧನ, ಅಧಿಕಾರ, ಯೌವನ, ಸೌಂದರ್ಯ - ಮೊದಲಾದವು ಸ್ವಲ್ಪ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕೈತಪ್ಪಿ ಹೋಗುತ್ತವೆ. ಈಶ್ವರನ ಕರುಣೆಯೊಂದೇ ಶಾಶ್ವತಫಲವನ್ನು ನೀಡುವುದು. 'ಸಂತೋಷಂ ಜನಯೇತ್ ಪ್ರಾಜ್ಞಃ ತದೇವೇಶ್ವರಪೂಜನಂ'. ಫಲಾಪೇಕ್ಷೆಯಿಲ್ಲದೆ ಈಶ್ವರಾರ್ಪಣಬುದ್ಧಿಯಿಂದ ಮಾಡುವ ಸತ್ಕಾರ್ಯ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಹರ್ಷವನ್ನೀಯುತ್ತದೆ. ಭಗವಂತನು ಆನಂದಸ್ವರೂಪವೇ ಆಗಿದ್ದಾನೆ. 'ಆನಂದೋ ಬ್ರಹ್ಮೇತಿ ವ್ಯಜಾನಾತ್'

ಮೈತ್ರೀಕರುಣಾ-ಮುದಿತೋಪೇಕ್ಷಾಣಾಂ ಸುಖದುಃಖ-
ಪುಣ್ಯಾಪುಣ್ಯ-ವಿಷಯಾಣಾಂ ಭಾವನಾತಶ್ಚಿತ್ತಪ್ರಸಾದನಮ್ ॥

— ಎಂದು ಪತಂಜಲಿಯು ಯೋಗಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಹೇಳುತ್ತಾನೆ (ಸಮಾಧಿಪಾದ, ಸೂತ್ರ ೩೩). ಸುಖಿ, ದುಃಖಿ, ಪುಣ್ಯಾತ್ಮ, ಪಾಪಾತ್ಮ ಇವರೊಂದಿಗೆ ಕ್ರಮವಾಗಿ

ಮೈತ್ರಿ, ಕರುಣೆ, ಹರ್ಷ, ಉಪೇಕ್ಷೆ - ಈ ಭಾವನೆಗಳನ್ನು ಬೆಳೆಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು, ಇದರಿಂದ ಚಿತ್ತವು ಪ್ರಸನ್ನವಾಗುತ್ತದೆ, ಎಂದು ಅದರ ಅರ್ಥ. ಸುಖದಲ್ಲಿದ್ದವರೊಡನೆ ಸ್ನೇಹವನ್ನು ಬೆಳೆಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ದುಃಖಿಗಳಲ್ಲಿ ಕರುಣೆಯನ್ನು ತೋರಿಸಬೇಕು. ನಮಗೆ ಅಪಕಾರಮಾಡಿದವರಲ್ಲಿ ಉದಾಸೀನರಾಗಿದ್ದುಬಿಡಬೇಕು. ಇದರಿಂದ ಕೋಪವನ್ನು ನಿಗ್ರಹಿಸಲು ಶಕ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ; ಮನಸ್ಸು ಶುದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ.

ಏತಿ ಜೀವಂತಮಾನಂದೋ ನರಂ ವರ್ಷಶತಾದಪಿ ॥

—ಎಂಬ ಮಾತು ಶ್ರೀಮದ್ರಾಮಾಯಣದಲ್ಲಿ ಬರುತ್ತದೆ. ಈ ಆನಂದವೇ ಮಾನವಕುಲದ ಪರಮೋದ್ದೇಶ. ಶ್ರೀರಾಮನ ಸುದ್ದಿಯನ್ನು ಅಶೋಕವನದಲ್ಲಿದ್ದ ಸೀತಾದೇವಿಗೆ ತಿಳಿಸಿ ಹನುಮಂತನು ಆಕೆಯ ಕಣ್ಣೀರನ್ನೊರಸಿದ, ಸೀತಾವೃತ್ತಾಂತ ವನ್ನು ಶ್ರೀರಾಮನಿಗೆ ಒಪ್ಪಿಸಿ ಅವನನ್ನು ಸಂತೈಸಿದ. ಆ ಹನುಮಂತನೇ ಸೀತಾರಾಮಲಕ್ಷ್ಮಣರ ಆಗಮನದ ವಾರ್ತೆಯನ್ನು ಭರತನಿಗೆ ಹೇಳಿ ಅವನನ್ನು ಆನಂದದಲ್ಲಿ ಮುಳುಗಿಸಿದ. ಹನುಮಂತನು ಭಗವಂತನಿಗೆ ಹತ್ತಿರವಾದ. ಅವನ ಕೀರ್ತಿ ಶಾಶ್ವತವಾಗಿ ನೆಲೆಸಿತು.

ವಿಧಿಯನೆದುರಿಸಿ ಹೋರಿ ಪುರುಷತೆಯ ತುದಿಗೇರಿ
ಬದುಕಿನೆಲ್ಲನುಭವಗಳಿಂ ಪಕ್ವನಾಗಿ ।
ಹೃದಯದಲಿ ಜಗದಾತ್ಮನಂ ಭಜಿಪ ನಿರ್ದ್ವಂದ್ವ-
ನಧಿಪುರುಷನೆನಿಸುವನೊ - ಮರುಳ ಮುನಿಯ ॥೧೦೪॥

— ಡಿ.ವಿ.ಜಿ.

"ಮನುಷ್ಯನು ತನಗೆ ಎದುರಾದ ವಿಧಿಯನ್ನೆದುರಿಸಿ ಹೋರಾಡಿ ಪುರುಷತ್ವದ ತುದಿಯ ಮೆಟ್ಟಿಲನ್ನೇರಬೇಕು. ಜೀವನದಲ್ಲೊದಗುವ ಸಿಹಿಕಹಿಗಳ ಅನುಭವದಿಂದ ಹೃದಯವು ಶುದ್ಧವಾಗಿ ಪರಿಪಕ್ವ ವಾಗುತ್ತದೆ. ಅದರಲ್ಲಿ ಜಗದಾತ್ಮನಾದ ಭಗವಂತನನ್ನು ಧ್ಯಾನಿಸುತ್ತದೆ. ಯಾರು ನಿರ್ದ್ವಂದ್ವ ಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ಮುಟ್ಟುವನೋ ಅವನು 'ಅಧಿಪುರುಷ'ನೆನಿಸುತ್ತಾನೆ."

ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಒದಗುವ ಎಡರುಗಳು ಒಂದೆರಡಲ್ಲ. ಬಾಲ್ಯದಲ್ಲಿ ತಾಯಿತಂದೆಗಳ

ವಿಯೋಗ, ಬಡತನ, ರೋಗರುಜಿನಗಳ ಕಾಟ, ಅಪಘಾತ - ಮುಂತಾದವು ಅಸಂಖ್ಯ. ನಮ್ಮ ಕೈಗೆ ಮೀರಿದ ಆಕಸ್ಮಿಕವನ್ನು ವಿಧಿಯೆಂದೋ ದೈವವೆಂದೋ ಹೇಳುತ್ತೇವೆ. ಅದೃಷ್ಟವೆಂದರೂ ಇದೇ: ಯಾವುದಕ್ಕೆ ಕಾರಣವು ದೃಷ್ಟವಾಗಿಲ್ಲವೋ ಅದು ಅದೃಷ್ಟ. ಇದನ್ನು ಒಂದಲ್ಲ ಒಂದು ವಿಧದಲ್ಲಿ ಮಾನವನು ಎದುರಿಸಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ವಿಧಿಗೆ ಅಳುಕದೆ ಹೋರಾಡುವುದೇ ಮನುಷ್ಯಲಕ್ಷಣ. ಸಮಾಜಕ್ಕೆ, ರಾಷ್ಟ್ರಕ್ಕೆ ವಿದ್ರೋಹಿಗಳಿಂದ ವಿಪತ್ತು ತಲೆದೋರಿದಾಗ ಇವುಗಳನ್ನೆದುರಿಸಿ ಹೋರಾಡುವುದು ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬ ಪ್ರಜೆಯ ಮುಖ್ಯ ಕರ್ತವ್ಯ. ಈ ಹೋರಾಟ ಧರ್ಮದ ರಕ್ಷಣೆಗಾಗಿ, ಅಧರ್ಮದ ವಿನಾಶಕ್ಕಾಗಿ ಇರಬೇಕೇ ಹೊರತು ಕ್ಷುದ್ರ ಸ್ವಾರ್ಥಕ್ಕಾಗಿ ಅಲ್ಲ. ರಾವಣ, ದುರ್ಯೋಧನರೂ ವಿಧಿಯನ್ನೆದುರಿಸಿ ಹೋರಾಡಿದವರೇ; ಆದರೆ ಜಗತ್ತು ಅವರನ್ನು ಸಜ್ಜನರ ಮಾಲೆಯಲ್ಲಿ ಸೇರಿಸಲಿಲ್ಲ. ವಿಜಯನಗರವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ ಹಕ್ಕಬುಕ್ಕರು, ಮೊಗಲರನ್ನೆದುರಿಸಿದ ಛತ್ರಪತಿ ಶಿವಾಜಿ, ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯಕ್ಕಾಗಿ ಹೋರಾಡಿದ ಲೋಕಮಾನ್ಯ ತಿಲಕ್, ಮಹಾತ್ಮಾಗಾಂಧಿ ಇಂಥವರದು ನಿಜವಾದ ಪುರುಷಸಿಂಹರ ಹೋರಾಟ. ಇಂತಹ ಹೋರಾಟಗಳು ಮನುಷ್ಯನನ್ನು 'ಅಧಿಪುರುಷ' ಪದವಿಗೇರಿಸುತ್ತವೆ. ಮನುಷ್ಯತ್ವದ ಎಲ್ಲ ಉದಾತ್ತ ಗುಣಗಳನ್ನು ತನ್ನಲ್ಲಿ ಕೇಂದ್ರೀಕರಿಸಿಕೊಂಡು ದೇವತ್ವದ ಹಂತಕ್ಕೆ ಏರಿದವನು ಅಧಿಪುರುಷ. ಸ್ವಾರ್ಥದ ಹಾರಾಟಗಳಾದರೋ ಮನುಷ್ಯನನ್ನು ಪಶುವಿನ ಹಂತಕ್ಕೆ ಇಳಿಸುತ್ತವೆ.

'ಹೃದಯದಲಿ ಜಗದಾತ್ಮನಂ ಭಜಿಪ ನಿರ್ದ್ವಂದ್ವನ್': ಇದು ಅಧಿಪುರುಷನ ಪ್ರಧಾನ ಲಕ್ಷಣ. ದೇವರು ಎಲ್ಲಿಯೋ ಆಕಾಶದಲ್ಲಿ ಕುಳಿತುಕೊಂಡಿಲ್ಲ. ಅವನು ನಮ್ಮೆಲ್ಲರ ಆತ್ಮನೇ ಆಗಿದ್ದಾನೆ. ಜನತೆಯೇ ಜನಾರ್ದನನೆಂಬುದರ ರಹಸ್ಯ ಇದೇ.

ನರನಲ್ಲಿ ಪಶುತ್ವದ ಅಂಶ, ದೈವತ್ವದ ಅಂಶ - ಎರಡೂ ಸೇರಿಕೊಂಡಿರುತ್ತವೆ. ಪಶುತ್ವದ ಅಂಶವನ್ನು ಉಳಿಸಿಕೊಂಡವನು ನರಪಶು; ದೇವತ್ವದ ಅಂಶವನ್ನು ಬೆಳೆಸಿಕೊಂಡವನು ನರದೇವ.

ನ್ಯಾಯಕೇ ಜಯವಂತೆ! ಧರ್ಮಜನೆ ಸಾಕ್ಷಿಯಲ
ದಾಯಿಗರ ಸದೆದು ದೊರೆತನವ ಗೆದ್ದನಲ!।
ಆಯಸಂಬಟ್ಟುಂಡುದೇನೆನ್ನದಿರ್ ಪೈತ್ರ-
ವಾಯಸಗಳುಂಡವಲ - ಮರುಳ ಮುನಿಯ ॥೧೦೫॥

— ಡಿ.ವಿ.ಜಿ.

"ನ್ಯಾಯಕ್ಕೇ ಜಯವಾಗುತ್ತದೆಯಂತೆ! ಇದಕ್ಕೆ ಧರ್ಮರಾಜನೇ ಸಾಕ್ಷಿಯಲ್ಲವೆ? ದಾಯಾದಿಗಳಾದ ಕೌರವರನ್ನು ಗೆದ್ದು ದೊರೆತನವನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಂಡನಲ್ಲವೆ? ಅಷ್ಟೊಂದು ಕಷ್ಟಪಟ್ಟು ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಗಳಿಸಿದ ಮೇಲೆ, ಅವನು ಏನನ್ನು ತಿಂದು ಸುಖಪಟ್ಟನೆಂದು ಮಾತ್ರ ಕೇಳಬೇಡ! ಪಿತೃದೇವತೆಗಳ ಪರವಾಗಿ ಕಾಗೆಗಳು ಬೇಕಾದಷ್ಟು ತಿಂದು ತೇಗಿದುವಲ್ಲವೆ!"

ನ್ಯಾಯಕ್ಕೇ ಜಯ, ಧರ್ಮಕ್ಕೇ ಜಯ, ಸತ್ಯಕ್ಕೇ ಜಯ - ಎಂಬ ಘೋಷಣೆಗಳಿಗೆ ಕೊರತೆಯಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಈ ಹಾರೈಕೆ ಎಷ್ಟರಮಟ್ಟಿಗೆ ಕಾರ್ಯಕಾರಿಯಾಗಿ ಸತ್ಯವಾಗಿದೆ? ಪೌರಾಣಿಕವಾಗಿ, ಐತಿಹಾಸಿಕವಾಗಿ - ಹೇಗೆ ನೋಡಿದರೂ ಧರ್ಮಾತ್ಮರು ಕಷ್ಟಪಟ್ಟದ್ದೇ ಅಧಿಕ. ಅದಕ್ಕೆ ಪ್ರತಿಯಾಗಿ ರಾವಣ, ದುರ್ಯೋಧನ, ಹಿರಣ್ಯಕಶಿಪು ಮೊದಲಾದವರು ವೈಭವದಿಂದ ಬಾಳಿದರು; ಅಧಿಕಾರ, ಭೋಗಗಳಿಗೆ ಮಿತಿಯಿಲ್ಲದಂತೆ ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಮೆರೆದರು. ಶ್ರೀರಾಮ, ಹರಿಶ್ಚಂದ್ರ, ಧರ್ಮರಾಜ ಮೊದಲಾದವರು ಸತ್ಯ-ಧರ್ಮಗಳನ್ನು ಗಟ್ಟಿಯಾಗಿ ಹಿಡಿದು ಪಡಬಾರದ ಪಾಡನ್ನು ಅನುಭವಿಸಿದರೂ ಅವರಿಗೆ ದೊರಕಿದ ಜಯ ವಾಸ್ತವವಾಗಿ ಜಯವೇ ಅಲ್ಲ. ಅದು ಜಯಾಭಾಸ. ಭಾರತಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಅಭಿಮನ್ಯು ಮೊದಲಾದ ಪಾಂಡವರ ಮಕ್ಕಳೆಲ್ಲ ಹತರಾದರು. ದ್ರುಪದ, ಧೃಷ್ಟದ್ಯುಮ್ನ, ವಿರಾಟ ಮೊದಲಾದ ಬಾಂಧವರೆಲ್ಲ ಮಡಿದರು. ಹೀಗೆ ಎಲ್ಲರನ್ನೂ ಕಳೆದುಕೊಂಡ ಮೇಲೆ ಧರ್ಮರಾಜನಿಗಾದ ಪಟ್ಟಾಭಿಷೇಕ ವಸ್ತುತಃ ಶೋಕಬಾಷ್ಪಾಭಿಷೇಕವೇ ಆಯಿತು. "ಜೀಯಮಾನಾ ಜಯಂತ್ಯನ್ಯೇ ಜಯಮಾನಾ ವಯಂ ಜಿತಾಃ" : "ಸೋತವರು ಗೆದ್ದರು, ಗೆದ್ದ ನಾವು ಸೋತೆವು" ಎನ್ನುತ್ತಾನೆ, ಹತಾಶನಾದ ಧರ್ಮರಾಜ. ಅದೇ ದುರ್ಯೋಧನನು ತೊಡೆಮುರಿದು ಬಿದ್ದು ಸಾಯುವಾಗ ಹೇಳುವ ಮಾತನ್ನು ಕೇಳಿ : "ಮೂರ್ಧ್ನಿಸ್ಥಿತಮಮಿತ್ರಾಣಾಂ ಕೋ ನು ಸ್ವಂತತರೋ ಮಯಾ" - "ವೈರಿಗಳ ತಲೆಯನ್ನು ಮೆಟ್ಟನಿಂತೆನು, ನನಗಿಂತ ಸುಖಿ ಯಾರು? ಅನ್ಯರಾಜರಿಗೆ ದುರ್ಲಭವಾದ ದೇವಭೋಗಗಳನ್ನು ಯಥೇಚ್ಛವಾಗಿ ಅನುಭವಿಸಿದ್ದೇನೆ. ಈಗ ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಹತನಾಗಿ ವೀರಸ್ವರ್ಗಕ್ಕೆ ಹೋಗುತ್ತೇನೆ. ಎಲೈ ಪಾಂಡವರೆ, ಸಕಲ ಬಾಂಧವರನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡ ನೀವು ಅಳುತ್ತಲೇ ಬಾಳನ್ನು ಸವೆಸಿರಿ!"

ಧರ್ಮವೀರರೂ ರಾಷ್ಟ್ರಭಕ್ತರೂ ಆದ ಛತ್ರಪತಿ ಶಿವಾಜಿ, ಪ್ರತಾಪಸಿಂಹ

ಮೊದಲಾದವರು ಯಾವ ಸೌಖ್ಯವನ್ನನುಭವಿಸಿದರು? ಮಹಾತ್ಮಗಾಂಧಿಯವರು ಯಾವ ಸುಖವನ್ನು ಪಡೆದರು?

ಧರ್ಮಕ್ಕಾಗಿ ನರಳಿದವರ ಕಥೆ ಧರ್ಮದ ಫಲವನ್ನು ತೋರಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಅಲ್ಲ, ಕಿಂತು ಎಂತಹ ವಿಪತ್ತು ಬಂದರೂ ಧರ್ಮವನ್ನು ರಕ್ಷಿಸಬೇಕೆಂಬ ಲೋಕೋತ್ತರ ಆದರ್ಶವನ್ನು ಜಗತ್ತಿಗೆ ತಿಳಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ.

ಅಂತರ್ಧನಂ ಬಾಹ್ಯಧನಕಿಂತ ಮಿಗಿಲೆಂದು
ಸ್ವಾಂತಶಿಕ್ಷಣೆ ರಾಜ್ಯವಿಧಿಗೆ ಮೇಲೆಂದು ।
ಅಂತಃಶಮಂ ಪ್ರಕೃತಿವಿಷಮಗಳ ಹಾಯ್ದೆಂದು
ಶಾಂತಿ ನರಮಂಡಲಕೆ - ಮರುಳ ಮುನಿಯ ॥೧೦೬॥

— *ಡಿ.ವಿ.ಜಿ.*

"ಹಣ, ಅಧಿಕಾರ, ಆಸ್ತಿ ಮುಂತಾದ ಬಾಹ್ಯಧನಕ್ಕಿಂತ ತ್ಯಾಗ, ದಯೆ, ಋಜುತ್ವ ಮುಂತಾದ ಆಂತರಿಕಧನವು ಮಿಗಿಲಾದದ್ದೆಂದೂ, ರಾಜ್ಯದ ಕಾನೂನು ವಿಧಿಗಿಂತ ತನ್ನ ಅಂತರಂಗವನ್ನು ತಿದ್ದಿಕೊಳ್ಳುವುದು ಮೇಲೆಂದೂ ತಿಳಿದು, ಪ್ರಕೃತಿಸಿದ್ಧವಾದ ಕಾಮ, ಕ್ರೋಧ, ಲೋಭಗಳೆಂಬ ವಿಕಾರಗಳನ್ನು ಗೆದ್ದು ಯಾವಾಗ ಅಂತರಂಗದ ಶಾಂತಿಯು ನೆಲೆಸುತ್ತದೆಯೋ ಆಗ ವಿಶ್ವದ ಜನತೆಗೆ ಶಾಂತಿ ಲಭಿಸುತ್ತದೆ."

ಶಾಂತಿಯು ಯಾರಿಗೆ ಬೇಡ? ನನ್ನ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಸದಾ ನೆಮ್ಮದಿ ಇರಬೇಕು, ಎಲ್ಲೆಡೆಯೂ ಶಾಂತ ವಾತಾವರಣವಿರಬೇಕು - ಎಂದು ಎಲ್ಲರೂ ಬಯಸತಕ್ಕವರೇ. ಸಮಾಜ, ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಶಾಂತಿ ನೆಲೆಸಿರಬೇಕು, ಜಗತ್ತಿಗೇ ಶಾಂತಿ ಬೇಕು - ಎಂದು ರಾಜಕಾರಣಿಗಳು ಹೇಳುತ್ತಲೇ ಇದ್ದಾರೆ. ಎಲ್ಲರ ಪ್ರಯತ್ನವೂ ತಮ್ಮ ನೆರಳನ್ನು ಹಿಡಿಯಲು ಸೂರ್ಯನಿಗೆ ಬೆನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ಓಡತಕ್ಕವರ ಪಾಡಾಗಿದೆ! ಓಡಿದಷ್ಟೂ ನೆರಳು ಕೈಗೆ ಸಿಗದೆ ಓಡುತ್ತಲೇ ಇರುತ್ತದೆ. ಜಗತ್ತು ಯಾವ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಯುದ್ಧದಿಂದ ಪಾರಾಗಿದೆ? ಗಲಭೆ, ಹಿಂಸಾಚಾರ, ಕೊಲೆ, ದರೋಡೆಗಳಿಂದ ಹೊರತಾದ ರಾಜ್ಯ ಯಾವುದು? ವರ್ಗಕಲಹ, ಜಾತಿದ್ವೇಷ, ಕುಟುಂಬದ ಬಿಕ್ಕಟ್ಟುಗಳಿಂದ ದೂರವಾಗಿ ನೆಮ್ಮದಿಯಿಂದಿರುವ ಸಮಾಜ ಯಾವುದು?

ಕಾಮ, ಕ್ರೋಧ, ಲೋಭಗಳು ಮುಪ್ಪುರಿಗೊಂಡು ಬಾರಿಸುತ್ತಿರುವಾಗ ಯಾರಿಗೆ ಶಾಂತಿಯುಂಟು?

ಶಾಂತಿಯನ್ನು ಅರಸಬೇಕಾದ್ದು ಒಳಗೆ; ಹೊರಗಲ್ಲ.

ದೈವಭಕ್ತಿ, ದೇಶಭಕ್ತಿ - ಇವೆರಡು ಸಮಸ್ತ ಸದ್ಗುಣಗಳನ್ನು ಹೊಮ್ಮಿಸುವ ಮೂಲ ಸ್ರೋತಸ್ಸು. ದೈವಭಕ್ತಿಯಿಂದ ಅಂತರಂಗಶುದ್ಧಿ, ದೇಶಭಕ್ತಿಯಿಂದ ಬಹಿರಂಗಶುದ್ಧಿ. ದೈವಭಕ್ತಿಯಿಂದ ಅಂತರ್ಧನ; ದೇಶಭಕ್ತಿಯಿಂದ ಬಾಹ್ಯಧನ. ದೈವಭಕ್ತಿ ಸ್ವಾಂತಶಿಕ್ಷಣೆಗಾಗಿ; ದೇಶಭಕ್ತಿ ರಾಜ್ಯವಿಧಿಗಾಗಿ. ಪ್ರಕೃತಿವಿಷಮಗಳನ್ನು ಹಾಯುವ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ ಬರತಕ್ಕದ್ದು ಇವುಗಳಿಂದ. ದೈವಭಕ್ತಿಯಿಲ್ಲದ ದೇಶಭಕ್ತಿ ನಗೆಪಾಟಲು; ದೇಶಭಕ್ತಿಯಿಲ್ಲದ ದೈವಭಕ್ತಿ ಬೂಟಾಟಿಕೆ.

ಸತ್ತವರ ಜಸವೊಂದು ಶವಭಾರ ಲೋಕಕ್ಕೆ
ಒತ್ತುತಿರಲದು ಮೇಲೆ ಯುವಕ ಗತಿಯೆಂತೊ?।
ಉತ್ತು ನೆಲದಲಿ ಬೆರಸು ಹಳೆ ಜಸವನದು ಬೆಳೆದು
ಮತ್ತೆ ಹೊಸ ಪೈರಕ್ಕೆ - ಮರುಳ ಮುನಿಯ ॥೧೦೭॥

— ಡಿ.ವಿ.ಜಿ.

"ಸತ್ತುಹೋದವರ ಕೀರ್ತಿಯು ಈ ಲೋಕಕ್ಕೆ ಒಂದು ಹೆಣದ ಭಾರವಿದ್ದಂತೆ! ಅದು ಮೇಲಿಂದ ಒತ್ತುತ್ತಿದ್ದರೆ ಯುವಕರು ಎದ್ದು ನಿಲ್ಲುವುದು ಹೇಗೆ? ಅವರು ನಡೆಯುವುದೆಂತು? ಹಳಬರ ಹಳೆಯ ಕೀರ್ತಿಯನ್ನು ನೆಲದಲ್ಲಿ ಬೆರೆಸಿಬಿಡು. ಅದು ಬೆಳೆದು ಹೊಸ ಪೈರನ್ನು ನೀಡುವುದು."

ದಿವಾನ್ ವಿಶ್ವೇಶ್ವರಯ್ಯನವರ ಕೀರ್ತಿ ದಿಗಂತವಿಶ್ರಾಂತವಾಗಿದೆ. ಅವರು ಮೈಸೂರಿನ ಭಾಗ್ಯವಿಧಾತರು. ತಿಲಕ್, ಗಾಂಧಿ ಮೊದಲಾದವರು ಭಾರತಭಾಗ್ಯ ವಿಧಾತರೆಂದು ಕೀರ್ತಿತರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಇನ್ನೂ ಹಿಂದಕ್ಕೆ ಹೋದರೆ ರಾಣಾ ಪ್ರತಾಪಸಿಂಹ, ಛತ್ರಪತಿ ಶಿವಾಜಿ, ಝಾನ್ಸಿರಾಣಿ ಲಕ್ಷ್ಮೀಬಾಯಿ - ಮುಂತಾದ ಮಹಾವ್ಯಕ್ತಿಗಳು ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಆಗಿಹೋದರು. ಇನ್ನು ಭಾರತದೇಶದ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯನ್ನು ರೂಪಿಸಿ ಚಿರಂತನವಾಗಿ ನೆಲೆಗೊಳಿಸಿದವರು ವಿಪುಲಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿದ್ದಾರೆ. ಅವರ ಜಯಂತಿ

ವರ್ಧಂತಿಗಳನ್ನು ಆಚರಿಸುತ್ತೇವೆ. ಆದರೆ ಹಳಬರನ್ನು ನೆನೆಸಿಕೊಂಡು ಹಬ್ಬವಾಡಿದ್ದರಿಂದ ನಮಗಾಗಲಿ ರಾಷ್ಟ್ರಕ್ಕಾಗಲಿ ಆಗುವ ಪ್ರಯೋಜನ ಪರಿಮಿತವಾದ್ದು.

ಜಯಂತಿಗಳೂ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯೋತ್ಸವಗಳೂ ಬಂದಾಗ ನಾಲ್ಕು ದಿನಗಳ ವೈಭವ, ಮೆರೆತ. ವ್ಯಯವೆಷ್ಟೆಂಬುದನ್ನು ಲೆಕ್ಕವಿಟ್ಟವರಿಲ್ಲ. 'ಉತ್ಸವಪ್ರಿಯಾ ಹಿ ಮನುಷ್ಯಾಃ' ಎಂಬ ಕಾಳಿದಾಸನ ಉಕ್ತಿಯ ಸಾರ್ಥಕ್ಯವನ್ನು ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ಕಾಣುತ್ತೇವೆ. ಹಾಗೆಯೇ ಕೀರ್ತಿಶಾಲಿಗಳಾದವರ ಪ್ರತಿಮೆಗಳನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸುವುದು, ಬೀದಿಗಳಿಗೆ ಅವರ ಹೆಸರನ್ನಿಡುವುದು - ಮುಂತಾದ ಬಹಿರಂಗ ವ್ರತಗಳನ್ನಾಚರಿಸಿ ಜನರು ಧನ್ಯರಾಗುತ್ತಾರೆ. ಇತಿಹಾಸಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಹೆಸರುಗಳನ್ನು ಅಳಿಸುವುದಕ್ಕೂ ನಾವು ಹಿಂಜರಿಯುವುದಿಲ್ಲ! ಕೀರ್ತಿಶಾಲಿಗಳು ಹಾಕಿಕೊಟ್ಟ ಆದರ್ಶಗಳ ಪಾಲನೆ ಅದೃಶ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ; ಅವರ ಅಸ್ಥಿಪಂಜರಗಳನ್ನು ಹೊತ್ತು ಮೆರೆಸುತ್ತೇವೆ.

ಹೂಗಳು ಉದುರದೆ ಮೊಗ್ಗುಗಳು ಅರಳವು. 'ಉತ್ತು ನೆಲದಲಿ ಬೆರಸು ಹಳೆ ಜಸವ!' ಯಾವ ನೆಲದಲ್ಲಿ ಈ ಜಸವನ್ನು ಉತ್ತಿ ಬೆಳೆಸಬೇಕು? ಅಂತರಂಗಸಹಿತವಾದ ಈ ಶರೀರವೇ ನೆಲ. ಈ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಹಳಬರ ಜಸವನ್ನು ಉತ್ತಬೇಕು; ಅವರ ಸಾಧನೆ ಸಿದ್ಧಿಗಳನ್ನೂ ಅವರ ಸೇವಾ ಪ್ರಕಾರಗಳನ್ನೂ ಅಂತರಂಗದಲ್ಲಿ, ಅಂತಃಕರಣದಲ್ಲಿ ನಾಟಬೇಕು. ಆ ಜನರು ಬದುಕಿದ್ದು ತಮಗಾಗಿ ಅಲ್ಲ, ರಾಷ್ಟ್ರದ ಹಿತಕ್ಕಾಗಿ - ಎಂಬುದನ್ನು ಮನಗಂಡು ಆ ಬೆಳಕಿನಲ್ಲಿ ರಾಷ್ಟ್ರವು ಮುನ್ನಡೆದಾಗ ಹೊಸ ಪೈರು ಬೆಳೆದು ಫಲವನ್ನು ನೀಡುತ್ತದೆ. ಬಿತ್ತನೆ ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಮುಂದೆ ಬತ್ತವಿಲ್ಲ.

ಮೊಟ್ಟೆಗಳನಿಕ್ಕಿ ತಾನೇ ನುಂಗುವಹಿಯಂತೆ
ಸೃಷ್ಟಿಯುಣುವಳು ತಾನೆ ತನ್ನ ಸಂತತಿಯ ।
ಸತ್ತುದೇನ್? ಎಲ್ಲ ಹೊಸ ಬೆಳೆಗೆ ಗೊಬ್ಬರವಾಯ್ತು
ನಷ್ಟಕೆಡೆಗೊಡಳವಳು – ಮರುಳ ಮುನಿಯ ॥೧೦೮॥

— *ಡಿ.ವಿ.ಜಿ.*

"ಸರ್ಪವು ಮೊಟ್ಟೆಗಳನ್ನಿಟ್ಟು ಅವನ್ನು ತಾನೇ ತಿಂದುಬಿಡುತ್ತದೆಯೆಂತೆ. ಹಾಗೆ ಪ್ರಕೃತಿದೇವಿ ತನ್ನ ಸಂತತಿಯನ್ನು ತಾನೇ ತಿಂದುಬಿಡುತ್ತಾಳೆ!

ಆದರೆ ಸತ್ತು ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ನಾಶವಾಗತಕ್ಕದ್ದು ಯಾವುದೂ ಇಲ್ಲ. ಸತ್ತದ್ದು ಹೊಸ ಬೆಳೆಗೆ ಗೊಬ್ಬರವಾಗಿ ಅದನ್ನು ಪೋಷಿಸುತ್ತದೆ. ಪ್ರಕೃತಿಯು ಯಾವುದನ್ನೂ ನಷ್ಟಮಾಡಲು ಅವಕಾಶ ಕೊಡುವುದಿಲ್ಲ."

ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಎಷ್ಟೋ ರಾಜ್ಯಗಳೂ ಪದ್ಧತಿಗಳೂ ಬೆಳೆದು ಅಳಿದುಹೋಗಿವೆ. ಅಂತೆಯೇ ಮನುಷ್ಯನ ನಾಗರಿಕತೆ, ಸಂಸ್ಕೃತಿಗಳ ಪಾಡೂ. ನಾಗರಿಕತೆಯು ಬಾಹ್ಯ ವೇಷ, ಭೂಷ, ಶಿಲ್ಪ, ಕಲೆ - ಮುಂತಾದವುಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ್ದು. ಸಂಸ್ಕೃತಿಯು ಅಂತರಂಗಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ್ದು - ಪ್ರಜೆಗಳ ನಡೆ, ನುಡಿಗಳಲ್ಲಿ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತವಾಗುವ ಮನೋಭಾವ ಅದು. ಇವೆಲ್ಲವನ್ನೂ ಮನುಷ್ಯನು ತನ್ನ ದೇಶಕಾಲ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಗಳಿಗೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ಪರಿಷ್ಕರಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತ ಮುನ್ನಡೆಯುತ್ತಾನೆ. ಯಾವುದನ್ನೂ ಹೊಸದಾಗಿ ಹುಟ್ಟುಹಾಕುವುದಿಲ್ಲ.

ಭಾರತಕ್ಕೆ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಬಂದಮೇಲೆ ರಾಜ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಎಷ್ಟು ಸರ್ಕಾರಗಳು ಬಂದವು? ಎಷ್ಟು ಉರುಳಿದವು? ಜನತೆ ಆರಿಸಿದ ಸರ್ಕಾರವನ್ನು ಜನತೆಯೇ ನುಂಗಿಹಾಕಿದೆ. ಸೃಷ್ಟಿಕರ್ತನಾದ ಈಶ್ವರನನ್ನು ಮರೆತಾಗ ಮಾನವನಿಗೆ ಅಧೋಗತಿ; ತನ್ನನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸಿದ ಜನತೆಯನ್ನು ಮರೆತಾಗ ಸರ್ಕಾರಕ್ಕೆ ಅಧೋಗತಿ.

ಮೇಲೆ ಉದಾಹರಿಸಿದ ಹಾವಿನ ದೃಷ್ಟಾಂತಕ್ಕೆ 'ಸರ್ಪಿಣೀಗರ್ಭಭಕ್ಷಣನ್ಯಾಯ' ವೆನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಪ್ರತಿಯಾಗಿ 'ಕದಳೀಗರ್ಭನ್ಯಾಯ', 'ಕರ್ಕಟೀಗರ್ಭನ್ಯಾಯ' - ಎಂಬ ನ್ಯಾಯಗಳುಂಟು. ಬಾಳೆಯಮರದಿಂದ ಹಣ್ಣಿನ ಗೊನೆ ಹೊರಡುತ್ತದೆ. ಈ ಬಾಳೆಹಣ್ಣು ತನ್ನ ತಾಯಿಯಾದ ಬಾಳೆಮರಕ್ಕೆ ಮೃತ್ಯುವಾಗುತ್ತದೆ. ಕರ್ಕಟೀ ಎಂದರೆ ಹೆಣ್ಣು ಏಡಿ. ಏಡಿಮರಿಗಳು ಹುಟ್ಟುವಾಗಲೇ ತಾಯಿಯ ಗರ್ಭವನ್ನು ಸೀಳಿಕೊಂಡು ಬರುತ್ತವೆ.

ಸರ್ಕಾರಗಳು ತಮಗೆ ಜನ್ಮವನ್ನಿತ್ತ ಜನತೆಯನ್ನು ಅಲಕ್ಷಿಸಿ ಬಾಳೆಗೊನೆಯಂತೆ, ಏಡಿಯಮರಿಗಳಂತೆ, ವರ್ತಿಸುತ್ತವೆ.

ಸರ್ಪಿಣೀಗರ್ಭಭಕ್ಷಣನ್ಯಾಯಕ್ಕೆ ಪ್ರತಿದ್ವಂದ್ವಿಯಾಗಿ ಕರ್ಕಟೀಗರ್ಭನ್ಯಾಯವು ತಲೆಹಾಕುತ್ತಲೇ ಇದೆ. ಆದರೆ ಕರ್ಕಟಿಗಿಂತ ಸರ್ಪಿಣಿ ಪ್ರಬಲವೆಂದು ನೆನಪಿಡಬೇಕು.

* * *

ಶ್ಲೋಕಗಳ ಮತ್ತು ಉದಾಹೃತಗಳ ಅಕಾರಾದಿ ಸೂಚಿ

ಸೂಕ್ತಿ - ವ್ಯಾಪ್ತಿ

ಸಂಪುಟ ೨

ಕಡಮೆ ಮಾತುಗಳಲ್ಲಿ ವಿಶಾಲವಾದ ಅರ್ಥವನ್ನೂ ಜೀವನಾನುಭವವನ್ನೂ ಬಿಂಬಿಸುವ ಪದ್ಯಗಳು ಸುಭಾಷಿತಗಳು. ಅವುಗಳ ಅರ್ಥ ಸಮೃದ್ಧಿಯಂತೆ ಉಕ್ತಿಸೌಂದರ್ಯವೂ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಆಕರ್ಷಿಸುತ್ತದೆ. ಈ ಕಾರಣದಿಂದ ಒಂದಷ್ಟು ಸುಭಾಷಿತಗಳ ಪರಿಚಯ ಸುಸಂಸ್ಕೃತರ ಲಕ್ಷಣವೆಂದು ಗಣನೆ ಇದೆ. ವಿವಿಧ ಮೂಲಗಳಿಂದ ಆಯ್ದ ಇಂತಹ ಸುಭಾಷಿತಗಳ ಸಂಗ್ರಹ, 'ಸೂಕ್ತಿ-ವ್ಯಾಪ್ತಿ' . ಶ್ಲೋಕಗಳ ಅರ್ಥವನ್ನು ಈಗಿನ ಸಾಮಾಜಿಕ ಪರಿಸರದ ಹಿನ್ನಲೆಯಲ್ಲಿ ಖ್ಯಾತ ವಿದ್ವಾಂಸರಾದ ಎನ್. ರಂಗನಾಥಶರ್ಮಾ ಅವರು ಈ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ವಿಸ್ತರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಸಾಹಿತ್ಯಾಭ್ಯಾಸಿಗಳು ಮಾತ್ರವಲ್ಲದೆ ಎಲ್ಲ ಆಸಕ್ತರೂ ಆಗಾಗ ಮೆಲುಕುಹಾಕಬಹುದಾದವು ಈ ಸುಭಾಷಿತಗಳು.

ರಾಷ್ಟ್ರೋತ್ಥಾನ ಸಾಹಿತ್ಯ
ಬೆಂಗಳೂರು - 560 019

ISBN 81-7531-015-4

ಸೂಕ್ತಿ-ವ್ಯಾಪ್ತಿ

ಸುಭಾಷಿತ ಸಂಗ್ರಹ

೩

ಎನ್. ರಂಗನಾಥಶರ್ಮಾ

ಸೂಕ್ತಿ-ವ್ಯಾಪ್ತಿ

ಸುಭಾಷಿತ ಸಂಗ್ರಹ

ಸಂಪುಟ - ೩

रामकृष्ण भट्ट, कुटेलु
3/02/09.

ಸೂಕ್ತಿ - ವ್ಯಾಪ್ತಿ

ಸುಭಾಷಿತ ಸಂಗ್ರಹ

ಸಂಪುಟ - ೩

ಎನ್. ರಂಗನಾಥಶರ್ಮಾ

ಪ್ರಕಟಣೆ ೯೩

ರಾಷ್ಟ್ರೋತ್ಥಾನ ಸಾಹಿತ್ಯ, ಬೆಂಗಳೂರು

ರಾಷ್ಟ್ರೋತ್ಥಾನ ಸಾಹಿತ್ಯ
'ಕೇಶವಶಿಲ್ಪ'
ಕೆಂಪೇಗೌಡನಗರ
ಬೆಂಗಳೂರು - ೫೬೦ ೦೧೯.

ಮೊದಲನೆ ಮುದ್ರಣ: ಆಗಸ್ಟ್ ೨೦೦೪

ಬೆಲೆ : ರೂ. ೩೫-೦೦

ರಾಷ್ಟ್ರೋತ್ಥಾನ ಮುದ್ರಣಾಲಯ
ಬೆಂಗಳೂರು - ೫೬೦ ೦೧೯.

'SOOKTI-VYAPTI'. Kannada. By N. RANGANATHA SHARMA. Vol. 3. A collection of epigrammatic verses in Sanskrit, with new commentary, explaining their contemporary relevance. Published by RASHTROTTHANA SAHITYA, 'Keshava Shilpa', Kempegowda Nagar, Bangalore - 560 019 (India). Pages : viii + 92. Rs. 40-00.

First edition : August 2004

ISBN 81-7531-038-3

Cover design : U. T. Suresh

Typeset by :
CREATIVE GRAPHICS, Bangalore - 560 053. ✆ 26800723

Printed at :
RASHTROTTHANA MUDRAṆALAYA, Bangalore - 560 019.

ಸಮಕ್ಷಮದಲ್ಲಿ

ಅನೇಕ ಶತಮಾನಗಳ ನಮ್ಮ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಸಂಘರ್ಷ ಇಂದು ಯಶಸ್ಸಿನ ಒಂದು ಘಟ್ಟ ಮುಟ್ಟಿದೆ. ನಮ್ಮ ರಾಷ್ಟ್ರದ ಸ್ವತಂತ್ರ, ಸಾರ್ವಭೌಮ ಜೀವನವನ್ನು ಕಟ್ಟುವ ಸುವರ್ಣಸಂಧಿ ನಮಗಿಂದು ಒದಗಿಬಂದಿದೆ.

ಇದೊಂದು ಸುವರ್ಣಸಂಧಿ ಆಗಿರುವಂತೆಯೇ ಒಂದು ಗಂಭೀರ ಸವಾಲೂ ಆಗಿದೆ. ನಮ್ಮ ರಾಷ್ಟ್ರಜೀವನವನ್ನು ಯಾವ ಆದರ್ಶದ ಬೆಳಕಿನಲ್ಲಿ, ಯಾವ ಸಿದ್ಧಾಂತದ ಅಡಿಗಲ್ಲ ಮೇಲೆ ಕಟ್ಟಬೇಕು - ಎಂಬ ಸವಾಲಿಗೆ ನಾವಿಂದು ಉತ್ತರ ಕೊಡಬೇಕಾಗಿದೆ.

ಆದರೆ ನಮ್ಮ ನಾಡಿನ ದೌರ್ಭಾಗ್ಯದಿಂದ ಇವತ್ತಿಗೂ ಈ ಮೂಲಪ್ರಶ್ನೆಯ ಬಗೆಗೆ ನಮ್ಮ ಸ್ವತಂತ್ರ ಪ್ರತಿಭೆಯಿಂದ ವಿಚಾರಮಂಥನ ನಡೆಯುತ್ತಲೇ ಇಲ್ಲ. ಇಂಗ್ಲೆಂಡ್ ಅಮೆರಿಕಗಳಂತೆಯೋ ಇಲ್ಲವೆ ರಷ್ಯ ಚೀಣಾಗಳಂತೆಯೋ ನಮ್ಮ ಜೀವನವನ್ನು ಎರಕಹೊಯ್ಯುವ ಆತುರ ಎಲ್ಲ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳಲ್ಲೂ ಕಂಡುಬರುತ್ತಿದೆ. ನಮ್ಮ ರಾಜಕೀಯ, ಆರ್ಥಿಕ, ಸಾಮಾಜಿಕ, ಶೈಕ್ಷಣಿಕ ಇತ್ಯಾದಿ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲೂ ಭಾರತವನ್ನು ಪರದೇಶ, ಪರಸಂಸ್ಕೃತಿಗಳ ಅಗ್ಗದ ನಕಲಾಗಿ ಮಾಡುವ ಪ್ರಯತ್ನವೇ ನಡೆದಿದೆ. ನಮ್ಮ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಪ್ರತಿಭೆ, ಪರಂಪರೆ, ತತ್ತ್ವಜ್ಞಾನ, ಜೀವನಾದರ್ಶ ಇವೆಲ್ಲಕ್ಕೂ ಇಂದು ಗ್ರಹಣ ಹಿಡಿದಂತಾಗಿದೆ.

ಹೀಗಾಗಿ ಇಂದು ಕೋಟಿ ಕೋಟಿ ಭಾರತೀಯರ ಹೃದಯಕ್ಕೆ ನಮ್ಮ ಸ್ವತಂತ್ರ ರಾಷ್ಟ್ರಜೀವನದ ಅಮೃತಸ್ಪರ್ಶ ಅನುಭವಕ್ಕೆ ಬರುತ್ತಿಲ್ಲ. ನಮ್ಮ ಜನಸಾಮಾನ್ಯರ ಅಂತಃಕರಣವನ್ನು ತಟ್ಟಿ ಎಬ್ಬಿಸುವ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಆದರ್ಶಗಳಿಲ್ಲದೆಹೋದಲ್ಲಿ ರಾಷ್ಟ್ರದ ಪುನರುತ್ಥಾನಕ್ಕಾಗಿ ಅವರಲ್ಲಿ ಸ್ವಯಂಪ್ರೇರಣೆ, ಕಾರ್ಯೋತ್ಸಾಹ, ತ್ಯಾಗ, ಪೌರುಷಗಳು ಬೆಳೆದು ನಿಲ್ಲುವುದಾದರೂ ಹೇಗೆ? ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಇಂದು ರಾಷ್ಟ್ರದ ಆಗುಹೋಗುಗಳ ಬಗೆಗೆ ಸರ್ವತ್ರ ಉದಾಸೀನತೆ, ಕ್ರಿಯಾಶೂನ್ಯತೆ, ವಿಫಲತೆಗಳೇ ತಾಂಡವವಾಡುತ್ತಿವೆ. ಎಂದ ಮೇಲೆ ಜನರೆದೆಗೆ ಸ್ಫೂರ್ತಿ, ಉತ್ಸಾಹಗಳನ್ನೆರೆಯಬಲ್ಲ ಭಾರತೀಯತೆಯ ಆದರ್ಶವನ್ನು ಎತ್ತಿಹಿಡಿಯುವುದು ಇಂದು ತೀರಾ ಅನಿವಾರ್ಯ ಹಾಗೂ ತುರ್ತು ಕರ್ತವ್ಯವಾಗಿದೆ. ಭಾರತವು 'ತನ್ನತನ'ದಿಂದ ಎದ್ದುನಿಂತಾಗಲೇ ಅದು ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ತಲೆಯೆತ್ತಿ ಬಾಳುವಂತಾದೀತು ಎಂಬುದು ಸ್ಪಷ್ಟವಿದೆ.

ನಮ್ಮ ಭಾರತೀಯತೆಯ - ನಮ್ಮ ಸಂಸ್ಕೃತಿ, ಪರಂಪರೆ, ಇತಿಹಾಸ, ತತ್ತ್ವಜ್ಞಾನ, ಜೀವನಾದರ್ಶಗಳ - ಹಿರಿಮೆ ಈ ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಸಾಟಿಯಿಲ್ಲದ್ದು. ನೂರಾರು ಶತಮಾನಗಳವರೆಗೆ ನಮ್ಮ ರಾಷ್ಟ್ರಜೀವನವನ್ನು ವೈಭವಶಾಲಿಯಾಗಿ ಮಾಡಿದ್ದಷ್ಟೆ ಅಲ್ಲ, ಜಗತ್ತಿಗೆಲ್ಲ ದಿವ್ಯಜೀವನದ ಸುಧೆ ಕುಡಿಸಿದಂತಹ ಅದ್ಭುತ ಚೈತನ್ಯ

ಅದರಲ್ಲಿದೆ. ಇಂದಿಗೂ ಸಹ ಆಧುನಿಕ ಜೀವನದ ಅನೇಕ ವಿಕಟ ಸಮಸ್ಯೆ-ಸವಾಲುಗಳಿಗೆ ಸಮರ್ಪಕವಾಗಿ ಸಮಾಧಾನ ನೀಡಬಲ್ಲಂತಹ ಸಮಗ್ರ ಜೀವನದೃಷ್ಟಿ, ವಿಚಾರಸಂಪತ್ತು ಅದರಲ್ಲಿದೆ.

ರಾಷ್ಟ್ರೋತ್ಥಾನದ ಅಡಿಗಲ್ಲಾದ ನಮ್ಮ ಭಾರತೀಯ ಜೀವನದ ಜ್ಞಾನ-ನಿಷ್ಠೆಗಳನ್ನು ಜನಮನದಲ್ಲಿ ಬೇರೂರಿಸುವ ಈ ಚರಿತ್ರಾರ್ಹ ಕಾರ್ಯಕ್ಕಾಗಿ ರಾಷ್ಟ್ರೋತ್ಥಾನ ಪರಿಷತ್ತು ೧೯೬೫ರಲ್ಲಿ ಜನ್ಮತಾಳಿತು. ಪರಿಷತ್ತು ಕಳೆದ ಮೂವತ್ತೊಂಬತ್ತು ವರ್ಷಗಳಲ್ಲಿ ಜನಜಾಗೃತಿಯ ಚಟುವಟಿಕೆಯಲ್ಲದೆ ಇನ್ನಿತರ ಹತ್ತುಹಲವು ಸಮಾಜಸೇವಾ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳನ್ನು ಹಮ್ಮಿಕೊಂಡು ಬೆಳೆಯುತ್ತಾ ಬಂದಿದೆ. ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಪರಿಷತ್ತಿನ ಆರಂಭದ ಕೆಲವು ಚಟುವಟಿಕೆಗಳನ್ನು ಜನವರಿ ೧೯೮೬ರಿಂದ ಬೇರ್ಪಡಿಸಲಾಯಿತು. ಈ ರೀತಿ ಬೇರ್ಪಡಿಸಿದ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಾಶನಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಚಟುವಟಿಕೆಯು 'ರಾಷ್ಟ್ರೋತ್ಥಾನ ಸಾಹಿತ್ಯ ಟ್ರಸ್ಟ್' ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿ ಮುಂದುವರಿದಿದೆ. ಪ್ರಕಾಶನದ ಮುಖ್ಯ ಯೋಜನೆ ಹೀಗಿದೆ:

* ಸಾಮಾಜಿಕ ಚಿಂತನ ಪ್ರಧಾನವಾದ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಹೊರತರುವುದು. ಇಂದು ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯಲೋಕದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚಿನ ಕೊರತೆ, ಅಗತ್ಯ ಇರುವುದು ಅಂತಹ ಗ್ರಂಥಗಳಿಗೇ. ಈ ಕೊರತೆಯನ್ನು ತುಂಬಲು ಮೂಲ ಕನ್ನಡ ಕೃತಿಗಳ ಜೊತೆಗೆ ಇತರ ಭಾಷೆಗಳಿಂದಲೂ ಉತ್ತಮ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಸಾಹಿತ್ಯವನ್ನು ಕನ್ನಡಕ್ಕೆ ತರುವುದು.
* ನಿಜವಾದ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಇತಿಹಾಸದ ಗ್ರಂಥಗಳಿಗಂತೂ ಕನ್ನಡದಲ್ಲೇ ಏಕೆ, ಇಡೀ ದೇಶದಲ್ಲೇ ತೀವ್ರ ಕೊರತೆ ಇದೆ. ಇದುವರೆಗೆ ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ವಿದ್ವಾಂಸರ ಗ್ರಂಥಗಳು, ಅವರ ದೃಷ್ಟಿ-ಧೋರಣೆಗಳ ಜಾಡಿನಲ್ಲೇ ನಮ್ಮ ಇತಿಹಾಸದ ಅಧ್ಯಯನ ಸಾಗಿದೆ. ಇನ್ನಾದರೂ ನಮ್ಮ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಚರಿತ್ರೆಯನ್ನು ಬರೆಯುವ, ಓದುವ ಅಭ್ಯಾಸವಾಗುವಂತೆ ನಮ್ಮ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಇತಿಹಾಸಗ್ರಂಥಗಳಿಗೆ 'ರಾಷ್ಟ್ರೋತ್ಥಾನ ಸಾಹಿತ್ಯ'ದಲ್ಲಿ ಅಗ್ರಸ್ಥಾನ ಕೊಡುವುದು.
* ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ಸತ್ಸಂಸ್ಕಾರಗಳನ್ನು ಮೂಡಿಸುವ ಸದಭಿರುಚಿಯ ಸಾಹಿತ್ಯವನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸುವುದು.
* ಸರಳ ಹಾಗೂ ಉದ್ಬೋಧಕ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ವೈಚಾರಿಕ ಮತ್ತು ವಿಶ್ಲೇಷಣಾತ್ಮಕ ಪುಸ್ತಕಗಳನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸುವುದು.
* ತಾಯಿ ಭಾರತಿಯ ದಿವ್ಯಮಂದಿರದಲ್ಲಿ ಹೊತ್ತಿರುವ ಈ ಜ್ಞಾನದ ಸೊಡರಿಗೆ ಜನರ ಒಲವು-ನೆರವುಗಳ ತೈಲಧಾರೆ ನಿರಂತರವಾಗಿ ಒದಗಿಬರಲಿ ಎಂಬುದು ನಮ್ಮ ಹೃದಯದಾಳದ ಹಾರೈಕೆ.

— *ಪ್ರಕಾಶಕರು*

ಪುಸ್ತಕವನ್ನು ಕುರಿತು

ಇದು 'ಸೂಕ್ತಿ-ವ್ಯಾಪ್ತಿ'ಯ ಮೂರನೆಯ ಸಂಪುಟ. ಇದರಲ್ಲಿ ಸಂಕಲಿತವಾಗಿರುವವು 'ಉತ್ಥಾನ' ಮಾಸಪತ್ರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ನಿಯಮಿತವಾಗಿ ೧೯೯೮-೨೦೦೩ರ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟಗೊಂಡಿರುವ ಅಂಕಣಬರಹಗಳು. 'ಸೂಕ್ತಿ-ವ್ಯಾಪ್ತಿ'ಯ ಮೊದಲೆರಡು ಸಂಪುಟಗಳು ವಿಶಾಲ ಜನಾದರಣೆಯನ್ನು ಗಳಿಸಿಕೊಂಡಿರುವುದು ಪ್ರಕೃತ ಸಂಪುಟವನ್ನು ಹೊರತರಲು ಪ್ರೋತ್ಸಾಹಿಸಿದೆ.

ನಮ್ಮ ಪ್ರಾರ್ಥನೆಯಂತೆ 'ಉತ್ಥಾನ' ಪತ್ರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಕಳೆದ ಇಪ್ಪತ್ತೈದು ವರ್ಷಗಳಿಂದ ನಿರಂತರವಾಗಿ ಈ ಸುಭಾಷಿತ ಅರ್ಥವ್ಯಾಖ್ಯೆಗಳನ್ನು ಬರೆಯುತ್ತಿರುವವರು ಮಹಾಮಹೋಪಾಧ್ಯಾಯ ವಿದ್ವಾನ್ ಎನ್. ರಂಗನಾಥಶರ್ಮಾ ಅವರು - 'ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರ' ಎಂಬ ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿ. ಸಂಸ್ಕೃತ ಹಾಗೂ ಕನ್ನಡ ವಿದ್ವದ್ವಲಯದಲ್ಲಿ ವಿದ್ವಾನ್ ರಂಗನಾಥಶರ್ಮಾ ಅವರು ಸುಪರಿಚಿತರು; ಈ ಪೀಳಿಗೆಯ ಶ್ರೇಷ್ಠ ವಿದ್ವಾಂಸರ ಅಗ್ರಶ್ರೇಣಿಯಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾನ .ಪಡೆದುಕೊಂಡಿರುವವರು. ಬೆಂಗಳೂರಿನ ಶ್ರೀ ಚಾಮರಾಜೇಂದ್ರ ಸಂಸ್ಕೃತ ಮಹಾಪಾಠಶಾಲೆಯಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಕರಣಶಾಸ್ತ್ರದ ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕರಾಗಿ ಸೇವೆ ಸಲ್ಲಿಸಿ ನಿವೃತ್ತರಾದ ವಿದ್ವಾನ್ ರಂಗನಾಥಶರ್ಮಾ ಅವರು ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿಯೂ ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲಿಯೂ ಸುಮಾರು ೫೦ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಅವರ ವಾಲ್ಮೀಕಿರಾಮಾಯಣದ ಮತ್ತು ಭಾಗವತದ ಅನುವಾದಗಳೂ ಅಮರಕೋಶದ ಕನ್ನಡ ಅನುವಾದವೂ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿವೆ. ವಿಷ್ಣುಪುರಾಣ, ವಿದುರನೀತಿ ಮೊದಲಾದವುಗಳ ಅನುವಾದವನ್ನೂ ಅವರು ಲಭ್ಯವಾಗಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲಿ 'ಏಕಚಕ್ರಮ್', 'ಬಾಹುಬಲಿವಿಜಯಮ್' ಮೊದಲಾದ ಹಲವು ಸ್ವತಂತ್ರ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನಲ್ಲದೆ ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ನೂರಾರು ಲೇಖನಗಳನ್ನು ಬರೆದಿದ್ದಾರೆ. ವ್ಯಾಕರಣ, ಅಲಂಕಾರಶಾಸ್ತ್ರಗಳಲ್ಲದೆ ವೇದಾಂತಾದಿ ದರ್ಶನಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಕೃತಪರಿಶ್ರಮರಾದ

ವಿದ್ವಾನ್ ರಂಗನಾಥಶರ್ಮಾ ಅವರಿಗೆ ಸಂಸ್ಕೃತ ವಿದ್ವತ್ತಿಗಾಗಿ ರಾಷ್ಟ್ರಪ್ರಶಸ್ತಿಯೂ ಸಾಹಿತ್ಯಸೇವೆಗಾಗಿ ರಾಜ್ಯೋತ್ಸವ ಪ್ರಶಸ್ತಿಯೂ ಸಂದಿವೆ. ನಿರಂತರ ಸಾರಸ್ವತಸೇವೆಯಲ್ಲಿ ನಿರತರಾಗಿರುವ ವಿದ್ವಾನ್ ರಂಗನಾಥಶರ್ಮಾ ಅವರು ಎಲ್ಲ ಸಾಹಿತ್ಯಾಸಕ್ತರ ಕೃತಜ್ಞತೆಗೆ ಪಾತ್ರರಾಗಿದ್ದಾರೆ. 'ಮಾಧವೀಯ ಶಂಕರವಿಜಯ' ಉದ್ಗ್ರಂಥದ ಕನ್ನಡ ಅನುವಾದ ಹಾಗೂ ಅವಲೋಕನದಿಂದ ಸಾಹಿತ್ಯಲೋಕವನ್ನು ಅವರು ಶ್ರೀಮಂತಗೊಳಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ೮೮ರ ಇಳಿವಯಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ವೇದಾಂತಶಾಸ್ತ್ರದ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಪ್ರಕರಣಗ್ರಂಥವಾದ ಶ್ರೀ ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯವಿರಚಿತ 'ಪಂಚದಶೀ' ಗ್ರಂಥದ ಮತ್ತು ಭರ್ತೃಹರಿಯ 'ವಾಕ್ಯಪದೀಯ'ದ 'ಕಾಲಸಮುದ್ದೇಶ' ಮತ್ತು 'ಕ್ರಿಯಾಸಮುದ್ದೇಶ' ಭಾಗಗಳ ವಿವರಣಾತ್ಮಕ ಅನುವಾದವನ್ನೂ ಕನ್ನಡ ಜನತೆಗೆ ನೀಡಿ ಉಪಕರಿಸಿದ್ದಾರೆ.

'ಸೂಕ್ತಿ-ವ್ಯಾಪ್ತಿ' ಬರಹದಲ್ಲಿ ವಿದ್ವಾನ್ ರಂಗನಾಥಶರ್ಮಾ ಅವರು ಆಯ್ಕೆ ಮಾಡಿ ವಿವರಿಸಿರುವ ಶ್ಲೋಕಗಳು ಸಾರ್ವತ್ರಿಕ ಅರ್ಥವ್ಯಾಪ್ತಿಯುಳ್ಳವು. ಅವರ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನದಲ್ಲಿ ಎರಡು ವಿಶೇಷತೆಗಳಿವೆ : (೧) ಅರ್ಥವಿವರಣೆಯು ತೀರಾ ಸಂಕ್ಷಿಪ್ತವೂ ಅಲ್ಲದೆ ತೀರಾ ವಿಸ್ತೃತವೂ ಅಲ್ಲದೆ ಹಿತಮಿತವಾಗಿ ಸುಲಭಗ್ರಾಹ್ಯವಾಗಿರುವುದು; (೨) ಶ್ಲೋಕದ ಅರ್ಥವನ್ನು ಇಂದಿನ ಸಾಮಾಜಿಕ ಸನ್ನಿವೇಶದ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ವಿವೇಚಿಸಿರುವುದು. ಈ ವಿಶಿಷ್ಟತೆಯ ಕಾರಣದಿಂದ ಈ ಸಂಪುಟವೂ ಹಿಂದಿನ ಸಂಪುಟಗಳಂತೆ ಕನ್ನಡ ಜನತೆಗೆ ಮೆಚ್ಚಿಕೆಯಾದೀತೆಂದು ಆಶಿಸಿದ್ದೇವೆ.

ಶ್ರೀ ತಾರಣ ಸಂ|| — **ಪ್ರಕಾಶಕರು**

ಅಧಿಕ ಶ್ರಾವಣ ಬಹುಳ ಪಂಚಮಿ

೫-೮-೨೦೦೪

ಸೂಕ್ತಿ-ವ್ಯಾಪ್ತಿ

ಸಮುದ್ರಮಥನಾಲ್ಲೇಭೇ ಹರಿರ್ಲಕ್ಷ್ಮೀಂ ಹರೋ ವಿಷಂ ।
ಭಾಗ್ಯಂ ಫಲತಿ ಸರ್ವತ್ರ ನ ವಿದ್ಯಾ ನ ಚ ಪೌರುಷಮ್ ॥೧॥

— ಕ್ಷತ್ರಚೂಡಾಮಣಿ

''ಸಮುದ್ರಮಥನದಿಂದ ವಿಷ್ಣುವಿಗೆ ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿ ದೊರೆತಳು; ಶಿವನಿಗೆ ವಿಷ ಸಿಕ್ಕಿತು! ಅವರವರ ಭಾಗ್ಯವು ತಕ್ಕ ಫಲವನ್ನೀಯುತ್ತದೆ. ಅದಕ್ಕೆ ವಿದ್ಯೆಯೂ ಕಾರಣವಲ್ಲ, ಪುರುಷಯತ್ನವೂ ಅಲ್ಲ.''

ಪೌರುಷಕ್ಕಿಂತ ದೈವದ ಉತ್ಕರ್ಷವನ್ನು ಹೇಳುವುದು ಈ ಶ್ಲೋಕದ ಉದ್ದೇಶವಾಗಿದೆ. ಹೀಗೆ ದೈವದ ಹೆಚ್ಚುಗಾರಿಕೆಯನ್ನು ಹೇಳುವ ಶ್ಲೋಕಗಳು ಬೇಕಾದಷ್ಟು ದೊರಕುತ್ತವೆ. ಅಂತೆಯೇ ಪೌರುಷದ ಹೆಚ್ಚುಗಾರಿಕೆಯನ್ನು ಹೊಗಳುವ ಶ್ಲೋಕಗಳೂ ವಿಪುಲವಾಗಿವೆ - 'ದೈವಂ ನಿಹತ್ಯ ಕುರು ಪೌರುಷಮಾತ್ಮಶಕ್ತ್ಯಾ' ಮುಂತಾದವು. ಇವನ್ನು ನೋಡಿದಾಗ ಸತ್ಯವೇನಿರಬಹುದೆಂಬ ಶಂಕೆ ಹುಟ್ಟಿದರೆ ಆಶ್ಚರ್ಯವಿಲ್ಲ. ಈ ನೀತಿಶಾಸ್ತ್ರಕಾರರು ತಮಗೆ ತೋರಿದಂತೆ ಹೇಳಿಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ ಎಂಬ ಭಾವನೆ ಬರಬಹುದು. ಆದರೆ ವಸ್ತುಸ್ಥಿತಿಯು ಬೇರೆಯಾಗಿದೆ.

ಯೋಗವಾಸಿಷ್ಠದಲ್ಲಿ ಇದಕ್ಕೆ ಸರಿಯಾದ ವಿವರಣೆ ದೊರೆಯುತ್ತದೆ. ದೈವ, ಅದೃಷ್ಟ, ಭಾಗ್ಯ, ವಿಧಿ - ಇವುಗಳ ಅರ್ಥ ಒಂದೇ. ನಮ್ಮ ಪ್ರಯತ್ನವು ಎಂದೂ ವ್ಯರ್ಥವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಅದು ಒಳ್ಳೆಯದಾದರೆ ಒಳ್ಳೆಯ ಫಲ; ಕೆಟ್ಟದ್ದಾದರೆ ಕೆಟ್ಟ ಫಲ. ಯಾವ ಫಲವು ದೊರೆಯಬೇಕಾದರೂ ಅವರವರ ಪ್ರಯತ್ನವೇ ಕಾರಣ. ಕಾರಣವಿಲ್ಲದೆ ಕಾರ್ಯವು ಹುಟ್ಟುವುದಿಲ್ಲವೆಂಬ ಕಾರ್ಯಕಾರಣಭಾವ ತಪ್ಪುವುದಿಲ್ಲ. ಈ ದಿನ ದುಡಿದ ಹಣ ಈ ದಿನವೇ ಖರ್ಚಾಗಬೇಕೆಂಬ ನಿಯಮವಿಲ್ಲ. ಇಂದು

ಮನೆಯಲ್ಲಿ ತಿನ್ನಲು ಕೊರತೆಯಿಲ್ಲದಾಗ ದುಡಿದ ಹಣವು ಇನ್ನೊಂದು ದಿನ ಬಳಕೆಗೆ ಬರುತ್ತದೆ.

ನಮ್ಮ ಕರ್ಮಕ್ಕೆ ತಕ್ಕಂತೆ ಪಾಪ, ಪುಣ್ಯ ಎಂಬ ಎರಡು ಬಗೆಯ ಸಂಸ್ಕಾರಗಳು ಹುಟ್ಟುತ್ತವೆ. ಇವು ಈಗ ಫಲವನ್ನು ಕೊಡದಿದ್ದರೆ ಮುಂದಿನ ಜನ್ಮದಲ್ಲಿ ಫಲವನ್ನು ಕೊಡುತ್ತವೆಯೆಂದು ಶಾಸ್ತ್ರಕಾರರ ಒಮ್ಮತದ ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ಈ ಸಂಸ್ಕಾರಗಳು ಕಣ್ಣಿಗೆ ಕಾಣಿಸುವುದಿಲ್ಲವಾದ್ದರಿಂದ 'ಅದೃಷ್ಟ'. ಇದು ದೇವರ ನಿಯಮವಾದ್ದರಿಂದ 'ದೈವ'. ಇದೇ ಸಂಪಾದಿಸಿದ ಹಣ - 'ಭಾಗ್ಯ'. ನಿಯಮಪ್ರಾಪ್ತವಾದ್ದರಿಂದ 'ವಿಧಿ'. ಏವಂ ಚ ಜನ್ಮಾಂತರದಲ್ಲಿ ಮಾಡಿದ ಕರ್ಮವೇ ದೈವ. ಈ ಜನ್ಮದಲ್ಲಿ ಮಾಡಿದ್ದಾದರೆ ಪೌರುಷ

ಈ ದೈವ-ಪೌರುಷಗಳಲ್ಲಿ ಯಾವುದು ಪ್ರಬಲವೋ ಅದು ಯಶಸ್ವಿಯಾಗುತ್ತದೆ. ಯೋಗವಾಸಿಷ್ಠದಲ್ಲಿ 'ಪೂರ್ವಜನ್ಮಕೃತಂ ಕರ್ಮ ತದ್ದೈವಮಿತಿ ಕಥ್ಯತೇ' - ''ಹಿಂದಿನ ಜನ್ಮದಲ್ಲಿ ಮಾಡಿದ ಕರ್ಮವೇನಿದೆ, ಅದು ದೈವ ಎನ್ನಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಈ ದೈವವನ್ನು ಪ್ರಬಲವಾದ ಪೌರುಷದಿಂದ ಗೆಲ್ಲಬಹುದು'' ಎಂದು ಹೇಳಿದೆ. ಉದಾಹರಣೆಯಾಗಿ ವಸಿಷ್ಠರು ಶ್ರೀರಾಮನಿಗೆ ತಿಳಿಸುತ್ತಾರೆ:

ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರೇಣ ಮುನಿನಾ ದೈವಮುತ್ಸೃಜ್ಯ ದೂರತಃ ।
ಪೌರುಷೇಣೈವ ಸಂಪ್ರಾಪ್ತೇ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ್ಯಂ ರಾಮ ನಾನ್ಯಥಾ ॥

''ರಾಮ, ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರನು ದೈವದಿಂದ ಕ್ಷತ್ರಿಯನಾಗಿ ಹುಟ್ಟಿದ್ದ. ಆ ದೈವವನ್ನು ಆತನು ದೂರಕ್ಕೆ ತಳ್ಳಿ ತನ್ನ ಪೌರುಷದಿಂದಲೇ ತಪಸ್ಸು ಮಾಡಿ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ್ಯವನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸಿ ಬ್ರಹ್ಮರ್ಷಿಯಾದ. ಇದು ಪೌರುಷದಿಂದ ಬಂದದ್ದು; ತಾನಾಗಿ ಬಂದದ್ದಲ್ಲ.''

ಆದ್ದರಿಂದ ದೈವ-ಪೌರುಷಗಳೆರಡೂ ಒಂದೇ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಭೇದವೇನೂ ಇಲ್ಲ. ದೈವವು ಹಿಂದಿನ ಜನ್ಮಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ್ದು; ಪೌರುಷವು ಈ ಜನ್ಮಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ್ದು.

ದಾನಂ ದರಿದ್ರಸ್ಯ ವಿಭೋಃ ಕ್ಷಮಿತ್ವಂ
ಯೂನಾಂ ತಪೋ ಜ್ಞಾನವತಾಂ ಚ ಮೌನಮ್ ।
ಇಚ್ಛಾನಿ ವೃತ್ತಿಶ್ಚ ಸುಖೋಚಿತಾನಾಂ
ದಯಾ ಪರೇಷಾಂ ಚ ದಿವಂ ನಯಂತಿ ॥ ೨ ॥

— ಅಜ್ಞಾತಮೂಲ

''ಬಡವನು ಮಾಡುವ ದಾನ, ಪ್ರಭುವಿನ ಕ್ಷಮಾಗುಣ, ಯುವಕರ ತಪಸ್ಸು, ಬಲ್ಲವರಾದರೂ ಮೌನವಾಗಿರುವುದು, ಸುಖವನ್ನು ಭೋಗಿಸ ತಕ್ಕವರಿಗೆ ತೃಪ್ತಿ, ಪರರ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ದಯೆ - ಈ ಗುಣಗಳು ಸ್ವರ್ಗವನ್ನು ಕೊಡತಕ್ಕವು.''

ಇಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ದಾನ, ಕ್ಷಮೆ, ತಪಸ್ಸು - ಮೊದಲಾದವೆಲ್ಲ ಸದಾ ಸದ್ಗುಣಗಳೇ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದಾದರೂ ಮನುಷ್ಯನಲ್ಲಿ ಅವಶ್ಯ ಇರಬೇಕಾದ ಸದ್ಗುಣಗಳು ಇವು. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಹಲವಾರು ಅಥವಾ ಸರ್ವಗುಣಗಳೂ ಇರುವುದು ಸರ್ವೋತ್ತಮ. ಅಂತಹ ಜನರು ಲೋಕದಲ್ಲಿ ದುರ್ಲಭ. ಹೀಗಿರುವಾಗ ಬಡವನು ಮಾಡುವ ದಾನ, ಪ್ರಭುವಿನ ಕ್ಷಮಾಗುಣ, ಯುವಕರ ತಪಸ್ಸು ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ಕೆಲವರನ್ನು ಸೇರಿಸಿ ವರ್ಣಿಸಿರುವುದೇಕೆ? ಇದರಲ್ಲೊಂದು ತಾತ್ಪರ್ಯವಿಶೇಷ ಉಂಟು.

ಶ್ರೀಮಂತನು ದಾನ ಮಾಡುವುದು ದೊಡ್ಡದಲ್ಲ; ತನಗೆ ಹೆಚ್ಚಾಗಿದ್ದದ್ದನ್ನು ಕೊಡುತ್ತಾನೆ. ಅದರಿಂದ ಆತನಿಗೆ ಯಾವ ಕೊರತೆಯೂ ಆಗುವುದಿಲ್ಲ. ಒಂದು ಖ್ಯಾತಿಯ ಅಪೇಕ್ಷೆಯಿಂದಲೇ ಬಹುಶಃ ಕೊಡುತ್ತಾನೆ. ಬಡವನಾದರೋ ಹಾಗಲ್ಲ. ಅವನು ದಾನ ಮಾಡದಿದ್ದರೆ ಯಾರೂ ಆಕ್ಷೇಪಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ತನ್ನ ಹೊಟ್ಟೆಬಟ್ಟೆಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಿ ಪರರಿಗೆ ಸದುಪಯೋಗವಾಗಲೆಂದು ದಾನ ಮಾಡುತ್ತಾನೆ. ಅಂತಹ ದಾನ ತುಂಬ ಬೆಲೆಬಾಳತಕ್ಕದ್ದು. ಹಾಗೆಯೇ ಕೈಲಾಗದವನಿಗೆ ತಾಳ್ಮೆಯೇ ಗತಿ. ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ 'ಬಡವನ ಸಿಟ್ಟು ದವಡೆಗೆ ಮೂಲ' ಎಂಬ ಗಾದೆಯಂತಾದೀತು. ಶ್ರೀಮಂತನೂ

ದೊಡ್ಡ ಅಧಿಕಾರಿಯೂ ತೋರಿಸತಕ್ಕ ಕ್ಷಮೆ, ತಾಳ್ಮೆ ಅಮೂಲ್ಯವಾದವು. ಯುವಕರಿಗೆ ಇಂದ್ರಿಯನಿಗ್ರಹವು ಶಕ್ಯವಾದ್ದಲ್ಲ. ಅವರಲ್ಲಿಯೂ ಅಹಿಂಸೆ, ಸತ್ಯ, ಅಕ್ರೋಧ, ಮೃದುಸ್ವಭಾವ - ಮೊದಲಾದ ದೈವೀಸಂಪತ್ತುಗಳೂ ತಪಸ್ಸಿನ ಇಚ್ಛೆ ಮೊದಲಾದವೂ ತಲೆದೋರಿದರೆ ಅದೆಲ್ಲವೂ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಶಂಸನೀಯ. ಇನ್ನು ಬಲ್ಲವರ ಮೌನವು ಸದ್ಗುಣವಾಗಬಹುದೋ? ಬಲ್ಲವರಲ್ಲವೆ ಸಭೆಯಲ್ಲಿ ಮಾತಾಡಬೇಕಾದ್ದು? ಆದ್ದರಿಂದ ಈ ಮಾತಿನ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಹೀಗಿರಬಹುದು: 'ನಾಪೃಷ್ಟಃ ಕಸ್ಯಚಿದ್ ಬ್ರೂಯಾತ್' ಎಂಬ ಸುಭಾಷಿತ ಉಂಟು. ಯಾರಾದರೂ ಜಿಜ್ಞಾಸೆಯಿಂದ ಪ್ರಶ್ನೆ ಮಾಡಿದರೆ ಮಾತ್ರ ಉಪದೇಶ ಮಾಡಿ ಆತನಿಗೆ ತಿಳಿವಳಿಕೆಯನ್ನು ಕೊಡಲೇ ಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಹಾಗಿಲ್ಲದಿದ್ದಾಗ ತಾನಾಗಿಯೇ ಅನಾವಶ್ಯಕವಾಗಿ ಮಾತಾಡ ಕೂಡದೆಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ಅಲ್ಲದೆ ವಾದಗೋಷ್ಠಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿವಾದಿಯು ಸೋತಾಗ ಶಾಂತವಾಗಿ ಸುಮ್ಮನಾಗಬೇಕು. ಮತ್ತೆ ಮಾತು ಬೆಳೆಸಿ ಪ್ರತಿವಾದಿಯ ತೇಜೋವಧೆಯನ್ನು ಮಾಡಕೂಡದು. ಸುಖಪಡಲು ಬೇಕಾದಷ್ಟು ಇದ್ದಾಗ ಅಷ್ಟರಲ್ಲಿಯೇ ತೃಪ್ತಿಯಿರಬೇಕು. ಅತ್ಯಾಸೆ ಒಳ್ಳೆಯದಲ್ಲ. ದೀನರಲ್ಲಿ ದಯೆ ಶ್ಲಾಘನೀಯವಾದದ್ದೇ. ದಯೆ ಯಾವಾಗಲೂ ಪರರಿಗೇ ಸಲ್ಲತಕ್ಕದ್ದು. ಆದರೂ ಮತ್ತೆ 'ಪರೇಷಾಂ' ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದೇಕೆ? 'ಪರ' ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಶತ್ರುವೆಂಬ ಇನ್ನೊಂದು ಅರ್ಥವಿದೆ. ತನಗೆ ಅಪಕಾರ ಮಾಡಿದವನು ಶತ್ರು. ಅವನ ವಿಷಯದಲ್ಲಿಯೂ ಮಾನವಧರ್ಮದಿಂದ ವರ್ತಿಸತಕ್ಕದ್ದು. ಕೊಲೆ, ಮನೆಗೆ ಬೆಂಕಿಹಚ್ಚುವುದು ಮುಂತಾದ ಹೀನಕೃತ್ಯಗಳಿಗೆ ಇಳಿಯಕೂಡದು. ತನಗೆ ಆತನಿಂದ ಅನ್ಯಾಯವಾಗಿದ್ದರೆ ನ್ಯಾಯಾಲಯಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ ದೂರು ಕೊಡಬಹುದು. ಸೌಮ್ಯಮಾರ್ಗದಿಂದ ಅಪಕಾರಿಯನ್ನೆದುರಿಸಬೇಕೇ ಹೊರತು ಕ್ರೂರಮಾರ್ಗದಿಂದ ಅಲ್ಲ.

ಏಕೇನಾಪಿ ಸುಪುತ್ರೇಣ ಸಿಂಹೀ ಸ್ವಪಿತಿ ನಿರ್ಭಯಂ ।
ಸಹೈವ ದಶಭಿಃ ಪುತ್ರೈರ್ಭಾರಂ ವಹತಿ ಗರ್ದಭೀ ॥ ೩ ॥

— ಸುಭಾಷಿತರತ್ನ-ಭಾಂಡಾಗಾರ

''ಒಬ್ಬನೇ ಒಬ್ಬ ಸುಪುತ್ರನಿದ್ದರೂ ಸಾಕು, ಸಿಂಹಿಯು ನಿರ್ಭಯವಾಗಿ ನಿದ್ರೆಮಾಡುತ್ತದೆ. ಕತ್ತೆಯಾದರೋ ಹತ್ತು ಮಕ್ಕಳಿದ್ದರೂ ಅವರ ಜೊತೆಗೆ ತಾನೂ ಭಾರವನ್ನು ಹೊರುತ್ತಲೇ ಇರುತ್ತದೆ!''

ಕಾಡುಪ್ರಾಣಿಗಳ ಜೀವನ ತುಂಬ ಕಠಿಣವಾದದ್ದು. ಮನುಷ್ಯನಿಗಿರುವಂತೆ ನೂರಾರು ಚಿಂತೆಗಳು ಅವುಗಳಿಗಿಲ್ಲವಾದರೂ ಆಹಾರ, ನಿದ್ರೆ ಇವೆರಡರ ಚಿಂತೆ ಅವುಗಳಿಗೆ ತಪ್ಪಿದ್ದಲ್ಲ. ದಿನವೆಲ್ಲ ಆಹಾರಸಂಪಾದನೆಗೆ ಮೀಸಲು. ಆಹಾರವು ಸುಲಭವಾಗಿ ದೊರಕತಕ್ಕದ್ದೂ ಅಲ್ಲ. ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಕಾಡೆಲ್ಲವನ್ನೂ ಸುತ್ತಬೇಕು. ಸುತ್ತುವಾಗ ತನಗಿಂತ ಬಲಿಶಾಲಿಗಳಾದ ಇತರ ಮೃಗಗಳ ದಾಳಿಯನ್ನೂ ಬೇಟೆಗಾರರ ಬಂದೂಕಿನ ಹೊಡೆತವನ್ನೂ ತಪ್ಪಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಒಂದೊಂದು ಕ್ಷಣದಲ್ಲಿಯೂ ಆ ಪ್ರಾಣಿಗಳಿಗೆ ಪ್ರಾಣಭಯವಿರುತ್ತದೆ. ಹೇಗೋ ಕಷ್ಟದಿಂದ ಆಹಾರವನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸಿ ತಿಂದು ನಿದ್ರಿಸುವಂತೆಯೂ ಇಲ್ಲ. ಆಗಲೂ ಕ್ರೂರಮೃಗಗಳಿಂದ ಅಥವಾ ಕ್ರೂರಮೃಗಗಳಂತಿರುವ ಬೇಟೆಗಾರರಿಂದ ಹೆದರಿಕೆ ಇದ್ದೇ ಇದೆ. ಆದರೆ ಹೆಣ್ಣು ಸಿಂಹಕ್ಕೆ ಈ ಹೆದರಿಕೆ ಇಲ್ಲ. ಮರಿಸಿಂಹವು ಅದಕ್ಕೆ ಕಾವಲಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಅದು ಸುಳಿದಾಡುತ್ತಿದ್ದರೆ, ಶತ್ರು ಯಾರೂ ಹತ್ತಿರ ಸುಳಿಯದು. ಕತ್ತೆಯ ಮರಿಗಳಾದರೋ ತಾಯಿಯ ಹೊರೆಯನ್ನು ತಪ್ಪಿಸುವುದಿರಲಿ, ತಾಯಿಯ ಜೊತೆಗೆ ತಾವೂ ಹೊರೆಯನ್ನು ಹೊರುತ್ತವೆ! ಅವು ಹತ್ತು ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿದ್ದರೂ ಸತ್ತವರ ಪಟ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಸೇರತಕ್ಕವೇ.

ವಸುದೇವನಿಗ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣ, ಬಲರಾಮ - ಇಬ್ಬರು ಮಕ್ಕಳು. ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನೊಬ್ಬನೇ ಕಂಸನನ್ನು ಕೊಂದು ತಂದೆತಾಯಿಗಳ ಸೆರೆಯನ್ನು ಬಿಡಿಸಿದ. ಉಗ್ರಸೇನ ಮತ್ತು ಎಲ್ಲ ಪ್ರಜೆಗಳ ಸೆರೆಯನ್ನೂ ಬಿಡಿಸಿದ. ತಂದೆ ವಸುದೇವನ ಹೆಸರು ಸ್ಥಿರಸ್ಥಾಯಿಯಾಗುವಂತೆ ಮಾಡಿದ. ಧೃತರಾಷ್ಟ್ರನಿಗೆ ನೂರು ಜನ ಮಕ್ಕಳಿದ್ದರೂ ಪ್ರಯೋಜನವಾಗಲಿಲ್ಲ, ಕಣ್ಣೀರು ಸುರಿಸುವುದು ತಪ್ಪಲಿಲ್ಲ. ಕಣ್ಣಿಂದಲೂ ಕುರುಡ, ಬುದ್ಧಿಯಿಂದಲೂ ಕುರುಡ - ಎಂಬ ಅಪಖ್ಯಾತಿ ಮಕ್ಕಳ ದೆಸೆಯಿಂದ ಪ್ರಾಪ್ತವಾಯಿತು.

ಜರ್ಮನಿ, ಜಪಾನ್ ದೇಶಗಳು ಹಿಂದಿನ ಮಹಾಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಸೋತು ನೆಲಕಚ್ಚಿದ್ದವು. ಜರ್ಮನಿಯ ಪಾಡು ನಾಯಿಪಾಡಾಗಿತ್ತು. ಜನಸಂಖ್ಯೆಯ ಮಾರಣಹೋಮವಾಗಿತ್ತು. ಹೆಣ್ಣುಗಳಿಗೆ ಮದುವೆಯಾಗಲು ಗಂಡು ಸಿಗುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಈಗ ನೋಡಿ, ಆವೆರಡು ರಾಷ್ಟ್ರಗಳೂ ಆಕಾಶದೆತ್ತರಕ್ಕೆ ಬೆಳೆದು ನಿಂತಿವೆ. ನಮಗೆ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಬಂದು ಐವತ್ತು ವರ್ಷಗಳಾದವು. ಅಖಂಡಭಾರತದಲ್ಲಿ ಪ್ರಜಾಸಂಖ್ಯೆ ಮೂವತ್ತುಮೂರು ಕೋಟಿ ಇತ್ತು. ಇಬ್ಭಾಗವಾದ ಈ ತುಂಡಿನಲ್ಲಿಯೇ ನಮ್ಮ ಸಂಖ್ಯೆ ಈಗ (೧೯೯೯) ತೊಂಬತ್ತುಮೂರು ಕೋಟಿಗೇರಿದೆ. ಐವತ್ತು ವರ್ಷಗಳಿಂದ ಗಳಿಸಿದ್ದು ಸಾಲದ ಹೊರೆ. ವರಕವಿ ದ.ರಾ. ಬೇಂದ್ರೆಯವರ ಕ್ಷಮೆಯನ್ನು ಕೇಳಿ ಭಾರತಾಂಬೆಯ ಪಾಡನ್ನು ಕುರಿತು ಈಗ ಹೀಗೆ ಹಾಡಬಹುದು -

ಮಕ್ಕಳಿವರೇನಮ್ಮ ಮಕ್ಕಳಿವರೇನಮ್ಮ
ತೊಂಬತ್ತುಮೂರು ಕೋಟಿ
ನಾ ಹಡೆದ ತೊಂಬತ್ತುಮೂರು ಕೋಟಿ ।
ಹಲಕೆಲವು ಹುಳುಗಳೆನ್ನಿ। ಹಲಕೆಲವು ಕುರುಡು ಕುನ್ನಿ ।
ಕೆಲಕೆಲವು ತುಂಟನರಿ । ಕೆಲವು ತೋಳಗಳ ಮರಿ ।
ಮಕ್ಕಳಿವರೇನಮ್ಮ ತೊಂಬತ್ತುಮೂರು ಕೋಟಿ ।

ಏಳಿರೋ ಬೀಳಲೆಂಬೆ । ಆಳಿರೋ ಅಳಿಯಲೆಂಬೆ ।
ಕೂಡಿರೋ ಕೂಡಲೆಂಬೆ । ಮಾಡಿರೋ ಮಡಿಯಲೆಂಬೆ ।
ದುಡಿಯಿರೋ ಕಡಿಯಲೆಂಬೆ । ಕುಡಿಯಲೆಂಬೆ ॥

ನಾಂತರಜ್ಞಾಃ ಶ್ರಿಯೋ ಜಾತು ಪ್ರಿಯೈರಾಸಾಂ ನ ಭೂಯತೇ ।
ಆಸಕ್ತಾಸ್ತಾಸ್ವಮೀ ಮೂಢಾ ವಾಮಶೀಲಾ ಹಿ ಜಂತವಃ ॥ ೪ ॥

— *ಕಿರಾತಾರ್ಜುನೀಯ, ೧೧-೨೪*

''ಗುಣಶಾಲಿಗೂ ನೀಚಮನುಷ್ಯನಿಗೂ ಇರುವ ಭೇದವನ್ನು ಸಂಪತ್ತು ಎಂದೂ ಗಮನಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಸಂಪತ್ತಿಗೆ ಪ್ರಿಯರಾದವರು ಯಾರು - ಎಂಬ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಏನೂ ಇಲ್ಲ. ಅಂತಹ ಸಂಪತ್ತಿನಲ್ಲಿಯೂ ಬುದ್ಧಿಗೇಡಿಗಳು ಆಸಕ್ತರಾಗಿರುತ್ತಾರೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಜನರ ಸ್ವಭಾವವೇ ವಕ್ರವಾದದ್ದು.''

ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀ, ಲಕ್ಷ್ಮೀ, ಸಂಪತ್ - ಇವು ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗಗಳು. ಸಂಪತ್ತುಗಳು ಸ್ತ್ರೀಯರೆಂಬ ಕಲ್ಪನೆಯಿಂದ ಈ ಶ್ಲೋಕದ ವರ್ಣನೆ ಇದೆ. ಇದು ವೇಶ್ಯಾಸ್ತ್ರೀಯರ ನಡತೆಯನ್ನು ಹೋಲುತ್ತದೆ. ಐಶ್ವರ್ಯಕ್ಕಾಗಿ ಹಂಬಲಿಸತಕ್ಕವರು ಸೂಳೆಯರಿಗಾಗಿ ಹಂಬಲಿಸಿದವರಂತೆ ಕಷ್ಟಕ್ಕೆ ಒಳಗಾಗುತ್ತಾರೆಂಬುದು ಭಾರವಿಮಹಾಕವಿಯ ಆಶಯ.

ಅರ್ಜುನನು ದಿವ್ಯಾಸ್ತ್ರಗಳನ್ನು ಪಡೆಯುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಇಂದ್ರಕೀಲದಲ್ಲಿ ತಪಸ್ಸು ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾಗ, ಅವನ ನಿಶ್ಚಯವೇನೆಂಬುದನ್ನು ಪರೀಕ್ಷಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಇಂದ್ರನು ವೃದ್ಧಬ್ರಾಹ್ಮಣನ ವೇಷದಿಂದ ಬಂದು ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದಾನೆ:

''ಅಯ್ಯಾ, ನೀನು ಧನುರ್ಧಾರಿಯಾಗಿ ತಪಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿರುವುದನ್ನು ನೋಡಿದರೆ ನಿನಗೆ ಹೊಡೆದಾಟದ ಇಚ್ಛೆಯಿದೆಯೆಂದು ಗೊತ್ತಾಗುತ್ತದೆ! ನೀನು ಪರಲೋಕದ ಶ್ರೇಯಸ್ಸಿಗಾಗಿ ತಪಸ್ಸು ಮಾಡುತ್ತಿಲ್ಲ; ಇಹಲೋಕದ ಪ್ರೇಯಸ್ಸು ಅರ್ಥಕಾಮಗಳು ನಿನಗೆ ಬೇಕಾಗಿವೆ. ಕಷ್ಟಪಟ್ಟು ತಪಸ್ಸು ಮಾಡಿ ಐಶ್ವರ್ಯವನ್ನು ಗಳಿಸಬೇಕೆ? ಹಾಗಿದ್ದರೆ ಅದು ಶಾಶ್ವತವೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಡ. ಅದನ್ನು ಗಳಿಸಲು ಮನುಷ್ಯಪ್ರಯತ್ನವೇ ಸಾಕಾಗುತ್ತದೆ. ಕೆಟ್ಟವರಲ್ಲಿಯೂ ಲಕ್ಷ್ಮಿಯು ಇರುವುದುಂಟು. ನಿನ್ನ ಈ ಭಕ್ತಿ-ತಪಸ್ಸು ಕ್ಷುದ್ರವಾದ ಹಣಕ್ಕಾಗಿ ವಿನಿಯೋಗವಾಗಕೂಡದು. ನೀನಾದರೋ ಅಂತಹ ಅಲ್ಪಫಲದಲ್ಲಿಯೇ ಆಸಕ್ತನಾಗಿದ್ದೀಯೆ. ಏನು ಮಾಡುವುದು, ಮನುಷ್ಯರ ಸ್ವಭಾವವೇ ವಕ್ರ!''

ಧರ್ಮ, ಅರ್ಥ, ಕಾಮ, ಮೋಕ್ಷ - ಇವು ನಾಲ್ಕು ಪುರುಷಾರ್ಥಗಳು. ಪುರುಷ ಎಂದರೆ ಮನುಷ್ಯ ಎಂದರ್ಥ. ಗಂಡಸು ಎಂದಲ್ಲ. ಮನುಷ್ಯಜನ್ಮದ ಗುರಿ ಇವು ನಾಲ್ಕು - ಎಂಬುದು ನಮ್ಮ ಶಾಸ್ತ್ರಕಾರರ ನಿರ್ಣಯ. ಅರ್ಥ, ಕಾಮಗಳನ್ನು

ಸಾಧಿಸಬೇಕೆಂದು ಶಾಸ್ತ್ರವೇನೂ ಬೋಧಿಸಬೇಕಾಗಿಲ್ಲ. ಮನುಷ್ಯಮಾತ್ರನಿಗೆ ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಆಸಕ್ತಿ ಸ್ವತಃ ಇರುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಅದನ್ನು ಧರ್ಮಮಾರ್ಗದಿಂದಲೇ ಪಡೆದು ಅನುಭವಿಸಬೇಕೆಂದು ಶಾಸ್ತ್ರವು ಗೊತ್ತುಮಾಡಿದೆ. ಅದಕ್ಕಾಗಿಯೇ ಮೊದಲು ಧರ್ಮವನ್ನು ಹೇಳಿರುವುದು. ತಪಸ್ಸು ಧರ್ಮದಲ್ಲಿ ಸೇರುತ್ತದೆ. ಅದನ್ನು ಆಚರಿಸುವುದು ಕ್ಲೇಶಕರ. ಧನಕಾಮನೆಯಿಂದ ತಪಸ್ಸಿನವರೆಗೆ ಹೋಗಬೇಕಾಗಿಲ್ಲ. ಮನುಷ್ಯಪ್ರಯತ್ನದಿಂದಲೇ, ಧರ್ಮಕ್ಕೆ ವಿರೋಧವಾಗದಂತೆ ಗಳಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಿದೆ. ತಪಸ್ಸಾದರೋ ನಾಲ್ಕನೆಯ ಪುರುಷಾರ್ಥವಾದ ಮೋಕ್ಷಕ್ಕಾಗಿ ವಿನಿಯೋಗಿಸಬೇಕಾದದ್ದು. ಅದರೆದುರಿಗೆ ಅರ್ಥಕಾಮಗಳು ಕ್ಷುದ್ರವಾದವು. ಇವು ಸ್ಥಿರವಾದವೂ ಅಲ್ಲ. ಕೆಟ್ಟ ಜನರೂ ಮೋಸದಿಂದ ಸಂಪಾದಿಸಬಲ್ಲರು. ಅತಿ ಕಠಿಣವಾದ ತಪಸ್ಸಿನಿಂದ ಕ್ಷುದ್ರವಾದ ಐಶ್ವರ್ಯವನ್ನು ಪಡೆಯುವುದು ದಡ್ಡತನವೇ ಸರಿ.

'ಅರ್ಥಮನರ್ಥಂ ಭಾವಯ ನಿತ್ಯಂ' ಎಂದು ಹೇಳಿರುವುದು ಪರಮಸತ್ಯವೇ ಹೌದು. ನಿತ್ಯಜೀವನಕ್ಕೆ ಎಷ್ಟು ಆವಶ್ಯಕವೋ ಅಷ್ಟು ಸಾಕು. ಅದಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಧನವನ್ನು ಕೂಡಿಹಾಕುವುದು ಇನ್ನೊಬ್ಬರನ್ನು ದೋಚಿ ತಂದಂತೆ. 'ಪುತ್ರಾದಪಿ ಧನಭಾಜಾಂ ಭೀತಿಃ'. ಪತ್ರಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿದಿನ ಜನರು ಇದನ್ನು ಓದುತ್ತಲೇ ಇದ್ದಾರೆ. ಆದರೆ ಜನರು ತಮ್ಮ ಶೀಲವನ್ನು ತಿದ್ದಿಕೊಳ್ಳಲಿಲ್ಲ. ವಾಮಶೀಲಾ ಹಿ ಜಂತವಃ !

ಘಾತಯಿತುಮೇವ ನೀಚಃ ಪರಕಾರ್ಯಂ ವೇತ್ತಿ ನ ಪ್ರಸಾಧಯಿತುಮ್ ।
ಪಾತಯಿತುಮಸ್ತಿ ಶಕ್ತಿಃ ವಾಯೋರ್ವೃಕ್ಷಂ ನ ಚೋನ್ನಮಿತುಮ್ ॥ ೫ ॥

— *ಪಂಚತಂತ್ರ, ಮಿತ್ರಭೇದ - ೩೯೪*

''ಪರರ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಕೆಡಿಸುವುದು ಹೇಗೆಂಬುದು ಮಾತ್ರ ನೀಚಮನುಷ್ಯನಿಗೆ ಗೊತ್ತಿರುತ್ತದೆ. ಅದನ್ನು ಉತ್ತಮಪಡಿಸುವುದು ಹೇಗೆಂಬುದು ಅವನಿಗೆ ತಿಳಿಯದು. ಬಿರುಗಾಳಿಗೆ ಮರವನ್ನು ಉರುಳಿಸುವ ಶಕ್ತಿ ಇದೆ, ಬಿದ್ದದ್ದನ್ನು ಎತ್ತಿ ನಿಲ್ಲಿಸುವ ಶಕ್ತಿ ಮಾತ್ರ ಇಲ್ಲ!''

'ಮನೆ ಕಟ್ಟಿ ನೋಡು, ಮದುವೆ ಮಾಡಿ ನೋಡು' ಎಂಬ ಗಾದೆ ಇದೆ. ಕಟ್ಟುವುದು, ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಮಾಡುವುದು ಕಷ್ಟ. ಒಡೆಯುವುದು, ಹಾಳುಮಾಡುವುದು ಸುಲಭ. 'ಕುಂಬಾರನಿಗೆ ಬೇಕು ವರ್ಷ, ದೊಣ್ಣೆಗೆ ಸಾಕು ನಿಮಿಷ' ಎಂಬ ಗಾದೆಯೂ ಉಂಟು. ಮನೆ ಕಟ್ಟುವಾಗ ಒಬ್ಬನು ಅನುಭವಿಸಬೇಕಾದ ಕಷ್ಟವು ಬುಲ್‌ಡೋಜರಿಗೆ ತಿಳಿಯದು, ಐದು ನಿಮಿಷಗಳಲ್ಲಿ ಮನೆಯನ್ನು ನೆಲಸಮ ಮಾಡಿ ಮುಂದೆ ಸಾಗಬಲ್ಲದು. ದುಷ್ಟಜನರು ಸಾಧಿಸುವ ಕಾರ್ಯ ಇಂತಹುದೇ. ಬಹುದಿನಗಳ ವ್ಯವಹಾರದಿಂದ ಗೊತ್ತಾದ ಒಂದು ಮದುವೆಯನ್ನು ಚಾಡಿ ಹೇಳಿ ನಿಲ್ಲಿಸಿ ಬಿಡತಕ್ಕವರಿದ್ದಾರೆ. ಈ ಚಾಡಿಖೋರರಿಗೆ ಪಿಶುನರೆಂದು ಹೆಸರು. ಈ ಪೈಶುನ್ಯ ಅಥವಾ ಪಿಶುನತೆ ಸಾಮಾಜಿಕ ವ್ಯವಹಾರದಲ್ಲಿ, ಹಣಕಾಸುಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಉದ್ಯೋಗದಲ್ಲಿ, ರಾಜಕೀಯದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲೆಡೆಯೂ ವಿಜೃಂಭಿಸಿದೆ. ಗೆದ್ದಲಿನಂತೆ ಒಳಗೊಳಗೇ ಸೇರಿಕೊಂಡು ಸಮಾಜವನ್ನು ಕಡಿದು, ವ್ಯವಹಾರವನ್ನು ಮುರಿದು, ರಾಜಕೀಯವನ್ನು ಒಡೆಯುತ್ತದೆ. ಹೊಟ್ಟೆಕಿಚ್ಚು, ದ್ವೇಷಸಾಧನೆಯ ಫಲ, ಸ್ವಾರ್ಥ - ಇವು ಪಿಶುನರೆಂಬ ಗೆದ್ದಲುಹುಳುಗಳಿಗೆ ಆಹಾರ.

ಇಬ್ಬರು ನವದಂಪತಿಗಳು ಅನ್ಯೋನ್ಯಪ್ರೇಮದಿಂದ ಸಂತೋಷವಾಗಿದ್ದರು. ಒಬ್ಬ ಹೊಟ್ಟೆಕಿಚ್ಚಿನ ಮನುಷ್ಯನಿಗೆ ಅದು ಸಹಿಸಲಿಲ್ಲ. ದಾಂಪತ್ಯವನ್ನೊಡೆಯಲು ಹವಣಿಸಿದ. ಅವರಲ್ಲಿ ಹೆಣ್ಣಿನ ಬಳಿಗೆ ಹೋಗಿ ''ನೀನು ಉತ್ತಮಜಾತಿಯವಳು, ದೊಡ್ಡಕುಲದವಳು. ನಿನಗೆ ತಕ್ಕ ಗಂಡಸು ಸಿಗಲಿಲ್ಲ. ಅವನು ಉಪ್ಪಾರಜಾತಿಯವನು. ಅವನ ವಂಶದವರೆಲ್ಲ ಉಪ್ಪು ಮಾರಿ ಜೀವಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಈಗಲೂ ಪರೀಕ್ಷಿಸಿ ನೋಡಬಹುದು. ರಾತ್ರಿ ನಿನ್ನ ಗಂಡನಿಗೆ ನಿದ್ರೆ ಬಂದಾಗ ಅವನ ಬೆನ್ನನ್ನು ನೆಕ್ಕಿ ನೋಡು, ಉಪ್ಪು ಉಪ್ಪಾಗಿರುತ್ತದೆ'' ಎಂದು ಹೇಳಿದ. ಆ ಮುಗ್ಧೆ ಹಾಗೆಯೇ ನಿಶ್ಚಯಿಸಿದಳು. ಈ ಪಿಸುಣನು ಗಂಡನ ಬಳಿಗೆ ಹೋಗಿ ''ನಿನ್ನ ಯೋಗ್ಯತೆಗೆ ತಕ್ಕ ಹೆಂಡತಿ ಸಿಗಲಿಲ್ಲ. ನೀನು ದೊಡ್ಡ ವಂಶದವನು. ನಿನ್ನ ಹೆಂಡತಿ ಹಿಂದಿನ ಜನ್ಮದಲ್ಲಿ ನಾಯಿಯಾಗಿದ್ದಳು. ಈಗಲೂ ಆ ನಾಯಿಯ ಗುಣವೇ ಬಂದಿದೆ. ಬೇಕಾದರೆ ಪರೀಕ್ಷಿಸಿ ನೋಡು. ರಾತ್ರಿಯಲ್ಲಿ ನಿನಗೆ ನಿದ್ರೆ ಬಂದಿದೆಯೆಂದು ತಿಳಿದಾಗ ನಿನ್ನ ಬೆನ್ನನ್ನು

ನೆಕ್ಕುತ್ತಾಳೆ'' ಎಂದು ಹೇಳಿದ. ಆ ಮುಠ್ಠಾಳನೂ ಅದನ್ನು ನಂಬಿದ. ಚಾಡಿಖೋರನು ಹೇಳಿದಂತೆಯೇ ಆಯಿತು. ದಂಪತಿಗಳಲ್ಲಿ ಜಗಳ ಹುಟ್ಟಿ ವಿವಾಹವಿಚ್ಛೇದನದಲ್ಲಿ ಮುಗಿಯಿತು.

ಹಾಲಿನಂತಹ ಸಂಸಾರಕ್ಕೆ ಹುಳಿಹಿಂಡತಕ್ಕದ್ದು ಈ ಪಿಶುನತೆ. ಪುರಾಣೇತಿಹಾಸ ಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಇದರ ಹಾವಳಿ ನಡೆದಿದೆ. ರಾಮಾಯಣದಲ್ಲಿ ಮಂಥರೆಯ ಚಾಡಿ, ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಶಕುನಿಯ ಚಾಡಿ - ಇವುಗಳಿಂದ ಆದ ಅನರ್ಥ ಸರ್ವವಿದಿತ.

ಮೊನ್ನೆಮೊನ್ನೆ (೧೯೯೯) ವಾಜಪೇಯಿಯವರ ಸರ್ಕಾರವನ್ನು ಉರುಳಿಸಿದ್ದು ಇದೇ ಪಿಶುನತೆಯ ವಿಜೃಂಭಣೆ. ಎದುರುಪಕ್ಷಗಳು ಕೇವಲ ಹೊಟ್ಟೆಕಿಚ್ಚಿನಿಂದ ಒಂದಾದವು. ಪ್ರತಿಸರ್ಕಾರವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸುವ ಶಕ್ತಿ ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಚಾಡಿಯ ಮಾತುಗಳನ್ನು ಕೇಳಿದವು. ನಮ್ಮ ಎರಡು ಕಣ್ಣುಗಳು ಹೋದರೂ ಚಿಂತೆ ಇಲ್ಲ, ವೈರಿಯ ಒಂದು ಕಣ್ಣಾದರೂ ಕುರುಡಾಗಲಿ!

ಸ್ವಭಾವೋ ನೋಪದೇಶೇನ ಶಕ್ಯತೇ ಕರ್ತುಮನ್ಯಥಾ ।
ಸುತಪ್ತಮಪಿ ಪಾನೀಯಂ ಪುನರ್ಗಚ್ಛತಿ ಶೀತತಾಮ್ ॥ ೬ ॥

— *ಪಂಚತಂತ್ರ, ಮಿತ್ರಭೇದ - ೨೮೦*

''ಉಪದೇಶವನ್ನು ಮಾಡುವುದರಿಂದ ಇನ್ನೊಬ್ಬರ ಸ್ವಭಾವವನ್ನು ಮಾರ್ಪಡಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗದು. ನೀರನ್ನು ಎಷ್ಟು ಬಿಸಿ ಮಾಡಿದರೂ, ಸ್ವಲ್ಪ ಹೊತ್ತಿನ ಮೇಲೆ ಅದು ಮತ್ತೆ ತಣ್ಣಗಾಗಿಬಿಡುತ್ತದೆ.''

ತಣ್ಣಗಿರುವುದು ನೀರಿನ ಹುಟ್ಟುಗುಣ. ತಾತ್ಕಾಲಿಕವಾಗಿ ಬೆಂಕಿಯಿಂದ ಬಿಸಿಯಾದರೂ ಮತ್ತೆ ಅದು ತಣ್ಣಗಾಗುವುದು ನಮ್ಮ ಅನುಭವದಲ್ಲಿದೆ. ಸ್ವೋ ಭಾವಃ ಸ್ವಭಾವಃ : ತನ್ನದೇ ಆದ ಹುಟ್ಟುಗುಣ. ಸಿಹಿಯಾಗಿರುವುದು ಸಕ್ಕರೆಯ ಗುಣ. ಉಪ್ಪಾಗಿರುವುದು ಉಪ್ಪಿನದು. ಖಾರವಾಗಿರುವುದು ಮೆಣಸಿನದು.

ಸತ್ತ್ವರಜಸ್ತಮೋಗುಣಗಳ ಮಿಶ್ರಣ ಮನುಷ್ಯನಲ್ಲಿದೆ. ಒಬ್ಬರಲ್ಲಿ ಒಂದು ಹೆಚ್ಚು, ಇನ್ನೊಂದು ಕಡಮೆ. ಅಂತೂ ಇವು ಮೂರೂ ಇದ್ದೇ ಇರುತ್ತವೆ. ಇನ್ನೊಬ್ಬರ ಸಹವಾಸದಿಂದ, ಬೋಧನೆಯಿಂದ ಬರತಕ್ಕದ್ದು ತಾತ್ಕಾಲಿಕ. ಅದನ್ನು ಪರಿವರ್ತಿಸಲು ಸಾಧ್ಯ.

ಶಮದಮಾದಿಗಳು ಸಾತ್ತ್ವಿಕ ಗುಣಗಳು. ಕಾಮಕ್ರೋಧಾದಿಗಳು ರಾಜಸ. ಆಲಸ್ಯ, ಜಡತೆ ಮೊದಲಾದವು ತಾಮಸ. ಇವು ಜನ್ಮಾಂತರದ ಸಂಸ್ಕಾರದಿಂದ ಬಂದವೆಂದು ದಾರ್ಶನಿಕರ ಮತವಿದೆ. ಸತತವಾದ ಸ್ವಪ್ರಯತ್ನದಿಂದ ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಪರಿವರ್ತನೆಯಾಗ ಬಹುದೆಂದೂ ಬರಿಯ ಉಪದೇಶದಿಂದ ಹೆಚ್ಚಿನ ಪರಿಣಾಮವಾಗದೆಂದೂ ಶಾಸ್ತ್ರಕಾರರ ಅಭಿಮತವಿದೆ. ಬೇವಿನಮರಕ್ಕೆ ಜೇನುತುಪ್ಪದಿಂದ ಅಭಿಷೇಕ ಮಾಡಿದರೂ ಕಹಿಯೇ. ಕೊಡಲಿಯಿಂದ ಕಡಿದರೂ ಕಹಿ. ಕಹಿ ಅದರ ಹುಟ್ಟುಗುಣ. ಶ್ರೀಗಂಧವನ್ನು ಕಡಿದರೂ ತೇಯ್ದರೂ ಸುಟ್ಟರೂ ಸಹ ಅದು ಸುಗಂಧವನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಳ್ಳದು. ಮನುಷ್ಯನ ಸ್ವಭಾವವೂ ಅಷ್ಟೆ.

ಸೀತಾದೇವಿಯನ್ನು ಶ್ರೀರಾಮನಿಗೆ ಒಪ್ಪಿಸಬೇಕೆಂದು ನಾಲ್ಕಾರು ಜನರು ರಾವಣನಿಗೆ ಆಪ್ತರಾಗಿ ಉಪದೇಶಿಸಿದರು. ಅವನು ಯಾರ ಮಾತನ್ನೂ ಕೇಳಲಿಲ್ಲ.

ದ್ವಿಧಾ ಭಜ್ಯೇಯಮಪ್ಯೇವಂ ನ ನಮೇಯಂತು ಕಸ್ಯಚಿತ್ ।
ಏಷ ಮೇ ಸಹಜೋ ದೋಷಃ ಸ್ವಭಾವೋ ದುರತಿಕ್ರಮಃ ॥

- ಎಂದುಬಿಡುತ್ತಾನೆ. ''ಹೀಗೆಯೇ ಎರಡು ಸೀಳಾಗಿಹೋದೇನು. ಆದರೆ ಇನ್ನೊಬ್ಬನಿಗೆ ನಾನು ತಲೆಬಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಇದು ನನ್ನ ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾದ ದೋಷ! ಸ್ವಭಾವವನ್ನು ಮೀರಲಾಗುವುದಿಲ್ಲ.'' ತನ್ನದು ತಪ್ಪೆಂದು ಅವನಿಗೆ ಗೊತ್ತಿದೆ. 'ಸಹಜೋ ದೋಷಃ' ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾನೆ. ದುರ್ಯೋಧನನೂ ಅಷ್ಟೆ. ಭೀಷ್ಮಾದಿಗಳ ಉಪದೇಶಕ್ಕೂ ಅವನು ಮಣಿಯುವುದಿಲ್ಲ.

ಜಾನಾಮಿ ಧರ್ಮಂ ನ ಚ ಮೇ ಪ್ರವೃತ್ತಿಃ
ಜಾನಾಮ್ಯಧರ್ಮಂ ನ ಚ ಮೇ ನಿವೃತ್ತಿಃ ॥

- ಎನ್ನುತ್ತಾನೆ. ''ಧರ್ಮವೇನೆಂಬುದು ನನಗೆ ಗೊತ್ತಿದೆ; ಆದರೆ ಅದರಲ್ಲಿ ನನಗೆ ಪ್ರವೃತ್ತಿ ಇಲ್ಲ. ಅಧರ್ಮವಾವುದೆಂದೂ ಗೊತ್ತಿದೆ; ಅದರಿಂದ ನಿವೃತ್ತನಾಗಲು ನನಗೆ ಇಚ್ಛೆ ಇಲ್ಲ!'' ಇಂಥ ಜನರನ್ನು ತಿದ್ದುವುದು ಹೇಗೆ?

ಇದೇ ಸ್ವಭಾವ ನಮ್ಮ ರಾಜಕೀಯ ಮಹಾನುಭಾವರಿಗೂ ಅಂಟಿದ್ದು. ಎಷ್ಟೋ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಪಕ್ಷದವರ ನಿಲವು, ಪ್ರವೃತ್ತಿ, ಹೇಳಿಕೆಗಳು ಸರಿ ಎಂದು ತಿಳಿದಿದ್ದರೂ ಅವರನ್ನು ದೂಷಿಸುತ್ತಾರೆ. ತಮ್ಮದು ಸರಿಯಾದ ನೀತಿಯಲ್ಲವೆಂದು ಅವರ ಹೃದಯವು ಹೇಳಿದರೂ ಅದನ್ನು ತೊರೆಯಲು ಒಪ್ಪುವುದಿಲ್ಲ. 'ಸ್ವಭಾವೋ ದುರತಿಕ್ರಮಃ'.

ವಿತ್ತಂ ಬಂಧುರ್ವಯಃ ಕರ್ಮ ವಿದ್ಯಾ ಭವತಿ ಪಂಚಮೀ ।
ಏತಾನಿ ಮಾನ್ಯಸ್ಥಾನಾನಿ ಗರೀಯೋ ಯದ್ಯದುತ್ತರಮ್ ॥ ೭ ॥

— ಮನುಸ್ಮೃತಿ, ೨-೧೩೬

''ಹಣ, ಬಾಂಧವ್ಯ, ವಯಸ್ಸು, ಶಾಸ್ತ್ರೀಯ ಕಾರ್ಯ, ಐದನೆಯದಾಗಿ ವಿದ್ಯೆ - ಇವೈದು ಮಾನ್ಯತೆಯ ಸ್ಥಾನಗಳು. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಮುಂದೆಮುಂದಿನದು ಹಿಂದಿನದಕ್ಕಿಂತ ಪ್ರಬಲವಾದದ್ದು.''

ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲರೂ ಒಂದೇ ಯೋಗ್ಯತೆಯವರಾಗಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಕೆಲವರು ಸಾಮಾನ್ಯರೂ ಕೆಲವರು ಹೆಚ್ಚು ಗೌರವಾರ್ಹರೂ ಆಗಿರುವುದು ಸಹಜ. ಅವರವರ ಅರ್ಹತೆಯನ್ನನುಸರಿಸಿ ಮಾನ್ಯರಾದವರಿಗೆ ಅಧಿಕ ಗೌರವವನ್ನು ಸಲ್ಲಿಸುವುದು ಸಭ್ಯ ಸಮಾಜದ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಲಕ್ಷಣ. ಮಾನ್ಯತೆಗೆ ನಿಮಿತ್ತ ಯಾವುವು, ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಯಾವುದು ಅಧಿಕ ಎಂದು ತಿಳಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಈ ಶ್ಲೋಕವು ಹೊರಟಿದೆ. ಈ ನಾಲ್ಕು ವಿಷಯಗಳು ಮಾನ್ಯತಾಸ್ಥಾನಗಳೆಂದು ಮನುವು ಎಣಿಸಿ ಹೇಳಿದ್ದಾನೆ. ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಮಂತನಿಗೆ

ಮಾನ್ಯತೆ ಸಲ್ಲಬೇಕು. ಅವನಿಗಿಂತ ಸೋದರಮಾವ ಮೊದಲಾದ ಹತ್ತಿರದ ಬಂಧುವಿಗೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಮಾನ್ಯತೆ. ಬಂಧುವಿಗಿಂತ ವಯಸ್ಸಾದ ಹಿರಿಯನು ಹೆಚ್ಚು ಗೌರವಾರ್ಹ. ಹಿರಿಯನಿಗಿಂತ ಸ್ವಧರ್ಮವಾದ ಕರ್ತವ್ಯಕರ್ಮದಲ್ಲಿ ನಿಷ್ಠನಾದವನು ಅಧಿಕಮಾನ್ಯ. ಆತನಿಗಿಂತ ವಿದ್ಯಾವಂತನಿಗೆ ಅಧಿಕವಾದ ಗೌರವ ಸಲ್ಲಬೇಕು. ಹಣಕ್ಕೆ ಕನಿಷ್ಠ ಮಾನ್ಯತೆ, ವಿದ್ಯೆಗೆ ಅಧಿಕ ಮಾನ್ಯತೆ.

ಒಬ್ಬನಿಗೆ ಅನೇಕ ಅರ್ಹತಾಗುಣಗಳಿದ್ದರೆ ಅವನು ಮುಂದಿನವನಿಗಿಂತ ಅಧಿಕ. ಹೇಗೆಂದರೆ ಒಬ್ಬನು ಶ್ರೀಮಂತನೂ ಬಂಧುವೂ ಆಗಿದ್ದರೆ ಅವನು ವಯಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಹಿರಿಯನಿಗಿಂತ ಅಧಿಕ. ಶ್ರೀಮಂತನೂ ಬಂಧುವೂ ವೃದ್ಧನೂ ಆದವನು ಕರ್ಮನಿಷ್ಠನಿಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಮಾನ್ಯ. ಶ್ರೀಮಂತನೂ ಬಂಧುವೂ ಹಿರಿಯನೂ ಕರ್ಮನಿಷ್ಠನೂ ಆದವನು ವಿದ್ಯಾವಂತನಿಗೆ ಅಧಿಕ.

ಇವು ಮೂರು ವರ್ಣಗಳಲ್ಲಿರುವ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗಳು. ಶೂದ್ರನು ವೃದ್ಧನಾಗಿದ್ದರೆ ಆತನಿಗೂ ಗೌರವ ಸಲ್ಲಬೇಕೆಂದು ಇದೇ ಸ್ಮೃತಿಯೇ ಮುಂದೆ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಮಾಡಿದೆ. ಆತನು ವೃದ್ಧನೂ ವಿದ್ಯಾವಂತನೂ ಆಗಿದ್ದರೆ ವಿದ್ಯಾಹೀನರಾದ ಇತರ ಎಲ್ಲ ವರ್ಣದವರಿಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಗೌರವಾರ್ಹನಾಗುತ್ತಾನೆಂದು ಸಮಸ್ತ ಧರ್ಮಶಾಸ್ತ್ರಗಳು ಹೇಳುತ್ತವೆ. ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಶೂದ್ರನಿಗೆ ವಿದ್ಯೆಯನ್ನು ಕಲಿಯುವುದು ನಿಷಿದ್ಧವಾಗಿದ್ದಿದ್ದರೆ ಧರ್ಮಶಾಸ್ತ್ರಗಳು ಹೀಗೆ ಹೇಳಲು ಸಾಧ್ಯವಿತ್ತೆ? ಶ್ರೀ ಶಂಕರಾಚಾರ್ಯರು "ಸರ್ವೇಷಾಮಪ್ಯಧಿಕಾರೋ ವಿದ್ಯಾಯಾಂ" (ಶೀಕ್ಷಾ ಭಾಷ್ಯ-೧೧) ವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಸರ್ವಜಾತಿಯವರಿಗೂ ಅಧಿಕಾರ ಉಂಟು ಎಂದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ನುಡಿದಿದ್ದಾರೆ. ಈ ವಿಷಯವಾಗಿ ಶ್ರೀ ಶಂಕರಾಚಾರ್ಯರನ್ನೂ ಧರ್ಮಶಾಸ್ತ್ರಗಳನ್ನೂ ಕಣ್ಮುಚ್ಚಿ ನಿಂದಿಸತಕ್ಕವರು ಕಣ್ತೆರೆದು ನೋಡಬೇಕು.

ರಾಜ, ಮಂತ್ರಿ, ಸರ್ಕಾರದ ಹುದ್ದೆದಾರರು - ಇವರ ಸ್ಥಾನ ಯಾವುದು? ಮೇಲ್ಕಂಡ ವ್ಯವಸ್ಥಾಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರಕ್ಕೆ ಯಾವ ಸ್ಥಾನವೂ ಸಂದಿಲ್ಲ. ಬಹುಶಃ

ಹಣ, ಕರ್ಮ, ವಿದ್ಯೆ ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಅದು ಅಂತರ್ಭೂತವಾಗುತ್ತದೆಯೆಂದು ಮನುವಿನ ಆಶಯವಿದ್ದೀತು.

ಭರತಖಂಡದ ಹೊರಗೆ ಇತರ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಮಾನ್ಯತೆಯ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಹೇಗಿತ್ತೆಂಬುದು ಚಿಂತನೀಯ. ಸಂಸ್ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಮುಂದುವರಿದ ದೇಶಗಳೆಂದು ಇತಿಹಾಸಕಾರರು ವರ್ಣಿಸುವ ಗ್ರೀಕ್, ರೋಮನ್, ಈಜಿಪ್ಟ್ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಅರ್ಹತೆಯನ್ನು ಯಾವ ಮಾನದಂಡದಿಂದ ಅಳೆಯುತ್ತಿದ್ದರೆಂಬುದು ಕುತೂಹಲಕರವಾದದ್ದು.

ಆಕಾಶಾತ್ ಪತಿತಂ ತೋಯಂ ಯಥಾ ಗಚ್ಛತಿ ಸಾಗರಂ ।
ಸರ್ವದೇವನಮಸ್ಕಾರಃ ಕೇಶವಂ ಪ್ರತಿ ಗಚ್ಛತಿ ॥ ೮ ॥

— *ಸಂಧ್ಯಾವಂದನೆಯಲ್ಲಿ ಹೇಳುವ ನಿತ್ಯಮಂತ್ರ*

''ಆಕಾಶದಿಂದ ಬಿದ್ದ ಮಳೆಯ ನೀರು ಹೇಗೆ ಸಮುದ್ರಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ ಸೇರುತ್ತದೆಯೋ ಹಾಗೆಯೇ ಎಲ್ಲ ದೇವರಿಗೆ ಮಾಡುವ ನಮಸ್ಕಾರವೂ ಕೇಶವನಿಗೇ ತಲಪುತ್ತದೆ.''

ಸಂಧ್ಯಾವಂದನೆ ಮಾಡುವಾಗ ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬನೂ ಹೇಳುತ್ತಿರುವ ನಿತ್ಯಮಂತ್ರವಿದು. ಅಲ್ಲಿ ಹೇಳುವುದಕ್ಕೆ ಕಾರಣವೇನೆಂದರೆ: ಸಂಧ್ಯಾವಂದನೆಯಲ್ಲಿ ಸೂರ್ಯ, ಗಾಯತ್ರೀ, ಜಲ, ಸರ್ವದಿಕ್ಕುಗಳ ಅಧಿಪತಿಗಳು, ಯಮ, ಚಿತ್ರಗುಪ್ತ, ತ್ರಿಮೂರ್ತಿಗಳು - ಇವರೆಲ್ಲರ ಸ್ತುತಿ ನಮಸ್ಕಾರಗಳು ಒಂದಲ್ಲ ಒಂದು ಪ್ರಕಾರದಲ್ಲಿ ಬರುತ್ತವೆ. ಅವೆಲ್ಲವೂ ಸರ್ವೇಶ್ವರನಾದ ಕೇಶವನೆಂಬ ಪರಮೇಶ್ವರನಿಗೆ ಸಲ್ಲುತ್ತವೆ. ಸೂರ್ಯಾದಿದೇವತೆಗಳು ಆ ಭಗವಂತನ ಪ್ರತಿನಿಧಿಗಳು. ಆ ಭಗವಂತನೇ ನಾನಾ ದೇವತೆಗಳ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದಾನೆಂದು ಮನವರಿಕೆ ಮಾಡಿ ಕೊಳ್ಳುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಈ ಶ್ಲೋಕವನ್ನು ಸೇರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಎಲ್ಲ ಟ್ರೆಜರಿಗಳಲ್ಲಿ ನಾವು ಕಟ್ಟುವ ಹಣವೂ ರಾಜನಿಗೆ ಸಲ್ಲಬೇಕಾದದ್ದು, ಟ್ರೆಜರಿ ಅಧಿಕಾರಿಗಳಿಗಲ್ಲ.

ಏಕೇಶ್ವರವಾದವನ್ನು ಈ ಮಂತ್ರವು ದೃಢಪಡಿಸುತ್ತದೆ. ''ಇಂದ್ರಂ ಮಿತ್ರಂ ವರುಣಮಗ್ನಿಮಾಹುಃ'' ಎಂಬ ವೈದಿಕಮಂತ್ರವು ಘೋಷಿಸತಕ್ಕದ್ದೂ ಇದನ್ನೇ. ಹಿಂದೂಗಳಲ್ಲಿಯೇ ಶಿವ, ವಿಷ್ಣು, ಸೂರ್ಯ, ಶಕ್ತಿ ಮೊದಲಾದ ವೈದಿಕದೇವತೆಗಳನ್ನಲ್ಲದೆ ಮಾರಮ್ಮ, ಚೌಡಮ್ಮ, ಅಯ್ಯಪ್ಪ ಇತ್ಯಾದಿ ನೂರೆಂಟು ದೇವತೆಗಳನ್ನು ಪೂಜಿಸತಕ್ಕವರಿದ್ದಾರೆ. ಅವರೆಲ್ಲರೂ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಫಲಾಪೇಕ್ಷೆಗಳಿಂದ ವಿಭಿನ್ನ ದೇವತೆಗಳನ್ನು ಪೂಜಿಸುತ್ತಾರೆಯೇ ಹೊರತು ಏಕೇಶ್ವರವಾದವನ್ನು ಅಲ್ಲಗಳೆಯುವುದಿಲ್ಲ.

ಭಗವದ್ಗೀತೆಯ ೧೦-೧೧ನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯಗಳಲ್ಲಿ ವಿಶ್ವವೆಲ್ಲವೂ ಈಶ್ವರಸ್ವರೂಪವೇ ಎಂದೂ ಎಲ್ಲ ಮೂರ್ತಿಗಳಲ್ಲಿಯೂ ತಾನು ನೆಲೆಸಿದ್ದೇನೆಂದೂ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನು ಅರ್ಜುನನಿಗೆ ಹೇಳಿದ್ದಾನೆ. ಇದೇ ವಿಶ್ವರೂಪದರ್ಶನ. ಸರ್ವಧರ್ಮಸಮನ್ವಯದ ಬೀಗದಕ್ಕೆ ಇಲ್ಲಿದೆ. ಹಿಂದೂಗಳ ನಿತ್ಯಘೋಷಣೆಯೇ ಸರ್ವಧರ್ಮಸಮನ್ವಯ.

ವಿಗ್ರಹಗಳು ಈಶ್ವರನ ಭಾವಚಿತ್ರಗಳು (photos). ವಿಗ್ರಹವೇ ಈಶ್ವರನೆಂದು ಯಾರೂ ಭಾವಿಸಿಲ್ಲ. ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯದಿನದಂದು ಗಾಂಧಿಜೀಯವರ ಭಾವಚಿತ್ರಕ್ಕೆ, ಅವರ ಶಿಲಾಮೂರ್ತಿಗೆ ಹೂಮಾಲೆಯೇರಿಸಿ ಕೈಮುಗಿಯುವುದು ಯಾವ ಉದ್ದೇಶದಿಂದ? ಭಾವಚಿತ್ರ, ಶಿಲಾವಿಗ್ರಹ ಮೊದಲಾದದ್ದು ನಮ್ಮ ಭಾವನೆಯ ಮೂರ್ತಸ್ವರೂಪ.

ದೇವರು ನಿರಾಕಾರನೆಂಬುದನ್ನು ಒಪ್ಪೋಣ. ನಿರಾಕಾರವಾದ ವಸ್ತುವನ್ನು ಧ್ಯಾನಿಸುವುದು ಹೇಗೆ? ಮನಸ್ಸನ್ನೆಲ್ಲಿ ಕೇಂದ್ರೀಕರಿಸಬೇಕು? ಒಂದು ಅವಲಂಬನೆಯಿಲ್ಲದೆ ಮನಸ್ಸು ನಿಲ್ಲದು. ಈ ಜಗತ್ತನ್ನೇ ಸೃಷ್ಟಿಸಿದ ಸರ್ವಶಕ್ತನಾದ ದೇವರಿಗೆ ತನಗೊಂದು ದೇಹವನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಶಕ್ತಿ ಇಲ್ಲವೆ? ದೇವರಿಗೆ ಕೇಶವನೆಂದೋ ಶಿವನೆಂದೋ ಒಂದೇ ಹೆಸರಲ್ಲ. ಎಲ್ಲ ದೇವರಿಗೂ ದ್ವಾದಶನಾಮ, ಅಷ್ಟೋತ್ತರ, ಸಹಸ್ರನಾಮಗಳಿವೆ. ಸರ್ವದೇವನಮಸ್ಕಾರಗಳೂ ಹೇಗೆ ಕೇಶವನಿಗೆ

ಅರ್ಪಿತವಾಗುತ್ತವೆಯೋ ಹಾಗೆ ಸರ್ವಶಬ್ದಗಳ ಉಚ್ಚಾರಣೆಗಳೂ ಕೇಶವನಿಗೇ ಅರ್ಪಿತವಾಗುತ್ತವೆ - ಎಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

ಉಚ್ಛಿಷ್ಟಂ ಶಿವನಿರ್ಮಾಲ್ಯಂ ವಮನಂ ಶವಕರ್ಪಟಮ್ ।
ಕಾಕವಿಷ್ಠಾಸಮುತ್ಪನ್ನಃ ಪಂಚೈತೇಽತಿಪವಿತ್ರಕಾಃ ॥ ೯ ॥

— *ಸುಭಾಷಿತರತ್ನ-ಭಾಂಡಾಗಾರ*

"ಎಂಜಲು, ಶಿವನಿರ್ಮಾಲ್ಯ, ವಾಂತಿ, ಹೆಣದ ಬಟ್ಟೆ, ಕಾಗೆಯ ಪಿಷ್ಟಿ (ಮಲದಿಂದ ಹುಟ್ಟಿದ್ದು) - ಈ ಐದು ಬಹಳ ಪವಿತ್ರ ವಸ್ತುಗಳು!"

ಇದನ್ನೋದಿದಾಗ ಇದು ಸೂಕ್ತಿಯೊ, ದುರುಕ್ತಿಯೊ? - ಎಂಬ ಸಂದೇಹ ಹುಟ್ಟುತ್ತದೆ. ಇದು ಸುಭಾಷಿತಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಗೆ ಸೇರುತ್ತದೆ? - ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆ ಏಳುತ್ತದೆ.

'ಪವಿತ್ರ' ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಎರಡು ಅರ್ಥಗಳಿವೆ - ಸ್ವತಃ ಶುದ್ಧವಾದದ್ದು, ಇನ್ನೊಂದನ್ನು ಸ್ವಚ್ಛಗೊಳಿಸತಕ್ಕದ್ದು - ಎಂದು. ನೀರು ಸ್ವಚ್ಛವಾಗಿದ್ದರೆ ಅದರಲ್ಲಿ ಒಗೆದ ಬಟ್ಟೆಯೂ ಸ್ವಚ್ಛವಾಗುತ್ತದೆ. ನೀತಿಯನ್ನು ಹೇಳತಕ್ಕವನು ಸ್ವತಃ ನೀತಿವಂತನಾಗಿದ್ದರೆ ಅದು ಇನ್ನೊಬ್ಬರ ಮೇಲೆ ಪರಿಣಾಮವನ್ನು ಬೀರಿ ನೀತಿವಂತರನ್ನಾಗಿ ಮಾಡೀತು.

ಶ್ಲೋಕದಲ್ಲಿ ವಿವಕ್ಷಿತವಾದ ಅರ್ಥ ಹೀಗೆ : ಉಚ್ಛಿಷ್ಟ = ಹಸುವಿನ ಹಾಲು. ಇದು ಕರುವಿನ ಎಂಜಲು. ಶಿವನಿರ್ಮಾಲ್ಯ = ಗಂಗಾಜಲ. ಶಿವನ ಜಟೆಯಿಂದ ಗಂಗಾನದಿ ಹುಟ್ಟಿ ಭಾಗೀರಥಿಯಾಯಿತು. ಕೆಲವು ದೇವಸ್ಥಾನಗಳಲ್ಲಿ ಶಿವನೆದುರಿಗೆ ಚಂಡ ಎಂಬ ಪ್ರಮಥಗಣದೇವತೆಯನ್ನು ಪ್ರತಿಷ್ಠಿಸಿರುತ್ತಾರೆ. ಶಿವನಿಗೆ ಅರ್ಪಿಸಿದ ಹೂ ಹಣ್ಣು ಮೊದಲಾದದ್ದೆಲ್ಲದರ ಮೇಲೆ ಚಂಡನಿಗೆ ಅಧಿಕಾರ. ಅದೆಲ್ಲವೂ ಚಂಡನಿಗೆ ಸೇರಬೇಕಲ್ಲದೆ ಬೇರೆ ಯಾರೂ ಉಪಯೋಗಿಸಕೂಡದೆಂದು ಆಗಮಶಾಸ್ತ್ರದ ನಿಯಮ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅದು ಅಪವಿತ್ರವೆಂಬ ಮಾತು ರೂಢಿಗೆ ಬಂದಿತು. ಚಂಡಾಧಿಕಾರವಿಲ್ಲದ ದೇವಾಲಯಗಳೇ ಅಧಿಕ. ಅಲ್ಲಿಯ ನಿರ್ಮಾಲ್ಯವು ಪವಿತ್ರವಾದದ್ದು. ವಮನ = ಜೇನುತುಪ್ಪ. ಇದು ಜೇನುಹುಳುಗಳ ವಾಂತಿ.

ಶವಕರ್ಪಟ= ರೇಷ್ಮೆ ಬಟ್ಟೆ. ರೇಶ್ಮೆ ಹುಳುಗಳನ್ನು ಕೊಂದು ಅದರ ಗೂಡಿನ ಎಳೆಗಳಿಂದ ರೇಶ್ಮೆಯನ್ನು ತಯಾರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಕಾಕವಿಷ್ಠಾಸಮುತ್ಪನ್ನವಾದದ್ದು ಅರಳಿಮರ. ಅವರ ಕೆಳಗೆ ಹಣ್ಣಿನ ರಾಶಿಯೇ ಉದುರಿದರೂ ಒಂದು ಅರಳಿಗಿಡವೂ ಹುಟ್ಟುವುದಿಲ್ಲ. ಮನೆಯ ಮೇಲಿನ ಹೆಂಚುಗಳ ನಡುವೆಯೋ ಕಲ್ಲು ಬಂಡೆಗಳ ಸಂದಿನಲ್ಲೋ ಅರಳಿಗಿಡ ಹುಟ್ಟಿರುತ್ತದೆ. ಕಾಗೆ ಅರಳಿಹಣ್ಣನ್ನು ತಿಂದು ಆ ಜಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಹಾಕಿದ ಪಿಷ್ಠ (ಮಲ) ದಿಂದ ಅರಳಿಗಿಡ ಹುಟ್ಟುತ್ತದೆಯೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

ಹೆಸರಿನಿಂದ, ಬಾಹ್ಯವೇಷದಿಂದ, ಶ್ರೀಮಂತಿಕೆಯಿಂದ ಅಥವಾ ಅಧಿಕಾರದಿಂದ ಒಬ್ಬ ಮನುಷ್ಯನ ದೊಡ್ಡತನವನ್ನು ಗೊತ್ತು ಮಾಡಲಾಗದು. ತ್ರಿಪುರಸುಂದರಿಯೆಂದು ಹೆಸರಿಟ್ಟುಕೊಂಡರೆ ಆವಳು ಸುಂದರಿಯಾಗಿಬಿಡುವುದಿಲ್ಲ. ಓಬವ್ವ ಎಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಇನ್ನೊಬ್ಬಳು ಕುರೂಪಿಯಾಗಿಬಿಡುವುದಿಲ್ಲ. ಈ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಜನರು ಮಕ್ಕಳಿಗೆ ಹೆಸರಿಡುವಾಗ ಸುಂದರವಾದ ಹೆಸರಿಗಾಗಿ ಬಹಳ ತಡಕಾಡುತ್ತಾರೆ. ಹೆಸರು ಕೇವಲ ಒಂದು ಸಂಕೇತ. ಕಹೋಡ ಎಂಬವನು ಒಬ್ಬ ಋಷಿ. ತಮ್ಮಲ್ಲಿ ಅಹಂಕಾರ, ದರ್ಪಗಳು ತಲೆಯೆತ್ತಬಾರದೆಂದು ನಿಂದ್ಯವಾದ ಹೆಸರನ್ನಿಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದರು. ಶುನಃಶೇಫನು ದೊಡ್ಡ ಬ್ರಹ್ಮರ್ಷಿ. ನಾಯಿಯ ಗುಪ್ತಾಂಗವೆಂದು ಆ ಹೆಸರಿನ ಅರ್ಥ. ಇನ್ನೊಬ್ಬ ಋಷಿ ಶುನೋಲಾಂಗೂಲ. ಆ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ನಾಯಿಯ ಬಾಲವೆಂದರ್ಥ. ಋಷಿಗಳ ಈ ಹೆಸರುಗಳನ್ನೂ ಕೇಳಿ: ಕಾಕ, ಛಾಗ, ವ್ಯಾಡಿ, ಬೈರಿಕಿ, ಇತ್ಯಾದಿ.

ಹೆಸರು ಹೆಸರೆಂದು ನೀಂ ಬಸವಳಿವುದೇಕಯ್ಯ?
ಕಸದೊಳಗೆ ಕಸವಾಗಿ ಹೋಹನಲೆ ನೀನು।
ಮುಸುಕಲೀ ಧರೆಯ ಮರೆವೆನ್ನನ್, ಎನ್ನುತ ಬೇಡು
ಮಿಸುಕದಿರು ಮಣ್ಣಿನಲಿ - ಮಂಕುತಿಮ್ಮ ॥

ಪ್ರಾಪ್ತಾರ್ಥಗ್ರಹಣಂ ದ್ರವ್ಯ-ಪರಿವರ್ತೋಽನುರೋಧನಂ ।
ಉಪೇಕ್ಷಾ ಬುದ್ಧಿಹೀನತ್ವಂ ಭೋಗೋಽಮಾತ್ಯಸ್ಯ ದೂಷಣಮ್ ॥ ೧೦ ॥

— ಸುಭಾಷಿರತ್ನ-ಭಾಂಡಾಗಾರ

''ಕೈಗೆ ಬಂದ ಹಣವನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವುದು, ರಾಜ್ಯದ ಆಸ್ತಿಯನ್ನು ಪರಿವರ್ತಿಸುವುದು, ಇನ್ನೊಬ್ಬರ ಒತ್ತಾಯಕ್ಕೆ ಮಣಿಯುವುದು, ಉಪೇಕ್ಷೆ, ಬುದ್ಧಿಹೀನತೆ, ಭೋಗಲಾಲಸೆ - ಇವು ಅಮಾತ್ಯನಲ್ಲಿ ಇರಬಾರದ ದೋಷಗಳು.''

ಅಮಾತ್ಯನೆಂದರೆ ರಾಜನ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿರುವ ಸಚಿವನೆಂದು ಅರ್ಥ. ಅವನೇ ಮುಖ್ಯಮಂತ್ರಿ ಅಥವಾ ಪ್ರಧಾನಮಂತ್ರಿ. ಪ್ರಧಾನಿಯಲ್ಲಿರಬಾರದ ದೋಷಗಳನ್ನು ಪಟ್ಟಿಮಾಡುತ್ತ ರಾಜನೀತಿಯು ಮೇಲ್ಕಂಡಂತೆ ಹೇಳಿದೆ. ಪ್ರಾಪ್ತಾರ್ಥಗ್ರಹಣವೆಂದರೆ ಲಂಚವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸುವುದು. ಲಂಚಕ್ಕೆ 'ಉತ್ಕೋಚ'ವೆಂದು ಹೆಸರಿದೆ. ರಾಜಕಾರ್ಯದ ಬಹುಭಾಗ, ಹೊಣೆ-ಎಲ್ಲವೂ ಅಮಾತ್ಯನಿಗೆ ಸೇರಿದ್ದು. ಅವನು ರಾಜನ ಪ್ರತಿನಿಧಿ. ಲಂಚಕ್ಕೆ ಕೈಯೊಡ್ಡಿದರೆ ಅನ್ಯಾಯ-ಅಧರ್ಮಗಳು ಹೆಗಲೇರುತ್ತವೆ. ದ್ರವ್ಯ ಎಂದರೆ ಬಹಳ ಬೆಲೆಬಾಳುವ ಆಸ್ತಿ. 'ದ್ರವ್ಯಂ ಚ ಭವ್ಯೇ' ಎಂದು ಪಾಣಿನಿಸೂತ್ರವಿದೆ. ದ್ರವ್ಯವು ಭವ್ಯವಾದ ವಸ್ತು. ಅಮಾತ್ಯನಿಗೆ ಅಧಿಕಾರವಿದ್ದರೂ ರಾಜನ ಒಪ್ಪಿಗೆಯಿಲ್ಲದೆ ರಾಜ್ಯದ ಬೆಲೆಬಾಳುವ ಆಸ್ತಿಯನ್ನು ಪರಭಾರೆ ಮಾಡಕೂಡದು. ರಾಜನು ಇಚ್ಛಿಸಿದರೂ ಅವನಿಗೆ ಬುದ್ಧಿಹೇಳುವ ದಕ್ಷತೆ ಅಮಾತ್ಯನಲ್ಲಿರಬೇಕು. ಉಪೇಕ್ಷೆ ಎಂದರೆ ರಾಜಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ಆಲಸ್ಯ, ಹೊಣೆಗೇಡಿತನ. ಬುದ್ಧಿಹೀನತೆ ಎಂದರೆ ದಡ್ಡತನವಲ್ಲ. ದಡ್ಡನು ಮಂತ್ರಿಯಾಗಲಾರ. ಆಡಳಿತದಲ್ಲಿ ದಕ್ಷತೆ, ಒದಗುವ ಸಮಸ್ಯೆಗಳನ್ನು ಬಗೆಹರಿಸುವ ಕೌಶಲ, ಧೈರ್ಯ - ಮೊದಲಾದ ವಿಶೇಷ ಗುಣಗಳಿಲ್ಲದಿರುವುದು ಬುದ್ಧಿಹೀನತೆ. ಅಮಾತ್ಯನಿಗೆ ಸುಖಭೋಗಲಾಲಸೆ ಇರಕೂಡದು. ಅವನೊಬ್ಬ ಕರ್ಮಯೋಗಿಯಾಗಿರಬೇಕು. ಅವನಲ್ಲಿ ಭೋಗಲಾಲಸೆ ಹುಟ್ಟಿತೆಂದರೆ, ಲಂಚಸ್ವೀಕಾರ ಮೊದಲಾದ ಎಲ್ಲ ದೋಷಗಳನ್ನೂ ಆಹ್ವಾನಿಸಿದಂತೆಯೇ. ಭೋಗಾಪೇಕ್ಷಿಗೆ ತ್ಯಾಗಬುದ್ಧಿ ಇರದು. ಆಗ ಲೋಭಬುದ್ಧಿಯು ಎದ್ದು ತಾಂಡವವನ್ನು ಆರಂಭಿಸೀತು. ಚಂದ್ರಗುಪ್ತನನ್ನು ಪಟ್ಟಕ್ಕೇರಿಸಿದ ಚಾಣಕ್ಯನು ಅತ್ಯಂತ ಸಮರ್ಥನಾದ ಮಂತ್ರಿ. ಚಂದ್ರಗುಪ್ತನು ಅವನ ಕೈಯಲ್ಲಾಡುವ ಬೊಂಬೆ. ಅಂತಹ ಚಾಣಕ್ಯನು

ರಾಜಧಾನಿಯ ಹೊರಗಡೆ ಒಂದು ಮುರುಕು ಗುಡಿಸಿಲಿನಲ್ಲಿ ವಾಸಮಾಡುತ್ತಿದ್ದನೆಂದು 'ಮುದ್ರರಾಕ್ಷಸ' ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ವರ್ಣನೆ ಇದೆ.

ಇನ್ನೊಂದು ಶ್ಲೋಕವು ಯಾರನ್ನು ಅಮಾತ್ಯನನ್ನಾಗಿ ನೇಮಿಸಬೇಕೆಂಬುದನ್ನು ವಿವರಿಸುತ್ತ ''ಸ್ವದೇಶಜಾತಂ ಮಂತ್ರಜ್ಞಂ'' ಎನ್ನುತ್ತದೆ. ಮಂತ್ರಿಯು ಸ್ವದೇಶದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದವನಾಗಿರಬೇಕು. ಪರದೇಶದವರನ್ನು ನೇಮಿಸಬಾರದೆಂದು ತಿಳಿಸುತ್ತದೆ. ಇದು ಗಮನಾರ್ಹವಾದ ವಿಷಯ. ಸ್ವದೇಶದವನಿಗಿರುವ ದೇಶಾಭಿಮಾನವು ವಿದೇಶದವನಿಗಿರುವುದು ಅಸಂಭವ. ದತ್ತುಪುತ್ರನಿಗೆ ಹಡೆದ ತಾಯಿಯಲ್ಲಿರುವ ಪ್ರೀತ್ಯಾದರಗಳು ದತ್ತುಮಾಡಿಕೊಂಡ ತಾಯಿಯಲ್ಲಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಅಂತೆಯೇ ಮಲತಾಯಿಯ ಧೋರಣೆ ಮಲಮಗನಿಗೂ ಅವಳ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಬಂದೀತು. ಅಮಾತ್ಯನು ಮಂತ್ರಜ್ಞನಾಗಿರಬೇಕು. ಮಂತ್ರಾಲೋಚನೆಯಲ್ಲಿ ಪಳಗಿರಬೇಕು. ಆಡಳಿತದ ಅನುಭವಿಯಾಗಿರಬೇಕೆಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ಇಂತಹ ವ್ಯಕ್ತಿಗೆ ಪ್ರಧಾನಿಯಾಗುವ ಅರ್ಹತೆ ಬರುತ್ತದೆ. ಇದು ಭಾರತೀಯರು ನಂಬಿದ ರಾಜನೀತಿ.

ಅಶನಾದಿಂದ್ರಿಯಾಣೀವ ಸ್ಯುಃ ಕಾರ್ಯಾಣ್ಯಖಿಲಾನ್ಯಪಿ ।
ಏಕಸ್ಮಾತ್ ಕಾರಣಾದ್ವಿತ್ತಂ ಸರ್ವಕಾರಣಮುಚ್ಯತೇ ॥ ೧೧ ॥

— *ಪಂಚತಂತ್ರ, ಮಿತ್ರಭೇದ - ೮*

''ಅನ್ನದಿಂದ ಎಲ್ಲ ಇಂದ್ರಿಯಗಳೂ ತಮ್ಮ ಕಾರ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ತೊಡಗುತ್ತವೆ. ಹಾಗೆಯೇ ಹಣದಿಂದ ಎಲ್ಲ ಕಾರ್ಯಗಳೂ ಸಿದ್ಧಿಸುವುದರಿಂದ ಹಣವು ಎಲ್ಲ ಕಾರ್ಯಗಳಿಗೂ ಸಾಧನವೆನಿಸಿದೆ.''

ಮನುಷ್ಯನಿಗೆ ಕಣ್ಣು, ಕಿವಿ, ಮೂಗು, ನಾಲಗೆ, ತ್ವಕ್ (ಚರ್ಮ) - ಎಂಬ ಐದು ಜ್ಞಾನೇಂದ್ರಿಯಗಳಿವೆ. ಹಾಗೆಯೇ ಕೈ, ಕಾಲು, ವಾಕ್ (ಬಾಯಿ), ಗುಹ್ಯ, ಗುದಗಳೆಂಬ ಐದು ಕರ್ಮೇಂದ್ರಿಯಗಳುಂಟು. ಈ ಹತ್ತು ಇಂದ್ರಿಯಗಳು ಸರಿಯಾಗಿ ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ಕೆಲಸಗಳನ್ನು ನಡೆಸುತ್ತಿದ್ದರೆ ಮನುಷ್ಯನು ನೆಮ್ಮದಿಯಾಗಿರುತ್ತಾನೆ. ಈ ಇಂದ್ರಿಯಗಳು

ತಮ್ಮ ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ನಡೆಸಲು ಶಕ್ತಿ ಯಾವುದರಿಂದ ಬರುತ್ತದೆ? ಅನ್ನದಿಂದ. ಅನ್ನವಿಲ್ಲದೆ ಹಸಿವಿನಿಂದ ತತ್ತರಿಸತಕ್ಕವನು ಏನನ್ನೂ ಮಾಡಲಾರ. ಕಣ್ಣು ಓದನ್ನು ನಿಲ್ಲಿಸುತ್ತದೆ. ಕಿವಿ ಏನನ್ನೂ ಕೇಳಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದಿಲ್ಲ. ನಾಲಗೆಗೆ ರುಚಿ ತಿಳಿಯದು. ಹೂವಿನ ಮಾಲೆಯನ್ನು ಮೂಸಲು ಮೂಗು ಇಚ್ಛಿಸದು. ಅಂತೆಯೇ ಕರ್ಮೇಂದ್ರಿಯಗಳು ತಮ್ಮ ಕೆಲಸವನ್ನು ಮಾಡುವುದಿಲ್ಲ. ಕೈ ಎತ್ತದು. ಕಾಲು ನಡೆಯದು. ಯಂತ್ರಗಳಿಗೆ ಪೆಟ್ರೋಲ್ ಇದ್ದಂತೆ ಇಂದ್ರಿಯಗಳಿಗೆ ಅನ್ನ ಬೇಕು. ಅನ್ನವಿಲ್ಲದೆ ದೇಹಯಂತ್ರವೇ ಚಲಿಸದು.

ನಮ್ಮ ಸಕಲ ಬಾಹ್ಯ ವ್ಯವಹಾರಗಳಿಗೂ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಹಣವು ಬೇಕು. ಹಣವೆಂಬ ಇಂಧನವಿಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಯಾವ ವ್ಯವಹಾರವೂ ನಡೆಯದು. ಮನೆಯಲ್ಲಿ ದೀಪವು ಬೆಳಗುವುದಿಲ್ಲ. ನಲ್ಲಿಯಲ್ಲಿ ನೀರು ಹರಿಯುವುದಿಲ್ಲ. ಮಕ್ಕಳನ್ನು ಶಾಲೆಗೆ ಸೇರಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಸರ್ಕಾರಿ ಕಚೇರಿಯಲ್ಲಿ ಯಾವ ಕಾರ್ಯವೂ ನಿಮ್ಮದು ಚಲಿಸುವುದೇ ಇಲ್ಲ. ಖಾಸಗಿ ಕಾರ್ಯವೂ ಹಣವಿಲ್ಲದೆ ನಡೆಯುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಧನವೇ ಸರ್ವಕಾರಣ. ಅದಿಲ್ಲದಿದ್ದರೆ, ರೋಗ ಬಂದಾಗ ಔಷಧವೂ ದೊರಕದು, ಸತ್ತಾಗ ಸುಡಲು ಸೌದೆಯೂ ದೊರೆಯದು!

ಆದರೆ ಅನ್ನಕ್ಕೂ ಹಣಕ್ಕೂ ಒಂದು ವ್ಯತ್ಯಾಸವಿದೆ. ದೇಹವು ಅನ್ನವನ್ನು ಒಂದು ಮಿತ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಹೆಚ್ಚಾದರೆ ಬೇಡವೆಂದು ತಳ್ಳಿಬಿಡುತ್ತದೆ. ಹಣವು ಮಾತ್ರ ಹೆಚ್ಚಾಯಿತೆಂದು ತಳ್ಳತಕ್ಕವರು ಯಾರೂ ಇಲ್ಲ. ಊಟವನ್ನು ಹಾಕಿ ಜನರನ್ನು ತೃಪ್ತಿಗೊಳಿಸಬಹುದು. ಹಣವನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ತೃಪ್ತಿಗೊಳಿಸಲು ಶಕ್ಯವಿಲ್ಲ. ಹಣವೆಂದರೆ ಹೆಣವೂ ಬಾಯಿ ಬಿಡುತ್ತದೆ!

ಧನವು ಸರ್ವಕಾರ್ಯಗಳನ್ನೂ ಸಾಧಿಸಿಕೊಡುವುದರಿಂದಲೇ ಅದು ಪ್ರಬಲ ಶಕ್ತಿ ಎನಿಸಿದೆ. ವಿದ್ಯೆ, ಅರ್ಹತೆ, ಜಾತಿ, ಬಾಂಧವ್ಯ, ಸ್ನೇಹ, ಅಧಿಕಾರ - ಇವು ಶಕ್ತಿಕೇಂದ್ರಗಳು, ಬಲವನ್ನು ಕೊಡತಕ್ಕವು. ಇವುಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಹಿಂದಿನದಕ್ಕಿಂತ ಮುಂದಿನದು ಕ್ರಮವಾಗಿ ಅಧಿಕ ಬಲಶಾಲಿ. ಧನಬಲವು ಸರ್ವಾಧಿಕ. ಅದು ಮೇಲ್ಕಂಡ

ಆರು ಶಕ್ತಿಕೇಂದ್ರಗಳನ್ನೂ ತುಳಿದುಹಾಕಬಲ್ಲದು. ಧನವು ಸರ್ವೇಷ್ಟದೇವತೆ. ದೇವತಾರಾಧನೆಯೂ ಈ ಇಷ್ಟದೇವತೆಯನ್ನು ಒಲಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದಕ್ಕಾಗಿಯೇ.

ಕೇಚಿದ್ದೈವಾತ್ ಸ್ವಭಾವಾದ್ವಾ ಕಾಲಾತ್ ಪುರುಷಕಾರತಃ ।
ಸಂಯೋಗೇ ಕೇಚಿದಿಚ್ಛಂತಿ ಫಲಂ ಕುಶಲಬುದ್ಧಯಃ ॥ ೧೨ ॥

— *ಯಾಜ್ಞವಲ್ಕ್ಯಸ್ಮೃತಿ, ೧-೩೫೦*

"ಒಳ್ಳೆಯದಾಗಲಿ ಕೆಟ್ಟದಾಗಲಿ, ಫಲವು ಅದೃಷ್ಟದಿಂದಾಗುತ್ತದೆಯೆಂದು ಕೆಲವರು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾಗಿ ಎಂದರೆ ಆಕಸ್ಮಿಕವಾಗಿ ಫಲವು ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗುತ್ತದೆಯೆಂದು ಕೆಲವರ ಹೇಳಿಕೆ. ಕಾಲವೇ ಎಲ್ಲದಕ್ಕೂ ಕಾರಣವೆಂದು ಇನ್ನು ಕೆಲವರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ಪುರುಷಪ್ರಯತ್ನದಿಂದಲೇ ಫಲವು ದೊರೆಯುತ್ತದೆಯೆಂದು ಹಲವರು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಬುದ್ಧಿಶಾಲಿಗಳಾದರೋ ಇವೆಲ್ಲವೂ ಸೇರಿ ಫಲವು ದೊರೆಯುತ್ತದೆ ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ."

ಅಧಿಕವಾದ ಸುಖವೋ ದುಃಖವೋ ಪ್ರಾಪ್ತವಾದಾಗ, ಅದೃಷ್ಟದಿಂದ ಹಾಗಾಯಿತೆಂದು ಹೇಳುವುದು ಸಹಜವಾಗಿದೆ. ಅದೃಷ್ಟವನ್ನೊಪ್ಪದವರು ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾಗಿ ಹಾಗಾಯಿತು, ಅದೆಲ್ಲವೂ ಆಕಸ್ಮಿಕ ಎಂದುಬಿಡುತ್ತಾರೆ. 'ಅಕಸ್ಮಾತ್' ಆಯಿತೆಂದರೆ ಸರಿಯಾದ ಕಾರಣವಿಲ್ಲವೆಂದೇ ಅರ್ಥ. ವಿಚಾರವಾದಿಗಳೆಂದು ಕೊಳ್ಳತಕ್ಕವರ ಈ ನುಡಿ ವಿಚಾರಕ್ಕೆ ನಿಲ್ಲತಕ್ಕದ್ದಲ್ಲ. ಕಾರಣವಿಲ್ಲದೆ ಒಂದು ಕಾರ್ಯ ಹುಟ್ಟುತ್ತದೆ ಎನ್ನುವುದು ವಿಶ್ವಾಸಾರ್ಹವಲ್ಲ. 'ಕಾಲವೇ ಎಲ್ಲದಕ್ಕೂ ಕಾರಣ. ಕಾಲಾಯ ತಸ್ಮೈ ನಮಃ' ಎನ್ನತಕ್ಕವರೂ ಇದ್ದಾರೆ. ಆದರೆ ಈ ಕಾಲವೆನ್ನುವುದು ಯಾವಾಗಲೂ ಎಲ್ಲೆಡೆಯೂ ಇದ್ದೇ ಇರುತ್ತದೆ. ಅದು ಸರ್ವಸಾಧಾರಣವಾದದ್ದು, ವಿಶಿಷ್ಟ ಕಾರಣವಲ್ಲ. ಪುರುಷಕಾರವೆಂದರೆ ಮನುಷ್ಯನ ಪ್ರಯತ್ನ, ಮನುಷ್ಯನ ಒಂದು ಕ್ರಿಯೆ. ಕ್ರಿಯೆಗೊಂದು ಫಲವಿರಲೇಬೇಕೆಂದು ನಿಯಮ. ಮಲಗಿದರೆ ವಿಶ್ರಾಂತಿಯೇ ಫಲ.

ಹೋಗುವುದಕ್ಕೆ ಮುಂದಿನ ಸ್ಥಳವನ್ನು ಸೇರುವುದು ಫಲ. ಮಾನಸಿಕ ಕ್ರಿಯೆಗೂ ಫಲವುಂಟು. ಆಲೋಚನೆ ಮಾಡಿದಾಗ ಮುಂದಿನ ನಿಶ್ಚಯವೇ ಫಲ. ಕ್ರಿಯೆಯಿಲ್ಲದೆ ಫಲವಿಲ್ಲ. ಹೀಗೆ ಅನ್ವಯ-ವ್ಯತಿರೇಕಗಳಿಂದ ಕ್ರಿಯೆಗೆ ಫಲವುಂಟೆಂದೂ ಫಲವಿದ್ದಾಗ ಅದಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾದ ಕ್ರಿಯೆ ಇದ್ದೇ ತೀರಬೇಕೆಂಬುದೂ ನಿಯಮ. ಇದಕ್ಕೆ ಕಾಲವು ಸಹಕಾರಿಕಾರಣ. ಮರದಲ್ಲಿ ಕಾಯಿ ಬಿಡಲು ತಕ್ಕ ಕಾಲ ಬೇಕು. ಕಾಯಿ ಹಣ್ಣಾಗಲು ಸಮಯ ಬೇಕು.

ಏವಂ ಚ, ಮನುಷ್ಯನ ಕರ್ಮ(ಕ್ರಿಯೆ)ವೇ ಫಲದಾಯಕವೆನ್ನುವುದು ನಿಶ್ಚಿತ. ಇನ್ನು 'ಸ್ವಭಾವ' ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಪ್ರಕೃತಿನಿಯಮವೆಂದು ಅರ್ಥ ಹೇಳುವುದಾದರೆ, ಅದು ಸಹಕಾರಿಕಾರಣವೆನ್ನಬೇಕು. ಕಾರಿನಲ್ಲಿ ಹೋಗುವಾಗ ಯಂತ್ರವು ಕೆಟ್ಟು ಅಪಘಾತವಾಗಬಹುದು. ಯಂತ್ರದ ಒಂದು ಕೀಲು ಸವೆದು ಮುರಿದುಹೋಗಿರಬಹುದು. ಅದು ಪ್ರಕೃತಿನಿಯಮಕ್ಕೆ ಒಳಪಟ್ಟದ್ದು.

ಇನ್ನು ದೈವವೆಂದರೇನು? ಯಾಜ್ಞವಲ್ಕ್ಯಸ್ಮೃತಿಯೇ ಹೇಳುತ್ತದೆ - ''ತತ್ರ ದೈವಮಭಿವ್ಯಕ್ತಂ ಪೌರುಷಂ ಪೌರ್ವದೇಹಿಕಂ'' ಎಂದು (೧-೩೪೯). ಪೂರ್ವ ದೇಹದಲ್ಲಿ - ಪೂರ್ವಜನ್ಮದಲ್ಲಿ ಮಾಡಿದ ಮನುಷ್ಯನ ಕರ್ಮವೇ ಈಗ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತವಾಗಿ ದೈವವೆನಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ನಾವು ಮಾಡಿದ ಜನ್ಮಾಂತರೀಯ ಕರ್ಮವೇ ಈಗ ದೈವ, ಅದೃಷ್ಟ ಎನ್ನಿಸಿಕೊಂಡಿದೆ. ಯೋಗವಾಸಿಷ್ಠವೂ ಸಹ ''ಪೂರ್ವಜನ್ಮಕೃತಂ ಕರ್ಮ ತದ್ದೈವಮಿತಿ ಕಥ್ಯತೇ'' ಎಂದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ತಿಳಿಸಿದೆ.

ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ, ನಾವು ಮಾಡಿದ ಕ್ರಿಯೆಯೇ ಸರ್ವತ್ರ ಫಲದಾಯಕವೆಂದೂ ಕಾಲ-ಪ್ರಕೃತಿ (ಸ್ವಭಾವ)ಗಳೆರಡೂ ಸಹಕಾರಿಕಾರಣಗಳೆಂದೂ ಶಾಸ್ತ್ರಕಾರರ ಸಿದ್ಧಾಂತ.

ನ ಕಶ್ಚಿತ್ ಕಸ್ಯಚಿನ್ಮಿತ್ರಂ ನ ಕಶ್ಚಿತ್ ಕಸ್ಯಚಿದ್ರಿಪುಃ ।
ಕಾರಣೇನ ಹಿ ಜಾಯಂತೇ ಮಿತ್ರಾಣಿ ರಿಪವಸ್ತಥಾ ॥ ೧೩ ॥

— ಸುಭಾಷಿತರತ್ನ-ಭಾಂಡಾಗಾರ

''ಯಾರಿಗೆ ಯಾರೂ ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾಗಿ ಮಿತ್ರನಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಯಾರಿಗೆ ಯಾರೂ ಶತ್ರುವಾಗುವುದೂ ಇಲ್ಲ. ಕಾರಣವಿರುವುದರಿಂದಲೇ ಮಿತ್ರರೂ ಆಗುತ್ತಾರೆ, ಶತ್ರುಗಳೂ ಆಗುತ್ತಾರೆ.''

ಕಾರಣವಿಲ್ಲದೆ ಯಾವ ಕಾರ್ಯವೂ ಹುಟ್ಟುವುದಿಲ್ಲವೆಂಬುದೊಂದು ಸಾರ್ವತ್ರಿಕವಾದ ನಿಯಮ. ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಹಾಗೆ ಕಂಡುಬಂದಿದೆ. ಶಾಸ್ತ್ರಕಾರರೂ ಅದನ್ನು ಒಪ್ಪಿದ್ದಾರೆ. ''ಪ್ರಯೋಜನಂ ವಿನಾ ಸ್ವಪ್ನೇಽಪಿ ನ ಚೇಷ್ಟತೇ ಚಾಣಕ್ಯಃ'' - ''ಪ್ರಯೋಜನವಿಲ್ಲದೆ ಈ ಚಾಣಕ್ಯನು ಕನಸಿನಲ್ಲಿಯೂ ಸಹ ಅಲ್ಲಾಡುವುದಿಲ್ಲ!'' ಎಂದು ಚಾಣಕ್ಯನೇ 'ಮುದ್ರಾರಾಕ್ಷಸ' ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಹೇಳುತ್ತಾನೆ. ಪ್ರಾಣಿಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಸಹ ಈ ಸ್ನೇಹ ವೈರಗಳು ಕಾರಣವಶದಿಂದಲೇ ಹುಟ್ಟುವುದು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಹುಲಿಯು ತನ್ನ ಮರಿಯನ್ನು ತನ್ನದೆಂಬ ಮಮತೆಯಿಂದ ಪ್ರೀತಿಸುತ್ತದೆ. ತನ್ನ ಮರಿಯ ಬಳಿಗೆ ಇನ್ನೊಬ್ಬರು ಸುಳಿದರೆ ಅವರನ್ನು ಕೊಂದುಹಾಕೀತು.

ಹುಲಿಗೆ ಮೃಗಗಳ ಮೇಲೆ ದ್ವೇಷವಿರುವುದು ಅವು ತನ್ನ ಆಹಾರವಾದ್ದರಿಂದ. ಮೃಗಗಳಿಗೆ ಹುಲಿಯ ಮೇಲಿರುವ ದ್ವೇಷವು ಭಯನಿಮಿತ್ತದಿಂದ ಹುಟ್ಟಿದ್ದು. ಒಬ್ಬ ಸುಭಾಷಿತಕಾರನು -

ಮೃಗ-ಮೀನ-ಸಜ್ಜನಾನಾಂ
ತೃಣ-ಜಲ-ಸಂತೋಷವಿಹಿತ-ವೃತ್ತೀನಾಂ ।
ಲುಬ್ಧಕ-ಧೀವರ-ಪಿಶುನಾಃ
ನಿಷ್ಕಾರಣಾ ವೈರಿಣೋ ಜಗತಿ ॥

''ಜಿಂಕೆ, ಮೀನು, ಸಜ್ಜನರು ಹುಲ್ಲು, ನೀರು, ಸಂತೃಪ್ತಿಗಳಿಂದ ಕ್ರಮವಾಗಿ ತಮ್ಮ ಪಾಡಿಗೆ ಇರುತ್ತಾರೆ. ಆದರೆ ಬೇಟೆಗಾರನು ಮೃಗಗಳಿಗೂ, ಮೀನು ಹಿಡಿಯುವವನು ಮೀನುಗಳಿಗೂ, ಚಾಡಿಕೋರರು ಸಜ್ಜನರಿಗೂ ಕಾರಣವಿಲ್ಲದೆ ವೈರಿಗಳಾಗಿದ್ದಾರೆ'' - ಎಂದಿದ್ದಾನೆ. ಅಪಕಾರ ಮಾಡುವುದು ವೈರಿಯ ಲಕ್ಷಣ. ಜಿಂಕೆ

ಮೊದಲಾದವು ಲುಬ್ಧಕಾದಿಗಳಿಗೆ ಯಾವ ಅಪಕಾರವನ್ನೂ ಮಾಡದಿದ್ದರೂ ಅವರು ವೈರಿಗಳಾಗಿದ್ದಾರೆ - ಎಂದು ಸುಭಾಷಿತಕಾರನ ಆಶಯ. ಲುಬ್ಧಕ-ಧೀವರರು ತಮ್ಮ ಬದುಕಿಗಾಗಿ ಮೃಗಗಳನ್ನೂ ಮೀನುಗಳನ್ನೂ ಹಿಡಿದು ಕೊಲ್ಲುವುದರಿಂದ ನಿಮಿತ್ತವಿದ್ದೇ ಇದೆ. ಆದರೆ ಚಾಡಿಕೋರನು ಸಜ್ಜನರನ್ನು ಏಕೆ ಪೀಡಿಸುತ್ತಾನೆ? ಹೊಟ್ಟೆಕಿಚ್ಚಿನಿಂದ - ಎಂಬುದೊಂದೇ ಉತ್ತರ.

''ಆತ್ಮನಃ ಕಾಮಾಯ ಸರ್ವಂ ಪ್ರಿಯಂ ಭವತಿ'' - ''ತನ್ನ ಹಿತಕ್ಕಾಗಿಯೇ ಸರ್ವವೂ ಪ್ರಿಯವಾಗುತ್ತದೆ'' ಎಂದು ಉಪನಿಷತ್ತು ಹೇಳಿದೆ. ಸ್ವಾರ್ಥವು ಸ್ನೇಹಕ್ಕೂ ಸ್ವಾರ್ಥಹಾನಿಯು ವೈರಕ್ಕೂ ಕಾರಣವೆಂದು ಪರ್ಯವಸಾನ.

''ರಾಜಕೀಯದಲ್ಲಿ ಶಾಶ್ವತ ಮಿತ್ರನೂ ಇಲ್ಲ, ಶಾಶ್ವತ ವೈರಿಯೂ ಇಲ್ಲ'' ಎಂಬ ಹೇಳಿಕೆ ಈ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಪ್ರಮಾಣಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. 'ಬಡಜನರ ಉದ್ಧಾರ', 'ಧರ್ಮನಿರಪೇಕ್ಷತೆ', 'ಸಮತಾವಾದ' - ಮುಂತಾದವೆಲ್ಲವೂ ಬರಿಯ ಘೋಷಣೆಗಳು. ಈ ಜನರು ಪಕ್ಷಾಂತರ ಮಾಡುವುದು ಸ್ವಾರ್ಥಕ್ಕೆ ಭಂಗ ಒದಗಿದಾಗ.

ಕಾರಣವಿಲ್ಲದೆ ವೈರವು ಹುಟ್ಟುವುದಿಲ್ಲ ಎಂಬ ನಿಯಮಕ್ಕೆ ಒಂದು ಅಪವಾದ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಅದೇ ''ಅಹಿನಕುಲಂ'' - ಹಾವಿಗೂ ಮುಂಗಸಿಗೂ ಇರುವ ವೈರ. ಹಾವನ್ನು ಕಂಡೊಡನೆ ಮುಂಗಸಿಯು ಹಾರಿ ಬಂದು ಹಾವಿನೊಡನೆ ಹೋರಾಟಕ್ಕೆ ನಿಲ್ಲುತ್ತದೆ. ಹಾವನ್ನು ಕೊಂದು ತುಂಡು ಮಾಡಿ ಹೊರಟುಹೋಗುತ್ತದೆ ! ಹಾವನ್ನು ಮುಂಗಸಿ ತಿನ್ನುವುದಿಲ್ಲ. ಈ ವೈರಕ್ಕೆ ಕಾರಣವೇನಿರಬಹುದು? ಜನ್ಮಾಂತರದ ದ್ವೇಷವಿರಬಹುದೆ?

ದಾನಾಯ ಲಕ್ಷ್ಮೀಃ ಸುಕೃತಾಯ ವಿದ್ಯಾ ಚಿಂತಾ ಪರಬ್ರಹ್ಮವಿನಿಶ್ಚಯಾಯ ।
ಪರೋಪಕಾರಾಯ ವಚಾಂಸಿ ಯಸ್ಯ ವಂದ್ಯಸ್ತ್ರಿಲೋಕೀತಿಲಕಃ ಸ ಏವ ॥೧೪॥

— ಸುಭಾಷಿತರತ್ನ-ಭಾಂಡಾಗಾರ

''ಯಾವಾತನಿಗೆ ಹಣವು ದಾನಕ್ಕಾಗಿ, ವಿದ್ಯೆಯು ಪುಣ್ಯಕಾರ್ಯಗಳಿಗಾಗಿ, ಚಿಂತನೆಯು ಪರಬ್ರಹ್ಮವನ್ನು ನಿಶ್ಚಯಿಸಿ ತಿಳಿಯುವುದಕ್ಕಾಗಿ, ಮಾತು ಪರೋಪಕಾರಕ್ಕಾಗಿ ಇರುವುದೋ ಅವನು ಮೂರು ಲೋಕಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಶ್ರೇಷ್ಠನಾದವನು. ಅವನು ವಂದನಾರ್ಹ.''

ಪ್ರತಿಯೊಂದು ವಸ್ತುವನ್ನೂ ಒಳಿತಿಗಾಗಿಯೂ ಬಳಸಬಹುದು, ಕೆಡುಕಿಗಾಗಿಯೂ ಬಳಸಬಹುದು. ಕೆಡುಕು ಪರರಿಗೂ ಆಗಬಹುದು, ತನಗೂ ಆಗಬಹುದು. ಕತ್ತಿಯಿಂದ ಮುಳ್ಳುಗಿಡವನ್ನು ಕಡಿಯಬಹುದು. ಪಕ್ಕದ ಮನೆಯವರ ಹೂವಿನ ಗಿಡವನ್ನು ಕತ್ತರಿಸಬಹುದು. ಹಣದಿಂದ ಆಗದ ಕಾರ್ಯ ಯಾವುದು? ಎಷ್ಟು ಒಳ್ಳೆಯದನ್ನು ಮಾಡಬಹುದೋ ಅಷ್ಟು ಅನರ್ಥಗಳನ್ನೂ ಸೃಷ್ಟಿಸುವ ಬೀಜಶಕ್ತಿ ಹಣದಲ್ಲಿದೆ. ಬಡವರ ಕಣ್ಣೀರನ್ನು ಒರಸಲು ಸತ್ಪಾತ್ರದಲ್ಲಿ ದಾನಮಾಡಿದ ಅರ್ಥವು ಸಾರ್ಥಕ.

ಉತ್ತಮಕಾರ್ಯವು ವಿದ್ಯೆ ಇಲ್ಲದೆಯೂ ನಡೆದೀತು. ಆದರೆ ಅದು ಬಲವತ್ತರವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಸಮಸ್ತ ಕಾರ್ಯಗಳಿಗೂ ಬಲವನ್ನು ನೀಡತಕ್ಕದ್ದು ವಿದ್ಯೆ. ತರ್ಕಾದಿಶಾಸ್ತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ವೈದುಷ್ಯವನ್ನು ಗಳಿಸಿದವರು ವಾದದಲ್ಲಿ ಅನ್ಯರನ್ನು ಸೋಲಿಸಿ ಕೀರ್ತಿಶಾಲಿಗಳಾಗಬೇಕೆಂಬ ಚಾಪಲ್ಯದಿಂದ ಅಲೆಯುತ್ತಿದ್ದುದುಂಟು. ಆದ್ದರಿಂದ 'ವಿದ್ಯಾ ವಿವಾದಾಯ, ಧನಂ ಮದಾಯ' ಎಂಬ ನುಡಿಗಳು ಹುಟ್ಟಿಕೊಂಡವು. 'ವಿದ್ಯಾ ದದಾತಿ ವಿನಯಂ' ಎಂಬುದು ದೊಡ್ಡ ಮಾತು. ವಿಶಿಷ್ಟವಾದ ನಯ-ನೀತಿಯು ವಿನಯವೆನಿಸುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿ ವಿಧೇಯತೆ ಎಂಬ ಅರ್ಥವಲ್ಲ. ಕೆಲಸ ಮಾಡುವುದರಲ್ಲಿರುವ ಒಂದು ಕೌಶಲ ಅದು. 'ಯೋಗಃ ಕರ್ಮಸು ಕೌಶಲಂ' ಎಂದು ಗೀತಾವಚನ. ಅದು ಸುಕೃತಕ್ಕೆ, ಉತ್ತಮವಾದ ಕೃತಿಗೆ ಕಾರಣವಾಗಬೇಕು.

ಚಿಂತೆಯಿಲ್ಲದ ಮಾನವನಿಲ್ಲ. ಅದರಲ್ಲಿಯೂ ರಾಜಕೀಯಸ್ಥರಿಗಿರುವಷ್ಟು ಚಿಂತೆ ಇನ್ನಾರಿಗೂ ಇಲ್ಲ! ಚುನಾವಣೆಯಲ್ಲಿ ಗೆದ್ದರೂ ಚಿಂತೆ, ಸೋತರೂ ಚಿಂತೆ. ಆಸ್ತಿಗಾಗಿ, ಅಧಿಕಾರಕ್ಕಾಗಿ, ಸೇಡುತೀರಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಹಗಲಿರುಳು ಚಿಂತಿಸತಕ್ಕವರಿದ್ದಾರೆ.

ಭಗವಚ್ಚಿಂತನೆಗೆ ಮಾತ್ರ ಅವರಿಗೆ ಒಂದು ನಿಮಿಷವೂ ಬಿಡುವಿಲ್ಲ! ಚಿಂತೆಯು ಸದ್ವಿಷಯಗಳ ಕಡೆಗೆ ತಿರುಗಿ ಚಿಂತನವಾಗಬೇಕು. ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಚಿಂತೆಯು ಚಿತೆಯಾದೀತು. ಭಯೋತ್ಪಾದಕರೆಂಬ ಮನುಷ್ಯಾಕೃತಿಯುಳ್ಳ ಒಂದು ಜಾತಿಯ ತಳಿ ಈ ವಿಜ್ಞಾನಯುಗದಲ್ಲಿ ಜನ್ಮತಳೆದಿದೆ. ಜನರನ್ನು ಯಾವ ಬಗೆಯಿಂದ ಕೊಲ್ಲಬೇಕೆಂಬುದರ ಹೊರತು ಇನ್ನೊಂದು ಚಿಂತೆ ಇವರಿಗಿಲ್ಲ!

ಮಾತಾಡುವುದು ಸಹ ನಮ್ಮ ಶಕ್ತಿಯ ವ್ಯಯವೇ ಆಗಿದೆ. ದೈವದತ್ತವಾದ ಈ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಯಥೇಚ್ಛವಾಗಿ ಜನರು ಬಳಸಿ ಬಳಸಿ ದುರ್ವ್ಯಯ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಈ ಮಾತಾಡುವ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಇವರು ದುಡಿದು ಸಂಪಾದಿಸಿಲ್ಲ! ವಾಕ್ ಶಕ್ತಿಗಿರುವ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ ಅಸಾಧಾರಣವಾದದ್ದು. ಅದನ್ನು ಬಳಸುವ ವಿಧಾನವನ್ನು ಜನರು ಅರಿಯರು. ಮಿತಭಾಷಿತೆ ಒಂದು ದೊಡ್ಡ ಗುಣ. 'ಸತ್ಯಾಯ ಮಿತಭಾಷಿಣಾಂ' ಎಂದು ಮಹಾಕವಿ ಕಾಳಿದಾಸನು ಅದನ್ನು ಸೂತ್ರಿಸಿದ್ದಾನೆ.

ನ ಪಾಣಿಪಾದಚಪಲೋ ನ ನೇತ್ರಚಪಲೋಽನೃಜುಃ ।
ನ ಸ್ಯಾದ್ವಾಕ್‌ಚಪಲಶ್ಚೈವ ನ ಪರದ್ರೋಹಕರ್ಮಧೀಃ ॥ ೧೫ ॥

— ಮನುಸ್ಮೃತಿ, ೪-೧೭೭

"ಕೈಕಾಲುಗಳನ್ನು ಅನಾವಶ್ಯಕವಾಗಿ ಬಳಸಬಾರದು, ಕುಣಿಸಬಾರದು. ನೇರವಾದ ಸತ್ಯಮಾರ್ಗವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ವಕ್ರಮಾರ್ಗವನ್ನು ಹಿಡಿಯಬಾರದು. ಅತಿಯಾಗಿ ಮಾತಾಡುವ ಚಾಪಲ್ಯವನ್ನು ತೊರೆಯಬೇಕು. ಇನ್ನೊಬ್ಬರಿಗೆ ಕೆಡುಕನ್ನು ಮಾಡಲೂಬಾರದು, ಚಿಂತಿಸಲೂಬಾರದು."

ಮನುಷ್ಯನು ತನ್ನ ಕರ್ಮೇಂದ್ರಿಯಗಳನ್ನೂ ಜ್ಞಾನೇಂದ್ರಿಯಗಳನ್ನೂ ದುರುಪಯೋಗಪಡಿಸಿಕೊಳ್ಳಬಾರದು - ಎಂಬುದು ಈ ಶ್ಲೋಕದ ಮುಖ್ಯ ತಾತ್ಪರ್ಯ.

ಎಲ್ಲ ಇಂದ್ರಿಯಗಳ ಸಮೃದ್ಧಿಯೂ ಇನ್ನಾವ ಪ್ರಾಣಿಗೂ ಇಲ್ಲದ ಬುದ್ಧಿಶಕ್ತಿಯೂ ಮನುಷ್ಯನಿಗೆ ಲಭಿಸಿವೆ. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಪ್ರಾಣಿಗಳಲ್ಲಿ ಮನುಷ್ಯನಿಗೆ ಶ್ರೇಷ್ಠತೆ. ''ಜಂತೂನಾಂ ನರಜನ್ಮ ದುರ್ಲಭಂ'' ಇತ್ಯಾದಿ ಸುಭಾಷಿತಗಳು ಮನುಷ್ಯಜನ್ಮವನ್ನು ಹೊಗಳಿವೆ. ಮನಸ್ಸು ಎಳೆದಂತೆ, ಬುದ್ಧಿಗೆ ತೋಚಿದಂತೆ, ಯಾವ ಕಟ್ಟಳೆಗೂ ಒಳಪಡದೆ ಮನುಷ್ಯನೂ ನಡೆಯುವುದಾದರೆ ಅವನ ಹೆಚ್ಚುಗಾರಿಕೆ ಏನು?

ಸರ್ಕಾರದ ನಿಯಂತ್ರಣಕ್ಕೆ ಒಳಪಡಲಾರದ್ದನ್ನೂ ಧರ್ಮಶಾಸ್ತ್ರವು ನಿಯಂತ್ರಿಸುತ್ತದೆ. ಈ ನಿಯಂತ್ರಣವು ಸಭ್ಯಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಲಕ್ಷಣವೂ ಆಗುತ್ತದೆ. ಮನುಷ್ಯಸಾಮಾನ್ಯನಿಗೂ ಕೆಲವು ಚಾಪಲ್ಯಗಳು (ಅನಾವಶ್ಯಕವಾದ ಚೇಷ್ಟೆಗಳು, ಚಿಂತನೆಗಳು) ಇರುತ್ತವೆ. ಅದನ್ನು ಮನುವು ಇಲ್ಲಿ ಸಂಗ್ರಹದಿಂದ ಹೇಳಿ ನಿಷೇಧಿಸುತ್ತಾನೆ:

೧. ಹಸ್ತಚಾಪಲ್ಯ = ಕಂಡ ಕಂಡ ವಸ್ತುವನ್ನು ತಂದು ಮನೆಯಲ್ಲಿ ತುಂಬಿಕೊಳ್ಳುವುದು. ಪರಕೀಯರ ಒಡವೆಯನ್ನು ಕದಿಯುವುದು. ಮಾತಾಡುವಾಗ ಅತಿಯಾದ ಹಸ್ತಾಭಿನಯ.

೨. ಪಾದಚಾಪಲ್ಯ = ನಿಷ್ಪ್ರಯೋಜನವಾಗಿ ಅಲೆದಾಡುವುದು. ಕೆಲಸವಿಲ್ಲದೆ ಇನ್ನೊಬ್ಬರ ಮನೆಗೆ ಹೋಗುವುದು. ಸಿಟ್ಟಿನಿಂದ ಕಾಲೆತ್ತುವುದು. ಕುಳಿತಾಗ ಸುಮ್ಮನೆ ಕಾಲು ಕುಣಿಸುವುದು.

೩. ನೇತ್ರಚಾಪಲ್ಯ = ಪರಸ್ತ್ರೀಯರನ್ನೂ ಪರಪುರುಷರನ್ನೂ ದಿಟ್ಟಿಸಿ ನೋಡುತ್ತಿರುವುದು. ಮನೋರಂಜನೆಗಾಗಿ ನಾಟಕ ಮೊದಲಾದ್ದನ್ನು ಮತ್ತೆ ಮತ್ತೆ ನೋಡುವ ಹುಚ್ಚು, ಇತ್ಯಾದಿ.

೪. ವಾಕ್‌ಚಾಪಲ್ಯ = ಹರಟೆ ಹೊಡೆಯುವುದು. ಅನಾವಶ್ಯಕವಾಗಿ ಮಾತನ್ನು ಬೆಳೆಸುವುದು. ಸಭೆಯಲ್ಲಿ ಭಾಷಣ ಮಾಡಬೇಕೆಂಬ ಹಂಬಲ. ಹೇಳಿದ್ದನ್ನೇ ಮತ್ತೆ ಮತ್ತೆ ಹೇಳುತ್ತಿರುವುದು.

ಇವು ನಾಲ್ಕು ಇಂದ್ರಿಯಚಾಪಲ್ಯಗಳಾದವು. ಕುಟಿಲಮಾರ್ಗವಾದ ಸುಳ್ಳು, ಚಾಡಿ, ವಂಚನೆ ಮೊದಲಾದದ್ದು, ಮತ್ತು ಪರರಿಗೆ ಕೆಡುಕಾಗಲೆಂದು ಸಂಚು ಹೂಡುವುದು, ಅದನ್ನೇ ಚಿಂತಿಸುವುದು - ಇವೆಲ್ಲವೂ ಮನಶ್ಚಾಪಲ್ಯಗಳು.

ಆಧುನಿಕ ಮನುವಿಗೆ ನಿಷೇಧಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲದ್ದನ್ನು ಪ್ರಾಚೀನ ಮನು ನಿಷೇಧಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಈ ನಿಷೇಧಗಳನ್ನು ಮನುವಾದಿಗಳು ಒಪ್ಪುತ್ತಾರೆ.

ಸಾಮೃತೈಃ ಪಾಣಿಭಿರ್ಘ್ನಂತಿ ಗುರವೋ ನ ವಿಷೋಕ್ಷಿತೈಃ ।
ಲಾಲನಾಶ್ರಯಿಣೋ ದೋಷಾಸ್ತಾಡನಾಶ್ರಯಿಣೋ ಗುಣಾಃ ॥ ೧೬ ॥

— ಅಜ್ಞಾತಮೂಲ

''ಗುರುಗಳು ಕೈಗೆ ಅಮೃತವನ್ನು ಹಚ್ಚಿಕೊಂಡು ಶಿಷ್ಯರನ್ನು ಹೊಡೆಯುತ್ತಾರೆ, ವಿಷವನ್ನು ಹಚ್ಚಿಕೊಂಡಲ್ಲ. ಮಕ್ಕಳನ್ನು ಮುದ್ದಿಸುವುದರಿಂದ ದೋಷಗಳು ಎದ್ದುಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ದಂಡಿಸುವುದರಿಂದ ಗುಣಗಳು ಕಾಣಿಸುತ್ತವೆ.''

ಹಿಂದಿನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ತಪ್ಪುಮಾಡಿದ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳನ್ನು ಉಪಾಧ್ಯಾಯರು ದಂಡಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ತಪ್ಪಿಗೆ ಅನುಗುಣವಾದ ಶಿಕ್ಷೆ. ಎದ್ದು ನಿಲ್ಲಿಸುವುದು, ಅಂಗೈಯ ಮೇಲೆ ಒಂದೆರಡು ಹೊಡೆತಗಳನ್ನು ಕೊಡುವುದು, ತಾನೇ ಕೆನ್ನೆಗೆ ಹೊಡೆದುಕೊಳ್ಳುವಂತೆ ಹೇಳುವುದು - ಇಂತಹದು ಯಥಾಯೋಗ್ಯವಾಗಿ ನಡೆಯುತ್ತಿತ್ತು. ಶಿಷ್ಯರಿಗೆ ಗುರುವಿನಲ್ಲಿ ಗೌರವಭಾವವಿತ್ತು. ಗುರುವಿಗೂ ಶಿಷ್ಯರಲ್ಲಿ ಪ್ರೀತಿ ವಾತ್ಸಲ್ಯಗಳಿದ್ದು ಮಕ್ಕಳ ಏಳಿಗೆಗಾಗಿ ಕಷ್ಟಪಡುತ್ತಿದ್ದನು. ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳ ತಾಯಿತಂದೆಗಳಿಗೂ ಉಪಾಧ್ಯಾಯರಲ್ಲಿ ಗೌರವ. ಮಕ್ಕಳನ್ನು ದಂಡಿಸಿದರೆಂದು ಅವರನ್ನು ಆಕ್ಷೇಪಿಸುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಅವರ ಸದ್ಭಾವನೆ ತಿಳಿದಿತ್ತು. ಮಕ್ಕಳನ್ನು ದಂಡಿಸದಿದ್ದರೆ ಅವರು ದುರ್ಮಾರ್ಗಿಗಳಾಗಿ ದಾರಿ ತಪ್ಪುತ್ತಾರೆಂದು ಹಿರಿಯರು ನಂಬಿದ್ದರು. ವ್ಯಾಕರಣ ಮಹಾಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ''ಖಂಡಿಕೋಪಾಧ್ಯಾಯಃ ಶಿಷ್ಯಾಯ ಚಪೇಟಾಂ ದದಾತಿ'' ಎಂದು

ಚತುರ್ಥೀವಿಭಕ್ತಿಗೆ ಒಂದು ಉದಾಹರಣೆಯನ್ನು ಕೊಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ. ''ವೇದದ ಕಂಡಿಕೆಯನ್ನು ಕಲಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಉಪಾಧ್ಯಾಯನು ಶಿಷ್ಯನ ಕೆನ್ನೆಗೆ ಹೊಡೆಯುತ್ತಾನೆ'' ಎಂದು ಈ ವಾಕ್ಯದ ಅರ್ಥ.

ಈಗ ಕಾಲ ಬದಲಾಯಿಸಿದೆ. ಮಕ್ಕಳನ್ನು ದಂಡಿಸಬಾರದೆಂದು ಶಿಕ್ಷಣ ತಜ್ಞರು ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ದಂಡಿಸಿದರೆ ತಾಯಿತಂದೆಗಳು ದೂರು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳು ಉಪಾಧ್ಯಾಯರನ್ನು ಲೆಕ್ಕಿಸುವುದೇ ಇಲ್ಲ. ಅವರ ಮೇಲೆ ಕೈಮಾಡಬಹುದು, ಮುಷ್ಕರ ಹೂಡಬಹುದು. ಗುರು-ಶಿಷ್ಯರ ಮಧುರ ಬಾಂಧವ್ಯ ಕಡಿದುಹೋಗುತ್ತಿದೆ.

ಬನವಾಸಿ ಪ್ರಾಂತದಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲಮಪ್ರಭುವೆಂಬ ಒಬ್ಬ ಶಿವಯೋಗಿ ಇದ್ದರು. ಮಹಾತ್ಮರು, ಜ್ಞಾನಿಗಳು. ಅವರ ಒಂದು ವಚನ ಇಲ್ಲಿ ಸ್ಮರಣೆಗೆ ಬರುತ್ತದೆ:

ಕೃತಯುಗದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಗುರು ಶಿಷ್ಯಗೆ ಬಡಿದು ಬುದ್ಧಿಯ ಕಲಿಸಿದಡೆ
ಆಗಲಿ ಮಹಾಪ್ರಸಾದವೆಂದನಯ್ಯಾ।

ತ್ರೇತಾಯುಗದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಗುರು ಶಿಷ್ಯಗೆ ಬೈದು ಬುದ್ಧಿಯ ಕಲಿಸಿದಡೆ
ಆಗಲಿ ಮಹಾಪ್ರಸಾದವೆಂದನಯ್ಯಾ।

ದ್ವಾಪರದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಗುರು ಶಿಷ್ಯಗೆ ಝುಂಕಿಸಿ ಬುದ್ಧಿಯ ಕಲಿಸಿದಡೆ
ಆಗಲಿ ಮಹಾಪ್ರಸಾದವೆಂದನಯ್ಯಾ।

ಕಲಿಯುಗದಲಿ ಶ್ರೀಗುರು ಶಿಷ್ಯಗೆ ಕೈಮುಗಿದು ಬುದ್ಧಿಯ ಕಲಿಸಿದಡೆ
ಆಗಲಿ ಮಹಾಪ್ರಸಾದವೆಂದನಯ್ಯಾ।

ನಿಮ್ಮ ಕಾಲದ ಕಟ್ಟಳೆಯ ಕಂಡು ಬೆರಗಾದೆನಯ್ಯಾ ಗುಹೇಶ್ವರಾ॥

ಯುಗಧರ್ಮ ಇನ್ನೂ ಮುಂದೆ ಹೋಗಿದೆ. ಕೈಮುಗಿದು ಹೇಳಿದರೂ ಶಿಷ್ಯನು ''ಆಗದಾಗದು ಎಂದು ಝುಂಕಿಸುವನಯ್ಯಾ ಗುಹೇಶ್ವರಾ''!

ವಿಪರ್ಯಸ್ತಮನಶ್ಚೇಷ್ಟೈಃ ಶಿಲಾಶಕಲವರ್ಷ್ಮಭಿಃ।
ಮಾಂಸವೃಕ್ಷೈರಿಯಂ ಮೂರ್ಖೈರ್ಭಾರಾಕ್ರಾಂತಾ ವಸುಂಧರಾ ॥೧೭॥

— ಮೃಚ್ಛಕಟಿಕ, ೮-೬

''ಮಾಂಸ ತುಂಬಿದ ಮರಗಳೇ ಆಗಿರುವ ಮೂರ್ಖರು ಭೂಮಿಗೆ ಭಾರವಾಗಿ ತುಂಬಿಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ. ಈ ಮೂರ್ಖರ ಮನಸ್ಸು, ಕೃತ್ಯಗಳೆಲ್ಲವೂ ಧರ್ಮವಿರುದ್ಧವಾಗಿ (ಮರದ ಕೊಂಬೆಗಳಂತೆ) ಸೊಟ್ಟಾಪಟ್ಟೆಯಾಗಿ ಹರಡಿಕೊಂಡಿವೆ. ಇವರ ದೇಹಗಳು ಕಲ್ಲಿನ ಹಲಗೆಗಳಂತೆ ಕಠಿಣಸ್ವಭಾವದವು.''

ಈ ಆಕ್ರೋಶಪೂರ್ಣವಾದ ನಿಂದೆಯನ್ನು ಶೂದ್ರಕನೆಂಬ ಕವಿಯು ದುರ್ಜನರ ವಿಷಯವಾಗಿ ಮಾಡಿದ್ದಾನೆ. ಈ ಕವಿಯ ಕಾಲ ಕ್ರಿ.ಶ. ಸುಮಾರು ೪೦೦ ಆಗಿರಬಹುದೆಂದು ವಿಮರ್ಶಕರು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಪಾಲಕನೆಂಬ ರಾಜನ ಮಡದಿಯ ತಮ್ಮ ಶಕಾರ ಎಂಬವನು ರಾಜಾಶ್ರಯದ ಬಲದಿಂದ ಪುಢಾರಿಯಾಗಿ ರೌಡಿಗಳ ಪಟ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಸೇರಿದ್ದ. ಅವನು ವಸಂತಸೇನೆಯೆಂಬವಳ ಕತ್ತನ್ನು ಹಿಸುಕಿ ಅವಳ ದೇಹವನ್ನು ತರಗೆಲೆಗಳಿಂದ ಮುಚ್ಚಿ ಓಡಿಹೋಗುತ್ತಾನೆ. ಕತ್ತು ಹಿಸುಕುವ ಮೊದಲು ಶಕಾರನು ವಸಂತಸೇನೆಗೆ ಹೇಳಿದ ಮಾತು, ಈ ಕಾಲದ ರೌಡಿಗಳ ವಿದ್ಯೆಯನ್ನು ಅಣಕಿಸುತ್ತದೆ. ಅವನು ಹೇಳುವ ಮಾತಿದು:

ಚಾಣಕ್ಯೇನ ಯಥಾ ಸೀತಾ ಮಾರಿತಾ ಭಾರತೇ ಯುಗೇ ।
ಏವಂ ತ್ವಾಂ ಮೋಟಯಿಷ್ಯಾಮಿ ಜಟಾಯುರಿವ ದ್ರೌಪದೀಂ॥

''ಹಿಂದೆ ಭಾರತಯುಗದಲ್ಲಿ ಚಾಣಕ್ಯನು ಸೀತೆಯನ್ನು ಹೇಗೆ ಕೊಂದನೋ, ಜಟಾಯುವು ದ್ರೌಪದಿಯನ್ನು ಹೇಗೆ ಕೊಂದನೋ, ಹಾಗೆ ನಿನ್ನನ್ನು ಕೊಂದುಹಾಕುವೆನು!''

ಶಕಾರನಂತಹ ಮೂರ್ಖರಾದ ಕೇಡಿಗರು ಯಾವ ಕಾಲದಲ್ಲಿಯಾದರೂ

ಇರುತ್ತಾರೆ. ಕವಿಯು 'ಮಾಂಸವೃಕ್ಷಗಳು' ಎಂಬ ಶಬ್ದವನ್ನು ಬಳಸಿದ್ದಾನೆ. ಹಾಗೆಂದರೇನು? ಮಾಂಸಾಹಾರಿಗಳಾದ ಮರಗಳು ಇವೆಯೆಂದು ಸಸ್ಯಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞರು ಹೇಳಿದ್ದುಂಟು. ಅಥವಾ ಅಂತಃಕರಣಶೂನ್ಯರಾದ ಮಾಂಸ ತುಂಬಿದ ಮರಗಳಂತೆ ಇರತಕ್ಕವರು - ಎಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯವಿರಬಹುದು. ಬೆಳಗಾದರೆ ಬರುವ ಪತ್ರಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ಇಂತಹ ರೌಡಿಜನರ ದುಷ್ಕೃತ್ಯಗಳ ಕಥೆ ಇದ್ದೇ ಇರುತ್ತದೆ. ಮಗನು ತಂದೆಯನ್ನು ಕೊಲ್ಲುತ್ತಾನೆ. ತಂದೆ ಮಗನನ್ನು ಕೊಲ್ಲುತ್ತಾನೆ. ಗಂಡನಾದವನು ಹೆಂಡತಿಯ ಮೈಗೆ ಸೀಮೆಯೆಣ್ಣೆಯನ್ನು ಸುರಿದು ಬೆಂಕಿ ಹಚ್ಚುತ್ತಾನೆ. ಹೆಂಡತಿ ಗಂಡನ ತಲೆಯನ್ನು ಕಡಿದು ಕೈಚೀಲದಲ್ಲಿ ತುಂಬಿಕೊಂಡು ಹೋಗಿ ಪೊಲೀಸರಿಗೆ ತೋರಿಸುತ್ತಾಳೆ. ಇನ್ನೊಬ್ಬ ನೀಚನು ಒಬ್ಬ ಮಹಿಳೆಯ ಶೀಲವನ್ನು ಕೆಡಿಸಿ ಅವಳ ಕತ್ತು ಹಿಸುಕಿ ಕೊಲೆ ಮಾಡಿ ಓಡಿಹೋಗುತ್ತಾನೆ. ಜನರು ಗುಂಪುಗೂಡಿ ಗುಡಿಸಲಿಗೆ ಬೆಂಕಿ ಹಚ್ಚಿ ಮನೆ ಯಲ್ಲಿದ್ದವರನ್ನೆಲ್ಲ ಸುಟ್ಟು ಬೂದಿ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಇಂತಹ ಊಹಿಸಲಾರದ ಕ್ರೂರ ಕೃತ್ಯಗಳು ಎಷ್ಟೋ. ಯಾವ ಸರ್ಕಾರ ತಾನೆ ಇಂತಹ ದುಷ್ಕೃತ್ಯವನ್ನು ತಡೆಯಬಲ್ಲದು? ಯಾವ ಕಾನೂನು ಹೀಗೆ ಬಲಿಯಾಗತಕ್ಕವರಿಗೆ ರಕ್ಷಣೆಯನ್ನು ನೀಡೀತು?

ನೀತಿ-ಧರ್ಮಗಳ ವಿವೇಚನೆ ರಸಾತಳಕ್ಕೆ ಇಳಿದುಹೋಗಿದೆ. ಬಡತನವು ಎಲ್ಲಾ ಪಾಪಗಳಿಗೆ ಮೂಲ ಎಂಬುದು ಹುಸಿ. ಹಣವಂತರ ದುರಾಸೆಯೇ ಅಧಿಕ ಪಾಪಕೃತ್ಯಗಳನ್ನು ಮಾಡಿಸುತ್ತಿದೆ. ಧರ್ಮದ ನೆಲಗಟ್ಟಿಲ್ಲದ ಆರ್ಥಿಕ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯು ಮರಳಿನ ರಾಶಿಯ ಮೇಲೆ ಮನೆ ಕಟ್ಟಿದಂತೆ ವ್ಯರ್ಥ.

ಕ್ಷಮಾತುಲ್ಯಂ ತಪೋ ನಾಸ್ತಿ ನ ಸಂತೋಷಾತ್ ಪರಂ ಸುಖಂ ।
ನ ತೃಷ್ಣಾಯಾಃ ಪರೋ ವ್ಯಾಧಿರ್ನ ಚ ಧರ್ಮೋ ದಯಾಪರಃ ॥ ೧೮ ॥

— ಸುಭಾಷಿತರತ್ನ-ಭಾಂಡಾಗಾರ

''ಕ್ಷಮೆಗೆ ಸಮವಾದ ತಪಸ್ಸು ಇಲ್ಲ. ತೃಪ್ತಿಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚಿನ ಸುಖವಿಲ್ಲ. ಆಸೆಗಿಂತ ದೊಡ್ಡದಾದ ರೋಗವಿಲ್ಲ. ದಯೆಗಿಂತ ದೊಡ್ಡ ಧರ್ಮವಿಲ್ಲ.''

ಇನ್ನೊಬ್ಬರು ಅಪರಾಧ ಮಾಡಿದಾಗ ಅದನ್ನು ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಹಚ್ಚಿಕೊಳ್ಳದೆ ಅವರ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಕೋಪ-ದ್ವೇಷಗಳನ್ನು ತಳೆಯದಿರುವ ಮನೋಧರ್ಮಕ್ಕೆ ಕ್ಷಮೆಯೆಂದು ಹೆಸರು. ಕಠಿಣವಾದ ನಿಯಮಗಳನ್ನು ಪಾಲಿಸುತ್ತಾ ಧ್ಯಾನ, ಪೂಜೆ ಮುಂತಾದ ಶಾಸ್ತ್ರೀಯ ಕರ್ಮವನ್ನಾಚರಿಸುವುದು ತಪಸ್ಸು. ಈ ತಪಸ್ಸಿಗಿಂತ ಕ್ಷಮಾಗುಣವು ಹೆಚ್ಚಿನದು. ಕ್ಷಮೆಯು ನಮ್ಮ ಮನಸ್ಸಿನ ಮೇಲಿರುವ ನಿಗ್ರಹಶಕ್ತಿಯಿಂದ ಆಗತಕ್ಕದ್ದು. ಇದೊಂದು ದೊಡ್ಡ ಗುಣ. ತೃಪ್ತಿಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚಿನ ಸುಖವಿಲ್ಲ. ''ಮನಸಿ ಚ ಪರಿತುಷ್ಟೇ ಕೋಽರ್ಥವಾನ್ ಕೋ ದರಿದ್ರಃ.'' ಮನಸ್ಸು ತೃಪ್ತಿಯಿಂದಿರುವಾಗ ಹಣವಂತನು ಯಾರು, ಬಡವನು ಯಾರು? ತೃಪ್ತಿಯಿಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಹಣವಂತನಾದರೂ ಅವನು ದರಿದ್ರನೇ. ತೃಪ್ತಿಯಿಂದಿರುವ ಬಡವನು ನೆಲದ ಮೇಲೆ ಮಲಗಿದ್ದರೂ ಚೆನ್ನಾಗಿ ನಿದ್ರಿಸುತ್ತಾನೆ; ತೃಪ್ತಿಯಿಲ್ಲದ ಶ್ರೀಮಂತನಿಗೆ ಸುಪ್ಪತ್ತಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಮಲಗಿದರೂ ನಿದ್ರೆ ಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಆಸೆಗೆ ಸಮವಾದ ರೋಗವಿಲ್ಲ. ರೋಗಕ್ಕೆ ಔಷಧ ಉಂಟು; ಕೆಲವು ಕಾಲವಾದರೂ ಅದರ ಬಾಧೆ ತಪ್ಪಬಹುದು. ಆಸೆಗೆ ಔಷಧವೇ ಇಲ್ಲ. ಅದು ಸದಾ ಮನುಷ್ಯನನ್ನು ಬಾಧಿಸುತ್ತಿರುತ್ತದೆ. 'ಆಶಾಯಾ ಯೇ ದಾಸಾಃ ತೇ ದಾಸಾಃ ಸರ್ವಲೋಕಸ್ಯ'' ಎಂಬ ಒಂದು ನೀತಿವಚನ ಉಂಟು. ಆಸೆಗೆ ಯಾರು ದಾಸರೋ ಅವರು ಸಮಸ್ತ ಜನರಿಗೂ ದಾಸರೇ ಎಂದರ್ಥ. ಆಸೆಯು ಗುಣವಾಗದ ರೋಗವಾದ್ದರಿಂದ ಅದೊಂದು ಮಹಾರೋಗವೆನ್ನಲಡ್ಡಿಯಿಲ್ಲ.

ಬಡತನ, ರೋಗ - ಮುಂತಾದ ಕಷ್ಟಗಳಲ್ಲಿ ಸಿಕ್ಕಿದವರು ದೀನರು. ಇಂತಹ ದೀನರ ಬಗೆಗೇ ದಯೆ ಹುಟ್ಟುವುದು. ದಯೆಯಿಂದ ಉಪಕಾರಬುದ್ಧಿಯುಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಹಸಿವಿನಿಂದ ಬಳಲಿರತಕ್ಕವನಿಗೆ ಅನ್ನವನ್ನು ನೀಡುವುದು ದಯೆಯಿಂದಲೇ. ದಯೆಗೆ ಪಾತ್ರನಾಗತಕ್ಕವನು ದೀನನೇ. ಇದೇ ದಯೆಯಲ್ಲಿರುವ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯ. ಇತರ ಧರ್ಮಕಾರ್ಯಗಳು ಕಷ್ಟದಲ್ಲಿರುವವರಿಗೆ ತಲಪುತ್ತವೆಯೆಂಬ ನಿಯಮವಿಲ್ಲ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ, ದತ್ತಿನಿಧಿಯನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿ ಉಪನ್ಯಾಸಗಳನ್ನು ಮಾಡಿಸುವುದು, ಪುಸ್ತಕಗಳನ್ನು ಬರೆಸುವುದು. ಇವು ಪುಣ್ಯಕಾರ್ಯಗಳಲ್ಲವೆಂದಲ್ಲ. ಇವು

ಪ್ರಶಂಸನೀಯವಾದ ಉತ್ತಮ ಕಾರ್ಯಗಳೇ ಹೌದು. ಇಂಥವೆಲ್ಲ ಧರ್ಮಕಾರ್ಯಗಳೇ. ಆದರೆ ಪ್ರತಿಫಲವು ಕಷ್ಟದಲ್ಲಿರುವ ದೀನರಿಗೆ ಮುಟ್ಟುತ್ತದೆಯೆನ್ನಲಾಗದು.

ಸೂಕ್ಷ್ಮಯೋನೀನಿ ಭೂತಾನಿ ತರ್ಕಗಮ್ಯಾನಿ ಕಾನಿಚಿತ್ ।
ಪಕ್ಷ್ಮಣೋऽಪಿ ನಿಪಾತೇನ ಯೇಷಾಂ ಸ್ಯಾತ್ ಸ್ಕಂಧಪರ್ಯಯಃ ॥ ೧೯ ॥

— ಮಹಾಭಾರತ, ಶಾಂತಿಪರ್ವ, ೧೫:೨೬

''ಕಣ್ಣಿಗೆ ಕಾಣಿಸದಿದ್ದರೂ ಊಹೆಯಿಂದ ತಿಳಿಯಬಹುದಾದ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಜಂತುಗಳಿವೆ. ಕಣ್ಣುರೆಪ್ಪೆಯನ್ನು ಬಡಿದರೆ ಸಾಕು, ಆ ಜಂತುಗಳು ಹೆಗಲು ಮುರಿದುಕೊಂಡು ಬೀಳುತ್ತವೆ.''

ಮಹಾಭಾರತಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಜಯವಾದರೂ, ನಡೆದುಹೋದ ಪ್ರಾಣಿಹಿಂಸೆಯಿಂದ ರೋಸಿಹೋದ ಧರ್ಮರಾಜನು ರಾಜ್ಯವನ್ನೊಲ್ಲದೆ ಕಾಡಿಗೆ ಹೋಗುತ್ತೇನೆಂದು ಹೇಳಿದಾಗ ಅರ್ಜುನನು ಹೇಳಿದ ಮಾತಿದು.

ಒಂದು ಬಗೆಯ ಅತಿ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಜೀವಾಣುಗಳಿಂದ ನಾನಾ ರೋಗಗಳು ಬರುತ್ತವೆಯೆಂದು ವೈದ್ಯಶಾಸ್ತ್ರವು ಹೇಳುತ್ತದೆ. ಅದರಿಂದ ಅಂತಹ ಜೀವಾಣುಗಳಿವೆಯೆಂದು ಊಹಿಸಬಹುದು. ಅಷ್ಟು ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಜಂತುಗಳು ಲೋಕದಲ್ಲಿರುವಾಗ, ಅವುಗಳಿಗೆ ಹಿಂಸೆಯಾಗದಂತೆ ವರ್ತಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವೆ? ನಡೆದರೆ ನುಡಿದರೆ ಈ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಜಂತುಗಳಿಗೆ ಹಿಂಸೆಯಾಗುವುದೆಂದು ಜೈನಸಂನ್ಯಾಸಿಗಳು ನವಿಲುಗರಿಯ ಮಾರ್ಜನಿಯನ್ನಾಡಿಸುತ್ತಾ ಬಾಯಿಗೆ ಬಟ್ಟೆಯನ್ನು ಕಟ್ಟಿಕೊಂಡು ತಿರುಗಾಡುವುದನ್ನು ನೋಡಬಹುದು. ಕಸ ಹೊಡೆಯುವುದು, ಒಲೆ ಉರಿಸುವುದು, ಕುಟ್ಟುವುದು - ಮುಂತಾದ್ದರಿಂದ ಪ್ರಾಣಿಹಿಂಸೆಯಾಗುವುದೆಂದೂ ಆ ದೋಷದ ನಿವೃತ್ತಿಗಾಗಿ ಗೃಹಸ್ಥನು ಪ್ರತಿದಿನವೂ ವೈಶ್ವದೇವವನ್ನು ಆಚರಿಸಬೇಕೆಂದೂ ಶಾಸ್ತ್ರವಿಧಿ ಇದೆ. ಹೀಗಿರುವಾಗ 'ಅಹಿಂಸಾ ಪರಮೋ ಧರ್ಮಃ' ಎಂಬ ಘೋಷಣೆಗೆ ಗತಿ ಏನು? ಬೌದ್ಧಮತವು ಅಹಿಂಸಾವಾದಿಯೆಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಆದರೆ ಬೌದ್ಧರು ಮಾಂಸಾಹಾರಿಗಳಾಗಿದ್ದರು.

ಬುದ್ಧನೇ ಸ್ವತಃ ಮಾಂಸವನ್ನು ತಿನ್ನುತ್ತಿದ್ದನೆಂದು ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ ವರ್ಣನೆಯಿದೆ.

ಸೊಳ್ಳೆ-ಜಿರಲೆಗಳನ್ನು ಕೊಲ್ಲುವುದು ಹಿಂಸೆಯಲ್ಲವೆ? ಹುಲಿ ಮೊದಲಾದ ಕ್ರೂರಜಂತುಗಳು ಪ್ರಾಣಿಗಳನ್ನು ಕೊಂದೇ ಬದುಕಬೇಕಾಗಿದೆ. ಪ್ರಾಣ ಹೋಗುವ ಸಮಯ ಬಂದರೂ ಹುಲಿಯು ಹುಲ್ಲನ್ನು ತಿಂದು ಬದುಕಿಕೊಳ್ಳುವುದಿಲ್ಲ. ಅಹಿಂಸೆಯೇ ಪರಮಧರ್ಮವಾದರೆ ಕ್ಷಾತ್ರಧರ್ಮ ಉಳಿಯುವುದು ಹೇಗೆ?

ಆದ್ದರಿಂದ ಸಾಮಾನ್ಯನೀತಿಯಾಗಲಿ ಧರ್ಮವಾಗಲಿ ಕಾನೂನಾಗಲಿ ಎಂದೂ ಸ್ವತಃಪೂರ್ಣವಲ್ಲ. ಅದಕ್ಕೆ ಅನೇಕ ಅಪವಾದಗಳೂ ತಿದ್ದುಪಡಿಗಳೂ ಇದ್ದೇ ಇರುತ್ತವೆ. ಧರ್ಮದ ವಿಷಯವಾಗಿ ಮಾತಾಡತಕ್ಕವರು ತಮ್ಮ ಮಿತಿಯನ್ನರಿತಿರಬೇಕು. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಶ್ರೀರಾಮನು ತನ್ನನ್ನು ಮರೆಯಲ್ಲಿ ನಿಂತು ಬಾಣಪ್ರಯೋಗ ಮಾಡಿದ್ದಕ್ಕಾಗಿ ನಿಂದಿಸುತ್ತಿದ್ದ ವಾಲಿಯನ್ನು ಕುರಿತು -

''ಸೂಕ್ಷ್ಮಃ ಪರಮದುರ್ಜ್ಞೇಯಃ ಸತಾಂ ಧರ್ಮಃ ಪ್ಲವಂಗಮ''

- ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾನೆ. ''ವಾನರ, ಸಜ್ಜನರು ಪಾಲಿಸುವ ಧರ್ಮವು ಅತಿ ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾದದ್ದು, ತಿಳಿಯಲು ತುಂಬ ಕಠಿಣವಾದದ್ದು.'' ಆಗ ವಾಲಿಯು ತನ್ನ ತಪ್ಪನ್ನು ಒಪ್ಪಿಕೊಂಡು ಶ್ರೀರಾಮನ ಕ್ಷಮೆಯನ್ನು ಯಾಚಿಸಿದ್ದಾನೆ.

ಕಾಲುತುಳಿತದಿಂದ ಇರುವೆ ಸತ್ತರೆ, ಔಷಧದಿಂದ ಜಿರಲೆ ಸತ್ತರೆ ಹಿಂಸೆ ಯಾಯಿತೆಂದು ಯಾರೂ ಬೊಬ್ಬೆ ಎಬ್ಬಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಜಿಂಕೆ, ನವಿಲು, ಹಂದಿಗಳ ಬೇಟೆಯಾಡಿದರೆ ಸ್ವಲ್ಪ ಕೂಗಾಟ ಇರುತ್ತದೆ. ಎತ್ತು, ಕುದುರೆ, ಆನೆಗಳನ್ನು ಗುಂಡಿನಿಂದ ಸಾಯಿಸಿದರೆ ಇನ್ನೂ ಹೆಚ್ಚಿನ ಅಬ್ಬರ. ಮನುಷ್ಯನನ್ನು ಕೊಂದರೆ ಗಲ್ಲಿನ ಶಿಕ್ಷೆಯನ್ನು ಸರ್ಕಾರವೇ ವಿಧಿಸುತ್ತದೆ. ಎಲ್ಲವೂ ಪ್ರಾಣಿಗಳೇ ಆದಾಗ ಈ ತಾರತಮ್ಯಕ್ಕೆ ನಿಮಿತ್ತವೇನೆಂದು ಚಿಂತಿಸಬಾರದೆ? ಪಂಡಿತ್ ನೆಹರು ಅವರು ಒಮ್ಮೆ ''ನನ್ನ ದೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಗೋಹತ್ಯೆಯೂ ಕುದುರೆಯ ಹತ್ಯೆಯೂ ಒಂದೇ'' ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದರು. ಗೋಹತ್ಯೆಯೂ ನರಹತ್ಯೆಯೂ ಒಂದೇ ಎಂದೇಕೆ ಆಗಬಾರದು?

ಅಭಾವಾವಧಯೋ ಭಾವಾ ನಿಧನಾವಧಿ ಜೀವಿತಂ ।
ಅವಿವೇಕಸ್ತ್ವನವಧಿ-ರ್ಯೇನಾಯಂ ಜಾಯತೇ ಭ್ರಮಃ ॥ ೨೦ ॥

— ರಾಮಾಯಣಮಂಜರೀ, ಅರಣ್ಯ - ೨೪೨

''ಸಕಲ ಭಾವಪದಾರ್ಥಗಳಿಗೂ ಅಭಾವವು (ವಿನಾಶವು) ಕಡೆಯ ಅವಧಿಯಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಜೀವಿತಕ್ಕೆ ಮರಣವೇ ಅವಧಿ. ಆದರೆ ಅವಿವೇಕಕ್ಕೆ ಅವಧಿಯೇ ಇಲ್ಲ! ಅವಿವೇಕದಿಂದ ಈ ಭ್ರಮೆ ಹುಟ್ಟುತ್ತದೆ.''

ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿರುವ ಮರ, ಮಣ್ಣು, ಮನುಷ್ಯ, ಮೃಗ, ಗ್ರಹ-ನಕ್ಷತ್ರಗಳೆಲ್ಲವೂ ಪ್ರತಿ ಕ್ಷಣದಲ್ಲಿಯೂ ತಮ್ಮ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಬದಲಿಸುತ್ತಲೇ ಇರುತ್ತವೆ. ಒಂದು ಕ್ಷಣವೂ ಏಕರೂಪದಲ್ಲಿರುವುದಿಲ್ಲ; ಬೆಳೆಯುತ್ತವೆ ಅಥವಾ ಕ್ಷೀಣಿಸುತ್ತವೆ. ಹೀಗಾಗುವ ಬದಲಾವಣೆಗಳು ಆರು ಎಂದು ನಮ್ಮ ದಾರ್ಶನಿಕರು ಗೊತ್ತುಪಡಿಸಿದ್ದಾರೆ: ಜಾಯತೇ, ಅಸ್ತಿ, ವರ್ಧತೇ, ವಿಪರಿಣಮತೇ, ಕ್ಷೀಯತೇ, ನಶ್ಯತಿ - ಇವೇ ಬದಲಾವಣೆಗಳೆಂಬ ಆರು ವಿಕಾರಗಳು. ಉತ್ಪತ್ತಿ, ಅಸ್ತಿತ್ವ, ವೃದ್ಧಿ, ವಿಪರಿಣಾಮ, ಕ್ಷಯ, ವಿನಾಶ - ಎಂಬ ಷಡ್ವಿಕಾರಗಳಿವು. ಕಡೆಯದು ವಿನಾಶ. ಜೀವಿತವೆಂಬ ಕ್ರಿಯೆಯು ಮರಣದಲ್ಲಿ ಕೊನೆಗೊಳ್ಳುತ್ತದೆ.

ಬುದ್ಧಿಗೆ ಅವಿವೇಕವೆಂಬ ಒಂದು ಗುಣ ಇದೆ. ಅದಕ್ಕೆ ಮಾತ್ರ ಅವಧಿ ಇಲ್ಲ; ಅದು ನಿರವಧಿ! ಸತ್ಯ-ಅಸತ್ಯ, ನ್ಯಾಯ-ಅನ್ಯಾಯ, ಧರ್ಮ-ಅಧರ್ಮಗಳ ವಿವೇಚನೆ ಇಲ್ಲದಿರುವುದು ಅವಿವೇಕ. ಅದು ಒಂದಾದ ಮೇಲೊಂದರಂತೆ ಭ್ರಮೆಯ ಸರಪಳಿಯನ್ನು ನೇಯುತ್ತಲೇ ಹೋಗುತ್ತದೆ. ಆದಕ್ಕೆ ನಿಲುಗಡೆಯೇ ಇಲ್ಲ.

ಭರತನು ಶ್ರೀರಾಮನನ್ನು ಅಯೋಧ್ಯೆಗೆ ಕರೆದೊಯ್ಯುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಚಿತ್ರಕೂಟಕ್ಕೆ ಬಂದು ಬೇಡಿಕೊಂಡಾಗ ಶ್ರೀರಾಮನು ಹೇಳುವ ಮಾತು ಇದು. ತಾನು ವನವಾಸವನ್ನು ಮುಗಿಸದೆ ಹಿಂದಿರುಗುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳುವಾಗ ಬಂದ ನುಡಿ ಇದು. ಶ್ಲೋಕದಲ್ಲಿ 'ಈ ಭ್ರಮೆ' ಎಂದರೆ ಯಾರ ಭ್ರಮೆ? ಕೈಕೇಯಿಯದೋ? ದಶರಥನದೋ? ಭರತನದೋ? ಅಥವಾ ತನ್ನದೋ? ನಮಗೆ ತೋರಿದಂತೆ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಬಹುದು.

ಅಂತೂ ಅವಿವೇಕವು ನಿರವಧಿಯಾಗಿದ್ದು ಭ್ರಮೆಯ ಮೇಲೆ ಭ್ರಮೆಯನ್ನು ಹುಟ್ಟಿಸುತ್ತಲೇ ಹೋಗುತ್ತದೆ. ಅದರಲ್ಲಿರುವ Energy - ಜನನಶಕ್ತಿ ಶಾಶ್ವತ. ಜಗತ್ತಿನ ಇತಿಹಾಸವೇ ಇದಕ್ಕೆ ಉದಾಹರಣೆ. ನಮ್ಮ ಭಾರತದೇಶದ ಚರಿತ್ರೆಯನ್ನೆ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಬಹುದು. ಪರಕೀಯ ರಾಜ್ಯಭಾರ ನಮ್ಮ ಅವಿವೇಕದಿಂದ ಬಂದದ್ದು. ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ರಾಜ್ಯಭಾರ ಹೋದರೆ ನಮಗೆ ಸೌಖ್ಯ ಎಂಬುದೊಂದು ಭ್ರಮೆ. ಪಾಕಿಸ್ತಾನದ ನಿರ್ಮಾಣವಾದರೆ ಒಂದು ಪೀಡೆ ತಪ್ಪುತ್ತದೆಂಬುದಿನ್ನೊಂದು ಭ್ರಮೆ. ಆಳುವ ಪಕ್ಷದ ಬದಲಾವಣೆಯಾಗಬೇಕು, ಈ ವ್ಯಕ್ತಿಯ ಬದಲಾವಣೆಯಾಗಬೇಕು - ಹೀಗೆ ಪುಂಖಾನುಪುಂಖವಾಗಿ ಭ್ರಮೆಗಳು ಹುಟ್ಟುತ್ತಲೇ ಇವೆ. ವಾಸ್ತವವಾಗಿ ಜಗತ್ತಿನ ಇತಿಹಾಸವೆಂದರೆ ಅವಿವೇಕದಿಂದ ಹುಟ್ಟುವ ತುದಿಯಿಲ್ಲದ ಭ್ರಮೆಗಳ ಚರಿತ್ರೆ.

ಆತ್ಮಾನಮನಭಿಜ್ಞಾಯ ವಿವೇಕಂ ಯೋಽನ್ಯದಿಚ್ಛತಿ।
ತೇನ ಭೌತೇನ ಕಿಂ ವಾಚ್ಯಂ ಪ್ರಶ್ನೇಽಸ್ಮಿನ್ ಕೋ ಭವಾನಿತಿ ॥ ೨೧ ॥

— *ಅಭಿನವಗುಪ್ತ (ಪ್ರತ್ಯಭಿಜ್ಞಾವಿವೃತಿ-ವಿಮರ್ಶಿನೀ)*

''ತಾನು ಯಾರೆಂಬುದನ್ನೇ ತಿಳಿಯದೆ ಮನುಷ್ಯನು ಇನ್ನೊಂದು ಬಾಹ್ಯವಸ್ತುವನ್ನು ತಿಳಿಯಲಿಚ್ಛಿಸುತ್ತಾನೆ. ಆ ಭೌತ ಪ್ರಾಣಿಯನ್ನು ಕುರಿತು 'ಅಯ್ಯಾ, ನೀನು ಯಾರೆಂಬುದನ್ನು ತಿಳಿದಿದ್ದೀಯಾ?' ಎಂದು ಕೇಳಿದರೆ ಅವನು ಯಾವ ಉತ್ತರವನ್ನು ಹೇಳಿಯಾನು!''

ಹೀಗೆ ಸವಾಲನ್ನು ಹಾಕಿದ ಅಭಿನವಗುಪ್ತನು ಕಾಶ್ಮೀರದೇಶದಲ್ಲಿ ಆಗಿಹೋದ ಮಹಾ ವಿದ್ವಾಂಸ. ದೊಡ್ಡ ದಾರ್ಶನಿಕ, ಯೋಗಿ, ಸಿದ್ಧಪುರುಷ.

ಮನುಷ್ಯನು ಹೊರಗೆ ಕಾಣುವ ಮಣ್ಣು, ಮರ, ಹಕ್ಕಿ, ಹಾವು ಮೊದಲಾದ್ದನ್ನು ಕುರಿತು ಚಿಂತನೆ ನಡೆಸುತ್ತಾನೆ. ಸಂಶೋಧನಾಲಯದಲ್ಲಿ ಕಪ್ಪೆ ಮೊದಲಾದ್ದನ್ನು ಕತ್ತರಿಸಿ ವಿಶ್ಲೇಷಿಸಿ ದೊಡ್ಡ ದೊಡ್ಡ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನೇ ಬರೆದಿಡುತ್ತಾನೆ. ಸಮುದ್ರದಲ್ಲಿರುವ ಜಲಚರಗಳ ಜೀವನವಿಧಾನವನ್ನು ಕಂಡುಹಿಡಿಯುತ್ತಾನೆ. ಆಕಾಶದಲ್ಲಿರುವ ಗ್ರಹ

ನಕ್ಷತ್ರಗಳ ಗತಿ, ದೂರ, ತೂಕ, ಮೇಲ್ಮೈ ಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನು ಕಂಡುಹಿಡಿಯುತ್ತಾನೆ. ಆದರೆ ಇಷ್ಟೆಲ್ಲ ಮಾಡತಕ್ಕ 'ನಾನು' ಯಾರು? ನಾನು, ನಾನು - ಎಂದುಕೊಳ್ಳತಕ್ಕ ಈ 'ನಾನು'ವಿನ ಸ್ವರೂಪವೇನೆಂಬುದನ್ನೇ ತಿಳಿದುಕೊಂಡಿಲ್ಲ! ತನ್ನ ಆತ್ಮಸ್ವರೂಪವನ್ನು ವಿಚಾರ ಮಾಡದೆ ಇತರ ಭೂತಗಳನ್ನು ವಿಮರ್ಶಿಸುವುದಕ್ಕೆ ತೊಡಗಿದ್ದಾನೆ ಈ ಭೌತ - ಎಂದು ಆಶಯ. ಇದು ಅಧ್ಯಾತ್ಮವಿಚಾರವಾಯಿತು; ಇರಲಿ.

ಲೋಕದಲ್ಲಿ ವ್ಯವಹಾರದ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯೂ ಹೀಗೆಯೇ ಆಗಿದೆ. ನಾವು ಇತರರ ಗುಣದೋಷಗಳ ವಿಮರ್ಶೆಗೆ ಹೊರಡುತ್ತೇವೆ. ನಮ್ಮ ಲೋಪದೋಷಗಳೇನೆಂಬುದನ್ನು ಒಂದು ಕ್ಷಣವೂ ವಿಚಾರಿಸುವುದಿಲ್ಲ. 'ಸರ್ವಃ ಕಾಂತಮಾತ್ಮೀಯಂ ಪಶ್ಯತಿ' ಎಂಬಂತೆ ತನ್ನದೆಲ್ಲವೂ ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದದ್ದೆಂದು ಮನುಷ್ಯನು ಭಾವಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಅನ್ಯರ ದೂಷಣೆ ವ್ಯಾಪಕವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ರಾಜಕೀಯದಲ್ಲಂತೂ ಪರಪಕ್ಷ ದೂಷಣೆಯೇ ಧ್ವಜಪಟ. ಲಂಚ, ಪಕ್ಷಪಾತ, ದುಂದುವೆಚ್ಚ, ಸ್ವಾರ್ಥ, ವಂಚನೆ, ಜಾತಿದ್ವೇಷ-ಇತ್ಯಾದಿಗಳನ್ನು ಅನ್ಯರಲ್ಲಿ ಆರೋಪಿಸುವುದೇ ತಮ್ಮ ಕರ್ತವ್ಯವೆಂದು ಈ ಜನರು ಭಾವಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ. ನಾವು ಹೇಗೆ ನಡೆದುಕೊಂಡಿದ್ದೇವೆ, ಪ್ರಲೋಭನೆಗಳು ಒದಗಿದಾಗ ನಮ್ಮ ವ್ಯವಹಾರ ಹೇಗಿರುತ್ತದೆ - ಎಂದು ಯಾರೂ ವಿಚಾರ ಮಾಡುವುದಿಲ್ಲ. ಇನ್ನೊಬ್ಬನು ಮುಖಕ್ಕೆ ಕನ್ನಡಿ ಹಿಡಿದು ತೋರಿಸಿದರೂ ಅಲ್ಲಿರುವ ಕಳಂಕವು ತನ್ನ ಹಣೆಗೆ ಅಲಂಕಾರವಾದ ತಿಲಕವೆಂದೇ ಮನುಷ್ಯನು ಹೇಳುತ್ತಾನೆ.

ಒಂದು ಸುಭಾಷಿತ ಹೀಗಿದೆ :

ಖಲಃ ಸರ್ಷಪಮಾತ್ರಾಣಿ ಪರಚ್ಛಿದ್ರಾಣಿ ಪಶ್ಯತಿ ।
ಆತ್ಮನೋ ಬಿಲ್ವಮಾತ್ರಾಣಿ ಪಶ್ಯನ್ನಪಿ ನ ಪಶ್ಯತಿ ॥

ಅನ್ಯರಲ್ಲಿರುವ ಸಾಸಿವೆಕಾಳಿನ ಗಾತ್ರದ ದೋಷವೂ ದುರ್ಜನನಿಗೆ ಕಾಣಿಸುತ್ತದೆ. ಬಿಲ್ವಪತ್ರೆ ಕಾಯಿಯಷ್ಟಿರುವ ತನ್ನ ತಪ್ಪು ಆತನಿಗೆ ಕಂಡರೂ ಕಾಣಿಸುವುದೇ ಇಲ್ಲ!

ಯಃ ಪಠತಿ ಲಿಖತಿ ಪಶ್ಯತಿ ಪರಿಪೃಚ್ಛತಿ ಪಂಡಿತಾನುಪಾಶ್ರಯತಿ।
ತಸ್ಯ ದಿವಾಕರಕಿರಣೈರ್ನಲಿನೀದಲಮಿವ ವಿಕಾಸ್ಯತೇ ಬುದ್ಧಿಃ ॥ ೨೨ ॥
— ಸುಭಾಷಿತರತ್ನ-ಭಾಂಡಾಗಾರ

''ಯಾವಾತನು ಓದುವನೋ, ಬರೆಯುವನೋ, ಸುತ್ತಲಿರುವ ಲೋಕವನ್ನು ನೋಡುವನೋ, ಇದು ಹೇಗೆಂದು ಪ್ರಶ್ನೆ ಮಾಡುವನೋ, ಪಂಡಿತರನ್ನು ಆಶ್ರಯಿಸುವನೋ ಆತನ ಬುದ್ಧಿಯು ವಿಕಾಸಗೊಳ್ಳುತ್ತದೆ, ಸೂರ್ಯಕಿರಣಗಳಿಂದ ತಾವರೆಯ ದಳವು ಅರಳುವಂತೆ ಅರಳುತ್ತದೆ.''

ವಿದ್ಯಾವಂತನೆಂದರೆ ಯಾರು? ಓದಲು ಬರೆಯಲು ಬಂದವನನ್ನು ವಿದ್ಯಾವಂತನೆನ್ನಬಹುದೊ? ದೇಶದಲ್ಲಿ ಎಷ್ಟು ಜನ ಅಕ್ಷರಸ್ಥರಾಗಿದ್ದಾರೆ ಎಂಬುದನ್ನೆಣಿಸಿ ನಮ್ಮ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಎಷ್ಟು ಜನ ವಿದ್ಯಾವಂತರಾಗಿದ್ದಾರೆ, ವಿದ್ಯೆ ಎಷ್ಟು ಹರಡಿದೆ ಎಂಬುದನ್ನು ಸರ್ಕಾರವು ಹೇಳಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಅಕ್ಷರಜ್ಞಾನವನ್ನೇ ವಿದ್ಯೆ ಎನ್ನಬಹುದೊ? ಬೆಕ್ಕಿನ ಚಿತ್ರವನ್ನು ಬರೆದು 'ಇದು ಬೆಕ್ಕು', ಎತ್ತಿನ ಚಿತ್ರವನ್ನು ಬರೆದು 'ಇದು ಎತ್ತು' ಎಂದು ಹೇಳಬಲ್ಲ ಅರ್ಹತೆ ಇದು. ಅಕಾರವನ್ನು ಬರೆದು ಇದು 'ಅ', ಕಕಾರವನ್ನು ಬರೆದು ಇದು 'ಕ' ಎಂದು ಹೇಳಬಲ್ಲವನು ಈತ. ಅಕ್ಷರಜ್ಞಾನವು ವಿದ್ಯಾರ್ಜನೆಗೆ ಸಹಕಾರಿ - ಬಡಗಿಯ ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ಉಳಿ, ಕೊಡತಿ ಇದ್ದಂತೆ. ಆದರೆ ಉಳಿ,. ಕೊಡತಿಗಳನ್ನು ಹಿಡಿದುಕೊಂಡವನೇ ಬಡಗಿಯಲ್ಲ.

ವಿದ್ವಾಂಸನನ್ನು ''ಪದವಾಕ್ಯಪ್ರಮಾಣ-ಪಾರಾವಾರೀಣ'' ಎಂದು ಹಿಂದೆ ಹೊಗಳುತ್ತಿದ್ದರು. ವ್ಯಾಕರಣ, ಮೀಮಾಂಸೆ, ತರ್ಕ - ಈ ಮೂರು ಶಾಸ್ತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಪಂಡಿತನೆಂದು ಅದರ ಅರ್ಥ. ಈ ಶಾಸ್ತ್ರಗಳು ಕಠಿಣವಾದವು. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಬುದ್ಧಿಯ ಕಸರತ್ತು ಅಧಿಕ. ಇಂತಹ ಬರಿಯ ಶಾಸ್ತ್ರಾಭ್ಯಾಸದಿಂದ ವ್ಯವಹಾರವು ನಡೆಯದು. ವ್ಯವಹಾರಜ್ಞಾನವಿಲ್ಲದವರನ್ನು ವಿದ್ಯಾವಂತರೆನ್ನಲಾಗದು.

ಒಬ್ಬ ತರ್ಕ ಪಂಡಿತನು ಎಣ್ಣೆಯನ್ನು ತರಲು ಗಾಣಿಗನಿದ್ದಲ್ಲಿಗೆ ಹೋದನಂತೆ.

ಗಾಣಿಗನು ಎತ್ತನ್ನು ಹೂಡಿ ಗಾಣವನ್ನಾಡಿಸುತ್ತಿದ್ದ. ಎತ್ತಿನ ಕೊರಳಿಗೆ ಒಂದು ಗಂಟೆಯನ್ನು ಕಟ್ಟಿದ್ದ. ಗಂಟೆಯು ಗಣಗಣ ಎಂದು ಶಬ್ದ ಮಾಡುತ್ತಿತ್ತು. ''ಎತ್ತಿನ ಕೊರಳಿಗೆ ಗಂಟೆಯನ್ನೇಕೆ ಕಟ್ಟಿದ್ದೀಯೆ?'' - ಎಂದು ಈ ತಾರ್ಕಿಕನು ವಿಚಾರಿಸಿದ. ಗಾಣಿಗನು ಹೇಳಿದ: ''ಸ್ವಾಮಿ, ನಾನು ಆಗಾಗ ಮನೆಯೊಳಗೆ ಹೋಗಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಗಂಟೆಯ ಶಬ್ದವಾಗುತ್ತಿದ್ದರೆ ಎತ್ತು ಗಾಣವನ್ನಾಡಿಸುತ್ತಿದೆ - ಎಂದು ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳುತ್ತೇನೆ.'' ಈ ಪಂಡಿತನು ''ಎತ್ತು ಸುಮ್ಮನೆ ನಿಂತುಕೊಂಡು ಕೊರಳನ್ನು ಅಲ್ಲಾಡಿಸುತ್ತಿದ್ದರೆ ಹೇಗೆ ಗೊತ್ತಾಗುತ್ತದೆ?'' ಎಂದು ಕೇಳಿದ. ಗಾಣಿಗನು ''ಸ್ವಾಮಿ, ಈ ಎತ್ತು ನಿಮ್ಮ ಹಾಗೆ ತರ್ಕವನ್ನೋದಿಲ್ಲ!'' ಎಂದನಂತೆ.

''ನಿಪುಣತಾ-ಲೋಕಶಾಸ್ತ್ರ-ಕಾವ್ಯಾದ್ಯವೇಕ್ಷಣಾತ್'' ಎಂದು ಮಮ್ಮಟನು ಕಾವ್ಯಪ್ರಕಾಶದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ್ದಾನೆ. ಲೋಕವ್ಯವಹಾರದ ತಿಳಿವಳಿಕೆ, ಶಾಸ್ತ್ರಾಧ್ಯಯನ, ಕಾವ್ಯ-ಇತಿಹಾಸಾದಿ ಗ್ರಂಥಗಳ ಅವಲೋಕನ - ಇವುಗಳಿಂದ ಬುದ್ಧಿಗೆ ಒಂದು ನೈಪುಣ್ಯ ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ನೈಪುಣ್ಯವಿರತಕ್ಕವನು ವಿದ್ಯಾವಂತ. ವಿದ್ಯಾವಂತನಾಗಲು ಬರಿಯ 'ಪಠತಿ ಲಿಖತಿ'ಗಳು ಸಾಲವು. ''ಪಶ್ಯತಿ, ಪರಿಪೃಚ್ಛತಿ, ಪಂಡಿತಾನುಪಾಶ್ರಯತಿ'' - ಇವುಗಳೂ ಬೇಕು.

ಕನ್ನಡದ ಸರ್ವಜ್ಞಕವಿ ಹೇಳುತ್ತಾನೆ:

ಸರ್ವಜ್ಞನೆಂಬವನು ಗರ್ವದಿಂದಾದವನೆ
ಸರ್ವರೊಳಗೊಂದೊಂದು ನುಡಿಗಲಿತು ವಿದ್ಯೆಯಾ
ಪರ್ವತವೆ ಆದ ಸರ್ವಜ್ಞ ॥

ಗತಾನುಗತಿಕೋ ಲೋಕೋ ನ ಲೋಕಃ ಪಾರಮಾರ್ಥಿಕಃ ।
ಗಂಗಾಸೈಕತಲಿಂಗೇನ ನಷ್ಟಂ ಮೇ ತಾಮ್ರಭಾಜನಮ್ ॥ ೨೩॥

— *ಸಮಯೋಚಿತಪದ್ಯಮಾಲಿಕಾ*

''ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಜನರು ಇನ್ನೊಬ್ಬರನ್ನು ಅನುಕರಿಸಿ ನಡೆಯತಕ್ಕವರೇ ಆಗಿದ್ದಾರೆ. ಪರಮಾರ್ಥವೇನೆಂದು ಯಾರೂ ಚಿಂತಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಗಂಗಾತೀರದಲ್ಲಿ ಮರಳುಲಿಂಗ ನಿರ್ಮಾಣದಿಂದ ನನ್ನ ತಾಮ್ರದ ತಂಬಿಗೆ ಕಳೆದುಹೋಯಿತು!''

ಒಬ್ಬನು ಕಾಶೀಯಾತ್ರೆಗೆ ಹೋಗಿದ್ದನು. ಗಂಗಾಸ್ನಾನಕ್ಕಾಗಿ ಒಂದು ತಾಮ್ರದ ತಂಬಿಗೆಯನ್ನು ಹಿಡಿದುಕೊಂಡು ಹೋದ. ಸ್ನಾನಾದಿಗಳನ್ನು ಮುಗಿಸಿ ಅಲ್ಲಿಂದ ಹೊರಡುವಾಗ ಒಂದು ಆಲೋಚನೆ ಬಂದಿತು: ''ನಾನು ಕಾಶಿಯಲ್ಲಿ ನಾಲ್ಕಾರು ದಿನಗಳವರೆಗೆ ಇರತಕ್ಕವನು. ಪ್ರತಿದಿನ ಸ್ನಾನಕ್ಕಾಗಿ ಇಲ್ಲಿಗೆ ಬರುತ್ತೇನೆ. ಈ ತಂಬಿಗೆಯನ್ನು ಹಿಡಿದುಕೊಂಡು ಅಲೆದಾಡುವುದೇಕೆ? ಇದು ಇಲ್ಲಿಯೇ ಇರಲಿ'' ಎಂದು. ಅವನು ಆ ತಂಬಿಗೆಯನ್ನು ಮರಳಿನಲ್ಲಿ ಹೂತು, ಅದು ಇರುವ ಗುರುತಿಗಾಗಿ ಮೇಲ್ಗಡೆ ಒಂದು ಮರಳುಗುಪ್ಪೆಯನ್ನು ಮಾಡಿ ಹೊರಟುಹೋದನು.

ಆಮೇಲೆ ಬಂದ ಇನ್ನೊಬ್ಬನು ಆ ಮರಳುಗುಪ್ಪೆಯನ್ನು ನೋಡಿ ''ಇದು ಮರಳಿಂದ ಮಾಡಿ ಪೂಜಿಸಿದ ಸೈಕತಲಿಂಗ; ಯಾತ್ರಾರ್ಥಿಯು ಇಲ್ಲಿ ಹೀಗೆ ಮಾಡುವ ಪದ್ಧತಿ ಇರಬೇಕು'' - ಎಂದು ಭಾವಿಸಿ ಸ್ನಾನಮಾಡಿ ಇನ್ನೊಂದು ಸೈಕತಲಿಂಗವನ್ನು ಮಾಡಿ ಕೈ ಮುಗಿದು ಹೊರಟುಹೋದ. ಆಮೇಲೆ ಯಾತ್ರಿಕರ ತಂಡವೇ ಬರತೊಡಗಿತು. ಎಲ್ಲರೂ ಮರಳುಗುಪ್ಪೆಯನ್ನು ಮಾಡುತ್ತ ಹೋದರು. ಗಂಗಾತೀರವು ಹೀಗೆ ಸೈಕತಲಿಂಗಗಳಿಂದ ತುಂಬಿಹೋಯಿತು.

ಮಾರನೆಯ ದಿನ ಮೊದಲನೆಯ ಯಾತ್ರಿಕನು ಸ್ನಾನಕ್ಕಾಗಿ ಬಂದನು. ಎಲ್ಲೆಲ್ಲಿಯೂ ಮರಳುಗುಪ್ಪೆಗಳ ರಾಶಿ! ತಾನು ಮಾಡಿದ್ದ ಗುಪ್ಪೆ ಯಾವುದೆಂಬುದನ್ನು ಅವನು ಗುರುತಿಸಲಾಗಲಿಲ್ಲ. ಹತ್ತಿಪ್ಪತ್ತು ಗುಪ್ಪೆಗಳನ್ನು ಬಗೆದು ನೋಡಿದ. ತಂಬಿಗೆ ಸಿಗಲಿಲ್ಲ. ಆಗ ನಿರಾಶನಾಗಿ ''ಗತಾನುಗತಿಕೋ ಲೋಕಃ'' ಎಂದು ಉದ್ಗರಿಸಿದನಂತೆ.

ನಮಗೆ ರಾಜಕೀಯ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವು ಬಂದಮೇಲೆ ಈ ಗತಾನುಗತಿಕತೆ ಅಧಿಕವಾಗಿ

ಕಂಡುಬರುತ್ತಿದೆ. ನಾವು ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವನ್ನು ಬಯಸಿದ್ದು ನಮ್ಮ ಸ್ವಕೀಯತೆಯನ್ನು ಉಳಿಸಿ ಬೆಳೆಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ. ಆದರೆ ಈಗ ಪರಕೀಯತೆಯೇ ಬೆಳೆಯುತ್ತಿದೆ. ವಿದ್ಯಾವಂತರೆನಿಸಿಕೊಂಡವರು ಸಹ ಗತಾನುಗತಿಕರಾಗಿ ಪರಾನುಕರಣೆಯಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿ ಸ್ವತಂತ್ರವಿಚಾರವನ್ನು ಕೈಬಿಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ. ಬಾಹ್ಯವಾದ ವೇಷಭೂಷಾದಿಗಳ ಅನುಕರಣೆ ಉಪೇಕ್ಷಣೀಯವೆನ್ನಬಹುದು. ಆದರೆ ಈ ಬುದ್ಧಿಯ ದಾಸ್ಯ, ವಿಚಾರಶೂನ್ಯವಾದ ಅಂತಃಕರಣಪ್ರವೃತ್ತಿ - ಇದು ಅನರ್ಥಕಾರಿ, ವಿಪತ್ಕಾರಿ. ''ಆರ್ಯರೆಂಬ ಜನಾಂಗದವರು ಹೊರಗಿನಿಂದ ಈ ರಾಷ್ಟ್ರಕ್ಕೆ ಬಂದು ದ್ರಾವಿಡರನ್ನು ಮೂಲೆಗೊತ್ತಿದರು'' ಎಂದು ಭಜನೆ ಮಾಡುವುದು ಸತತವಾಗಿ ನಡೆಯುತ್ತಲೇ ಇದೆ. ಅಯೋಧ್ಯಾ, ಮಥುರಾ, ಕಾಶೀ ಎಂಬ ಪುಣ್ಯಕ್ಷೇತ್ರಗಳ ಹೆಸರು ಕೇಳಿದೊಡನೆ ಮೈ ಪರಚಿಕೊಂಡು ಹಾರಾಡುವವರ ಸಂಖ್ಯೆ ಕಡಮೆಯಾಗುವ ಸೂಚನೆಯಿಲ್ಲ. ಹಿಂದುತ್ವ ಎಂಬ ಶಬ್ದವು ಕಿವಿಗೆ ಬಿದ್ದೊಡನೆ ದೊಡ್ಡ ದೊಡ್ಡ ಪತ್ರಿಕೆಗಳು ಸಹ 'ಅಲರ್ಜಿ'ಯಿಂದ ನೆಗಡಿಯಾಗಿ ಶೀನಲು ಪ್ರಾರಂಭಿಸುತ್ತವೆ. ''ವೈದಿಕ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯು, ಥೂ, ಡಸ್ಟ್‌ಬಿನ್ನಿಗೆ ಎಸೆಯಬೇಕಾದದ್ದು'' ಎಂದು ಒಬ್ಬ ಸಾಹಿತಿಯೆಂದುಕೊಳ್ಳತಕ್ಕ ಮಾನವಪ್ರಾಣಿಯೂ ಬರೆದದ್ದುಂಟು. ಸುತ್ತಿಸುತ್ತಿ ಹೇಳುವುದಕ್ಕಿಂತ ಒಂದು ಮಾತನ್ನು ಒತ್ತಿಹೇಳಿಬಿಡುವುದು ಉತ್ತಮ: ಇದೆಲ್ಲವೂ ಜಾತಿದ್ವೇಷದ ವಿಷಫಲ.

ತೇನಾಧೀತಂ ಶ್ರುತಂ ತೇನ ತೇನ ಸರ್ವಮನುಷ್ಠಿತಮ್ ।
ಯೇನಾಶಾಃ ಪೃಷ್ಠತಃ ಕೃತ್ವಾ ನೈರಾಶ್ಯಮವಲಂಬಿತಮ್ ॥ ೨೪॥

— ಹಿತೋಪದೇಶ, ಮಿತ್ರಲಾಭ, ೧೧೧

''ಯಾವಾತನು ಆಸೆಗಳನ್ನು ಹಿಂದಕ್ಕೆ ತಳ್ಳಿ ಆಶಾರಹಿತನಾಗಿ ಕೆಲಸ ಮಾಡುವನೋ ಅವನು ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಕಲಿತ ವಿದ್ವಾಂಸನೇ ಸರಿ. ಅವನು ಸಮಸ್ತವನ್ನು ಸಾಧಿಸಿದ ಕೃತಕೃತ್ಯನೇ ಹೌದು.''

ಮನುಷ್ಯನು ಉತ್ಸಾಹಶೀಲನಾಗಿರಬೇಕೆಂದೂ ಸೋಮಾರಿತನವು ಸಲ್ಲದೆಂದೂ

ಎಲ್ಲರೂ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಯಾವ ಗ್ರಂಥವೂ ಸೋಮಾರಿತನವನ್ನು ಹೊಗಳುವುದಿಲ್ಲ. ನಿರಾಶನಾದವನು ಅಲಸನಾಗುವುದು ಸಹಜ. ಇಲ್ಲಿ ನೈರಾಶ್ಯವನ್ನು ಹೊಗಳುವುದೆಂದರೆ ಆಲಸ್ಯವನ್ನೇ ಉತ್ತಮಗುಣವೆಂದು ಹೊಗಳಿದಂತಾಗುತ್ತದೆಯಲ್ಲವೆ?

ಹಾಗಲ್ಲ; ನಿರಾಸೆಯೆಂದರೆ ಆಸೆಯು ಪೂರೈಸದೆ ಹೋದದ್ದರಿಂದ ಉಂಟಾಗುವ ವಿಷಣ್ಣತೆಯೆಂದು ತಿಳಿಯಬಾರದು. ಫಲಾಶೆಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ನಿಷ್ಕಾಮಕರ್ಮವನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸುವುದನ್ನಿಲ್ಲಿ ನೈರಾಶ್ಯವೆಂದು ಹೊಗಳಲಾಗಿದೆ.

ಉತ್ಸಾಹರಹಿತನು ಎಂದಿಗೂ ಸುಖದಿಂದ ಬಾಳಲಾರ. ಈ ಉತ್ಸಾಹಕ್ಕೆ ಲೋಕದಲ್ಲಿ ನಾವು ಕಾಣುವಂತೆ ಫಲದ ಆಸೆಯೇ ನಿಮಿತ್ತವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಜನರಿಗೆ ಸಹಜವಾಗಿ ಬೇಕಾದ ಫಲವೆಂದರೆ ಅರ್ಥ-ಕಾಮಗಳೇ. ಹಗಲುರಾತ್ರಿ ಜನರು ದುಡಿಯುವುದು ಈ ಅರ್ಥ-ಕಾಮಗಳ ಬಯಕೆಯಿಂದಲೇ. ಅರ್ಥವೆಂದರೆ ಹಣ, ಕಾಮವೆಂದರೆ ಸುಖಭೋಗ. ಭೋಗದಿಂದ ಇಂದ್ರಿಯಗಳಿಗೆ ತಾತ್ಕಾಲಿಕವಾದ ಶಾಂತಿಯುಂಟು. ಈ ಶಾಂತಿಯು ಕ್ಷಣಿಕವಾದ್ದರಿಂದ ಅದು ಅಡಗಿದೊಡನೆ ಮತ್ತೆ ಇನ್ನೊಂದು ಆಸೆ ಎದ್ದುಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಸಮುದ್ರದ ಅಲೆಯಂತೆ ಒಂದರ ಮೇಲೊಂದು ಹುಟ್ಟುತ್ತಿರುವ ಈ ಅಲೆಗಳ ಹೊಡೆತದಿಂದ ಮನುಷ್ಯನಿಗೆ ಶಾಂತಿಯು ಎಂದಿಗೂ ದೊರೆಯದು. ಅಧಿಕಾರದ ಆಸೆ, ಹಣದ ಆಸೆ, ಕೀರ್ತಿಯ ಆಸೆ - ಹೀಗೆ ಹತ್ತಾರು ಆಸೆಗಳಿಗೆ ಅಧೀನನಾದ ಮನುಷ್ಯನು, ಅವುಗಳ ಪ್ರಾಪ್ತಿಗಾಗಿ ಪರಾವಲಂಬಿಯಾಗುತ್ತಾನೆ. ಅನ್ಯರ ಸೇವೆ, ಅನ್ಯರ ಮುಖಸ್ತುತಿ ಅವನಿಗೆ ತಪ್ಪಿದ್ದಲ್ಲ.

''ಆಶಾಯಾ ಯೇ ದಾಸಾಸ್ತೇ ದಾಸಾಃ ಸರ್ವಲೋಕಸ್ಯ'' - ಆಸೆಗೆ ಯಾರು ದಾಸರೋ ಅವರು ಎಲ್ಲರಿಗೂ ದಾಸರೇ ಆಗಿಬಿಡುತ್ತಾರೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅರ್ಥ-ಕಾಮಗಳಿಗೆ ಕಟ್ಟುಬೀಳದಿರುವವನೇ ವಿದ್ವಾಂಸ. ಅವನೇ ನಿಜದಲ್ಲಿ ವೇದಾಂತವನ್ನರಿತವನು. ಅರ್ಥ-ಕಾಮಗಳಿಂದ ವಿರಕ್ತನಾದವನು ಎಂದಿಗೂ ಅಲಸನಲ್ಲ. ಅವನು ನಿಷ್ಕಾಮಕರ್ಮದಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿರುತ್ತಾನೆ. ಈಶ್ವರಪ್ರೀತ್ಯರ್ಥವಾದ ಕರ್ಮ ಅದು. ಅದಕ್ಕೆ ವಿರತಿಯೇ ಇಲ್ಲ. ಶಮದಮಾದಿ ಸಾಧನಸಂಪತ್ತುಗಳ ಗಳಿಕೆ

ಗುರಿಯಾದಾಗ ಅವನ ಚಿತ್ತವು ಸದಾ ಉತ್ಸಾಹದಿಂದ ತುಂಬಿರುತ್ತದೆ. ಅವನದು ದೈಹಿಕಶ್ರಮವಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಮಾನಸಿಕಶ್ರಮವು ಪ್ರಬಲವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಈ ಶ್ರಮವು ದೈಹಿಕಶ್ರಮಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚಿನ ಉತ್ಸಾಹವನ್ನು ಅಪೇಕ್ಷಿಸುತ್ತದೆ. ಆತನು ಆಸೆಯನ್ನು ದೂರಕ್ಕೆ ತಳ್ಳಿಬಿಟ್ಟಿರುವುದರಿಂದ ಅವನಿಗೆ ಜಗತ್ತು ದಾಸನಂತೆ ವರ್ತಿಸುತ್ತದೆ. ''ಆಶಾ ಯೇಷಾಂ ದಾಸೀ ತೇಷಾಂ ದಾಸಸ್ತ್ವಯಂ ಲೋಕಃ.''

ಅದ್ಭಿರ್ಗಾತ್ರಾಣಿ ಶುದ್ಧ್ಯಂತಿ ಮನಃ ಸತ್ಯೇನ ಶುದ್ಧ್ಯತಿ ।
ವಿದ್ಯಾತಪೋಭ್ಯಾಂ ಭೂತಾತ್ಮಾ ಬುದ್ಧಿರ್ಜ್ಞಾನೇನ ಶುದ್ಧ್ಯತಿ॥ ೨೫॥

— *ಮನುಸ್ಮೃತಿ, ೫-೧೦೯*

''ಕೈ ಕಾಲು ಮೊದಲಾದ ಅವಯವಗಳು ನೀರಿನಿಂದ ಸ್ವಚ್ಛವಾಗುತ್ತವೆ. ಮನಸ್ಸು ಸತ್ಯವಚನದಿಂದ ಶುದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ. ಜೀವಾತ್ಮನು ವಿದ್ಯೆ ಮತ್ತು ತಪಸ್ಸುಗಳಿಂದ ಶುದ್ಧನಾಗುತ್ತಾನೆ. ಬುದ್ಧಿಯು ಸರಿಯಾದ ಜ್ಞಾನದಿಂದ ಶುದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ.''

ನಮ್ಮ ದೇಹವನ್ನೂ ಕೈಕಾಲುಗಳನ್ನೂ ನೀರಿನಿಂದ ತೊಳೆದು ಸ್ವಚ್ಛಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಇದು ಸರ್ವರಿಗೂ ತಿಳಿದ ಸಂಗತಿ. ಇದನ್ನು ಮನುಸ್ಮೃತಿಕಾರನು ಹೇಳಬೇಕಾಗಿಲ್ಲ. ಆತನು ಹೇಳುವುದೇನೆಂದರೆ, ಗಂಗಾತುಂಗಾದಿ ನದಿಗಳ ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಮುಳುಗಿ ಸ್ನಾನ ಮಾಡಿದರೂ ಶುದ್ಧವಾಗತಕ್ಕದ್ದು ಈ ಸ್ಥೂಲದೇಹವೇ ಹೊರತು ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾದ ಅಂತಃಕರಣವಲ್ಲ. ಗಂಗಾದಿನದಿಗಳು ದೇವತಾಸಾಂನಿಧ್ಯದಿಂದ ಪವಿತ್ರವಾದವೆಂಬ ಭಾವನೆ ದೃಢವಾಗಿದ್ದಲ್ಲಿ ಈ ಭಾವನೆಯು ಮಾತ್ರ ಚಿತ್ತಶುದ್ಧಿಗೆ ಸಹಕಾರಿಯಾದೀತು. ಮನಸ್ಸು ಶುದ್ಧವಾಗಬೇಕಾದರೆ ಸತ್ಯವಚನವನ್ನೇ ಹೇಳುತ್ತೇನೆ, ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಮೂಡಿದ ಹೊಟ್ಟೆಕಿಚ್ಚು ಮುಂತಾದ್ದನ್ನು ಸತ್ಯವಾಕ್ಕಿನಿಂದ ಹೇಳಿಬಿಡುತ್ತೇನೆ - ಎಂಬ ಸಂಕಲ್ಪ ಬೇಕು. ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲುಂಟಾದ ಕಾಮಕ್ರೋಧಾದಿಗಳನ್ನು ನಿಗ್ರಹಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗದಿದ್ದಾಗ ಅದನ್ನು ಮರೆಮಾಚದೆ ಹೇಳಿಬಿಡಬೇಕು! ಒಳಗೊಳಗೇ ಈ

ಕೊಳೆಯನ್ನು ತುಂಬಿ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಬಾರದು. ಈ ಅಭ್ಯಾಸವು ಬೆಳೆದರೆ ಮುಂದೆ ಆ ಕೆಟ್ಟ ಭಾವನೆಗಳು ಹುಟ್ಟುವುದೇ ಇಲ್ಲ.

ಭೂತಾತ್ಮನೆಂದರೆ ಜೀವಾತ್ಮ. ಜನ್ಮಾಂತರದಲ್ಲಿ ಮಾಡಿದ ಪಾಪಕಾರ್ಯಗಳಿಂದಾದ ಸಂಸ್ಕಾರವನ್ನು ಇವನು ಜೊತೆಗೆ ತಂದಿರುತ್ತಾನೆ. ಆ ಸಂಸ್ಕಾರವು ಅಂತಃಕರಣದಲ್ಲಿ ಮೂಡಿರುತ್ತದೆ. 'ಮನಃ ಸತ್ಯೇನ ಶುದ್ಧ್ಯತಿ' ಎಂಬಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ಕೊಳೆ ಈ ಜನ್ಮದ್ದು, ಜೀವಾತ್ಮನಿಗೆ ಹೇಳುವ ಕೊಳೆ ಜನ್ಮಾಂತರದ್ದು - ಎಂಬುದಿಷ್ಟೇ ಭೇದ. ಜನ್ಮಾಂತರದ ಸಂಸ್ಕಾರವು ವಜ್ರಲೇಪದಂತೆ ಗಟ್ಟಿಯಾದದ್ದು. ಅದು ಬಡಪೆಟ್ಟಿಗೆ ಕದಲುವುದಿಲ್ಲ. ಅದನ್ನು ಅಲ್ಲಾಡಿಸಲು ಬೇಕಾದದ್ದು ಅಧ್ಯಾತ್ಮವಿದ್ಯೆ, ವೇದಾಂತದ ಶ್ರವಣ-ಮನನಗಳು. ಜೊತೆಗೆ ತಪಸ್ಸು: ದೇವತಾರ್ಚನೆ, ಧ್ಯಾನ-ಮುಂತಾದ ತಪಸ್ಸು. ಈ ವಿದ್ಯಾತಪಸ್ಸುಗಳಿಂದ ಹಿಂದಿನ ಸಂಸ್ಕಾರವನ್ನು ತೊಡೆದುಹಾಕಬಹುದು. ಬುದ್ಧಿಯೆಂದರೆ ಇಲ್ಲಿ ತಪ್ಪು ತಿಳಿವಳಿಕೆ. ಇದು ಮೂರು ಬಗೆ: ಅಜ್ಞಾನ, ವಿಪರೀತಜ್ಞಾನ, ಸಂಶಯ. ಪಾಪ, ಪುಣ್ಯ - ಇತ್ಯಾದಿ ಸದ್ವಿಚಾರದ ಸುಳಿವೇ ಇಲ್ಲದಿರುವುದು ಅಜ್ಞಾನ. ಧರ್ಮವನ್ನು ಅಧರ್ಮವೆಂದೂ, ಅಧರ್ಮವನ್ನು ಧರ್ಮವೆಂದೂ ತಿಳಿದಿರುವುದು ವಿಪರೀತಜ್ಞಾನ. ದೇವರು ಇದ್ದಾನೋ ಇಲ್ಲವೋ ಎಂಬ ನಿಶ್ಚಯವಿಲ್ಲದಿರುವುದು ಸಂಶಯ. ಇಂತಹ ಬುದ್ಧಿಯು ಸದ್ಗ್ರಂಥಗಳ ಅಭ್ಯಾಸದಿಂದಲೂ ಮಹಾತ್ಮರ ಉಪದೇಶಗಳಿಂದಲೂ ಆಗುವ ಜ್ಞಾನದಿಂದ ಕೊನೆಗೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಅದೇ ಬುದ್ಧಿಯ ಶುದ್ಧಿ - ಶುಚಿತ್ವ.

ಈ ಎಲ್ಲ ಶುಚಿತ್ವಗಳಿಗಿಂತಲೂ ಪ್ರಬಲವಾದದ್ದು ಅರ್ಥಶೌಚ ಎನ್ನುತ್ತಾನೆ, ಮಹಾತ್ಮನಾದ ಮನು.

ಸರ್ವೇಷಾಮೇವ ಶೌಚಾನಾಮರ್ಥಶೌಚಂ ಪರಂ ಸ್ಮೃತಮ್॥

ಅನ್ಯಾಯದ ಹಣವನ್ನು ಮುಟ್ಟದಿರುವುದೇ ಅರ್ಥಶೌಚ. ಇದು ವಿಸ್ತೃತವಾದ ವ್ಯಾಖ್ಯೆಯನ್ನಪೇಕ್ಷಿಸುತ್ತದೆ. ಅರ್ಥಶೌಚವಿದ್ದರೆ ಶ್ರೀಮಂತನಾಗುವುದು ಶಕ್ಯವೇ ಇಲ್ಲ. ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದ ಎಲ್ಲ ಶುಚಿತ್ವಗಳಿಗೂ ಒರೆಗಲ್ಲು ಈ ಅರ್ಥಶೌಚ.

ಧರ್ಮಾರ್ಥಾವುಚ್ಯತೇ ಶ್ರೇಯಃ ಕಾಮಾರ್ಥೌ ಧರ್ಮ ಏವ ಚ ।
ಅರ್ಥ ಏವೇಹ ವಾ ಶ್ರೇಯಸ್ತ್ರಿವರ್ಗ ಇತಿ ತು ಸ್ಥಿತಿಃ ॥ ೨೬॥

— *ಮನುಸ್ಮೃತಿ, ೨-೨೨೪*

''ಧರ್ಮ ಮತ್ತು ಅರ್ಥ - ಇವೆರಡು ಶ್ರೇಯಸ್ಸೆಂದು ಕೆಲವರು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಕಾಮ ಮತ್ತು ಅರ್ಥ - ಇವೆರಡೇ ಶ್ರೇಯಸ್ಸೆಂದು ಇನ್ನು ಕೆಲವರ ಮತ. ಧರ್ಮವೊಂದೇ ಶ್ರೇಯಸ್ಸೆಂದೂ ಅರ್ಥವೊಂದೇ ಶ್ರೇಯಸ್ಸೆಂದೂ ಹೇಳತಕ್ಕವರಿದ್ದಾರೆ. ಧರ್ಮ, ಅರ್ಥ, ಕಾಮ - ಎಂಬ ತ್ರಿವರ್ಗವೇ ಶ್ರೇಯಸ್ಸೆಂಬುದು ನಮ್ಮ ಸಿದ್ಧಾಂತವಾಗಿದೆ.''

ಶ್ರೇಯಸ್ಸಿಗೆ ಅಭ್ಯುದಯವೆಂದೂ ಹೆಸರಿದೆ. ಅರ್ಥವೆಂದರೆ ಹಣ. ಹಣದಿಂದ ಸುಖಸಾಮಗ್ರಿಗಳನ್ನು ಪಡೆದು ಸುಖವನ್ನನುಭವಿಸುವುದು ಕಾಮ. ಕೀರ್ತಿ-ಅಧಿಕಾರಗಳೆರಡೂ ಸುಖಸಾಮಗ್ರಿಯಲ್ಲಿ ಸೇರುತ್ತವೆ. ಈ ಅರ್ಥ-ಕಾಮಗಳನ್ನು ಧರ್ಮದಿಂದಲೇ ಸಂಪಾದಿಸಬೇಕೆಂದು ಧರ್ಮಶಾಸ್ತ್ರಕಾರರ ಅಭಿಮತ. ಈ ಮೂರರಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾದದ್ದು ಯಾವುದು?

ಕೆಲವರು ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಹೀಗಿದೆ: 'ನಾವು ಧರ್ಮಮಾರ್ಗದಿಂದಲೇ ಹಣವನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸಬೇಕು. ಅಂತಹ ಸಂಪಾದನೆ ಶಾಶ್ವತವಾದದ್ದು. ಅಧರ್ಮದಿಂದ ಗಳಿಸಿದ್ದು ಶಾಶ್ವತವಲ್ಲ. ಅಲ್ಲದೆ ಅಧರ್ಮದಿಂದ ಪಾಪವೂ ದುಃಖವೂ ಗಂಟುಬೀಳುತ್ತವೆ. ಆದಕಾರಣ ಧರ್ಮಾರ್ಥಗಳೆರಡರ ಗಳಿಕೆಯೇ ಅಭ್ಯುದಯ. ಇವುಗಳಿಂದ ಸುಖವೂ ತಾನಾಗಿಯೇ ದೊರಕುತ್ತದೆ' - ಎಂದು. ಇನ್ನು ಕೆಲವರ ಹೇಳಿಕೆ ಏನೆಂದರೆ - 'ಅರ್ಥ-ಕಾಮಗಳೆರಡೇ ಅಭ್ಯುದಯ. ಧರ್ಮದಿಂದ ಅರ್ಥವು ದೊರೆಯುತ್ತದೆ ಯೆಂಬುದು ವಿಶ್ವಾಸಾರ್ಹವಲ್ಲ. ಲೌಕಿಕ ಸುಖಕ್ಕೆ ಅರ್ಥ-ಕಾಮಗಳೆರಡೇ ಬೇಕಾದವು.' ಆದರೆ ಧರ್ಮವೇ ಮುಖ್ಯವಾದದ್ದೆಂದೂ ಅದೊಂದೇ ಶಾಶ್ವತವೂ ಸುಖಪ್ರದವೂ ಆದದ್ದೆಂದೂ ಇನ್ನು ಕೆಲವರ ಅಭಿಮತ. ಧರ್ಮನಿಷ್ಠೆಯಿಂದಾಗುವ ಮನಃಶಾಂತಿಗೆ

ಇನ್ನಾವುದೂ ಸಮವಲ್ಲವೆಂದು ಅವರು ತಿಳಿದಿದ್ದಾರೆ. ಕಾಮವೇ ಶ್ರೇಯಸ್ಸೆಂದು ಹೇಳತಕ್ಕವರೂ ಇದ್ದಾರೆ. ಧರ್ಮಾರ್ಥಗಳೆರಡೂ ಕಾಮಕ್ಕಾಗಿಯೇ ಅಲ್ಲವೆ? 'ನಮಗೆ ಧ್ಯೇಯವಾದದ್ದು ಸೌಖ್ಯವೇ ಹೊರತು ಧರ್ಮಾರ್ಥಗಳಲ್ಲ; ಅವೆರಡು ಸಾಧನಗಳಾಗಿರಬಹುದು, ಅವಕ್ಕೆ ಪ್ರಾಧಾನ್ಯ ಸಲ್ಲದು' - ಎಂದು ಆ ಜನರ ಆಶಯ. ಅರ್ಥವೇ ಮುಖ್ಯವೆಂದು ಹೇಳತಕ್ಕವರೂ ಇದ್ದಾರೆ. ಅರ್ಥೋಽಸ್ತು ನಃ ಕೇವಲಂ! ಇನ್ನಾವ ಸಾಮಗ್ರಿ ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಕೈಯಲ್ಲಿ ಯಥೇಚ್ಛವಾಗಿ ಹಣವಿದ್ದರೆ ಅದೇ ಒಂದು ಸಂತೋಷವನ್ನುಂಟುಮಾಡುತ್ತದೆ! ಹಣಕ್ಕಾಗಿ ಸದಾ ಕಷ್ಟಪಡತಕ್ಕವರೇ ಇದ್ದಾರೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅರ್ಥವನ್ನೇ ಅಭ್ಯುದಯವೆನ್ನಬೇಕು - ಎಂದು ಹೇಳತಕ್ಕವರಿದ್ದಾರೆ. ಬಹುಶಃ ಈ ಪಕ್ಷದವರೇ ಈಗ ಅಧಿಕವಾಗಿದ್ದಾರೆಂದು ತೋರುತ್ತದೆ !

ಮಹಾತ್ಮನಾದ ಮನು ಹೇಳುತ್ತಾನೆ: ಇವೆಲ್ಲವೂ ಪಾಕ್ಷಿಕವಾದ ಅಭಿಪ್ರಾಯಗಳು. ಧರ್ಮ, ಅರ್ಥ, ಕಾಮ - ಇವು ಮೂರೂ ಪುರುಷಾರ್ಥಗಳೇ. ಇವಕ್ಕೆ 'ತ್ರಿವರ್ಗ'ವೆಂದು ಹೆಸರು. ಧರ್ಮಮಾರ್ಗದಿಂದಲೇ ಅರ್ಥವನ್ನೂ ಕಾಮವನ್ನೂ ಸಂಪಾದಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಮನುಷ್ಯನು ಬಯಸತಕ್ಕದ್ದು ಅರ್ಥ-ಕಾಮಗಳಾದರೂ, ಅವುಗಳ ಸಂಪಾದನೆಗೆ ರಾಜಮಾರ್ಗವಾದದ್ದು ಧರ್ಮ. ಇವು ಮೂರೂ ಶ್ರೇಯಸ್ಕಾಮರಿಗೆ ಆವಶ್ಯಕ. ಈ ತ್ರಿವರ್ಗದ ಸಿದ್ಧಿಯೇ ಅಭ್ಯುದಯ.

ಗೃಹಾಸಕ್ತಸ್ಯ ನೋ ವಿದ್ಯಾ ನೋ ದಯಾ ಮಾಂಸಭೋಜಿನಃ ।
ದ್ರವ್ಯಲುಬ್ಧಸ್ಯ ನೋ ಸತ್ಯಂ ಸ್ತ್ರೈಣಸ್ಯ ನ ಪವಿತ್ರತಾ ॥ ೨೭ ॥

— *ಸಮಯೋಚಿತಪದ್ಯಮಾಲಿಕಾ*

''ಮನೆಯ ವ್ಯಾಮೋಹವಿರತಕ್ಕವನಿಗೆ ವಿದ್ಯೆ ದೊರೆಯದು. ಮಾಂಸವನ್ನು ತಿನ್ನತಕ್ಕವನಿಗೆ ದಯೆ ಇರದು. ಹಣದಲ್ಲಿ ದುರಾಸೆಯಿದ್ದವನಲ್ಲಿ ಸತ್ಯವಿರದು. ಕಾಮುಕನಿಗೆ ಶುಚಿತ್ವವಿರುವುದಿಲ್ಲ.''

ಹಿಂದೆ ಸರ್ಕಾರವು ನಡೆಸುವ ವಿದ್ಯಾಶಾಲೆಗಳಿರಲಿಲ್ಲ. ವಿದ್ಯೆಗಾಗಿ ದೂರದ ಗುರುಕುಲವನ್ನು ಅರಸಿಕೊಂಡು ಹೋಗಬೇಕಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಅಲ್ಲಿ ಭಿಕ್ಷಾನ್ನದಿಂದ ಜೀವಿಸುತ್ತ, ಗುರುಶುಶ್ರೂಷೆಯಿಂದ ಗುರುವನ್ನು ಮೆಚ್ಚಿಸಿ ವಿದ್ಯೆಯನ್ನು ಕಲಿಯಬೇಕಾಗಿತ್ತು. ಮನೆಯಿಂದ ಹಣವನ್ನು ತರಿಸಿಕೊಂಡು ಸುಖಜೀವನವನ್ನು ಮಾಡಲು ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿನಿಲಯಗಳೂ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಗುರುವಿಗೆ ಸರ್ಕಾರವು ವೇತನವನ್ನು ನೀಡುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲವಾದ್ದರಿಂದ, ಗುರುವಿನ ಸೇವೆ, ವಿನಯಾದಿ ಸದ್ಗುಣಗಳು ಮಾತ್ರ ವಿದ್ಯಾರ್ಜನೆಗೆ ನೆರವಾಗುತ್ತಿದ್ದವು. ಆದ್ದರಿಂದ ವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ತೀವ್ರಾಸಕ್ತಿಯಿಲ್ಲದವನು ಮನೆಯಿಂದ ಹೊರಡುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಈ ಕಾರಣದಿಂದ ವಿದ್ಯಾಲಾಭವು ಎಲ್ಲರಿಗೂ ದೊರೆಯುವುದು ಶಕ್ಯವಿರಲಿಲ್ಲ. ಶ್ರಮಪಡದೆ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಸುಖವಾಗಿರಬೇಕೆನ್ನ ತಕ್ಕವರಿಗೆ ಈಗಲೂ ವಿದ್ಯೆ ದುರ್ಲಭವೇ.

'ಗೃಹಾಸಕ್ತಸ್ಯ ನೋ ವಿದ್ಯಾ' ಎಂಬ ನುಡಿಗೆ ಇನ್ನೊಂದು ಅರ್ಥವೂ ಸಮಯೋಚಿತ. 'ಅಧ್ಯಾತ್ಮವಿದ್ಯಾ ವಿದ್ಯಾನಾಂ' ಎಂಬ ಗೀತಾವಚನದಂತೆ ಅಧ್ಯಾತ್ಮವಿದ್ಯೆಯೇ ವಿದ್ಯೆ. ಮನೆ, ಹೆಂಡತಿ, ಮಕ್ಕಳು-ಎಂಬ ತೀವ್ರವಾದ ವ್ಯಾಮೋಹವಿರತಕ್ಕವನಿಗೆ ಅಧ್ಯಾತ್ಮವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಆಸಕ್ತಿಯೂ ಇರುವುದಿಲ್ಲ, ಅದು ಸಿದ್ಧಿಸುವುದೂ ಇಲ್ಲ.

ಹಿಂಸೆ ಮಾಡದೆ ಮಾಂಸ ಲಭಿಸದು. ಮಾಂಸಭೋಜಿಯು ಪ್ರಾಣಿಹತ್ಯೆಯನ್ನು ಪ್ರೋತ್ಸಾಹಿಸತಕ್ಕವನೇ. ಪ್ರಾಣಿದಯೆಯುಳ್ಳವನು ಮಾಂಸಭೋಜಿಯಾಗಲಾರ. ಮಾಂಸಭೋಜಿಗಳು ''ಅಹಿಂಸಾ ಪರಮೋ ಧರ್ಮಃ'' ಎಂದು ಬೋಧಿಸುವುದು ಒಂದು ಅಚ್ಚರಿ ! ಅಥವಾ ''ಆಹಾರಕ್ಕಾಗಿ ಪ್ರತಿದಿನ ಪ್ರಾಣಿಗಳನ್ನು ಕಡಿಯುವುದು ಹಿಂಸೆಯಲ್ಲ; ಎಷ್ಟೋ ವರ್ಷಗಳಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲಿಯೋ ಒಂದು ಸಲ ಯಾಗದಲ್ಲಿ ಹೋಮಕ್ಕಾಗಿ ಪ್ರಾಣಿಯನ್ನು ಕೊಲ್ಲುವುದು ಹಿಂಸೆ'' ಎಂದು ಈ ಜನರ ಅಭಿಪ್ರಾಯವಿರಬಹುದು.

ಹಣದ ಆಸೆ ಪ್ರಬಲವಾದಾಗ ಸತ್ಯವು ನುಣುಚಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಸತ್ಯ-ಧರ್ಮಗಳಿಗೆ

ಬದ್ಧರಾಗಿ ನ್ಯಾಯಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ನಡೆಯತಕ್ಕವರು ಕೋಟೀಶ್ವರರಾಗುವುದು ಸಾಧ್ಯವೇ ಇಲ್ಲ. ಅವರು ಸತ್ಯಕ್ಕೆ ಅನೃತ-ಅತಿಶಯೋಕ್ತಿ-ವಂಚನೆಗಳ ಕವಚವನ್ನು ತೊಡಿಸಿದವರು.

ಕಾಮವೇ ಮನಸ್ಸಿನ ಒಂದು ವಿಕೃತಿ. ಈ ವಿಕೃತಿಯೇ ಯಾವನ ಸ್ವಭಾವವೋ ಅವನು ಕಾಮುಕ. ವಿಕೃತಿಯೇ ಮನಸ್ಸಿನ ಕೊಳೆ. ಇಂತಹ ವಿಕೃತಚಿತ್ತನಲ್ಲಿ ಪವಿತ್ರತೆ ಉಳಿಯುವುದು ಹೇಗೆ? ಅತಿಯಾದ ಕಾಮಿ ಸದಾ ಅಪವಿತ್ರ.

ತಸ್ಯಾರ್ಥೇ ಸರ್ವಭೂತಾನಾಂ ಗೋಪ್ತಾರಂ ಧರ್ಮಮಾತ್ಮಜಂ ।
ಬ್ರಹ್ಮತೇಜೋಮಯಂ ದಂಡಮಸೃಜತ್ ಪೂರ್ವಮೀಶ್ವರಃ ॥ ೨೮॥

— ಮನುಸ್ಮೃತಿ, ೭-೧೪

"ರಾಜನಿಗೆ ಉಪಯೋಗವಾಗಲೆಂದು ಈಶ್ವರನು ಬ್ರಹ್ಮತೇಜೋಮಯನಾದ ದಂಡನೆಂಬ ಪುತ್ರನನ್ನು ಮೊದಲು ಉತ್ಪಾದಿಸಿ ರಾಜನಿಗೆ ಕೊಟ್ಟನು. ಆ ಪುತ್ರನಿಗೆ ಧರ್ಮ ಎಂದು ಇನ್ನೊಂದು ಹೆಸರು. ಆ ಧರ್ಮಪುರುಷನು ಸರ್ವಭೂತಗಳನ್ನು ರಕ್ಷಿಸತಕ್ಕವನು."

ಒಂದು ಕಾಲದಲ್ಲಿ ರಾಜನಿರಲಿಲ್ಲ. ಅರಾಜಕವಾದ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಯಾವಾಗ ಯಾವ ಅನರ್ಥವಾಗುವುದೋ ಎಂಬ ಭಯದಿಂದ ಪ್ರಜೆಗಳು ಭೀತರಾಗಿದ್ದರು. ಆಗ ಬ್ರಹ್ಮನು ರಾಜನನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸಿ ಅವನಿಗೆ ಸಹಾಯ ಮಾಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಧರ್ಮನೆಂಬ ಪುತ್ರನನ್ನು ರಾಜನಿಗೆ ಕೊಟ್ಟನು. ರಾಜನು ಅಪರಾಧಿಗಳನ್ನು ಧರ್ಮದಿಂದ ದಂಡಿಸತಕ್ಕದ್ದು. ಧರ್ಮವು ಒಂದು ಕಟ್ಟಳೆ; ನಿಯಮ; ಅದೇ ಸಂವಿಧಾನ (constitution). ಇದು ಬ್ರಹ್ಮತೇಜೋಮಯವಾದದ್ದು. ಬ್ರಹ್ಮವೆಂದರೆ ವೇದ. ಅದು ಮನುಷ್ಯನಿರ್ಮಿತವಲ್ಲ, ಈಶ್ವರನ ಆಜ್ಞಾರೂಪವಾದದ್ದು. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ 'ವೇದೋಽಖಿಲೋ ಧರ್ಮಮೂಲಂ' ಎಂದು ಮನುವೇ ಹೇಳಿದ್ದಾನೆ. ಇದಿಷ್ಟು ಈ ಶ್ಲೋಕದ ತಾತ್ಪರ್ಯ.

ಯಾರಲ್ಲಿ ದೇಶದ ಮೇಲಿನ ಪ್ರಭುತ್ವವು ಕೇಂದ್ರೀಕೃತವಾಗಿದೆಯೋ ಆತನು

ರಾಜ. ಈ ಪ್ರಭುತ್ವವು ವಂಶಪರಂಪರೆಯಿಂದ ಬಂದಿರಬಹುದು, ಅಥವಾ ಪ್ರಜೆಗಳು ಮಾಡಿದ ಚುನಾವಣೆಯಿಂದ ಬಂದಿರಬಹುದು. ಆತನಿಗೂ ಪ್ರಜೆಗಳನ್ನು ಪಾಲಿಸಲು, ದುಷ್ಟರನ್ನು ದಂಡಿಸಲು ಕಾನೂನುಗಳು ಬೇಕು. ಕಾನೂನುಗಳು ಒಂದು ಸಂವಿಧಾನದ ಚೌಕಟ್ಟಿನಲ್ಲಿರಬೇಕು. ಈ ಸಂವಿಧಾನವನ್ನು ನಮ್ಮ ಪ್ರಾಚೀನ ಭಾರತೀಯರು ಧರ್ಮ ಅಥವಾ ರಾಜಧರ್ಮ ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತಿದ್ದರು. ಈ ಕಾಲದ ಸಂವಿಧಾನವು ಮನುಜರ ಇಚ್ಛೆಗೆ ಒಳಪಟ್ಟಿದ್ದರೆ, ಮನುರಚಿತ ಸಂವಿಧಾನವು ವೇದದ ಅಂಕೆಗೆ ಒಳಪಟ್ಟಿತ್ತು.

ಮನುರಚಿತ ಸಂವಿಧಾನವು ಒಂದು ರಾಷ್ಟ್ರಕ್ಕೆ ಸೀಮಿತವಲ್ಲ; ಮನುಜರು ವಾಸಿಸುವ ಎಲ್ಲ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಿಗೂ ಅನ್ವಿತವಾದದ್ದು. ಆ ಸಂವಿಧಾನವು ಮನುಜರಿಗೆ ಮಾತ್ರವಲ್ಲ, ಮನುಷ್ಯಭೋಗ್ಯವಾದ ಸ್ಥಾವರಗಳಿಗೂ ಅನ್ವಿತವಾದದ್ದು.

ತಸ್ಯ ಸರ್ವಾಣಿ ಭೂತಾನಿ ಸ್ಥಾವರಾಣಿ ಚರಾಣಿ ಚ ।
ಭಯಾದ್ ಭೋಗಾಯ ಕಲ್ಪಂತೇ ಸ್ವಧರ್ಮಾನ್ನ ಚ್ಯವಂತಿ ಚ ॥

— *ಮನುಸ್ಮೃತಿ, ೭-೧೫*

ಆ ದಂಡಸಂಹಿತೆಯ ಭಯದಿಂದ ಚರಾಚರಗಳೆಲ್ಲವೂ ಸುಖಭೋಗವನ್ನು ಅನುಭವಿಸಲು ಸಮರ್ಥವಾಗಿವೆ. ಅವು ತಮ್ಮ ಕರ್ತವ್ಯಗಳಿಂದ ವಿಮುಖವಾಗುವುದಿಲ್ಲ.

ಈ ದಂಡಸಂಹಿತೆಯ ಅಡಿಯಲ್ಲಿ ಹಲವಾರು ಕಾನೂನುಗಳಿರುತ್ತವೆ. ಆ ಕಾನೂನುಗಳನ್ನು ಯಾರೂ ಮೀರಲಾಗದು. ಸ್ಥಾವರಗಳು ಮೀರುವುದಿಲ್ಲ. ಕಾನೂನಿನ ಪ್ರಕಾರ ಸೂರ್ಯನು ಹುಟ್ಟುತ್ತಾನೆ. ಗಾಳಿ ಬೀಸುತ್ತಲೇ ಇರುತ್ತದೆ. ಮೋಡವು ಮಳೆ ಸುರಿಸುತ್ತದೆ. ನದಿಗಳು ಹರಿಯುತ್ತವೆ. ಮರಗಳು ಹಣ್ಣು ಬಿಡುತ್ತವೆ. ವನಸ್ಪತಿಗಳು ತಮ್ಮ ಔಷಧೀಯ ಗುಣಗಳನ್ನು ತ್ಯಜಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಈ ಸ್ಥಾವರಗಳಿಗೆ ಸದೃಶವಾದ ಬುದ್ಧಿಹೀನ ಪ್ರಾಣಿಗಳೂ ಸಹ ತಮ್ಮ ಸ್ವಧರ್ಮವನ್ನು ಮೀರಿ ನಡೆಯುವುದಿಲ್ಲ. ಹಸುಗಳು ಹಾಲು ಕೊಡುತ್ತವೆ. ಕತ್ತೆ, ಒಂಟೆಗಳು ಭಾರ ಹೊರುತ್ತವೆ. ಎತ್ತು ಗದ್ದೆಯನ್ನು ಉಳುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಬುದ್ಧಿಶಾಲಿಯೆನಿಸಿಕೊಂಡ ಮನುಷ್ಯನು ಮಾತ್ರ ಸ್ವಧರ್ಮವನ್ನು ಮೀರಿ ನಡೆಯತಕ್ಕವನು! ಈತನನ್ನು ಹತೋಟಿಯಲ್ಲಿ ಇಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ ರಾಜನು

ಬೇಕು, ದಂಡಸಂಹಿತೆ ಬೇಕು, ಕಾನೂನುಗಳು ಬೇಕು. ಸ್ವಧರ್ಮದ ಉಲ್ಲಂಘನೆಯಾಗುತ್ತಿರುವುದು ಬುದ್ಧಿಶಾಲಿಯೆನಿಸಿಕೊಂಡ ಮನುಷ್ಯನಿಂದ.

ತ್ರೈವಿದ್ಯೇಭ್ಯಸ್ತ್ರಯೀ ವಿದ್ಯಾಂ ದಂಡನೀತಿಂ ಚ ಶಾಶ್ವತೀಮ್ ।
ಆನ್ವೀಕ್ಷಿಕೀಂ ಚಾತ್ಮವಿದ್ಯಾಂ ವಾರ್ತಾರಂಭಾಂಶ್ಚ ಲೋಕತಃ ॥ ೨೯ ॥

— ಮನುಸ್ಮೃತಿ, ೭-೪೩

"ಅರಸನು ವೇದವಿದರಿಂದ ವೇದೋಕ್ತವಿದ್ಯೆಯನ್ನು ತಿಳಿದಿರಬೇಕು. ಪರಂಪರೆಯಿಂದ ಶಾಶ್ವತವೆಂದು ಸಿದ್ಧವಾದ ಅರ್ಥಶಾಸ್ತ್ರವನ್ನು ಅಭ್ಯಾಸ ಮಾಡಿ ಆತ್ಮವಿದ್ಯೆಯ ತತ್ತ್ವವನ್ನು ಬಲ್ಲವನಾಗಿರಬೇಕು. ಕೃಷಿ, ವಾಣಿಜ್ಯ, ಪಶುಪಾಲನೆ ಮುಂತಾದ ಜನೋಪಯುಕ್ತವಾದ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಪಳಗಿದ ರೈತರು, ವ್ಯಾಪಾರಿಗಳು ಮೊದಲಾದವರಿಂದ ಕಲಿತುಕೊಳ್ಳತಕ್ಕದ್ದು."

ಮನುವಿನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಜೀವಿತದ ಮೌಲ್ಯವನ್ನು ನಿರ್ಧರಿಸಿ ಜೀವನೋದ್ದೇಶದ ಸಾಧನೆಗೆ ಮಾರ್ಗೋಪಾಯಗಳನ್ನು ತಿಳಿಸಿಕೊಡತಕ್ಕದ್ದು ವೇದವೇ ಎಂದು ಭಾರತೀಯರ ನಿರ್ಧಾರವಾಗಿತ್ತು. ಅದೊಂದು ಸಂವಿಧಾನ (constitution)ವೆಂದು ಆದಕ್ಕೆ ಮಾನ್ಯತೆ ಇದ್ದುದರಿಂದ "ವೇದೋಽಖಿಲೋ ಧರ್ಮಮೂಲಂ" ಎಂದು ಮನುವೂ ಇತರ ಸ್ಮೃತಿಕಾರರೂ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಸಂವಿಧಾನವನ್ನರಿಯದವನು ರಾಜ್ಯಪಾಲನೆ ಮಾಡಲಾರ. ಸಮಸ್ತ ಪ್ರಜೆಗಳಿಗೂ ಹಿತಕರವಾದ ಧರ್ಮವು ಬಹುಮುಖವಾದದ್ದು. ಅದರ ರಕ್ಷಣೆ ಅರಸನಿಗೆ ಅಧೀನ. ಅದರ ರಕ್ಷಣೆಯೇ ಅರಸನ ಕರ್ತವ್ಯ. ಜನರೆಲ್ಲರೂ ಧರ್ಮಮಾರ್ಗದಂತೆ ನಡೆಯುವುದಾದರೆ ರಾಜನೂ ಬೇಡ, ಸರ್ಕಾರವೂ ಬೇಡ. ಒಂದು ಕಾಲದಲ್ಲಿ ರಾಜನೇ ಇರಲಿಲ್ಲವಂತೆ. "ಧರ್ಮೇಣೈವ ಪ್ರಜಾಃ ಸರ್ವಾ ರಕ್ಷಂತಿ ಸ್ಮ ಪರಸ್ಪರಂ" - ಧರ್ಮದ ಬಲದಿಂದಲೇ ಪ್ರಜೆಗಳು ತಮ್ಮನ್ನು ರಕ್ಷಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದರೆಂದೂ ರಾಜನೇ ಇರಲಿಲ್ಲವೆಂದೂ ಮಹಾಭಾರತವು ಹೇಳುತ್ತದೆ.

ಎರಡನೆಯ ಧರ್ಮಮೂಲವಾದ ದಂಡನೀತಿ. ದಂಡನೀತಿಗೆ ಅರ್ಥಶಾಸ್ತ್ರವೆಂದೂ ಹೆಸರಿದೆ. ಅರ್ಥಶಾಸ್ತ್ರವೆಂದರೆ ಬರಿಯ ಹಣಕಾಸುಗಳಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ್ದಲ್ಲ. ರಾಜ್ಯದ ಆಡಳಿತ (administration), ನ್ಯಾಯ, ರಾಜಕೀಯ (polity), ಸೈನ್ಯ, ರಾಷ್ಟ್ರರಕ್ಷಣೆ - ಇವನ್ನು ಒಳಗೊಂಡದ್ದು ಅರ್ಥಶಾಸ್ತ್ರ. ಅರಸನು ಕಲಿತಿರಬೇಕಾದ ತರ್ಕವು ಪಂಡಿತರೊಡನೆ ವಾದಮಾಡತಕ್ಕ ತರ್ಕವಲ್ಲ. ಊಹಾಪೋಹಗಳಿಂದ ಸತ್ಯವನ್ನು ನಿರ್ಧರಿಸುವ ತರ್ಕಕೌಶಲ; ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವಾಗಿ ಕಾಣದೇ ಇದ್ದುದನ್ನು ಯುಕ್ತಿಯಿಂದ ಊಹಿಸಬಲ್ಲ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ. ಇನ್ನು ಕೃಷಿ, ವಾಣಿಜ್ಯ, ರಸ್ತೆ ಬಾವಿ ಕೆರೆಗಳ ನಿರ್ಮಾಣ-ಮುಂತಾದ್ದನ್ನು ಅನುಭವಿಗಳಾದ ಜನರಿಂದ ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳತಕ್ಕದ್ದು.

ಆತ್ಮವಿದ್ಯೆಯೆಂದರೆ ವೇದಾಂತದರ್ಶನ. ಸುಖದುಃಖಗಳಲ್ಲಿ, ಜಯಾಪಜಯಗಳಲ್ಲಿ ಹಿಗ್ಗದೆ ಕುಗ್ಗದೆ, ಚಿತ್ತಕ್ಷೋಭೆಗೆ ಒಳಗಾಗದೆ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಸಮತೋಲನದಲ್ಲಿ ಇರಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಆತ್ಮವಿದ್ಯೆಯ ಮೂಲತತ್ತ್ವವನ್ನು ಅರಸನು ಅರಿತಿರಬೇಕೆಂದು ಮನು ಹೇಳುತ್ತಾನೆ.

ಪ್ರಜೆಗಳ ಸರ್ವತೋಮುಖವಾದ ಹಿತವನ್ನು ರಕ್ಷಿಸತಕ್ಕವನು ರಾಜ. ರಾಜ್ಯಭಾರವು ಸುಲಭವಾದ್ದಲ್ಲ. ದಶರಥಮಹಾರಾಜನ ನುಡಿ ಇದು:

ರಾಜಪ್ರಭಾವಜುಷ್ಟಾಂ ಹಿ ದುರ್ವಹಾಮಜಿತೇಂದ್ರಿಯೈಃ।
ಪರಿಶ್ರಾಂತೋಽಸ್ಮಿ ಲೋಕಸ್ಯ ಗುರ್ವೀಂ ಧರ್ಮಧುರಂ ವಹನ್॥

— *ಅಯೋಧ್ಯಾಕಾಂಡ, ೨-೯*

''ನನಗಿಂತ ಹಿಂದಿನ ರಾಜರು ತಮ್ಮ ಪ್ರಭಾವದಿಂದ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದ ರಾಜ್ಯಪಾಲನೆ ಇದು. ಇಂದ್ರಿಯಜಯವಿಲ್ಲದವರಿಗೆ ಇದನ್ನು ಹೊರಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗದು. ಇಂತಹ ಅತ್ಯಂತ ಭಾರವಾದ ಧರ್ಮರಕ್ಷಣೆಯನ್ನು ಮಾಡಿ ಬಳಲಿಹೋಗಿದ್ದೇನೆ !''

ಇಂದು ಮಂತ್ರಿಗಳೇ ರಾಜ್ಯಭಾರವನ್ನು ನಡೆಸತಕ್ಕವರು. ಎಷ್ಟು ಜನರಿಗೆ ಮನುಸಂಮತವಾದ ಅರ್ಹತೆ ಇದೆ? ಬಳಲಿಹೋಗಿದ್ದೇನೆ, ಈ ಹೊರೆ ಬೇಡ - ಎನ್ನತಕ್ಕವರು ಯಾರು? ಮನುವು ಇಂತಹ ತೊಡಕುಗಳನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸಿದ್ದರಿಂದಲೇ 'ಮನುಸ್ಮೃತಿಯನ್ನು ಸುಡಬೇಕು' ಎಂದು ಘೋಷಣೆ ಹೊರಟಿರಬಹುದು!

ಪಂಕಂ ವಿನಾ ಸರೋ ಭಾತಿ ಸದಃ ಖಲಜನೈರ್ವಿನಾ ।
ಕಟುವರ್ಣೈರ್ವಿನಾ ಕಾವ್ಯಂ ಮಾನಸಂ ವಿಷಯೈರ್ವಿನಾ ॥ ೩೦ ॥

— *ರಸಗಂಗಾಧರ*

''ಕೆಸರಿಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಸರೋವರವು ಶೋಭಿಸುತ್ತದೆ. ಖಳಜನರಿಲ್ಲದ ಸಭೆಯೂ ಕರ್ಕಶ ವರ್ಣಗಳಿಲ್ಲದ ಕಾವ್ಯವೂ ಶೋಭಿಸುತ್ತವೆ. ಅಂತೆಯೇ ವಿಷಯವಾಸನೆಗಳಿಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಒಂದು ಕಾಂತಿಯುಂಟು.''

ಹೊಳೆ-ಕೆರೆಗಳಲ್ಲಿ ತುಂಬಿದ ನೀರು ಸ್ವಚ್ಛವಾಗಿದ್ದರೆ ನೋಡಲು ಸೊಗಸು. ತಿಳಿನೀರಿಗಿರುವ ಸೌಂದರ್ಯವು ಸಹಜವಾದದ್ದು. ಸ್ನಾನಪಾನಗಳಿಗೆ ಯೋಗ್ಯವಾದ ನೀರು ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಪ್ರಿಯವೇ. ವಾಲ್ಮೀಕಿಮುನಿಗಳು ಶಿಷ್ಯನೊಡನೆ ತಮಸಾನದಿಗೆ ಹೋದಾಗ ನದಿಯ ತಿಳಿನೀರನ್ನು ನೋಡಿ ಹರ್ಷದಿಂದ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ:

ಅಕರ್ದಮಮಿದಂ ತೀರ್ಥಂ ಭರದ್ವಾಜ ನಿಶಾಮಯ।
ರಮಣೀಯಂ ಪ್ರಸನ್ನಾಂಬು ಸನ್ಮನುಷ್ಯಮನೋ ಯಥಾ॥

— ವಾಲ್ಮೀಕಿರಾಮಾಯಣ

''ಭರದ್ವಾಜ, ಕೆಸರಿಲ್ಲದ ಈ ನೀರನ್ನು ನೋಡು. ಈ ತಿಳಿನೀರು ಸತ್ಪುರುಷರ ಮನಸ್ಸಿನಂತೆ ರಮಣೀಯವಾಗಿದೆ!''

ಮೇಲ್ಕಂಡ ಸೂಕ್ತಿಯಲ್ಲಿರುವ ''ಮಾನಸಂ ವಿಷಯೈರ್ವಿನಾ'' ಎಂಬ ವಚನದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನವೂ ಇದರಲ್ಲಿ ಸೇರಿಹೋಗಿದೆ. ಕ್ರೋಧ, ದ್ವೇಷ-ಮುಂತಾದವು ಅಂತರಂಗದ ಕೊಳೆ. ಕೊಳೆಯಿಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಮನಸ್ಸಿಗೊಂದು ಕಾಂತಿ. ನೈರ್ಮಲ್ಯವೇ ಸೌಂದರ್ಯ

ವೆಂದು ಇದರಿಂದ ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ. ಸ್ವಚ್ಛವಾಗಿಟ್ಟಿರುವ ಮನೆಗೆ ಬಣ್ಣಬಣ್ಣದ ಪಟಗಳ ಅಲಂಕಾರ ಬೇಕಿಲ್ಲ.

ಖ, ಛ - ಮುಂತಾದ ಮಹಾಪ್ರಾಣಗಳೂ ಪ್ರ, ಕ್ಷ - ಮುಂತಾದ ಕೆಲವು ಒತ್ತಕ್ಷರಗಳೂ ಕರ್ಕಶವರ್ಣಗಳೆಂದೂ ಅವುಗಳಿಲ್ಲದಿರುವುದೇ ಕಾವ್ಯಕ್ಕೊಂದು ಸೌಂದರ್ಯವನ್ನು ತರುವುದೆಂದೂ ಆಲಂಕಾರಿಕರ ಹೇಳಿಕೆ. ಸಹೃದಯರ ಅನುಭವವೂ ಹಾಗೆಯೇ ಇದೆ. ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ ಪದಲಾಲಿತ್ಯವು ಮುಖ್ಯವಾದದ್ದು. ಆದರೆ ವೀರ, ರೌದ್ರ, ಬೀಭತ್ಸಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುವಾಗ ಕರ್ಕಶವರ್ಣಗಳಿರಬೇಕೆಂದೂ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಇದು ಶಬ್ದದ ಕಾರ್ಕಶ್ಯವಾಯಿತು. ಅರ್ಥದ ಕಾರ್ಕಶ್ಯವೆಂಬುದಿನ್ನೊಂದುಂಟು ! ಕವಿತೆಯು ಅರ್ಥವಾಗದಿರುವುದೇ ಈ ಕಾರ್ಕಶ್ಯ. ಎಷ್ಟೋ ನವ್ಯ ಕವಿತೆಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಪದದ ಅರ್ಥವೂ ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ; ವಾಕ್ಯದ ಅಭಿಪ್ರಾಯವು ಮಾತ್ರ ತಿಳಿಯುವುದಿಲ್ಲ!

'ಸದಃ ಖಲಜನೈರ್ವಿನಾ' ಎಂಬುದು ಪ್ರಕೃತವಾದದ್ದು ಈಗ. ಉಳಿದ ಮೂರನ್ನು ದೃಷ್ಟಾಂತವನ್ನಾಗಿ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಬಹುದು. ಖಳಜನರಿಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಸಭೆ ಶೋಭಿಸುತ್ತದೆಯಂತೆ. ನಮ್ಮ ವಿಧಾನಸಭೆಗಳೂ ಸಂಸತ್ತೂ ಹೇಗೆ ಶೋಭಿಸುತ್ತಿವೆಯೆಂಬುದನ್ನು ಊಹಿಸಿಕೊಳ್ಳಬಹುದು. ದೂರದರ್ಶನದಲ್ಲಿ ನೋಡಲೂಬಹುದು! ''ನ ಸಾ ಸಭಾ ಯತ್ರ ನ ಸಂತಿ ವೃದ್ಧಾಃ'' - ಎಲ್ಲಿ ಜ್ಞಾನವೃದ್ಧರೂ ಸತ್ಯ-ಧರ್ಮಗಳನ್ನು ಪಾಲಿಸುವ ಸದಸ್ಯರೂ ವಿವೇಚನಾಶೀಲರೂ ಇಲ್ಲವೋ ಅದು ಸಭೆಯೇ ಅಲ್ಲವೆಂದು ವೇದವ್ಯಾಸವಚನ. ಆ ಜನರಿಗೆ ಸಭ್ಯವಾಗಿ ವರ್ತಿಸಿ ಗಂಭೀರವಾಗಿ ಚರ್ಚೆ ಮಾಡಲು ಇಚ್ಛೆಯೇ ಇಲ್ಲವಲ್ಲ. ಕೆರೆಯ ಕೊಳೆ, ಕರ್ಣಕಠೋರವಾದ ಮಾತು, ಕ್ರೋಧ-ದ್ವೇಷಗಳ ಮೆರೆತ - ಈ ಮೂರನ್ನೂ ಒಂದೆಡೆಯಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದು.

ಆದಿತ್ಯಸ್ಯೋದಯಸ್ತಾತ ತಾಂಬೂಲಂ ಭಾರತೀ ಕಥಾ ।
ಇಷ್ಟಾ ಭಾರ್ಯಾ ಸುಮಿತ್ರಂ ಚ ಅಪೂರ್ವಾಣಿ ದಿನೇ ದಿನೇ ॥ ೩೧ ॥

— *ಪಂಚತಂತ್ರ, ಮಿತ್ರಪ್ರಾಪ್ತಿ - ೧೮*

''ಸೂರ್ಯೋದಯ, ತಾಂಬೂಲ, ಭಾರತದ ಕಥೆ, ಪ್ರಿಯಳಾದ ಮಡದಿ, ಒಳ್ಳೆಯ ಸ್ನೇಹಿತ - ಇವೆಲ್ಲವೂ ದಿನದಿನವೂ ಹೊಸದಾಗಿಯೇ ತೋರುತ್ತವೆ.''

ಆಕರ್ಷಕವಾದದ್ದು ಹೊಸದು. ಈ ಸೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ವಸ್ತುಗಳು ಜನರನ್ನು ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಆಕರ್ಷಿಸುತ್ತವೆ - ಮನಸ್ಸನ್ನು ತಮ್ಮೆಡೆಗೆ ಸೆಳೆಯುತ್ತವೆ. ಅವನ್ನು ಎಷ್ಟು ನೋಡಿದರೂ ಎಷ್ಟು ಕೇಳಿದರೂ ತೃಪ್ತಿಯೇ ಆಗುವುದಿಲ್ಲ; ಮತ್ತೆ ಮತ್ತೆ ಬೇಕೆನಿಸುತ್ತದೆ. ಅವುಗಳ ಈ ಆಕರ್ಷಕ ಗುಣವೇ ಸೌಂದರ್ಯ. ಸೌಂದರ್ಯವುಳ್ಳದ್ದು ಸುಂದರ. 'ಸು ಉನತ್ತೀತಿ ಸುಂದರಂ' ಎಂದು ಈ ಶಬ್ದದ ವ್ಯುತ್ಪತ್ತಿ. ಚೆನ್ನಾಗಿ ಒದ್ದೆ ಮಾಡುತ್ತದೆ - ಕರಗಿಸಿ ಮೆದು ಮಾಡುತ್ತದೆ - ಎಂದರ್ಥ. ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಆನಂದಾತಿಶಯ ವನ್ನು ಉಂಟುಮಾಡತಕ್ಕದ್ದು ಸುಂದರವೆಂದೂ ಅದು ಚಿತ್ತವನ್ನು ದ್ರವೀಕರಿಸುತ್ತದೆ ಯೆಂದೂ ಅದೇ ಚಿತ್ತದ್ರುತಿಯೆಂದೂ ಆಲಂಕಾರಿಕರ ಮತ.

ಕರಗಿದ ಮೇಣ, ತಾಮ್ರ ಮೊದಲಾದ್ದನ್ನು ಅಚ್ಚಿನಲ್ಲಿ ಎರಕ ಹೊಯ್ದಾಗ, ಅದು ಅಚ್ಚಿನ ಆಕಾರವನ್ನೇ ತಳೆದುಬಿಡುತ್ತದೆ. ಹಾಗೆ ಮನಸ್ಸು ತನಗೆ ಮೆಚ್ಚಾದ ವಸ್ತುವನ್ನು ಕಂಡಾಗ, ಕೇಳಿದಾಗ ಅದರ ಆಕಾರವನ್ನೇ ತಳೆದು ನಿಂತುಬಿಡುತ್ತದೆ. ತನ್ಮಯೀಭಾವವೆಂದರೂ ಇದೇ. ವಸ್ತುಸೌಂದರ್ಯವೇ ಇದಕ್ಕೆ ಕಾರಣ. ಮಹಾಕವಿ ಮಾಘನು ತನ್ನ 'ಶಿಶುಪಾಲವಧ' ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೇಳುತ್ತಾನೆ :

ಕ್ಷಣೇ ಕ್ಷಣೇ ಯನ್ನವತಾಮುಪೈತಿ
ತದೇವ ರೂಪಂ ರಮಣೀಯತಾಯಾಃ ||

''ಒಂದೊಂದು ಕ್ಷಣದಲ್ಲಿಯೂ ಯಾವುದು ಹೊಸಹೊಸದಾಗಿ ಭಾಸವಾಗುತ್ತದೆಯೋ ಅದೇ ರಮಣೀಯತೆಯ ಸ್ವರೂಪ.'' ರಮಣೀಯತೆ, ಸೌಂದರ್ಯ - ಇವೆರಡೂ ಒಂದೇ. ಯಾವುದನ್ನು ನೋಡಿ ತೃಪ್ತಿಯೇ ಆಗುವುದಿಲ್ಲವೋ ಅಂತಹ ವಸ್ತುವನ್ನು 'ಆಸೇಚನಕ'ವೆಂದು 'ಅಮರಕೋಶ' ಹೇಳುತ್ತದೆ -

ತದಾಸೇಚನಕಂ ತೃಪ್ತೇರ್ನಾಸ್ತ್ಯಂತೋ ಯಸ್ಯ ದರ್ಶನಾತ್ ॥

ಸೂರ್ಯೋದಯ ಮುಂತಾದವುಗಳಲ್ಲಿ ಇಂತಹ ರಮಣೀಯತೆ ಇದೆಯೆಂದು ಈ ಶ್ಲೋಕದ ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ಸೂರ್ಯಾಸ್ತ, ಪೂರ್ಣಚಂದ್ರ, ಹಸಿರು ತುಂಬಿದ ಹುಲ್ಲುಗಾವಲು, ಉದ್ಯಾನವನ, ಜಲಪಾತ - ಮುಂತಾದವುಗಳಿಗೆಲ್ಲ ಸೂರ್ಯೋದಯವೆಂಬುದು ಉಪಲಕ್ಷಣ. ತಾಂಬೂಲದಂತೆ ಬೀಡಿ ಸಿಗರೇಟು ಮೊದಲಾದ ಚಟದ ವಸ್ತುಗಳನ್ನೂ ಗ್ರಹಿಸಬಹುದಷ್ಟೆ. ಭಾರತಕಥೆಯೆಂದಿರುವುದು ಉತ್ತಮ ಕಾವ್ಯಗಳಿಗೆ ಉಪಲಕ್ಷಣ.

ಇವೆಲ್ಲವನ್ನೂ ಪ್ರಕೃತಿಯು ಒದಗಿಸಿಕೊಟ್ಟಿದೆ. ಇದನ್ನು ಕಾಣುವ ಕಣ್ಣು ಬೇಕು. ಅಂತಹ ಕಣ್ಣಿದ್ದವನು ಭಾಗ್ಯಶಾಲಿ. ಇಲ್ಲದವನು ಭಾಗ್ಯಹೀನ. ಡಾ॥ ಡಿ.ವಿ.ಜಿ.ಯವರು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ:

ಬಡವನಾರ್? ಮಡದಿಯೊಲವಿನ ಸವಿಯನರಿಯದನು
ಹುಡುಗರಾಟದಿ ಬೆರೆತು ನಗಲರಿಯದವನು ।
ಉಡುರಾಜನೋಲಗದಿ ಕುಳಿತು ಮೈಮರೆಯದನು
ಬಡಮನಸೆ ಬಡತನವೊ - ಮರುಳ ಮುನಿಯ ॥

ಮೃತಂ ಶರೀರಮುತ್ಸೃಜ್ಯ ಕಾಷ್ಠಲೋಷ್ಟಸಮಂ ಕ್ಷಿತೌ ।
ವಿಮುಖಾ ಬಾಂಧವಾ ಯಾಂತಿ ಧರ್ಮಸ್ತಮನುಗಚ್ಛತಿ ॥ ೩೨ ॥

— *ಮನುಸ್ಮೃತಿ, ೪-೨೪೧*

"ಸತ್ತಮೇಲೆ ಈ ಶರೀರವನ್ನು ಕಟ್ಟಿಗೆ, ಮಣ್ಣುಹೆಂಟೆಗೆ ಸಮವೆಂದು ಭಾವಿಸಿ ಬಂಧುಗಳೆಲ್ಲರೂ ಅದನ್ನು ಶ್ಮಶಾನಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ವಿಸರ್ಜಿಸಿ ವಿಮುಖರಾಗಿ ಹೊರಟುಹೋಗುತ್ತಾರೆ. ಧರ್ಮವು ಮಾತ್ರ ಸತ್ತವನನ್ನು ಹಿಂಬಾಲಿಸಿ ಬರುತ್ತದೆ."

ಪಾಂಡವರು ರಾಜ್ಯಾಧಿಕಾರವನ್ನು ತ್ಯಜಿಸಿ ಮಹಾಪ್ರಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ಹೊರಟಾಗ ಅವರ ಹಿಂದೆಯೇ ನಾಯಿಯೊಂದು ಬಂದಿತೆಂದು ಮಹಾಭಾರತದಲ್ಲಿದೆ. ಆ ನಾಯಿಯೇ ಧರ್ಮಪುರುಷನಾಗಿದ್ದನು. ಮೇಲ್ಕಂಡ ಶ್ಲೋಕದ ಪ್ರತಿಧ್ವನಿ ಅದು. ಧರ್ಮನಿಷ್ಠ ನೆನಿಸಿದ ಯುಧಿಷ್ಠಿರನೊಬ್ಬನನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಉಳಿದವರೆಲ್ಲರೂ ದಾರಿಯಲ್ಲಿ ಕುಸಿದು ಬಿದ್ದರು. ಭೀಮಾರ್ಜುನರಿಗೆ ಸಹ ನಡೆಯಲೂ ಕಾಲಿನಲ್ಲಿ ಶಕ್ತಿ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಅವರ ಪರಾಕ್ರಮ ಕೊನೆಗೊಂಡಿತು. ಯುಧಿಷ್ಠಿರನು ಮುಂದೆ ಹೋಗುತ್ತಲೇ ಇದ್ದನು. ನಾಯಿ ಹಿಂಬಾಲಿಸಿ ಬಂದಿತ್ತು.

ಇಂತಹ ನೂರಾರು ಉದಾಹರಣೆಗಳು ಕಣ್ಣುಮುಂದಿದ್ದರೂ ಜನತೆಗೆ 'ಧರ್ಮ, ನೀತಿ, ನ್ಯಾಯ' ಎನ್ನುವುದು ಅದೇಕೋ ಹಿಡಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಅದು ಬಾಯಿಯಲ್ಲಿ ಉಳಿಯುತ್ತದೆಯೇ ಹೊರತು ಗಂಟಲಲ್ಲಿ ಇಳಿಯುವುದಿಲ್ಲ, ಕೈ ಕಾಲುಗಳವರೆಗೆ ಹರಿಯುವುದಿಲ್ಲ. ''ಅರ್ಥೋಽಸ್ತು ನಃ ಕೇವಲಂ'' ಎಂಬುದೇ ಅನುಕರಣೀಯವಾದ ಪರಮಾದರ್ಶವಾಗಿಬಿಡುತ್ತದೆ. ವ್ಯಾಸಮುನಿಗಳು ಕೌರವರಿಗೆ ಒಂದಲ್ಲ-ಹತ್ತು ಸಲ ನೀತಿಯನ್ನು ಉಪದೇಶಿಸಿದರು. ಧರ್ಮದಿಂದಲೇ ಅರ್ಥ-ಕಾಮಗಳನ್ನು ಪಡೆಯಬೇಕೆಂದೂ ಧರ್ಮಾರ್ಜಿತವಾದ ಧನವು ಸ್ಥಿರವಾಗಿ ನಿಲ್ಲುವುದೆಂದೂ ಉಪದೇಶಿಸಿದರು. ದುರ್ಯೋಧನನು ಅವರ ಬೋಧೆಯನ್ನು ಕಿವಿಯ ಮೇಲೂ ಹಾಕಿಕೊಳ್ಳಲಿಲ್ಲ. ದಾಯಾದಮಾತ್ಸರ್ಯವು ಪ್ರಬಲವಾಗಿ ನಿಂತು ಕ್ಷತ್ರಿಯಕುಲಕ್ಕೆ ಮಾರಕವಾಗಿಬಿಟ್ಟಿತು. ವ್ಯಾಸರು 'ನ ಚ ಕಶ್ಚಿತ್ ಶೃಣೋತಿ ಮೇ - ಒಬ್ಬನೂ ನನ್ನ ಮಾತನ್ನು ಕೇಳುವುದಿಲ್ಲ'' ಎಂದು ಉದ್ಗರಿಸಿದರು.

ದುರ್ಯೋಧನನು ''ನಾನು ಹೋಗುತ್ತಿರುವುದು ಅಧರ್ಮದ ದಾರಿಯಲ್ಲಿ ಎಂಬುದು ನನಗೆ ಗೊತ್ತಿದೆ. ಆದರೂ ಅದನ್ನು ಬಿಡಲು ಮನಸ್ಸಾಗುವುದಿಲ್ಲ - ಜಾನಾಮ್ಯಧರ್ಮಂ, ನ ಚ ಮೇ ನಿವೃತ್ತಿಃ'' ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾನೆ. ಅವನನ್ನು ಹುರಿದುಂಬಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಕರ್ಣನು ''ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ನಮಗೆ ಜಯವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಅರ್ಜುನನ ಗಾಂಡೀವಧನುಸ್ಸಿನ ಜ್ವಾಲೆಯಲ್ಲಿ ನಾವೆಲ್ಲರೂ ಸಿಕ್ಕಿ ಸಾಯುತ್ತೇವೆ.

ಇದರಲ್ಲಿ ಸಂದೇಹವೇ ಇಲ್ಲ - ಗಾಂಡೀವಾಗ್ನಿಂ ಪ್ರವೇಕ್ಷ್ಯಾಮಃ ಇತಿ ಮೇ ನಾಸ್ತಿ ಸಂಶಯಃ'' ಎಂದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ನುಡಿದಿದ್ದಾನೆ. ಆದರೂ ತನ್ನ ಹಟವನ್ನು ತ್ಯಜಿಸಲಿಲ್ಲ.

ಮಾನವನ ದುರ್ಮಾರ್ಗಪ್ರವೃತ್ತಿಗೆ ನಿಮಿತ್ತವೇನು? ಅಹಂಕಾರ-ಮಮಕಾರಗಳ ಪ್ರಾಬಲ್ಯವೇ ನಿಮಿತ್ತವಲ್ಲದೆ ಇನ್ನೊಂದಿರಲಾರದು. ನಾನು, ನಾನು (ಅಹಂ, ಅಹಂ) ಎಂಬ ಅಹಂಕಾರದಿಂದ ನನ್ನ, ನನ್ನ (ಮೇ, ಮೇ) ಎಂಬ ಮಮಕಾರ ಹುಟ್ಟುತ್ತದೆ. ಮನುಷ್ಯನು ಮೇ ಮೇ ಎಂದು ಮೇಕೆಯಂತೆ ಕಿರಿಚುತ್ತಲೇ ಕಟುಕನಾಗಿ ಬರುವ ಯಮನ ದಂಡಕ್ಕೆ ಬಲಿಯಾಗುತ್ತಾನೆ. ಯಾರಿಗಾಗಿ 'ಮೇ, ಮೇ' ಎನ್ನುತ್ತಿದ್ದನೋ ಆ ಹೆಂಡತಿ, ಮಕ್ಕಳು, ಬಾಂಧವರೆಲ್ಲರೂ ಸತ್ತವನನ್ನು ಒಣ ಕಟ್ಟಿಗೆಯೆಂದು ಭಾವಿಸಿ ಬೆಂಕಿಗೆ ಹಾಕಿ ಅಥವಾ ಮಣ್ಣುಹೆಂಟೆಯೋ ಎಂಬಂತೆ ಮಣ್ಣುಪಾಲು ಮಾಡಿ, ಹಿಂತಿರುಗಿ ನೋಡದೆ ಹೊರಟುಹೋಗುತ್ತಾರೆ.

ಋಣಾನಿ ತ್ರೀಣ್ಯಪಾಕೃತ್ಯ ಮನೋ ಮೋಕ್ಷೇ ನಿವೇಶಯೇತ್ ।
ಅನಪಾಕೃತ್ಯ ಮೋಕ್ಷಂ ತು ಸೇವಮಾನೋ ವ್ರಜತ್ಯಧಃ ॥ ೩೩ ॥

— *ಮನುಸ್ಮೃತಿ, ೬-೩೫*

''ಮೂರು ಋಣಗಳನ್ನು ತೀರಿಸಿದ ಮೇಲೆ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಮೋಕ್ಷದ ಕಡೆಗೆ ತಿರುಗಿಸಬೇಕು. ಈ ಋಣಗಳನ್ನು ತೀರಿಸದೆ ಮೋಕ್ಷಮಾರ್ಗವನ್ನಾಶ್ರಯಿಸತಕ್ಕವನು ಪತಿತನಾಗುತ್ತಾನೆ.''

ಮಾನವಜನ್ಮದ ಗುರಿ ಮೋಕ್ಷವೇ ಹೌದು. ಅದೇ ಪರಮಪುರುಷಾರ್ಥವೆಂದು ನಮ್ಮ ಧರ್ಮಗ್ರಂಥಗಳು ಹೇಳುತ್ತವೆ. ಮೋಕ್ಷಮಾರ್ಗವೆಂದರೆ ಇಲ್ಲಿ ಸಂನ್ಯಾಸಿಯಾಗುವುದು. ಜನರೆಲ್ಲ ಸಂನ್ಯಾಸಿಗಳಾಗುತ್ತಹೋದರೆ ಜಗದ್ವ್ಯವಹಾರ ನಡೆಯುವುದೆಂತು? ಅಲ್ಲದೆ ಸಂನ್ಯಾಸಿಯಾಗಲು ತಕ್ಕ ಯೋಗ್ಯತೆ ಬೇಕು; ಎಲ್ಲ ಬಯಕೆಗಳನ್ನೂ ತೊರೆದ ವೈರಾಗ್ಯವಿರಬೇಕು. ಮೂರು ಋಣಗಳನ್ನು ತೀರಿಸಿದ ಮೇಲೆ ವೈರಾಗ್ಯ ಹುಟ್ಟಿದರೆ ಸಂನ್ಯಾಸಿಯಾಗಬಹುದು.

ದೇವಋಣ, ಋಷಿಋಣ, ಪಿತೃಋಣ-ಇವು ಮೂರು ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬನೂ ಹುಟ್ಟುವಾಗಲೇ ಕಟ್ಟಿಕೊಂಡು ಬಂದ ಸಾಲಗಳು. ಹುಟ್ಟುವಾಗಲೇ ನಮಗೆ ಹಾಲು, ಹಾಸಿಗೆ, ನೀರು, ಗಾಳಿ, ಬೆಳಕು, ಆರೈಕೆ ಮಾಡತಕ್ಕ ಜನ - ಇವೆಲ್ಲವೂ ಸಿದ್ಧವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಮುಂದೆ ಬೆಳೆಯುವಾಗ ಇಂತಹವು ಇನ್ನೆಷ್ಟೋ! ಇವೆಲ್ಲವನ್ನೂ ಒದಗಿಸಿದವನು ದೇವರೆಂದು ಹಿರಿಯರ ನಂಬಿಕೆ. ಇದು ದೇವಋಣ. ಎಲ್ಲವೂ ಅವನ ಸೃಷ್ಟಿಯೇ ಆಗಿರುವಾಗ ಯಾವುದನ್ನು ಅವನಿಗೆ ಕೊಟ್ಟು ಸಾಲವನ್ನು ತೀರಿಸಬಲ್ಲೆವು? ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಪೂಜೆ, ಯಜ್ಞ-ಮುಂತಾದ ಕಲ್ಪನೆ; ದೈವಭಕ್ತಿ, ಸಚ್ಚಾರಿತ್ರ-ಇವೆರಡು ಕಾರ್ಯಗಳು. ದೈವಭಕ್ತಿ ಇಲ್ಲದೆ ಧರ್ಮದಲ್ಲಿ ಶ್ರದ್ಧೆ ಹುಟ್ಟದು. ಧರ್ಮಶ್ರದ್ಧೆ ಇಲ್ಲದೆ ಸಚ್ಚಾರಿತ್ರವು ಮೂಡದು.

ವೇದ, ವೇದಾಂತಾದಿದರ್ಶನಗಳು, ರಾಮಾಯಣ, ಮಹಾಭಾರತ ಮುಂತಾದ ವುಗಳಿಂದ ನಾವು ಪಡೆದ ಪ್ರಯೋಜನ ಅಪಾರವಾದದ್ದು. ಪ್ರತಿಫಲದ ಬಯಕೆಯೂ ಇಲ್ಲದೆ ಮಾನವಜಾತಿಯ ಒಳಿತಿಗಾಗಿ, ಜ್ಞಾನಾಭಿವೃದ್ಧಿಗಾಗಿ ಅವನ್ನು ನಮಗೆ ನೀಡಿದವರು ಋಷಿಗಳು. ಪಶುಜಾತಿಯಿಂದ ಮಾನವನನ್ನು ಬೇರ್ಪಡಿಸಿ ಅವನಲ್ಲೊಂದು ಹೆಚ್ಚುಗಾರಿಕೆಯನ್ನು ತುಂಬಿದವರು ಜ್ಞಾನಪ್ರದರಾದ ಋಷಿಗಳು. ವಿಜ್ಞಾನಿಗಳೂ ಒಂದು ದೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಋಷಿಗಳೇ. ಇವರೆಲ್ಲರಿಂದ ಉಪಕಾರವನ್ನು ಪಡೆದ ಮನುಷ್ಯನು ಇವರೆಲ್ಲರಿಗೂ ಋಣಿಯಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಈ ಸಾಲವನ್ನು ತೀರಿಸುವುದು ಹೇಗೆ? ಈ ವಿದ್ಯೆಯನ್ನು ಉಳಿಸಿ, ಬೆಳೆಸಿ, ಮುಂದಿನ ಪೀಳಿಗೆಗೆ ನೀಡುವುದೇ ಸಾಲತೀರಿಸುವ ವಿಧಾನ. 'ಸ್ವಾಧ್ಯಾಯಪ್ರವಚನಾಭ್ಯಾಂ ನ ಪ್ರಮದಿತವ್ಯಂ' ಎಂಬ ಉಪನಿಷತ್ತಿನ ಆದೇಶವನ್ನು ಪಾಲಿಸಿದರೆ ಋಷಿಋಣದಿಂದ ವಿಮೋಚನೆ ದೊರೆಯುತ್ತದೆ.

ಮೂರನೆಯದು ಪಿತೃಋಣ. ಮದುವೆಯಾಗಿ ಸಂತಾನವನ್ನು ಬೆಳೆಸುವುದರಿಂದ ಈ ಋಣವು ತೀರುವುದೆಂದು ಮನು ಹೇಳಿದ್ದಾನೆ. ಇದನ್ನು ಲಘುವಾಗಿ ಭಾವಿಸತಕ್ಕದ್ದಲ್ಲ. ಸಂತಾನಾಭಿವೃದ್ಧಿಯು ಪಶುಪಕ್ಷಿಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಗಿಡಮರಬಳ್ಳಿ

ಗಳಲ್ಲಿಯೂ ವ್ಯಾಪಿಸಿರುವ ಪ್ರಕೃತಿನಿಯಮ. ಮಾನವನಲ್ಲೊಂದು ವಿಶೇಷ ಉಂಟು. ವಿಧಿನಿಯಮಗಳಂತೆ ಮದುವೆಯಾಗಿಯೇ ಸಂತಾನವನ್ನು ಬೆಳೆಸತಕ್ಕದ್ದು. ಅದಿಲ್ಲದೆ ಪಶುವೃತ್ತಿಗೆ ಇಳಿದರೆ, ಅನೈತಿಕತೆಯು ತುಂಬಿ ಸಮಾಜವು ಅಲ್ಲೋಲಕಲ್ಲೋಲ ವಾದೀತು. ಆ ಅನರ್ಥವನ್ನು ತಪ್ಪಿಸಿ, ವಿಧಿಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಮದುವೆಯಾಗಬೇಕೆಂಬ ನಿರ್ಬಂಧವನ್ನು ಹೇರುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಪಿತೃಋಣದ ಕಲ್ಪನೆ. ಇನ್ನೂ ಹಲವಾರು ಪ್ರಯೋಜನಗಳುಂಟು. ತಂದೆಯು ಕಲಿತ ವಿದ್ಯೆ ಸುಲಭವಾಗಿ ಮಕ್ಕಳಲ್ಲಿ ಫಲಿಸುತ್ತದೆ. ನೆಯ್ಗೆಯವರ ಮಗ ನೆಯ್ಗೆಯನ್ನೂ ಅಕ್ಕಸಾಲಿಗನ ಮಗ ಆಭರಣ ಮಾಡುವ ವೃತ್ತಿಯನ್ನೂ ಸುಲಭವಾಗಿ ಕಲಿತು ಮುಂದುವರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಈ ಪ್ರಕಾರ ಎಲ್ಲ ವೃತ್ತಿಗಳೂ ಮುಂದಿನ ಪೀಳಿಗೆಗೆ ಸಂಕ್ರಾಂತವಾಗುತ್ತಹೋಗುವುದರಿಂದ ಸಮಾಜ ದಲ್ಲೊಂದು ಸಮತೋಲನ ಏರ್ಪಡುತ್ತದೆ.

ಈ ಮೂರು ಋಣಗಳು ಆಯಾ ವ್ಯಕ್ತಿಗೂ ಕುಟುಂಬಕ್ಕೂ ಸಮಾಜಕ್ಕೂ ಉತ್ಸಾಹಶಕ್ತಿಯನ್ನು ತುಂಬಿ ಜೀವನಶ್ರದ್ಧೆಯನ್ನು ಬೆಳೆಸತಕ್ಕವು; ತಾತ್ಕಾಲಿಕವಾಗಿ ಒಣವೈರಾಗ್ಯವನ್ನು ದೂರೀಕರಿಸಿ ಸಮಾಜದ ರಕ್ಷಣೆಗೂ ಸಮೃದ್ಧಿಗೂ ಅತ್ಯಾವಶ್ಯಕವಾದವು.

ಶೀತವಾತಾತಪಕ್ಲೇಶಾನ್ ಸಹಂತೇ ಯೇ ಪರಾಶ್ರಿತಾಃ।
ತದಂಶೇನಾಪಿ ಮೇಧಾವೀ ತಪಸ್ತಪ್ತ್ವಾ ಸುಖೀ ಭವೇತ್ ॥ ೩೪ ॥

— *ಹಿತೋಪದೇಶ, ಸುಹೃದ್ಭೇದ - ೧೮*

"ಜನರು ಸೇವೆಗಾಗಿ ಪರರನ್ನಾಶ್ರಯಿಸಿ ಚಳಿ-ಗಾಳಿ-ಬಿಸಿಲುಗಳಿಂದಾಗುವ ವಿವಿಧ ಕಷ್ಟಗಳನ್ನು ಅನುಭವಿಸುತ್ತಾರೆ. ಬುದ್ಧಿಶಾಲಿಯಾದವನು ಆ ಕಷ್ಟಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು ಅಂಶವನ್ನಾದರೂ ಸಹಿಸಿಕೊಂಡು ತಪಸ್ಸು ಮಾಡಿದರೆ ಸುಖಿಯಾಗಿರಬಹುದು!"

ಮನುಷ್ಯನು ಹೊಟ್ಟೆಪಾಡಿಗಾಗಿ ಯಾವುದಾದರೊಂದು ವೃತ್ತಿಯನ್ನು

ಆಶ್ರಯಿಸಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ತನ್ನ ಯೋಗ್ಯತೆ-ಅರ್ಹತೆಗಳಿಗೆ ತಕ್ಕಂತೆ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ವೃತ್ತಿಯನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಬೇಕು. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಸೇವಾವೃತ್ತಿ ಒಂದು ಬಗೆಯದು. ದಿನಗೂಲಿಯನ್ನೋ ಮಾಸಿಕವೇತನವನ್ನೋ ಪಡೆದು ಮಾಡಬೇಕಾದ ಕೆಲಸ ಅದು. ಒಡೆಯನ ಅಪ್ಪಣೆಯಂತೆ, ಅವನ ಇಚ್ಛೆಯಂತೆ ಸಲ್ಲಿಸಬೇಕಾದ ಸೇವೆ ಅದು. ಅವನು ಹೇಳಿದ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಹೇಳಿದ ಸ್ಥಳಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ ಕೆಲಸ ಮಾಡಬೇಕು. ನೆಲವನ್ನು ಅಗೆಯುವುದು, ಮರವನ್ನು ಕಡಿಯುವುದು, ಇಟ್ಟಿಗೆಯನ್ನು ಹೊರುವುದು, ಕಲ್ಲನ್ನು ಕೆತ್ತುವುದು - ಸುಲಭವಾದ ಕಾರ್ಯವೇನಲ್ಲ. ಚಳಿ, ಬಿಸಿಲುಗಳ ಲೆಕ್ಕವಿಲ್ಲದೆ ಶ್ರಮಿಸಬೇಕಾದದ್ದು ಕಷ್ಟದಾಯಕವೆಂಬುದು ಸ್ಪಷ್ಟ.

ಇನ್ನು ಗುಮಾಸ್ತ, ಉಪಾಧ್ಯಾಯ, ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಅಧಿಕಾರ - ಇವೇನು ಸುಲಭವಾದವುಗಳೇನು? ನ್ಯಾಯಾಧಿಪತಿ, ಮಂತ್ರಿ, ಮುಖ್ಯಮಂತ್ರಿ - ಈ ಹುದ್ದೆಗಳೇನು ಸುಖದಾಯಕಗಳೆ? ಅನ್ಯರ ದೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಸಾಪೇಕ್ಷವಾಗಿ ಹಾಗೆನ್ನಿಸಬಹುದೇ ಹೊರತು ಅವೂ ಕ್ಲೇಶದಾಯಕಗಳೇ. ಜವಾಬ್ದಾರಿ, ಚಡಪಡಿಸುವುದು, ಮನೋವ್ಯಾಕುಲತೆ ಮುಂತಾದವು ಅವರಿಗೂ ತಪ್ಪಿದ್ದಲ್ಲ. ಕೃಷಿ, ವಾಣಿಜ್ಯ, ವಕಾಲತ್ತು - ಮುಂತಾದವು ಸ್ವತಂತ್ರ ವೃತ್ತಿಗಳೆಂದೂ ಆ ವೃತ್ತಿಯವರು ಸ್ವತಂತ್ರರಾದ್ದರಿಂದ ಪರಾಧೀನತೆಯ ಕಷ್ಟವಿಲ್ಲವೆಂದೂ ಕೆಲವರು ತಿಳಿದುಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ. ರೈತ, ವ್ಯಾಪಾರಿ, ವಕೀಲ ಮೊದಲಾದವರು ''ನಾವು ಸ್ವತಂತ್ರರು'' ಎಂದು ಹೇಳಿಕೊಳ್ಳುವುದುಂಟು. ಅದೊಂದು ಭ್ರಮೆಯೇ ಹೊರತು ಸತ್ಯವಲ್ಲ. ಅವರೆಲ್ಲರೂ ಪರಾಶ್ರಿತರೇ. ಅವರೆಲ್ಲರೂ ಗಿರಾಕಿಗಳಿಗೆ ಅಧೀನರೇ. ಆಹಾರಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಬೆಳೆಯುವುದೂ ಸುಲಭವಲ್ಲ. ಬೆಳೆದ ಮಾತ್ರದಿಂದ ಅವನ ಜೀವನವೂ ನಡೆಯದು. ಆ ಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಕೊಳ್ಳತಕ್ಕವರು ಬೇಕು. ವ್ಯಾಪಾರಿ, ವಕೀಲ, ವೈದ್ಯ ಇವರೆಲ್ಲರೂ ಪರಾಶ್ರಿತರೇ. ಗಿರಾಕಿಗಳ ಇಚ್ಛೆಯಂತೆ ಅವರಿಗೆ ಹಿತಕರವಾದ ಸೇವೆಯನ್ನು ಸಲ್ಲಿಸುತ್ತಿದ್ದರೆ ಮಾತ್ರ ಅವರ ಬದುಕು ಸಾಗುತ್ತದೆ. ಕಳ್ಳತನ, ದರೋಡೆಗಳೂ ಸಹ ಕಷ್ಟಕರವಾದವು, ಭಯಾನ್ವಿತವಾದವು.

ಹೀಗೆ ವಿಶ್ಲೇಷಣೆ ಮಾಡಿ ನೋಡಿದಾಗ, ಸುಭಾಷಿತಕಾರನಾದ ಭರ್ತೃಹರಿಯು ಹೇಳಿರುವ ''ಸರ್ವಂ ವಸ್ತು ಭಯಾನ್ವಿತಂ ಭುವಿ ನೃಣಾಂ ವೈರಾಗ್ಯಮೇವಾಭಯಂ'' - ''ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಸಮಸ್ತ ವಸ್ತುವೂ ಭಯಾನ್ವಿತವಾದದ್ದು - ಕಷ್ಟದಾಯಕವಾದದ್ದು; ವೈರಾಗ್ಯವೊಂದೇ ಭಯವಿಲ್ಲದ್ದು'' ಎಂಬ ಸೂಕ್ತಿಯ ಯಥಾರ್ಥತೆ ಅರಿವಿಗೆ ಬರುತ್ತದೆ. ಚಿತ್ತಶಾಂತಿಯೇ ವೈರಾಗ್ಯ. ಅದಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾದದ್ದು ತಪಸ್ಸು.

ತಪಸ್ಸಿಗಾಗಿ ಕಾಡಿಗೆ ಹೋಗಬೇಕಾದ್ದಿಲ್ಲ. ಪ್ರತಿದಿನ ಸ್ವಲ್ಪ ಹೊತ್ತಾದರೂ ದೇವತಾರ್ಚನೆ, ಅಧ್ಯಾತ್ಮಗ್ರಂಥಗಳ ಅವಲೋಕನ, ಧ್ಯಾನ - ಇವುಗಳಲ್ಲೊಂದು ಸಾಕು. ಎಲ್ಲ ಕಷ್ಟಗಳಿಂದಲೂ ಮನುಷ್ಯನನ್ನು ರಕ್ಷಿಸಬಲ್ಲದು.

ಅನ್ಯಮಾಶ್ರಯತೇ ಲಕ್ಷ್ಮೀಸ್ತ್ವನ್ಯಮನ್ಯಂ ಚ ಮೇದಿನೀ ।
ಅನನ್ಯಗಾಮಿನೀ ಪುಂಸಾಂ ಕೀರ್ತಿರೇಕಾ ಪತಿವ್ರತಾ ॥ ೩೫॥

— *ಸಮಯೋಚಿತಪದ್ಯಮಾಲಿಕಾ*

''ಲಕ್ಷ್ಮಿಯು ಒಬ್ಬನನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಇನ್ನೊಬ್ಬನ ಬಳಿಗೆ ಹೋಗಿ ಅವನನ್ನು ಆಶ್ರಯಿಸುತ್ತಾಳೆ. ಭೂಮಿಯೂ ಅಷ್ಟೆ, ಮತ್ತೊಬ್ಬನನ್ನು ಹುಡುಕುತ್ತ ಹೋಗುತ್ತಾಳೆ. ಆದರೆ ಕೀರ್ತಿಯು ಮಾತ್ರ ಹಾಗಲ್ಲ. ಯಾರನ್ನು ವರಿಸುತ್ತಾಳೋ ಅವನಲ್ಲಿಯೇ ಅನುರಕ್ತಳಾಗಿರುತ್ತಾಳೆ. ಅವಳೊಬ್ಬಳೇ ಪತಿವ್ರತೆ.''

ಮನುಷ್ಯನು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಪ್ರೀತಿಸುವುದು ಮೂವರನ್ನು: ಒಬ್ಬಳು ಲಕ್ಷ್ಮೀ, ಇನ್ನೊಬ್ಬಳು ಭೂದೇವಿ, ಮತ್ತೊಬ್ಬಳು ಕೀರ್ತಿ. ಮೂವರೂ ಸ್ತ್ರೀಯರೇ. ಲಕ್ಷ್ಮಿಯು ಚಂಚಲೆಯೆಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಐಶ್ವರ್ಯವು ಯಾರಲ್ಲಿ ಸ್ಥಿರವಾಗಿ ನಿಂತೀತು? ಚೋರಭಯ, ರಾಜಭಯ, ಶತ್ರುಭಯ - ಮುಂತಾದ ಭಯವು ತಪ್ಪಿದ್ದಲ್ಲ. ಅವಳು ಒಲಿದುಬಂದಾಗ ಅವಳನ್ನು ಪಾಲಿಸುವುದು ಕಷ್ಟ, ತೊರೆದುಹೋದಾಗ ವಿರಹದುಃಖ !

ಸುಖಾತ್ತು ಯೋ ಯಾತಿ ನರೋ ದರಿದ್ರತಾಂ
ಮೃತಃ ಶರೀರೇಣ ಧೃತಃ ಸ ಜೀವತಿ ॥

''ಐಶ್ವರ್ಯದ ಸುಖವು ಹೋಗಿ ಯಾವನು ದರಿದ್ರನಾಗುತ್ತಾನೋ, ಅವನು ಸತ್ತವನೇ! ದೇಹವು ಮಾತ್ರ ಉಳಿದಿರುತ್ತದೆ.'' ಯಾವ ಭಯದಿಂದ ತಪ್ಪಿಸಿಕೊಂಡರೂ ಯಮನ ಪಾಶದಿಂದ ತಪ್ಪಿಸಿಕೊಳ್ಳಲಾರ. ಸತ್ತಮೇಲೆ ಸರ್ವಶೂನ್ಯ. ಒಂದು ಬಿಡಿಗಾಸೂ ಅವನ ಜೊತೆಗೆ ಹೋಗದು.

ಹೈದರಾಬಾದ್ ನಿಜಾಮನ ಒಡವೆಗಳ ರಾಶಿಯನ್ನು ಈಚೆಗೆ ಪ್ರದರ್ಶನಕ್ಕೆ ಇಟ್ಟಿದ್ದರು. ಪ್ರೇಕ್ಷಕರು ಹೋಗಿ ನೋಡಿ ಆಶ್ಚರ್ಯಪಡಬಹುದು, ಸಂತೋಷಿಸಬಹುದು. ಆಮೇಲೆ ಹೊಟ್ಟೆಕಿಚ್ಚಿನಿಂದ ನೊಂದುಕೊಳ್ಳಬಹುದು! ಪ್ರೇಕ್ಷಕರಿಗೆ ಸಿಗುವುದಿಲ್ಲ, ನಿಜಾಮನಿಗೆ ದೊರೆಯುವುದಿಲ್ಲ. ಆತನ ಮೇದಿನಿಯೂ (ರಾಜ್ಯವೂ) ಅನ್ಯರ ಪಾಲಾಯಿತು; ಅವನ ಮಕ್ಕಳಿಗೂ ದೊರೆಯಲಿಲ್ಲ. ಈ ಭೂದೇವಿಯನ್ನು ಯಾರುಯಾರು ಎಷ್ಟೆಷ್ಟು ವರ್ಷ ಆಳಿ ತೊರೆದುಹೋದರೋ ಲೆಕ್ಕವಿಲ್ಲ. ಅವಳು ಬಂದಬಂದವರ ಜೊತೆ ಮೆರೆಯುತ್ತಲೇ ಇದ್ದಾಳೆ.

ಆದರೆ ಕೀರ್ತಿಯೊಬ್ಬಳು ಪತಿವ್ರತೆ. ಅವಳು ಒಲಿದು ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಮಾಲೆಯನ್ನು ಹಾಕಳು. ಲಕ್ಷ್ಮಿಯನ್ನೊಲಿಸಬಹುದು, ಭೂಮಿಯನ್ನು ಒಲಿಸಬಹುದು. ಕೀರ್ತಿಯನ್ನು ಒಲಿಸುವುದು ಮಾತ್ರ ಕಠಿಣ. ಲಕ್ಷ್ಮಿಯಾಗಲಿ ಮೇದಿನಿಯಾಗಲಿ ಪಿತ್ರಾರ್ಜಿತವಾಗಿ ಮಗನಿಗೆ ಸುಲಭವಾಗಿ ಬಂದೀತು. ಕೀರ್ತಿಯು ಮಾತ್ರ ಪಿತ್ರಾರ್ಜಿತವಾಗುವುದೇ ಇಲ್ಲ. ಅದು ಯಾವಾಗಲೂ ಸ್ವಾರ್ಜಿತ : ವಿದ್ಯೆ ಇದ್ದಂತೆ. ವಿದ್ಯೆಯಿಂದ ಕೃತಿ, ಕೃತಿಯಿಂದ ಕೀರ್ತಿ. ವ್ಯಾಸ, ವಾಲ್ಮೀಕಿ, ಕಾಳಿದಾಸ, ಪಂಪ,ರನ್ನ, ಗದುಗಿನ ನಾರಣಪ್ಪ ಮುಂತಾದ ಮಹಾಕವಿಗಳ ಕೃತಿಗಳು ಅವರಿಗೆ ಶಾಶ್ವತವಾದ ಕೀರ್ತಿಯನ್ನು ಗಳಿಸಿಕೊಟ್ಟಿವೆ. ಕವಿಗಳು ಕಣ್ಮುಚ್ಚಿದರೂ ಕೃತಿಗಳನ್ನೋದಿದ ಜನರ ಸ್ತುತಿ ಇದ್ದೇ ಇರುತ್ತದೆ. ಕಾವ್ಯದ ಪ್ರಯೋಜನವನ್ನು ಹೇಳುವಾಗ 'ಕಾವ್ಯಂ ಯಶಸೇಽರ್ಥಕೃತೇ....' ಎಂಬಲ್ಲಿ ಯಶಸ್ಸನ್ನು ಮೊದಲು ಹೇಳಿರುವುದು ಯಶಸ್ಸಿನ ಪ್ರಾಧಾನ್ಯವನ್ನು ಕೀರ್ತಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ. ಕೃತಿ

ಇರುವವರೆಗೆ ಕೀರ್ತಿ ಇದ್ದೇ ಇರುತ್ತದೆ.

ಅಸಂಕಲ್ಪಾಜ್ಜಯೇತ್ ಕಾಮಂ ಕ್ರೋಧಂ ಕಾಮವಿವರ್ಜನಾತ್ ।
ಅರ್ಥಾನರ್ಥೇಕ್ಷಯಾ ಲೋಭಂ ಭಯಂ ತತ್ತ್ವವಿಮರ್ಶನಾತ್ ॥ ೩೬ ॥

— *ಭಾಗವತ, ೭-೧೫-೨೨*

''ಭೋಗವಿಷಯಗಳ ಚಿಂತನೆಯನ್ನು ಬಿಡುವುದರಿಂದ ಕಾಮವನ್ನು ಗೆಲ್ಲಬೇಕು. ಹೀಗೆ ಕಾಮವನ್ನು ವರ್ಜಿಸುವುದರಿಂದ ಸಿಟ್ಟನ್ನು ಜಯಿಸಬಹುದು. ಹಣದಿಂದಾಗುವ ಅನರ್ಥಗಳನ್ನು ಪರ್ಯಾಲೋಚಿಸಿ ಲೋಭವನ್ನೂ ಪರಮಾರ್ಥವನ್ನೂ ವಿಮರ್ಶಿಸಿ ಭಯವನ್ನು ಜಯಿಸಬೇಕು.''

ಕಾಮ, ಕ್ರೋಧ, ಲೋಭ, ಮೋಹ, ಮದ, ಮತ್ಸರ - ಈ ಆರನ್ನು ಅರಿಷಡ್ವರ್ಗಗಳೆಂದು ಕರೆಯುವುದುಂಟು. ಇವು ಮನುಷ್ಯನಲ್ಲಿರಬಾರದ ಕೆಟ್ಟ ಗುಣಗಳು; ಮನುಷ್ಯ ಅಭ್ಯುದಯಕ್ಕೆ ವೈರಿಗಳು. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಮೊದಲನೆಯ ಮೂರು ಪ್ರಬಲವಾದವು. ಇವನ್ನು ಗೆದ್ದರೆ ಉಳಿದ ಮೂರು ತಾವಾಗಿ ಶಾಂತವಾಗುತ್ತವೆ. ಭಯದ ಸ್ವರೂಪ ಬೇರೆಯದು. ಇದು ಮನುಷ್ಯನ ಕಾರ್ಯೋತ್ಸಾಹವನ್ನು ಭಂಗಪಡಿಸಿ, ಆತನನ್ನು ಹೇಡಿಯನ್ನಾಗಿ ಮಾಡುವ ಸ್ವಭಾವ ಉಳ್ಳದ್ದು. ಆದ್ದರಿಂದ ಈ ನಾಲ್ಕನ್ನು ಗೆಲ್ಲುವ ಮಾರ್ಗವನ್ನು ನಾರದರು ಯುಧಿಷ್ಠಿರನಿಗೆ ಮೇಲ್ಕಂಡಂತೆ ಉಪದೇಶಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಶ್ರೇಯಸ್ಸನ್ನು ಬಯಸತಕ್ಕವನು ಕಾಮಕ್ರೋಧಾದಿಗಳನ್ನು ಗೆಲ್ಲಬೇಕು. ಅವುಗಳನ್ನು ಗೆಲ್ಲದೆ ಮನಃಶಾಂತಿ ಇಲ್ಲ. ಮನಃಶಾಂತಿಯಿಲ್ಲದಾಗ ಸುಖವೆಲ್ಲಿಯದು? ಸುಖಾಪೇಕ್ಷೆಯಿಂದ ಭೋಗಸಾಮಗ್ರಿಯನ್ನು ಬಯಸುವುದೇ ಕಾಮ. ಅದನ್ನು ಜಯಿಸುವುದು ಹೇಗೆ? ತಿಂಡಿಯ ಚಾಪಲ್ಯವಿರತಕ್ಕವನು ತಿನಿಸನ್ನೇ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಮೆಲುಕುಹಾಕುತ್ತಾನೆ. ಅದರಿಂದ ತಿನಿಸಿನ ಕಾಮ ಹೆಚ್ಚುತ್ತಲೇಹೋಗುತ್ತದೆ. ಇದು ಆಯುಧದಿಂದ ಗೆಲ್ಲಬಹುದಾದ ವೈರಿಯಲ್ಲ; ಔಷಧದಿಂದ ಶಮನವಾಗುವ

ರೋಗವೂ ಅಲ್ಲ. ಅಸಂಕಲ್ಪ ಒಂದೇ ಅದರ ಶಮನಕ್ಕೆ ಮಾರ್ಗ. ಅಸಂಕಲ್ಪವೆಂದರೆ ಆ ಭೋಗಸಾಮಗ್ರಿಯನ್ನು ಕುರಿತು ಚಿಂತಿಸದಿರುವುದು. ತಿಂಡಿಯ ಬಯಕೆ ಬಂದಾಗ ಯತ್ನದಿಂದ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಅನ್ಯತ್ರ ತಿರುಗಿಸಬೇಕು. ಅದೊಂದೇ ಕಾಮವನ್ನು ಗೆಲ್ಲುವ ಉಪಾಯ. ಕಾಮವನ್ನು ಗೆದ್ದರೆ ಕ್ರೋಧವನ್ನು ಗೆದ್ದಂತೆಯೇ. 'ಕಾಮ ಏಷ ಕ್ರೋಧ ಏಷ ರಜೋಗುಣಸಮುದ್ಭವಃ' ಎಂದು ಭಗವದ್ಗೀತೆಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದೆ. ಕಾಮಕ್ಕೆ ಯಾವುದೋ ನಿಮಿತ್ತದಿಂದ ಅಡ್ಡಿಯಾದರೆ ಕಾಮವೇ ಕ್ರೋಧವಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸುತ್ತದೆ. ಇವೆರಡೂ ಅನರ್ಥಕಾರಿಗಳು.

ಲೋಭವು ಆಸೆ-ಜಿಪುಣತೆಗಳ ಸಂಗಮದಿಂದ ಹುಟ್ಟುವ ವಿಕೃತಿ. ದುರ್ಮಾರ್ಗದಿಂದಾದರೂ ಧನಸಂಪಾದನೆ ಮಾಡಲು ಪ್ರೇರಿಸತಕ್ಕದ್ದು ಇದು. ಔದಾರ್ಯವನ್ನು ಅಡ್ಡಗಟ್ಟುವ ಸ್ವಭಾವವೂ ಇದರಲ್ಲಿದೆ. ಹಣವನ್ನು ಅನಾವಶ್ಯಕವಾಗಿ (ಅಗತ್ಯಕ್ಕಿಂತ ಅಧಿಕವಾಗಿ) ಕೂಡಿಹಾಕುವುದರಿಂದ ಯಾವ ಅನರ್ಥಗಳು, ವಿಪತ್ತುಗಳು ಅನ್ಯರಿಗೆ ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗಿವೆಯೆಂಬುದನ್ನು ಪರ್ಯಾಲೋಚಿಸುತ್ತಿದ್ದರೆ, ಲೋಭವು ಹಿಮ್ಮೆಟ್ಟುತ್ತದೆ. ಈ ಕಾಮಕ್ರೋಧಲೋಭಗಳೇ ಮನುಷ್ಯನ ಪ್ರಬಲ ವೈರಿಗಳು. ಇವನ್ನು ಜಯಿಸಿದಾಗ ಉಳಿದ ಮೋಹ, ಮದ, ಮತ್ಸರಗಳು ಸಹಜವಾಗಿ ಅಡಗಿಹೋಗುತ್ತವೆ.

ಭಯವು ಈ ಪ್ರಕಾರದ್ದಲ್ಲ, ಅಲ್ಪಕಾರಣಗಳಿಂದಾಗುವ ಹೆದರಿಕೆಯಲ್ಲ. ಅದು ಕ್ಷುದ್ರವಾದದ್ದು. ಅಧಿಕಾರ ಹೋಗುವುದೆಂಬ ಭಯ, ಮಹಾವಿಪತ್ತಿನ ಭಯ, ಮರಣಭಯ - ಇವು ಇಲ್ಲಿ ವಿವಕ್ಷಿತವಾದ ಭಯ. ಮನುಷ್ಯನ ಉತ್ಸಾಹಶಕ್ತಿಯನ್ನೆ ತಣ್ಣಗೆ ಮಾಡುವ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ ಇದಕ್ಕಿದೆ. ಇದು ಮಾನವನ ಏಳ್ಗೆಗೆ ಅಡ್ಡಗಟ್ಟೆ. ವೇದಾಂತವನ್ನೋದಿ ಪರಮಾರ್ಥವನ್ನು ಪರಿಶೀಲಿಸುವುದೊಂದೇ ಭಯದ ಪರಿಹಾರಕ್ಕೆ ಮಾರ್ಗ. ''ಆತ್ಮನಿಗೆ ಮರಣವಿಲ್ಲ. ಹಳೆಯ ಬಟ್ಟೆಯನ್ನೆಸೆದು ಹೊಸ ಬಟ್ಟೆಯನ್ನು ತೊಡುವಂತೆ, ಇನ್ನೊಂದು ಹೊಸ ಶರೀರವನ್ನು ಧರಿಸುವುದೇ ಮರಣ'' ಇತ್ಯಾದಿ ವಿಮರ್ಶನದಿಂದ ಭಯವನ್ನು ಗೆಲ್ಲಬೇಕು. ಇದು ನಾರದರ ಉಪದೇಶ.

ಗೋಶತಾದಪಿ ಗೋಕ್ಷೀರಂ ಪ್ರಸ್ಥಂ ಧಾನ್ಯಶತಾದಪಿ ।
ಪ್ರಾಸಾದಾದಪಿ ಖಟ್ವಾರ್ಧಂ ಶೇಷಾಃ ಪರವಿಭೂತಯಃ ॥ ೩೭॥

— ಮಹಾಭಾರತ

''ನೂರು ಹಸುಗಳಿದ್ದರೂ ಒಬ್ಬ ವ್ಯಕ್ತಿಯು ತಾನು ಬಳಸುವುದು ಒಂದು ಹಸುವಿನ ಹಾಲನ್ನು ಮಾತ್ರ. ನೂರು ಖಂಡುಗ ಅಕ್ಕಿಯಿದ್ದರೂ ತನಗೆ ಬೇಕಾದದ್ದು ಒಂದು ಸೇರು ಅಕ್ಕಿ. ದೊಡ್ಡ ಅರಮನೆಯಿದ್ದರೂ ತಾನು ಮಲಗುವುದು ಒಂದು ಮಂಚದ ಅರ್ಧಭಾಗದಲ್ಲಿ. ಉಳಿದುದೆಲ್ಲವೂ ಅನ್ಯರಿಗೆ ಸೇರಿದ ಸಂಪತ್ತು.''

ಎಲ್ಲದಕ್ಕೆ ಮಿತಿಯಿದ್ದರೂ ಮಾನವನ ಧನದ ಆಸೆಗೆ ಮಿತಿಯಿಲ್ಲ. ಮನುಷ್ಯನು 'ಹಣಮೆನಗೆ', 'ಧನಮೆನಗೆ' ಎಂದು ಮೇಕೆಯಂತೆ 'ಮೇ ಮೇ' ಎನ್ನುತ್ತಲೇ ಇರುತ್ತಾನೆ. ಹಣವು ಏತಕ್ಕಾಗಿ? ಸುಖಭೋಗಕ್ಕಾಗಿ. ಒಳ್ಳೆಯದು; ಇವನು ಎಷ್ಟು ತಿಂದಾನು? ಎಷ್ಟು ಕುಡಿದಾನು? ಎಷ್ಟು ಮೆರೆದಾನು? ತಾನಲ್ಲದೆ ತನ್ನ ಮಕ್ಕಳು, ಮೊಮ್ಮಕ್ಕಳು, ಮರಿಮಕ್ಕಳು ತಿಂದು ತೇಗಿದರೂ ಉಳಿದು ಬೆಳೆಯುತ್ತಲೇ ಇರುವಷ್ಟಿದ್ದರೂ ಇನ್ನೂ ಆಸೆ ತಪ್ಪುವುದಿಲ್ಲವೇಕೆ?

ಇನ್ನು ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸಿ ಜನರಿಗೆ ಉದ್ಯೋಗಾವಕಾಶಗಳನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸಿಕೊಡುವುದೆಂಬುದು ಉತ್ತಮ ಕಾರ್ಯವೇ ಹೌದು. ಅಲ್ಲಿಯೂ ದುಡಿಯುವವರನ್ನು ದೋಚಿ ಹಣವನ್ನು ಗಳಿಸುವ ಪ್ರವೃತ್ತಿಯೇನೂ ಕಡಮೆಯಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಇತರ ಧರ್ಮಕಾರ್ಯಗಳಿಗಾಗಿ ಮಾನವನು ದುಡಿಯುವುದಿಲ್ಲ. ಕೀರ್ತಿಲಾಭಕ್ಕಾಗಿಯೋ ಉಳಿದದ್ದನ್ನು ರಕ್ಷಿಸಿಕೊಳ್ಳಲಾರದೆಯೋ ಕೆಲವರು ಮಾತ್ರ ಧರ್ಮಕಾರ್ಯಗಳಿಗೆ ಬಳಸುವುದುಂಟು. ಮನುಷ್ಯನು ಒಂದು ಅಂಶವನ್ನು ನೆನಪಿನಲ್ಲಿಡಬೇಕು: ತಾನು ಬಳಸುವುದು, ತನಗೆ ಬೇಕಾದದ್ದು ಅತ್ಯಲ್ಪ, ಉಳಿದುದೆಲ್ಲವೂ ಪರರ ಪಾಲಾಗುತ್ತದೆ - ಎಂದು.

ಕೊಟ್ಟಿಗೆಯಲ್ಲಿ ನೂರು ಹಸುಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಿದ್ದರೂ ತನಗೆ, ತನ್ನ ಕುಟುಂಬಕ್ಕೆ ಬೇಕಾದದ್ದು ಒಂದು ಹಸುವಿನ ಹಾಲು. ಉಳಿದ ಹಾಲು ಅನ್ಯರಿಗೆ. ಪಣತದಲ್ಲಿ ಬತ್ತ, ಅಕ್ಕಿಗಳ ಮೂಟೆಗಳು ತುಂಬಿದ್ದರೂ ಈತನು ಅರ್ಧ ಕೆ.ಜಿ. ಅಕ್ಕಿಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚನ್ನು ಬಳಸಲಾರ. ಅರಮನೆಯಂತಹ ಭವ್ಯವಾದ ಬಂಗಲೆಯನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಿಕೊಂಡು ಬಂದವರಿಗೆ ತೋರಿಸುತ್ತ ಹೆಮ್ಮೆಪಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಬಹುದು. ಇವನು ಮಲಗುವುದು ಒಂದು ಕೋಣೆಯ ಒಂದು ಮಂಚದ ಅರ್ಧಭಾಗದಲ್ಲಿ! ಉಳಿದವುಗಳೆಲ್ಲವೂ ಅನ್ಯರ ಪಾಲಾದ ವೈಭವ ! ಮೃತ್ಯುವಂತೂ ಯಾರಿಗೂ ತಪ್ಪುವುದಿಲ್ಲವಷ್ಟೆ? ಆಗ, ಓ ಮಾನವ, ನೀನು ಉಟ್ಟ ಬಟ್ಟೆಯನ್ನೂ ಕಸಿದುಕೊಂಡು ನಿನ್ನ ಹೆಣವನ್ನು ಚಟ್ಟಕ್ಕೇರಿಸಿ ದಟ್ಟವಾದ ಬೆಂಕಿಯಲ್ಲಿ ದೂಡಿಬಿಡುತ್ತಾರೆ - ಎಂದು ಈ ಶ್ಲೋಕದ ತಾತ್ಪರ್ಯ.

ಪಂಥಾ ದೇಯೋ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಾಯ ಗವೇ ರಾಜ್ಞೇ ಹ್ಯಚಕ್ಷುಷೇ।
ವೃದ್ಧಾಯ ಭಾರತಪ್ತಾಯ ಗರ್ಭಿಣ್ಯೈ ದುರ್ಬಲಾಯ ಚ ॥ ೩೮॥

— *ಬೋಧಾಯನಧರ್ಮಸೂತ್ರ, ೨-೩-೫೦*

"ಹೋಗುವಾಗ ನೇರವಾಗಿ ಎದುರಿಗೆ ಬ್ರಾಹ್ಮಣನು ಬರುತ್ತಿದ್ದರೆ, ಅವನಿಗೆ ದಾರಿಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಪಕ್ಕಕ್ಕೆ ಸರಿಯಬೇಕು. ಹಾಗೆಯೇ ಹಸು, ರಾಜ, ಕುರುಡ, ಮುದುಕ, ಹೊರೆಹೊತ್ತವನು, ಗರ್ಭಿಣಿ, ರೋಗಾದಿಗಳಿಂದ ದುರ್ಬಲನಾದವನು - ಇವರು ಬಂದರೂ ದಾರಿಯನ್ನು ಬಿಡಬೇಕು."

ಸಾಮಾನ್ಯನೀತಿ ಇದು. ನಯಪೂರ್ಣವಾದ ನಡತೆ. ವಿವೇಕಿಯಾದ ಸಭ್ಯನು ಆಚರಿಸುವ ಬಗೆ. ಈ ನುಡಿಯನ್ನು ಬೋಧಾಯನರು ಧರ್ಮಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಸೇರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಮನ್ವಾದಿ ಸ್ಮೃತಿಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಈ ಅಭಿಪ್ರಾಯದ ವಚನಗಳುಂಟು. ಸಾಮಾನ್ಯಲೋಕನೀತಿಯನ್ನು ಧರ್ಮಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ಸೇರಿಸಿದ್ದೇಕೆ? ಇದೊಂದು ಧಾರ್ಮಿಕನಿಯಮವೆಂದು ತಿಳಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ; ಈ ನಿಯಮವನ್ನು ಮೀರುವುದು ಅಧರ್ಮ, ಪಾಪಕರ ಎಂದು ಬೋಧಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ. ಸಂಭಾಷಿತಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿರುವ

ನೀತಿಯಾದರೋ ಸಭ್ಯತೆಯ ರೀತಿಯನ್ನೂ ವ್ಯವಹಾರಮಾರ್ಗವನ್ನೂ ಲೋಕ ಸ್ವಭಾವವನ್ನೂ ತಿಳಿಸಿಕೊಡುತ್ತದೆ; ಅದು ಧಾರ್ಮಿಕನಿಯಮವಲ್ಲ.

ಮೇಲ್ಕಂಡ ಧರ್ಮಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಎಂಬ ಶಬ್ದವಿರುವುದನ್ನು ನೋಡಿ ಅನೇಕರಿಗೆ ಕಿರಿಕಿರಿಯಾಗಬಹುದು. ಬ್ರಾಹ್ಮಣಜಾತಿಯಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದ ಈ ಕಾಲದ ಒಬ್ಬ ಮನುಷ್ಯನನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಎಂದಿಲ್ಲ. ವೇದಾಧ್ಯಯನಸಂಪನ್ನನೂ ವಿದ್ವಾಂಸನೂ ತಪಸ್ವಿಯೂ ಸದಾಚಾರಶೀಲನೂ ಗುಣಾಢ್ಯನೂ ಆದ ಒಬ್ಬ ಪೂಜ್ಯವ್ಯಕ್ತಿಯು ಬೋಧಾಯನರ ದೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ. ಅಂಥವನಿಗೆ ಯಾವನಾದರೂ ಗೌರವವನ್ನು ಸಲ್ಲಿಸಬೇಕು. 'ಗುಣಾಃ ಪೂಜಾಸ್ಥಾನಂ' ಎಂಬುದನ್ನು ಸಕಲ ಸಭ್ಯಸಮಾಜವೂ ಮನ್ನಿಸುತ್ತದೆ.

ಸ್ವಲ್ಪ ತಾಳ್ಮೆಯಿಂದ ಮುಂದಿನ ಮಾತನ್ನು ಆಲಿಸಬೇಕು. ''ಉತ್ತರೋತ್ತರಂ ಬಲೀಯಃ''. ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ಎಂಟು ವ್ಯಕ್ತಿಗಳಲ್ಲಿ ಮುಂದೆಮುಂದಿನದಕ್ಕೆ ಪ್ರಾಬಲ್ಯ ಉಂಟು. ಬ್ರಾಹ್ಮಣನಿಗಿಂತ ಹಸು, ಹಸುವಿಗಿಂತ ರಾಜ, ರಾಜನಿಗಿಂತ ಕುರುಡ, ಅವನಿಗಿಂತ ವೃದ್ಧ - ಹೀಗೆ. ಹಸು ಎದುರಾದರೆ ಬ್ರಾಹ್ಮಣನು ದಾರಿ ಬಿಟ್ಟು ಸರಿಯಬೇಕೇ ಹೊರತು, ಕೋಲಿನಿಂದ ಹಸುವನ್ನು ಓಡಿಸಬಾರದು. ಕುರುಡನಿಗೆ ರಾಜನೇ ದಾರಿ ಬಿಡಬೇಕು. ಹೊರೆಹೊತ್ತವನು ಎದುರಾದರೆ ಮುದುಕನು ಸರಿದುಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಗರ್ಭಿಣಿ ಹೆಂಗಸು ಯಾವ ಜಾತಿಯವಳಾಗಿರಲಿ, ಎದುರಿಗೆ ಬಂದಾಗ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ, ರಾಜ-ಎಲ್ಲರೂ ದಾರಿ ಬಿಡಬೇಕು.

ಇದು ಧರ್ಮಶಾಸ್ತ್ರ. ಧರ್ಮಶಾಸ್ತ್ರವು ಜಾತಿಯನ್ನು ಮೇಲೇರಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಬಂದಿಲ್ಲ. ಪಕ್ಷಪಾತವಿಲ್ಲದೆ ನ್ಯಾಯವನ್ನು ಒದಗಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಮಹರ್ಷಿಗಳು ಗೊತ್ತುಮಾಡಿದ ಕಾನೂನುಶಾಸ್ತ್ರವಿದು. ಧರ್ಮಸ್ವರೂಪವನ್ನರಿತು ಹೃದಯಪೂರ್ವಕ ವಾಗಿ ಅನುಮೋದಿಸಿರುವ ಶಾಸ್ತ್ರವಿದು.

ನೀತಿಜ್ಞಾ ನಿಯಮಜ್ಞಾ ವೇದಜ್ಞಾ ಅಪಿ ಭವಂತಿ ಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞಾಃ ।
ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾ ಅಪಿ ಲಭ್ಯಾಃ ಸ್ವಾಜ್ಞಾನಜ್ಞಾನಿನೋ ವಿರಲಾಃ ॥ ೩೯ ॥

— ಅಪ್ಪಯ್ಯದೀಕ್ಷಿತರ ವೈರಾಗ್ಯಶತಕ

''ನೀತಿಯನ್ನು ಬಲ್ಲವರೂ ಧರ್ಮಶಾಸ್ತ್ರದ ನಿಯಮವನ್ನರಿತವರೂ ವೇದಜ್ಞರೂ ಸಹ ಲೋಕದಲ್ಲಿದ್ದಾರೆ, ದೊರೆಯುತ್ತಾರೆ. ವಿವಿಧ ಶಾಸ್ತ್ರಗಳನ್ನು ಕಲಿತ ಪಂಡಿತರೂ ಇದ್ದಾರೆ, ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನಿಗಳೂ ಇದ್ದಾರೆ. ಆದರೆ ತಮ್ಮ ಅಜ್ಞಾನವನ್ನು ತಿಳಿದುಕೊಂಡವರು ದೊರೆಯುವುದು ಕಷ್ಟ!''

ನೀತಿಯೆಂದರೆ ಸುಭಾಷಿತ. ಭರ್ತೃಹರಿಯ ಸುಭಾಷಿತ ಮೊದಲಾದ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಕಲಿತವರು ಬಹುಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿದ್ದಾರೆ. ಸುಭಾಷಿತಕ್ಕಿಂತ ಧರ್ಮಶಾಸ್ತ್ರದ ನಿಯಮಗಳನ್ನರಿತವರು ಕಡಮೆ. ಕಡಮೆಯಾದರೂ ಧರ್ಮಶಾಸ್ತ್ರವನ್ನರಿತವರು ದೊರೆಯುತ್ತಾರೆ. ವೇದವನ್ನು ಸಸ್ವರವಾಗಿ ಬಾಯಿಪಾಠ ಮಾಡುವುದು ಕಠಿಣವಾದದ್ದು. ಈ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅದಕ್ಕೆ ತಕ್ಕ ಫಲವೂ ದೊರೆಯುವುದಿಲ್ಲ. ಆದರೂ ತಮ್ಮ ಕರ್ತವ್ಯವೆಂದು ಅಭ್ಯಾಸ ಮಾಡುವ ಘನಪಾಠಿಗಳೂ ಇರುತ್ತಾರೆ. ಅಂತೆಯೇ ತರ್ಕವ್ಯಾಕರಣಾದಿ ಶಾಸ್ತ್ರಗಳನ್ನು ಅಭ್ಯಾಸ ಮಾಡಿದ ವಿದ್ವಾಂಸರೂ ಇದ್ದಾರೆ.

ಇನ್ನು ವೇದಪ್ರತಿಪಾದ್ಯವಾದ ಪರಬ್ರಹ್ಮವಸ್ತುವನ್ನರಿತ ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನಿಗಳೂ ಇದ್ದಾರೆ. ವೇದಾಂತಶಾಸ್ತ್ರವನ್ನೋದಿದವರು ಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞರಲ್ಲಿ ಸೇರಿಹೋಗುತ್ತಾರೆ. ಅವರು ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನಿಗಳಲ್ಲ. ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನಿಗಳು ಅತ್ಯಂತ ದುರ್ಲಭರು. ಆದರೂ ಅಂಥವರಿದ್ದಾರೆ. ಆದರೆ ತಮ್ಮ ಅಜ್ಞಾನವನ್ನು ತಿಳಿದುಕೊಂಡ ಜನರು ಮಾತ್ರ ದೊರೆಯುವುದಿಲ್ಲ! ಅಂತಹವರು ವಿರಳ - ಎಂದು ತಿಳಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಈ ಅತಿಶಯೋಕ್ತಿ.

ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬರಲ್ಲಿಯೂ ಒಂದು ಬಗೆಯ 'ಅಹಂಬುದ್ಧಿ' ಸುಪ್ತವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಪ್ರತಿಯೊಂದು ವಸ್ತುಜ್ಞಾನದ ಹಿಂದೆಯೂ 'ನಾನು', 'ನನ್ನ' ಎಂಬ ಒಂದಂಶವು

ಸೇರಿಕೊಂಡೇ ಇರುತ್ತದೆ. ಮುಂದೆ ಏನಾದರೂ ಆಗಲಿ, ಇದು 'ನನ್ನ' ಹೇಳಿಕೆ, 'ನನ್ನ' ಅಭಿಪ್ರಾಯ - ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಚ್ಯುತಿ ಇಲ್ಲ. ಇದು ಅಹಂಕಾರವಲ್ಲ. ಪಶುಪಕ್ಷಿಗಳು ಸಹ ಈ 'ಅಹಂಬುದ್ಧಿ' ಇಲ್ಲದೆ ಅಲ್ಲಾಡುವುದಿಲ್ಲ.

ಸ್ವ=ತಾನು. ತಾನು ಎಂದರೆ ಯಾರು? ಮನುಷ್ಯದೇಹವಾದರೆ ಗಂಡೆ, ಹೆಣ್ಣೆ? ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಪಶುವೂ ಪಕ್ಷಿಯೂ ಕೀಟವೂ ಸಹ ತನ್ನನ್ನು 'ಸ್ವ' ಎಂದೇ ಭಾವಿಸಿರುವುದರಿಂದ, 'ಸ್ವ' ಎಂದರೇನೆಂಬುದೇ ನಿಶ್ಚಿತವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಆ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಒಂದು ಅರ್ಥವಿರಲೇಬೇಕು. ಆದರೆ ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬನೂ ತನ್ನನ್ನು ತಾನು ತಿಳಿದುಕೊಂಡಿದ್ದೇನೆಂದೇ ಭಾವಿಸುತ್ತಾನೆ. ವಾಸ್ತವವಾಗಿ ತಾನು ಯಾರು ಎಂಬುದೇ ಗೊತ್ತಿಲ್ಲ. ಗೊತ್ತಿರುವಂತೆ ಎಲ್ಲರೂ ನಟಿಸುತ್ತಿದ್ದೇವೆ ! ಇದಕ್ಕಿಂತ ಆಶ್ಚರ್ಯದ ಸಂಗತಿ ಇನ್ನು ಯಾವುದಿದೆ?

ಶ್ರುತೇನ ಶ್ರೋತ್ರಿಯೋ ಭವತಿ ತಪಸಾ ವಿಂದತೇ ಮಹತ್।
ಧೃತ್ಯಾ ದ್ವಿತೀಯವಾನ್ ಭವತಿ ಬುದ್ಧಿಮಾನ್ ವೃದ್ಧಸೇವಯಾ ॥೪೦॥

— *ಮಹಾಭಾರತ, ಅರಣ್ಯಪರ್ವ, ಯಕ್ಷಪ್ರಶ್ನೆ*

''ಶ್ರುತದಿಂದ ಶ್ರೋತ್ರಿಯನಾಗುತ್ತಾನೆ. ತಪಸ್ಸಿನಿಂದ ಮಹತ್ತ್ವವನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತಾನೆ. ಧೀರತನದಿಂದ ಜೊತೆಯುಳ್ಳವನಾಗುತ್ತಾನೆ. ಹಿರಿಯರ ಸೇವೆಯಿಂದ ಬುದ್ಧಿವಂತನಾಗುತ್ತಾನೆ.''

ಪಾಂಡವರು ವನವಾಸದಲ್ಲಿದ್ದಾಗ ಬಹಳ ಬಾಯಾರಿಕೆಯಾಯಿತು. ದೂರದಲ್ಲಿದ್ದ ಕೊಳದಿಂದ ನೀರನ್ನು ತರುವಂತೆ ಧರ್ಮರಾಯನು ಹೇಳಿದ. ಸಹದೇವನು ಅಲ್ಲಿಗೆ ಹೋಗಿ ತಾನು ಮೊದಲು ನೀರು ಕುಡಿಯೋಣವೆಂದು ನೀರಿನ ಬಳಿಗೆ ಹೋದನು. ''ನನ್ನ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ಮೊದಲು ಉತ್ತರ ಹೇಳು. ಉತ್ತರ ಹೇಳದೆ ನೀರು ಕುಡಿದರೆ ಸಾಯುತ್ತೀಯೆ !'' - ಎಂಬ ಮಾತು ಕೇಳಿಸಿತು. ಸಹದೇವನು ಅದನ್ನು ಲಕ್ಷಿಸದೆ ನೀರು ಕುಡಿದ. ಮರುಕ್ಷಣದಲ್ಲಿ ಸತ್ತುಹೋದ. ಅನಂತರ

ಒಬ್ಬೊಬ್ಬರಾಗಿ ಬಂದ ನಕುಲ, ಅರ್ಜುನ, ಭೀಮ - ಇವರ ಪಾಡೂ ಅದೇ ಆಯಿತು. ಕಡೆಗೆ ಧರ್ಮರಾಜ ಬಂದ. ಅವನಿಗೂ ಮೊದಲಿನಂತೆ ಪ್ರಶ್ನೆಯು ಕೇಳಿಸಿತು. ಆಗ ಧರ್ಮರಾಯನು ನೀರಿಗಾಗಿ ದುಡುಕದೆ ಉತ್ತರ ಹೇಳುತ್ತಾನೆ. ಹೀಗೆ ಅನೇಕ ಪ್ರಶ್ನೆಗಳಿಗೆ ಸರಿಯಾದ ಉತ್ತರವನ್ನು ಕೊಡುತ್ತಾನೆ. ಪ್ರಶ್ನೆ ಕೇಳಿದವನು ಅದೃಶ್ಯನಾಗಿದ್ದ ಒಬ್ಬ ಯಕ್ಷ. ಧರ್ಮರಾಯನ ಉತ್ತರಗಳಿಂದ ಸಂತುಷ್ಟನಾದ ಯಕ್ಷನು ನಕುಲಾದಿಗಳೆಲ್ಲರನ್ನೂ ಪುನಃ ಬದುಕಿಸುತ್ತಾನೆ.

ಮೇಲ್ಕಂಡ ಉತ್ತರಗಳಿಂದಲೇ ಪ್ರಶ್ನೆಯ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಊಹಿಸಿಕೊಳ್ಳಬಹುದು. ಛಂದಸ್ಸನ್ನು (ವೇದವನ್ನು) ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಿದವನು ಶ್ರೋತ್ರಿಯ ಎಂದು ಆ ಶಬ್ದದ ವ್ಯುತ್ಪತ್ತಿಯುಂಟು. ಆದರೆ ಯಕ್ಷನು ನಿರೀಕ್ಷಿಸುವ ಉತ್ತರ ಅದಲ್ಲ. ವ್ಯಾಕರಣವನ್ನು ಓದಿದ ಒಬ್ಬ ಹುಡುಗನು ಹಾಗೆ ಉತ್ತರಿಸಬಹುದು. ಶ್ರುತವೆಂದರೆ ವೇದಾರ್ಥಜ್ಞಾನಸಹಿತವಾದ ವೇದಾಭ್ಯಾಸ. ಅರ್ಥಜ್ಞಾನವಿಲ್ಲದ ವೇದಾಭ್ಯಾಸಿಯು ಹೊರೆಹೊತ್ತ ಕಂಭವಿದ್ದಂತೆ ಎಂದು ವೇದವೇ ಬರಿಯ ವೈದಿಕನನ್ನು ನಿಂದಿಸಿದೆ. ''ಶ್ರುತಂ ತು ಸರ್ವೇಭ್ಯೋ ಗರೀಯಃ'' ಎಂದು ಧರ್ಮಸೂತ್ರವಿದೆ. ಅರ್ಥವನ್ನರಿತು ವೇದಾಧ್ಯಯನ ಮಾಡಿದವನಿಗೆ ಎಲ್ಲರಿಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಗೌರವವನ್ನು ಸಲ್ಲಿಸಬೇಕೆಂದು ಧರ್ಮಶಾಸ್ತ್ರದ ವಿಧಿ. ಯಾವ ಪ್ರಯತ್ನವೂ ಫಲವನ್ನು ನೀಡದೆ ಇದ್ದಾಗ ''ಉಗ್ರಂ ತಪಃ ಸಮಾತಿಷ್ಠೇತ್ ತಪೋ ಹಿ ದುರತಿಕ್ರಮಂ'' ಎಂದು ನೀತಿಶಾಸ್ತ್ರ ಹೇಳುತ್ತದೆ. ತಪಸ್ಸಿಗೆ ಅಸಾಧ್ಯವಾದದ್ದೇ ಇಲ್ಲ. ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರನು ಕಠೋರತಪಸ್ಸಿನಿಂದಲೇ ದುರ್ಲಭವಾದ ಬ್ರಹ್ಮರ್ಷಿಪದವಿಯನ್ನು ಪಡೆದಿದ್ದಾನೆ. ಜೊತೆಗೆ ಇನ್ನೊಬ್ಬ ಮನುಷ್ಯನಿದ್ದ ಮಾತ್ರದಿಂದ ಜೊತೆಯುಳ್ಳವನಾಗಿಬಿಡುವುದಿಲ್ಲ. ಹೇಡಿಗೆ ಎಷ್ಟು ಜನರ ನೆರವಿದ್ದರೂ ಧೈರ್ಯವಿಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಫಲವಿಲ್ಲ. ಧೀರತೆಯೇ ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದ ಗುಣ. ಜನರ ನೆರವಿಗಿಂತ ಸ್ವಯಂಧೀರತೆ ಮುಖ್ಯವಾದ್ದೆಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯ.

ಪುಸ್ತಕದ ಓದಿನಿಂದಲೇ ಬುದ್ಧಿ ಬೆಳೆಯದು. ಗಣಕಯಂತ್ರವೂ ಮಾಹಿತಿಗಳನ್ನು ತುಂಬಿಕೊಂಡಿರುತ್ತದೆ. ಸ್ವಯಂ ಏನು ಮಾಡಬೇಕೆಂಬ ವಿವೇಚನಾಶಕ್ತಿ ಮಾತ್ರ ಅದಕ್ಕಿರುವುದಿಲ್ಲ. ನೂರಾರು ಆಯುಧಗಳಿದ್ದರೂ ಒಂದು ಹಣ್ಣನ್ನು ಕತ್ತರಿಸಲು

ಚಾಕು ಬೇಕು. ಬಲಶಾಲಿಯಾದರೂ ಬಂದೂಕು ಹಣ್ಣನ್ನು ಕತ್ತರಿಸದು. ವಿದ್ಯೆಯನ್ನು ಸುಮ್ಮನೆ ಕಲಿತರೇನು? ವ್ಯವಹಾರಜ್ಞಾನವು ಮುಖ್ಯವಾದದ್ದು. ಹಿರಿಯರನ್ನು ಸೇವಿಸುತ್ತಿದ್ದರೆ, ವ್ಯವಹಾರಜ್ಞಾನವು ತಾನಾಗಿ ಬರುತ್ತದೆ. ಬುದ್ಧಿಯು ಪಕ್ವವಾಗುತ್ತದೆ. ವಯಸ್ಸಿನಿಂದ, ಅನುಭವದಿಂದ, ಜ್ಞಾನದಿಂದ ಅಧಿಕರಾದವರು ಹಿರಿಯರು. ಹಿರಿಯರ ಸೇವೆಯೇ ಟ್ರೈನಿಂಗ್ - ಎಂದು ಧರ್ಮರಾಯನ ಉತ್ತರ.

ಪರದ್ರವ್ಯೇಷ್ವಭಿಧ್ಯಾನಂ ಮನಸಾऽನಿಷ್ಟಚಿಂತನಮ್।
ವಿತಥಾಭಿನಿವೇಶಶ್ಚ ತ್ರಿವಿಧಂ ಕರ್ಮ ಮಾನಸಮ್ ॥ ೪೧ ॥

— *ಮನುಸ್ಮೃತಿ, ೧೨-೫*

''ಪರರ ದ್ರವ್ಯವನ್ನು ಹೇಗೆ ಪಡೆದೇನು ಎಂಬ ಚಿಂತೆ; ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿಯೇ ಇತರರಿಗೆ ಕೇಡನ್ನು ಬಯಸುವುದು; ದೇವರಿಲ್ಲ, ಆಚಾರಗಳೆಲ್ಲ ಬೂಟಾಟಿಕೆ ಎಂಬ ತಪ್ಪು ತಿಳಿವಳಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಹಠ; - ಇವು ಮೂರು ಮಾನಸಿಕವಾದ ಪಾಪಕರ್ಮಗಳು.''

ಮನಸ್ಸು, ಮಾತು, ದೇಹ - ಇವು ಮೂರು ಒಂದು ಕ್ರಿಯೆಯನ್ನು ನಡೆಸಲು ಮನುಷ್ಯನಿಗಿರುವ ಸಾಧನಗಳು. ಇವನ್ನು ತ್ರಿಕರಣಗಳು ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಕೆಲಸವು ತ್ರಿಕರಣಶುದ್ಧವಾಗಿರಬೇಕು ಎನ್ನುವುದುಂಟು. ಮನಸ್ಸಿದ್ದಂತೆ ಮಾತು, ಮಾತು ಇದ್ದಂತೆ ಆಚರಣೆ - ಇದು ಋಜುತ್ವ ಎನಿಸುತ್ತದೆ. ಕೆಲವರು ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಇದ್ದಂತೆ ಬಾಯಿಯಿಂದ ಹೇಳುವುದಿಲ್ಲ; ಹೇಳಿದಂತೆ ನಡೆಯುವುದಿಲ್ಲ. ಇದು ದಂಭ, ವಂಚಕತ್ವ; ಪರರನ್ನಿರಲಿ, ನಮ್ಮನ್ನು ನಾವೇ ವಂಚಿಸಿಕೊಂಡಂತೆ.

ಈ ತ್ರಿಕರಣಗಳಲ್ಲಿ ಮನಸ್ಸು ಮಾಡುವ ಪಾಪಕರ್ಮಗಳು ಮೂರು:

ಪರದ್ರವ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಅಭಿಧ್ಯಾನ - ಎಂದರೆ ಅವನ್ನು ಹೇಗೆ ಅಪಹರಿಸಲೆಂಬ ಚಿಂತೆ. ಕಳ್ಳತನ, ದರೋಡೆ-ಇವು ಎಲ್ಲರಿಗೂ ತಿಳಿದ ಪ್ರಕಟ ಮಾರ್ಗಗಳು. ಹೊರಗೆ ಹೇಳದ

ಗುಪ್ತಮಾರ್ಗಗಳೂ ಇರುತ್ತವೆ. ಸಭ್ಯತೆಯ ಸೋಗಿನಲ್ಲಿ ಇವು ನಡೆಯುತ್ತವೆ: ನಕಲಿ ಕಾಗದಪತ್ರಗಳು, ಸರ್ಕಾರಿ ಜಮೀನಿನ ಒತ್ತುವರಿ, ಇತ್ಯಾದಿ. ಪರಸ್ತ್ರೀಯರೂ ಪರದ್ರವ್ಯಗಳೇ. ಇನ್ನೊಬ್ಬರು ನಡೆಸುವ ಅಧಿಕಾರವೂ ಪರದ್ರವ್ಯ. ಮಂತ್ರಿ, ಮುಖ್ಯಮಂತ್ರಿ, ಪ್ರಧಾನಿ - ಇವರ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ನಾನು ಹೇಗೆ ಪಡೆದೇನು, ಉಪಾಯವೇನು - ಎಂಬ ಚಿಂತೆಯೂ ಪರದ್ರವ್ಯದ ಅಭಿಧ್ಯಾನ.

ಇಂತಹ ಅಭಿಧ್ಯಾನಗಳು ತಲೆಯಲ್ಲಿ ಸೇರಿದಾಗ ಪರರಿಗೆ ಅನಿಷ್ಟವಾಗಲೆಂಬ ಆಲೋಚನೆ ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾಗಿ ಹುಟ್ಟುತ್ತದೆ. ಹೊಟ್ಟೆಕಿಚ್ಚಿನಿಂದ ಹುಟ್ಟುವ ಆಲೋಚನೆ ಇದು. ಕಿಚ್ಚಿನಿಂದ ಹೊರಡುವ ಹೊಗೆ ಇದು.

'ವಿತಥಾಭಿನಿವೇಶ'ವೆಂಬುದು ಇನ್ನೊಂದು ಪಾಪಕರ್ಮ. ವಿತಥವೆಂದರೆ ಸುಳ್ಳು, ಮಿಥ್ಯೆ. ಈ ವಿತಥವು ಎರಡು ವಿಧ: ಒಂದು ಲೌಕಿಕ, ಇನ್ನೊಂದು ಪಾರಮಾರ್ಥಿಕ. ತಾನು ಹೇಳಿದ ಸುಳ್ಳನ್ನು ಸತ್ಯವೆಂದು ಸಾಧಿಸುವ ಹಠವು ಲೌಕಿಕ. ಶಾಸ್ತ್ರೋಕ್ತವಾದದ್ದನ್ನು ಮಿಥ್ಯೆಯೆಂದು ಸಾಧಿಸುವ ಹಠವು ಪಾರಮಾರ್ಥಿಕ. ದೇವರಿಲ್ಲ, ಜೀವಾತ್ಮನಿಲ್ಲ, ಪಾಪಪುಣ್ಯಗಳಿಗೆ ಫಲವು ದೊರಕಿಯೇ ತೀರುತ್ತದೆ ಎಂಬುದು ಸುಳ್ಳು - ಮೊದಲಾದ ಮನಸ್ಸಿನ ಹಠ ಇದು. ಈ ಹಠವೂ ಸಹ ಪಾಪಕರ್ಮವೇ.

ಈ ಮೂರು ವಿಧವಾದ ಮಾನಸಿಕ ಪಾಪಕರ್ಮಗಳಿಗೆ ವಿರುದ್ಧವಾದವು ಪುಣ್ಯಕರ್ಮಗಳೆಂದು ತಾನಾಗಿ ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ. ಪರದ್ರವ್ಯವನ್ನು ಎಂದೆಂದಿಗೂ ಬಯಸದಿರುವುದು; ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಒಳ್ಳೆಯದಾಗಲಿ - ಸರ್ವೇ ಜನಾಃ ಸುಖಿನೋ ಭವಂತು - ಎಂದು ಹಾರೈಸುವುದು; ಸತ್ಯದಲ್ಲಿಯೂ ಶಾಸ್ತ್ರೋಕ್ತಿಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಶ್ರದ್ಧೆ; - ಇವು ಮೂರು ಮಾನಸ ಪುಣ್ಯಕರ್ಮಗಳು.ಮನಸ್ಸಿನ ಶುಚಿತ್ವವೆಂದರೂ ಇದೇ.

ವಿತ್ತಮೇವ ಕಲೌ ನೄಣಾಂ ಜನ್ಮಾಚಾರಗುಣೋದಯಃ ।
ಧರ್ಮನ್ಯಾಯವ್ಯವಸ್ಥಾಯಾಂ ಕಾರಣಂ ಬಲಮೇವ ಹಿ ॥ ೪೨ ॥

— *ಭಾಗವತ, ೧೨-೨-೨*

''ಕಲಿಯುಗದಲ್ಲಿ ಮನುಷ್ಯರಿಗೆ ಜನ್ಮ, ಆಚಾರ, ಗುಣ - ಇವುಗಳ ಮೇಲ್ಮೆಗೆ ಹಣವೊಂದೇ ಕಾರಣವಾಗುತ್ತದೆ. ಧರ್ಮ, ನ್ಯಾಯಗಳ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗೆ ಬಲವೇ ಕಾರಣವಾಗಿರುತ್ತದೆ.''

ಭಾರತೀಯರು ಕೃತಯುಗ, ತ್ರೇತಾಯುಗ, ದ್ವಾಪರಯುಗ, ಕಲಿಯುಗ - ಎಂದು ನಾಲ್ಕು ಯುಗಗಳನ್ನು ಒಪ್ಪಿದ್ದಾರೆ. ನಮ್ಮ ಯಾವ ಪುರಾಣಗಳನ್ನು ನೋಡಿದರೂ ಈ ನಾಲ್ಕು ಯುಗಗಳ ಹೆಸರು ಬರುತ್ತದೆ. ಒಂದೊಂದು ಯುಗಕ್ಕೆ ಎಷ್ಟೋ ಲಕ್ಷ ವರ್ಷಗಳ ಅವಧಿ ಇದೆ. ಕೃತಯುಗದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲರೂ ಧರ್ಮಾತ್ಮರಾಗಿದ್ದ ರೆಂದೂ ಅನಂತರ ಇತರ ಯುಗಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಲು ಭಾಗದಷ್ಟು ಧರ್ಮನಿಷ್ಠೆ ಕಡಮೆಯಾಗುತ್ತಾ, ಕಲಿಯುಗದಲ್ಲಿ ಕಾಲುಭಾಗದಷ್ಟು ಮಾತ್ರ ಧರ್ಮ ಉಳಿದಿರುತ್ತದೆಯೆಂದೂ ಬರೆದಿದ್ದಾರೆ. ಕಲಿಯುಗದಲ್ಲಿಯೂ ವರ್ಷಗಳು ಕಳೆದಷ್ಟೂ ಕಾಲುಭಾಗ ಧರ್ಮವೂ ಕ್ಷೀಣಿಸುತ್ತಾ ಹೋಗುವುದೆಂದು ತಿಳಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಈಗ ಕಲಿಯುಗದಲ್ಲಿ ಐದು ಸಾವಿರ ವರ್ಷಗಳಿಗಿಂತ ಅಧಿಕ ಕಾಲವು ಗತಿಸಿದೆ.

ಮೇಲ್ಕಂಡ ಶ್ಲೋಕವನ್ನು ಶುಕಮಹರ್ಷಿಗಳು ಪರೀಕ್ಷಿದ್ರಾಜನಿಗೆ ಕಲಿಯುಗದ ಪ್ರಭಾವವನ್ನು ವರ್ಣಿಸುತ್ತ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಇದರ ಅರ್ಥವನ್ನೇ ವಿವರಿಸುತ್ತ ಅವರು ಹೇಳಿದ ಮುಂದಿನ ಮಾತುಗಳು ಗಮನಾರ್ಹವಾದವು: ''ರಾಜ, ಕಲಿಯುಗದಲ್ಲಿ ಧರ್ಮ, ಸತ್ಯ, ಶೌಚ, ಕ್ಷಮೆ, ದಯೆ ಮುಂತಾದವು ಕ್ರಮವಾಗಿ ನಶಿಸುತ್ತಾ ಹೋಗುತ್ತವೆ. ಗಂಡಹೆಂಡಿರಾಗಲು ಪರಸ್ಪರ ಅಭಿರುಚಿ ಒಂದೇ ಸಾಕು, ಗೋತ್ರ ನಡತೆ ಮುಂತಾದವೇನೂ ಬೇಕಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಕ್ರಯವಿಕ್ರಯಾದಿ ವ್ಯವಹಾರಗಳಲ್ಲಿ ವಂಚನಾಕೌಶಲವೇ ಪ್ರಬಲವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಬ್ರಾಹ್ಮಣನೆನಿಸಲು ಜನಿವಾರ ಒಂದೇ ಸಾಕು. ಸಂನ್ಯಾಸಿಯಾಗಲು ಕಾಷಾಯವಸ್ತ್ರವನ್ನು ಧರಿಸಿದರಾಯಿತು. ಹಣವನ್ನು ಸುರಿಯಲು ಯಾರಿಗೆ ಶಕ್ತಿ ಇಲ್ಲವೋ ಅವರಿಗೆ ನ್ಯಾಯಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ನ್ಯಾಯವು ದುರ್ಲಭವಾಗುತ್ತದೆ. ಪಂಡಿತನೆನಿಸಲು ವಾಚಾಳತನವೇ ಅರ್ಹತೆ. ಕೆಟ್ಟವನೆನಿಸಲು ಬಡತನವೇ ಕಾರಣ. ಕೇಶಾಲಂಕಾರವೇ ಸೌಂದರ್ಯಕ್ಕೆ ಸಾಧನ. ಕುಟುಂಬದವರ

ಹೊಟ್ಟೆಹೊರೆಯುವುದೇ ಮನುಷ್ಯನ ದಕ್ಷತೆ. ಯಾವನು ಪ್ರಬಲನೋ ಅವನು ರಾಜನಾಗಿ ಪ್ರಜೆಗಳನ್ನು ಪೀಡಿಸುವುದರಲ್ಲಿ ತೊಡಗುತ್ತಾನೆ. ಹಸಿವು-ಬಾಯಾರಿಕೆ ಗಳಿಂದಲೂ ಮಾನಸಿಕ ಚಿಂತೆಗಳಿಂದಲೂ ಜನರು ನೊಂದು ಬೆಂಡಾಗುತ್ತಾರೆ. ಮೋಡವು ಮಳೆಸುರಿಸುವುದಿಲ್ಲ, ಸುಮ್ಮನೆ ಮಿಂಚುತ್ತದೆ. ಧರ್ಮಕಾರ್ಯಗಳೊಂದೂ ನಡೆಯದೆ, ಮನೆಗಳು ಬರಿಯ ಬಿಡಾರಗಳಾಗುತ್ತವೆ. ಕಲಿಯುಗದಲ್ಲಿ ಜನರು ಬಿಡಿಗಾಸಿಗೋಸ್ಕರ ಸ್ನೇಹವನ್ನು ದೂರಮಾಡಿ ಪಿಶಾಚಿಗಳಂತೆ ವರ್ತಿಸುತ್ತಾರೆ. ಶಿಶ್ನೋದರಪರಾಯಣರಾದ ಈ ಕ್ಷುದ್ರಜನರು ಮುದುಕರಾದ ತಂದೆತಾಯಿಯರನ್ನು ಕಾಪಾಡುವುದಿಲ್ಲ.

''ಪಾಖಂಡರು ಜನರ ಬುದ್ಧಿಯನ್ನು ಕೆಡಿಸುತ್ತಾರೆ. 'ಜನೇ ಚ ಖರಧರ್ಮಿಣಿ' - ಜನರು ಕತ್ತೆಯಂತೆ ನಡೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ. ಅಯೋಗ್ಯರ ಕೈಯಲ್ಲಿ ರಾಜ್ಯದ ಆಡಳಿತ ಸೇರಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ನೀರು-ಮಣ್ಣುಗಳಿಂದಾದ ಈ ದೇಹವೇ ಆತ್ಮವೆಂದೂ, ಈ ಭೂಮಿಯೇ ನನ್ನದೆಂದೂ ಭಾವಿಸಿ ಜಗಳವಾಡುತ್ತ, ಕಡೆಗೆ ಇವೆರಡನ್ನೂ ಇಲ್ಲಿಯೇ ಬಿಟ್ಟು ಕಣ್ಣಿಗೆ ಕಾಣದಂತೆ ಒಂದು ದಿನ ಎಲ್ಲಿಗೋ ಹೊರಟುಹೋಗುತ್ತಾರೆ.''

ಅತಿರೂಪಾದ್ ಹೃತಾ ಸೀತಾ ಅತಿಗರ್ವಾದ್ ರಾವಣೋ ಹತಃ ।
ಅತಿದಾನಾದ್ ಬಲಿರ್ಬದ್ಧಃ ಅತಿ ಸರ್ವತ್ರ ವರ್ಜಯೇತ್ ॥ ೪೩॥

— ಸಮಯೋಚಿತಪದ್ಯಮಾಲಿಕಾ

''ಅತಿಯಾದ ಸೌಂದರ್ಯವಿದ್ದುದರಿಂದ ಸೀತೆಯು ಅಪಹೃತಳಾದಳು. ಅತಿಗರ್ವದಿಂದ ರಾವಣನು ಹತನಾದನು. ದಾನಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ 'ಅತಿ'ಯಾದ್ದರಿಂದ ಬಲಿಚಕ್ರವರ್ತಿಯು ಬದ್ಧನಾಗಿ ಕಷ್ಟಕ್ಕೆ ಸಿಕ್ಕಿದನು. ಆದ್ದರಿಂದ ಸಕಲ ವಿಷಯದಲ್ಲಿಯೂ ಅತಿಯನ್ನು ವರ್ಜಿಸಬೇಕು.''

ಸೀತಾದೇವಿಯು ಬ್ರಹ್ಮದೇವನ ಮಾಯಾಸೃಷ್ಟಿಯೋ ಎಂಬಷ್ಟು ಸುಂದರಿ

ಯಾಗಿದ್ದಳು (ದೇವಮಾಯೇವ ನಿರ್ಮಿತಾ); ರಾವಣನಿಂದ ಅಪಹೃತಳಾಗಿ ಕಷ್ಟಕ್ಕೆ ಒಳಗಾದಳು. ರಾವಣನೇನು ಸಾಮಾನ್ಯನೆ? ''ಏಷೋಽಹಿತಾಗ್ನಿಶ್ಚ ಮಹಾತಪಾಶ್ಚ ವೇದಾಂತಗಃ ಕರ್ಮಸು ಚಾಗ್ರ್ಯವೀರ್ಯಃ'' - ಆಹಿತಾಗ್ನಿ, ತಪಸ್ವಿ, ವೇದಾಂತಿ, ಕರ್ಮನಿಷ್ಠ. ಅಲ್ಲದೆ ಮಹಾವೀರ. ಸೀತೆಯನ್ನು ಶ್ರೀರಾಮನಿಗೆ ಒಪ್ಪಿಸಿಬಿಡು - ಎಂದು ಯಾರು ಹೇಳಿದರೂ ಕೇಳಲಿಲ್ಲ. ''ಹೀಗೆಯೇ ಎರಡಾಗಿ ಸೀಳಿಹೋದೇನು! ಇನ್ನೊಬ್ಬನಿಗೆ ತಲೆಬಾಗುವುದಿಲ್ಲ'' ಎಂಬ ಅತಿಗರ್ವದಿಂದ ಹತನಾದನು. ಬಲಿಚಕ್ರವರ್ತಿ ದಾನವೀರ. ಯಾಗಸಮಯದಲ್ಲಿ ವಾಮನನು ''ಮೂರು ಹೆಜ್ಜೆಯಷ್ಟು ಭೂಮಿಯನ್ನು ದಾನಮಾಡು'' ಎಂದು ಕೇಳಿಕೊಂಡಾಗ ಶುಕ್ರಾಚಾರ್ಯನು ಬಲಿಯನ್ನು ತಡೆದರೂ ಕೇಳದೆ ಮಾತುಕೊಟ್ಟು ಸಿಕ್ಕಿಕೊಂಡು ಬಲಿಯು ಪಾತಾಳಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ ನೆಲಸಬೇಕಾಯಿತು.

ಸತ್ಯದ ಅತಿಯಿಂದ ಹರಿಶ್ಚಂದ್ರ, ಧರ್ಮದ ಅತಿಯಿಂದ ಧರ್ಮರಾಜ, ದಾನದ ಅತಿಯಿಂದ ಕರ್ಣ, ದ್ವೇಷದ ಅತಿಯಿಂದ ದುರ್ಯೋಧನ - ಇವರೆಲ್ಲರೂ ಅತಿಯಿಂದಲೇ ಕಷ್ಟಕ್ಕೆ ಒಳಗಾದವರು. ಸರ್ವವ್ಯವಹಾರದಲ್ಲಿಯೂ ಮಿತಿ ಆವಶ್ಯಕ. ಅತ್ಯಾಹಾರ, ಅತಿವ್ಯಾಯಾಮ, ಅತಿಭಾಷಣ - ಮುಂತಾದವೂ ತ್ಯಾಜ್ಯಗಳೇ. ದುರ್ಗುಣಗಳ ಅತಿಯು ವಿಪತ್ಕಾರಿಯಾಗುವುದೇನೋ ಸಹಜ. ಆದರೆ ಸದ್ಗುಣಗಳ ಅತಿಯೂ ವಿಪತ್ಕಾರಿಯಾಗುತ್ತದೆ. ಧರ್ಮರಾಜನೇ ಅದಕ್ಕೆ ಉದಾಹರಣೆ. ಮಹಾತ್ಮಾಗಾಂಧಿಯವರನ್ನು ಸಹ ಧರ್ಮದ ಅತಿಗೆ ಉದಾಹರಣೆಯನ್ನಾಗಿ ಕೊಡಬಹುದು. ಅವರಲ್ಲಿದ್ದ ಸತ್ಯ, ಅಹಿಂಸೆ, ಕ್ಷಮೆ, ತ್ಯಾಗ, ಕಾರುಣ್ಯ, ನ್ಯಾಯಪಕ್ಷಪಾತ-ಇವೆಲ್ಲವೂ ಪರಮೋತ್ತಮ ಗುಣಗಳೆಂಬುದರಲ್ಲಿ ಎರಡು ಮಾತಿಲ್ಲ. ಇವುಗಳಿಂದಲೇ ಅವರನ್ನು ಮಹಾತ್ಮರೆಂದು ಜಗತ್ತು ಪೂಜಿಸಿತು. ಕಡೆಕಡೆಗೆ ಇವು ಅತಿಯಾದವು. ಮೂರು ಅಂಶಗಳನ್ನಿಲ್ಲಿ ಸ್ಮರಿಸಬಹುದು:

೧. ರಾಷ್ಟ್ರವು ವಿಭಕ್ತವಾಗಿ ಪಾಕಿಸ್ತಾನದ ನಿರ್ಮಾಣವಾದಾಗ ಪಾಕಿಸ್ತಾನದಲ್ಲಿ ಮೊದಲು ಹಿಂದೂಗಳ ಕಗ್ಗೊಲೆ, ಹಿಂದೂಸ್ತ್ರೀಯರ ಮಾನಭಂಗ-ಮುಂತಾದ

ದುಷ್ಕೃತ್ಯಗಳು ನಡೆದವಷ್ಟೆ. ಆ ಜನರ ಉಪದ್ರವವನ್ನು ಸಹಿಸಲಾರದೆ ಹಿಂದೂಗಳು ಓಡಿಬಂದು ತಮ್ಮ ಕಷ್ಟಗಳನ್ನು ಹೇಳಿಕೊಂಡರು. ಗಾಂಧಿಯವರು ''ನೀವು ಓಡಿಬಂದದ್ದು ತಪ್ಪು. ಪಾಕಿಸ್ತಾನ ನಿಮ್ಮ ದೇಶ. ಸತ್ಯಾಗ್ರಹದಿಂದ ಅಲ್ಲಿಯ ಸರ್ಕಾರವನ್ನು ಎದುರಿಸಬೇಕು'' ಎಂದು ಉಪದೇಶಿಸಿದರು - ಎಂದು ವರದಿಯಿದೆ.

೨. ಓಡಿಬಂದ ಹಿಂದೂಗಳು ದೆಹಲಿಯಲ್ಲಿ ವಾಸಕ್ಕೆ ಸ್ಥಳವಿಲ್ಲದ್ದರಿಂದ ಮಶೀದಿಗಳನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸಿ ಅಲ್ಲಿ ಉಳಿದರು. ಮಶೀದಿಗಳಿಂದ ದೂರು ಬಂದಿತು: ''ಮಶೀದಿಗಳು ಪ್ರಾರ್ಥನಾಸ್ಥಳಗಳು. ಅಲ್ಲಿಗೆ ಈ ಜನರು ಹೋದದ್ದು ತಪ್ಪು'' ಎಂದು ಹೇಳಿ ತಮ್ಮ ಸರ್ಕಾರವನ್ನು ಒತ್ತಾಯಿಸಿ ಹಿಂದೂಗಳನ್ನು ಹೊರಹಾಕಿದರು. ಅವರು ಬೀದಿಪಾಲಾದರು.

೩. ಕಾಶ್ಮೀರದಲ್ಲಿ ಪಾಕಿಸ್ತಾನಿಸೈನ್ಯವು ಅಕ್ರಮವಾಗಿ ನುಗ್ಗಿದ್ದರಿಂದ, ಭಾರತ ಸರ್ಕಾರವು ಪಾಕಿಸ್ತಾನಕ್ಕೆ ಕೊಡಬೇಕಾಗಿದ್ದ ೫೦ ಕೋಟಿ ರೂಪಾಯಿಗಳನ್ನು ಸಲ್ಲಿಸದೆ ತಾತ್ಕಾಲಿಕವಾಗಿ ತಡೆದಿತ್ತು. ಗಾಂಧಿಜೀಯವರು ಉಪವಾಸ ಸತ್ಯಾಗ್ರಹವನ್ನಾರಂಭಿಸಿ ಸರ್ಕಾರದ ಮೇಲೆ ಒತ್ತಡವನ್ನು ತಂದು ಆ ಹಣವನ್ನು ಪಾಕಿಸ್ತಾನಕ್ಕೆ ಕೊಡಿಸಿದರು.

'ದೇಶಕಾಲನಿಮಿತ್ತಾನಾಂ ಭೇದೈರ್ಧರ್ಮೋಽಪಿ ಭಿದ್ಯತೇ' ಎಂದು ಧರ್ಮಶಾಸ್ತ್ರವೇ ಹೇಳಿದೆ. ದೇಶಕಾಲಪರಿಸ್ಥಿತಿಗಳನ್ನನುಸರಿಸಿ ಧರ್ಮವನ್ನು ವಿವೇಚನೆಯಿಂದ ಬಳಸಬೇಕು. ''ಕೆಲವು ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಸುಳ್ಳು ಸತ್ಯದ ಫಲವನ್ನೂ ಸತ್ಯವು ಸುಳ್ಳಿನ ಫಲವನ್ನೂ ಕೊಡುತ್ತದೆ'' ಎಂದು ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನು ಅರ್ಜುನನಿಗೆ ಹೇಳಿದ್ದಾನೆ. 'ಪರಧರ್ಮೋ ಭಯಾವಹಃ' ಎಂಬುದೂ ಗೀತೆಯ ವಚನ. ವ್ಯಕ್ತಿಧರ್ಮ, ಆಪದ್ಧರ್ಮ, ಪರಧರ್ಮ, ರಾಜಧರ್ಮ-ಇತ್ಯಾದಿ ವಿವೇಚನೆಯಿಲ್ಲದೆ, ಲೋಕಾತೀತವಾದ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಧರ್ಮದ ಅತಿಯನ್ನು ಬಳಸಿದಾಗ ವಿಪತ್ತು

ಎದುರಾಗುವುದು ನಿಶ್ಚಿತ. ಗಾಂಧಿಜೀಯವರು ಧರ್ಮದ ಅತಿಯಿಂದ ವಿಪತ್ತನ್ನು ತಂದುಕೊಂಡರು.

ವಿಧಾಯ ವೈರಂ ಸಾಮರ್ಷೇ ನರೋಽರೌ ಯ ಉದಾಸತೇ ।
ಪ್ರಕ್ಷಿಪ್ಯೋದರ್ಚಿಷಂ ಕಕ್ಷೇ ಶೇರತೇ ತೇಽಭಿಮಾರುತಮ್ ॥ ೪೪ ॥

— *ಶಿಶುಪಾಲವಧ, ೨-೪೨*

''ಮೊದಲೇ ಹೊಟ್ಟೆಕಿಚ್ಚು-ಕ್ರೋಧಗಳಿಂದ ತುಂಬಿದ ಶತ್ರುವಿನೊಡನೆ ಮತ್ತೆ ವೈರವನ್ನು ಬೆಳೆಸಿ ಯಾರು ಸುಮ್ಮನಾಗಿಬಿಡುತ್ತಾರೋ, ಅವರು ಒಣಗಿದ ಹುಲ್ಲುರಾಶಿಗೆ ಬೆಂಕಿಯನ್ನು ಹತ್ತಿಸಿ ಗಾಳಿಬೀಸುವ ಕಡೆಗೆ ಅಭಿಮುಖವಾಗಿ ಮಲಗಿರುತ್ತಾರೆ!''

ಇನ್ನೊಬ್ಬರ ಆಸ್ತಿ, ಐಶ್ವರ್ಯ, ಅಧಿಕಾರ ಮುಂತಾದ್ದನ್ನು ನೋಡಿದಾಗ ಕೆಲವರಿಗೆ ಅಸಹನೆ ಹುಟ್ಟುತ್ತದೆ. ಅದೇ ಹೊಟ್ಟೆಯಲ್ಲೆದ್ದ ಕಿಚ್ಚು. ಗುಡಿಸಲಿಗೆ ಬಿದ್ದ ಬೆಂಕಿ ಪಕ್ಕದ ಮನೆಗಳನ್ನೂ ಸುಟ್ಟು ತನ್ನನ್ನೂ ಸುಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಇಷ್ಟಕ್ಕೆ ಅಡ್ಡಿ ಬಂದಾಗ ಕ್ರೋಧ ಹುಟ್ಟುತ್ತದೆ. 'ಕಾಮಾತ್ ಕ್ರೋಧೋಽಭಿಜಾಯತೇ.' ಹೊಟ್ಟೆಕಿಚ್ಚು, ಕ್ರೋಧ - ಇವುಗಳಿಂದ ಹುಟ್ಟತಕ್ಕದ್ದು ವೈರ. ಈ ಕಾರಣದಿಂದ ಎದುರಾದ ವೈರಿಗೆ ಪ್ರತೀಕಾರ ಮಾಡಿದರೆ ತಾತ್ಕಾಲಿಕವಾಗಿ ವೈರವು ಶಮನವಾದಂತಿರಬಹುದು. ಅದು ನಿರ್ಮೂಲವಾಗಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಕ್ಷಯರೋಗವು ಸ್ವಲ್ಪ ಶಮನವಾದಂತೆ ಇದ್ದು ಮತ್ತೆ ಉಲ್ಬಣವಾಗುವುದು ನಿಶ್ಚಿತ.

ಋಣಶೇಷ, ರೋಗಶೇಷ, ಅಗ್ನಿಶೇಷ-ಇವನ್ನು ಉಳಿಸಬಾರದೆಂದು ನೀತಿಶಾಸ್ತ್ರ ಹೇಳುತ್ತದೆ. ಬಡ್ಡಿ-ಚಕ್ರಬಡ್ಡಿಗಳಿಂದ ಸಾಲವು ಶೂಲವಾಗಬಹುದು. ರೋಗವು ಮರುಕಳಿಸಿದರೆ ಗುಣವಾಗುವುದು ಕಷ್ಟ. ಬೆಂಕಿಯು ಒಳಗೊಳಗೇ ಹೊಗೆಯುತ್ತಿದ್ದು ಗಪ್ಪನೆ ಹತ್ತಿಕೊಳ್ಳಬಹುದು. ಇವುಗಳೊಡನೆ ಶತ್ರುಶೇಷವನ್ನೂ ಸೇರಿಸಬಹುದು.

ಮೇಲ್ಕಂಡ ಶ್ಲೋಕವನ್ನು ಬಲರಾಮನು ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನಿಗೆ ಹೇಳಿದ್ದಾನೆ. ''ನಾವು

ಈಗಲೇ ದಂಡೆತ್ತಿ ಹೋಗಿ ವೈರಿಯಾದ ಶಿಶುಪಾಲನನ್ನು ಮುಗಿಸಿಬಿಡಬೇಕು. ಇನ್ನು ತಡಮಾಡಿದರೆ ಅವನು ಕಾಲಯವನಾದಿಗಳೊಡನೆ ಸೇರಿ ಪ್ರಬಲನಾಗಿಬಿಡುತ್ತಾನೆ. ಅವನು ನಮ್ಮ ಸೋದರತ್ತೆಯ ಮಗನಾದರೂ ನಮಗೆ ಕೆಡುಕನ್ನೇ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾನೆ. ರುಕ್ಮಿಣಿಯು ನಿನ್ನನ್ನು ಮದುವೆಯಾಗಲು ಬಯಸಿದ್ದರೂ ಶಿಶುಪಾಲನು ಆಕೆಯ ತಂದೆಯ ರಾಜಧಾನಿಗೆ ಅವಳಿಗಾಗಿ ಹೋಗಿದ್ದನೆಂಬುದನ್ನು ಸ್ಮರಿಸಿಕೊ. ಆಗ ರುಕ್ಮಿಣಿಯ ಪತ್ರದಂತೆ ನೀನು ಹೋಗಿ ರುಕ್ಮಿಣಿಯನ್ನು ತಂದು ಮದುವೆಯಾಗಿದ್ದೀಯೆ. ಅನಂತರ ಆತನ ವೈರ ಬೆಳೆಯಿತು. ಬಭ್ರು ಎಂಬ ನಮ್ಮ ಯಾದವನ ಪತ್ನಿಯನ್ನು ಅಪಹರಿಸಿಕೊಂಡು ಹೋದ. ಆ ಶಿಶುಪಾಲನು ಹೀಗೆಯೇ ಕಿಡಿಗೇಡಿತನಗಳನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಲೇ ಇದ್ದಾನೆ. ಇನ್ನು ನೀನು ಸುಮ್ಮನಾದರೆ ಹುಲ್ಲಿನ ಬಣವೆಗೆ ಬೆಂಕಿ ಹಚ್ಚಿ ಪಕ್ಕದಲ್ಲಿ ಮುಸುಕುಹಾಕಿ ಮಲಗಿದಂತಾದೀತು'' - ಎಂದು ಎಚ್ಚರಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಮೇಲಿಂದ ಮೇಲೆ ಅಪಕಾರ ಮಾಡತಕ್ಕವನನ್ನು ಉಪೇಕ್ಷಿಸಬಾರದು.

ಈಗಿನ ರಾಜಕೀಯ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ಈ ಹೇಳಿಕೆ ಪಾಕಿಸ್ತಾನದೊಡನೆ ಎಷ್ಟು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಹೊಂದಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ! ಶಿಶುಪಾಲನು ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನ ಸೋದರಭಾವ. ಪಾಕಿಸ್ತಾನವು ಭಾರತದ ದಾಯಾದಿ ಸೋದರ! ಕಾಶ್ಮೀರವು ರುಕ್ಮಿಣಿಯ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿದೆ. ಅದನ್ನು ವಶಪಡಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಪಾಕಿಸ್ತಾನ ಅಲ್ಲಿಗೆ ನುಗ್ಗಿತು. ಕಾಶ್ಮೀರವು ಪತ್ರದ ಮೂಲಕ ಭಾರತಕ್ಕೆ ಶರಣಾಯಿತು. ಭಾರತ-ಪಾಕಿಸ್ತಾನಗಳಿಗೆ ಯುದ್ಧಗಳೇ ನಡೆದು ವೈರವು ಉಲ್ಬಣಿಸಿತು. ಯುದ್ಧಗಳಲ್ಲಿ ಜಯಿಸಿದರೂ ಭಾರತವು ಕಾಶ್ಮೀರದ ಸಮಸ್ಯೆಯನ್ನು ಬಗೆಹರಿಸಿಕೊಳ್ಳದೆ ಉಪೇಕ್ಷಿಸಿತು. ತೊಂಬತ್ತು ಸಾವಿರ ಪಾಕಿಸ್ತಾನೀ ಸೈನಿಕರು ಸೆರೆಸಿಕ್ಕಿದ್ದರೂ ಆಕ್ರಮಿತ ಕಾಶ್ಮೀರವನ್ನು ಬಿಡಿಸಿಕೊಳ್ಳದೆ ಎಲ್ಲರ ಸೆರೆಯನ್ನೂ ಬಿಟ್ಟು ತನ್ನ ಔದಾರ್ಯವನ್ನು ತೋರಿಸಿಕೊಂಡಿತು. ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಈ ಬಗೆಯ ರಾಜನೀತಿಯೂ ಉಂಟೆ? 'ಶಾಂತಿಃ ಶಾಂತಿಃ ಶಾಂತಿಃ' ಎನ್ನುತ್ತ ಮುಸುಕುಹಾಕಿ ಮಲಗಿದ್ದರ ಫಲವಾಗಿ ಹುಲ್ಲುಬಣವೆಗೆ ಬೆಂಕಿ ಹತ್ತಿದೆ. ಶಿಶುಪಾಲನು ಅಣುಬಾಂಬುಗಳನ್ನು ಹಿಡಿದು ಹೆದರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾನೆ. 'ಶತ್ರುಶೇಷಂ ನ ಶೇಷಯೇತ್' ಎಂದು ನಮ್ಮ ಪ್ರಾಚೀನರು ಸಾರುತ್ತಲೇ ಬಂದಿದ್ದಾರೆ.

ಸ್ಥಾನಸ್ಥಿತಾ ಹಿ ಪೂಜ್ಯಂತೇ ಸರ್ವೇ ಲೋಕೇ ನರಾ ಯಥಾ ।
ಸ್ಥಾನಭ್ರಷ್ಟಾ ನ ಪೂಜ್ಯಂತೇ ಕೇಶಾ ದಂತಾಃ ಕುಶಾ ನಖಾಃ ॥ ೪೫॥

— *ಗರುಡಪುರಾಣ, ೧-೧೧೫-೭೩*

''ಉತ್ತಮಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿದ್ದಾಗ ಎಲ್ಲ ಬಗೆಯ ಜನರೂ ಗೌರವಕ್ಕೆ ಪಾತ್ರರಾಗಿಬಿಡುತ್ತಾರೆ. ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಸರ್ವರೂ ಅವರನ್ನು ಗೌರವಿಸುತ್ತಾರೆ. ಅಂತಹ ಸ್ಥಾನವು ತಪ್ಪಿಹೋದಾಗ ಅವರಿಗೆ ಯಾವ ಗೌರವವೂ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ - ತಲೆಕೂದಲು, ಹಲ್ಲು, ದರ್ಭೆ ಮತ್ತು ಉಗುರು!''

ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ಗೌರವಾದರಗಳು ತನಗೆ ಸಲ್ಲುತ್ತಿರಬೇಕೆಂಬುದು ಜನರ ಬಯಕೆಯಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಹಣದ ಬಯಕೆಯಂತೆ ಇದಕ್ಕೆ ಮಿತಿಯಿಲ್ಲ. ಗೌರವಕ್ಕೆ ತಕ್ಕ ಯೋಗ್ಯತೆಯನ್ನು ಗಳಿಸಲು ಬೇಕಾದ ಪ್ರಯತ್ನವು ಮಾತ್ರ ಶೂನ್ಯವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಯೋಗ್ಯತೆಯಿದ್ದವರನ್ನು ಜನರು ಪುರಸ್ಕರಿಸುವುದೂ ವಿರಳವೇ. ಪುರಸ್ಕಾರವಿದ್ದರೂ ಅವರನ್ನರಿತ ಸಮೂಹದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ. ಗೌರವಾದರಗಳನ್ನು ಪಡೆಯಲು ಹಲವಾರು ಮಾರ್ಗಗಳುಂಟು, ನಿಮಿತ್ತಗಳುಂಟು.

ಸಮಾಜಸೇವೆ, ವಿದ್ಯೆ, ಶಿಲ್ಪಕೌಶಲ, ಸಂಗೀತ, ಕವಿತೆ, ತ್ಯಾಗ, ಪರೋಪಕಾರ, ಅಧಿಕಾರ-ಮುಂತಾದವು ಗೌರವಸಂಪಾದನೆಯ ಮಾರ್ಗಗಳು. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವು ಹೆಚ್ಚು ಆಕರ್ಷಕವಾದದ್ದು. ಅದರಷ್ಟು ಆಕರ್ಷಣೆ ಉಳಿದವುಗಳಲ್ಲಿಲ್ಲ. ಗ್ರಾಮಪಂಚಾಯಿತಿ ಅಧ್ಯಕ್ಷತೆಯಿಂದ ಹಿಡಿದು ರಾಷ್ಟ್ರಪತಿ ಪದವಿಯವರೆಗೆ ಅದರ ಕ್ಷೇತ್ರ ವಿಶಾಲವಾದದ್ದು. ಎಲ್ಲರಿಗೂ ತೆರೆದಿರುವ ಆಕರ್ಷಣೆ ಅಧಿಕಾರದಲ್ಲಿದೆ. ಉಳಿದವು ಎಲ್ಲರಿಗೂ ತೆರೆದವಲ್ಲ. ಅವು ಮೀಸಲಾತಿಲಭ್ಯವಾದ ಸ್ಥಾನಗಳು (Reserved Vacancies), ನಿರ್ದಿಷ್ಟವಾದ ಅರ್ಹತೆಯಿಂದ ಮಾತ್ರ ಲಭ್ಯವಾಗತಕ್ಕವು. ಅಧಿಕಾರಕ್ಕೆ ಅರ್ಹತೆ ಮುಖ್ಯವಾದದ್ದೇನೂ ಅಲ್ಲ; ಕಾರ್ಯಸಾಧನೆಯ ಒಂದು ಚಾಕಚಕ್ಯತೆ ಮುಖ್ಯವಾದದ್ದು. ಆದರೆ

ಇವುಗಳಲ್ಲೊಂದು ವಿಶೇಷ ಉಂಟು. ವಿದ್ಯೆ, ಸಮಾಜಸೇವೆ - ಮುಂತಾದವುಗಳಿಂದ ಲಭಿಸಿದ ಕೀರ್ತಿ-ಗೌರವಗಳು ಶಾಶ್ವತವಾದವು. ಅವುಗಳಿಗೆ ಭ್ರಂಶವಿಲ್ಲ. ಅಧಿಕಾರವು ಸ್ಥಿರವಾದ್ದಲ್ಲ. ಅಧಿಕಾರದಲ್ಲಿರುವವರು ಸ್ಥಾನಭ್ರಷ್ಟರಾಗುವುದು ನಿಶ್ಚಿತ. ಅಧಿಕಾರದೊಡನೆ ಎಲ್ಲ ಗೌರವಾದರಗಳೂ ಆತನನ್ನು ಬೀಳ್ಕೊಂಡು ತೆರಳುತ್ತವೆ.

ಸ್ಥಾನಭ್ರಂಶದಿಂದಾಗುವ ಪರಿಣಾಮಕ್ಕೆ ದೃಷ್ಟಾಂತವಾಗಿ ತೋರಿಸಿದ ಉದಾಹರಣೆಗಳು ಬಹು ಸುಂದರವಾಗಿವೆ. ಈ ಶ್ಲೋಕವನ್ನು ರಚಿಸಿದವನು ಲೋಕದ ಸ್ಥಿತಿಗತಿಗಳನ್ನು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಬಲ್ಲವನು; ರಸಿಕ. ಕೇಶವು ತಲೆಯಲ್ಲಿದ್ದಾಗ ಅಥವಾ ಗಡ್ಡ-ಮೀಸೆಗಳಾಗಿ ಮುಖದಲ್ಲಿದ್ದಾಗ ಅದಕ್ಕೆ ಶೋಭೆ. ತಲೆಯಿಂದ ಉದುರಿದಾಗ ಅಥವಾ ಕತ್ತರಿಸಿ ತೆಗೆದಾಗ ಅದು ಎಸೆಯಬೇಕಾದ ಕೊಳೆಯೆನಿಸಿಬಿಡುತ್ತದೆ. ಹಲ್ಲು ಬಾಯಿಯಲ್ಲಿದ್ದರೆ ಮುಖಕ್ಕೆ ಶೋಭೆ. ತಿಂಡಿಯನ್ನು ಅಗೆಯುವುದಕ್ಕೆ ಉಪಯುಕ್ತವಾದ್ದರಿಂದ ಅದಕ್ಕೆ ಗೌರವ. ದಂತವೈದ್ಯರು ಅದನ್ನು ಕಿತ್ತಮೇಲೆ, ಬಾಯಿಯಲ್ಲಿರಲು ಯೋಗ್ಯವಾದ ವಸ್ತುವನ್ನು ಕೈಯಲ್ಲಿ ಮುಟ್ಟಲೂ ಹೇಸಿಗೆಯಾಗಿಬಿಡುತ್ತದೆ! ದರ್ಭೆಗಳಿಗೆ ಹೋಮಕಾಲದಲ್ಲಿ ವೇದಿಕೆಯ ಮೇಲೆ ಗೌರವ, ಆದರ, ಪವಿತ್ರತೆ. ಹೋಮಕಾರ್ಯವು ಮುಗಿದು ವೇದಿಕೆಯನ್ನು ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದಮೇಲೆ ಅದು ಹುಲ್ಲುಕಡ್ಡಿಯೆನಿಸಿ ಬೂದಿಯೊಡನೆ ಸೇರಿ ಎಸೆಯುವ ವಸ್ತುವಾಗಿಬಿಡುತ್ತದೆ. ಉಗುರು ಬೆರಳಿನ ತುದಿಯಲ್ಲಿ ಯಥಾಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿದ್ದಾಗ ಬೆರಳಿಗೆ ಶೋಭೆ. ತನ್ನ ಸ್ಥಾನದಿಂದ ಮುಂದೆ ಹೋದಲ್ಲಿ ಕತ್ತರಿಪ್ರಯೋಗಕ್ಕೆ ಸಿಕ್ಕ ಕಸವಾಗಿಬಿಡುತ್ತದೆ. ಅಧಿಕಾರಿಯು ಅಧಿಕಾರಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿದ್ದಾಗ ಅನುಕಂಪ, ಸೌಜನ್ಯಗಳಿಂದ ವರ್ತಿಸಿ ಜನರಿಗೆ ಉಪಕಾರ ಮಾಡಿದರೆ, ಅದನ್ನು ಜನರು ಮರೆಯುವುದಿಲ್ಲ. ಅವನು ಅಧಿಕಾರಚ್ಯುತನಾದರೂ ಗೌರವಾದರಗಳು ಇದ್ದೇ ಇರುತ್ತವೆ.

ಧನೇನ ಕಿಂ ಯೋ ನ ದದಾತಿ ನಾಶ್ನುತೇ
ಬಲೇನ ಕಿಂ ಯೇನ ರಿಪುಂ ನ ಬಾಧತೇ।
ಶ್ರುತೇನ ಕಿಂ ಯೇನ ನ ಧರ್ಮಮಾಚರೇತ್
ಕಿಮಾತ್ಮನಾ ಯೋ ನ ಜಿತೇಂದ್ರಿಯೋ ಭವೇತ್ ॥ ೪೬॥

— ಹಿತೋಪದೇಶ, ಸುಹೃದ್ಭೇದ -೯

''ಯಾವಾತನು ಹಣವನ್ನು ಯಾರಿಗೂ ಕೊಡುವುದಿಲ್ಲವೋ, ತಾನೂ ಬಳಸುವುದಿಲ್ಲವೋ, ಆತನಿಗೆ ಹಣದಿಂದ ಪ್ರಯೋಜನವೇನು? ಯಾವನು ಬಲವಿದ್ದರೂ ಅದನ್ನು ಬಳಸಿ ವೈರಿಯನ್ನು ಎದುರಿಸುವುದಿಲ್ಲವೋ ಆತನಿಗೆ ಬಲದಿಂದ ಆಗುವ ಪ್ರಯೋಜನವೇನು? ಯಾವನು ಜ್ಞಾನಸಂಪತ್ತು ಇದ್ದರೂ ಧರ್ಮಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ನಡೆಯುವುದಿಲ್ಲವೋ ಆತನ ಜ್ಞಾನದಿಂದ ಫಲವೇನು? ಜಿತೇಂದ್ರಿಯನಾಗದಿದ್ದಾಗ ಆತನಿಗೆ ಜೀವಿತದಿಂದ ಆಗುವ ಫಲವೇನು?''

ಈ ಶ್ಲೋಕದ ರಚನೆ ಅಷ್ಟೇನು ಉತ್ತಮವಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಅದು ಬೋಧಿಸುವ ನೀತಿ ಉತ್ತಮವಾಗಿದೆ. ಮನುಷ್ಯನಿಗೆ ಪ್ರಿಯವಾದ ವಸ್ತುಗಳು ನಾಲ್ಕು: ಹಣ, ದೇಹಬಲ, ವಿದ್ಯೆ ಮತ್ತು ಆತ್ಮ (ತಾನು). ಇವುಗಳ ಸದ್ವಿನಿಯೋಗವಾದರೆ ಸಾರ್ಥಕ. ದುರ್ವಿನಿಯೋಗವಾದರೆ ದುರರ್ಥಕ. ವಿನಿಯೋಗವಾಗದಿದ್ದರೆ ನಿರರ್ಥಕ. ಹಣವಿರುವುದು ಬಳಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ. ತಾನು ಭೋಗಿಸಬೇಕು ಅಥವಾ ಸತ್ಪಾತ್ರವನ್ನು ನೋಡಿ ದಾನ ಮಾಡಬೇಕು. ತಾನು ಬಳಸಿದರೂ ಭೋಗಸಾಮಗ್ರಿಯನ್ನು ಕೊಳ್ಳುವುದರಿಂದ ಅದನ್ನು ತಯಾರಿಸತಕ್ಕವರಿಗೂ ಮಾರತಕ್ಕವರಿಗೂ ಕೂಡ ಪ್ರಯೋಜನವಾಗುತ್ತದೆ. ದೇಹಬಲವು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಬೇಕಾಗತಕ್ಕದ್ದು ಯೋಧನಿಗೆ. ರಾಷ್ಟ್ರರಕ್ಷಣೆಗಾಗಿ ಅದರ ಸದ್ವಿನಿಯೋಗ ಇದ್ದೇ ಇದೆ. ಸಾಮಾನ್ಯಜನರಿಗೆ, ಅದರಲ್ಲಿಯೂ ಈ ಯಂತ್ರಯುಗದಲ್ಲಿ, ದೇಹಬಲದಿಂದಾಗುವ ವಿಶೇಷ ಪ್ರಯೋಜನ ಯಾವುದು? ಅಸಹಾಯಕರಾದವರಿಗೆ ದುಷ್ಟರಿಂದ, ರೌಡಿಗಳಿಂದ

ಪೀಡೆಯುಂಟಾದಾಗ ಅವರನ್ನು ರಕ್ಷಿಸುವುದಕ್ಕೆ ದೇಹಬಲವು ಆವಶ್ಯಕ. ಆಕಸ್ಮಿಕ ಘಟನೆಗಳಲ್ಲಿ ಸಹಾಯಕ್ಕೆ ಹೋಗದವರು ಹೇಡಿಗಳು. ಅಂತಹ ಮೂಕಸಾಕ್ಷಿಗಳು ಪಾಪಿಗಳೆಂದು ಧರ್ಮಶಾಸ್ತ್ರವು ಘೋಷಿಸಿದೆ. ರೈಲಿನಲ್ಲಿ ಹೋಗುವಾಗ ಒಬ್ಬ ನೀಚನು ಅಲ್ಲಿದ್ದ ಹುಡುಗಿಯ ಮೇಲೆ ಅತ್ಯಾಚಾರ ಮಾಡಿದನೆಂದೂ ಅದೇ ಗಾಡಿಯಲ್ಲಿದ್ದ ಪ್ರಯಾಣಿಕರೆಲ್ಲ ತೆಪ್ಪಗೆ ಕುಳಿತಿದ್ದರೆಂದೂ ಈಚೆಗೆ ಪತ್ರಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲರೂ ಓದಿರಬಹುದು. ಚೈನನ್ನು ಎಳೆದು ರೈಲನ್ನು ನಿಲ್ಲಿಸುವುದಕ್ಕೂ ಅವರಿಗೆ ಆಗುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲವೆ? ಆ ಜನರು ಮನುಷ್ಯಾಕೃತಿಯ ಪಶುಗಳೆನ್ನಲಡ್ಡಿಯಿಲ್ಲ.

ಧರ್ಮಾಧರ್ಮಗಳನ್ನು ತಿಳಿದ ವಿದ್ಯಾವಂತನೂ ಧರ್ಮನಿಷ್ಠನಾಗದಿದ್ದರೆ ಅವನ ವಿದ್ಯೆಯಿಂದ ಪ್ರಯೋಜನವೇನು? ವಿದ್ಯಾವಂತರೇ ಭ್ರಷ್ಟಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿರುವುದು ಈ ರಾಷ್ಟ್ರದ ದುರಂತ.

ತನಗಿಂತಲೂ ತನಗೆ ಪ್ರಿಯವಾದ ಇನ್ನೊಂದು ವಸ್ತು ಯಾರಿಗೂ ಇಲ್ಲ. ಆದರೆ ತಾನು ಯಾರು - ಎಂದು ತಿಳಿದವರು ಎಷ್ಟು ಜನರಿದ್ದಾರೆ? ತಿಳಿಯುವ ಇಚ್ಛೆಯುಳ್ಳವರೂ ವಿರಳವೇ. ದೇಹವೇ ಆತ್ಮ, ಇಂದ್ರಿಯಗಳೇ ತಾನು - ಎಂದು ಭ್ರಾಂತರಾಗಿರತಕ್ಕವರೇ ಅಧಿಕ. ''ಅಯ್ಯಾ, ಇಂದ್ರಿಯಗಳು ನಿನ್ನ ಅಂತರಂಗಶತ್ರುಗಳು. ಅವನ್ನು ಮೊದಲು ಗೆಲ್ಲು'' - ಎಂಬುದು ನೀತಿಶಾಸ್ತ್ರದ ಉಪದೇಶ.

ವಯಮಿಹ ಪರಿತುಷ್ಟಾ ವಲ್ಕಲೈಸ್ತ್ವಂ ದುಕೂಲೈಃ
ಸಮ ಇಹ ಪರಿತೋಷೋ ನಿರ್ವಿಶೇಷೋ ವಿಶೇಷಃ ।
ಸ ತು ಭವತಿ ದರಿದ್ರೋ ಯಸ್ಯ ತೃಷ್ಣಾ ವಿಶಾಲಾ
ಮನಸಿ ಚ ಪರಿತುಷ್ಟೇ ಕೋಽರ್ಥವಾನ್ ಕೋ ದರಿದ್ರಃ ॥ ೪೭॥

- *ವೈರಾಗ್ಯಶತಕ, ೪೯*

''ರಾಜ, ನೀನು ನಯವಾದ ರೇಷ್ಮೆವಸ್ತ್ರಗಳಿಂದ ಸಂತೋಷಪಡುವಂತೆ, ನಾವು ನಾರುಬಟ್ಟೆಗಳಿಂದ ಸಂತೋಷಪಡುತ್ತೇವೆ! ನಮ್ಮಿಬ್ಬರ

ಸಂತೋಷವೂ ಸಮತೂಕವಾಗಿದೆ. ಅದರಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷವಿಲ್ಲದ್ದೇ ಒಂದು ವಿಶೇಷ! ಯಾವನ ಆಸೆ ಅತಿಯಾಗಿರುತ್ತದೆಯೋ ಅವನು ಯಾವಾಗಲೂ ದರಿದ್ರನೇ. ಮನಸ್ಸು ಸಂತೃಪ್ತವಾದಾಗ ಶ್ರೀಮಂತನು ಯಾರು, ಬಡವನು ಯಾರು ?''

ಸಂತೃಪ್ತಿ, ಸಂತುಷ್ಟಿ - ಇವೆರಡೂ ಜೋಡಿ ಶಬ್ದಗಳು. ಸಂತೃಪ್ತಿ ಇದ್ದಲ್ಲಿ ಸಂತುಷ್ಟಿ ಇರುತ್ತದೆ, ಸಂತುಷ್ಟಿಯಿದ್ದಲ್ಲಿ ಸಂತೃಪ್ತಿ ಇರುತ್ತದೆ, ರಾಮ-ಲಕ್ಷ್ಮಣರಿದ್ದ ಹಾಗೆ. ರಾಮನಿದ್ದಲ್ಲಿ ಲಕ್ಷ್ಮಣ, ಲಕ್ಷ್ಮಣನಿದ್ದಲ್ಲಿ ರಾಮ. ಆಸೆ ಹುಟ್ಟಿದಾಗ ಅದು ನೆರವೇರಿದರೆ ಮಾತ್ರ ಸಂತೋಷ, ನೆರವೇರದಿದ್ದರೆ ದುಃಖವೇ. ಆಸೆಯೇ ಹುಟ್ಟದಿದ್ದರೆ ತೃಪ್ತಿಯಿರುವುದರಿಂದ ಸದಾ ಸಂತೋಷವೇ; ದುಃಖದ ಸಂಭವವೇ ಇಲ್ಲ.

ಯಾರಿಗೆ ತೃಪ್ತಿ ಇಲ್ಲವೋ ಅವರ ಆಸೆಗಳಿಗೆ ತುದಿ ಇಲ್ಲ. ದುಃಖವು ತಪ್ಪುವುದೂ ಇಲ್ಲ. ಒಬ್ಬ ರಾಜ ಬೇಟೆಯಾಡಲು ಅರಣ್ಯಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ ದಣಿದು ಒಬ್ಬ ಋಷಿಯ ಆಶ್ರಮಕ್ಕೆ ಬಂದ. ಋಷಿಯು ಹಣ್ಣುಹಂಪಲುಗಳನ್ನಿತ್ತು ರಾಜನನ್ನು ಸತ್ಕರಿಸಿದ. ರಾಜನು ಸಂತೃಪ್ತನಾಗಿ ವಾಪಸ್ಸು ಅರಮನೆಗೆ ಬಂದು ಕೆಲವು ರೇಷ್ಮೆವಸ್ತ್ರಗಳನ್ನೂ ಹಣವನ್ನೂ ಆ ಋಷಿಗೆ ಕಾಣಿಕೆಯಾಗಿ ಅರ್ಪಿಸುವಂತೆ ಹೇಳಿ ಮಂತ್ರಿಗಳ ಮೂಲಕ ಅವನ್ನು ಕಳಿಸಿದ. ಋಷಿಯು ಅವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಲು ನಿರಾಕರಿಸಿದ. ಮಂತ್ರಿಗಳು ಎಷ್ಟು ಬೇಡಿಕೊಂಡರೂ ವಿರಕ್ತನಾದ ಆ ಋಷಿಯು ಕಾಣಿಕೆಗಳನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳದೆ ವಾಪಸ್ಸು ಕಳಿಸಿದನು. ಜೊತೆಗೆ 'ವಯಮಿಹ ಪರಿತುಷ್ಟಾಃ' ಎಂಬ ಶ್ಲೋಕವನ್ನು ಬರೆದು ರಾಜನಿಗೆ ಕಳಿಸಿದನಂತೆ.

ಒಬ್ಬ ಜಿಪುಣನಾದ ಶ್ರೀಮಂತನು ಜೋಯಿಸನೊಬ್ಬನಿಗೆ ತನ್ನ ಜಾತಕವನ್ನು ತೋರಿಸಿ ತನ್ನ ಭಾಗ್ಯಯೋಗವೆಷ್ಟೆಂಬುದನ್ನು ಹೇಳುವಂತೆ ಕೇಳಿಕೊಂಡನಂತೆ. ಆ ಜ್ಯೋತಿಷಿ ಜಾತಕವನ್ನು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಪರಿಶೀಲಿಸಿ, ''ಅಯ್ಯಾ, ನೀನು ತುಂಬ ಶ್ರೀಮಂತನಾಗುವೆ. ಭಾಗ್ಯಯೋಗ ತುಂಬ ಉತ್ತಮವಿದೆ. ಇನ್ನು ಏಳು ತಲೆಮಾರುಗಳಿಗಾಗುವಷ್ಟು

ಧನರಾಶಿಯನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸುತ್ತೀಯೆ'' - ಎಂದನು. ಶ್ರೀಮಂತನು ಪೆಚ್ಚುಮೋರೆ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಅಳತೊಡಗಿದನು. ಜ್ಯೋತಿಷಿಯು ಅಚ್ಚರಿಯಿಂದ ''ಏಕಯ್ಯಾ ಇಷ್ಟು ದೊಡ್ಡ ಧನಯೋಗವಿದೆಯೆಂದರೆ ಅಳುತ್ತೀಯೆ?'' ಎಂದು ಕೇಳಿದನಂತೆ. ಆ ಜಿಪುಣ ಶ್ರೀಮಂತ ''ಸ್ವಾಮಿ, ನನ್ನ ಎಂಟನೇ ತಲೆಯವರ ಗತಿ ಏನು? ಅವರಿಗೆ ಏನೂ ಉಳಿಯುವುದೇ ಇಲ್ಲವಲ್ಲ!'' - ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತ ಅಳುತ್ತಲೇ ಹೊರಟು ಹೋದನಂತೆ! ಅವನು ಅಳುವುದನ್ನು ನೋಡಿ ಜ್ಯೋತಿಷಿಯು ತನ್ನ ಸಂಭಾವನೆಯನ್ನೂ ಕೇಳಲಿಲ್ಲ!

ಈ ಸುಭಾಷಿತವನ್ನಿಲ್ಲಿ ಸ್ಮರಿಸಿಕೊಳ್ಳಬಹುದು -

ಅಣುಮಾತ್ರಂ ಮನಸ್ತಸ್ಮಾತ್ ಆಶಾ ನಾಮ ಲತೋದ್ಗತಾ ।
ತಸ್ಯಾ ನಾಲಮುಪಘ್ರಾಯ ಭುವನಾನಿ ಚತುರ್ದಶ ॥

''ಮನಸ್ಸು ಪರಮಾಣುವಿನಷ್ಟು ಚಿಕ್ಕದು. ಅದರಿಂದ ಆಸೆಯೆಂಬ ಒಂದು ಬಳ್ಳಿ ಹುಟ್ಟುತ್ತದೆ. ಅದು ಹಬ್ಬಿ ಹರಡಿಕೊಳ್ಳುವುದಕ್ಕೆ ಹದಿನಾಲ್ಕು ಲೋಕಗಳೂ ಸಾಲವು!''

ಪುರಾ ವಿದ್ವತ್ತಾಸೀದುಪಶಮವತಾಂ ಕ್ಲೇಶಹತಯೇ
ಗತಾ ಕಾಲೇನಾಸೌ ವಿಷಯಸುಖಸಿದ್ಧ್ಯೈ ವಿಷಯಿಣಾಮ್ ।
ಇದಾನೀಂ ತು ಪ್ರೇಕ್ಷ್ಯ ಕ್ಷಿತಿತಲಭುಜಃ ಶಾಸ್ತ್ರವಿಮುಖಾನ್
ಅಹೋ ಕಷ್ಟಂ ಸಾಪಿ ಪ್ರತಿದಿನಮಧೋಽಧಃ ಪ್ರವಿಶತಿ ॥ ೪೮ ॥

— ಭರ್ತೃಹರಿ: ವೈರಾಗ್ಯಶತಕ

''ಪೂರ್ವಕಾಲದಲ್ಲಿ ಶಾಂತಸ್ವಭಾವದವರಿಗೆ ವಿದ್ಯೆ ಇತ್ತು. ಅದು ಜನರ ಕಷ್ಟಗಳನ್ನು ಪರಿಹರಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಉಪಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಕೆಲವು ಕಾಲದ ಮೇಲೆ ಆ ವಿದ್ಯೆ ವಿಷಯಸುಖಲೋಲುಪರಿಗೆ ವಶವಾಗಿ ಅವರ ಸುಖಗಳನ್ನು ಈಡೇರಿಸಿಕೊಡುವುದಕ್ಕೆ ಮಾತ್ರ ಸಾಧನವಾಯಿತು.

ಈಗಲಾದರೋ ರಾಜ್ಯವನ್ನಾಳತಕ್ಕವರು ಶಾಸ್ತ್ರವಿಮುಖರಾಗಿಬಿಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ. ಅಯ್ಯೋ ಕಷ್ಟವೆ! ಇವರನ್ನು ನೋಡಿದರೆ, ಇರುವ ಅಲ್ಪವಿದ್ಯೆಯೂ ಪ್ರತಿದಿನ ಕೆಳಕೆಳಗೆ ಇಳಿದುಹೋಗುತ್ತಿದೆ!''

ಭರ್ತೃಹರಿಯು ಎಷ್ಟು ಸೊಗಸಾಗಿ ಇಂದಿನ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ಚಿತ್ರಿಸಿದ್ದಾನೆ! ಈ ಶ್ಲೋಕಕ್ಕೆ ವಿವರಣೆಯೇ ಬೇಡವೆನಿಸುತ್ತದೆ. ವಿದ್ಯೆಯಿಂದ ಮನುಷ್ಯನ ನಡೆನುಡಿಗಳು ಉತ್ತಮವಾಗಿ ವಿವೇಕವು ವರ್ಧಿಸಬೇಕೆಂಬುದು ಮುಖ್ಯವಾದ ಫಲ. ಗೋಣಿಚೀಲದಲ್ಲಿ ತುಂಬಿದಂತೆ ಹಲವಾರು ವಿಷಯಗಳನ್ನು ತುಂಬಿಕೊಳ್ಳುವುದು ಮುಖ್ಯವಾದ್ದಲ್ಲ. ಗಣಕಯಂತ್ರವು (ಕಂಪ್ಯೂಟರ್) ಇನ್ನೂ ಅತ್ಯಧಿಕವಾದ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ತಪ್ಪಿಲ್ಲದಂತೆ ತುಂಬಿಕೊಳ್ಳಬಲ್ಲದು. ಅದರ ಸ್ಮರಣಶಕ್ತಿಯೂ ಸಾಟಿಯಿಲ್ಲದ್ದು! ''ವಿದ್ಯಾ ದದಾತಿ ವಿನಯಂ.'' ವಿನಯವೆಂದರೆ ವಿಶಿಷ್ಟವಾದ ನೀತಿ; ಅದು ಬರಿಯ ವಿಧೇಯತೆಯಲ್ಲ. ಇದು ನಿತ್ಯ-ಇದು ಅನಿತ್ಯ, ಇದು ಸತ್ಯ-ಇದು ಅನೃತ, ಇದು ನ್ಯಾಯ-ಇದು ಅನ್ಯಾಯ, ಇದು ಧರ್ಮ-ಇದು ಅಧರ್ಮ - ಎಂದು ವಿವೇಚಿಸಲು ಸಮರ್ಥವಾದ ವಿವೇಕದಿಂದ ವಿಶಿಷ್ಟವಾದ ವಿದ್ಯೆಯೇ ಸರಿಯಾದ ವಿದ್ಯೆಯೆಂದು ನಮ್ಮ ಪ್ರಾಚೀನರು ನಂಬಿದ್ದರು. ಇಂತಹ ವಿದ್ಯೆಯಿಂದ ಕೋಪ, ದ್ವೇಷ, ಅಸೂಯೆ ಮುಂತಾದ ಚಿತ್ತದೋಷಗಳು ಹಿಂದಕ್ಕೆ ಸರಿಯುತ್ತವೆ. ಅಲೆಗಳು ಅಳಿದಾಗ ಸಮುದ್ರವು ಶಾಂತವಾಗುವಂತೆ ಆಗ ಮಾತ್ರ ಚಿತ್ತವು ಶಾಂತವಾದೀತು. ''ಸ ಏವ ಸರ್ವಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞಃ ಯಸ್ಯ ಶಾಂತಂ ಮನಃ ಸದಾ'' - ಯಾವಾತನ ಮನಸ್ಸು ಸದಾ ಶಾಂತವಾಗಿರುತ್ತದೆಯೋ ಆತನೇ ಸರ್ವಶಾಸ್ತ್ರಗಳನ್ನು ಅರಿತವನೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು. ಇಂತಹ ವಿದ್ಯಾವಂತನು ತನ್ನಂತೆ ಪರರು ಎಂಬುದನ್ನು ಮರೆಯದೆ, ಸ್ವಾರ್ಥಲೇಶವೂ ಇಲ್ಲದೆ, ಜನರ ಕಷ್ಟಕಾರ್ಪಣ್ಯಗಳನ್ನು ಹೋಗಲಾಡಿಸಲು ಹೃದಯಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಯತ್ನಿಸುತ್ತಿರುತ್ತಾನೆ.

ವ್ಯಾಸಮಹರ್ಷಿಗಳು ಮಹಾಭಾರತದಲ್ಲಿ ''ಶ್ವಃ ಶ್ವಃ ಪಾಪೀಯದಿವಸಾಃ ಸಮುಪಸ್ಥಿತದಾರುಣಾಃ'' ಎಂದು ಇಂದಿನ ಕಲಿಯುಗವನ್ನು ವರ್ಣಿಸಿದ್ದಾರೆ. ''ನಾಳೆ-ನಾಳೆಯು ಹಿಂದಿನ ದಿನಕ್ಕಿಂತ ಕೆಟ್ಟದಿನವಾಗುತ್ತ ಹೋಗುವುದು.'' ನಾಳೆಗಿಂತ

ಈ ದಿನ ಉತ್ತಮ; ನಿನ್ನೆಗಿಂತ ಇಂದು ಕೆಟ್ಟದಿನ - ಎಂದುಕೊಳ್ಳುವ ದಾರುಣ ಪರಿಸ್ಥಿತಿ ಒದಗುವುದು - ಎಂದು ತಾತ್ಪರ್ಯ. ಇದು ಕಲಿಯುಗದಲ್ಲಿ ಅನುಭವಕ್ಕೆ ಬರುತ್ತಿರುವ ಸತ್ಯವಾದ ಗಾಥೆ.

ವಿದ್ಯಾವಂತರು ವಿಷಯಭೋಗವನ್ನು ಲೋಕಹಿತಕ್ಕಿಂತಲೂ ಮುಖ್ಯವೆಂದೆಣಿಸಿದಾಗ ಸ್ವಾರ್ಥವು ಮೈಕೊಡವಿ ಮೇಲೆದ್ದು ನಿಂತುಬಿಡುತ್ತದೆ; ಹೀಗಿರುವಾಗ ''ವಿದ್ಯಾ ದದಾತಿ ವಿನಯಂ'' ಎಂಬ ನುಡಿ ಸುಳ್ಳಾಯಿತಲ್ಲವೆ? - ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆ ಹುಟ್ಟುತ್ತದೆ. ಸುಭಾಷಿತಕಾರರ ನುಡಿ ಅತ್ಯಂತ ವಿರಳವಾಗಿ ಒಂದೊಂದು ಸಲ ಎಡವಬಹುದು; ಸಾರ್ವತ್ರಿಕವಾಗಿ ಎಂದಿಗೂ ಸುಳ್ಳಾಗದು. ವಸ್ತುಸ್ಥಿತಿ ಇದು: ಪದವೀಧರರಾದ ಮಾತ್ರಕ್ಕೆ ಅಂಥವರನ್ನು ವಿದ್ಯಾವಂತರೆನ್ನಲಾಗದು. ಅವರು ಕಲಿತಿರುವುದು ಧನ ಮತ್ತು ಅಧಿಕಾರಗಳನ್ನು ಗಳಿಸಲು ಬೇಕಾದ ಒಂದು ಅರ್ಹತೆಯನ್ನು ಮಾತ್ರ. ಇಂದಿನ ಶಾಲಾಕಾಲೇಜುಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯನೀತಿಯನ್ನಾಗಲಿ ಧರ್ಮಾಧರ್ಮಗಳ ವಿವೇಕವನ್ನಾಗಲಿ ಕಲಿಸುವುದೇ ಇಲ್ಲವಷ್ಟೆ. ಕಥೆ, ಕಾದಂಬರಿ - ಮುಂತಾದ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಾಗಲಿ, ಪತ್ರಿಕೆಗಳಲ್ಲಾಗಲಿ, ಟಿ.ವಿ. ಸಿನೆಮಾ - ಮುಂತಾದ ಪ್ರದರ್ಶಕಗಳಲ್ಲಾಗಲಿ ನೀತಿ ಧರ್ಮಗಳಿಗೆ ಸ್ಥಾನವೇ ಇಲ್ಲದಾಗ ಪ್ರಜೆಗಳು ನೀತಿವಂತರಾಗುವುದು ಹೇಗೆ? ಧರ್ಮ-ನಾಸ್ತಿಕತೆಗಳು ಎಂದಿಗೂ ಒಂದೆಡೆಯಲ್ಲಿ ನಿಲ್ಲತಕ್ಕವಲ್ಲ. ಎಣ್ಣೆ-ಸೀಗೆಗಳಂತೆ ಅವು ಸದಾ ಹೋರಾಡತಕ್ಕವು. ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ವಿಷಯಸುಖಲೋಲುಪರ, ಮೂಢಮೂರ್ಖರ ಸಂಖ್ಯೆ ಯಾವಾಗಲೂ ಅಧಿಕವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಇಂಥವರ ಸಂಖ್ಯಾಬಲಕ್ಕೆ ಪ್ರಜಾಪ್ರಭುತ್ವವು ಮಣಿಯಬೇಕಾಗಿರುವುದರಿಂದ ನೀತಿ-ಧರ್ಮಗಳ ಸ್ಥಾನವು ದುರ್ಬಲವಾಗುತ್ತಲೇ ಹೋಗುವುದು.

ಸರ್ವೇ ಕ್ಷಯಾಂತಾ ನಿಚಯಾಃ ಪತನಾಂತಾಃ ಸಮುಚ್ಛ್ರಯಾಃ ।
ಸಂಯೋಗಾ ವಿಪ್ರಯೋಗಾಂತಾ ಮರಣಾಂತಂ ಚ ಜೀವಿತಮ್ ॥ ೪೯ ॥

— ವಾಲ್ಮೀಕಿರಾಮಾಯಣ, ಅಯೋಧ್ಯಾ. ೧೦೫-೧೬

''ಸಮಸ್ತ ಧನಾದಿರಾಶಿಗಳೂ ಕ್ಷಯದಲ್ಲಿ ಮುಕ್ತಾಯಗೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಎತ್ತರಗಳನ್ನೇರುವುದೆಲ್ಲವೂ ಕೆಳಗೆ ಬೀಳುವುದರಲ್ಲಿ ಕೊನೆಗೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಸಂಯೋಗಗಳು ವಿಯೋಗಗಳಲ್ಲಿ ಮುಗಿಯುತ್ತವೆ. ಜೀವಿತವು ಮರಣದಲ್ಲಿ ಅಂತ್ಯಗೊಳ್ಳುತ್ತದೆ.''

ಶ್ರೀರಾಮನು ವನವಾಸಕ್ಕೆ ಹೋದಾಗ, ಆತನು ಹಿಂದಿರುಗಿ ಅಯೋಧ್ಯೆಗೆ ಬಂದು ಪಟ್ಟಾಭಿಷಿಕ್ತನಾಗಬೇಕೆಂದು ಭರತನು ಹೋಗಿ ಪರಿಪರಿಯಾಗಿ ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ. ಆಗ ಶ್ರೀರಾಮನು ಹೇಳಿದ ಸಮಾಧಾನದ ನುಡಿ ಇದು.

ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಯಾವುದೂ ಶಾಶ್ವತವಾದ್ದಲ್ಲ. ಧನ, ಧಾನ್ಯಾದಿಗಳ ರಾಶಿಯೇ ತುಂಬಿದ್ದರೂ ಒಂದು ದಿನ ಎಲ್ಲವೂ ಕ್ಷಯಿಸಿಹೋಗುತ್ತದೆ. ಧಾನ್ಯವು ತಿಂದು ಖರ್ಚಾಗಬಹುದು. ಧನದ ರಾಶಿಯೂ ನಿಲ್ಲತಕ್ಕದ್ದಲ್ಲ. ಬಳಸಿಯೂ ಉಳಿದರೆ ದರೋಡೆಕಾರರು ಅಪಹರಿಸಬಹುದು. ಹಾಗೂ ಆಗದಿದ್ದಲ್ಲಿ ಈ ಶ್ರೀಮಂತನೇ ಮನೆಮಠಗಳೆಲ್ಲವನ್ನೂ ತ್ಯಜಿಸಿ, ಇಷ್ಟವಿಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಶ್ಮಶಾನದ ಕಡೆಗೆ ಸಾಗುವುದು ನಿಶ್ಚಯ. ಅಲ್ಲಿ ಈತನ ಪ್ರಿಯಬಂಧುಗಳೇ ಅವನ ಬಟ್ಟೆಯನ್ನು ಕಿತ್ತುಹಾಕಿ ಚಿತೆಗೆ ಬೆಂಕಿಯನ್ನು ಹಚ್ಚುತ್ತಾರೆ ಅಥವಾ ಮಣ್ಣಿನ ಗುಂಡಿಯಲ್ಲಿ ಹೂಳಿ ಮನೆಗೆ ಹೋಗುತ್ತಾರೆ. ಸತ್ತವನ ಜೊತೆಗೆ ಹಣವೂ ಹೋಗುವುದಿಲ್ಲ. ಯಾರಿಗಾಗಿ ಧನರಾಶಿಯನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸಿ ಇಟ್ಟಿದ್ದನೋ ಆ ಹೆಂಡತಿ ಮಕ್ಕಳೂ ಸಹ ಅವನ ಜೊತೆಗೆ ಹೋಗುವುದಿಲ್ಲ. ''ಧರ್ಮಸ್ತಮನುಗಚ್ಛತಿ'' - ಅವನ ಹಿಂದೆ ಕರ್ಮಫಲ ಒಂದೇ ತಪ್ಪದೆ ಬರುತ್ತದೆ.

ಅಧಿಕಾರದಲ್ಲಿ ಎಷ್ಟು ಎತ್ತರಕ್ಕೆ ಏರಿದರೂ ಕೆಳಗಿಳಿಯುವುದು ತಪ್ಪದು. ಮೇಲೇರಿದವನು ಹಗುರದ ವ್ಯಕ್ತಿಯಾಗಿದ್ದರೆ ಬಹುಬೇಗನೆ ಅವನ ಪತನವಾಗುತ್ತದೆ. ಒಣ ಎಲೆ ಗಾಳಿಗೆ ಹಾರಿ ಮರದ ತುದಿಯಲ್ಲಿ ಹೋಗಿ ಕುಳಿತರೂ ಇನ್ನೊಂದು ಸಲ ಅದೇ ಗಾಳಿ ಬೀಸಿದಾಗ ಒಣ ಎಲೆ ನೂರು ಗಜ ದೂರ ಹಾರಿ ಬೀಳುತ್ತದೆ.

ಎರಡು ವಸ್ತುಗಳ ಸಂಯೋಗವೂ ನಿತ್ಯವಲ್ಲ. ಒಂದು ದಿನ ಅವುಗಳ ವಿಯೋಗವಾಗಲೇಬೇಕು. ಒಬ್ಬನು ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ಸಿಗೆ ಸೇರಿದರೆ ಬಿಜೆಪಿಯನ್ನು ಅಗಲಿ ಬಂದಿರುತ್ತಾರೆ. ಇನ್ನೊಬ್ಬನು ಬಿಜೆಪಿಗೆ ಸೇರಿದರೆ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ಸನ್ನು ಅವನು ತೊರೆದು ಬಂದಿರುತ್ತಾನೆ. ಇನ್ನೊಂದರ ವಿಯೋಗಮೂಲಕವಾದದ್ದು ಮತ್ತೊಂದರ ಸಂಯೋಗ. ಏವಂ ಚ ಸಂಯೋಗವು ವಿಯೋಗದಿಂದ ಆಗುತ್ತದೆ. ವಿಯೋಗವು ಇನ್ನೊಂದರ ಸಂಯೋಗದಿಂದ ಆಗುತ್ತದೆ.

''ಮರಣಾಂತಂ ಚ ಜೀವಿತಮ್''. ಇದು ಸರ್ವರಿಗೂ ತಿಳಿದ ಸತ್ಯ. ಶಾಶ್ವತವಾಗಿ ಬದುಕಿದವರು ಒಬ್ಬರೂ ಇಲ್ಲ. ಸಕಲ ಮಾನವರೂ ಪ್ರಾಣಿಗಳೂ ಕ್ರಿಮಿಕೀಟಗಳೂ ಮರಣದ ಕಡೆಗೆ ಧಾವಿಸುತ್ತವೆ ಎನ್ನಬಹುದು. ಒಂದು ದಿನ, ಒಂದು ಘಂಟೆ, ಒಂದು ನಿಮಿಷ ಕಳೆದರೂ ಆಯುಸ್ಸಿನ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಅಷ್ಟು ಕಡಿತವಾಯಿತೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಮಗುವಿಗೆ ಒಂದು ವರ್ಷವಾಯಿತೆಂದರೆ ಅದರ ಆಯುಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಒಂದು ವರ್ಷ ಕಡಮೆಯಾಯಿತೆಂದರ್ಥ! ಇದು ಕಾಲದ ಮಹಿಮೆ. ಯಾರಿಂದಲೂ ಎದುರಿಸಲಾರದ ಈಶ್ವರಶಕ್ತಿಯೇ ಕಾಲವೆನಿಸುತ್ತದೆ. ರಾಮಾಯಣದ ಉತ್ತರಕಾಂಡದ ಕಡೆಯಲ್ಲಿ ಕಾಲಪುರುಷನು ಮನುಷ್ಯವೇಷದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀರಾಮನ ಬಳಿಗೆ ಬರುತ್ತಾನೆ. ''ಯಾರು ನೀನು?'' ಎಂದು ಕೇಳಿದಾಗ ಅವನು ಶ್ರೀರಾಮನಿಗೆ ''ಮಹಾರಾಜ, ನೀನು ಹಿಂದೆ ಸದ್ರೂಪದಲ್ಲಿದ್ದಾಗ ಮಾಯಾದೇವಿಯಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದ ನಿನ್ನ ಮಗ ನಾನು ! 'ಕಾಲಃ ಸರ್ವಸಮಾಹರಃ' - ಸರ್ವರನ್ನೂ ಧ್ವಂಸಮಾಡತಕ್ಕ ಕಾಲಪುರುಷ ನಾನು !'' - ಎನ್ನುತ್ತಾನೆ.

''ಹೀಗಿರುವುದರಿಂದ ಭರತ, ನನಗೆ ಪಟ್ಟಾಭಿಷೇಕವು ತಪ್ಪಿತೆಂದಾಗಲಿ, ಅರಮನೆಯ ಸುಖದಿಂದ ನಾನು ವಂಚಿತನಾದೆನೆಂದಾಗಲಿ, ನಮ್ಮ ತಂದೆ ದಶರಥ ಮಹಾರಾಜನು ಮೃತನಾದನೆಂದಾಗಲಿ ಶೋಕಿಸಬೇಡ'' — ಎಂದು ಈ ಶ್ಲೋಕದ ತಾತ್ಪರ್ಯ.

ಆಶಾಯಾ ಯೇ ದಾಸಾಸ್ತೇ ದಾಸಾಃ ಸರ್ವಲೋಕಸ್ಯ ।
ಆಶಾ ಯೇಷಾಂ ದಾಸೀ ತೇಷಾಂ ದಾಸಾಯತೇ ಲೋಕಃ ॥ ೫೦ ॥

— ಸುಭಾಷಿತರತ್ನ-ಭಾಂಡಾಗಾರ

''ಆಸೆಗೆ ಯಾರು ದಾಸರಾಗಿದ್ದಾರೋ ಅವರು ಸರ್ವಜನರಿಗೂ ದಾಸರೇ ಸರಿ. ಆದರೆ ಆಸೆಯೇ ಯಾರಿಗೆ ದಾಸಿಯಾಗಿದೆಯೋ ಅವರಿಗೆ ಸರ್ವರೂ ದಾಸರಂತೆ ವರ್ತಿಸುತ್ತಾರೆ.''

ಪರಮಾಣುವಿನಷ್ಟಿರುವ ಮನಸ್ಸೆಂಬ ಬೀಜದಿಂದ ಆಸೆಯೆಂಬ ಬಳ್ಳಿ ಹುಟ್ಟುತ್ತದೆ. ಅದು ಹರಡಿಕೊಳ್ಳಲು ಹದಿನಾಲ್ಕು ಲೋಕಗಳೂ ಸಾಲವು ! - ಎಂದು ಒಂದು ಸುಭಾಷಿತ ಹೇಳುತ್ತದೆ. ಆಸೆಯಿಂದಾಗುವ ಅನರ್ಥಗಳನ್ನು ಸುಭಾಷಿತಗಳು ಎಷ್ಟು ವರ್ಣಿಸಿ ಹೇಳಿದರೂ ಮನುಷ್ಯನು ಅದನ್ನು ಬಿಡಲಾರದವನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ''ವೃದ್ಧೋ ಯಾತಿ ಗೃಹೀತ್ವಾ ದಂಡಂ ತದಪಿ ನ ಮುಂಚತ್ಯಾಶಾಪಿಂಡಂ'' ಎಂದು ಶ್ರೀಶಂಕರಾಚಾರ್ಯರು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಮುದುಕನು ನಡೆಯಲಾರದವನಾದರೂ ದೊಣ್ಣೆಯನ್ನು ಊರುತ್ತ ಎಲ್ಲಿಗೋ ಯಾರ ಬಳಿಗೋ ಹೋಗುತ್ತಲೇ ಇದ್ದಾನೆ. ಆಗಲೂ ಅವನನ್ನು ಆಸೆಯೆಂಬ ಪಿಂಡವು ಬಿಡುವುದೇ ಇಲ್ಲ! ರಾಗಿಮುದ್ದೆ, ಒಂದು ಮುಷ್ಟಿ ಅನ್ನ ಮುಂತಾದ ಆಹಾರದ ಸೇವನೆಯು ಸಾಯುವವರೆಗೂ ಹೇಗೆ ಬಿಡುವುದಿಲ್ಲವೋ ಹಾಗೆಯೇ ಆಸೆಯೂ ಮನುಷ್ಯನನ್ನು ಬಿಡುವುದಿಲ್ಲ. ಇಂತಹ ಜನರು ಆಸೆಯ ದಾಸರು, ಆಸೆಯ ಆಣತಿಗೆ ತಲೆಬಾಗತಕ್ಕವರು.

ಆಸೆಯನ್ನು ಗೆದ್ದ ಧೀರರೂ ಇದ್ದಾರೆ. ಅಂತಹ ಒಬ್ಬ ವಿದ್ವಾಂಸನನ್ನು ರಾಜನೊಬ್ಬ ಧಿಕ್ಕರಿಸಿ ಮಾತಾಡಿದ. ಆಗ ವಿದ್ವಾಂಸನು ಹೇಳುತ್ತಾನೆ: ''ಎಲೈ ರಾಜನೆ, ನೀನು ಅರ್ಥಗಳಿಗೆ (ಐಶ್ವರ್ಯಕ್ಕೆ) ಒಡೆಯನಾಗಿರಬಹುದು. ನಾವು ಶಾಸ್ತ್ರಗ್ರಂಥಗಳ ಅರ್ಥಗಳಿಗೆ ಒಡೆಯರು. ನೀನು ಶತ್ರುಗಳನ್ನು ಗೆಲ್ಲುವುದರಲ್ಲಿ ಶೂರ. ನಾವು ವಾದಕ್ಕೆ ಬರುವ ವಿದ್ವಾಂಸರ ದರ್ಪವನ್ನು ಮರ್ದಿಸುವುದರಲ್ಲಿ ನಿಸ್ಸೀಮರು! ಹಣದ ಆಸೆಗಾಗಿ ನಿನ್ನನ್ನು ಸೇವಿಸತಕ್ಕವರು ಕೆಲವರಿದ್ದಾರೆ. ವಿದ್ಯೆಗಾಗಿ ನನ್ನನ್ನು ಸೇವಿಸತಕ್ಕ ಶಿಷ್ಯರೂ ಬಹುಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿದ್ದಾರೆ. ನನ್ನಲ್ಲಿ ನಿನಗೆ ಗೌರವಬುದ್ಧಿ ಇಲ್ಲವಾದರೆ, ನಿನ್ನಲ್ಲಿ ನನಗೆ

ಗೌರವಬುದ್ಧಿ ಸುತರಾಂ ಇಲ್ಲ!'' ಇಂತಹ ಧೀರವಾಣಿಯಿಂದ ಮಾತಾಡತಕ್ಕವರು ಯಾರು? ಶ್ರೀರಾಮಕೃಷ್ಣ ಪರಮಹಂಸರು, ಶ್ರೀರಮಣಮಹರ್ಷಿಗಳು, ಮಹಾತ್ಮ ಗಾಂಧಿಯವರು - ಇಂತಹ ಫಲದ ಆಸೆಯನ್ನು ತೊರೆದ ನಿಷ್ಕಾಮಕರ್ಮಿಗಳಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಅದು ಸಾಧ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ.

ಅಚ್ಚರಿಯೇನೆಂದರೆ, ಉತ್ತಮ ಆಡಳಿತಗಾರರೂ ಸಮರ್ಥರೂ ದಕ್ಷರೂ ಅಧಿಕವಾದ ಅನುಭವವುಳ್ಳವರೂ ಎನಿಸಿಕೊಂಡ ವಿದ್ಯಾವಂತರೂ ಸಹ ತಮ್ಮ ಅರ್ಹತೆಯ ಒಂದಂಶವೂ ಇಲ್ಲದ ರಾಜಕಾರಣಿಗಳನ್ನು ಹಿಂಬಾಲಿಸುತ್ತ ಅವರ ದಾಸಾನುದಾಸರಂತೆ ನಡೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರಲ್ಲ! - ಇದು ಆಶಾಪಿಶಾಚಿಯ ಚೇಷ್ಟೆಯಲ್ಲವೆ? ಈ ರಾಜಕಾರಣಿಗಳು ಚುನಾವಣೆಯ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ವೋಟಿನ ಭಿಕ್ಷೆಗಾಗಿ ಹಳ್ಳಿಹಳ್ಳಿಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡಕಂಡವರಿಗೆ ಕೈಮುಗಿಯುತ್ತ ತಿರುಗಾಡುವುದು ಆಸೆಯ ದಾಸರಾದ್ದರಿಂದಲ್ಲವೆ?

ಆಸೆಯಿಲ್ಲದೆ ದಾಸರಾದವರೂ ಇದ್ದಾರೆ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ, ಹನುಮಂತ. ಅವನು ಲಂಕೆಯಲ್ಲಿ ಅಶೋಕವನವನ್ನು ಧ್ವಂಸ ಮಾಡಿ ''ದಾಸೋಽಹಂ ಕೋಸಲೇಂದ್ರಸ್ಯ - ನಾನು ಶ್ರೀರಾಮನ ದಾಸ'' ಎಂದು ಘೋಷಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆ. ಅವನು ಶ್ರೀರಾಮನಿಗಾಗಿ ಸಾಧಿಸಿದ ಮಹತ್ತರ ಕಾರ್ಯಗಳು ವಿಪುಲ ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿವೆ. ಆತನು ಯಾವ ಪ್ರತಿಫಲವನ್ನೂ ಬಯಸಲೂ ಇಲ್ಲ, ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಲೂ ಇಲ್ಲ. ತನ್ನ ಪ್ರಭುವಿನ ಧೀರೋದಾತ್ತಗುಣಗಳಿಗೂ, ಧರ್ಮನಿಷ್ಠೆಗೂ ತಲೆಬಾಗಿ ಸೇವೆಸಲ್ಲಿಸಿ ಧನ್ಯನೆನಿಸಿ ದೇವತೆಯಾದ. ಭಾರತೀಯರು ಇಂದಿಗೂ ಹಳ್ಳಿಹಳ್ಳಿಗಳಲ್ಲಿ ಗುಡಿಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಿ ಹನುಮಂತನನ್ನು ಪೂಜಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ಆಸೆಯಲ್ಲಿ ಪರಾರ್ಥವಾದ ಆಸೆಯೆಂಬುದೊಂದುಂಟು. ಕವಿಗಳು, ವಿಜ್ಞಾನಿಗಳು, ಶಿಲ್ಪಿಗಳು, ಯೋಧರು - ಮುಂತಾದವರಿಗೆ ಧನ-ಕೀರ್ತಿಗಳ ಲೋಭವಿದ್ದರೂ ಅವರ ಸಾಧನೆಗಳು ಪರಾರ್ಥವಾದವು. ಅವರ ಆಸೆ-ಪ್ರಯತ್ನಗಳು ಲೋಕೋಪಕಾರಿಯಾದವು. ಅವರನ್ನು ಜನತೆ ಕೃತಜ್ಞತೆಯಿಂದ ಸ್ಮರಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ.

* * *

ಶ್ಲೋಕಗಳ ಮತ್ತು ಉದ್ಧೃತಗಳ ಅಕಾರಾದಿ ಸೂಚಿ

ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವ-ವಿಕಾಸ ಪುಸ್ತಕಮಾಲೆ

೧.	ತಿಳಿವು ಗೆಲವು	ರೂ.	೩೫-೦೦
೨.	ಗೆಲವಿನ ಗುಟ್ಟು	ರೂ.	೨೫-೦೦
೩.	ಜೀವನ ಮೌಲ್ಯಗಳು (ಭಾಗ ೧)	ರೂ.	೩೦-೦೦
೪.	ಜೀವನ ಮೌಲ್ಯಗಳು (ಭಾಗ ೨)	ರೂ.	೩೦-೦೦
೫.	ಜೀವನ ಮೌಲ್ಯಗಳು (ಭಾಗ ೩)	ರೂ.	೩೨-೦೦
೬.	ವಿಕಸಿತ ಜೀವನ	ರೂ.	೩೦-೦೦
೭.	ಸೂಕ್ತಿ - ವ್ಯಾಪ್ತಿ (ಭಾಗ ೧)	ರೂ.	೪೦-೦೦
೮.	ಸಫಲ ಜೀವನ ಸೋಪಾನ	ರೂ.	೩೫-೦೦
೯.	ಸಾರ್ಥಕ ಜೀವನದ ಹಾಸುಹೊಕ್ಕು	ರೂ.	೨೭-೦೦
೧೦.	ಬೆಳಲುಗಳು	ರೂ.	೩೫-೦೦
೧೧.	ಸೂಕ್ತಿ - ವ್ಯಾಪ್ತಿ (ಭಾಗ ೨)	ರೂ.	೩೫-೦೦
೧೨.	ಮನಸ್ಸೇ, ರಿಲ್ಯಾಕ್ಸ್ ಪ್ಲೀಸ್ !	ರೂ.	೭೫-೦೦
೧೩.	ಮನಸ್ಸು ಅರಳಲಿ !	ರೂ.	೧೦೦-೦೦
೧೪.	ಜಾಗೃತಾತ್ಮರಿಗಾಗಿ....	ರೂ.	೩೦-೦೦
೧೫.	ಸಾರ್ಥಕ ಜೀವನ	ರೂ.	೫೦-೦೦

ರಾಷ್ಟ್ರೋತ್ಥಾನ ಸಾಹಿತ್ಯ, ಬೆಂಗಳೂರು - ೧೯

ISBN 81-7531-038-3

ರೂ. 35-00